Bundel - Politieke Avond van 8 december 2021

Agenda bijlagen

Stemmingen PA 8 december 2021

Agenda & raadskamerindeling 8 december 2021

Getekende besluitenlijst PA 8 december 2021

1 18.45 uur - 19.30 uur: Rondvraag en mededelingen

2 19.30 uur - 19.35 uur: Pauze

3 19.35 uur - 21.05 uur: Informatieve & meningsvormende vergadering

3.1.RZ Visie Sociaal domein in beweging & Jeugdbeleid 2021-2025

Fase: informatief
Locatie: Raadzaal

Behandeladvies 8 december 2021 "Visie Sociaal domein in beweging", informatieve behandeling

Raadsvoorstel "Visie Sociaal domein in beweging"

Bijlage 1 - Visie Sociaal domein in beweging

Bijlage 2 - Infographic

Raadsbrief "Visitatierapport financiële beheersbaarheid sociaal domein", d.d. 12-05-2020

Bijlage - Visitatierapport financiële beheersbaarheid sociaal domein

Aangenomen motie "Visitatiecommissie financiële beheersbaarheid sociaal domein" (19M24)

Raadsbrief "Opzet en procesvoorstel visie sociaal domein", d.d. 16-06-2020

Bijlage 1 - Gespreksnotitie 'Opzet visie sociaal domein'

Bijlage 2 - Procesvoorstel

Behandelresultaat 9 september 2020

Brief adviesraad Werk & Inkomen

Gevraagd advies Adviesraad Werk & Inkomen

Brief Adviesraad Jeugdhulp en WMO

Gevraagd advies Adviesraad Jeugdhulp en WMO

Reactie college op adviezen Sociaal Domein

Behandelresultaat 8 december 2021 "Visie Sociaal domein in beweging", informatieve behandeling

Behandeladvies 8 december 2021 "Jeugdbeleid 2021-2025", informatieve behandeling

Raadsvoorstel "Jeugdbeleid 2021-2025"

Bijlage - Jeugdbeleid 2021-2025 Opgroeien in Arnhem: een toekomst vol kansen

Raadsbrief "Reactie college op adviezen Adviesraden en JongerenNetwerk n.a.v. Visie sociaal domein en Jeugdbeleid", d.d. 30-11-2021

Bijlage 1 - Gevraagd advies Adviesraad Werk & Inkomen

Bijlage 2 - Gevraagd advies van Adviesraad Jeugd en Wmo

Bijlage 3 - Gevraagd advies van Jongerennetwerk

Bijlage 4 - Brief reactie college Adviesraad Werk & Inkomen

Bijlage 5 - Brief reactie college Adviesraad Jeugd & Wmo

Bijlage 6 - Brief reactie college JongerenNetwerk

Bijlage 7 - Reactie college op adviezen Visie sociaal domein 2021-2040

Bijlage 8 - Reactie college op adviezen Jeugdbeleid 2021-2015, Opgroeien in Arnhem een toekomst vol kansen

Raadsbrief "Raamwerk jeugdbeleid", d.d. 02-03-2021

Bijlage - Raamwerk jeugdbeleid

Aangenomen motie "De Arnhemse jeugd verdient een nieuw Jeugdnota!" (20M134) van de fracties CDA, PvdA, VVD, D66, GroenLinks en Arnhem Centraal

Schriftelijke bijdrage van alle Arnhemse onderwijsbesturen

Overzicht deelnemers informatieve bespreking

Schriftelijke bijdrage van mw. M. van den Broek (Apcg)

Behandelresultaat 8 december 2021 "Jeugdbeleid 2021-2025", informatieve behandeling

3.2.LF Transitievisie Warmte

Fase: meningsvormend (1)
Locatie: Landgoed/Festival

Behandeladvies 8 december 2021, meningsvormende (1) behandeling

Raadsvoorstel "Transitievisie Warmte"

Bijlage 1: Transitievisie warmte gemeente Arnhem, met bijlagen 1 en 3

Bijlage 2: Warmtenetstrategie en rolbepaling gemeente Arnhem (Berenschot, september 2021) met 6 subbijlagen

Deelnemers rondetafelgesprek

Schriftelijke inbreng van de Arnhemse Bomenbond

Schriftelijke bijdrage van dhr. H. Velvis - Hoogkamp Energie

Schriftelijke bijdrage van dhr. C. Vogelaar - Liander

Schriftelijke bijdrage van dhr. D. Meijer - Firan

Schriftelijke inbreng van mw. M. Spaander

Schriftelijke inbreng van mw. E. Karis

Schriftelijke inbreng van de heer J. Pater

Nazending van de heer Vogelaar van Liander

Presentatie rondetafelgesprek Transitievisie Warmte

Behandelresultaat 1 december 2021, informatieve behandeling

Behandelresultaat 8 december 2021, meningsvormende (1) behandeling

3.3.WG Verordening bedrijveninvesteringszone Korenkwartier Arnhem 2022-2026

Fase: informatief & meningsvormend (1)
Locatie: Walburgis

Behandeladvies 8 december 2021, informatieve & meningsvormende (1) behandeling

Raadsvoorstel "Verordening bedrijveninvesteringszone Korenkwartier Arnhem 2022-2026"

Bijlage 1 - Collegenota

Bijlage 2 - Uitvoeringsovereenkomst Bedrijveninvesteringszone Korenkwartier

Bijlage 3 - Brief Gemeenteraad verzoek BIZ Korenkwartier agenderen

Bijlage 4 - Activiteitenplan Bedrijveninvesteringszone Korenkwartier 2022-2026

Schriftelijke inspraakbijdrage van dhr. S. Van Aarle

Schriftelijke inspraakbijdrage van Stichting Bedrijveninvesteringszone Korenkwartier

Raadskameradvies t.b.v. de besluitvormende behandeling op 22-12-2021

4 21.05 uur - 21.15 uur: Pauze

5 21.15 uur - 23.15 uur: Besluitvormende vergadering

5.1 Opening en mededelingen

5.2 Beëdiging van de heer Walter de Boef als fractievolger voor de fractie van GroenLinks

5.3 Vaststellen van de agenda en spreektijdverdeling

5.4 Vaststellen van de concept-besluitenlijst van de vergadering van 24 november 2021

Getekend raadsbesluit

Raadsvoorstel "Vaststellen van de concept-besluitenlijst van de vergadering van 24 november 2021"

Besluitenlijst van 24 november 2021

5.5 Ingekomen stukken en ter inzage gelegde stukken voor de gemeenteraad

Getekend raadsbesluit

Raadsvoorstel "Vaststellen van de lijst van ingekomen stukken voor de raadsvergadering van 8 december 2021"

Lijst van Ingekomen stukken (23 november 2021 tot en met 1 december 2021)

6 Onderwerpen direct ter besluitvorming

6.1 Wijziging van de APV Hoofdstuk 1, en afdelingen openbare inrichtingen en nachtverblijven

Raadskameradvies t.b.v. de besluitvormende behandeling op 08-12-2021

Raadsvoorstel "Wijziging van de APV Hoofdstuk 1, en afdelingen openbare inrichtingen en nachtverblijven"

Bijlage 1 - WAS-WORDT hoofdstuk 1

Bijlage 2 - WAS-WORDT horeca artikelen APV

Bijlage 3 - WAS-WORDT horeca paragraaf 1a APV

Bijlage 4 - WAS-WORDT nachtverblijven APV

6.2 Wijziging Hoofdstuk 5, afdeling 7 (evenementen) van de APV

Raadskameradvies t.b.v. de besluitvormende behandeling op 08-12-2021

Raadsvoorstel "Wijzigen Hoofstuk 5, Afdeling 7 (evenementen) van de Algemene Plaatselijke Verordening"

Bijlage - WAS/WORDT APV evenementen

7 Onderwerpen welke voor debat en besluitvorming worden voorgedragen

7.1 Herstemming raadsvoorstel "Criteria waardevolle particuliere bomen"

In de raadsvergadering van 24 november 2021, bij de stemming over het raadsvoorstel "Criteria waardevolle particuliere bomen" staakten de stemmen.
Dit raadsvoorstel wordt nu opnieuw in stemming gebracht.
Als de stemmen opnieuw staken, dan is het raadsvoorstel verworpen.
De beraadslagingen worden niet heropend.
Er wordt volstaan met het opnieuw stemmen.

Memo van wethouder Bouwkamp inzake "Juridische memo criteria waardevolle particuliere bomen n.a.v. besluitvormende raadsvergadering 24-11-2021"

Aangenomen amendement "Baas in eigen tuin deel 2" (21A52g) van de fracties VVD, D66, CDA en Arnhem Centraal

Raadsvoorstel "Criteria waardevolle particuliere bomen"

Bijlage 1 - Criteria waardevolle particuliere bomen

Bijlage 2 - Advies Boomkwaliteitsteam Arnhem

Schriftelijke bijdrage van de Bomenbond Arnhem

7.2 Vaststellen: Economische Agenda Arnhem 2021 - 2025, Energieke Stad

Bij de stemming over de motie "Kaders voor een toekomst met welzijn" (21M269) van de fractie GroenLinks staken de stemmen. De motie zal in een volgende vergadering opnieuw in stemming worden gebracht.

Getekend raadsbesluit

Raadskameradvies t.b.v. de besluitvormende behandeling op 08-12-2021

Memo van wethouder Van Dellen inzake de motie ‘Arnhems talent, de basis voor onze economie’, d.d. 18-11-2021

Aangenomen amendement "Kaders voor de toekomst" (21A72) van de fractie GroenLinks

Aangenomen motie "Belang creatieve sector voor innovatie" (21M263) van de fracties D66 en Partij voor de Dieren

Aangenomen motie "Een Arnhemse week van verbinding, experiment en innovatie" (21M268) van de fractie GroenLinks

08-12 stemmen gestaakt - motie "Kaders voor een toekomst met welzijn" (21M269) van de fractie GroenLinks

Verworpen motie "Regelluwe zones: ruimte voor experiment"(21M270) van de fractie D66

Aangenomen motie "Duurzame bereikbaarheid op de agenda" (21M271) van de fracties D66, DENK Verenigd Arnhem en Arnhem Centraal

Ingetrokken motie "Arnhems talent de basis voor onze economie" (21M272) van de fracties D66, DENK Verenigd Arnhem en CDA

Aangenomen motie "Ook over de grens samenwerken en verbinden" (21M273) van de fracties D66, DENK Verenigd Arnhem, CDA en VVD

Raadsvoorstel "Economische Agenda Arnhem 2021-2025, Energieke Stad"

Geamendeerde versie - Raadsvoorstel "Economische Agenda Arnhem 2021-2025, Energieke Stad"

Bijlage 1 - De uitvoeringsagenda 2021

Bijlage 2 - Advies en concept Economische Agenda, Buck consultants International

De Economische Agenda Arnhem 2021-2025, Energieke Stad

Lijst met deelnemers ronde tafelgesprek

Behandelresultaat 22 september 2021, informatieve behandeling

Behandelresultaat 6 oktober 2021, meningsvormende (1) behandeling

7.3 Vaststellen: De Wet van de stimulerende achterstand - Rekenkameronderzoek naar ondermijning in Arnhem

Getekend raadsbesluit

Raadskameradvies t.b.v. de besluitvormende behandeling op 08-12-2021

Aangenomen motie "Volg het grote geld" (21M262) van de fractie VVD

Raadsvoorstel "De Wet van de stimulerende achterstand - Rekenkameronderzoek naar ondermijning in Arnhem"

Bijlage 1 - Rapport Rekenkamer Arnhem (inclusief addendum)

Bijlage 2 - Aanbiedingsbrief

Bijlage 3 - Persbericht

Aangenomen motie "Plan van Aanpak Ondermijning" (21M134) van de fractie CDA

Behandelresultaat 7 juli 2021, informatieve behandeling

Behandelresultaat 22 september 2021, 2e informatieve behandeling

Schriftelijke beantwoording van de vragen gesteld aan de heer Van der Torre

Behandelresultaat 6 oktober 2021, meningsvormende (1) behandeling

8 Moties vreemd aan de agenda

8.1 Motie vreemd aan de agenda "Start proef kostendelersnorm in Arnhem" (21M207)

Aangenomen motie vreemd aan de agenda "Start proef kostendelersnorm in Arnhem" (21M207) van de fracties SP, ChristenUnie en Partij voor de Dieren

8.2 Motie vreemd aan de agenda “NEE!” tegen economisch geweld (21M261)

Aangenomen motie vreemd aan de agenda “NEE!” tegen economisch geweld (21M261) van de fractie ChristenUnie

8.3 Motie vreemd aan de agenda "Geen coronacheck voor werknemers en bezoekers bij gemeente Arnhem" (21M275)

Verworpen motie vreemd aan de agenda "Geen coronacheck voor werknemers en bezoekers bij gemeente Arnhem" (21M275) van de fracties Partij voor de Dieren en ChristenUnie

8.4 Motie vreemd aan de agenda "Voorkom illegaal sekswerk en verruim tijdelijk de openingstijden van de tippelzone" (21M287)

Aangenomen motie vreemd aan de agenda "Voorkom illegaal sekswerk en verruim tijdelijk de openingstijden van de tippelzone" (21M287) van de fracties SP, D66, GroenLinks en Partij voor de Dieren

Schriftelijke bijdrage van SAVE - sekswerkers van de tippelbaan vragen uw aandacht

8.5 Motie vreemd aan de agenda "Stemmen op een thema tijdens de verkiezingen" (21M288)

Verworpen motie vreemd aan de agenda "Stemmen op een thema tijdens de verkiezingen" (21M288) van de fractie Arnhemse Ouderen Partij

8.6 Motie vreemd aan de agenda "Nu de Next Step" (21M289)

Verworpen motie vreemd aan de agenda "Nu de Next Step" (21M289) van de fractie ChristenUnie

Voor 23 *Amendement "Kaders voor de toekomst" (21A72)*

Tegen 14

GROENLINKS	7	0
Coenders		
Prinsen		
Navis		
Gemici		
Simonis		
van der Loo		
Dayioğlu		

Fractie Arnhemse Ouderen Partij	1	0
Wiggers		

ChristenUnie	1	0
Becker		
Nede		

VVD Arnhem	0	6
Combée		
Pape		
Kalthoff		
Maref		
Loos		
Eppich		

CDA Arnhem	0	2
Koorn		
Hutten		

DENK / Verenigd Arnhem	0	1
Usta		
Aydemir		

D66	5	0
Andeweg		
Loor		
Venhoek		
van Ommen		
van Iperen		

Arnhem Centraal	0	3
van der Laak		
Manders		
Kraaijenbrink		

Partij voor de Dieren Gemeentelijke Sociale Fractie Arnhem	2	0
de Groot		
Eliëns		

PvdA	4	0
Greving		
Bouma		
de Vries		
Visser		

SP	3	0
Elfrink		
Çetintaş		
Dobbe		

Partij voor de Vrijheid	0	2
Verheij		
Henzen		

Totaal 37

Voor 36 *Motie "Belang creatieve sector voor innovatie" (21M263)*

Tegen 2

GROENLINKS	7	0
Coenders		
Prinsen		
Navis		
Gemici		
Simonis		
van der Loo		
Dayioğlu		

Fractie Arnhemse Ouderen Partij	1	0
Wiggers		

ChristenUnie	2	0
Becker		
Nede		

VVD Arnhem	6	0
Combée		
Pape		
Kalthoff		
Maref		
Loos		
Eppich		

CDA Arnhem	2	0
Koorn		
Hutten		

DENK / Verenigd Arnhem	1	0
Usta		
Aydemir		

D66	5	0
Andeweg		
Loor		
Venhoek		
van Ommen		
van Iperen		

Arnhem Centraal	3	0
van der Laak		
Manders		
Kraaijenbrink		

Partij voor de Dieren Gemeentelijke Fractie Arnhem	2	0
de Groot		
Eliëns		

PvdA	4	0
Greving		
Bouma		
de Vries		
Visser		

SP	3	0
Elfrink		
Çetintaş		
Dobbe		

Partij voor de Vrijheid	0	2
Verheij		
Henzen		

Totaal 38

Voor	**20**
Tegen	**18**

Motie "Een Arnhemse week van verbinding, experiment en innovatie" (21M268)

GROENLINKS	7	0
Coenders		
Prinsen		
Navis		
Gemici		
Simonis		
van der Loo		
Dayioğlu		

Fractie Arnhemse Ouderen Partij	1	0
Wiggers		

ChristenUnie	2	0
Becker		
Nede		

VVD Arnhem	0	6
Combée		
Pape		
Kalthoff		
Maref		
Loos		
Eppich		

CDA Arnhem	0	2
Koorn		
Hutten		

DENK / Verenigd Arnhem	1	0
Usta		
Aydemir		

D66	0	5
Andeweg		
Loor		
Venhoek		
van Ommen		
van Iperen		

Arnhem Centraal	3	0
van der Laak		
Manders		
Kraaijenbrink		

Partij voor de Dieren Gemeentelijke sociale fractie Arnhem	2	0
de Groot		
Eliëns		

PvdA	4	0
Greving		
Bouma		
de Vries		
Visser		

SP	0	3
Elfrink		
Çetintaş		
Dobbe		

Partij voor de Vrijheid	0	2
Verheij		
Henzen		

Totaal	**38**

Voor 19 *Motie "Kaders voor een toekomst met welzijn" (21M269)*

Tegen 19

GROENLINKS	7	0
Coenders		
Prinsen		
Navis		
Gemici		
Simonis		
van der Loo		
Dayioğlu		

Fractie Arnhemse Ouderen Partij	1	0
Wiggers		

ChristenUnie	2	0
Becker		
Nede		

VVD Arnhem	0	6
Combée		
Pape		
Kalthoff		
Maref		
Loos		
Eppich		

CDA Arnhem	0	2
Koorn		
Hutten		

DENK / Verenigd Arnhem	0	1
Usta		
Aydemir		

D66	0	5
Andeweg		
Loor		
Venhoek		
van Ommen		
van Iperen		

Arnhem Centraal	3	0
van der Laak		
Manders		
Kraaijenbrink		

Partij voor de Dieren Gemeentelijke sociale fractie Arnhem	2	0
de Groot		
Eliëns		

PvdA	4	0
Greving		
Bouma		
de Vries		
Visser		

SP	0	3
Elfrink		
Çetintaş		
Dobbe		

Partij voor de Vrijheid	0	2
Verheij		
Henzen		

Totaal 38

Voor 13

Tegen 25

Motie "Regelluwe zones: ruimte voor experiment" (21M270)

GROENLINKS	0	7
Coenders		
Prinsen		
Navis		
Gemici		
Simonis		
van der Loo		
Dayioğlu		

Fractie Arnhemse Ouderen Partij	1	0
Wiggers		

ChristenUnie	2	0
Becker		
Nede		

VVD Arnhem	0	6
Combée		
Pape		
Kalthoff		
Maref		
Loos		
Eppich		

CDA Arnhem	0	2
Koorn		
Hutten		

DENK / Verenigd Arnhem	1	0
Usta		
Aydemir		

D66	5	0
Andeweg		
Loor		
Venhoek		
van Ommen		
van Iperen		

Arnhem Centraal	0	3
van der Laak		
Manders		
Kraaijenbrink		

Partij voor de Dieren Gemeentelijke Sociale Fractie Arnhem	0	2
de Groot		
Eliëns		

PvdA	4	0
Greving		
Bouma		
de Vries		
Visser		

SP	0	3
Elfrink		
Çetintaş		
Dobbe		

Partij voor de Vrijheid	0	2
Verheij		
Henzen		

Totaal 38

Voor 30 *Motie "Duurzame bereikbaarheid op de agenda" (21M271)*

Tegen 8

GROENLINKS	7	0
Coenders		
Prinsen		
Navis		
Gemici		
Simonis		
van der Loo		
Dayioğlu		

Fractie Arnhemse Ouderen Partij	1	0
Wiggers		

ChristenUnie	2	0
Becker		
Nede		

VVD Arnhem	0	6
Combée		
Pape		
Kalthoff		
Maref		
Loos		
Eppich		

CDA Arnhem	2	0
Koorn		
Hutten		

DENK / Verenigd Arnhem	1	0
Usta		
Aydemir		

D66	5	0
Andeweg		
Loor		
Venhoek		
van Ommen		
van Iperen		

Arnhem Centraal	3	0
van der Laak		
Manders		
Kraaijenbrink		

Partij voor de Dieren Gemeentelijke Sociale Fractie Arnhem	2	0
de Groot		
Eliëns		

PvdA	4	0
Greving		
Bouma		
de Vries		
Visser		

SP	3	0
Elfrink		
Çetintaş		
Dobbe		

Partij voor de Vrijheid	0	2
Verheij		
Henzen		

Totaal 38

Voor 31

Tegen 7

Motie "Ook over de grens samenwerken en verbinden" (21M273)

GROENLINKS	7	0
Coenders		
Prinsen		
Navis		
Gemici		
Simonis		
van der Loo		
Dayioğlu		

Fractie Arnhemse Ouderen Partij	1	0
Wiggers		

ChristenUnie	2	0
Becker		
Nede		

VVD Arnhem	6	0
Combée		
Pape		
Kalthoff		
Maref		
Loos		
Eppich		

CDA Arnhem	2	0
Koorn		
Hutten		

DENK / Verenigd Arnhem	1	0
Usta		
Aydemir		

D66	5	0
Andeweg		
Loor		
Venhoek		
van Ommen		
van Iperen		

Arnhem Centraal	0	3
van der Laak		
Manders		
Kraaijenbrink		

Partij voor de Dieren Gemeentelijke Sociale Fractie Arnhem	0	2
de Groot		
Eliëns		

PvdA	4	0
Greving		
Bouma		
de Vries		
Visser		

SP	3	0
Elfrink		
Çetintaş		
Dobbe		

Partij voor de Vrijheid	0	2
Verheij		
Henzen		

Totaal 38

Voor	**31**
Tegen	**7**

Raadsvoorstel "Economische Agenda Arnhem 2021-2025, Energieke Stad"

GROENLINKS	7	0
Coenders		
Prinsen		
Navis		
Gemici		
Simonis		
van der Loo		
Dayioğlu		

Fractie Arnhemse Ouderen Partij	1	0
Wiggers		

ChristenUnie	2	0
Becker		
Nede		

VVD Arnhem	6	0
Combée		
Pape		
Kalthoff		
Maref		
Loos		
Eppich		

CDA Arnhem	2	0
Koorn		
Hutten		

DENK / Verenigd Arnhem	1	0
Usta		
Aydemir		

D66	5	0
Andeweg		
Loor		
Venhoek		
van Ommen		
van Iperen		

Arnhem Centraal	3	0
van der Laak		
Manders		
Kraaijenbrink		

Partij voor de Dieren Gemeentelijke Sociale Fractie Arnhem	0	2
de Groot		
Eliëns		

PvdA	4	0
Greving		
Bouma		
de Vries		
Visser		

SP	0	3
Elfrink		
Çetintaş		
Dobbe		

Partij voor de Vrijheid	0	2
Verheij		
Henzen		

Totaal	**38**

Voor 38 *Motie "Volg het grote geld" (21M262)*

Tegen 0

GROENLINKS	7	0
Coenders		
Prinsen		
Navis		
Gemici		
Simonis		
van der Loo		
Dayioğlu		

Fractie Arnhemse Ouderen Partij	1	0
Wiggers		

ChristenUnie	2	0
Becker		
Nede		

VVD Arnhem	6	0
Combée		
Pape		
Kalthoff		
Maref		
Loos		
Eppich		

CDA Arnhem	2	0
Koorn		
Hutten		

DENK / Verenigd Arnhem	1	0
Usta		
Aydemir		

D66	5	0
Andeweg		
Loor		
Venhoek		
van Ommen		
van Iperen		

Arnhem Centraal	3	0
van der Laak		
Manders		
Kraaijenbrink		

Partij voor de Dieren Gemeentelijke sociale fractie Arnhem	2	0
de Groot		
Eliëns		

PvdA	4	0
Greving		
Bouma		
de Vries		
Visser		

SP	3	0
Elfrink		
Çetintaş		
Dobbe		

Partij voor de Vrijheid	2	0
Verheij		
Henzen		

Totaal 38

Voor	**38**
Tegen	**0**

Raadsvoorstel "De Wet van de stimulerende achterstand - Rekenkameronderzoek naar ondermijning in Arnhem"

GROENLINKS	7	0
Coenders		
Prinsen		
Navis		
Gemici		
Simonis		
van der Loo		
Dayioğlu		

VVD Arnhem	6	0
Combée		
Pape		
Kalthoff		
Maref		
Loos		
Eppich		

D66	5	0
Andeweg		
Loor		
Venhoek		
van Ommen		
van Iperen		

PvdA	4	0
Greving		
Bouma		
de Vries		
Visser		

Fractie Arnhemse Ouderen Partij	1	0
Wiggers		

CDA Arnhem	2	0
Koorn		
Hutten		

Arnhem Centraal	3	0
van der Laak		
Manders		
Kraaijenbrink		

SP	3	0
Elfrink		
Çetintaş		
Dobbe		

ChristenUnie	2	0
Becker		
Nede		

DENK / Verenigd Arnhem	1	0
Usta		
Aydemir		

Partij voor de Dieren Gemeentelijke sociale fractie Arnhem	2	0
de Groot		
Eliëns		

Partij voor de Vrijheid	2	0
Verheij		
Henzen		

Totaal	**38**

Voor	**30**	*Motie vreemd aan de agenda "Start proef kostendelersnorm in Arnhem" (21M207)*
Tegen	**8**	

GROENLINKS	7	0
Coenders		
Prinsen		
Navis		
Gemici		
Simonis		
van der Loo		
Dayioğlu		

Fractie Arnhemse Ouderen Partij	1	0
Wiggers		

ChristenUnie	2	0
Becker		
Nede		

VVD Arnhem	0	6
Combée		
Pape		
Kalthoff		
Maref		
Loos		
Eppich		

CDA Arnhem	2	0
Koorn		
Hutten		

DENK / Verenigd Arnhem	1	0
Usta		
Aydemir		

D66	5	0
Andeweg		
Loor		
Venhoek		
van Ommen		
van Iperen		

Arnhem Centraal	3	0
van der Laak		
Manders		
Kraaijenbrink		

Partij voor de Dieren Gemeentelijke Sociale Fractie Arnhem	2	0
de Groot		
Eliëns		

PvdA	4	0
Greving		
Bouma		
de Vries		
Visser		

SP	3	0
Elfrink		
Çetintaş		
Dobbe		

Partij voor de Vrijheid	0	2
Verheij		
Henzen		

Totaal	**38**

Voor	**38**
Tegen	**0**

Motie vreemd aan de agenda “NEE!” tegen economisch geweld (21M261)

GROENLINKS	7	0
Coenders		
Prinsen		
Navis		
Gemici		
Simonis		
van der Loo		
Dayioğlu		

VVD Arnhem	6	0
Combée		
Pape		
Kalthoff		
Maref		
Loos		
Eppich		

D66	5	0
Andeweg		
Loor		
Venhoek		
van Ommen		
van Iperen		

PvdA	4	0
Greving		
Bouma		
de Vries		
Visser		

Fractie Arnhemse Ouderen Partij	1	0
Wiggers		

CDA Arnhem	2	0
Koorn		
Hutten		

Arnhem Centraal	3	0
van der Laak		
Manders		
Kraaijenbrink		

SP	3	0
Elfrink		
Çetintaş		
Dobbe		

ChristenUnie	2	0
Becker		
Nede		

DENK / Verenigd Arnhem	1	0
Usta		
Aydemir		

Partij voor de Dieren Gemeentelijke sociale fractie Arnhem	2	0
de Groot		
Eliëns		

Partij voor de Vrijheid	2	0
Verheij		
Henzen		

Totaal	**38**

Voor	**10**
Tegen	**28**

Motie vreemd aan de agenda "Geen coronacheck voor werknemers en bezoekers bij gemeente Arnhem" (21M275)

GROENLINKS	0	7
Coenders		
Prinsen		
Navis		
Gemici		
Simonis		
van der Loo		
Dayioğlu		

VVD Arnhem	0	6
Combée		
Pape		
Kalthoff		
Maref		
Loos		
Eppich		

D66	0	5
Andeweg		
Loor		
Venhoek		
van Ommen		
van Iperen		

PvdA	0	4
Greving		
Bouma		
de Vries		
Visser		

Fractie Arnhemse Ouderen Partij	0	1
Wiggers		

CDA Arnhem	0	2
Koorn		
Hutten		

Arnhem Centraal	0	3
van der Laak		
Manders		
Kraaijenbrink		

SP	3	0
Elfrink		
Çetintaş		
Dobbe		

ChristenUnie	2	0
Becker		
Nede		

DENK / Verenigd Arnhem	1	0
Usta		
Aydemir		

Partij voor de Dieren Gemeentelijke Sociale Fractie Arnhem	2	0
de Groot		
Eliëns		

Partij voor de Vrijheid	2	0
Verheij		
Henzen		

Totaal	**38**

Voor	**30**
Tegen	**8**

Motie vreemd aan de agenda "Voorkom illegaal sekswerk en verruim tijdelijk de openingstijden van de tippelzone" (21M287)

GROENLINKS	7	0
Coenders		
Prinsen		
Navis		
Gemici		
Simonis		
van der Loo		
Dayioğlu		

VVD Arnhem	6	0
Combée		
Pape		
Kalthoff		
Maref		
Loos		
Eppich		

D66	5	0
Andeweg		
Loor		
Venhoek		
van Ommen		
van Iperen		

PvdA	4	0
Greving		
Bouma		
de Vries		
Visser		

Fractie Arnhemse Ouderen Partij	0	1
Wiggers		

CDA Arnhem	2	0
Koorn		
Hutten		

Arnhem Centraal	0	3
van der Laak		
Manders		
Kraaijenbrink		

SP	3	0
Elfrink		
Çetintaş		
Dobbe		

ChristenUnie	0	2
Becker		
Nede		

DENK / Verenigd Arnhem	1	0
Usta		
Aydemir		

Partij voor de Dieren Gemeentelijke sociale fractie Arnhem	2	0
de Groot		
Eliëns		

Partij voor de Vrijheid	0	2
Verheij		
Henzen		

Totaal	**38**

Voor	**7**	*Motie vreemd aan de agenda "Stemmen op een thema tijdens de verkiezingen" (21M288)*
Tegen	**31**	

GROENLINKS	0	7
Coenders		
Prinsen		
Navis		
Gemici		
Simonis		
van der Loo		
Dayioğlu		

Arnhemse Ouderen Partij	1	0
Wiggers		

ChristenUnie	0	2
Becker		
Nede		

VVD Arnhem	0	6
Combée		
Pape		
Kalthoff		
Maref		
Loos		
Eppich		

CDA Arnhem	0	2
Koorn		
Hutten		

DENK / Verenigd Arnhem	0	1
Usta		
Aydemir		

D66	0	5
Andeweg		
Loor		
Venhoek		
van Ommen		
van Iperen		

Arnhem Centraal	3	0
van der Laak		
Manders		
Kraaijenbrink		

Partij voor de Dieren Gemeentelijke sociale fractie Arnhem	0	2
de Groot		
Eliëns		

PvdA	0	4
Greving		
Bouma		
de Vries		
Visser		

SP	3	0
Elfrink		
Çetintaş		
Dobbe		

PARTIJ VOOR DE VRIJHEID	0	2
Verheij		
Henzen		

Totaal	**38**

Voor 7

Tegen 31

Motie vreemd aan de agenda "Nu de Next Step" (21M289)

GROENLINKS	0	7
Coenders		
Prinsen		
Navis		
Gemici		
Simonis		
van der Loo		
Dayioğlu		

Fractie Arnhemse Ouderen Partij	1	0
Wiggers		

ChristenUnie	2	0
Becker		
Nede		

VVD Arnhem	0	6
Combée		
Pape		
Kalthoff		
Maref		
Loos		
Eppich		

CDA Arnhem	0	2
Koorn		
Hutten		

DENK / Verenigd Arnhem	1	0
Usta		
Aydemir		

D66	0	5
Andeweg		
Loor		
Venhoek		
van Ommen		
van Iperen		

Arnhem Centraal	0	3
van der Laak		
Manders		
Kraaijenbrink		

Partij voor de Dieren Gemeentelijke Sociale Fractie Arnhem	0	2
de Groot		
Eliëns		

PvdA	0	4
Greving		
Bouma		
de Vries		
Visser		

SP	3	0
Elfrink		
Çetintaş		
Dobbe		

Partij voor de Vrijheid	0	2
Verheij		
Henzen		

Totaal 38

Agenda Politieke Avond
8 december 2021

Raadzaal
18.45 uur - 19.30 uur (45) Rondvraag en Mededelingen
Pauze: 19.30 uur – 19.35 uur

Raadzaal	Landgoed/Festival	Walburgis
19.35 uur - 21.05 uur (90) Visie Sociaal domein in beweging & Jeugdbeleid 2021-2025	19.35 uur - 21.05 uur (90) Transitievisie Warmte	19.35 uur - 21.05 uur (90) Verordening bedrijveninvesteringszone Korenkwartier Arnhem 2022-2026

Pauze: 21.05 uur – 21.15 uur
Raadzaal
21.15 uur - 23.15 uur - Besluitvormende vergadering

5.1	**Opening en mededelingen**
5.2	Beëdiging van de heer Walter de Boef als fractievolger voor de fractie van GroenLinks
5.3	Vaststellen van de agenda en spreektijdverdeling
5.4	Vaststellen v/d concept-besluitenlijst v/d vergadering van 24 november 2021
5.5	Ingekomen stukken en ter inzage gelegde stukken voor de gemeenteraad
6	**Onderwerpen direct ter besluitvorming**
6.1	Wijziging van de APV Hoofdstuk 1, en afdelingen openbare inrichtingen en nachtverblijven
6.2	Wijziging Hoofdstuk 5, afdeling 7 (evenementen) van de APV
7	**Onderwerpen welke voor debat en besluitvorming worden voorgedragen**
7.1	Herstemming raadsvoorstel "Criteria waardevolle particuliere bomen"
7.2	Vaststellen: Economische Agenda Arnhem 2021 - 2025, Energieke Stad
7.3	Vaststellen: De Wet van de stimulerende achterstand - Rekenkameronderzoek naar ondermijning in Arnhem
8	**Moties vreemd aan de agenda**
8.1	"Start proef kostendelersnorm in Arnhem" (21M207)
8.2	“NEE!” tegen economisch geweld (21M261)
8.3	"Geen coronacheck voor werknemers en bezoekers bij gemeente Arnhem" (21M275)
8.4	"Voorkom illegaal sekswerk en verruim tijdelijk de openingstijden van de tippelzone" (21M287)
8.5	"Stemmen op een thema tijdens de verkiezingen" (21M288)
8.6	"Nu de Next Step" (21M289)

GEMEENTE Arnhem

BESLUITENLIJST VAN DE VERGADERING VAN DE
RAAD VAN DE GEMEENTE ARNHEM OP WOENSDAG 8 december 2021

De voorzitter: de heer Marcouch

De raadsgriffier: de heer Kersten

Aanwezig de leden: mevrouw Andeweg (D66), de heer Becker (ChristenUnie), de heer Bouma (PvdA), de heer Çetintaş (SP), de heer Coenders (GroenLinks), de heer Combée (VVD), de heer Dayioğlu (GroenLinks), mevrouw Dobbe (SP), de heer Elfrink (SP), de heer Eliëns (Partij voor de Dieren), mevrouw Eppich (VVD), mevrouw Gemici (GroenLinks), de heer Greving (PvdA), de heer De Groot (Partij voor de Dieren), de heer Henzen (PVV), de heer Hutten (CDA), de heer Van Iperen (D66), mevrouw Kalthoff (VVD), mevrouw Koorn (CDA), de heer Kraaijenbrink (Arnhem Centraal), de heer Van der Laak (Arnhem Centraal), de heer Van der Loo (GroenLinks), de heer Loor (D66), de heer Loos (VVD), mevrouw Manders (Arnhem Centraal), de heer Maref (VVD), mevrouw Navis (GroenLinks), mevrouw Nede (ChristenUnie), mevrouw Van Ommen (D66), mevrouw Pape (VVD), de heer Prinsen (GroenLinks), mevrouw Simonis (GroenLinks), de heer Usta (DENK Verenigd Arnhem), de heer Venhoek (D66), de heer Verheij (PVV), de heer Visser (PvdA), mevrouw De Vries (PvdA), de heer Wiggers (Arnhemse Ouderen Partij)

Afwezig: de heer Aydemir (DENK Verenigd Arnhem)

* Mevrouw Koorn en mevrouw Gemici volgen de vergadering in quarantaine en zijn aanwezig bij het laatste deel (stemmingen) van de vergadering dat op digitale wijze plaatsvindt.

Begintijd vergadering : 21.15 uur
Eindtijd vergadering : 23.30 uur

BESLUITEN:
Agendapunt:

5.4 Vaststellen van de concept-besluitenlijst van de vergadering van 24 november 2021	Het voorstel is met algemene stemmen aangenomen.
5.5 Ingekomen stukken en ter inzage gelegde stukken voor de gemeenteraad	Het voorstel is met algemene stemmen aangenomen.
7.2 Vaststellen: Economische Agenda Arnhem 2021 - 2025, Energieke Stad	Het amendement "Kaders voor de toekomst" (21A72) van de fractie GroenLinks is met 23 stemmen voor en 14 stemmen tegen aangenomen. De motie "Belang creatieve sector voor innovatie" (21M263) van de fracties D66 en Partij voor de Dieren is met 36 stemmen voor en 2 stemmen tegen aangenomen. De motie "Een Arnhemse week van verbinding, experiment en innovatie" (21M268) van de fractie GroenLinks is met 20 stemmen voor en 18 stemmen tegen aangenomen. Bij de stemming over de motie "Kaders voor een toekomst met welzijn" (21M269) van de fractie GroenLinks staken de stemmen (19/19). De motie zal in een volgende vergadering opnieuw in stemming worden gebracht. De motie "Regelluwe zones: ruimte voor experiment" (21M270) van de fractie D66 is met 13 stemmen voor en 25 stemmen tegen verworpen. De motie "Duurzame bereikbaarheid op de agenda" (21M271) van de fracties D66, DENK Verenigd Arnhem en Arnhem Centraal is met 30 stemmen voor en 8 stemmen tegen aangenomen. De motie "Ook over de grens samenwerken en verbinden" (21M273) van de fracties D66, DENK Verenigd Arnhem, CDA en VVD is met 31 stemmen voor en 7 stemmen tegen aangenomen. Het voorstel is met 31 stemmen voor en 7 stemmen tegen aangenomen.
7.3 Vaststellen: De Wet van de stimulerende achterstand - Rekenkameronderzoek naar ondermijning in Arnhem	De motie "Volg het grote geld" (21M262) van de fractie VVD is met algemene stemmen aangenomen. Het voorstel is met algemene stemmen aangenomen.
8.1 Motie vreemd aan de agenda "Start proef kostendelersnorm in Arnhem" (21M207)	De motie vreemd aan de agenda "Start proef kostendelersnorm in Arnhem" (21M207) van de fracties SP, ChristenUnie en Partij voor de Dieren is met 30 stemmen voor en 8 stemmen tegen aangenomen.

Zaaknummer: 623241

8.2 Motie vreemd aan de agenda "NEE!" tegen economisch geweld (21M261)	De motie vreemd aan de agenda "NEE!" tegen economisch geweld (21M261) van de fractie ChristenUnie is met algemene stemmen aangenomen.
8.3 Motie vreemd aan de agenda "Geen coronacheck voor werknemers en bezoekers bij gemeente Arnhem" (21M275)	De motie vreemd aan de agenda "Geen coronacheck voor werknemers en bezoekers bij gemeente Arnhem" (21M275) van de fracties Partij voor de Dieren en ChristenUnie is met 10 stemmen voor en 28 stemmen tegen verworpen.
8.4 Motie vreemd aan de agenda "Voorkom illegaal sekswerk en verruim tijdelijk de openingstijden van de tippelzone" (21M287)	De motie vreemd aan de agenda "Voorkom illegaal sekswerk en verruim tijdelijk de openingstijden van de tippelzone" (21M287) van de fracties SP, D66, GroenLinks en Partij voor de Dieren is met 30 stemmen voor en 8 stemmen tegen aangenomen.
8.5 Motie vreemd aan de agenda "Stemmen op een thema tijdens de verkiezingen" (21M288)	De motie vreemd aan de agenda "Stemmen op een thema tijdens de verkiezingen" (21M288) van de fractie Arnhemse Ouderen Partij is met 7 stemmen voor en 31 stemmen tegen verworpen.
8.6 Motie vreemd aan de agenda "Nu de Next Step" (21M289)	De motie vreemd aan de agenda "Nu de Next Step" (21M289) van de fractie ChristenUnie is met 7 stemmen voor en 31 stemmen tegen verworpen.

De raadsgriffier,

Jozef Kersten

De voorzitter,

Ahmed Marcouch

Zaaknummer: 623241

Titel/onderwerp: **Visie Sociaal Domein in beweging**

Raadsadviseur: Elsebée Dirksen Telefoonnr: 3774712 Elsebee.dirksen@arnhem.nl

Van:	College	Ambtenaar:	Mirjam Molenaar/ Ellen Krabbenborg/Marieke Zeilstra
Portefeuillehouder:	R. van der Zee/ M. Louwers/ R. Paping/ B. Roelofs	Telefoonnr:	3773721/ 3774628 / 3774449
		E-mailadres:	mirjam.molenaar@arnhem.nl ellen.krabbenborg@arnhem.nl marieke.zeilstra@arnhem.nl
Doel activiteit	Informerend (I)		
Toelichting	**Voorstel** Het college stelt de raad voor de visie Sociaal Domein in beweging vast te stellen. De visie wordt vertaald in beleid en uitvoeringsagenda's. **Achtergrond** Naar aanleiding van het 'Rapport Visitatiecommissie financiële beheersbaarheid sociaal domein uit 2019' heeft eind 2020 (9-12-20) een inspiratiebijeenkomst plaatsgevonden met raad en college. In maart 2021 is een interactieve bijeenkomst georganiseerd. Hieraan hebben ongeveer 120 mensen deelgenomen vanuit veel verschillende domeinen (onderwijs, welzijn, kerken en moskeeën, zorg, participatie, wijken). **Doel visie** In de visie staan drie overkoepelende doelen voor het brede sociaal domein: 1. Iedere Arnhemmer heeft dezelfde kansen op persoonlijke ontwikkeling 2. Een stabiele basis voor alle Arnhemmers. 3. Alle Arnhemmers kunnen in veiligheid en vrijheid leven. De uitgangspunten hierbij zijn: Gebiedsgericht, Preventie voorop en sterk in maatwerk. **Uitvoering visie** Deze visie is geen eindpunt maar een (hernieuwd) begin. De visie wordt vertaald in beleid en uitvoeringsagenda's. Dit is een opgave voor de gemeentelijke organisatie waarbij ze in gesprek gaan met de partners die samen met de gemeente aan de uitvoering werken. Het is belangrijk om hierbij te focussen op 1) het vertalen naar specifiek uitvoeringsbeleid, 2) het uitwerken van een strategie op organiseren en 3) het financieel doorvertalen ervan. Op sommige gebieden zijn al stappen gezet (zie ook de raadsbrieven van januari en mei 2020.) Te denken valt dan aan: ▪ De wijzigingen in inkoop en toegang voor de jeugdzorg en WMO per 1 juli 2020. Het samenwerkingsproces tussen sociale wijkteams en gebiedsteams Werk en Inkomen. ▪ Het vormen van goede gebiedsagenda's, waarbij het specifieke karakter van het gebied (de leefomgeving van onze inwoners) meebepalend is voor onze inzet en de inzet van andere partijen. Ook de benadering van Arnhem - Oost past in deze lijn. ▪ De herijking op welzijn, (de nota is d.d. 14 april 2021 vastgesteld); ▪ De visie en uitvoeringsplannen op schulden en armoede, waarin preventie een belangrijke plek heeft en de inzet op kansen voor jongeren een grote plek inneemt. Ook het aansluiten van onze dienstverlening bij de behoeften van onze		

	inwoners is een belangrijk punt. ▪ De beleidsregels voor het beperken van de toegang tot zorg en ondersteuning. De woon-zorgnota is in wording, de nota Jeugdbeleid ligt bij uw raad. **Proces** Naar aanleiding van de werksessie Visie Sociaal Domein op de Politieke Avond van 9 december 2020 is er een klankbordgroep vanuit de raad gevormd. De stukken van de (digitale) bijeenkomsten kunt u nalezen in het raadsdossier Klankbordgroep brede visie Sociaal Domein. Het besluitvormingsproces begint met gezamenlijke informatieve bijeenkomst over de Visie Sociaal Domein en Jeugdbeleid 2021-2025. Na afronding van deze informatieve fase worden de raadsvoorstellen separaat meningsvormend besproken.
Voorgesteld resultaat van de bespreking	Start en afronding van de informatieve fase
Spreekrecht publiek	Ja
Behandeladvies	**Informatief** Tijdens deze bijeenkomst zullen de meest betrokken ambtenaren een technische toelichting geven op beide voorstellen. Aansluitend is er gelegenheid om met de Adviesraden en het JongerenNetwerk te spreken over de door hen uitgebrachte adviezen.
Bijlagen	

Raadsbrief visitatierapport financiële beheersbaarheid sociaal domein d.d. 12-05-2020
Rapport Visitatiecommissie financiële beheersbaarheid sociaal domein
Motie Visitatiecommissie financiële beheersbaarheid sociaal domein (19M24) d.d. 27-03-2019
Raadsbrief "Opzet en procesvoorstel visie sociaal domein" d.d. 18 juni 2020
Bijlage 1 bij raadsbrief van 18-6-20: Gespreksnotitie 'Opzet visie sociaal domein'
Bijlage 2 bij raadsbrief van 18-6-20: Procesvoorstel
Behandelresultaat 9 september 2020
Brief adviesraad Werk & Inkomen
Gevraagd advies Adviesraad Werk & Inkomen
Brief Adviesraad Jeugdhulp en WMO
Gevraagd advies Adviesraad Jeugdhulp en WMO
Reactie college op adviezen Sociaal Domein

RAADSVOORSTEL

Aan de gemeenteraad

Zaaknummer 480511

Onderwerp: Visie Sociaal domein in beweging

Voorstel

1. De visie Sociaal domein in beweging vast te stellen.

Inleiding

De Arnhemse visie op het sociaal domein is sinds 2013 niet meer in samenhang geactualiseerd. Om meer sturing en grip op het sociaal domein te organiseren, hebben we de visie sociaal domein aangescherpt. In raadsbrieven in januari, mei en juni 2020 namen we u mee in onze beweegredenen hiervoor en gedachten hierover.

We hebben drie overkoepelende doelen voor het brede sociaal domein benoemd. Dit zijn:
1. Iedere Arnhemmer heeft dezelfde kansen op persoonlijke ontwikkeling
Alle Arnhemmers kunnen het maximale uit zichzelf halen. Er zijn gelijke ontwikkelkansen voor iedereen.

2. Een stabiele basis voor alle Arnhemmers
Alle Arnhemmers hebben de basis op orde; voldoende inkomen (bij voorkeur door betaald werk), een geschikte woning, een veilige en gezonde (leef)omgeving en een gezonde leefstijl.

3. Alle Arnhemmers kunnen in veiligheid en vrijheid leven
In Arnhem kun je zijn wie je bent. Verscheidenheid en acceptatie kenmerken onze stad.

Bij het bereiken van deze doelen werken we met drie uitgangspunten: Gebiedsgericht, Preventie voorop en Sterk in maatwerk.

De visie biedt hiermee richting aan de volle breedte van het sociale domein. Het is een visie op hoofdlijnen, waarbij het belangrijk is dat deze voldoende scherpte biedt om te kunnen koersen. De doelen en uitgangspunten worden/zijn verder vertaald naar beleid en uitvoeringsagenda's. Daar vindt de operationalisering plaats. Het gaat dan om de vertaling naar specifiek uitvoeringsbeleid, de strategie op de wijze van organiseren en de financiële doorvertaling van de visie (in meerjarenperspectief). Met een consequente vertaling van de visie dragen alle domeinen - van schuldhulpverlening tot onderwijs en van jeugdzorg tot sport - bij aan het realiseren van de overkoepelende doelen uit de visie sociaal domein.

Gemeente Arnhem

Beoogd effect

De visie sociaal domein geeft richting aan de gemeentelijke inzet van middelen en mensen op het brede sociaal domein en de keuzes die daaruit voortvloeien. In de stad wordt dat merkbaar omdat we onze inzet (nog) meer richten op het voorkomen van problemen en zorg en op de ondersteuning van inwoners en wijken die dat het hardst nodig hebben.

Argumenten

1.1 *Een actuele visie sociaal domein geeft richting aan de uitvoering.*

De visie biedt richting aan de volle breedte van het sociale domein. De doelen en uitgangspunten worden/zijn verder vertaald naar beleid en uitvoeringsagenda's. De crux bij de realisatie zit natuurlijk in de operationalisatie. Met een consequente vertaling van de visie dragen alle domeinen - van schuldhulpverlening tot onderwijs en van jeugdzorg tot sport - bij aan het realiseren van de overkoepelende, langetermijndoelen uit de visie sociaal domein.

1.2 *Gezamenlijk komen tot een doorleefde visie op het sociaal domein sluit aan bij het advies van de VNG visitatiecommissie 'financiële beheersbaarheid in het sociaal domein'.*

In het visitatietraject 'financiële beheersbaarheid in het sociaal domein', is ons meegegeven dat onze visie aanscherping behoeft en dat het van belang is deze aanscherping goed met elkaar te doorleven. Daarnaast benadrukt de VNG visitatiecommissie het belang van een consequente operationalisatie.

Kanttekeningen en risico's

1.1 *Operationalisering van de visie vraagt om het maken van keuzes.*

Als we onze inzet meer richten op inwoners en wijken die ons het hardst nodig hebben, betekent dat ook dat we er voor andere inwoners minder kunnen zijn. Zonder deze keuzes, en het gezamenlijk scherp zijn hierop, kunnen we de beweging die we in de visie voorstaan onvoldoende maken.

1.2 *Het werken met een visie, het doorleven ervan en het goed door laten werken in de uitvoering vraagt een lange adem.*

Het sociaal domein kent een brede scope en het laten doorwerken van de visie in de haarvaten van de uitvoering vraagt een consequent gesprek en een lange adem. Aandachtspunt daarbij is dat we de goede ontwikkelingen uit afgelopen jaren hoe dan ook willen behouden, en dat de aanscherpingen in de visie niet op alle fronten even rigoureus zijn. Onze ervaring in afgelopen jaren is dat dit type wijziging absoluut toegewijde zorg en aandacht vraagt. Om een voorbeeld te geven, een begrip als 'doen wat nodig is', kreeg in afgelopen jaren op diverse plekken een verschillende invulling.

Participatie

In de aanloop naar de visie zijn we niet op nul begonnen. In afgelopen jaar is al veel input voor het sociaal domein opgehaald, zoals bij inkooprondes en gesprekken met diverse partijen en adviesraden over het herijken van (onderdelen van) beleid. Deze en andere partijen hebben we ook in dit proces betrokken. Daarnaast hebben we ook gericht kennis van buiten binnen proberen te halen, bijvoorbeeld uit andere steden en via experts en ook via gesprekken met andere deelnemers in het traject van de visitatiecommissie. In november-december 2020 verzonden we inspiratiemails aan raadsleden en partners. Enkele partners hebben daarvoor input geleverd. In maart 2021 is een interactieve bijeenkomst georganiseerd. Hieraan hebben ongeveer 120 mensen deelgenomen vanuit veel verschillende domeinen (onderwijs, welzijn, kerken en moskeeën, zorg, participatie, wijken). De input van deze avond is in een concept visie verwerkt. Deze concept visie is vervolgens aan een tiental partners voor feedback toegestuurd. De feedback is meegenomen in de definitieve versie die nu voor u ligt. Deze versie is aan de adviesraden gestuurd met een vraag om advies. Dit advies wordt na ontvangst separaat aan de visie toegevoegd.

Financiën

Uitvoering van de visie vindt plaats binnen de bestaande budgetten. In komende jaren is het zaak de beweging die de visie voorstaat ook financieel een plek te geven. In afgelopen tijd en ook in huidige voorliggende perspectiefnota zijn bij de nieuwe koers passende voorstellen gedaan, zoals de investeringen in werk en jeugdzorg (o.a. de Praktijk Ondersteuner Jeugdzorg bij de Huisartsen).

Uitvoering

Deze visie is geen eindpunt maar een (hernieuwd) begin. De visie wordt vertaald in beleid en uitvoeringsagenda's. Dit is een opgave in onze eigen organisatie en hiertoe gaan we in gesprek met de partners die samen met ons aan de uitvoering werken. Het is belangrijk om hierbij te focussen op 1) het vertalen naar specifiek uitvoeringsbeleid, 2) het uitwerken van een strategie op organiseren en 3) het financieel doorvertalen ervan. Op sommige gebieden zetten we al stappen, we informeerden u daar ook over in raadsbrieven van januari en mei 2020. Te denken valt dan aan:

- De wijzigingen in inkoop en toegang voor de jeugdzorg en WMO per 1 juli 2020.
- Het samenwerkingsproces tussen sociale wijkteams en gebiedsteams Werk en Inkomen
- Het vormen van goede gebiedsagenda's, waarbij het specifieke karakter van het gebied (de leefomgeving van onze inwoners) meebepalend is voor onze inzet en de inzet van andere partijen. Ook de benadering van Arnhem - Oost past in deze lijn.
- De herijking op welzijn, die recent in uw raad besproken is.
- De visie en uitvoeringsplannen op schulden en armoede, waarin preventie een belangrijke plek heeft en de inzet op kansen voor jongeren een grote plek inneemt. Ook het aansluiten van onze dienstverlening bij de behoeften van onze inwoners is een belangrijk punt.
- De beleidsregels voor het beperken van de toegang tot zorg en ondersteuning.

De woon-zorgnota en jeugdnota zijn in wording.

De verdere uitrol van monitoring en datagestuurd werken is een ontwikkeling die in de volle breedte van belang is. Vanuit de urgentie om 'grip' te krijgen op het sociaal domein, maar ook om zo gericht en onderbouwd mogelijk onze keuzes te maken, in uitvoering en in beleid. We zetten hier sinds eind 2019

al forse stappen in, de raad merkt dit onder meer door de bestuursrapportages die frequent beschikbaar komen in aansluiting op de P&C-cyclus.

Wat wij ook leren uit de periode sinds de invoering van de decentralisaties is dat wij onszelf moeten inrichten als een lerend systeem. De complexiteit van het sociaal domein en de veranderingen daarin (ook vanuit landelijke en maatschappelijke ontwikkelingen) vragen een systeem van leren en bijstellen. Een visie geeft richting en houvast, maar enkel een visie maakt niet het verschil. Bij het leren en bijstellen kan ook een werkwijze als nu met het Sociaal Hospitaal ondersteunen. Inclusief het benoemen van mogelijke spanning op uitgangspunten van de uitvoering, zoals:

- eenvoud en minder versnippering versus gebiedsgericht en maatwerk;
- ruimte voor de professional versus richting en kader;
- vernieuwing en innovatie versus rust en duidelijkheid.

Communicatie

Na vaststelling wordt de visie aan alle betrokkenen in het proces gestuurd. Daarnaast publiceren we de visie op www.arnhem.nl.

Bijlagen

Stukken voor gemeenteraad

- Visie Sociaal domein in beweging
- Infographic

RAADSVOORSTEL

Besluit van	
Zaaknummer	480511

DE RAAD VAN DE GEMEENTE ARNHEM;

gelezen het voorstel van burgemeester en wethouders van 29 juni 2021, nummer: 480511;

gelet op artikel 108 van de Gemeentewet;

besluit:

1. De visie Sociaal domein in beweging vast te stellen.

De griffier, De voorzitter,

Gemeente Arnhem

Sociaal domein in beweging

Visie op het sociaal domein in Arnhem (2021)

GEMEENTE Arnhem

Voorwoord

Voor veel verschillende inwoners zijn de voorzieningen uit het sociaal domein van groot belang: van kinderen die opgroeien in armoede, tot ouderen die leven in een sociaal isolement. Van werkzoekenden met een afstand tot de arbeidsmarkt tot ouders met zorgen over de prestaties van hun kinderen.

Sinds 2015 kunnen inwoners met vragen over deze thema's bij de gemeente terecht. Zes jaar na de decentralisaties, is de transformatie van het sociaal domein nog volop in ontwikkeling. Met deze hernieuwde visie geven we richting aan de Arnhemse invulling van die transformatie.

Onze ambitie is groot. We willen binnen één generatie het verschil maken. Dat is bijvoorbeeld het meest evident in onze gebiedsgerichte Arnhem-Oost-aanpak, waarmee we voor vijf Arnhemse wijken die op achterstand staan, inzetten op meer sociale cohesie, persoonlijke ontwikkeling, de basis op orde en een goede woning in een veilige leefomgeving. Maar onze ambitie voor het sociaal domein is voor heel Arnhem groot. Dat vraagt om focus op de drie belangrijkste maatschappelijke opgaven die we voor ons zien: gelijke kansen op persoonlijke ontwikkeling, een stabiele basis voor alle Arnhemmers en in veiligheid en vrijheid kunnen leven.

Het zijn grote opgaven die om een langjarige en niet-vrijblijvende samenwerking van de gemeente, onze inwoners en alle maatschappelijke partners vragen. Bij de totstandkoming van deze visie hebben we daar een voorproefje van laten zien. We hebben grote betrokkenheid en enthousiasme bij alle deelnemende partijen ervaren. De roep om de krachten te bundelen is groot. Er gaat veel goed in Arnhem. Het kan nog beter als we in de wijken samen werken aan meer continuïteit (lange termijn), meer focus (keuzes maken) en erger voorkomen (preventie).

Met deze herijkte visie nodigen we iedereen uit om samen met ons te werken aan één sterk sociaal domein. Wat ons betreft is deze visie geen eindpunt, maar een hernieuwde start. Het vraagt om uitwerking in beleid en uitvoeringsagenda's. Een concrete vertaling naar wat we wel, maar ook naar wat we niet meer doen. Met focus op de maatschappelijke opgaven en op die inwoners die onze steun het hardst nodig hebben. Zodat we in 2040 gezamenlijk kunnen constateren:

Het gaat goed met Arnhem en de Arnhemmers!

Graag nodigen we u uit om hier samen met ons verder invulling aan te geven.

Fotografie: Suzanne Valkenburg

Sociaal domein in 2040

De afgelopen decennia is geïnvesteerd in een stevige sociale basis, in bestaanszekerheid voor alle Arnhemmers. Er is hard gewerkt aan een stad waarin iedereen zichzelf kan zijn, zich veilig en vrij voelt en waarbij positieve gezondheid het adagium is. Daarin zijn we succesvol geweest. Niet dat er niets te wensen over is, maar op veel gebieden hebben we vooruitgang geboekt.

Doelen in ons sociaal domein

Iedere Arnhemmer heeft dezelfde kansen op persoonlijke ontwikkeling

Alle Arnhemmers kunnen het maximale uit zichzelf halen. Er zijn gelijke ontwikkelkansen voor iedereen.

Een stabiele basis voor alle Arnhemmers

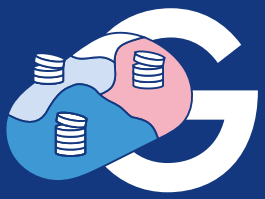
Alle Arnhemmers hebben de basis op orde; voldoende inkomen (bij voorkeur door betaald werk), een geschikte woning, een veilige en gezonde (leef)omgeving en een gezonde leefstijl.

Alle Arnhemmers kunnen in veiligheid en vrijheid leven

In Arnhem kun je zijn wie je bent. Verscheidenheid en acceptatie kenmerken onze stad.

GPS: onze uitgangspunten voor de beweging die we maken

Gebiedsgericht

Vraagstukken verschillen per gebied. Dat betekent dat onze aanpak en (financiële) inzet verschilt per gebied. Prioriteiten, accenten en samenwerkingspartners worden daarop aangepast.

Preventie voorop

Betekent investeren in het voorkomen van problemen. Investeren in een sterke sociale basis (werk, wonen, onderwijs, gezondheid, netwerken) en inzetten op sport en (welzijns)activiteiten. Zo vroeg mogelijk signaleren en het juiste netwerk en/of hulp inzetten.

Sterk in maatwerk

Dit betekent dat we ongelijke situaties ongelijk behandelen om gelijke kansen op persoonlijke ontwikkeling mogelijk te maken. Daarmee zetten we de menselijke maat voorop. We hebben aandacht voor mensen, we willen hen horen en zien - hun verhaal kennen.

Inleiding

Het welzijn van onze inwoners - van het kleine geluk tot specialistische zorg - vraagt het beter inrichten van het 'sociale contract en -contact'. Zowel met onze inwoners en maatschappelijke organisaties, als tussen Arnhemmers onderling. Dit is een proces dat altijd in ontwikkeling is. Voor u ligt een belangrijke stap in dat proces: onze vernieuwde visie op het sociaal domein in Arnhem.

Visie op het sociaal domein
Met een 'visie' bedoelen we: dat wat we willen bereiken in de toekomst. Het geeft een beeld van waar we naartoe willen werken en welke doelen (missie) we daarbij hebben. Onze missie moet onze keuzes kunnen motiveren en inspireren. Onze missie moet onze keuzes kunnen motiveren en inspireren. Willen we onze doelen bereiken dan zijn soms keuzes nodig. Die vindt u terug in het beleid en de uitvoeringsagenda's die we vervolgens zullen maken, geïnspireerd door deze visie. Soms is een verandering nodig in de manier waarop we werken of wat we wel en niet financieren. Om daar alvast een inzicht in te kunnen geven, zijn voorbeelden daarvan door de tekst heen opgenomen. In het afsluitende hoofdstuk zijn reikwijdte, raakvlakken en randvoorwaarden benoemd, die als bijsluiter voor deze visie dienen.

In de zes jaar na de decentralisaties hebben we veel geleerd. Er zijn belangrijke stappen gezet in het beter organiseren van de ondersteuning en de hulpverlening aan Arnhemmers en het stimuleren van informele organisaties en netwerken. De dienstverlening is dichter bij mensen georganiseerd en samenwerking tussen maatschappelijke partners is tot stand gekomen.

Er zijn belangrijke stappen gezet, maar we zijn er nog niet. We hebben de afgelopen jaren gezien dat verdergaande individualisering eerder leidt tot een groter beroep op maatwerkvoorzieningen, dan tot het vinden van structurele oplossingen in een werkend netwerk. Het vraagt de komende jaren om een accentverschuiving om deze verandering verder door te voeren, want we beginnen niet op nul. Het vraagt om investeren in een stevige sociale basis en sterke netwerken.

Daar staat deze visie voor: nadruk en focus op een stevige sociale basis, werkende netwerken, investeren in het voorkomen van problemen, het versterken van zeggenschap en duidelijker kiezen voor wie wij er als overheid zijn. In deze visie kiezen we voor de ondersteuning en daarmee besteding van het maatschappelijke geld aan die Arnhemmers en gebieden die dat het meeste nodig hebben. Arnhemmers die door tegenslagen of omstandigheden in problemen zijn gekomen en daar zelf met hun netwerk niet uitkomen. Het investeren in en organiseren van sterke netwerken om die Arnhemmers, die zelf geen relevant netwerk hebben. Mogelijkheden bieden aan die Arnhemmers die vanuit thuis of omgeving weinig mogelijkheden krijgen.

Werkende netwerken
Het geheel van organisaties, diensten en voorzieningen die het mogelijk maken dat mensen in wijken, buurten, groepen, gemeenschappen en gezinnen samen kunnen leven en participeren in Arnhem.

Normaliseren
Dit betekent onder andere dat we de verantwoordelijkheid in eerste instantie neerleggen waar die hoort. Waar het bijvoorbeeld gaat om jongeren, is dit bij de ouders. Ondersteuning begint in het eigen netwerk en is vanuit de voorliggende voorzieningen in de buurt en de teams aanwezig in de wijken. Mocht dit niet voldoende zijn, dan is professionele inzet nodig. De vraag die daarbij ook speelt is of er sprake is van een 'probleem': zit dit bij het kind of hebben vooral ouders handvatten nodig? Of is het maatschappijdruk, waardoor bepaald gedrag niet wenselijk wordt geacht of niet past bij de verwachtingen die anderen hebben?

Er hoort ook inzet op het normaliseren en het verminderen van individuele professionalisering bij - minder diagnosticeren, niet altijd als hulpverlener alles doen, maar bouwen op het netwerk en verschillen tussen Arnhemmers zien en omarmen. Normaliseren betekent voor de zorg: alleen doen wat nodig is. Het betekent voor werk: volle inzet op het hoogst haalbare (betaald dan wel onbetaald werk) en voor de sociale basis: stevige netwerken (formeel en informeel) in die gebieden waar dat het meeste nodig en/of passend is.

Kortom
In deze visie geven we dus inhoudelijk richting en geven we weer hoe we deze beweging willen maken. Met doelen die ons beleid richting geven en uitgangspunten die ons in toekomstige keuzes kunnen leiden. Het is nadrukkelijk een visie. De vertaling naar beleid en uitvoering wordt en is op onderdelen al opgeschreven in beleidsnota's en uitvoeringsplannen.

Leeswijzer/inhoudsopgave

Terugblik vanuit de toekomst
Het Sociaal Domein in 2040

Onze doelen in het Sociaal Domein
Zo maken we de beweging naar die toekomst

Uitgangspunten voor de beweging die we maken
Ons GPS

Onze doelen verder uitgelegd
Wat betekent dat en welke beweging maken we

Terugblik vanuit de toekomst

Het is 2040. Het gaat goed met Arnhem en de Arnhemmers. De afgelopen decennia is geïnvesteerd in een stevige sociale basis, in bestaanszekerheid voor alle Arnhemmers. Er is hard gewerkt aan een stad waarin iedereen zichzelf kan zijn, zich veilig en vrij voelt en waarbij positieve gezondheid het adagium is. Daarin zijn we succesvol geweest. Niet dat er niets te wensen over is, maar op veel gebieden hebben we vooruitgang geboekt. De visie sociaal domein is daarvoor belangrijk geweest, maar ook inspanningen op andere terreinen waren onmisbaar. Zoals meer passende woningen, een uitnodigende en gezonde openbare ruimte en de Arnhem-Oost-aanpak.

Sociaal domein 2040

- In de inclusieve stad Arnhem kun je jezelf zijn: er is geen plek voor uitsluiting, discriminatie en racisme
- Het is veilig in heel Arnhem
- Alle Arnhemse kinderen hebben een goed toekomstperspectief
- Geen jongere is meer afhankelijk van een uitkering
- Voor ouderen is een onbezorgde oude dag mogelijk in Arnhem
- Schulden staan niet in de weg om te gaan werken
- Er zijn kansen op de arbeidsmarkt en meer inwoners zijn aan het werk
- Niemand in Arnhem leeft onvrijwillig op straat
- Er is meer contact en begrip tussen mensen met verschillende achtergronden en dit biedt brede, sterke netwerken
- Er zijn voldoende ontmoetingsmogelijkheden in de buurt
- De verbindende rol van vorming en versterking via sport, bewegen, leefstijl, cultuur en onderwijs is een typische 'Arnhemse manier' van doen geworden
- Arnhemmers kijken naar elkaar om en helpen elkaar, iedereen levert naar vermogen een (maatschappelijke) bijdrage
- Arnhemmers leven gezonder
- Er zijn minder verschillen in levensverwachting en het aantal jaren in goede gezondheid; dat is minder afhankelijk van de sociaaleconomische situatie van mensen
- Armoede in de stad is flink afgenomen
- Er zijn minder gezinnen met zware multiproblematiek
- Meer mensen vinden sneller passende en duurzame woonruimte, ook mensen met een psychische kwetsbaarheid of beperking
- Zelfdoding onder jongeren is afgenomen
- Preventie en een steviger sociale basis: er hoeft minder vaak een beroep gedaan te worden op professionele ondersteuning
- Er wordt snelle, effectieve en integrale ondersteuning geboden

Dit is onze visie. We zijn er ons bewust van dat de samenleving niet (zo) maakbaar is, maar Sociaal domein 2040 laat wel zien waarnaar wij streven.

Doelen in ons sociaal domein

Doel 1

Iedere Arnhemmer heeft dezelfde kansen op persoonlijke ontwikkeling

Alle Arnhemmers kunnen het maximale uit zichzelf halen. Er zijn gelijke ontwikkelkansen voor iedereen. Daarom kiezen we voor die mensen die ons het hardst nodig hebben. In één generatie kunnen we een verschil maken. We focussen op kinderen, jongeren en op de volwassen Arnhemmer voor wie kansen niet vanzelfsprekend zijn.

Doel 2

Een stabiele basis voor alle Arnhemmers

Alle Arnhemmers hebben de basis op orde; voldoende inkomen (bij voorkeur door betaald werk), een geschikte woning, een veilige en gezonde (leef)omgeving en een gezonde leefstijl. Vanuit deze basis is meedoen mogelijk. We bieden ondersteuning voor wie het zelf, ondanks een stevig netwerk, niet redt.

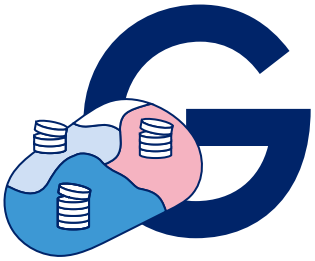
Doel 3

Alle Arnhemmers kunnen in veiligheid en vrijheid leven

In Arnhem kun je zijn wie je bent. Verscheidenheid en acceptatie kenmerken onze stad. We ondersteunen inwoners van buurten en wijken die het nodig hebben om deze basisvoorwaarde te verwezenlijken.

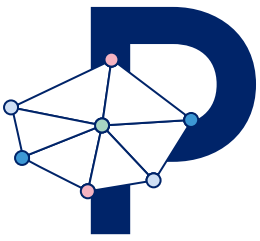
Uitgangspunten voor de beweging die we maken

Het sociaal domein is in beweging. In de beweging die wij maken, blijven we op koers door een goed GPS. Onze uitgangspunten bij het bereiken van onze doelen: Gebiedsgericht, Preventie voorop, en Sterk in maatwerk.

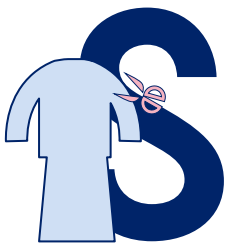
Gebiedsgericht

... vraagstukken verschillen per gebied. Dat betekent dat onze aanpak en inzet, ook financieel, verschilt per gebied. Prioriteiten, accenten en samenwerkingspartners worden daarop aangepast. Daarbij hoort ook structureel investeren in vakmanschap van onze professionals en samenwerkingspartners in de wijk om zo goed mogelijk gebiedsgericht te kunnen werken. Voor een professional betekent het dat het de tweede natuur wordt om aanwezig te zijn op plekken waar je buurtbewoners tegenkomt, maar ook dat professionals in de wijk elkaar kennen. Of juist in een specifieke straat of een flat. En dat een jongere naar werk begeleiden misschien iets anders vraagt dan een vluchteling begeleiden die net in Arnhem woont. Nabijheid - letterlijk en figuurlijk - is daarvoor belangrijk, net als kennis en aandacht. Ook het besef dat een hulpverlener niet vervangt wat een sterk sociaal netwerk in de buurt kan bieden: gebiedsgerichte focus is ook in een vroeg stadium signaleren dat het met iemand niet goed gaat en dat kunnen ombuigen. Juist omdat de nabije omgeving van bijvoorbeeld ouders, school, buurt, en sport dat zo goed kan.

Preventie voorop

... betekent investeren op het voorkomen van problemen. Verschuiving naar preventie, ook financieel, investeren in een sterke sociale basis (werk, wonen, onderwijs, gezondheid, netwerken) en inzetten op sport, welzijns- en andere activiteiten. Denk aan verlengde ontwikkeltijd op school, leren en werken combineren waarbij we inspelen op de veranderende arbeidsmarkt, eerder signaleren en regie beleggen en inloopvoorzieningen. Zo vroeg mogelijk signaleren, het juiste netwerk en/of hulp inzetten en verder helpen. Dit alles helpt (grotere) problemen die moeilijk zijn op te lossen zoveel mogelijk tegen te gaan. Preventie voorop is ook inzet in risicogebieden en bij risicogroepen. Voorkomen is beter dan genezen. Vanuit die gedachte krijgen kinderen en jongeren extra aandacht.

Sterk in maatwerk

... betekent dat we ongelijke situaties ongelijk behandelen om gelijke kansen op persoonlijke ontwikkeling mogelijk te maken. Daarmee zetten we de menselijke maat voorop. We hebben aandacht voor mensen, we willen hen horen en zien - hun verhaal kennen. Het gaat dan niet alleen om individueel maatwerk, een passende persoonlijke oplossing, maar ook om maatwerk dat wordt geboden bij 'collectief aanbod'. We borgen de doorbraakmethode en denken in probleemoplossing. Als onze eigen regels oplossingen in de weg staan, dan passen we de regels aan. Dat betekent ook een grotere rol voor ervaringsdeskundigen en rolmodellen. Zij worden door de gemeente en onze partners actief betrokken. Sterk in maatwerk zijn is alleen mogelijk vanuit de gedachte dat het ook alleen in ongelijke gevallen nodig is: de meeste mensen doen nooit een beroep op het sociaal domein of hebben voldoende aan een algemene basis. Dat biedt ruimte om een probleem ook echt op maat op te lossen.

Doel 1

Iedere Arnhemmer heeft dezelfde kansen op persoonlijke ontwikkeling

We willen dat alle Arnhemmers het maximale uit zichzelf kunnen halen. Dat er gelijke ontwikkelkansen zijn voor alle Arnhemmers. Daarom kiezen we voor die mensen die ons het hardst nodig hebben.

Omdat het uitmaakt in welke omgeving je opgroeit en de kansen die je daardoor hebt om het goed te doen op school, werk te vinden of gezond te zijn. Dat geldt voor bijna alle factoren die invloed hebben op welvaart en welzijn. Dit is het geval voor volwassenen, maar des te meer voor kinderen, jongeren, jongvolwassenen en nieuwkomers. Daarom focussen we ons op Arnhemmers en bepaalde gebieden, voor wie of waar kansen niet vanzelfsprekend zijn. We ondersteunen op het gebied van onderwijs, aanvullend op regulier onderwijs, sport, cultuur, stages en werk.

Dit betekent:

- Dat jongeren met dezelfde talenten dezelfde kansen krijgen. Jongeren kunnen zich naar hun eigen vermogen ontwikkelen
- Dat we de talenten van ouderen benutten, ook in de ontwikkeling van jongere Arnhemmers.
- Dat Arnhemmers een goed toekomstperspectief hebben
- Dat Arnhemmers niet afhankelijk zijn van een uitkering, er voldoende kansen op de arbeidsmarkt zijn en Arnhemmers eigentijds en betekenisvol worden opgeleid voor deze arbeidsmarkt
- Dat iedereen gelijke mogelijkheden heeft voor een gezonde leefstijl
- Dat we erop toezien dat Arnhemmers met een beperking meedoen in de steeds complexere samenleving. Een beperking mag meedoen niet beperken
- Dat we laaggeletterdheid aanpakken, bij jongeren én volwassen Arnhemmers. Laaggeletterd zijn maakt het lastiger om te blijven meedoen in onze samenleving
- Dat we inzetten op participeren (inclusief vrijwillige inzet), we werken en leren combineren in duale trajecten, we een leven lang ontwikkelen stimuleren, voor mensen die lastiger aan een baan komen of kunnen houden in de veranderende arbeidsmarkt

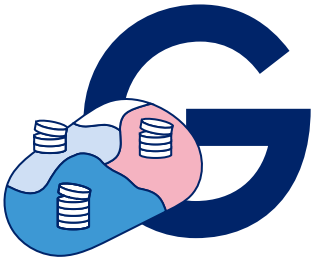
voorbeeld

Wel:
Samen met het onderwijs bieden we daar waar dat het meest nodig is op en rondom school activiteiten en ondersteuning aan om cognitieve, executieve, sociale en emotionele vaardigheden te stimuleren (verlengde leertijd). Dit doen we op het gebied van sport, cultuur, huiswerkbegeleiding en met ondersteuning door jongerenwerkers, wijkcoaches, onderwijspersoneel, vrijwilligers en ervaringsdeskundigen.

voorbeeld

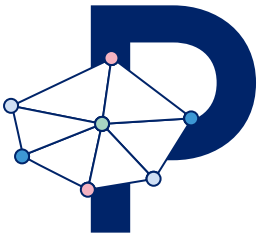
Niet:
Veel ouders met een goede opleiding en een hoog inkomen kunnen met eigen middelen zorgen voor ondersteuning voor hun kind - met gezonde voeding, sport of huiswerkbegeleiding, zeker als zij in een wijk wonen waar al een stevig netwerk aanwezig is. Daar is de gemeente niet bij nodig. Als het gaat om bijvoorbeeld verlengde leertijd ligt de focus eerst op scholen in een omgeving waar dat het meest nodig is.

Welke beweging maken we?

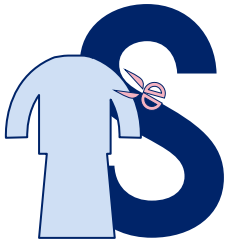
It takes a city: sterke netwerken in de wijk waarbij veiligheid een belangrijke basis is, specialisten snel beschikbaar zijn en ondersteuning dichtbij is. Een sterk sociaal netwerk is er ook niet vanzelf. School, ouders en straat en vrije tijd worden sterk met elkaar verbonden als pedagogische omgeving waar het kind terecht kan. We leggen een sterke verbinding met werkgevers.

Door dit sterke netwerk verlagen we ook de drempel voor ouders om bijvoorbeeld de weg naar een opleiding te vinden, om verder geholpen te worden in ondersteuning van hun kinderen (hoe zij hun kind kunnen helpen) en waarbij ouders ook begeleid kunnen worden naar bijvoorbeeld werk.

We zetten in op groepen (jongeren) die een grotere kans hebben op het ontstaan van problemen of op maatschappelijke uitval. Dit komt bijvoorbeeld terug in de aanpak van voortijdig schoolverlaten en bij de begeleiding van jongeren naar werk. We realiseren soepele overgangen in een doorgaande aanpak van 16-27 jaar. Op scholen waar veel kinderen en jongeren in een kwetsbare positie zitten, zetten we gerichte ondersteuning in. Bijvoorbeeld door verlengde ontwikkeltijd op een aantal scholen, zodat deze jongeren net zoveel kunnen bereiken als jongeren die vanuit hun sociale steunstructuren meer ondersteuning krijgen. Belangrijk daarbij is geloof in elkaars kunnen. En dat de mismatch tussen de verschillende culturen (straat, school en thuis) wordt benoemd, we er bewust van zijn en het daarom een plek geven in de aanpak.

We willen er zo vroeg mogelijk bij zijn. Dat is 'vroeg erop af', maar ook dat kinderen met een achterstand zo vroeg mogelijk worden gezien en goed worden voorbereid op onderwijs, in hun eigen omgeving. Dat waar sprake is van een ongezonde leefstijl, Arnhemmers en gezinnen op weg worden geholpen. In kwetsbare gezinnen wordt zo vroeg mogelijk ondersteuning geboden. Een belangrijke rol is hierin weggelegd voor onder andere het voorkomen van schulden en de inzet van consultatiebureaus, voorschool, school, sportclub, bibliotheek, jongerenwerk, coaches van het sociale wijkteam en regisseurs van werk en inkomen. En bovenal, Arnhemmers die naar elkaar omkijken.

We werken aan normaliseren. Geen doorgeslagen prestatiemaatschappij meer en onnodig in hokjes plaatsen. We gaan uit van positieve gezondheid, van dat waar een kind goed in is. Vertrouwen op wat mensen zelf kunnen en willen. Deze kwaliteiten versterken we. De kans om jezelf te kunnen zijn en je naar eigen vermogen te ontwikkelen en je eigen pad te kiezen.

Een startkwalificatie is belangrijk in onze maatschappij. Als het vinden van een baan lastig is, bieden we intensieve begeleiding op weg naar werk. We zijn pas tevreden als je na je eerste baan ook succesvol kan solliciteren voor je volgende baan. Daarom combineren we werken en leren. Als je vastloopt, is er snel iemand, die je veelal al hebt gezien op school of in de buurt, om je weer op weg te helpen.

Doel 2

Een stabiele basis voor alle Arnhemmers

Voor alle Arnhemmers is de basis op orde; voldoende inkomen, bij voorkeur door betaald werk, een geschikte woning, een veilige en gezonde (leef)omgeving en een gezonde leefstijl. Vanuit deze basis is meedoen mogelijk.

We bieden ondersteuning voor wie het zelf, met een stevig netwerk, niet redt. Ondersteuning bieden we alleen waar het nodig is en met de insteek dat mensen zo snel mogelijk weer zelf, met hulp van hun netwerk, verder kunnen. We stimuleren positieve gezondheid en zelfredzaamheid op alle leefgebieden - zo gezond en fit mogelijk zijn is ook onderdeel van de basis. Door op tijd een helpende hand te bieden, voorkomen we niet alleen (grotere) problemen, maar bieden we ook een beter toekomstperspectief. We voelen bovendien speciale verantwoordelijkheid voor minderjarige Arnhemmers. Hulp is maatwerk, het betekent niet dat elke Arnhemmer met dezelfde vraag ook eenzelfde antwoord krijgt. Voor sommige vraagstukken is inzet vanuit het fysieke domein nodig, bijvoorbeeld kunnen bewegen in de leefomgeving of passende woonplekken. De komende jaren koppelen we nadrukkelijk de fysieke ontwikkelingen aan sociale opgaven.

We verwachten daarbij ook iets van onze inwoners. Dat ze naar elkaar omkijken, verantwoordelijkheid nemen naar elkaar toe en een schouder bieden als iemand in hun omgeving die nodig heeft. Dat ze naar vermogen de kansen benutten die ze geboden krijgen.

Dit betekent:

- Dat de basis van voorzieningen op orde is, zoals algemene voorzieningen en zorg
- Dat Arnhemmers langer gezond leven en dat ouderen, waar nodig met ondersteuning, thuis gezond oud kunnen worden
- Dat er naast focus op een nieuwe generatie altijd aandacht is voor de sociale basis voor ouderen
- Dat iemand die ziek wordt, of is, altijd kan blijven rekenen op de ondersteuning die dan nodig is
- Dat Arnhemmers een sterk sociaal netwerk om zich heen hebben of een beroep kunnen doen op een sterke sociale basis voor ondersteuning
- Dat Arnhemmers die structureel afhankelijk zijn van hulp een eerlijke basis voor hun levensonderhoud wordt geboden en gelijkwaardig mee kunnen doen
- Een passende eigen woonplek. Een beweging van wonen in instellingen en opvang naar een eigen woonplek, en een omgeving met ondersteuning die dat mogelijk maakt
- Een voorspelbaar inkomen waarbij werken loont
- Dat iedereen onbeperkt meedoet, van vrijwilligerswerk tot activerend, beschut of anderszins betaald werk
- Dat iedereen gezond en fit kan leven (fysiek en mentaal), in een gezonde omgeving. Waar nodig met ondersteuning, omdat welzijnswerk ook problemen voorkomt

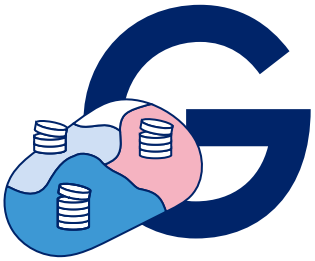
voorbeeld

Wel:
Iedereen een passende woonplek en de uitstroom uit instellingen en maatschappelijke opvang te bevorderen, om Arnhemmers de kans te bieden om zelfstandig te wonen. Door prestatieafspraken met corporaties te maken, regiogemeenten stimuleren om mee te helpen en te zorgen voor meer passende woonplekken bij grote fysieke ontwikkelingen en bij projectontwikkeling.

voorbeeld

Niet:
Eindeloos verblijf in maatschappelijke opvang of bij zorgaanbieders verlengen omdat er een tekort aan woningen is, en we breiden ook het aantal zorginstellingen en opvanglocaties in de stad niet uit - deze zullen we eerder terugbrengen in aantal.

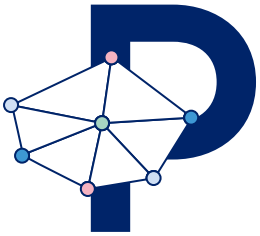
Welke beweging maken we?

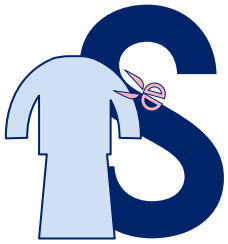
In kwetsbare gebieden versterken we de verbinding met inwoners, ervaringsdeskundigen, bedrijven, onderwijs, sociale wijkteams, sport en welzijnspartners vanuit een gezamenlijke, gebiedsgerichte opgave. We creëren een sterke sociale basis waarin mensen naar elkaar omkijken. We bieden ondersteuning voor diegenen die het zelf of met een sterk netwerk niet kunnen.

We koppelen de gebiedsgerichte fysieke investeringen aan sociale winst; door meer passende eigen woonplekken (en daarmee minder wonen in een instelling of opvanglocatie) in een passende omgeving te creëren, ook in de regio. De openbare ruimte een fijnere plek te maken om te bewegen en elkaar te ontmoeten en om concentratie van problematiek in een gebied te verminderen.

We passen systemen aan: onder andere door lessen uit de doorbraakmethode, die samenwerking of oplossingen/verbeteringen voor groepen Arnhemmers in de weg staan.

We zetten sneller en steviger in op begeleiding naar werk of school. We beginnen zo vroeg mogelijk, bijvoorbeeld bij nieuwkomers en jongeren die zich oriënteren op de arbeidsmarkt. Er is nadrukkelijk aandacht voor het goed beheersen van de Nederlandse taal als belangrijke randvoorwaarde.
Een goede gezondheid, zowel mentaal als fysiek, is de basis om mee te kunnen doen. We maken sport en bewegen voor iedereen toegankelijk en bieden ondersteuning of begeleiding als dat nodig is.

We verminderen (financiële) stress waardoor er ruimte komt om na te denken en de inwoner weer grip krijgt op het eigen leven, weer ruimte heeft en voelt om mensen te ontmoeten en de gezondheid verbetert. Als er sprake is van veel problemen tegelijk - multiproblematiek - komt er iemand die kan helpen om obstakels, al dan niet in het systeem, weg te nemen en komt er een oplossing voor een specifieke situatie.

Doel 3

Alle Arnhemmers kunnen in veiligheid en vrijheid leven

Voor ieder mens is het belangrijk om gezien te worden, ergens bij te horen en ertoe te doen. Arnhem moet daarom een stad zijn waar iedereen, ongeacht achtergrond, levensbeschouwing, geaardheid, beperking, leeftijd of geslacht, een volwaardige plek heeft en zich kan ontwikkelen. In Arnhem kun je vrij zijn om te zijn wie je bent en mee te kunnen doen. Discriminatie en racisme zijn onacceptabel.

Een veilige leefomgeving is een belangrijke randvoorwaarde om je vrij te voelen. Alle Arnhemmers moeten veilig kunnen leven en bewegen, thuis en op straat. We gaan ervanuit dat de meeste Arnhemmers dat zelf kunnen invullen, maar helpen en ondersteunen als inwoners, buurten of wijken dat nodig hebben.

Als het bij mensen thuis onveilig is, bijvoorbeeld door huiselijk geweld, dan signaleren wij dit zo vroeg mogelijk - nog liever willen wij het voorkomen.

voorbeeld

Wel:
Onveilige situaties proberen we zoveel mogelijk te voorkomen, bijvoorbeeld door een fijne openbare ruimte, met goede verlichting. Handhaving grijpt in als een norm wordt overschreden, bijvoorbeeld door hufterig gedrag op straat. Daar hoort dan ook een vervolg bij om herhaling te voorkomen: veilige ontmoetingsplekken om hotspots van overlast te voorkomen en het bieden van perspectief en ondersteuning naar werk of opleiding.

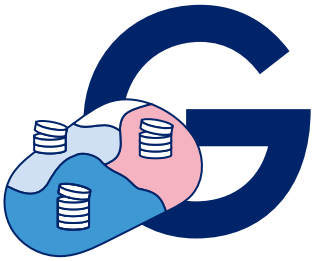
Dit betekent:

- Een (fysiek) veilige leefomgeving die uitnodigt om elkaar te ontmoeten, samen te bewegen en samen te leven
- Een fijne en prettige plek om je (sociaal) veilig te voelen: thuis, op straat, op school, op het werk - overal in onze stad
- Dat Arnhemmers weerbaar zijn tegen de verleiding van criminaliteit en conflicten
- Een stad voor iedereen, waar niemand wordt uitgesloten. Een stad waar je ook zonder etiket en indicatie jezelf mag zijn. Gelijkwaardigheid is de norm in onze stad
- Dat onveilige situaties onacceptabel zijn. Als we die tegenkomen, stellen of herstellen we de norm: door te zorgen voor handhaving en interventies - omdat veiligheid voorop staat
- Dat wij professionals in onze stad trainen om het gesprek aan te gaan over signalen van onveiligheid. Zo kunnen wij onveiligheid zo vroeg mogelijk oppikken, actie ondernemen en escalatie voorkomen

voorbeeld

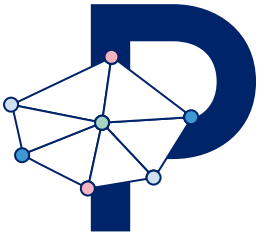
Niet:
Een aanpak waar preventie en handhaving worden gecombineerd en ingrijpen altijd een breder en integraal vervolg krijgt, betekent dat er niet in de breedte maar juist heel gericht en gebiedsgericht moet kunnen worden gehandhaafd. Dat kan betekenen dat niet-hotspots minder aandacht krijgen om een gerichte aanpak succesvol te laten zijn.

Welke beweging maken we?

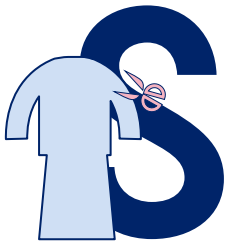

Vanuit het sociale domein werken we aan sterke sociale structuren, zodat Arnhemmers en organisaties (waaronder veiligheidspartners) elkaar snel weten te vinden. We werken samen binnen het veiligheidsdomein, omdat je vrij en veilig voelen ook betekent dat criminaliteit en hufterig, asociaal en intimiderend gedrag wordt aangepakt.

Iedereen moet thuis, op het werk of op school veilig zijn in onze stad en niemand mag worden uitgesloten. Met Arnhemse organisaties werken we aan een inclusieve (werk)stad, voor onze eigen organisatie hebben we een hoge ambitie gesteld. Met het onderwijs en maatschappelijke partners werken we aan een veilige omgeving in en om school. Bij signalen van onveiligheid bieden we ondersteuning en we grijpen in als dat nodig is. Kindermishandeling, huiselijk geweld en seksuele intimidatie gaan we tegen.

We vergroten de acceptatie van alle Arnhemmers, ongeacht culturele achtergrond, levensbeschouwing, seksuele geaardheid, beperking, leeftijd en geslacht. Dit doen we door in te zetten op bewustwording, op elkaar ontmoeten, op herdenken en vieren. We drukken mensen niet in hokjes, maar geven de ruimte en weten beter in te spelen op elkaars gedrag. Ook kansengelijkheid en bestaanszekerheid zijn hierin essentieel.
We pakken racisme en discriminatie aan.

Als je wordt uitgesloten of je onveilig voelt dan moet het duidelijk zijn waar je terecht kunt om je verhaal te doen en voor ondersteuning. Dat moet altijd makkelijk en toegankelijk kunnen, ook online. In een vertrouwde omgeving en op een manier die aansluit op je leefomgeving en levensfase, bij rolmodellen of anderen die je vertrouwd - bijvoorbeeld op school, of bij een buurthuis, sportclub, of vereniging.

REEBOK

Bijsluiter: reikwijdte, raakvlakken en randvoorwaarden

Wat omvat het sociaal domein in Arnhem?
Met deze visie kiezen we voor een brede, integrale visie op het sociaal domein. Het sociaal domein heeft de volgende reikwijdte: Arnhemmers in hun sociale omgeving - het raakt alle Arnhemmers - jong en oud. Het gaat over bewegen, sporten, gezondheid, ontmoeten, leren, opgroeien, opvoeden, meedoen, werken, voldoende inkomen, de woonplek, jezelf kunnen zijn, een veilige leefomgeving, zorg en zorgen, en ondersteuning.

Samenhang met veiligheid
Veiligheid is een basis onder een goede ontwikkeling, het is een voorwaarde voor het kunnen realiseren van de doelen in het sociaal domein. Tegelijkertijd is de inzet in het sociaal domein preventief op veiligheidsproblemen. Zo zijn bijvoorbeeld onderwijs, werk, voldoende inkomen, een sociaal netwerk en een gezonde leefstijl belangrijke aspecten die voorkomen dat Arnhemmers in de criminaliteit terecht komen of overlast veroorzaken.

Samenhang met fysieke domein
Ontwikkelingen in het fysieke domein zijn een belangrijk middel om doelstellingen in het sociale domein te realiseren. Zo zijn voor de uitstroom en voorkomen van instroom uit zorginstellingen en opvang voldoende passende woonplekken nodig. Voor een gezonde leefstijl zijn een gezonde woning en een gezonde groene leefomgeving die uitnodigt om te gaan bewegen en elkaar te ontmoeten randvoorwaardelijk. Naast een integrale visie op het sociaal domein, vraagt dit ook dat fysieke ontwikkelingen en sociale opgaven samen worden opgepakt.

Van visie naar beleid en uitvoering en visa versa - een organisch proces
Het welzijn van onze inwoners - van het kleine geluk, tot specialistische zorg - vraagt om het beter inrichten van het 'sociale contract en -contact'. Zowel met onze inwoners en maatschappelijke organisaties, als tussen de Arnhemmers onderling. Dit is een proces dat altijd in ontwikkeling is. Een belangrijke stap in dit proces is onze vernieuwde integrale visie op het sociaal domein in Arnhem.

Overige kaders

Andere gemeentelijke kaders zijn integraal onderdeel van deze integrale visie op het sociaal domein. Het gaat hierbij om de kaders zoals:

- Gezond en Fit
- Visie schulddienstverlening
- (de) Weg uit Armoede, werken aan perspectief: Arnhemse Armoede Aanpak 2020 en verder
- Herijking welzijnsopdracht, 'samen werken aan een sterke sociale basis'
- Sociaal hospitaal: de doorbraakmethode
- Doorbraak naar werk
- De Arnhem-Oost-aanpak
- Jeugdbeleid
- Meedoen en thuisvoelen
- Woon-zorgvisie

Randvoorwaarden: deze visie vraagt scherpe keuzes

In de inleiding van deze visie werd al duidelijk: een visie is een droombeeld, een streven om aan te werken. In dit stuk zijn daarvoor doelen en ambities opgenomen, maar verdere operationalisering vraagt scherpe (politieke) keuzes. Enkele randvoorwaarden en -gedachten daarvoor willen wij wel noemen:

- Om Arnhem staat geen hek. We zijn ons dus bewust van de invloed van externe factoren en willen daar tijdig en wendbaar op inspelen
- De lokale overheid heeft verschillende rollen: van samen- en meewerkend tot presterend of klassiek voorschrijvend: in de uitvoering van deze visie wordt gevraagd om heel bewust een rol in te nemen (afhankelijk wat de situatie vraagt)
- We zijn ons ervan bewust dat huidige regels van onze gemeente de doelen van onze visie in de weg kunnen zitten, en waar nodig worden die aangepast
- De komende jaren zal deze visie ook financieel doorvertaald moeten worden, bijvoorbeeld zodat uitgaven op professionele ondersteuning (zorg, inkomensondersteuning) en preventie meer in balans komen, en uitgaven beheersbaar blijven
- Sterk in maatwerk betekent ook dat hulp en ondersteuning daar terecht komt waar die hulp en ondersteuning het hardst nodig zijn, en waar mensen het met eigen netwerk en middelen zelf kunnen, dit ook van hen verlangd wordt
- Deze visie brengt ook veranderopdrachten met zich mee: andere routines en soms vaardigheden of gedrag, niet alles kan op dezelfde manier voortgaan
- Onze visie op het sociaal domein omschrijft veel van onze eigen inspanningen, of daar waar onze invloed reikt, maar hij is ook wederkerig: van onze inwoners wordt ook een bijdrage gevraagd

Sociaal domein in 2040

De afgelopen decennia is geïnvesteerd in een stevige sociale basis, in bestaanszekerheid voor alle Arnhemmers. Er is hard gewerkt aan een stad waarin iedereen zichzelf kan zijn, zich veilig en vrij voelt en waarbij positieve gezondheid het adagium is. Daarin zijn we succesvol geweest. Niet dat er niets te wensen over is, maar op veel gebieden hebben we vooruitgang geboekt.

Doelen in ons sociaal domein

Iedere Arnhemmer heeft dezelfde kansen op persoonlijke ontwikkeling

Alle Arnhemmers kunnen het maximale uit zichzelf halen. Er zijn gelijke ontwikkelkansen voor iedereen.

Een stabiele basis voor alle Arnhemmers

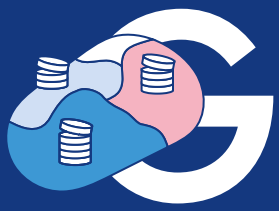
Alle Arnhemmers hebben de basis op orde; voldoende inkomen (bij voorkeur door betaald werk), een geschikte woning, een veilige en gezonde (leef)omgeving en een gezonde leefstijl.

Alle Arnhemmers kunnen in veiligheid en vrijheid leven

In Arnhem kun je zijn wie je bent. Verscheidenheid en acceptatie kenmerken onze stad.

GPS: onze uitgangspunten voor de beweging die we maken

Gebiedsgericht

Vraagstukken verschillen per gebied. Dat betekent dat onze aanpak en (financiële) inzet verschilt per gebied. Prioriteiten, accenten en samenwerkingspartners worden daarop aangepast.

Preventie voorop

Betekent investeren in het voorkomen van problemen. Investeren in een sterke sociale basis (werk, wonen, onderwijs, gezondheid, netwerken) en inzetten op sport en (welzijns)activiteiten. Zo vroeg mogelijk signaleren en het juiste netwerk en/of hulp inzetten.

Sterk in maatwerk

Dit betekent dat we ongelijke situaties ongelijk behandelen om gelijke kansen op persoonlijke ontwikkeling mogelijk te maken. Daarmee zetten we de menselijke maat voorop. We hebben aandacht voor mensen, we willen hen horen en zien - hun verhaal kennen.

GEMEENTE Arnhem

Aan de gemeenteraad

Datum : 12 mei 2020
Zaaknummer : 470474
Contactpersoon : Anka Buunk
Telefoonnummer : 026 3775520

Onderwerp: visitatierapport financiële beheersbaarheid sociaal domein

Geachte voorzitter en leden,

Ondersteund door uw verzoek hebben wij deelgenomen aan een VNG-visitatie 'Financiële beheersbaarheid sociaal domein'. De afgelopen maanden is de visitatiecommissie aan de slag geweest en recent hebben wij hun eindrapport ontvangen. Met deze brief bieden we dit rapport bij u aan. De visitatiecommissie kan op verzoek in uw raad een toelichting komen geven op het rapport.

Wij herkennen de analyse
Het college herkent de analyse die de visitatiecommissie schetst. Het rapport bekrachtigt de urgentie van de opgave op het sociaal domein in Arnhem. Onze reactie op het rapport is opgenomen in het rapport van de visitatiecommissie.

Belangrijkste aanbevelingen: actualiseren van de visie en quick wins
De commissie constateert dat de Arnhemse visie op het sociaal domein sinds 2013 niet in samenhang is geactualiseerd. Op onderdelen hebben losstaande aanpassingen plaatsgevonden. Hierdoor ontbreekt het aan een scherpe opdracht met leidende principes, passend bij de aanpak van de ontstane tekorten. De commissie adviseert om de Arnhemse visie op het brede sociale domein te actualiseren en consequent door te vertalen naar de uitvoering. Waarbij beheersbaarheid van het sociale domein een belangrijk uitgangspunt is. Tevens adviseert de commissie om op korte termijn maatregelen te treffen, de zogenoemde quick wins.

We werken tegelijkertijd aan beide aanbevelingen
In januari is uw raad geïnformeerd in de raadsbrief 'naar een houdbaar sociaal domein' over de twee parallelle processen waarlangs we werken. De visitatiecommissie adviseert langs deze sporen te werken. Het eerste spoor zijn maatregelen op de korte termijn. Het tweede spoor is het aanscherpen van een visie op het brede sociale domein. In de raadsbrief is voor beide sporen een procesplanning uitgewerkt.

Eusebiusbuitensingel 53 • Postbus 9029 • 6800 EL Arnhem
Telefoon 0800-1809 • Fax 026 - 3774830 • www.arnhem.nl

Aangepast planning door corona
Door de coronacrisis hebben wij de planning aan moeten passen. De afgelopen periode is de aandacht op het sociaal domein voornamelijk uitgegaan naar de consequenties van de coronacrisis. Bovendien was het niet mogelijk om bijeenkomsten te organiseren met grotere groepen. Dit gold ook voor een gesprek met u over de uitgangspunten op het sociaal domein. Onderaan in deze raadsbrief treft u een nieuwe planning aan. Ons streven blijft om voor de zomervakantie een aangescherpte visie op te leveren. Dat is echter mede afhankelijk van de ontwikkelingen rond corona.

Wat hebben we al gedaan?

Spoor a: maatregelen op jeugdzorg - participatie - inkoop - toegang - monitoring
De afgelopen tijd hebben we verschillende maatregelen getroffen om de tekorten terug te dringen. U heeft in februari jl. een voorstel ontvangen getiteld '5 miljoen aan voorstellen voor maatregelen op jeugdzorg'. Voor participatie is winst te behalen in het leggen van de verbinding met de wijkteams en een integrale benadering van de problematiek van inwoners.

De commissie noemt specifiek quick wins op de onderdelen inkoop, monitoring en de toegang. De afgelopen maanden hebben we al de eerste stappen gezet op deze onderdelen (zie onderstaand). In de komende maanden zullen we de andere aanbevelingen uitwerken.

Inkoop
Er loopt een nieuwe regionale aanbesteding op jeugdzorg en Wmo. In deze aanbesteding zijn de kwaliteitseisen verhoogd en vindt een scherpere kwaliteitstoets plaats. De verwachting is dat we hierdoor minder aanbieders krijgen en dat de kwalitatief goede aanbieders overblijven. Dat biedt de mogelijkheid om gerichter samen te werken met de gecontracteerde aanbieders. Zo kunnen we ongewenste overschrijdingen sneller signaleren en in overleg met de aanbieders aanpakken. Ook hebben we de facturatie-eisen aangescherpt. Op het niet tijdig factureren zit een boeteclausule.

Toegang
In januari zijn de beleidsregels voor de Wmo en jeugdzorg vastgesteld. Hiermee is een duidelijker kader gekomen voor de inzet van specialistische zorg. Daarnaast willen we meer samenwerken met andere partijen om de toegang tot zorg aan te scherpen. Bijvoorbeeld door een praktijkondersteuner jeugd bij de huisartsen te plaatsen en door betere onderlinge afspraken in de veiligheidsketen.

Monitoring
We hebben een betere monitoring op zorg en inkomensondersteuning ingericht. Met deze nieuwe monitor kunnen we per gebied zien wat wordt uitgegeven. Hiermee krijgen de sociale wijkteams beter zicht op de zorgtoewijzingen binnen hun gebied. Dit draagt bij aan betere budgetsturing per gebied. De monitoring geeft ook beter zicht op de (zorg)vragen. Op die manier kunnen de voorliggende voorzieningen effectiever ingericht worden.

Spoor b: aangescherpte visie Sociaal Domein breed
Conform het advies van de visitatiecommissie zijn wij gestart met het herijken van de visie. Aan de hand van de huidige visie hebben wij met elkaar gesproken over de waarden die wij als college belangrijk vinden en willen behouden voor de toekomst. Op basis hiervan zijn concept uitgangspunten geformuleerd voor de visie op het sociaal domein. Deze werken wij op dit moment nog een slag verder uit. Daarna gaan wij hierover graag met u in gesprek. Aan de hand van uw input werken wij de aangescherpte visie vervolgens verder uit.

De denkrichtingen die wij daarbij hanteren: :
- zekerheid van basis levensbehoeften voor iedereen
We bieden een vangnet voor wie (tijdelijk) ondersteuning nodig heeft. Of het nu gaat om veiligheid, wonen, inkomen, participatie, zorg of onderwijs. Door op tijd een helpende hand te bieden, voorkomen we (grotere) problemen. Daarbij verwachten we ook wat van onze inwoners. Wij gaan ervan uit dat zij naar vermogen de kansen benutten die ze geboden krijgen. Arnhemmers die structureel afhankelijk zijn van hulp bieden we een eerlijke basis voor hun levensonderhoud. We voelen speciale verantwoordelijkheid voor de minderjarige Arnhemmers.

- ruimte voor eigen verantwoordelijkheid en eigen regie
We gaan uit van wat Arnhemmers zelf kunnen. Iedere inwoner is in beginsel zelf verantwoordelijk voor zijn/haar leven. We nemen liever geen verantwoordelijkheid over, maar helpen waar nodig bij het invullen van de eigen verantwoordelijkheid. Dit is maatwerk: de ene inwoner/wijk heeft meer ondersteuning nodig dan de andere. Voor de operationalisering van dit uitgangspunt gaan we het gesprek aan over 'normalisering'. Doel hiervan is te komen tot een gedeeld beeld over welke ondersteuning verwacht mag worden van de gemeente en welke ondersteuning we niet bieden.

- kansengelijkheid: ontwikkelen van ieders potentie
We streven naar gelijke ontwikkelkansen voor iedereen en in het bijzonder voor kinderen. We ondersteunen en activeren Arnhemmers om zoveel mogelijk van hun leven te maken.

- maatschappelijke verbinding: krachtige sociale netwerken
We stimuleren en faciliteren maatschappelijke verbinding in wijken en buurten. We zien de kracht van sociale netwerken in de wijken en investeren daarin. Het gaat dan om saamhorigheid, onderling vertrouwen en participatie in de wijk/buurt. Buurten met sterke sociale netwerken zijn beter in staat kleine problemen zelf op te lossen en zwaardere problemen eerder te signaleren.

Het bijgestelde proces
Het proces op dit traject ziet er als volgt uit:
- We zijn in gesprek met de adviesraden. Binnenkort willen we met hen ook het rapport van de visitatiecommissie delen en bespreken
- In mei ontvangt u de uitgangspuntennotitie. Dit is het raamwerk voor de aan te scherpen visie.

- In overleg met de griffier zoeken wij een tijdstip en vorm voor het gesprek met uw raad over de uitgangspuntennotitie. Mogelijk kunnen we de visitatiecommissie dan ook vragen haar rapportage toe te komen lichten.
- Voor de zomer ontvangt u dan een aangescherpte visie waarin de input uit het gesprek verwerkt is.
- Na de zomer gaan we met partners en betrokkenen de visie verder operationaliseren.

Tot slot
Wij hopen u hiermee voldoende geïnformeerd te hebben en gaan binnenkort graag met u in gesprek.

Hoogachtend,
het college van burgemeester en wethouders van Arnhem,
de secretaris, de burgemeester,

Bijlage:
- visitatierapport financiële beheersbaarheid sociaal domein

Visitatiecommissie financiële beheersbaarheid sociaal domein

Gemeente Arnhem

Inleiding op het onderzoek

De gemeente Arnhem maakt gebruik van de visitatie die de VNG aanbiedt om de grip op de uitgaven in het sociaal domein te verbeteren. De visitatiecommissie (hierna: commissie) richt zich op het versterken van de grip zodat de gemeente de ontwikkelingen beter kan voorspellen en waar gewenst en mogelijk zelf kan bijsturen. De visitatie is dus niet primair gericht op het terugdringen van tekorten, hoewel tekorten uiteraard mede kunnen worden veroorzaakt door een gebrek aan grip, maar op het versterken van de positie van de gemeente in het sociaal domein.

Meerdere gemeenten hebben zich aangemeld voor een visitatietraject. Uit de aanmeldingen maakt de VNG een selectie op basis van o.a. urgentie van de lokale opgave, omvang van de gemeente en diversiteit in problematiek. Arnhem is de eerste van de G40 gemeenten die is geselecteerd voor een visitatietraject. Naast de omvang van de gemeente is deze keuze ook ingegeven door de omvang van het vraagstuk waar Arnhem zich voor gesteld ziet en de lokale omstandigheden.

De rapportage is gebaseerd op schriftelijke cijfermatige- en beleidsinformatie en gesprekken met lokaal betrokkenen. Op 7 november heeft het visitatiebezoek plaatsgevonden, waarbij de gemeente en commissie op basis van een conceptrapportage het bestuurlijk gesprek hebben gevoerd. In het voorliggende eindrapport zijn ook de uitkomsten van dit bestuurlijk gesprek verwerkt. De commissie spreekt de verwachting uit dat de adviezen uit deze rapportage de bestuurders inspireert tot het voeren van goede gesprekken gericht op een houdbaar, passend en betaalbaar sociaal domein waarin een te ruim geformuleerd "recht op zorg" wordt omgebogen naar ondersteuning aan die burgers die daartoe op eigen kracht onvoldoende in staat zijn.

Deze rapportage is vertrouwelijk, dat wil zeggen dat de gemeente Arnhem zelf beslist over eventuele verspreiding. Het advies is in de eerste plaats bedoeld voor de gemeente Arnhem zelf.

De financiële beheersbaarheid in het sociaal domein is niet alleen een lokaal probleem. Het verkrijgen van inzichten en verbetermogelijkheden op landelijk niveau is een tweede reden dat VNG en BZK hebben afgesproken dat de VNG visitaties door onafhankelijke experts aanbiedt. De VNG bundelt de inzichten uit de afzonderlijke rapportages en trekt daaruit lering, in vertrouwelijke afstemming met relevante partners waaronder betrokken ministeries.

De rapportage is als volgt opgebouwd:

- In paragraaf 1 beschrijven we kort de situatie van de gemeente Arnhem en de meest recente ontwikkelingen die zich hebben voorgedaan in het sociaal domein op het gebied van grip.
- In paragraaf 2 werken we de onderzoeksvraag verder uit.
- Paragraaf 3 bevat de analyse van de situatie in Arnhem op basis van onze bevindingen. De feitelijke bevindingen op basis van gesprekken en documentstudie zijn bijgevoegd.
- De analyse leidt in paragraaf 4 tot een aantal bondig geformuleerde conclusies en in paragraaf 5 tot aanbevelingen om de grip op het sociaal domein te verbeteren.

Disclaimer

Deze rapportage is tot stand gekomen op basis van een bestuurlijk en ambtelijk intakegesprek, documentstudie en aanvullende gesprekken met de gemeentesecretaris, de trekker van de ontwikkeling van de monitoring en de Stichting Sociale Wijkteams Arnhem. De beperkte doorlooptijd in combinatie met de wijze van informatieverzameling maken dat vooraf een voorbehoud gemaakt moet worden over de diepgang en juistheid van de rapportage. Hoewel de gemeente Arnhem de mogelijkheid is geboden om de feitelijke juistheid te controleren heeft er geen onafhankelijke toetsing plaatsgevonden.

Grip… een begrip

In dit onderzoek staat het begrip 'grip' centraal. Grip op de uitgaven, de uitvoering en de inhoudelijke opgave in het sociaal domein als middel om eventuele tekorten terug te kunnen dringen. Het begrip 'grip' is echter een containerbegrip en wordt op verschillende manieren vertaald en begrepen. Wat daarbij niet helpt is dat grip op meerdere manieren georganiseerd kan worden en daarmee tussen gemeenten verschillend kan zijn terwijl de conclusie wel of geen grip overeenkomstig is. In dit kader zetten we daarom kort uiteen op welke manier het begrip grip in dit onderzoek wordt gehanteerd en onderzocht. In bijlage I is een meer uitgewerkte versie opgenomen.

Grip in het sociaal domein betekent:

1. Inzicht hebben in de ontwikkelingen in het sociaal domein. Dat houdt in dat er inzicht moet zijn in het gebruik van zorg, budgetverloop, in-, door- en uitstroom maar ook in de voortgang van genomen maatregelen. Daarnaast vraagt het om redeneerlijnen (beleidstheorieën) die de inzet van middelen en de uitvoering van activiteiten koppelen aan meetbare resultaten en (in-)directe effecten.
2. Sturing geven op basis van het inzicht én inzicht in de dynamieken die keuzes met zich meebrengen (dit laatste volgt niet uit de monitor).

De praktijk wijst uit dat er vaak sprake is van enerzijds onvoldoende inzicht (vaak omdat redeneerlijnen niet zijn uitgewerkt en geoperationaliseerd) en anderzijds onvoldoende inzicht in de werking van de verschillende keuzes die gemaakt kunnen worden. Daardoor kunnen er keuzes gemaakt worden die in het beste geval elkaar niet optimaal ondersteunen en in het slechtste geval elkaar tegenwerken. De mate waarin gemeenten grip hebben hangt sterk af van de mate waarin zij scoren op de bovengenoemde aspecten.
In dit onderzoek zullen we langs deze aspecten in kaart brengen op welke manier de gemeente opereert in het sociaal domein en in welke mate ze sturing kan geven. Daarnaast zullen we stilstaan bij de consistentie en mate van doorvertaling van een centrale visie naar de verschillende onderdelen. Dit als randvoorwaarde om überhaupt van grip te kunnen spreken.

1 Huidige situatie Arnhem

Algemene situatie

De gemeente Arnhem is een sterk stedelijke gemeente met ca. 159.000 inwoners. Arnhem is een relatief weinig vergrijsde gemeente met voornamelijk een hoger percentage inwoners in de leeftijdsgroep 23 tot 50 jaar. De stad heeft een groot aantal bijstandsgerechtigden, bijna twee keer zo veel als vergelijkbare gemeenten[1]. In relatieve en absolute zin heeft Arnhem bovengemiddeld veel inwoners met een laag inkomen. Ca. 14% van de huishoudens had in 2015 een laag inkomen, landelijk was dit gemiddeld ca. 6-8%. Als centrumgemeente Beschermd Wonen herbergt Arnhem cliënten uit het hele land die van de voorzieningen beschermd wonen / beschermd thuis gebruik maken. Hoewel de gemeente relatief veel huishoudens met voorzieningen uit de Participatiewet (bijstandsuitkering) heeft, is ten opzichte van de controlegroepen geen sprake van een bijzondere stapeling van voorzieningen in het sociaal domein. Dat wil zeggen dat de inzet van meerdere voorzieningen ten behoeve van multiproblematiek relatief beperkt is.

De gemeente heeft in de jaren 2015-2018 een sterke stijging in de zorgkosten geconstateerd (van ca. 3% naar ca. 10% overschrijding van de begroting) die (deels) gedekt moesten worden uit een 'Noodfonds'. Er is een stijging in het aantal toewijzingen op het totale zorgdomein en vooral op het gebied van jeugdhulp. De lasten van de lichtere vormen van zorg, zowel bij WMO als jeugdhulp, zijn aanzienlijk gestegen. De lasten van de zwaardere vormen van zorg zijn niet of onvoldoende gedaald om deze stijging te compenseren. Een eenduidige verklaring van de kostenstijging heeft de gemeente niet. Meerdere (structurele) factoren zijn hierop van invloed, zoals de sociale wijkteams die een grote hoeveelheid inwoners in beeld hebben (20%) en sneller zicht hebben op problematiek. Ook geeft Arnhem aan de gevolgen te merken van meerdere maatschappelijke uitdagingen in de stad, zoals jongeren die steeds meer druk ervaren door prestatiedruk en problemen thuis, jongeren die uitvallen, toenemend overgewicht, een toename van het aantal meldingen van verward gedrag en het historisch grote aantal inwoners dat afhankelijk is van een uitkering. Voor een volledig overzicht van alle kerngegevens zie ook bijlage II.

Opvallend voor Arnhem:

- Het aantal jongeren met jeugdhulp – en dan vooral jeugd & opvoedhulp en begeleiding – is vanaf 2015 fors gestegen. Het jeugdhulpgebruik zonder verblijf is in de periode 2015-2018 tweemaal zo snel gegroeid als bij de controlegroepen. Dit wordt door Arnhem deels verklaard door een verwachte inhaalslag door een voorheen laag zorggebruik. Er worden nu meer jongeren bereikt door de sociale wijkteams. Hierbij valt op dat de totale uitgaven aan jeugd lager zijn dan in de controlegroepen, ondanks de harde stijging van het aantal jeugdhulpvoorzieningen.
- Het Wmo-voorzieningengebruik stijgt snel in de periode 2016-2018, van 50 maatwerkvoorzieningen per 1000 personen in 2016 naar 83 in 2018. Op hulpmiddelen en diensten verdubbelt het gebruik in 2017. Vooral op het gebied van hulp bij het huishouden en ondersteuning thuis is het gebruik in Arnhem hoger dan controlegroepen.
- Beschermd wonen-regio Arnhem heeft het een-na-hoogste gemiddelde gebruik van deze voorzieningen in het land. Dit is historisch gegroeid en wordt deels verklaard doordat uit het hele land cliënten gebruik maken van de Arnhemse voorzieningen. Vanaf 2018 groeit de combinatie beschermd wonen en Wmo-voorzieningen (vooral activerend werk), wat past bij het beleid om te begeleiden richting uitstroom.
- Hoewel het gebruik van voorzieningen uit de Participatiewet (bijstandsuitkeringen) redelijk stabiel is, is het bijzonder hoog: bijna twee keer zo veel als de controlegroepen. Dit gebruik is een historisch gegeven dat samenhangt met de ontwikkeling van de stad Arnhem. Arnhem is in 2018 een programma gestart ('Door-

1 Als controlegroepen zijn gemeenten gekozen van vergelijkbare grootte (100.000 tot 300.000 inwoners) en gemeenten met een vergelijkbare stedelijkheid (sterk stedelijk). Ook is Arnhem vergeleken met het gemiddelde beeld van gemeenten in heel Nederland. De gegevens zijn ontleend aan CBS Statline en de gemeentelijke monitor sociaal domein.

braak naar werk') om de stabiliteit te doorbreken en meer mensen mee te laten draaien in de maatschappij.
- In Arnhem zijn minder mantelzorgers actief dan het landelijk gemiddelde. 10,5 procent van de volwassen inwoners geeft aan mantelzorg te verlenen (14,2 in Nederland en 13,5-14,4 in de controlegroepen).
- De totale uitgaven aan het sociaal domein zijn in 2017 ca. 50 procent hoger per inwoner dan de controlegroepen. Gezien de centrumfunctie van de gemeente Arnhem moet dit voor een deel in die context bezien worden. Zo zijn uitgaven rond arbeid (inkomensregelingen en participatie) en beschermd/ begeleid wonen door de historische situatie vele malen hoger dan in de controlegroepen.

Elk jaar loopt het tekort verder op. Het is voor de gemeente noodzakelijk voor de komende jaren maatregelen te treffen voor een financieel beheersbaar sociaal domein. De Rekenkamer is een onderzoek gestart naar de overschrijdingen in het jeugddomein en brengt een onafhankelijk advies uit aan de gemeente. De gemeente heeft zelf diverse maatregelen genomen zodat beter zicht kan worden verkregen op de ontwikkelingen. In welke mate dit ook tot meer inzicht zal leiden is op het moment van dit onderzoek nog niet na te gaan. Dit betreft maatregelen zoals:

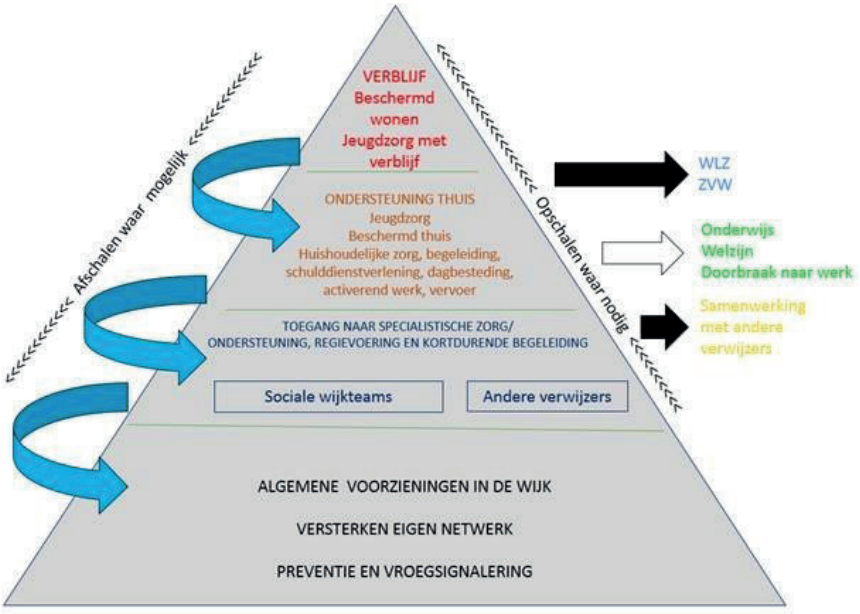
a Verbetering van de monitoring
b Gesprekken met sociale wijkteams en aanbieders over de verantwoording van inzet van zorg
c Hulp en ondersteuning volgens de beleidsprincipes (d.w.z. implementeren beleidsprincipes en ontwikkelen benodigde tools)
d Onderzoek om het lokale voorliggende veld per buurt in kaart te brengen
e Verbetering van de organisatie van de regionale inkooporganisatie door separate overleggen Jeugd en Wmo samen te voegen en zo integrale afwegingen mogelijk te maken.

Organisatie toegang

De inzet van de gemeente gaat uit van eigen kracht van de burgers en het faciliteren van mogelijkheden en ondersteuning waar nodig. De toegang is vanuit de gemeente op wijkniveau georganiseerd in sociale wijkteams. Deze zijn belegd bij de Stichting Sociale Wijkteams. De sociale wijkteams zijn in de acht wijken verantwoordelijk voor de zorgtoewijzing aan aanbieders op het gebied van jeugdzorg en Wmo. Ook bieden de wijkteams zelf begeleiding en ondersteuning. Zij beheren sinds 2019 de eigen budgetten (deze budgetten kennen géén budgetplafond) per wijk. 'Doen wat nodig is' is het algemene devies. De sociale wijkteams werken volgens de in 2013 opgestelde vier principes die nog altijd actueel zijn:

1. Mensen doen mee op basis van wat ze kunnen
2. Dienstverlening in de buurt
3. Eén huishouden, één plan, één regisseur
4. Budgetten per gebied en traject.

De vertaling van deze principes naar de dagelijkse praktijk is inzichtelijk gemaakt in een 'zorgpiramide':

De gemeente is niet de enige partij die verwijst naar zorg. Ongeveer de helft van de zorgtoewijzingen Jeugd wordt afgegeven door huisartsen en gecertificeerde instellingen. In vergelijking met de rest van Nederland is dit een hoog percentage.

De aanname is dat deze zorgtoewijzingen vooral inzet van jeugd-GGZ betreffen, maar dit wordt niet als zodanig geregistreerd. In de Perspectiefnota is voorzien om een POH te introduceren die voor lichte vragen op GGZ-gebied huisartsen kan ondersteunen.

Arnhem heeft als centrumgemeente een vangnet met opvang met begeleiding voor dak- en thuislozen en meerdere voorzieningen voor beschermd wonen en beschermd thuis.

Organisatie inkoop, administratie en bekostiging

Arnhem maakt voor de inkoop gebruik van de Modulaire Gemeenschappelijke Regeling (MGR) Sociaal Domein Centraal Gelderland. De MGR / inkooporganisatie bedient de gemeenten Arnhem, Doesburg, Duiven, Lingewaard, Overbetuwe, Renkum, Rheden, Rozendaal, Wageningen, Westervoort en Zevenaar. In dit samenwerkingsverband worden gezamenlijk dienstverlening en goederen binnen het sociaal domein ingekocht. Ook het contractbeheer en het contractmanagement, samenhangend met de inkoop, ligt binnen deze organisatie. De regio voert namens genoemde gemeenten accountgesprekken met de aanbieders. Deze gesprekken worden steeds gevoerd door de MGR met een wisselende samenstelling van een beleidsmedewerker en een controller van een van de gemeenten. In de dienstverleningsovereenkomst (DVO) zijn per gemeente de submodules vastgelegd waarin is vastgelegd op welke onderdelen de gemeente deelneemt aan de regionale inkoop. In ambtelijke overleggen (RAO) wordt de inkoop voorbereid voor jeugd, Wmo en Beschermd wonen.

In het kader van Participatie bestaan de modules Werkbedrijf en de 'WSW Presikhaaf'. In de eerste is het regionaal werkbedrijf – het werkgeversservicepunt – ondergebracht. In de module Presikhaaf is het werkgeverschap van de SW'ers ondergebracht. Tot slot is ook het regionale bureau Leerlingzaken ondergebracht binnen de modulaire gemeenschappelijke regeling. De overige activiteiten zijn lokaal georganiseerd.

Budgetplafonds worden op dit moment niet gehanteerd. In de perspectiefnota is voorgesteld een 'richtsnoer' aan te houden in de gesprekken met aanbieders. Dit richtsnoer is niet bindend, maar wordt gebruikt in gesprekken met aanbieders zodra zij het verwachte bedrag gaan bereiken.

2 Onderzoeksvraag

De achtergrond van het aanbod door de VNG van de visitatietrajecten zijn de tekorten in het sociaal domein, waar veel gemeenten mee worden geconfronteerd. Los van de vraag wat hiervan de exacte oorzaak is, bestaat consensus over het belang voor gemeenten om grip te hebben en houden op de uitgaven in het sociaal domein. Niet met de belofte dat daarmee voor alle gemeenten automatisch de tekorten kunnen worden opgelost, maar wel met de overtuiging dat zonder grip dit haast niet mogelijk is. De centrale vraag in de visitatietrajecten luidt dan ook: *'Hoe kunnen gemeenten de grip op de uitgaven in het sociaal domein verbeteren en behouden?'*.

Hoewel grip het centrale thema is in alle visitatietrajecten, is iedere gemeente uniek in haar wijze waarop zij het sociaal domein heeft georganiseerd en daarvan afgeleid, in haar wijze waarop de monitoring- en sturingsmechanismen zijn ingericht. Gemeenten die zich aanmelden wordt daarom ook nadrukkelijk verzocht een eigen vraagstuk in te brengen, binnen het thema grip en het traject zo toe te spitsen op de lokale situatie.

De vraag naar zorg in de gemeente Arnhem stijgt en het tekort loopt steeds verder op. In de aanmelding geeft het college van Arnhem aan advies te willen ontvangen over maatregelen die de zorgkosten kunnen beheersen en over de monitoring van deze maatregelen. Arnhem zou geholpen zijn met een duiding van de ontwikkelingen in de gemeente, in verhouding tot vergelijkbare gemeenten en Nederland. Ook is zij geholpen met praktische adviezen over het inkoopmodel en de toegang. Daarnaast vraagt Arnhem in het bijzonder advies in relatie tot het nieuwe verdeelmodel MO-BW om het lastenniveau tot op het niveau van het objectieve verdeelmodel te krijgen[2].

"Arnhem is er zich bewust van dat het anders moet, maar heeft nog geen handvatten hoe", zoals gesteld in een raadsbrief over de ontwikkelingen in de zorg uit december 2018. Met dit onderzoek hoopt zij handvatten te krijgen waarmee zij een start kan maken om het tij te keren.

2 Kort na aanvang van het visitatietraject is geconstateerd dat dit een zeer specifiek vraagstuk betreft dat gedetailleerde uitwerking vraagt. Het nieuwe objectieve verdeelmodel is nog in ontwikkeling en het Expertiseteam MO-BW heeft geadviseerd uit te gaan van een ingroeipad van 10 jaar, waarbij bestaande cliënten onder de centrumgemeente blijven vallen en nieuwe instroom onder de gemeente waar ze instromen (eventueel met een kostenregeling als ze uit een andere gemeente komen). Daarbij blijft het historische model van kracht voor centrumgemeenten, hoewel de omvang hiervan afgebouwd wordt in een tempo dat gemiddeld overeenkomt met de verschuiving van cliënten van centrumgemeenten naar regiogemeenten. De commissie kan geen verdere uitspraken doen over het lastenniveau van het nieuwe verdeelmodel maar neemt in de analyse mee in hoeverre de gemeente grip heeft op de ontwikkelingen in beschermd wonen.

3 Analyse

In deze paragraaf baseert de commissie zich op de bevindingen t.a.v. grip in de gemeente Arnhem op basis van de gevoerde gesprekken en de documenten die zijn bestudeerd. Deze bevindingen zijn opgenomen in bijlage III en gestructureerd naar de onderwerpen visie/uitgangspunten, monitoring, toegang, inkoop en bekostiging. In het vervolg van deze paragraaf beschrijven we de analyse op basis van bovengenoemde bevindingen.

Ontwikkelingen

Arnhem is van oudsher een gemeente met grote verschillen in de bevolking, met een bovengemiddeld aantal Vogelaarwijken, een bovengemiddeld aantal bijstandsgerechtigden en een landelijk goed gevonden plek voor beschermd wonen en beschermd thuis. Breed gedragen uitgangspunt in de gemeente is dat je als stad goed moet zorgen voor je inwoners en daardoor bestaat er een beperkt maatschappelijk draagvlak om een vermindering van de inzet op het sociaal domein te accepteren. Het beeld bestaat bij de gemeente dat (veel) zorg nodig is omdat problematieken aan elkaar hangen: veel armoede, weinig werk, veel problemen. Op gebied van Participatie is in de politiek een kentering gaande om 'nu echt in te grijpen'. De gemeente heeft hoge ambities om inwoners met langdurige bijstand daadwerkelijk en duurzaam aan het werk krijgen. Hiervoor is samenwerking en transformatie binnen het sociaal domein essentieel.

Daarmee geeft Arnhem meer geld uit dan je zou verwachten op basis van de demografische gegevens en in vergelijking met andere gemeenten. Dit is deels historisch zo gegroeid, te zien aan het relatief stabiele hoge aantal bijstandsgerechtigden en de vele voorzieningen voor beschermd wonen. Deels is dit volgens de commissie te verklaren door de Arnhemse toegangspoort die sinds 2015 wijd open staat. Het motto 'doen wat nodig is', lijkt zich te manifesteren als 'doen wat gevraagd wordt'. Constateringen zijn dat Arnhem met de sociale wijkteams een bovengemiddeld groot aantal inwoners in beeld heeft (20% van de inwoners) en een open house constructie kent met honderden aanbieders. Budgetverantwoordelijkheid ligt bij de sociale wijkteams terwijl de monitoring bij de gemeente nog niet ingericht was om de juiste sturingsinformatie te kunnen bieden aan de sociale wijkteams.

In de transitie is vooral ingezet op 'doen wat nodig is', met de wijken als uitgangspunt. Zo dichtbij mogelijk en sociale wijkteams als centrale partner in de wijken. Arnhem is trots op wat de sociale wijkteams de afgelopen jaren hebben bereikt. Toch roept het vragen op hoe de gemeente het hoge bereik zou moeten interpreteren. Betekent dit dat 20 procent van de inwoners een hulpvraag heeft? Betekent het dat het slecht gesteld is met de zelfredzaamheid en met het sociale netwerk van 20 procent van de inwoners? Het gesprek over 'niet doen wat niet nodig is' werd tot nog toe niet gevoerd vanuit de overtuiging dat de professional ruimte moest krijgen om eigen afwegingen te maken.

Oplopende tekorten werden de afgelopen jaren min of meer geaccepteerd en verklaard door de opstartfase van de transitie. Overschrijdingen van het budget worden met een Noodfonds afgedekt. In 2018 stapelen de problemen zich steeds meer op: de tekorten lijken structureel van aard. Het beperkte zicht op de budgetten is onder andere te verklaren door de volgende factoren: de kwaliteit van de data van het berichtenverkeer is beperkt, de sociale wijkteams zijn niet in positie door ontbrekende sturingsinformatie; de beperkte registratie omwille van verlichting van de administratieve lastendruk en aanbieders die soms jaren na dato pas factureren[3].

In een notendop zou de recente periode als volgt samengevat kunnen worden:
2013-2014 Voortvarende visie op het sociaal domein: 'naar een veerkrachtige samenleving'
2015-2016 Actieve transitie met de wijken als uitgangspunt, de teams 'doen wat nodig is'
2017 Goed aan de slag in de wijken met een begroting die sluitend lijkt

3 Indien een gemeente geen afwijkende termijn opneemt in het contract kan een aanbieder tot vijf jaar na de zorg- en dienstverlening factureren.

2018 Eerste gevolgen in beeld: de poort staat te ver open
2019 Raad, College en ambtelijk apparaat beginnen een zoektocht uit de impasse

De situatie in Arnhem vraagt een constructief gesprek tussen College en Raad over de beheersbaarheid van de oplopende tekorten en daaruit voortvloeiend consistente keuzes. De situatie vraagt immers vooruitzicht op een doorbrekende aanpak voor financiële beheersbaarheid van het sociaal domein.

Huidige situatie

Bezien vanuit de onderdelen van grip (visie, monitoring, toegang, inkoop en bekostiging) stokt het in Arnhem bij het eerste en principale onderdeel van het sociaal domein: de visie. Een actuele en doorleefde visie op het sociaal domein ontbreekt. De leidende principes voor de Arnhemse visie op het sociaal domein dateren uit 2013 en zijn niet meer toereikend om antwoorden te bieden op de huidige sociale en financiële problemen van de stad. De visie omvat Jeugd en Wmo en staat niet in verbinding met Participatie. De poort staat wijd open vanuit de intentie te kunnen doen wat nodig is. De principes zijn niet consistent doorgevoerd in een doorgaande lijn van uitgangspunten, naar beleidsdoelen, maatregelen en concrete indicatoren om effecten en impact te kunnen monitoren.

Het ontbreken van een actuele visie werkt door op alle onderdelen van grip. Vooral in de toegang is duidelijk dat 'doen wat nodig is' niet gestoeld is op een breed gedragen en heldere onderbouwing die past binnen de financiële kaders. De hoge werkdruk van de wijkteams versterkt de geconstateerde effecten. De vraag is wat de teams kunnen betekenen voor het grote aantal inwoners dat zij in beeld heeft. Hoewel de teams de opdracht hebben om zelf bij te dragen aan het bevorderen van zelfredzaamheid en het versterken van de sociale cohesie, komen zij daar in de praktijk onvoldoende aan toe. In minder dan 10% van de gevallen leveren zij zelf begeleiding, ondersteuning of lichte hulp; het overgrote deel wordt doorverwezen. Daarnaast neemt door de tijdsdruk de kwaliteit van de beschikkingen af en ontstaat zo het risico dat te snel te zware zorg wordt ingezet. De wijkteams hebben weinig zicht op de voorzieningen in het voorliggend veld waardoor ingesleten patronen voor de inzet van (zwaardere) zorg moeilijk doorbroken worden.

De commissie heeft vastgesteld dat ambtelijk het inzicht bestaat dat kosten kunnen worden gereduceerd door te investeren in een toegang die in staat is kwalitatief betere diagnoses te stellen, lichte zorg zelf te leveren en bovendien kennis heeft van de voorliggende voorzieningen. De wijkteams kunnen hier samen met de teams leefomgeving[4] invulling aan geven.

Arnhem is in gesprek met de wettelijk verwijzers[5] die verantwoordelijk zijn voor de andere helft van het totaal aantal verwijzingen bij Jeugd. In deze gesprekken lukt het de gemeente nog onvoldoende de verwijzers aan te spreken op mede-eigenaarschap voor de beoogde transformatie in het sociaal domein (met andere woorden: het lukt nog niet om concrete afspraken te maken over verwijzingen en de rol van de sociale wijkteams). Vanuit gemeenten is het noodzakelijk dat de meerwaarde van gedeeld eigenaarschap inzichtelijk wordt gemaakt en commitment wordt georganiseerd. Arnhem is voornemens dit bijvoorbeeld te doen door POH in te zetten bij huisartsen.

Gemeente Arnhem heeft hoge ambities om inwoners met langdurige bijstand aan het werk te krijgen. Dit is een zaak van lange adem en een doordachte aanpak, waarbij de verbinding in het sociaal domein cruciaal is. Hoe langer in de bijstand, hoe moeilijker het is weer terug te keren op de arbeidsmarkt. Bovendien blijkt de uitstroom naar werk van langdurig bijstandsgerechtigden minder duurzaam te zijn. Het nieuwe participatieprogramma lijkt daadkrachtig, maar vraagt ook meer samenhang. Dit vereist visie, ambitie en doortastend leiderschap. Het vereist de bereidheid de komende jaren te investeren in integrale en vaak intensieve vormen van ondersteuning en hulp. Zelfs met al deze aspecten georganiseerd en ingeregeld zal het verkleinen van het 'gra-

4 Naast sociale wijkteams heeft de gemeente Arnhem ook voor iedere wijk een Team leefomgeving. Deze richt zich in de kern op fysieke aspecten in de wijk én op collectieve voorzieningen. De realisatie van een deel van het voorliggend veld dient in samenspraak tussen de sociale wijkteams en Team leefomgeving plaats te vinden. Deze teams vinden elkaar op dit moment nog onvoldoende.

5 Dit betreft vooral huisartsen en gecertificeerde instellingen die binnen de Jeugdwet de autonome bevoegdheid van verwijzing hebben.

nieten-bestand' een helse klus zijn. Zonder deze onderdelen is het een hopeloos streven.

Op het gebied van monitoring is Arnhem drukdoende het gebruik en de kosten steeds accurater in beeld te krijgen. De kwaliteit van data is echter beperkt doordat de kwaliteit van het berichtenverkeer niet optimaal is. Als gevolg daarvan kan niet worden ingeschat of toegewezen zorg daadwerkelijk gerealiseerd wordt. Zo wordt niet gewerkt met 'stop'-berichten die aangeven wanneer een traject (voortijdig) is afgerond. Arnhem kan zo bijvoorbeeld de uitnuttingsgraad van afgegeven beschikkingen niet volgen.

De geraadpleegde rapportages zijn beperkt bruikbaar als sturingsinformatie doordat duiding ontbreekt. Een voorbeeld hiervan is de grote stijging van het aantal verwijzingen naar dyslexiezorg, terwijl het aantal kinderen met dyslexie landelijk gezien al jaren stabiel is. Een verklaring voor deze stijging zou wellicht kunnen liggen in het hoge aantal taalachterstanden, wat niet betekent dat deze kinderen ook echt dyslexie hebben. Het gaat dus om tellen én vertellen zodat uit kan worden gezocht hoe iets zit en sturing mogelijk wordt.

De beperkte kwaliteit van de sturingsinformatie en het ontbreken van een goed begrip van de voortgaande ontwikkelingen, werkt ook door richting de sociale wijkteams die budgetverantwoordelijkheid hebben voor de eigen wijk. Hun invulling van de sturing op de budgetten is vooralsnog beperkt maar zou met de verwachtte verbeteringen steeds beter moeten worden. De verwachting is dat zij deze verantwoordelijkheid pas per 2020 daadwerkelijk vorm kunnen geven.

Met betrekking tot de inkoop en bekostiging in het sociaal domein heeft de gemeente, via de regionale samenwerking, beperkt grip door de open house constructie. De gemeente kan onvoldoende sturen op de afspraken met aanbieders, door het onbeheersbaar grote aantal aanbieders en de beperkte kwaliteit van het contractmanagement. Hoewel de gemeente voor ogen heeft dit aantal terug te brengen, is nog niet duidelijk op welke wijze dit zal worden gerealiseerd. In de gesprekken met aanbieders was de kwaliteit van producten tot dusver leidend om te interveniëren, maar financiële kwaliteit en kwantiteit (bijvoorbeeld onverklaarde groei) was geen toetssteen. Vanuit de perspectiefnota wordt op sommige onderdelen inmiddels een 'richtsnoer' gehanteerd voor de gesprekken naar aanbieders. De gemeente voert de druk in gesprekken met de grootste aanbieders inmiddels op. Gesprekken over de kostenontwikkelingen leiden tot meer bewustzijn bij aanbieders en daarbij tot een gedeeld gevoel van eigenaarschap. De vraag is wel of de huidige constructie voldoende prikkels biedt waarmee het tij van overschrijdingen kan worden gekeerd.

Tot slot constateert de commissie dat Arnhem de Jeugdhulp en Wet Maatschappelijke Ondersteuning consequent samenvoegt tot 'het zorgdomein'. Dit bestendigt het 'oude denken' in zorgbehoeften en zorgen voor; ten opzichte van zelfredzaamheid en helpen bij. Deze terminologie leidt af van de gewenste samenhang in het sociaal domein 'naar een veerkrachtig Arnhem'. Het sociaal domein omvat immers ook ondersteuning, hulp, begeleiding, activering, opvang, re-integratie, wonen en werk.

4 Conclusies

De hieronder gepresenteerde conclusies zijn gebaseerd op de huidige situatie zoals deze zich in de praktijk manifesteert. Ondertussen staat de uitvoering van de gemeente Arnhem ook niet stil en zijn reeds enkele verbetermaatregelen genomen. De weging van deze conclusies zouden dan ook in dat licht bezien moeten worden zonder dat daarmee de penibele situatie van de gemeente Arnhem wordt gebagatelliseerd.

1. De gemeente Arnhem heeft een mate van grip die het beste gekarakteriseerd kan worden als: beperkt. Deze positie is niet uniek.
2. De Arnhemse visie op het sociaal domein is sinds 2013 niet in samenhang geactualiseerd (op onderdelen hebben losstaande aanpassingen plaatsgevonden). Hierdoor ontbreekt het aan een scherpe opdracht met leidende principes, passend bij de aanpak van de ontstane tekorten. Maatregelen kennen mede daardoor weinig onderlinge samenhang en worden niet genomen op basis van één gezamenlijk lange termijn perspectief.
3. Het gebrek aan een bijgestelde visie heeft ertoe geleid dat de gemeente de poort wijd open heeft gezet. Het mantra 'doen wat nodig is' is leidend en professionals en aanbieders hebben relatief veel vrijheid gekregen.
4. Onderdelen van het sociaal domein kennen een eigen realiteit: in visie en uitvoering wordt sterk gedacht in de 'oude' kolommen van het zorgdomein (Jeugd en Wmo) en Participatie (bijstandsuitkeringen) en deze worden, ook in de praktijk, niet getracht te overbruggen. Per kolom wordt de visie niet in de praktijk gebracht, omdat de vertaling van uitgangspunten via concrete indicatoren naar uitvoering (operationalisering) ontbreekt.
5. De reeds voorgenomen maatregelen ter verbetering van grip zijn in de kern onderdelen van de logische vervolgstappen. Motieven en drijfveren in de uitvoering van het sociaal domein zijn momenteel sterk financieel van aard. Een breed doordacht en breed gedragen verhaal vraagt aanscherping en aanvulling, met name op het in beeld brengen van onderlinge afhankelijkheden en de vertaling naar de bijdrage van elke maatregel voor structurele financiële duurzaamheid.
6. De gemeentelijke sturing op het sociaal domein, zowel op de 'eigen' onderdelen (toegang, inkoop) als op de aanbieders, is beperkt.
   a decentralisatie van budgetverantwoordelijkheid naar de sociale wijkteams vraagt een duidelijk escalatiemodel bij budgetoverschrijding.
   b samenwerking met aanbieders in een open house model, dat regionaal wordt uitgevoerd, vraagt scherpe afspraken in de contractering en borging hiervan.
7. Recent zijn eerste stappen gezet om meer grip te krijgen op de ontwikkelingen in het sociaal domein. Dit wordt echter bemoeilijkt door het ontbreken van een geoperationaliseerde visie en de beperkte kwaliteit van de data.

5 Aanbevelingen

Gemeente Arnhem is trots op de hoge mate van inwonerstevredenheid over het sociaal domein. Het maken van keuzes die afbreuk doen aan het huidige voorzieningenniveau vraagt zowel politiek, bestuurlijk als maatschappelijk draagvlak. Daarnaast vraagt het een zakelijke houding naar inwoners, eigen gemeentelijke afdelingen en aanbieders. 'Doen wat nodig is' betekent immers ook 'niet doen wat niet nodig is'. Dit vraagt duidelijke uitspraken over welke kosten de gemeente bereid is te dragen en een actuele visie op de ontwikkelingen in het sociaal domein en de beheersbaarheid daarvan in termen van capaciteit en financiën.

De eerste stap naar meer grip is het in gang zetten van twee parallelle processen:

1 *Samen de stip op de horizon bepalen*
College en de Raad dienen invulling te geven aan 'doen wat nodig is' voor die Arnhemmers die hulp en ondersteuning het hardste nodig hebben. De dialoog moet zijn gericht op een gedeeld beeld over een passend en betaalbaar sociaal domein, die uitstijgt boven 'recht hebben op zorg'. De eerste grote stap is -samen met inwoners, aanbieders, verwijzers, etc.- te komen tot een gedeelde visie op het sociaal domein. Het uitgangspunt daarbij moet zijn onderling vertrouwen en verbinding tussen Raad, College en ambtelijk apparaat. De visie is onmiskenbaar de sleutel tot succes in Arnhem want zonder deze visie hangen alle maatregelen in het luchtledige. Daarbij is het wenselijk te denken vanuit een goed begrip van de huidige situatie en van de historische ontwikkeling die tot deze situatie heeft geleid. Vervolgens kan de visie worden geoperationaliseerd naar samenhangende uitgangspunten voor het sociaal domein, vertaald in beleidsdoelen, acties en maatregelen en tot slot in een passende set concrete indicatoren zodat monitoring van de beoogde impact mogelijk wordt.
   - Geef als College van B&W opdracht voor dit visietraject met College en de Raad. De commissie adviseert daarbij de begeleiding in handen te leggen van een ervaren externe begeleider die de partijen bij hun dialoog ondersteunt. De VNG assisteert de gemeente Arnhem graag bij het zoeken en aantrekken van een goede begeleider.
   - Benut nadrukkelijk de aanwezige capaciteit (kwaliteit en kennis) van het ambtelijk apparaat. Geef de opdracht alle benodigde informatie te verzamelen ter voorbereiding van genoemd visietraject en in dat kader opgedane strategische inzichten te bundelen. Daarbij kan gebruik worden gemaakt van de ervaringen van andere gemeenten, zoals in het stedennetwerk G40, het Netwerk Directeuren Sociaal Domein of tijdens peer-review bijeenkomsten "Sturing met Kwaliteit" binnen het Programma Sociaal Domein.

2 *Implementeer een aantal quick wins in de uitvoering*
Parallel aan het visietraject is het nodig de komende maanden de ingezette stappen om de tekorten terug te dringen te versterken. Vooral op de domeinen Jeugd en Wmo (specifiek: beschermd wonen) is op de gebieden inkoop, monitoring en de toegang winst te behalen. Voor Participatie is uiteindelijk winst te behalen in het leggen van de verbinding met de wijkteams maar zit deze veeleer in de benadering van de cliënten op een aandachtige en contextafhankelijke manier.

   Voor al deze 'quick wins' geldt dat het belangrijk is dat de bestuurders commitment uitspreken om te 'doen wat nodig is': scherpe gesprekken voeren in de toegang om samen duiding te geven aan ongewenste overschrijdingen en eigenaarschap te creëren bij verwijzers en aanbieders.

   Monitoring
   - Zet in op verbetering van de kwaliteit van het berichtenverkeer. U staat reeds in verbinding met het Ketenbureau I-SociaalDomein om hier stappen in te zetten.
   - Investeer in de capaciteit van dataspecialisten om te ondersteunen
   - Vertaal de zorginhoudelijke maatregelen naar uitkomsten

Toegang

- Onderzoek de werkdruk van de sociale wijkteams. Stel met de sociale wijkteams een escalatiemodel op als begeleiding in de sturing op budgetten.
- Ga met overige verwijzers periodiek in gesprek over de kostenontwikkelingen, trends in verwijzingen en signalen van ongewenste overschrijdingen.

Inkoop en bekostiging

- Intensiveer de sturing op de aanbieders die richting de grootste overschrijdingen gaan. Voer met hen 'het goede gesprek' vanuit gedeeld eigenaarschap.
- De kostenregeling beschermd wonen moet nog uitgewerkt worden. In de tussentijd is het wel mogelijk om met aanbieders in gesprek te gaan over hoe ze de voorzieningen afbouwen gezien de landelijke ontwikkelingen. Dit vereist verdere uitwerking, bijvoorbeeld in een hierop gericht onderzoek- en adviestraject. (Breda, Dordrecht, Almere, etc.)

3 *Werk vervolgens toe naar een kwaliteitscyclus met de focus op grip houden*

De stip op de horizon op het gebied van grip houden is toe te werken naar een kwaliteitscyclus, waarin periodiek de beleidsimpact wordt geëvalueerd. Dit in dezelfde open gesprekken met Raad, College en ambtenaren. Het dashboard op basis van de opgestelde indicatoren geeft inzicht in de bereikte effecten en waar bijsturing nodig is.

Voorgestelde fasering

Q1 en Q2 2020 Quick wins operationalisering visie.

De gemeente Arnhem heeft aparte programma's voor de verschillende onderdelen van het sociaal domein. Geef de programmamanagers sociaal domein de opdracht om deze programma's per sector gestructureerd te vertalen naar heldere actuele standpunten op inhoud én financiën, en redeneerlijnen om te komen van visie tot uitvoering inclusief prestatie-indicatoren.

Q1 en Q2 Quick wins monitoring en uitvoering.

Met het oog op de ontstane tekorten, is het aan te bevelen de top-3 van meest ongewenste overschrijdingen met prioriteit aan te grijpen voor een consequente doorvertaling van de visie naar prestatie-indicatoren en de monitoring hiervan en sturing hierop uit te werken. Leer hierbij van de ervaringen van vergelijkbare gemeenten. In de G40 zijn meer gemeenten die hun grip op het sociaal domein hebben vergroot of willen vergroten. Zoek elkaar op en wissel geleerde lessen uit om de herijking te versnellen.

Q3-Q4 Formuleren integrale visie.

Vanuit de geoperationaliseerde visies per sector is het nog een kleine stap om deze over elkaar te leggen en van hieruit een actuele overkoepelende visie te formuleren. Ten opzichte van de huidige visie dient hier dan nog expliciet een financieel perspectief aan te worden toegevoegd.

Q1-Q4 Parallel proces ontwikkeling duurzame visie.

Het vergt tijd en dialoog om samen te komen tot een duurzaam antwoord op het devies 'doen wat nodig is'. Het is aan te bevelen dit gesprek in het College en met de Raad aan te gaan. Daarbij is het nadrukkelijke advies om dit onder begeleiding van een externe procesbegeleider te doen. De uitkomsten van dit gesprek vormen de basis voor een toekomstbestendige visie en gedragen politieke keuzes ten behoeve van de financiële beheersbaarheid passend bij Arnhem.

Bijlage I – Grip…

Grip in het sociaal domein of elders heeft steeds te maken met twee onderdelen: inzicht en handelingsperspectief. Om grip te kunnen hebben moet je weten welke ontwikkelingen zich voordoen en vervolgens moet je hier in meer of mindere mate sturing aan kunnen geven óf op kunnen anticiperen. Zonder dit laatste is er geen sprake van grip maar alleen van inzicht. Daarbij is het goed om te realiseren dat, zeker in het sociaal domein, er vrijwel nooit sprake kan zijn van volledige grip. Er is altijd sprake van (de kans op) externe beïnvloeding die buiten het handelings- en zichtsvermogen ligt en waar maar in beperkte mate op geanticipeerd kan worden. Gelukkig betreft dit over het algemeen maar een beperkt deel van het domein.

Het hebben van grip begint zoals gezegd met het hebben van inzicht. Echter ook inzicht komt niet vanzelf en vraagt een afbakening en een antwoord op de vraag: waar wil je inzicht in hebben? Zonder nu te verzanden in een eindeloze afpel exercitie tot de kern van de scope van je gewenste inzicht kunnen we voor het gemeentelijke sociaal domein stellen dat de visie het startpunt vormt van grip. In een visie verwoord een gemeente namelijk een ideaal toekomstbeeld voor (een deel van) je gemeente. Hierin wordt geschetst hoe de lokale samenleving functioneert, welke maatschappelijke resultaten worden bereikt en wat de uitgangspunten vormen waarmee dat ideaalbeeld gerealiseerd kan worden. Het laat zien wat je als gemeente in de kern het allerbelangrijkste vindt, zowel t.a.v. het uiteindelijke doel als ook v.w.b. de af te leggen route. Een visie hoort richting te geven en wel op z'n wijze dat duidelijk is welke richting gekozen wordt en op welke manier deze richting bewandeld wordt.

Met name die duidelijkheid blijft een lastig aspect van iedere visie en is ook inherent aan het concept visie. Een visie is namelijk een geabstraheerde beschrijving van een toekomstsituatie die in de praktijk altijd veel complexer is en gekend wordt door vele nuances. De taal die gebruikt wordt voor het beschrijven van een visie bestaat dan ook voornamelijk uit abstracte begrippen die goed zijn om een beeld te schetsen maar ontoereikend zijn om een precies beeld, met alle specificaties, te tekenen. Zo blijven veel visies dan ook hangen in 'container' begrippen zonder dat ze houvast geven aan de mensen die uitvoering moeten geven aan die visie. Om een visie te kunnen laten werken is het dan ook nodig om een vertaalslag te maken waarbij voor gemeenten de vraag: 'wat wil ik concreet zien veranderen op straat/in de wijk/bij mensen thuis?' steeds opnieuw zo concreet mogelijk beantwoord moet worden. Met een dergelijke vertaling wordt een visie namelijk pas hanteerbaar, en voor het krijgen van grip niet onbelangrijk, en ook meetbaar en vervolgens stuurbaar.

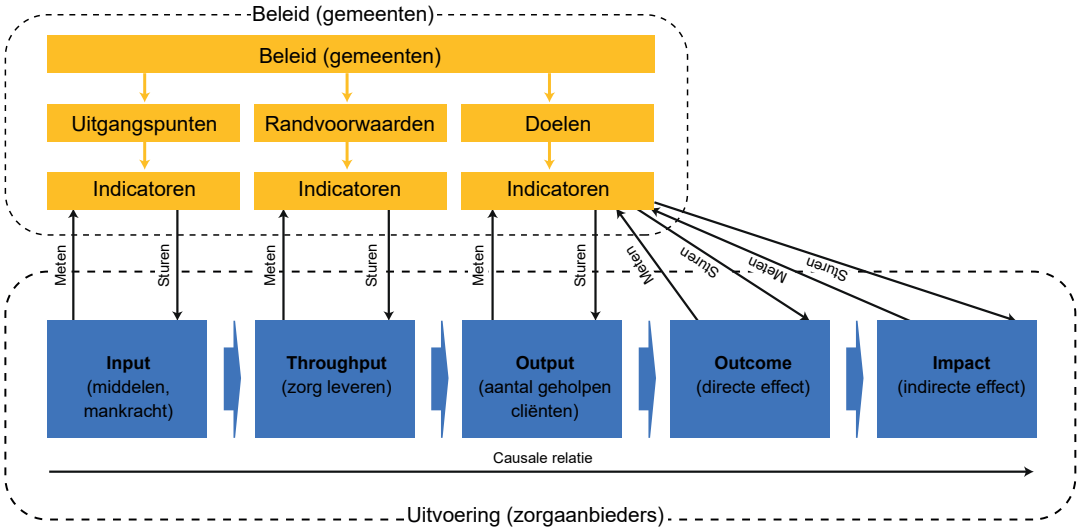
Om een visie ook meetbaar te maken moet deze vertaling eerst nog geoperationaliseerd worden, hetgeen betekent dat er indicatoren geformuleerd worden die meetbaar zijn en bij voorkeur niet al te veel administratieve lasten met zich meebrengen, maar dit is over het algemeen een relatieve makkelijke doorontwikkeling. De voornaamste moeilijkheid bestaat uit het concreet maken van een visie omdat dit gepaard gaat met het maken van keuzes en het trekken van duidelijke grenzen.

Om te komen tot inzicht is er naast deze uitwerking nog één belangrijk aspect nodig en dat is een beleidstheorie (ofwel een effecttheorie). Dit betreft een uitwerking van de redeneerlijn die loopt van de inzet van middelen (input) en de uitvoering van activiteiten (throughput) naar de concrete resultaten (output) en de directe (outcome) en indirecte (impact) effecten. Deze redeneerlijn maakt in feite zichtbaar met welke concrete handelingen bepaalde resultaten effecten verwacht worden behaald te worden. Daarbij gaat het in eerste instantie niet om reeds op voorhand vastgestelde causale relaties. Het mag best zo zijn dat redeneerlijnen achteraf niet blijken te kloppen. Door ze echter te expliciteren wordt het wel mogelijk om ze ook te toetsen en is het naderhand ook mogelijk om bij te sturen.

Het sturingsaspect van grip is met het juiste inzicht vervolgens niet meer dan draaien aan de knoppen die gegeven zijn. Deze knoppen zitten verwerkt in de organisatie van het sociaal domein (bijv. de organisatie van de toegang), de gekozen bekostigingssystematiek en de contracten met zorgaanbieders. Uiteraard hangt de mate

van sturing af van de mate waarin de sturingsmogelijkheden ook geborgd zijn in uitvoeringsrichtlijnen, afspraken en opgenomen contractuele verplichtingen. Er is echter meer mogelijk door naast de formele sturingsmogelijkheden ook de informele sturingsmogelijkheden te benutten. Die zitten veeleer in het regelmatig, in onderling vertrouwen voeren van gesprekken en het creëren van een gezamenlijk eigenaarschap. Dit kost echter wel tijd en vaak ook het nodige geduld. Onderling begrip ontstaat namelijk niet zomaar. Desalniettemin heeft deze vorm van sturing te allen tijden wel de voorkeur boven de formele sturingsmogelijkheden. Het sociaal domein is namelijk een complex ecosysteem dat zich nooit helemaal laat vangen in afspraken, contracten of procedures en in een dergelijk ecosysteem heb je meer aan een partner dan aan ee nopdrachtnemer.

In onderstaand figuur is de vertaling van de visie naar operationele indicatoren en de beleidstheorie schematische weergegeven.

Bijlage II – Gegevensrapportage

Om een beeld te scheppen van hoe de gemeente Arnhem er uit ziet in cijfers, is een gegevensrapportage opgesteld. Die ligt hier voor u. Het is een globaal en algemeen beeld van Arnhem, het sociaal domein en de gemeentelijke uitgaven daaraan. Daarbij wordt aangetekend dat een beeld in cijfers nooit een volledig beeld geeft.

Deze rapportage bestaat uit een selectie van de cijfers over Arnhem uit de voor de commissie vrij toegankelijke databronnen. Deze zijn ontleend aan CBS Statline en de gemeentelijke monitor sociaal domein, tenzij anders vermeld. Dit zijn de volgende cijfers:

- Algemene kengetallen over Arnhem en haar sociaal domein (afhankelijk van eventuele opvallendheden in het algemene beeld bevat dit hoofdstuk meer of minder cijfers);
- Gebruik jeugdhulp;
- Jeugdhulpgebruik per verwijzer;
- Wmo per arrangement (ondersteuning thuis, hulp bij huishouden, verblijf en opvang, hulpmiddelen);
- Gebruik voorzieningen participatiewet;
- Uitgaven sociaal domein, inclusief opvallende afwijkingen t.o.v. de begroting.

Waar mogelijk is geprobeerd deze cijfers uit Arnhem zoveel mogelijk door de tijd heen te presenteren en te vergelijken met gelijksoortige gemeenten, waarbij vaak gekozen is voor een vergelijking met gemeenten van vergelijkbare grootte (100.000 tot 300.000 inwoners), gemeenten met een vergelijkbare stedelijkheid (sterk stedelijk) en gemeenten in heel Nederland. Wanneer wordt gesproken van de controlegroepen, gaat het om deze drie groepen, tenzij anders aangegeven.

Als onderdeel van de gegevensverzameling zijn ook het Kenniscentrum Handhaving en Naleving (KCHN) van de VNG en het Ketenbureau i-Sociaal Domein gevraagd om hun kennis over de gemeente Arnhem te delen.

1 Opvallend voor Arnhem

Hieronder worden kort de belangrijkste bevindingen in deze rapportage weergegeven.

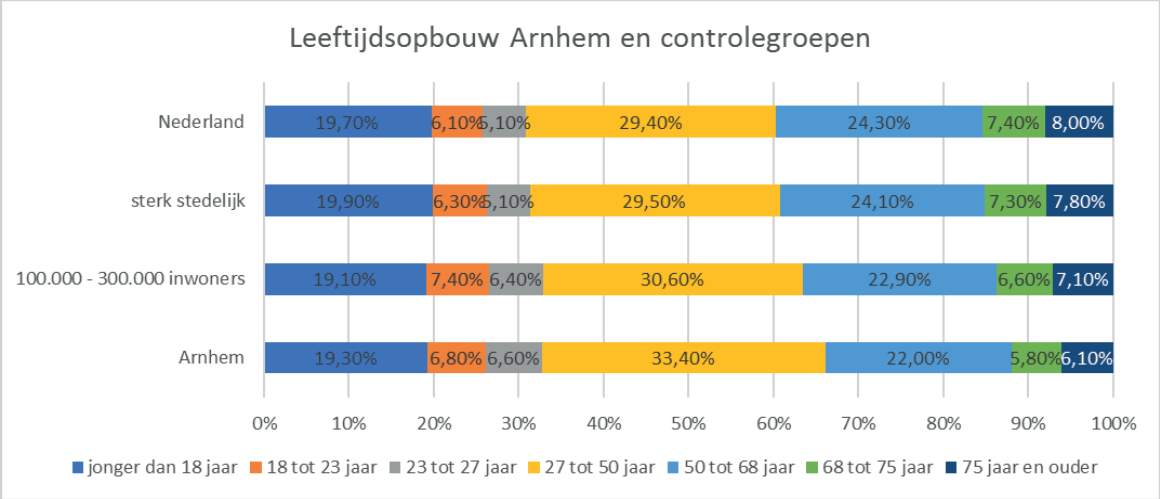
- Jeugdhulpgebruik zonder verblijf stijgt harder dan in de controlegroepen, meer dan tweemaal zo snel.
- Wmo-voorzieningengebruik stijgt vrij snel in de periode 2016 - 2018. Beschermd wonen-regio Arnhem heeft het een-na-hoogste gemiddelde gebruik van beschermd wonen-voorzieningen in het land.
- Hoewel het gebruik van voorzieningen uit de Participatiewet (bijstandsuitkeringen) zich normaal ontwikkelt en redelijk stabiel is, is het bijzonder hoog: bijna twee keer zo veel als de controlegroepen.
- De totale uitgaven aan het sociaal domein zijn in 2017 ~50 procent hoger per inwoner dan de controlegroepen sterk stedelijk en 150.000-250.000 inwoners. Gezien de centrumfunctie van de gemeente Arnhem moet dit voor een deel in context bezien worden. Uitgaven rond arbeid (inkomensregelingen en participatie) zijn vele malen hoger dan de controlegroepen. Daarnaast valt nog op dat de uitgaven aan jeugd lager zijn dan in de controlegroepen, ondanks de harde stijging van het aantal jeugdhulpvoorzieningen[6]. Hiertoe zou inzicht moeten worden gegeven in de ontwikkelingen van de uitgaven hieraan.

2 Kengetallen Arnhem en haar sociaal domein

- **Inwoners:** Arnhem heeft op 1 januari 2019 159.265 inwoners.
- **Geografisch en kernen:** Arnhem heeft een oppervlakte van 101,54 km².
- **Stedelijkheid:** Arnhem heeft een bevolkingsdichtheid van 1.628 inwoners per vierkante kilometer landoppervlakte, waardoor het in de controlegroep 'sterk stedelijk' valt. Ter vergelijking: het Nederlands gemiddelde is ongeveer 510 inwoners per vierkante kilometer.

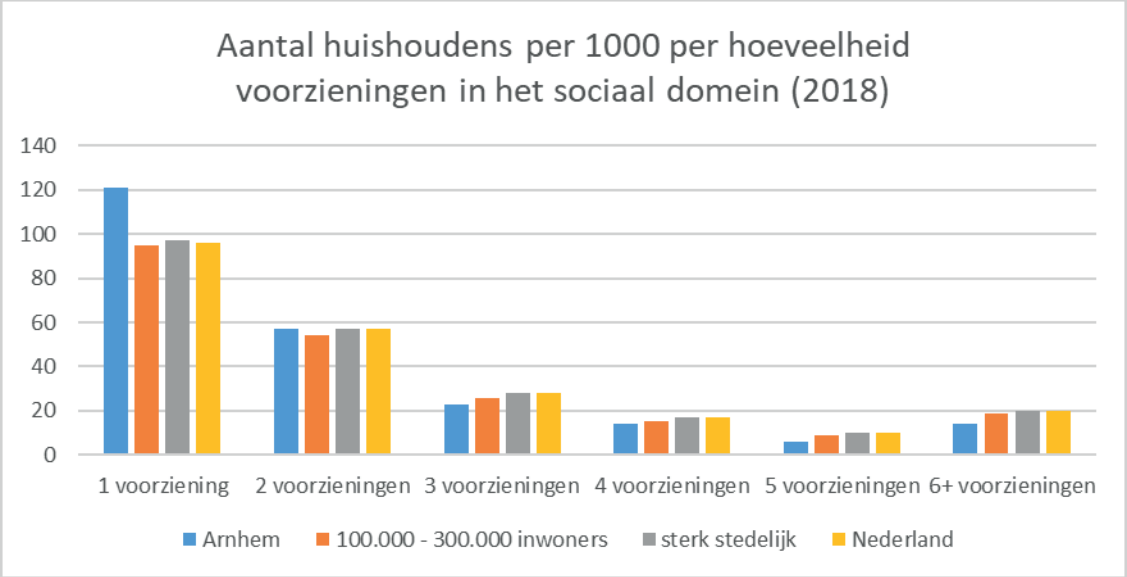
6 Deze conclusie komt niet overeen met de gegevens zoals deze staan vermeld op waarstaatjegemeente.nl De achtergrond van deze discrepantie is niet nader onderzocht.

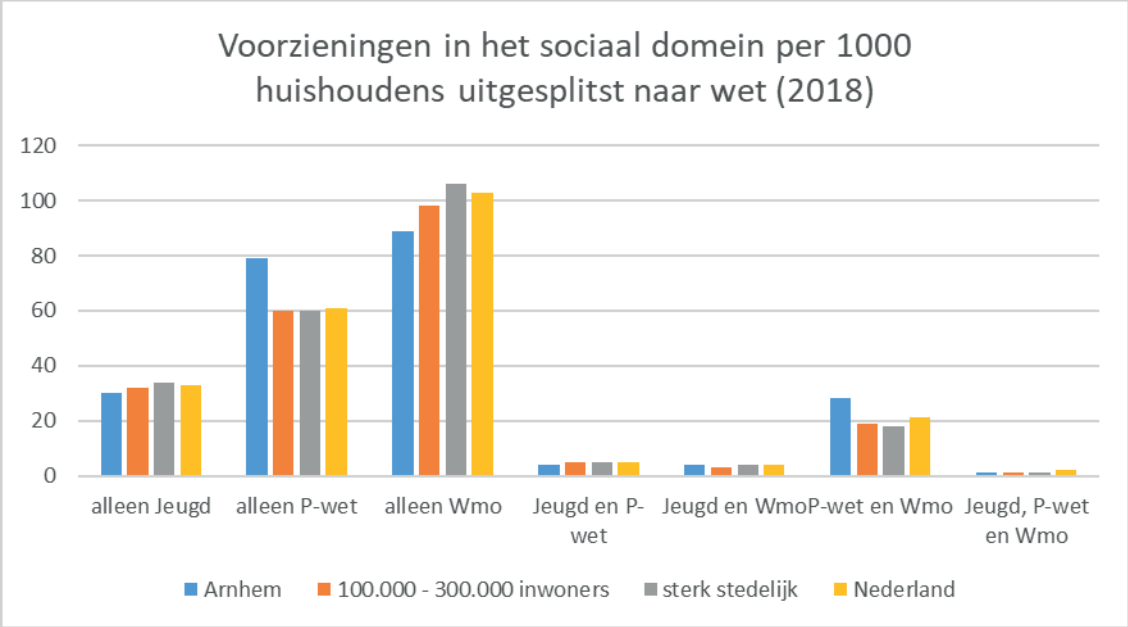
- **Leeftijdsopbouw:** Arnhem is een relatief weinig vergrijsde gemeente met voornamelijk een hoger percentage inwoners in de leeftijdsgroep 23 tot 50 jaar. Zie gestapelde staafdiagram hieronder.

- **Jongeren tot 18 jaar:** Arnhem telt op 1 januari 2018 30.404 inwoners die jonger dan 18 jaar oud zijn.
- **Migratieachtergronden:** 67,9 procent van de bevolking is autochtoon, van de overige 32,1 procent heeft 11,6 procent een westerse migratieachtergrond en 20,5 procent een niet-westerse. Ter vergelijking: het Nederlands gemiddelde is 76,9 procent autochtoon, naast 10,1 procent met een westerse migratieachtergrond en 13,1 procent met een niet-westerse migratieachtergrond.
- **Opleidingen:** Arnhem heeft relatief iets meer hoogopgeleiden (45,3 procent) in de beroepsbevolking dan de controlegroepen 100.000 – 300.000 inwoners (40,5 procent), sterk stedelijk (36,3 procent) en Nederland (37,2 procent). Arnhem heeft daarentegen juist 2 tot 7 procentpunt minder laag- en middelbaar opgeleiden dan de controlegroepen.
- **Werkzame beroepsbevolking:** Arnhem heeft in 2018 654 werkenden per 1000 inwoners; dat is minder dan de controlegroepen (allen precies 672 werkenden per 1000 inwoners).
- **Lage inkomens[7]:** 13,8 procent van de huishoudens had in 2015 een laag inkomen, waarvan 5,7 procentpunt langdurig laag. Landelijk was dit gemiddeld 8,2 respectievelijk 3,1 procent, en in de mediane gemeente was dit 5,5 procent respectievelijk 1,8 procent. Arnhem is daarmee met afstand de gemeente met relatief en absoluut de meeste lage inkomens die de visitatiecommissie tot dusver heeft bezocht.
- **Gestapelde voorzieningen sociaal domein:** de gemeente Arnhem heeft relatief veel huishoudens met voorzieningen uit de Participatiewet, evenals een combinatie van Participatiewet en een Wmo-voorziening. Verder is er geen sprake van bijzondere stapeling. Dit is te zien in staafdiagrammen 1 en 2 hieronder.

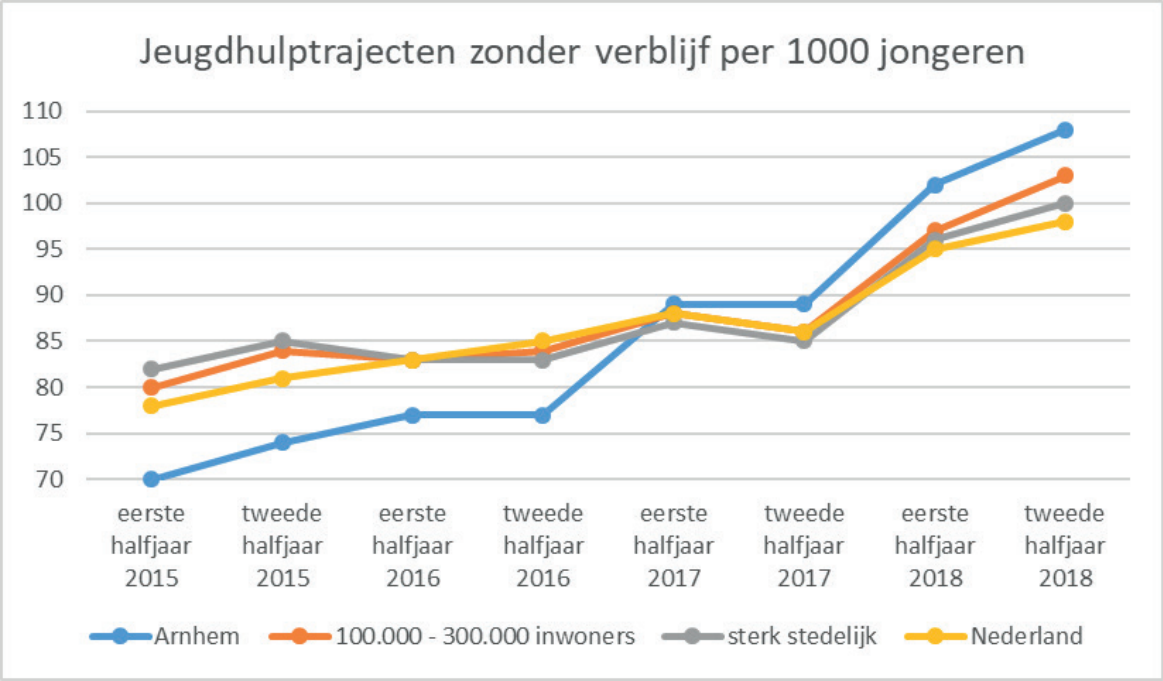
7 De lage-inkomensgrens van het CBS is 9250 euro besteedbaar inkomen (ex. gebonden toeslagen) per huishouden per jaar volgens het prijspeil van het jaar 2000. Omgerekend naar 2019 is dit ongeveer 13.140 euro. Langdurig lage inkomens blijven vier jaar of langer onder deze grens.

Aantal huishoudens per 1000 per hoeveelheid voorzieningen in het sociaal domein (2018)
140
120
100
80
60
40
20
0
1 voorziening
2 voorzieningen
3 voorzieningen
4 voorzieningen
5 voorzieningen
6+ voorzieningen
Arnhem
100.000 - 300.000 inwoners
sterk stedelijk
Nederland

Voorzieningen in het sociaal domein per 1000 huishoudens uitgesplitst naar wet (2018)
120
100
80
60
40
20
0
alleen Jeugd
alleen P-wet
alleen Wmo
Jeugd en P-wet
Jeugd en Wmo
P-wet en Wmo
Jeugd, P-wet en Wmo
Arnhem
100.000 - 300.000 inwoners
sterk stedelijk
Nederland

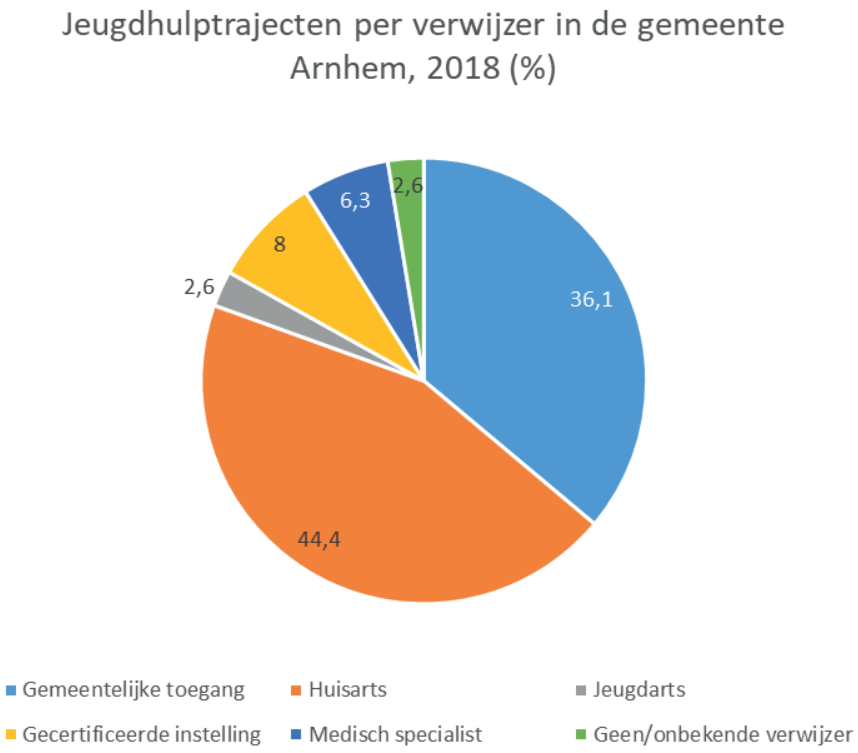
3 Jeugd

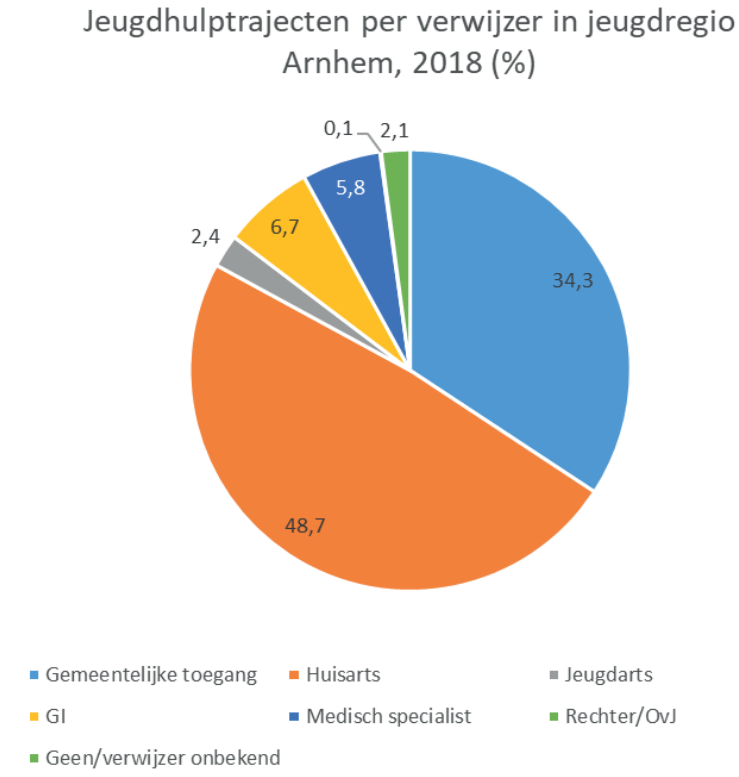
- Arnhem heeft gedurende 2015 tot en met 2018 vergeleken met de controlegroepen een hoog aantal jeugdhulptrajecten zonder verblijf per 1000 jongeren gekregen. Dit is te zien in grafiek 1. Dit aantal stijgt over de genoemde periode sterk, van relatief laag vergeleken met de controlegroepen naar hoger dan alle controlegroepen. Over de totale gemeten periode gezien is er een stijging van 54,3 procent, waar de controlegroepen in dezelfde perioden stijgingen laten zien van 22 (sterk stedelijk), 29 (100.000 – 300.000 inwoners) en 26 (Nederland) procent.

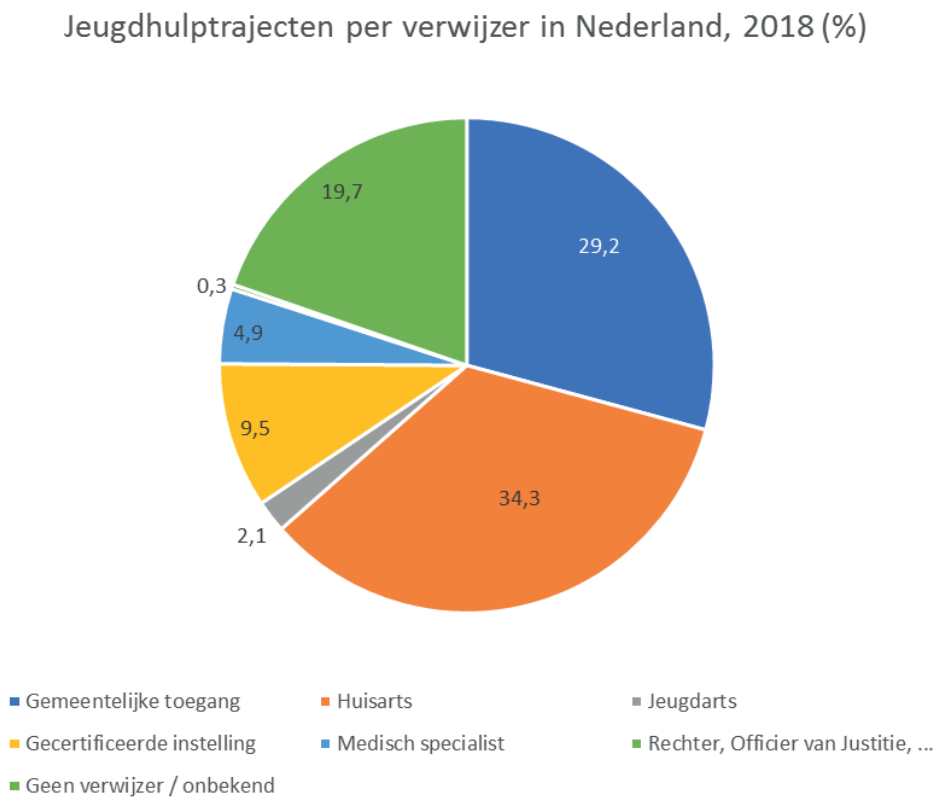

- Het aantal jeugdhulptrajecten met verblijf per 1000 jongeren blijft stabiel gedurende de periode 2015 tot 2018. Het aantal jeugdbeschermings- en jeugdreclasseringsmaatregelen daalt licht in dezelfde periode. Dat is in lijn met de trend van de controlegroepen in; hierom is er geen aparte grafiek aan gewijd. Wel wordt nog opgemerkt dat het aantal jeugdreclasseringsmaatregelen per 1000 jongeren iets hoger is dan in de controlegroepen: in Arnhem is dit 5, in de controlegroepen 3 (beide tweede helft 2018).

- **Jeugdhulptrajecten per verwijzer:** uitgesplitst naar verwijzer heeft zowel Arnhem als jeugdregio Arnhem een vrij hoog aandeel jeugdhulptrajecten gestart door de huisarts, zelfs als gecorrigeerd wordt voor het (zeer lage) aantal onbekende/ontbrekende verwijzers. Zie de onderstaande drie taartdiagrammen; in de taartpunten staan de percentages van het aantal jeugdhulptrajecten dat door de corresponderende verwijzer is gestart.

Jeugdhulptrajecten per verwijzer in de gemeente Arnhem, 2018 (%)
36,1
44,4
2,6
8
6,3
2,6
Gemeentelijke toegang
Huisarts
Jeugdarts
Gecertificeerde instelling
Medisch specialist
Geen/onbekende verwijzer

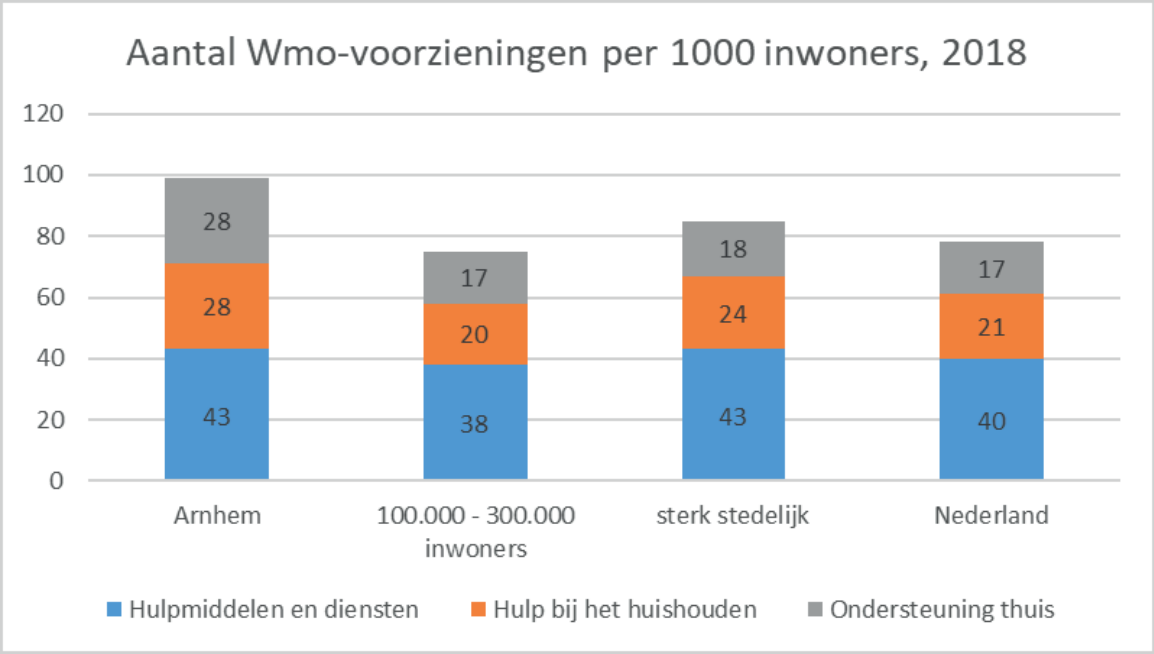

Jeugdhulptrajecten per verwijzer in jeugdregio Arnhem, 2018 (%)
34,3
48,7
2,4
6,7
5,8
0,1
2,1
Gemeentelijke toegang
Huisarts
Jeugdarts
GI
Medisch specialist
Rechter/OvJ
Geen/verwijzer onbekend

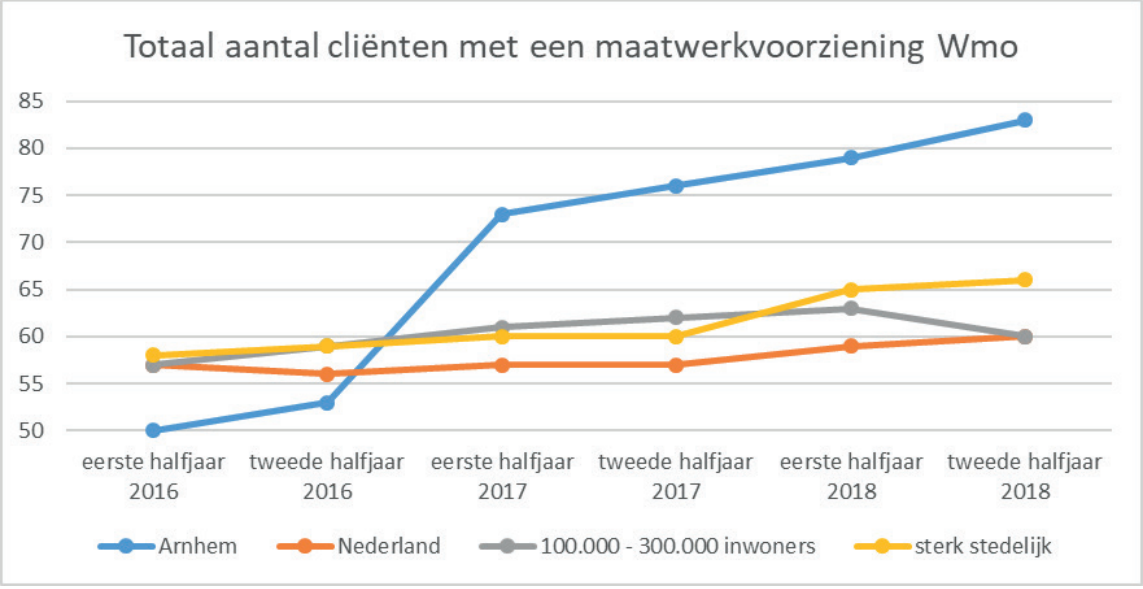
- **Herhaald beroep:** van de begonnen trajecten in 2018 is 24,8% een herhaald beroep, wat iets lager is dan de regionale (26,5) en landelijke (27,5) percentages. Deze percentages fluctueren per jaar van 2016 tot 2018 voor de gemeente Arnhem tussen de 22 en 25 procent, waar de controlegroepen consequent iets hogere percentages herhaald beroep hebben (24 tot 29 procent).

4 Wmo

- **Gebruik Wmo-voorzieningen:** het gebruik per 1000 inwoners van alle typen Wmo-voorzieningen is in de tweede helft van 2018 hoog vergeleken met alle controlegroepen, voornamelijk op hulp bij het huishouden en ondersteuning thuis.

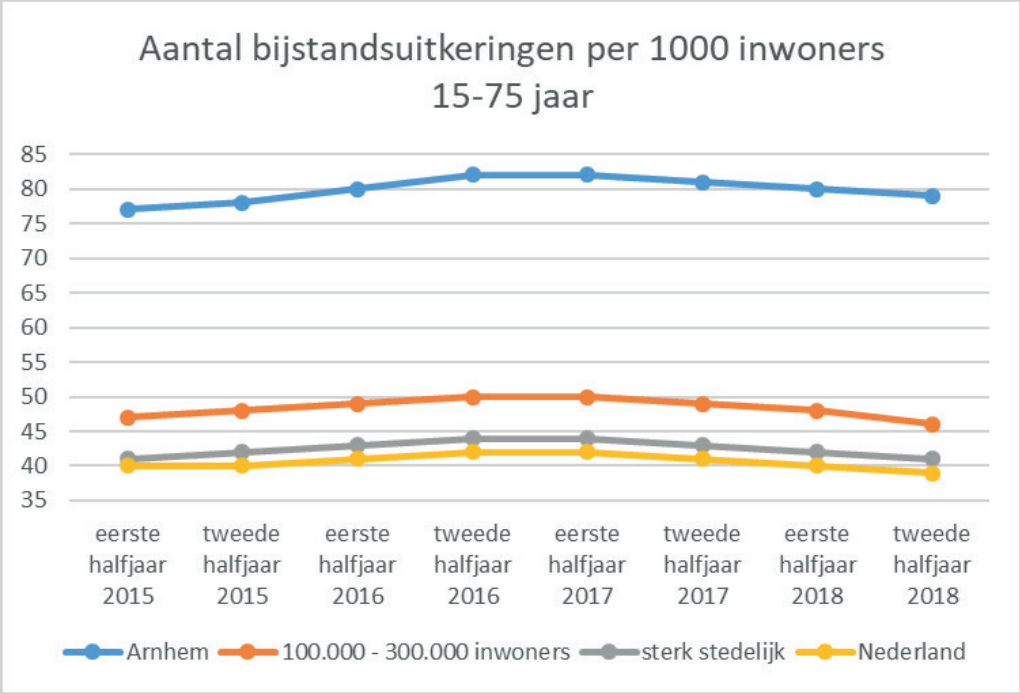
- **Ontwikkelingen gebruik Wmo:** het totale gebruik van alle Wmo-voorzieningen neemt over de periode 2016 – 2018 sterk toe, van 50 maatwerkvoorzieningen per 1000 personen in 2016 naar 83 in 2018. Er zijn geen gegevens over 2015. De sterke groei van 2016 op 2017 is voor een groot deel toe te schrijven aan een plotselinge verdubbeling van het aantal geregistreerde voorzieningen in de categorie hulpmiddelen en diensten (van 20 per 1000 inwoners naar 44).

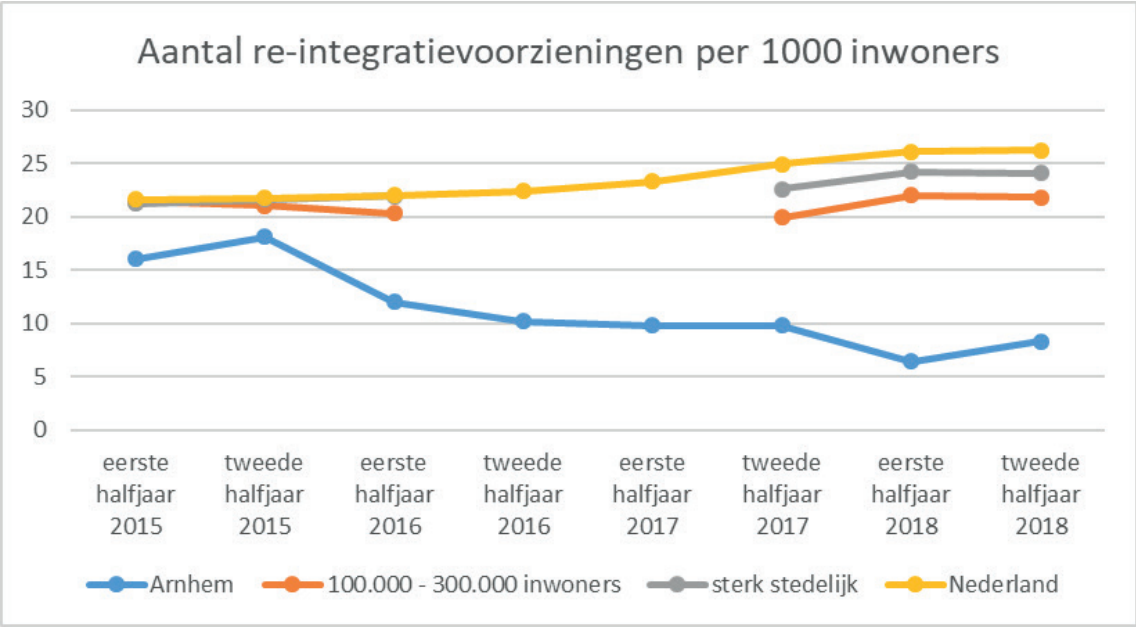
- **Mantelzorg:** 10,5 procent van de volwassen inwoners van Arnhem geeft aan mantelzorg te verlenen. Dit is minder dan de 14,2 procent in heel Nederland die dat aangeeft, en de 13,5 en 14,4 procent in de twee andere controlegroepen.
- **Cliëntervaring Wmo:** de verschillende aspecten van de Wmo-voorzieningen in Arnhem krijgen in 2017 van de Wmo-gebruikers cijfers van 7,0 tot 8,7. Daarmee doet Arnhem het met name beter op het aspect 'ondersteuning past bij mijn hulpvraag' (8,7), en scoort de gemeente wat minder op het aspect 'met de ondersteuning kan ik beter dingen doen' (7,0)
- **Beschermd wonen:** Arnhem behoort tot de beschermd wonen-regio Arnhem. In deze regio maken 1290 inwoners gebruik van beschermd wonen, ofwel 3,1 inwoners per 1000 inwoners. Dat is meer dan het landelijk gemiddelde van 2,0 inwoners per 1000 inwoners en de regio heeft hiermee na regio Apeldoorn het hoogste gemiddelde van het land.

5 Participatie

- **Bijstand:** Arnhem heeft 79 bijstandsontvangers per 1000 inwoners in de tweede helft van 2018; dat is veel meer dan de controlegroepen 100.000 – 300.000 inwoners (46) en sterk stedelijk (41) en het Nederlandse gemiddelde (39).
- **Ontwikkeling hoeveelheid inwoners met bijstand:** is te zien in de onderstaande grafiek. Arnhem laat grotendeels dezelfde ontwikkeling zien als de controlegroepen met een piek in 2016 / 2017.

- **Gebruik re-integratievoorzieningen:** Arnhem heeft gedurende de periode 2015-2018 een laag gebruik van re-integratievoorzieningen dat daalt: 18,1 per 1000 inwoners eind 2015, dalend tot 8,3 in 2018. Ter vergelijking: in de controlegroepen zijn er tussen de 20 en 26 re-integratievoorzieningen per 1000 inwoners.

6 Begroting & realisatie sociaal domein 2017

De uitgaven per inwoner in de gemeente Arnhem ten opzichte van de controlegroepen[8] in 2017, het meest recent openbaar beschikbare jaar, staan in onderstaande tabel. Arnhem geeft in totaal 2511,6 euro per inwoner uit aan het sociaal domein; dat is ongeveer 45 tot 60 procent meer dan de controlegroepen 150.000-250.000 inwoners en sterk stedelijk. Daar dient wel bij opgemerkt te worden dat Arnhem als centrumgemeente bijvoorbeeld verantwoordelijk is voor beschermd wonen, wat meestal een verhoging van uitgaven oplevert bij geëscaleerde zorg 18+ (en niet elke gemeente in deze controlegroepen is centrumgemeente). Daarnaast vallen de volgende zaken op:

Posten met hoge uitgaven in vergelijking met controlegroepen

Bij de kostenposten waar meer per inwoner aan wordt uitgegeven dan door alle controlegroepen wordt ook vaak fors meer aan uitgegeven, in alle gevallen 50% hogere uitgaven of meer. Deze posten zijn de wijkteams, inkomensregelingen, begeleide participatie, arbeidsparticipatie, maatwerkdienstverlening 18+ en geëscaleerde zorg 18+.

Posten met lage uitgaven in vergelijking met controlegroepen

Daar tegenover staat dat Arnhem juist minder per inwoner uitgeeft (dan de controlegroepen 150.000-250.000 inwoners en sterk stedelijk) aan samenkracht en burgerparticipatie, maatwerkvoorzieningen Wmo, maatwerkdienstverleningn 18- en geëscaleerde zorg 18-.

Posten met afwijkende uitgaven in vergelijking met begroting

Gezien enkele grote afwijkingen ten opzichte van de begroting (bijvoorbeeld, een begroting voor de wijkteams van 4 euro per inwoner) is dit gedeelte niet meegenomen ter analyse. Deze gegevens lijken, tenminste deels, onjuist ingevoerd.

Lasten* gemeenten (IV3) 2017 - Arnhem

	Gemeente Arnhem	Gemeentegrootte 150 000 tot 250 000 inwoners	Stedelijkheidsklasse sterk stedelijk	Nederland
6.1 Samenkracht en burgerparticipatie	95,9	131,6	112	115,3
6.2 Wijkteams	100,2	79,1	56,9	55,1
6.3 Inkomensregelingen	869,5	595	507,8	473,5
6.4 Begeleide participatie	314,6	167	150,8	147,6
6.5 Arbeidsparticipatie	125,1	61,4	53,4	52,3
6.6 Maatwerkvoorziening (WMO)	32,2	37,3	40,9	36,5
6.71 Maatwerkdienstverlening 18+	302,7	174,7	170	167,1
6.72 Maatwerkdienstverlening 18-	230,2	255,3	247,8	208,4
6.81 Geescaleerde zorg 18+	403,5	273,5	187,7	122,7
6.82 Geescaleerde zorg 18-	37,7	63,9	50,5	36,1
Totaal	2511,6	1838,8	1577,8	1414,6
*Uitgedrukt in euro per inwoner				

8 Let op: in tegenstelling tot in eerdere controlegroepen valt Arnhem hier niet in de controlegroep 100.000 tot 300.000 inwoners, maar in de controlegroep 150.000 tot 250.000 inwoners.

Bijlage III – Feitelijke bevindingen

Visie/Uitgangspunten

1 De gemeente Arnhem beschikt over een gedateerde, niet integrale visie op het sociaal domein die niet wordt doorleefd en niet is geoperationaliseerd.
   1 De leidende principes voor de Arnhemse visie op het sociaal domein dateren uit 2013. De visie gaat uit van jeugd en Wmo ('zorgdomein'). Deze visie is in de tussentijd niet meer bijgesteld.
   2 In de daarop gebaseerde documenten en programma's is steeds sprake van een sector/domein eigen aanpak (apart voor Jeugd, WMO en Participatie). Van samenhangende maatregelen is geen sprake.
   3 In het kader van de oplopende kosten is de aandacht vooral op de producten en productontwikkeling gericht zonder dat verwezen wordt of geëxpliciteerd is op welke wijze deze samenhangen met de oorspronkelijke visie.
   4 Zowel de visie als ook de voorgestelde maatregelen zijn niet geoperationaliseerd naar effect-, kwaliteits- en prestatieindicatoren en/of criteria waarmee de voortgang en ontwikkeling van het sociaal domein gevolgd kan worden.
2 De visie op het sociaal domein heeft Arnhem nog niet bijgesteld, onder meer omdat pas relatief recent besef ontstaat dat de financiële middelen ook in de toekomst ontoereikend zullen zijn. Hierin is Arnhem niet uniek: veel gemeenten gingen -en gaan- uit van een tijdelijke boeggolf. Zeker in de afrondende fase van het visitatietraject lijkt politiek-bestuurlijk meer ruimte te bestaan om fundamentele vragen over het sociaal domein te stellen.
3 Als gevolg van deze visie heeft geen vertaling plaatsgevonden naar de verschillende subdomeinen van het sociaal domein en is sprake van inconsistentie tussen enerzijds de visie en anderzijds de uitwerkingen die wel hebben plaatsgevonden.
   1 De perspectiefnota bestaat uit losse hoofdstukken voor de verschillende onderdelen van het sociaal domein (Jeugd/Wmo, participatie) en bevat geen integrale visie over de gebiedsgerichte lijn die is ingezet om meer vanuit de wijk te organiseren.
   2 De gesprekken over de beheersbaarheid zijn vooral gericht op de korte termijn. Gesprek over structurele oplossingen op de langere termijn wordt nog niet gevoerd.
   3 In de perspectiefnota zijn 10 bewegingen opgenomen op basis van inhoudelijke en procesmatige doelen en uitgangspunten, zoals 'van tweedeling naar kansengelijkheid' en 'van sturen op input naar sturen op impact'. De opgenomen maatregelen zijn gericht op korte en lange termijn maar zijn niet geoperationaliseerd en verbonden aan de visie.
   4 In de perspectiefnota zijn diverse inhoudelijke en procesmatige doelen en uitgangspunten geformuleerd, maar geen financiële doelen. De financiële samenvatting gaat nog uit van een cumulatief tekort dat met de algemene reserve verrekend kan worden.

Monitoring

4 De kwaliteit van de data heeft de aandacht maar is vooralsnog beperkt.
   1 De kwaliteit van de data afkomstig uit de financiële administratie is beperkt als gevolg van het hanteren van de wettelijke mogelijkheid om tot 5 jaar na dato declaraties van zorgaanbieders te verwerken.
   2 De kwaliteit van de data uit het berichtenverkeer is beperkt. Start- en stopberichten of melding over de op- en/of afschaling van zorg lijken niet goed bijgehouden te worden. Ook lijkt de verbinding tussen zorg en indicatie niet goed navolgbaar. Als gevolg hiervan kan niet nagegaan worden of de ingediende factuur overeenkomt met de geleverde zorg. (voorbeeld: stel dat 10 behandelingen zijn voorgeschreven, maar tussentijds is besloten dat 4 behandelingen afdoende zijn, dan kan de gemeente een factuur ontvangen voor 4 behandelingen en niet weten of dit de eindfactuur betreft. In theorie kan de aanbieder nog 6 behandelingen factureren terwijl deze niet zijn gerealiseerd.)
   3 Aanvullende data (naast de data uit de financiële administratie en het berichtenverkeer) zijn er vrijwel niet i.v.m. de keuze om de administratieve lasten zo laag mogelijk te houden.

5 De huidige monitor is in ontwikkeling maar geeft vooralsnog beperkt inzicht in de ontwikkelingen binnen het sociaal domein en het ontbreekt aan nadere duiding van deze ontwikkelingen.
   1 In de raadsbrief eind 2018 is de wens geuit om eerder en beter te weten wat er gebeurt om eerder en doelgerichter in te kunnen grijpen in de ontwikkeling in de zorgkosten. In 2019 is het proces in gang gezet om de monitoring aan te scherpen.
   2 In de maandrapportages zijn enkel cijfermatige gegevens opgenomen die betrekking hebben op de ontwikkelingen in het zorggebruik, de financiën en de in- en uitstroom. Gezien de kwaliteit van de data (zie ook bevinding 4) is het waarheidsgehalte van de rapportages beperkt.
   3 In de monitoring ontbreekt momenteel duiding van de cijfers. Zo is de stijging van begeleiding bij beschermd thuis herkend maar is niet duidelijk wat de oorzaken hiervan zijn (en ook niet of dit cf. de visie gewenst is).
   4 Vooralsnog is geen grondige analyse gemaakt van de ontwikkelingen in de zorg. Ambtelijke pogingen hiertoe, in antwoord op de raadsbrief eind 2018, zijn nog niet geland in een gestructureerde aanpak voor een analyse.

Toegang

6 De toegang in Arnhem wordt, mede door de inzet van de sociale wijkteams, (te) goed gevonden en wordt door de inwoners hoog gewaardeerd.
   1 In de helft van de verwijzingen naar jeugdhulp is sprake van verwijzingen door een andere verwijzer dan de gemeente (sociale wijkteams).
   2 Nu zijn meer partijen dan vroeger actief als toegang, waarbij vooral de sociale wijkteams de drempel naar hulp en ondersteuning hebben verlaagd.
   3 De sociale wijkteams hebben 20% van de inwoners van Arnhem in beeld. Dit is in vergelijk met andere gemeenten zeer hoog.
   4 Op vrijwel alle onderdelen van het sociaal domein (met name in de zorgverlening) geeft de gemeente Arnhem meer uit dan vergelijkbare gemeenten of het Nederlandse gemiddelde.
   5 Inwoners geven aan sterk tevreden te zijn over de hulp en ondersteuning die ze via de sociale wijkteams ontvangen.
7 De sociale wijkteams hebben een uitgebreide verantwoordelijkheid die op verschillende onderdelen niet adequaat kan worden ingevuld mede als gevolg van een hoge ervaren werkdruk.
   1 De sociale wijkteams zijn verantwoordelijk voor het zelf leveren van laagdrempelige ondersteuning en begeleiding. In de praktijk lijkt hier echter geen tijd voor te zijn en worden ook dergelijke taken belegd bij derden.
   2 De sociale wijkteams hebben budgetverantwoordelijkheid voor de eigen wijk. Tot voor kort bestond geen inzicht in de inhoudelijke en financiële ontwikkelingen in het sociaal domein (zowel op gemeentelijk- als wijkniveau) en het nu bestaande inzicht is vooralsnog beperkt (zie ook bevinding 4 en 5). De invulling van deze verantwoordelijkheid is daarom vooralsnog niet mogelijk.
   3 De gemeente vindt dat de samenwerking tussen sociale wijkteams en andere verwijzers jeugdzorg (huisartsen/gecertificeerde instellingen) intensiever en beter moet, zodat alle verwijzers met een meer integrale en brede blik gaan kijken naar de noodzakelijke zorg en ondersteuning.
   4 De sociale wijkteams ervaren een hoge werkdruk.
8 De sturing van de gemeente op de toegang en in het bijzonder op de sociale wijkteams, is beperkt en wordt als niet gewenst ervaren door de politiek (ruimte voor de professionals).
   1 De gemeente hanteert als uitgangspunt dat afwegingen over de inzet en toewijzing van zorg het exclusieve domein van de professional is. Waarbij als enige leidraad is meegegeven: ‘doen wat nodig is’.
   2 De gemeente stuurt niet op de eenduidigheid van inzet van zorg en ondersteuning en daarmee op de rechtmatigheid van inzet.
   3 Gemeente Arnhem zet, door middel van het onderlinge gesprek, in op een verbetering van de samenwerking tussen de sociale wijkteams en overige verwijzers. Dit heeft echter vooralsnog niet tot resultaat geleid.
   4 Gemeente, huisartsen en gecertificeerde instellingen hebben gesprekken over de inzet van zorg. De gemeente geeft aan dat de overige verwijzers doen wat zij nodig achten (of wat door de rechterlijke macht is aangewezen nodig te zijn).

5 De gemeente en de stichting van de sociale wijkteams bespreken geregeld de ontwikkelingen van de inzet van zorg. Zo is een verkenning gestart om de welzijnsopdracht te herijken en te bekijken hoe welzijn het voorveld kan versterken in relatie tot de sociale wijkteams.
6 De gemeente voert gesprekken over de kostenontwikkelingen (zie ook bevinding 6) met als doel het kostenbewustzijn bij de sociale wijkteams te vergroten (onderdeel van de budgetverantwoordelijkheid).

Inkoop en Bekostiging

9 De gekozen inkoopstrategie in combinatie met het bekostigingsmodel bemoeilijken monitoring en sturing.
1 De toegepaste 'open-house' inkoopmethodiek heeft geleid tot ruim 600 gecontracteerde aanbieders.
2 Een belangrijk deel van de gecontracteerde aanbieders voert nauwelijks tot geen werkzaamheden uit binnen het Arnhemse sociaal domein.
3 De keuze voor een PxQ-financiering zonder budgetplafonds vraagt een strakke sturing aan de voorkant en monitoring van de ontwikkelingen. Hiervan is vooralsnog geen sprake (zie ook bevinding 8)
4 De benodigde capaciteit voor de sturing hangt nauw samen met de omvang van de groep die bijgestuurd moet worden. Een 'open-house' constructie vraagt zodoende meer van de 'backoffice' (administratie, contractbeheer, monitoring) dan bij een gelimiteerd aantal aanbieders.

10 In Arnhem is geen sprake van een heldere visie op de sturing van zorgaanbieders. Als gevolg daarvan is de bestaande sturing gefragmenteerd, onsamenhangend en niet consequent.
1 De gemeente voert met de 10 grootste aanbieders regelmatig gesprekken over de voortgang van de gewenste bewegingen in de transformatie en over de beheersing van de kosten. De insteek van deze gesprekken is de kwaliteit van de producten. De financiële kwaliteit en de kwantiteit (bijvoorbeeld onverwachte stijging) zijn geen toetssteen.
2 Voor het doelgroepenvervoer is een bonus-malussysteem ingevoerd.

Bijlage IV Gesprekspartners Gemeente Arnhem

De heer Frank Brink: adviseur Wmo (data)
De heer Gerard Fidder: bestuursadviseur Wmo
Mevrouw Claudia Glöckner: business controller
De heer Ronald Kluskens: bestuursadviseur Participatie
Mevrouw Mathilde van der Kooij: business controller, financieel strategisch beleid
Mevrouw Ellen Krabbenborg: programmamanager Jeugd en Wmo
De heer Roel Lauwerier: bestuursadviseur Welzijn a.i.
Mevrouw Mirjam Molenaar: programmamanager Participatie
De heer Hans Niemeijer: business controller, financieel strategisch beleid
De heer Michiel Noordanus: bestuursadviseur Jeugd
De heer Ronald Paping: wethouder (o.a. Financiën)
De heer Hans de Vroome: wethouder (o.a. Jeugd/Jeugdzorg en Onderwijs)
De heer Rob Wuijtswinkel: gemeentesecretaris
De heer Roeland van der Zee: wethouder (o.a. Wmo)
Mevrouw Marieke Zeilstra: programmamanager voorliggend veld (maatschappelijke ontwikkeling)

Bijlage V Reactie gemeente Arnhem

GEMEENTE Arnhem

Visitatiecommissie financiële beheersbaarheid sociaal domein
t.a.v. Marjanne Sint
Postbus 30435
2500 GK Den Haag

Datum : 3 maart 2020
Zaaknummer : 444308
Contactpersoon : Marieke Zeilstra
Telefoonnummer : 026 - 377 40 51

Onderwerp: Reactie op adviesrapport visitatiecommissie

Geachte leden van de visitatiecommissie, geachte mevrouw Sint,

Wij vroegen uw commissie ons te visiteren op het sociaal domein. Onlangs bespraken we uw bevindingen. We willen de visitatiecommissie en haar adviseurs bedanken voor de stevige en constructieve gesprekken en het heldere rapport en aanbevelingen. Wij gaan het traject benutten om meer grip te krijgen op de uitgaven in het sociaal domein.

Uw constateringen
Het college herkent het beeld dat de visitatiecommissie bij haar analyse schetst van Arnhem. Al lange tijd kennen we grote maatschappelijke opgaven zoals armoede en schulden, een groot aantal bijstandsgerechtigden, jongeren die uitvallen, opvoed- en opgroeiproblemen, wijken met overlast en onveiligheid. De analyse van de visitatiecommissie bekrachtigt hoe urgent de opgave op het sociaal domein in Arnhem is.

De opgave waarvoor wij enkele jaren geleden gesteld zijn, is in de volledige breedte een stuk complexer gebleken dan van tevoren voorzien. Ook constateert u dat het voor Arnhem tijd is, om vijf jaar na de ingang van de decentralisaties, de Arnhemse visie in samenhang te actualiseren en consequent door te vertalen naar uitvoering. Beheersbaarheid van het sociale domein is daarbij een belangrijk uitgangspunt.

Arnhem is niet uniek, veel gemeenten kampen met grote tekorten en hebben te maken met gebrek aan grip op het sociaal domein. Dit ontslaat ons echter niet van de verantwoordelijkheid die we hebben. Wij gaan in Arnhem voor een duurzaam sociaal domein dat solide is, waarin de Arnhemmers centraal staan en dat financieel houdbaar is.

Hoe gaan we verder
De aanbevelingen van de visitatiecommissie geven ons direct handvatten om mee aan de slag te gaan. En inmiddels zetten we ook op een aantal onderwerpen stappen. Wij informeerden onze raad hier onlangs over. We zetten in op maatregelen op de korte termijn.

Stadskantoor - Eusebiusbuitensingel 53 • Postbus 9029 • 6800 EL Arnhem
Telefoon 0800-1809 • Fax 026-3774830 • www.arnhem.nl

Maar we gaan ook aan het werk met een aangepaste overall koers op het sociaal domein. Dit is noodzakelijk, zo realiseren wij ons. Dit tweede spoor vraagt een lange adem. Hoezeer wij ook willen, (financieel) resultaat zal niet altijd direct optreden. Ook vraagt het tweede spoor goede gesprekken met onze raad en met vele partners in de stad. Wij gaan dit proces met vertrouwen in.

Hoogachtend
het college van burgemeester en wethouders van Arnhem,

de secretaris, de burgemeester,

Stadskantoor - Eusebiusbuitensingel 53 • Postbus 9029 • 6800 EL Arnhem
Telefoon 0800-1809 • Fax 026-3774830 • www.arnhem.nl

Vereniging van
Nederlandse Gemeenten

Nassaulaan 12
2514 JS Den Haag
+31 70 373 83 93
info@vng.nl

april 2020

vng.nl

Gemeenteraad Arnhem

Bijeen op	27-03-2019
Ter bespreking van	Interpellatie "Financiën van de gemeente
Motie van	PVV – Coen Verheij
Titel motie	Visitatiecommissie financiële beheersbaarheid sociaal domein
Nummer Zaaknummer	19M24 312279

De Raad,
Gehoord de beraadslaging,

Constaterende dat:
- het VNG-bestuur 14 maart 2019 de "Visitatiecommissie financiële beheersbaarheid sociaal domein" heeft ingesteld om gemeentes te helpen bij het krijgen van meer grip op de uitgaven in het sociaal domein.
- het college van B&W vooralsnog onvoldoende oplossingen heeft aangedragen het grote structurele gat in de begroting op het sociaal domein te dichten.

Overwegende dat:
- het college van B&W iedere hulp kan gebruiken om meer grip te krijgen op de uitgaven in het sociaal domein.
- Er een prioritering gemaakt zal worden als het aantal aanvragen de capaciteit van de visitatiecommissie overstijgt.

Verzoekt het college:
- Zich zo spoedig mogelijk, maar in ieder geval binnen 1 week, bij de VNG aan te melden voor visitatie door de visitatiecommissie financiële beheersbaarheid sociaal domein.
- Met de uitkomsten van de visitaties en de door de commissie geformuleerde adviezen de raad daarover zo spoedig mogelijk te informeren.

en gaat over tot de orde van de dag

Coen Verheij – PVV Arnhem

AANGENOMEN

19M24/P2 K

Bijlage bij motie 19M24 K

Visitatiecommissie helpt bij grip op uitgaven sociaal domein

Het VNG-bestuur heeft vandaag (14 maart 2019) de 'Visitatiecommissie financiële beheersbaarheid sociaal domein' ingesteld. Deze commissie, onder leiding van Marjanne Sint, gaat gemeenten ondersteunen bij het grip krijgen en houden op de uitgaven in het sociaal domein.

Gemeenten spreken nadrukkelijke zorgen uit over de financiële beheersbaarheid in het sociaal domein. Deze zorgen zijn ook geagendeerd in het Interbestuurlijk Programma (IBP). Naar aanleiding hiervan spraken de VNG en het ministerie van BZK af een visitatiecommissie op te richten. De taak is vooral om gemeenten te ondersteunen, daarnaast maakt het werk van de commissie landelijke trends inzichtelijk.

Lerend vermogen

Veel gemeenten kampen met budgetoverschrijdingen in het sociaal domein. Naast de roep om meer macrobudget en eerlijker verdeelmodellen, willen gemeenten ook in de eigen organisatie kijken naar oorzaken en interventiemogelijkheden. Daarbij is ook veel aandacht voor het lerend vermogen, als input voor de gesprekken met het Rijk.

Opdracht

De visitaties zijn niet primair gericht op het terugdringen van eventuele tekorten, hoewel tekorten uiteraard wel een gevolg kunnen zijn van een gebrek aan grip. De opdracht is vooral om gemeenten te helpen bij de grip op de uitgaven in het sociaal domein.

Uitkomsten

De uitkomsten van de visitaties (opgenomen in eindrapportages) zijn ten eerste bestemd voor gemeenten zelf, zodat zij aan de slag kunnen met de adviezen. Bij aanmelden stemmen gemeenten ermee in dat de uitkomsten gedeeld worden met een brede klankbordgroep (met vertegenwoordigers van de VNG, twee gemeenten en het Rijk) om zo te kunnen leren van overkoepelende vraagstukken en inzicht te krijgen in landelijke trends.

Aanmelden

De eerste visitatie gaat begin april van start, de verwachte doorlooptijd per gemeente (van intake naar eindrapportage) is ongeveer 6 weken. Gemeenten kunnen zich aanmelden via:

- www.vng.nl/visitatiecommissie

Voor	**38**	*Motie "Visitatiecommissie financiële beheersbaarheid sociaal domein" (19M24)*
Tegen	**0**	

GROENLINKS	7	0
Coenders		
Prinsen		
Navis		
Dolsma		
Gemici		
Simonis		
van der Loo		

VVD Arnhem	6	0
Combée		
Pape		
Kalthoff		
van Es		
Maref		
Loos		

D66	5	0
Andeweg		
Loor		
Dijk		
Venhoek		
van Ommen		

PvdA	3	0
Greving		
van Nunen		
Bouma		
de Vries		

Arnhemse Ouderen Partij	1	0
Wiggers		

CDA Arnhem	2	0
van Burgsteden		
van Dillen		

Arnhem Centraal	3	0
van der Laak		
Manders		
Kraaijenbrink		

SP	3	0
Elfrink		
Çetintaş		
Dobbe		

ChristenUnie	2	0
Becker		
Nede		

DENK / Verenigd Arnhem	2	0
Usta		
Aydemir		

Partij voor de Dieren Gemeenteraadsfractie Arnhem	2	0
de Groot		
Hegge		

Partij voor de Vrijheid	2	0
Verheij		
Sanders		

Totaal	**38**

Aan de gemeenteraad

Datum	: 16 juni 2020
Zaaknummer	: 480511
Contactpersoon	: Anka Buunk
Telefoonnummer	: 026 3775520

Onderwerp: Opzet en procesvoorstel visie sociaal domein

Geachte voorzitter en leden,

Wij stellen u voor kennis te nemen van de opzet voor een aangescherpte visie sociaal domein en het procesvoorstel om tot deze visie te komen.

Inleiding
Zoals toegezegd in de aanbiedingsbrief van het visitatierapport 'Financiële beheersbaarheid sociaal domein' van 12 mei jl. leggen wij u hierbij een opzet voor de aanscherping van de visie sociaal domein voor. De Arnhemse visie op het sociaal domein is sinds 2013 niet meer in samenhang geactualiseerd. Om meer sturing en grip op het sociaal domein te organiseren, is een aanscherping van de visie nodig. In het bijgevoegde voorstel schetsen wij op hoofdlijnen hoe een aangescherpte visie sociaal domein eruit kan komen te zien. Het is een gespreksnotitie om de dialoog over de visie richting te geven. In deze opzet beschrijven wij een lonkend toekomstperspectief, de waarden die daaraan ten grondslag liggen en de wijze waarop we de visie gaan operationaliseren.

Een gedeelde visie vraagt om een intensief, gezamenlijk proces
Om de visie meer te laten zijn dan een stuk op hoog abstractieniveau gaan we de dialoog aan. Doel is om samen betekenis te geven aan de waarden uit de visie en de keuzes die daaruit voortvloeien. Dat is niet in een uurtje gedaan. Een integrale visie vraagt om tijd én om het goede gesprek met raad, college, ambtelijk apparaat en partners. De bijgevoegde gespreksnotitie is wat ons betreft de eerste stap om tot een aangescherpte visie te komen. De verdere stappen staan beschreven in de bijlage 'procesvoorstel'. Hierin staat ook wie we in welke fase van het proces willen betrekken.

Eusebiusbuitensingel 53 • Postbus 9029 • 6800 EL Arnhem
Telefoon 0800-1809 • Fax 026 - 3774830 • www.arnhem.nl

We zijn benieuwd naar uw ideeën over een de visie sociaal domein en gaan graag het gesprek aan over de opzet van de visie en het proces.

Hoogachtend,
het college van burgemeester en wethouders van Arnhem,
de secretaris, de burgemeester,

Bijlagen
- Gespreksnotitie 'Opzet visie sociaal domein'
- Procesvoorstel

Eusebiusbuitensingel 53 • Postbus 9029 • 6800 EL Arnhem
Telefoon 0800-1809 • Fax 026 - 3774830 • www.arnhem.nl

Gespreksnotitie: opzet en uitgangspunten visie Sociaal Domein

Opzet

Inleiding
Deze opzet schetst in grote lijnen hoe een aangescherpte visie Sociaal Domein eruit kan komen te zien. Het is geen tot in de puntjes uitgewerkte visie, maar een gespreksnotitie om de dialoog *over* een nieuwe visie richting te geven. Om die reden zijn van hoofdstuk 1 en 2 alleen de contouren geschetst. Hoofdstuk 3 en 4 vormen straks de kern van de visie. Om het goede gesprek met elkaar te voeren hebben we aan deze hoofdstukken al wat meer woorden gewijd.

In de bijgevoegde procesbeschrijving doen we een voorstel om van deze notitie naar een aangescherpte en gedragen visie Sociaal Domein te komen

Opbouw gespreksnotitie:

H1: *Terugblik vanuit de toekomst*
In dit hoofdstuk schetsen we een lonkend toekomstperspectief. Het ideaalbeeld van Arnhem waar de visie Sociaal Domein naartoe werkt.
H2: *Het hier en nu*
We beschrijven de huidige situatie en kijken naar de visie uit 2013. Welke vraagstukken zien we die voor de visie Sociaal Domein relevant zijn? En hoe verhoudt zich dit tot de bestaande visie uit 2013?
H3: *De visie*
Hoofdstuk 3 vormt de kern van het verhaal: de visie op het Sociaal Domein. In deze fase beperkt tot een kort statement met de onderliggende uitgangspunten en waarden.
H4: *De betekenis van de visie voor de praktijk*
Om de grip op het Sociaal Domein te verstevigen moet de visie geoperationaliseerd worden. In dit hoofdstuk geven we daarvoor aandachtspunten mee.

1. Terugblik vanuit de toekomst

Het is 2040. Het gaat goed met Arnhem en de Arnhemmers. De afgelopen decennia is hard gewerkt om de stad op te stuwen in de vaart der volkeren. En daarin zijn we succesvol geweest. Niet dat er niets te wensen over is, maar op veel gebieden hebben we vooruitgang geboekt. De visie sociaal domein is daarvoor belangrijk geweest, maar ook inspanningen op andere gebieden waren onmisbaar.

In 2040….
- is het veiliger in alle wijken
- vinden meer mensen sneller woonruimte
- zijn er meer kansen op de arbeidsmarkt; meer inwoners zijn aan het werk en minder

mensen zijn afhankelijk van een uitkering
- leven Arnhemmers gezonder; de verschillen in levensverwachting en het verschil in het aantal gezonde jaren is afgenomen
- kijken families en buren naar elkaar om en helpen ze elkaar
- zijn er minder zware multiprobleemgezinnen
- is de armoede in de stad flink afgenomen
- zijn er gelijkwaardige kansen voor iedereen
- hebben alle kinderen een goed toekomstperspectief
- worden veel problemen voorkomen door meer inzet op preventie
- bieden we snelle, effectieve en integrale ondersteuning
- is het sociaal domein duurzaam ingericht en zijn de uitgaven stabiel

2. Hoe staat Arnhem er nu voor

Het is 2020. Arnhem ontwikkelt een nieuwe visie op het Sociaal Domein. De vorige visie is uit 2013 en is toe aan aanscherping. De urgentie hiervan is ook in het visitatierapport 'Financiële beheersbaarheid sociaal domein' geschetst.

In dit hoofdstuk beschrijven we de Arnhemse situatie anno nu.
- in grote delen van de stad gaat het goed, dat willen we behouden
- in verschillende buurten en wijken gaat het minder goed, vraagstukken op fysiek en sociaal domein gaan hier samen
- de problematiek in deze delen van de stad neemt met de jaren toe
- enkele andere wijken vragen ook om aandacht om erger te voorkomen
- een grote groep inwoners heeft een laag inkomen, er is een groot armoedevraagstuk
- het aantal inwoners met een bijstandsuitkering is hoog
- het negatieve effect van de coronacrisis is voelbaar op veel gebieden van het sociaal domein en zal naar verwachting nog lang doorwerken
- de totale uitgaven op het sociaal domein zijn relatief hoog
- de inzet is vooral curatief, uitgaven op preventie zijn relatief laag
- veel Arnhemmers met een ondersteuningsvraag zijn in beeld bij de wijkteams
- er is een nieuwe aanpak om mensen aan het werk te krijgen
- in vergelijking met andere steden is de Arnhemse problematiek op het sociaal domein groter

3. Visie vanuit het college

Onze inzet op het sociaal domein is gericht op:
- gelijkwaardige kansen voor alle inwoners
- het verminderen van de tweedeling door de positie van de (meest) kwetsbare inwoners te versterken

We streven naar een vitale samenleving met actief participerende inwoners. Arnhemmers zijn vrij en zelfstandig. Zij kunnen zoveel als mogelijk hun eigen leven vormgeven en in hun eigen levensonderhoud voorzien. Arnhemse kinderen groeien veilig op en krijgen gelijke kansen om zich in vrijheid te ontwikkelen. Waar dat niet lukt, bieden wij (tijdelijke) ondersteuning of activering. Niemand hoeft zich zorgen te maken over zijn basislevensbehoeften[1].

Hieraan liggen de volgende **waarden** ten grondslag:

- *zekerheid van basislevensbehoeften (waarden: bestaanszekerheid en wederkerigheid)*
  We bieden een vangnet voor wie (tijdelijk) ondersteuning nodig heeft. Of het nu gaat om veiligheid, wonen, inkomen, participatie, zorg of onderwijs. Door op tijd een helpende hand te bieden, voorkomen we (grotere) problemen. In ruil daarvoor verwachten we ook wat van onze inwoners. Wij gaan ervan uit dat zij naar vermogen de kansen benutten die ze geboden krijgen. Arnhemmers die structureel afhankelijk zijn van hulp bieden we een eerlijke basis voor hun levensonderhoud. We voelen speciale verantwoordelijkheid voor de minderjarige Arnhemmers.

- *ruimte voor eigen verantwoordelijkheid en regie (waarden: vrijheid en zelfstandigheid)*
  We gaan uit van wat Arnhemmers zelf kunnen. We nemen geen verantwoordelijkheid over, maar helpen waar nodig bij het invullen van de eigen verantwoordelijkheid. Dit is maatwerk: de ene inwoner/wijk heeft meer ondersteuning nodig dan de andere. Daarbij kijken we ook hoe we ervoor kunnen zorgen dat Arnhemmers met een beperking, zo goed mogelijk kunnen participeren

- *ontwikkelen van ieders potentie (waarden: zelfontplooiing en kansengelijkheid)*
  We streven naar gelijke ontwikkelkansen voor iedereen en in het bijzonder voor kinderen. We ondersteunen en activeren Arnhemmers om zoveel mogelijk van hun leven te maken.

- *maatschappelijke verbinding: krachtige sociale netwerken (waarden: humaniteit en zorgzaamheid);*
  We stimuleren en faciliteren maatschappelijke verbinding in wijken en buurten. Buurten met sterke sociale netwerken zijn beter in staat kleine problemen zelf op te lossen en zwaardere problemen eerder te signaleren. We zien de waarde van sociale netwerken in de wijken en investeren daarin. Het gaat dan om saamhorigheid, onderling vertrouwen en participatie in de wijk/buurt.

Randvoorwaarden

Om dit mogelijk te maken is e*en duurzame inrichting van het Sociaal Domein* nodig.
Zowel financieel als administratief. Om dit te realiseren vragen we aandacht voor:

1- *normalisering* van de zorg en ondersteuning
Voor welke problemen en vragen is ondersteuning nodig en wat hoort gewoon bij het leven? Wat vinden we acceptabel en wanneer heb je recht op zorg? Hoe voorkom je dat 'doen wat nodig is' niet leidt tot 'doen wat gevraagd wordt'? En wie bepaalt dan wat niet nodig is? Het antwoord op die vragen hangt samen met onze impliciete normen over wat we acceptabel en normaal vinden.
Als gemeente handelen we vanuit schaarste. Het betaalbaar houden van het sociaal domein vraagt om het maken van keuzes. In het volgende hoofdstuk gaan we hier verder op in.

2- *meer inzet op preventie*
Om tot een duurzame inrichting van het sociaal domein te komen, is het belangrijk om inwoners in een vroeg stadium ondersteuning te bieden. Op die manier kunnen we grote(re) problemen en duurdere oplossingen voorkomen. Dat is goed voor de inwoners én goed voor een betaalbaar sociaal domein. Voor een duurzaam sociaal domein moeten we van curatief naar preventief.

3- *balans in goed inzicht en administratieve lasten*
Goede sturingsinformatie is van groot belang voor inzicht in de ontwikkeling en de effecten van beleid. Dat vraagt om het bijhouden van een gedegen administratie. Naarmate de administratie uitgebreider wordt, neemt de tijd die het kost om het bij te houden toe. En verhoogt het de werkdruk van de zorgprofessional. Een verstandige balans tussen beiden draagt bij aan de duurzame inrichting.

Daarnaast handhaven we de vier richtinggevende principes uit de visie van 2013:

- *mensen doen mee op basis van wat ze kunnen*
- *dienstverlening in de buurt*
- *1 huishouden, 1 plan, 1 regisseur*
- *budgetten per gebied en traject*

4. De betekenis voor de praktijk.

Om het toekomstbeeld uit hoofdstuk 1 werkelijkheid te maken, moeten we van papier naar praktijk. En om meer grip te krijgen op het realiseren van de doelen en de uitgaven is een gestructureerde vertaling van de visie noodzakelijk. We bewandelen twee wegen:

1. Operationaliseren van de waarden
Vrijblijvende waarden
Waarden zijn in zichzelf nietszeggend. Je kunt ze op veel manieren interpreteren. Wat bedoelen we eigenlijk als we zeggen: 'we stimuleren maatschappelijke verbinding'? De waarden laten ons geloven dat we het over belangrijke thema's eens zijn met elkaar, terwijl dat niet zo hoeft te zijn.

Discussie ontstaat zodra we een waarde gaan toepassen. Daarvoor vertalen we de waarden naar doelen en vervolgens naar de uitvoering. We gaan dan van het *waarom* (de visie met waarden), naar het *wat* willen we bereiken/veranderen (de doelen) om ten slotte invulling te geven aan *hoe* we dat gaan doen (de uitvoering). Zo gaan we van abstract naar concreet. Van containerbegrippen naar praktische acties. Van visie naar doen. Hoe concreter het wordt, hoe duidelijker de verschillende meningen zichtbaar worden. Een voorbeeld.

Stel, we nemen de waarde *kansengelijkheid*. Vertaald naar een doel zou dat kunnen zijn: *iedere Arnhemmer een gelijke startpositie*. In de uitvoering vertalen we dit doel naar concrete acties. Dus wat gaan we doen om iedere Arnhemmer een gelijke startpositie te geven? Dat zou tot de volgende acties kunnen leiden:

- schooluniformen in het onderwijs invoeren
- selectieprocedures op basis van anonimiteit voeren
- langdurige schulden kwijtschelden

- voor iedere Arnhemmer vanaf 18 jaar een basisbaan beschikbaar stellen
- zorg en ondersteuning inkomensafhankelijk inrichten

Waar de waarde 'kansengelijkheid' tot weinig discussie zal leiden, geeft de vertaling naar 'schooluniformen voor alle kinderen invoeren' voldoende aanleiding voor een levendig gesprek. Door dit gesprek met elkaar te voeren krijgen de waarden betekenis en krijgen we een gedeeld beeld van de visie. Ieder doel kan naar acties op alle gebieden van het sociaal domein worden vertaald. Dezelfde exercitie kan gedaan worden met de vraag 'en wat moeten we dan *niet* (meer) doen'.

Normaliseringsdicussie
Veel vragen in het Sociaal Domein hangen samen met onze impliciete normen over wat we redelijk en 'normaal' vinden. Door de definitie van 'normaal' ter discussie te stellen, kan er ruimte ontstaan waardoor bepaalde problemen niet langer als 'probleem' worden gezien. De Raad voor Volksgezondheid en Samenleving riep in 2017[2] al op tot het stoppen van de medicalisering van de samenleving en het investeren in realistische verwachtingen. En het Nederlands Jeugdinstituut noemt veranderingen in de maatschappij zoals prestatiedruk en een hoge geluksnorm één van de oorzaken voor de groeiende vraag naar jeugdzorg[3].

> *"In de huidige samenleving voeren onrealistisch hoge verwachtingen van het leven vaak de boventoon: mensen kunnen hun hele leven gelijkmatig functioneren, het leven is maakbaar of op zijn minst repareerbaar, perfectie is mogelijk op alle fronten, en dan is het ook nog normaal om constant te genieten. Dit is, zo lijkt het wel, de norm geworden: een zorgeloze jeugd, blijmoedig ouderschap en gezond oud worden. In plaats van afwijken van deze norm als medisch probleem te definiëren, zou de norm zelf ter discussie gesteld moeten worden. Dan ontstaat er ruimte voor andere oplossingen…."*
>
> *Citaat uit: recept voor maatschappelijk probleem*

Gekoppeld aan de waarde 'zekerheid van basislevensbehoeften' willen wij graag het gesprek aangaan over de vraag wat wij 'normaal' vinden? Met als doel tot een gedeelde opvatting te komen over de vraagstukken die wij als geaccepteerd onderdeel van het leven beschouwen. Voor de vraagstukken die bij het 'normale' leven horen, bieden we geen ondersteuning aan.

2. Investeren in werkwijze
Een samenhangend vraagstuk
Veel vraagstukken op het sociaal domein hangen met elkaar samen. Vaak versterken problemen elkaar waardoor inwoners in een vicieuze cirkel terechtkomen en problemen groter worden. Dit soort complexe, veelkoppige problemen vragen om een sociaal domein brede aanpak. Het vraagt om een soepel samenspel tussen participatie, armoede, schulden, onderwijs, welzijn en (jeugd)zorg.

[2] Recept voor maatschappelijk probleem- De Raad voor Volksgezondheid en Samenleving, 2017
[3] Het groeiend jeugdzorggebruik - Nederlands Jeugdinstituut, 2019

Van papier naar praktijk

Met een integrale visie op het sociaal domein ontstaat samenhang in de doelen en de acties op de verschillende leefgebieden. Maar dat is niet genoeg. Om het toekomstbeeld werkelijkheid te maken, is het nodig dat we onze inzet op de verschillende beleidsterreinen met elkaar in lijn brengen. Het vraagstuk van het sociaal domein is een leefbaarheidsvraagstuk. We moeten (nog) meer de 'oude' kolommen overbruggen. Bijvoorbeeld die van het zorgdomein en participatie of de kolommen van sociaal en fysiek (denk aan woondeal, verstedelijkingsopgave, energie transitie). Bestaande routines loslaten en vraagstukken meer in samenhang benaderen. Dat inzicht hebben we al langer. Niet voor niets werken we met 1 gezin, 1 plan, 1 regisseur. Toch is daar in de praktijk nog winst te behalen. Niet omdat de professionals niet samen willen werken, maar wel omdat ingesleten patronen hardnekkig zijn. Omdat de systeemwereld ons 'dwingt' om in hokjes (of in financiële potjes) te denken. Omdat we het in 'hokjes' hebben georganiseerd. Dat lossen we niet op met een beleidsnota of een visie. Dat vraagt om investeren op samenwerken. Om de dialoog om elkaars werkelijkheid te leren kennen en een gezamenlijke taal te ontwikkelen. En om een inrichting die het gezamenlijke, bovenliggende doel helpt te realiseren.

Het proces: van opzet naar een integrale en actuele visie

Hieronder hebben we het proces om tot een geactualiseerde visie te komen in schema gezet.

Vervolgproces visie	**Beoogd resultaat**	**Voorstel deelnemers**
Gespreksnotitie visie voorleggen aan de raad ter consultatie	raad vroeg in het proces de gelegenheid geven om kaderstellende rol in te vullen	college -raad
Werksessie: van waarden naar doelen (incl. normliseringsdiscussie) - mogelijk vervolgd door verdiepingssessies	gedeeld beeld van de waarden en doelen	college - raad - adviesraden - bestuursadviseurs
Visie uitwerken en input van stap 1 en 2 verwerken	concept visie sociaal domein	college
Vaststellen van de visie door de raad (besluitvormend)	vastgestelde visie sociaal domein	raad
Vertalen visie naar uitvoering met de partners in de stad	vertaling van de visie naar de praktijk (uitvoeringsagenda's)	college - ambtelijk - partners SD in de stad

* stap 1 kan gecombineerd worden met een presentatie van de visitatiecommissie. Mocht dat niet lukken, kunnen stap 1 en 2 gecombineerd worden.

Eventuele verdiepingssessies kunnen ook met een afvaardiging georganiseerd worden

---

Aandachtspunten voor het proces

Ieder zijn rol….

De raad heeft vanuit zijn kaderstellende rol het primaat als het gaat om het waarom en het wat. In visietaal: de waarden en de doelen. Als college geven wij in de opzet een voorzet voor de waarden. Deze willen we in een vroeg stadium met de raad bespreken. Vervolgens vertalen we de waarden in doelen. Dit willen we in een werksessie samen met de raad en een afvaardiging van het werkveld goed doorspreken zodat we van elkaar weten wat we ermee bedoelen.
Met het vaststellen van de waarden en de doelen door de raad, geeft de raad het kader mee voor de uitvoering.

De doorvertaling naar de uitvoering is vervolgens aan het college. We stellen hiervoor uitvoeringsagenda's op. Hierin vertalen we de doelen naar concrete acties. Zo wordt duidelijk wat we (anders) gaan doen. En ook wat we niet meer gaan doen. In de uitvoeringsagenda's nemen we ook de stap mee om tot indicatoren te komen. We doen dit samen met de belangrijke partnerorganisaties in de stad.

In de beperking toont zich de meester
Bij het kiezen en vertalen van de waarden loop je het risico om in een semantische discussie te raken. Waarden willen in betekenis nog weleens in elkaars verlengde liggen. Spreken we over vrijheid, zelfstandigheid of autonomie? En ook het onderscheid tussen waarden en doelen kan stof zijn voor veel verbaal geharrewar. Discussies over definitiekwesties frustreren de dialoog en houden de boel onnodig op. Daar moeten we dus niet teveel energie insteken.

Ook bestaat het risico dat we geen maat weten te houden. Het lijstje met waarden kan moeiteloos aangevuld worden met nog een schier onuitputtelijk aantal waarden. Iemand mist altijd wel iets. Hetzelfde geldt voor de doelen. Voor je het weet, is de visie een onnavolgbare mindmap van waarden en doelen. Daarmee schieten we ons doel voorbij. Een visie laat zien wat je in de kern het allerbelangrijkste vindt. Alleen dan werkt het als richtinggevend kader.

Dialoog
Zoals het visitatierapport zegt: "het vergt tijd en dialoog om samen te komen tot een duurzaam antwoord op het devies 'doen wat nodig is'". Met dit proces willen we daar een begin mee maken. We willen dit gesprek door een externe gespreksleider laten begeleiden. Hieronder volgt een voorstel voor enkele gespreksonderwerpen:

- 1e reactie, snelle ronde:
  wat spreekt je aan in de opzet, wat niet?
  Resultaat: 1e indruk van de plus- en minpunten

- Gesprek over de waarden:
  - verkennen en betekenis geven: wat verstaan wij eronder en wat willen we ermee bereiken?
  - inventarisatie: bieden de voorgestelde waarden voldoende houvast voor wat we willen bereiken? Zo nee, welke waarden moeten anders?
  - start normaliseringsdiscussie (gekoppeld aan de waarden bestaanszekerheid en eigen regie)
  Resultaat: (begin van) een beeld over een passend sociaal domein.

- Hoe verder (het proces)
  - Voldoende input voor stap 3 of verdiepingssessies gewenst?

BEHANDELRESULTAAT

PRESENTATIE 9 september 2020

GEMEENTE Arnhem

Visitatierapport financiële beheersbaarheid sociaal domein

Documentnummer:	
Zaaknummer:	
Portefeuillehouder:	Dhr de Vroome / Dhr Van der Zee / Dhr Paping/ Mw Louwers

Resultaat van bespreking:

Aanwezig: de raadsleden/fractievolgers Van der Laak (AC), Papa (VVD), Hutten (CDA), Loor (D66), Dolsma (GL), Dilekçi (DENK-Verenigd Arnhem), Eliëns (Partij voor de Dieren), Neede (ChristenUnie), Wiggers (Arnhemse Ouderenpartij).
De fracties van de SP, PvdA en PVV waren niet vertegenwoordigd.

Verloop
Na een introductie door mevrouw Marjanne Sint, voorzitter van de visitatiecommissie en een presentatie door de projectleider van de visitatiecommissie de heer Juriaan Vrind heeft de raadskamer uitgebreid met de twee gasten gesproken over de conclusies en aanbevelingen van het visitatierapport.

Conclusie
De voorzitter dankt de gasten voor hun aanwezigheid en sluit de bijeenkomst.

De raadsadviseur,

E.J.S. Dirksen

De voorzitter,

E. Greving

GEMEENTE Arnhem

Adviesraad Werk & Inkomen
Postbus 5465
6802 EL Arnhem

Datum : 30 november 2021
Zaaknummer : 622302
Contactpersoon : Lotte Barink
Telefoonnummer : 026 3771725

Onderwerp: Gevraagd advies Visie sociaal domein

Geachte leden van de Adviesraad Werk & Inkomen,

Het college heeft op 10 september 2021 uw advies ontvangen over de Visie sociaal domein in beweging 2021-2040. Het college wil u hartelijk bedanken voor uw advies en uw betrokkenheid bij de Arnhemse Visie sociaal domein in beweging.

In de bijlage vindt u onze inhoudelijke reactie op de adviezen die wij hebben binnengekregen.

Hoogachtend,
het college van burgemeester en wethouders van Arnhem,
de secretaris, de burgemeester,

Bijlage:
- Reactie college op adviezen Visie sociaal domein in beweging 2021-2040

WijzijnAdviesraadArnhem
Werk&Inkomen

Aan het College van Burgemeester en Wethouders van de gemeente Arnhem t.a.v. Wethouder Martien Louwers i.a.a. Roland Kluskens, Mirjam Molenaar

A D V I E S V I S I E S O C I A A L D O M E I N

Het beleid in Visie Sociaal Domein is qua tekst en opmaak een goede inzet, echter het gaat om het operationaliseren van dit beleid door uitvoerende partners en daar blijven goede voornemens achter bij de realisatie in praktijk door o.a. verkeerde keuzes, onvermogen, gebrek aan expertise of soms gewoon gebrek aan motivatie. Want de betekenis van uitvoeren is letterlijk begeleiden en puinruimen samen met de cliënt of aangemelde persoon. Studies tonen aan dat vaardigheden efficiënt aangeleerd kunnen worden door 4 fasen: 1. Voordoen en cliënt kijkt mee; 2. laten doen door cliënt en aanwijzingen geven; 3. de cliënt doet het en je geeft alleen nog hulp bij een onoverkomelijk probleem in het proces; 4. De cliënt heeft geen hulp meer nodig; dan pas loslaten.

Feedback vanuit werkgroep Inkomen is gericht op inkomensondersteuning vanuit de Participatiewet waarbij vanuit de concrete doelgroep analyse inburgeraars/migranten/ chronisch zieken & gehandicapten/laaggeletterden en andere doelgroepen die te maken hebben met armoede en schulden zoals werkende armen, waarbij het doel zou moeten zijn om rond te komen, mee te komen en vooruit te komen, zodat er een eind kan komen aan armoede en schulden. Bij voorkeur door betaald werk. Ook vrijwilligerswerk is een vorm van vooruitkomen en tevens besparing op overheidsuitgaven, omdat bewezen is dat actieve mensen minder gebruik maken van zorg.

De werkgroep werk kijkt vooral scherp naar hoe vanuit de participatie wet de doorstart naar betaald werk en meekomen en vooruitkomen kan worden gemaakt met of zonder de inkomensondersteuning. De werkgroep werk geeft aan dat het op zich een goede visie is en zoals een visie ook behoort te zijn; hoofdlijnen waar je eigenlijk nooit tegen kunt zijn. Een verfrissende lay-out.
Het advies is:

a. neem de conclusie en samenvatting op in de eerste pagina's. Eigenlijk zou met de bijlage gestart moeten worden (dan geen bijlage noemen); hier staan de randvoorwaarden genoemd waarop deze visie kan slagen, dus de acties. Eigenlijk is dat de belangrijkste paragraaf uit dit stuk. Dit is een nieuwe manier van nota's indelen waarmee je de lezer juist uitnodigt om verder te lezen, waar deze conclusie/actie vandaan komt…. Diegene die geen interesse daarin heeft stopt ook met het lezen van een stuk dat op de traditionele wijze is opgesteld. Teveel, te saai. En komt nooit tot de bijlage.

b. De werkgroep ziet graag **gevraagd advies** juist over het laatste kopje "**Randvoorwaarden: deze visie vraagt scherpe keuzes."** Zie laatste pagina visie sociaal domein.

c. Verder verwijst de werkgroep naar haar eerdere advies ten aanzien van de visitatiecommissie (zie bijlage).

Visie Sociaal Domein GPS:

Gebiedsgericht:

Gebiedsgericht werken met daaronder een doelgroep analyse.

Werk vraag gestuurd en niet aanbod gericht en laat inwoners zelf het palet aan mogelijkheden aangeven (wat heb jij nodig): als je niet aansluit wordt namelijk het een veel complexere kostbaarder traject

Preventie en

Hierin mis ik elke vorm van zelfreflectie van instanties en uitvoerders, terwijl blijkt dat veel mensen juist in de problemen komen of zijn gekomen zijn dóór hen. De vraag is wat daar kan worden omgebogen of bijgesteld. Nu lijkt het alsof alle problemen per definitie voortkomen uit de inwoners zelf, terwijl signalen van Arnhemmers het tegendeel laten zien en horen!

Preventie betekent ook de instellingen aanpakken.

Sterk in Maatwerk

1. Toekomstvisie
2. Inclusie
3. Veiligheid: Hoe wordt veiligheid gedefinieerd? De burger ervaart controle ipv vertrouwen. Meer controle zorgt niet voor meer veiligheid vanuit het perspectief van de Arnhemse burger.
4. Kans op de arbeidsmarkt: betere aansluiting wensen werkgever en talenten werknemer.
5. Ouderen: hebben een onbezorgde toekomst als de huisvesting gericht worden op jong (studenten) en oud(eren) door elkaar. Dit is uit diverse pilots in Utrecht en Amsterdam naar voren gekomen.
6. Stel de doelen SMART op.
7. Benut voor huisvesting wat er is: kantoorpanden, lege gebouwen, tiny houses.
8. Gebruik het uitgangspunt boer/boerderij met de insteek op gezonder leven (psychisch en fysiek). Samenwerking tussen boeren en burgers, jong en oud.

Doel 1 "Iedere Arnhemmer heeft dezelfde kansen op persoonlijke ontwikkeling".

Iedere Arnhemmer? Wie zichzelf kan bedruipen, heeft de gemeente niet nodig? Wie wordt bedoeld met "iedere Arnhemmer".

Doel 2 "Een stabiele basis voor alle Arnhemmers"

Per definitie hoort de gemeente de randvoorwaarden te creëren. Wat zijn deze randvoorwaarden? Bv is er nog steeds een verzorgingstehuis.

Doel 3 "Alle Arnhemmer kunnen in veiligheid en vrijheid leven"

Als de randvoorwaarden goed gesteld zijn door de gemeente (in samenspraak met de inwoners) dan hoef je niet meer te spreken over "als u het nodig heeft". Er zijn veel inwoners die geen netwerk hebben. Waarom is een beroep doen op het netwerk een voorwaarde?

Sterk in Maatwerk: betekent GOED naar de inwoner luisteren, en aansluiting vinden op diens behoeften en ben je vaak goedkoper uit. Voorbeeld: iemand durft niet te solliciteren, heeft computer angst. Zorg dat de consulent een half uurtje met de klant samen achter de pc gaat zitten om hem wegwijs te maken (denk aan de 4 fasen uit de inleiding).

Goed: zet ervaringsdeskundigen in.

Als ze gebiedsgericht werken, wat doen ze met gebiedsoverstijging/gebiedsoverschrijding? Bv iemand zit in Presikhaaf op school, maar zit in een andere wijk op school. Wie is aanspreekpunt?

Minimumloon moet omhoog

De definitie : er is een inkomensprobleem of is er een schulden/armoedeprobleem. Wat wordt gedaan aan het minimumloon en de flex/woekercontracten?

Goed: Normaliseren. Bij normaliseren hoort vertrouwen. Vertrouwen hebben dat iedereen op zijn eigen tempo en manier een ontwikkelproces doorloopt.

Een fysieke beperking betekent niet, dat je geen administratieve taken kunt doen.

Randvoorwaarden p19 en keuzes zijn de belangrijkste uitgangspunten!

Vanuit beide werkgroepen vragen wij aandacht voor nieuwe aandachtspunten en eerdere adviezen die nog niet in de praktijk zijn gebracht. De adviezen zijn gericht op snel en adequaat ingrijpen en daarmee het ontstaan van grotere en complexere problematieken te voorkomen. Ook zijn de adviezen gericht op kostenbesparingen.

Alle adviezen staan hieronder per punt vermeld.

- Preventieanalyse ontbreekt vaak volledig.

- Denk in fasen: preventie, snelle en korte hulp, schuldentraject, evaluatie (plan, do, check, act). Bron: Sociaal Domein op Koers, november 2020 Ministerie, Den Haag.

- Gebrek aan eigen expertise bij uitvoerders (denk bv aan wijkteams), of deze wordt niet ingezet omdat ze alleen werken als doorgeefluik. Meer vrijheid om zelf expertise in te huren die werkelijk nodig is (ervaringsdeskundigheid is óók nodig om te worden ingezet).

- Meer zorg op maat. Dit leidt ook besparing omdat het vaak voor meerdere doelgroepen toepasbaar is. (bijvoorbeeld St. Eigen Kracht Centrale; heeft geleid tot besparing bij gemeente Amsterdam van 1,7 miljoen euro. Door relatief lichte begeleiding voorkomt dat de problemen worden complexer worden en kosten dus toenemen).

- Maak keuzes bij visie sociaal domein en niet alles willen want dat schept verwachtingen.

- Zorg voor de combinatie op papier met het plaatsje en ook digitaal want wat voor de een werkt, werkt niet voor de ander, biedt diversiteit aan in informatie en aanmelding.

- Geef het wijkteam ruimte en een concreet budget om te ontwikkelen, zodat zij hun kerntaak weer kunnen uitvoeren: begeleiden, want externen hebben verdienmodellen waardoor begeleiding vaak peperduur en veel te lang is, en niet gericht op output en kwaliteit. Zorg voor diepte investering en geef duidelijke opdrachten die regelmatig op behaalde doelen getoetst kunnen worden. Op dit moment ontbreekt tijd, mankracht en expertise, waardoor niet voldoende outreachend gewerkt kan worden.

- Laat wijkteam differentiatie en specialisatie ontwikkelen naast generalisten en geef mogelijkheden deze als zodanig in te zetten: de juiste coach op de juiste plaats!

- Zorg voor **snelle** hulp bij simpele schuld of armoede problemen; maak een noodpakket en kindpakket onmiddellijk beschikbaar, waarbij dit altijd later verrekend kan worden. Dit is zeer belangrijk, omdat dit voorkomt dat men dieper wegzakt en er complexe schulden of armoede ontwikkeld worden, dit is nog steeds niet gebeurd!!

- Zorg voor doorverwijzing en doorstroom naar voedselbank en diaconie ea, want zij bieden voorzieningen die ernstige problemen kunnen helpen voorkomen.

- Maak meer gebruik van stichting Eigen Kracht Centrale, daar waar hulpverleningstrajecten ondersneeuwen. Iemand wiens woning vol zit met hulpverleners is druk aan het werk om de hulpverleners bezig te houden en kan zich niet richten op het vinden, krijgen en behouden van betaald werk, waardoor deze persoon rond kan komen, mee kan komen en vooruit kan komen.

- Laat een simpele vraag een simpele vraag blijven en ga niet teveel invullen om complexe hulp te kunnen inschakelen. Hoe meer complexe hulp, hoe meer complexe problemen!

- Heb oog voor de kern waar het bij inkomensondersteuning om gaat: het is een tijdelijke voorziening waarbij het doel altijd moet zijn dat de inwoner rond kan komen, mee kan komen en vooruit kan komen.

- Leg vast wat er zichtbaar is geworden in de wijken: eenzaamheid, het belang van verbinding en vind plekken. Zet hier concreet op in met duurzame oplossingen die bestand zijn tegen weerbarstige veranderingen in de politiek en bestuur.

- Zorg voor afschalen van diagnostische verdienmodellen en adviseer vanuit belangenverenigingen naar zorgverzekeraars, inclusie betekent meekomen hoe je op dat moment bent, niet vastgeketend voor het leven in zware diagnoses die je bij voorbaat al kansloos maken op de arbeidsmarkt en om een positieve ontwikkeling mogelijk te maken.

- Wat zijn de doorgroeikansen bij dak- en thuislozen? Leg de problematieken van Oost Europa neer bij de diverse uitzendbureaus die hieraan meewerken. Ook zij dragen een verantwoordelijkheid en leg die ook neer bij hen.

- Focus op lange termijn projecten, meer betrokken en met nauwere samenwerking.

- Wees betrokken bij inkoop van diensten, zodat je deze kun afzetten naar behaald resultaat, maak resultaat positief dus oplossingsgericht denken en handelen t.a.v. de inwoner. Keep it simple, when it's simple en werk vraag gestuurd! En zorg dan dat die hulp wel wordt ingezet.

- De basis en noodzaak voor integraal werken ontbreekt vaak, omdat de cliënt zelden met 3 wetten tegelijk te maken krijgt (gemiddeld 7%). Daarbij kent het integraal werken belemmeringen waarbij doelstellingen en uitgangspunten conflicterend zijn met privacy wetten.

- Er is nog steeds geen visie, noch balans vanuit gemeenten en uitvoerende instanties tussen het overschatten en onderschatten van zelfredzaamheid. Ze komen traag in actie, missen het overzicht en maken daardoor de zaak nog complexer.

- De evaluatie en (kwaliteits)controle output wordt nog steeds onvoldoende in kaart gebracht (bv **duurzame** arbeid, **duurzaam** uit armoede).

- Er wordt te vaak aanbodgericht gewerkt in plaats van vraag gestuurd, waarbij de uitvoerder ook nog eens regiehouder wordt. Daarbij wordt onbewust gestuurd op voortzetting van het probleem; de uitvoerder wil zichzelf niet overbodig maken en dat wordt een drijfveer. Schulden en armoede worden in dit proces dan genormaliseerd en meteen onderdeel van een complexe problematiek.

- Snelle (vaak tijdelijke) inzet op korte hulpvragen ontbreekt (zoals Voedselbank, Diaconie, Dullertsstichting etc.)

- Om aan tijdelijke inkomensondersteuningsvraag te kunnen voldoen is de cliënt vaak gedwongen om privacygevoelige informatie te overleggen. Het zou niet acceptabel moeten zijn dat er om medische rapporten wordt gevraagd. In dergelijke gevallen moet er een medische consulent zijn die wel over het dossier kan beschikken, maar niet de informatie prijsgeeft.

- Ga uit van de driehoek: gemeente, cliënt en uitvoerende instantie. De opdrachtgever (gemeente) moet regiehouder blijven en niet de uitvoerende instantie. Wederkerigheid komt dan goed tot zijn recht.

- Houd er rekening mee dat de eerdere adviezen van de Adviesraad worden verwerkt in de Visie Sociaal Domein als op operationeel niveau vorm wordt

gegeven aan de uitvoering van het beleid:

4-12-2019 Uitnodiging inspreken visie Schulddienstverlening

28-11-2019 brief visie schulddienstverlening

1-10-2019 Collegenota meedoen en thuis voelen – actieplan nieuwkomers

1-10-2019 Raadsbrief actieplan nieuwkomers

1-10-2019 bijlage nota meedoen en thuis voelen – actieplan inburgering

1-10-2019 bijlage nota meedoen en thuis voelen – Convenant pilotprogramma veranderopgave inburgering SZW Arnhem juli 2019

31 juli 2019 – Bijlage gevraagd advies inburgering gemeente Arnhem

31 juli 2019 gevraagd advies inburgering gemeente Arnhem

31 juli 2019 – Bijlage gevraagd advies inburgering gemeente Arnhem

30-07-2019-gevraagd-advies-schuldhulpverlening-in-Arnhem

17-1-2019 Advies voorkoming armoede zzp-ers en/of ondernemers

17-01-2019 bijlage Advies voorkoming armoede zzp-ers en/of ondernemers

21-11-2018 Advies Voorstel voor het invoeren van een ondersteuningsovereenkomst

21-11-2018 Bijlage advies ondersteuningsovereenkomst

21-11-2018 Advies Voorstel voor het invoeren van een sociale overeenkomst

21-11-2018 Bijlage advies sociale overeenkomst

21-9-17 algemeen ongevraagd advies inzake de armoede agenda armoedebeleid

Hierop is nog geen formele terugkoppeling gekomen!

Inclusie.

Advies inclusiviteit (medische apartheid):

"Alle inwoners zijn inclusief, maar sommigen zijn inclusiever dan anderen…"

(variant op quote van George Orwell – boek "Animal Farm"

Het goedbedoelde doelgroepdenken belemmert om alle mensen inclusief te zien en verhindert maatwerk leveren aan ieder uniek individu.

Inclusiviteit = *iedereen* doet mee. Zie mensen als soevereine en unieke wezens die maatwerk nodig hebben om vooruit te komen.

Wat heeft iedereen nodig om rond te komen, mee te komen en vooruit te komen. Daar is niet alleen geld voor nodig maar veel meer. Vanuit Participatie Wet let op inkomen en als

tegenprestatie doe je daar iets voor, maar dat wordt op dit moment niet gemeten, want vrijwilligerswerk wordt niet zo beschouwd. Terwijl het wel kostenbesparend is.

Vanuit circulair denken en sustainability past het dat men aan de ene kant iets doet van werk (vrijwillgerswerk) en aan de andere kant daarmee een besparing oplevert welke terug zou kunnen worden gebracht naar inkomen. Het heeft namelijk een exponentieel effect op kostenbesparing op de zorgkosten van minimaal 1,5 miljoen.

https://www.plusonline.nl/gezondheid-en-medicijnen/vrijwilligers-hebben-minder-kans-op-dementie

https://vrijwilligerswerk.nl/vrijwilligers-zijn-gezonder/default.aspx

https://www.cubiss.nl/actueel/de-waarde-van-vrijwilligers

https://www.tubantia.nl/enschede/1-5-miljoen-euro-voor-vrijwilligers-is-op-lange-termijn-klein-bier-voor-twentse-gemeenten~abf0cd99/

Investeer in díe mensen die echt willen ontwikkelen en laat ongemotiveerde mensen met rust.

Kies de beste weg naar werk als de mogelijkheden er zijn. Aansluiting tussen vaardigheden competenties en opleiding. Vraag en aanbod matchen. Maak een POP (persoonlijk ontwikkelplan) samen met de klant om kosten te besparen.

Hoeveel (on)kosten zijn gemoeid met zinloze niet effectieve trajecten?

18 jaar is een cruciale overgangsleeftijd van jongvolwassene naar volwassene: werk vraag gestuurd? Wat is nodig en niet : welk aanbod heb je?

Veel kwetsbare en te beleefde mensen hebben een assertiviteitstraining nodig, zo lang colporteurs niet aan banden worden gelegd en daardoor deze mensen in financiële problemen brengen.

Uit APCG: Er lopen teveel mensen vast doordat systemen niet functioneren of slecht functioneren, denk ook aan de “toeslagen affaire” en bij jeugd “advies commissie de Winter”, onderzoek door Peter de Winter, waar nog steeds geen acht op wordt geslagen.

Mensen hebben soms ook gewoon alleen een nieuwe wasmachine nodig. Mensen zijn vaak 1 kapotte wasmachine verwijderd van schulden en worden soms niet doorverwezen door wijkteams. Zorg dat de korte hulpvraag direct wordt doorverwezen naar kerk of noodhulp of voedselbank.

Opleidingen kunnen volgen moet voor iedereen (inclusiviteit!) makkelijker mogelijk gemaakt worden om “vooruit te kunnen komen” .

Welke keten partners gebruiken ze en waarom dezelfde? Rode Kruis doet bv niet mee, maar wil wel graag! Wie bepaalt wie mee mag denken, doen en wie niet? Wat is daarin doorslaggevend?

Adviesraad Werk & Inkomen:

Nanda Bakker-Aît Arrami (voorzitter), Jan van der Hidde, Sylvia Pels, Marijke Hardeman, Mieke Wennink, Mohammed Antar

BIJLAGE: Advies Visitatiecommissie.

postadres: Postbus 9029 | 6800 EL Arnhem | info@adviesraadarnhem.nl | www.adviesraadarnhem.nl

Aan het College van Burgemeester en Wethouders van de gemeente Arnhem t.a.v. Wethouder Martien Louwers i.a.a. Roland Kluskens, Mirjam Molenaar

datum: 10 november 2020 betreft: Gevraagd advies visitatierapport financiële beheersbaarheid sociaal domein

Geacht College,

Ons is gevraagd om advies uit te brengen over het rapport "Visitatiecommissie financiële beheersbaarheid sociaal domein" van de VNG. Dat doen we hierbij. Als adviesraad W&I gaan we in op de gedeeltes die betrekking hebben op de essentie en de uitvoering van de Participatiewet.

Tegelijkertijd nemen we in ons advies, met betrekking tot het rapport van de visitatiecommissie VNG, onze adviezen mee die betrekking hebben op de materie zoals genoemd in het rapport van de visitatiecommissie. Waarop de gemeente, ons inziens, geen, onvoldoende of wel actie heeft ondernomen. Wij kunnen niet op alle onderwerpen ingaan die in het rapport staan en betrekking hebben op de uitvoering van de participatie wet. We kiezen daarom voor de volgende focus punten: A) Arnhem heeft 79 bijstandsontvangers per 1000 inwoners dat is veel meer dan in de controlegroepen voor steden met 100000- 300000 inwoners (dat zijn er 46) en Arnhem heeft een laag gebruik van de re-integratie voorzieningen (blz. 25 rapport VNG) B) De kwaliteit van de data uit de financiële administratie is beperkt. De kwaliteit van de data- uit het berichtenverkeer is beperkt (blz. 27 rapport VNG). Wij voegen daaraantoe "en de overdracht van data en berichtenverkeer van de ene naar de andere bewerker (b.v. tussen samenwerkingspartners, WSP) in het proces is beperkt". (Gemankeerde estafette)

Onze adviezen die met de focuspunten verband houden zijn de volgende: - Advies "Ondersteuning aanpak 'matchen op werk'" d.d. 5 november 2017 - Advies "Sociaal contract" eind 2018 - Advies "Programma Doorbraak naar Werk" d.d. 28 mei 2019 - Advies "PSO certificering" d.d. 30 september 2019

Het visitatierapport financiële beheersbaarheid sociaal domein. In dit rapport lezen wij dat niet alleen de grip op de financiën is geanalyseerd, maar ook de grip op de uitvoering en de inhoudelijke opgave. Al hoewel de grip op financiën van belang is (zo geeft de gemeente Arnhem ruim 50 miljoen euro meer uit aan de bijstand dan de gemeente Apeldoorn) gaat ons advies vooral over grip op de uitvoering. Hier is het immers de bijstandsgerechtigde om te doen. Wat ons betreft kunnen we de twee focuspunten samenvatten in de volgende one liners:

A) De bijstandspopulatie is onnodig hoog (zie ook technische vragen begroting 2021 blz. 117) B) Het berichten- en data- en overdrachtsverkeer vertoond gebreken.

In gewoon Nederlands staat hier dat er veel te veel mensen (onnodig) in de bijstand zitten (zie ook AEFrapport) en de uitvoering grote mankementen vertoond in data- berichten- en overdracht verkeer. Dat laatste

is des te meer schrijnend omdat de gemeente Arnhem, vooral, regie en beleid tot haar taken rekent en de uitvoering (ook bij werk & inkomen) vooral door derden laat uitvoeren.

A) Arnhem heeft 79 bijstandsontvangers per 1000 inwoners dat is veel meer dan in de controlegroepen voor steden met 100000- 300000 inwoners (46) en Arnhem heeft een laag gebruik van de re-integratie voorzieningen (blz. 25 rapport VNG)

Zoals in het visitatierapport is geschreven heeft Arnhem een relatief grote groep inwoners in de bijstand. Velen zijn inwoners met een afstand tot de arbeidsmarkt. Ondersteuning bij het vinden van werk is cruciaal voor deze groep (en een verplichting voor de gemeente o.g.v. artikel 7A Participatiewet!) De afdeling W&I heeft als taak "regisseur" te zijn van het ondersteuningsproces. Voor elke bijstandsgerechtigde (met arbeidspotentieel) moet de gemeente deze ondersteuning (dus) bieden. Als adviesraad constateren we dat de wil bij het management, beleid en uitvoering van de afdeling W&I van de gemeente Arnhem groot is om hier invulling aan te geven. In de praktijk merken we dat juist de regierol, in het bijzonder met betrekking tot de werkcomponent, tot nu toe nauwelijks wordt ingevuld. Het afgelopen jaren hebben we verschillende adviezen gegeven.

Voor de bijstandsgerechtigden. Ons advies "sociaal contract" van eind 2018 heeft betrekking op de wederkerigheid waarvan sprake moet zijn vanaf het begin van het ontvangen van een uitkering. Daarmee wordt gemarkeerd dat er geen sprake is van een vrijblijvende houding, over en weer. Het is immers zo dat de gemeente investeert, maar dat de werkloze (minstens) evenzeer moet investeren. Een sociaal contract helpt bij het bereiken van het doel. Om te komen tot sociale, financiële en economische zelfstandigheid van de werkloze, zoals ook de Participatiewet voorstaat. Dit hele advies is niet duidelijk terug te zien in de uitvoering

Voor de werkgever. Ons advies "PSO-certificaat" van september 2019 heeft vooral tot doel werkgevers zover te krijgen dat ze, op regelmatig terugkerende basis, werkloze werknemers toelaten in hun arbeidsorganisatie. Niet alleen per klus (zoals SROI) en eenmalig maar steeds opnieuw werkloze werknemers toelaten in de arbeidsorganisatie. Al meer dan 1000 werkgevers, waaronder ook gemeenten in Gelderland, hebben zo'n certificaat gehaald. Doel van het certificaat is en blijft de arbeidsorganisatie open te zetten en te houden voor mensen met een afstand tot de arbeidsmarkt (zie verder www.pso-nederland.nl). Dit door TNO ontwikkeld systeem zorgt voor een externe zuivere toetsing op de inclusiviteit van de arbeidsorganisatie. Dit advies heeft geen uitvoering gevonden in de gemeente Arnhem. Sterker, in antwoord op vragen van de PvdA (technische vragen begroting 2021 bladzijde 37), geeft de gemeente aan "niet exact te weten hoeveel mensen met een afstand tot de arbeidsmarkt zijn opgenomen (dienstverband of gedetacheerd) in de eigen gemeentelijke arbeidsorganisatie en dat daarom binnenkort een anonieme en vrijwillige enquête zal worden gehouden". Gebruik van een externe legitimering (zoals bij de PSO) van het onderzoek is klaarblijkelijk niet belangrijk. De slager keurt liever zijn eigen vlees.

B) De kwaliteit van de data uit de financiële administratie is beperkt. De kwaliteit van de data- uit het berichtenverkeer is beperkt (blz. 27 rapport VNG). Wij voegen daaraantoe "en de overdracht van data en berichtenverkeer van de ene naar de andere bewerker (b.v. tussen samenwerkingspartners, WSP) in het proces is beperkt". (Gemankeerde estafette)

Voor de organisatie, werkgever en werknemer. Ons advies "doorbraak naar werk", mei 2019, heeft vooral betrekking op, "aan het werk als het kan" en focus houden op de vraag van de werkgever. Dat moeten we, wat ons betreft, dan ook doen gedurende het gehele re-integratie proces. Door te werken in 1 re-integratietaal, met bewezen methodes en technieken om het reintegratieproces te verbeteren (zie daarvoor de algemene toelichting op de Participatiewet). Wij hebben in 2018, samen met de secretaris van de arbeidsmarktregio, een bezoek geregeld voor de gemeente Arnhem, omliggende gemeenten, Scalabor en het UWV, aan een uitvoeringsinstelling die de

Participatiewet (namens 9 gemeenten, het SW-bedrijf en het UWV) uitvoert. Die instelling, Werkzaak, heeft een beeld gegeven hoe (van start tot (werkgevers) finish) zo'n proces met overdracht van data- berichtenverkeer en een goede estafette systeem, kwalitatief en kwantitatief, tot een goed einde gebracht kan worden. Zij maken daarbij voornamelijk gebruik van valide, betrouwbare en bewezen technieken. De gemeenten hebben, achteraf, bepaald dat 1 taal en de daar gebruikte B.I. tool zeker nader onderzocht moet worden. Dit advies en het bezoek aan een uitvoeringsinstelling heeft maar zeer beperkt gehoor gevonden in de uitvoering van de gemeente Arnhem

Voor de werkgever. Ons advies "matchen op werk" november 2017, waarin het vooral ging om een gecoördineerde regionale aanpak te realiseren om zo de werkgevers beter te voorzien van gekwalificeerde werknemers door vormgeving van het Werkgevers Service Punt (WSP) en het regionaal actieplan perspectief op werk (APK), is verder in de regio vormgegeven tot op de dag van vandaag. Dit advies is overgenomen. Nu blijkt, uit de verschillende APK-rapportages, dat het WSP grote moeite kost om valide, betrouwbare en juiste data te krijgen van voorgaande "bewerkers" in het proces. Het gevolg is dat werkgevers nog steeds maar matig bediend kunnen worden door het WSP.

Als laatste dient niet onvermeld te blijven dat we, ten opzichte van de rapportage van de VNG, de afgelopen en komende maanden, een toevloed zien (zullen zien) van werkloze ZZP-ers enz. Die zullen ook een plek op de arbeidsmarkt opeisen. Deze werkloze ZZP-ers beschikken over recente werkervaring en herleidbare competenties. Als de gemeente niet in staat is het "zittende" bijstandsbestand werklozen te voorzien van recente competentie meting en relevante (leer-) werkervaring zal het zittende bestand werklozen op de tweede plaats komen. Met alle gevolgen van dien. Zoals een langere tijd in de armoede en een forse schuldenpositie.

Tenslotte Wij hebben, als adviesraad, herhaaldelijk adviezen afgegeven die bij kunnen dragen aan een zakelijker (sociaal) contact tussen gemeente en werkloze en tussen gemeente en werkgevers. Wij hebben een advies uitgebracht over (wetenschappelijk) bewezen methodes en methodieken (in advies "Doorbraak naar Werk") die daadwerkelijke de uitvoering op een hoger kwalitatief peil kunnen brengen, met goede data en berichtenverkeer. Wij zijn: - het eens met de conclusies en aanbevelingen die in het VNG-rapport staan vermeld, waarover ons advies is gevraagd, - nog steeds van mening dat onze eerdere adviezen er toe doen en zeker ingezet kunnen worden om tot betere resultaten te komen, - van mening dat, omdat de gemeente een sterke beleid en regierol neemt, het van zeer groot belang is de uitvoering (door derden) extreem goed te regelen. De gemeente blijft immers

postadres: Postbus 9029 | 6800 EL Arnhem | info@adviesraadarnhem.nl | www.adviesraadarnhem.nl

verantwoordelijk voor de gehele uitvoering van de Participatiewet. Daar er geen 1 re integratietaal wordt "gesproken" door de gehele keten, er gemankeerd data- en berichtenverkeer is dat, wat ons betreft, een fors aandachtspunt.

Bezien we de aanbevelingen van de VNG (bladzijde 13) dan geven we u het volgende advies.

A) Bepaal wel de stip op de horizon maar besteed daar niet de meeste aandacht aan. B) Meer aandacht voor de kwaliteit van de uitvoering, de invoering van 1 re-integratietaal van "start tot finish", is veel belangrijker. De monitoring, de data- en berichtenverkeer van het proces kan daarna veel eenvoudiger worden. C) Wij sluiten ons aan bij het advies om een kwaliteitscyclus te implementeren als, zoveel mogelijk, valide, betrouwbare en bewezen methodes en technieken worden gebruikt zodat echte kwaliteit gemeten zal worden. D) Implementeer een quick win door zelf, als werkgever, een PSO-certificaat aan te vragen en stimuleer andere werkgevers om dat ook te doen.

Natuurlijk zijn wij altijd bereid om over ons advies met u in gesprek te gaan. Alvast dank voor uw reactie op dit advies,

Met vriendelijke groet,

Nanda Bakker, voorzitter Adviesraad Werk&Inkomen Sylvia Pels, Werkgroep Werk

FORMAT GEVRAAGD ADVIES: Visie Sociaal Domein 2021 - 2040

Gemeente Arnhem
T.a.v. college van Burgemeester en Wethouders

cc. Naam beleidsmedewerker: Gerard Fidder
Naam contactpersoon: Ellen Krabbenborg
Naam wethouder: Roeland van der Zee

Arnhem, 22 oktober 2021
Onderwerp: Notitie Visie Sociaal Domein

Geacht college,

In aansluiting op het telefonisch overleg met de programmamanager Jeugd en WMO heeft u de Adviesraad Jeugd & Wmo gemeente Arnhem (verder de Adviesraad) gevraagd te adviseren over de notitie Visie Sociaal Domein

Situatieschets
De gemeente heeft voor de beleidsnotities Visie Sociaal Domein en het jeugdbeleid 2020-2025 dezelfde doelen en uitgangspunten geformuleerd te weten,
Doelen:

- Gelijke kansen
- Stabiele basis
- In veiligheid en vrijheid leven (inclusie)

Uitgangspunten:

- Gebiedsgericht
- Preventie voorop
- Sterk in maatwerk

Aan de adviesraad Jeugd en WMO is de volgende hoofdvraag voorgelegd:
Sluit dit beleid aan bij de kansen en uitdagingen van de Arnhemse inwoners?

Deze adviesraad heeft ervoor gekozen het gevraagde advies te formuleren aan de hand van de volgende punten:

1. Waar liggen kansen

2. Wat zijn onze aandachtspunten (zorgen)
3. Welke aanbevelingen willen we meegeven

Ad 1. **Kansen**

- De gemeente heeft een toekomstvisie geschetst voor de langere termijn. Dit kan leiden tot meer continuïteit en duurzaamheid van beleid.
- De concrete vertaling van deze visie leidt tot meer consistentie op de verschillende deelgebieden binnen de domeinen van Jeugd en WMO. Anders gezegd; de Jeugdnota, de woonzorgvisie, de nota “Aan zet” en de doorontwikkeling van de wijkteams bijvoorbeeld, zijn allemaal afgeleid van deze toekomstvisie
- Het uiteindelijke resultaat van de koers van de gemeente is dat in 2040 “alle” vraagstukken zijn opgelost. Namelijk; alle Arnhemse kinderen hebben een goed toekomstperspectief, voor ouderen is een onbezorgde oude dag mogelijk, het is veilig in heel Arnhem, geen jongere is meer afhankelijk van een uitkering, de armoede in de stad is flink afgenomen en meer mensen vinden sneller passende en duurzame woonruimte. Een resultaat wat elke Arnhemmer kan omarmen.
- De gemeente maakt een “scherpe” keuze door de focus te leggen bij 5 wijken in Arnhem Oost. Daar, waar de ondersteuning wordt ingezet voor de Arnhemmers die deze het meest nodig hebben.
- Belangrijke uitgangspunten in de nota zijn; een integrale benadering van vraagstukken en inclusie. Belangrijke pijlers om tot een succesvol resultaat te komen.

Ad.2**. Aandachtspunten**

- Deze lange termijn visie draagt een aantal risico’s met zich mee. De nota is meer illusionair i.p.v. visionair. Daardoor komen de te maken keuzes te weinig aan bod in de nota. Immers de middelen zijn schaars en de problemen zijn groot. Denk hierbij aan de arbeidsmarktproblematiek (te weinig menskracht in de publieke sector), de huisvestingsproblematiek, de budgetplafonds, de energietransitie etc. .Kortom; we missen de praktische uitwerking van de visie.
- De nota schept het beeld dat de gemeente deze vraagstukken kan oplossen. Veel daarvan gaat bijvoorbeeld buiten de gemeente en ook andere overheden om. Van belang is dat de gemeente realistisch blijft richting de inwoners over datgeen wat haalbaar is.
- Er is een te groot verschil tussen de toekomstvisie en de huidige samenleving. We missen in de nota de uitwerking hoe dit verschil overbrugd kan worden.
- De gemeente maakt de keuze vooral in te zetten op 5 wijken Een keuze die ook een andere kant heeft namelijk; stigmatiseren van de inwoners (jongeren) van deze wijken die als probleem worden ervaren. Dit staat inclusie in de weg.

Ad.3**. Aanbevelingen**

- Geef als gemeente duidelijk aan hoe deze nota geduid met worden; bijvoorbeeld als een overall visie die vervolgens verder uitgewerkt gaat worden in de verschillende deelgebieden zoals de jeugdnota.
- Communiceer daarover met de inwoners, hun “vertegenwoordigers” en alle instellingen die betrokken zijn

- Blijf realistisch in hetgeen haalbaar is (de werkelijkheid is weerbarstig) en wees daar helder in.
- Helderheid over hetgeen van inwoners verwacht wordt is van groot belang. De individualisering heeft de afgelopen jaren bijvoorbeeld geleid tot een groei van maatwerkvoorzieningen. Dit kan structurele oplossingen om te komen tot werkende netwerken in de weg staan. Zeker omdat netwerken een steeds belangrijkere basis worden om genoemde vraagstukken “het hoofd te bieden”.
- Voorkom dat de keuze die gemaakt is voor de 5 wijken in Arnhem Oost niet tot een “waterbedeffect” leidt in andere wijken. Problemen en knelpunten kunnen namelijk verschuiven naar andere wijken waar minder wordt geïnvesteerd.
- Zorg als gemeente voor ontschotting van de drie domeinen; Jeugd, WMO en Werk en Inkomen op bestuurlijke -en uitvoerend niveau. Ook deze nota geeft hier meer dan voldoende aanleiding voor.

Wij gaan ervan uit dat u dit advies zult opnemen in het Raadsinformatiesysteem ten behoeve van de informatie-, commissie- en raadsvergaderingen en zien een reactie op dit advies door uw college met belangstelling tegemoet.

Met vriendelijke groet,
Namens de Adviesraad jeugd & Wmo gemeente Arnhem,

Elvira Flaton
Voorzitter

GEVRAAGD ADVIES JEUGDBELEID 2021 - 2025

Gemeente Arnhem
T.a.v. college van Burgemeester en Wethouders

cc. Naam beleidsmedewerker: Lotte Barink
Naam contactpersoon: Ellen Krabbenborg
Naam wethouder: Bob Roelofs

Arnhem, 22 oktober 2025
Onderwerp: Jeugdbeleid 2021-2025

Geacht college,

In aansluiting op het telefonisch overleg met de programma manager Jeugd en WMO van 20 oktober j.l. heeft u de Adviesraad Jeugd & Wmo gemeente Arnhem (verder de Adviesraad) gevraagd te adviseren over De jeugdnota

Situatieschets

De gemeente heeft voor de beleidsnotities "visie sociaal domein" en "jeugdbeleid 2021-2025" dezelfde doelen en uitgangspunten geformuleerd te weten;

Doelen:

- Gelijke kansen
- Stabiele basis
- In veiligheid en vrijheid leven (inclusie)
-

Uitgangspunten:

- Gebiedsgericht
- Preventie voorop
- Sterk in maatwerk

Aan de adviesraad Jeugd & Wmo is de volgende hoofdvraag voorgelegd:
Sluit dit beleid aan bij de kansen en uitdagingen van de Arnhemse kinderen/jeugd en hun ouders?

De adviesraad Jeugd & Wmo heeft ervoor gekozen het gevraagd advies te formuleren aan de hand van de volgende punten:

1. Waar liggen kansen
2. Wat zijn onze aandachtspunten (zorgen)
3. Welke aandachtspunten willen wij meegeven

Ad 1**. Kansen**

- Goed dat de gemeente een keuze maakt, namelijk daar waar in de stad de grootste problemen spelen met jeugd en jongeren wordt de grootste inzet gepleegd (ongelijkheid tussen jongeren/gezinnen vraagt om een ongelijke aanpak)
- Positief is dat de jeugdnota ingaat op de verschillende leefdomeinen die betrekking hebben op een veilige ontwikkeling van kinderen. Integraal denken op dit terrein kan bijdragen aan vroeg signalering en preventie en een betere samenwerking tussen organisaties (professionals en netwerk) rondom een jeugdige en het gezin.
- De nota is op een 11 tal programma's concreet uitgewerkt i.t.t. de nota "visie op het sociaal domein"
- Door in te zetten op participatie van jongeren/gezinnen (stadgesprekken) kan het gevoel van controle en nuttig zijn als jongeren doen toenemen (gehoord en gezien worden)
- Positief is ook dat de gemeente het online domein heeft meegenomen in de nota. Hiermee erkent de gemeente dat dit een eigentijdse vorm is van het aangaan van sociale contacten en structuren.
- Het is een goede zaak dat de beleids-en uitvoeringscyclus periodiek wordt gemonitord en daarbij ook de jongeren/gezinnen betrokken zijn.
- De ambitie om in te zetten op minder regeldruk en onderlinge samenwerking (gezin, netwerk, professionals) is een goed uitgangspunt. Hierdoor kunnen jongeren en gezinnen zich beter ondersteund voelen en kan ondersteuning adequaat (lees; integraal) worden ingezet.
- Inzet op een betere aansluiting tussen onderwijs en jeugdhulp, zoals in de nota betoogd, is belangrijk. Het tijdig samen optrekken van school en jeugdhulp kan de preventieve inzet van ondersteuning van jongeren vergroten. In dat licht is het goed dat er aandacht is voor de samenwerking tussen bijvoorbeeld Passend Wijs en de wijkteams.

Ad 2**. Aandachtspunten (Zorgen)**

- De nota gaat niet in op de keuzes die gemaakt moeten worden in relatie tot de beperkte middelen die beschikbaar zijn; geld en menskracht
- In de nota wordt, terecht, bij herhaling aangegeven dat integraliteit en samenwerking van belang is om tot succes te komen. Wij missen hierin de samenwerking met het domein Werk en Inkomen. De toeslagaffaire bijvoorbeeld, geeft in alle opzichten aan dat financiële problemen in gezinnen direct van invloed zijn op het veilig opgroeien van kinderen. Het feit dat in deze casus duidelijk is geworden dat (grote) financiële problemen concreet heeft geleid tot uithuisplaatsingen van kinderen, geeft vooral aan

dat er geen sprake kan zijn van een “waterscheiding” tussen de drie domeinen; Jeugd, WMO en Werk en W en I.

- Er zijn in de stad Arnhem 400 organisaties voor jeugdhulp actief. In hoeverre gaan deze organisaties meegenomen worden in de visie en vooral ook de keuzes die de gemeente maakt, namelijk; een integrale benadering van gezinnen en daar waar in de stad de grootste problemen spelen in gezinnen, wordt de grootste inzet gepleegd?
- We missen in de nota ook het vraagstuk van regie. Gezinnen met complexe problematiek krijgen nog steeds te maken met (te) veel hulpverleners. Dit kan leiden tot verschil van aanpak in gezinnen waardoor zij zich niet adequaat ondersteund voelen.
- Er is helaas nog steeds sprake van veel vroegtijdig schoolverlaters die hierdoor de kans lopen op verschillende terreinen “de boot te missen” zoals een startkwalificatie die kansen vergroten op een baan en inkomen
- De nota spreekt over veilig en gezond opgroeien van jongeren Tegelijkertijd constateren wij dat de rol van de veiligheidsketen; Veilig Thuis, de gecertificeerde instellingen en de Raad voor de Kinderbescherming weinig aandacht krijgt
- Er wordt in de nota gesproken van een 11 tal programma’s die al concreet zijn uitgewerkt. Vraag is in hoeverre deze programma’s integraal worden ingezet t.b.v. de jongeren.
- De nota schetst dat de meeste jeugdhulp in Arnhem gaat naar kinderen en gezinnen van de relatief hoogopgeleide en meer verdienende ouders. Jongeren van minder verdienende ouders vinden minder goed de weg naar de hulpverlening waardoor problemen complexer kunnen worden.
- De nota schenkt weinig aandacht aan de verschillen in etnische afkomst en de specifieke problematiek die dat voor jongeren kan meebrengen. Denk aan kansenongelijkheid in het onderwijs en op de arbeidsmarkt.
- Woningtekorten zijn de komende drie jaar niet opgelost. Een grote groep jongeren zitten nu al klem als het gaat om zelfstandige huisvesting
- De nota laat een tabel zien van de voorziene uitgaven voor de komende jaren zien maar houdt geen rekening met de inflatie die zich momenteel aandient

Ad 3. **Aanbevelingen**

- Neem in de verder uitwerking van de nota een paragraaf “communicatie met de inwoners” op. Het is o.i. van belang dat de inwoners van Arnhem goed geïnformeerd worden over de inhoudelijke keuzes die de gemeente maakt. Zeker indachtig het feit dat hoogopgeleide ouders beter de weg weten te vinden naar de jeugdhulp. Voor deze groep geldt wellicht dat de wijkteams meer inzetten op ontzorgen en normaliseren en daarover in gesprek gaan met betrokkenen.
- Het is van belang dat de organisaties voor jeugdhulp op de hoogte zijn en “meebewegen” met de koers van de gemeente. Dit, om te borgen dat professionals in hun aanpak elkaar én vooral de gezinnen die de ondersteuning het hardst nodig hebben versterken in hun mogelijkheden om tot oplossingen voor hun problemen te komen
- Neem als gemeente een helder standpunt in als het gaat om de regierol in gezinnen met complexe problematiek. Het helpt als organisaties zich (niet vrijblijvend) verbinden aan integraliteit en inclusie, de twee belangrijke pijlers van deze nota.

- Handel als gemeente ook vanuit integraliteit en inclusie. Dit betekent o.i. dat de domeinen Jeugd, WMO en Werk en Inkomen niet los van elkaar kunnen staan. De gemeente heeft een duidelijk keuze gemaakt voor die wijken waar de sociaal economische problematiek het grootst is. Dit vraagt om een naadloze aansluiting en samenwerking tussen de domeinen.
- Maak als gemeente echt werk van minder regeldruk. Dit, t.b.v. de gezinnen die de ondersteuning het hardst nodig hebben. Voor hen is het van belang dat zij de weg naar hulp beter weten te vinden; laagdrempelig en dichtbij, waarmee erger wordt voorkomen.
- Positioneer de wijkteams als een belangrijke gesprekspartner met de Veiligheidsketen om daar waar kinderen in onveiligheid opgroeien er sprake is van een gezamenlijke aanpak
- Positioneer de wijkteams als een belangrijke samenwerkingspartner met het (voorgezet) onderwijs. Het gezamenlijk in beeld hebben van de vroegtijdig schoolverlaters en samen optrekken kan leiden tot vermindering hiervan
- Maak je als gemeente mede-eigenaar van de arbeidsmarktproblematiek in de jeugdzorg (en het onderwijs). Het helpt als de gemeente zich medeverantwoordelijk voelt en creatief meedenkt. Dit, vanuit de wetenschap dat de concrete uitvoering van deze nota alleen succesvol kan zijn als er sprake is van continuïteit van personeel.

Wij gaan ervan uit dat u dit advies zult opnemen in het Raadsinformatiesysteem ten behoeve van de informatie-, commissie- en raadsvergaderingen en zien een reactie op dit advies door uw college met belangstelling tegemoet.

Met vriendelijke groet,
Namens de Adviesraad jeugd & Wmo gemeente Arnhem,
Elvira Flaton, voorzitter

FORMAT GEVRAAGD ADVIES: Visie Sociaal Domein 2021 - 2040

Gemeente Arnhem
T.a.v. college van Burgemeester en Wethouders

cc. Naam beleidsmedewerker: Gerard Fidder
Naam contactpersoon: Ellen Krabbenborg
Naam wethouder: Roeland van der Zee

Arnhem, 22 oktober 2021
Onderwerp: Notitie Visie Sociaal Domein

Geacht college,

In aansluiting op het telefonisch overleg met de programmamanager Jeugd en WMO heeft u de Adviesraad Jeugd & Wmo gemeente Arnhem (verder de Adviesraad) gevraagd te adviseren over de notitie Visie Sociaal Domein

Situatieschets
De gemeente heeft voor de beleidsnotities Visie Sociaal Domein en het jeugdbeleid 2020-2025 dezelfde doelen en uitgangspunten geformuleerd te weten,
Doelen:

- Gelijke kansen
- Stabiele basis
- In veiligheid en vrijheid leven (inclusie)

Uitgangspunten:

- Gebiedsgericht
- Preventie voorop
- Sterk in maatwerk

Aan de adviesraad Jeugd en WMO is de volgende hoofdvraag voorgelegd:
Sluit dit beleid aan bij de kansen en uitdagingen van de Arnhemse inwoners?

Deze adviesraad heeft ervoor gekozen het gevraagde advies te formuleren aan de hand van de volgende punten:

1. Waar liggen kansen

2. Wat zijn onze aandachtspunten (zorgen)
3. Welke aanbevelingen willen we meegeven

Ad 1. **Kansen**

- De gemeente heeft een toekomstvisie geschetst voor de langere termijn. Dit kan leiden tot meer continuïteit en duurzaamheid van beleid.
- De concrete vertaling van deze visie leidt tot meer consistentie op de verschillende deelgebieden binnen de domeinen van Jeugd en WMO. Anders gezegd; de Jeugdnota, de woonzorgvisie, de nota “Aan zet” en de doorontwikkeling van de wijkteams bijvoorbeeld, zijn allemaal afgeleid van deze toekomstvisie
- Het uiteindelijke resultaat van de koers van de gemeente is dat in 2040 “alle” vraagstukken zijn opgelost. Namelijk; alle Arnhemse kinderen hebben een goed toekomstperspectief, voor ouderen is een onbezorgde oude dag mogelijk, het is veilig in heel Arnhem, geen jongere is meer afhankelijk van een uitkering, de armoede in de stad is flink afgenomen en meer mensen vinden sneller passende en duurzame woonruimte. Een resultaat wat elke Arnhemmer kan omarmen.
- De gemeente maakt een “scherpe” keuze door de focus te leggen bij 5 wijken in Arnhem Oost. Daar, waar de ondersteuning wordt ingezet voor de Arnhemmers die deze het meest nodig hebben.
- Belangrijke uitgangspunten in de nota zijn; een integrale benadering van vraagstukken en inclusie. Belangrijke pijlers om tot een succesvol resultaat te komen.

Ad.2**. Aandachtspunten**

- Deze lange termijn visie draagt een aantal risico’s met zich mee. De nota is meer illusionair i.p.v. visionair. Daardoor komen de te maken keuzes te weinig aan bod in de nota. Immers de middelen zijn schaars en de problemen zijn groot. Denk hierbij aan de arbeidsmarktproblematiek (te weinig menskracht in de publieke sector), de huisvestingsproblematiek, de budgetplafonds, de energietransitie etc. .Kortom; we missen de praktische uitwerking van de visie.
- De nota schept het beeld dat de gemeente deze vraagstukken kan oplossen. Veel daarvan gaat bijvoorbeeld buiten de gemeente en ook andere overheden om. Van belang is dat de gemeente realistisch blijft richting de inwoners over datgeen wat haalbaar is.
- Er is een te groot verschil tussen de toekomstvisie en de huidige samenleving. We missen in de nota de uitwerking hoe dit verschil overbrugd kan worden.
- De gemeente maakt de keuze vooral in te zetten op 5 wijken Een keuze die ook een andere kant heeft namelijk; stigmatiseren van de inwoners (jongeren) van deze wijken die als probleem worden ervaren. Dit staat inclusie in de weg.

Ad.3**. Aanbevelingen**

- Geef als gemeente duidelijk aan hoe deze nota geduid met worden; bijvoorbeeld als een overall visie die vervolgens verder uitgewerkt gaat worden in de verschillende deelgebieden zoals de jeugdnota.
- Communiceer daarover met de inwoners, hun “vertegenwoordigers” en alle instellingen die betrokken zijn

- Blijf realistisch in hetgeen haalbaar is (de werkelijkheid is weerbarstig) en wees daar helder in.
- Helderheid over hetgeen van inwoners verwacht wordt is van groot belang. De individualisering heeft de afgelopen jaren bijvoorbeeld geleid tot een groei van maatwerkvoorzieningen. Dit kan structurele oplossingen om te komen tot werkende netwerken in de weg staan. Zeker omdat netwerken een steeds belangrijkere basis worden om genoemde vraagstukken “het hoofd te bieden”.
- Voorkom dat de keuze die gemaakt is voor de 5 wijken in Arnhem Oost niet tot een “waterbedeffect” leidt in andere wijken. Problemen en knelpunten kunnen namelijk verschuiven naar andere wijken waar minder wordt geïnvesteerd.
- Zorg als gemeente voor ontschotting van de drie domeinen; Jeugd, WMO en Werk en Inkomen op bestuurlijke -en uitvoerend niveau. Ook deze nota geeft hier meer dan voldoende aanleiding voor.

Wij gaan ervan uit dat u dit advies zult opnemen in het Raadsinformatiesysteem ten behoeve van de informatie-, commissie- en raadsvergaderingen en zien een reactie op dit advies door uw college met belangstelling tegemoet.

Met vriendelijke groet,
Namens de Adviesraad jeugd & Wmo gemeente Arnhem,

Elvira Flaton
Voorzitter

GEVRAAGD ADVIES JEUGDBELEID 2021 - 2025

Gemeente Arnhem
T.a.v. college van Burgemeester en Wethouders

cc. Naam beleidsmedewerker: Lotte Barink
Naam contactpersoon: Ellen Krabbenborg
Naam wethouder: Bob Roelofs

Arnhem, 22 oktober 2025
Onderwerp: Jeugdbeleid 2021-2025

Geacht college,

In aansluiting op het telefonisch overleg met de programma manager Jeugd en WMO van 20 oktober j.l. heeft u de Adviesraad Jeugd & Wmo gemeente Arnhem (verder de Adviesraad) gevraagd te adviseren over De jeugdnota

Situatieschets

De gemeente heeft voor de beleidsnotities "visie sociaal domein" en "jeugdbeleid 2021-2025" dezelfde doelen en uitgangspunten geformuleerd te weten;

Doelen:

- Gelijke kansen
- Stabiele basis
- In veiligheid en vrijheid leven (inclusie)
-

Uitgangspunten:

- Gebiedsgericht
- Preventie voorop
- Sterk in maatwerk

Aan de adviesraad Jeugd & Wmo is de volgende hoofdvraag voorgelegd:
Sluit dit beleid aan bij de kansen en uitdagingen van de Arnhemse kinderen/jeugd en hun ouders?

De adviesraad Jeugd & Wmo heeft ervoor gekozen het gevraagd advies te formuleren aan de hand van de volgende punten:

1. Waar liggen kansen
2. Wat zijn onze aandachtspunten (zorgen)
3. Welke aandachtspunten willen wij meegeven

Ad 1**. Kansen**

- Goed dat de gemeente een keuze maakt, namelijk daar waar in de stad de grootste problemen spelen met jeugd en jongeren wordt de grootste inzet gepleegd (ongelijkheid tussen jongeren/gezinnen vraagt om een ongelijke aanpak)
- Positief is dat de jeugdnota ingaat op de verschillende leefdomeinen die betrekking hebben op een veilige ontwikkeling van kinderen. Integraal denken op dit terrein kan bijdragen aan vroeg signalering en preventie en een betere samenwerking tussen organisaties (professionals en netwerk) rondom een jeugdige en het gezin.
- De nota is op een 11 tal programma's concreet uitgewerkt i.t.t. de nota "visie op het sociaal domein"
- Door in te zetten op participatie van jongeren/gezinnen (stadgesprekken) kan het gevoel van controle en nuttig zijn als jongeren doen toenemen (gehoord en gezien worden)
- Positief is ook dat de gemeente het online domein heeft meegenomen in de nota. Hiermee erkent de gemeente dat dit een eigentijdse vorm is van het aangaan van sociale contacten en structuren.
- Het is een goede zaak dat de beleids-en uitvoeringscyclus periodiek wordt gemonitord en daarbij ook de jongeren/gezinnen betrokken zijn.
- De ambitie om in te zetten op minder regeldruk en onderlinge samenwerking (gezin, netwerk, professionals) is een goed uitgangspunt. Hierdoor kunnen jongeren en gezinnen zich beter ondersteund voelen en kan ondersteuning adequaat (lees; integraal) worden ingezet.
- Inzet op een betere aansluiting tussen onderwijs en jeugdhulp, zoals in de nota betoogd, is belangrijk. Het tijdig samen optrekken van school en jeugdhulp kan de preventieve inzet van ondersteuning van jongeren vergroten. In dat licht is het goed dat er aandacht is voor de samenwerking tussen bijvoorbeeld Passend Wijs en de wijkteams.

Ad 2**. Aandachtspunten (Zorgen)**

- De nota gaat niet in op de keuzes die gemaakt moeten worden in relatie tot de beperkte middelen die beschikbaar zijn; geld en menskracht
- In de nota wordt, terecht, bij herhaling aangegeven dat integraliteit en samenwerking van belang is om tot succes te komen. Wij missen hierin de samenwerking met het domein Werk en Inkomen. De toeslagaffaire bijvoorbeeld, geeft in alle opzichten aan dat financiële problemen in gezinnen direct van invloed zijn op het veilig opgroeien van kinderen. Het feit dat in deze casus duidelijk is geworden dat (grote) financiële problemen concreet heeft geleid tot uithuisplaatsingen van kinderen, geeft vooral aan

dat er geen sprake kan zijn van een “waterscheiding” tussen de drie domeinen; Jeugd, WMO en Werk en W en I.

- Er zijn in de stad Arnhem 400 organisaties voor jeugdhulp actief. In hoeverre gaan deze organisaties meegenomen worden in de visie en vooral ook de keuzes die de gemeente maakt, namelijk; een integrale benadering van gezinnen en daar waar in de stad de grootste problemen spelen in gezinnen, wordt de grootste inzet gepleegd?
- We missen in de nota ook het vraagstuk van regie. Gezinnen met complexe problematiek krijgen nog steeds te maken met (te) veel hulpverleners. Dit kan leiden tot verschil van aanpak in gezinnen waardoor zij zich niet adequaat ondersteund voelen.
- Er is helaas nog steeds sprake van veel vroegtijdig schoolverlaters die hierdoor de kans lopen op verschillende terreinen “de boot te missen” zoals een startkwalificatie die kansen vergroten op een baan en inkomen
- De nota spreekt over veilig en gezond opgroeien van jongeren Tegelijkertijd constateren wij dat de rol van de veiligheidsketen; Veilig Thuis, de gecertificeerde instellingen en de Raad voor de Kinderbescherming weinig aandacht krijgt
- Er wordt in de nota gesproken van een 11 tal programma’s die al concreet zijn uitgewerkt. Vraag is in hoeverre deze programma’s integraal worden ingezet t.b.v. de jongeren.
- De nota schetst dat de meeste jeugdhulp in Arnhem gaat naar kinderen en gezinnen van de relatief hoogopgeleide en meer verdienende ouders. Jongeren van minder verdienende ouders vinden minder goed de weg naar de hulpverlening waardoor problemen complexer kunnen worden.
- De nota schenkt weinig aandacht aan de verschillen in etnische afkomst en de specifieke problematiek die dat voor jongeren kan meebrengen. Denk aan kansenongelijkheid in het onderwijs en op de arbeidsmarkt.
- Woningtekorten zijn de komende drie jaar niet opgelost. Een grote groep jongeren zitten nu al klem als het gaat om zelfstandige huisvesting
- De nota laat een tabel zien van de voorziene uitgaven voor de komende jaren zien maar houdt geen rekening met de inflatie die zich momenteel aandient

Ad 3. **Aanbevelingen**

- Neem in de verder uitwerking van de nota een paragraaf “communicatie met de inwoners” op. Het is o.i. van belang dat de inwoners van Arnhem goed geïnformeerd worden over de inhoudelijke keuzes die de gemeente maakt. Zeker indachtig het feit dat hoogopgeleide ouders beter de weg weten te vinden naar de jeugdhulp. Voor deze groep geldt wellicht dat de wijkteams meer inzetten op ontzorgen en normaliseren en daarover in gesprek gaan met betrokkenen.
- Het is van belang dat de organisaties voor jeugdhulp op de hoogte zijn en “meebewegen” met de koers van de gemeente. Dit, om te borgen dat professionals in hun aanpak elkaar én vooral de gezinnen die de ondersteuning het hardst nodig hebben versterken in hun mogelijkheden om tot oplossingen voor hun problemen te komen
- Neem als gemeente een helder standpunt in als het gaat om de regierol in gezinnen met complexe problematiek. Het helpt als organisaties zich (niet vrijblijvend) verbinden aan integraliteit en inclusie, de twee belangrijke pijlers van deze nota.

- Handel als gemeente ook vanuit integraliteit en inclusie. Dit betekent o.i. dat de domeinen Jeugd, WMO en Werk en Inkomen niet los van elkaar kunnen staan. De gemeente heeft een duidelijk keuze gemaakt voor die wijken waar de sociaal economische problematiek het grootst is. Dit vraagt om een naadloze aansluiting en samenwerking tussen de domeinen.
- Maak als gemeente echt werk van minder regeldruk. Dit, t.b.v. de gezinnen die de ondersteuning het hardst nodig hebben. Voor hen is het van belang dat zij de weg naar hulp beter weten te vinden; laagdrempelig en dichtbij, waarmee erger wordt voorkomen.
- Positioneer de wijkteams als een belangrijke gesprekspartner met de Veiligheidsketen om daar waar kinderen in onveiligheid opgroeien er sprake is van een gezamenlijke aanpak
- Positioneer de wijkteams als een belangrijke samenwerkingspartner met het (voorgezet) onderwijs. Het gezamenlijk in beeld hebben van de vroegtijdig schoolverlaters en samen optrekken kan leiden tot vermindering hiervan
- Maak je als gemeente mede-eigenaar van de arbeidsmarktproblematiek in de jeugdzorg (en het onderwijs). Het helpt als de gemeente zich medeverantwoordelijk voelt en creatief meedenkt. Dit, vanuit de wetenschap dat de concrete uitvoering van deze nota alleen succesvol kan zijn als er sprake is van continuïteit van personeel.

Wij gaan ervan uit dat u dit advies zult opnemen in het Raadsinformatiesysteem ten behoeve van de informatie-, commissie- en raadsvergaderingen en zien een reactie op dit advies door uw college met belangstelling tegemoet.

Met vriendelijke groet,
Namens de Adviesraad jeugd & Wmo gemeente Arnhem,
Elvira Flaton, voorzitter

MEMO

GEMEENTE Arnhem

Datum	:	30 november 2021
Aan	:	Adviesraad Werk & Inkomen, Adviesraad Jeugd & Wmo
Van	:	College
Betreft	:	Reactie op adviezen Adviesraden Jeugd & Wmo en Werk & Inkomen over Visie sociaal domein 2021-2040

Inleiding
Het college heeft advies gevraagd aan u als Adviesraad Werk & Inkomen en Jeugd & Wmo. De hoofdvraag was of de visie aansluit bij de kansen en uitdagingen van de Arnhemse inwoners? De adviezen zijn op 10 september 2021 en 22 oktober 2021 ontvangen. In dit memo gaat het college in op de in haar ogen belangrijkste punten van de adviezen en geeft hier een reactie op.

- U onderschrijft als Adviesraden dat de Visie kan leiden tot meer continuïteit en duurzaamheid van beleid en kan bijdragen aan meer samenhang tussen de verschillende deelgebieden binnen het sociaal domein. De gewenste resultaten (het toekomstperspectief) en de integrale benadering hiervan worden onderschreven. Het college is blij dat "de stip op de horizon" en de integrale aanpak om daar te komen, wordt onderschreven.
- U plaatst wel vraagtekens of de gewenste resultaten haalbaar zijn. De middelen zijn schaars en de problemen zijn complex. Bovendien is de gemeente sterk afhankelijk van andere partijen om de gewenste resultaten te halen. Het college onderschrijft dat de ambitie stevig is en de afhankelijkheid van andere partijen groot. Daarom is het juist van belang om een visie te hebben die richting geeft. Een kapstok aan de hand waarvan prioriteiten kunnen worden gesteld in beleid en uitvoering. Partijen zijn meegenomen en hebben meegedacht bij de totstandkoming van de visie en over de uitvoering ervan blijven we het gesprek aangegaan met inwoners en betrokken partijen. Communicatie is essentieel! Als inwoners en samenwerkingspartners weten waar we naar toe willen, welke verwachtingen we hebben en in wijknetwerken integraal gaan samenwerken, dan is de kans het grootst dat we de gewenste resultaten gaan halen. De Visie is bedoeld om aan deze integrale samenwerking een extra impuls te geven en richting te geven. De verdere uitwerking hiervan moet juist samen met alle partijen tot stand komen en wordt vertaald in uitvoeringsplannen per gebied of rondom een thema. Het Jeugdbeleid is hier een voorbeeld van als ook bijvoorbeeld de concrete Arnhemse aanpak van het Nationaal programma onderwijs (pedagogische wijk).
- U wijst erop dat niet zozeer de wat-, maar de hoe-dan-vraag centraal staat in de Visie. In de Visie staat benoemd welke 3 doelen we met de stad willen bereiken en geeft inderdaad uitgangspunten voor de uitvoering (de hoe) hiervan. Het geeft daarmee richting hoe we hieraan met de verschillende partners – gebiedsgericht – uitvoering kunnen geven.

- Verder wijst u op de keuze om te focussen op 5 wijken in Arnhem-Oost met het risico dat deze wijken worden gestigmatiseerd en de inzetten op een beweging naar een ‘gezonde en gewilde’ wijk wordt bemoeilijkt. De focus op deze wijken is juist nodig om te kunnen realiseren dat binnen 1 generatie problemen met armoede, werk, veiligheid, huisvesting, etc. kunnen worden aangepakt. Dat is de kern van de 'g' in GPS: gebiedsgericht werken. Dat betekent dat we afhankelijk van de kansen en uitdagingen in een wijk samen met een beperkt aantal samenwerkingspartners en aanbieders een wijknetwerk bouwen dat aansluit op deze vragen. Dit netwerk zal in elke wijk worden opgezet, niet alleen in Arnhem-Oost wijken.
- Juist die focus op GPS: gebiedsgericht, preventie voorop en sterk in maatwerk leidt er ook toe dat er perspectief ontstaat voor lerende aanpak. Een lerende aanpak die volgens het college cruciaal is om de opgetekende randvoorwaarden voor de visie in te vullen. We zullen op stedelijk, gebieds- en wijkniveau moeten uitvinden wat werkt om onze doelen uit de Visie te halen. Waarbij we kritisch zijn op de effectiviteit van ons werk en stoppen met interventies die geen bewezen effect hebben.
- Het advies van Adviesraad Jeugd & Wmo is scherp in de analyse en krachtig in de bondigheid. Die van de Adviesraad Werk & Inkomen is juist sterk in de aanknopingspunten voor de ‘hoe dan vraag’. De ‘hoe dan vraag’ zal zijn plek krijgen in het operationaliseren van de visie. De visie geeft aan wat we willen bereiken in de toekomst. De verdere uitwerking daarvan vindt u terug in het beleid en uitvoeringsplannen en wijst ons in dit verband terecht op eerdere adviezen die we vanwege het (deels) ontbreken van een gezamenlijke focus op die hoe-dan-vraag nog niet hebben kunnen invullen. Het college waardeert het zeer dat beide adviezen elkaar zo goed aanvullen.

BEHANDELRESULTAAT

Informatieve behandeling 8 december 2021

Visie Sociaal Domein en Jeugdbeleid

Documentnummer:	
Zaaknummer:	
Portefeuillehouder:	Van der Zee, Roelofs, Paping, Louwers

Resultaat van bespreking:

Aanwezig: de raadsleden/fractievolgers Manders (Arnhem Centraal), Eppich (VVD), Loor (D66), Eliëns (Partij voor de Dieren), Navis (GroenLinks), De Vries (PvdA), Nede (ChristenUnie) Hutten (CDA) en Van Hobbelen (AOP). De fracties van PVV, SP en DENK waren niet vertegenwoordigd.

Overige aanwezigen: portefeuillehouders Van der Zee, Roelofs, Paping en Louwers en ambtenaren: Molenaar, Zeilstra, Krabbenborg en Barink.

Verloop
Het eerste deel van de avond bestond uit een technische (ambtelijke) briefing waarbij mevrouw Zeilstra een korte toelichting gaf op de Visie Sociaal Domein. Daarna stelden de woordvoerders van de fracties vragen aan mevrouw Zeilstra en de overige ambtelijke experts: Krabbenborg, Molenaar en Barink.
Aansluitend vond het rondetafelgesprek plaats. Hieraan namen deel:
mevrouw Flaton en de heer Dopper namens de Adviesraad Jeugd & WMO.
De heren Van Dijk en Ter Hedde namens Het Jongerenwerk;
mevrouw Veltmaat namens alle Arnhemse onderwijsinstellingen;
en de heer Barends namens de stichting Scoren Doe je Samen.

Conclusie
De voorzitter concludeert dat de informatieve fase is afgerond. De twee raadsvoorstellen zullen op een van de volgende Politieke Avonden separaat Meningsvormend behandeld worden.

De raadsadviseur,

P. Wielaard

De voorzitter,

K. Kalthoff

Titel/onderwerp: **Jeugdbeleid 2021-2025**

Raadsadviseur: Petra Wielaard Telefoonnr: 377 4836 petra.wielaard@arnhem.nl

Van:	College	Ambtenaar:	Lotte Barink
Portefeuillehouder:	B. Roelofs	Telefoonnr:	377 1725
		E-mailadres:	lotte.barink@arnhem.nl
Doel activiteit	Informerend (I)		
Toelichting	**Voorstel** Het college stelt de raad voor om het jeugdbeleid 2021-2025 vast te stellen. Het voorstel heeft tot doel om samen met de doelgroep uitvoering geven aan een integraal preventief beleid. Hierbij wordt uitgegaan van dezelfde drie hoofddoelen zoals verwoord in de Visie Sociaal Domein maar dan toegespitst op kinderen. 1. Gelijke ontwikkelkansen voor alle Arnhemse kinderen. 2. Een stabiele basis voor kinderen begint bij een stabiele basis voor de ouders. 3. Alle Arnhemse kinderen en jongeren kunnen in veiligheid en vrijheid opgroeien. Aan deze doelen wordt gewerkt via thema's en per thema zal er een integraal uitvoeringsprogramma komen. Om de resultaten van het beleid te kunnen beoordelen wordt er een jeugdmonitor opgezet. Ieder jaar zullen er met jongeren (meerdere) stadsgesprekken plaatsvinden. Op basis van deze bijeenkomsten kan zo nodig het beleid bijgestuurd worden. In september van dit jaar hebben er diverse stadsgesprekken plaatsgevonden om met de verschillende doelgroepen, adviesraden en samenwerkingspartners over het jeugdbeleid 2021-2025 van gedachten te wisselen. De gemeenteraad is voor al deze bijeenkomsten uitgenodigd. De opbrengst van dit participatietraject is onder andere verwerkt in de gevraagde adviezen van de Adviesraad Werk & Inkomen, de Adviesraad Jeugd & WMO en het advies van het JongerenNetwerk. **Rekenkamerrapport** De Rekenkamer heeft in het onderzoek naar Arnhems jeugdbeleid 'It takes Arnhem to raise a child' twee hoofdconclusies getrokken: 1. Er is geen sprake van een functionerende jeugdbeleidscyclus; het jeugdbeleid van Arnhem laat zich kenschetsen als een doelenjungle. 2. De inrichting en uitvoering van het jeugdbeleid is een gemankeerde estafette De Rekenkamer heeft daarbij de volgende aanbevelingen aan de gemeenteraad meegegeven: 1. Formuleer vervolgens WAT-doelen langs de volgende lijnen: (1) kansrijk opgroeien, (2) gezond opgroeien, (3) veilig opgroeien en (4) opvoeden. 2. Geef naast de WAT-doelen ook maatschappelijke waarden aan. De raad heeft de conclusies en aanbevelingen van de Rekenkamer tijdens de besluitvormende vergadering van 8 juli 2020 overgenomen. Daarbij is ook de motie "De Arnhemse jeugd verdient een nieuw Jeugdnota!" (20M134) van de fracties CDA, PvdA, VVD, D66, GroenLinks en Arnhem Centraal aangenomen. In deze motie werd het college onder andere opgeroepen om "In aansluiting op de visie op het Sociaal Domein mét de stad te komen tot een nieuwe Jeugdnota", beide voorstellen liggen nu voor. **Proces** Naar aanleiding van de 'werksessie Visie Sociaal Domein' op de Politieke Avond van 9		

	december 2020 is er een klankbordgroep vanuit de raad gevormd. De stukken van deze (digitale) bijeenkomsten kunt u nalezen in het raadsdossier Klankbordgroep brede visie Sociaal Domein. Het besluitvormingsproces begint met gezamenlijke informatieve bijeenkomst over de Visie Sociaal Domein en Jeugdbeleid 2021-2025. Na afronding van deze informatieve fase worden de raadsvoorstellen separaat meningsvormend besproken.
Voorgesteld resultaat van de bespreking	Start en afronding van de informatieve fase
Spreekrecht publiek	Ja
Behandeladvies	Informatief Tijdens deze bijeenkomst zullen de meest betrokken ambtenaren een technische toelichting geven op beide voorstellen. Aansluitend is er gelegenheid om met de Adviesraden en het JongerenNetwerk te spreken over de door hen uitgebrachte adviezen.
Bijlagen	

Raadsvoorstel "Jeugdbeleid 2021-2025"
Bijlage - Jeugdbeleid 2021-2025 Opgroeien in Arnhem: een toekomst vol kansen
Raadsbrief Reactie college op adviezen Adviesraden en JongerenNetwerk n.a.v. Visie sociaal domein en Jeugdbeleid
Gevraagd advies Adviesraad Werk & Inkomen
Gevraagd advies van Adviesraad Jeugdhulp en Wmo
Gevraagd advies van JongerenNetwerk
Brief aan Adviesraad Werk en Inkomen
Brief aan Adviesraad Jeugdhulp & Wmo
Brief aan JongerenNetwerk
Reactie college op adviezen Jeugdbeleid 2021-2015, Opgroeien in Arnhem: een toekomst vol kansen
Raadsbrief Raamwerk jeugdbeleid, d.d. 2 maart 2021
Bijlage 1 - Raamwerk jeugdbeleid
Aangenomen motie ‘De Arnhemse jeugd verdient een nieuw Jeugdnota!’ (20M134)

RAADSVOORSTEL

Aan de gemeenteraad

Zaaknummer 584480

Onderwerp: Jeugdbeleid 2021-2025

Voorstel

1. Het jeugdbeleid 2021-2025 'Opgroeien in Arnhem: een toekomst vol kansen' vast te stellen.

Inleiding

In juli 2020 heeft uw raad motie 20M134 'De Arnhemse jeugd verdient een nieuwe jeugdnota!' aangenomen om te komen tot nieuw jeugdbeleid. Directe aanleiding hiervoor was het rapport van de Rekenkamer 'It takes Arnhem to raise a child'. Al eerder verzocht de raad ons een integrale aanpak voor jeugd te maken (19M102 'Integrale visie op jeugd in Arnhem: de Arnhemse aanpak'). In maart 2021 deelden wij deze aanpak met uw raad in een raamwerk jeugd waarin wij een overzicht boden van onze bestaande uitgangspunten, doelen en acties voor Arnhemse kinderen en jongeren. Inmiddels hebben wij dit raamwerk aangevuld en verbeterd, wat leidt tot het Arnhemse jeugdbeleid 2021-2025 'Opgroeien in Arnhem: een toekomst vol kansen'. Wij hebben in de afgelopen periode meerdere gesprekken gevoerd met kinderen, jongeren en samenwerkingspartners. De input uit deze gesprekken hebben wij verwerkt. Vanaf september willen wij verder met de stad in gesprek gaan over het jeugdbeleid (20M144 'Geen maatregelen in de zorg doorvoeren zonder de zorg te betrekken', zie ook participatie).

Doelgroep
Wij richten ons op alle Arnhemse kinderen van -9 maanden tot 27 jaar, inclusief hun omgeving. Het jeugdbeleid is de kapstok voor ons werk met en voor Arnhemse kinderen en jongeren en hun omgeving. Het bevat de kaders waarbinnen wij ons werk doen, samen met onze samenwerkingspartners en Arnhemse kinderen, jongeren en hun ouders. Aansluitend op de visie 'Sociaal Domein in beweging' beschrijven we op hoofdlijnen wat wij (niet) doen, waarom wij dat doen en hoe wij dat doen. De verdere operationalisering vindt plaats in de uitvoeringsplannen per thema.

Doelen en thema's
Wij investeren in de toekomst van de jonge generatie, zodat zij opgroeien tot zelfstandige Arnhemmers. Wij doen dat op basis van drie hoofddoelen:

1. Gelijke kansen op persoonlijke ontwikkeling
We willen dat kinderen het maximale uit zichzelf kunnen halen. Dat er gelijke ontwikkelkansen zijn voor alle Arnhemse kinderen.

2. Een stabiele en gezonde basis
Een stabiele basis voor kinderen begint bij een stabiele basis van hun ouders: voldoende inkomen, een

geschikte woning, een veilige en gezonde (leef)omgeving en een gezonde leefstijl.

3. In vrijheid en veiligheid opgroeien voor alle Arnhemse kinderen en jongeren.
In Arnhem kun je zijn wie je bent. Verscheidenheid en acceptatie kenmerken onze stad.

Bij het bereiken van deze doelen werken we vanuit verschillende thema's die onderling verbonden zijn:

- Kansrijke Start
- Kansrijk Opgroeien
- Onderwijs
- Gezond en Fit
- Jeugdhulp
- Jongeren aan de slag
- Schulden en financiële zelfstandigheid
- Woonruimte voor jongeren
- Online
- Jeugdoverlast en -criminaliteit
- Veilig thuis opgroeien

Wat gaan we anders doen door dit jeugdbeleid?
Wij versterken de impact van ons bestaande werk en sluiten beter aan bij de kansen en uitdagingen van kinderen en jongeren. Dat vraagt een andere manier van werken waarbij we in de uitvoering intensiever met elkaar samenwerken. Niet langer gefragmenteerd en vanuit verschillende beleidsdomeinen maar samen, zowel in de gemeentelijke organisatie als daarbuiten, met en tussen samenwerkingspartners in de stad en in de wijken. Wij werken gebiedsgericht: in de ene wijk kan onze aanpak anders zijn dan in de andere wijk, op basis van wat er speelt. Wij voorkomen liever dan dat wij genezen, preventie staat voorop. En wij zijn sterk in maatwerk: wij doen ons werk op basis van de (individuele) situatie van Arnhemse kinderen en jongeren. Dat betekent dat wij ons beleid niet alleen voor Arnhemse kinderen en jongeren maken, maar samen met deze kinderen en jongeren.

Beoogd effect

Met dit beleid verbinden wij ons werk voor Arnhemse kinderen en jongeren. In de uitvoering werken we integraal samen - zowel intern als extern - en niet meer gefragmenteerd en vanuit verschillende beleidsvelden zoals voorheen. Daarbij kijken we wat er per wijk nodig is en stemmen onze aanpak en ons aanbod daarop af. Dit doen wij om beter aan te sluiten bij wat kinderen en jongeren nodig hebben om te ontwikkelen naar zelfstandigheid. Het beleid geeft kaders hoe wij ons werk doen voor Arnhemse kinderen en jongeren, samen met onze samenwerkingspartners. Dat betekent dat wij keuzes maken in wat we wel en niet doen als gemeente. Dat doen we op basis van de vraag: welke kinderen en jongeren redden zich prima en wie hebben een extra steuntje in de rug nodig? Verder monitoren wij het effect van ons jeugdbeleid op basis van cijfers en op basis van ervaringen van kinderen, jongeren en ouders zelf. Zo maken wij ons beleid niet alleen voor, maar ook met Arnhemse kinderen en jongeren.

Argumenten

1.1 Dit beleid geeft richting aan de uitvoering

Het jeugdbeleid geeft richting aan ons werk voor Arnhemse kinderen en jongeren. Tot nu toe hebben we ons beleid per onderwerp opgesteld, bijvoorbeeld voor jeugdhulp of onderwijs. Nu doen we dat in de volle breedte, van jeugdgezondheidszorg tot voorzieningen in de wijken, van woonruimte tot veiligheid. De doelen en uitgangspunten vertalen wij in uitvoeringsplannen per thema. In deze uitvoeringsplannen werken we integraal samen.

1.2 Het jeugdbeleid sluit aan bij de adviezen uit het Rekenkamerrapport 'It takes Arnhem to raise a child'.

In het Rekenkamerrapport 'It takes Arnhem to raise a child' wordt geconcludeerd dat in het Arnhems jeugdbeleid geen sprake is van een volledig functionerende jeugdbeleidscyclus: het lijkt op een 'doelenjungle' en de inrichting en de uitvoering van het jeugdbeleid wordt getypeerd als een gemankeerde estafette.
We zorgen voor samenhang in alle activiteiten voor jeugdigen door ons werk onder te brengen in drie hoofddoelen. Wij richten onze organisatie daarop in en zorgen dat collega's, zowel intern als extern, gezamenlijk werken aan de doelen. Daardoor creëren we samenhang in ons werk en sluit het beter aan bij de kansen en problemen van Arnhemse kinderen en jongeren. Veel problemen staan immers niet op zichzelf maar beïnvloeden elkaar. Daardoor is er vaak een oplossing nodig waarin we nauw met elkaar samenwerken. Om te kunnen beoordelen of we onze doelen halen zetten wij een jeugdmonitor op. Deze monitor vullen wij met cijfers en met ervaringen van kinderen, jongeren en hun ouders zelf. Drie keer per jaar organiseren wij stadsgesprekken met jongeren, zodat Arnhemmers hun input kunnen meegeven over ons jeugdbeleid. Op basis van de input uit deze gesprekken sturen wij bij.

1.3 Met het jeugdbeleid geven wij uitvoering aan de moties 19M102, 20M133, 20M134 en 20M144

Wij geven uitvoering aan moties 19M102 en 20M134: opstellen van een nieuwe jeugdnota. Het jeugdbeleid sluit aan op de doelen en randvoorwaarden van de visie sociaal domein 'Sociaal domein in beweging'. Wij hebben voor het opstellen van het jeugdbeleid input uit verschillende gesprekken met de stad gebruikt (sessie met de stad op 21 maart, verschillende gesprekken met kinderen en jongeren door portefeuillehouders). Vanaf september zetten wij deze gesprekken voort, zie ook participatie (20M144). In het jeugdbeleid hebben wij vanuit verschillende thema's aandacht voor mentale gezondheid en het voorkomen van stress bij jongeren (20M133). Hiermee beschouwen wij de genoemde moties als afgedaan.

Kanttekeningen en risico's

1.1 Operationalisering van het jeugdbeleid vraagt om het maken van keuzes

Uit de visie sociaal domein vloeit voort dat we bepaalde activiteiten niet langer uitvoeren. Dat betekent onder andere dat we ons meer richten op jeugdigen en buurten die onze ondersteuning het meest nodig hebben. Daardoor kunnen we in andere buurten minder activiteiten uitvoeren. Zonder deze keuzes kunnen we de beweging die we in de visie voorstaan onvoldoende maken.

1.2 Investeren in een generatie vraagt om een lange adem en lange termijn inzet

Om onze ambities waar te maken, hebben wij lange termijn doelen, lange termijn resultaten en inzet over langere termijn nodig. Wij zijn hiervoor (deels) afhankelijk van de rijksoverheid omdat deze mede bepalend is voor zowel ons beleid als de middelen die wij hiervoor ontvangen.

Participatie

Wij vinden het belangrijk om kinderen en jongeren te betrekken bij de uitvoering van het beleid. Het doel van participatie is dat kinderen, jongeren en ouders zich gehoord voelen en hun mening kunnen geven over onze inzet en eventuele thema's die daarbij nog ontbreken maar wel voor hen belangrijk zijn.

- Wij hebben in de afgelopen periode meerdere gesprekken gevoerd met kinderen, jongeren en samenwerkingspartners over thema's, bijvoorbeeld mentale gezondheid, armoede en schulden. De input uit deze gesprekken hebben wij meegenomen in het jeugdbeleid.
- Vanaf september leggen wij het jeugdbeleid voor aan Arnhemse kinderen, jongeren en hun ouders in stadsgesprekken. Hierbij sluit de wethouder jeugd aan. Bij deze gesprekken nodigen wij ook raadsleden en de adviesraad jeugd uit, zodat zij de input uit deze gesprekken kunnen inbrengen (ofwel in de meningsvormende debatten ofwel in de adviezen aan de gemeente). We nemen deze input mee in de verdere uitwerking en uitvoering van het jeugdbeleid.
- In september leggen wij het jeugdbeleid voor aan onze samenwerkingspartners, zodat zij hun input kunnen leveren. Ook hiervoor nodigen wij raadsleden en de adviesraad jeugd uit.
- De stadsgesprekken met kinderen, jongeren en ouders blijven ook na september structureel onderdeel van de manier waarop wij werken. De deelnemers bepalen zelf over welke thema's zij in gesprek willen. Afhankelijk van de thema's sluiten de relevante portefeuillehouders aan. Zo leren wij van hun kennis en ervaringen en sturen wij bij waar nodig.
- Om ervoor te zorgen dat de kinderen, ouders en jongeren zich gehoord voelen koppelen wij na de stadsgesprekken terug wat we met de opbrengsten doen.

Financiën

Uitvoering van dit jeugdbeleid kan plaatsvinden binnen bestaande budgetten. Daarbij kan echter in de verdere uitwerking en uitvoering van dit beleid versterking op onderdelen plaatsvinden door gebruik te maken van extra middelen die het Rijk recent heeft toegekend. Dit betreft o.a. middelen voor jeugdzorg, Nationaal Programma Onderwijs, jeugdwerkloosheid en mogelijk ook voor de Arnhem Oost aanpak.

Uitvoering

- De drie doelen van het jeugdbeleid sluiten aan bij de visie sociaal domein en bij de Arnhem Oost aanpak. In de uitvoering van het jeugdbeleid sluiten wij daarom aan bij de uitvoering van de Arnhem Oost aanpak, zodat deze elkaar kunnen versterken.
- Het jeugdbeleid concretiseren wij in uitvoeringsplannen per thema.
- Om de effectiviteit van ons beleid te monitoren, zetten we een jeugdmonitor in over de volle breedte van het beleid. Deze monitor vullen we met cijfers, maar ook met ervaringen van Arnhemse kinderen, jongeren en ouders zelf.
- Met dit beleid verbinden we ons werk voor Arnhemse kinderen en jongeren. Dit vraagt een andere manier van denken en werken en een andere manier van organiseren van het werk.

Communicatie

Na vaststelling versturen wij het jeugdbeleid naar alle betrokkenen in het proces. Daarnaast publiceren we het beleid op www.arnhem.nl. Wij maken voor de jonge doelgroep een animatie waarin wij uitleggen wat dit jeugdbeleid voor hun in hun dagelijkse leven betekent en wat eventueel verandert.

Bijlagen

Stukken voor gemeenteraad

– Jeugdbeleid 2021-2025. Opgroeien in Arnhem: een toekomst vol kansen

RAADSVOORSTEL

Besluit van	
Zaaknummer	584480

DE RAAD VAN DE GEMEENTE ARNHEM;

gelezen het voorstel van burgemeester en wethouders van 13 juli 2021, nummer: 584480 ;

gelet op artikel 108 van de Gemeentewet;

besluit:

1. Het jeugdbeleid 2021-2025 'Opgroeien in Arnhem: een toekomst vol kansen' vast te stellen.

De griffier, De voorzitter,

Gemeente Arnhem

Opgroeien in Arnhem: Een toekomst vol kansen

Jeugdbeleid 2021-2025

GEMEENTE Arnhem

Opgroeien in Arnhem: Een toekomst vol kansen

Jeugdbeleid 2021-2025

Wij willen dat alle Arnhemse kinderen opgroeien naar zelfstandigheid. Dat zij zelf uiteindelijk een goede basis hebben, een opleiding, een baan, een stabiel inkomen, een woning etc. Dat zij opgroeien naar een fijn volwassen leven. Om dit te bereiken werken we aan drie doelen.

Dit willen we bereiken:

1. Alle Arnhemse kinderen krijgen dezelfde kansen op persoonlijke ontwikkeling

We willen dat kinderen het maximale uit zichzelf kunnen halen. Dat er gelijke ontwikkelkansen zijn voor alle Arnhemse kinderen. Om dit mogelijk te maken kiezen we voor die kinderen die ons het hardst nodig hebben, kinderen in wijken met veel sociale problematiek.

2. Een stabiele en gezonde basis voor alle Arnhemse kinderen en jongeren

Arnhemse kinderen hebben een stabiele basis en groeien in een veilige en gezonde omgeving op. Om dit te bereiken moet de basis voor Arnhemse ouders op orde zijn, zodat zij hun kinderen kunnen opvoeden en ondersteunen in hun ontwikkeling naar zelfstandigheid.

3. Alle Arnhemse kinderen en jongeren kunnen in veiligheid en vrijheid leven

Voor ieder kind is het belangrijk om veilig te zijn, gezien te worden, ergens bij te horen en ertoe te doen. Arnhem moet daarom een stad zijn waar alle kinderen, ongeacht achtergrond, levensbeschouwing, geaardheid, beperking, leeftijd of geslacht, een volwaardige plek hebben en zich kunnen ontwikkelen.

Dit betekent het voor jou als kind of jongere in Arnhem

School of werk

Je krijgt kansen om je te ontwikkelen, op basis van wat je kunt. Op school of op je werk.

Thuis

Thuis is een stabiele basis waar je veilig en gezond kunt opgroeien. Waar je ouder(s) genoeg geld hebben om voor je te zorgen.

Vrije tijd

In je wijk en in de stad heb je genoeg plekken om te ontspannen, bewegen, sporten en vrienden te ontmoeten.

Heb jij een idee hoe we samen kunnen verbeteren? Laat het ons weten!

GEMEENTE Arnhem

Inhoudsopgave

1. Voorwoord 4
2. Inleiding 7
3. Arnhemse jeugd in cijfers 8
4. Doelen en randvoorwaarden 10
5. Wat doen we om deze doelen te bereiken? 12
5.1. Kansrijke Start 15
5.2. Kansrijk Opgroeien 16
5.3. Onderwijs 17
5.4. Gezond en Fit 18
5.5. Jeugdhulp 19
5.6. Jongeren aan de slag 20
5.7. Schulden en financiële zelfstandigheid 21
5.8. Woonruimte voor jongeren 22
5.9. Online 23
5.10. Jeugdoverlast en -criminaliteit 24
5.11. Veilig thuis opgroeien 25
6. Monitor en participatie 26
7. Financiën 28
8. Bronnen 30

1. Voorwoord

Arnhem is een fijne stad om op te groeien. Ik weet het uit ervaring, maar ik zie het ook aan onze volgende generatie jonge Arnhemmers. Met de meeste kinderen en jongeren in Arnhem gaat het uitstekend. De stad is ruim en groen, er zijn mooie wijken en de scholen doen het goed. Het aanbod aan sportieve en culturele activiteiten is groot en de zorg is goed georganiseerd. We willen als college staan voor die fijne stad, de goede dingen die de stad heeft vooral in stand houden. Maar er ligt nog een andere, zeer belangrijke taak: zorgen dat echt alle kinderen in Arnhem veilig en gezond kunnen opgroeien en gelijke kansen krijgen. Want, al gaat met de meeste kinderen en jongeren goed, sommigen hebben daarvoor een extra zetje nodig. Als college kunnen wij het verschil maken door inzet van de juiste middelen op het juiste moment. De toekomst van een kind moet niet worden bepaald door waar zijn wieg heeft gestaan. Samen met het onderwijs en andere partijen in de stad willen we dan ook maatregelen nemen om te zorgen voor gelijke kansen voor alle Arnhemse kinderen en jongeren.

Goed, kinderen moeten gelijke kansen krijgen, maar ze hoeven niet gelijk te zijn. In ons jeugdbeleid willen we benadrukken dat verschillen er mogen zijn. We zullen daarom voorzichtig zijn met diagnoses, etiketten en therapieën. Niet elk kind gedraagt zich op dezelfde manier, de één is druk, de ander rustig, de één is emotioneel, de ander uit zich wat moeilijker, de één is goed in theorie of woordjes leren, de ander is vooral technisch en handig. Die verschillen horen bij het leven, verschillen maken de samenleving completer en mooier. Het zou goed zijn als we die verschillen wat beter kunnen accepteren en daarmee ook de mentale druk op jongeren kunnen verlagen. Ik zou graag zien dat het aantal jongeren die een beroep doen op specialistische jeugdzorg, daalt.

We richten ons met ons jeugdbeleid niet alleen op kinderen en jongeren, maar ook op hun omgeving. Waar ouders vragen hebben of worstelen met de opvoeding, willen we er ook voor hen zijn. Waar door schuldenproblematiek stress is in gezinnen, zorgen we voor hulp om de financiën weer op orde te krijgen. Waar ouders de zorg voor een kind tijdelijk niet aankunnen, doen we een beroep op het netwerk daaromheen. Is dat er niet, dan bieden we een oplossing, zo dicht mogelijk bij het gezin.

Niet alleen als wethouder jeugdzorg en onderwijs maar ook als voormalig docent en als vader ligt de zorg voor onze jeugd mij na aan het hart. Als ouder zie ik dat opvoeden gaat over het vinden van balans tussen zorgen voor je kind en loslaten. Ouder zijn is de belangrijkste rol in je leven, maar we halen hier geen diploma voor. Ik vind het mooi dat wij een vangnet hebben voor ouders en kinderen die het niet redden. De bevlogenheid die ik aantrof bij ons Arnhemse vangnet, onze partners in de stad, heeft mij echt geraakt en geïnspireerd. Ik ben onder de indruk van de organisaties die de nadruk op preventie leggen en hun werk doen met de jongeren.

Dit jeugdbeleid geeft de richting aan die we als gemeente op willen. Het gaat in het beleid over jeugd, in de uitvoering trek ik graag op met de jeugd. Ik voer graag gesprekken met onze kinderen en jongeren en neem hun adviezen ter harte. Zij weten over het algemeen goed wat zij willen en nodig hebben. Laten we onze oren vooral ook naar hen laten hangen. Ik hoop dat u in de deze jeugdnota de bovenstaande vraagstukken herkent en dat u een beeld krijgt wat we als gemeente willen doen om hieraan te werken. De zorg voor onze kinderen en jongeren heeft niet alleen betrekking op de portefeuille van de wethouder jeugd en onderwijs. De verantwoordelijkheid wordt college breed gevoeld: werk & inkomen, schulden, sociale basis, wijken, inclusie (Martien Louwers), publieke gezondheid en zorg (Roeland van der Zee), veiligheid (Ahmed Marcouch), integratie, kunst en cultuur (Cathelijne Bouwkamp), sport (Jan van Dellen) en armoede, financiën (Ronald Paping).

Namens het college,
Bob Roelofs, wethouder jeugd

WETHEPEOPLE
SOULCYCLE

2. Inleiding

Ruim een derde van alle Arnhemmers is jonger dan 27 jaar. De Arnhemse baby's, kinderen en jongeren vormen de toekomst van onze stad. Wij investeren in de toekomst van deze generatie, zodat zij opgroeien tot zelfstandige Arnhemmers. Daar zijn een stabiele en gezonde basis, gelijke kansen, veiligheid en vrijheid voor nodig.

Voor wie maken we dit beleid?

Het jeugdbeleid is bedoeld voor alle Arnhemse kinderen en jongeren van -9 maanden tot 27 jaar. We richten ons op deze leeftijdsgroep, omdat we zien dat baby's, kinderen en jongeren in deze periode de basis kunnen leggen voor zelfstandigheid en een fijn leven. We richten ons niet alleen op de kinderen en jongeren, maar zeker ook op hun ouders. En op anderen die een rol hebben in het opgroeien en zelfstandig worden van deze generatie. *It takes a village to raise a child*: van ouders en opa's en oma's tot huisartsen, van jongerenwerkers en sportcoaches tot docenten. Om Arnhemse kinderen op te laten groeien naar zelfstandigheid hebben wij de ouders, het netwerk van kinderen en onze samenwerkingspartners in de wijken hard nodig. Met hun kennis, ervaring en professionaliteit zorgen zij ervoor dat ons werk goed aansluit bij de kansen en uitdagingen van Arnhemse kinderen.

Leeswijzer

Dit jeugdbeleid is de kapstok voor al ons werk als gemeente met en voor Arnhemse kinderen en jongeren en hun omgeving. Het beleid geeft de kaders voor hoe wij ons werk doen, samen met onze samenwerkingspartners. Met de visie sociaal domein 'Sociaal Domein in beweging' als basis beschrijven we in dit jeugdbeleid op hoofdlijnen wat wij doen, waarom wij dat doen en hoe wij dat doen. Wat gaan we anders doen door dit jeugdbeleid? Wij versterken de impact van ons bestaande werk en sluiten beter aan bij de kansen en uitdagingen van kinderen en jongeren. Dat vraagt een andere manier van werken waarbij we in de uitvoering intensiever met elkaar samenwerken. Niet langer gefragmenteerd en vanuit verschillende beleidsdomeinen maar samen, zowel in de gemeentelijke organisatie als daarbuiten, met en tussen samenwerkingspartners in de stad en in de wijken. Wij werken gebiedsgericht: in de ene wijk anders kan onze aanpak anders zijn dan in de andere wijk, op basis van wat er speelt. Wij voorkomen liever dan dat wij genezen, preventie staat voorop. En wij zijn sterk in maatwerk: wij doen ons werk op basis van het verhaal van Arnhemse kinderen en jongeren. Dat betekent dat wij ons beleid niet alleen voor Arnhemse kinderen en jongeren maken, maar met hen.

Om te beginnen laten we zien hoe de Arnhemse jeugd ervoor staat met een aantal kerncijfers (hoofdstuk 3). We maken keuzes in wat we wel en niet doen. Dat doen we op basis van de vraag: welke kinderen en jongeren redden zich prima en wie hebben een extra zetje in de rug nodig. Deze beweging maken we op basis van drie doelen: 1. Alle Arnhemse kinderen en jongeren krijgen dezelfde kansen op persoonlijke ontwikkeling, 2. Een stabiele en gezonde basis voor alle Arnhemse kinderen en jongeren en 3) Alle Arnhemse kinderen en jongeren kunnen in veiligheid en vrijheid leven (hoofdstuk 4). We laten zien wat de samenhang is van het werk dat we doen om deze doelen te bereiken voor Arnhemse kinderen en jongeren (hoofdstuk 5). Vanuit de drie doelen werken we aan een aantal thema's en onderwerpen. Wij beschrijven per thema wat de huidige situatie is, wat onze ambitie is en hoe wij deze ambitie willen bereiken, in samenhang met de andere thema's (hoofdstuk 5.1. t/m hoofdstuk 5.11.). De verdere uitwerking per thema is terug te lezen in de verschillende uitvoeringsplannen. Om de effectiviteit van ons beleid te monitoren, zetten we een jeugdmonitor op. Deze monitor vullen we met cijfers, maar ook met ervaringen van Arnhemse kinderen, jongeren en ouders zelf. Op basis van deze informatie kunnen we bijsturen waar nodig (hoofdstuk 6). Dit jeugdbeleid resulteert erin dat wij als gemeente met onze partners, en dat is een proces van lange adem, ons werk voor Arnhemse kinderen van -9 maanden tot 27 jaar beter kunnen doen. Voor deze lange adem hebben wij ook lange termijn inzet nodig (hoofdstuk 7).

"Ruim een derde van de Arnhemmers is jonger dan 27 jaar."

Kleine Indjaan

3. Arnhemse jeugd in cijfers[1]

In 2020 telde Arnhem 54.770 baby's, kinderen en jongeren van 0 tot 27 jaar. Dat gaat om bijna 34 procent van alle Arnhemmers. Dit zijn de Arnhemse kinderen en jongeren die de volgende generatie vormen. De groep die de potentie vormt van onze stad en die onze toekomst gaat maken. Dit is de groep waar wij ons jeugdbeleid voor maken.

1: Voor een overzicht van de gebruikte informatie, zie bronnen.

Kaart: aantal kinderen en jongeren tot 27 per wijk

Arnhem telde op 1 januari 2020 Arnhem

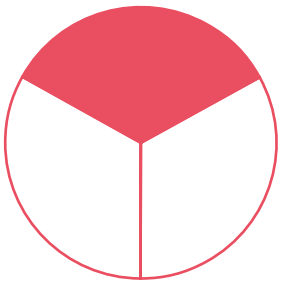
54.770

baby's, kinderen en jongeren van 0 tot 27 jaar

Dit gaat om

34%

van alle Arnhemmers.

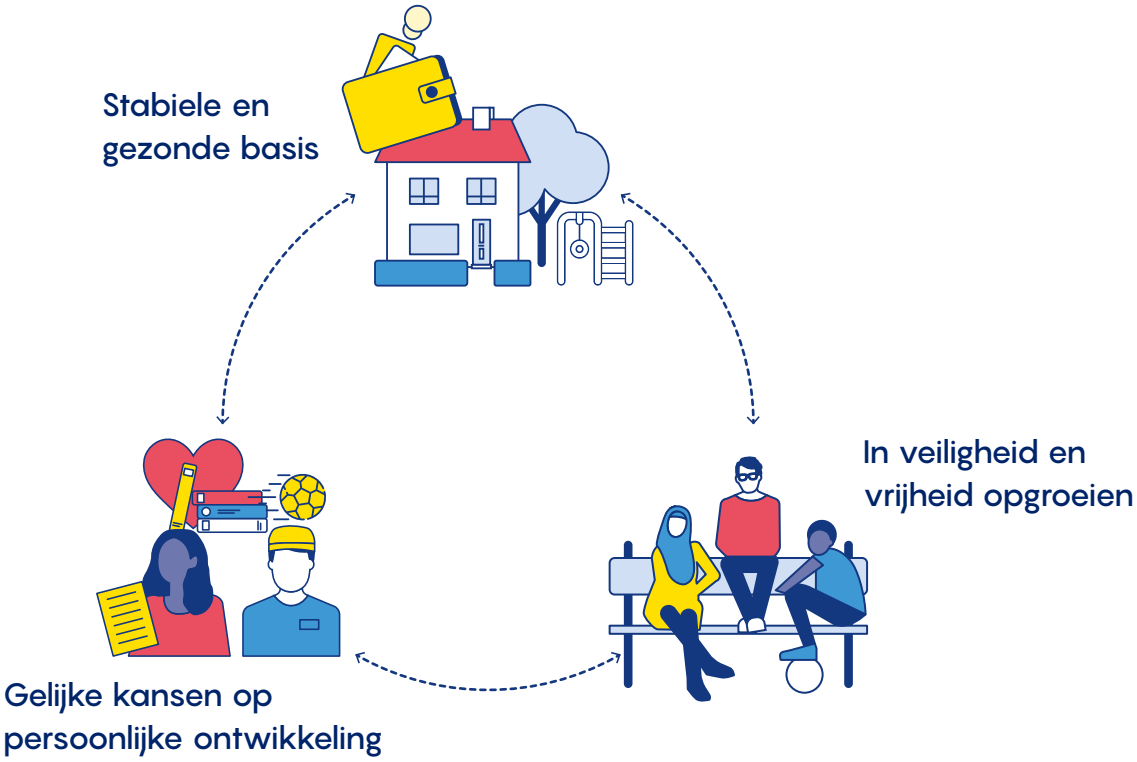
Kerncijfers per indicator, landelijk en Arnhem vergeleken

Indicator	Landelijk	Arnhem
Vroeggeboortes of te laag geboortegewicht bij baby's	15,7 procent	16,7 procent
Kinderen met risico op een taal-of ontwikkelingsachterstand	15 procent	20 procent
Kinderen tot 18 die leven in een gezin dat rond moet komen van een uitkering	6 procent	11 procent
Kinderen die jeugdhulp ontvangen	10,3 procent	10,4 procent
Leerlingen in het basisonderwijs per 1.000 inwoners	80,8	79,8
Leerlingen in het voortgezet onderwijs per 1.000 inwoners (NB: dit gaat ook om kinderen die niet in Arnhem wonen)	58,9	57
Leerlingen in het speciaal onderwijs per 1.000 inwoners (NB: dit gaat ook om kinderen die niet in Arnhem wonen)	6,1	12,3
Vroegtijdig schoolverlaters	1,72 procent	2,47 procent
Percentage jongeren met uitkering t.o.v. het totaal aantal ontvangers van een uitkering	10,2 procent	8 procent
Politiemeldingen jeugdoverlast per 10.000 inwoners	44,2	42,82
Jongeren met jeugdreclassering	0,3 procent	0,5 procent
Veilig Thuis meldingen kindermishandeling	321	329

4. Doelen en randvoorwaarden

Arnhem moet voor alle kinderen een fijne plek zijn om op te groeien en zelfstandig te worden. Waar je gelijke kansen krijgt op persoonlijke ontwikkeling, een stabiele en gezonde thuisbasis hebt en waar je veilig bent en geaccepteerd wordt zoals je bent. Dat zijn de drie hoofddoelen waar wij ons in het jeugdbeleid en in ons werk voor Arnhemse kinderen en jongeren tot 27 jaar op richten. Deze drie doelen hangen met elkaar samen en zijn niet los van elkaar te zien. Op basis van deze drie doelen maken we keuzes in wat we wel en niet doen. Een groot deel van ons werk doen we voor alle Arnhemse kinderen en jongeren. Bijvoorbeeld op het gebied van basisvoorzieningen zoals onderwijs, sport of onze (welzijns)voorzieningen in de wijk met als doel problemen te voorkomen. Naast deze sociale basis in iedere wijk geven we in wijken met veel sociale problematiek (Arnhem Oost wijken) meer aandacht aan kinderen en jongeren die dat nodig hebben voor hun persoonlijke ontwikkeling. Bijvoorbeeld door extra voorzieningen in die wijk aan te bieden. Ook geven wij alle kinderen en jongeren die het zelf niet redden, bijvoorbeeld bij het vinden van werk of door psychische problematiek, hulp en ondersteuning door het bieden van maatwerk. In hoofdstuk 5 beschrijven we per thema wat deze keuzes en manier van werken betekenen in de uitvoering van ons beleid.

Alle Arnhemse kinderen krijgen dezelfde kansen op persoonlijke ontwikkeling

We willen dat kinderen het beste uit zichzelf kunnen halen. Dat er gelijke ontwikkelkansen zijn voor alle Arnhemse kinderen. Om dit mogelijk te maken kiezen we voor die kinderen die ons het hardst nodig hebben: de kinderen die opgroeien in wijken met veel sociale problematiek, waar kansen niet vanzelfsprekend zijn. Wij richten ons op deze kinderen, omdat het uitmaakt in welke omgeving je opgroeit en de kansen die je daardoor hebt om het goed te doen op school, werk te vinden of gezond te zijn. We ondersteunen in deze wijken extra op het gebied van onderwijs (aanvullend op regulier onderwijs), met goede voorzieningen in de wijk, sport, cultuur, stages, werk en zorg.

Zie ook: *Zie ook: 5.1. Kansrijke Start, 5.2. Kansrijk opgroeien, 5.3. Onderwijs, 5.5. Jeugdhulp, 5.6. Jongeren aan de slag, 5.7. Schulden en financiële zelfstandigheid*

Een stabiele en gezonde basis voor alle Arnhemse kinderen en jongeren

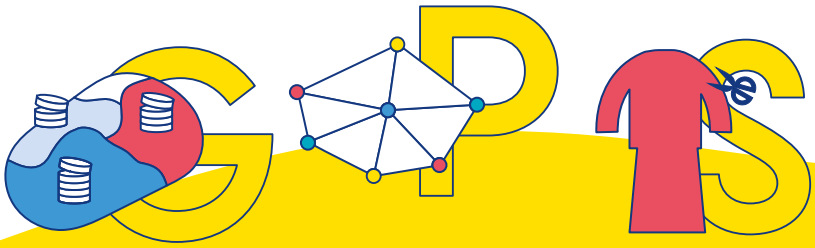
Om een stabiele en gezonde basis te bereiken voor kinderen, moet ook de basis voor Arnhemse ouders op orde zijn. Zodat zij hun kinderen kunnen opvoeden en ondersteunen in de ontwikkeling naar zelfstandigheid. Daarom zetten wij voor ouders in op voldoende inkomen, bij voorkeur door betaald werk, een geschikte woning, een veilige en gezonde (leef)omgeving en een gezonde leefstijl. We bieden ondersteuning aan ouders die het zelf, ondanks een stevig netwerk, niet redden. Deze ondersteuning bieden wij ook aan jongeren die een eigen stabiele basis opbouwen en daarbij een zetje in de rug kunnen gebruiken. Bijvoorbeeld omdat zij geen werk of geschikte woonruimte kunnen vinden of schulden hebben.

Zie ook: *5.1. Kansrijke Start, 5.2. Kansrijk opgroeien, 5.4. Gezond en Fit, 5.5. Jeugdhulp, 5.6. Jongeren aan de slag, 5.7. Schulden en financiële zelfstandigheid, 5.8. Woonruimte voor jongeren, 5.11. Veilig thuis opgroeien*

Alle Arnhemse kinderen en jongeren kunnen in veiligheid en vrijheid leven

Voor ieder kind is het belangrijk om gezien te worden en ergens bij te horen. Arnhem moet daarom een stad zijn waar alle kinderen, ongeacht achtergrond, levensbeschouwing, geaardheid, beperking, leeftijd of geslacht, een volwaardige plek hebben en zich kunnen ontwikkelen. Wij accepteren kinderen die afwijken van de norm, bijvoorbeeld omdat zij druk zijn, en problematiseren dit gedrag niet onnodig. Discriminatie en racisme zijn onacceptabel. Alle Arnhemse kinderen en jongeren moeten veilig kunnen leven en bewegen, thuis, op school en op straat. Als het bij gezinnen thuis onveilig is, bijvoorbeeld door huiselijk geweld of een vechtscheiding, dan signaleren wij dit zo vroeg mogelijk - nog liever willen wij het voorkomen.

Zie ook: *5.1. Kansrijke Start, 5.2. Kansrijk opgroeien, 5.3. Onderwijs, 5.5. Jeugdhulp, 5.10. Jeugdoverlast- en criminaliteit, 5.11. Veilig thuis opgroeien*

Uitgangspunten (GPS) voor de beweging die we maken.
Om onze doelen te bereiken, blijven we op koers door een goed GPS. De route naar het bereiken van onze doelen. Wij doen ons werk volgens deze principes: Gebiedsgericht, Preventie voorop, Sterk in maatwerk. Deze randvoorwaarden nemen wij mee in onze aanpak per thema en vertalen zich door in onze opdrachten aan onze samenwerkingspartners.

Gebiedsgericht. Problemen en vraagstukken verschillen per gebied. Dat betekent dat onze aanpak en (financiële) inzet verschilt per gebied. Wij passen onze prioriteiten en samenwerkingspartners hierop aan en zorgen dat ons aanbod aansluit bij wat de wijk nodig heeft. Daarbij hoort ook structureel investeren in vakmanschap van onze professionals en samenwerkingspartners in de wijk om zo goed mogelijk gebiedsgericht te kunnen werken. Voor een professional betekent het dat het de tweede natuur wordt om aanwezig te zijn op plekken waar je kinderen en jongeren tegenkomt. Dat betekent bijvoorbeeld dat wij jongerenwerkers vragen om niet alleen in de wijk en op school aanwezig te zijn, maar ook online. Het vraagt ook dat professionals in de wijk elkaar kennen en op de hoogte zijn van elkaars aanbod. En dat een jongere naar werk begeleiden misschien iets anders vraagt dan een vluchteling begeleiden die net in Arnhem woont. Dichtbij kinderen staan - letterlijk en figuurlijk - is daarvoor belangrijk, net als kennis en aandacht. Maar ook het besef dat een hulpverlener niet vervangt wat een sterk sociaal netwerk in de buurt kan bieden: gebiedsgericht is ook in een vroeg stadium signaleren dat het met iemand niet goed gaat en dat kunnen ombuigen. Juist omdat de nabije omgeving van bijvoorbeeld ouders, school, buurt, en sport dat zo goed kan.

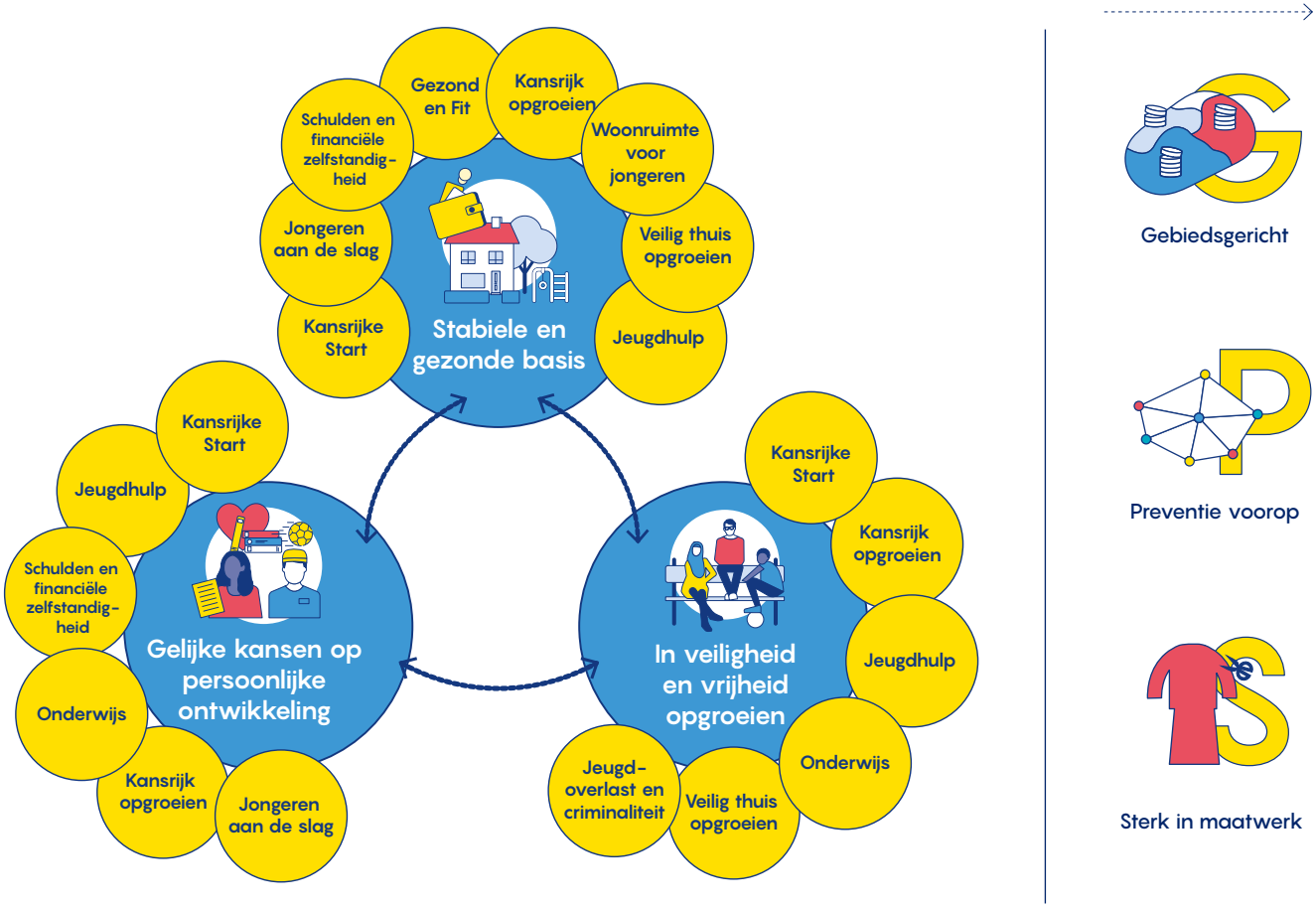
Preventie voorop betekent investeren in het voorkomen van problemen, we willen liever voorkomen dan genezen. We zetten hiervoor in op een sterke sociale basis (werk, wonen, onderwijs, gezondheid, netwerken) en op sport, cultuur en (welzijns) activiteiten. Denk aan verlengde ontwikkeltijd op school, scholen die langer open als preventie tegen de aantrekkingskracht van criminaliteit en extra begeleiding voor jongeren waar zorgen over zijn. Om zo vroeg mogelijk te signaleren, stappen wij proactief op kinderen of gezinnen af als de problemen ernstig zijn en kinderen of ouders zelf niet met een hulpvraag komen. Dit alles helpt (grotere) problemen die moeilijk zijn op te lossen zo veel mogelijk tegen te gaan. Preventie voorop is ook inzet in wijken met veel sociale problematiek en bij risicogroepen en de scherpe keuze maken voor 'voorkomen is beter dan genezen'. Vanuit die gedachte krijgen kinderen en jongeren extra aandacht.

Sterk in maatwerk betekent dat we ongelijk behandelen om gelijke kansen op persoonlijke ontwikkeling te creëren voor alle Arnhemse kinderen. Daarmee hebben we aandacht voor Arnhemse kinderen en jongeren, we willen ze horen en zien - hun verhaal kennen. Dat vraagt ons om ons werk te doen op een manier waarbij wij niet in hokjes of systemen denken. Waarbij wij ons werk doen om oplossingen te bieden voor de problemen die Arnhemmers onder 27 ervaren. Concreet betekent dit dat wij structureel stadgesprekken organiseren met kinderen, jongeren en hun ouders, op basis van thema's die bij zij zelf kiezen. Op deze manier kunnen Arnhemse kinderen hun problemen bij ons op de agenda zetten en halen wij input op om ons werk zo goed mogelijk te doen.

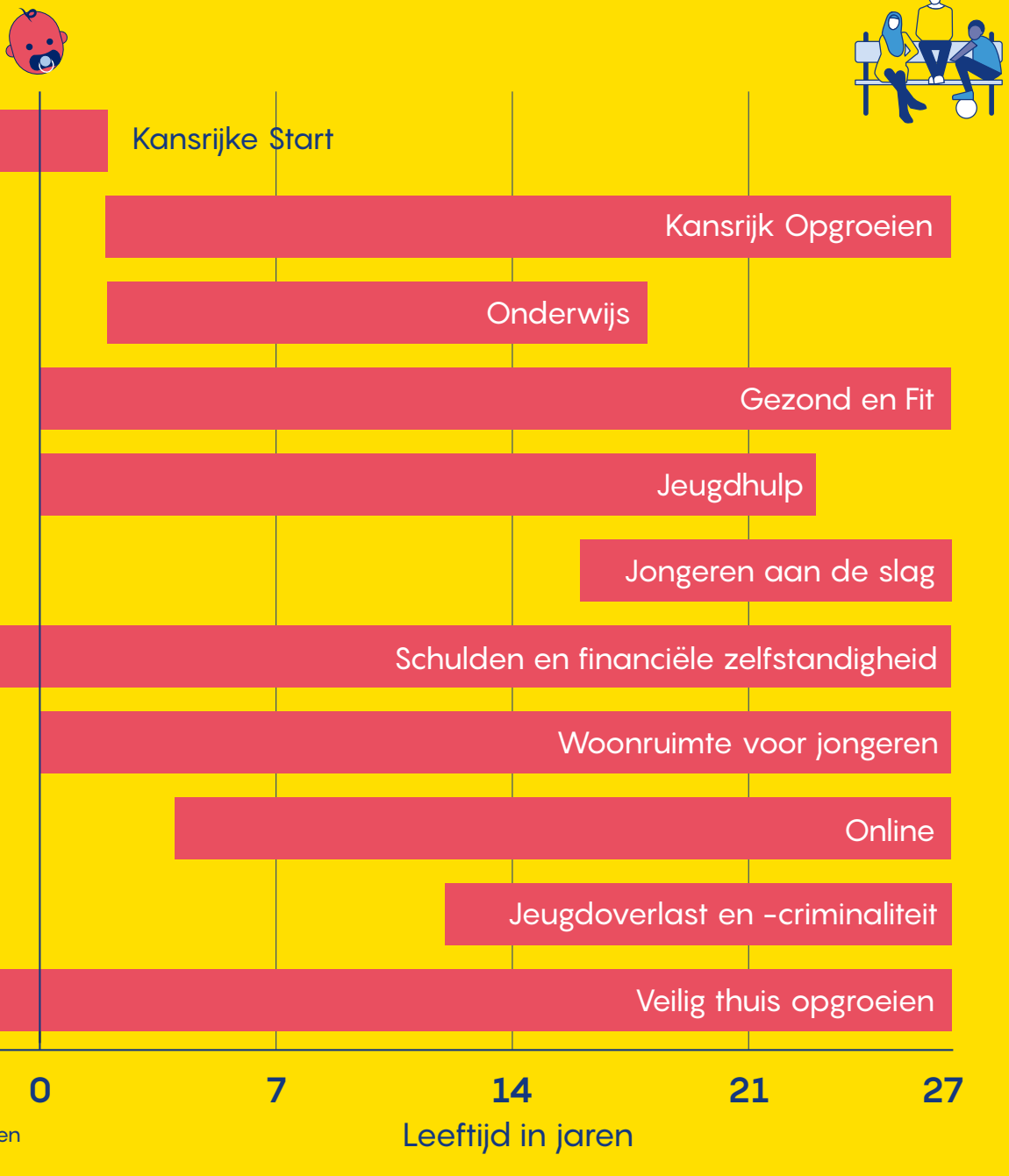
5. Wat doen we om deze doelen te bereiken?

Wij werken aan de drie hoofddoelen: gelijke kansen op persoonlijke ontwikkeling, een stabiele en gezonde basis en in veiligheid en veiligheid opgroeien voor alle Arnhemse kinderen en jongeren. Dat doen wij vanuit verschillende thema's die onderling verbonden zijn: 5.1. Kansrijke Start, 5.2. Kansrijk Opgroeien, 5.3. Onderwijs, 5.4. Gezond en Fit, 5.5. Jeugdhulp, 5.6. Jongeren aan de slag, 5.7. Schulden en financiële zelfstandigheid, 5.8. Woonruimte voor jongeren, 5.9. Online, 5.10. Jeugdoverlast en -criminaliteit en 5.11. Veilig thuis opgroeien.

In onderstaande figuur geven wij een overzicht van hoe onze verschillende thema's samenhangen met onze drie hoofddoelen. En geven wij een overzicht van de leeftijdsgroepen waarvoor wij werken vanuit de verschillende thema's. Op de volgende pagina's bieden wij per thema een overzicht van wat wij doen: wat is de huidige situatie, wat is onze ambitie en wat doen we om deze ambitie te bereiken?

Wat doen we om onze doelen te bereiken?

"We willen van 96 procent van de Arnhemse kinderen in beeld bij jeugdgezondheidszorg naar 100 procent."

5.1 Kansrijke start

Hoe is de situatie nu?

Een veilige, gezonde en kansrijke start is de basis voor een gelukkig mensenleven. De meeste Nederlandse kinderen hebben zo'n goede start, maar er is nog altijd een grote groep kinderen die al bij de geboorte een achterstand oploopt. Ook in Arnhem is al bij de geboorte sprake van ongelijke kansen. In een aantal Arnhemse wijken heb je als baby meer kans op een te laag geboortegewicht, vroeggeboorte of onveilige hechting (Malburgen, Geitenkamp, Broek en Klarendal). Dit kan op latere leeftijd leiden tot mentale, fysieke en/of crimineel gedrag. De eerste 1000 dagen zijn cruciaal voor de ontwikkeling van het kind. In die periode ontwikkelt het kind alle vitale levensfuncties en legt het de basis voor een veilige hechting (-9 maanden tot 2 jaar). De kwetsbare positie van ouders heeft direct gevolgen voor de kansen van het (ongeboren) kind. Naast leefstijlfactoren als voeding, beweging en middelengebruik is vooral stress tijdens de eerste 1.000 dagen een belangrijke risicofactor voor een minder goede start van een kindje. Deze stress hangt bijvoorbeeld samen met armoede, schulden, werkloosheid, huisvestingsproblemen, huiselijk geweld, of laaggeletterdheid. Vaak is er sprake van stapeling van problemen die elkaar in stand houden. Op dit moment is 96 procent van de Arnhemse kinderen tot 2 jaar in beeld bij de consultatiebureaus en jeugdverpleegkundigen.

Wat is onze ambitie?

We werken voor alle Arnhemse kinderen aan gelijke kansen voor persoonlijke ontwikkeling. Dat begint bij een kansrijke start, bij goede geboorte- en jeugdgezondheidszorg die alle Arnhemse kinderen in beeld heeft. Deze zorg moet dichtbij en laagdrempelig zijn. We willen van 96 procent van de Arnhemse kinderen in beeld bij jeugdgezondheidszorg naar 100 procent. Juist het investeren in deze en de volgende fase van kansrijk opgroeien werkt door in volgende generaties en draagt daarmee bij aan het bieden van gelijke kansen en het voorkomen van problemen op latere leeftijd. Wij investeren daarom in een stevige start voor alle Arnhemse kinderen. Om meer kinderen een goede start te bieden, willen we (aanstaande) kwetsbare zwangere vrouwen en ouders vroegtijdig in beeld en bieden we hen ondersteuning. Zo voorkomen we problemen en kunnen we creëren we kansen voor het kind.

Hoe willen we dat bereiken?

Gebiedsgericht

- We zorgen voor een sterk netwerk in de wijk door afspraken te maken over de samenwerking tussen en verantwoordelijkheid van verloskundigen, consultatiebureaus, jeugdartsen- en verpleegkundigen, huisartsen en sociale wijkteams, zodat wij zwangere vrouwen of ouders in kwetsbare positie vroegtijdig in beeld hebben en houden.
- In de wijken met veel sociale problematiek bieden we jeugdgezondheidszorg dichtbij aan. Dat betekent dat wij in deze wijken consultatiebureaus plaatsen.

Preventie voorop

- We ondersteunen ouders (in kwetsbare positie) bij de zwangerschap, de verzorging en opvoeding van hun kinderen om problemen in een later stadium te voorkomen. Deze ondersteuning bieden wij in elke fase van de zwangerschap en de eerste twee jaar van een kind. Dat gaat bijvoorbeeld om verlengde kraamzorg of jeugdverpleegkundigen die huisbezoeken doen. Verder organiseren we groepsbijeenkomsten voor zwangere vrouwen die onder begeleiding van een verloskundige met elkaar in gesprek gaan over diverse thema's (borstvoeding, roken tijdens je zwangerschap, opvoeding, huiselijk geweld).

Sterk in maatwerk

- Wij bieden passende ondersteuning aan ouder(s) en kind als dat nodig is voor een goede start. Bijvoorbeeld als er zorgen zijn over een woning, over geld of over psychische problematiek.

"In de wijken waar veel sociale problematiek is, investeren wij extra. Zodat leren, spelen, sporten en ontmoeten ook na schooltijd mogelijk is."

5.2 Kansrijk opgroeien

Hoe is de situatie nu?

In een groot deel van de Arnhemse wijken gaat het goed en ontwikkelen kinderen zich naar hun vermogen. We zien dat in een aantal Arnhemse wijken de ontwikkeling van kinderen achterblijft, omdat opvoeders niet alle kansen kunnen bieden aan hun kinderen. Bijvoorbeeld door financiële problemen, omdat zij dakloos zijn, door een klein sociaal netwerk, door psychische en lichamelijke gezondheidsproblemen of door huiselijk geweld. Dit zie je terug in de soms te lage schooladviezen van kinderen van wie de ouders laagopgeleid zijn. We zien ook ongelijke kansen voor jongeren met een andere achtergrond in het zoeken van een woning of baan, door discriminatie en racisme door sommige werkgevers en verhuurders. Het maakt nu nog te veel uit wie je bent, hoe je eruitziet, op wie je verliefd wordt en wie je ouders zijn of je een gelijke kans krijgt op ontwikkeling die past bij je kwaliteiten.

Wat is onze ambitie?

Alle kinderen en jongeren in Arnhem groeien kansrijk op. Alle kinderen, ongeacht sociaal-economische status van hun ouders, geslacht, genderidentiteit, seksuele geaardheid én culturele achtergrond hebben dezelfde kansen op persoonlijke ontwikkeling. Een kansrijke omgeving begint bij kinderen thuis. Daarom is een stabiel thuis belangrijk waar kinderen en jongeren financieel vrij, veilig en gezond kunnen opgroeien. Passende woonruimte, werk en een stabiel inkomen voor gezinnen met kinderen zijn daarbij basisvoorwaarden. Wij hebben oog voor het perspectief van kinderen bij dreigende huisuitzettingen of daklooshеid.[2] We signaleren vroegtijdig als kinderen zorgelijk of problematisch gedrag vertonen en grijpen snel en effectief in, zodat problemen niet erger worden.
Naast een stabiele thuisbasis creëren we een kansrijk opvoed- en opgroeiklimaat in de wijk. Daarvoor hebben we naast professionals, vrijwilligers en ouders ook de rest van het netwerk om kinderen heen nodig: opa's, oma's, familievrienden en vrienden of klasgenoten. We creëren een omgeving waar kinderen kansen krijgen om zich te ontwikkelen en waar zij worden beoordeeld op wat zij kunnen en niet op hun achtergrond. Dat doen we door kinderen en jongeren in elke Arnhemse wijk voldoende mogelijkheden te bieden om zich in hun vrije tijd te vermaken, te ontspannen en andere kinderen en jongeren te ontmoeten. In de wijken waar veel sociale problematiek is, investeren wij extra. Zodat leren, spelen, sporten en ontmoeten ook na schooltijd mogelijk is. Dat doen wij door een 8 tot 8 opvoedstructuur of verlengde ontwikkeltijd aan te bieden, omdat deze structuur bij kinderen thuis soms ontbreekt. Dit betekent dat kinderen naar school gaan en na school activiteiten kunnen doen in en om de school of in de MFC's. Denk hierbij aan allerlei buitenschoolse activiteiten: huiswerkbegeleiding, sport, cultuur en kunst. Met deze stevige basis en kansen voor ontwikkeling hebben kinderen meer toekomstperspectief. En komen kinderen minder snel in de problemen en is er minder verleiding om het foute pad op te gaan.

Hoe willen we dat bereiken?

Gebiedsgericht

- In elke wijk zijn voldoende mogelijkheden voor kinderen en jongeren om te leren, spelen, sporten en elkaar te ontmoeten. Hierbij investeren wij meer in wijken met sociale problematiek, waarbij de behoeften van kinderen en jongeren centraal staan.
- Wij organiseren in wijken met veel sociale problematiek een verlengde ontwikkeltijd. Na school kunnen kinderen in of om de school of in het MFC meedoen aan naschoolse activiteiten als huiswerkbegeleiding, sport, bewegen en kunstactiviteiten en cultuureducatie. Tijdens de schoolvakantie organiseren wij zomerschoolactiviteiten.
- Met het kinder-, tiener- en jongerenwerk, sport- en kunst- en cultuuraanbod zorgen we voor professionals en vrijwilligers in de wijk die bijdragen aan de talentontwikkeling van kinderen en het vroegtijdig signaleren van problemen. Voor het tiener- en jongerenwerk werken we aan een vernieuwde opdracht die aangeeft waar prioriteiten liggen en welke kwaliteit we verwachten.

Preventie voorop

- We zorgen dat ouders hun financiële basis op orde hebben en dat zij perspectief hebben op een gezonde financiële toekomst zodat kinderen niet in armoede op hoeven te groeien.
- We zorgen dat ouders participeren in onze samenleving, bij voorkeur met een betaalde baan die voldoende inkomen oplevert om kinderen een goede basis te kunnen geven.
- We zorgen dat onze vrijwillige organisaties, professionals, maar ook in het onderwijs en andere vindplekken zorgen over ongelijke kansen tijdig worden gesignaleerd. Als het nodig is verwijzen wij ouders vroegtijdig door naar ondersteunend hulpaanbod en voorzieningen.

Sterk in maatwerk

- We trainen professionals en vrijwilligers in onze stad om op een inclusieve manier te denken en te handelen zodat alle kinderen zich gehoord en gezien voelen.
- Als kinderen hulp of ondersteuning ontvangen dan organiseren wij op de risicomomenten een goede overdracht (denk aan de leeftijden 2, 4, 12, 16 t/m 18, 21 jaar). Zodat het kind geen last ondervindt van een overgang van bijvoorbeeld primair naar voortgezet onderwijs.

"We zien een gezamenlijke verantwoordelijkheid tussen gemeente, scholen en ouders in de begeleiding van kinderen en jongeren om problemen als onderpresteren, spijbelen en schooluitval te voorkomen."

5.3 Onderwijs

Wat is de situatie?

Met de Arnhemse schoolbesturen en voorschoolse organisaties hebben we de Maatschappelijke Educatieve Agenda Arnhem opgesteld (MEAA). MEAA is een wettelijk instrument voor gemeenten en schoolbesturen om tot afspraken te komen over onderwijs(achterstanden)beleid en jeugdhulpbeleid. Hierbij stimuleren we gelijke kansen in het onderwijs. Het onderwijs doet dit vanuit haar onderwijskundige taak, de gemeente vult daarop aan. Dat doen wij tijdens schooltijd door te controleren of leerlingen voldoen aan de leerplicht en door jeugdhulp te bieden aan kinderen die dat nodig hebben. Na schooltijd bieden wij ondersteuning aan kinderen die dat nodig hebben, waardoor zij zich goed kunnen ontwikkelen op school.

Arnhemse kinderen leveren betere prestaties op school en halen een diploma. Wel zien we dat schoolprestaties van kinderen sterk afhankelijk zijn van de (thuis-)omgeving. Wij zien dat kinderen van laagopgeleide ouders een lager advies krijgen dan zij zouden verdienen op basis van hun kwaliteiten.

Bij de overgang van het voortgezet onderwijs naar het middelbaar beroepsonderwijs zijn alle kinderen en jongeren in beeld. We zien een dalende trend ontstaan in het aantal voortijdig schoolverlaters, maar het percentage vroegtijdig schoolverlaters is nog steeds hoger dan het landelijk gemiddelde: in Arnhem gaat het om 2,47 procent, voor heel Nederland gaat het om 1,72 procent.

Wat is onze ambitie?

Goed onderwijs en het halen van een diploma is de basis voor een kansrijke toekomst. Door goed onderwijs leren kinderen kennis en vaardigheden waarmee zij mee kunnen doen aan de samenleving en opgroeien naar zelfstandigheid. De vraag van vandaag, is het onderwijs van morgen. We houden aandacht voor de pedagogische driehoek (gezin-school-vrije tijd), omdat een veilig klimaat cruciaal is voor de ontwikkeling van jongeren. Een actieve rol van ouders is essentieel voor het leren en ontwikkelen van kinderen en jongeren, maar ook andere opvoeders zoals jongerenwerkers en sportcoaches.

Arnhem draagt actief bij aan de ruimte voor kwalitatief goed onderwijs. We stimuleren gevarieerd onderwijsaanbod op goede scholen in goede gebouwen. Kinderen met een achterstand worden zo vroeg mogelijk gesignaleerd en goed voorbereid op het reguliere onderwijs. We zien een gezamenlijke verantwoordelijkheid tussen gemeente, scholen en ouders in de begeleiding van kinderen en jongeren om problemen als onderpresteren, spijbelen en schooluitval te voorkomen. Hiermee zorgen we voor kansen op ontwikkeling voor alle Arnhemse kinderen en jongeren. We doen er alles aan om samen het aantal vroegtijdig schoolverlaters dichter naar het landelijk gemiddelde te brengen en om betere uitstroom vanuit het onderwijs naar de arbeidsmarkt te creëren.

Hoe willen we dat bereiken?

Gebiedsgericht

- Vanuit wijkorganisaties ondersteunen we jongeren in kwetsbare posities, bijvoorbeeld door huiswerkbegeleiding. Zo maken we een soepele overgang van voortgezet (speciaal) onderwijs naar de arbeidsmarkt mogelijk.

Preventie voorop

- We zorgen voor gelijke kansen voor kinderen door inzet van vroeg- en voorschoolse educatie voor kinderen die een leerachterstand dreigen op te lopen (vanaf 2,5 jaar). Zo voorkomen of verminderen wij ontwikkel- of onderwijsachterstanden bij kinderen.
- We ondersteunen onderwijs in het voorkomen van voortijdig schoolverlaten. Dit doen we door scholen met de grootste problematiek (VMBO en VMBO niveau 1 en 2) te ondersteunen. Met deze ondersteuning brengen scholen rolmodellen en jongerenwerkers de school in die hulp bieden en oog hebben voor wat er speelt bij een kind: thuis, op school en in de vrije tijd.
- Arnhem wil huisvestingskwaliteit bieden voor alle schoolgebouwen om zo bij te dragen aan goed onderwijs. Ieder schoolgebouw moet uitnodigend zijn en het mogelijk maken voor leerlingen om zich te ontwikkelen in een gezonde en veilige omgeving. In wijken met veel sociale problematiek investeren wij in huisvesting waar ruimte is voor kleinere klassen, zodat wij meer kansen creëren voor kinderen om zich te ontwikkelen.

Sterk in maatwerk

- Scholen en samenwerkingsverbanden zijn verantwoordelijk voor het bieden van passend onderwijs. We hebben richtlijnen voor jeugdhulp binnen onderwijs. Als kinderen speciale ondersteuning nodig hebben om onderwijs te volgen, bijvoorbeeld als ze psychosociale of psychische problemen ondervinden of er gedragsproblemen zijn in de omgang met anderen, dan bieden we jeugdhulp.
- We hebben extra aandacht voor de schoolovergangen, specifiek voor die kinderen in een kwetsbare positie. Stichting Pas begeleidt de overgang van naar primair onderwijs. We stimuleren de samenwerking tussen primair onderwijs en voortgezet onderwijs om een soepele overgang te realiseren, zodat jongeren zich kunnen blijven ontwikkelen op het niveau dat past.
- In de Internationale Schakel Klas bieden we nieuwe Arnhemse kinderen en jongeren onderwijs. We bereiden leerlingen voor op het reguliere onderwijs of op werk. Het leren van de Nederlandse taal staat centraal.

"Met een gezonde leefstijl en voldoende beweging zorgen we voor ontspanning, plezier en veerkracht en voorkomen we overgewicht en andere (mentale) gezondheidsproblemen bij kinderen en jongeren."

5.4 Gezond en Fit

Hoe is de situatie nu?

In Arnhem zetten we in op kinderen en jongeren die zowel fysiek als mentaal gezond en fit zijn. Er gaat veel goed: het merendeel van de kinderen groeit gezond op, buurtsportcoaches van het Sportbedrijf Arnhem stimuleren beweging onder de jeugd, met het programma Helder op School geven we jongeren tips over verantwoord middelengebruik en via het concept Gezond Onderweg begeleiden we kinderen en hun gezin naar een gezonde leefstijl. Maar we hebben ook een aantal uitdagingen. De helft van de Arnhemse kinderen haalt de beweegnorm van 5 uur per week niet en te veel kinderen en jongen kampen met overgewicht en hebben daardoor zorg nodig. Het percentage jongeren dat lid is van een sportclub daalt al een aantal jaar. Tot slot veroorzaakt middelengebruik door jongeren problemen en staat de mentale gezondheid van jongeren onder druk.

Wat is onze ambitie?

Alle Arnhemse kinderen en jongeren krijgen gelijke kansen om te sporten, te bewegen en de basis te leggen voor een gezond leven. Dit betekent dat alle Arnhemse kinderen en jongeren de mogelijkheden hebben om een gezonde leefstijl eigen te maken en deze vaardigheden zo jong mogelijk aan te leren. Daar hoort bij dat alle Arnhemse kinderen de beweegnorm van 5 uur per week halen. Met een gezonde leefstijl en voldoende beweging zorgen we voor ontspanning, plezier en veerkracht en voorkomen we overgewicht en andere (mentale) gezondheidsproblemen bij kinderen en jongeren. Onze ambitie is dat Arnhemse kinderen en jongeren fysiek én mentaal gezond zijn. Dit houdt in dat jongeren samen met hun omgeving het vermogen en de veerkracht hebben om met de fysieke, psychische en sociale uitdagingen van het leven om te kunnen gaan.

Hoe willen we dat bereiken?

Gebiedsgericht

- Wij zorgen voor vitale sportverenigingen verspreid over de stad, zodat Arnhemse kinderen ook na school veilig en vrolijk kunnen bewegen. De openbare ruimte nodigt daarbij uit tot bewegen. Met een investering in urban sports bieden wij jongeren een sportieve uitdaging, afleiding en een uitlaatklep.

Preventie voorop

- VGGM en Sportbedrijf Arnhem ondersteunen kinderen en jongeren in het maken van gezonde keuzes. Wij investeren in de beweegvaardigheid van de kinderen en geven kennis mee over een gezonde leefstijl. Hierbij hoort ook aandacht voor gezonde voeding en bewegen bij kinderopvang, scholen en sportverenigingen. Op en rond school bewegen kinderen minimaal 5 uur per week, in de pauze en met extra bewegingsonderwijs.
- In samenwerking met scholen, GGD en IrisZorg Preventie informeren wij jongeren over verantwoord middelengebruik.
- Wij bieden met jongerenwerk en Pro Persona Connect laagdrempelige voorzieningen om de mentale gezondheid van jongeren te bevorderen door afleiding te bieden. Of door jongeren met stress of andere mentale problemen op te vangen en te ondersteunen.
- Wij maken depressie en suïcidale gedachten bij jongeren bespreekbaar door een publiekscampagne. Wij trainen professionals en vrijwilligers in het bespreekbaar maken van depressie en suïcidaliteit en hoe je passende hulp biedt aan deze jongeren.

Sterk in maatwerk

- We bieden kinderen waarvan de ouders een laag inkomen hebben de kans om te sporten met de Gelrepas.

In het uitvoeringsplan Gezond en Fit, het Sport- en Beweegakkoord Arnhem en het Arnhemse Preventieakkoord bieden wij een uitgebreid overzicht van onze acties voor dit thema.

5.5 Jeugdhulp

Hoe is de situatie nu?

Soms lopen kinderen vast in hun ontwikkeling. Of hebben ouders moeite om hun kinderen te ondersteunen en te stimuleren in hun ontwikkeling. Als het netwerk van een kind en vrij toegankelijke voorzieningen geen uitkomst bieden zetten we specialistische zorg in vanuit de Jeugdwet. Dit gaat om kinderen tot 18 jaar en soms jeugdigen tot 23 jaar (Verlengde Jeugdwet). Wij kopen specialistische zorg in bij jeugdzorgaanbieders. Gemiddeld genomen krijgt 10 procent van de Arnhemse kinderen op deze manier jeugdhulp in de vorm van ambulante begeleiding, of behandeling, specialistische zorg met verblijf, jeugdbescherming of jeugdreclassering. Arnhemse ouders of kinderen kunnen zelf om hulp vragen via de sociale wijkteams, huisartsen of jeugdartsen. Vanuit de jeugdbescherming en jeugdreclassering kan jeugdhulp ook opgelegd worden, wanneer de ontwikkeling van een kind wordt bedreigd, bijvoorbeeld door onveiligheid thuis.
Landelijk liggen de gemiddelde kosten voor jeugdhulp tussen de €8200 en €16.000 per kind. In Arnhem zijn de gemiddelde kosten per kind dat jeugdhulp ontvangt €8.662. Dat betekent dat Arnhem in de groep gemeenten valt die relatief lage gemiddelde kosten heeft voor jeugdhulp per kind. We zien dat in wijken met relatief veel hoogopgeleide inwoners ouders een groter beroep doen op jeugdhulp dan de ouders in wijken met veel sociale problematiek.
Daar vragen ouders minder snel om hulp, waardoor problemen vaak complexer worden en kinderen schade oplopen in hun persoonlijke ontwikkeling.

Wat is onze ambitie?

We willen dat meer kinderen in Arnhem zich ontwikkelen naar zelfstandigheid en een gezond volwassen leven. Als het nodig is, ontvangen zij daarbij tijdig passende hulp. Passende hulp betekent dat hulp kwalitatief goed is. En dat hulp zo licht en dicht mogelijk bij huis of thuis wordt ingezet en het kind zo veel mogelijk een normaal leven kan leiden. Daarvoor is het belangrijk dat wij problemen zo vroeg mogelijk signaleren om erger te voorkomen. We richten ons op kinderen in kwetsbare situaties: kinderen die de zorg het hardst nodig hebben om zich te kunnen (blijven) ontwikkelen. Daarvoor is het nodig dat we heldere keuzes maken in wie wel en wie niet individueel gespecialiseerde hulp ontvangt. We willen dat professionals in de wijk elkaar kennen, op de hoogte zijn van elkaars aanbod en aansluiten bij de vragen van kinderen en jongeren in de wijk. Om dat te bereiken willen we het aantal aanbieders jeugdzorg verkleinen door per wijk samen te werken met enkele specialistische zorgaanbieders.
We willen dat kinderen zo veel mogelijk op eigen kracht meedoen aan het dagelijkse leven. Daarvoor hebben zij een goede sociale basis in de buurt nodig waar ze op kunnen terugvallen. Bijvoorbeeld op school, bij de sport- of cultuurvereniging. Als het netwerk en de sociale basis bij een kind niet toereikend zijn voor de ontwikkeling, zetten wij (tijdelijk) specialistische hulp in. Een kind mag zijn wie het is, ook als het afwijkt van de norm. Bijvoorbeeld omdat een kind druk is of moeite heeft met leren. We stoppen we met onnodig problematiseren van gedrag en normaliseren het gebruik van zorg. Daarbij accepteren we dat sommige problemen horen bij het opgroeien.

Hoe willen we dat bereiken?

Gebiedsgericht

- We zetten jeugdhulp zo dichtbij als mogelijk in en vormen wijknetwerken om dat mogelijk te maken. Hulp wordt gegeven bij het kind thuis, op school of in de wijk. Bijvoorbeeld door wijkcoaches die kinderen met een hulpvraag zelf begeleiden. En door de inzet van praktijkondersteuners jeugd bij de huisarts die kunnen helpen bij psychische problematiek. Alle Arnhemse huisartsenpraktijken die dat willen, ondersteunen wij door de inzet van een praktijkondersteuner jeugd.
- Wanneer deze lichtere hulp niet voldoet, zetten de sociale wijkteams specialistische jeugdzorg in. Wij zorgen per wijk voor jeugdhulpaanbieders die samenwerken met andere professionals in de wijk en met hun aanbod aansluiten bij de zorgvragen van kinderen en jongeren in die wijk.

Preventie voorop

- We geven extra aandacht aan mentale gezondheid en het ontwikkelen van veerkracht, zodat kinderen en ouders beter kunnen omgaan met problemen en tegenslag. Dat doen we door ondersteuningsbijeenkomsten voor ouders te organiseren en in begeleidingsgesprekken aandacht te besteden aan kalmeren, het begrijpen van gedrag en met ouders te praten over wat gebruikelijke zorg is.

Sterk in maatwerk

- • We hebben de sociale wijkteams duidelijke kaders meegegeven wanneer zij jeugdhulp wel of niet in mogen zetten. Deze kaders houden we up to date, op basis van wat er speelt bij kinderen en jongeren. In deze kaders stellen we altijd kritisch de vraag of jeugdhulp de beste oplossing is voor het kind, ouders al doen wat verwacht mag worden en het netwerk of voorzieningen in de buurt al ingezet zijn. Wij vragen ouders hun kinderen meer zelf te ondersteunen, bijvoorbeeld bij opgroeiproblemen, druk gedrag of verdriet in plaats van standaard begeleiding of behandeling te zetten. Daardoor ervaren kinderen dat tegenslag en moeilijke periodes bij het leven horen en leren zij daar mee om te gaan.
- We plaatsen kinderen alleen uit huis als het echt niet anders kan. We organiseren liever zorg bij kinderen thuis, of als dat niet kan, bij pleegouders of gezinshuizen. Jeugdhulp met verblijf is een laatste optie die we graag zoveel mogelijk willen voorkomen.
- We zetten de doorbraakmethode in om te werken aan een beter perspectief voor gezinnen met complexe, meervoudige problemen in een kwetsbare, onveilige situatie.
- We versnellen en verbeteren de veiligheidsketen (Veilig Thuis, sociale wijkteams, jeugdbescherming en de Raad voor de Kinderbescherming), zodat kinderen sneller passend hulpaanbod krijgen om de veiligheid in het gezin te herstellen.
- We dringen de wachtlijsten bij jeugdhulpaanbieders terug door oplossingen te zoeken met ouders en aanbieders, zodat kinderen met een zorgvraag tijdig een goed passend hulpaanbod krijgen. Bijvoorbeeld de praktijkondersteuners jeugd bij de huisarts kunnen kinderen op de wachtlijst helpen met hun vraag, voordat zij hun traject kunnen beginnen.

"In wijken waar veel jongeren niet naar school gaan of niet aan het werk zijn gaan onze professionals gericht aan de slag om jongeren terug naar school of aan het werk te krijgen."

5.6 Jongeren aan de slag

Hoe is de situatie nu?

Het overgrote deel van de Arnhemse jongeren vindt zelf de weg naar werk of school. Onze inzet richt zich op jongeren die af en toe een steuntje in de rug nodig hebben of soms zelfs langdurig ondersteuning kunnen gebruiken om zelfstandig te worden. We zetten al jaren sterk in om te voorkomen dat jongeren in de bijstand terechtkomen. We werken hiervoor nauw samen met onderwijs, werkgevers en het UWV. Het aantal Arnhemse jongeren van 18 tot 27 jaar met een bijstandsuitkering ligt gemiddeld lager dan in vergelijkbare steden in Nederland. Op dit moment ontvangen 743 jongeren in Arnhem een bijstandsuitkering, dat is 2,9 procent van het totaal aantal jongeren van 18 tot 27 jaar.

Wat is onze ambitie?

We willen geen enkele Arnhemse jongeren in de bijstand. Om dat te bereiken begeleiden wij jongeren die uitstromen uit het voortgezet speciaal onderwijs, praktijkonderwijs, VMBO, Entreeopleiding en uitvallers op het MBO niveau 2 naar een vervolgopleiding. Als een vervolgopleiding geen optie is, begeleiden we deze jongeren naar werk: een duurzame werkplek, passende dagbesteding of zij ontvangen ondersteuning in de weg daar naartoe. Oftewel: wij hebben een sluitende overgang van onderwijs naar werk voor jongeren in een kwetsbare positie. Hiermee voorkomen wij dat jongeren uitvallen, geen opleiding volgen of betaalde baan hebben en een uitkering moeten aanvragen. In wijken waar veel jongeren niet naar school gaan of niet aan het werk zijn en waar dit als prioriteit in de gebiedsagenda's wordt bepaald, gaan onze professionals gericht aan de slag om jongeren terug naar school of aan het werk te krijgen.

Hoe willen we dat bereiken?

Gebiedsgericht

- De gebiedsteams werk en inkomen helpen jongeren in de wijk in de zoektocht naar een baan. Hierbij pakken de gebiedsteams naast werkloosheid ook andere problemen aan, bijvoorbeeld als een jongere schulden heeft of zich bezighoudt met criminele activiteiten.
- We bieden werkloze jongeren de mogelijkheid om tegen betaling, onder begeleiding, klussen te doen in de wijk. Zo wennen zij aan structuur, hebben zij een eigen inkomen en maken we de stap naar een andere werkgever kleiner.

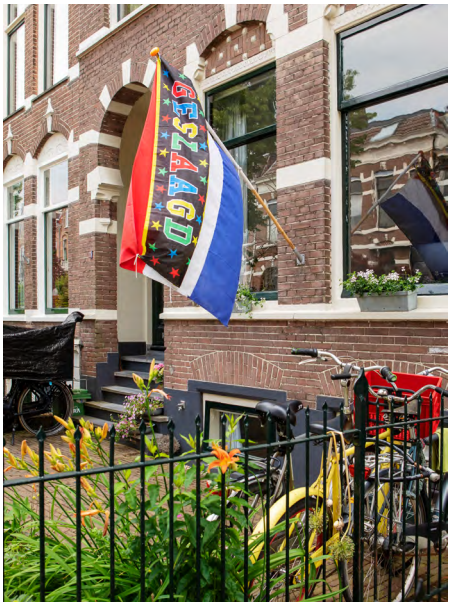
Preventie voorop

We intensiveren en verbeteren de leerlingnetwerken voortgezet speciaal onderwijs en praktijkonderwijs, wat bijdraagt aan een warme overgang van school naar werk voor jongeren met een afstand tot de arbeidsmarkt.

- We maken afspraken met het UWV om jongeren met achtergrond van voortgezet speciaal onderwijs en praktijkonderwijs preventief te begeleiden en te bemiddelen naar werk.
- We onderzoeken samen met het onderwijs op welke wijze we MBO-instellingen kunnen ondersteunen bij de overgang van school naar werk om te voorkomen dat jongeren uitvallen.

Sterk in maatwerk

- We zorgen als arbeidsmarktregio voor duurzame banen voor jongeren en passende ondersteuning op de werkplek voor zowel jongeren als werkgevers.
- We brengen ons huidige aanbod voor jongeren met een bijstandsuitkering in beeld en zorgen dat dit past bij de behoeften van jongeren.
- We brengen de jongeren die geen startkwalificatie hebben, geen onderwijs volgen, geen werk hebben en geen uitkering ontvangen, in beeld. We benaderen deze groep en activeren hen richting werk.
- We zorgen voor ontmoetingen tussen jongeren en werkgevers. Zeker voor jongeren die zelf minder potentiële werkgevers kennen, vinden we het belangrijk dat zij een podium krijgen om zichzelf te laten zien. Initiatieven als de Picknick of Kansenmakers zijn hier goed voorbeelden van.
- We zetten een netwerk op met Arnhemse werkgevers waarmee we diversiteit bij werkgevers vergroten en diversiteit in de organisaties meer zichtbaar maken.

"In wijken met de meeste armoede- en schuldenproblematiek zorgen we voor aanspreekpunten waar inwoners terecht kunnen met alle vragen over geldzorgen."

5.7 Schulden en financiële zelfstandigheid

Hoe is de situatie nu?

In Arnhem leven zo'n 15.000 huishoudens in armoede. Zeker 5.000 Arnhemse kinderen groeien op in armoede.[3] We zien veel Arnhemmers bij wie de financiële problemen zo groot zijn dat ze hun schulden niet meer zelf kunnen oplossen. Leven in armoede en/of met schulden is meer dan het structureel niet kunnen rondkomen door een tekort aan financiële middelen. Het gaat ook over het niet mee kunnen doen aan de samenleving, minder kansen in het onderwijs en op de arbeidsmarkt, op een krachtig sociaal netwerk en op onvoldoende kennis en vaardigheden. Veel ouders en hun kinderen vinden sociale uitsluiting het ergst. Bijvoorbeeld omdat kinderen niet mee kunnen op schoolreisje of omdat kinderen geen cadeau kunnen kopen voor het kinderfeestje van een klasgenoot.

Wat is onze ambitie?

We willen een stad zijn waar ouders een stabiele financiële basis voor hun kinderen bieden, zodat kinderen kansen krijgen om zich te ontwikkelen, kunnen meedoen en (financieel) zelfstandig kunnen worden. Om schulden en armoede te voorkomen is het belangrijk dat Arnhemse kinderen financiële vaardigheden aanleren. Als kinderen, jongeren of hun ouders toch in armoede leven en/of schulden krijgen, dan signaleren we dit zo vroeg mogelijk om erger te voorkomen. En we hebben we voor alle Arnhemmers (ouders en jongeren) ondersteuning op het gebied van schuld- en armoede dienstverlening. We zorgen voor perspectief om uit de armoede te raken, schulden op te lossen en stappen te zetten richting (betaald) werk. In deze hulp is het bieden van perspectief belangrijk, bijvoorbeeld door te helpen in de stap naar werk of een opleiding.

Hoe willen we dat bereiken?

Gebiedsgericht

- Per gebied willen we passend preventieaanbod om armoede en schulden te voorkomen, wat aansluit bij de financiële problemen die spelen in de wijk.
- In wijken met de meeste armoede- en schuldenproblematiek zorgen we voor aanspreekpunten waar inwoners terecht kunnen met alle vragen over geldzorgen.

Preventie voorop

- We doorbreken het taboe rondom geldzorgen en schulden door een (social media)campagne door de hele stad.
- We zorgen dat kinderen voor hun 18de goed voorgelicht zijn over de financiele veranderingen die hen te wachten staan, zodat zij niet in de schulden terechtkomen.
- We leren Arnhemse kinderen en ouders financiële vaardigheden of begeleiden hen in stappen richting activering/meedoen en (betaald) werk. We gebruiken hiervoor de scholen als vindplaats.
- Om schulden bij jongeren zo vroeg mogelijk te signaleren, zetten we buddy's in op scholen (Opr€cht). Dit zijn jongeren die samen met jongeren aan de slag gaan met hun geldproblemen en hen verwijzen naar de voorzieningen en schulddienstverlening.
- We maken afspraken met samenwerkingspartners over vroegsignalering van schulden en zorgen voor een goede overdracht naar de armoede aanpak en schulddienstverlening. Andersom zetten we bij de schulddienstverlening ook actief in op het doorgeleiden van inwoners naar (betaald) werk.

Sterk in maatwerk

- We bieden een financieel vangnet voor de Arnhemmers die dat nodig hebben. Voor inwoners die geen betaald werk hebben, gebeurt dat in de vorm van een (bijstands)uitkering en ondersteunende maatregelen voor mensen die leven onder de armoedegrens of schulden hebben. Bijvoorbeeld: ondersteunen bij schoolkosten en de kosten van schoolreisjes.
- Met de Gelrepas bieden we kinderen van 0 tot 18 jaar en volwassenen kansen om mee te doen aan onze samenleving. Op de Gelrepas staat een tegoed dat is aangepast aan de leeftijd dat kinderen kunnen inzetten voor bijvoorbeeld sport of cultuur.
- We saneren (kleine) schulden van jongeren met het Jongeren Perspectieffonds. Bijvoorbeeld door samenwerking met buddy's krijgen we meer jongeren in beeld om deze hulp te kunnen bieden.
- We bieden voor de jongeren met schulden een basis en nemen belemmeringen weg om ook aan de slag te gaan, bijvoorbeeld door onderwijs te volgen en/of te werken.

In Zij aan zij, de Arnhemse visie op schulddienstverlening, de Uitvoeringsagenda Schulddienstverlening en (de) Weg uit armoede: werken aan perspectief, Arnhemse armoede aanpak bieden wij een uitgebreid overzicht van onze acties voor dit thema.

"Een eigen woonplek is een fundament voor jongeren om zich op de toekomst te kunnen richten, zich te ontwikkelen en mee te doen in de maatschappij."

5.8 Woonruimte voor jongeren

Hoe is de situatie nu?

Passende woonruimte hoort bij een stabiele basis voor jongeren. Een eigen woonplek is een fundament voor jongeren om zich op de toekomst te kunnen richten, zich te ontwikkelen en mee te doen in de maatschappij. Op de huidige, krappe woningmarkt zijn de problemen groot en kansenongelijkheid neemt daardoor toe. Voor starters is een koopwoning in toenemende mate vrijwel onbereikbaar zonder financiele hulp van ouders. Zeker als jongeren te maken hebben met hoge woonlasten, dan is het nauwelijks mogelijk om zelf te sparen. Ook het vinden van een huurwoning kan een uitdaging zijn, bijvoorbeeld door de wachtlijsten bij corporaties, of omdat jongeren niet voldoen aan de inkomenseis bij particuliere verhuur of omdat jongeren worden gediscrimineerd door particuliere verhuurders.

Woonruimte is een belangrijk startpunt voor herstel als het niet goed met jongeren of gezinnen gaat. Voor jongeren die uitstromen uit jeugdzorg, beschermd wonen, maatschappelijke opvang of detentie is de afstand tot de woningmarkt groot. Zij kunnen vrijwel niet op eigen houtje een woning of kamer vinden in de particuliere sector. Zij zijn aangewezen op de corporaties, waar niet veel woonruimte voor hen vrijkomt. We zien dat jongeren langer in beschermd wonen blijven dan nodig, omdat zij geen woning kunnen vinden. Een klein deel van de jongeren wordt zelfs dakloos. Van de dakloze jongeren heeft zo'n 60 procent een verleden in de jeugdzorg.[4]

Wat is onze ambitie?

Alle jongeren worden beoordeeld op objectieve criteria om in aanmerking te komen voor een woning. Wij gaan voor groter aanbod op de woningmarkt door hard te werken aan nieuwbouw. Binnen het bestaande woningaanbod streven we naar meer mensen in passende huisvesting, doordat zij doorstromen. Een passend en divers huisvestingsaanbod is nodig om te voorkomen dat jongeren dakloos worden en om uitstroom uit jeugdhulp met verblijf, beschermd wonen, maatschappelijke opvang en detentie te bevorderen. De woonsituatie van jongeren die zorg of ondersteuning nodig hebben organiseren we zo licht en dichtbij mogelijk, bijvoorbeeld in een zelfstandige woning met ambulante begeleiding thuis. Zo kunnen jongeren zo veel mogelijk hun normale leven leiden. Wij willen voorkomen dat jongeren in maatschappelijke opvang komen. Als dit wel gebeurt, dan zijn jongeren zo kort mogelijk in de maatschappelijke opvang.

Hoe willen we dat bereiken?

Gebiedsgericht

- Wij werken samen met gemeenten in onze regio aan meer passende woonruimte voor jongeren op basis van ons woningmarkt behoefteonderzoek.
- We zorgen samen met SSH& voor voldoende studenthuisvesting, zodat Arnhem een aantrekkelijke stad is om te studeren of je opleiding te volgen.
- Wij zorgen samen met gemeenten in onze regio voor voldoende woonruimte waar jongeren die uitstromen uit jeugdhulp met verblijf, beschermd wonen, dak- en thuislozenopvang en detentie terechtkunnen. Voor deze groepen jongeren stellen wij uitstroomprofielen op, waar wij hun woon- en hulpvraag in beschrijven. Op basis van deze profielen verbeteren we de afspraken met de corporaties.

Preventie voorop

- We zetten in op bewustwording van discriminatie en racisme bij verhuurders en woningcorporaties, voor jongeren met een andere culturele achtergrond, voor jongeren vanuit zorg, verblijf, maatschappelijke opvang of detentie.

Sterk in maatwerk

- We bieden jongeren in kwetsbare positie de juiste ondersteuning bij wonen. Bijvoorbeeld door kamertraining aan jongeren die daarna zelfstandig gaan wonen met lichte begeleiding.
- In de woonzorgvisie beschrijven wij hoe wij woonruimte realiseren voor mensen die ondersteuning nodig hebben, waaronder jongeren die uitstromen uit beschermd wonen, jeugdzorg met verblijf, maatschappelijke opvang en detentie.

In het Plan van Aanpak Woningbouwontwikkeling Arnhem, Transformatieplan Beschermd Thuis 'Samen aan Zet' en de Woondeal bieden wij een uitgebreid overzicht van onze acties voor dit thema.

"Wij breiden het online veldwerk door jongerenwerkers uit: Arnhemse jongerenwerkers doen hun werk naast op straat en in de wijk ook online."

5.9 Online

Wat is de huidige situatie?

Kinderen in Nederland kijken zo'n 3 tot 7 uur per dag op een scherm, vooral op hun smartphone. Foto's maken, gamen, handelen in crypto en in contact blijven met anderen is nog nooit zo makkelijk geweest. Jongeren en kinderen zijn steeds afhankelijker van hun smartphone. Kinderen krijgen sneller een onrealistisch wereldbeeld door rijke influencers, de aantrekkingskracht om online snel geld te verdienen groeit en de hoeveelheid online nepnieuws of radicale ideeën (cultureel of politiek) neemt toe. Wij zien dat deze online cultuur een voedingsbodem kan zijn voor (online) criminaliteit en radicalisering.[5]

Jongeren krijgen steeds meer te maken met online onveiligheid. Denk aan de cultuur op social media van shamen en exposen, sexting, sextortion, bedreigingen, afpersen en pesten. Maar ook aan online gokken en schulden maken. Door een generatiekloof met ouders, docenten en omgeving worden deze online gevaren niet altijd begrepen of gezien. Daardoor kan het voor kinderen en jongeren lastig zijn om te weten wanneer een situatie gevaarlijk is of waar zij kunnen aankloppen als zij iets vervelends hebben meegemaakt. Gevoelens van schaamte, psychische klachten, het vermijden van sociale activiteiten en schoolverzuim liggen op de loer.

Wat is onze ambitie?

De online wereld is grenzeloos en is niet gebonden aan de grenzen van de gemeente Arnhem. Toch hebben wij aandacht voor online, vanwege de grote impact op het leven van kinderen en jongeren. Maar ook vanwege de potentiële risico's die kinderen lopen voor hun veiligheid. Om te voorkomen dat Arnhemse kinderen en jongeren online in de problemen komen, maken wij ze bewust van de invloed en risico's van online. Als kinderen en jongeren online iets vervelends hebben meegemaakt, weten zij de weg te vinden naar onze hulp. In onze communicatie en informatievoorziening aan jongeren houden wij rekening met hun online voorkeuren, zodat wij ze zo goed mogelijk bereiken.

Hoe willen we dat bereiken?

Gebiedsgericht

- • Wij breiden het online veldwerk door jongerenwerkers uit: Arnhemse jongerenwerkers doen hun werk naast op straat en in de wijk ook online. Met dit online veldwerk signaleren kinder- tiener- en jongerenwerkers welke ontwikkelingen invloed hebben op jongeren en wat potentiële risico's zijn (bijvoorbeeld radicalisering, seksuele intimidatie, criminaliteit, oplichting). Hierbij zorgen wij dat kinder- tiener- en jongerenwerkers voldoende opties voor handen hebben om kinderen of jongeren te helpen die online in de problemen komen. Ook helpen zij kinderen en jongeren om te gaan met online bedreigingen en risico's.

Preventie voorop

- Wij geven op scholen in het voorgezet onderwijs, MBO en HBO voorlichting over online seksualiteit, sexting, exposing en het aangeven van grenzen. Als kinderen of jongeren te maken krijgen met online seksuele intimidatie, dan kunnen zij terecht bij het meldpunt seksuele intimidatie die met hen meedenkt over vervolging en hulp biedt waar nodig.

Sterk in maatwerk

- Wij zien dat jongeren het best te bereiken zijn via hun smartphone, via specifieke social media en online platforms. Daarom houden wij in onze communicatie en informatievoorziening naar jongeren rekening met hun online voorkeuren. Wij maken een app waarin wij een overzicht bieden van al het aanbod voor kinderen en jongeren in Arnhem. Zo weten Arnhemse jongeren en kinderen wat de gemeente doet en voor hen kan betekenen.

5.10 Jeugd-overlast en criminaliteit

Hoe is de situatie nu?

Kinderen die opgroeien in een wijk met veel sociale problematiek, lopen veel risico's en krijgen te maken met allerlei bedreigingen die hun ontwikkeling in de weg kan staan. De optelsom van uitdagingen in deze wijken, waaronder armoede, obesitas, schooluitval en taalachterstanden, zorgt ervoor dat deze kinderen een grote kans lopen om het criminele pad op te gaan. We zien jeugd in deze Arnhemse wijken afglijden. Recent onderzoek wijst uit dat de situatie in een aantal Arnhemse wijken zeer ernstig is op het gebied van drugshandel, drugsgebruik, wapenbezit, afpersing en hand- en spandiensten voor de georganiseerde criminaliteit.[6] Voor jongeren in deze wijken biedt de drugsmarkt een perspectief dat ze niet vinden in onderwijs of op de arbeidsmarkt. De aantrekkingskracht van de drugshandel op jongeren is dan ook groot, zelfs vanaf 12 of 13 jaar. Wij zien deze criminaliteit onder jongeren ontstaan in de wijken waar veel sociale problematiek voor komt. Daarnaast zien we criminele netwerken van jongeren die door de hele stad alles doen om snel geld te verdienen.

Als kinderen en jongeren vanaf 12 jaar een strafbaar feit plegen, zijn zij vervolgbaar vanuit het jeugdstrafrecht of adolescentenstrafrecht. Jeugd—en adolescentenstrafrecht gaat uit van een pedagogische aanpak. Het doel van de gekozen maatregel of straf is om het gedrag van de jongere bij te sturen. Binnen het jeugdstrafrecht wordt de verdachte en zijn omgeving betrokken. Jongeren kunnen een maatregel, een taakstraf of jeugddetentie krijgen. De jeugdreclassering houdt toezicht en biedt begeleiding bij jongeren die volgens het jeugdstrafrecht worden berecht.

Wat is onze ambitie?

Wij voorkomen crimineel gedrag en overlast door kinderen en jongeren door te investeren in de pedagogische driehoek: gezin-school-vrije tijd. Wij gaan hierbij uit van de betrokkenheid en verantwoordelijkheid van ouders en hebben hen nodig om hun kinderen aan te spreken op hun probleemgedrag.

Wij bieden kinderen en jongeren perspectief, waardoor het voor hen niet aantrekkelijk is om crimineel gedrag te vertonen, drugs te verhandelen of af te persen. Thuis, op school en op de sportvereniging, in het wijkcentrum of op straat stimuleren wij kinderen en jongeren met een sterke pedagogische boodschap: blijf op het rechte pad, criminaliteit loont niet. Wij grijpen zo vroeg mogelijk in om te voorkomen dat kinderen en jongeren verder afglijden in zwaardere criminaliteit. Om dit te kunnen doen is het van belang dat wij kinderen tot 18 jaar goed in beeld houden, thuis, op school, door jongerenwerk en door straatcoaches. Voor jongeren die toch in criminaliteit belanden, bieden wij passende interventies en perspectief. Alle interventies gericht op het voorkomen en stoppen van criminaliteit komen samen in het programma BOTOC, Breed Offensief tegen Ondermijnende Criminaliteit.

Hoe willen we dat bereiken?

Gebiedsgericht

- Straatcoaches houden gericht toezicht op straat in wijken met veel problematiek. Ze kennen de jongeren, dragen over aan samenwerkende professionals wanneer nodig en zijn ook indien gewenst aanwezig op of rondom scholen.
- We implementeren in wijken met veel sociale problematiek een Preventief Interventie Team (PIT) op basisscholen, dat kinderen met probleemgedrag signaleert. Dit team stelt vast wat er aan de hand is en stelt samen met ouders en school een plan van aanpak op, voert dit uit en monitort dit tot het kind zelfstandig is.

Preventie voorop

- We implementeren een Preventief Interventie Team (PIT) op basisscholen, dat kinderen met probleemgedrag signaleert. Dit team stelt vast wat er aan de hand is en stelt samen met ouders en school een plan van aanpak op, voert dit uit en monitort dit tot het kind zelfstandig is.
- Met de aanpak Veilig in en om school richten we ons op de veiligheid in en om alle Arnhemse scholen in het voortgezet onderwijs. Deze aanpak moet leiden tot een prettige en veilige leeromgeving, door middel van een team van professionals dat vanuit de school werkt (politie, jongerenwerk en straatcoaches).
- We geven jongerenwerk een belangrijke pedagogische rol in het voorkomen of signaleren van crimineel gedrag en overlast, waarbij we uitgaan van een aanpak gericht op de jongere en de omgeving. Zij voorkomen crimineel gedrag of overlast door kinderen en jongeren perspectief te bieden. Of zij signaleren crimineel gedrag en betrekken relevante partners om kinderen weer op het rechte pad te krijgen.
- Ook de politie heeft een pedagogische rol. Wanneer een kind of jongere een delict heeft gepleegd voert de politie stopgesprekken met het kind of de jongere. Ook spreekt de politie de ouders om hen aan te spreken op hun rol.
- Bureau Halt geeft ook preventielessen over jeugdcriminaliteit op het primair en voortgezet onderwijs.

Sterk in maatwerk

- In het Veiligheidshuis bespreken wij alle Arnhemse jongeren die in aanraking (dreigen te) komen met criminaliteit. Het Veiligheidshuis stelt een plan van aanpak op, waarin we inzetten op perspectief voor de jongere, met als doel crimineel gedrag voorkomen of stoppen.
- We bieden jongeren die crimineel actief zijn perspectief. Door de mogelijkheid om tegen betaling, onder begeleiding, klussen te doen in de wijk. Zo wennen zij aan structuur, hebben zij een eigen inkomen en maken we de stap naar een werkgever kleiner.
- Bureau Halt geeft jongeren die een strafbaar feit hebben gepleegd de kans om hun fout recht te zetten (maatwerk). Bijvoorbeeld door een taakstraf, eventuele schade te vergoeden of excuses aan te bieden aan de betrokkenen.

"We stoppen geweld op een duurzame manier, zodat huiselijk geweld niet van generatie op generatie overgaat."

5.11 Veilig thuis opgroeien

Hoe is de situatie nu?

Jaarlijks zijn naar schatting 1.800 volwassenen en 1.000 kinderen in Arnhem slachtoffer van huiselijk geweld en kindermishandeling.[7] Kinderen en volwassenen die te maken hebben met huiselijk geweld krijgen vaak last van psychische en fysieke gezondheidsproblemen (bijvoorbeeld trauma of suïcidaliteit). Zij lopen een hoger risico op verslaving of het vertonen van crimineel gedrag. Een derde van de kinderen die zelf mishandeld zijn, mishandelt of verwaarloost later als ouder zijn of haar kinderen. In 2019 is de verbeterde Meldcode ingevoerd, een wet die professionals verplicht om actie te ondernemen als zij zorgen hebben over de veiligheid van een gezin. Ondanks die ontwikkeling hebben we helaas het topje van de ijsberg in beeld van de incidenten huiselijk geweld. Het aantal meldingen van huiselijk geweld bij Veilig Thuis, het meld- en adviespunt huiselijk geweld en kindermishandeling, neemt sinds 2020 af in plaats van toe. Veilig Thuis ontvangt zo'n 1.000 meldingen van huiselijk geweld en kindermishandeling per jaar over inwoners uit Arnhem (let op: het aantal meldingen is niet gelijk aan het aantal slachtoffers). Van het totaal aantal meldingen bij Veilig Thuis komt slechts 5 procent van slachtoffers of omstanders zelf, de rest komt van professionals.

Wat is onze ambitie?

Alle Arnhemse kinderen kunnen thuis veilig opgroeien. Fysiek of mentaal geweld is onacceptabel en hoort nergens thuis. Een veilig thuis is de basis om je te ontwikkelen als kind. Als het thuis onveilig is, dan signaleren wij dit zo vroeg mogelijk en bieden wij ondersteuning om de veiligheid te herstellen. Wij krijgen huiselijk geweld en kindermishandeling eerder en beter in beeld, zodat wij escalatie kunnen voorkomen. Alle Arnhemmers moeten weten waar zij terechtkunnen met zorgen over huiselijk geweld. Nu weten nog te weinig mensen wat zij kunnen doen als zij zorgen hebben over mensen in hun omgeving, waardoor wij minder vroeg hulp kunnen bieden en problematiek verergert. We stoppen geweld op een duurzame manier, zodat huiselijk geweld niet van generatie op generatie overgaat. We hebben aandacht voor specifieke groepen die extra kwetsbaar zijn en soms om een andere aanpak vragen. Dit gaat bijvoorbeeld om slachtoffers van kinder- of ouderenmishandeling, eergerelateerd geweld, huwelijksdwang, vrouwelijke genitale verminking of mensenhandel.

Hoe willen we dat bereiken?

Gebiedsgericht

- We vergroten de bekendheid met signalen van huiselijk geweld en kindermishandeling onder alle Arnhemmers. Daarbij geven wij aan wat Arnhemmers kunnen doen als zij zorgen hebben (contact met Veilig Thuis, sociale wijkteam, politie) over iemand in hun wijk.

Preventie voorop

- Door in te zetten op meer kennis over huiselijk geweld bij professionals en inwoners, vergroten wij de naamsbekendheid van en meldingsbereidheid bij Veilig Thuis. Zo hebben wij onveilige situaties eerder in beeld en kunnen wij escalatie voorkomen.
- We zetten een subsidieregeling op om een sterk trainingsaanbod te hebben voor Arnhemse professionals in het sociaal domein (van docent tot wijkcoach tot huisarts). Met dit aanbod maken wij professionals deskundig om risicofactoren te herkennen, signalen van onveiligheid snel op te pikken en actie te ondernemen.
- Slachtoffers van huiselijk geweld trekken vaak niet zelf aan de bel, dus gaan onze sociale wijkteams proactief op ze af als wij zorgen hebben over de veiligheid in een gezin.

Sterk in Maatwerk

- We doen onderzoek naar de effectiviteit van onze aanpak huiselijk geweld en risicofactoren van huiselijk geweld en kindermishandeling. Op basis van de resultaten passen wij onze aanpak aan.
- Wij hebben een passend hulpaanbod en de juiste interventies om huiselijk geweld te stoppen. Bijvoorbeeld de opvang van slachtoffers van huiselijk geweld bij Moviera, het tijdelijk huisverbod of een alarmknop bij (potentiële) slachtoffers thuis.
- In het Uitvoeringsplan Huiselijk Geweld en Kindermishandeling beschrijven wij hoe wij de aanpak vormgeven.

In de Regioaanpak Samen Veilig 2019-2022 bieden wij een uitgebreid overzicht van onze acties voor dit thema.

6. Monitor en participatie

Voor het jeugdbeleid hebben wij drie hoofddoelen waar wij mee aan de slag gaan, waarmee we willen investeren in de jonge generatie Arnhemmers. We hebben informatie en data nodig om te meten of wij op koers liggen om onze doelen te behalen of dat wij tussentijds moeten bijsturen. Om de juiste informatie te verzamelen en onze maatregelen te monitoren, hebben wij naast cijfers ook de input van Arnhemse kinderen, jongeren en hun ouders nodig. Daarom betrekken we hen actief bij de uitvoering van ons beleid. Hoe evalueren we het jeugdbeleid op effectiviteit?

- Wij monitoren ons beleid in de P&C cyclus, met de Turap-I, Turap-II en in januari van het volgende jaar met een terugblik op het voorgaande jaar. Door de bestuursrapportages jeugdzorg en werk en inkomen, waarin we rapporteren over de gestelde doelen en hoe deze gerealiseerd worden.

- Om over de resultaten en prognoses te rapporteren, maken wij een analyse van data uit verschillende bronnen. Denk bijvoorbeeld aan de frontofficesysteem en het backofficesysteem, data van CBS, de Sociale Verzekeringsbank, het CAK, VGGM en data van andere samenwerkingspartners.

- We zetten een jeugdmonitor op om de effectiviteit van het hele jeugdbeleid te kunnen meten. Dit is een stapsgewijs proces dat wij de komende jaren breed in de organisatie oppakken, als onderdeel van de Informatiestrategie 2019-2022. Bij de inrichting van de monitoring houden wij mede rekening gehouden met de financiële inspanning die dit vergt: factoren die te kostbaar zijn apart te meten, zullen niet in de monitor opnemen.

- Verder evalueren wij ons beleid door drie keer per jaar stadsgesprekken te organiseren met kinderen, jongeren en ouders. In deze gesprekken bepalen de kinderen, jongeren en ouders zelf welke thema's zij willen bespreken met de gemeente. Op basis van de ervaringen, kennis en input uit deze stadsgesprekken, stellen wij ons beleid en ons werk bij waar nodig.

- Wij stimuleren kinderen en jongeren die ideeën of initiatieven hebben voor de stad waar zij mee aan de slag willen. Wij stellen subsidie beschikbaar voor initiatieven door jongeren zelf. Met als voorwaarde dat het initiatief helpend is voor andere Arnhemse kinderen, jongeren of inwoners. Wij ondersteunen jongeren in het opzetten van hun idee.

7. Financiën

Met het jeugdbeleid hebben we beschreven hoe de gemeente Arnhem wil investeren in de jonge generatie Arnhemmers. Bij het investeren in een generatie horen langetermijndoelen en -resultaten die wij in de hoofdstukken hiervoor beschreven hebben. Om deze doelen te kunnen bereiken hebben wij ook langetermijninvesteringen nodig, zodat wij problemen bij de wortels kunnen aanpakken.

De financiële tabel hieronder laat zien welke financiële middelen en budgetten wij binnen de begroting 2021 inzetten voor Arnhemse kinderen en jongeren. Van de totale programmabegroting 2021 zetten wij 18,5 procent in voor kinderen en jongeren van -9 maanden tot 27 jaar. Denk daarbij bijvoorbeeld aan budgetten bedoeld voor onderhoud van speeltuinen, bestrijding van onderwijsachterstanden en het verlenen van specialistische jeugdzorg. Voor het ene programma of thema zijn de financiële middelen directer te koppelen aan de jeugd (bijvoorbeeld voor specialistische jeugdzorg) dan bij het andere (bijvoorbeeld voor werk en inkomen of sport en cultuur). In het geval van cultuur noemen we in de tabel alleen de specifieke jeugdonderdelen. In het geval van sport en werk en inkomen nemen we het totale budget en maken we een aanname over het relatieve aandeel van jongeren in dit budget.

Met de tabel geven we een zo compleet mogelijk beeld van onze middelen voor Arnhemse kinderen en jongeren in onze begroting. Budgetten ontwikkelen en wijzigen voortdurend. Dit overzicht geeft de huidige beschikbare budgetten weer. Zo bevat het overzicht nog niet de extra (Rijks)middelen die zijn aangekondigd in het kader van de jeugdzorg, jeugdwerkloosheid, de aanpak Arnhem Oost en het Nationaal Programma Onderwijs. Waar mogelijk zetten wij deze middelen in voor het versterken van de verdere uitwerking en uitvoering van het jeugdbeleid.

	Begroting 2021
Totaal lasten Jeugd	139.466.097
Totaal programmalasten gemeente Arnhem	755.091.694
Percentage jeugdlasten	**18,5%**

Jeugdbudgetten per programma MJPB 2021-2024		Begroting 2021	Raming 2022	Raming 2023	Raming 2024	TOTAAL 2021
Onderwijs	Voorschools aanbod	2.341.368	2.341.368	2.341.368	2.341.368	**35.313.513**
	Onderwijsachterstanden	7.332.235	7.332.235	7.332.235	7.332.235	
	Leerplicht (lokaal)	825.954	825.954	825.954	825.954	
	Voortijdig schoolverlaten (lokaal)	1.422.945	1.422.945	1.422.945	1.422.945	
	Voortijdig schoolverlaten RMC (regionaal)	1.254.185	1.254.185	1.254.185	1.254.185	
	Natuurcentrum Arnhem	2.082.946	2.093.637	2.081.997	2.091.917	
	Overig onderwijsaanbod	473.880	473.880	473.880	473.880	
	Huisvesting onderwijs	19.580.000	19.580.000	19.580.000	19.580.000	
Welzijn	Preventief jeugdbeleid (o.a. jongerenwerk, kinderwerk, straathoekwerk)	5.487.467	5.487.467	5.487.467	5.487.467	**5.487.467**
Armoede	Gelrepas (incl. peuterspeelzalen)	917.000	917.000	917.000	917.000	**2.435.000**
	Studententoelage	83.000	83.000	83.000	83.000	
	Schoolkostenregeling	239.000	239.000	239.000	239.000	
	Stg. Leergeld	27.000	27.000	27.000	27.000	
	Kansrijk opgroeien	1.169.000	1.169.000	1.169.000	1.169.000	
Schuldhulp	Jongerenperspectieffonds	390.000	390.000	390.000	390.000	**390.000**
Participatie	Reïntegratiebudget	610.751	610.751	610.751	610.751	**874.751**
	Impuls baankansen	264.000				
Gezondheidszorg	Jeugdgezondheidszorg (0-4 jaar)	2.393.342	2.393.342	2.393.342	2.393.342	**3.618.107**
	Jeugdgezondheidszorg (4-19 jaar)	1.224.765	1.224.765	1.224.765	1.224.765	
Sport	Sportaccommodaties / - gelegenheden	10.140.341	10.140.341	10.140.341	10.140.341	**12.180.753**
	Overige sportfaciliteiten / activiteiten	2.040.412	2.040.410	2.040.410	2.040.410	
Cultuur	Poppodium Willemeen	298.000	298.000	298.000	298.000	**540.452**
	Cultuur met kwaliteit (CMK)	129.207	129.207	129.207	129.207	
	Jongin Arnhem	56.615	56.615	56.615	56.615	
	Voorleesexpress	56.630	56.630	56.630	56.630	
Maatschappelijke opvang en verslavingszorg	Aanpak zwerfjongeren	1.177.041	1.177.041	1.177.041	1.177.041	**1.177.041**
Zorg	Jeugdzorg (specialistisch)	42.615.555	40.465.581	39.865.581	39.865.581	**75.881.465**
	Jeugdbescherming & jeugdreclassering	4.153.859	4.153.859	4.153.859	4.153.859	
	Veilig Thuis	1.148.286	1.148.286	1.148.286	1.148.286	
	Wmo tbv. jeugd	4.275.848	4.281.932	4.282.283	4.282.555	
	Beschermd wonen tbv. jeugd	12.108.949	12.108.949	12.108.949	12.108.949	
	Sociale wijkteams (jeugdcoaches)	8.150.990	8.150.990	8.150.990	8.150.990	
	Leerlingenvervoer	3.427.978	3.427.978	3.427.978	3.427.978	
Veiligheid	Ondermijnende activiteiten	1.000.000	1.000.000			**1.000.000**
Fysiek domein	Speelvoorzieningen	567.548	567.548	567.548	567.548	**567.548**
TOTAAL						139.466.097

8. Bronnen

1. Gebruikte bronnen: Basisregistratie personen (BRP); gemeente Arnhem (2020), CBS (2017), Onderwijskansen, bewerking ABF Research., DUO., min OCW & CBS (2020), Voortijdige schoolverlaters, Gemeente Arnhem (2021), PW- uitkeringen naar leeftijd. Basisregistratie personen (BRP); gemeente Arnhem (2020). Bevolking. CBS (2019), Integraal inkomens- en vermogensonderzoek. GGD Gelderland-Midden (2012), Regiorapportage. CBS (2020), Landelijke jeugdmonitor 2020. WODC (2020), Monitor Jeugdcriminaliteit 2020

2. Ongehoord, de onzichtbaarheid van kinderen met huisvestigingsproblemen, de Kinderombudsman.

3. De Weg uit Armoede, Arnhemse Armoedeaanpak 2020 e.v.

4. Factsheet 'Feiten en cijfers dak- en thuisloze jongeren in Nederland', Movisie, 16 maart 2020

5. Dreigingsbeeld terrorisme Nederland 54, NCTV.

6. De wet van de stimulerende achterstand, Rekenkamer Arnhem

7. Bron: CBS schatting aantal slachtoffers huiselijk geweld en kindermishandeling, 2019

Fotograaf: Suzanne Valkenburg
Ontwerp: Diep Arnhem

Aan de gemeenteraad

Datum : 30 november 2021
Zaaknummer : 622302
Contactpersoon : Lotte Barink
Telefoonnummer : 026 3771725

Onderwerp: Reactie college op adviezen Adviesraden en JongerenNetwerk n.a.v. Visie sociaal domein en Jeugdbeleid

Geachte voorzitter en leden,

Op 29 juni 2021 en op 20 juli 2021 zijn de raadsvoorstellen Visie sociaal domein in beweging 2021-2040 en Jeugdbeleid 2021-2025, Opgroeien in Arnhem: een toekomst vol kansen naar uw raad verstuurd. Het college heeft naar aanleiding van de nieuwe Visie sociaal domein en het Jeugdbeleid advies gevraagd aan de Adviesraden Werk & Inkomen, Jeugd & Wmo en het JongerenNetwerk.

In de bijlagen vindt u de reactie vanuit het college op de gevraagde adviezen. Eén reactie gaat over de Visie en één reactie gaat over het Jeugdbeleid. In beide reacties staat beschreven hoe het college opvolging geeft aan de adviezen.

Terugkoppeling aan betrokken partijen en inwoners
De Adviesraden en het JongerenNetwerk ontvangen een brief van het college met daarin een inhoudelijke reactie op de gegeven adviezen. De kinderen, jongeren, ouders en samenwerkingspartners die hebben meegedaan aan de stadsgesprekken over het Jeugdbeleid worden apart geïnformeerd door het JongerenNetwerk over wat het college doet met hun adviezen.

Hoogachtend,
het college van burgemeester en wethouders van Arnhem,
de secretaris, de burgemeester,

J.H. de Baas A. Marcouch

Eusebiusbuitensingel 53 • Postbus 9029 • 6800 EL Arnhem
Telefoon 0800-1809 • Fax 026 - 3774830 • www.arnhem.nl

Bijlage(n)

- Gevraagd advies Adviesraad Werk & Inkomen
- Gevraagd advies Adviesraad Jeugd & Wmo
- Gevraagd advies JongerenNetwerk
- Brief reactie college Adviesraad Werk & Inkomen
- Brief reactie college Adviesraad Jeugd & Wmo
- Brief reactie college JongerenNetwerk
- Reactie college op adviezen Visie sociaal domein 2021-2040
- Reactie college op adviezen Jeugdbeleid 2021-2015, Opgroeien in Arnhem: een toekomst vol kansen

WijzijnAdviesraadArnhem
Werk&Inkomen

Aan het College van Burgemeester en Wethouders van de gemeente Arnhem t.a.v. Wethouder Martien Louwers i.a.a. Roland Kluskens, Mirjam Molenaar

A D V I E S V I S I E S O C I A A L D O M E I N

Het beleid in Visie Sociaal Domein is qua tekst en opmaak een goede inzet, echter het gaat om het operationaliseren van dit beleid door uitvoerende partners en daar blijven goede voornemens achter bij de realisatie in praktijk door o.a. verkeerde keuzes, onvermogen, gebrek aan expertise of soms gewoon gebrek aan motivatie. Want de betekenis van uitvoeren is letterlijk begeleiden en puinruimen samen met de cliënt of aangemelde persoon. Studies tonen aan dat vaardigheden efficiënt aangeleerd kunnen worden door 4 fasen: 1. Voordoen en cliënt kijkt mee; 2. laten doen door cliënt en aanwijzingen geven; 3. de cliënt doet het en je geeft alleen nog hulp bij een onoverkomelijk probleem in het proces; 4. De cliënt heeft geen hulp meer nodig; dan pas loslaten.

Feedback vanuit werkgroep Inkomen is gericht op inkomensondersteuning vanuit de Participatiewet waarbij vanuit de concrete doelgroep analyse inburgeraars/migranten/ chronisch zieken & gehandicapten/laaggeletterden en andere doelgroepen die te maken hebben met armoede en schulden zoals werkende armen, waarbij het doel zou moeten zijn om rond te komen, mee te komen en vooruit te komen, zodat er een eind kan komen aan armoede en schulden. Bij voorkeur door betaald werk. Ook vrijwilligerswerk is een vorm van vooruitkomen en tevens besparing op overheidsuitgaven, omdat bewezen is dat actieve mensen minder gebruik maken van zorg.

De werkgroep werk kijkt vooral scherp naar hoe vanuit de participatie wet de doorstart naar betaald werk en meekomen en vooruitkomen kan worden gemaakt met of zonder de inkomensondersteuning. De werkgroep werk geeft aan dat het op zich een goede visie is en zoals een visie ook behoort te zijn; hoofdlijnen waar je eigenlijk nooit tegen kunt zijn. Een verfrissende lay-out.
Het advies is:

a. neem de conclusie en samenvatting op in de eerste pagina's. Eigenlijk zou met de bijlage gestart moeten worden (dan geen bijlage noemen); hier staan de randvoorwaarden genoemd waarop deze visie kan slagen, dus de acties. Eigenlijk is dat de belangrijkste paragraaf uit dit stuk. Dit is een nieuwe manier van nota's indelen waarmee je de lezer juist uitnodigt om verder te lezen, waar deze conclusie/actie vandaan komt…. Diegene die geen interesse daarin heeft stopt ook met het lezen van een stuk dat op de traditionele wijze is opgesteld. Teveel, te saai. En komt nooit tot de bijlage.

b. De werkgroep ziet graag **gevraagd advies** juist over het laatste kopje "**Randvoorwaarden: deze visie vraagt scherpe keuzes."** Zie laatste pagina visie sociaal domein.

c. Verder verwijst de werkgroep naar haar eerdere advies ten aanzien van de visitatiecommissie (zie bijlage).

Visie Sociaal Domein GPS:

Gebiedsgericht:

Gebiedsgericht werken met daaronder een doelgroep analyse.

Werk vraag gestuurd en niet aanbod gericht en laat inwoners zelf het palet aan mogelijkheden aangeven (wat heb jij nodig): als je niet aansluit wordt namelijk het een veel complexere kostbaarder traject

Preventie en

Hierin mis ik elke vorm van zelfreflectie van instanties en uitvoerders, terwijl blijkt dat veel mensen juist in de problemen komen of zijn gekomen zijn dóór hen. De vraag is wat daar kan worden omgebogen of bijgesteld. Nu lijkt het alsof alle problemen per definitie voortkomen uit de inwoners zelf, terwijl signalen van Arnhemmers het tegendeel laten zien en horen!

Preventie betekent ook de instellingen aanpakken.

Sterk in Maatwerk

1. Toekomstvisie
2. Inclusie
3. Veiligheid: Hoe wordt veiligheid gedefinieerd? De burger ervaart controle ipv vertrouwen. Meer controle zorgt niet voor meer veiligheid vanuit het perspectief van de Arnhemse burger.
4. Kans op de arbeidsmarkt: betere aansluiting wensen werkgever en talenten werknemer.
5. Ouderen: hebben een onbezorgde toekomst als de huisvesting gericht worden op jong (studenten) en oud(eren) door elkaar. Dit is uit diverse pilots in Utrecht en Amsterdam naar voren gekomen.
6. Stel de doelen SMART op.
7. Benut voor huisvesting wat er is: kantoorpanden, lege gebouwen, tiny houses.
8. Gebruik het uitgangspunt boer/boerderij met de insteek op gezonder leven (psychisch en fysiek). Samenwerking tussen boeren en burgers, jong en oud.

Doel 1 "Iedere Arnhemmer heeft dezelfde kansen op persoonlijke ontwikkeling".

Iedere Arnhemmer? Wie zichzelf kan bedruipen, heeft de gemeente niet nodig? Wie wordt bedoeld met "iedere Arnhemmer".

Doel 2 "Een stabiele basis voor alle Arnhemmers"

Per definitie hoort de gemeente de randvoorwaarden te creëren. Wat zijn deze randvoorwaarden? Bv is er nog steeds een verzorgingstehuis.

Doel 3 "Alle Arnhemmer kunnen in veiligheid en vrijheid leven"

Als de randvoorwaarden goed gesteld zijn door de gemeente (in samenspraak met de inwoners) dan hoef je niet meer te spreken over "als u het nodig heeft". Er zijn veel inwoners die geen netwerk hebben. Waarom is een beroep doen op het netwerk een voorwaarde?

Sterk in Maatwerk: betekent GOED naar de inwoner luisteren, en aansluiting vinden op diens behoeften en ben je vaak goedkoper uit. Voorbeeld: iemand durft niet te solliciteren, heeft computer angst. Zorg dat de consulent een half uurtje met de klant samen achter de pc gaat zitten om hem wegwijs te maken (denk aan de 4 fasen uit de inleiding).

Goed: zet ervaringsdeskundigen in.

Als ze gebiedsgericht werken, wat doen ze met gebiedsoverstijging/gebiedsoverschrijding? Bv iemand zit in Presikhaaf op school, maar zit in een andere wijk op school. Wie is aanspreekpunt?

Minimumloon moet omhoog

De definitie : er is een inkomensprobleem of is er een schulden/armoedeprobleem. Wat wordt gedaan aan het minimumloon en de flex/woekercontracten?

Goed: Normaliseren. Bij normaliseren hoort vertrouwen. Vertrouwen hebben dat iedereen op zijn eigen tempo en manier een ontwikkelproces doorloopt.

Een fysieke beperking betekent niet, dat je geen administratieve taken kunt doen.

Randvoorwaarden p19 en keuzes zijn de belangrijkste uitgangspunten!

Vanuit beide werkgroepen vragen wij aandacht voor nieuwe aandachtspunten en eerdere adviezen die nog niet in de praktijk zijn gebracht. De adviezen zijn gericht op snel en adequaat ingrijpen en daarmee het ontstaan van grotere en complexere problematieken te voorkomen. Ook zijn de adviezen gericht op kostenbesparingen.

Alle adviezen staan hieronder per punt vermeld.

- Preventieanalyse ontbreekt vaak volledig.

- Denk in fasen: preventie, snelle en korte hulp, schuldentraject, evaluatie (plan, do, check, act). Bron: Sociaal Domein op Koers, november 2020 Ministerie, Den Haag.

- Gebrek aan eigen expertise bij uitvoerders (denk bv aan wijkteams), of deze wordt niet ingezet omdat ze alleen werken als doorgeefluik. Meer vrijheid om zelf expertise in te huren die werkelijk nodig is (ervaringsdeskundigheid is óók nodig om te worden ingezet).

- Meer zorg op maat. Dit leidt ook besparing omdat het vaak voor meerdere doelgroepen toepasbaar is. (bijvoorbeeld St. Eigen Kracht Centrale; heeft geleid tot besparing bij gemeente Amsterdam van 1,7 miljoen euro. Door relatief lichte begeleiding voorkomt dat de problemen worden complexer worden en kosten dus toenemen).

- Maak keuzes bij visie sociaal domein en niet alles willen want dat schept verwachtingen.

- Zorg voor de combinatie op papier met het plaatsje en ook digitaal want wat voor de een werkt, werkt niet voor de ander, biedt diversiteit aan in informatie en aanmelding.

- Geef het wijkteam ruimte en een concreet budget om te ontwikkelen, zodat zij hun kerntaak weer kunnen uitvoeren: begeleiden, want externen hebben verdienmodellen waardoor begeleiding vaak peperduur en veel te lang is, en niet gericht op output en kwaliteit. Zorg voor diepte investering en geef duidelijke opdrachten die regelmatig op behaalde doelen getoetst kunnen worden. Op dit moment ontbreekt tijd, mankracht en expertise, waardoor niet voldoende outreachend gewerkt kan worden.

- Laat wijkteam differentiatie en specialisatie ontwikkelen naast generalisten en geef mogelijkheden deze als zodanig in te zetten: de juiste coach op de juiste plaats!

- Zorg voor **snelle** hulp bij simpele schuld of armoede problemen; maak een noodpakket en kindpakket onmiddellijk beschikbaar, waarbij dit altijd later verrekend kan worden. Dit is zeer belangrijk, omdat dit voorkomt dat men dieper wegzakt en er complexe schulden of armoede ontwikkeld worden, dit is nog steeds niet gebeurd!!

- Zorg voor doorverwijzing en doorstroom naar voedselbank en diaconie ea, want zij bieden voorzieningen die ernstige problemen kunnen helpen voorkomen.

- Maak meer gebruik van stichting Eigen Kracht Centrale, daar waar hulpverleningstrajecten ondersneeuwen. Iemand wiens woning vol zit met hulpverleners is druk aan het werk om de hulpverleners bezig te houden en kan zich niet richten op het vinden, krijgen en behouden van betaald werk, waardoor deze persoon rond kan komen, mee kan komen en vooruit kan komen.

- Laat een simpele vraag een simpele vraag blijven en ga niet teveel invullen om complexe hulp te kunnen inschakelen. Hoe meer complexe hulp, hoe meer complexe problemen!

- Heb oog voor de kern waar het bij inkomensondersteuning om gaat: het is een tijdelijke voorziening waarbij het doel altijd moet zijn dat de inwoner rond kan komen, mee kan komen en vooruit kan komen.

- Leg vast wat er zichtbaar is geworden in de wijken: eenzaamheid, het belang van verbinding en vind plekken. Zet hier concreet op in met duurzame oplossingen die bestand zijn tegen weerbarstige veranderingen in de politiek en bestuur.

- Zorg voor afschalen van diagnostische verdienmodellen en adviseer vanuit belangenverenigingen naar zorgverzekeraars, inclusie betekent meekomen hoe je op dat moment bent, niet vastgeketend voor het leven in zware diagnoses die je bij voorbaat al kansloos maken op de arbeidsmarkt en om een positieve ontwikkeling mogelijk te maken.

- Wat zijn de doorgroeikansen bij dak- en thuislozen? Leg de problematieken van Oost Europa neer bij de diverse uitzendbureaus die hieraan meewerken. Ook zij dragen een verantwoordelijkheid en leg die ook neer bij hen.

- Focus op lange termijn projecten, meer betrokken en met nauwere samenwerking.

- Wees betrokken bij inkoop van diensten, zodat je deze kun afzetten naar behaald resultaat, maak resultaat positief dus oplossingsgericht denken en handelen t.a.v. de inwoner. Keep it simple, when it's simple en werk vraag gestuurd! En zorg dan dat die hulp wel wordt ingezet.

- De basis en noodzaak voor integraal werken ontbreekt vaak, omdat de cliënt zelden met 3 wetten tegelijk te maken krijgt (gemiddeld 7%). Daarbij kent het integraal werken belemmeringen waarbij doelstellingen en uitgangspunten conflicterend zijn met privacy wetten.

- Er is nog steeds geen visie, noch balans vanuit gemeenten en uitvoerende instanties tussen het overschatten en onderschatten van zelfredzaamheid. Ze komen traag in actie, missen het overzicht en maken daardoor de zaak nog complexer.

- De evaluatie en (kwaliteits)controle output wordt nog steeds onvoldoende in kaart gebracht (bv **duurzame** arbeid, **duurzaam** uit armoede).

- Er wordt te vaak aanbodgericht gewerkt in plaats van vraag gestuurd, waarbij de uitvoerder ook nog eens regiehouder wordt. Daarbij wordt onbewust gestuurd op voortzetting van het probleem; de uitvoerder wil zichzelf niet overbodig maken en dat wordt een drijfveer. Schulden en armoede worden in dit proces dan genormaliseerd en meteen onderdeel van een complexe problematiek.

- Snelle (vaak tijdelijke) inzet op korte hulpvragen ontbreekt (zoals Voedselbank, Diaconie, Dullertsstichting etc.)

- Om aan tijdelijke inkomensondersteuningsvraag te kunnen voldoen is de cliënt vaak gedwongen om privacygevoelige informatie te overleggen. Het zou niet acceptabel moeten zijn dat er om medische rapporten wordt gevraagd. In dergelijke gevallen moet er een medische consulent zijn die wel over het dossier kan beschikken, maar niet de informatie prijsgeeft.

- Ga uit van de driehoek: gemeente, cliënt en uitvoerende instantie. De opdrachtgever (gemeente) moet regiehouder blijven en niet de uitvoerende instantie. Wederkerigheid komt dan goed tot zijn recht.

- Houd er rekening mee dat de eerdere adviezen van de Adviesraad worden verwerkt in de Visie Sociaal Domein als op operationeel niveau vorm wordt

gegeven aan de uitvoering van het beleid:

4-12-2019 Uitnodiging inspreken visie Schulddienstverlening

28-11-2019 brief visie schulddienstverlening

1-10-2019 Collegenota meedoen en thuis voelen – actieplan nieuwkomers

1-10-2019 Raadsbrief actieplan nieuwkomers

1-10-2019 bijlage nota meedoen en thuis voelen – actieplan inburgering

1-10-2019 bijlage nota meedoen en thuis voelen – Convenant pilotprogramma veranderopgave inburgering SZW Arnhem juli 2019

31 juli 2019 – Bijlage gevraagd advies inburgering gemeente Arnhem

31 juli 2019 gevraagd advies inburgering gemeente Arnhem

31 juli 2019 – Bijlage gevraagd advies inburgering gemeente Arnhem

30-07-2019-gevraagd-advies-schuldhulpverlening-in-Arnhem

17-1-2019 Advies voorkoming armoede zzp-ers en/of ondernemers

17-01-2019 bijlage Advies voorkoming armoede zzp-ers en/of ondernemers

21-11-2018 Advies Voorstel voor het invoeren van een ondersteuningsovereenkomst

21-11-2018 Bijlage advies ondersteuningsovereenkomst

21-11-2018 Advies Voorstel voor het invoeren van een sociale overeenkomst

21-11-2018 Bijlage advies sociale overeenkomst

21-9-17 algemeen ongevraagd advies inzake de armoede agenda armoedebeleid

Hierop is nog geen formele terugkoppeling gekomen!

Inclusie.

Advies inclusiviteit (medische apartheid):

"Alle inwoners zijn inclusief, maar sommigen zijn inclusiever dan anderen…"

(variant op quote van George Orwell – boek "Animal Farm"

Het goedbedoelde doelgroepdenken belemmert om alle mensen inclusief te zien en verhindert maatwerk leveren aan ieder uniek individu.

Inclusiviteit = *iedereen* doet mee. Zie mensen als soevereine en unieke wezens die maatwerk nodig hebben om vooruit te komen.

Wat heeft iedereen nodig om rond te komen, mee te komen en vooruit te komen. Daar is niet alleen geld voor nodig maar veel meer. Vanuit Participatie Wet let op inkomen en als

tegenprestatie doe je daar iets voor, maar dat wordt op dit moment niet gemeten, want vrijwilligerswerk wordt niet zo beschouwd. Terwijl het wel kostenbesparend is.

Vanuit circulair denken en sustainability past het dat men aan de ene kant iets doet van werk (vrijwillgerswerk) en aan de andere kant daarmee een besparing oplevert welke terug zou kunnen worden gebracht naar inkomen. Het heeft namelijk een exponentieel effect op kostenbesparing op de zorgkosten van minimaal 1,5 miljoen.

https://www.plusonline.nl/gezondheid-en-medicijnen/vrijwilligers-hebben-minder-kans-op-dementie

https://vrijwilligerswerk.nl/vrijwilligers-zijn-gezonder/default.aspx

https://www.cubiss.nl/actueel/de-waarde-van-vrijwilligers

https://www.tubantia.nl/enschede/1-5-miljoen-euro-voor-vrijwilligers-is-op-lange-termijn-klein-bier-voor-twentse-gemeenten~abf0cd99/

Investeer in díe mensen die echt willen ontwikkelen en laat ongemotiveerde mensen met rust.

Kies de beste weg naar werk als de mogelijkheden er zijn. Aansluiting tussen vaardigheden competenties en opleiding. Vraag en aanbod matchen. Maak een POP (persoonlijk ontwikkelplan) samen met de klant om kosten te besparen.

Hoeveel (on)kosten zijn gemoeid met zinloze niet effectieve trajecten?

18 jaar is een cruciale overgangsleeftijd van jongvolwassene naar volwassene: werk vraag gestuurd? Wat is nodig en niet : welk aanbod heb je?

Veel kwetsbare en te beleefde mensen hebben een assertiviteitstraining nodig, zo lang colporteurs niet aan banden worden gelegd en daardoor deze mensen in financiële problemen brengen.

Uit APCG: Er lopen teveel mensen vast doordat systemen niet functioneren of slecht functioneren, denk ook aan de “toeslagen affaire” en bij jeugd “advies commissie de Winter”, onderzoek door Peter de Winter, waar nog steeds geen acht op wordt geslagen.

Mensen hebben soms ook gewoon alleen een nieuwe wasmachine nodig. Mensen zijn vaak 1 kapotte wasmachine verwijderd van schulden en worden soms niet doorverwezen door wijkteams. Zorg dat de korte hulpvraag direct wordt doorverwezen naar kerk of noodhulp of voedselbank.

Opleidingen kunnen volgen moet voor iedereen (inclusiviteit!) makkelijker mogelijk gemaakt worden om “vooruit te kunnen komen” .

Welke keten partners gebruiken ze en waarom dezelfde? Rode Kruis doet bv niet mee, maar wil wel graag! Wie bepaalt wie mee mag denken, doen en wie niet? Wat is daarin doorslaggevend?

Adviesraad Werk & Inkomen:

Nanda Bakker-Aît Arrami (voorzitter), Jan van der Hidde, Sylvia Pels, Marijke Hardeman, Mieke Wennink, Mohammed Antar

BIJLAGE: Advies Visitatiecommissie.

postadres: Postbus 9029 | 6800 EL Arnhem | info@adviesraadarnhem.nl | www.adviesraadarnhem.nl

Aan het College van Burgemeester en Wethouders van de gemeente Arnhem t.a.v. Wethouder Martien Louwers i.a.a. Roland Kluskens, Mirjam Molenaar

datum: 10 november 2020 betreft: Gevraagd advies visitatierapport financiële beheersbaarheid sociaal domein

Geacht College,

Ons is gevraagd om advies uit te brengen over het rapport "Visitatiecommissie financiële beheersbaarheid sociaal domein" van de VNG. Dat doen we hierbij. Als adviesraad W&I gaan we in op de gedeeltes die betrekking hebben op de essentie en de uitvoering van de Participatiewet.

Tegelijkertijd nemen we in ons advies, met betrekking tot het rapport van de visitatiecommissie VNG, onze adviezen mee die betrekking hebben op de materie zoals genoemd in het rapport van de visitatiecommissie. Waarop de gemeente, ons inziens, geen, onvoldoende of wel actie heeft ondernomen. Wij kunnen niet op alle onderwerpen ingaan die in het rapport staan en betrekking hebben op de uitvoering van de participatie wet. We kiezen daarom voor de volgende focus punten: A) Arnhem heeft 79 bijstandsontvangers per 1000 inwoners dat is veel meer dan in de controlegroepen voor steden met 100000- 300000 inwoners (dat zijn er 46) en Arnhem heeft een laag gebruik van de re-integratie voorzieningen (blz. 25 rapport VNG) B) De kwaliteit van de data uit de financiële administratie is beperkt. De kwaliteit van de data- uit het berichtenverkeer is beperkt (blz. 27 rapport VNG). Wij voegen daaraantoe "en de overdracht van data en berichtenverkeer van de ene naar de andere bewerker (b.v. tussen samenwerkingspartners, WSP) in het proces is beperkt". (Gemankeerde estafette)

Onze adviezen die met de focuspunten verband houden zijn de volgende: - Advies "Ondersteuning aanpak 'matchen op werk'" d.d. 5 november 2017 - Advies "Sociaal contract" eind 2018 - Advies "Programma Doorbraak naar Werk" d.d. 28 mei 2019 - Advies "PSO certificering" d.d. 30 september 2019

Het visitatierapport financiële beheersbaarheid sociaal domein. In dit rapport lezen wij dat niet alleen de grip op de financiën is geanalyseerd, maar ook de grip op de uitvoering en de inhoudelijke opgave. Al hoewel de grip op financiën van belang is (zo geeft de gemeente Arnhem ruim 50 miljoen euro meer uit aan de bijstand dan de gemeente Apeldoorn) gaat ons advies vooral over grip op de uitvoering. Hier is het immers de bijstandsgerechtigde om te doen. Wat ons betreft kunnen we de twee focuspunten samenvatten in de volgende one liners:

A) De bijstandspopulatie is onnodig hoog (zie ook technische vragen begroting 2021 blz. 117) B) Het berichten- en data- en overdrachtsverkeer vertoond gebreken.

In gewoon Nederlands staat hier dat er veel te veel mensen (onnodig) in de bijstand zitten (zie ook AEFrapport) en de uitvoering grote mankementen vertoond in data- berichten- en overdracht verkeer. Dat laatste

is des te meer schrijnend omdat de gemeente Arnhem, vooral, regie en beleid tot haar taken rekent en de uitvoering (ook bij werk & inkomen) vooral door derden laat uitvoeren.

A) Arnhem heeft 79 bijstandsontvangers per 1000 inwoners dat is veel meer dan in de controlegroepen voor steden met 100000- 300000 inwoners (46) en Arnhem heeft een laag gebruik van de re-integratie voorzieningen (blz. 25 rapport VNG)

Zoals in het visitatierapport is geschreven heeft Arnhem een relatief grote groep inwoners in de bijstand. Velen zijn inwoners met een afstand tot de arbeidsmarkt. Ondersteuning bij het vinden van werk is cruciaal voor deze groep (en een verplichting voor de gemeente o.g.v. artikel 7A Participatiewet!) De afdeling W&I heeft als taak "regisseur" te zijn van het ondersteuningsproces. Voor elke bijstandsgerechtigde (met arbeidspotentieel) moet de gemeente deze ondersteuning (dus) bieden. Als adviesraad constateren we dat de wil bij het management, beleid en uitvoering van de afdeling W&I van de gemeente Arnhem groot is om hier invulling aan te geven. In de praktijk merken we dat juist de regierol, in het bijzonder met betrekking tot de werkcomponent, tot nu toe nauwelijks wordt ingevuld. Het afgelopen jaren hebben we verschillende adviezen gegeven.

Voor de bijstandsgerechtigden. Ons advies "sociaal contract" van eind 2018 heeft betrekking op de wederkerigheid waarvan sprake moet zijn vanaf het begin van het ontvangen van een uitkering. Daarmee wordt gemarkeerd dat er geen sprake is van een vrijblijvende houding, over en weer. Het is immers zo dat de gemeente investeert, maar dat de werkloze (minstens) evenzeer moet investeren. Een sociaal contract helpt bij het bereiken van het doel. Om te komen tot sociale, financiële en economische zelfstandigheid van de werkloze, zoals ook de Participatiewet voorstaat. Dit hele advies is niet duidelijk terug te zien in de uitvoering

Voor de werkgever. Ons advies "PSO-certificaat" van september 2019 heeft vooral tot doel werkgevers zover te krijgen dat ze, op regelmatig terugkerende basis, werkloze werknemers toelaten in hun arbeidsorganisatie. Niet alleen per klus (zoals SROI) en eenmalig maar steeds opnieuw werkloze werknemers toelaten in de arbeidsorganisatie. Al meer dan 1000 werkgevers, waaronder ook gemeenten in Gelderland, hebben zo'n certificaat gehaald. Doel van het certificaat is en blijft de arbeidsorganisatie open te zetten en te houden voor mensen met een afstand tot de arbeidsmarkt (zie verder www.pso-nederland.nl). Dit door TNO ontwikkeld systeem zorgt voor een externe zuivere toetsing op de inclusiviteit van de arbeidsorganisatie. Dit advies heeft geen uitvoering gevonden in de gemeente Arnhem. Sterker, in antwoord op vragen van de PvdA (technische vragen begroting 2021 bladzijde 37), geeft de gemeente aan "niet exact te weten hoeveel mensen met een afstand tot de arbeidsmarkt zijn opgenomen (dienstverband of gedetacheerd) in de eigen gemeentelijke arbeidsorganisatie en dat daarom binnenkort een anonieme en vrijwillige enquête zal worden gehouden". Gebruik van een externe legitimering (zoals bij de PSO) van het onderzoek is klaarblijkelijk niet belangrijk. De slager keurt liever zijn eigen vlees.

B) De kwaliteit van de data uit de financiële administratie is beperkt. De kwaliteit van de data- uit het berichtenverkeer is beperkt (blz. 27 rapport VNG). Wij voegen daaraantoe "en de overdracht van data en berichtenverkeer van de ene naar de andere bewerker (b.v. tussen samenwerkingspartners, WSP) in het proces is beperkt". (Gemankeerde estafette)

Voor de organisatie, werkgever en werknemer. Ons advies "doorbraak naar werk", mei 2019, heeft vooral betrekking op, "aan het werk als het kan" en focus houden op de vraag van de werkgever. Dat moeten we, wat ons betreft, dan ook doen gedurende het gehele re-integratie proces. Door te werken in 1 re-integratietaal, met bewezen methodes en technieken om het reintegratieproces te verbeteren (zie daarvoor de algemene toelichting op de Participatiewet). Wij hebben in 2018, samen met de secretaris van de arbeidsmarktregio, een bezoek geregeld voor de gemeente Arnhem, omliggende gemeenten, Scalabor en het UWV, aan een uitvoeringsinstelling die de

Participatiewet (namens 9 gemeenten, het SW-bedrijf en het UWV) uitvoert. Die instelling, Werkzaak, heeft een beeld gegeven hoe (van start tot (werkgevers) finish) zo'n proces met overdracht van data- berichtenverkeer en een goede estafette systeem, kwalitatief en kwantitatief, tot een goed einde gebracht kan worden. Zij maken daarbij voornamelijk gebruik van valide, betrouwbare en bewezen technieken. De gemeenten hebben, achteraf, bepaald dat 1 taal en de daar gebruikte B.I. tool zeker nader onderzocht moet worden. Dit advies en het bezoek aan een uitvoeringsinstelling heeft maar zeer beperkt gehoor gevonden in de uitvoering van de gemeente Arnhem

Voor de werkgever. Ons advies "matchen op werk" november 2017, waarin het vooral ging om een gecoördineerde regionale aanpak te realiseren om zo de werkgevers beter te voorzien van gekwalificeerde werknemers door vormgeving van het Werkgevers Service Punt (WSP) en het regionaal actieplan perspectief op werk (APK), is verder in de regio vormgegeven tot op de dag van vandaag. Dit advies is overgenomen. Nu blijkt, uit de verschillende APK-rapportages, dat het WSP grote moeite kost om valide, betrouwbare en juiste data te krijgen van voorgaande "bewerkers" in het proces. Het gevolg is dat werkgevers nog steeds maar matig bediend kunnen worden door het WSP.

Als laatste dient niet onvermeld te blijven dat we, ten opzichte van de rapportage van de VNG, de afgelopen en komende maanden, een toevloed zien (zullen zien) van werkloze ZZP-ers enz. Die zullen ook een plek op de arbeidsmarkt opeisen. Deze werkloze ZZP-ers beschikken over recente werkervaring en herleidbare competenties. Als de gemeente niet in staat is het "zittende" bijstandsbestand werklozen te voorzien van recente competentie meting en relevante (leer-) werkervaring zal het zittende bestand werklozen op de tweede plaats komen. Met alle gevolgen van dien. Zoals een langere tijd in de armoede en een forse schuldenpositie.

Tenslotte Wij hebben, als adviesraad, herhaaldelijk adviezen afgegeven die bij kunnen dragen aan een zakelijker (sociaal) contact tussen gemeente en werkloze en tussen gemeente en werkgevers. Wij hebben een advies uitgebracht over (wetenschappelijk) bewezen methodes en methodieken (in advies "Doorbraak naar Werk") die daadwerkelijke de uitvoering op een hoger kwalitatief peil kunnen brengen, met goede data en berichtenverkeer. Wij zijn: - het eens met de conclusies en aanbevelingen die in het VNG-rapport staan vermeld, waarover ons advies is gevraagd, - nog steeds van mening dat onze eerdere adviezen er toe doen en zeker ingezet kunnen worden om tot betere resultaten te komen, - van mening dat, omdat de gemeente een sterke beleid en regierol neemt, het van zeer groot belang is de uitvoering (door derden) extreem goed te regelen. De gemeente blijft immers

postadres: Postbus 9029 | 6800 EL Arnhem | info@adviesraadarnhem.nl | www.adviesraadarnhem.nl

verantwoordelijk voor de gehele uitvoering van de Participatiewet. Daar er geen 1 re integratietaal wordt "gesproken" door de gehele keten, er gemankeerd data- en berichtenverkeer is dat, wat ons betreft, een fors aandachtspunt.

Bezien we de aanbevelingen van de VNG (bladzijde 13) dan geven we u het volgende advies.

A) Bepaal wel de stip op de horizon maar besteed daar niet de meeste aandacht aan. B) Meer aandacht voor de kwaliteit van de uitvoering, de invoering van 1 re-integratietaal van "start tot finish", is veel belangrijker. De monitoring, de data- en berichtenverkeer van het proces kan daarna veel eenvoudiger worden. C) Wij sluiten ons aan bij het advies om een kwaliteitscyclus te implementeren als, zoveel mogelijk, valide, betrouwbare en bewezen methodes en technieken worden gebruikt zodat echte kwaliteit gemeten zal worden. D) Implementeer een quick win door zelf, als werkgever, een PSO-certificaat aan te vragen en stimuleer andere werkgevers om dat ook te doen.

Natuurlijk zijn wij altijd bereid om over ons advies met u in gesprek te gaan. Alvast dank voor uw reactie op dit advies,

Met vriendelijke groet,

Nanda Bakker, voorzitter Adviesraad Werk&Inkomen Sylvia Pels, Werkgroep Werk

FORMAT GEVRAAGD ADVIES: Visie Sociaal Domein 2021 - 2040

Gemeente Arnhem
T.a.v. college van Burgemeester en Wethouders

cc. Naam beleidsmedewerker: Gerard Fidder
Naam contactpersoon: Ellen Krabbenborg
Naam wethouder: Roeland van der Zee

Arnhem, 22 oktober 2021
Onderwerp: Notitie Visie Sociaal Domein

Geacht college,

In aansluiting op het telefonisch overleg met de programmamanager Jeugd en WMO heeft u de Adviesraad Jeugd & Wmo gemeente Arnhem (verder de Adviesraad) gevraagd te adviseren over de notitie Visie Sociaal Domein

Situatieschets
De gemeente heeft voor de beleidsnotities Visie Sociaal Domein en het jeugdbeleid 2020-2025 dezelfde doelen en uitgangspunten geformuleerd te weten,
Doelen:

- Gelijke kansen
- Stabiele basis
- In veiligheid en vrijheid leven (inclusie)

Uitgangspunten:

- Gebiedsgericht
- Preventie voorop
- Sterk in maatwerk

Aan de adviesraad Jeugd en WMO is de volgende hoofdvraag voorgelegd:
Sluit dit beleid aan bij de kansen en uitdagingen van de Arnhemse inwoners?

Deze adviesraad heeft ervoor gekozen het gevraagde advies te formuleren aan de hand van de volgende punten:

1. Waar liggen kansen

2. Wat zijn onze aandachtspunten (zorgen)
3. Welke aanbevelingen willen we meegeven

Ad 1. **Kansen**

- De gemeente heeft een toekomstvisie geschetst voor de langere termijn. Dit kan leiden tot meer continuïteit en duurzaamheid van beleid.
- De concrete vertaling van deze visie leidt tot meer consistentie op de verschillende deelgebieden binnen de domeinen van Jeugd en WMO. Anders gezegd; de Jeugdnota, de woonzorgvisie, de nota “Aan zet” en de doorontwikkeling van de wijkteams bijvoorbeeld, zijn allemaal afgeleid van deze toekomstvisie
- Het uiteindelijke resultaat van de koers van de gemeente is dat in 2040 “alle” vraagstukken zijn opgelost. Namelijk; alle Arnhemse kinderen hebben een goed toekomstperspectief, voor ouderen is een onbezorgde oude dag mogelijk, het is veilig in heel Arnhem, geen jongere is meer afhankelijk van een uitkering, de armoede in de stad is flink afgenomen en meer mensen vinden sneller passende en duurzame woonruimte. Een resultaat wat elke Arnhemmer kan omarmen.
- De gemeente maakt een “scherpe” keuze door de focus te leggen bij 5 wijken in Arnhem Oost. Daar, waar de ondersteuning wordt ingezet voor de Arnhemmers die deze het meest nodig hebben.
- Belangrijke uitgangspunten in de nota zijn; een integrale benadering van vraagstukken en inclusie. Belangrijke pijlers om tot een succesvol resultaat te komen.

Ad.2**. Aandachtspunten**

- Deze lange termijn visie draagt een aantal risico’s met zich mee. De nota is meer illusionair i.p.v. visionair. Daardoor komen de te maken keuzes te weinig aan bod in de nota. Immers de middelen zijn schaars en de problemen zijn groot. Denk hierbij aan de arbeidsmarktproblematiek (te weinig menskracht in de publieke sector), de huisvestingsproblematiek, de budgetplafonds, de energietransitie etc. .Kortom; we missen de praktische uitwerking van de visie.
- De nota schept het beeld dat de gemeente deze vraagstukken kan oplossen. Veel daarvan gaat bijvoorbeeld buiten de gemeente en ook andere overheden om. Van belang is dat de gemeente realistisch blijft richting de inwoners over datgeen wat haalbaar is.
- Er is een te groot verschil tussen de toekomstvisie en de huidige samenleving. We missen in de nota de uitwerking hoe dit verschil overbrugd kan worden.
- De gemeente maakt de keuze vooral in te zetten op 5 wijken Een keuze die ook een andere kant heeft namelijk; stigmatiseren van de inwoners (jongeren) van deze wijken die als probleem worden ervaren. Dit staat inclusie in de weg.

Ad.3**. Aanbevelingen**

- Geef als gemeente duidelijk aan hoe deze nota geduid met worden; bijvoorbeeld als een overall visie die vervolgens verder uitgewerkt gaat worden in de verschillende deelgebieden zoals de jeugdnota.
- Communiceer daarover met de inwoners, hun “vertegenwoordigers” en alle instellingen die betrokken zijn

- Blijf realistisch in hetgeen haalbaar is (de werkelijkheid is weerbarstig) en wees daar helder in.
- Helderheid over hetgeen van inwoners verwacht wordt is van groot belang. De individualisering heeft de afgelopen jaren bijvoorbeeld geleid tot een groei van maatwerkvoorzieningen. Dit kan structurele oplossingen om te komen tot werkende netwerken in de weg staan. Zeker omdat netwerken een steeds belangrijkere basis worden om genoemde vraagstukken “het hoofd te bieden”.
- Voorkom dat de keuze die gemaakt is voor de 5 wijken in Arnhem Oost niet tot een “waterbedeffect” leidt in andere wijken. Problemen en knelpunten kunnen namelijk verschuiven naar andere wijken waar minder wordt geïnvesteerd.
- Zorg als gemeente voor ontschotting van de drie domeinen; Jeugd, WMO en Werk en Inkomen op bestuurlijke -en uitvoerend niveau. Ook deze nota geeft hier meer dan voldoende aanleiding voor.

Wij gaan ervan uit dat u dit advies zult opnemen in het Raadsinformatiesysteem ten behoeve van de informatie-, commissie- en raadsvergaderingen en zien een reactie op dit advies door uw college met belangstelling tegemoet.

Met vriendelijke groet,
Namens de Adviesraad jeugd & Wmo gemeente Arnhem,

Elvira Flaton
Voorzitter

GEVRAAGD ADVIES JEUGDBELEID 2021 - 2025

Gemeente Arnhem
T.a.v. college van Burgemeester en Wethouders

cc. Naam beleidsmedewerker: Lotte Barink
Naam contactpersoon: Ellen Krabbenborg
Naam wethouder: Bob Roelofs

Arnhem, 22 oktober 2025
Onderwerp: Jeugdbeleid 2021-2025

Geacht college,

In aansluiting op het telefonisch overleg met de programma manager Jeugd en WMO van 20 oktober j.l. heeft u de Adviesraad Jeugd & Wmo gemeente Arnhem (verder de Adviesraad) gevraagd te adviseren over De jeugdnota

Situatieschets

De gemeente heeft voor de beleidsnotities "visie sociaal domein" en "jeugdbeleid 2021-2025" dezelfde doelen en uitgangspunten geformuleerd te weten;

Doelen:

- Gelijke kansen
- Stabiele basis
- In veiligheid en vrijheid leven (inclusie)
-

Uitgangspunten:

- Gebiedsgericht
- Preventie voorop
- Sterk in maatwerk

Aan de adviesraad Jeugd & Wmo is de volgende hoofdvraag voorgelegd:
Sluit dit beleid aan bij de kansen en uitdagingen van de Arnhemse kinderen/jeugd en hun ouders?

De adviesraad Jeugd & Wmo heeft ervoor gekozen het gevraagd advies te formuleren aan de hand van de volgende punten:

1. Waar liggen kansen
2. Wat zijn onze aandachtspunten (zorgen)
3. Welke aandachtspunten willen wij meegeven

Ad 1**. Kansen**

- Goed dat de gemeente een keuze maakt, namelijk daar waar in de stad de grootste problemen spelen met jeugd en jongeren wordt de grootste inzet gepleegd (ongelijkheid tussen jongeren/gezinnen vraagt om een ongelijke aanpak)
- Positief is dat de jeugdnota ingaat op de verschillende leefdomeinen die betrekking hebben op een veilige ontwikkeling van kinderen. Integraal denken op dit terrein kan bijdragen aan vroeg signalering en preventie en een betere samenwerking tussen organisaties (professionals en netwerk) rondom een jeugdige en het gezin.
- De nota is op een 11 tal programma's concreet uitgewerkt i.t.t. de nota "visie op het sociaal domein"
- Door in te zetten op participatie van jongeren/gezinnen (stadgesprekken) kan het gevoel van controle en nuttig zijn als jongeren doen toenemen (gehoord en gezien worden)
- Positief is ook dat de gemeente het online domein heeft meegenomen in de nota. Hiermee erkent de gemeente dat dit een eigentijdse vorm is van het aangaan van sociale contacten en structuren.
- Het is een goede zaak dat de beleids-en uitvoeringscyclus periodiek wordt gemonitord en daarbij ook de jongeren/gezinnen betrokken zijn.
- De ambitie om in te zetten op minder regeldruk en onderlinge samenwerking (gezin, netwerk, professionals) is een goed uitgangspunt. Hierdoor kunnen jongeren en gezinnen zich beter ondersteund voelen en kan ondersteuning adequaat (lees; integraal) worden ingezet.
- Inzet op een betere aansluiting tussen onderwijs en jeugdhulp, zoals in de nota betoogd, is belangrijk. Het tijdig samen optrekken van school en jeugdhulp kan de preventieve inzet van ondersteuning van jongeren vergroten. In dat licht is het goed dat er aandacht is voor de samenwerking tussen bijvoorbeeld Passend Wijs en de wijkteams.

Ad 2**. Aandachtspunten (Zorgen)**

- De nota gaat niet in op de keuzes die gemaakt moeten worden in relatie tot de beperkte middelen die beschikbaar zijn; geld en menskracht
- In de nota wordt, terecht, bij herhaling aangegeven dat integraliteit en samenwerking van belang is om tot succes te komen. Wij missen hierin de samenwerking met het domein Werk en Inkomen. De toeslagaffaire bijvoorbeeld, geeft in alle opzichten aan dat financiële problemen in gezinnen direct van invloed zijn op het veilig opgroeien van kinderen. Het feit dat in deze casus duidelijk is geworden dat (grote) financiële problemen concreet heeft geleid tot uithuisplaatsingen van kinderen, geeft vooral aan

dat er geen sprake kan zijn van een “waterscheiding” tussen de drie domeinen; Jeugd, WMO en Werk en W en I.

- Er zijn in de stad Arnhem 400 organisaties voor jeugdhulp actief. In hoeverre gaan deze organisaties meegenomen worden in de visie en vooral ook de keuzes die de gemeente maakt, namelijk; een integrale benadering van gezinnen en daar waar in de stad de grootste problemen spelen in gezinnen, wordt de grootste inzet gepleegd?
- We missen in de nota ook het vraagstuk van regie. Gezinnen met complexe problematiek krijgen nog steeds te maken met (te) veel hulpverleners. Dit kan leiden tot verschil van aanpak in gezinnen waardoor zij zich niet adequaat ondersteund voelen.
- Er is helaas nog steeds sprake van veel vroegtijdig schoolverlaters die hierdoor de kans lopen op verschillende terreinen “de boot te missen” zoals een startkwalificatie die kansen vergroten op een baan en inkomen
- De nota spreekt over veilig en gezond opgroeien van jongeren Tegelijkertijd constateren wij dat de rol van de veiligheidsketen; Veilig Thuis, de gecertificeerde instellingen en de Raad voor de Kinderbescherming weinig aandacht krijgt
- Er wordt in de nota gesproken van een 11 tal programma’s die al concreet zijn uitgewerkt. Vraag is in hoeverre deze programma’s integraal worden ingezet t.b.v. de jongeren.
- De nota schetst dat de meeste jeugdhulp in Arnhem gaat naar kinderen en gezinnen van de relatief hoogopgeleide en meer verdienende ouders. Jongeren van minder verdienende ouders vinden minder goed de weg naar de hulpverlening waardoor problemen complexer kunnen worden.
- De nota schenkt weinig aandacht aan de verschillen in etnische afkomst en de specifieke problematiek die dat voor jongeren kan meebrengen. Denk aan kansenongelijkheid in het onderwijs en op de arbeidsmarkt.
- Woningtekorten zijn de komende drie jaar niet opgelost. Een grote groep jongeren zitten nu al klem als het gaat om zelfstandige huisvesting
- De nota laat een tabel zien van de voorziene uitgaven voor de komende jaren zien maar houdt geen rekening met de inflatie die zich momenteel aandient

Ad 3. **Aanbevelingen**

- Neem in de verder uitwerking van de nota een paragraaf “communicatie met de inwoners” op. Het is o.i. van belang dat de inwoners van Arnhem goed geïnformeerd worden over de inhoudelijke keuzes die de gemeente maakt. Zeker indachtig het feit dat hoogopgeleide ouders beter de weg weten te vinden naar de jeugdhulp. Voor deze groep geldt wellicht dat de wijkteams meer inzetten op ontzorgen en normaliseren en daarover in gesprek gaan met betrokkenen.
- Het is van belang dat de organisaties voor jeugdhulp op de hoogte zijn en “meebewegen” met de koers van de gemeente. Dit, om te borgen dat professionals in hun aanpak elkaar én vooral de gezinnen die de ondersteuning het hardst nodig hebben versterken in hun mogelijkheden om tot oplossingen voor hun problemen te komen
- Neem als gemeente een helder standpunt in als het gaat om de regierol in gezinnen met complexe problematiek. Het helpt als organisaties zich (niet vrijblijvend) verbinden aan integraliteit en inclusie, de twee belangrijke pijlers van deze nota.

- Handel als gemeente ook vanuit integraliteit en inclusie. Dit betekent o.i. dat de domeinen Jeugd, WMO en Werk en Inkomen niet los van elkaar kunnen staan. De gemeente heeft een duidelijk keuze gemaakt voor die wijken waar de sociaal economische problematiek het grootst is. Dit vraagt om een naadloze aansluiting en samenwerking tussen de domeinen.
- Maak als gemeente echt werk van minder regeldruk. Dit, t.b.v. de gezinnen die de ondersteuning het hardst nodig hebben. Voor hen is het van belang dat zij de weg naar hulp beter weten te vinden; laagdrempelig en dichtbij, waarmee erger wordt voorkomen.
- Positioneer de wijkteams als een belangrijke gesprekspartner met de Veiligheidsketen om daar waar kinderen in onveiligheid opgroeien er sprake is van een gezamenlijke aanpak
- Positioneer de wijkteams als een belangrijke samenwerkingspartner met het (voorgezet) onderwijs. Het gezamenlijk in beeld hebben van de vroegtijdig schoolverlaters en samen optrekken kan leiden tot vermindering hiervan
- Maak je als gemeente mede-eigenaar van de arbeidsmarktproblematiek in de jeugdzorg (en het onderwijs). Het helpt als de gemeente zich medeverantwoordelijk voelt en creatief meedenkt. Dit, vanuit de wetenschap dat de concrete uitvoering van deze nota alleen succesvol kan zijn als er sprake is van continuïteit van personeel.

Wij gaan ervan uit dat u dit advies zult opnemen in het Raadsinformatiesysteem ten behoeve van de informatie-, commissie- en raadsvergaderingen en zien een reactie op dit advies door uw college met belangstelling tegemoet.

Met vriendelijke groet,
Namens de Adviesraad jeugd & Wmo gemeente Arnhem,
Elvira Flaton, voorzitter

Adviezen Stadsgesprekken Arnhem

Inhoud

Inleiding 3
Impressie stadsgesprek Arnhem 13 september 2021 6
Impressie stadsgesprek Samenwerkingspartners Arnhem 15
Impressie stadsgesprekken Arnhem 26
Impressie stadsgesprek Arnhem 11 oktober 2021 33
Impressie stadsgesprek Arnhem 18 oktober 2021 (ouders) 39

Inleiding

In dit boekje zijn alle opbrengsten van de stadsgesprekken gebundeld. Uit de rijke input is veel inspiratie en handvatten te halen voor beter jeugdbeleid voor de Arnhemse Jeugd.

Wij wensen jullie veel wijsheid en leesplezier toe met dit boekje.

Namens alle jongeren die hebben deelgenomen aan de gesprekken,

Sjoerd Wiersma & Levi van Dijk

Stadsgesprek Jeugdbeleid Arnhem

13 september 2021 18-27 jaar

De gemeente wil graag input van kinderen, jongeren, ouders en samenwerkingspartners om te checken of het jeugdbeleid aansluit bij de kansen en uitdagingen voor kinderen en jongeren in Arnhem'

Wat gaat er goed in Arnhem?

Veel cultureel aanbod - Aandacht voor sporten met een kleine beurs - De jongerencoaches werken preventief. **"Daardoor voel ik mij gezien en tel ik mee, dat is erg verbeterd."**

Wat kan er beter in Arnhem

Tekort aan woningen voor jongeren, kijk naar leegstaande kantoren - meer maatwerk in de regels - onveiligheid in de gezinssituatie - bij woonproblemen ook aandacht op andere leefgebieden zoals schulden, verslaving, school en werk - Misstanden bij zorginstellingen, beter luisteren en toetsen - **Dat het makkelijker wordt voor jongeren om hulp te vragen en dat ze worden gehoord.**

Wat wil je veranderen in de stad?

1

Wijkteams

De **persoonlijke benadering** van wijkteams werkt erg goed. De wijkteams kijken direct met je mee en handelen direct. Bij **complexe situaties** kan dit beter. Advies: **meer maatwerk** in de regels mogelijk te maken.

2

Wonen

Advies ontwikkel projecten **"woningen voor jongeren"**, waarbij ook **sociale cohesie** wordt benut.

3

18 en nu

Advies: Geef 18 jarigen een gratis cursus waarin jongeren regelen wat nodig is? bijvoorbeeld studiefinanciering, digiD aanvragen.

5

Gezondheid

Op **school** wordt veel gedaan aan fysieke gezondheid. Advies: **Meer aandacht** voor de mentale gezondheid op scholen en maken van **podcast** over **mentale gezondheid.**

Social media

Blijf in gesprek met jongeren, gebruik social media. bijv. Arnhems social media platform

6

Ontmoetingsplekken

Advies: **voldoende veilige ontmoetingsplaatsen** waar jongeren terecht kunnen.

JongerenNetwerk van jongeren, voor jongeren, door jongeren
GEMEENTE Arnhem
zorgbelang Inclusief

Impressie stadsgesprek Arnhem 13 september 2021

18-27 jaar
Aanwezigen:

- Stef
- Sam
- Kylee
- Leïla
- Sef
- Joshua
- Lada
- Brian
- Bob Roelofs, Wethouder Gemeente Arnhem
- Fanny
- Lennart
- Michael
- Babet
- Anne-Roos
- Joëlle
- Sandra
- Daan
- Elmar
- Kelly
- Soraya
- Jesmer
- Pimon
- Mandy
- Lizzie
- Lauri
- Mees
- Levi
- Sjoerd

De jongeren variëren in leeftijd tussen de 16-27 jaar.

Wat gaat goed in Arnhem?

- Het Jongerenwerk is goed vormgegeven en er is veel cultureel aanbod in de stad, waaronder van Willemeen. Er zijn ook veel laagdrempelige plekken waar jongeren naartoe kunnen, dat is goed geregeld in de stad.
- Het onderwijs aan jonge kinderen is goed geregeld in Arnhem, ook de indicatie voor Vroegschoolse Educatie.
- Presikhaaf University doet goed werk en is men positief over.
- Er is ook in de avond inzet vanuit jongerenwerk, waaronder het Jongeren Toezicht Team, wat goed bevalt en waar men positieve ervaringen mee heeft. De jongerencoaches werken preventief. Ze kijken goed wat er speelt in de wijken en jongeren hebben ook de rol van straatcoaches.

- Het effect lijkt dat de veiligheid is toegenomen en er wordt meer respect (dan voorheen) waargenomen door de aanwezigen. ‘’Daardoor voel ik mij gezien en tel ik mee, dat is erg verbeterd.’’
- De wijkagenten zoeken via het sociaal media platform, op een laagdrempelige manier contact met de jeugd, wat als erg positief wordt ervaren.
- Er is in Arnhem veel aandacht voor sporten met een kleine beurs, wat de jongeren als erg positief ervaren.

Wat kan er beter?

- Jongeren adviseren om voor besparingen slimme keuzes te maken. Er is brede erkenning dat dit ook belangrijk is voor de gemeente.
- De persoonlijke benadering van wijkteams werkt erg goed. De wijkteams kijken direct met je mee en handelen direct. Daarbij valt op dat de ervaringen erg verschillend zijn en dit zorgt voor discussie onder de deelnemers. Een jongere zegt: “Ik ben 3 maanden in gesprek geweest met het wijkteam voor acceptatie van mijn mening.’’
- Jongeren geven aan dat bij complexe casuïstiek de ervaringen anders zijn. “Er was geen match, er ging erg veel mis, medewerkers hadden geen antwoorden op mijn vragen, dat maakt het erg complex”.
- Een andere jongere geeft aan dat het wijkteam bij complexe situaties onvoldoende weten waar ze moeten beginnen en er geen duidelijk stappenplan is. “Het wijkteam weet niet waar te beginnen, want alles ligt bij het wijkteam” “Je moet zelf met het overzicht komen, terwijl ik dat dan niet heb”.
- Een jongere geeft aan dat de match bij hem niet goed was en dat naar de match wel veel aandacht naar uit moet gaan, dat kan volgens de jongeren veel leed besparen.
- Complex is het ook wanneer het systeem geen antwoord heeft op de vragen van jongeren.
- Jongeren geven aan dat het tekort aan woningen een groot probleem is en adviseren de wethouder om dit onder de aandacht te brengen en er veel aandacht aan te geven. Dit draagt in grote mate bij aan complexiteit van situaties, aldus de jongeren. Er wordt ook het idee geopperd om kantoorpanden om te bouwen zodat er meer woonruimtes komen voor jongeren en studenten en deze woonruimtes een maatschappelijk doel te geven. Bijvoorbeeld in de vorm van een moestuin, een conciërgefunctie of het organiseren van activiteiten voor ouderen.
- Complexiteit ligt bij de kwetsbaarheid van mensen. Een jongere merkt op dat er ook vaak sprake is van complexe gezinssituaties, maar dat de vraag wanneer je daarbinnen mag komen een dilemma geeft.
- Jongeren vragen aandacht voor de onveiligheid in de gezinssituatie. Dit kan als opening worden gebruikt om de dialoog aan te gaan binnen een complexe gezinssituatie. Hoe er kan worden gekeken naar onveiligheid richt zich vooral op preventie. Er is enorm veel huiselijk geweld en lijkt een soort taboe, en het lijkt steeds normaler te worden. Een advies wat daaruit voortvloeit is om te kijken of er eventueel meer ruimte in de regels en protocollen kan komen om in en bij het gezin hulp te verlenen.
- Advies van jongeren: Bij woonproblemen die vaak spelen zou direct meer aandacht moeten zijn voor problemen op andere leefgebieden zoals schulden, verslaving, school en werk en specifiek het hebben van een briefadres.
- Bij complexe vragen is het vaak een vicieuze cirkel en dat doorbreken is heel lastig.

Advies is om per thema opnieuw te kijken wat die cirkel zo complex maakt en out-of-the box te kijken hoe je voorkomt dat zaken stranden. Dit moet met alle partijen die erbij betrokken zijn. Op basis van een complexe situatie opnieuw conclusies trekken.

- Advies is om aandacht te hebben voor de rol van ouders bij huiselijk geweld, wat nu te weinig gebeurt. De ouders worden boos, professionals willen soms te veel ouders te vriend houden, waardoor ze de jongeren uit het oog verliezen, terwijl die slachtoffer zijn. Educatie over opvoeden is erg belangrijk, alleen kinderen bereiken, red je het niet mee in de gemeente.
- Advies is om niet samen te werken met sommige partijen die op dit moment wel zorg aanbieden in Arnhem. Er worden veel slechte ervaringen rondom bepaalde zorgaanbieders gedeeld. Er is jarenlang sprake geweest van fraude. De aanbieders die niet goed zijn, blijven wel volhardend in het werk wat ze doen Dit is een thema dat ook door Het JongerenNetwerk wordt herkend.
- Het aankaarten van misstanden wordt vaak niet geaccepteerd door de zorgaanbieder. De jongere heeft de situatie aangekaart bij het wijkteam die een doorverwijzing heeft gedaan naar een klachtenpunt. “Ik was meerderjarig, en heb daar zelf weg kunnen gaan. Als je minderjarig bent, ben je afhankelijk van het aanbod wat wordt gedaan door professionals”. Advies: wijkteam zou ook na doorverwijzing regelmatig contact met de jongere moeten hebben en ook feitelijk gaan kijken in de zorginstellingen wat er gebeurt. Zorgaanbieders zouden vaker moeten worden aangesproken bij jongere doelgroepen op hoe het gaat. Jongeren volgen is heel belangrijk. Er kan meer worden getoetst en geluisterd.
- Sjoerd licht toe dat er veel aandacht is voor de genoemde aanbieder. Wethouder Roelofs geeft aan dat zorgaanbieders goed in beeld zijn en dat dit inderdaad niet altijd goed is gegaan de afgelopen jaren. Er worden aan aanbieders resultaten gevraagd en wanneer blijkt dat die niet goed zijn, wordt dit goed bijgehouden. Er wordt ook gesproken met ervaringsdeskundigen. Echter geeft wethouder Roelofs ook aan dat het lastig is om preventieve maatregelen te nemen, omdat signalen altijd pas achteraf de wethouder bereiken.
- Een jongere vraagt wat maakt dat de aantallen zijn gedaald: Sjoerd licht toe dat de hoofdzakelijke reden was om zicht te krijgen op het totale aanbod en op basis daarvan keuzes te maken. Een andere reden is het ontbreken van voldoende kwalificaties bij bepaalde aanbieders. De wethouder gaat nog wel even in op de opmerking over bezuinigingen: De afgelopen jaren is veel bezuinigd op jeugdzorg, maar men lijkt dit nu weer enigszins met extra middelen te verminderen.
- Er wordt aandacht gevraagd voor huiselijk geweld, waarbij er een grote kans is door te kijken naar preventieve maatregelen. Er wort aangegeven dat huiselijk geweld veel voorkomt en dat het ook genormaliseerd lijkt te worden, wat een zorgelijke ontwikkeling is.
- Een jongere geeft aan dat het lijkt alsof er altijd aan het einde wordt gekeken of organisaties het goed doen. Vraag is hoe dit in het begin geregeld is. Is er een normering en hoe streng is die? Idee is om de eisen strenger te maken. Sjoerd licht toe dat er op dit thema de afgelopen jaren veel stappen zijn gezet, zoals bijvoorbeeld de personeelsbezetting en de winsten van aanbieders, het vragen van VOG, registraties en bijvoorbeeld het opleidingsniveau. Er is altijd een risico dat aanbieders er tussendoor komen.
- Advies: jongeren moeten een duidelijke plek hebben waar ervaringen met zorgaanbieders kunnen worden gedeeld. Er moet echt iets worden gedaan met de ervaringen van jongeren. Een idee is om audits te doen, net zoals in de voedselketen. Dit gebeurt ook in de zorg. Lotte licht toe: “Als partijen voor de gemeente willen werken, moet er worden voldaan aan strenge kwaliteitseisen. Indien aan de inkoopeisen wordt voldaan vinden er een aantal keer per jaar

gesprekken plaats met de aanbieder. Er is wel degelijk afhankelijkheid van signalen". Lotte roept dan ook iedereen op om signalen te melden bij het wijkteam of de gemeente. De vraag die daarbij wel speelt is of jongeren mondig genoeg zijn en serieus genomen worden". Wethouder geeft aan dat er een zorgfraude meldpunt is waar signalen aan kunnen worden doorgegeven.

- Advies is om ook het zorgfraude meldpunt via sociale media en laagdrempeliger toegankelijk te maken. "Belangrijk is om naar het niveau van de jongeren af te dalen, zoals een DM op Instagram, of reageren op een story aldaar.
- Het is belangrijk dat het voor jongeren makkelijker wordt om hulp te vragen. Jongere jongeren in de leeftijd van 12-15 jaar of jonger, zijn minder mondig en kunnen minder goed voor zichzelf opkomen. Jongeren moet je niet vragen het eerste woord te doen, terwijl het woord voeren wel vaak wordt gevraagd van hulpverleners. De vraag dat jongeren altijd het woord moeten doen, is een groot probleem en leidt ertoe dat problemen vaak worden onderschat.
- Advies aan wethouder: In Utrecht denken jongeren mee bij de inkoopeisen en bij de gesprekken met aanbieders. In Nijmegen zijn altijd bijeenkomsten voor de inkoop-eisen en zijn ook ervaringsdeskundigen bij de aanbestedingen, zowel gesprekken alsmede de papieren beoordelingen.

Wat zou je veranderen aan de stad?

- Er zijn in andere gemeentes in Gelderland jongerenraden die opkomen voor jongeren bij politiek of anderszins. Die is er in de gemeente Arnhem niet. *Wethouder Roelofs* vult aan dat hij voornemens is om dergelijke stadsgesprekken vaker te voeren. Bij ieder voorstel is een participatieparagraaf opgenomen en er is een voorstel aangenomen voor een kinderburgemeester. Jongerenraden zijn in een aantal steden ook niet goed van de grond gekomen. De wethouder gelooft erg in dit soort type meetings, waar steeds met belanghebbenden een onderwerp wordt beetgepakt om verder te komen. Bij animo kan altijd gekeken worden naar een jongerenraad.
- Lotte vraagt: *Hoe zouden jullie betrokken willen worden bij de vraagstukken van de gemeente?* Er wordt opgemerkt dat er jongerenconsultants zijn via het MDT-project die nauw samenwerken met de griffie en zo op onderzoek uitgaan. Ze geven advies over alle vraagstukken waar jongeren aan bod komen. Het is belangrijk om dit vindbaar te maken.
- De informatievoorziening in Arnhem is niet goed. Het overzicht van informatie ontbreekt. Advies is op dit punt om het meer laagdrempelig te maken en dit kan door een student die sociale media kennis heeft om het meer laagdrempelig te maken. Dat is een belangrijk punt binnen de adviezen.
- Woningen zijn een groot probleem in Arnhem, voor jongeren worden alleen maar studio's aangeboden. Meettijd is vaak niet toereikend, waardoor men aangewezen is op loting, waar vervolgens 3.000 mensen op reageren. Er zijn te weinig woningen voor jongeren. Advies is om meer projecten voor jongeren te ontwikkelen. Er worden wel projecten gedaan, maar voor particulieren. De gemeente kan hier de samenwerking opzoeken met woningcorporaties. Een idee wat vaak wordt geopperd door jongeren is om kantoorpanden toegankelijk te maken voor bewoning door jongeren. Er zijn bovendien veel leegstaande panden.
- Dit wordt aangevuld door de aantekening dat de eisen bijvoorbeeld minimale ruimte, aan woningen niet te laag moeten worden gelegd, omdat wonen ook van grote invloed is op de mate van psychische problemen.

- Een jongere vult aan dat de gemeente eerder heeft laten zien dat er wel degelijk projecten kunnen worden gedaan zoals bij het Schipholplein. Advies is om bij de opknapprojecten in Arnhem zuid meer te focussen op jongeren en geen dure appartementen te laten bouwen. Er mogen meer sociale huurwoningen komen.
- De urgentieprocedure zit muurvast, terwijl er wel echt urgente problemen zijn zoals iemand met PTSS of MS die geen urgentie krijgen, of er erg lang op moeten wachten. Dit heeft ook negatieve gevolgen voor de gezondheid. Daarbij is verandering erg belangrijk.
- Sportmogelijkheden voor jongeren zijn er niet altijd, ondanks de Gelrepas, dan nog is het soms heel krap. Er zou misschien subsidie kunnen worden gegeven zodat jongeren daar minder moeite meer hebben. Een vergelijkbaar systeem als de studiefinanciering zou opgezet kunnen worden. Belangrijk aandachtspunt daarbij is dat jongeren van ouders die veel verdienen niet altijd automatisch mogelijkheden krijgen zoals bijvoorbeeld sporten.
- Een jongere geeft aan: “Ik ben 21, heb een dochter van 2,5 jaar en bij de urgentieaanvraag ging alles fout. Ik heb er 7 maanden op moeten wachten. In de tussentijd word ik op alle woningen afgewezen wegens te korte meettijd, of het feit dat ik te jong ben voor de woning. Dit maakt het erg lastig om aan een woning te komen. Zelfs met urgentie is het erg lastig. Een Gelrepas aanvragen kan niet, omdat er geen inkomen is. Die tijd heb ik nodig om voor mijn dochter te zorgen. Ik kan dus niet ook nog werken! Er is voor mij geen punt waar ik terecht kan met alle vragen, iedereen stuurt je door”. “Het is niet meer helder wat ik moet doen. Waar moet ik naartoe om het te regelen?” Er is wel degelijk frustratie over het feit dat ik nergens terecht kon en het netwerk, wat ik gelukkig heb, moet vragen, is een probleem. “Er is sprake van er is een erfenis die ergens vast staat maar waar ik door de regeling van de erfenis niet bij mag en die wordt door de gemeente en belastingdienst wel als vermogen gezien waardoor ik niet in aanmerking kom voor allerlei regelingen die ik wel nodig heb”. Het systeem heeft geen antwoord op de vraag en er is niemand die je helpt.
- Op het moment dat je 18 wordt veranderd er erg veel. Daarover zijn nog veel vragen. Dit gaat niet alleen over jongeren met een laag inkomen, de kennis ontbreekt ook soms op veel verschillende gebieden. Idee is om jongeren goed te informeren, desnoods kan je een pakketje sturen naar jongeren met heldere informatie. Sjoerd geeft aan dat er een app is, Kwikstart, die de gemeente op dit moment aan het inrichten is voor de gemeente Arnhem. Een ander idee is cursussen of lessen moeten komen over alles dat er komt kijken bij het 18 worden. Dit kan bijvoorbeeld in de wijken en op scholen worden georganiseerd en zou kunnen gaan over solliciteren, werken, zorgverzekering, belastingaangifte en dergelijke. Laat de lessen door jongeren zelf worden gegeven zodat de lessen/cursussen goedkoop zijn. Gebruik hiervoor jongeren die expert zijn om dat gebied.
- De Gelrepas geldt niet voor studenten. Er is een studenten-sportkaart. Met de Gelrepas is het aanbod breder. Daar moet aandacht voor zijn.
- De stress die jongeren beleven is toegenomen en er is een enorme wachtlijst voor GGZ. Er vallen vaker gezonde jongeren uit goede gezinnen uit door prikkels en prestatiedruk. Er zijn te veel zorgen over de toekomst en toekomstperspectief lijkt te ontbreken. Vaak wonen jongeren erg klein. Er is grote moeite om GGZ-zorg te krijgen. Advies is om meer aan preventie op scholen toen door middel van psycho-educatie. Er is in het onderwijs veel focus op lichamelijke gezondheid, terwijl psychische problemen erg veel voorkomen. Juist onder deze groep jongeren is veel suïcide. Educatie over psychische problemen is erg belangrijk.
- Advies mindfulness toegankelijker maken, spiritualiteit toegankelijker maken, kunst toegankelijker maken zijn allemaal tools om die stress en spanning te leren kennen en te verminderen en te reguleren. Dan is het niet altijd nodig om naar een psycholoog te gaan.

- Advies is om meer aandacht op scholen te hebben voor het leren leven “we leren taal en rekenen. Waarom leren we niet om de belastingaangifte te doen?” De overstap kan dan rustiger zijn.
- Advies is dat er op school laagdrempeliger over gepraat wordt en dat er in Arnhem meer plekken komen waar over dergelijke problemen gesproken kan worden. Veilige plekken zijn nodig.
- Tieners proberen elkaar onderling te helpen, maar de onderling gegeven hulp is niet altijd goed. Door het vele helpen onder elkaar is het risico dat je in een crisis zakt, omdat niemand uiteindelijk meer weet wat te doen. Dit is gevaarlijk, omdat mensen wel naar slecht advies luisteren. Er is een hoge drempel om hulp te vragen. “Je voelt je als een mislukkeling en dat voelt alsof ze zwak zijn of falen”. Er is veel faalangst en perfectionisme onder jongeren. Er zijn hoge verwachtingen.
- Er is minder tolerantie voor anders zijn, waardoor je nog minder snel hulp zoekt. Er is nog niet genoeg veiligheid onderling.
- Advies: Waarom wordt er niet in iedere wijk aan alle 18-jarigen een gratis cursus gegeven waarin jongeren bijvoorbeeld studiefinanciering aanvragen en regelen wat nodig is? Daarnaast kan dit worden uitgebreid met een sollicitatiegesprek om jongeren aan werk te helpen en een strippenkaart voor ontspanning. Dit advies wordt ondersteund door andere jongeren en het is ook haalbaar.
- Er wordt veel aandacht besteedt aan psychologische factoren in de studie onderwijswetenschappen.
- Jellinek kan een begin zijn voor het voeren van een goed gesprek over seks, drugs en alcohol.
- Een jongere geeft aan dat uitval op school niet altijd goed wordt opgevangen. “Er werd niet goed naar mij geluisterd. De leerplichtambtenaar was van mening dat bureau Halt een oplossing zou bieden voor mijn probleem. Er was weinig oog voor wat er aan de hand was. “Je voelt je erg onbegrepen”. Advies is om bij schooluitval veel beter te kijken naar de motieven voor uitval en wat er echt aan de hand is met de jongere. Goede leerplichtambtenaren zijn daarbij belangrijk.
- Als je een ‘complex geval’ bent is het ook moeilijk om hulp te krijgen door het niet hebben van de juiste diagnoses, contra-indicaties, verkeerde stempels. De hulp is op alle vlakken ontoegankelijk. Er moet zowel preventief alsmede als je hulp nodig hebt, veel aandacht zijn voor toegankelijkheid van hulp.
- Er wordt een oproep gedaan om in ieder geval iets te doen aan de woningen voor jongeren. De huidige situatie is onhoudbaar voor jongeren. “Alles is beter dan niets doen”.
- Advies is om een project te maken van woningen voor jongeren, waarbij die ook een rol hebben in de sociale cohesie binnen de woonvoorziening. Dit kan bijvoorbeeld door jongeren in ruil voor een woning te laten werken in de gemeenschappelijke moestuin. Bij oudereninitiatieven komt dit al vaker voor, zo konden studenten leegstaande kamers betrekken in ruil voor een gedeelte van de zorg voor ouderen. Sjoerd licht toe dat dit ook in eerdere gesprekken met jongeren aan de orde is gekomen en dat jongeren best open staan voor het leveren van een tegenprestatie in ruil voor een woonruimte. Dit draagt bij als community-building.
- Vraag is of er in de wijken voldoende plekken zijn om bij elkaar te komen, te chillen. Een jongere geeft aan dat er in de wijken met een lager inkomen ook minder plekken zijn om bij elkaar te komen zoals Geitenkamp, Klarendal.
- Er wordt aandacht gevraagd voor het serieus nemen van mentale gezondheid, wat nog beter kan. Vroeger was er Levensbeschouwelijke Vorming, nu is dat vervangen door burgerschap,

wat een uitholling betekent. Ruimte om te leren een goed mens te zijn, is verdwenen. De rolmodellen op sociale media leggen verwachtingen op en er is een botsing tussen die verwachtingen en de realiteit. Er moet een plek zijn om weer te leren mens te zijn. Daartoe zijn hangplekken niet de enige optie. We richten in wijken leef-scholen op.

- Een jongere vraagt aandacht voor de waarde van spiritualiteit, er is behoefte aan verbinding met de natuur, groene leefomgeving. Daar is nog ruimte die kan worden benut. Er is grote behoefte aan integrale projecten door bijvoorbeeld gebruik te maken van kunstenaars.
- Een jongere geeft aan de informatie die jongeren tot zich nemen toeneemt en dat dit ook kan leiden tot het meer zien van problemen. Beperken van de informatiestroom kan ook een oplossing zijn voor de hoge verwachtingen in de samenleving. Het simpel houden kan ook rust geven.
- Er wordt aandacht gevraagd voor de veiligheid in de wijken die belangrijk is. Er zou overal veiligheid moeten zijn om ook van de plekken gebruik te maken. Dit staat los van de aanwezigheid van de plekken. Advies is dan ook om daar de nodige aandacht voor te geven.
- Er wordt gevraagd of er geen tussenorganisatie bestaat die bij moeilijke situaties kan meekijken, zonder dat direct bureau Halt wordt ingeschakeld. *Wat is er aan de hand* is een hele belangrijke vraag. Wethouder Roelofs geeft aan dat er veel focus op dit moment is op de verbinding tussen school, werk en thuis. Dat meer met elkaar verbinden vergroot ook de kans op preventie van grotere problemen. De kans dat je er op tijd bij bent is groter. Op steeds meer scholen lopen jongerenwerkers rond die vanuit de leefwereld kunnen kijken hoe het met jongeren gaat en verbinden met de wijk. Wethouder geeft aan dat het een aandachtspunt is om vaste gezichten bij de wijkteams te realiseren.
- Idee is om af te stappen van generalisten en meer maatwerk in de regels mogelijk te maken.
- Er wordt aangegeven dat veel plekken om samen te komen niet aantrekkelijk zijn. Een jongere vraagt of er minder is geïnvesteerd in die plekken vanwege de corona-tijd. Er wordt de vraag gesteld of een eventuele besparing kan worden herbestemd. *Wethouder Roelofs geeft daarop aan dat men aan de slag gaat met alle accommodaties in Arnhem. Er moet goed worden gemonitord. De wethouder zegt toe om de suggesties mee te nemen bij de verdere ontwikkeling van de accommodaties in Arnhem.* Er wordt aandacht gevraagd door jongeren voor terugkoppeling van wat er besproken is.
- *Wethouder Roelofs geeft verder aan dat er gezamenlijk keuzes worden gemaakt, maar dat niet alle problemen zoals de woningnood snel kunnen worden opgelost. Dit neemt niet weg dat het niet belangrijk is en dat er geen aandacht voor is, maar het gaat met kleine stapjes.*

Wat is het meest nodig?

- Er moeten voldoende ontmoetingsplaatsen zijn waar jongeren terecht kunnen. ‘’Je werd veel weggestuurd van hangplekken op straat’’.
- Mentale gezondheid is belangrijk, men is verleerd hoe het is om te leven. Een campagne zou een groot verschil kunnen maken met podcasts, een liveshow in de gemeente, dit kan ook anderen helpen om hulp te vragen. *De wethouder vult aan dat er al een stadsgesprek mentale veerkracht is geweest en dat een podcast een goed idee is.*
- In het onderwijs meer 1-op-1 gesprekken voeren, de klas is niet altijd een veilige omgeving om te vertellen hoe het met je gaat. Er is een project bij ROC-Rijn IJsel wat wellicht als voorbeeld kan dienen.
- OV frequent en betaalbaar maken is belangrijk.
- Er moet meer bekendheid worden gegeven aan alles wat er al is, bijvoorbeeld door de ontwikkeling van een goede app.

- Speelsheid is belangrijk: humor en communicatie verbindt. Natuur en kunst integreren op scholen kan een oplossing zijn
- Er wordt aandacht gevraagd voor de fysieke omgeving in relatie tot mentale gezondheid, omdat alles met elkaar samenhangt.
- Er moet meer aandacht zijn voor zingeving, zelfvertrouwen en normen en waarden.
- Een mooi voorbeeld wat is opgeschreven: convenant tussen JONAhuis van Pactum en de gemeente over briefadressen. Dit moet worden geborgd. Het is verder belangrijk om vooral naar de jongere zelf of andere mensen die zij vertrouwen te luisteren. Als er wordt gezegd dat jongeren een urgentie nodig hebben zeggen ze dat niet voor niets. Een oproep: luister!
- Er zijn verschillen in het veiligheidsgevoel voor jongeren in verschillende wijken, iets wat vanuit het perspectief van vrouwen meer en specifieke aandacht vraagt. In de ontmoetingsplekken moet ook aandacht zijn voor de veiligheid om die ook te kunnen bezoeken.
- Een jongere vraagt zich af of er een tussenvoorziening is tussen het onderwijs en bureau Halt en of dit niet gecreëerd kan worden. *Wethouder Roelofs geeft aan dat op dit moment sterk de focus binnen de inzet binnen de gemeente ligt op het versterken van de verbinding tussen school, werk en thuis. Daarvoor zijn ook jongerenwerkers op school aanwezig.*
- *De wethouder onderstreept het belang van een vaste contactpersoon bij de wijkteams. Daar zal veel aandacht voor blijven. De wethouder geeft ook aan dat dit niet snel op te lossen is*
- Een jongere vraagt naar de besparingen op de wijkaccommodaties in verband met corona? *De wethouder geeft aan dat op dit moment alle wijkaccommodaties in beeld worden gebracht en de voorzetten worden meegenomen in de lijst met plekken. Het is afhankelijk van de keuzes van de gemeenteraad wat er daadwerkelijk wordt meegenomen.*
- *De wethouder geeft bijvoorbeeld aan dat de woningnood niet opgelost kan worden door de wethouder alleen, maar dat alle suggesties worden meegenomen om in kleine stapjes de problemen wel aan te pakken.*
- Ontmoetingsplaatsen waar jongeren terecht kunnen. Het politieoptreden is erg hard in vergelijking met andere gemeentes. Advies: de politie zou meer de verbinding moeten zoeken.
- Mentale gezondheid van jongeren. Corona heeft daar hele grote invloed op gehad. Veel mensen weten niet meer hoe om te gaan met het leven. Keuzes worden moeilijker en er lijkt meer sprake van traumatische symptomen. Advies is om een mentale gezondheidscampagne te starten een verschil kan maken en ook iemand die langsgaat bij scholen, of een talkshow of podcast. Dit kan ook preventiever werken.
- Een jongere vraagt of OV ook later kan rijden in verband met werktijden.

Stadsgesprek Jeugdbeleid Arnhem

Samenwerkingspartners in gesprek met de gemeente Arnhem

4 oktober 2021

Wat gaat er goed in Arnhem?

- Iedereen was erg **enthousiast** over het voorstel om een **Linkedingroep** te beginnen voor het jeugdbeleid. Het is fijn om een medium te hebben waar professionals **elkaar** kunnen **spreken en vinden.**
- **Focus** op de **kwetsbare wijken** is een **goede zaak**, maar aandacht voor de hele stad is essentieel. Er wordt kleur bekent, door **gerichte investeringen** in de **risicowijken**. Dit een goede zaak.
- **Aanpak VO rondom veiligheid** is een **mooi voorbeeld** met korte lijnen en er wordt snel geschakeld. Dit zou kunnen worden uitgebreid.

Wat kan er beter in Arnhem?

- **Maatwerk:** rederneer **vanuit het probleem** en **niet** vanuit **een domein** of de inrichting van **financiële middelen**. Dat beperkt de mogelijkheden voor effectief maatwerk.
- Is Arnhem een **veilige stad** om op te groeien? Op straat is het veilig, maar op het **speciaal onderwijs is het onveilig** en daardoor een kweekvijver voor **crimineel gedrag**. Advies: Besteed meer aandacht aan **bestrijding** van crimineel gedrag in het speciaal onderwijs.
- Besteed in het beleidsplan **meer aandacht** aan normalisering: **wanner is iets normaal gedrag** van een kind en wanneer is **hulp noodzakelijk?**
- Werk minder probleemgestuurd, maar zet de **behoefte** centraal met voldoende **preventie**. Organiseer ontmoetingsplekken voor zowel ouders als jongeren.

Wat wil je veranderen in de stad?

- Laat de **school een plek zijn** die is **ingebed in de wijk**, zorg voor **gemeenschapsvorming**. Advies: Zet er sterk op in dat **wijkteams** ook in de **scholen actief zijn.**
- Als jongeren met **ideeën komen**, laten we dit **omarmen**, ook als het niet het gewenste effect heeft. Advies: Organiseer **jeugdtafels** in petit comité, met de juiste mensen **doelmatig en efficiënt.**
- Wijkteams/wijkcoach als **vast aanspreekpunt** voor lange tijd/ zo lang nodig is. Zet daarnaast **sleutelfiguren** in.

JongerenNetwerk van jongeren, voor jongeren, door jongeren
GEMEENTE Arnhem
zorgbelang Inclusief

Impressie stadsgesprek Samenwerkingspartners Arnhem

Aanwezigen:

- Bob Roelofs, Wethouder Gemeente Arnhem
- Het JongerenNetwerk
- Monchyschool Malburgen West
- Vitesse Betrokken (onderdeel Arnhem Oost)
- De Onderwijsspecialisten
- Regionaal Bureau Leerplicht
- Rozet
- Stichting Pas 0-6 jaar
- Bijzonder in Arnhem
- Stichting Leergeld
- Stichting Jeugdland (activiteiten basisschool)
- Timmerhuis Jeudrijk, wijkraad
- De Helling, activiteitenwerkplaats
- De Gazelle, Delta Scholengroep
- Jeugdwijkraad
- Wij zijn Samen Arnhem
- Sociale Wijkteams Arnhem
- Jeugdbescherming Gelderland
- Stichting Peutercentra Arnhem
- Dullert Stichting
- Bureau Nieuwkomers
- Rijnstad
- Effect zorg
- AM-supportteam
- Youth for Christ
- Leger des Heils
- VGGM
- Richtering
- Flores Onderwijs
- Leergeld Arnhem
- Riozorg
- Moviera
- Stichting Lezen en Schrijven
- Pactum
- Bijzonder in Arnhem
- Regionaal Bureau Leerlingenzaken
- Volkshuisvesting
- Bureau Halt
- Stichting Pas

In totaal zijn ongeveer 90 deelnemers aanwezig bij het stadsgesprek

Wat gaat er goed?

- Door Corona wordt er wel meer samengewerkt, dat is terug te zien in het jeugdbeleid. Het besef moet er zijn dat we eigenlijk allemaal jongerenwerkers zijn, voor een jongere maakt het niet uit wie helpt. De juiste plek is belangrijk.
- Complimenten voor het huidige stuk. Het is een mooi geheel en goed leesbaar.
- Een evaluatie van het huidige jeugdbeleid wordt gemist, waardoor er vragen bij het huidige beleid ontstaan.
- Het vooropstellen van preventie wordt door de aanwezigen van harte ondersteund, evenals de Gebiedsgerichte insteek met Preventie voorop en Sterk in Maatwerk.
- Focus op de kwetsbare wijken is een goede zaak, maar aandacht voor de hele stad is essentieel. Er wordt kleur bekent, door gerichte investeringen in de risicowijken. De partners vinden dit een goede zaak.
- Men is positief over het feit dat meer maatwerk gaat worden geleverd rondom onderwijshuisvesting. Een vraag is wel binnen welk budget dat gaat gebeuren.
- Aanpak VO rondom veiligheid is een mooi voorbeeld met korte lijnen en er wordt snel geschakeld. Dit zou kunnen worden uitgebreid.
- Samenwerking (preventieve) jeugdhulp en Onderwijs. Er worden diverse voorbeelden genoemd zoals naschoolse opvang, ook op voortgezet onderwijs of sportactiviteiten. Advies aan de gemeente kan wellicht faciliteren in op gang brengen van die gesprekken met de scholen.
- School is een veilige plek, ook voor ouders. Ouders staan erachter dat jongeren op school aanwezig zijn. Eerder dan jeugdhonk waar jongeren staan te blowen voor de deur.

Wat kan er beter?

- Er wordt aandacht gevraagd voor realiteitszin in het jeugdbeleid. “De ambitie is mooi, niemand kan daarop tegen zijn. Voor de groep schetste het alleen niet de werkelijkheid en werd het mooier omschreven dan de situatie is. Arnhemse jeugd staat er niet goed voor. ‘We doen het heel slecht en er ligt een enorme opgave om het voor elkaar te krijgen. De urgentie is niet voldoende in het jeugdbeleid. Door corona is een veel grotere groep uit de boot gevallen de afgelopen 20 maanden en dat wordt niet voldoende benoemd”.
- De samenhang van verschillende wetten en de overgangen daarbinnen worden gemist. We hebben niet alleen te maken met het jeugdbeleid, maar ook met andere wetten zoals wet langdurige zorg en de zorgverzekeringswet. **Advies:** Besteedt als gemeente veel tijd aan integratie van disciplines!
- Regie op de integrale aanpak hangt samen met de regie over het gezin. Dit geeft nu een versnippering weer.
- Het is een abstract stuk dat hoog-over zaken beschrijft. Aandacht voor hoe en wie het gaan uitvoeren wordt in het stuk erg gemist. De doelen kan niemand tegen zijn, maar de uitvoering en het hoe zijn bij partners nog vragen over.
- Niet alle partners die belangrijk zijn voor jongeren worden benoemd zoals het RBL. Het RBL speelt een belangrijke rol voor jongeren.
- Maak een koppeling met de huidige arbeidsmarkt en het arbeidsmarktbeleid. De cruciale rol van werkgevers wordt gemist in het huidige jeugdbeleid. Die kunnen van grote betekenis zijn.
- Er wordt samenwerking tussen verschillende initiatieven in de wijken gemist. Er is veel versnippering en er zijn heel veel partijen betrokken in de wijken. *Actie zou zijn dat er een strakke regierol vanuit de gemeente moet worden ingericht.* Er zijn veel zorgen over het feit dat er vaak dezelfde dingen door meerdere partijen worden gedaan: *Wie houdt de regie?* Priortering en gebrek aan focus zou moeten worden opgelost: “We doen van alles een beetje”.
- Hoe zorgen we ervoor dat de netwerkpartners elkaar kennen en gaan samenwerken? “In de stad en in de wijken is er veel aanbod. Van elkaar weten we niet wat er allemaal aanwezig is en hoe we zoveel mogelijk voorliggend kunnen inzetten”. Maar het belangrijkste: *hoe werken we samen?*
- Samenwerking tussen school, wijk en thuis is belangrijk voor een goede basis.
- Het effect van één gezin één plan is nog te gering.
- Er wordt nu gesproken over een brede doelgroep. Goed om daar een scheiding in te maken. Doelgroep nog een keer opdelen. Missen differentiatie in verschillende doelgroepen. Dat we willen dat kids veilig opgroeien en dat iedereen gelijke kansen krijgt, dat geldt voor de hele wereld. Open deuren. Mag veel concreter! Wat gaat Arnhem nou concreet doen om doelen te behalen?
- De rol van ouders wordt gemist en mag meer nadruk krijgen. Dat is voor jonge kinderen heel belangrijk! Soms is het richten op ouders effectiever om doelen te bereiken. Dit maakt community building mogelijk door beter te kijken naar de invloedssfeer.
- Er zouden meer middelen naar de jeugd zonder problemen moeten gaan om echt preventief te kunnen werken. De middelen gaan te veel naar probleemjongeren en dan met name 16+ terwijl er veel armoede is onder Arnhemse jongeren. Aandacht voor armoede wordt gemist in het stuk.
- Een belangrijke sleutel zit in ontmoeting, samenwerking, verbinding en echte aandacht. Kortere lijntjes zijn nodig zodat partner elkaar beter weten te vinden. De gemeente heeft

nadrukkelijk een rol om die samenwerking te organiseren. Zo kan het belang van vroeg signalering worden nagestreefd.

- Jongeren t/m 14 vallen tussen wal en schip. Ze zijn te jong voor kinderwerk en te oud voor 16+ werk.
- Er is een focus op lager-opgeleiden in het beleid. Ook hoger-opgeleiden kunnen soms grote problemen hebben die te vaak worden onderschat. Daarop zou extra signalering moeten zijn door professionals.
- Als je uit een crimineel milieu komt (pleegkind) is het onmogelijk om met gelijke kansen te beginnen.
- Heb meer aandacht voor het feit dat als een kind in de problemen komt, er ook vaak problemen bij ouders zijn.
- Zorgen hebben partners over de wachtlijsten voor Jeugd GGZ.
- Ga op zoek naar het grijze gebied: vreemd of verkeerd gedrag niet meteen af te wijzen waardoor er uitsluiting plaatsvindt en je de jongere kwijt bent.
- Betrek ouders beter bij het voorkomen van laaggeletterdheid
- Breng meer structuur in de Vroeg en voorschoolse educatie. Er is nu sprake van een onregelmatig ritme.
- Jonge mantelzorgers worden gemist in het stuk. Geef daar meer aandacht aan.
- Leerlingenvervoer is niet goed georganiseerd en moet meer vanuit de leerlingen en minder vanuit de wet worden georganiseerd.
- Er wordt opmerkt dat niet alles zichtbaar is, tussen de muren. Schuytgraaf is weinig aanbod, wordt weinig gefaciliteerd voor jongeren. Worden overal weggestuurd. Horen nergens bij en gaan zich vervelen.

Wat zou je veranderen aan de stad?

Samenwerkingspartners geven aan het volgende te willen veranderen aan de stad?

- Noem het geen jeugdbeleid maar gezinsbeleid. Jeugd is geholpen bij een ouder-aanpak, daar waar de problemen vaak vandaan komen of door worden gegeven. Zorg in het gezin voor een vroegtijdige ouder-aanpak.
- Een idee: maak gezamenlijk met de partners een soort netwerkkaart. Er is weinig samenwerking tussen de verschillende organisaties. Daarnaast zijn er veel organisaties die hetzelfde doen, hoe kan dit? Laten we het met elkaar overzichtelijker maken en ook kijken waar we het geld aan uitgeven
- Zorg voor gemeente overstijgend beleid
    - Hoe verhoudt het Arnhems jeugdbeleid zich tot ander regionaal beleid? Waaronder huisvesting en zorgaanbod inkoop.
    - Hoe is de samenhang met andere onderwerpen?
- Organiseer een plek voor jongeren waar verschillende mensen samenwerken waar jongeren terecht kunnen met al hun vragen, talenten en ideeën rondom het jeugdbeleid. “Jongeren missen nu een centrale plek waar ze zich kunnen melden en waar de verschillende disciplines samen komen. Als jongeren zich willen melden bij het wijkteam dan moet er sprake zijn van een zorgvraag, maar die hebben jongeren vaak niet.
- Meer bekendheid van interventies in het kader van jeugdbeleid is belangrijk: voor de jongere is het vaak een zoektocht naar de juiste hulp.
- Er wordt aandacht gevraagd voor de monitoring van de ambities in het beleidsplan. De aandacht daaraan wordt gemist. Evalueer de resultaten van het oude beleid en kijk dan of er de juiste doelstellingen voor het nieuwe beleid worden gesteld**. Advies** is van de aanwezigen om regelmatig te evalueren of het goed gaat met het beleid. Geef aan wat de belangrijkste indicatoren zijn en hoe je tevredenheid gaat meten. Formuleer bij de monitoring duidelijke KPI’s, zodat duidelijk is of er ook echt voortgang geboekt wordt.
- Er is een spanningsveld tussen wijkgericht werken en stadsbreed aanbod, waar de samenwerkingspartners aandacht voor vragen. Meer concreet worden de volgende punten meegegeven:
    - De teams leefomgeving zitten allemaal in hun eigen wijk. Per wijk zijn ze aan het kijken wat er helpt om de jeugd zo vroeg mogelijk te helpen. Bepaalde thema’s spelen echter op stedelijk niveau waar aandacht voor moet zijn.
    - Onderscheid maken tussen gebiedsgericht werken en een stedelijke aanpak. De partners zijn waarschuwen er met klem voor dat alles gebiedsgericht wordt ingericht en er geen stedelijke aanpak boven hangt.
    - Vraag is: hoe hangt het gebiedsgericht werken samen met de regionale samenwerking die er op diverse thema's is?
    - Pas op met etiketteren en daardoor een overkill verzorgen. Geef gepaste aandacht en niet alleen op Arnhem Oost. Zo creëer je de nieuwe aandachtswijken in de nabije toekomst.
    - Er is een overkill van professionals in sommige wijken, terwijl in andere wijken tekort is.
    - Maak gebruik van samenwerkingspartners met organisatie als vindplaats in de wijk. Maak een eind aan domeinpolitiek en concurrentie in het welzijnsdomein. Regel een sociaal maatschappelijk inleentarief!

- De partners willen graag meegenomen worden in de ontwikkeling van het jeugdbeleid, dus niet alleen de stadsgesprekken. Ze willen meelezen, denken en uitvoeren. Ze vragen de gemeente dat ook echt te doen.
- Beleid zou specifieker op Arnhem gericht moeten worden. De toelichting in de inleiding werd eveneens als generalistisch aangemerkt.
- Jongeren betrekken en laten meedenken is belangrijk en wordt ruimhartig onderschreven. Er fysiek naartoe gaan en jongeren betrekken. Niet alleen op uitnodiging maar bijv. aansluiten op plekken waar ze al zijn. Jongeren motiveren en meer eigenaarschap geven in organiseren activiteiten. Laat ze het zelf doen i.p.v. dat de 'specialisten'/professionals bepalen en organiseren.
- Zorg voor partnercipatie in plaats van participatie
    - Dit betekent met jongeren, en niet over jongeren.
    - Jongeren die andere jongeren helpen.
    - Leerlingenraad op school,
    - Vrouwennetwerk oprichten.
    - Jongeren horen over wat zij belangrijk vinden, door bijvoorbeeld een leerlingenraad.
    - Er is veel aandacht voor meepraten in plaats van meedoen: Presikhaaf University en AM-support zijn hier voorbeelden van.
    - Overleg minder doe meer. Organisaties haken soms af in de samenwerking, de kans is groot dat inwoners dan al eerder afgehaakt zijn.
    - Maak educatieve waarde geen voorwaarde voor het besteden van budget aan activiteiten. Advies Gemeente Almere heeft geluksbudget, waarmee kinderen naar een pretpark kunnen.
    - Meer van dit soort bijeenkomsten waarbij verschillende disciplines in één groep zitten.
- Het aanbod in Arnhem is volledig en toereikend. De vraag is hoe partners elkaar vinden en hoe kan dat worden verbeterd? Alle puzzelstukjes zijn nodig en samen moeten we de puzzel leggen. *De gemeente moet daarin een faciliterende rol nemen in de samenwerking.*
- Versnipper de 5 miljoen niet. Verdeel niet over allerlei kleine en goed bedoelde initiatieven. Maar zet het in op regie, focus, samenwerking, verbinding. Met een rol voor de gemeente al facilitator van deze samenwerking en verbinding. En de wijkteams/wijkcoach als vast aanspreekpunt voor lange tijd/zo lang nodig is. Werk met sleutelfiguren en vaste gezichten.
- Betrek alle partners regelmatig bij de uitvoering van het jeugdbeleid, zodat er beter wordt samengewerkt. Zorg voor voldoende interne samenwerking bij de gemeente, waardoor dat ook extern te zien is.
- Er wordt een uitvoeringsplan gemist. Daarin moet concreet staan wie de samenwerkingspartners zijn en wie waarvoor verantwoordelijk is.
- Biedt organisaties veel meer handvatten om met het jeugdbeleid aan de slag te gaan. Het is te abstract!
- Beleid is erg gericht voor als er een probleem is. Het stuk vóór het probleem wordt erg gemist.
- Preventief werken is belangrijk: meer middelen voor jongeren die niet probleemjongere zijn. Maar bijv. wel in armoede leven. Aandacht en middelen voor alle kids! In 'probleemwijken' wordt veel geregeld en georganiseerd. Waar geen problemen zijn wordt weinig gefaciliteerd. Er wordt te weinig geïnvesteerd in preventie.
- Zorg dat jongerencentra niet het imago hebben van 'probleem' jongerencentrum. Maak dit voor alle jongeren meer toegankelijk.

- Organiseer ontmoetingsplekken voor zowel ouders als jongeren, gericht op preventie. Partijen laten samenwerken maakt kostenefficiënt.
- Er wordt bij een gezonde basis speciale aandacht gevraagd voor statushouders die binnen het huidige jeugdbeleid onvoldoende voorkomen.
    - Wat kan de gemeente doen om daar kamers voor te faciliteren?
    - Zijn er voorrangsregelingen voor?
    - Welk maatwerk is mogelijk voor deze groep?
    - Wat zijn de opties als gemeente?
    - Kunnen we aan de slag met werkgevers?
- Breng perspectieven van onderwijs en gemeente samen in de strijd tegen kansenongelijkheid. Onderwijs en gemeente werken allebei aan het terugdringen van kansenongelijkheid. Of moeten we er meer leren omgaan/accepteren.
- Er wordt een stevig pleidooi voor maatwerk gehouden door de samenwerkingspartners die voor de invulling de volgende adviezen meegeven en vragen neerleggen:
    - Een vraag is: verstaan we allemaal hetzelfde onder maatwerk?
    - In het stuk staat: sterker in maatwerk. De partners zien hier een opening. In paragraaf 5.5. Jeugdhulp staat omschreven: we hebben jeugdhulp duidelijk kader meegegeven wat maatwerk is. Dit spreekt elkaar tegen.
    - Als jongeren met ideeën komen, laten we dit omarmen, ook als het niet het gewenste effect heeft.
    - De wens is om bij iemand te komen die kan afwijken van het algemeen beleid. Vaak krijgen we te horen dat de aanvraag niet aansluit bij het huidig beleid en dat een wijkcoach niet mag afwijken. Dit roept de vraag op: *wie voert de regie op maatwerk?*
    - Een tip die men geeft is: rederneer vanuit het probleem en niet vanuit een domein of de inrichting van financiële middelen. Dat beperkt de mogelijkheden voor effectief maatwerk.
    - De indeling van de middelen werkt niet in de sturing richting de stad. Het is belangrijk om de middelen op een andere manier in te steken. Daarbij is het ook belangrijk dat er minder wordt gewerkt vanuit 'kokers' bij de gemeente en dat er meer verbinding wordt gelegd. Vanuit probleem rederneren en niet vanuit domein.
    - Borg financiering van succesvolle pilots vroegtijdig en veranker samenwerking meer in de opdracht.
    - Voeg problematiek samen en neem dat als uitgangspunt voor de manier van werken binnen de gemeente.
    - Maatwerk: per leeftijdsgroep per wijk kijken: wat is nodig, wat leren we van andere wijken door preventief bezig te gaan. Tienerleeftijd zou uit twee groepen moeten bestaan en zo zou beter maatwerk moeten komen. *Wat heeft die doelgroep nodig en* hoe realiseren we dat?
- De gemeente moet als organisatie het goede voorbeeld geven. Er is bij de samenwerkingspartners behoefte om daarover in gesprek te gaan. Op dit moment loopt men tegen een ambtelijk apparaat aan dat beter kan functioneren.
- Organiseer jeugdtafels in petit comité, met de juiste mensen doelmatig en efficiënt.
- Iedereen was erg enthousiast over het voorstel om een LinkedIngroep te beginnen voor het jeugdbeleid. Ze vinden het fijn om een medium te hebben waar ze elkaar kunnen spreken en vinden.
- Besteedt aandacht aan cultuur sensitief werken! Dit wordt gemist in het beleid, niet alleen inkomensgelijkheid is belangrijk, ook cultuur!
- Laat de school een plek zijn die is ingebed in de wijk, die zorgt voor gemeenschapsvorming. Een school die de spil is, waar ouders welkom zijn. Een community-aanpak die zorgt voor

samenhang. Op dit moment bewegen nieuwe scholen zich de wijken in.
Voorbeeld: internationale scholieren/expats waar veel gemeenschapsvorming is, samen activiteiten organiseren op school, samen eten op school etc. **Advies:** Zet er sterk op in dat wijkteams ook in de scholen actief zijn.

- Zet de buurtnetwerken weer op! *Waarom zijn die gestopt?*
- Er wordt aandacht gevraagd voor het feit dat men ernaar zou moeten streven bij complexe situaties juist minder professionals in te zetten in plaats van meer. Werk daarbij samen met partijen die aansluiten op de belevingswereld van de doelgroep zoals bijvoorbeeld Empowering Nisa.
- Jeugdigen meekrijgen, iemand (jeugdige) benaderen die de rest mee neemt is belangrijk “Als er één het niet stoer vindt, gaat de rest ook niet meer”.
- Er zijn vragen over het effect en de activiteiten rondom preventie in het jeugdveld als er zo’n grote groep 18 + bij reclassering komen. Advies is dat jeugdreclassering veel eerder in beeld komen; bijvoorbeeld bij Halt of in een ander traject. Jongeren komen vaak op hogere leeftijd pas bij jeugdreclassering.
- Besteedt in het beleidsplan meer aandacht aan normalisering: wanner is iets normaal gedrag van een kind en wanneer is hulp noodzakelijk?
- Durf de vraag te stellen: *is Arnhem een veilige stad om op te groeien?* Op straat is het veilig, maar op speciaal onderwijs onveilig, want concentratie van allerlei soort problematiek en kweekvijver voor crimineel gedrag. **Advies:** Besteedt meer aandacht aan bestrijding van crimineel gedrag in het speciaal onderwijs.
- Peuterspeelzalen meer onderdeel maken van de school. Het helpt om peuterspeelzalen en scholen onder 1 organisatie te laten werken.
- Samenwerking tussen jeugdhulp en onderwijs. Wens is hulpverleners op school die kunnen doorverwijzen maar zelf hulp kunnen geven. Er is nu te veel hulp rondom een kind.
- Onderwijs wordt in het beleidsplan benoemd tot 18 jaar. Advies is om het beleidsplan uit te gaan van onderwijs tot 23 jaar.
- Sommige aanbieders hebben een monopolypositie. Vraag aan de gemeente is of er zicht is op de wachtlijsten.
- Vanuit MBO zijn wijkteams niet altijd handig. Locatie wordt gekoppeld aan een wijkteam, want studenten komen niet uit die wijk. Breng jeugdzorg in de school om inclusief onderwijs vorm te geven.
- Biedt begeleiding aan jongeren in een kwetsbare positie. Stuur ze niet van het kastje naar de muur, maar neem ze mee onder de arm.
- We doen al heel veel, start niet allerlei nieuwe initiatieven, maar ga uit van wat er al is. Er zijn erg veel initiatieven voor jongeren met een afstand tot de arbeidsmarkt. Daardoor weet niemand meer wie waarvoor verantwoordelijk is en/of wie betaalt.

Wat is er het meest nodig?

1. Realiseer meer maatwerk door:

- Vanuit de behoefte van de inwoner te redeneren en niet vanuit het probleem;
- Integraal budget realiseren en ontschotten van financiële kokers en anders vormgeven van gemeentelijke organisatie. *Zie de omgekeerde toets*.
- Doorbraakbudget voor ingewikkelde onderwijsvragen.

2. Maak het concreter door:

- Een uitvoeringsplan te maken met aandacht voor *wie, wat hoe gaat uitvoeren*
- Heb aandacht voor monitoring van de effecten door duidelijke doelen te formuleren, samen met alle belanghebbenden.

3. Zicht op de hele stad en een sterke rol van ouders door:

- Richt je beleid meer op ouders die een belangrijke rol spelen in de opvoeding van kinderen, dat is soms beter dan je alleen richten op het kind.
- Heb naast de probleemwijken ook aandacht voor de andere wijken en stad als geheel. Nu zijn de initiatieven en mensen ongelijk verdeeld.

4. Ontwikkel ontmoetingsplaatsen voor jongeren en versterk de rol van de school door:

- De school sterk te integreren in de wijk en de wijkteams ook op de scholen actief te laten zijn. Breng ook zorg in het MBO-onderwijs voor inclusief onderwijs.
- Neem afscheid van de noodzaak om je met een **zorgvraag** bij een wijkteam te melden.

5. Neem regie in de samenwerking en sturing door:

- Als gemeente samenwerking tussen partijen te faciliteren en het goede voorbeeld te geven.
- Het beleid te vertalen naar heldere contractafspraken
- Het aanbod in een wijk methodisch in kaart te brengen en op output te sturen. Dit kan bijvoorbeeld door het werkzame factorenmodel in de zorg voor Jeugd van de gemeente Rotterdam.

5. Organiseer structureel samenspraak tussen belanghebbenden door:

- Structureel in gesprek te gaan met jongeren op de plekken waar zij actief zijn;
- Eigen initiatief te stimuleren door budget en ondersteuning te geven.
- Passende vormen voor betrokkenheid van belanghebbenden te ontwikkelen bijvoorbeeld sociale media.

Stadsgesprek Jeugdbeleid Arnhem

5 oktober 2021 5-12 jaar

Wat gaat goed in Arnhem?

- In Arnhem zijn **veel evenementen**
- Arnhem is **goed ingericht** voor iedereen, ook rolstoelers.
- En er zijn **veel sportactiviteiten**

- Er is een groot gevoel van **veiligheid** in de wijk en de stad. Er zijn ook veel activiteiten en voorbijgangers die **behulpzaam** zijn.

Wat kan beter in Arnhem?

Jongerencentrum

- Advies: **onderzoeken** of dit er kan komen, wellicht dan **minder overlast.** Betrek daarbij **wijkbewoners.**

- Advies is om **meer activiteiten** in de buurt te organiseren. bijv. **running dinner**

- Meer **onderhoud** aan de speelgelegenheden.
- Kleine **signalen** van grote problemen direct kunnen aangeven bij de **juiste mensen**. Betrek de kinderen daarbij!
- **Kunstgras** op het voetbalveldje naast de school - Pak zo'n vraag **voortvarend** op en zorg voor een toegankelijke gemeente, **dichtbij de leefwereld**.

Gevoel van veiligheid

Op **school** is veel **overlast** van jongeren

- Advies: **Praat** hierover met de **wijkagent.** Het is fijn om **iemand** te hebben die op de **veiligheid** in de buurt **let.**

Speelgelegenheden

Mogen we de **voetbalvelden** gebruiken?

- Advies is om dit uit te zoeken en **aandacht** te hebben voor de **vernielingen** die plaatsvinden.

Overlast van **hondenpoep**

- Advies: **prullenbakken** en plastic **zakjes** plaatsen langs het paadje.

Weinig dingen te doen voor kinderen tussen de 10 en 16 jaar.

- Advies: kijken **per leeftijdscategorie** wat er is.
- Meer doen met **goede doelen** in Arnhem en **betrek kinderen** hierbij.

Wat wil je veranderen in de stad?

Advies: **het grasveld** aan het Goeman Borgesiusplein te **veranderen**. Op dit moment is het een **poepveld,** het is een groot grasveld waar ook een **voetbalveld kan komen**.

Advies: Bij **speeltuinen geen zand** gebruiken, daar wordt veel in gepoept door dieren. Er zijn **rubberen alternatieven** zoals op het schoolplein.

Maak het **leuk** om dingen **weg te gooien** door **aantrekkelijke prullenbakken** te plaatsen. Advies: **meer aandacht** voor het **milieu** in het beleidsplan.

Advies: om een **BMX** of **skatebaan** te maken van de **blauwe golven**. En om **jongeren** bij de **inrichting** daarvan **te betrekken**.

JongerenNetwerk van jongeren, voor jongeren, door jongeren
GEMEENTE Arnhem
zorgbelang Inclusief

Impressie stadsgesprekken Arnhem

5-12 jaar

Aanwezigen: Sep, Sem, Otmar, Lucas, Sophie, Coco, Friso, Daan, Luther, Hugo, Freek, Jones, Susie, Pip, Lily, Foske, Ties, Sam Lexi, Lune, Anna, Yekta, Isa, Thomas, Flors en Tijmen

Wat gaat er goed?

- Kinderen geven aan zich op school en in de buurt van hun huis veilig te voelen.
- Wijkvereniging 'De penseelstreek' organiseert heel veel in de buurt https://www.penseelstreek.nl/wijkkrant
- Er zijn veel sportactiviteiten SML voetbal, Upward Hocky, Tennisverenigingen Hoogkamp en Schaarsbergen, Rugby, Judo, Zwemles, Kickboksen.
- Ook is er naailes, jumpsquare, een Running Dinner voor jong en oud wat kinderen erg leuk vonden. Advies is om vaker een running dinner te organiseren.
- De activiteiten rond Koningsdag zijn altijd erg leuk volgens de leerlingen.
- In de zomervakantie was er op een grote flatscreen lasergame op het Mesdagveld door De Penseelstreek, wat erg leuk is.
- Ook is er eten op rolletjes en het foodtruckfestival wat erg leuk is.
- Er is op het Sonsbeekpark altijd veel te doen zoals:
    - Sprookjesfestival
    - Buitenbioscoop
    - Theater Avenue
    - Rondje Nederland, waar de kinderen erg enthousiast over zijn
    - Avondvierdaagse
- De kinderen zijn ook erg te spreken over Living Statues in de stad. Dit vinden de kinderen erg leuk.
- Er is een speeltuintje naast het schoolplein waar veel gebruik van wordt gemaakt.
- Er is het Mesdagveld en Witsenveld.
- Er is een groot gevoel van veiligheid in de wijk en de stad. Er zijn ook veel activiteiten en voorbijgangers die behulpzaam zijn.
- In Arnhem zijn veel evenementen zoals stadskelders met sinterklaas.
- Arnhem is goed ingericht voor iedereen, ook rolstoelers.
- In de wijk zijn geen zwervers, in de stad helaas wel, ook zijn er mensen die muziek maken voor geld. Dat is minder erg dan zwervers die er niets doen voor geld.
- "Er zijn veel mensen op straat en daardoor voel ik me veilig. In de avond zijn er altijd mensen waarmee ik een praatje kan maken"
- Er is een kinderwijkteam geweest en deelname was enkele keren. "We hebben afval opgeraapt en konden daarvan weer iets goeds doen in de wijk"

Wat kan er beter?

- Eén van de kinderen woont naast een restaurant en daar is veel overlast van kinderen die ook rotzooi achterlaten. Advies is om meer controle te hebben op die plek. Leerlingen geven ook aan dat richting Schaarsbergen meer incidenten lijken te zijn.
- Op school is veel overlast van jongeren en er worden ook vernielingen aangericht.
    - Jongeren komen op het plein, dat is soms beangstigend;

  Advies is om in ieder geval als school met de wijkagent te spreken over dit onderwerp. Dat was eerst Remco maar die is naar het station verplaatst. Remco was fijn, wie is de nieuwe Remco?
  Kinderen vinden het fijn om iemand te hebben die op de veiligheid in de buurt let zoals jongerenwerkers, beveiligers, BOA's of een wijkagent. Dit komt mede doordat het plein vrij toegankelijk is en dat het als je er eenmaal bent erg beschut ligt, waardoor sociale controle wordt bemoeilijkt.
- Er zijn niet echt buurtfeesten of dingen die we met de buurt doen. Advies is om meer activiteiten in de buurt te organiseren.
- De kinderen geven aan dat het geen jongerencentrum is in de wijk is.
  Advies van de kinderen is om te onderzoeken of dit er wel kan komen, dit kan wellicht ook de overlast die wordt ervaren op het schoolplein en in de wijk door jongeren verminderen. Betrek daarbij de wijkbewoners en stuur op een diversiteit aan activiteiten in de wijk.
- *Er wordt gevraagd* of er ook gebruik mag worden gemaakt van de voetbalvelden? Dat zou ook een gelegenheid kunnen geven.
  Advies is om dit uit te zoeken en aandacht te hebben voor de vernielingen die daar plaatsvinden.
- De speeltuinen in de wijk zijn knollenvelden. Dat is niet prettig spelen.
  Advies is om te kijken of er meer onderhoud aan de speelgelegenheden kan worden gedaan. Meerdere kinderen geven aan dat de gelegenheden die er wel zijn, slecht onderhouden zijn.
- Bij het speeltuintje naast de school is ook onderhoud dringend noodzakelijk
  Advies is om de schommel bij het speeltuintje te maken. Daar moet de gemeente verantwoordelijkheid voor nemen. Volgens school is het achterstallige onderhoud en de schade bij de gemeente gemeld.
- Er wordt door de leerlingen aangegeven dat het gemaaide gras niet wordt opgeruimd door de gemeente. Dit is storend en stinkt.
  Organiseer een mogelijkheid dat leerlingen van meerdere scholen kleine signalen van grote problemen direct kunnen aangeven waardoor het laagdrempelig wordt. Zorg er dan ook voor dat de juiste mensen dit signaal horen en er iets mee gaan doen. Betrek de kinderen daarbij!
- Kinderen vragen naar een wijkcentrum waarbij ook gespeeld kan worden.
  Advies is om echt werk te maken van een ontmoetingsplek in de wijk en daaraan ook een speelgelegenheid te koppelen voor de kinderen.
- Kinderen geven aan dat een pannaveldje in de wijk in een behoefte voorziet.
- Kinderen willen graag kunstgras op het voetbalveldje naast de school.
  Advies is om te onderzoeken wat dit kost samen met de school en ook te kijken hoe aan inkomsten kan worden gekomen om dat te realiseren. Inschatting is dat kinderen best bereid zijn om daar bijvoorbeeld een sponsorloop voor te organiseren of iets terug te doen voor de buurt. Pak een dergelijke vraag voortvarend op en zorg voor een toegankelijke gemeente voor dergelijke vragen, dichtbij de leefwereld.
- Ook in deze leerlingenraad wordt aangegeven dat hondenpoep een probleem is.
  Op weg naar het bos lopen mensen met hun hond over de stoep langs school en tussen de

velden. Op de stoep ligt vaak hondenpoep, die niet opgeruimd wordt.
Er is een pad naar een poepveld, waar vaak overlast is van hondenpoep. De honden poepen onderweg en dat wordt niet opgeruimd. Advies is om daarlangs prullenbakken en plastic zakjes te plaatsen om het makkelijker te maken om de hondenpoep op te ruimen. Daarnaast moeten er borden worden geplaatst met duidelijke instructie. Wellicht kan er een automaat komen met zakjes, dan kan dat geld worden benut voor een schonere wijk.

- Er zijn weinig dingen te doen voor kinderen tussen de 10 en 16 jaar in de wijk.
  Advies is om per leeftijdscategorie de activiteiten te inventariseren en opnieuw een afweging te maken. Dit zou kunnen worden betrokken bij het in beeld brengen van de accommodaties in de stad.
- Organiseer een sponsorloop voor een goed doel in Arnhem. Het is belangrijk dat er geen ongelijkheid is.
  Advies is om meer te doen met goede doelen in Arnhem. Bijvoorbeeld een sponsorloop. Betrek hier ook de leerlingenraden bij die het leuk vinden om te doen. Wellicht een gezamenlijke activiteit met meerdere leerlingenraden.
- Idee is de organisatie van concerten voor kinderen. Die ontbreken nog in Arnhem aldus de leerlingen van de raad.
- Er wordt een toename van dakloosheid gesignaleerd in de stad. Dat is onprettig om te zien volgens de leerlingen.
- “Er zijn veel mensen met psychische problemen in de wijk, die soms gek doen tegen kinderen”
- Advies: Bij speeltuinen geen zand gebruiken, daar wordt veel in gepoept door dieren. Er zijn rubberen alternatieven zoals op het schoolplein. De kinderen adviseren om dit te gebruiken in de speeltuinen.

- Advies van jongeren is om het grasveld aan het Goeman Borgesiusplein te veranderen. Er wordt op dit moment veelvuldig de hond uitgelaten op het veld bij de speeltuin. Dit wordt vervolgens niet opgeruimd en is dat is irritant.
- Advies is om meer aandacht te schenken aan het milieu in het beleidsplan. Dit is een onderwerp wat door veel jongeren belangrijk wordt gevonden en zelfs meermaals het belangrijkste thema de komende tijd. Concreet stellen de jongeren het volgend voor:
    - Maak het leuk om dingen weg te gooien door aantrekkelijke prullenbakken te plaatsen.
    - Maak het op school mogelijk om afval te scheiden. “Het is toch gek, dat alles op school in een grote container wordt gegooid?”
    - Zorg voor meer plekken waar wateropvang kan plaatsvinden. De regentonnen op de locaties worden door jongeren toegejuicht en die mogen er meer komen.
    - Advies is om wateropvang door sproeiwagens te laten gebeuren, om vervolgens dat regenwater opnieuw te gebruiken.
- Een kind geeft aan dat er meer speelplekken voor de oudere kinderen 9-12 jaar mogen komen die er ook echt gaaf uit zien met bijvoorbeeld:
    - Klimtorens
    - Wildwaterbaan
    - Pretpark
    - Een speelgelegenheid voor grotere kinderen zoals speelboerderij Elst waar de kinderen enthousiast over zijn, net zoals de Leuke Linde. Als kinderen ouder worden wordt het minder leuk in De Leuke Linde
    - Jongeren missen een statebaan. “Er is er maar 1 in Arnhem die echt leuk is”
    - Een klein pannaveldje wordt ook vaak door de jongeren genoemd.
- Constatering is dat het aanbod van activiteiten en speelplekken ongelijk is verdeeld over de stad. Aangeven wordt dat er alleen een skatebaan in Arnhem-Zuid is, jongere jongeren onbereikbaar is met de fiets, zeker als het laat en donker wordt.

Wat zou je veranderen aan de stad?

Kinderen geven het volgende aan wat ze willen veranderen in de stad:

- Komt er een PlayStation voor iedereen
- Komt er een BMX-park voor kinderen
- Worden er brieven verstuurd om iedereen te laten meedenken en gebeurt wat de buurt wil
- Wordt er een jongerencentrum gerealiseerd in de wijk
- Wordt er met heel Arnhem een grote actie georganiseerd om geld in te zamelen tegen racisme of andere goede doelen
- Komt er een hal voor wedstrijden en jongerenfeestjes waar jongeren elkaar kunnen ontmoeten en ontspannen. Daarbij is het ook belangrijk dat je nieuwe jongeren leert kennen
- Komen er meer prullenbakken
- Komen er meer activiteiten voor 10+ jongeren
- Er is veel afval in de wijk
    - Adviezen kunnen zijn om het JTT-team in te zetten om te helpen op afval te letten in de wijk. Verken in ieder geval de mogelijke rol
    - Een opruimactie met scholen kan ook helpen en de leerlingen geven aan het leuk te vinden om dit samen te doen
    - De wijkagent zou ook op afval in de wijk moeten letten
    - Idee is om een automatische sorteermachine voor afval te laten ontwikkelen, zodat scheiden in de school makkelijker wordt.
- Advies is om een BMX of skatebaan te maken van de blauwe golven. Een jongere geeft aan dat er voor 2023 plannen zijn met de blauwe golven. Advies is om jongeren ook bij de inrichting daarvan te betrekken.
- Veiligheid wordt verschillend beleefd; een kind geeft aan dat in de agnietenstraat meer gepest wordt dan in Monninkenhuizen, waar hij zich wel veilig voelt. Het probleem van pesten wordt door veel kinderen als niet fijn omschreven en ze willen dat graag oplossen. Daarvoor dragen de kinderen een aantal ideeën aan:
    - Meer politie in de wijk
    - Lessen op school over hoe vervelend pesten is
    - Lessen over hoe je voor iemand opkomt; veel kinderen zijn te verlegen om voor zichzelf op te komen
    - Folders STOP pesten verspreiden in de school.
- Jongeren moeten kunnen hangen zonder pesten, gemeente moet meer opletten;

Wat is het meest nodig?

- Jongeren moeten kunnen hangen zonder pesten, gemeente moet meer opletten;
- Er moet meer aandacht komen voor duurzaamheid in het beleid; elektrische auto's.
- Beter toezicht in de speeltuintjes; kinderen moeten leuk met elkaar omgaan.
- Geen gras of zand bij de speeltoestellen; Alternatief wat kinderen aandragen zijn rubberen tegels rondom de speeltoestellen. Daarnaast kan er meer worden gedaan tegen hondenpoep rondom de speeltoestellen door bijvoorbeeld meer prullenbakken te plaatsen.
- Activiteiten voor een beter milieu doen;
- Meer doen tegen pesten;
- Meer speeltoestellen voor oudere kinderen zoals hoge speeltoestellen.

De derde kamer geeft aan:

1. Er is een mooi openluchtmuseum, veel bossen en parken in Arnhem; er mogen meer buitenactiviteiten in de parken worden georganiseerd.
2. Meedoen mag nog laagdrempeliger worden met een gerichte aanpak richting ouders; houdt daarmee ook rekening bij doorontwikkeling van de Gelre-pas.
3. Er lijken minder activiteiten door Rijnstad te worden georganiseerd. Advies is om dit meer te organiseren.
4. Er mogen meer waterparken met glijbanen komen.
5. Er moet minder troep op de stoep!

Stadsgesprek Jeugdbeleid Arnhem

11 oktober 2021 12-18 jaar

Wat kan er beter in Arnhem?

Adviezen:

- **Straatintimidatie** moet **strafbaar** worden.
- Realiseer een systeem per **app** of sms waardoor de **hulpdiensten** directer kunnen **ingrijpen**.
- Zet de campagne “Ask for Angela” voort in Arnhem. Als middel om seksuele intimidatie tegen te gaan.
- Zet **ervaringsdeskundigen** in het **onderwijs** in om **sociaal gedrag** te versterken en **les** te geven over **discriminatie.**
- Aandacht geven aan de **talenten** van leerlingen en een **campagne** houden waarin **vmbo-leerlingen** in het licht komen te staan. Ook moeten we ophouden met **stigmatiserende termen**.
- Meer **uitgaangelegenheden** voor jongeren in de leeftijd van **12-18 jaar.**

Wat zou je veranderen aan de stad?

Adviezen:

- **Open ontmoetingsplek** om samen te komen, **laagdrempelig** toegankelijk, met de sfeer van een café, waar je elkaar kan **ondersteunen en waar het veilig** is.
- Aandacht voor meer **seksuele voorlichting,** houdt rekening met de **verschillende fases** van ontwikkeling en bespreek dit vooral **live**.

Wat gaat er goed in Arnhem?

- De erkenning voor de **LHBTIQ+** is een **positief** punt.
- Op scholen wordt er beter geluisterd naar de **leerlingenraden**. Advies is om te kijken naar **goede voorbeelden** en die te **verspreiden** over meerdere scholen.
- De **jongeren** spreken **positief** over **Burgermeester Marcouch**, hij erg betrokken en heeft een hechte **band** met jongeren.
- Het **fietsverkeer** wordt als redelijk **veilig** beschouwd, zoals in het centrum. **Minpunt** de rotonde op de **Klarendalseweg.**

JongerenNetwerk van jongeren, voor jongeren, door jongeren
GEMEENTE Arnhem
zorgbelang Inclusief

Impressie stadsgesprek Arnhem 11 oktober 2021

12-18 jaar

Aanwezigen:

- Femke
- Lizzy
- Nora
- Bob Roelofs, Wethouder Gemeente Arnhem
- Loka
- Aya
- Selena
- Sofia
- Mohamed
- Suzan
- Mees
- Leene
- Adil
- Esmee
- Vince
- Levi
- Simone
- Sam
- Sjoerd

Wat gaat er goed in Arnhem?

Naar aanleiding van het stellen van deze vraag zijn de volgende punten naar boven gekomen.

- Als eerste wordt er aangegeven dat het fietsverkeer als redelijk veilig wordt beschouwd. Al wordt er ook min punt aangekaart en dit gaat over de rotonde op de Klarendalseweg. Het advies is om bijvoorbeeld de rotonde te verplaatsen of de snelheid te verminderen. In het centrum is het voor fietsers dan wel weer goed geregeld.

- Verder zijn de jongeren ook te spreken over burgermeester Marcouch. Ze geven aan dat hij erg betrokken is en echt een band maakt met jongeren. Ook geven ze aan dat ze zich gehoord voelen in en de gemeente en er zijn veel initiatieven voor jongeren.

- De erkenning voor de LHBTIQ+ in Arnhem is ook een positief punt aldus de aanwezigen waar veel tevredenheid over is.

- Op scholen wordt er beter geluisterd naar de leerlingenraden. Er wordt nu ook inhoudelijke input gevraagd. Advies is om te kijken naar goede voorbeelden en die te verspreiden over

meerdere scholen. Als verbeterpunt geven de aanwezigen de inspraak op het Montessori college Arnhem mee.

- De leerlingenraad van het Beekdalcollege geeft aan dat zij formatief toetsen zo krijgen de leerlingen een onvoldoende, voldoende of goed en ervaren dit als positief. Enige minpunt is dat ze in de vervolgopleiding en bij examens wel weer worden getoetst met cijfers.
  Advies is om meer formatief te toetsen in het onderwijs en dit ook over meerdere jaren te verspreiden. Het is wel belangrijk om rekening te houden met duidelijkheid over het al dan niet overgaan van leerlingen. Dat gaat nu nog weleens mis.

- Er zijn rolmodellen die jongeren aanspreken op gedrag in de wijk Presikhaaf. De jongeren geven daarover de volgende adviezen:
  - Zorg voor meer rolmodellen in de wijken. De rolmodellen helpen erg tegen een hoop overlast gevend gedrag.
  - Er moeten meer ambulant werkers komen.
  - Laat de HBO opleidingsvereiste los, levenservaring is genoeg.
  - Dit zou ook een opdracht aan de wethouder financiën moeten zijn om dat regelen.
  - Mensen die een voorbeeldfunctie hebben kunnen positief gedrag aanjagen.
  - Een rolmodel is een voorbeeld. Je hoort: “Ik wil doen wat jij ook doet”. Rolmodellen creëren besef. Dat is erg belangrijk.
  - Vraag is: *wat is het effect van rolmodellen?* Kan dat worden onderzocht?

Wat kan er beter in Arnhem?

- Door verschillende jongeren wordt er aangegeven dat straatintimidatie een probleem is in Arnhem,

  Zo heeft een van de jongere een onveilig gevoel in het naar huis fietsen in Arnhem-Zuid. Ze zorgt dan altijd dat vriendinnen een live-locatie van haar hebben via WhatsApp.

  Een andere jongere heeft een situatie meegemaakt waarbij ze werd achtervolgt door iemand in een auto. Ze had alles genoteerd zowel het kenteken en hoe de personen eruitzagen, maar eenmaal aangifte bij de politie konden zij hier niks mee. Verder heeft zij het idee dat het dan maar een keer mis moet gaan voor dat het een keer wordt opgepakt.

- Verder kwam er nog de campagne van de burgermeester aanbod in strijd tegen straatintimidatie: “Ask for Angela”. Daarbij werd opgemerkt dat als daarom werd gevraagd aan de bar, het personeel niet goed weet wat daarmee te doen.

Adviezen van jongeren:

- Straatintimidatie moet strafbaar worden. Een jongeren geeft aan dat er in Rotterdam een fluitverbod is.
- Realiseer een systeem per app of sms waardoor de hulpdiensten directer kunnen ingrijpen en ter plaatse kunnen ingrijpen.
- Zet de campagne “Call for Angela” voort in Arnhem. De rol van de burgemeester wordt geprezen.
- Zet ervaringsdeskundigen in het onderwijs in om sociaal gedrag te versterken en voorlichting te geven over straatintimidatie.

- Geef het meer aandacht in scholen en jeugdruimtes.
- Zet mensen die bij de politie werken in tijdens het geven van voorlichting over dit onderwerp op school.

- Jongeren merken op dat Presikhaaf University de enige ontmoetingsplek lijkt te zijn in Arnhem.

- Er wordt door de aanwezigen aangegeven dat op het Montessori College leerlingen niet gehoord worden Ook geven jongeren aan dat dit een erg discriminerende en racistische school is met betrekking op gehandicapten of homoseksuele jongeren. Een advies is om hier meer les over te geven op scholen. Hoe je hiermee kan omgaan? En wat kan je wel en niet zeggen. De les zou bijvoorbeeld gegeven kunnen door iemand die veel discriminatie heeft meegemaakt.

- Er is het stereotype is dat Vmbo als minder wordt gezien ten opzichte van het Havo en Vwo. Volgens de jongere is er een imagoprobleem. Advies is om meer aandacht te geven aan de talenten van leerlingen en een campagne te houden waarin vmbo-leerlingen in het licht komen te staan. Ook moeten we ophouden met stigmatiserende termen.
  Een jongere vertelt dat hij na jaren comfortabel en gemakkelijk leven de keuze heeft gemaakt om te gaan leren en dat vrienden een andere keuze gemaakt hebben. Hij zou graag zien dat meer jongeren leren om goede keuzes te maken in plaats van het slechte pad op gaan.

- Er wordt opgemerkt dat er een grote verantwoordelijkheid bij jongeren wordt neergelegd en sprake is van veel maatschappelijke druk.
  Een jongere vertelt: “Ik was een genie in de economie, maar ook een sociaal persoon. Daarna heb ik afwegingen gemaakt en beseft dat ik mensen verder wilde helpen. Ik ben toen MBO pedagogisch medeweker gaan studeren en nu HBO social work. Daarbij had ik veel last van Corona in het onderwijs. Ik doe mijn stage bij een jongerencentrum”.
  Voorlichting over geloof is erg belangrijk.

  - Advies is om ook jongeren meer ruimte te geven om te ontdekken wie ze zijn. Niet alles hoeft direct goed te zijn. Het moet ook mogelijk zijn fouten te maken en de maatschappelijke druk moet verminderd worden. Dit kan wellicht door een campagne. De Radboud Universiteit heeft een magazine daarover Prutswerk.
  - Investeer in jongeren om voortijdig schoolverlaten tegen te gaan, er zitten een hoop talenten bij die voortijdig schoolverlater worden. Dat is jammer en lang niet altijd nodig.

- Een jongere geeft aan dat er meer uitgaangelegenheden moeten komen voor jongeren in de leeftijd van 12-18 jaar.
  Het gaat volgens de jongeren om meer dan het dans- en muziekaanbod. Ook sportdagen zijn belangrijk. Er zijn meer dan genoeg locaties waar activiteiten kunnen worden georganiseerd voor deze doelgroep. Ook kunnen jongeren dat prima zelf met ondersteuning organiseren. Vroeger had je Fris. Ook geven jongeren aan dat er meer activiteiten kunnen worden georganiseerd zoals survivalruns.

Wethouder geeft aan dat jongeren die iets zelf willen organiseren moeten worden ondersteund en verwijst daarvoor naar organisaties als Rijnstad en Willemeen. Scholen kunnen daarin een belangrijke rol spelen. De wethouder zou graag met jongeren en organisaties nadenken hoe dit concreter vormgegeven kan worden.

InDifferent geeft aan 11 november dat er een bijeenkomst is jongeren onder de 18. Dit is in het café Bosch. Hier wordt muziek gedraaid en er is een pubquiz. Iedereen is van harte welkom!

- Een andere jongere geeft aan dat er met sportdagen niet gevraagd wordt wat jongeren leuk vinden. Er moet veel meer gekeken worden wat jongeren nou echt willen en vanuit hier te gaan stemmen.

Wat zou je veranderen aan de stad?

De jongeren geven de volgende punten mee:

- Het theater voor de kerk moet weg!

- Uitgaansgelegenheid voor jongeren, zonder QR-codes toegankelijk maken.
  Jongeren die niet ingeënt zijn zitten opgesloten en kunnen geen kant op.

- In de Laar is te weinig wijkpolitie en daardoor is het erg onveilig. De jongeren geven aan dat daar meer handhaving mag komen. Schuytgraaf en Elderveld voelen jongeren zich wel erg veilig.

Wat is het meest nodig?

1. Veel jongeren willen graag een open plek om samen te komen die laagdrempelig toegankelijk is voor jongeren om elkaar te ontmoeten. Die plek moet de sfeer hebben van een café. Ook moeten daar tips beschikbaar zijn voor jongeren en moeten jongeren elkaar onderling kunnen ondersteunen. In de plek wordt aandacht gevraagd voor veiligheid, wat ook voor ouders erg belangrijk is. Verder moet de plek schoon blijven en een goede naam hebben. Jongeren uit heel Arnhem moeten er welkom zijn. Verder wordt aandacht gevraagd voor de waarde van huisregels.
2. Een jongere geeft aan dat er op school te weinig aandacht wordt gegeven aan seksuele voorlichting. Dit wordt door veel jongeren beaamd en er is dan ook levendige discussie over in de groep.
   Een advies is om daar meer aandacht voor te vragen, maar daarbij wel rekening te houden met de verschillende fases van ontwikkeling. Dit onderwerp leeft erg en brengt enige discussie bij de aanwezigen op gang. Belangrijk is voor de jongeren wel dat ouders goed bij dit onderwerp worden betrokken. Jongeren adviseren verder om dit vooral live en niet online te doen. Daarin zien zij een risico.

3. Ga met jongeren in contact, naar de wijken toe. De informatievoorziening van de wijkteams is niet altijd helder. Zorg voor een laagdrempelige plek voor jongeren waar ze kunnen binnenlopen met vragen, talenten en ideeën.
   Wethouder: Wees niet bang, vraag het jongerenwerk om ondersteuning. De jongerencentra zijn plekken waar je met alle vragen terecht kan.

Stadsgesprek Jeugdbeleid Arnhem

18 oktober 2021

In gesprek met ouders van Arnhemse jongeren.

Wat gaat er goed in Arnhem?

Ouders zijn soms **tevreden** over het **wijkteam**.

- Advies: Laat wijkteams meer van **elkaar leren.** Bijv. als je kind langdurig of chronisch ziek is, waarom moeten ouders dan elke 3 of 6 maanden voor een nieuwe beschikking naar het wijkteam?

Wat kan er beter in de stad?

- **Bevoegdheden** van de **wijkteams verbreden**, meer vaste gezichten, **neutraliteit waarborgen** daardoor ontstaat er **vertrouwen** en een rustpunt. Ouders vinden het fijn als het wijkteam naast het gezin staat.
- Vaste gezichten bij het wijkteam.
- De **voorwaarde** voor het **formuleren** van een **hulpvraag** bij het wijkteam **loslaten.**
- Persoon met **MBO-functie** en levenservaring toevoegen als ondersteuner van de wijkcoaches.
- Wijkcoaches **persoonsvolgend** maken door heel Arnhem.

Wat zou je veranderen aan de stad?

- Idee: kunnen **wijkteams** op de **scholen actief** worden. Dit zou veel doorverwijzingen kunnen voorkomen.
- **Schuldhulpverlening niet goed** geregeld, in **gesprek** gaan met de ontvangers en uitvoerende.

- Maak **meer** werk van **inclusief onderwijs.**
- Zorg voor voldoende **begeleiding en sturing** in het onderwijs met als startpunt de **intrinsieke motivatie** van **jongeren.**
- Meer doen aan de inzet van **ervaringsdeskundigheid** van **ouders.**

JongerenNetwerk van jongeren, voor jongeren, door jongeren
GEMEENTE Arnhem
zorgbelang Inclusief

Impressie stadsgesprek Arnhem 18 oktober 2021 (ouders)

Aanwezigen:

- Sjoerd
- Levi
- Bob, wethouder Jeugd Arnhem
- Petra
- Marie
- Monique
- Monja
- Thea
- Faysal
- Babet
- Bianca

Wat gaat er goed in Arnhem?

- Ouders zijn erg tevreden over het wijkteam in Arnhem waar het gaat om enkelvoudige problematiek. Een ouder vertelt dat wanneer er meervoudige problematiek is de ervaringen minder zijn. Ouders geven aan dat er op dit moment helaas wel wachtlijsten bij de professionele instanties zijn. Een ouder geeft aan dat het fijn was dat in haar geval het wijkteam in de tijd dat er een wachtlijst was voor de zorg, een gedeelte van de vraag oppakte.
  Advies: Laat wijkteams meer van elkaar leren en expertise bundelen. Het is op dit moment erg afhankelijk van de persoon of er kwaliteit geleverd wordt door de wijkteams.
  Wethouder: geeft aan blij te zijn met dit verhaal en ook dat het wijkteam neutrale partij is. Verder merkt de wethouder op dat het om een brede expertise gaat en dat er veel van elkaar wordt geleerd.
  Opgemerkt moet worden dat lang niet alles goed gaat bij de wijkteams en dat de aanwezigen ook een hoop tips hebben voor beter functionerende wijkteams.

Wat kan er beter in Arnhem?

- De wijkteams in Arnhem kunnen volgens de aanwezige ouders worden verbeterd. “Er gaat veel niet goed”. De ouders constateren dat de wijkteams worden overvraagd.
  Advies van ouders is om minder verticaal te organiseren, maar de bevoegdheden van de wijkteams te verbreden. Er is veel last van de gekaderde regels en gebrek aan meedenken bij ingewikkelde casuïstiek.
- Ouders constateren dat het niet goed gaat rond complexe situaties. Bij enkelvoudige problemen werkt het wijkteam zoals het nu is heel erg goed. Bij complexe situaties ontbreekt het vaak aan overzicht. Daarbij is de rol van cliëntondersteuning belangrijk, maar veel nog onbekend bij ouders en het mooiste zou zijn als dit niet nodig is, maar dat het duidelijker wordt voor ouders waar ze terecht kunnen. Het is zo dat ouders ook vaak elkaar helpen vanuit vrijwillige basis, maar dat moet dan wel adequaat worden ondersteund. Ouders geven ook aan dat het belangrijk dat ouders de regie houden.

Advies van ouders: Doe wat met de resultaten van een pilot in Arnhem met de wijkteams waarbij de consulenten meer tijd krijgen. Naast het gezin gaan staan is heel belangrijk. Het werk van de werkgroep Wij zien je Wel van ouders van een kind met een Ernstige Meervoudige Verstandelijke Beperking kan daarbij behulpzaam zijn. *Zie https://www.wijzienjewel.nl/ voor meer informatie.*

Er wordt opgemerkt dat het goed zou zijn om iets te doen aan de mondigheid van ouders, maar dat het altijd nodig blijft om er aandacht voor te hebben dat ouders het niet goed lukt. Opgemerkt wordt dat veel ouders het overzicht verliezen.

Advies is om de voorwaarde voor het formuleren van een hulpvraag bij het wijkteam los te laten. Er zijn veel ouders die een behoefte hebben die nog geen hulpvraag is en ook veel ouders die één hulpvraag stellen c.q. formuleren terwijl er meer speelt. De vraag achter de vraag wordt daardoor niet gezien/gehoord.

- Wijkteams hebben het erg druk en er ontstaan wachtlijsten. Dit zou zo veel mogelijk voorkomen moeten worden volgens de ouders, omdat vaak situaties verergeren.

  Advies is om een MBO-functie in te richten als die als clientondersteuner naast het gezin gaat staan en de situatie in kaart brengt voor onder andere de wijkcoach.

  Dit zou de wijkcoaches ontlasten en iemand met MBO-functie en levenservaring kan al veel voor ouders betekenen. Een side-kick zou ook bij de huisartsen een goed idee zijn. Vergelijkbaar met de POH-GGZ.
- Ouders geven aan dat verhuizing verplicht leidt tot de noodzaak om een andere wijkcoach te nemen. Dit vinden ouders erg jammer en schadelijk.

  Advies van de ouders is om met klem te kijken of je wijkcoaches persoonsvolgend kunt maken en de vaak met moeite opgebouwde vertrouwensrelatie in stand kunt houden als ouders binnen Arnhem verhuizen. Dit zou de ouders een hoop rust geven.
- Ouders geven aan dat het leerlingenvervoer omslachtig geregeld is en dat er veel in mis gaat. Meldingen moeten nu via het wijkteam worden doorgegeven. Dat kan niet meer direct naar de uitvoerende vervoerder, wat tot erg veel problemen leidt.

  Advies is om de werkwijze te evalueren en indien nodig aan te passen en zo te zorgen voor verbetering in de doorkomst van wijzigingen in het leerlingenvervoer → achteraf bleek dat dit onjuiste informatie. Er is bij Avan door een nieuwe medewerker tegen ouders gezegd dat alle meldingen via het wijkteam moesten lopen maar dat is incorrect.
- Ouders geven aan dat niet iedereen weet wat een wijkcoach is en wat een wijkcoach kan doen. Nu komen er ook fysieke loketten voor vragen. Dat is goed volgens de ouders. Om de bekendheid te vergroten geven de ouders de volgende adviezen:
  - Ga Deur-aan-Deur, net zoals vroeger gebeurde
  - Meer voorlichting op de vindplaatsen zoals scholen.
- Er wordt aandacht gevraagd voor ouders die minder mondig zijn. Het is belangrijk dat ook die ouders bereikt worden en ondersteund. Daarbij is het goede gesprek voeren heel belangrijk volgens de ouders.
- Idee van ouders is om te kijken of ook kernteams op de scholen actief kunnen worden. Dit zou veel doorverwijzingen kunnen voorkomen. Een ouder vertelt dat in haar situatie nu een schoolmaatschappelijke werker de situatie oppakt en dat is belangrijk. De signaleringsfunctie van het onderwijs moet niet worden onderschat aldus de ouder.
- Een ouder geeft aan dat alles om cijfers draait. Die moeten kloppen voor er hulp komt. Ouders merken op dat aanbestedingen het niet altijd beter maken en zijn er fel tegen gekant dat kosten het onderliggende motief lijken te zijn voor de veranderingen en niet de kwaliteit van de dienstverlening.

  Wethouder merkt op dat er budget is gegeven aan de wijkteams om beter samen te werken. "Er is budget om de wijkteams ademruimte te geven".

- Ouders geven aan dat de schuldhulpverlening niet goed is geregeld sinds het van Rijnstad naar Plangroep is gegaan. Ouders geven aan dat jongeren in grotere problemen komen.
  Advies: onderzoek de signalen van ouders en voer een gesprek met de stakeholders om dit nader te onderzoeken. Tevens roept dit de vraag op wat de afspraken met Plangroep zijn.
- Ouders geven aan dat de zoektocht naar onderwijs voor kinderen met een handicap erg lang duurt. Een ouder vertelt: “Na mijn remigratie naar Nederland kon mijn kind zonder handicap direct naar school. Voor het kind met een handicap duurde het drie (!) maanden”. De segregatie start als snel, van jongs af aan worden kinderen met een handicap in aparte scholen gezet. Verder ontbreekt er inclusieve vrijetijdsbesteding. Er lijkt volgens de ouders sprake van een historisch gegroeid isolement.
  Advies: maak meer werk van inclusief onderwijs en zorg ervoor dat ook mensen met een complexe handicap kunnen meedoen aan activiteiten buiten school zoals bijvoorbeeld danslessen.
- Er is veel onvrede over het dreigen met de leerplichtambtenaar binnen de school. Dit helpt niet altijd. Een ouder vertelt: “Ik heb op een gegeven moment gewoon zelf de leerplichtambtenaar gebeld en kreeg drie maanden rust”.
  Advies: Dreig minder vaak met leerplicht, maar geef leerlingen soms ook rust en tijd om andere facetten van hun leven eerst op te pakken.
- Ouders geven verder aan dat er jongeren zijn waarvoor de reguliere onderwijspaden niet helpen. Een start bij de intrinsieke motivatie van de jongere is dan vaak belangrijk evenals de tijd krijgen om tot het besef te komen dat een jongere zelf tot actie moet overgaan.
  Advies: zorg voor voldoende begeleiding en sturing in het onderwijs met als startpunt de intrinsieke motivatie van een jongere en geef meer tijd om zoekende te zijn en tot het besef te komen dat jongeren zelf in actie moeten komen om verschil te maken. Daarbij helpt werken in de vorm van een community, maar is het wel belangrijk om een breed tijdskader te hanteren.
- Ouders wijzen op de jaarlijkse rapportage van het College voor de Rechten van de Mens, over de stand van zaken rondom inclusie in Nederland. Daaruit blijkt dat de inclusie rondom met name participatie nog te gering is en dat daarvoor veelal de voorwaarden ontbreken.
- Ouders wijzen erop dat maatwerk is dichtgetimmerd met regels en procedures en de regelruimte gering is. Zeker in het onderwijs is maatwerk nog lang niet altijd goed geregeld.
  Advies is dan ook om te stoppen met het misbruik van het woord maatwerk als het met regels en voorwaarden is omkleedt. Maatwerk vraagt veel ruimte geven aan uitvoerende professionals.
- Ouders geven aan dat het onderwijs meer tolerant moet worden naar externe partijen om samen verschil te maken. Soms wordt samenwerking ontmoedigd in het onderwijs. Een van de aanwezigen wijst op een pilot in Amsterdam om dergelijke financiering mogelijk te maken.
  Advies: Besteedt meer aandacht aan de stressfactoren in het systeem en de rol van instituties en regels daarbij. Daarbij helpt het boek *stress sensitief werken in het sociaal domein* geschreven door Nadja Jungmann, lector Schulden en Incasso bij de Hogeschool Utrecht.
- Ouders noemen de naam Clarence Schipper als inspiratiebron en helper van jongeren die buiten de boot vallen.
- Er wordt aandacht gevraagd voor dak- en thuisloze jongeren. Meer specifiek naar de besteding van de middelen vanuit het Actieprogramma dak- en thuisloze jongeren en de reden waarom een door ouders gewaardeerd initiatief niet is gehonoreerd terwijl de middelen wel naar een cruiseschip (c.q. daklozenboot) zijn gegaan.
  Vraag: Kan er inzicht worden verschaft in de allocatie van de middelen van het dak- en thuislozen programma in Arnhem?

Wat zou je veranderen aan de stad?

- Ouders zouden graag indicaties voor een langere periode af te geven voornamelijk in situaties waarbij de zorg vrijwel zeker ongewijzigd blijft. Vertrouw daarbij op de kennis en de ervaring van de ouders dat zij bij veranderingen aan de bel trekken. Deze verandering werkt mogelijkerwijs ontlastend voor de wijkteams die daardoor minder (frequent) bij inwoners langs moeten.
  Advies is om dat mogelijk te maken in Arnhem en ouders daar ook mee bekend te maken.
- Er is bij veel ouders gewoon behoefte aan bevestiging van de weg die ze lopen, dat iemand luistert, tijd neemt en naast de ouder staat. “Bij een huis is er een aannemer. Die betaal je om te zorgen dat je huis wordt gebouwd, juist om dat niet zelf te hoeven doen.”
  Advies is om Zorgaannemers aan te stellen die kunnen helpen in de wirwar van regels en procedures en daarnaast is een advies om meer te doen aan de inzet van ervaringsdeskundigheid van ouders. Er is al een netwerk in Arnhem, steun dat en help bij uitbreiding daarvan zodat meer ouders kunnen worden geholpen. Vertrouw op de ervaringsdeskundigheid van de ouders.
- Ouders geven verder aan dat er jongeren zijn waarvoor de reguliere onderwijspaden niet helpen. Een start bij de intrinsieke motivatie van de jongere is dan vaak belangrijk evenals de tijd krijgen om tot het besef te komen dat een jongere zelf tot actie moet overgaan.
  Advies: zorg voor voldoende begeleiding en sturing in het onderwijs met als startpunt de intrinsieke motivatie van een jongere en geef meer tijd om zoekende te zijn en tot het besef te komen dat jongeren zelf in actie moeten komen om verschil te maken. Daarbij helpt werken in de vorm van een community, maar is het wel belangrijk om een breed tijdskader te hanteren.
- Een ouder vertelt: “Ik doe ook werk bij Rijnstad, maar door de kaders mag ik niet alles doen wat ik kan doen voor die mensen. Soms sluit ik dan de casus af en help ik vrijwillig op eigen houtje verder.
  Advies: Verruim de bevoegdheden van wijkteams en zorg voor meer vaste gezichten. Rijnstad moet langer kunnen helpen, juist omdat vertrouwen wat bij veel mensen gering is, zo belangrijk is voor succesvolle hulp. Dit vraagt een verandering van opdrachtgeverschap richting Rijnstad. Belangrijk is wel dat wijkteams de regie houden en neutraliteit waarborgen. Door die neutraliteit ontstaat er vertrouwen en een rustpunt.
- Een ouder vertelt: “Er is nu een maatwerkoptie voor mijn kind dat inhoudelijk helemaal voldoet. Nu hangt het op de financiering. Het is niet duidelijk wie het maatwerk betaalt en gevolg is dat mijn zoon stil staat”. Het Ambachtsplein was voor mijn kind een optie, maar dit kon niet doorgaan door gedoe over de financiering. Op dit moment gaat mijn kind naar Mijn School van het Graafschap College.
  Maak het ook mogelijk om de Doorbraakmethode in het onderwijs toe te passen om echt maatwerk mogelijk te maken.

Wat is het meest nodig?

- Ouders vragen veel aandacht voor het verbeteren van onderwijspaden voor wie dat niet vanzelfsprekend is.
  Advies: zorg voor voldoende begeleiding en sturing in het onderwijs met als startpunt de intrinsieke motivatie van een jongere en geef meer tijd om zoekende te zijn en tot het besef te komen dat jongeren zelf in actie moeten komen om verschil te maken. Daarbij helpt werken in de vorm van een community, maar is het wel belangrijk om een breed tijdskader te hanteren. Daarnaast adviseren ouders om een doorbraakteam in het onderwijs bevoegdheden te geven.
- Ouders geven aan dat verhuizing verplicht leidt tot de noodzaak om een andere wijkcoach te nemen. Dit vinden ouders erg jammer en schadelijk.
  Advies van de ouders is om met klem te kijken of je wijkcoaches persoonsvolgend kunt maken en de vaak met moeite opgebouwde vertrouwensrelatie in stand kunt houden als ouders binnen Arnhem verhuizen. Dit zou de ouders een hoop rust geven.

Advies Participatie Jeugd

De opdracht voor het organiseren en verslaan van de stadsgesprekken in Arnhem heeft ook een aantal ideeën en lessen voor betrokkenheid van jongeren opgebracht. Deze zetten wij om in een kort advies over dit onderwerp om eraan bij te dragen dat een dergelijke manier van werken kan worden voortgezet.

Wij komen op basis van deze ervaringen en gesprekken tot de volgende aanbevelingen:

1. De manier van participatie namelijk het spreken over een bepaald onderwerp of met een bepaalde groep mensen werkt volgens ons goed. Dit heeft rijke input opgebracht waar de gemeente ook echt mee verder kan. **Advies** is dan ook om dit vaker te doen. **Aanbeveling:** Er zijn veel jongeren betrokken geweest die graag in de toekomst ook betrokken willen blijven. We bevelen dan ook van harte aan om die betrokkenheid naar de toekomst toe structureel vorm te geven.
2. De tijdspanne tussen de gesprekken was **te kort** om er meer concrete ideeën uit te halen. **Advies:** Zorg voor een grotere tijdspanne, zodat er goed met jongeren over de concretisering van ideeën kan worden doorgesproken. Daarnaast leidt meer tijd gegarandeerd ertoe dat er meer jongeren kunnen worden betrokken bij een dergelijke vraagstelling. De wil is er zeker onder de jongeren in de stad.
3. Het verdient aanbeveling om de groepen die in Arnhem actief zijn **structureel** te betrekken bij **alle fases** van beleidsontwikkeling. **Participatie** kan ook plaatsvinden, waar de jongeren actief zijn, door op die plekken in gesprek te gaan over thema's.
4. Leerlingenraden die wij spraken vinden het **leuk** om in gesprek te gaan over Arnhem en wat er leeft in hun wijk. **Advies:** benut dat en versterk de relatie met leerlingenraden.
5. **Visuals** voegen geven direct inzicht in de kernpunten en zijn daarmee toegankelijk voor zowel de deelnemers aan participatie alsook de gemeente Arnhem.
6. **Bevorder** samenwerking tussen lokale partijen rondom meedoen van jongeren en geeft daarin als gemeente het goede voorbeeld.
7. Maak voor de stadsgesprekken meer **tijd** en budget vrij om ideeën concreter te kunnen uitwerken met jongeren en zorg indien nodig voor budget zodat die ideeën ook kunnen worden uitgevoerd. Zorg daarbij voor een passende verdeling van middelen waarbij de grootste kans op het meeste effect leidend wordt.
8. **Diversiteit** van deelnemers aan participatie zal altijd een aandachtspunt blijven. Door het werken met leeftijdsgroepen is het palet tezamen een diverse groep Arnhemmers geworden die hun stem hebben kunnen laten horen aan de wethouder en gemeente.
9. Cluster stadsgesprekken op **thema** in plaats van leeftijd, zodat de werving gemakkelijker verloopt. **Thema en inhoud** motiveren jongeren.
10. Participatie en het proces **beginnen** nu pas….. Denk na over hoe het een concreet vervolg krijgt en wie daarin wat doet. Dit kan door middel van het invullen van een participatiematrix per procestap in de beleidsfase.

Graag gaan wij verder in gesprek over wie wat kan betekenen voor een goed vervolg op de stadsgesprekken.

Nawoord

Dit boekwerk biedt mooie handvatten voor een verdere concretisering van het Jeugdbeleid in Arnhem. Nu komt het aan op een zorgvuldig proces om de mooie ideeën en suggesties te gaan uitvoeren en zo Arnhem mooier te maken voor de jongeren en ouders.

NIET IN DE REGEN LATEN

GEMEENTE Arnhem

Adviesraad Werk & Inkomen
Postbus 5465
6802 EL Arnhem

Datum : 30 november 2021
Zaaknummer : 622302
Contactpersoon : Lotte Barink
Telefoonnummer : 026 3771725

Onderwerp: Gevraagd advies Visie sociaal domein

Geachte leden van de Adviesraad Werk & Inkomen,

Het college heeft op 10 september 2021 uw advies ontvangen over de Visie sociaal domein in beweging 2021-2040. Het college wil u hartelijk bedanken voor uw advies en uw betrokkenheid bij de Arnhemse Visie sociaal domein in beweging.

In de bijlage vindt u onze inhoudelijke reactie op de adviezen die wij hebben binnengekregen.

Hoogachtend,
het college van burgemeester en wethouders van Arnhem,
de secretaris, de burgemeester,

Bijlage:
- Reactie college op adviezen Visie sociaal domein in beweging 2021-2040

GEMEENTE Arnhem

Adviesraad Jeugd & Wmo
Postbus 9020
6800 EL Arnhem

Datum : 30 november 2021
Zaaknummer : 622302
Contactpersoon : Lotte Barink
Telefoonnummer : 026 3771725

Onderwerp: Gevraagd advies Visie sociaal domein en Jeugdbeleid

Geachte leden van de Adviesraad Jeugdhulp & Wmo,

Het college heeft op 22 oktober uw adviezen ontvangen over de Visie sociaal domein in beweging 2021-2040 en het Jeugdbeleid 2021-2025, Opgroeien in Arnhem: een toekomst vol kansen. Het college wil u hartelijk bedanken voor deze adviezen en uw betrokkenheid bij de Arnhemse Visie sociaal domein en het Jeugdbeleid.

In de bijlage vindt u onze inhoudelijke reactie op de adviezen die wij hebben binnengekregen.

Hoogachtend,
het college van burgemeester en wethouders van Arnhem,
de secretaris, de burgemeester,

Bijlagen:
- Reactie college op adviezen Visie sociaal domein in beweging 2021-2040
- Reactie college op adviezen Jeugdbeleid 2021-2025, Opgroeien in Arnhem: een toekomst vol kansen

GEMEENTE Arnhem

JongerenNetwerk
Zorgbelang Inclusief
Weerdjesstraat 168
6811 JH Arnhem

Datum : 30 november 2021
Zaaknummer : 622302
Contactpersoon : Lotte Barink
Telefoonnummer : 026 3771725

Onderwerp: Gevraagd advies Jeugdbeleid

Geachte jongeren van het JongerenNetwerk,

Het college heeft op 3 november uw adviezen ontvangen over het Jeugdbeleid 2021-2025, Opgroeien in Arnhem, een toekomst vol kansen. Het college wil u hartelijk bedanken voor deze adviezen en uw betrokkenheid bij het Arnhemse Jeugdbeleid. Wij waarderen uw bijdrage aan de stadsgesprekken over het Jeugdbeleid met kinderen, jongeren, ouders en samenwerkingspartners. Graag dragen wij er samen met u zorg voor dat de resultaten van de stadsgesprekken en de uitvoering daarvan in het jeugdbeleid terechtkomen bij de Arnhemmers die mee hebben gedaan aan deze stadsgesprekken.

In de bijlage vindt u onze inhoudelijke reactie op de adviezen die wij hebben binnengekregen.

Hoogachtend,
het college van burgemeester en wethouders van Arnhem,
de secretaris, de burgemeester,

Bijlage:
- Reactie college op adviezen Jeugdbeleid 2021-2025, Opgroeien in Arnhem: een toekomst vol kansen

MEMO

GEMEENTE Arnhem

Datum	:	30 november 2021
Aan	:	Adviesraad Werk & Inkomen, Adviesraad Jeugd & Wmo
Van	:	College
Betreft	:	Reactie op adviezen Adviesraden Jeugd & Wmo en Werk & Inkomen over Visie sociaal domein 2021-2040

Inleiding
Het college heeft advies gevraagd aan u als Adviesraad Werk & Inkomen en Jeugd & Wmo. De hoofdvraag was of de visie aansluit bij de kansen en uitdagingen van de Arnhemse inwoners? De adviezen zijn op 10 september 2021 en 22 oktober 2021 ontvangen. In dit memo gaat het college in op de in haar ogen belangrijkste punten van de adviezen en geeft hier een reactie op.

- U onderschrijft als Adviesraden dat de Visie kan leiden tot meer continuïteit en duurzaamheid van beleid en kan bijdragen aan meer samenhang tussen de verschillende deelgebieden binnen het sociaal domein. De gewenste resultaten (het toekomstperspectief) en de integrale benadering hiervan worden onderschreven. Het college is blij dat "de stip op de horizon" en de integrale aanpak om daar te komen, wordt onderschreven.
- U plaatst wel vraagtekens of de gewenste resultaten haalbaar zijn. De middelen zijn schaars en de problemen zijn complex. Bovendien is de gemeente sterk afhankelijk van andere partijen om de gewenste resultaten te halen. Het college onderschrijft dat de ambitie stevig is en de afhankelijkheid van andere partijen groot. Daarom is het juist van belang om een visie te hebben die richting geeft. Een kapstok aan de hand waarvan prioriteiten kunnen worden gesteld in beleid en uitvoering. Partijen zijn meegenomen en hebben meegedacht bij de totstandkoming van de visie en over de uitvoering ervan blijven we het gesprek aangegaan met inwoners en betrokken partijen. Communicatie is essentieel! Als inwoners en samenwerkingspartners weten waar we naar toe willen, welke verwachtingen we hebben en in wijknetwerken integraal gaan samenwerken, dan is de kans het grootst dat we de gewenste resultaten gaan halen. De Visie is bedoeld om aan deze integrale samenwerking een extra impuls te geven en richting te geven. De verdere uitwerking hiervan moet juist samen met alle partijen tot stand komen en wordt vertaald in uitvoeringsplannen per gebied of rondom een thema. Het Jeugdbeleid is hier een voorbeeld van als ook bijvoorbeeld de concrete Arnhemse aanpak van het Nationaal programma onderwijs (pedagogische wijk).
- U wijst erop dat niet zozeer de wat-, maar de hoe-dan-vraag centraal staat in de Visie. In de Visie staat benoemd welke 3 doelen we met de stad willen bereiken en geeft inderdaad uitgangspunten voor de uitvoering (de hoe) hiervan. Het geeft daarmee richting hoe we hieraan met de verschillende partners – gebiedsgericht – uitvoering kunnen geven.

- Verder wijst u op de keuze om te focussen op 5 wijken in Arnhem-Oost met het risico dat deze wijken worden gestigmatiseerd en de inzetten op een beweging naar een ‘gezonde en gewilde’ wijk wordt bemoeilijkt. De focus op deze wijken is juist nodig om te kunnen realiseren dat binnen 1 generatie problemen met armoede, werk, veiligheid, huisvesting, etc. kunnen worden aangepakt. Dat is de kern van de 'g' in GPS: gebiedsgericht werken. Dat betekent dat we afhankelijk van de kansen en uitdagingen in een wijk samen met een beperkt aantal samenwerkingspartners en aanbieders een wijknetwerk bouwen dat aansluit op deze vragen. Dit netwerk zal in elke wijk worden opgezet, niet alleen in Arnhem-Oost wijken.
- Juist die focus op GPS: gebiedsgericht, preventie voorop en sterk in maatwerk leidt er ook toe dat er perspectief ontstaat voor lerende aanpak. Een lerende aanpak die volgens het college cruciaal is om de opgetekende randvoorwaarden voor de visie in te vullen. We zullen op stedelijk, gebieds- en wijkniveau moeten uitvinden wat werkt om onze doelen uit de Visie te halen. Waarbij we kritisch zijn op de effectiviteit van ons werk en stoppen met interventies die geen bewezen effect hebben.
- Het advies van Adviesraad Jeugd & Wmo is scherp in de analyse en krachtig in de bondigheid. Die van de Adviesraad Werk & Inkomen is juist sterk in de aanknopingspunten voor de ‘hoe dan vraag’. De ‘hoe dan vraag’ zal zijn plek krijgen in het operationaliseren van de visie. De visie geeft aan wat we willen bereiken in de toekomst. De verdere uitwerking daarvan vindt u terug in het beleid en uitvoeringsplannen en wijst ons in dit verband terecht op eerdere adviezen die we vanwege het (deels) ontbreken van een gezamenlijke focus op die hoe-dan-vraag nog niet hebben kunnen invullen. Het college waardeert het zeer dat beide adviezen elkaar zo goed aanvullen.

MEMO

GEMEENTE Arnhem

Datum	:	30 november 2021
Aan	:	Adviesraad Jeugd & Wmo, JongerenNetwerk
Van	:	College
Betreft	:	Reactie op adviezen Adviesraad Jeugd & Wmo en het JongerenNetwerk over Jeugdbeleid 2021-2025 Opgroeien in Arnhem: een toekomst vol kansen

---

Inleiding

Het college heeft de Adviesraad Jeugd & Wmo en het JongerenNetwerk gevraagd om advies te geven over het Jeugdbeleid 2021-2025 'Opgroeien in Arnhem: een toekomst vol kansen'. Het JongerenNetwerk heeft de adviezen gebaseerd op vijf stadsgesprekken over het jeugdbeleid met kinderen, jongeren, ouders en samenwerkingspartners. De hoofdvraag voor de adviezen is of het jeugdbeleid aansluit bij de kansen en uitdagingen van de Arnhemse kinderen, jongeren en hun ouders? In dit memo gaat het college in op de in haar ogen belangrijkste punten van de adviezen en geeft hier een reactie op.

Adviesraad Jeugd & Wmo

- U onderschrijft als Adviesraad dat het jeugdbeleid kan bijdragen aan meer preventie en vroegsignalering van problematiek en samenwerking rond Arnhemse kinderen en jongeren. Door de breedte en integraliteit van de verschillende thema's die beschreven zijn en door de concreetheid waarin deze zijn uitgewerkt.
- Een vraag die u hierbij stelt is hoe die integraliteit in het beleid wordt vertaald in de uitvoering. In de gemeentelijke organisatie en in samenwerking met samenwerkingspartners (bijvoorbeeld tussen de domeinen W&I, jeugdhulp en Wmo). Het college erkent dit aandachtspunt en ondervangt dit door met partners rondom thematiek of in bepaald een gebied te werken aan gezamenlijke plannen en afspraken te maken, als deze er niet al zijn. Zo wordt er bijvoorbeeld al gewerkt aan veiligheid in en om school op het Voortgezet onderwijs, een plan per school waarbij verschillende thema’s samen komen en gebiedsgericht wordt gewerkt (pedagogische driehoek van school – ouders – vrije tijd/straat). Ook worden plannen uitgewerkt rondom thema's als Jeugdhulp en Jeugdoverlast- en criminaliteit. In deze plannen en afspraken wordt duidelijk wie welke rol en verantwoordelijkheid heeft en wie met wie samenwerkt. Deze plannen moeten ook duidelijkheid geven wie de regie pakt bij complexe casuïstiek. De plannen worden gekoppeld aan een integrale jeugdmonitor, zodat duidelijk is welke maatregelen effectief zijn en bijdragen aan onze doelen. Maar ook met welke acties we beter kunnen stoppen.
- We kunnen de doelen uit het jeugdbeleid alleen behalen als we samenwerken met partners in onze stad. U waarschuwt voor (dreigende) personeelstekorten bij jeugdzorg en onderwijs die de gezamenlijke uitvoering van dit beleid in de weg kunnen zitten. Het college deelt deze zorg en onderneemt op onderdelen al actie om organisaties te ondersteunen bij de personeelstekorten.

Bijvoorbeeld door kritisch te kijken naar de samenwerking tussen de sociale wijkteams en jeugdzorginstellingen en wie daarbij welke taken op zich neemt.

- In het Jeugdbeleid ziet u de keuze om het meeste te doen in de wijken waar de grootste sociale problematiek speelt. Dit sluit aan bij de 'g' uit GPS: gebiedsgericht werken. Dat betekent dat we afhankelijk van de kansen en uitdagingen in een wijk samen met een beperkt aantal samenwerkingspartners een wijknetwerk bouwen dat aansluit bij deze vragen.
- Om kinderen en jongeren met een hulpvraag goed te kunnen helpen, moet de hulp laagdrempelig georganiseerd zijn. U adviseert daarom om de sociale wijkteams een centrale positie te geven, bijvoorbeeld in het onderwijs. Het college neemt dit advies mee in de ontwikkelingen rond onderwijs-jeugdhulp en Kansrijke Start.
- De focus op participatie van kinderen, jongeren en ouders in het opstellen en uitvoeren van het jeugdbeleid wordt gewaardeerd. Zo wordt de doelgroep van het beleid gezien en gehoord. De opgehaalde kennis en ervaring wordt gebruikt om de uitvoering van het beleid waar nodig aan te passen en versterken.
- Het advies is verder om als gemeente duidelijk te communiceren over de koers die wij varen om onze doelen te halen. Naar kinderen, jongeren en ouders. En naar samenwerkingspartners, zodat zij bij kunnen dragen aan het behalen van onze doelen voor Arnhemse kinderen en jongeren. Het college ziet dat vooral de communicatie richting kinderen en jongeren nog te veel via de traditionele kanalen verloopt. Om het bereik te vergroten investeert het investeert het college in de bekendheid van de website www.jonginarnhem.nl. Verder is een app ontwikkeld waar alle relevante informatie voor jongeren te vinden is, bijvoorbeeld over studiefinanciering, verzekeringen en zorg (Kwikstart app).

Adviezen JongerenNetwerk naar aanleiding van stadsgesprekken

Als JongerenNetwerk heeft u in aanwezigheid van wethouder Roelofs vijf stadsgesprekken gevoerd met kinderen van 4 tot 12 jaar, van 12 tot 18 jaar, met jongeren van 18 tot 27 jaar, met ouders en met samenwerkingspartners. U heeft in de stadsgesprekken een schat aan informatie opgehaald over wat deze groepen bezighoudt en wat anders zou moeten als het aan hen ligt. Hieronder vindt u de belangrijkste punten uit de gesprekken, inclusief een reactie van het college. Het college neemt de waardevolle input mee in de uitvoering van het jeugdbeleid en koppelt graag samen met u terug aan de betrokken Arnhemmers wat wij met de resultaten uit de stadsgesprekken doen.

<u>Samenwerkingspartners</u>

- Samenwerkingspartners gaven aan dat het aanbod in Arnhem volledig is. Er is eerder te veel dan te weinig, waarbij we veel verschil zien tussen de wijken. Partners zien versnippering in initiatieven, waarbij partners in de wijk niet meer van elkaar weten wie wat doet en wat er al is. De oproep aan de gemeente is: stel prioriteiten, doe liever minder en doe het goed.
- Benadruk de rol van ouders meer. Veel problemen van kinderen komen voort uit problemen of gedrag van ouders. Zorg dus ook voor hulp of ondersteuning aan het hele gezin, niet alleen aan de ouders of alleen aan de kinderen.
- Het college begrijpt de oproep om versnippering en dubbeling in aanbod tegen te gaan. Het college leest dit als een oproep om meer regie te nemen, te prioriteren en te sturen op de

samenwerking tussen de samenwerkingspartners. Dit vraagt om een stedelijke aanpak die gebiedsgericht wordt versterkt waar nodig en uitgewerkt in plannen per thema. Verder is het van belang dat we een hulpvraag samen met onze samenwerkingspartners meer integraal bekijken: vanuit het gezin, wat speelt in de omgeving en op school, om zo tot een effectieve oplossing te komen. Dit doet het college bijvoorbeeld door pedagogische wijken te creëren. Wijken waar jongeren opgroeien in een stimulerende omgeving en er een duidelijke verbinding is tussen school – thuis – vrije tijd of op straat.

Kinder- en jongerenparticipatie

- Met de ervaringen en adviezen van kinderen, jongeren, ouders en samenwerkingspartners kunnen wij kwaliteit toevoegen aan ons beleid en de manier waarop wij ons werk doen. Het college wil structureel in gesprek met deze groepen, meermaals per jaar. Kinderen en jongeren adviseren hierover: organiseer een jongerenpanel en betrek de bestaande leerlingenraden hierbij.
- Verder geven kinderen en jongeren mee: zorg voor een terugkoppeling over wat gebeurt met de gegeven adviezen. Vraag door om de adviezen zo concreet mogelijk te maken zodat deze ook uitvoerbaar zijn. Geef kinderen en jongeren budget en begeleiding om hun ideeën zelf uit te voeren.
- Het college doet een voorstel over welke vorm voor kinder- en jongerenparticipatie zij kiest en doet dit in samenhang met de uitvoering van de motie Kinderburgemeester (21M54g). Het aanstellen van een kinderburgemeester is een laagdrempelige manier om kinderen kennis te laten maken met de lokale politiek en hen te betrekken bij de gemeente. De kinderburgemeester kan de verbindende factor zijn in participatie, met een grotere groep kinderen en jongeren die meepraten in de stadsgesprekken of in een jongerenpanel. De kinderburgemeester organiseert een activiteit aan de hand van een maatschappelijk onderwerp dat hem of haar raakt.
- Daarnaast publiceert het college de adviezen van de stadsgesprekken op de gemeentelijke social mediakanalen en deelt zij de adviezen met de deelnemers van de stadsgesprekken.

Jeugdhulp en onderwijs

- Maak duidelijk waar kinderen en jongeren met klachten terecht kunnen en zorg dat de communicatie hierover laagdrempelig is.
- De persoonlijke benadering van de sociale wijkteams is goed. De sociale wijkteams lijken beter om te kunnen gaan met simpele hulpvragen. Bij complexe vraagstukken komt de hulp vaak niet goed van de grond. Gebrek aan beschikbare woonruimte is in veel van deze gevallen een complicerende en vertragende factor waar zowel jongeren als sociale wijkteams last van hebben.
- Neem kinderen en jongeren mee bij de inkoop van jeugdzorg, zodat hun perspectief is vertegenwoordigd en de ingekochte zorg beter aansluit bij hun problemen. Op dit moment heeft het college het JongerenNetwerk betrokken bij de inkoop van zorg. Toch kan de participatie van jongeren bij de inkoop van zorg worden geïntensiveerd, naar Utrechts voorbeeld.
- Veel kinderen en jongeren maken zich zorgen over hun mentale gezondheid. Zij geven aan dat dit komt door de prestatiedruk op school en werk en door de bredere maatschappelijke druk die zij o.a. via social media ervaren. School moet een veilige plek zijn waar je kunt praten over deze

zorgen. Bijvoorbeeld door lessen over mentale gezondheid, maar ook door iemand waarmee je kunt praten op school (een buddy of een begeleider).
- Kinderen en jongeren missen aandacht voor seksuele voorlichting en mentale gezondheid op school.
- Het college investeert in betere en laagdrempelige communicatie met jongeren via de Kwikstart app. Verder ziet het college ook dat er nog te vaak geen oplossing is bij complexe casuïstiek. Daarom werkt zij met de doorbraakmethode (IPW) om dit soort casussen met een out-of-te box benadering op te pakken en op te lossen. In het nog te schrijven uitvoeringsplan voor het thema jeugdhulp neemt het college de input mee over mentale gezondheid, de verbinding tussen jeugdhulp en onderwijs en het betrekken van jongeren bij de inkoop van zorg.

<u>Woonruimte</u>
- Er zijn niet genoeg kamers en studio's voor jongeren, waardoor zij langer thuis blijven wonen dan zij willen.
- Het college wil in lijn met de Woondeal Arnhem-Nijmegen een stabiel kameraanbod en voldoende studio’s voor studenten en jongeren in de gemeente Arnhem. Zij onderzoekt flexibele woonvormen voor jongere en starters en zet in op doorstroommogelijkheden, zodat ruimte ontstaat voor jonge woningzoekenden. Op het gebied van wonen neemt het college meerdere initiatieven gericht op woningen voor jongeren, zoals Kamers met kansen en Wonen met sterren. Ook is er overleg met SSHN over het uitbreiden van woonruimte voor studenten.

<u>Vrije tijd</u>
- Kinderen en jongeren missen vooral in Arnhem Zuid ontmoetingsplekken waar zij samen kunnen komen en hun talenten kunnen ontwikkelen. Jongeren adviseren om deze ontmoetingsplekken in te richten als een soort café of huiskamer. Een plek waar je terecht kunt met je vragen, maar ook je talenten kunt ontwikkelen of je ideeën kunt uitvoeren.
- Kinderen missen evenementen, activiteiten, feesten voor kinderen van jongere leeftijd (4-12 en 12-18 jaar) in de wijk en in de stad. Zij stellen voor meer feesten en concerten te organiseren voor deze groep.
- Speeltuinen en schoolpleinen moeten beter onderhouden en schoon gehouden worden. Ook zien zij dat de speelplekken en activiteiten oneerlijk over de stad verdeeld zijn.
- Verder onderschrijft het college dat het van belang is dat ook in Arnhem Zuid voldoende ontmoetingsplekken zijn voor jongeren. Er loopt op dit moment een onderzoek naar ontmoeten in Schut graaf en er wordt gewerkt aan verbeteren van bestaande ontmoetingsplakken voor jongeren en het ontwikkelen van nieuwe plekken samen met jongeren en jongerenorganisaties.
- De beweegmogelijkheden (tevens ontmoetingsplekken in de openbare ruimte) voor jongeren staan hoog op de agenda. Met sportverenigingen werken we aan het concept van open sportparken, zodat deze plekken een bredere invulling krijgen en ook gebruikt kunnen worden door de wijk(organisaties). Hiermee creëren we meer speel- en beweegmogelijkheden voor onder andere jongeren. Ook voegen we steeds meer Urban Sport plekken toe, zoals de pumptrack bij Rijkerswoerd en het Olympus gebied. Ook bij de Blauwe Golven wordt een plek

voor jongeren gecreëerd (vanaf 2023). Op de grotere speelplekken is vaak een sport pedagogische medewerker aanwezig. Het onderhoud van speeltuinen verloopt via het onderhoudsniveau dat daarvoor is vastgesteld door de raad voor speeltuinen.

Veiligheid

- Jongeren zien seksuele intimidatie als een groot probleem. Zij voelen zich onveilig als zij naar huis fietsen. Zij vinden dat seksuele intimidatie strafbaar moet worden gesteld. In veel parken ervaren jongeren onveiligheid, waardoor zij hier niet graag bij elkaar komen.
- In Arnhem moet iedereen in veiligheid en vrijheid kunnen opgroeien. Seksuele intimidatie is onacceptabel. Het college onderzoekt n.a.v. een initiatiefvoorstel vanuit de raad of zij seksuele intimidatie naar voorbeeld van Alkmaar strafbaar kan stellen via de Algemene Plaatselijke Verordening. In de aanpak van seksuele intimidatie pakt het college hotspots aan, waaronder parken. De aanpak van de hotspots bevat twee elementen: de inzet van politie, handhavers en jongerenwerkers op deze hotspots en daarnaast het aanpassen van de leefomgeving door bijvoorbeeld verlichting.

Wat vinden kinderen en jongeren verder belangrijk?

- Kinderen vinden dat er te weinig aandacht is voor milieu en klimaatverandering.
- De gemeente kan meer doen tegen racisme en discriminatie. Het college vindt dit een belangrijk thema en heeft daarvoor het plan ‘Vrij zijn in Arnhem’ opgesteld.

Aan de gemeenteraad

Datum : 2 maart 2021
Zaaknummer : 551308
Contactpersoon : Lotte Barink
Telefoonnummer : 026 3771725

Onderwerp: Raamwerk jeugdbeleid

Geachte voorzitter en leden,

Wij stellen u voor kennis te nemen van het concept raamwerk voor het jeugdbeleid 2021-2025. We zetten hiermee een eerste stap in het uitvoeren van de motie “de Arnhemse jeugd verdient een nieuwe Jeugdnota!” (20M134). Daarnaast komen we hiermee tegemoet aan de toezegging die door wethouder de Vroome is gedaan tijdens de raadsvergadering van woensdag 27 januari.

Achtergrond
In juli 2020 heeft de gemeenteraad motie 20M134 aangenomen om te komen tot een nieuwe jeugdnota. Directe aanleiding hiervoor was het rapport van de rekenkamer "It takes Arnhem to raise a child'. In de motie is aangegeven dat het van belang is dat de jeugdnota aansluit op de integrale visie sociaal domein. Daarnaast moet het traject om te komen tot een jeugdnota worden opgezet met inwoners, ketenpartners en gemeenteraad.

In september 2020 kregen we helaas te maken met een tweede golf van coronabesmettingen, leidend tot steeds strengere maatregelen om onderlinge contacten te beperken. Hierdoor moesten wij samen met onze ketenpartners alle zeilen bijzetten om te zorgen dat onderwijs, opvang en ondersteuning van onze jongeren zoveel mogelijk doorgang kon vinden. In de coronanieuwsbrieven hebben wij hierover informatie gegeven. Dit heeft ertoe geleid dat we noodgedwongen onze plannen moesten bijstellen. Ook wij vinden aansluiting op de integrale visie Sociaal Domein en de dialoog met de stad namelijk van groot belang voor het tot stand komen van de jeugdnota.

De nieuwe planning voor de integrale visie SD en de jeugdnota ziet er nu als volgt uit.

We hopen dat dit raamwerk jeugdbeleid (zie bijlage) een verhelderend overzicht geeft van de samenhangende inzet die de gemeente samen met vele partners in de stad pleegt, om ervoor te zorgen dat Arnhemse kinderen en jongeren gezond en veilig opgroeien en gelijke kansen krijgen om zich in vrijheid te ontwikkelen.

Graag gaan we met uw raad in gesprek over dit raamwerk. Daardoor kan de raad richting geven aan de nadere uitwerking van de jeugdnota en krijgen wij in een vroegtijdig stadium input van de raad.

We kunnen ons voorstellen dat de bespreking van dit concept raamwerk zich vooral richt op de volgende vragen:

- Welke aanvullende informatie heeft u van het college nodig? Welke (informatieve) vragen heeft u nog? We kunnen ons voorstellen dat we hiervoor een (digitale) informatiemarkt organiseren waarbij ambtenaren en een aantal partners (bijv. scholen, jongerenwerk, VGGM, jeugdhulpaanbieders, sociaal wijkteam) beschikbaar zijn voor het beantwoorden van technische vragen van raadsleden.
- Wat zijn punten waar u aanvullende of andere kaders zou willen stellen dan het college in dit raamwerk beschrijft?

We gaan graag met uw raad in overleg over de beste wijze waarop we dit gesprek kunnen vormgeven.

Hoogachtend,
het college van burgemeester en wethouders van Arnhem,
de loco-secretaris, de burgemeester,

P.J. Altena A. Marcouch

Bijlage:
- Raamwerk jeugdbeleid

Raamwerk jeugdbeleid

1. Inleiding

In juli 2020 heeft de gemeenteraad een motie (20M134) aangenomen om te komen tot een nieuwe jeugdnota. Directe aanleiding hiervoor was het rapport van de rekenkamer ''It takes Arnhem to raise a child'. In de motie is aangegeven dat het van belang is dat de jeugdnota aansluit op de integrale visie sociaal domein. Daarnaast moet het traject om te komen tot een jeugdnota worden opgezet met inwoners, ketenpartners en gemeenteraad. In september 2020 kregen we helaas te maken met een tweede golf van coronabesmettingen leidend tot steeds strengere maatregelen om onderlinge contacten te beperken. Hierdoor moesten wij samen met onze ketenpartners alle zeilen bijzetten om te zorgen dat onderwijs, opvang en ondersteuning van onze jongeren zoveel mogelijk doorgang kon vinden. In de corona nieuwsbrieven hebben wij hierover informatie gegeven. Dit heeft ertoe geleid dat we noodgedwongen onze plannen moesten bijstellen. Ook wij vinden aansluiting op de integrale visie Sociaal Domein en de dialoog met de stad namelijk van groot belang voor het tot stand komen van de jeugdnota. De nieuwe planning voor de integrale visie SD en de jeugdnota ziet er nu als volgt uit:

Er is een sterke samenhang tussen het jeugdbeleid en de integrale visie op het sociaal domein. Op 18 maart is er een sessie met verschillende partners, organisaties, betrokken inwoners en de gemeenteraad als toehoorder. De visie sociaal domein schetst de overkoepelende doelen en uitgangspunten voor het brede sociaal domein in de gemeente Arnhem (waaronder jeugd). We verwerken de opbrengsten van de sessie op 18 maart, de kaders uit de visie sociaal domein en uw input op dit raamwerk voor het jeugdbeleid in de definitieve versie van het beleidsplan. Deze bieden we voor de zomer aan uw raad aan.

Voorstel voor de bespreking in de gemeenteraad
In dit raamwerk schetsen we uitgangspunten, doelen en een veelheid aan activiteiten die de gemeente op verschillende niveaus uitvoert of subsidieert. Graag gaan we met de raad in gesprek over dit raamwerk, juist omdat het nog niet gaat over een definitieve beleidsnota. Daardoor kan de raad in een vroegtijdig stadium richting geven aan de nadere uitwerking van de jeugdnota en eventuele verdiepende informatieve vragen stellen. In de verdere uitwerking van dit document stellen wij u vragen waar wij u uitnodigen input op te geven.

2. Scope en wettelijke / beleidsmatige kaders

Gemeenten hebben een belangrijke rol in het welzijn, de gezondheid en de veiligheid van kinderen of jongeren, in de leeftijd van -9 maanden tot 27 jaar.

- Al voordat een kind geboren is heeft de gemeente vanuit de Wet Publieke Gezondheid de belangrijke taak om kinderen een kansrijke en veilige start te geven. Door (kwetsbare) ouders te helpen in de ondersteuning bij een zwangerschap en daarna in de opvoeding. De VGGM is een belangrijke partner bij de uitvoering daarvan. Ook voert VGGM andere taken uit voor kinderen van 0 tot 18 jaar, met als doel het volgen van de groei en ontwikkeling van kinderen. Bijvoorbeeld door de consultatiebureaufunctie, het vaccinatieprogramma, de schoolarts en voorlichting en advies op scholen.
- Verder zijn gemeenten vanuit de Jeugdwet verantwoordelijk voor jeugdhulp aan kinderen in de leeftijd van 0-18 jaar (of van 0-23 als je uitgaat van de Verlengde Jeugdwet). Dat betekent dat gemeenten zorgen voor inzet op preventie en ondersteuning om inzet van specialistische zorg te voorkomen. Voor de jeugdigen die meer hulp nodig hebben, kopen gemeenten passend jeugdhulpaanbod in van goede kwaliteit. Verder hebben de gemeenten een belangrijke rol in het waarborgen van de veiligheid van kinderen.
- Ook als kinderen 18 worden en voor de wet volwassen zijn, is de gemeente er om kwetsbare jongeren zo optimaal mogelijk te begeleiden naar zelfstandigheid (Wmo, Wet Langdurige Zorg, Participatiewet, Wet op de Gemeentelijke Schuldhulpverlening, Zorgverzekeringswet, Leerplichtwet). Bijvoorbeeld in de overgang van de middelbare school naar een vervolgopleiding of een baan. Of in het bieden van begeleiding of een beschermde woonomgeving, zodat een jongere kan meedoen in de samenleving.
- Daarnaast heeft de gemeente deels wettelijke en deels zelf gekozen taken op het gebied van onderwijsachterstanden, voor- en vroegschoolse educatie (peuterspeelzalen, kinderopvang, aanvullend taalonderwijs), voortijdig schoolverlaten, inzet op een startkwalificatie voor jongeren en op het gebied van welzijns- en jongerenwerk. De samenwerking met het onderwijs is hierbij van groot belang.

Integraal jeugdbeleid voor de leeftijdsgroep -9 maanden tot 27 jaar beslaat deze breedte aan terreinen. Op veel van deze terreinen heeft de gemeenteraad recent kaders of uitvoeringsplannen vastgesteld. Denk bijvoorbeeld aan de herijking welzijn (moet nog meningvormend worden besproken), de meerjarige educatieve agenda, de armoedenota, de schuldenaanpak, enzovoorts. In de jeugdnota beschrijven we de rode draad, de strategie en de samenhang tussen deze plannen. En doen we een aantal voorstellen om die samenhang te verbeteren waar dat nodig is.

Vraag aan de raad: is deze scope volledig of mist u nog andere belangrijke kaders die in de jeugdnota moeten worden meegenomen?

Relevante ontwikkelingen op Rijksniveau
De Rijksoverheid heeft grote invloed op het gemeentelijke jeugdbeleid. Bijvoorbeeld in wettelijke kaders en de opdracht aan gemeenten, maar ook in de budgetten die het Rijk hieraan koppelt. In diverse landelijke rapporten, o.a. van het Sociaal Cultureel Planbureau en adviesbureau AEF is gereflecteerd op de wettelijke taken rondom jeugd(beleid). Daarin zijn ook de financiële tekorten op de jeugdzorg meegenomen. Enkele relevante conclusies van die rapporten zijn:

- De taken die in 2015 zijn gedecentraliseerd naar gemeenten (Participatiewet, Wmo en Jeugdwet) zijn gebaseerd op de gedachte dat gemeenten zorg en ondersteuning dichter bij de inwoners organiseren. In samenhang met ondersteuning van gezinnen bij werk, inkomen en schulden. Waarbij wordt uitgegaan van zelfredzaamheid en eigen kracht van inwoners en hun omgeving.
- In de praktijk blijkt dat de eigen kracht van mensen, waaronder ook jeugdigen, is overschat. De draagkracht van (kwetsbare) mensen lijkt beperkter. Er is bijvoorbeeld geen groei van vrijwilligerswerk of mantelzorg.

- De gewenste integrale aanpak en brede toegankelijkheid van gemeenten is deels van de grond gekomen door de ontwikkeling van sociale wijkteams. Maar niet alle beloften zijn ingelost.
- Op basis van bovenstaande constateringen zijn er tekorten ontstaan bij gemeenten. is het logisch dat er tekorten ontstaan bij gemeenten. Voor de jeugdzorg gaat dat om grote tekorten van ca. 1,4 – 1,8 miljard (landelijke totaal). Gebaseerd op een stijging van de kosten van jeugdzorg van 3,4 miljard naar 5,2 miljard euro. Deze tekorten worden onder andere l veroorzaakt door:
    - Er is sprake van lagere uitstroom uit jeugdhulp; de instroom voor jeugdhulp is niet gestegen.
    - De kosten voor inzet van ambulante jeugdhulp zijn gestegen.
    - De doelgroep die gebruikmaakt van jeugdhulp is groter geworden. Het gemiddelde inkomen van gezinnen die beroep doen op jeugdhulp is significant hoger dan voorheen. Steeds minder problemen worden gezien als ‘normaal’ onderdeel van opgroeien en opvoeden.
    - Het effect van investeren in preventie en vroegsignalering is moeilijk te bewijzen en (nog) niet zichtbaar.

Er is op Rijksniveau dus veel in beweging. Zowel op het gebied van budgetten, als op het gebied van verwachtingen. Voor Arnhem betekent dit enerzijds dat de lobby bij het Rijk voor voldoende budget voor jeugdhulp moet worden voortgezet. Anderzijds dat we realistisch moeten kijken naar onze inzet op preventie. Draagt deze inzet werkelijk bij aan het voorkomen van gespecialiseerde hulp? Of investeren we in bepaalde voorzieningen (bijv. ontmoetingsplekken, opvoedondersteuning, jongerenwerk) omdat het in zichzelf waardevol is. Veel van de aanbevelingen die AEF doet, zoals het investeren in een praktijkondersteuner jeugd bij huisartsen, heeft de gemeente Arnhem inmiddels (o.a. via de maatregelen in het kader van de taskforce jeugd) al ingezet.

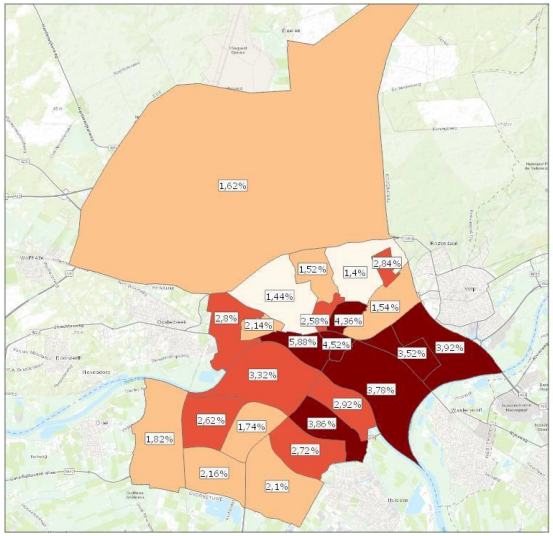
Vraag aan de raad: welke van de bovengenoemde ontwikkelingen vindt u van belang voor de stad Arnhem? Waarop zouden wij volgens u het meest moeten inzetten?

3. Enkele belangrijke cijfers en trends

Als input voor de jeugdnota vindt u hieronder een overzicht van een aantal belangrijke kerngetallen voor jeugd in Arnhem[1]. In het Rekenkamerrapport 'It takes Arnhem to raise a child' wordt benadrukt dat cijfermatig inzicht in de kenmerken van de jeugd in Arnhem nodig is om te bepalen welke maatregelen het meest belangrijk zijn. In het definitieve jeugdbeleid zullen we dit verder aanvullen, ook op basis van wat u ons meegeeft.

<u>Algemeen & preventief</u>

- In Arnhem wonen per 1 januari 2020 161.133 mensen.
- Van alle Arnhemmers is 28,8 procent tussen de 0 en 25 jaar oud. Dat gaat om 46.406 kinderen en jongeren.
- In Arnhem is 8,2 procent van de huishoudens een eenoudergezin. Het landelijke gemiddelde is 7,4 procent.
- In Arnhem leeft 11 procent van de kinderen in een uitkeringsgezin. Het landelijke gemiddelde is 6 procent.
- Van de Arnhemse kinderen heeft 3,42 procent een handicap (lichamelijk, verstandelijk, zintuigelijk of meervoudig). Landelijk gezien gaat dat om 2,72 procent.
- 1 op de 5 Arnhemmers (20%) heeft een inkomen van maximaal 120% van het sociaal minimum. Dat is meer dan gemiddeld in Nederland (13,2% in 2019).
- Het aantal voortijdig schoolverlaters is in schooljaar 2018-2019 voor het eerst in de afgelopen jaren afgenomen van 3,05% naar 2,69%.
- Het aantal sportlidmaatschappen van kinderen neemt af.
- Arnhem staat in top 20 van wijken met de meeste kansenongelijkheid in het onderwijs.

Voortijdig schoolverlaters 2015-2019
Percentage voortijdig schoolverlaters per wijk

[1] Bron: Staat van de Stad Arnhem 2020, Arnhem in Cijfers, Waar staat je gemeente.nl.

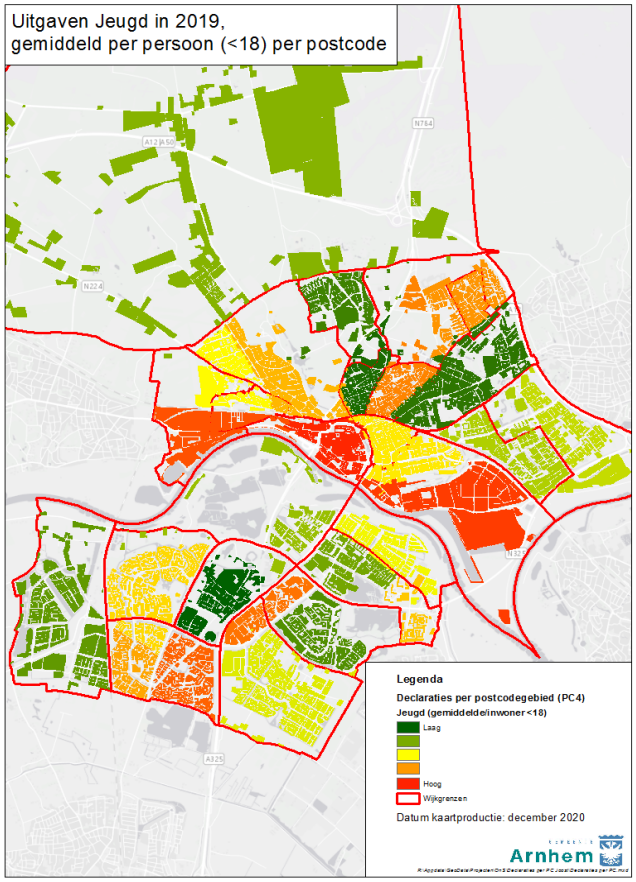

Armoede en schulden in 2019
Aandeel huishoudens met inkomen tot 120% van het sociaal minimum per wijk

Ondersteuning

- Per 1000 inwoners gaan 12,3 kinderen naar het speciaal onderwijs. Voor heel Nederland gaat dat om 6,1 kind per 1000 inwoners.
- 13,64 procent van de Arnhemse kinderen is een achterstandsleerling.
- Het aantal jongeren met een WW-uitkering of een bijstandsuitkering is in het afgelopen jaar flink gestegen. Landelijk zien we een stijging van 111% van het aantal jongeren in de WW.
- Ruim 20% van alle jonge kinderen (2 jaar) in Arnhem krijgt een indicatie voor voorschoolse educatie. Dat houdt in dat zij een (risico hebben op) een taal of ontwikkelingsachterstand. 85 procent van deze kinderen gaat naar een locatie voor voorschoolse educatie.
- Van de Arnhemse jeugdigen ontvangt 10,1 procent jeugdhulp.
- In 2018 en 2019 stijgt het aantal jongeren dat hulp kreeg vanuit de Jeugdwet. In 2019 is de groei nog 7%. In 2020 (voorlopige cijfers) daalt het aantal zorgtoewijzingen juist. Wel neemt het aantal complexe en langdurende casussen toe.
- In de bovengenoemde evaluaties van de Jeugdwet constateren de onderzoekers dat de doelgroep die gebruikmaakt van jeugdhulp groter is geworden. Het gemiddelde inkomen van gezinnen die een beroep doen op jeugdhulp is significant hoger dan voor de decentralisaties in 2015. In deze staat van de stad is te zien dat deze ontwikkeling ook geldt voor Arnhem. De kaarten van sociale problematiek stroken niet één op één met de kaarten waarop de uitgaven voor jeugdhulp te zien zijn. Oftewel: op dit moment ontvangen niet de wijken met de meest kwetsbare jeugd de meeste jeugdhulp.

Uitgaven jeugdhulp in 2019
Gemiddelde uitgaven per jeugdige per wijk

Vraag aan de raad:
Welke van bovenstaande cijfers zijn volgens u van belang om richting te geven aan de jeugdnota? Welke belangrijke cijfers mist u nog?

4. Uitgangspunten

Er zijn nogal wat betrokkenen in het speelveld ‘jongeren in Arnhem van -9 maanden tot 27 jaar’. Ouders, leerkrachten, familie, vrienden, verenigingen en clubs, welzijns- en jongerenwerkorganisaties, huisartsen, sociale wijkteams, jeugdhulpaanbieders, de VGGM, enzovoorts. We denken daar geen blauwdruk voor te kunnen opstellen en dat willen we ook niet. Op deelterreinen hebben we ook al nader uitgewerkte plannen, samen met die partners opgesteld[2].

Er is daarbij een aantal uitgangspunten of leidende principes voor de beweging die we graag willen maken op het gebied van jeugdbeleid in Arnhem. We willen:

- Investeren in het leefsysteem van het kind (thuis-school-omgeving) om de sociale veerkracht van het kind te versterken.
- De sociale basis versterken in de stad in de vorm van algemene en voorliggende voorzieningen voor alle jeugdigen en hun ouders.
- Een aantal specialistische maatwerkvoorzieningen transformeren naar een aanbod waar alle jeugdigen gebruik van kunnen maken.
- Ouders tijdelijk hulp bieden bij de opvoeding zodat zij leren om hun kinderen daarna zelf te ondersteunen.
- In de kansarme wijken meer ondersteuning bieden aan jeugdigen en hun ouders.
- Ondersteuning bieden in de eigen leefwereld van de jeugdige, zo dichtbij mogelijk (op school en in de thuisomgeving).

Deze uitgangspunten hanteren we al langer, soms iets anders geformuleerd. Dit zijn leidende principes die we hanteren als manier van kijken en als houvast bij het nastreven van onze doelen. Deze doelen beschrijven we hieronder.

Vraag aan de raad:
Wat vindt u van bovenstaande uitgangspunten? Zijn er belangrijke uitgangspunten die u mist?

[2] Het gaat bijvoorbeeld om de uitvoeringsplannen Gezond en fit, maatregelenpakket taskforce jeugdzorg etc. Zie bijlage 1 voor een overzicht.

5. Doelen

Ons overkoepelende doel is dat Arnhemse kinderen veilig en gezond opgroeien en gelijke kansen krijgen om zich te ontwikkelen. Waar dat niet zelfstandig lukt, bieden wij (tijdelijke) ondersteuning of activering. Dit is onze wettelijke, maar ook een met overtuiging gekozen taak.

We zien dat er in Arnhem een grote uitdaging ligt. De coronacrisis heeft dat nog scherper voor het voetlicht gebracht. De negatieve effecten van de lockdown raken juist de inwoners, kinderen en jongeren, die al minder kansen hadden. Kinderen die moeite hebben om mee te komen op school, met een (dreigend) onveilige thuissituatie of die psychisch kwetsbaar zijn. Kinderen met ouders die weinig inkomsten hebben, weinig kansen om te oefenen met de Nederlandse taal of weinig stimulering om naar buiten te gaan en te bewegen.

In Arnhem is deze kansenongelijkheid nog sterker te zien dan elders in het land. Dit college wil dat doorbreken. Het tegengaan van de tweedeling in onze stad begint bij het bieden van voldoende kansen aan onze kinderen en jongeren, van -9 maanden tot 27 jaar.

Op het gebied van jeugd stellen we onszelf, ook in andere nota's, visies en uitvoeringsplannen, daarom de volgende concretere ER-doelen. Om een goed overzicht te bieden, hanteren we hierbij de (landelijk gebruikelijke) indeling die de Rekenkamer ook adviseerde:

Gezond opgroeien

- Meer kinderen van 4-12 jaar voldoen weer aan de beweegnorm: 5 uur per week bewegen
- Het consultatiebureau heeft alle jonge kinderen in beeld
- Het aantal kinderen met overgewicht en obesitas neemt af
- Een steeds meer rookvrije en alcoholvrije omgeving voor kinderen en jongeren
- Minder jeugdigen zijn van specialistische zorg afhankelijk

Kansrijk opgroeien

- Minder jongeren verlaten het onderwijs zonder startkwalificatie
- Meer voortijdig schoolverlaters worden succesvol begeleid naar school of werk
- Meer jongeren in een kwetsbare positie maken succesvol de overstap van onderwijs naar de arbeidsmarkt
- Meer jongeren kunnen meedoen aan het dagelijks leven (link naar armoedebeleid?)
- Alle kinderen krijgen een passend voorschools aanbod gericht op inclusie en kansengelijkheid
- Meer inzet op overgangsmomenten van voorschool - primair onderwijs - voortgezet onderwijs - vervolgonderwijs of werk worden
- Ook kinderen met een extra ondersteuningsbehoefte kunnen gebruik maken van een voorliggend aanbod (bijvoorbeeld sport, kinderwerk of BSO)

Veilig opgroeien

- Meer jeugdigen wonen veilig thuis
- Minder kinderen met jeugdbeschermingsmaatregelen
- Minder jeugdhulp met verblijf

Opvoeding

- Aanstaande kwetsbare ouders worden ondersteund in de zwangerschap (Kansrijke Start)
- Er is een voorliggend aanbod opvoedingsondersteuning
- Minder kinderen lijden onder de (complexe) scheiding van hun ouders
- Meer Arnhemmers aan het werk
- Meer Arnhemmers financieel zelfstandig (draagt bij aan stabiliteit gezinnen)

Hiermee hebben we de uitgangspunten (welke leidende principes hanteren we) en overkoepelende doelen op het gebied van jeugd beschreven. In de volgende paragraaf schetsen we de strategie tot nu toe in de breedheid van het jeugdveld in de gemeente Arnhem.

Vraag aan de raad:
Heeft u aanvullingen op bovenstaande doelen?

6. Onze strategie tot nu toe

In de tabel in bijlage 1 geven we een overzicht van de inzet van de gemeente en onze maatschappelijke partners voor jeugdigen in Arnhem. Dit is uitgesplitst naar verschillende leeftijdsfasen (-9 maanden tot 27 jaar), de relatie met de verschillende doelstellingen (gezond, kansrijk, veilig, opvoeden) en de drie niveaus van preventie zoals het Nederlands Centrum Jeugdgezondheid die hanteert. Deze indeling sluit aan bij de adviezen van de Rekenkamer.

Speelveld:

- In de basis zijn ouders zelf verantwoordelijk voor het opvoeden van hun kinderen. Daarbij zijn er allerlei activiteiten en ontwikkelmogelijkheden op school en op de opvang. Er is een grote vrijwillige inzet in onze stad en er zijn allerlei sociale netwerken, verenigingen en verbanden waarin kinderen en jongeren zich begeven.
- De gemeente subsidieert een grote diversiteit aan partijen in de sociale basis, die zich richten op het bevorderen van een gezonde leefstijl, spelen en bewegen, jeugdgezondheidszorg, het bieden van mogelijkheden voor ontmoeten en activiteiten van jong tot oud. Dit zorgt voor een sterkere sociale context op wijkniveau, en maakt dat er nabij steuntjes in de rug gegeven kunnen worden waar nodig. Dit wordt zowel stedelijk als wijkgericht aangestuurd. Het zwaartepunt van deze investeringen ligt bij de jongste kinderen (inzet van VGGM / Jeugdgezondheidszorg).
- De sociale wijkteams zijn een enorm belangrijke schakel, enerzijds als bieder van lichte kortdurende coaching en ondersteuning en als link naar het voorliggend veld, maar anderzijds ook als toegangspoort tot gespecialiseerde hulp. Vanuit deze brede positie kunnen wijkcoaches de juiste ondersteuning inzetten op het juiste moment. Wijkcoaches maken een integraal toekomstplan en kunnen gespecialiseerde hulp indiceren. Ook huisartsen en gecertificeerde instellingen (o.a. jeugdbescherming Gelderland, jeugd veilig verder) kunnen indiceren.
- Gespecialiseerde hulp (ambulante begeleiding, behandeling, jeugdhulp met verblijf) is regionaal ingekocht middels raamcontracten waarbij wordt betaald per traject (PxQ).

De bovengenoemde uitgangspunten en doelen vragen om een concrete vertaling naar opdrachten aan onze uitvoeringsorganisaties. De strategie is er tot nu toe op gericht om steeds meer te investeren in de ‘sociale basis’. En om in te zetten op plekken waar de problematiek het grootst is. Enkele recente voorstellen / activiteiten die daarbij passen:

- De beleidsregels voor de wijkteams zijn aangescherpt zodat zij duidelijke kaders hebben wanneer zij specialistische zorg inzetten en wanneer niet
- Inzet van praktijkondersteuners jeugd bij huisartsen
- Wijkcoaches doen meer kortdurende coaching en begeleiding zelf
- De wijk de school in (rolmodellen, jongerencoaches, ouders) en de school voor de wijk (naschools aanbod, maatschappelijke betrokkenheid)
- Inperken aanbod maatwerkvoorzieningen (niet vastgesteld)
- Wijkaanpak doorontwikkelen, extra inzet op (voorkomen) kwetsbare wijken (Arnhem Oost aanpak, stadsvernieuwing 4.0)
- Herijking sociale basis (om ook meer opgavegericht te kunnen sturen op preventie / opgroeien en ontwikkelen, aansluiten op behoefte, kracht en mate van problematiek in wijken)
- Specifieke problematiek anders aanpakken: complexe scheidingen, doorbraakmethode (Sociaal Hospitaal), mobility mentoring bij schuldenproblematiek

Vraag aan de raad:
Wat vindt u van deze strategie? Heeft u aanvullingen?

Bijlage 1.
Activiteitenoverzicht jeugd

In onderstaande tabel geven we een schetsmatig overzicht van de diversiteit aan activiteiten die vanuit de gemeente Arnhem en door onze maatschappelijke partners op het brede gebied van jeugd worden uitgevoerd.[3] Dit doen we voor de verschillende leeftijdscategorieën, gekoppeld aan de vier doelstellingen die de Rekenkamer hierbij benoemde (gezond, kansrijk, veilig, opvoeden) en onderverdeeld in drie niveaus van preventie zoals het Nederlands Centrum Jeugdgezondheid die hanteert. De bedoeling van deze tabel is om de breedte van het speelveld te laten zien en nadrukkelijk niet om compleet te zijn.

	Van -9 maanden tot 2 jaar	**2-4 jaar**	**4-12 jaar**	**13-18 jaar**	**18 - 27 jaar**
Sociale basis / algemene voorzieningen / universele preventie	Gezond: - Jeugdgezondheidszorg - Gezonde zwangerschap, - Kansrijke Start - Programma's: Nu niet Zwanger, Samen Starten, Stevig Ouderschap, VoorZorg Prenatale huisbezoeken en geboortezorg - Inzet POH jeugd alle leeftijden - Coaching en begeleiding door wijkcoaches zelf	Gezond: - Jeugdgezondheidszorg - Inzet POH jeugd alle leeftijden (Taskforce) - Coaching en begeleiding door wijkcoaches zelf	Gezond: - Jeugdgezondheidszorg - Inzet POH jeugd alle leeftijden (Taskforce) - Spelen en Bewegen in - Coaching en begeleiding door wijkcoaches zelf de wijk (openbare ruimte) - Vitale en Rookvrije Sportaccommodaties - JOGG = Jongeren op Gezond Gewicht - Vaardig in Bewegen (2+1+2 uur beweging) - Gezonde School (o.a. mondzorg) - Rookvrije schoolterreinen en speeltuinen - Fietsstimulering > naar school op de fiets (fietsclinics)	Gezond: - Jeugdgezondheidszorg - Inzet POH jeugd alle leeftijden (Taskforce) - Coaching en begeleiding door wijkcoaches zelf - Vitale en rookvrije sportaccommodaties en –verenigingen - Gezonde School (alcohol, drugs, middelen, mondzorg) - Rookvrije schoolterreinen - Fietsstimulering (naar school op de fiets)	Gezond: - Coaching en begeleiding door wijkcoaches zelf Vitale en rookvrije sportaccommodaties en –verenigingen - Urban Sports: ongebonden sport + bewegen in de openbare ruimte - Inzet POH jeugd alle leeftijden (Taskforce)
	Kansrijk: – Speelmorgens	Kansrijk: - Gesubsidieerde peuteropvang	Kansrijk: - Kinderwerk - Naschools onderwijs	Kansrijk: - Jongerenwerk - Naschools onderwijs	Kansrijk: - Jongerenwerk
	Veilig: - Jeugdgezondheidszorg	Veilig: - Jeugdgezondheidszorg	Veilig: - Jeugdgezondheidszorg	Veilig: - Jeugdgezondheidszorg	Veilig: - Jongerenwerk
	Opvoeden: – Speelmorgens	Opvoeden: - Gesubsidieerde peuteropvang	Opvoeden: – Kinderwerk	Opvoeden: – Jongerenwerk	Opvoeden: - Jongerenwerk

[3] In dit overzicht staan de activiteiten van andere partijen in het jeugdveld niet vermeld (bijvoorbeeld onderwijs). Dit omdat deze partijen vanuit andere wetgeving werken en hiervoor eigen budget ontvangen. Dit neemt niet weg dat wij ons hier als samenwerkende partners in kunnen versterken.

Selectieve preventie	Gezond: - Voorlichting aan zwangere vrouwen over risico's roken	Gezond:	Gezond: - Gezonde School (roken, alcohol, etc.) - Verslavingspreventie Iriszorg	Gezond: - Preventieprogramma Alcohol en drugs - Gezonde School (roken, alcohol, etc.) - Verslavingspreventie Iriszorg	Gezond: - Gezonde School (roken, alcohol, etc.) - Verslavingspreventie Iriszorg
	Kansrijk: - Kansrijke start (o.a. samenwerking JGZ, kraamzorg, SWT e.a) - Sociaal medische indicatie voor kinderopvang	Kansrijk: - Kansrijke start (o.a. samenwerking JGZ, kraamzorg, SWT e.a.)	Kansrijk: - Soepele overgang POVO (school's cool, PU)	Kansrijk: - Voorkomen van voortijdig schoolverlaten (o.a. preventieve inzet van lichte hulpverlening in het onderwijs) - Overgang POVO (School's cool, PU). - Actieprogramma Dak- en Thuisloze Jongeren (inzetten op goede overgang 18- 18+, maatwerk in schuldenaanpak, link naar activerend werk)	Kansrijk: - Voorkomen voortijdig schoolverlaten (o.a. ondersteuning tijdens stage) - Actieprogramma Dak- en Thuisloze Jongeren (inzetten op goede overgang 18- 18+, maatwerk in schuldenaanpak, link naar activerend werk)
	Veilig: - Vroegsignaleren en voorkomen van huiselijk geweld en kindermishandeling door inzet Meldcode - Programma's: Nu niet Zwanger, Samen Starten, Stevig Ouderschap, VoorZorg	Veilig: - Vroegsignaleren en voorkomen van huiselijk geweld en kindermishandeling door inzet Meldcode - Deskundigheidsbevordering van professionals in herkennen van signalen kindermishandeling	Veilig: - Vroegsignaleren en voorkomen van huiselijk geweld en kindermishandeling door inzet Meldcode - Deskundigheidsbevordering van professionals in herkennen van signalen kindermishandeling	Veilig: - Vroegsignaleren en voorkomen van huiselijk geweld en kindermishandeling door inzet Meldcode - Deskundigheidsbevordering van professionals in herkennen van signalen kindermishandeling - BOTOC: breed offensief tegen georganiseerde ondermijnende criminaliteit (o.a. aanpak drugscriminaliteit po scholen)	Veilig: - Vroegsignaleren en voorkomen van huiselijk geweld en kindermishandeling door inzet Meldcode - Deskundigheidsbevordering van professionals in herkennen van signalen kindermishandeling - BOTOC: breed offensief tegen georganiseerde ondermijnende criminaliteit (o.a. aanpak drugscriminaliteit po scholen)
	Opvoeden:	Opvoeden:	Opvoeden:	Opvoeden: - Voorlichting en activiteiten op middelbare scholen over seksuele diversiteit (LHBTIQ+)	Opvoeden: - Jongeren helpen met maken van geldplannen met Startpunt Geldzaken

				- Lesaanbod (financiële educatie) op middelbare scholen in de Week van het Geld	- Campagne Geldzorgen samen komen we eruit voor jongeren + ketenpartners trainen in herkennen signalen van schulden
Ondersteuning (licht & gespecialiseerd)	Gezond: - Programma's: Nu niet Zwanger, Samen Starten, Stevig Ouderschap, VoorZorg - Zorgaanbod in kader van de Jeugdwet, ingekocht bij jeugdzorgaanbieders	Gezond: – Peutergym op alle VVE-locaties voor motorische ontwikkeling (onderdeel VVE/OAB beleid) – Zorgaanbod in kader van de Jeugdwet, ingekocht bij jeugdzorgaanbieders	Gezond: - JOGG = Jongeren op Gezond Gewicht - Zorgaanbod in kader van de Jeugdwet, ingekocht bij jeugdzorgaanbieders	Gezond: - Leefstijlcoaching door Sportbedrijf Arnhem: X-fitt - Zorgaanbod in kader van de Jeugdwet, ingekocht bij jeugdzorgaanbieders	Gezond: - Leefstijlcoaching door Sportbedrijf Arnhem: X-fitt - Zorgaanbod in kader van de Jeugdwet, ingekocht bij jeugdzorgaanbieders
	Kansrijk: - Kansrijke start (o.a. samenwerking JGZ, kraamzorg, SWT e.a) - Sociaal medische indicatie voor kinderopvang	Kansrijk: - Kansrijke start (o.a. samenwerking JGZ, kraamzorg, SWT e.a.)	Kansrijk: - OAB/bestrijding taalachterstanden (vooral door onderwijs zelf met een plus vanuit gemeente) - Ouderprogramma's logo 3000	Kansrijk: - Voorkomen van voortijdig schoolverlaten (o.a. preventieve inzet van lichte hulpverlening in het onderwijs) - Buddytraject voor AMV'ers (alleenstaande minderjarige vluchtelingen) voor het verbreden van hun sociale netwerk - Actieprogramma Dak- en Thuisloze Jongeren (inzetten op goede overgang 18- 18+, maatwerk in schuldenaanpak, link naar activerend werk) - Meer en passend woonaanbod creëren voor kwetsbare jongeren (van opvang tot beschermd wonen)	Kansrijk: - Begeleiding in de overstap van onderwijs naar arbeidsmarkt (specifieke aandacht voor jongeren met niet-Westerse migratieachtergrond) - Buddytraject voor AMV'ers (alleenstaande minderjarige vluchtelingen) voor het verbreden van hun sociale netwerk - Actieprogramma Dak- en Thuisloze Jongeren (inzetten op goede overgang 18- 18+, maatwerk in schuldenaanpak, link naar activerend werk) - Meer en passend woonaanbod creëren voor kwetsbare jongeren (van opvang tot beschermd wonen)

	Veilig: - Hulpaanbod om veiligheid in gezinnen te herstellen (Inkoop Sociaal Domein) - Aanpak complexe scheidingen - Verkorten en versterken keten jeugdbescherming (Gelderse Verbeteragenda Jeugdbescherming)	Veilig: - Hulpaanbod om veiligheid in gezinnen te herstellen (Inkoop Sociaal Domein) - Aanpak complexe scheidingen - Verkorten en versterken keten jeugdbescherming (Gelderse Verbeteragenda Jeugdbescherming)	Veilig: - Hulpaanbod om veiligheid in gezinnen te herstellen (Inkoop Sociaal Domein) - Aanpak complexe scheidingen - Verkorten en versterken keten jeugdbescherming (Gelderse Verbeteragenda Jeugdbescherming)	Veilig: - Hulpaanbod om veiligheid in gezinnen te herstellen (Inkoop Sociaal Domein) - Aanpak complexe scheidingen - Verkorten en versterken keten jeugdbescherming (Gelderse Verbeteragenda Jeugdbescherming) - BOTOC: breed offensief tegen georganiseerde ondermijnende criminaliteit (o.a. aanpak drugscriminaliteit po scholen)	Veilig: - Hulpaanbod om veiligheid in gezinnen te herstellen (Inkoop Sociaal Domein) - Aanpak complexe scheidingen - Verkorten en versterken keten jeugdbescherming (Gelderse Verbeteragenda Jeugdbescherming) - BOTOC: breed offensief tegen georganiseerde ondermijnende criminaliteit (o.a. aanpak drugscriminaliteit po scholen)
	Opvoeden: – Armoede- en schuldenaanpak voor ouders – Steungezinnen (MEE) – HomeStart	Opvoeden: – Armoede- en schuldenaanpak voor ouders – Steungezinnen (MEE) – HomeStart	Opvoeden: – Armoede- en schuldenaanpak voor ouders – Steungezinnen (MEE) – HomeStart	Opvoeden: – Armoede- en schuldenaanpak voor ouders – Steungezinnen (MEE) – HomeStart	Opvoeden: – Armoede en schuldenaanpak 1. Opr€cht, toegang naar schulddienstverlening via buddynetwerk 2. Jongerenperspectieffonds – Steungezinnen (MEE) – HomeStart

Reeds vastgestelde of met de raad gedeelde uitvoeringsplannen, programmaplannen, beleidsnota's:

- Herijking welzijn / sociale basis (onder voorbehoud)
- Gezond en fit
- Uitvoeringsplan voortijdig schoolverlaten
- Maatregelenpakket taskforce jeugd
- Beleidsregels jeugdzorg sociale wijkteams
- Doorbraak naar werk
- Schuldenbeleid
- Armoedebeleid
- Meerjarige educatieve agenda
- Regioaanpak huiselijk geweld en kindermishandeling

- Kansrijke start
- Uitvoeringsprogramma Inclusie
- Actieprogramma Dak- en Thuisloze Jongeren

Gemeenteraad Arnhem

Bijeen op	8 juli 2020
Ter bespreking van	It takes Arnhem to raise a child - Rekenkameronderzoek naar Arnhemse Jeugdbeleid
Motie van het lid	Jan Hutten - CDA Eric Greving - PvdA Steffenie Pape - VVD Mattijs Loor - D66 Mark Coenders - Maud Dolsma - GroenLinks Lea Manders - Arnhem Centraal
Titel motie	De Arnhemse jeugd verdient een nieuw Jeugdnota!
Nummer Zaaknummer	**20M134** 377198

De Raad,

Gehoord de beraadslaging,

Constaterende dat:

- De afgelopen maanden diverse stukken rondom jeugdhulp aan de gemeenteraad zijn aangeboden. Te denken valt aan:
  - *Raadsbrief "Beleidsregels Jeugdzorg 2020", d.d. 17-12-2019*
  - *Raadsbrief "Ontwikkelingen in de jeugdzorg", d.d. 07-01-2020*
  - *Raadsbrief "Visitatierapport financiële beheersbaarheid sociaal domein", d.d. 12-05-2020*
  - *Raadsbrief "Opzet en procesvoorstel visie sociaal domein", d.d. 16-06-2020*
  - *Raadsvoorstel "It takes Arnhem to raise a child - Rekenkameronderzoek naar Arnhems jeugdbeleid"*
  - *Raadsvoorstel "Voorstellen tot maatregelen jeugdzorg"*
  - *Visie op transformatie van zorg*
- Er gewerkt wordt aan een integrale visie op het sociaal domein. De jeugdhulp hier zowel inhoudelijk als financieel een wezenlijk onderdeel vanuit maakt.
- Deze visie dit najaar met de gemeenteraad wordt besproken.

Overwegende dat:

- De gemeente vanuit haar regierol zelf moet bepalen, in lijn met de uitkomsten van het Rekenkamerrapport, wát zij verstaat onder jeugdbeleid, waardoor helder wordt waar de overheid van is en waarvan niet.

AANGENOMEN 7

20 m 134/ P. 2

- De 'staat van de jeugd' en de duiding hiervan actief met de gemeenteraad gedeeld en bediscussieerd moet worden.
- Naast de jongeren zelf en hun ouders veel disciplines zoals kinderopvang, onderwijs, de wijk, sport, wijkteams en zorgaanbieders hierin een wezenlijke rol vervullen.
- In de uitwerking van het Rekenkamerrapport zowel versterking van de directe leefomgeving van een kind, het verder normaliseren en het versterken van eigen kracht van jongeren en hun opvoeders aandachtspunten zijn.
- Geleverde zorg en ondersteuning beter op effectiviteit beoordeeld moet worden.

Roept het college op:

- In aansluiting op de visie op het Sociaal Domein mét de stad te komen tot een nieuwe Jeugdnota.
- In nauwe afstemming met zowel inwoners, ketenpartners als gemeenteraad een vervolgtraject hiervoor op te zetten.
- Uiterlijk 1 november de eerste kaders aan de stad en de gemeenteraad ter discussie aan te bieden.
- De jeugdnota uiterlijk 1 maart 2021 ter besluitvorming aan de gemeenteraad aan te bieden.

En gaat over tot de orde van de dag

Jan Hutten - CDA
Eric Greving - PvdA
Steffenie Pape - VVD
Mattijs Loor - D66
Mark Coenders - Maud Dolsma - GroenLinks
Lea Manders - Arnhem Centraal

AANGENOMEN

Toelichting:

De inzet voor kinderen en jongeren van – 9 maand tot 23 jaar is essentieel in het realiseren van zelfstandigheid bij jongeren. De opmaak van de 'staat van de jeugd' is noodzakelijk. Hierin komen zowel kansen als bedreigingen en de verschillen tussen de Arnhemse wijken duidelijk in beeld. Vanuit deze kengetallen komt informatie beschikbaar welke maatregelen binnen het brede terrein van jeugd gewenst en noodzakelijk zijn. De gemeenteraad zelf moet bepalen welk jeugdbeleid zij in Arnhem wenst. Kansengelijkheid, versterken van de volksgezondheid het versterken van opvoeden zijn basiselementen binnen de nieuwe jeugdnota. Voorafgaand hieraan is afstemming mét de stad, met jongeren en hun ouders en de vele ketenpartners hierbij essentieel. Het college van B&W opdraagt dit najaar met spoed een proces om te komen tot een nieuwe jeugdnota mét de stad en gemeenteraad uit te rollen.

Voor	**37**	*Motie "De Arnhemse jeugd verdient een nieuw Jeugdnota!" (20M134)*
Tegen	**0**	

GROENLINKS	7	0
Coenders		
Prinsen		
Navis		
Dolsma		
Gemici		
Simonis		
van der Loo		

Arnhemse Ouderen Partij	1	0
Wiggers		

ChristenUnie	2	0
Becker		
Nede		

VVD Arnhem	6	0
Combée		
Pape		
Kalthoff		
van Es		
Maref		
Loos		

CDA Arnhem	2	0
van Dillen		
Hutten		

DENK / Verenigd Arnhem	2	0
Usta		
Aydemir		

D66	5	0
Andeweg		
Loor		
Venhoek		
van Ommen		
van Iperen		

Arnhem Centraal	2	0
van der Laak		
Manders		
Kraaijenbrink		

Partij voor de Dieren Gemeenteraadsfractie Arnhem	2	0
de Groot		
Eliëns		

PvdA	4	0
Greving		
Bouma		
de Vries		
Visser		

SP	3	0
Elfrink		
Çetintaş		
Dobbe		

Partij voor de Vrijheid	1	0
Verheij		
Sanders		

Totaal	**37**

BRIEF
aan onderwijswethouder Bob Roelofs cc college B&W, raadsleden Arnhem, Lotte Barink
Onderwerp: concept jeugdbeleid 2021-2026 Opgroeien in Arnhem, een toekomst vol kansen

Geachte heer Roelofs, beste Bob,
Een aantal collega's van onderstaande besturen heeft deelgenomen aan de stadsgesprekken georganiseerd rondom het concept jeugdbeleid 2021-2026 van de gemeente Arnhem. Daarnaast is het concept beleid ook besproken in onze MEA Arnhem. Een aantal Arnhemse onderwijsbestuurders heeft hier gezamenlijk over doorgesproken op vrijdag 15 oktober jl. Door middel van deze brief willen we u een aantal noties meegeven, waarvan we gezamenlijk dringend bepleiten om dit

(a) onderdeel te maken van toekomstige beleidsvoorbereiding,
(b) uit te dragen in het te vertellen verhaal binnen de stad en
(c) alsnog te verwerken in het concept jeugdbeleid.

Algemeen beeld
We hebben waardering voor de kanteling naar een meer preventieve aanpak in de stad. Een kanteling die in gemeenschappelijkheid en samenhang vormgegeven moet worden. Ook waarderen we de beoogde gebiedsgerichte aanpak en het sterk zijn in maatwerk. We denken dat deze aanpak, maar ook de inhoud van het concept jeugdbeleid door velen zal worden ondersteund. Dat is positief. **Hoe** we dit vervolgens met zijn allen vormgeven blijkt keer op keer een ingewikkelde vraag, die we tot op heden niet in samenhang hebben kunnen beantwoorden. **Wat** precies blijft ook ingewikkeld. Veel van wat er in het concept jeugdbeleid staat hebben we ons op stedelijk beleidsniveau al eerder voorgenomen. Het is reëel te constateren dat alleen het op het papier zetten van beleid niet voldoende is om de dagelijkse werkelijkheid van en in onze scholen, de wijken en stad positief te beïnvloeden. Vanuit onze eigen verantwoordelijkheid hebben we eerder een manifest jeugd aangeboden aan de burgemeester. Hoewel we kleine stappen hebben gezet, is veel van wat hierin staat nog steeds van waarde (zie bijlage). Daarnaast hebben we geprobeerd onze gezamenlijke kijk op onderwijs en ontwikkeling te verbeelden: als aangrijpingspunt voor ons gesprek met elkaar en met anderen (zie bijlage). Vanuit dit beeld en op basis van onze gesprekken doen wij de volgende voorstellen.

<u>Beleidsvoorbereiding in de stad Arnhem</u>
Betrek ons (en waarschijnlijk meerdere stakeholders) in een (veel) eerder stadium bij de beleidsontwikkeling. Nu is er met veel tijd en energie van het ambtelijk apparaat, een concept jeugdbeleid opgeleverd dat voorbij gaat aan veel waarvan wij al weten dat het werkt (of niet). Het voorgestelde beleid ontbeert nu (a) een duidelijke evaluatie van eerder beleid, (b) zorgt niet voor borging van de geleerde lessen (lessons learned) en (c) geeft door het ontbreken van een duidelijke vraagstelling vooraf onvoldoende richting (welk probleem moeten we nog oplossen, wie zijn daarbij nodig en hoe gaan we dat samen doen), De gekozen aanpak laat op deze manier veel stedelijk potentieel en impact liggen. Kortom: betrek ons in de toekomst eerder en benut de kwaliteiten van onze organisaties beter.

Urgentiebesef in het mondelinge en schriftelijke verhaal: het **waarom**

Citaat uit stukken en het verwoordde verhaal: "*Met 90% van de kinderen in Arnhem gaat het uitstekend. 10% van de kinderen hebben een extra zetje nodig.*". Deze voorstelling van zaken zou de suggestie kunnen wekken dat we binnen de stad hooguit wat kleine verbeteringen hoeven aan te brengen om het voor 100% van de kinderen goed te doen. Dit is niet de werkelijkheid die wij dagelijks ervaren. Er is een schrijnende discrepantie tussen het potentieel van de Arnhemse jeugd en de manier waarop wij dit als stad, met alle stedelijke partijen ondersteunen en faciliteren, ofwel kansrijk weten te maken. Arnhem staat 9e op de lijst van kans armste gemeenten van Nederland! Wat maakt dat dit niet verwoord en geduid wordt (zie ook kerncijfers per indicator landelijk en Arnhem vergeleken in concept beleid)? Dat niet onderzocht wordt waardoor dit komt? Dat niet geleerd wordt van steden die met dezelfde onderliggende problematiek geconfronteerd worden en toch niet in deze top 10 voorkomen? 10% van de jongeren heeft een extra zetje nodig, dat is één op de 10 jongeren en dat is veel. Zeker wanneer we het woord 'zetje' wat nader beschouwen. Veel van die 10% jongeren hebben meer dan een 'zetje' nodig.

Wij liggen wakker van de ernst van het vraagstuk en ook van het inzicht dat we dit vraagstuk niet in ons eentje op kunnen lossen. We willen alle zeilen bijzetten, omdat het voor jongeren niet uit mag maken waar je wieg in Arnhem heeft gestaan of welke eigen-aardigheden bij je horen. Dat is onze werkelijkheid en dit vraagt o.i. om meer urgentie en een hoger tempo dan uit het verhaal en het concept jeugdbeleid blijkt. We zien dit graag aangepast, want zoals het er nu staat is het voor ons onherkenbaar, terwijl wij als groep educatie toch zeker ook een belangrijke stakeholder zijn in dit stedelijk beleid. Onze stem hierin lijkt niet voldoende meegewogen te worden. Overigens hebben we in de stadsgesprekken gemerkt dat andere relevante partijen in de stad dit beeld met ons delen (zoals bijvoorbeeld Stichting Leergeld, Presikhaaf University en stichting PAS[1]).

Inhoudelijk concrete doelen binnen 'Dit willen we bereiken'

We vragen om meer tempo en urgentie. Dan helpt het ook om meer concreet te worden. Beter te formuleren wat we zelf kunnen bijdragen en van anderen nodig hebben om de doelen zoals verwoord in het concept jeugdbeleid 'Opgroeien in Arnhem: een toekomst vol kansen' te kunnen behalen. Dit zijn onze concrete voorstellen, die we zeker nog kunnen verrijken, maar ons nu al enorm zouden helpen. Als onderwijsbesturen zorgen wij met onze scholen in deze beleidsperiode 2021-2026 voor, te volgen in de te maken jeugdmonitor (zoals verwoord in concept beleidsplan):

- sturen op (behoud) steengoed onderwijs;
- minimalisering schooluitval;
- minimalisering thuiszitters;
- terugdringen onderadvisering, duurzaam kansrijk adviseren;
- duidelijke en werkende doorgaande lijnen van voorschool naar PO en PO naar VO (en dus ook S(B)O en VSO) en van VO naar MBO en HBO;
- bijdragen aan 'de school als (preventieve en laagdrempelige) vindplaats' en 'brede kind of talentontwikkeling' mede mogelijk maken en vormgeven in aansluiting op de doeldomeinen van Biesta (kwalificatie, socialisatie en subjectificatie).

[1] Deze partijen hebben ermee ingestemd in deze brief genoemd te worden.

Hier mogen we op aangesproken worden en leggen wij graag verantwoording over af.

Daarvoor hebben wij nodig:

- een **sociale kaart** van elke wijk van Arnhem, ook van wijken waar (nu nog) minder noodzaak lijkt: ook daar moet iedereen de weg weten (gemeente Arnhem);
- het onderbrengen van **sociale wijkteams** (meerdere scholen, vast gezicht per school) in scholen (besluit gemeente Arnhem);
- het **koppelen jeugdwerkers** van aan elke educatieve voorziening in de stad (gemeente regie met welzijnspartners) met een expliciete opdracht om de preventieve, laagdrempelige vindplaats-functie-van-de-school in overleg met de school, samen met sociale wijkteams vorm te geven (curatief maar vooral preventief);
- het **mogelijk maken van verlengde onderwijs/leertijd** (ook in ‘t weekend) door gesubsidieerd en niet gesubsidieerde partijen (sport, cultuur etc.) te vragen in verlengde van en samenspraak met de school activiteiten vorm te geven, die doelgericht (op kwalificatie of non conformistisch leren gebaseerd) ingezet worden;
- het **terugdringen wachtlijsten jeugdzorg** die alleen bewezen interventies mogen inzetten (gemeente regie met zorgpartijen, partij krijgt werk alleen gegund wanneer die zich gedraagt naar gezamenlijk te maken spelregels in lijn met de beoogde beweging die we naar preventief werken willen maken, dus ook opvoeden van elkaar);
- daar waar het volume aan vragen het mogelijk maakt (bv MBO), de **inzet van ambulante jeugdhulpverlening in de school**;
- specifiek binnen het MBO: **een gezamenlijke intake met de schoolarts van de GGD** op school bij alle nieuwe instroom. Veel studenten kampen met psychosomatische klachten hetgeen leidt tot een bovengemiddeld ziekteverzuim en dus kans op uitval. Met specifieke programma’s met inzet van de GGD kunnen we hier heel preventief te werk gaan. Zeker op het onderdeel seksuele gezondheid;
- specifiek binnen het MBO: **de inzet van jobcoaches** om het buitenschools leren te begeleiden en de kansen op de arbeidsmarkt te vergroten;
- het realiseren van voldoende **ontspanningsplekken en ontmoetingsplekken** in elke wijk (gemeente wijkteams leefomgeving, denk ook aan schoolgebouw zelf als optie, waarbij er regelingen kunnen komen om scholen ook in avond en weekend open te laten zijn voor activiteiten in de wijk);
- het realiseren van een **integraal en gezamenlijk huisvestingsplan** voor alle onderwijssectoren (SO, SBO, PO, VSO, PRO, VO) met voor het primair onderwijs een belangrijke plek voor IKC's, aandacht voor de bekostiging van de vierkante meters van de voorschool en extra OAB vierkante meters bij traditionele OAB scholen (regie gemeente Arnhem).

Dit is onze hartekreet en die is zeker niet volledig. We vullen hem graag samen aan! Het is ontegenzeggelijk waar dat wij per direct onze schouders eronder willen zetten; onder de ambities die verwoord staan in het concept jeugdbeleid Arnhem. Wij gaan ervan uit dat deze hartekreet gehoord wordt en dat u ons spoedig laat weten wat hier concreet mee gedaan wordt.

Namens **alle** Arnhemse onderwijsbesturen,
Met vriendelijke groet,

Arentheem Scholengroep, COG: Jan Jacob van Dijk, Leenderd van der Deijl
CorDeo Scholengroep, in Arnhem Pieter Jongelingschool: Arriën Boes, Hester
Blok Delta scholengroep: Peter Dooijeweerd, Anje Margreet Woltjer
De Onderwijsspecialisten: Astrid Berendsen, Hennie Loeffen
De Passie in Arnhem Evangelische basisschool De Rank: Erik
Hendriksen Flores Onderwijs: Sylvia Veltmaat, Yvonne Visser
HAN, Academie Educatie: Aly Smelt
Quadraam: Erika Diender, Patrick Eckringa
RijnIJssel: Ben Geerdink, Karina Visscher
Simon Scholen, in Arnhem Ibn-I-Sina: Mehmet Okuducu, Ismael Yilanci Vrijescholen
Athena, in Arnhem Parcivalschool: Peronnik Veltman, Hannes van Soest

Ps voor alle politieke partijen in Arnhem
Relevant voor dit vraagstuk, niet regionaal op te lossen:
In de samenwerking met de landelijke partijen willen wij aandacht vragen voor het mogelijk maken van kleinere klassen en vermindering van de lesgebonden uren in het PO (Nederland 930 uur, gemiddeld internationaal 840 uur per fulltimer).

Bijlage:
Manifest Jeugd
Poster ‘it takes a village to raise a child’ Arnhemse onderwijsbesturen

Overzicht deelnemers informatieve bespreking van de raadsvoorstellen ‘Visie Sociaal Domein in beweging’ en ‘Jeugdbeleid 2021-2025’.

Naam	Organisatie
Elvira Flaton	Adviesraad Jeugd & WMO
Luuk Dopper	Adviesraad Jeugd & WMO
Levi van Dijk	Projectleider Het JongerenNetwerk
Stef ter Hedde	Het JongerenNetwerk
Sylvia Veltmaat	Namens alle Arnhemse onderwijsinstellingen
Ramon Barends	Voorzitter Stichting Scoren Doe je Samen

Verzonden: woensdag 8 december 2021
Onderwerp: reactie Apcg visie sociaal domein in beweging

Beste Raadsleden en Fractievolgers,

Vanavond staat de 'visie sociaal domein in beweging' op de politieke agenda. De afgelopen periode heeft de gemeente, o.a. door de organisatie van themabijeenkomsten VN-verdrag Handicap, signalen opgehaald uit de stad over inclusie en toegankelijkheid. Dit dient als basis voor een Arnhemse inclusieagenda. Wij hopen de doelen van de visie ook terug te zien in de ambitie van de inclusieagenda. Wat is er op welk domein nodig om deze doelen te realiseren? Hier horen dan ook de juiste middelen bij.

In het VN-verdrag gaat het o.a. over autonomie, eigen regie, keuzevrijheid, gelijkwaardigheid. Het Apcg heeft ook met die blik naar de visie gekeken. Wij streven naar een visie die het eigen leven leiden tot doel heeft en mogelijk maakt.
Het begrip gelijkwaardig zien we een aantal keren genoemd. Maar ook normaliseren in de zorg. In de discussie over beleidsregels kunnen deze uitgangspunten lijnrecht tegenover elkaar komen te staan. Afhankelijkheid van je eigen netwerk, vermindert de zelfstandigheid en flexibiliteit.

Voor inwoners met een levenslange en levensbrede beperking of ziekte is langdurige ondersteuning nodig die hen in staat stelt een volwaardig leven te leiden. Denk aan de verschillende rollen die inwoners hebben: ondernemer, werknemer, partner, ouder, student, politiek actief etc. Ondersteuning moet daarbij aansluiten, zodat iedereen eigen keuzes kan maken. Je moet kunnen zijn wie je bent, en een actief leven kunnen leiden. Dit vraagt wellicht om omdenken als het gaat om de juiste voorzieningen (van medisch naar sociaal model). Het VN-verdrag Handicap gaat over mensenrechten – volwaardig en gelijkwaardig mee kunnen doen is een recht, geen gunst.

Wij onderschrijven het belang van een goede sociale basis die de zelfredzaamheid en het kunnen meedoen voor iedereen vergroot. Er moet wel altijd ruimte blijven voor maatwerk en goed onderzoek, want niet voor iedereen zijn algemene voorzieningen geschikt. De praktijk laat zien dat zo gauw er algemene voorzieningen beschikbaar zijn, dit vaak heel sturend wordt toegepast. Soms wordt verandering in beleid zelfs al doorgevoerd, voordat er geschikte voorzieningen zijn.

Om gelijkwaardig en volwaardig mee te kunnen doen is inclusief beleid van belang. Zowel bij het maken van beleid als de uitvoering moet goed onderzocht wordt wat de gevolgen zijn voor iedereen. Hoe gaat het er uit zien, wat is er nodig? Bewustwording over inclusie is daarom in alle lagen van de gemeente, beginnend bij het college, van belang. Er kan pas inclusief beleid gemaakt worden, als er met een inclusieve bril naar wordt gekeken. Wij pleiten er voor dat geïnvesteerd wordt in training hiervoor.
Ervaringsdeskundigheid moet op alle domeinen (beleid en praktijk) worden geborgd. Maar dan moet het wel meerwaarde hebben en niet alleen een vinkje zetten zijn in de participatielijst.

In de raadsbrief wordt de toegang tot de zorg en de beleidsregels Wmo al genoemd als stappen die zijn gezet. Signalen die wij krijgen is dat de regels als te beperkend worden ervaren (mobiliteit) of dat er teveel op wordt gestuurd (hulp bij huishouden, begeleiding). Bij de evaluatie hiervan vinden wij dat ook gekeken moet worden welke consequenties het heeft voor het eigen leven leiden, wat is bijvoorbeeld het gevolg voor de energie die je nodig hebt om te participeren op sociaal en maatschappelijk gebied?

Samenvattend willen we stellen dat bij de visie en de uitvoeringsprogramma's goed gekeken wordt naar de uitgangspunten van het VN-verdrag Handicap. Dit geldt ook voor de evaluatie van beleid en

praktijk. Wat draagt bij aan meer gelijkwaardigheid en inclusie, wat stelt iemand op achterstand of sluit iemand zelfs uit?

Met vriendelijke groet,

Marjolein van den Broek
Voorzitter Arnhems platform chronisch zieken (Apcg)

BEHANDELRESULTAAT

Informatieve behandeling 8 december 2021

Visie Sociaal Domein en Jeugdbeleid

Documentnummer:	
Zaaknummer:	
Portefeuillehouder:	Van der Zee, Roelofs, Paping, Louwers

Resultaat van bespreking:

Aanwezig: de raadsleden/fractievolgers Manders (Arnhem Centraal), Eppich (VVD), Loor (D66), Eliëns (Partij voor de Dieren), Navis (GroenLinks), De Vries (PvdA), Nede (ChristenUnie) Hutten (CDA) en Van Hobbelen (AOP). De fracties van PVV, SP en DENK waren niet vertegenwoordigd.

Overige aanwezigen: portefeuillehouders Van der Zee, Roelofs, Paping en Louwers en ambtenaren: Molenaar, Zeilstra, Krabbenborg en Barink.

Verloop
Het eerste deel van de avond bestond uit een technische (ambtelijke) briefing waarbij mevrouw Zeilstra een korte toelichting gaf op de Visie Sociaal Domein. Daarna stelden de woordvoerders van de fracties vragen aan mevrouw Zeilstra en de overige ambtelijke experts: Krabbenborg, Molenaar en Barink.
Aansluitend vond het rondetafelgesprek plaats. Hieraan namen deel:
mevrouw Flaton en de heer Dopper namens de Adviesraad Jeugd & WMO.
De heren Van Dijk en Ter Hedde namens Het Jongerenwerk;
mevrouw Veltmaat namens alle Arnhemse onderwijsinstellingen;
en de heer Barends namens de stichting Scoren Doe je Samen.

Conclusie
De voorzitter concludeert dat de informatieve fase is afgerond. De twee raadsvoorstellen zullen op een van de volgende Politieke Avonden separaat Meningsvormend behandeld worden.

De raadsadviseur,

P. Wielaard

De voorzitter,

K. Kalthoff

Titel/onderwerp: Transitievisie warmte

Raadsadviseur: W. Lammers Telefoonnr: 377 2581 Willem.lammers@arnhem.nl

Van:	College	Ambtenaar:	Erwin Bosch
Portefeuillehouder:	Cathelijne Bouwkamp	Telefoonnr:	06 50 19 40 20
		E-mailadres:	erwin.bosch@arnhem.nl
Doel activiteit	Meningsvormend (M1)		
Toelichting	**Inhoud** Het college stelt voor de Transitievisie Warmte vast te stellen. Met deze visie geeft Arnhem richting en invulling aan het realiseren van de eerder afgesproken CO2 reductie in de gebouwde omgeving van Arnhem, met focus op het doel om 6.500 bestaande woningen aardgasvrij te maken in 2030. De visie komt voort uit het Programmaplan New energy made in Arnhem 2020-2030 dat in januari 2020 is vastgesteld en op de Arnhemse aanpak van de wijkgerichte energietransitie van april 2019. Met dit raadsvoorstel worden motie 21M50 en toezegging 883 afgedaan. De toegekende middelen vanuit de begroting zijn niet toereikend. Er wordt rekening gehouden met cofinanciering vanuit het Rijk en op projectbasis vanuit Provinciale en Europese middelen. De middelen vanuit het Rijk zijn nog niet definitief en structureel. Zie voor meer informatie het raadsvoorstel met bijbehorende bijlagen. Op 1 december 2021 heeft een rondetafelgesprek plaatsgevonden over dit raadsvoorstel.		
Voorgesteld resultaat van de bespreking	Start en afronding van de meningsvormende (M1) fase en besluit over vervolgbehandeling.		
Spreekrecht publiek	Nee		
Behandeladvies	<u>Vergaderorde M1</u> Er wordt in twee termijnen vergaderd. - Iedere fractie heeft twee termijnen, waarin meningen kunnen worden verkondigd of politieke vragen kunnen worden gesteld. - De portefeuillehouder reageert na een termijn van de raad als alle fracties aan het woord zijn geweest. De portefeuillehouder beantwoordt de gestelde vragen, waarbij hij of zij antwoorden kan samenvoegen waardoor herhaling van vrijwel overeenkomstige punten achterwege blijft. De voorzitter ziet erop toe dat de beantwoording van de wethouder ter zake is en in gaat op de gestelde vragen. - Interrupties (in de vorm van een korte vraag of opmerking zonder inleiding) zijn in alle termijnen toegestaan. Zoals altijd kan de voorzitter interrupties beperken. Uitkomst van de Meningsvormende (MI) behandeling kan zijn: 1. Partijen zijn het eens, het voorstel wordt doorgeleid naar de besluitvormende fase 2. Partijen zijn het niet (volledig) eens en overwegen moties en/of amendementen. Het voorstel wordt doorgeleid naar de fase Meningsvorming 2, waar deze besproken zullen worden.		
Bijlagen			

Raadsvoorstel "Transitievisie Warmte"			
Bijlage 1: Transitievisie warmte gemeente Arnhem, met bijlagen 1 en 3			
Bijlage 2: Warmtenetstrategie en rolbepaling gemeente Arnhem (Berenschot, september 2021) met 6 subbijlagen			
Deelnemers rondetafelgesprek			
Schriftelijke inbreng van de Arnhemse Bomenbond			

Schriftelijke bijdrage van dhr. H. Velvis - Hoogkamp Energie			
Schriftelijke bijdrage van dhr. C. Vogelaar - Liander			
Schriftelijke bijdrage van dhr. D. Meijer - Firan			
Schriftelijke inbreng van mw. M. Spaander			
Presentatie rondetafelgesprek Transitievisie Warmte			

RAADSVOORSTEL

Aan de gemeenteraad

Zaaknummer 607165

Onderwerp: Transitievisie warmte

Voorstel

1. De Transitievisie warmte gemeente Arnhem vast te stellen.

Inleiding

In het Klimaatakkoord is afgesproken dat we de Nederlandse uitstoot van broeikasgassen, waaronder CO_2, verminderen. In 2050 moet Nederland, en ook Arnhem, onafhankelijk zijn van fossiele brandstoffen. En in 2030 hebben we 55% minder CO_2 uitstoot dan in 1990. Om deze doelen te halen zal ook in Arnhem het energieverbruik verder omlaag moeten, en zal een overgang van fossiele energie naar schone energie moeten worden bereikt, o.a. in de gebouwde omgeving. Met gebouwde omgeving bedoelen we alle woningen en gebouwen. Belangrijk onderdeel hiervan is de warmtetransitie, de overgang van aardgas naar duurzame warmtevoorziening.

Gemeenten hebben de regie in deze warmtetransitie gekregen. Zo kunnen ze de transitie lokaal vormgeven, met oog voor alle betrokkenen. Ook biedt de uitvoering van de warmtetransitie kansen op andere lokale thema's. Denk aan het verbeteren van de leefomgeving, het bestrijden van energiearmoede en het versterken van de lokale economie.

In het Klimaatakkoord is afgesproken dat gemeenten uiterlijk in 2021 een transitievisie warmte vaststellen. Hierin geven ze hun visie op de toekomstige warmtevoorziening in de gebouwde omgeving en wordt beschreven waar, wanneer en hoe dit gaat gebeuren. Deze visie richt zich op het jaar 2030 met een doorkijk naar 2050. Het opstellen van een transitievisie warmte is één van de acties uit het Programmaplan New energy made in Arnhem 2020-2030 (januari 2020).

Voor de warmtetransitie in de wijken heeft u in april 2019 de bijhorende koers, uitgangspunten en aanpak vastgesteld in 'De Arnhemse aanpak van de wijkgerichte energietransitie'. Hierin hebben we afgesproken om de energietransitie samen, eerlijk en duurzaam op te pakken en de bewoners spelen daarbij een belangrijke rol.

Voor de verduurzaming van de stad en de wijken zijn forse proces- en investeringsmiddelen vrijgemaakt en zijn in mei 2019 spelregels voor de besteding van het klimaatfonds vastgesteld. Hiermee zijn we concreet aan de slag op regionaal-, stedelijk- en wijkniveau. Inmiddels blijkt dat deze middelen niet toereikend zijn voor de opgave.

Arnhem GEMEENTE

Beoogd effect

Richting en invulling geven aan het realiseren van de, in het Programmaplan New energy made in Arnhem 2020-2030, afgesproken 77 kT CO_2 reductie in de gebouwde omgeving van Arnhem, met focus op het doel: 6.500 bestaande woningen aardgasvrij in 2030.

Argumenten

1.1 De visie bouwt voort op 'De Arnhemse aanpak van de wijkgerichte energietransitie'

In de Arnhemse aanpak van de wijkgerichte energietransitie (april 2019) staan zeven uitgangspunten om keuzes te kunnen maken bij dilemma's die zich in de warmtetransitie kunnen voordoen. Daarbij staat centraal dat bewoners en ondernemers geen risicovolle investeringen hoeven te doen die zij niet kunnen dragen.
Ook is een aanpak beschreven waarin de betrokkenheid van bewoners en ondernemers, het benutten van kansen om energiearmoede tegen te gaan en het inzetten van innovaties van Arnhemse bedrijven belangrijk zijn. Deze uitgangspunten en aanpak zijn de afgelopen 2 jaar toegepast in projecten en proeftuinen.

1.2 De visie is gebaseerd op leerervaringen van bewoners, wijkinitiatieven en professionele partners.

Samen met Arnhemse bewoners, ondernemers en professionele partners hebben we de afgelopen jaren projecten en proeftuinen uitgevoerd in de wijkgerichte energietransitie. Daaruit hebben we heel veel geleerd. Deze leerervaringen vormen een belangrijke bouwsteen voor de transitievisie warmte. Ze dragen bij aan het herformuleren en aanvullen van de uitgangspunten. En ze worden gebruikt bij de uitvoering van de transitievisie, o.a. in de uitvoeringsplannen.
Deze leerervaringen komen uit de volgende trajecten:

- Het voortouw nemen en het faciliteren van wijkinitiatieven
- Wijkgesprekken
- Samenwerken met partners

Het voortouw nemen en het faciliteren van wijkinitiatieven
U bent in juni 2020 geïnformeerd over de onderzoeken en het proces van het voortouw nemen en het faciliteren van wijkinitiatieven. Deze warmteverkenning heeft geleid tot 12 voorlopig kansrijke buurten om binnen 10 jaar over te stappen op duurzame warmte.
We zijn in deze buurten gestart met onderzoek naar de technische-/financiële haalbaarheid en betrokkenheid van de buurt. Zo bepaalden we of het haalbaar is om de wijk of buurt voor 2030 (deels) aardgasvrij te maken. Dit bleek in 10 van de 12 buurten het geval.

Ook hebben we in vier 'Wijken van de toekomst' het enthousiasme en de inzet van Arnhemse bewoners voor de energietransitie samen met de provincie ondersteund. Hoogkamp is hiermee inmiddels een kansrijke buurt geworden. We vinden samenwerking met de bewoners van groot belang om stappen te zetten in de wijkgerichte energietransitie en de verduurzaming. De

betrokkenheid van bewoners in de Wijken van de Toekomst is groot, en uit ervaring blijkt dat deze stapsgewijs groeit.

Wijkgesprekken
We hebben in alle wijken een wijkgesprek over energie georganiseerd. Daarin hebben we onderscheid gemaakt in de kansrijke buurten en de overige wijken. In die laatstgenoemde hebben we de bewoners geïnformeerd dat er in de warmtevoorziening in hun (deel van de) wijk voorlopig niets verandert en dat het aardgas nog blijft. Veel bewoners willen al graag zelf aan de slag met het verduurzamen van hun woning. Ze vragen daarbij ondersteuning, willen samen met buurtgenoten aan de slag en stellen het op prijs om in gesprek te blijven met de gemeente. Daarnaast hebben we de vragen, behoeften en zorgen van bewoners en ondernemers over de energietransitie opgehaald. Zorgen gaan bijvoorbeeld over de betaalbaarheid van een duurzaam alternatief voor aardgas.

Samenwerken met partners
We werken in de warmtetransitie nauw samen met professionele partners, zoals woningcorporaties, netwerkbedrijven, energiebedrijven, energiecoöperaties en huurdersbelangenverenigingen. De impact van de warmtetransitie voor deze partijen is groot. Hun kennis, ervaring en bereidheid om te investeren is essentieel om de doelen te halen.

1.3 De visie is gebaseerd op aanvullend technisch onderzoek naar duurzame warmteoplossingen.

Berenschot heeft een verdiepingsslag op de warmteverkenning van 2019 uitgevoerd.
Deze bestaat uit:
- een analyse van de toekomstige warmtevraag bij verschillende scenario's
- een inventarisatie van beschikbare en potentiële duurzame warmtebronnen
- een verkenning naar mogelijke warmtenetstrategieën voor de lange termijn.

In bijlage 1, de Arnhemse warmteopgave, zijn deze onderzoeken samengevat. De onderzoeken zijn gebruikt voor de onderbouwing van de kaart 'Verwachte warmteoplossingen per buurt'
Het volledige onderzoek is opgenomen als bijlage 2, met zes subbijlagen.

1.4 De leerervaringen en onderzoeken hebben geleid tot uitgangspunten voor de warmtetransitie.

In Arnhem staat een inclusieve energietransitie, waarin iedereen kan meedoen en aan kan bijdragen, voorop. We hebben de zeven uitgangspunten uit de Arnhemse aanpak van de wijkgerichte Energietransitie uit 2019 herijkt, verrijkt en aangevuld. Dat hebben we gedaan op basis van de opgedane ervaringen in de voorlopig kansrijke wijken, de wijken van de toekomst, de wijkgesprekken met wijkbewoners en partners in de overige wijken en de aanvullende technische onderzoeken. Dit heeft geleid tot onderstaande negen uitgangspunten, die de basis vormen om keuzes te kunnen maken bij de uitvoering van de transitievisie warmte en in de uitvoeringsplannen.
- De Trias Energetica is leidend: eerst besparen en isoleren
- De meest duurzame oplossing gaat voor. Minder duurzame bronnen zijn tijdelijk en decentrale bronnen hebben de voorkeur.
- De aanpak is voornamelijk wijkgericht en samen met bewoners en overige gebruikers. Hierbij sluiten we aan bij andere ontwikkelingen in de wijk.

- Waar zelforganiserend vermogen onvoldoende ontstaat, neemt de gemeente samen met stedelijke partners het voortouw, maar altijd in verbinding met de bewoners.
- Betaalbaarheid, betrouwbaarheid en zekerheid voor de eindgebruiker staan voorop.
- De energietransitie mag niet leiden tot (verdere) energiearmoede en schuldenproblematiek. Het wordt bij voorkeur juist ingezet als instrument tegen energiearmoede.
- Keuzevrijheid voor de eindgebruiker
- Ruimtelijke impact is niet te voorkomen. Ruimte wordt eerst gezocht in verhard stedelijk gebied.
- Ruimte voor innovatie

1.5 De onderzoeken en uitgangspunten hebben geleid tot de kaart 'Verwachte warmteoplossingen per buurt'

Op basis van de aanvullende onderzoeken van Berenschot en de uitgangspunten is per buurt het meest aannemelijke alternatief voor aardgas tegen de laagst maatschappelijke kosten bepaald. Deze zijn op een kaart 'Verwachte warmteoplossingen per buurt' weergegeven. De kaart laat voor alle Arnhemse buurten zien welke duurzame warmteoplossing met de laagst maatschappelijke kosten het meest voor de hand ligt. De kaart laat het indicatieve eindbeeld voor 2050 zien. Dit betekent nog niet dat alle woningen en gebouwen in de buurten overschakelen naar dezelfde warmteoplossing.

1.6 De aanpak is een combinatie van wijkgericht en stadsbreed.

We werken stapsgewijs toe naar de verwachte duurzame warmteoplossingen per buurt.
Onze aanpak bestaat uit twee sporen, de wijkgerichte aanpak en de stadsbrede aanpak.
De wijkgerichte aanpak bestaat uit:

- Het voortzetten van de integrale aanpak in 10 kansrijke buurten en het uitwerken van een uitvoeringsplan per buurt waarin isoleren, inzet van een duurzame bron en bijpassende warmte-infrastructuur wordt beschreven.
- Onderzoek doen naar de kansrijkheid van een collectief warmtenet in combinatie met isolatie in de vijf onderzoeksgebieden.
- Waar zich kansen voordoen buiten de kansrijke wijken en onderzoeksgebieden, deze benutten.

De stadsbrede aanpak bestaat uit:

- Het stimuleren van isolatie en het transitiegereed maken van woningen en gebouwen.
- Het verder verkennen en zo mogelijk ontwikkelen van duurzame warmtebronnen, zoals geothermie.
- Het verder vormgeven van de gemeentelijke rol in warmtenetten.

1.7 De aanpak zorgt er voor dat Arnhemmers inzicht krijgen, kennis opdoen en betrokken worden bij de warmtetransitie.

Doordat we bewoners, wijkinitiatieven en partners nauw betrekken bij het bepalen van onze visie en de acties om onze ambities te realiseren, zien we dat er steeds meer draagvlak ontstaat voor de wijkgerichte warmtetransitie. Uit een enquête in Arnhem West blijkt dat een steeds grotere groep zelf aan de slag wil gaan in samenwerking met gemeente. Daar waar de gemeente het voortouw neemt blijkt juist dat aandacht voor de directe sociale leefomgeving van belang is om

de energietransitie verder te brengen. Deze maatwerkbenadering zorgt er voor dat Arnhemmers kunnen aansluiten op een manier en op het moment dat ze er aan toe zijn.

1.8 *Met deze transitievisie worden motie 21M50 en toezegging 883 afgedaan.*

In het uitgangspunt "Ruimtelijke impact is niet te voorkomen. Ruimte wordt eerst gezocht in verhard stedelijk gebied" (deel 1, hoofdstuk 4) is motie 21M50 verwerkt. Wij beschouwen hiermee de motie als afgedaan. In de informatieve behandeling van dit raadsvoorstel wordt toezegging 883 nagekomen.

Kanttekeningen en risico's

1.1 *Deze visie is opgesteld met de kennis van nu, nieuwe inzichten kunnen leiden tot nieuwe keuzes.*

De transitie naar een duurzame warmtevoorziening gaat gepaard met dilemma's en onzekerheden. De urgentie en ambities zijn hoog, veel moet nog concreet worden gemaakt en we weten dat we nog heel veel niet weten. Bij ieder project, iedere ontwikkeling en in ieder gesprek leren we en krijgen we nieuwe inzichten. En dat geldt ook in regionaal, landelijk en internationaal verband. Daarom is het belangrijk dat we iedere 5 jaar de visie actualiseren en onze acties daarop aanpassen.

1.2 *Bovenlokale bronnen zijn niet toereikend voor hele regio.*

De transitievisie warmte geeft inzicht in de mogelijke warmteoplossingen per wijk/gebied en in de beschikbare warmtebronnen. Van deze warmtebronnen worden in de Regionale energiestrategie (RES) twee grote bronnen (de AVR en de RWZI Nieuwgraaf), beide gelegen in de gemeente Duiven, als bovenlokale bron beschouwd. Meerdere gemeenten in de regio kijken naar deze bronnen als alternatief voor aardgas in hun gebouwde omgeving. Uit analyses is gebleken dat de potentie van deze bovenlokale bronnen niet toereikend is voor de warmtevraag van de hele regio. Het is dan ook van belang te sturen op een efficiënte verdeling van deze restwarmte, en verdere verduurzaming van hieraan gekoppelde warmtenetten, om de maatschappelijke kosten voor de warmtetransitie zo laag mogelijk te houden. Met de gemeenten binnen het zogenaamde warmtecluster AVR (Arnhem, Duiven, Rheden, Westervoort, Zevenaar en Montferland) wordt overleg gevoerd over dit verdelingsvraagstuk. Hoe de verdeling er uit zal komen te zien zal pas blijken in de toekomst. De aannames in de TVW over de beschikbaarheid van bronnen zijn dan ook een momentopname.

1.3 *Onze aanpak in de wijken is intensief en kent lange doorlooptijden.*

De maatwerk aanpak kost veel (doorloop)tijd, en daarmee capaciteit en procesmiddelen. Alleen ga je sneller, samen kom je verder. Daarmee ontstaat wel een risico op het niet op tijd halen van de doelstellingen. Daarom blijven we de effectiviteit van onze inspanningen volgen en rapporteren we deze jaarlijks in het monitoringsdashboard New energy made in Arnhem waarover u dit jaar voor het eerst bent geïnformeerd.

1.4 Zonder nieuwe wet- en regelgeving en forse financiële steun van het Rijk kunnen we geen tempo maken.

We willen een regierol nemen in de warmtetransitie en vinden het belangrijk dat de transitie duurzaam, betaalbaar en inclusief is. De middelen in de begroting voor de gebouwde omgeving zijn de basis om een start hiermee te maken, maar zullen niet voldoende zijn om de volledige aanpak zoals beschreven in deel 2 van de transitievisie te realiseren.
Als we de gemeentelijke regierol in de warmtetransitie goed willen invullen en het tempo van onze acties willen verhogen, hebben we van het Rijk nieuwe wet- en regelgeving en extra middelen nodig. Gemeenten en het Rijk maken hierover nog verdere afspraken. Dergelijke afspraken bepalen mede de uitvoerbaarheid en snelheid van de voorgestelde aanpak. Het vaststellen van deze visie en de aanpak is evenwel van belang om snel gericht aan de slag te kunnen zodra aan deze randvoorwaarden is voldaan.

Participatie

Bij argument 1.2 en in hoofdstuk 3 (deel 1) van de transitievisie is beschreven hoe bewoners en partners zijn en worden betrokken bij de energie- en warmtetransitie en welke input we daaruit hebben meegenomen in deze transitievisie.
Bewoners van de 10 kansrijke buurten zijn huis aan huis geïnformeerd over de kansrijkheid van hun buurt en welke duurzame warmteoplossing we voor ogen hebben. Daarnaast zijn ze uitgenodigd voor een wijkgesprek hierover.
Bewoners van de overige wijken hebben in een huis aan huis brief van ons gehoord dat er in ieder geval tot 2030 nog niets verandert in de warmtevoorziening in hun wijk. Ook zij zijn uitgenodigd voor een wijkgesprek, waarin informatie is gegeven over wat ze zelf al wel kunnen doen. Ook hebben we vragen, behoeften en zorgen van bewoners en ondernemers opgehaald.
De wijken binnen de vijf onderzoeksgebieden vallen onder de overige wijken. Hier gaan we onderzoek doen of er kansen liggen.

Welzijn en perspectief

Deze Transitievisie warmte gaat over de toekomst van het klimaat en daarmee de toekomst van deze en volgende generaties. Steeds meer jongeren spreken zich daarover uit. Met het Programmaplan New energy made in Arnhem 2020-2030 en deze visie en aanpak geven we daar deels invulling aan.

De aanpak Energiearmoede maakt onderdeel uit van dit voorstel. Het bestrijden van energiearmoede, de financiële positie van huishoudens en een rechtvaardige verdeling van de kosten moet bijdragen aan een inclusieve energietransitie waaraan iedereen mee kan doen.
We zien de relatie tussen armoede, betekenisvol kunnen zijn en welbevinden. We streven ernaar om de jongeren onderdeel te maken van de uitvoering van de Arnhem-Oost aanpak, vanuit sociale cohesie in de wijk en uitzicht op een baan.

De verduurzaming van de gebouwde omgeving zal in komende jaren een nog grotere vraag naar arbeid opleveren. Deze potentie koppelen we aan onderwijs en werkgevers en moet meer uitzicht geven op banen voor jongeren.

Financiën

In de MJPB zijn voor het programma New energy made in Arnhem structurele middelen en incidentele middelen in de vorm van het klimaatfonds beschikbaar. Deze zijn voldoende om een start te maken met de acties uit deel 2, maar niet voldoende voor het geheel. Omdat we willen dat iedereen mee kan doen is het noodzakelijk dat het Rijk fors gaat bijdragen aan de warmtetransitie en dat we op projectbasis ook (cofinanciering uit) Provinciale en Europese middelen kunnen verkrijgen.

Tijdens Prinsjesdag 2021 is bekend gemaakt dat het Rijk de gemeenten voor 2022 deels financieel compenseert voor de hen toegedeelde regierol in de warmtetransitie. Dit is echter nog geen structurele en volledige financiering om de doelstellingen en afspraken uit het Klimaatakkoord te kunnen realiseren. Pas als de afspraken met het Rijk definitief en structureel zijn is duidelijk welke aanvullende middelen eventueel nodig zijn voor de uitvoering van deze visie en aanpak, of welke keuzes in de uitvoering moeten worden gemaakt.

Daarnaast zullen veel partijen zoals woningbouwcorporaties, woningeigenaren, ontwikkelaars, ondernemers, de netbeheerder en marktpartijen de komende jaren volop moeten (blijven) investeren in de warmtetransitie.

Uitvoering

In het Klimaatakkoord is afgesproken dat we de Transitievisie warmte iedere vijf jaar actualiseren. Dan worden de warmtevraag, het warmteaanbod en de warmtenetstrategie herijkt. Ook zullen we onze nieuwe leerervaringen en die van bewoners, wijkinitiatieven en partners in kansrijke buurten meenemen. Verder bekijken we of de uitgangspunten helpen bij het maken van keuzes en het oplossen van dilemma's.

De Transitievisie warmte vormt de basis voor het opstellen van uitvoeringsplannen per buurt. Deze plannen geven we vorm samen met bewoners, ondernemers en organisaties uit de buurt en met professionele stakeholders. Dit is wat er in deze plannen staat:

- We maken een definitieve keuze voor de warmteoplossing voor de buurt.
- We brengen in kaart hoeveel dit gaat kosten
- We spreken af hoe we op een betaalbare manier een aardgasvrije wijk of buurt gaan realiseren.

De gemeenteraad stelt de uitvoeringsplannen vast.

De gemeente moet op tijd laten weten waar de inwoners aan toe zijn. Inwoners moeten genoeg tijd hebben om zich voor te bereiden op de overstap. Daarom moet de gemeenteraad een beslissing nemen over uitvoeringsplannen uiterlijk acht jaar vóórdat de levering van aardgas wordt beëindigd en overgegaan wordt op een duurzame warmtevoorziening. Zolang de gemeente deze bevoegdheid nog niet heeft, kan alleen op vrijwillige basis een duurzame warmtevoorziening in een buurt in gebruik worden genomen. Voor huurwoningen geldt de regel die voor renovatieprojecten ook wordt gehanteerd: minimaal 70% van de huurders moet instemmen met grote veranderingen in de energievoorziening.

We houden u jaarlijks op de hoogte van de voortgang op inhoud en financiën, via het monitoringsdashboard New energy made in Arnhem en de begrotingscyclus. Voor de besteding van

resterende middelen uit het klimaatfonds zullen voorstellen worden getoetst aan de door uw raad vastgestelde kaders voor de besteding van het klimaatfonds.

Communicatie

Na het collegebesluit zijn alle partners die hebben meegewerkt aan de totstandkoming hiervan actief geïnformeerd. ArnhemAAN.nl is het communicatieplatform.
Na het collegebesluit is een persbericht uitgegaan. De buurten die als kansrijk zijn aangeduid zijn hiervan op de hoogte.

Bijlagen

Stukken voor gemeenteraad

- Transitievisie warmte gemeente Arnhem, met bijlagen 1 en 3
- Bijlage 2: Warmtenetstrategie en rolbepaling gemeente Arnhem (Berenschot, september 2021) met 6 subbijlagen

RAADSVOORSTEL

Besluit van	@
Zaaknummer	607165

DE RAAD VAN DE GEMEENTE ARNHEM;

gelezen het voorstel van burgemeester en wethouders van 2 november 2021, nummer: 607165;

gelet op artikelen 108 en 147 van de Gemeentewet;

besluit:

1. De Transitievisie warmte gemeente Arnhem vast te stellen.

De griffier, De voorzitter,

GEMEENTE Arnhem

Transitievisie warmte Gemeente Arnhem

Oktober 2021

GEMEENTE Arnhem

Voorwoord

Wereldwijd is sprake van een klimaatcrisis. Een van de belangrijkste oorzaken is de grote toename aan CO2-uitstoot. Het Nederlandse Klimaatakkoord heeft dan ook als belangrijke doelstelling om de CO2-uitstoot fors te verminderen. De energietransitie is de grote opgave van de komende decennia. En in Arnhem willen we daaraan onze bijdrage leveren door energie te besparen en over te stappen op schone energie.

In het Klimaatakkoord is afgesproken dat we in 2050 onze huizen niet langer met aardgas verwarmen. Dat is een grote verandering die voor iedereen gevolgen heeft. Het is daarom belangrijk dat Arnhemmers weten welke alternatieven voor hun wijk of buurt mogelijk zijn en wanneer de overstap wordt verwacht. De Transitievisie warmte is daarin een belangrijke stap.

2050 lijkt nog ver weg. Maar als we dan alle Arnhemse woningen van het aardgas af willen hebben, betekent dat dat we nu aan het werk moeten. In een aantal buurten zijn we daar al mee begonnen. Zo verduurzamen we onze stad en doen we inzichten op voor het vervolg van de transitie.

De afgelopen tijd hebben we in alle wijken gesprekken gevoerd over de wijkgerichte energietransitie en van het gas af gaan. Die gesprekken zullen we blijven voeren. Als gemeente vinden we het belangrijk dat Arnhemmers betrokken zijn bij deze grote opgave. De Arnhemmers die twijfelen, de Arnhemmers die zich zorgen maken over de betaalbaarheid en de Arnhemmers die niet kunnen wachten met de overstap naar duurzame warmte. Voor al die Arnhemmers geeft deze visie meer zicht op de keuzes die verder zullen worden uitgewerkt per buurt.

De visie geeft op basis van onderzoek aan in welke buurten we denken het eerst de overstap naar een andere warmte-bron te kunnen maken en welke mogelijke alternatieven daarvoor beschikbaar zijn. Ook geeft de visie aan welke wijken waarschijnlijk pas later aan de beurt zijn. Arnhemmers die daar niet op willen wachten, kunnen nu uiteraard al aan de slag gaan en kunnen daarbij worden ondersteund via ons energieloket Arnhem AAN. En voor alle Arnhemmers in alle wijken: het isoleren van je huis is altijd verstandig.

Als gemeente hebben we een regierol in de energietransitie en doen we dit samen met Arnhemmers, bedrijven en organisaties in de stad en regio. We zijn een luisterend oor, denken mee en onderzoeken per wijk wat er nodig is zodat iedereen mee kan doen. Daarbij ondersteunen we de vele duurzame initiatieven die onze stad heeft en waar we echt trots op mogen zijn. Zo werken we, stap voor stap, huis voor huis, samen aan een duurzame stad.

Cathelijne Bouwkamp
Wethouder Duurzaamheid

Arnhemse visie op warmte in het kort

In het Klimaatakkoord is afgesproken dat de uitstoot van broeikasgassen moet verminderen. In 2050 zal Nederland, dus ook Arnhem, onafhankelijk zijn van fossiele brandstoffen zoals aardgas. Al in 2030 moet er 55% minder uitstoot zijn van CO_2 dan in 1990.
Om dit te halen zal ook in Arnhem het verbruik van fossiele energie verder omlaag moeten. Nu is ongeveer 80% van de Arnhemse woningen en gebouwen nog aangesloten op aardgas. Doel: in 2050 moet aardgas helemaal vervangen zijn door duurzame energie voor warmte. Dit kan met warmtenetten voor een hele buurt, of met een duurzame oplossing per huis of gebouw. De overgang van aardgas naar duurzame warmte noemen we 'de warmtetransitie'. Gemeenten nemen hierin de leiding. Er wordt rekening gehouden met alle betrokkenen. De uitvoering van de warmtetransitie biedt ook andere kansen. Denk aan het verbeteren van de leefomgeving en ook aan de kansen voor de plaatselijke economie.

Wat is de Transitievisie warmte gemeente Arnhem?

- Deze visie geeft per buurt aan welke nieuwe warmtebron kan worden gebruikt. Bekijk de kaart van hoofdstuk 5 van deel 1 van deze visie.
- Deze visie beschrijft in welke wijken we voor 2030 willen beginnen. De planning voor een aanpak naar aardgasvrij wordt beschreven in deel 2.
- De visie beschrijft hoe we dit samen met Arnhemmers, organisaties en anderen willen doen.

De visie loopt tot het jaar 2030 en kijkt verder naar 2050. Iedere vijf jaar wordt deze visie opnieuw beoordeeld en aangepast.

Samen met Arnhemse bewoners, ondernemers en professionele partners hebben we de afgelopen jaren projecten uitgevoerd in de energietransitie. Daar hebben we veel van geleerd. Het was de basis voor de uitgangspunten van de Arnhemse transitie.

Uitgangspunten Arnhemse Transitievisie warmte

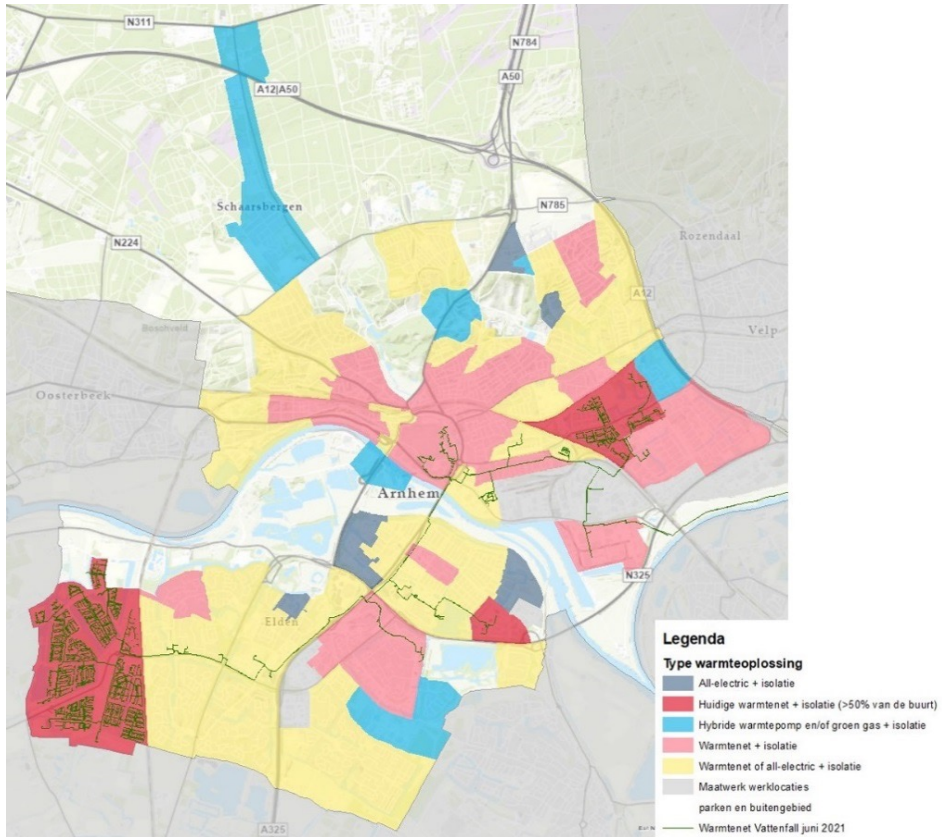
In Arnhem willen wij een energietransitie waarin iedereen kan meedoen. Op basis van de ervaringen hebben we de uitgangspunten van de *Arnhemse aanpak van de wijkgerichte Energietransitie* uit 2019 aangepast. Er zijn negen uitgangspunten bij de keuzes en de uitvoering van de transitievisie. Deze gebruiken we in de uitvoering van projecten:

- Voorop staat: eerst energie besparen en isoleren.
- De meest duurzame oplossing gaat voor. Minder duurzame bronnen zijn tijdelijk en lokale bronnen die zich dichtbij in de wijk bevinden gaan voor.
- De aanpak is vooral wijkgericht en gebeurt samen met Arnhemmers en anderen.
- We ondersteunen ideeën en plannen van Arnhemmers die bijdragen aan de warmtetransitie. Als er geen initiatieven zijn, neemt de gemeente samen met de partners (zoals bijvoorbeeld de corporaties) het voortouw. Inwoners worden daarbij betrokken.
- We vinden het belangrijk dat het betaalbaar is en dat Arnhemmers op warmte kunnen rekenen.
- De energietransitie mag niet leiden tot (verdere) energiearmoede en schuldenproblematiek. Het wordt bij voorkeur juist ingezet om energiearmoede tegen te gaan.
- Arnhemmers hebben keuzevrijheid hoe zij hun huis willen verwarmen.
- De energietransitie kost ruimte. Keuzes in het gebruik van de ruimte zijn niet te voorkomen. Ruimte wordt eerst gezocht in verhard stedelijk gebied.
- Ruimte voor innovatie in techniek en uitvoering.

Verwachte warmteoplossingen per buurt

Adviesbureau Berenschot heeft technische onderzoeken uitgevoerd. Deze zijn in bijlage 1, de Arnhemse warmteopgave, samengevat. De onderzoeken zijn gebruikt voor de onderbouwing van de kaart 'Verwachte oplossingen voor verwarming per buurt'.

Deze kaart laat voor alle Arnhemse buurten zien welke duurzame warmteoplossing met de laagst maatschappelijke kosten het meest voor de hand ligt. De kaart toont een voorspelling van het eindbeeld in 2050. Dit betekent nog niet dat alle woningen en gebouwen in die buurten dan zullen overschakelen naar dezelfde warmteoplossing.

Deel 2 - De Arnhemse aanpak: samen aan de slag

We werken stap voor stap toe naar de duurzame oplossing voor warmte per buurt. Onze aanpak kent twee sporen, de aanpak per wijk en de aanpak voor heel Arnhem.

De aanpak per wijk bestaat uit:

- Doorgaan met de bestaande aanpak in 10 kansrijke buurten. Deze leidt tot een uitvoeringsplan per buurt. Dat gaat om isoleren, de inzet van een duurzame bron en het leveren van de gewenste warmte. Deze 10 buurten zijn:
  - Ontwikkeling decentraal warmtenet: Kronenburg, Elderveld-Noord, Hoogkamp en Plattenburg.
  - Individuele all-electric (alles via stroom) oplossing: Saksen Weimar, Nieuw Monnikenhuizen, Stadseiland, Plantagebuurt/Nieuwe Aa en Tuin van Elden.
  - Centraal warmtenet met warmte vanuit de AVR aangevuld met een voorziening voor tapwater en koken: Immerloo (met koppelkans 't Duifje).

Onderzoek doen naar de haalbaarheid van een collectief warmtenet in combinatie met isolatie in vijf onderzoeksgebieden: Centrum e.o., Presikhaaf 3, Geitenkamp, Arnhem-West en Malburgen.

De aanpak voor Arnhem als geheel bestaat uit:

- Het stimuleren van isolatie en het voorbereiden van woningen en gebouwen voor de overgang van aardgas naar een duurzame warmte oplossing.
- Het verder verkennen en zo mogelijk ontwikkelen van duurzame warmtebronnen, zoals geothermie (warmte uit de diepe ondergrond).
- Het onderzoeken van rol van de gemeente bij het opzetten van warmtenetten.

We betrekken onze bewoners, wijkinitiatieven en partners voortdurend bij het uitwerken van deze visie in concrete plannen. We zien dat er steeds meer Arnhemmers mee gaan doen in de wijkgerichte aanpak naar duurzame warmte. Aandacht hiervoor is van groot belang om deze transitie verder te brengen. Arnhem wil daarbij vooroplopen. Het is immers belangrijk dat de energietransitie duurzaam en betaalbaar is.

Wet en regelgeving en (financiële) ondersteuning Rijk

Er zijn nog wel enkele randvoorwaarden, zoals de nieuwe wet- en regelgeving en het geld van het Rijk. Deze visie van de gemeente is van groot belang om in Arnhem snel aan de slag te kunnen zodra aan deze randvoorwaarden is voldaan.

Inhoudsopgave

Voorwoord 3
Arnhemse visie op warmte in het kort 4

Deel 1 - De Arnhemse warmtevisie 9

1. Waarom een transitievisie warmte? 10
   - 1.1 Klimaatakkoord van Parijs 10
   - 1.2 Nationaal Klimaatakkoord 10
   - 1.3 Arnhemse ambities en uitgangspunten 10

2. Wat is de transitievisie warmte? 12
   - 2.1 Afbakening 12
   - 2.2 Bevoegdheid gemeenteraad vanuit Klimaatakkoord 13
   - 2.3 Samenhang met andere plannen 13

3. Opgedane ervaringen met de wijkgerichte energietransitie 15
   - 3.1 Het voortouw nemen en het ondersteunen van wijkinitiatieven 15
     - 3.1.1 Ervaringen en geleerde lessen uit kansrijke buurten 16
     - 3.1.2 Ervaringen en geleerde lessen uit het ondersteunen van wijkinitiatieven 16
   - 3.2 Wijkgesprekken 17
   - 3.3 Samenwerken met partners 20
     - 3.3.1 Woningbouwcorporaties 20
     - 3.3.2 Netbeheerder 20
     - 3.3.3 Warmteinfrabedrijven 20
     - 3.3.4 Energiecoöperatie 21
     - 3.3.5 Buurtcoöperatie 21
     - 3.3.6 Huurdersorganisaties 21
   - 3.4 Aanvullend technisch onderzoek 22
   - 3.5 Bestaand Arnhems warmtenet en de nieuwe Warmtewet 22
     - 3.5.1 Huidige regelgeving 22
     - 3.5.2 Nieuwe Warmtewet en rol van de gemeente 23

4. Uitgangspunten Arnhemse Transitievisie warmte 24

5. Duurzame warmteoplossingen per buurt 28
   - 5.1 Zes warmteoplossingen 28
   - 5.2 Zekerheid over de keuze van de duurzame warmteoplossing 29
   - 5.3 Alle duurzame bronnen benutten 29
   - 5.4 Beschikbaarheid restwarmte op langere termijn 29

Deel 2 - De Arnhemse aanpak: samen aan de slag 31

1. De aanpak op hoofdlijnen 32

2. Wijkgerichte aanpak 33
   - 2.1 Integrale aanpak in 10 kansrijke buurten 33
   - 2.2 Verkennen kansrijke onderzoeksgebieden voor collectief warmtenet 33
     - 2.2.1 Centrum en omliggende buurten 33
     - 2.2.2 Malburgen 33
     - 2.2.3 Presikhaaf 3 34
     - 2.2.4 Geitenkamp 34
     - 2.2.5 Arnhem-West 34

3. Stadsbrede aanpak 35
   - 3.1 Isoleren 35
     - 3.1.1 Woningen 35
     - 3.1.2 Bedrijfsgebouwen 35
   - 3.2 Ontwikkelen van duurzame warmtebronnen 36
   - 3.3 De rol van de gemeente in warmtenetten 36

4. Financiën 38
   - 4.1 Proces- en projectkosten 38
   - 4.2 Investeringskosten 38
     - 4.2.1 Isolatie 38
     - 4.2.2 Duurzame warmtesystemen 39
   - 4.3 Vervolg 41

Bijlagen

Bijlage 1: De Arnhemse warmteopgave: technische analyse

Bijlage 2: Warmtenetstrategie en rolbepaling gemeente Arnhem (Berenschot, september 2021)
- Subbijlage 1: Warmtevraag analyse
- Subbijlage 2: Bronnenanalyse
- Subbijlage 3: Scenario's voor warmtenetontwikkeling
- Subbijlage 4: Betrokken stakeholders
- Subbijlage 5: Warmtenet tracés en kosten
- Subbijlage 6: Analyse marktfalen & wettelijk kader

Bijlage 3: Stand van zaken kansrijke buurten

Heb je
vragen
over
energie
besparen

Deel 1

De Arnhemse Warmtevisie

1. Waarom een transitievisie warmte?

Het is belangrijk dat de uitstoot van broeikasgassen sterk vermindert. Zo proberen we de wereldwijde klimaatverandering te beperken. Dit betekent dat er ook in Arnhem een overgang moet plaatsvinden van fossiele energie naar duurzame energie. 80% van de bestaande Arnhemse woningen en gebouwen is nu aangesloten op aardgas. In 2050 moet aardgas vervangen zijn door duurzame warmteoplossingen. Deze kunnen collectief (via warmtenetten) of individueel zijn. De overgang van aardgas naar duurzame warmteoplossingen noemen we de warmtetransitie.

1.1 Klimaatakkoord van Parijs

In 2015 tekenden 195 landen het Klimaatakkoord van Parijs, waarin afspraken staan om wereldwijd de uitstoot van broeikasgassen terug te dringen. Om de afspraken uit het akkoord na te komen heeft de Europese Unie het doel gesteld om de Europese CO_2-uitstoot met 55% te verminderen ten opzichte van 1990.
De Nederlandse bijdrage aan deze internationale doelen is ondergebracht in het nationale Klimaatakkoord.

1.2 Nationaal Klimaatakkoord

In het Klimaatakkoord is afgesproken dat we de Nederlandse uitstoot van broeikasgassen, waaronder CO_2, verminderen. Daarvoor nemen we maatregelen in onder andere de landbouw, de industrie en de gebouwde omgeving. Met gebouwde omgeving bedoelen we alle woningen en gebouwen.

We zijn op zoek naar alternatieven voor het verwarmen van onze huizen en gebouwen. Dit doen we nu voornamelijk met aardgas. Het gebruik van aardgas in huizen en gebouwen zal met de afspraken in het klimaatakkoord uiteindelijk verdwijnen. We zijn dus op zoek naar alternatieven voor het verwarmen, warm tapwater en koken.

Gemeenten hebben de regie in deze warmtetransitie van de gebouwde omgeving. Zo kunnen de gemeenten de transitie lokaal vormgeven, met oog voor alle betrokkenen. Ook biedt de uitvoering van de warmtetransitie kansen op andere thema's. Denk aan het verbeteren van de leefomgeving, het bestrijden van energiearmoede en het versterken van de lokale economie. In het Klimaatakkoord is afgesproken dat alle gemeenten een transitievisie warmte opstellen. Hierin geven ze hun visie op de toekomstige warmtevoorziening in de gebouwde omgeving en de transitie naar duurzame alternatieven.

Als gemeente onderschrijven we het Klimaatakkoord. We willen een regierol hierin nemen en vinden het belangrijk dat de energietransitie duurzaam, betaalbaar en inclusief is. Hiervoor zijn wet- en regelgeving nodig en rijksmiddelen. Gemeenten en het Rijk maken hierover nog verdere afspraken. Het vaststellen van deze visie is evenwel van belang om snel gericht aan de slag te kunnen zodra aan deze randvoorwaarden is voldaan.

1.3 Arnhemse ambities en uitgangspunten

De gemeente Arnhem wil in 2050 een klimaatneutrale gemeente zijn. Dit betekent dat alle activiteiten binnen de grenzen van de gemeente geen negatief effect hebben op het klimaat. De uitstoot van broeikasgassen is nul. Energie wordt zoveel mogelijk zelf duurzaam opgewekt. Waar dit niet lukt, wordt dit duurzaam ingekocht, het liefst binnen de regio.

Arnhem heeft als doel dat in 2030 6.500 bestaande woningen geen aardgas meer gebruiken. De totale inspanningen in de gebouwde omgeving moeten leiden tot een besparing van 77 kiloton CO_2 in 2030. Dit staat in het programmaplan 'New energy made in Arnhem 2020-2030' (januari 2020). In dit plan staan ook de inspanningen die nodig zijn in de periode tot 2023 om de ambitie te realiseren.

In de 'Arnhemse aanpak van de wijkgerichte energietransitie' (april 2019) staan zeven uitgangspunten om keuzes te kunnen maken bij dilemma's die zich in de warmtetransitie kunnen voordoen (zie kader). Verder is een Arnhemse aanpak beschreven waarin de betrokkenheid van bewoners en ondernemers, het benutten van kansen om energiearmoede tegen te gaan en het inzetten van innovaties van Arnhemse bedrijven belangrijk zijn. Deze uitgangspunten zijn de afgelopen 2 jaar toegepast in onze projecten en proeftuinen. Daarbij staat centraal dat bewoners en ondernemers geen risicovolle investeringen hoeven te doen die zij niet kunnen dragen. In de uitvoeringsplannen per buurt worden risico's en kosten inzichtelijk

gemaakt en een voorstel gedaan voor beheersmaatregelen en dekking.
De ervaringen en geleerde lessen worden in hoofdstuk 3 beschreven.

De zeven uitgangspunten uit de Arnhemse aanpak van de wijkgerichte energietransitie

1. De Trias Energetica is leidend; eerst besparen.
2. De meest duurzame oplossing gaat voor. Minder duurzame bronnen zijn tijdelijk en decentrale bronnen hebben de voorkeur.
3. De aanpak is wijkgericht en samen met bewoners en overige gebruikers. Hierbij wordt aangesloten bij andere ontwikkelingen in de wijk.
4. Waar zelforganiserend vermogen onvoldoende ontstaat, neemt de gemeente samen met stedelijke partners het voortouw, maar altijd in verbinding met de bewoners.
5. Ruimtelijke impact is niet te voorkomen. Ruimte wordt eerst gezocht in verhard stedelijk gebied.
6. Betaalbaarheid, betrouwbaarheid en zekerheid voor de eindgebruiker staan voorop.
7. De energietransitie mag niet leiden tot (verdere) energiearmoede en schuldenproblematiek en wordt bij voorkeur ingezet als instrument tegen energiearmoede.

2. Wat is de transitievisie warmte?

2.1 Afbakening

In deze transitievisie warmte geeft de gemeente haar visie op de warmtevoorziening voor de gebouwde omgeving en de transitie naar duurzame alternatieven. In deze Arnhemse transitievisie staat:

- Inzicht in mogelijke alternatieven voor aardgas per buurt en de maatschappelijke kosten en baten daarvan. Dit overzicht staat op de kaart van hoofdstuk 5 van dit deel en wordt toegelicht in bijlage 1.
- In welke buurten we vóór 2030 aan de slag gaan. Het tijdspad voor een (stapsgewijze) aanpak richting een aardgasvrije gebouwde omgeving. Dit wordt beschreven in deel 2.
- Hoe we dat samen met bewoners, ondernemers en stakeholders doen (deel 2).

De uitkomst is gebaseerd op de warmtenetstrategie voor de gemeente Arnhem, opgesteld door Berenschot (bijlage 2, juni 2021). Deze warmtenetstrategie bestaat uit een analyse naar de warmtevraag per buurt en een analyse naar de warmtebronnen. Deze bevat ook enkele verdiepende onderzoeken per buurt (zie bijlage 2, subbijlage 2). Deze visie richt zich op het jaar 2030 met een doorkijk naar 2050. De visie wordt iedere vijf jaar geactualiseerd.

Afbakening transitievisie warmte

Deze transitievisie warmte bevat:

- ✓ Een indicatief eindbeeld voor duurzame warmteoplossingen per buurt voor 2050.
- ✓ Uitgangspunten voor de overstap van aardgas naar een duurzame warmtevoorziening.
- ✓ Dilemma's en onzekerheden die gepaard gaan met de transitie naar een duurzame warmtevoorziening en de benodigde oplossingen.
- ✓ Een vervolgaanpak om te komen tot verdere concretisering en de randvoorwaarden die daarvoor moeten worden ingevuld.

Deze transitievisie warmte bevat niet:

- ✗ Een blauwdruk voor eindoplossingen in alle buurten. Deze visie geeft richting voor de komende tien jaar.
- ✗ Concrete plannen op buurtniveau. Deze worden uitgewerkt in de uitvoeringsplannen.
- ✗ Een strategie voor specifieke werklocaties: Arnhem heeft werklocaties met verschillende werkmilieuprofielen die een specifieke aanpak vragen. Voor de werklocaties met de profielen zakelijke kantooromgeving, centrumomgeving, zelfstandige vestigingen, gemengde woon-werkwijk, werken in woonwijken en voorzieningen, retail en leisure bekijken we hoe we deze mee kunnen nemen in de warmteoplossing per buurt waar ze liggen. Voor de werkmilieuprofielen innovatie-omgeving, gemengd bedrijvenpark en functionele bedrijfsomgeving zal buiten deze visie om bekeken welke kansen zich voordoen voor de warmtetransitie en wanneer.
- ✗ Een strategie voor koude. Als de vraag naar koude toeneemt, onderzoeken we hoe we hier invulling aan geven, in uitvoeringsplannen, een stadsbrede visie of aanpassing van de transitievisie warmte.
- ✗ Een strategie voor extra opwek van duurzame elektriciteit. Dit komt aan bod in het programmaplan New energy made in Arnhem 2020-2030.

2.2 Bevoegdheid gemeenteraad vanuit Klimaatakkoord

In het Klimaatakkoord is afgesproken dat de gemeenteraad de transitievisie warmte vaststelt en de regierol krijgt in de warmtetransitie. Daarnaast kan de gemeente op termijn beslissen dat de levering van aardgas in een wijk of buurt wordt beëindigd. Dit kan alleen als er een duurzaam alternatief beschikbaar is in die wijk.
De wetgeving hiervoor is nog in ontwikkeling. Hierin krijgt de gemeente ook meer bevoegdheden in de organisatie van collectieve warmtenetten.

De transitievisie warmte vormt de basis voor het opstellen van uitvoeringsplannen per buurt. Deze plannen geven we vorm samen met bewoners, ondernemers en organisaties uit de buurt en met professionele stakeholders. Dit is wat er in deze plannen staat:

- We maken een definitieve keuze voor de warmteoplossing voor de buurt.
- We brengen in kaart hoeveel dit gaat kosten
- We spreken af hoe we op een betaalbare manier een aardgasvrije wijk of buurt gaan realiseren.

De gemeenteraad stelt de uitvoeringsplannen vast.

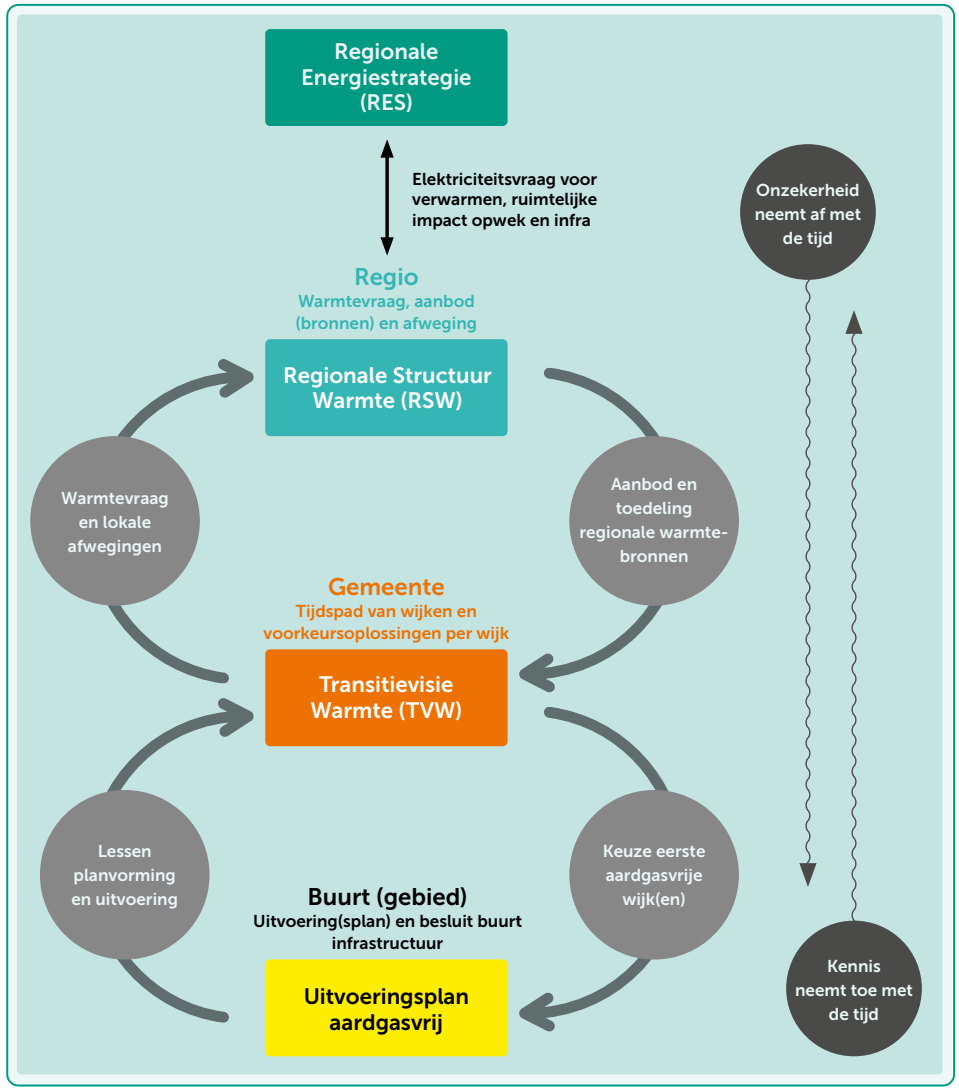
De gemeente moet op tijd laten weten waar de inwoners aan toe zijn. Inwoners moeten genoeg tijd hebben om zich voor te bereiden op de overstap. Daarom moet de gemeenteraad een beslissing nemen over uitvoeringsplannen uiterlijk acht jaar vóórdat de levering van aardgas wordt beëindigd en overgegaan wordt op een duurzame warmtevoorziening. Zolang de gemeente deze bevoegdheid nog niet heeft, kan alleen op vrijwillige basis een duurzame warmtevoorziening in een buurt in gebruik worden genomen. Voor huurwoningen geldt de regel die voor renovatieprojecten ook wordt gehanteerd: minimaal 70% van de huurders moet instemmen met grote veranderingen in de energievoorziening.

2.3 Samenhang met andere plannen

Deze transitievisie warmte staat niet op zichzelf. De visie heeft een relatie met de omgevingsvisie en de regionale energiestrategie (RES) Arnhem-Nijmegen.
De transitievisie warmte is benoemd in de gemeentelijke omgevingsvisie. De nog op te stellen en vast te stellen wijkuitvoeringsplannen worden opgenomen in het omgevingsplan.

In de RES 1.0 staat hoe we omgaan met warmte die meerdere gemeente gebruiken. In de RES 1.0 is de Regionale Structuur Warmte (RSW) opgenomen. Deze geeft een overzicht van hoeveel warmte er nodig is in de regio en het bovenlokale warmteaanbod. Het bovenlokale warmteaanbod is warmte uit bronnen waar meerdere gemeenten gebruik van kunnen maken. Rondom Arnhem bevindt zich één bovenlokale restwarmteaanbieder, Afvalverwerking AVR in Duiven en een mogelijke bovenlokale warmtebron, de rioolwaterzuiveringsinstallatie Nieuwgraaf. We overleggen met buurtgemeenten over een mogelijke verdeling van deze bovenlokale warmte.

In onderstaande figuur is de samenhang tussen transitievisie warmte, de RES en de uitvoeringsplannen per buurt weergegeven.

Figuur 1: samenhang Transitievisie warmte met Regionale energiestrategie, Regionale structuur warmte en Uitvoeringsplan per buurt

3. Opgedane ervaringen met de wijkgerichte energietransitie

Op basis van de Arnhemse aanpak van de wijkgerichte energietransitie (2019) hebben we samen met Arnhemse bewoners, ondernemers en professionele stakeholders ervaringen opgedaan met de wijkgerichte energietransitie en veel geleerd. Veel van de ervaringen zijn te vinden op de website van Arnhem Aan en deze zijn relevant voor de Arnhemse transitievisie warmte.

Deze ervaringen nemen we mee bij de uitvoering van de warmtetransitie:
- Het voortouw nemen en het ondersteunen van wijkinitiatieven
- Wijkgesprekken
- Samenwerken met partners
- Aanvullend technisch onderzoek
- Bestaand Arnhems warmtenet en de nieuwe Warmtewet

We leggen ze in dit hoofdstuk verder uit.

3.1 Het voortouw nemen en het ondersteunen van wijkinitiatieven

In de Arnhemse aanpak wijkgerichte energietransitie zijn het voortouw nemen en het ondersteunen van wijkinitiatieven belangrijke pijlers. Waar mogelijk faciliteren we initiatieven voor energietransitie die in de wijk ontstaan. En we nemen als gemeente met professionele partners het voortouw in die wijken waar geen wijk-initiatieven ontstaan. Ook hier gaan we samen met bewoners aan de slag.

We onderzochten wat het beste alternatief voor aardgas is per buurt. Wij lieten dit onderzoek in 2019 uitvoeren: een warmteverkenning. Het onderzoek keek ook naar de laagst maatschappelijke kosten. Uit het onderzoek blijkt dat er kansen liggen, ook in wijken waar nog geen initiatief is vanuit bewoners. In sommige wijken is een duurzame bron met een overschot van warmte aanwezig. In andere wijken hebben de woningen een hoog energielabel, waardoor de overstap makkelijker is. In sommige wijken is er ook de mogelijkheid om sociale en fysieke projecten aan elkaar te koppelen.

Uit de warmteverkenning kwamen 12 buurten als voorlopig kansrijk om binnen 10 jaar over te stappen op duurzame warmte. Hierover hebben we de raad in juni 2020 geïnformeerd (Raadsbrief kansrijke buurten). Dit zijn deze voorlopig kansrijke buurten:

Gemeente neemt voortouw voor decentrale bron met restwarmte - collectief warmtenet
- Elderveld-Noord - Thermische energie uit afvalwater (TEA) van de rioolwaterzuiveringsinstallatie
- Kronenburg/Vredenburg - Thermische Energie uit Oppervlaktewater (TEO)
- Plattenburg - Restwarmte uit industrie (datacenter)

Gemeente neemt voortouw voor overstap - individuele all-electric oplossing
- Saksen Weimar
- Nieuw Monnikenhuizen
- Tuin van Elden
- Stadseiland
- Plantagebuurt/Nieuwe Aa
- Rijkerswoerd

Buurt/partners neemt/nemen initiatief voor collectief warmtenet
- Hoogkamp - Buurt Energie Systeem (BES)
- Arnhem-West - Ecovat en Thermische Energie uit Oppervlakte water (Rijn)
- Immerloo - Stadswarmte AVR Duiven (Vattenfall), initiatief woningcorporaties

We zijn in deze buurten gestart met onderzoek naar de technische en financiële haalbaarheid. Ook betrokken we bewoners bij dit proces. Zo bepaalden we of het haalbaar is om de wijk of buurt voor 2030 (deels) aardgasvrij te maken. Dit bleek in 10 van de 12 buurten het geval. In twee buurten, Arnhem-West en Rijkerswoerd, is gebleken dat de combinatie van een duurzaam warmtesysteem en een forse isolatie opgave financieel niet haalbaar is op dit moment. Verder is Vredenburg geen onderdeel meer van de kansrijke buurt Vredenburg/Kronenburg. Dit omdat het aardgasnet in deze wijk zeer gevoelig is voor graafwerkzaamheden in de grond. Dit is een risico voor de uitvoering. Een warmtenet is niet onmogelijk maar wel complex.

3.1.1 Ervaringen en geleerde lessen uit kansrijke buurten

In de kansrijke buurten ervaren we dat de ontwikkeling van nieuwe energiesystemen en de isolatieopgave niet kostenneutraal zijn. De inwoners kunnen investeringen meestal niet volledig terugverdienen, als de vergelijking wordt gemaakt met de huidige aardgastarieven. Dit noemen we de onrendabele top. Hiervoor hebben we (maatschappelijke) financiering nodig. Bijvoorbeeld in de vorm van subsidie.

Voor twee kansrijke buurten ontving de gemeente een subsidie of bijdrage voor deze onrendabele top. Het project Smart Polder (in Kronenburg) heeft een subsidie van ongeveer € 5 miljoen vanuit de Gelderse Proeftuinregeling ontvangen. Hiermee gaan we kantoren en woningen verwarmen en koelen. Dit doen we met warmte en koude uit oppervlaktewater bij het gemaal. Het gaat om in totaal ongeveer 1.000 WEQ (Woning Equivalenten). Landelijk worden de voortgang en ervaringen over de proeftuinen gedeeld in een lerende omgeving Programma Aardgasvrije Wijken.

In Elderveld-Noord maken we met twee corporaties 804 woningen aardgasvrij. Hiervoor krijgen we van de Rijksoverheid een bijdrage van ongeveer € 6 miljoen uit het Programma Aardgasvrije Wijken. Hier wordt gebruik gemaakt van restwarmte uit afvalwater van de rioolwaterzuivering aan de Drielsedijk.

De samenwerking met bewoners in de kansrijke buurten is zeer waardevol. De bewoners bevestigen hoe belangrijk het is om over de samenwerking in gesprek te blijven, en ook dat het een zoektocht is. In sommige straten zijn de zorgen en het leven van alledag de ingang voor een gesprek over de energietransitie. Op andere plekken willen bewoners graag zelf aan de slag en beslissen. Wel is duidelijk dat het voor zowel de inwoners, de professionele stakeholders als de gemeente een intensief proces is.

Deze ervaringen uit de voorlopig kansrijke buurten nemen we mee bij de uitvoering van de transitievisie warmte:

- Het uitwerken en uiteindelijk realiseren van een duurzame warmtevoorziening vraagt intensieve inzet van en samenwerking tussen alle betrokkenen in de buurt of wijk. Voor alle partijen is de overstap een nieuw onderwerp. Het is belangrijk om samen te leren hoe we het goed aanpakken.
- Het is belangrijk om de inzet voor de warmtetransitie te koppelen aan andere maatschappelijke opgaven in de buurten: een integrale buurtaanpak
- De mate van betrokkenheid bij de warmtetransitie en de overgang naar duurzame warmte-oplossingen varieert per buurt en per persoon. Belangrijke punten zijn, naast betaalbaarheid en keuzevrijheid, het bieden van gelegenheid aan bewoners om in te stappen op het moment dat ze er klaar voor zijn.
- De rolverdeling en de rol van de gemeente moet nog verder worden uitgewerkt. In de twee proeftuinbuurten heeft de gemeente op dit moment een ondersteunende rol: we brengen partijen bij elkaar en faciliteren de samenwerking. Dat past bij de huidige regelgeving. In de toekomst krijgt de gemeente meer mogelijkheden om een presterende rol te nemen, te regisseren en te sturen. Daarin moeten we nog een aantal keuzes maken. In deel 2 wordt dit verder uitgewerkt.
- De kosten voor een duurzame warmteoplossing zijn hoger dan die van de huidige verwarming met aardgas. Naarmate plannen concreter worden uitgewerkt, blijken de kosten regelmatig hoger te zijn dan in eerste instantie geraamd. Ook met subsidie of bijdrage van het Rijk of de provincie kost het veel moeite om tot een financieel sluitende businesscase te komen.
- De huidige conditie en capaciteit van het gas- en elektriciteitsnetwerk is een belangrijke factor om rekening mee te houden in de uitvoeringsplannen.
- Een belangrijk punt dat mede de kosten bepaalt is de snelheid en zekerheid waarmee woningen en gebouwen kunnen worden aangesloten op een warmtenet. We noemen dat het vollooprisico. Dit is een punt waarvoor we ook aan het Rijk vragen om een oplossing te bieden.

3.1.2 Ervaringen en geleerde lessen uit het ondersteunen van wijkinitiatieven

We faciliteren het enthousiasme en de inzet van Arnhemse bewoners voor de energietransitie. In vier Wijken van de Toekomst wordt al langer gewerkt aan verduurzaming vanuit het initiatief van bewoners (Wijk van de toekomst – Samen voor ons klimaat).

- Arnhem-West
- Alteveer Cranevelt
- Spijkerkwartier
- Hoogkamp (kansrijke buurt)

De betrokkenheid van wijkbewoners is er hoog. Zij hebben procesgeld ontvangen van provincie en gemeente om duurzame acties in de wijk te organiseren en om te komen tot wijkplannen gericht op onderwerpen als leefbaarheid, groen, klimaatadaptatie, energiebesparing, duurzame energieopwekking en aardgasvrij. We proberen in deze wijken en buurten dan ook de kansrijkheid te vergroten om al voor 2030 over te gaan op een duurzaam warmtesysteem. Voor Hoogkamp, één van Wijken van de Toekomst, onderzoeken we de mogelijkheid van een duurzaam buurt energiesysteem op basis van luchtwarmtepompen. Dit lijkt voor nu kansrijk.

Deze ervaringen uit de wijken van de toekomst nemen we mee bij de uitvoering van de transitievisie warmte:

- De warmtetransitie in de wijken kan niet zonder de kracht van het eigen initiatief van bewoners. De betrokkenheid en bereidheid van bewoners is van groot belang om stappen te zetten in verduurzaming. Uit de ervaring blijkt dat de betrokkenheid van bewoners gaandeweg kan groeien.
- Om resultaat te bereiken vragen wijkinitiatieven langjarige steun van de gemeente, in verschillende mate van intensiteit.
- Er zijn twee belangrijke voorwaarden voor een midden temperatuur collectief warmtesysteem: (1) de woningen moeten bij voorkeur goed geïsoleerd zijn en (2) er moet een duurzame bron in de buurt zijn.
- Een duurzaam collectief of individueel warmtesysteem kent een hoge onrendabele top in vergelijking met aardgas.
- We moeten rekening houden met alle kosten die nodig zijn om de overstap te maken naar een duurzaam energiesysteem. Dit zijn: kosten isoleren, kosten aanpassing afgiftesysteem en inpandig leidingwerk, kosten aardgasvrij koken en tapwater, bouwkundige kosten, kosten duurzaam energiesysteem. En ook de maatschappelijke kosten voor aanpassingen aan het elektriciteitsnetwerk.
- Een duurzaam collectief energiesysteem neemt veel ruimte in. We moeten goed kijken hoe we dit in de openbare ruimte plaatsen.

Naast de vier Wijken van de Toekomst zijn er ook in andere wijken en buurten vele initiatieven die we als gemeenten ondersteunen. Dit doen we met het Aanjaagfonds. Het Aanjaagfonds is bedoeld om bewoners die met duurzaamheid in hun wijk aan de slag willen actief te ondersteunen. Met het Aanjaagfonds kunnen wijkbewoners samen een deskundige (“aanjager”) inhuren, een onderzoek en/of acties in de wijk uitvoeren die bijdragen aan bewustwording en het verduurzamen van de wijk (thema’s: energie, klimaat, groen, elektrisch deelvervoer e.d.). Inmiddels hebben meer dan 40 initiatieven gebruik gemaakt van het aanjaagfonds. Hierdoor is er de stad een actieve duurzame beweging ontstaan. We werken samen met deze initiatieven en we bereiken via deze initiatieven de wijkbewoners.

3.2 Wijkgesprekken

We hebben in alle wijken een wijkgesprek over energie georganiseerd. Zo kunnen we alle ideeën, wensen en zorgen van Arnhemmers meenemen in de Arnhemse transitievisie warmte. Hierbij is onderscheid gemaakt tussen de kansrijke wijken en de overige wijken. De bevindingen uit de kansrijke wijken staan beschreven in paragraaf 1.3.1. Tijdens de wijkgesprekken in de overige wijken hebben wij de bewoners geïnformeerd dat er in de warmtevoorziening in hun (deel van de) wijk voorlopig niets verandert. Daarnaast hebben we de vragen, behoeften en zorgen van bewoners en ondernemers over de energietransitie opgehaald.

In de periode 2020 - 2021 zijn 27 wijkgesprekken gevoerd deels in kansrijke buurten, de rest in overige buurten. De deelnemers aan de wijkgesprekken zijn over het algemeen inwoners die geïnteresseerd zijn in de energietransitie. Veel van de vragen gaan over wat een woningeigenaar of huurder zelf kan doen om de woning te verduurzamen. Ook vragen bewoners om continuering van de wijkgesprekken en hulp bij het verduurzamen.

Deze aandachtspunten uit de wijkgesprekken nemen we mee bij de uitvoering van de transitievisie warmte:

- Veel deelnemers vragen om duidelijkheid over de toekomstige duurzame warmtevoorziening van de wijk en tot wanneer het aardgasnet in gebruik blijft.
- Ondanks onzekerheid over de toekomstige warmtevoorziening willen veel bewoners al zelf aan de slag met het verduurzamen van hun woning.
- Een aantal deelnemers aan de wijkgesprekken heeft zorgen over de betaalbaarheid van een duurzaam alternatief en over de kosten van de afschrijving van de CV ketel. En over de duurzaamheid van alternatieven die nu beschikbaar zijn, zoals de warmtepomp.
- Deelnemers geven aan graag zelf keuzevrijheid te willen tussen verschillende duurzame warmtetechnieken.
- Ook wordt aandacht gevraagd voor innovaties. Wellicht zijn er in de toekomst betere alternatieven voor de duurzame warmtevoorziening dan nu beschikbaar zijn.

Figuur 2: Impressie van vragen en reacties uit de wijkgesprekken

3.3. Samenwerken met partners

We werken in deze transitie ook nauw samen met professionele partners. De impact van de warmtetransitie voor deze partners is groot, en ze dragen er veel aan bij. In de (uitvoering van de) Arnhemse transitievisie warmte nemen we hun bijdrage mee en ook hun belangen en de dilemma's die zij ervaren bij deze warmtetransitie. Om deze reden staan we kort stil bij een aantal van deze partners en de ervaringen die we in afgelopen jaren met elkaar hebben opgedaan met de wijkgerichte energietransitie. Het gaan om:

- Woningbouwcorporaties Portaal, Vivare en Volkshuisvesting: kunnen de startmotor zijn van de transitie naar een duurzame warmtevoorziening in de gebouwde omgeving.
- Netbeheerder Liander: is verantwoordelijk voor de balans en de impact van de warmtetransitie op het elektriciteitsnet en de samenloop met de ouderdom van het gasnet
- Warmtebedrijven Vattenfall en EQUANS (voorheen Engie): hebben of ontwikkelen een warmtenet in Arnhem
- Energie- en buurtcoöperaties: hebben veel contacten met bewoners en zorgen voor draagvlak
- Huurdersorganisaties: vertegenwoordigen de huurders

De partners onderschrijven de uitgangspunten die zijn opgenomen in hoofdstuk 4. Zij formuleren daarbij de volgende aandachtspunten:

3.3.1 Woningbouwcorporaties

De drie grote woningbouwcorporaties, Volkshuisvesting, Portaal en Vivare, zien de energietransitie als één van de grote opgaven waar we als samenleving voor staan. Betaalbaar, betrouwbaar en duurzaam staan centraal. De corporaties geven aan dat isolatie een belangrijke eerste stap is met daarna de stap naar een duurzame warmtevoorziening. Deze tweede stap zal bij voorkeur samen moeten vallen met grootschalige renovatie. Betaalbaarheid is en blijft een belangrijk aandachtspunt. Alle duurzame alternatieven voor aardgas zijn duurder dan aardgas. Rijkssubsidies dekken niet het hele verschil, zodat er steeds een financiële oplossing moet worden gezocht voor het tekort. Als corporaties (extra) kosten maken voor de energietransitie is er minder budget voor andere maatschappelijke opgaven. De corporaties benadrukken dan ook bij de prioritering van buurten het belang van samenloop met brede leefbaarheidsvraagstukken en het belang van voldoende (rijks)middelen om te kunnen investeren.

3.3.2 Woningbouwcorporaties

Liander wil als netbeheerder van gas- en elektriciteitsnetwerken actief bijdragen aan de transitie naar een duurzame warmtevoorziening. Liander geeft aan dat het in het kader van de laagst maatschappelijke kosten van belang is om in buurten met een oud gasnet te starten met overschakelen naar duurzame warmtevoorziening, zodat het gasnet niet meer vervangen hoeft te worden. De verschillen tussen de kwaliteit van de gasnetten per buurt zijn groot. Het is het meest efficiënt als oude gasnetten niet meer vervangen worden door nieuwe, maar door duurzame warmteoplossingen. Dat betekent dat in de uitvoeringsplannen per buurt hier rekening mee moet worden gehouden. En ook met eventueel benodigde verzwaring van elektriciteitsnetten.

Bij het overschakelen naar een all-electric systeem moet het stroomnetwerk worden verzwaard. Dit heeft naast een financiële ook een ruimtelijke impact. Er is bijvoorbeeld ruimte nodig voor extra transformatorhuisjes in het openbaar gebied en/of uitbreiding van middenspanningstations.

3.3.3 Warmteinfrabedrijven

Vattenfall werkt graag samen aan de verdere groei en verduurzaming van het warmtenet op basis van een integrale visie op de toekomst van het warmtenet in Arnhem. Daarbij gaat het om vraagstukken rondom het ontwikkelen en invoeden op het warmtenet van nieuwe duurzame warmtebronnen (ook van derde partijen), het ontwerp van het warmtenet en de temperaturen waarop nieuwe woningen worden aangesloten met het oog op toekomstige warmtebronnen. Vattenfall combineert verschillende technologieën met het stadswarmtenet. Op het moment levert Vattenfall in Arnhem aan ruim 12.000 woningequivalenten warmte.

Vattenfall onderzoekt de mogelijkheden voor de ontwikkeling van verschillende nieuwe warmtebronnen om het bestaande warmtenet in Arnhem verder te verduurzamen. De doelstelling van Vattenfall is fossielvrij binnen één generatie. Dit betekent dat Vattenfall vóór 2040 geen CO_2 meer wil uitstoten in de gehele bedrijfsvoering; dit geldt zowel voor haar eigen uitstoot als die van haar leveranciers en klanten.

Firan staat voor de realisatie en exploitatie van publieke en onafhankelijk beheerde warmtenetten. Met deze open warmtenetten biedt Firan producenten en leveranciers van energie onder gelijke omstandigheden een gelijk speelveld. Doordat Firan geen belangen heeft in warmte-opwekking of handel, zijn er geen lock-ins en bieden de open warmtenetten volop mogelijkheden voor marktwerking en innovaties. Dat leidt uiteindelijk tot betaalbare, betrouwbare en duurzame netten voor de klant.
Firan heeft publieke aandeelhouders, met de provincie Gelderland als grootste.
Ze stuurt op de ontwikkeling van warmtenetten tegen de laagste maatschappelijke kosten, die een bijdrage leveren aan de verduurzaming van de gebouwde omgeving.
De werkwijze van Firan maakt het mogelijk om te kiezen voor een open warmtenet en daar als gemeente in te gaan participeren. Door gezamenlijk met Firan een gemeentelijk warmtenetwerkbedrijf op te richten krijgt de gemeente de mogelijkheid tot mede-eigenaarschap. Ook is er ruimte voor eventuele lokale energiecoöperaties om via het open warmtenet de rol van warmteleverancier te vervullen.
Firan is nu de partner van de gemeente die de open warmtenetten in de buurten Kronenburg en Elderveld-Noord gaat aanleggen en exploiteren. Deze projecten bieden een goede basis om op voort te bouwen in de volgende kansrijke buurten.
Investeringen in warmtenetten doet Firan samen met de provincie vanuit het gezamenlijke investeringsfonds DENG.

EQUANS (voorheen Engie) heeft een warmteleveringsvergunning en levert met haar duurzame warmte/koude installaties aan particuliere en zakelijke klanten warmte en/of koude in Nederland. Het bedrijf is betrokken bij de duurzame warmtevoorziening in Kronenburg en Elderveld-Noord.
De warmtetransitie betekent een grote omslag voor bewoners en andere vastgoedeigenaren. Deze omslag vraagt veel van alle betrokken partijen: woningeigenaren, huurders, gemeente, marktpartijen en andere stakeholders. Samen moeten we ontdekken wat werkt en wat niet werkt. De markt voor aardgasvrije oplossingen is nog volop in beweging en aan het leren. EQUANS brengt haar leerervaringen uit andere projecten in binnen de Arnhemse projecten.

3.3.4 Energiecoöperatie

De regionale Rijn en IJssel energiecoöperatie (RIJE) ondersteunt woningeigenaren bij het verduurzamen van hun woning, o.a. door advies en collectieve inkoopacties op het gebied van isolatie en duurzame opwek. RIJE vindt het belangrijk dat inwoners ook hun inbreng hebben in de warmtetransitie in de wijken, en indien mogelijk zeggenschap over of eigenaarschap van de duurzame warmteoplossingen. RIJE denkt na over hoe zij de kennis en expertise die binnen RIJE aanwezig is over warmte en coöperatievorming zou kunnen inzetten bij het opstellen van uitvoeringsplannen. En ook over het mogelijk ondersteunen van buurt(warmte)coöperaties.

3.3.5 Buurtcoöperatie

Een buurtinitiatief kan uitgroeien tot een buurtwarmte- of energiecoöperatie. Hierin hebben bewoners zelf zeggenschap over het duurzame warmtesysteem. Een voorbeeld is het buurtinitiatief Hoogkamp Energie, dat samen met de gemeente en Liander werkt aan het ontwikkelen van een duurzaam warmtenet op basis van lucht-warmtepompen (zie ook paragraaf 3.1.2). Het lukt Hoogkamp Energie niet om met alleen vrijwilligers een trekkende rol te nemen in de warmtetransitie van de buurt. Daarom vraagt ze regie van de gemeente en ondersteuning van professionals bij de technische uitwerking van de plannen en de benodigde investeringen.
Hoogkamp Energie vindt het belangrijk dat de gemeente prioriteit geeft aan de energietransitie, ook als dit raakt aan andere zaken, zoals ruimtegebruik.

3.3.6 Huurdersorganisaties

De huurdersorganisaties benadrukken dat de woonlasten voor huurders niet mogen stijgen als gevolg van de warmtetransitie. Soms wordt dit op voorhand toegezegd maar blijkt het in de praktijk toch anders uit te pakken. Daarom zijn heldere afspraken, goede monitoring en meerdere ijkmomenten gedurende een langere periode nodig. Namens de huurders wordt ook aandacht gevraagd voor nazorg bij uitvoering van een verduurzamingsproject zoals de invoering van een nieuwe energie- en/of warmtevoorziening. Denk hierbij aan uitleg over de werking van nieuwe installaties of apparatuur en ondersteuning bij het goed inregelen ervan. Huurders moeten hierbij goed begeleid worden.

3.4 Aanvullend technisch onderzoek

In 2021 heeft Berenschot een verdiepingsslag op de warmteverkenning van 2019 uitgevoerd. Deze bestond uit:

- een analyse van de toekomstige warmtevraag van bestaande woningen en gebouwen bij verschillende scenario's
- een inventarisatie van beschikbare en potentiële duurzame warmtebronnen
- een verkenning naar mogelijke warmtenetstrategieën voor de lange termijn.

In bijlage 1, de Arnhemse warmteopgave, zijn deze onderzoeken toegelicht en gebruikt voor de onderbouwing van de kaart 'Verwachte warmteoplossingen per buurt' (zie ook hoofdstuk 5). De onderzoeken van Berenschot zijn als bijlage 2, met 6 subbijlagen, bij deze visie opgenomen).

Belangrijke constateringen en adviezen uit de verdiepende onderzoeken zijn:

- In iedere duurzame warmteoplossing is isolatie van belang. Isoleren tot energielabel B is het meest kosteneffectief met levering van midden temperatuur warmte. Het is belangrijk om per project te kijken wat goed is: afhankelijk van de situatie kan een iets minder ver gaande isolatie de beste keuze zijn, of juist verder gaande isolatie.
- De keuze voor een duurzame warmtebron is afhankelijk van de woning- en gebouwtypen, de bebouwingsdichtheid en de beschikbaarheid van duurzame bronnen.
- Voor een aantal buurten kunnen we op basis van de huidige inzichten nog geen voorkeur voor een duurzame warmtebron aangeven.
- Er zijn veel verschillende bronnen in en rondom Arnhem die warmte zouden kunnen leveren. De feitelijke beschikbaarheid van de warmte en de kosten ervan zijn echter nog onzeker.
- Als een collectief warmtenet wordt aangelegd is het advies om te kiezen voor midden-temperatuur. Met midden-temperatuur is het mogelijk om verschillende warmtebronnen te gebruiken en veel woningen en gebouwen aan te sluiten.
- Voor de korte termijn is restwarmte van de AVR de meest zekere en betaalbare bron. Op de lange termijn moet de bron van het bestaande warmtenet worden verduurzaamd.

3.5 Bestaand Arnhems warmtenet en de nieuwe Warmtewet

Een groot aantal woningen en gebouwen (ruim 12.000 woningequivalenten) is aangesloten op het warmtenet van Vattenfall. Onder andere in Presikhaaf, het Centrum, Immerloo en Schuytgraaf. Voor Schuytgraaf gaat het om een concessie die in 2002 aan Vattenfall is verleend. Zij hebben het recht en de verplichting om alle woningen die in Schuytgraaf gebouwd worden aan te sluiten op het warmtenet. Voor de gebouwen en woningen in de andere wijken gaat het om een overeenkomst tussen Vattenfall en de gebouweigenaar. De gemeente heeft hierin op basis van de private afspraken nu geen formele rol.

Het warmtenet wordt gevoed door restwarmte van de afvalverbranding van AVR in Duiven. Volgens berekeningen van TNO levert dit 81% minder CO_2 uitstoot dan wanneer deze woningen verwarmd zouden worden met aardgas. Vattenfall werkt plannen uit om in de toekomst de CO_2 uitstoot verder te verlagen.

Op bedrijventerrein Industriepark Kleefse Waard (IPKW) ligt een warmtenetwerk van Veolia. Dit levert warmte en stoom aan de bedrijven op het terrein. Deze worden opgewekt door verbranding van biomassa. In Arnhem zien we geen ruimte voor meer biomassaverbrandingsinstallaties. In twee proeftuinbuurten Elderveld-Noord en Kronenburg wordt gewerkt aan nieuwe buurtwarmtenetten.

3.5.1 Huidige regelgeving

Binnen de huidige wet- en regelgeving is levering van warmte een privaatrechtelijke aangelegenheid tussen de leverancier en de eigenaar. Als een warmteleverancier en een gebouw of woningeigenaar een overeenkomst sluiten voor de levering van warmte dan heeft de gemeente daarin geen formele rol.

In het Klimaatakkoord is afgesproken dat gemeenten meer bevoegdheden krijgen. Hiermee kunnen ze sturen op betrouwbaarheid, betaalbaarheid en duurzaamheid van warmtenetten. Wetgeving daarvoor is in ontwikkeling. Tot die tijd heeft de gemeente geen juridische invloed, maar kan de gemeente wel in gesprek met alle betrokken partijen om samenwerking te bevorderen, met als doel vrijwillige afspraken te maken over o.a. duurzaamheid en betaalbaarheid.

In Schuytgraaf heeft de gemeente wel een formele rol. Hier is de gemeente namelijk eigenaar van de te ontwikkelen gronden. Daarom had ze een rol bij het sluiten van de concessie voor de aanleg van het warmtenet en het aansluiten van de te bouwen woningen op dat warmtenet. In nieuwe situaties is het uitgangspunt dat nieuwbouw niet meer op een midden-temperatuur warmtenet wordt aangesloten, zie ook het tweede uitgangspunt in hoofdstuk 4.

3.5.2 Nieuwe Warmtewet en rol van de gemeente

De instrumenten die de gemeente heeft om in te spelen op de ontwikkelingen in de warmtemarkt zijn op dit moment beperkt. Door aansluiting op een warmtenet ligt de warmtevoorziening voor langere tijd vast. De aanleg van een warmtenet vergt een hoge investering. Om deze kosten terug te verdienen worden de investeringen in de aanleg van een warmtenet over langere tijd gespreid. Daarvoor worden langlopende contracten afgesloten. In de concept warmtewet, die nog in ontwikkeling is, krijgt de gemeente een regierol en meer instrumenten om sturing te geven aan collectieve warmtenetten.

Voor nieuwbouw zijn de isolatie-eisen intussen zo hoog, dat aansluiting op een collectief (midden-temperatuur) warmtenet meestal niet de meest duurzame optie is. Individuele lage temperatuur oplossingen hebben daar de voorkeur. Maar we kunnen niet zomaar om de verplichtingen in een contract heen. De langlopende concessie is toen aan Vattenfall verleend om de investeringen in de aanleg van een warmtenet in Schuytgraaf mogelijk te maken.
In Schuytgraaf is contractueel een verplichte aansluiting van woningen op het bestaande warmtenet vastgelegd. In de (concept) Warmtewet (WCW) is aansluiting weliswaar het uitgangspunt. Maar huishoudens krijgen ook het recht om, onder voorwaarden, te voorzien in een eigen duurzame warmtevoorziening.

Het voordeel van een groot collectief systeem is dat verduurzaming van het systeem alleen aan de bronkant nodig is. Verduurzaming van de bron(nen) leidt tot verduurzaming van de aangesloten woningen.

Belangrijke aandachtspunten voor toekomstige warmtenetten op basis van ervaringen zijn:

- Streven naar afspraken met de exploitant van een warmtenet over verduurzaming van de warmtebronnen, bijvoorbeeld door flexibel in te kunnen spelen op nieuwe ontwikkelingen die duurzamer zijn.
- Streven naar zogenoemde open netten, waarop meerdere warmteleveranciers toegang hebben. Dit maakt dat er minder afhankelijkheid van één partij ontstaat en de leveringszekerheid neemt toe. De mogelijkheden die we hiervoor als gemeente hebben zijn sterk afhankelijk van toekomstige wetgeving, die nog in ontwikkeling is.
- In samenwerking met de provincie en een aantal gemeenten verkennen we wat de mogelijkheden zijn om als overheden een actievere rol te spelen. Bijvoorbeeld door mede eigenaar te worden van een warmtenet. Daarbij kijken we o.a. naar financieringsmogelijkheden en juridisch instrumentarium. We gaan dit onderwerp verder verkennen en uitwerken, zie deel 2.
- Hoe lager de retourtemperatuur van het warmtenet, des te hoger het rendement van de bron.
- Voor de verdeling van bovenlokale warmte kan een regierol van de provincie en/of de regio nodig zijn.

4. Uitgangspunten Arnhemse Transitievisie warmte

In Arnhem staan we voor een inclusieve energietransitie. We willen dat iedereen een bijdrage kan leveren en mee kan doen. Voor de warmtetransitie hebben we de zeven uitgangspunten uit de Arnhemse aanpak van de wijkgerichte Energietransitie uit 2019 herijkt, verrijkt en aangevuld. Dat hebben we gedaan op basis van de opgedane ervaringen in de voorlopig kansrijke wijken, de wijken van de toekomst, de wijkgesprekken met wijkbewoners en partners in de overige wijken en de aanvullende technische onderzoeken. Dit heeft geleid tot onderstaande negen uitgangspunten, die de basis vormen om keuzes te kunnen maken bij de uitvoering van de transitievisie warmte en in de uitvoeringsplannen.

De Trias Energetica is leidend: eerst besparen en isoleren

Welke duurzame warmtevoorziening er in een buurt of wijk ook komt, isolatie is de belangrijke eerste stap. Isoleren betekent minder warmtevraag en dus lagere energielasten. Isoleren is op dit moment de meest kosteneffectieve maatregel om CO_2 uitstoot te verlagen. Voor isolatie van woningen in buurten waar tot 2030 nog geen duurzame warmteoplossing voorhanden is, adviseren we eigenaren om de 'standaard voor woningisolatie' te volgen. Deze standaard wordt landelijk ontwikkeld, zoals afgesproken in het landelijke klimaatakkoord. Zie hiervoor de informatie van het Rijk. Als volledig aan de standaard wordt voldaan, dan is dat vergelijkbaar met energielabel A/B voor naoorlogse woningen en label D voor vooroorlogse woningen. Dit is een algemene richtlijn. Op projectniveau kan hiervan worden afgeweken.

De meest duurzame oplossing gaat voor. Minder duurzame bronnen zijn tijdelijk en decentrale bronnen hebben de voorkeur.

Het doel van de Arnhemse transitievisie warmte is toewerken naar een 100% duurzame warmtevoorziening in 2050. De beschikbaarheid van duurzame bronnen is daarvoor van belang. Uit bronnenonderzoek blijkt dat er in de gemeente behoorlijk wat decentrale warmtebronnen aanwezig zijn, en in de regio ook bovenlokale bronnen (zie bijlage 2, subbijlage 2). Maar er is nog veel onzekerheid of de bronnen ook echt beschikbaar zijn of komen en tegen welke prijs. Dit vraagt nog veel onderzoek, ontwikkeling en innovatie in de komende jaren.

Het is wel duidelijk dat we veel verschillende bronnen nodig hebben om aan de toekomstige warmtebehoefte te voldoen, ook na isolatie. Om dat goed te kunnen bepalen kijken we in concrete projecten naar de duurzaamheid van de bron, de urgentie om de CO_2 reductie doelen te halen, de kosten en de financiering.

Veel duurzame decentrale bronnen hebben elektriciteit nodig als hulp-energie. Ook elektriciteit moet duurzaam worden opgewekt, om een warmteoplossing als duurzaam te beschouwen. Doelen en acties hiervoor staan in het programmaplan New energy made in Arnhem 2020-2030 en in de Regionale Energiestrategie. Duurzame elektriciteitsopwekking valt daarom buiten deze visie.

Aandachtspunten:

- Als een collectief warmtenet de meest voor de hand liggende warmteoplossing is, streven we naar midden temperatuur (MT) voor bestaande woningen en gebouwen. Uit de onderzoeken van Berenschot blijkt namelijk dat deze leiden tot de laagst maatschappelijke kosten en de meeste toepasbare duurzame energie (zie bijlage 2). Dit betekent MT-warmte in distributienetten in wijken en buurten. MT-warmte in distributienetten biedt de mogelijkheid om op zowel lage temperatuur (LT) als midden temperatuur (MT) bronnen aan te sluiten. LT bronnen moeten voor gebruik van de warmte opgewaardeerd worden naar MT.
- De temperatuur in het hoofdnet is bij voorkeur ook MT, behalve als de bron een hoge temperatuur (HT) heeft, of als warmte over een grote afstand moet worden getransporteerd.
- Bij alle ruimtelijke ontwikkelingen in de stad zal de gemeente met initiatiefnemers tot afspraken over de invulling van hun eigen verantwoordelijkheid in de energietransitie komen, maar ook de relatie leggen met de opgave en kansen in de omgeving van de ontwikkeling. Dit met als doel om het momentum van de ruimtelijke ontwikkeling te benutten om ook (een deel van de) omliggende bestaande bebouwing van het aardgas af te halen en hiermee vooruitlopend op de integrale benadering vanuit de omgevingswet.
- Nieuwbouw is conform de wettelijke norm aardgasvrij. Voor nieuwbouw woningen en gebouwen is een lage temperatuur (LT) duurzame warmte-oplossing uitgangspunt, zodat de beschikbare, schaarse MT-warmte en HT-warmte gebruikt kan worden in bestaande woningen en gebouwen.
- We vragen initiatiefnemers van gebiedsontwikkelingen met 50 of meer nieuwbouw woning-equivalenten om duurzame warmteoplossingen tegen elkaar af te wegen in een energievisie.

- In situaties waarvoor al een contract gesloten is voor MT-warmtelevering aan nieuwbouw gaan we in gesprek over een duurzamere bron en andere verduurzamingsmogelijkheden.

De aanpak is voornamelijk wijkgericht, samen met bewoners en overige gebruikers. Hierbij sluiten we aan bij andere ontwikkelingen in de wijk.

We pakken de warmtetransitie gefaseerd aan: wijk voor wijk, buurt voor buurt. Wijken verschillen in samenstelling en identiteit. En ook de prioriteiten en zorgen van bewoners verschillen. We ondersteunen initiatieven van bewoners voor duurzame warmteprojecten.

De ondersteuning is afhankelijk van de behoefte van de initiatiefnemers, de kansrijkheid van het initiatief en de beschikbare tijd en middelen vanuit de gemeente. Uit gesprekken met bewoners en partners blijkt dat zowel bewoners als woningcorporaties de voorkeur geven aan een wijkgerichte benadering. We willen graag tegelijk met de overstap naar aardgasvrij ook andere maatschappelijke opgaven in de wijk aanpakken. Het stimuleren van energiebesparing, het ontwikkelen van grote (bovenlokale) warmtebronnen en warmtenetten op grote schaal zijn onderwerpen die stadsbreed worden opgepakt.

Waar zelforganiserend vermogen onvoldoende ontstaat, neemt de gemeente samen met stedelijke partners het voortouw, maar altijd in verbinding met de bewoners.

Waar wijken zich niet spontaan organiseren rond energie- en klimaatvraagstukken, neemt de gemeente het voortouw om bewoners bij elkaar te brengen. We doen dit samen met partners. Hierbij sluiten we aan bij andere ontwikkelingen in de wijk, zoals leefbaarheid, veiligheid en gezondheid.

Betaalbaarheid, betrouwbaarheid en zekerheid voor de eindgebruiker staan voorop.

De kosten van de energietransitie zijn aanzienlijk. Een deel van de aanpassingen vormen voor eigenaren rendabele investeringen: via lagere energiekosten kunnen deze investeringen worden terugverdiend. Dat betekent trouwens niet dat deze kosten voor iedereen financierbaar zijn. Instrumenten zoals lage renteleningen moeten doorontwikkeld worden om voorfinanciering mogelijk te maken. Een ander deel van de investeringen voor de aanpassingen zal zich niet laten terugverdienen.

We willen komen tot een rechtmatige verdeling van deze kosten, zodat in beginsel ieder huishouden en iedere gebouweigenaar in staat is om de voor de verduurzaming benodigde investeringen te dragen.

Daarom is het belangrijk om ook in te zetten op het verduurzamen tegen de laagst maatschappelijke kosten[1] , het benutten van subsidies, kostenverlaging zo mogelijk door regionale samenwerking en door bundeling van projecten. Ook willen we voorkomen dat partijen alleen die panden aansluiten waarvan de kosten het laagste zijn, en de duurdere en complexere panden niet. We willen dat iedereen in een wijk mee kan doen aan een duurzame warmtevoorziening.

Ook betrouwbaarheid en leveringszekerheid van de warmteoplossing zijn heel belangrijk. Dat betekent dat we alleen beproefde technieken toepassen en samenwerken met betrouwbare partijen. Ook bij toepassing van innovatieve technieken geldt dat de leveringszekerheid gegarandeerd is en eventuele risico's niet bij de eindgebruiker komen te liggen.

De energietransitie mag niet leiden tot (verdere) energiearmoede en schuldenproblematiek. Het wordt bij voorkeur juist ingezet als instrument tegen energiearmoede.

In aanvulling op bovenstaand uitgangspunt geven we in uitvoeringsplannen per buurt extra aandacht aan kwetsbare groepen. In uitvoeringsplannen wordt een specifiek aanbod voor een wijk of buurt vastgesteld. We brengen specifiek knelpunten van kwetsbare groepen in beeld en bieden er een oplossing voor, bijvoorbeeld door het aanbieden van een specifiek ontzorgingspakket.

[1] Dit zijn alle kosten bij elkaar, zonder te kijken naar wie deze kosten betaalt. De (verwachte) warmteoplossingen in de Arnhemse transitievisie warmte zijn gebaseerd op de laagst maatschappelijke kosten, ook wel nationale kosten genoemd. We hebben voor alle buurten gekeken welke warmteoplossing de laagste maatschappelijke kosten heeft.

Keuzevrijheid voor de eindgebruiker

In 2050 gaat in Nederland de aardgaskraan dicht. De uitdaging is om te zorgen dat inwoners en ondernemers voor die tijd over kunnen stappen naar een betaalbare, duurzame warmteoplossing. Dit werken we uit in een uitvoeringsplan per buurt. Woning- en gebouweigenaren houden de mogelijkheid om zelf een andere warmte-oplossing kiezen dan in het uitvoeringsplan wordt aangeboden.

Voor huurders geldt: als 70% of meer van de huurders instemt met renovatie en verduurzamingsplannen, dan zal een renovatie, of de overschakeling naar duurzame warmte, voor iedereen gelden.

Zogenoemde open warmtenetten, waarop meerdere warmteleveranciers warmte kunnen leveren aan de eindgebruiker zijn belangrijk om op termijn invulling te geven aan keuzevrijheid. Het ontwikkelen van dergelijke netten vraagt nog om verdere uitwerking.

Ruimtelijke impact is niet te voorkomen. Ruimte wordt eerst gezocht in verhard stedelijk gebied.

Een nieuw en duurzaam energiesysteem voor een wijk of buurt vraagt om een zorgvuldige ruimtelijke inpassing van bijvoorbeeld transformatorhuisjes, regelkamers, warmtepompen, leidingen en piek en back-up voorzieningen. Deze nemen bovengronds en ondergronds ruimte in. Voor stedelijke buurten is het een hele puzzel dit ingepast te krijgen. Hier zijn namelijk al veel uitdagingen die ruimte vragen, zoals hittestress en parkeren. De plek van de installaties is ook bepalend voor de kosten. Hier is informatie van Liander te vinden over de benodigde ruimte voor de energietransitie.

Bij voorkeur worden installaties voor de duurzame warmtevoorziening inpandig of aanpandig geplaatst. Als dat niet kan wordt gezocht in de verharde gebieden. Alleen bij hoge uitzondering mogen installaties in het groen geplaatst worden. Hierbij zal beargumenteerd moeten worden waarom inpandig en in verhard gebied niet mogelijk is.

We zullen de installaties zorgvuldig inpassen in de omgeving. We gebruiken het als een kans voor het integraal toepassen van opgaven zoals klimaatadaptatie, biodiversiteit, vergroening, kunst en ontmoetingsplekken.

Ruimte voor innovatie

We gaan gefaseerd en stapsgewijs de warmtevoorziening van Arnhem verduurzamen. Nu toepassen wat het meest betaalbaar, haalbaar en duurzaam is. Tegelijk houden we veel ruimte om toekomstige innovaties volop toe te passen. Bij de Arnhemse aanpak in de komende jaren worden nadrukkelijk (Arnhemse) innovatieve bedrijven uitgenodigd om mee te denken en mee te doen in de wijkgerichte energietransitie. Hiermee worden kansen gecreëerd voor regio en stad en krijgt de Arnhemse economie en werkgelegenheid een impuls. We werken samen met onder andere Connectr en met kennisinstellingen.

Noties bij het lezen van deze transitievisie.

Naast de genoemde uitgangspunten zoals betaalbaarheid, duurzaamheid, betrouwbaarheid en zekerheid, moet rekening gehouden worden met de volgende punten bij het lezen en de uitvoering van deze transitievisie warmte.

Grenzen liggen niet vast.

De warmtetransitie volgt op veel plekken in de stad een wijk- of buurtgerichte aanpak, de kaarten in deze transitievisie warmte zijn daarom ingericht volgens de CBS-buurtindeling van Arnhem. Dit betekent natuurlijk niet dat een aardgasvrije wijkaanpak exact de CBS-grenzen volgt of dat een bewonersinitiatief altijd maar in één buurt mag plaatsvinden. De grenzen zijn niet beperkend. Ze kunnen wel helpen om richting te geven.

Verschillende oplossingen binnen buurten zijn mogelijk.

Het feit dat een buurt als duurzame warmteoplossing heeft een warmtenet, betekent niet dat elk gebouw in die buurt op een warmtenet aangesloten wordt. Ook binnen buurten zijn verschillen, waardoor er in delen andere oplossingen beter zijn. De transitiekaart in deze transitievisie warmte geeft wel een duidelijk voorkeursalternatief aan voor de buurt als geheel, waar we als gemeente met beleid op zullen sturen.

De route naar aardgasvrij is niet in beton gegoten.

Dit is een eerste versie van de Arnhemse transitievisie warmte. Deze geeft richting voor het opstellen van uitvoeringsplannen. De ervaringen die we de komende jaren opdoen zullen worden meegenomen in de vijfjaarlijkse actualisatie van de visie. Zeker is dat het verder beperken van de warmtevraag in heel Arnhem essentieel is (met name door isolatie), dat we de komende jaren doorgaan met de aanpak in de buurten die reeds gestart zijn in een tempo dat mede afhankelijk is van rijksmiddelen, wet - en regelgeving en innovaties. Steeds meer gebouw- en woningeigenaren zullen de stap naar aardgasvrij gaan zetten. We blijven daarom flexibel in de uitvoer, we leren continue en we houden de ruimte voor innovatie. Ook vinden we het belangrijk om initiatieven in de stad die passen binnen de uitgangspunten van deze transitievisie te stimuleren.

Van wie is het Arnhemse warmtenet en hoe wordt groei georganiseerd?

De ontwikkeling, het beheer en het investeren in de warmte-infrastructuur van Arnhem kan worden georganiseerd door meerdere partijen. Op dit moment is er één warmtebedrijf actief (Vattenfall) en één in oprichting (EQUANS/Firan). De gemeente wil ook ruimte geven aan andere partijen bij de verdere ontwikkeling van warmtenetten.

Hiervoor zijn verschillende vormen denkbaar. Bewoners kunnen eigenaar worden van een warmtenet, de gemeente kan zelf investeren, of er kan toetreding van derde partijen plaatsvinden op de hoofd-infrastructuur. We onderzoeken samen met partners hoe we de uitbreiding van het warmtenet kunnen vormgeven. Daarbij is er ruimte voor een stedelijk warmtenet, maar ook voor kleinere decentrale warmtenetten die bijvoorbeeld vanuit buurtinitiatieven of professionals ontstaan. We beschrijven in deze transitievisie niet hoe de markt eruit gaat zien. Als in een buurt een warmtenet de gewenste oplossing is, dan kunnen we nog bepalen hoe dat er precies uit gaat zien.

Groene stroom blijft een aandachtspunt.

Veel duurzame bronnen hebben elektriciteit nodig als hulp-energie. Ook deze stroom moet duurzaam worden opgewekt, om een warmteoplossing als duurzaam te beschouwen. Het opwekken van duurzame stroom is heel belangrijk. Doelen en acties hiervoor staan in het programmaplan New Energy made in Arnhem 2020-2030 en in de Regionale Energiestrategie Arnhem-Nijmegen. Het opwekken van groene stroom valt daarom buiten deze visie.

De aanpassing van het elektriciteitsnetwerk is een grote opgave.

We betrekken de netbeheerder bij alle plannen en we ontwerpen gezamenlijk het duurzame energie-systeem van de toekomst.

Bij alle oplossingen geven we ook aandacht aan de eventuele nadelen.

Bijvoorbeeld: veel duurzame bronnen zijn niet dag- en nacht of het hele jaar beschikbaar. Daarom nemen we ook de opslag van warmte mee in onze plannen. En bij sommige bronnen moet aandacht besteed worden aan het opvangen van de piekvraag. Verder vraagt het geluid van warmtepompen zorgvuldige inpassing.

Drukte boven- en ondergronds.

Het wordt steeds drukker in de openbare ruimte, zowel bovengronds (groen) als ondergronds (kabels en leidingen). Dit is een aandachtspunt waar we rekening mee moeten houden bij de uitvoering.

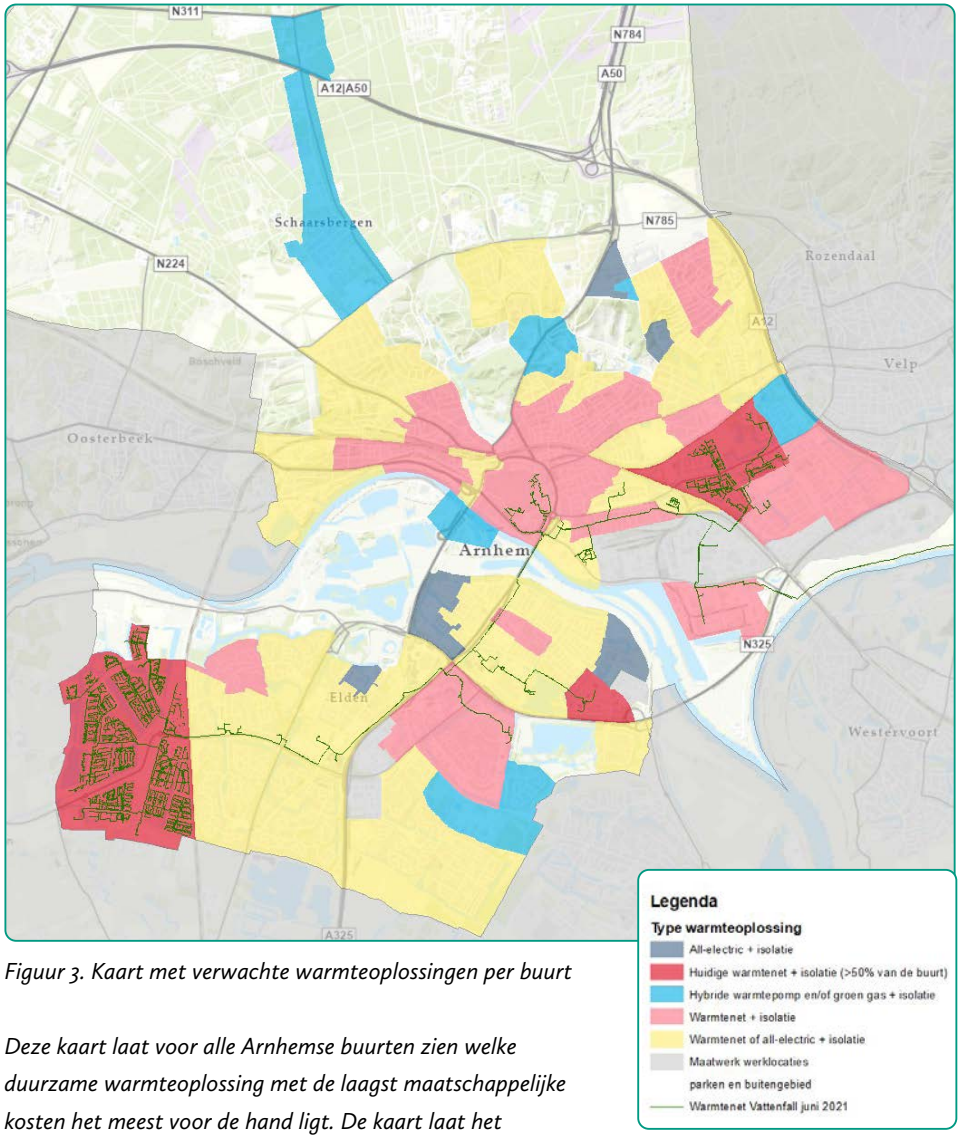
5. Duurzame warmteoplossingen per buurt

Op basis van de aanvullende technische onderzoeken van Berenschot (bijlage 2) en de uitgangspunten genoemd in hoofdstuk 4 is per buurt het meest aannemelijke alternatief voor aardgas tegen de laagst maatschappelijke kosten bepaald. Deze staan op de kaart in figuur 3 'verwachte duurzame warmteoplossingen per buurt' hieronder.

5.1 Zes warmteoplossingen

Er is onderscheid gemaakt in 6 warmteoplossingen, die zijn onderbouwd in bijlage 1, hoofdstuk 4.2:

- Huidig warmtenet + isolatie: In wijken waar een bestaand warmtenet is (donker rood).
- All-electric + isolatie: Dit geldt voor nieuwbouwwoningen na 2005, die al heel goed zijn geïsoleerd (donker blauw).
- Hybride warmtepomp en/of groen gas + isolatie: Op langere termijn een nog nader te bepalen duurzame warmteoplossing. Dit geldt voor buurten waarin de woningen en gebouwen verder uit elkaar liggen (licht blauw).
- Warmtenet + isolatie: Dit geldt voor buurten met een hogere bebouwingsdicht heid (licht rood)
- Warmtenet of all-electric + isolatie: Deze oplossing geldt voor buurten waarvoor het verschil in kosten tussen isolatie + warmtenet dan wel isolatie + all-electric op dit moment klein is. In de uitwerking per buurt moet blijken wat de beste oplossing is (licht geel).
- Maatwerk werklocaties: Arnhem heeft diverse werklocaties die een specifieke aanpak vragen (grijs).

Figuur 3. Kaart met verwachte warmteoplossingen per buurt

Deze kaart laat voor alle Arnhemse buurten zien welke duurzame warmteoplossing met de laagst maatschappelijke kosten het meest voor de hand ligt. De kaart laat het indicatieve eindbeeld voor 2050 zien. Dit betekent nog niet dat alle woningen en gebouwen in de buurten overschakelen naar dezelfde warmteoplossing.

5.2 Zekerheid over de keuze van de duurzame warmteoplossing

De technische haalbaarheid en beschikbaarheid van duurzame warmte en de kosten ervan zijn belangrijke factoren die bepalen welke warmteoplossing we kiezen voor een buurt of wijk.
Berenschot heeft vier scenario's uitgewerkt om de gevoeligheid van deze twee factoren te bepalen (zie bijlage 2). In de scenario's varieert de beschikbaarheid en de prijs van duurzame warmte.

Alleen in buurten waar de duurzame warmteoplossing 'warmtenet + isolatie' in alle vier scenario's de voorkeursoptie is hebben we de keuze gemaakt voor 'warmtenet + isolatie'. In deze buurten willen we verkennen of deze warmteoplossing ook bij nadere uitwerking de beste optie is. Dit is beschreven in deel 2, hoofdstuk 2.

In bijlage 1 is de methodiek voor de totstandkoming van deze kaart en de duurzame warmteoplossingen toegelicht.

5.3 Alle duurzame bronnen benutten

Uit de bronnenanalyse (zie bijlage 2, subbijlage 2) blijkt dat de hoeveelheid beschikbare warmte beperkt is. Ook is niet zeker hoeveel duurzame warmte er in de toekomst beschikbaar is. Het advies is daarom om op alle mogelijke duurzame bronnen in te zetten. Dat betekent dat we inzetten op zowel decentrale bronnen (zoals energie uit oppervlaktewater), als bovenlokale bronnen (zoals restwarmte van de AVR en mogelijk geothermie).

De bovenlokale bronnen zijn groter dan de decentrale bronnen. Om de bovenlokale bronnen effectief toe te kunnen passen, is een grotere schaal van warmtevragers nodig dan we tot nu toe in de kansrijke buurten hebben onderzocht. We willen daarom de mogelijkheden verkennen voor warmtenetten op een grotere schaal dan tot nu toe, zie verder deel 2, hoofdstuk 2.

5.4 Beschikbaarheid restwarmte op langere termijn

Restwarmte van onder andere de afvalverbrandingsinstallatie (AVR) is relatief ruim beschikbaar in de regio. Een belangrijke vraag hierbij is of deze restwarmte in de toekomst ook beschikbaar zal zijn. Berenschot geeft in hun analyse aan dat er minimaal 1400 TJ aan restwarmte beschikbaar zal zijn (zie bijlage 2, subbijlage 2). Dat is wat ongeveer 52.000 woningen gebruiken aan warmte.

Vanuit de Regionale Energiestrategie en onze lokale opgave bekijken we waar deze warmte het beste ingezet kan worden en zetten we ons in voor de ontwikkeling van nieuwe bronnen, zoals geothermie, voor de langere termijn.

Deel 2

De Arnhemse aanpak: samen aan de slag

1. De aanpak op hoofdlijnen

In deel 1 zijn de uitgangspunten van de warmtetransitie in de wijken beschreven. We gaven op de kaart 'verwachte warmteoplossingen per buurt' aan welke duurzame warmteoplossing de minste maatschappelijke kosten heeft. De kaart schetst een eindbeeld in 2050, met de kennis van nu. In dit deel beschrijven we hoe we hier stap voor stap naartoe werken. Zoals in deel 1 aangegeven vraagt de warmtetransitie extra regelgeving en financiën vanuit het Rijk.

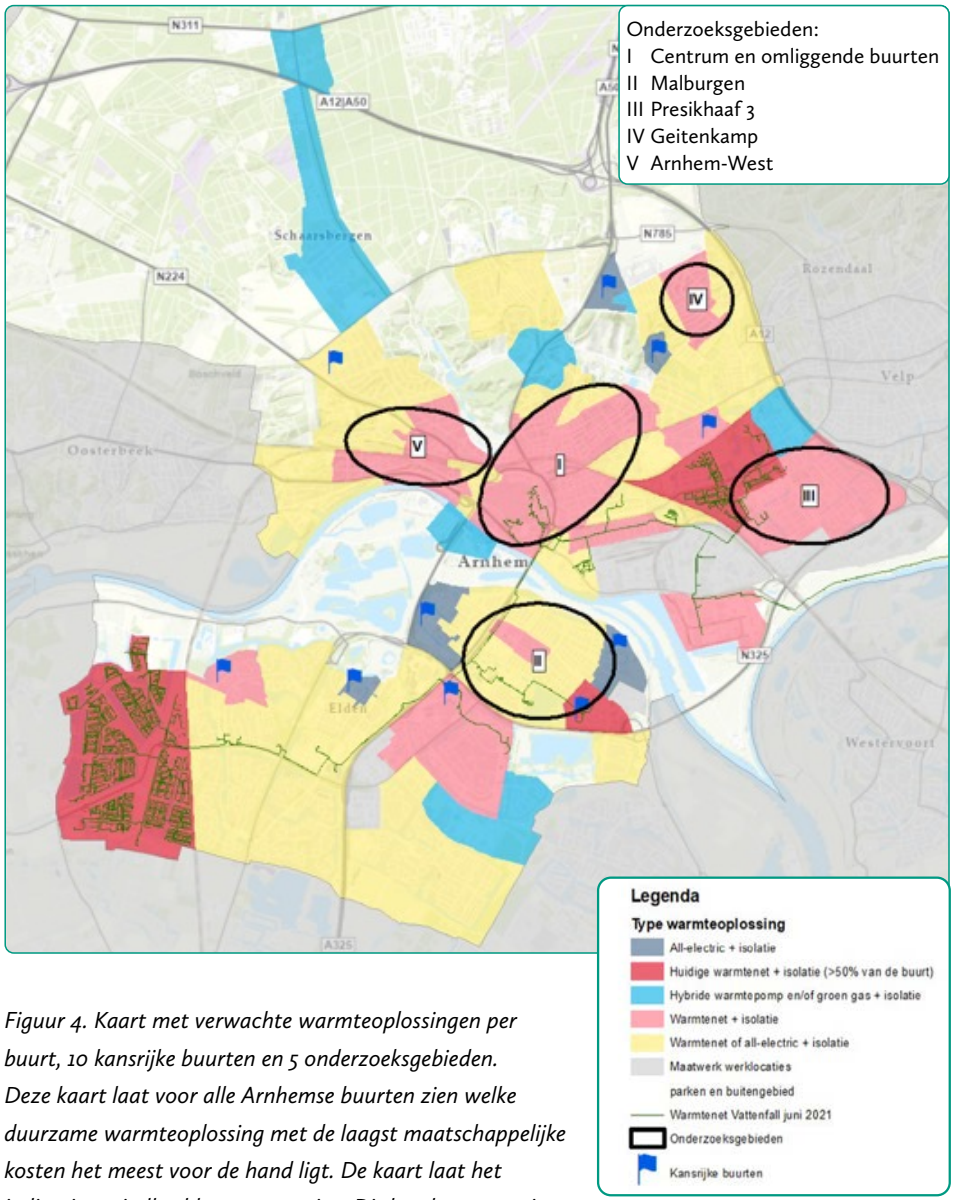
Onze aanpak bestaat uit twee sporen: de wijkgerichte aanpak en de stadsbrede aanpak.
De wijkgerichte aanpak in het kort:

- Het voortzetten van de integrale aanpak in 10 kansrijke buurten en het uitwerken van een uitvoeringsplan per buurt waarin isoleren, inzet van een duurzame bron en bijpassende warmte-infrastructuur wordt beschreven.
- Onderzoek doen naar de kansrijkheid van een collectief warmtenet in combinatie met isolatie in de vijf onderzoeksgebieden.
- Waar zich kansen voordoen buiten de kansrijke wijken en onderzoeksgebieden, deze benutten.

De stadsbrede aanpak in het kort:

- We stimuleren isolatie woningen en gebouwen. Zo bereiden we ons voor op de transitie.
- We verkennen en ontwikkelen duurzame warmtebronnen, zoals geothermie.
- We geven de rol van de gemeente in warmtenetten vorm.

We bespreken de wijkgerichte aanpak in hoofdstuk 2 en stadsbrede aanpak in hoofdstuk 3.
In hoofdstuk 4 bespreken we de financiën.
Op de kaart van figuur 4 zijn de onderzoeksgebieden omcirkeld. De kansrijke buurten hebben een vlaggetje.

Figuur 4. Kaart met verwachte warmteoplossingen per buurt, 10 kansrijke buurten en 5 onderzoeksgebieden. Deze kaart laat voor alle Arnhemse buurten zien welke duurzame warmteoplossing met de laagst maatschappelijke kosten het meest voor de hand ligt. De kaart laat het indicatieve eindbeeld voor 2050 zien. Dit betekent nog niet dat alle woningen en gebouwen in de buurten overschakelen naar dezelfde warmteoplossing.

2. Wijkgerichte aanpak

2.1 Integrale aanpak in 10 kansrijke buurten

In 2020 hebben we twaalf buurten aangewezen als kansrijke buurt. Dat betekent dat we hier kansen zien om vóór 2030 over te gaan op duurzame warmte. De Raad is hierover in juni 2020 geïnformeerd (link raadsbrief).

We onderzochten vervolgens of het inderdaad mogelijk is om de overstap voor 2030 te maken. Voor elke buurt keken we of het technisch en financieel haalbaar was. We spraken hierover met bewoners en eigenaren van gebouwen. Het ging om ruimteverwarming van woningen en gebouwen, warm tapwater en aardgasvrij koken. Bedrijventerreinen vallen buiten deze visie en namen we dus niet mee.

Uit het onderzoek kwam dat er in tien buurten goede kansen liggen voor een overstap. We noemen ze hier per technische oplossing:

- Ontwikkeling decentraal warmtenet: Kronenburg, Elderveld-Noord, Hoogkamp en Plattenburg
- Individuele all-electric oplossing: Saksen Weimar, Nieuw Monnikenhuizen, Stadseiland, Plantagebuurt/Nieuwe Aa en Tuin van Elden.
- Centraal warmtenet met warmte vanuit de AVR aangevuld met een voorziening voor tapwater en koken: Immerloo (met koppelkans 't Duifje).

In de tien overgebleven kansrijke buurten zetten wij onze aanpak voort. Meer over de aanpak en de stand van zaken is te vinden in bijlage 3.

2.2 Verkennen kansrijke onderzoeksgebieden voor collectief warmtenet

Een collectief warmtenet is een goede optie voor gebieden met een grote vraag naar warmte en waar veel woningen in een klein gebied staan. Kronenburg en Elderveld-Noord zijn voorbeelden van zulke gebieden waar we al bezig zijn met een onderzoek. Uit de analyse van Berenschot komen nog vier gebieden met naar voren die hiervoor in aanmerking komen. Dit zijn Centrum e.o., Presikhaaf 3, Geitenkamp en Arnhem-West. Daarnaast verkennen Vattenfall en Volkshuisvesting of het een optie is om het bestaande warmtenet verder uit te breiden in grote delen van Malburgen.

We gaan onderzoeken of er in deze gebieden een collectief warmtenet met duurzame warmtebronnen kan komen. Dit is afhankelijk van ontwikkelingen in deze gebieden, grondroeringsgevoelige leidingen, ouderdom van het gasnet, capaciteit van het elektriciteitsnet en beschikbare middelen.
Deze verkenning doen we samen met alle betrokkenen, zoals bewoners, eigenaren, woningcorporaties, netbeheerder en energiebedrijven. De gebieden zijn hieronder beschreven. De leeftijd van het gasnet varieert per gebied, maar is gemiddeld gezien nergens direct toe aan vervanging.

2.2.1 Centrum en omliggende buurten

De warmtetransitie in de oude centrumbuurten is één van de grootste uitdagingen. Isolatie is ook in deze buurten altijd een eerste goede stap. Maar het is hier niet altijd mogelijk om vergaand te isoleren. Sommige gebouwen zijn namelijk een monument en weer andere gebouwen zijn erg oud. Ook zijn er in de centrumbuurten naar verhouding veel woningen in een klein gebied. Dit zorgt dat er een grote vraag naar warmte is.

In de zuidelijke binnenstad zijn al meerdere gebouwen aangesloten op het warmtenet van Vattenfall. Ook zijn bewoners in omliggende wijken, zoals het Spijkerkwartier, al actief aan de slag met de energietransitie. Verder kijken we naar de mogelijkheden om warmte te winnen uit oppervlaktewater. Deze warmte wordt dan via een collectief warmtenet verspreid. Het moet leveren aan bebouwing in het zuiden en oosten van de binnenstad. Zowel aan nieuwbouw als aan bestaande gebouwen. Dit onderzoek gebeurt samen met de provincie, het Rijksvastgoedbedrijf en Rijkswaterstaat.

2.2.2 Malburgen

In Malburgen zien we kansen om een (deels) collectieve warmteoplossing met Vattenfall te onderzoeken. De woningcorporatie Volkshuisvesting heeft veel woningen die ze binnen nu en 10 jaar wil verduurzamen. Ook is Malburgen onderdeel van de Arnhem-Oost aanpak.
We hebben hiervoor van het Rijk financiën ontvangen om particuliere woningen te isoleren. We willen deze plannen koppelen aan de warmtetransitie.

De buurten Stadseiland en Plantagebuurt/Nieuwe Aa zijn het meest geschikt voor een all-electric warmteoplossing. Deze buurten zijn redelijk nieuw en de woningen zijn daarom goed geïsoleerd. Deze buurten vallen binnen de 10 kansrijke buurten, beschreven in hoofdstuk 2.1 van dit deel. Deze buurten vallen daarom niet binnen het onderzoeksgebied Malburgen.

2.2.3 Presikhaaf 3

In Presikhaaf 3 zijn naar verhouding veel woningen in een klein gebied. Dit zorgt voor een hoge warmtevraag. Daarom onderzoeken we hier de mogelijkheid voor een collectieve warmteoplossing. Corporaties hebben plannen voor renovatie. Presikhaaf 3 is onderdeel van de Arnhem-Oost aanpak. Ook voor dit gebied hebben we dus financiën ontvangen van het Rijk om particuliere woningen te isoleren. Hier willen we ook de warmtetransitie koppelen aan plannen voor sloop, renovatie en isolatie. Bovendien ligt in Presikhaaf 3 al het bestaande warmtenet van Vattenfall dat meekoppelmogelijkheden geeft.

2.2.4 Geitenkamp

Ook in Geitenkamp zijn er naar verhouding veel woningen in een klein gebied. Dus ook hier is er veel vraag naar warmte. Daarom zien we kansen voor een collectief warmtenet. Corporaties willen in dit gebied woningen opknappen. Geitenkamp is onderdeel van de Arnhem-Oost aanpak. Ook voor dit gebied hebben we dus financiën ontvangen van het Rijk om particuliere woningen te isoleren.
De monumentale status van deze wijk maakt het isoleren en verduurzamen ervan complex. Daarom zijn we gestart met een aanpak gericht op het verduurzamen van monumenten.

Maar Geitenkamp ligt in verhouding ver weg van een duurzame warmtebron en het bestaande warmtenet. Het is hier moeilijker om een warmtenet aan te leggen door het verschil in hoogte. We zetten daarom voorlopig in op isolatie van woningen en gebouwen totdat zich nieuwe kansen voordoen.

2.2.5 Arnhem-West

Ook in Arnhem-West liggen er kansen voor een collectief warmtenet. Want ook hier zijn er naar verhouding veel woningen in een klein gebied en is er veel vraag naar warmte. Veel bewoners zijn bereid om hun huizen te isoleren.

Daarnaast zijn er diverse nieuwbouwprojecten, zoals De Hes, Klingelbeek en in het gebied rondom de Koepelgevangenis.

We hebben kortgeleden al een onderzoek gedaan in Arnhem-West. Dit ging over een decentraal midden-temperatuur warmtenet met als bron warmte uit de Rijn. Dit bleek financieel niet haalbaar. Vooral doordat er veel geïsoleerd moest worden bij de bestaande woningen.

In de bestaande bebouwing van Arnhem-West wordt nu eerst ingezet op het isoleren van woningen en gebouwen totdat zich nieuwe kansen voordoen.

3. Stadsbrede aanpak

3.1 Isoleren

Isoleren van vloer, muur en/of dak, is voor de meeste woningen in Arnhem de eerste stap op weg naar duurzame verwarming. Door te isoleren besparen we energie. Het is een gezamenlijke opgave van particuliere woningeigenaren, de woningcorporaties, Verenigingen van eigenaren (VvE's), ondernemers en de gemeente. Samenwerking en gezamenlijke verantwoordelijkheid staan hierbij centraal.

We ondernemen allerlei acties om de noodzakelijke isolatie van woningen en bedrijfsgebouwen te versnellen. In dit hoofdstuk beschrijven we deze acties. Dit alles is in lijn met het programma New energy made in Arnhem 2020-2030. Deze versnelling is noodzakelijk. Alleen zo zorgen we ervoor dat genoeg woningen en gebouwen de overstap naar duurzame warmte maken.

We maken in dit hoofdstuk onderscheid tussen de aanpak van het isoleren van woningen en die van bedrijfsgebouwen.

3.1.1 Woningen

De gemeente en het Rijk ondersteunen woningeigenaren, monumentenbezitters, VvE's en bewonersinitiatieven bij de verduurzaming van woningen met verschillende maatregelen. Dit pakket aan maatregelen is te vinden op de website van de campagne ArnhemAAN. Enkele voorbeelden zijn:

- De gemeentelijke toekomstbestendig-wonen-lening: gebouweigenaren kunnen hiermee tegen gunstige voorwaarden en rente geld lenen voor de verduurzaming van hun woning.
- Investeringssubsidie duurzame energie en energiebesparing (ISDE-regeling): deze subsidie van de Rijksoverheid is bedoeld voor onder andere isolatie.
- Collectieve inkoopacties voor onder andere isolatie van muur, vloer en dak.
  We ontwikkelen meer maatregelen voor ondersteuning, als dat nodig is. Dit doen we samen met eigenaren uit de verschillende doelgroepen.

In de komende jaren isoleren we ongeveer 1.750 particuliere woningen met lage energielabels in de Arnhem-Oost wijken. Dat zijn: Malburgen, Presikhaaf, Arnhemse Broek, Geitenkamp en Klarendal. Dit doen we met de bijdrage die we ontvangen uit het Volkshuisvestingsfonds.

Elk jaar bespreken we het isoleren van corporatiewoningen. We maken hierover prestatie-afspraken met de woningcorporaties en de huurdersorganisaties.

Verder ondersteunt de gemeente inwoners die samen met hun buren in de straat, buurt of wijk aan de slag willen. Dit doen we met het Aanjaagfonds. Isolatie is hier één van de thema's.

3.1.2 Bedrijfsgebouwen

Met de Arnhemse ondernemers wordt gewerkt aan energiebesparing en duurzame opwek. Deze aanpak bestaat uit drie onderdelen: stimuleren, handhaven en het maken van afspraken.

Stimuleren: Ook voor ondernemers is er allerlei ondersteuning beschikbaar. We doen dit met de campagne ArnhemAAN. We bieden bijvoorbeeld subsidies voor energie-scans aan. En we leveren maatwerkadviezen voor zonnepanelen op bedrijfsdaken.

Handhaven: Bedrijven zijn verplicht om energiebesparende maatregelen te nemen die binnen vijf zijn terug te verdienen. Dit wordt gehandhaafd door de omgevings-dienst regio Arnhem (ODRA). Ze doen dit in opdracht van de gemeente en dit wordt in ieder geval tot 2024 voortgezet.

Afspraken: Met de Arnhemse zorginstellingen is een Green Deal zorg gesloten. Met de Green Businessclub Gelderse Poort verkennen we het sluiten van een Green Deal. Hierin staan afspraken over het verduurzamen van kantoren. Dit richt zich op een gebied. Maar we willen dit uitbreiden door per sector afspraken te maken. We doen dit samen met organisaties voor bedrijven in de stad. Via de organisaties hopen we dat elk individueel bedrijf maatregelen neemt om gebouwen duurzamer te maken.

3.2 Ontwikkelen van duurzame warmtebronnen

Met de kennis van nu is het nog onzeker of Arnhem voldoende duurzame warmtebronnen heeft om aan de (toekomstige) warmtevraag te voldoen. De warmtebronnen zijn niet zo maar optelbaar, de (on)zekerheid per bron is anders en een groot aantal factoren speelt een rol bij de ontwikkeling ervan. Het is dus belangrijk om op meerdere duurzame bronnen in te zetten. Dit leggen we verder uit in bijlage 1. We investeren in verschillende soorten bronnen:

- Bovenlokale bronnen: Dit zijn bronnen die warmte leveren voor meerdere gemeenten.
  De bronnen vragen om afspraken tussen verschillende gemeenten.
- Centrale bronnen: Dit zijn bronnen die warmte kunnen leveren voor een stedelijk warmtenet. Deze bronnen vragen om een stedelijke aanpak
- Decentrale bronnen: De warmte van deze bronnen willen we inzetten in de buurt van de bron. Dit vraagt om een wijkgerichte aanpak.

We zijn al in gesprek met onze buurgemeenten en andere spelers over de bovenlokale bron restwarmte van de afvalverbranding AVR in Duiven. Dit gebeurt onder de vlag van de Regionale Structuur Warmte, onderdeel van de Regionale Energiestrategie.

We ontwikkelen nieuwe duurzame bronnen langs de volgende lijnen:

- We onderzoeken de mogelijkheden voor geothermie. Samen met provincie en gemeenten in de regio.
- We verkennen hoe we de warmte van rioolwaterzuiveringsinstallatie Nieuwgraaf in Duiven kunnen gebruiken. Samen met Waterschap Rijn en IJssel en de regiogemeenten.
- We volgen nieuwe ontwikkelingen, technisch en financieel. Bijvoorbeeld op het gebied van energie uit oppervlaktewater, grootschalige lucht-warmtepompen, zonthermische energie en energieopslag.

De bronnen voor het bestaande warmtenet van Vattenfall zijn de afvalverbranding bij de AVR in Duiven en voor een klein deel de restwarmte van stoomopwekking vanuit biomassaverbranding van Veolia op Industriepark Kleefse Waard. We zien biomassaverbranding niet als duurzame bron. En op termijn zal er minder of geen afval meer zijn. Daarom blijven we in gesprek met Vattenfall, AVR en Veolia.

Deze gesprekken gaan over of restwarmte in de toekomst beschikbaar blijft, welke andere warmtebronnen kunnen worden toegevoegd, temperatuurverlaging en het opslaan van hoge temperatuur warmte.

We bekijken de bronnenstrategie iedere vijf jaar opnieuw. Dat doen we tegelijk met het vernieuwen van de transitievisie warmte. Dan bekijken we welke bronnen meer of juist minder inzetbaar blijken te zijn dan we op dit moment inschatten. Dit kan bijvoorbeeld door schaalgrootte, opslag, subsidies of innovaties.

3.3 De rol van de gemeente in warmtenetten

De invloed van gemeenten in de warmtemarkt en de warmteketen is op dit moment nog niet groot. Dit komt omdat er nog nauwelijks wettelijke mogelijkheden zijn om de warmtevoorziening te sturen. De meeste invloed heeft de gemeente als zij zelf een warmtebedrijf wordt of deelneemt hierin (zie bijlage 2, subbijlage 6).

De ontwikkeling van een warmtenet gebeurt vanuit de warmtevraag. Bij de ontwikkeling van warmtenetten speelt een aantal knelpunten, dilemma's en risico's. De vraag daarbij is vraag wie deze binnen de warmteketen het beste kan oppakken en wat daarbij de invloed en sturing van de overheid moet en kan zijn:

- Hoge kosten (hoge investeringen en lange terugverdientijden, onrendabele toppen)
- Vraagtekens rond de verantwoordelijkheden in de warmteketen (waaronder leveringszekerheid en de mate van keuzevrijheid)
- Duurzaamheid van een warmtenet.

Rijk en andere gemeenten herkennen deze knelpunten. Er zijn verschillende mogelijkheden om te komen tot de verdeling van de verschillende rollen in de warmteketen (bronhouder, producent, netbeheerder, distributeur, leverancier). Voor de wettelijke mogelijkheden is een nieuwe Warmtewet in de maak. Afhankelijk daarvan kan de gemeente beslissen welke rol zij kan nemen in de ontwikkeling van toekomstige warmtenetten. En hoe haar invloed is op de uitgangspunten duurzaamheid, betaalbaarheid, leveringszekerheid, betrouwbaarheid en keuzevrijheid voor de eindgebruiker.

Totdat er wetgeving is, volgen we onderstaande lijn:

- In de kansrijke buurten en de onderzoeksgebieden verkennen we de mogelijke verdeling van rollen in de ontwikkeling, realisatie en exploitatie van warmtenetten en warmtebronnen. We verkennen wat de knelpunten zijn om tot realisatie te komen. En hoe we knelpunten kunnen wegnemen door een bepaalde rol te pakken. De centrale vraag is of we als gemeente in de rol van ontwikkelaar, investeerder en/of mede-eigenaar van een warmtenet de warmte-transitie kunnen beïnvloeden en versnellen. En of we deze rol willen en kunnen nemen.
- We bepalen per project onze rol in de ontwikkeling, realisatie en exploitatie van warmtenetten en warmtebronnen en evalueren deze.
- We verkennen of de gemeenten als mede-eigenaar van een warmtenet kunnen sturen op duurzaamheid en de kosten kunnen verlagen. Dit doen we samen met de provincie en een aantal Gelderse gemeenten. We kunnen hier nog geen conclusies uit trekken maar gaan door met de verkenning om een beter beeld te krijgen over de mogelijkheden van de gemeente om door rolneming de warmte-transitie te versnellen.

4. Financiën

In het Klimaatakkoord is gemeenten gevraagd om lokaal regie te nemen op de energietransitie. Arnhem wil deze regierol pakken en vindt het belangrijk dat de energietransitie duurzaam, betaalbaar en inclusief is. Bij de vaststelling van het programma New energy made in Arnhem zijn in de begroting structurele middelen (voor processen en capaciteit) en incidentele middelen (Klimaatfonds, voor investeringen) opgenomen voor de onderdelen Grootschalige opwek, Bedrijven en industrie, Duurzame mobiliteit en de Gebouwde omgeving.

De Arnhemse Transitievisie warmte gaat om de transitie naar een duurzame warmtevoorziening in de gebouwde omgeving. De middelen in de begroting voor de gebouwde omgeving zijn de basis om een start te maken met de acties uit deel 2, maar zullen uiteindelijk niet voldoende zijn om de volledige aanpak te realiseren.

Naast investeringskosten die nodig zijn, bevestigt de ervaring met Arnhemse wijkgerichte energietransitie dat maatwerk nodig is om samen op te trekken en aan te sluiten bij de inwoners van Arnhem. Deze benadering, waarin de samenwerking met de Arnhemmers centraal staat, is een intensief proces.

4.1 Proces- en projectkosten

Voor de uitvoering van het gehele klimaatakkoord door gemeenten heeft de Raad voor het Openbaar Bestuur de kosten voor nieuwe taken en bijhorende extra lasten in de bestuurlijke en ambtelijke uitvoering in beeld gebracht. Hieruit blijkt dat de totale uitvoeringslasten voor alle gemeenten in 2022 € 450 miljoen bedragen en deze oplopen tot € 599 miljoen in 2024. Voor G40 gemeenten wordt hierbij rekening gehouden met 39 - 43 extra fte.

De warmtransitie in de gebouwde omgeving is hier een onderdeel van. De aanpak van de Arnhemse wijkgerichte energietransitie in de afgelopen jaren bevestigt dat het samen optrekken met stakeholders en inwoners van iedereen veel inspanning vraagt. Met name het voortzetten van de integrale wijkaanpak in 10 kansrijke buurten en het verkennen van de onderzoeksgebieden is arbeidsintensief en daarmee kostbaar. Daarnaast is per buurt ook aanvullend technisch onderzoek nodig. Op basis van de ervaringen van afgelopen jaren schatten we in dat voor de aanpak en het onderzoek in de 10 kansrijke buurten en vijf onderzoeksgebieden een budget nodig is van circa € 750.000,- per jaar[2].

4.2 Investeringskosten

Daarnaast hebben we op basis van onze aanpak van de kansrijke buurten en de ontwikkelingen in het landelijke programma Aardgasvrije Wijken een bandbreedte bepaald voor de investeringen in isolatie en in duurzame warmtesystemen.

4.2.1 Isolatie

Zoals beschreven is isoleren een belangrijke eerste stap in de transitie naar een duurzame warmtevoorziening. De benodigde investering per woning is afhankelijk van de grootte en het type woning en de huidige isolatiegraad. Daarnaast speelt ook de staat van onderhoud van de woning mee.

Duidelijk is dat er nog een enorme investeringsopgave ligt. De inschatting is dat er in 80% van alle Arnhemse woningen (61.000 van de 77.000) nog een investering van €10.000 tot ruim €20.000[3] per woning nodig is voor isolatie. Dit verschilt van situatie tot situatie. Op basis van deze bandbreedte hebben we het echter al snel over een totale investeringsopgave in Arnhemse woningen van €600 miljoen tot ruim € 1,2 miljard. Deze investering is niet altijd terug te verdienen of door woningeigenaren op te brengen. De mate waarin zij hieraan zelf kunnen bijdragen hangt af van de omstandigheden en vraagt maatwerk. Naast de nu al voor iedereen beschikbare financiering- en subsidieregelingen van het Rijk benutten we alle kansen voor het financieren van projecten om daarmee invulling te geven aan de noodzakelijke versnelling binnen de energietransitie. Een voorbeeld hiervan is te vinden in onderstaand kader.

[2] Deze inschatting is bedoeld als indicatie en betreft niet de gehele aanpak New energy made in Arnhem, de stadsbrede aanpak op energie besparen en het ontwikkelen van duurzame bronnen.

[3] De hoogte van de investering is afhankelijk van het aantal labelstappen en van de isolatiewaarde die moet worden bereikt voor de duurzame warmteoplossing. De kosten kunnen uiteenlopen van € 1.000 voor kleine aanpassingen aan een appartement, tot meer dan €30.000 voor volledige woningisolatie.

Voorbeeld isolatie aanpak particuliere woningen in wijken Arnhem-Oost

Het plan van aanpak Volkhuisvestingsfonds is een maatwerk aanpak gericht op het isoleren van de 1.750 particuliere woningen in de Arnhem-Oost wijken, die energetisch het laagste label hebben. De aanpak wordt mede gefinancierd vanuit het Volkshuisvestingsfonds van het Rijk.

De investering per woning bedraagt gemiddeld € 23.000 bestaande uit: verduurzamen, (deels) achterstallig onderhoud en schimmelaanpak. Voor het bepalen van de investering is voor een aantal typen woningen op maatregelniveau een kostencalculatie gemaakt.

Het grootste deel van de investering wordt gedragen door het Rijk (Volkshuisvestingsfonds en ISDE-subsidie) en door de gemeente (o.a. Klimaatfonds). Voor deze specifieke particuliere woningen in Arnhem-Oost gaan we uit van een eigen bijdrage van € 2.500 per woning, die via de Toekomstig-bestendig wonen lening geleend kan worden. De maandelijkse aflossing is lager dan de maandelijkse lastenbesparing die optreedt als gevolg van de renovatie. Bewoners met een Gelrepas betalen geen eigen bijdrage.

Hoewel met de bijdragen van het Rijk, provincie en gemeente in diverse buurten goede eerste stappen worden gezet, blijkt uit bovenstaand voorbeeld dat er voor groot deel van de stad nog een enorme investeringsopgave ligt. De kosten per buurt en invulling van de financiering en verdeling hiervan zijn onderdeel van de uiteindelijke uitvoeringsplannen per buurt.

4.2.2 Duurzame warmtesystemen

De overstap naar een collectieve duurzame warmtevoorziening is op dit moment niet kostenneutraal en kent een onrendabele top. Een onrendabele top wil zeggen dat de investeringen, exploitatiekosten en opbrengsten over een bepaalde termijn niet kostenneutraal zijn. De onrendabele top wordt met name bepaald doordat de kosten van de aanleg van een warmtenet in de gebouwde omgeving erg hoog zijn in relatie tot de opbrengsten van de warmte levering (vastrecht en verbruikskosten). Op basis van landelijke en lokale ervaringen ligt tussen deze onrendabele top, naast de isolatie-opgave, tussen de €8.000 en €20.000 per woning.

Voorbeeld opbouw onrendabele top Elderveld Noord

Collectief warmtenet met restwarmte uit afvalwater van de rioolwaterzuivering aan de Drielsedijk. Een systeem voor 804 woningen, waarvan 700 corporatiewoningen en 104 particuliere eigenaren. De isolatie opgave 1 labelsprong, van C naar B: € 8.000,- per woning.

Kosten warmtenet (excl. BTW):

- Ontwerpen en aanleggen van het warmtenet: € 5.777.860
- Aansluiten van de woningen en gebouwen op het warmtenet: € 2.291.400

Totaal € 8.069.260

Financieringsbronnen:

- Eenmalige Bijdrage aansluitkosten (BAK) ▸ € 1.750 incl. BTW per woning, totaal circa € 1.400.000
- Ministerie BZK afdekken onrendabele top € 6.665.000 incl. BTW, is circa € 8.250 per woning.
- Het overige deel wordt gedekt uit warmtetarieven voor de levering van warmte over een periode van 30 jaar.

Voor de onrendabele top van de aardgasvrije projecten in de buurten Kronenburg en Elderveld-Noord hebben we een subsidie of bijdrage verkregen van respectievelijk de provincie en het Rijk. De gemeente draagt vanuit het klimaatfonds ook bij aan het afdekken van de onrendabele top.

Bij de overstap naar een individuele duurzame warmtevoorziening, bijvoorbeeld in de vorm van een warmtepomp gaat het om een investering tussen de € 8.000 en € 18.000 per woning. Verschillen worden met name bepaald door de capaciteit en bron van de warmtepomp (bodem of lucht) en of er nog aanpassingen nodig zijn aan het afgifte systeem (radiatoren) in de woning of het gebouw. Deze investering komt, net als bij een collectieve warmtevoorziening, bovenop de investering voor de benodigde isolatie en verdient zich niet in alle gevallen volledig terug.

4.3 Vervolg

De afgelopen jaren hebben we laten zien dat we met de Arnhemse wijkgerichte energietransitie succesvol zijn. Arnhem heeft een goede en fijnmazige samenwerking met de wijken. Dit zorgt ervoor dat we relatief snel in contact zijn met inwoners die zelf graag willen verduurzamen. En ook dat we snel kunnen ophalen waar inwoners van onze stad zich zorgen over maken. Met middelen uit het klimaatfonds hebben we financiële bijdragen van zowel provincie, Rijk en Europa gekregen waarmee we flinke investeringen hebben kunnen doen en onrendabele toppen kunnen financieren.

Deze samenwerking en manier van financieren zal de komende jaren ook nodig blijven. We gaan van start op basis van de huidige begroting. Daarbij zullen we keuzes moeten maken omdat de gemeentelijke middelen, zonder bijdragen van met name het Rijk, onvoldoende zullen zijn om de volledige opgave te kunnen realiseren.

We willen de gemeentelijke regierol in de warmtetransitie, die ons in het Klimaatakkoord is toebedeeld, goed invullen en het tempo van onze acties verhogen. Daarom vragen we, samen met de G40-steden en de Vereniging van Nederlandse Gemeenten (VNG), van het Rijk stevige steun op de volgende zaken:

- Voldoende investerings- en uitvoeringsgelden voor gemeenten.
- Voldoende uitvoeringscapaciteit bij onze partners, zoals woningcorporaties, warmtepartijen, aannemers en installatiebedrijven.
- Adequaat instrumentarium, financieringsruimte en de juiste condities voor de grote investeringen – zowel in de verduurzaming als in de benodigde infrastructuur. Bijvoorbeeld oplossingen voor de onrendabele top bij de aanleg van collectieve warmteoplossingen en voorfinanciering en overdimensionering van warmte-infrastructuur, ook wel vollooprisico genoemd.
- Aanvullende financiering en subsidies voor particulieren, huurders en VvE's.
- Meer dwingende en richtinggevende instrumenten en bevoegdheden, die in het Klimaatakkoord al zijn afgesproken, maar nog onvoldoende of geheel niet zijn doorgevoerd. Denk hierbij aan de bevoegdheid tot beëindigen van aardgaslevering door gemeenten -na gereedkomen van betaalbare, alternatieve warmtevoorziening-, spelregels voor collectieve warmtenetten (Wet Collectieve Warmte) en de inzet van de standaard- en streefwaarden voor versnelling van isolatie van bestaande woningen.

Het verduurzamen van woningen en gebouwen naar aardgasvrij of energieneutraal is vooralsnog onvoldoende rendabel en/of financierbaar bij de huidige aardgastarieven. Bij stijging van deze tarieven, zoals recent het geval is, ontstaat een snellere terugverdientijd. Bij stijgende tarieven moeten we wel goed in de gaten houden welk gevolg dit structureel heeft voor mensen die (nog) niet mee kunnen komen.

De warmteprijzen zijn via wetgeving gekoppeld aan de aardgasprijzen. De instandhouding van deze koppeling zal leiden tot hogere energierekeningen bij collectieve warmtenetten bij stijging van de aardgasprijs, zoals nu optreedt. Bewoners die al van het gas af zijn worden zo benadeeld. Dit kan alleen worden tegengegaan door een wetswijziging en afspraken met warmteleveranciers. De aandacht van het Rijk hiervoor is hard nodig.

Tijdens Prinsjesdag 2021 is bekend gemaakt dat het Rijk de gemeenten voor 2022 deels financieel compenseert voor de hen toebedeelde regierol in de warmtetransitie. Dit is echter nog geen structurele financiering om de doelstellingen en afspraken uit het Klimaatakkoord te kunnen realiseren.
Pas als de afspraken over financiën en instrumentarium met het Rijk definitief en structureel zijn is duidelijk welke aanvullende middelen eventueel nodig zijn voor de uitvoering van deze visie en aanpak, of welke keuzes in de uitvoering moeten worden gemaakt.

Dit betekent niet dat we niet al starten en blijven lobbyen, maar dat we afhankelijk van de beschikbare middelen plannen aanpassen of faseren om zo uiteindelijk te komen tot een duurzame warmtevoorziening in Arnhem.

Bijlage 1

De Arnhemse warmteopgave: technische analyse

Inhoudsopgave

1. Inleiding 3

2. De Arnhemse warmtevraag in de gebouwde omgeving 3
   2.1 Warmtevraag 3
   2.2 Zomer- en wintervraag 3

3. Drie paden voor verduurzaming van de warmtevoorziening 4
   3.1 Isolatie 4
   3.2 Duurzame warmtebronnen 5
      3.2.1 Industriële restwarmte 5
      3.2.2 Warmte uit water (aquathermie) 6
      3.2.3 Geothermie 7
      3.2.4 Warmte-koude opslag 7
      3.2.5 Zonnewarmte 7
      3.2.6 Luchtwarmte 7
      3.2.7 Groen gas en waterstof 7
      3.2.8 Onzekerheden toekomstige bronnen 8
   3.3 Warmte-infrastructuur 8

4. Koppeling van warmtevraag en -aanbod 10
   4.1 Methode 10
      4.1.1 Kosten 10
      4.1.2 Beschikbare warmtebronnen 10
      4.1.3 Onzekerheid in warmtebronnen en prijs van warmte 10
   4.2 Verwachte warmteoplossingen per buurt 11
      4.2.1 Huidig warmtenet + isolatie 12
      4.2.2 All-electric + isolatie 12
      4.2.3 Hybride warmtepomp en/of groen gas + isolatie 12
      4.2.4 Warmtenet + isolatie 12
      4.2.5 Warmtenet of all-electric + isolatie 12
      4.2.6 Maatwerk werklocaties 12

1. Inleiding

In deel 1 is beschreven waarom we een transitievisie warmte hebben opgesteld, hoe en met wie we dat traject hebben vormgegeven, wat we daarvan hebben geleerd, welke uitgangspunten we hanteren. Ook is een kaart met duurzame warmteoplossingen die we het meest kansrijk achten per buurt (verwachte warmteoplossingen, eindbeeld 2050) gepresenteerd. Op deze kaart staat hoe we met de kennis van nu verwachten de gebouwde omgeving van Arnhem in 2050 te verwarmen.
In deze bijlage gaan we in op de Arnhemse warmtevraag en analyseren we het warmte aanbod in 3 paden. Ook beschrijven we hoe dit samen leidt tot de verwachte warmteoplossingen.
De analyse is gebaseerd op het onderzoek van Berenschot, te vinden in bijlage 2. In deel 2 beschrijven we welke acties we nemen om verdere stappen naar dit eindbeeld te zetten.

Energievraag en –aanbod in het kort:

- Na isolatie is de verwachte Arnhemse warmtevraag in de bestaande gebouwde omgeving 4344 TJ. We willen deze warmte uit duurzame warmtebronnen winnen.
- Er is niet één specifieke duurzame warmtebron beschikbaar waarmee we kunnen voorzien in de gehele Arnhemse warmtevraag.
- Restwarmte, thermische energie uit afvalwater en oppervlaktewater en diepe geothermie zijn mogelijke duurzame warmtebronnen in en rondom Arnhem. We moeten deze bronnen verder onderzoeken op beschikbaarheid en haalbaarheid.
- Warmtebronnen gaan samen met een specifieke infrastructuur: elektriciteit via het elektriciteitsnet, warm water komt via een warmtenet en (duurzame) gassen via een (bestaand) gasnet.
- Figuur B4 is een kaart met de verwachte warmteoplossing per buurt. De keuze voor deze oplossing maken we op basis van de laagste maatschappelijke kosten.

2. De Arnhemse warmtevraag in de gebouwde omgeving

2.1 Warmtevraag

In Arnhem wordt 83% van de bestaande woningen en gebouwen verwarmd met aardgas. De overige 17% heeft een aansluiting op een warmtenet, of een individuele warmteoplossing. De totale warmtevraag van de gebouwde omgeving is nu (peiljaar 2020) circa 5700 TJ.

De eerste stap is om de vraag naar warmte te verlagen. Dat doen we door energie te besparen, onder andere door meer en betere isolatie. De inschatting is dat de warmtevraag van de huidige bebouwing terug kan worden gebracht naar circa 4300 TJ. Dat is mogelijk als alle woningen en gebouwen worden geïsoleerd naar minimaal energielabel B. Deze overgebleven warmtebehoefte moet in 2050 volledig worden geleverd door duurzame warmtebronnen.

Nieuwbouwwoningen zijn op basis van huidige regelgeving aardasvrij, maar hebben wel een warmtebehoefte. De warmtebehoefte van de 16.000 geplande nieuwbouwwoningen tot 2050 is niet meegenomen in deze analyse omdat deze aardgasvrij worden gebouwd en, door hun zeer goede isolatie, merendeels all-electric worden verwarmd. De transitievisie warmte focust zich op de bestaande gebouwen.

2.2 Zomer- en wintervraag

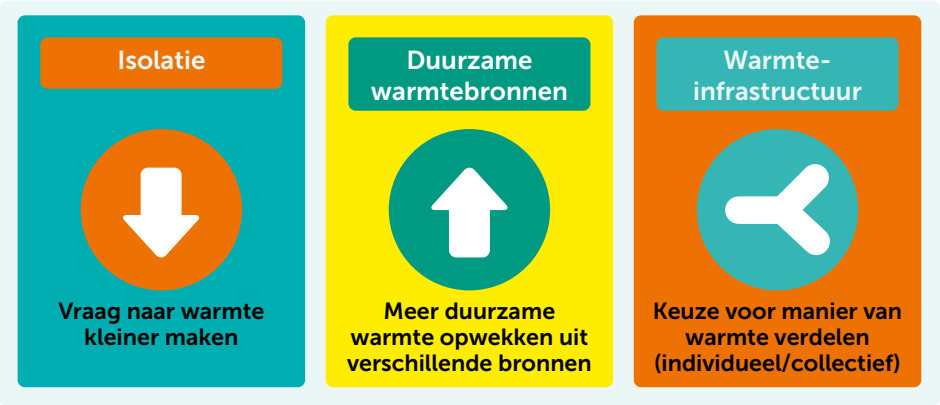
De genoemde warmtevraag is een gemiddelde door het hele jaar. De vraag naar warmte is in de winter soms wel vier keer groter dan in de zomer. Het verschilt per warmtebron of deze op de wisselende vraag is aan te passen. Restwarmte komt vrij bij processen, onafhankelijk van de warmtevraag, terwijl warmte uit oppervlaktewater afhankelijk van de warmtevraag kan worden onttrokken. Het verschil in warmtevraag tussen winter en zomer moet per buurt of gebouw worden bekeken en opgelost. Dit wordt in de uitvoeringsplannen opgenomen.

3. Drie paden voor verduurzaming van de warmtevoorziening

Dit hoofdstuk beschrijft de verduurzaming van de warmtevoorziening aan de hand van drie paden:

- Isolatie: door het grote aandeel oudere woningen en gebouwen in Arnhem is er een aanzienlijke isolatieopgave. Isolatie is nodig om woningen en gebouwen transitie-gereed te maken, waarna deze kunnen overstappen naar duurzame warmte alternatieven. Nieuwere woningen en nieuwbouw zijn vaak al goed geïsoleerd.
- Van aardgas naar duurzame warmtebronnen: om de Arnhemse ambities te behalen in 2050, moeten alle bestaande woningen en gebouwen overschakelen van aardgas naar een duurzame warmtevoorziening. Deze transitievisie geeft een eerste richting in hoe deze ambitie verwezenlijkt kan worden.
- Warmte-infrastructuur: na isolatie als belangrijke eerste stap moet worden bepaald of een collectieve of individuele duurzame warmtevoorziening het meest passend is voor een buurt. In Arnhem zijn in verhouding veel huurwoningen en gestapelde woningen. Dat biedt kansen voor het aanleggen van een collectieve warmte-infrastructuur. Deze oplossingen worden in deze transitievisie afgewogen tegen individuele warmteoplossingen. De benodigde warmte-infrastructuur kan sterk verschillen per warmteoplossing.

Deze paden staan geïllustreerd in figuur B1.

Figuur B1: Drie paden voor de warmtetransitie: isolatie, duurzame warmtebronnen, warmte-infrastructuur

3.1 Isolatie

Energiebesparing door onder andere isolatie is de eerste stap voor de bestaande gebouwde omgeving in Arnhem. Dit komt overeen met de Trias Energetica zoals benoemd in het eerste uitgangspunt van hoofdstuk 4 in deel 1. Isolatie zorgt ervoor dat de vraag naar warmte daalt. Hierdoor kunnen we meer woningen verwarmen met de duurzame warmte die we hebben. Van de circa 76.000 woningen in Arnhem hebben er circa 22.000 een energielabel B of beter.

Als alle woningen verbeterd worden naar energielabel B, dan levert dit een besparing op van ongeveer 25%. Van de 7.200 winkels, kantoren en andere gebouwen is de potentiële besparing ook ongeveer 25%.

Uit de monitoringsrapportage New energy made in Arnhem 2021 (raadsbrief iBabs Online) blijkt dat het energieverbruik in de gebouwde omgeving (woningen en publieke dienstverlening) sinds 2015 een licht dalende trend laat zien, door o.a. isolatie en energiezuinige nieuwbouw.

Isolatie en temperatuurniveaus

Een woning of gebouw heeft minder warmte nodig als we het isoleren. Isoleren is soms nodig om een gebouw aan te sluiten op een warmtebron met een lager temperatuurniveau (figuur B3). Om een huis of ander gebouw goed te isoleren zijn er verschillende maatregelen nodig. Denk hierbij aan het isoleren van de (spouw)muren, van de vloer of het dak en het vervangen van de ramen door HR+++ glas. Niet alle huizen hoeven extra geïsoleerd te worden. Dit hangt af van het bouwjaar en het temperatuurniveau van de warmtelevering:

- Voor lage temperatuur warmte (LT, 35-50°C) moet je heel goed isoleren, tot minimaal label A. Ook moet het afgiftesysteem vaak worden aangepast (lage temperatuur radiatoren, vloerverwarming, convectoren en soms andere bouwkundige ingrepen, zoals een ventilatie-systeem).
- Voor midden temperatuur warmte (MT, 50-70°C) moet een woning geïsoleerd worden tot minimaal label C of B. Dit vraagt niet veel extra isolatie voor nieuwere woningen. Oudere woningen en historische panden hebben wel vaak veel extra isolatie nodig. De aanpassing van het afgiftesysteem is niet nodig, maar het kan wel helpen met het besparen van warmte.
- Voor hoge temperatuur warmte (HT, 70-90°C) hoeft een woning niet altijd geïsoleerd te worden. Isolatiemaatregelen in oude panden kunnen erg duur zijn of niet mogelijk doordat ze vallen onder cultureel erfgoed.

3.2 Duurzame warmtebronnen

Duurzame warmtebronnen vormen, na isolatie, de basis van de verduurzaming van de gebouwde omgeving. Duurzame bronnen hebben vaak ook elektriciteit nodig. Op termijn wordt alle benodigde elektriciteit voor de warmtevoorziening duurzaam opgewekt. De opwek van duurzame elektriciteit bespreken we niet in deze transitievisie warmte. In het programma New energy made in Arnhem 2020-2030 en in de Regionale energiestrategie (RES) Arnhem-Nijmegen gaan we hier dieper op in. We bespreken nu wel duurzame warmte en gassen.

In Arnhem zijn meerdere lokale duurzame warmtebronnen aanwezig. Hieronder bespreken we deze en is een inschatting gemaakt van hoeveel warmte ze kunnen leveren. Dit is schematisch weergegeven in figuur B2, potentie van warmtebronnen. Een uitgebreide beschrijving staat in de bronnenstrategie (zie bijlage 2, subbijlage 2) Voor de meeste bronnen moet nog onderzocht worden hoeveel warmte ze precies kunnen leveren en of het betaalbaar is om ze te ontwikkelen. Daarom moeten we nog meer onderzoek hiernaar doen, ofwel in de uitvoeringsplannen per wijk ofwel in regionaal verband.

3.2.1 Industriële restwarmte

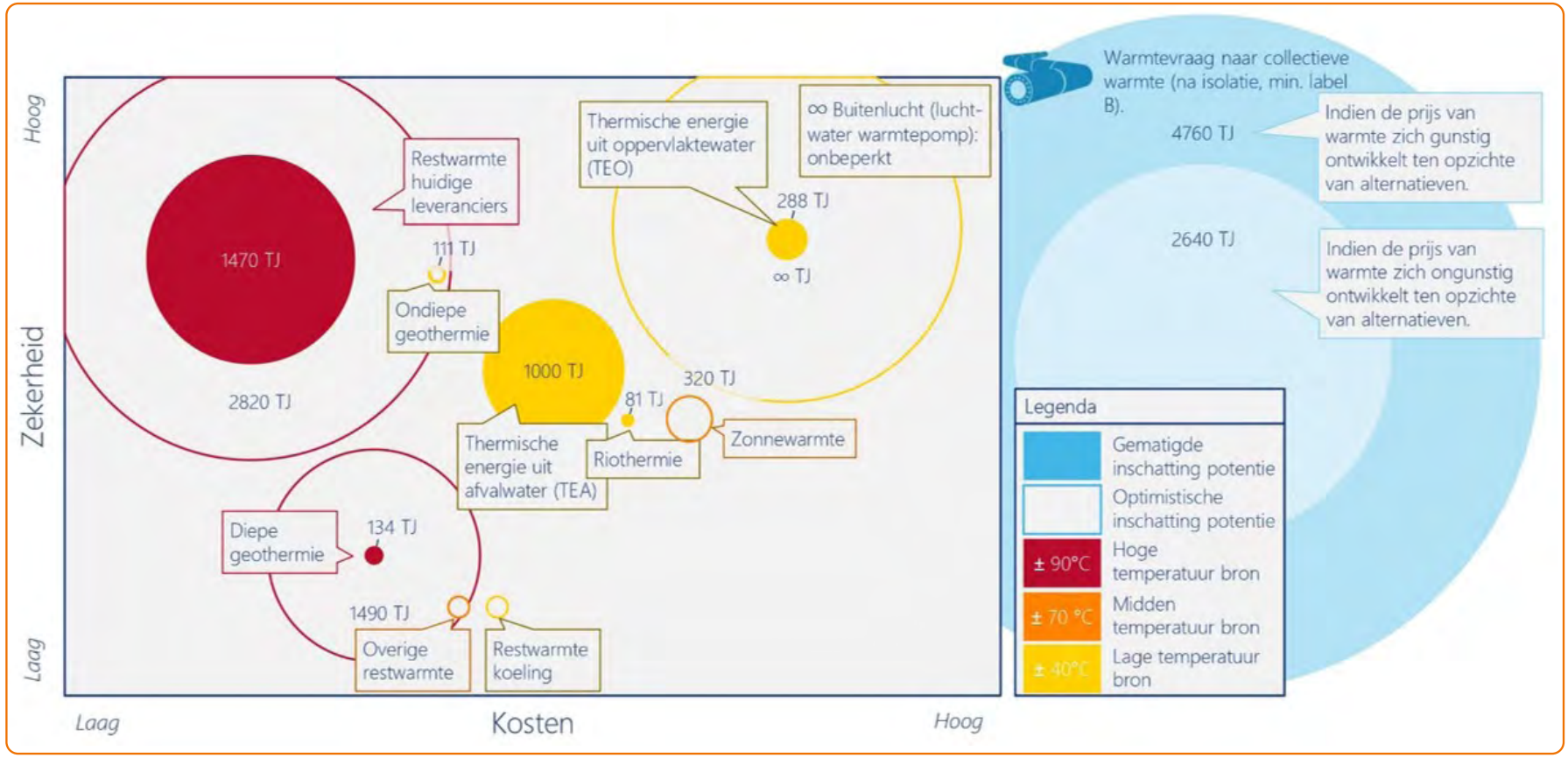
Restwarmte is het gedeelte van de warmte dat in een industrieel proces niet wordt benut, aan het einde van het proces over is en wordt weggekoeld. Als deze restwarmte wordt opgevangen en geleverd wordt aan een warmtenet, wordt deze nuttig gebruikt. Afvalverbranding Rijnmond (AVR) in Duiven levert op dit moment 1.000 TJ (terra joule) aan restwarmte aan het bestaande warmtenet van Vattenfall. Hiervan wordt 400 TJ geleverd in Arnhem, de rest in Duiven en Westervoort. AVR kan zijn warmtelevering verhogen door de restwarmte uit een CO2-afvanginstallatie (500 TJ) en de afschaling van de elektriciteitsproductie (500 TJ) in te zetten. De gemeenten in de regio rondom deze restwarmtebron overleggen over de inzet en verdeling van deze warmte. Dat gebeurt in het kader van de Regionale Energie Strategie (RES).

Veolia heeft op industriepark Kleefse Waard ongeveer 70 TJ restwarmte van stoomproductie beschikbaar. Een deel hiervan wordt ingezet in het eigen warmtenet op het bedrijventerrein. Als AVR en Veolia hun warmteoverschotten in de zomer oplaan om in de winter in te zetten (warmtebuffering) kan de restwarmtelevering hoger worden (tot ongeveer 2820 TJ).

Het datacenter in Plattenburg wordt als mogelijke locatie onderzocht die lage temperatuur (LT) restwarmte zou kunnen leveren aan de gebouwde omgeving. De exacte hoeveelheid is nog niet bekend, maar is een fractie van de restwarmte die beschikbaar is bij AVR en Veolia.

Overige kleinschalige restwarmtebronnen zijn nog onzeker en moeten per locatie worden onderzocht. De inschatting is dat deze bronnen een beperkte bijdrage kunnen leveren aan de verduurzaming van warmte in Arnhem.

Waar voldoende vraag naar warmte is of ontstaat in relatie tot de daarvoor noodzakelijke investeringen, wordt het rendabel om een warmtenet (verder) te ontwikkelen.

Figuur B2: De potentie van de warmtebronnen in Arnhem

3.2.2 Warmte uit water (aquathermie)

Het is mogelijk om energie te halen uit afvalwater. Dat heet thermische energie uit afvalwater (TEA). In en rond Arnhem staan twee rioolwaterzuiveringsinstallaties (RWZI's), waar dit mogelijk is. We hebben berekend dat deze twee installaties samen ongeveer 1.000 TJ aan warmte kunnen leveren. Dan moeten ze wel gecombineerd worden met warmte- en koude-opslag in de bodem.

Ook is het mogelijk om energie te winnen uit het water van de Rijn. Dit heet thermische energie uit oppervlaktewater (TEO). De Rijn is hier heel geschikt voor, omdat er veel water stroomt. Maar daar is dan wel een installatie voor nodig, bijvoorbeeld een grote waterpomp. Daar is niet veel ruimte voor in Arnhem. Daarom denken we dat we circa 288 TJ aan warmte kunnen winnen met deze techniek.

Verder kunnen we ongeveer 81 TJ aan warmte halen uit rioolpersleidingen die afvalwater transporten. Dit heet riothermie. Dit hebben we ingeschat op basis van informatie uit de landelijke Warmteatlas en de hoeveelheid water in Arnhemse rioolgemalen.

3.2.3 Geothermie

Over geothermie (ook wel aardwarmte genoemd) is nog veel onbekend. Op dit moment vormt de WARM-studie uit 2020 van Energiebeheer Nederland (EBN) de basis van onze kennis. De data voor deze studie komen van geologische onderzoeken uit de jaren '80 van de vorige eeuw. Daarin zijn bepaalde delen van Nederland, waaronder Gelderland, minder diepgaand of niet geanalyseerd ('witte vlekken'). Uitspraken over deze gebieden hebben op dit moment een grotere mate van onzekerheid.

De studie schat in dat de regio Arnhem-Nijmegen een middelmatige potentie voor bodemenergie heeft. Ondiepe geothermie (0,5-1,5 km; 20-40 °C), inzetbaar voor lage temperatuuroplossingen zoals warmtepompen en lage temperatuur (LT)-warmtenet, kan in het beste geval 111 TJ warmte voor de Arnhemse gebouwde omgeving leveren. Diepe geothermie (1,5 - 4 km; 40-100 °C), inzetbaar voor midden temperatuuroplossingen zoals een middentemperatuur (MT)-warmtenet, kan in de regio Arnhem Nijmegen circa 600 TJ warmte leveren. Of er ook kansen zijn voor ultradiepe geothermie (>4km) wordt momenteel onderzocht in het SCAN-project. De Provincie Gelderland laat een Regionaal Geologisch Model opstellen met de informatie over de beschikbaarheid en bruikbaarheid van (ultra)diepe geothermie. Volgens planning wordt dit model medio maart 2022 opgeleverd.

3.2.4 Warmte-koude opslag

Warmte-koude opslag (WKO) wordt meestal niet beschouwd als warmtebron, meer als opslagmedium, maar kan wel in combinatie worden toegepast met bijvoorbeeld aquathermie. Warmte uit een bron kan met een WKO worden opgeslagen in ondiep grondwater en in de winter worden gebruikt voor verwarming. Koude kan andersom in de winter worden opgeslagen en gebruikt worden voor koeling van gebouwen. Op deze manier gaat er minder warmte verloren en kan een groter deel van de warmtebron worden gebruikt voor verwarming of koeling.

3.2.5 Zonnewarmte

De gemeente Arnhem heeft de geschikte daken en velden voor zonnepanelen in kaart gebracht. Zonnepanelen zijn bedoeld voor de productie van elektriciteit. We kunnen de ruimte ook gebruiken voor panelen die naast elektriciteit ook warmte opwekken. Deze heten Photovoltaïsch Thermische (PVT)-panelen. Zonnecollectoren produceren enkel warmte.

Als we op alle in kaart gebrachte locaties voor zonnevelden PVT-panelen plaatsen kan dat 320 TJ aan warmte opleveren. Maar we kunnen waarschijnlijk lang niet alle ruimte gebruiken voor PVT-panelen, omdat er ook ruimte nodig is voor productie van elektriciteit.

3.2.6 Luchtwarmte

Luchtwarmtepompen kunnen in theorie heel veel warmte gaan leveren. Ze maken namelijk gebruik van buitenlucht die oneindig is. Maar als we dit groot gaan inzetten, dan vraagt dat wel veel meer elektriciteit. Dit kan leiden tot hoge maatschappelijke kosten voor bijvoorbeeld de verzwaring van het elektriciteitsnetwerk zowel onder- als bovengronds.

3.2.7 Groen gas en waterstof

Groen gas heeft dezelfde kwaliteit en kernmerken als aardgas. Groen gas wordt geproduceerd door middel van vergisting van natte biomassa. Vergisting is op dit moment de enige productietechnologie van groen gas die op commerciële schaal ingezet wordt.

Het is nog onzeker of groen gas in de toekomst beschikbaar is en tegen welke prijs. Daarom zetten we alleen groen gas opties in een buurt in als andere warmteoplossingen (all-electric en warmtenetten) veel te duur zijn.

Waterstof is geen energiebron maar je kunt er wel energie mee opslaan (een energiedrager, bron: Expertisecentrum Warmte). Het kan op verschillende manieren worden gemaakt, maar dit kost ook veel energie:

- 'Grijze' waterstof kan met aardgas geproduceerd worden en is daarmee niet duurzaam of hernieuwbaar. Door de vrijkomende CO_2 op te slaan ontstaat 'blauwe' waterstof.
- 'Groene' waterstof wordt geproduceerd met duurzame elektriciteit, vaak van windturbines.

Waterstof kan via bestaande gasleidingen bij de eindgebruiker ingezet worden, als de op dit net aangesloten gebouwen hiervoor geschikt zijn gemaakt. Op de korte termijn is groen waterstofgas niet voldoende beschikbaar. Daarnaast gaat energie verloren bij het maken van waterstof.

Waterstofgas is mogelijk op de lange termijn een oplossing in de energietransitie, maar dan vooral voor zware industrie en transport. De inzet van waterstofgas in de toekomst voor gebouwen en woningen is waarschijnlijk beperkt.

3.2.8 Onzekerheden toekomstige bronnen

Met de kennis van nu is het nog onzeker of Arnhem voldoende duurzame warmtebronnen heeft om aan de (toekomstige) warmtevraag te voldoen. De warmtebronnen zijn niet zo maar optelbaar, de (on)zekerheid per bron is anders en een groot aantal factoren speelt een rol bij de ontwikkeling ervan. Wat we wel weten is dat we breed moeten inzetten, kansen moet spreiden en verschillende bronnen moeten onderzoeken om een zo groot mogelijk warmteaanbod te verkrijgen.

3.3 Warmte-infrastructuur

Het derde pad, naast isolatie en duurzame warmtebronnen, is om de warmte-infrastructuur aan te passen aan de duurzame bronnen. Bijvoorbeeld het aanleggen van nieuwe leidingen in de straat of het aanpassen van bestaande infrastructuur. We kunnen met de huidige techniek duurzame energie op de volgende drie manieren naar woningen en gebouwen brengen.:

- All-electric: elektrisch verwarmen met behulp van een warmtepomp die warmte wint uit de lucht of bodem.
- Warmtenet: een ondergronds buizenstelsel dat warmte transporteert van een duurzame warmtebron naar woningen en gebouwen.
- Groen gas/hybride: hernieuwbaar gas dat wordt ingevoerd in het bestaande gasnetwerk en wordt toegepast in gastoestellen voor verwarmen en koken. Een hybride warmtepomp is een warmtepomp die samenwerkt met een reguliere gas cv-ketel. De hybride warmtepomp maakt gebruik van zowel groen gas als elektriciteit.

We leggen deze technieken verder uit in onderstaand kader.
In deze visie wegen we de drie opties (all-electric, warmtenet en hybride/groen gas) per buurt tegen elkaar af.

All-electric, warmtenet en hybride

All-electric

De individuele warmtepomp verwarmt huizen door energie te winnen uit het verschil in temperatuur binnen en buiten. Een warmtepomp produceert warmte van 35-50°C. Dat noemen we lage temperatuur. Dit maakt een warmtepomp geschikt voor goed geïsoleerde woningen met een lage warmtevraag. De all-electric-oplossing is een individuele oplossing en wordt vaak toegepast in woningen die gebouwd zijn na 2000 en nieuwbouw. Warmtepompen kunnen worden ingezet voor individuele woningen en appartementencomplexen.

Warmtepompen verbruiken elektriciteit. De mate van duurzaamheid van een warmtepomp hangt dus mede af van de herkomst van de elektriciteit. De zogenaamde buitenunit van een luchtwarmtepomp veroorzaakt geluid. De warmtepompen zijn de afgelopen jaren een stuk stiller geworden. Daarnaast kunnen we geluidsoverlast voorkomen door goed rekening te houden met de locatie van de buitenunit. Sinds 1 januari 2021 is een geluidseis voor buitenunits in het Bouwbesluit opgenomen. Deze bedraagt maximaal 40 dB op de erfgrens in de nacht en 45 dB overdag. Toch blijft het geluid van warmtepompen een aandachtspunt. Het kan ten koste gaan van woonplezier.

Er zijn ook warmtepompen met een andere warmtebron zoals een bodemwarmtepomp of PVT-combinatie. Deze hebben veelal een hoger rendement en maken vrijwel geen geluid maar vergen wel een hogere investering.

Bij all-electric buurten kijken we naar meekoppelkansen zoals e-laadinfrastructuur en smart grids.

Warmtenet

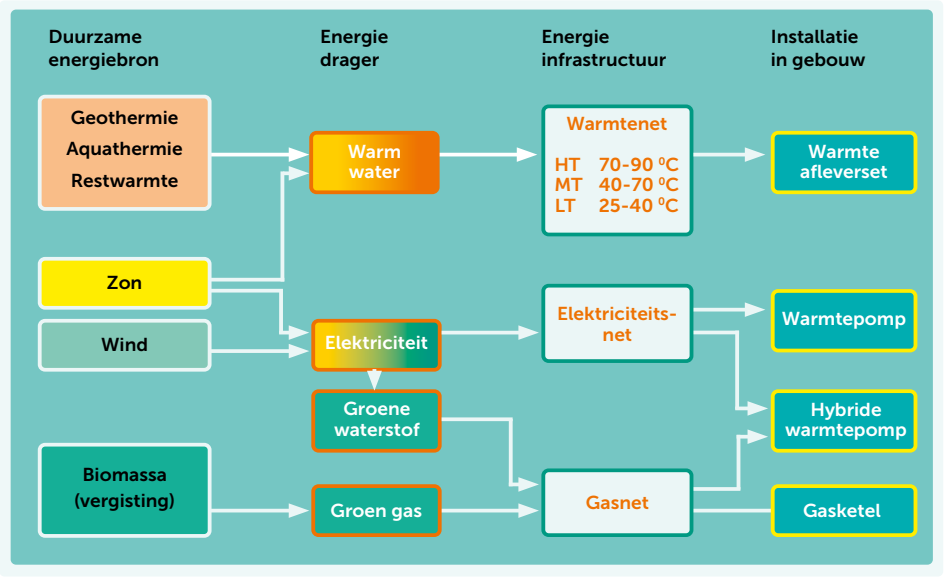
Een warmtenet is een warmtevoorziening voor een groep woningen en gebouwen samen. Via het net komt warm water in het centrale verwarmingssysteem van elke woning. Er zijn warmtenetten voor meerdere temperatuurniveaus. Bij warmtenetten van lage temperatuur moet het tapwater elektrisch worden bijverwarmd in de woning.

Groen gas en hybride warmtepomp

Een hybride warmtepomp is een combinatie van een individuele elektrische warmtepomp en een verbrandingsketel die (groen) gas verbrandt. Voor hoge temperaturen (tapwater en als het buiten koud is) kan de gasketel worden gebruikt. Voor lage temperatuur warmte is het

voldoende om te verwarmen met elektriciteit. De mate van duurzaamheid van deze oplossing hangt af van de aard van het gas en de herkomst van de elektriciteit. De hybride warmtepomp is een efficiënte manier om met schaarse duurzame gassen om te gaan. Met deze oplossing is een gasbesparing te realiseren van tussen de 50 en 80%.

We kunnen duurzame warmtebronnen verdelen op basis van welke infrastructuur ze nodig hebben. Elke duurzame bron van warmte vraagt namelijk om een bepaalde infrastructuur. Als we verwarmen met elektriciteit moet het elektriciteitsnet voldoende capaciteit hebben. Warm water komt via een warmtenet en (duurzame) gassen via het gasnet. Deze opties zijn combinaties van technologieën. Ze vormen een keten van de warmtebron via de infrastructuur tot aan de woning waar ofwel stroom, warm water of een gas worden afgeleverd. In figuur B3 is deze samenhang weergegeven.

Figuur B3. Drie hoofdroutes voor het aardgasvrij verwarmen van de gebouwde omgeving: duurzame warmte, duurzame elektriciteit en duurzame gassen

De lage temperatuur van LT-warmtenetten wordt meestal met elektriciteit opgehoogd voor het warme tapwater. Dit heeft gevolgen voor het elektriciteitsnetwerk. Verder kan de overstap van kookgas naar inductie gevolgen hebben voor het elektriciteitsnetwerk. De warmtenetten kunnen dus niet los gezien worden van de (verzwaring van de) elektriciteitsnetten.

4. Koppeling van warmtevraag en -aanbod

De toekomstige Arnhemse warmtevraag is beschreven in hoofdstuk 1 van deze bijlage. Het Arnhemse en regionale warmteaanbod is beschreven in hoofdstuk 2. In dit hoofdstuk koppelen we de vraag aan het aanbod. Zo krijgen we inzicht in welke oplossingen er zijn. In deel 2 lichten we toe hoe we dit gaan realiseren.

4.1 Methode

In deze transitievisie is een rekenmethode gebruikt die warmtebronnen koppelt aan woningen en andere gebouwen. Met deze methode zien we voor elke Arnhemse buurten welke warmteoplossingen de laagste maatschappelijke kosten hebben. Dit hangt onder andere af van hoe dicht gebouwen bij elkaar staan in een buurt en hoeveel flatgebouwen er aanwezig zijn. De methode houdt ook rekening met de onzekerheden die er zijn. De uitkomsten zijn terug te vinden in bijlage 2, subbijlage 3).

We kijken naar 3 factoren bij het toewijzen van een warmteoplossing: (1) kosten, (2) welke warmtebronnen beschikbaar zijn en (3) de onzekerheden van warmtebronnen en de prijs van warmte. We leggen deze hier verder uit.

4.1.1 Kosten

- Kosten voor isolatie: per buurt is bekeken wat de gemiddelde kosten zijn om alle woningen en gebouwen te renoveren naar energielabel B, A++ en A++++ (op basis van isolatiemaatregelen). Deze kosten zijn hoger in buurten met oudere woningen en gebouwen.
- Kosten voor warmteoplossing: per buurt is bekeken wat de gemiddelde kosten zijn om een woning/ gebouw aan te sluiten op een warmtenet, all-electric of op een hybride warmtepomp/groen gas. Dit zijn de kosten van de benodigde infrastructuur, aanpassingen in de woningen/gebouwen en van de energie.
- Totale kosten: per buurt worden de totale maatschappelijke kosten voor isolatie en de warmteoplossing opgeteld.

Maatschappelijke kosten en eindgebruikerskosten

Maatschappelijke kosten

Dit zijn alle kosten bij elkaar, zonder te kijken naar wie deze kosten betaalt. De (verwachte) warmteoplossingen in de Arnhemse transitievisie warmte zijn gebaseerd op de laagst maatschappelijke kosten, ook wel nationale kosten genoemd. We hebben voor alle buurten gekeken welke warmteoplossing de laagste maatschappelijke kosten heeft.

Eindgebruikerskosten

Dit zijn alle kosten die een eindgebruiker maakt om over te schakelen naar duurzame warmte. De eindgebruiker is de woningeigenaar, verhuurder, of het bedrijf. Denk hierbij aan kosten voor installaties en isolatie en voor het gebruik van energie. We verwerken hierin alle subsidies en belastingen. In de wijkuitvoeringsplannen staan kosten en risico's voor eindgebruikers beschreven.

4.1.2 Beschikbare warmtebronnen

We bespraken in hoofdstuk 2.2 welke warmtebronnen beschikbaar zijn in Arnhem. Uit deze bronnen winnen we dus warmte die verdeeld kan worden via een warmtenet. Deze warmte is dus geschikt voor buurten waar een warmtenet de laagste maatschappelijke kosten heeft.

4.1.3 Onzekerheid in warmtebronnen en prijs van warmte

Er zijn onzekerheden rond de bronnen. Deze hebben invloed op welke keuze we maken voor een bepaalde buurt. De twee belangrijkste onzekerheden zijn:

- De beschikbaarheid van warmtebronnen: als er meer warmte wordt gewonnen uit duurzame bronnen, dan kunnen we meer buurten aansluiten op een warmtenet. Maar we weten niet precies hoeveel warmte er beschikbaar komt en wanneer.
- De ontwikkeling van de warmteprijs: Het is onzeker hoe de warmteprijs zich de komende jaren ontwikkelt ten opzichte van een all-electric-oplossing. Als de prijs relatief daalt dan wordt het financieel aantrekkelijker om meer buurten aan te sluiten op een warmtenet.

De uitkomsten uit de analyses zijn getoetst aan andere warmtemodellen die voor Arnhem zijn gemaakt (Startanalyse van PBL, Cegoia van CE Delft en aan de

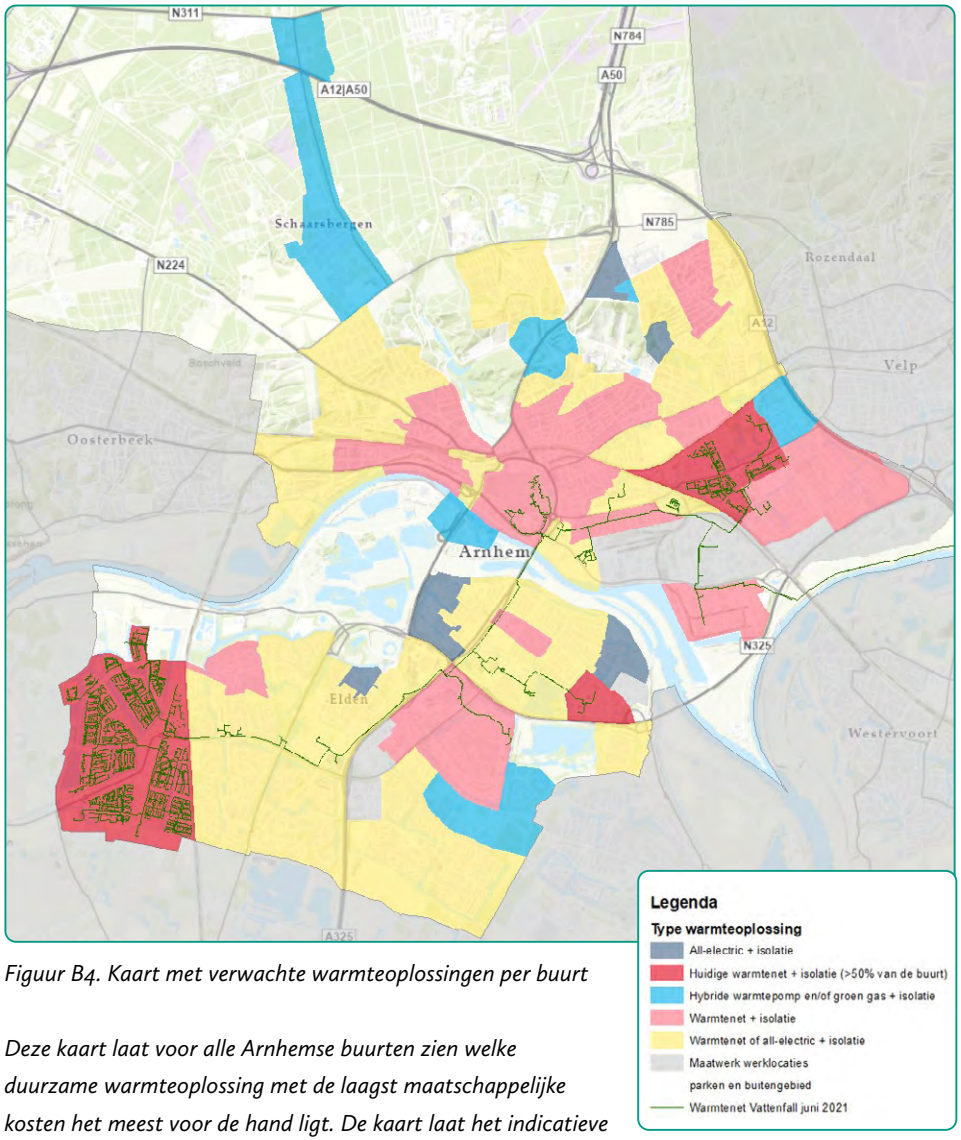
warmteverkenning van Overmorgen). Verdiepend onderzoek door Sweco (2021) heeft daarnaast de all-electric buurten gevalideerd.

4.2 Verwachte warmteoplossingen per buurt

Met deze methode zien we dus welke warmteoplossing in een buurt de laagste maatschappelijke kosten heeft. De kaart 'Verwachte warmteoplossingen per buurt' in figuur B4 laat dit voor alle buurten in Arnhem zien. Zo gaat de warmtevoorziening er dus mogelijk uitzien in 2050. Met dit inzicht kunnen we een aanpak en acties bepalen. Deze staan uitgewerkt in deel 2.

We zien zes typen warmteoplossingen voor de Arnhemse buurten. Deze staan weergegeven op de kaart 'Verwachte warmteoplossingen per buurt' en zijn hieronder beschreven. De verwachte warmteoplossingen zijn ingedeeld op buurtniveau. Maar ook binnen een buurt kunnen er verschillen ontstaan. De verwachte warmteoplossing voor een buurt moet daarom verder worden onderzocht.

We gebruiken de kaart ook om kansen te zien bij grote fysieke projecten in de stad. In een buurt waar bijvoorbeeld op grote schaal de riolering moet worden vervangen kan ruimte worden gereserveerd in de ondergrond voor een toekomstig warmtenet, of dit kan tegelijkertijd met de riolering worden aangelegd.

Figuur B4. Kaart met verwachte warmteoplossingen per buurt

Deze kaart laat voor alle Arnhemse buurten zien welke duurzame warmteoplossing met de laagst maatschappelijke kosten het meest voor de hand ligt. De kaart laat het indicatieve eindbeeld voor 2050 zien. Dit betekent nog niet dat alle woningen en gebouwen in de buurten overschakelen naar dezelfde warmteoplossing.

4.2.1 Huidig warmtenet + isolatie

Dit zijn de buurten die reeds (deels) op het huidige warmtenet van Vattenfall zijn aangesloten: Schuytgraaf, Presikhaaf en Immerloo. Deel 2 gaat verder in op het verdichten, uitbreiden en verduurzamen van bestaande warmtenetten.

4.2.2 All-electric + isolatie

Voor de Arnhemse nieuwbouwbuurten, gebouwd na 2005, zien we een all-electric oplossing. Dit zijn Saksen Weimar, Nieuw-Monnikenhuizen, Tuin van Elden, Stadseiland en Plantagebuurt/Nieuwe Aa. In deel 2 is beschreven wat de aanpak in deze buurten is in de komende tijd.

4.2.3 Hybride warmtepomp en/of groen gas + isolatie

Dit zijn de buurten waar een warmtenet of all-electric een stuk duurder zijn. De zeven buurten liggen allemaal aan de rand van de stad, behalve Meinerswijk. In deze buurten staan in het algemeen oudere woningen en gebouwen met weinig isolatie, die relatief ver van elkaar af staan. Dit zorgt voor een lagere dichtheid van de warmtevraag, waardoor een warmtenet erg duur wordt. Ook is de isolatieopgave groot, wat de kosten van een all-electric oplossing hoog maakt.

4.2.4 Warmtenet + isolatie

Uit de analyse blijkt dat voor een groot deel van de Arnhemse buurten (27 buurten) een warmtenet de oplossing is met de laagste maatschappelijke kosten. Dit kan uitbreiding van het bestaande warmtenet zijn of de aanleg van een nieuw warmtenet. Het is goedkoper om deze buurten aan te sluiten op een warmtenet dan op all-electric oplossingen. Dat geldt zelfs als de warmteprijs in de toekomst stijgt of er beperkt warmtebronnen beschikbaar zijn. Het centrum van Arnhem (een groot deel van de buurten Centrum, Spijkerkwartier, St. Marten en Klarendal) valt binnen deze categorie. Maar ook enkele buurten buiten het centrum, zoals Kronenburg, Vredenburg en Geitenkamp en buurten die naast het huidige warmtenet liggen zoals Presikhaaf 3 en Over het Lange Water.

4.2.5 Warmtenet of all-electric + isolatie

In een groot deel van de Arnhemse buurten (34 buurten) is op dit moment nog onzeker welke warmteoplossing de laagste maatschappelijke kosten heeft. Dit hangt af van de ontwikkeling van de warmteprijs en de warmtebronnen. Bij een gunstige ontwikkeling is voor een groot deel (68 van de 84 buurten) een warmtenet de beste optie. Als de warmteprijs sterk stijgt en minder bronnen ontwikkeld worden, dan zijn individuele warmtepompen een betere oplossing.

4.2.6 Maatwerk werklocaties

Arnhem heeft werklocaties met verschillende werkmilieuprofielen die een specifieke aanpak vragen. Voor de werklocaties met de profielen zakelijke kantooromgeving, centrumomgeving, zelfstandige vestigingen, gemengde woon-werkwijk, werken in woonwijken en voorzieningen, retail en leisure bekijken we hoe we deze mee kunnen nemen in de warmte-oplossing per buurt waar ze liggen. Denk hierbij aan winkels, scholen en kantoren.
Voor de werkmilieuprofielen innovatie-omgeving, gemengd bedrijvenpark en functionele bedrijfsomgeving zal buiten deze visie om bekeken welke kansen zich voordoen voor de warmtetransitie en wanneer. Het gaat om de werklocaties IJsseloord 1 en 2, Het Broek en Rijnpark, Bakenhof, De Overmaat en Rijkerswoerd. Werklocatie Industriepark Kleefse Waard heeft al een warmtenet. Met IPKW gaan we in gesprek over verdere verduurzaming.

Koude

De koudevraag wordt steeds belangrijker

De Koude wordt in Nederland minder ingezet dan warmte en een stuk minder dan meer zuidelijk gelegen landen. Koude wordt bij utiliteitsgebouwen als kantoren en scholen nu al vaak voorzien. Koude wordt met name ingezet voor comfortdoeleinden en (meestal) niet zozeer als primaire levensbehoefte. Bovendien verhoogt koude door airco's de hittestress in een wijk.
Door de steeds warmere zomers als gevolg van de klimaatverandering zal de vraag naar koude stijgen, ook in woningen. Zo kan het een primaire levensbehoefte worden.

Voor all-electric wonen is er al een oplossing, voor woningen met een warmtenet nog niet

Koude kan individueel of collectief gegenereerd worden door airco's of warmtepompen met een Warmte- en Koude Opslag (en aquathermie). In het geval van de all-electric oplossing is deze potentiële behoefte aan koude al voorzien richting de toekomst, omdat warmtepompen zowel kunnen koelen als verwarmen. Bij warmtenetten is dit niet het geval, terwijl deze wel prominent aanwezig zijn in het indicatieve lange termijn perspectief voor Arnhem. Theoretisch gezien zou een collectief koudenet nodig zijn dat parallel loopt aan het warmtenet. Dit resulteert echter in niet één maar twee keer de aanleg van kostbare infrastructuur.

Bijlage 3

Stand van zaken kansrijke buurten

Bijlage 3 - Stand van zaken kansrijke buurten

In het kort:

- Kronenburg: Bij het gemaal van Waterschap Rivierenland gaan we warmte winnen voor ongeveer 1.000 woningequivalenten. Daarvoor gebruiken we de techniek thermische energie uit oppervlaktewater.
- Elderveld-Noord: Bij de rioolwaterzuivering aan de Drielsedijk in Arnhem-Zuid gaan we warmte winnen voor 804 woningen. Daarvoor gebruiken we de techniek thermische energie uit afvalwater.
- Hoogkamp: Hier loopt een onderzoek naar een Buurt Energie Systeem. Warmte wordt opgewekt met lucht-waterwarmtepompen en gedeeld via een warmtenet. Hier kunnen we in de eerste fase circa 660 woningen en enkele utiliteitsgebouwen op aansluiten. Dit initiatief is een samenwerking tussen de bewonerswerkgroep, Alliander en de gemeente. Hier zijn in de toekomst andere bronnen aan te koppelen.
- Plattenburg: Er is restwarmte van een datacentrum. Deze warmte kan worden toegevoegd aan een Modulair Energie Systeem. Hiermee kunnen in de eerste fase 350-700 woningen worden verwarmd. In de toekomst kunnen we aan het energiesysteem nog andere bronnen koppelen.
- Malburgen-West, Saksen Weimar, Nieuw Monnikenhuizen, Stadseiland, Plantagebuurt/Nieuwe Aa en Tuin van Elden: In deze vijf buurten werken we toe naar een individuele all-electric oplossing voor alle bewoners. De gemeente onderzoekt hoe ze bewoners hierbij kunnen helpen.
- Immerloo II: De woningcorporaties willen zes flats (600 woningen) aardgasvrij maken. Ze gebruiken hiervoor het warmtenet van Vattenfall met warmte van de AVR.

1. Kansrijke buurten voor ontwikkeling decentraal warmtenet

1.1 Kronenburg

Het gaat om ongeveer 500 woningen en 500 woningequivalenten aan kantoren. Dit kunnen 2000 woningequivalenten worden. Een woningequivalent is de hoeveel warmte die een gemiddelde woning gebruikt.

Aanleiding

Het gemaal van Waterschap Rivierenland wordt vervangen. Een goed moment om daar een warmtewisselaar te plaatsen waarmee we warmte kunnen winnen uit oppervlaktewater. EQUANS (voorheen Engie) en Firan hebben al afspraken gemaakt om twee kantoorgebouwen aan te sluiten op deze warmte. De corporaties gaan een deel van hun bezit opknappen en isoleren. De gemeente ziet een kans om hierbij aan te sluiten. We willen meer groen en we willen de leefbaarheid en veiligheid verbeteren.

Techniek

De warmtewisselaar van het gemaal wint dus warmte. Deze techniek wordt thermische energie uit oppervlaktewater (TEO) genoemd. Het is een betrouwbare bron. Het levert warmte op midden temperatuur (70/40 graden). De warmte wordt opgeslagen in de bodem als deze niet gebruikt hoeft te worden zoals in de zomer. De appartementen worden geïsoleerd naar label A. En ze worden voorzien van een aansluiting voor elektrisch koken.

Financiën

De provincie Gelderland heeft in 2019 een proeftuinsubsidie toegekend van bijna 5 miljoen euro. De gemeente draagt bij met 490.000 euro uit het klimaatfonds.

Omvang

De eerste stap is om twee grote kantoorgebouwen aan te sluiten. Het gaat om het gebouw Rijnpoort en het Belastingkantoor. Deze gebruiken veel warmte: samen ongeveer 500 woningequivalenten. Daarna worden 386 woningen aangesloten. De meeste hiervan zijn huurwoningen van de corporaties Vivare en Volkshuisvesting. Achttien woningen zijn geen huurwoningen.
De eigenaren van deze woningen zitten in een vereniging van eigenaren met Vivare.

1.2 Elderveld-Noord

Het gaat om 804 woningen.

Aanleiding

De rioolwaterzuivering aan de Drielsedijk in Arnhem-Zuid heeft restwarmte. Hiermee kunnen we woningen Elderveld-Noord verwarmen. Daarnaast willen de woningcorporaties woningen opknappen en renoveren.

Techniek

De rioolwaterzuivering kan warmte leveren. De techniek heet thermische energie uit afvalwater (TEA). De rioolwaterzuivering heeft in totaal warmte voor 5.000 woningequivalenten. De warmte zal centraal worden opgewaardeerd en op 70-40 graden via een warmtenet worden geleverd aan de woningen. De huishoudens zullen om te koken moeten overstappen naar elektrische fornuizen.
We moeten de woningen isoleren tot label C met een aanpassing aan de radiatoren of naar ongeveer label B. De woningen in dit deel van de buurt hebben gemiddeld label C. De corporaties overwegen om hun bezit verder te isoleren naar label A. Woningeigenaren kunnen meedoen met een deel van de renovatieplannen van de corporaties.

Omvang

In Fase 1 gaat het om 804 woningen, waarvan ongeveer 700 huurwoningen en 100 koopwoningen. Wij hebben een intentieverklaring getekend met een aantal partijen, waaronder EQUANS, Liander, Firan en de woningcorporaties Vivare en Volkshuisvesting.

Financiën

Wij hebben van het Rijk een proeftuinbijdrage van ongeveer 6 miljoen euro gekregen. Wij dragen als gemeente 490.000 euro bij vanuit het Klimaatfonds. Op dit moment wordt er gewerkt aan een voorlopig ontwerp. We verwachten begin 2022 tot een contract te komen.

Mogelijke uitbreiding

Bij het ontwerp van fase 1 kijken we of het voordelig is om heel Elderveld-Noord aan te sluiten. Het gaat dan om 1.350 woningequivalenten. Winnen van energie uit afvalwater is technisch mogelijk en betrouwbaar. Maar ook dit project is duur en heeft een hoge onrendabele top. Het kan dus alleen met subsidies en financiële bijdragen.

Participatie

De bewoners zijn via een brief en een bewonersavond geïnformeerd over het project. Voor de zomer van 2021 hebben we een enquête gehouden onder alle woningeigenaren. Zo kregen we inzicht of zij bereid zijn om de overstap te maken. Hiernaast richten wij een werkgroep van bewoners op en werken wij toe naar een passend aanbod voor woningeneigenaren. De corporaties nemen alle kosten voor de huurders voor hun rekening.

1.3 Hoogkamp

Het gaat om 660 woningen.

Aanleiding

Hoogkamp is als Wijk van de Toekomst al een lange tijd bezig met de energietransitie. De bewonerswerkgroep Hoogkamp Energie is al vanaf 2016 actief. Bij een eerder onderzoek naar de haalbaarheid van een decentraal warmtenet was ook de buurt Sterrenberg betrokken. Dit bleek achteraf een te dure oplossing. Hoogkamp is verder gegaan om een passende warmtevoorziening te vinden.

Techniek

We onderzoeken een Buurt Energie Systeem (BES). Dat is een lokaal warmtenet gevoed door lucht-waterwarmtepompen. Het systeem kan worden uitgebreid en verder verduurzaamd. Hoogkamp Energie wil als buurtcoöperatie het warmtenet beheren en exploiteren. Ze willen het professioneel aanpakken door voor verschillende onderdelen professionele partijen in te huren. Bijvoorbeeld voor warmteproductie, transport en levering. Het systeem is geschikt voor de eerste fase, 660 woningen en is goed uit te breiden naar meer woningen.

In een eerste verkenning blijkt dat de kosten meer dan de helft lager uitvallen dan een eerder onderzocht systeem. Hiermee kunnen we met inzet van subsidies en bijdragen tot een passend aanbod komen voor bewoners om over te stappen. Het Buurt Energie Systeem is een concept van Alliander.

Partijen hebben samen met de gemeente in juni 2021 een intentieovereenkomst getekend. Er zal nu een verdiepend onderzoek plaatsvinden. Voor Hoogkamp zullen wij eind oktober 2021 een Proeftuin bijdrage bij het Rijk aanvragen van ongeveer 4 miljoen euro voor het aardgasvrij maken van een deel van de buurt Hoogkamp.

Leden van de werkgroep Hoogkamp Energie zijn de trekkers van het initiatief. De gemeente faciliteert. Bewoners worden al vanaf 2016 door de werkgroep geïnformeerd en betrokken bij de energietransitie. Er worden straatambassadeurs ingezet om per straat met individuele bewoners het gesprek over energie en duurzaamheid aan te gaan. In de buurt zijn veel acties georganiseerd om bewoners te ondersteunen bij het verduurzamen. Bijvoorbeeld een
collectieve inkoop voor isolatie en zonnepanelen, maatwerkadviezen en warmte-camera-scans. Inmiddels hebben meer dan 250 bewoners één of meerdere keren een bewonersavond bezocht. De bewoners zijn in 2020 tijdens twee bijeenkomsten geïnformeerd over het Buurt Energie
Systeem. Een aantal bewoners twijfelde over de meerwaarde van een Buurtenergieco-operatie.
De zorg was met name of dit dan wel professioneel genoeg ingevuld kon worden. In het najaar van 2021 is er een enquête uitgezet onder de bewoners. Zo doen ze breed onderzoek hoe de buurt staat ten opzichte van de energietransitie en de overstap naar een Buurt Energie Systeem. Tot nu toe hebben meer dan 100 bewoners hun belangstelling geregistreerd voor een buurtenergiecoöperatie.

1.4 Plattenburg

Het gaat in de eerste fase om 350-700bestaande woningen

Aanleiding

In Plattenburg staat een datacentrum met veel restwarmte. Volkshuisvesting heeft plannen om 144 woningen op te knappen en te isoleren. De eigenaar van het d atacenter wil graag zijn restwarmte kwijt. Een Intentieovereenkomst tussen partijen Firan, Dataplace, Volkshuisvesting en gemeente zal in het najaar van 2021 ondertekend worden. Mogelijk dat de nieuwbouw van Klok/BPD in een latere fase aansluit.

Techniek

De restwarmte vanuit het datacentrum kunnen we gebruiken om woningen te verwarmen. De warmte die vrijkomt is ongeveer 30 graden. Deze warmte kan worden toegevoegd aan een Modulair Energie Systeem. Dit Modulair Energie systeem kent dezelfde techniek als de BES in Hoogkamp. Het voordeel van dit systeem is dat we er meerdere toekomstige bronnen op kunnen aansluiten. De eerste fase zal bestaan uit de aansluiting de bestaande woningen van Volkshuisvesting en particuliere woningen. De woningen van Volkshuisvesting zullen geïsoleerd worden naar ongeveer label A. In volgende fases kan de rest van Plattenburg worden aangesloten en de overige gebouwen op het Akzo terrein. Op dit moment loopt er een onderzoek naar de haalbaarheid en betaalbaarheid van dit energiesysteem.

Participatie

De bewoners van Plattenburg zijn via een online bijeenkomst geïnformeerd over de kansen van hun buurt en waar we nu staan.

2. Kansrijke buurten voor all-electric oplossing

2.1 Malburgen-West, Saksen Weimar, Nieuw Monnikenhuizen, Stadseiland, Plantagebuurt/Nieuwe Aa en Tuin van Elden

Ongeveer 2000 woningen.

Aanleiding

Deze vijf buurten zijn het meest geschikt om over te stappen naar een individuele all-electric oplossing. Hier staan namelijk veel woningen gebouwd na 2005. De overstap naar een individuele all-electric oplossing is vrijwillig. Het is voor de bewoner het makkelijkst om dit te doen op een natuurlijk moment. Bijvoorbeeld als de cv-ketel aan vervanging toe is. Bij een deel van de woningen in deze buurten is binnen nu en tien jaar de cv-ketel afgeschreven. Dit is een natuurlijk moment om een overstap te maken naar elektrisch (of eventueel hybride) verwarmen.

De gemeente heeft de mogelijkheden voor alternatieve warmteopties onderzocht. De buurtbewoners zijn in de zomer van 2021 geïnformeerd over de uitkomst van het onderzoek. Vanuit Saksen Weimar is de werkgroep Energietransitie Saksen Weimar betrokken bij de opdrachtverlening en invulling van het onderzoek en vanuit Stadseiland de werkgroep Duurzaam Stadseiland.

We maken zoveel mogelijk gebruik van de financiële regelingen die er zijn, zoals de ISDE-subsidie. Zo verleiden we zoveel mogelijk mensen om over te stappen. Woningeigenaren uit andere buurten dan hier aangegeven mogen ‘meeliften’ op het aanbod van ondersteuningsmaatregelen van de gemeente.

Acties

De gemeente richt zich in eerste instantie op drie acties in deze buurten:

- Inzicht in bereidheid van bewoners: door bijvoorbeeld wijkgesprekken en enquêtes krijgen we meer inzicht in de houding van woningeigenaren ten opzichte van een all-electric oplossing. Zo weten we welke voorwaarden bewoners en ondernemers hebben om over te stappen. Ook levert dit inzicht in de natuurlijke momenten waarop bewoners willen overstappen, zoals wanneer de cv-ketel vervangen wordt. Een eerste enquête staat gepland voor eind 2021.
- Passend aanbod ondersteuning: Op basis hiervan komen we met een passend aanbod. Zo helpen we woningeigenaren om de overstap te maken. Denk hierbij aan: goede informatie, maatwerkadviezen, subsidies en collectieve inkoopacties. Ook woningeigenaren in andere buurten kunnen hier aan meedoen. In 2022 wordt een passend aanbod gemaakt dat een eerste uitrol krijgt in het derde kwartaal van 2022.
- Aandacht voor duurzame elektriciteit: Warmtepompen vragen elektriciteit. Ook deze willen we duurzaam opwekken. Dit valt niet binnen de Transitievisie. Maar het is wel relevant voor het bredere programma New energy made in Arnhem en de beschikbare netcapaciteit van de netbeheerder.

3. Kansrijke buurt voor centraal warmtenet (warmte AVR)

3.1 Immerloo II (600 woningen)

De corporaties hebben het initiatief genomen om de flats in Immerloo II aardgasvrij te maken. In Immerloo II staan zes flats die zijn aangesloten op het warmtenet van Vattenfall met warmte vanuit de AVR. Het betreffen vier flats van Volkshuisvesting en twee flats van Vivare. Beide woningcorporaties zijn hier al een tijd bezig met plannen voor grootschalig onderhoud. Voor het warm tapwater en koken wordt gekozen voor een elektrische oplossing. Volkshuisvesting start nog in 2021 met de verduurzaming van de 4 flats waarbij ook de overstap wordt gemaakt naar aardgasvrij tapwater en koken. Ook Vivare zal ook op termijn deze overstap maken. Ze proberen alle bewoners persoonlijk te betrekken en vrijwillig de overstap te laten maken. Voor de flats van Volkshuisvesting ging maar liefst 95% van de bewoners akkoord met de plannen.

Berenschot

innoforte
DHC in control

GEMEENTE
Arnhem

Warmtenetstrategie en rolbepaling gemeente Arnhem

Eindrapportage

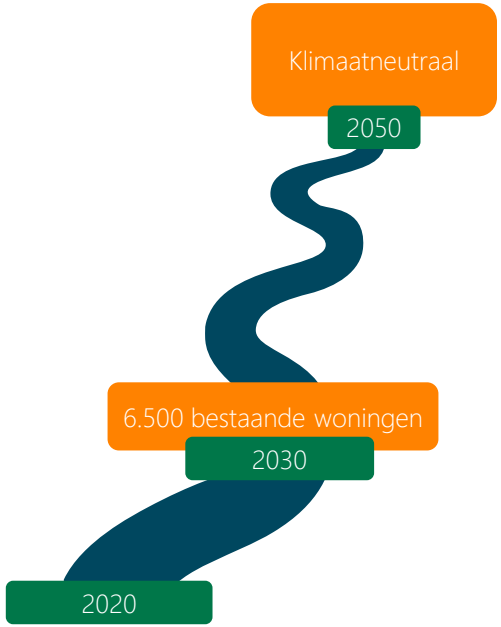
Bram Brouwer, Rutger Bianchi, Anne Koot en Roelant Sanders

De gemeente is aan zet bij het realiseren van duurzaamheidsdoelen

In het Klimaatakkoord is afgesproken dat de gebouwde omgeving in 2050 aardgasvrij is. Gemeenten krijgen hierbij een belangrijke rol toebedeeld; zij zijn verantwoordelijk voor het opstellen van een Transitievisie Warmte en zullen (naar alle waarschijnlijkheid) middels de Warmtewet 2.0 verantwoordelijk worden voor het toekennen van warmtekavels.

De gemeente Arnhem heeft zichzelf daarnaast ook een aantal doelen gesteld, waaronder 6.500 bestaande woningen aardgasvrij verwarmd met lokale warmte in 2030. Het aanwijzen van buurten voor collectieve warmtesystemen middels warmtekavels zijn daarbij een mogelijke optie om bij te dragen aan de gestelde doelen.

Een warmtekavel betreft een gebiedsafbakening waarbinnen zich wijken/gebouwen bevinden waarvoor de gemeenten collectieve warmte overweegt. De gemeente krijgt tevens de bevoegdheid om per warmtekavel een warmtebedrijf aan te wijzen. Het aangewezen warmtebedrijf heeft de wettelijke taak om een collectief warmtesysteem binnen het warmtekavel tegen zo efficiënt mogelijke kosten met een duurzame en betrouwbare kwaliteit te realiseren.*

*Voortgang wetstraject warmtewet 2, december 2020

Een warmtenetstrategie als leidraad voor het behalen van duurzaamheidsdoelen

- Bij het bepalen van de landelijke en gemeentelijke doelstellingen rondom de verduurzaming van de gebouwde omgeving speelt collectieve warmte een belangrijke rol.

- Mogelijkheden voor de ontwikkeling van collectieve warmte worden mede beïnvloed door:
  - de beschikbare (duurzame) warmte
  - de vraag naar collectieve warmte (afhankelijk van prijsontwikkeling collectieve warmte versus individuele warmte in de Arnhemse context)
  - huidige energie- en warmte-infrastructuur
  - de voorkeuren/mate van acceptatie van politieke, maatschappelijke en private stakeholders (met betrekking tot duurzame bronnen, keuzevrijheid, hybride oplossingen, betaalbaarheid, etc.).

- De beschikbare duurzame warmte en de vraag naar collectieve warmte tussen nu en 2050 is erg onzeker. Deze onzekerheid is terug te zien in de kans op het winnen van geothermie, dan wel de betaalbaarheid van aquathermie, en innovaties van individuele alternatieven (zie vraag- en bronnenanalyse).
- Dit maakt de ontwikkeling van collectieve warmte een complexe opgave, waarin er schaarste van warmtebronnen in de Arnhemse context aanwezig is (dit geldt voor veel plekken in Nederland). Hierdoor spelen verschillende verdeelvraagstukken tussen korte en lange termijn en regionaal en lokaal niveau.
- We adviseren om vanuit lange termijn visie inzichten te creëren om op korte termijn verstandig te handelen.
- Met een warmtenetstrategie kunnen we bepalen welke rol een warmtenet in Arnhem kan krijgen om de ambitie van de gemeente te behalen (what en why). Ook schept de strategie een beeld van hoe het eindbeeld bereikt kan worden (how).
- De warmtenetstrategie zal een belangrijke basis vormen voor de Transitievisie Warmte.

Mogelijkheden voor Arnhemse warmtenetontwikkeling?

Om te kunnen komen tot een beeld van de mogelijke warmtenetontwikkeling is op basis van een scenarioanalyse een beeld geschetst van een duurzame warmteoplossing voor Arnhem. Afhankelijk van de toekomstige beschikbaarheid van duurzame warmtebronnen, de prijsontwikkeling van collectieve warmte en de keuzes die hierin door de gemeenten in samenwerking met inwoners en stakeholders worden gemaakt, kunnen er 31-70 buurten aangesloten worden op een collectief warmtenet. De warmtenetten voor de twee meest uiteen liggende scenario's zijn vervolgens verder uitgewerkt.

Uitkomst van de analyse:

- Zowel op de korte als lange termijn biedt het huidige warmtenet van Vattenfall kansen om de collectieve warmte betaalbaar te maken.
- Ook buiten het huidige warmtenet van Vattenfall kan warmtenetontwikkeling plaats vinden.
- Om op de korte termijn verstandig te handelen en schaarse duurzame warmte efficiënt in te zetten, zowel vanuit korte- als langetermijnperspectief, kunnen de 31 aan te sluiten buurten als startpunt worden genomen. Dit betekent een significante groei van aansluitingen op collectieve warmte in Arnhem.
- Op de lange termijn is de warmtenetontwikkeling afhankelijk van een aantal kantelpunten. Deze kantelpunten zijn te vinden in:
  - de warmtebronontwikkeling: de vondst van geothermie als duurzame bron voor warmtenetontwikkeling, de opslagmogelijkheden voor warmte
  - Innovatie: bij alternatieve verduurzamingsopties, bij collectieve warmtenetontwikkeling.

In de toekomst kunnen in Arnhem 31 tot 70 buurten worden aangesloten op een collectief warmtenet. Hoeveel buurten daadwerkelijk worden aangesloten op een collectief warmtenet, is afhankelijk van de beschikbare duurzame warmte en de vraagontwikkeling naar collectieve warmte.

In dit document staan de belangrijkste stappen van de ontwikkeling van een advies rondom collectieve warmte beschreven

Aanpak: van analyse tot advies

Inhoudsopgave van dit document

Hoofdstuk 1: Aanloop naar warmtenetstrategieën	p6
Hoofdstuk 2: Warmtenetstrategie	p14
Hoofdstuk 3: Bronnenstrategie	p29
Hoofdstuk 4: Gemeentelijke interventies warmtenetontwikkeling	p34

Bijlages:

1. Vraaganalyse
2. Bronnenanalyse
3. Achtergrond scenario's
4. Betrokken stakeholders
5. Verkenning tracés en kosten
6. Analyse marktfalen & wettelijk kader

Berenschot

Berenschot

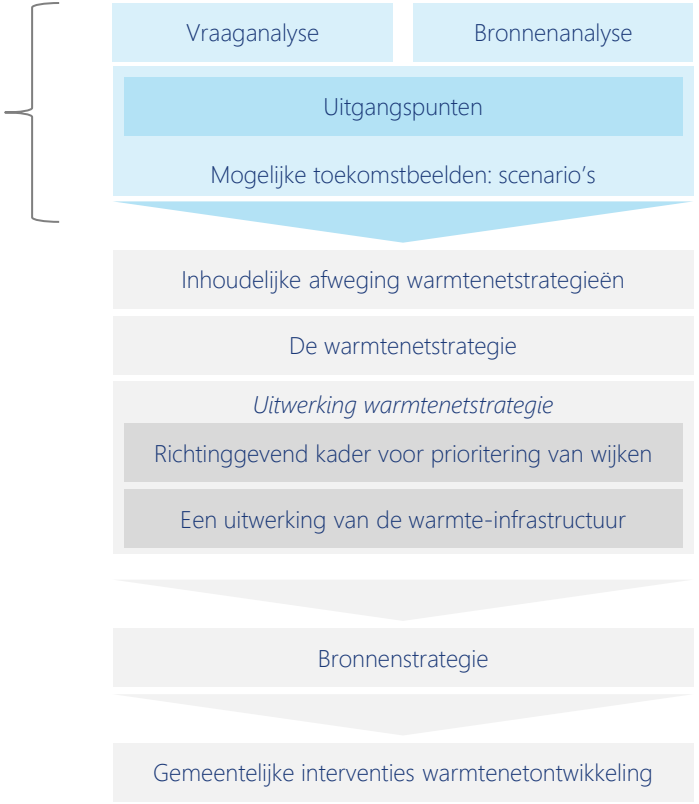
1 Aanloop naar warmtenetstrategieën

Mogelijke toekomstbeelden vormen de basis van de warmtenetstrategie

In dit hoofdstuk worden, op basis van een techno-economische benadering, vier scenario's gepresenteerd. Deze scenario's zijn mogelijke toekomstbeelden van de stad en het aantal buurten in Arnhem dat in het betreffende scenario aangesloten zijn op een warmtenet.

Wij werken met scenario's om rekening te houden met grote onzekerheden waarin de warmtenetstrategie ontwikkeld wordt. Door de grootste onzekerheden als basis te gebruiken voor de scenario's worden de uitersten van het toekomstige eindbeeld in kaart gebracht. Het daadwerkelijke eindbeeld zal redelijkerwijs ergens tussen deze uitersten liggen.

De scenario's zijn gebaseerd op twee analyses: een analyse naar de warmtevraag en een analyse naar de warmtebronnen. Deze analyses zijn toegevoegd in de bijlage.

Uitgangspunten voor opstellen scenario's [1/3]

De uitgangspunten geven de kaders waar binnen de scenario's zijn opgesteld. Dit zijn keuzes die op alle scenario's van toepassing zijn. Deze vijf uitgangspunten zijn opgesteld op basis van de techno-economische analyses*, bestaande uit beleidsstukken en de expertise van Berenschot en Innoforte. De uitgangspunten zijn getoetst bij de gemeente en professionele stakeholders.

Uitgangspunten:

1. We richten ons op een MT-warmtenet voor bestaande bouw.
2. Nieuwbouw wordt niet aangesloten op een HT/MT collectief warmtenet.
3. Voor de piek- en back-upvoorziening is op termijn een duurzame bron nodig om het warmtenet volledig te verduurzamen.
4. Daar waar naar verwachting in de toekomst een hybride warmtepomp (in combinatie met groen gas) aanzienlijk** goedkoper is dan warmtenetten, wordt geen keuze voor warmte gemaakt.
5. In wijken waar nu tenminste al voor 50% een collectief warmtenet aanwezig is wordt er vanuit gegaan dat deze wijk verder op warmtenet wordt aangesloten. Dit geldt ook voor lopende ontwikkelingen, ic Elderveld en Kronenburg

De vijf uitgangspunten worden hieronder en op de volgende pagina's nader toegelicht.

1. We richten ons op een MT-warmtenet voor bestaande bouw.

- Voor de gebouwde omgeving is midden temperatuur (MT; 70 graden) kostenefficiënter dan lage temperatuur (LT; 40 graden).
- LT is zeer kostbaar in te passen in de gebouwde omgeving omdat dit vergaande isolatie vergt en een separate tapwateroplossing per pand. Het financiële voordeel van een warmtenet (investeringen met name buiten de woning en minimale inpassingen binnen de woning) wordt bij een LT warmtenet hierdoor teniet gedaan.
- Nieuwe LT-bronnen kunnen worden ingevoed door op te waarderen naar MT. Opwaardering naar HT wordt echter (te) kostbaar.
- HT blijft mogelijk in uitzonderijke situaties: De voorkeur heeft een doorgroeiscenario waarin van HT naar MT wordt toegewerkt en HT-warmte een beperkte plek krijgt in de binnenstad (monumentale panden).

* Voor achtergronddocumenten zie bijlage 1 (vraaganalyse), bijlage 2 (bronnenanalyse) en de bronnencatalogus.
** Zie bijlage 3 voor toelichting hoe dit verwerkt is in deze studie.

Uitgangspunten voor opstellen scenario's [2/3]

2. Nieuwbouw wordt niet aangesloten op een HT/MT collectief warmtenet.

Inzet van MT-warmte op plekken waar een individuele all-electric oplossing (te) kostbaar is, heeft de voorkeur. Bij Nieuwbouw dient een individuele all electric toegepast te worden of op een Lage Temperatuur collectieve warmte.

Er zijn echter twee situaties die een uitzondering hier op zijn:

- Bij lopende ontwikkelingen met bestaande afspraken in anterieure overeenkomsten, gebiedsvisies of nota van uitgangspunten, waar MT/HT voor nieuwbouw nog niet uitgesloten is of waar zelfs in sommige gevallen aansluiten op het HT-/MT-warmtenet van Vattenfall wordt voorgesteld. Met de betreffende partijen/betrokkenen gaat de gemeente wel in over de actualisering van de afspraken op basis van huidige inzichten.
- Wanneer een transportleiding langs een nieuwbouwwijk komt (verdeling infrastructurele kosten over meerdere aansluitingen). Ook in die situatie heeft all-electric voor nieuwbouw de voorkeur, maar kan door specifieke lokale omstandigheden een uitzondering worden gemaakt om nieuwbouw toch aan te sluiten op een MT warmtenet.

3. Voor de piek- en back-upvoorziening is een duurzame bron nodig om het collectief warmtenet volledig te verduurzamen.

- Aardgas zal alleen als transitiebrandstof gebruikt kunnen worden, en wordt op termijn uitgefaseerd.
- We gaan ervan uit dat er (te) weinig groen gas beschikbaar is*.
- Daarmee blijft biomassa over als mogelijk noodzakelijke brandstof om het warmtenet volledig te verduurzamen. Biomassa wordt door de gemeente Arnhem echter niet beschouwd als duurzame energiebron. Derhalve moet een andere oplossing worden gezocht voor de verduurzaming van de piek- en back-upvoorziening. Die oplossing is nu niet voor handen. Houtige biomassa is derhalve niet meegenomen als basislast en zodoende dus ook niet opgenomen in de scenario's.

Piek- en back- upvoorziening

Het uitrollen van een warmtebron op basis van de piekvraag in de winter is zeer kostbaar en betekent veelal dat warmte bronnen in de zomer onder benut worden, dan wel dat veel warmte verloren gaat. Om deze reden is een back-up en piekketel noodzakelijk naast de inzet van duurzame basislastbronnen. Deze piekketel voorziet vaak in 20-30% van de totaal geleverde warmte en is meestal gasgestookt maar kan ook op biodiesel, hernieuwbaar gas of zelfs elektriciteit werken. In het huidige warmtenet in Arnhem is de inzet van de piekketels anders dan in de meeste warmtenetten minder dan 20%, onder meer door het gebruik van warmtebuffers.

Openbaar

Uitgangspunten voor opstellen scenario's [3/3]

4. Daar waar hybride warmtepompen aanzienlijk** goedkoper zijn dan warmtenetten, wordt geen keuze voor warmte gemaakt.

- Groen gas is momenteel niet beschikbaar. De verwachting is dat tenminste 20% van de woningen in de toekomst wel met Groen gas (of op termijn waterstof) verwarmd wordt in combinatie met een hybride warmtepomp*. Groen gas lijkt in veel panden de goedkoopste optie, echter de beschikbaarheid van groen gas richting de toekomst is (zeer) beperkt dus dit kan niet overal zonder meer ingezet worden.*
- Daarom heeft het de voorkeur om in die gevallen waar het prijsverschil tussen een warmtenet en de hybride warmtepomp klein is, toch voor een warmtenet te kiezen.
- Wanneer de hybride warmtepomp in combinatie met Groen gas echter veel goedkoper is, is het kostentechnisch wenselijker om voor de hybride optie te kiezen.

5. In wijken waar nu tenminste al voor 50% een warmtenet aanwezig is, wordt er vanuit gegaan dat ook de meeste resterende woningen in deze (deel)buurt op het warmtenet worden aangesloten.

- Op die manier kan op goede wijze gebruik worden gemaakt van de huidige infrastructuur, wat zorgt voor relatief lagere kosten.

Voor het strategische niveau van de warmtenetstrategie is uitgegaan van buurten. Buurten zijn vaak het aggregatieniveau op basis waarvan systeemkeuzes worden gemaakt. Buurten zijn echter niet altijd homogeen. Vooral wanneer bepaalde delen van een buurt veel nieuwer of juist ouder zijn, of heel andersoortige bouw dan de meeste andere woningen in die buurt, kan een andere systeemkeuze voor deze woningen meer voor de hand liggen. Dit moet blijken bij nadere bestudering van buurten in een volgende fase.

* Kamerbrief: Routekaart Groen Gas, 30 maart 2020; Berenschot, Kalavasta, Klimaatneutrale energiescenario's 2050 (2020) ; VEH, Wat stoppen met aardgas kost, Kostenoverzicht per woningtype en energielabel.
** Zie bijlage 3 voor toelichting hoe dit verwerkt is in deze studie.

De grootste onzekerheden in kaart

De voorkeur per buurt voor de toekomstige duurzame warmtevoorziening, is gebaseerd op een integrale afweging van kosteneffectiviteit (betaalbaarheid op basis van total cost of ownership (TCO) en duurzaamheid. Uit een analyse naar de warmtevraag en het (toekomstige) warmteaanbod blijkt deze selectie sterk afhankelijk van twee onzekerheden:

1. De prijsontwikkeling van collectieve warmte ten opzichte van andere alternatieven (all-electric of hybride) is onzeker waardoor toekomstige businesscases moeilijk te voorspellen zijn.

Er zijn veel buurten waar de kosten[1] van een warmtenet niet veel verschillen met de kosten van individuele duurzame warmteoplossingen.

2. De beschikbaarheid en hoeveelheid duurzame warmtebronnen is onzeker.

Warmtebron	Toekomstig beschikbare warmte gematigde inschatting		Toekomstig beschikbare warmte optimistische inschatting	
Restwarmte AVR	1400 TJ	51900 weq[2]	2690 TJ	99600 weq
Overige restwarmte	70 TJ	2600 weq	130 TJ	4800 weq
Geothermie	130 TJ	4800 weq	1490 TJ	55200 weq
Aquathermie	1370 TJ	50700 weq	Zeer veel TJ	Zeer veel weq
Zonthermie	0 TJ	0 weq	320 TJ	11900 weq
TOTAAL	**2910 TJ**	**110.000 weq**	**> 6000 TJ**	**Zeer veel weq**

[1] Met kosten wordt bedoeld de Total Cost of Ownership, waarin kosten voor installatie, en energiekosten geïntegreerd zijn
[2] Weq staat voor woningequivalent, wat gelijk is aan 27 GJ. In de praktijk gebruikt een gemiddelde woning in Arnhem meer warmte dan 27 GJ.

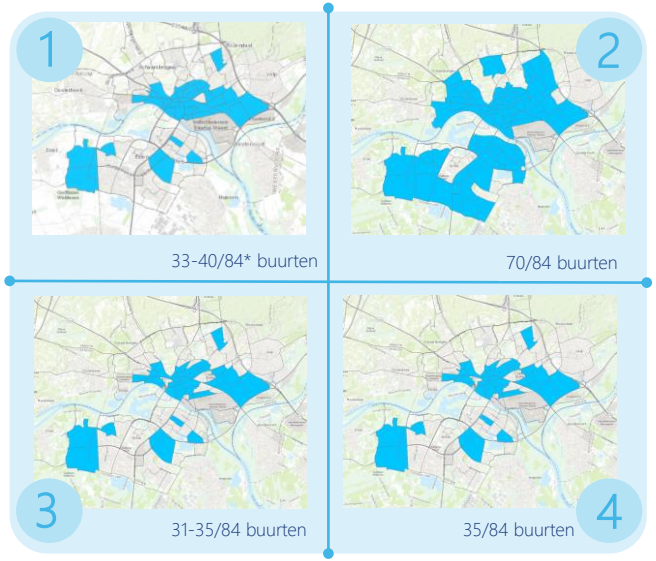
Introductie scenario's

Er zijn op basis van de twee grootste onzekerheden (zie vorige pagina) vier scenario's ontwikkeld. Deze scenario's schetsen de mogelijke toekomst van de ontwikkeling van de warmtevraag en -aanbod.

In bijlage 3 is nadere toelichting op (de totstandkoming van) deze scenario's opgenomen.

Prijsontwikkeling van warmte (bronnen) t.o.v. individuele opties is **gunstig** voor warmte

- Prijs van warmtebronnen ontwikkelt zich **gunstig** t.o.v. individuele opties.
- Er kunnen echter **maar enkele** nieuwe warmtebronnen worden ontwikkeld.

- Prijs van warmtebronnen ontwikkelt zich **gunstig** t.o.v. individuele opties.
- Er kunnen bovendien **veel nieuwe warmtebronnen** worden ontwikkeld.

Weinig warmtebronnen beschikbaar

In de toekomst zijn er **veel** nieuwe warmtebronnen

- Prijs van warmtebronnen ontwikkelt zich **ongunstig** t.o.v. individuele opties.
- Er kunnen bovendien **maar enkele** nieuwe warmtebronnen worden ontwikkeld.

- Prijs van warmtebronnen ontwikkelt zich **ongunstig** t.o.v. individuele opties.
- Er kunnen echter **veel nieuwe warmtebronnen** worden ontwikkeld.

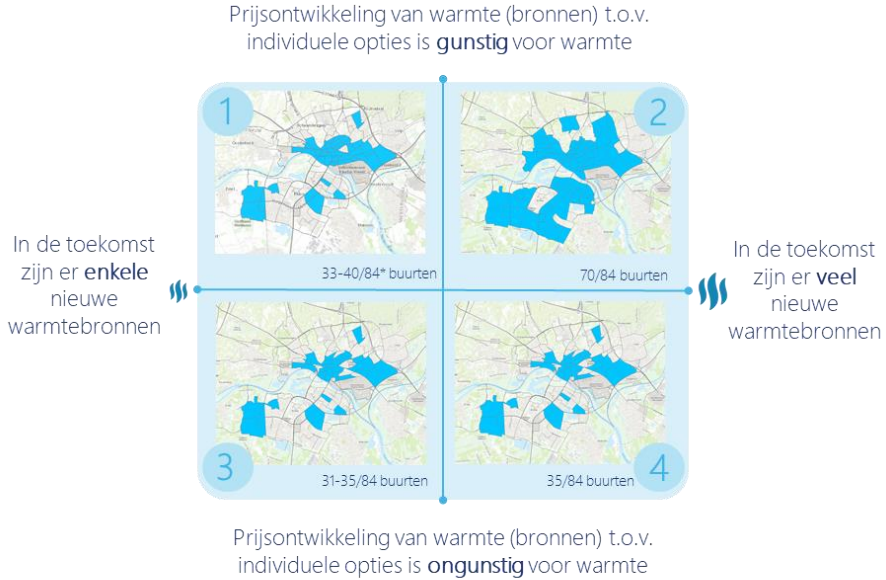
Prijsontwikkeling van warmte (bronnen) t.o.v. individuele opties is **ongunstig** voor warmte

* Arnhem kent 83 buurten. Echter, vanwege de grote verschillen in type bebouwing in Rijkerswoerd-Oost is deze buurt opgeknipt in 2 delen.

De scenario's bieden een aantal inzichten relevant voor de strategie

Bevindingen

- In alle scenario's is een omvangrijke uitbreiding van het bestaande warmtenet van Vattenfall een logische keuze in het bepalen van het voorkeursalternatief (qua kosten en gebruik duurzame bronnen).
- Warmte is een schaars goed dat in twee van de vier (1 & 2) scenario's tot een verdelingsvraagstuk leidt (regionaal/lokaal).
- Buurten die in aanmerking komen voor een warmtenet, liggen vrijwel allemaal met elkaar in verbinding; dit maakt één efficiënte hoofdinfrastructuur mogelijk.
- In alle gevallen waarin een warmtenet voordeliger blijkt te zijn dan all-electric, blijkt midden temperatuur goedkoper te zijn dan lage temperatuur. Dat komt omdat voor lage temperatuur de woning verregaand geïsoleerd moet worden (label A of beter) en dat is kostbaar (zie vraaganalyse).
- De mate waarin geïsoleerd wordt, heeft invloed op het aantal buurten dat met de beschikbare warmte verwarmd kan worden.

Berenschot

2

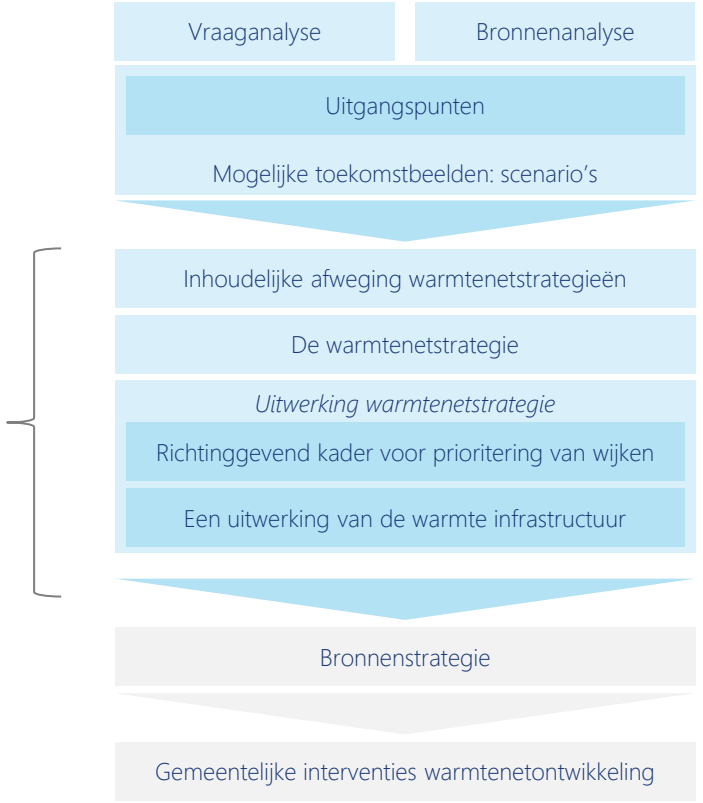
De warmtenetstrategie

De warmtenetstrategie komt voort uit de scenario's en uitgangspunten

In dit hoofdstuk wordt geadviseerd over de vraag: **Wat is verstandig handelen voor de gemeente Arnhem bij het ontwikkelen van collectieve warmtenetten?**

In dit hoofdstuk is de inhoudelijke afweging tussen mogelijke warmtenetstrategieën opgenomen en de uiteindelijke korte en lange termijnwarmtenetstrategie. Afsluitend is de warmtenetstrategie uitgewerkt in:

1) een richtinggevend kader met afwegingscriteria om te komen tot de prioritering van wijken die je wilt aansluiten op een warmtenet
2) Een uitwerking van de warmte-infrastructuur voor het temperatuurniveau en het tracé van het warmtenet

Vijf strategieën voor warmtenetontwikkeling in Arnhem

Om tot de inventarisatie van mogelijke strategieën te komen is gebruik gemaakt van de volgende input:

1. De bronnenanalyse geeft inzicht in huidige groeiperspectieven o.b.v. bestaande en potentiële warmtebronnen (zie bijlage 2).
2. De vier scenario's geven de uithoeken van het speelveld en de inhoudelijke basis weer waar groei van warmtenetten plaats kan vinden. Afhankelijk van het scenario (onzekerheden) zijn collectieve warmteoplossingen mogelijk in tussen de 40% en 80% van de buurten (zie pagina 13)
3. Input van stakeholders* en de gemeente. Op deze manier zijn verschillende visies op de warmtenetontwikkeling in Arnhem meegenomen.

Bovenstaande input heeft geleid tot vijf strategieën voor warmtenetontwikkeling. Onderscheidend binnen deze strategieën is enerzijds het wel of niet redeneren vanuit het mogelijke eindbeeld (scenario's). Anderzijds verschilt de keuze voor losse nieuwe warmtenetten of de keuze voor één integraal warmtenet.

De strategieën zijn gebaseerd op technisch inhoudelijke mogelijkheden en bevatten nog geen voorkeur voor de governance en of rolinname van de gemeente en/of derden.

	Strategieën voor warmtenetontwikkeling	Beschrijving
0	Geen interventie vanuit gemeente	Gezien de onzekerheden, kosten, innovatie, wettelijk kader beschikbaarheid van warmte onderneemt de gemeente geen acties voor warmtenetontwikkeling.
1	Inzet op korte termijn kansen (zonder eindbeeld als richtinggevend kader)	Gemeente geeft ruimte voor warmtenetontwikkeling op basis van o.a. bottum-upinitiatieven als dit op korte termijn tot resultaat kan leiden. Hierbij wordt geen inhoudelijk kader gehanteerd of lange termijn afweging gemaakt (scenario's)
2	Inzet op kleine warmtenetten	Warmtenetontwikkeling met kleine opzichzelfstaande warmtenetten, niet per se gekoppeld aan het bestaande warmtenet. De warmtenetontwikkeling vindt plaats waar nieuwe duurzame bronnen beschikbaar zijn en waar de warmtenetten in het eindbeeld opportuun zijn (zie de scenario's van pagina 13).
3	Inzet kleine warmtenetten + uitbreiding huidig warmtenet	Warmtenetontwikkeling zowel met nieuwe opzichzelfstaande warmtenetten, als vanuit het bestaande warmtenet. De warmtenetontwikkeling vindt plaats waar duurzame bronnen beschikbaar zijn en waar de warmtenetten in het eindbeeld opportuun zijn (zie de scenario's van pagina 13).
4	Inzet op uitbreiding huidig warmtenet	Warmtenetontwikkeling vanuit het bestaande warmtenet van Vattenfall. De warmtenetontwikkeling vindt plaats waar nieuwe en huidige duurzame bronnen beschikbaar zijn en waar de warmtenetten in het eindbeeld opportuun zijn (zie de scenario's van pagina 13).

*Voor dit onderzoek hebben verschillende interviews en sessies met stakeholderplaats gevonden, zie ook bijlage 4.

Waardering van strategieën o.b.v. kaders gemeente

Om te bepalen wat verstandig handelen is voor de gemeente Arnhem, zijn de strategieën gewaardeerd o.b.v. kaders van de gemeente Arnhem. De gemeente Arnhem heeft in verschillende documenten en moties, kaders en doelen gesteld voor de verduurzaming van Arnhem, die van invloed zijn op warmtenetontwikkeling. Deze kaders zijn onder de volgende drie criteria gevat:

6.500 woningen aardgasvrij in 2030

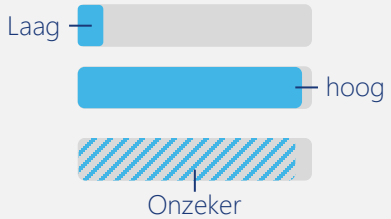
Snelheid, de gemeente Arnhem heeft als doel gesteld om in 2030 6.500 bestaande woningen aardgasvrij te verwarmen met lokale warmte. Om dit voor elkaar te krijgen is een bepaalde snelheid in de verduurzaming noodzakelijk.

Betaalbaarheid, de gemeenteraad in Arnhem heeft aangegeven dat bewoners niet méér mogen gaan betalen dan ze nu doen. Waardering van betaalbaarheid op basis van impact van de strategie op de betaalbaarheid voor heel Arnhem.

Duurzaamheid, snelheid gaat niet voor duurzaamheid in doelstelling van het aardgasvrij maken van woningen. Duurzaamheid is daarin randvoorwaardelijk.

Waardering waarden vanuit perspectief gemeente Arnhem

Het waarderen van criteria is moeilijk te kwantificeren. Causaliteit ontbreekt dikwijls. Anders gezegd is de bijdrage van een strategie aan doelen niet te isoleren, maar wel te beredeneren. Daarom is per waarde voor elk scenario een kwalitatieve beoordeling gedaan met een beschrijving van de redenatie. Deze beoordeling geeft een indicatie van het effect van de ontwikkeling van een dergelijke situatie t.o.v. andere situaties op de geanalyseerde waarde.

Strategie 3 en 4 zijn vanuit de gemeente bezien het meest wenselijk

		Snelheid (6.500 aardgasvrije woningen in 2030)	Betaalbaarheid (Arnhem totaal)	Duurzaamheid
0	Geen interventie vanuit gemeente	Doordat de gemeente regie krijgt vanuit de warmtewet 2.0 voor verdere warmtenet ontwikkeling betekent niets doen ook direct een vacuüm voor voortgang en besluitvorming voor nieuwe warmtenetontwikkelingen.	Zeer onzeker afhankelijk van prijsontwikkelingen en innovaties naar de toekomst toe.	Als de gemeente geen actie onderneemt en geen warmtekavels uitgeeft dan wel actief bronnen ontwikkelt, is de enige ontwikkeling op duurzaamheid t.a.v. warmtenetten het pad dat opgelegd wordt vanuit warmtewet 2.0 voor het bestaande warmtenet.
1	Inzet op korte termijn kansen (zonder eindbeeld als kader)	Met deze strategie kan veel snelheid gemaakt worden, door te beginnen op plekken waar de meest haalbare businesscase te maken is. Gevaar is wel dat, door niet te kijken naar verdeling van warmte naar de toekomst, schaarse warmte op termijn niet meer aanwezig is voor moeilijk te verduurzamen buurten.	Uitermate onzeker en afhankelijk van prijsontwikkeling van alternatieven en beschikbaarheid van warmte.	Warmtewet 2.0 bepaalt hierin een minimum pad, extra stappen afhankelijk van sturing gemeente*
2	Inzet op kleinschalige warmtenetten	Met deze strategie wordt uitbreiding vanuit het huidige net uitgesloten, hierdoor worden de opties voor warmtenetontwikkeling beperkter. Vanuit bekende bronnen kunnen businesscases gemaakt worden. Doorlooptijd is echter lang voor bron ontwikkeling i.c.m. nieuw warmtenet en de haalbaarheid onzeker.	Ontwikkeling van kleinschalige warmtenetten is, afhankelijk van de bron, per aansluiting relatief kostbaar (losse piek & back-up).	Warmtewet 2.0 bepaalt hierin een minimum pad, extra stappen afhankelijk van sturing gemeente
3	Inzet kleinschalige warmtenetten + uitbreiding bestaand warmtenet	Deze strategie laat ruimte voor nieuwe warmtenetten maar ook ontwikkeling vanuit het bestaande warmtenet van Vattenfall. Hiermee zijn er veel opties voor uitbreiding op de korte termijn binnen de scenario's en is ruimte voor lokale wensen. Onzekerheid zit in complexiteit samenwerking en regierol gemeente op o.a. groeiscenario's.	Sterk afhankelijk van de verhouding van uitbreiding kleinschalige warmtenetten t.o.v. huidig net en bron ontwikkeling.	Warmtewet 2.0 bepaalt hierin een minimum pad, extra stappen afhankelijk van sturing gemeente
4	Inzet op uitbreiding bestaand warmtenet	Vanuit het bestaande warmtenet van Vattenfall is groei het snelst te realiseren, een businesscase is sneller te maken en de benodigde infrastructuur voor leveringszekerheid is reeds aanwezig. Risico zit in draagvlak en beeldvorming.	Aaneensluiting van buurten maakt efficiënte hoofdinfrastructuur mogelijk, delen van piek- en back-upvoorziening, verder afhankelijk van bronontwikkeling	Warmtewet 2.0 bepaalt hierin een minimum pad, extra stappen afhankelijk van sturing gemeente

*In warmtewet 2.0 worden steeds strengere duurzaamheidseisen gesteld aan warmtenetten richting 2030. Dit geschetste pad richting 2030 is het minimum waar een warmtebedrijf aan moet voldoen. De gemeente kan hier los van ook op sturen.

Conclusies inhoudelijke afweging

Conclusies analyse warmtenetontwikkeling in Arnhem

- Voor bestaande bouw is midden temperatuur (MT; 70 graden) kostenefficiënter dan lage temperatuur (LT; 40 graden).
- LT is zeer kostbaar in te passen in bestaande bouw omdat dit vergaande isolatie vergt en een losse tapwateroplossing per pand. Het financiële voordeel van een warmtenet (investeringen met name buiten de woning en minimale inpassingen binnen de woning) wordt hierdoor teniet gedaan.
- Nieuwe LT-bronnen kunnen ingevoed worden door op te waarderen naar MT. Opwaardering naar HT wordt echter (te) kostbaar.
- HT blijft mogelijk: Dit sluit een doorgroeiscenario niet uit, waarin van HT naar MT wordt toegewerkt en HT-warmte een beperkte plek krijgt in de binnenstad (monumentale panden).
- Strategie 3 (inzet kleinschalige warmtenetten + uitbreiding bestaand warmtenet) en strategie 4 (inzet op uitbreiding bestaand warmtenet) zijn het meest wenselijk en scoren het hoogst op de criteria snelheid, betaalbaarheid en duurzaamheid.

De warmtenetstrategie

Op basis van de uitgevoerde analyses en de inhoudelijke afweging tussen de verschillende warmtenetstrategieën is er een groei van warmtenet(ten) mogelijk, waarmee 31-70 buurten aangesloten worden op één of meerdere warmtenetten.

Hoeveel buurten daadwerkelijk aangesloten kunnen worden, is sterk afhankelijk van de beschikbare duurzame warmte en de vraagontwikkeling naar collectieve warmte (zie pagina 13).

Een keuze tussen strategie 3 (inzet kleinschalige warmtenetten + uitbreiding bestaand warmtenet) en strategie 4 (inzet op uitbreiding bestaand warmtenet) is vanuit de onzekerheden in warmtebronontwikkeling en innovatie momenteel moeilijk te maken, ondanks dat er potentiële techno-economische voordelen zijn om vanuit één integraal warmtenet te redeneren (zie volgende slide). Strategie 3 houdt de meeste opties voor warmteontwikkeling open, waarmee strategie 3 momenteel ook de voorkeur krijgt voor de korte termijn.

Wanneer er nieuwe inzichten ontstaan over de (collectieve) vraag naar warmte, over de warmtebronontwikkeling, innovaties, en veranderingen in de wetgevende context (warmtewet 2) is het opportuun om de keuze voor strategie 3 of 4 te heroverwegen.

- Om op de **korte termijn** verstandig te handelen en de schaarse duurzame warmte efficiënt in te zetten, is het aan te raden om de huidige beschikbare duurzame warmte in te zetten, in de wijken waar warmtenetten in alle scenario's het meest voordelig zijn (31 buurten; zie voor uitwerking prioritering wijken pagina 22-23). Dit zou op de korte termijn al een significante groei van aansluitingen op het huidige warmtenet als de ontwikkeling van nieuwe warmtenetten in Arnhem kunnen betekenen.
- Op de **lange termijn** is de warmtenetontwikkeling afhankelijk van een aantal kantelpunten. Deze kantelpunten zijn te vinden in:
  - De warmtebronontwikkeling: de vondst van geothermie als duurzame bron voor warmtenetontwikkeling, de opslagmogelijkheden voor warmte, etc.
  - Innovatie: bij alternatieve verduurzamingsopties, bij collectieve warmtenetontwikkeling

Zowel op de korte als lange termijn biedt het huidige warmtenet kansen om de collectieve warmte betaalbaar te maken.

Techno-economische voordelen van de ontwikkeling van één integraal warmtenet

Op de lange termijn is er een significante uitbreiding van het huidige warmtenet van Vattenfall mogelijk (en daarmee de ontwikkeling van één integraal duurzaam warmtenet). Ook is er de mogelijkheid op de ontwikkeling van separate warmtenetten. Wanneer vanuit één integraal warmtenet wordt geredeneerd, zijn er potentiële techno-economische voordelen te behalen:

- Groei van het warmtenet op basis van nieuwe duurzame warmtebronnen kan vaak efficiënter plaats vinden. Buurten kunnen overgaan op warmte uit het bestaande warmtenet (al dan niet m.b.v. piek- en back-upinstallaties), parallel aan de ontwikkeling van de duurzame warmtebron. Dit helpt bij de rentabiliteit van de nieuwe duurzame warmtebron doordat deze dan direct bij aansluiten een hoge benuttingsgraad heeft. Dit voordeel kan aanzienlijk zijn doordat het realiseren van warmtenetaansluitingen in de bestaande bouw tijdsintensief is en het vollooprisico* hoog.
- Het tweede voordeel van een integraal warmtenet zit in de efficiënte exploitatie. Piek- en back-upinstallaties kunnen verdeeld worden over het net en basislastbronnen en warmteopslag vullen elkaar potentieel aan. Hierdoor ontstaat een betere match van vraag en aanbod waardoor een beperktere inzet van piek- en back-upinstallaties vereist is.

*Het vollooprisico, is het risico dat de geprognosticeerde warmtevraag (aantal aansluitingen) voor het aan te leggen warmtenet te traag gaat dan wel niet volledig plaatsvindt. Hierdoor blijven inkomsten uit warmte voor deze verwachte aansluitingen uit, terwijl hier wel reeds infrastructuur voor aangelegd is. De hoofdinfrastructuur moet namelijk in één keer voor de gehele warmtevraag aangelegd worden. Elk jaar dat de verwachte capaciteit dus niet benut (“volgelopen”) is, vermindert de rentabiliteit.

Richtinggevend kader voor uitwerking warmtenetstrategie

Onderstaande strategieën 2, 3 en 4 redeneren vanuit het techno-economische eindbeeld van het warmtenet voor Arnhem. Uit de afweging (zie pagina 18) blijkt dat strategie 3 (inzet kleinschalige warmtenetten + uitbreiding bestaand warmtenet) en strategie 4 (inzet op uitbreiding bestaand warmtenet) het meest wenselijk zijn.

Rechts is een eerste uitwerking van een richtinggevend kader weergegeven waarlangs de afweging, welke wijk op het warmtenet aangesloten kan worden, vorm kan krijgen. Op de volgende slide is dit kader uitgewerkt naar afwegingscriteria voor de prioritering per wijk.

De warmtenetstrategieën

0	Niks doen	Geen gebruik van richtinggevend kader
1	Inzet op korte-termijn kansen (zonder eindbeeld als richtinggevend kader)	Geen gebruik van richtinggevend kader
2	Inzet op kleine warmtenetten	Ontwikkeling met inhoudelijk kader
3	Inzet kleine warmtenetten + uitbreiding huidig warmtenet	Ontwikkeling met inhoudelijk kader
4	Inzet op uitbreiding huidig warmtenet	Ontwikkeling met inhoudelijk kader

Concept richtinggevend kader bestaande uit:

Inhoudelijk uitgangspunten

- ✓ In beginsel alleen warmtenetontwikkeling daar waar deze in het eindbeeld (scenario's) voorzien is
- ✓ Midden temperatuur warmte voor bestaande bouw, evt. uitzondering in de binnenstad afhankelijk van lange termijn beschikbaarheid Hoge temperatuur warmte
- ✓ Nieuwbouw niet op HT/MT warmtenet
- ✓ Gebruik duurzame bronnen op termijn voor piek- en back-upvoorziening
- ✓ Buurten die al voor het grootste gedeelte op een warmtenet zijn aangesloten, blijven hierop aangesloten
- ✓ Prioritering op basis van afwegingskader

Organisatorische uitgangspunten voor samenwerking (nader uit te werken)

- ✓ Ontwikkeling warmtenet op basis van uitgangspunten duurzaamheid, transparantie, leveringszekerheid, etc.
- ✓ Uitgewerkt naar uitgangspunten temperatuurniveau, invoeding andere bronnen, transparantie kosten & opbrengsten, duur exploitatie, tracé, etc.
- ✓ ....

Deze uitgangspunten kunnen worden uitgewerkt in warmtekavels

Richtinggevend kader voor uitwerking warmtenetstrategie in wijkontwikkeling

Om te komen tot een afweging waar en in welke buurten vóór 2030 gestart kan worden met een warmtenetontwikkeling, is rechts een afwegingskader opgenomen.

Deze weging is een kwalitatieve vergelijking die helpt om een gewogen keuze te maken. Er bestaat dan ook **geen volgordelijkheid in factoren**. Zo helpen techno-economische factoren om te kijken waar relatief gezien de beste businesscase te maken is. Daarbij kunnen renovatieplannen van de corporaties of vervanging van ondergrondse infrastructuur er bijvoorbeeld voor zorgen, dat een buurt die techno-economisch minder scoort dan een andere buurt, toch eerder aan bod komt.

Strategische route

2 Inzet op kleine warmtenetten

3 Inzet kleine warmtenetten+ uitbreiding huidig warmtenet

4 Inzet op uitbreiding huidig warmtenet

Inhoudelijk kader

Techno-economische factoren

- Dichtheid warmtevraag
- Afstand tot warmtenet
- Aandeel collectief
- Aandeel gestapelde bouw
- Onzekerheid in participatie (aandeel corporatiebezit)
- label G,F.. / CO_2-impact
- Afstand tot nieuwe bron

Bijzondere belemmeringen

- Hoogteverschil
- Volle ondergrond / nauwe straten

Tijdsgebonden kansen

- Wijk-initiatieven
- Kansrijke wijken (gemeente)
- Koppelkansen: Stadsvernieuwing
- Vervangings-termijn ondergrondse e/g-infra
- Renovatie-plannen corporaties

Buurt X ✓
Buurt Y ✓
Buurt Z

2030

? buurten;
6500 aansluitingen*

*Dit door de gemeente Arnhem gestelde doel betreft 6500 extra aardgasvrije aansluitingen, onafhankelijk van de techniek. Dit kunnen dus ook aansluitingen zijn met individuele warmtepompen of anderszins.

Uitwerking lange termijn beelden in mogelijke tracés en temperatuur

Afhankelijk van de locatie van warmtebronnen, bestaande infrastructuur en warmtevraag zijn diverse warmtenettracés te bedenken. In deze uitwerking is het warmtenettracé voor de lange termijn uitgewerkt in 2 scenario's, namelijk voor de situatie waarbij er veel of juist weinig warmtebronnen beschikbaar zijn (zie pagina 27 en 28 en bijlage 5 voor een onderbouwing). Een uitwerking naar temperatuurniveau is opgenomen op pagina 25 en 26.

Vertaling van de warmtestrategie naar de infrastructuur: temperatuur

De schetsen van het warmtenet in 2050 zijn gebaseerd op de huidige visie op aardgasvrije verwarming in 2050. Natuurlijk zijn er nog veel onzekerheden met betrekking tot de ontwikkeling van de bronnen, de kosten en de mogelijke toekomstige alternatieven.

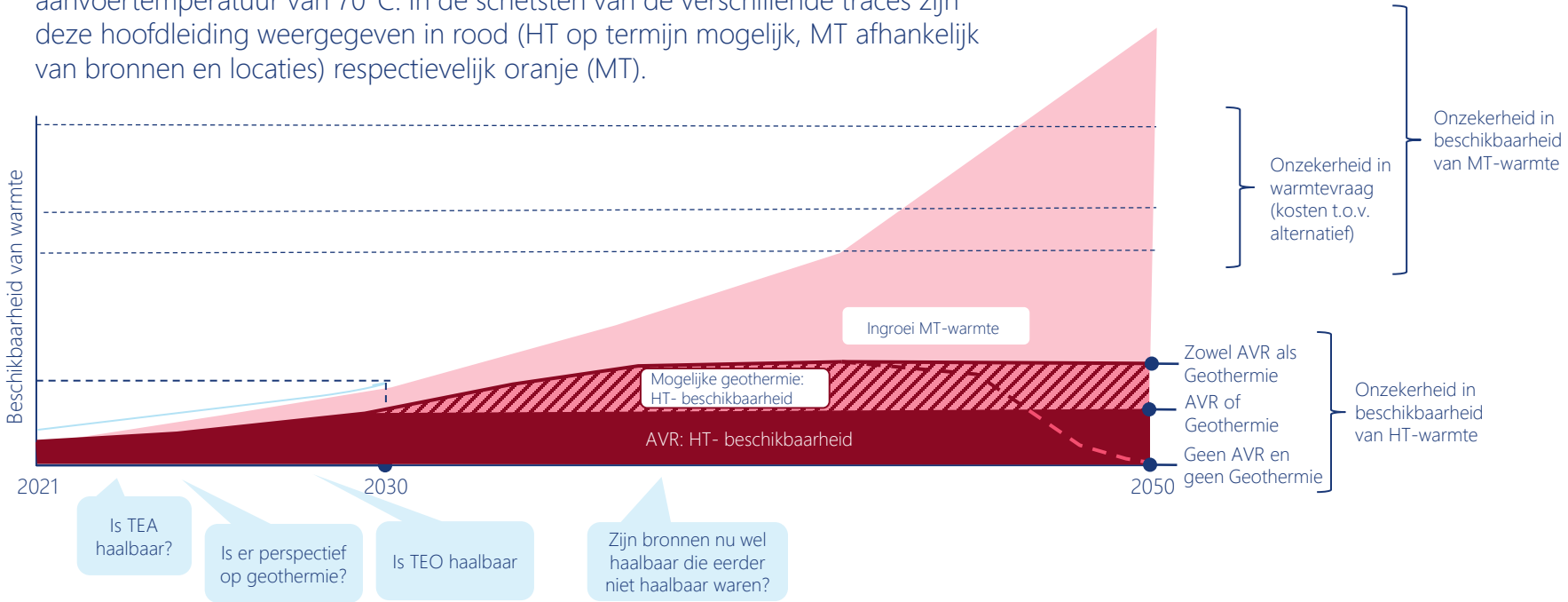
De projectie van de warmte-infrastructuur op lange termijn (2050) is vooral bedoeld om richting te geven aan de groei van het warmtenet tot 2030. Het is immers de bedoeling dat groei van het warmtenet de komende tien jaar past binnen een langetermijnvisie. Dit verkleint het risico op toekomstige capaciteitsproblemen enerzijds (te weinig transportcapaciteit) of op stranded assets anderzijds (te veel transportcapaciteit).

Een belangrijk thema bij de visie op de toekomstige hoofdinfrastructuur is het temperatuurregime. De diameter van een transportleiding kan relatief klein blijven door te kiezen voor een hoge aanvoertemperatuur (HT). Op het bestaande HT-warmtenet van Vattenfall is op moment de aanvoertemperatuur in de winter maximaal circa 120°C. Dit past prima bij de AVR als warmtebron.

We gaan er op dit moment vanuit dat de warmtebron, AVR in Duiven) ook in 2050 nog aanwezig is. Nieuwe warmtebronnen zoals TEA (RWZI) of TEO (oppervlaktewater) zullen echter niet op een dergelijke hoge temperatuur warmte kunnen leveren. We gaan daarom uit van een tweetal temperatuurregimes voor de hoofdinfrastructuur: HT met een aanvoertemperatuur van maximaal 120°C en MT met een maximale aanvoertemperatuur van 70°C. In de schetsen van de verschillende tracés zijn deze hoofdleidingen weergegeven in rood (HT op termijn mogelijk, MT afhankelijk van bronnen en locaties) en respectievelijk oranje (MT). In de distributienetten kan per wijk een temperatuurregime voor de levering aan de gebouwen worden gekozen. Uiteraard kan die niet hoger zijn dan het temperatuurregime in het transportnet. Gezien de gevoeligheid van met name oudere woningen voor de aanvoertemperatuur, willen we HT-warmte zoveel mogelijk reserveren voor oudere gebouwen in het centrum van Arnhem.

Illustratie van onzekerheid in warmtebeschikbaarheid

We gaan voor de groei van het warmtenet uit van een tweetal temperatuurregimes voor de hoofdinfrastructuur: HT met een aanvoertemperatuur van maximaal 120°C en MT met een maximale aanvoertemperatuur van 70°C. In de schetsten van de verschillende tracés zijn deze hoofdleiding weergegeven in rood (HT op termijn mogelijk, MT afhankelijk van bronnen en locaties) respectievelijk oranje (MT).

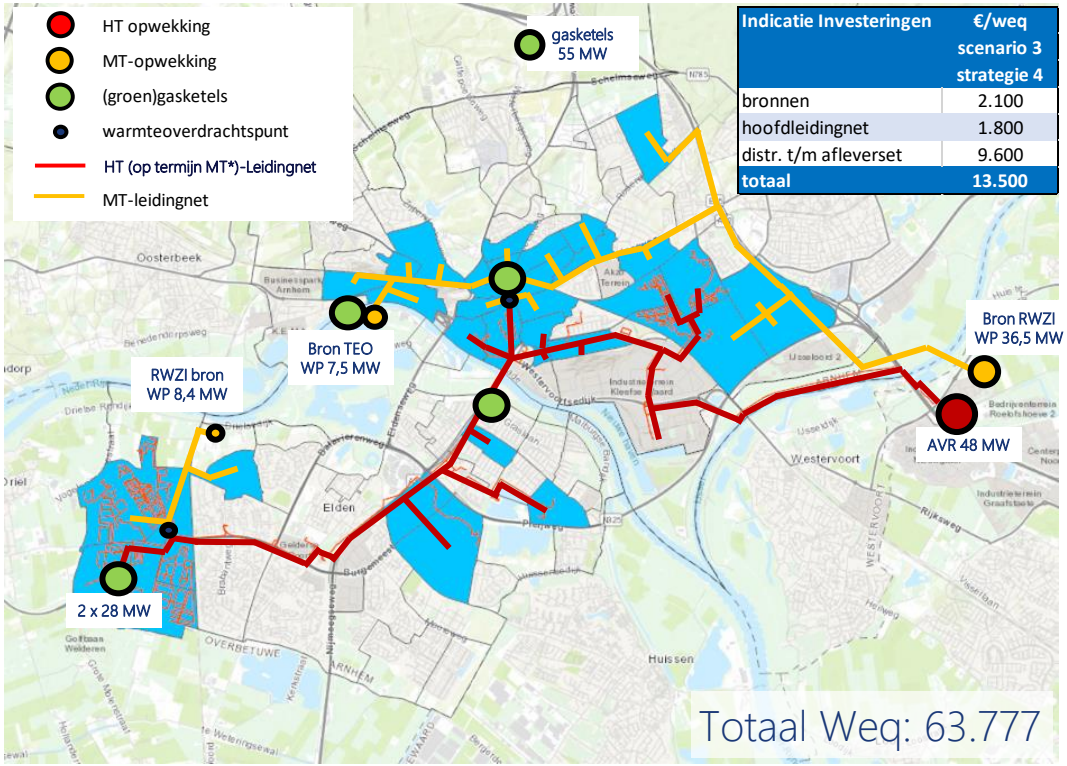

Lange termijn beeld 1: Enige duurzame warmte beschikbaar en betaalbaar in Arnhem (scenario 3)

In de rechter figuur zijn de tracés, bronnen en piek-/back-upketels te zien, die de kansrijke buurten uit Scenario 3 aansluiten op een warmtenet. Afhankelijk van de koppeling van infrastructuur middels warmteoverdrachtspunten is strategie 3 of 4 van toepassing. In dit lange termijn beeld zijn alleen de relatief zekere warmtebronnen meegenomen en gaat het scenario uit van relatieve kostbaarheid van warmte als oplossing voor vervanging van gas t.o.v. alternatieven.

In dit scenario is groei van een nieuwe grootschalige MT-infrastructuur te zien vanuit de RWZI in het oosten en in beperkte mate vanuit het warmtepotentieel uit TEO nabij de Rijn. De groei van het warmtenet kan ook vanuit het huidige HT-net plaatsvinden. De uitbreiding vindt dan plaats op MT en wordt met behulp van een warmteoverdrachtspunt gekoppeld aan het HT-net. In een later stadium kan de MT-infrastructuur worden gekoppeld aan de nieuwe MT-bronnen. Hierdoor kan sneller uitbreiding plaats vinden.

In Schuytgraaf vindt ingroei van warmte uit de RWZI plaats op MT. Dit MT-net is daarnaast gekoppeld aan het huidige net voor het delen van piek-/back-upvoorziening.

Indicatie Investeringen	€/weq scenario 3 strategie 4
bronnen	2.100
hoofdleidingnet	1.800
distr. t/m afleverset	9.600
totaal	13.500

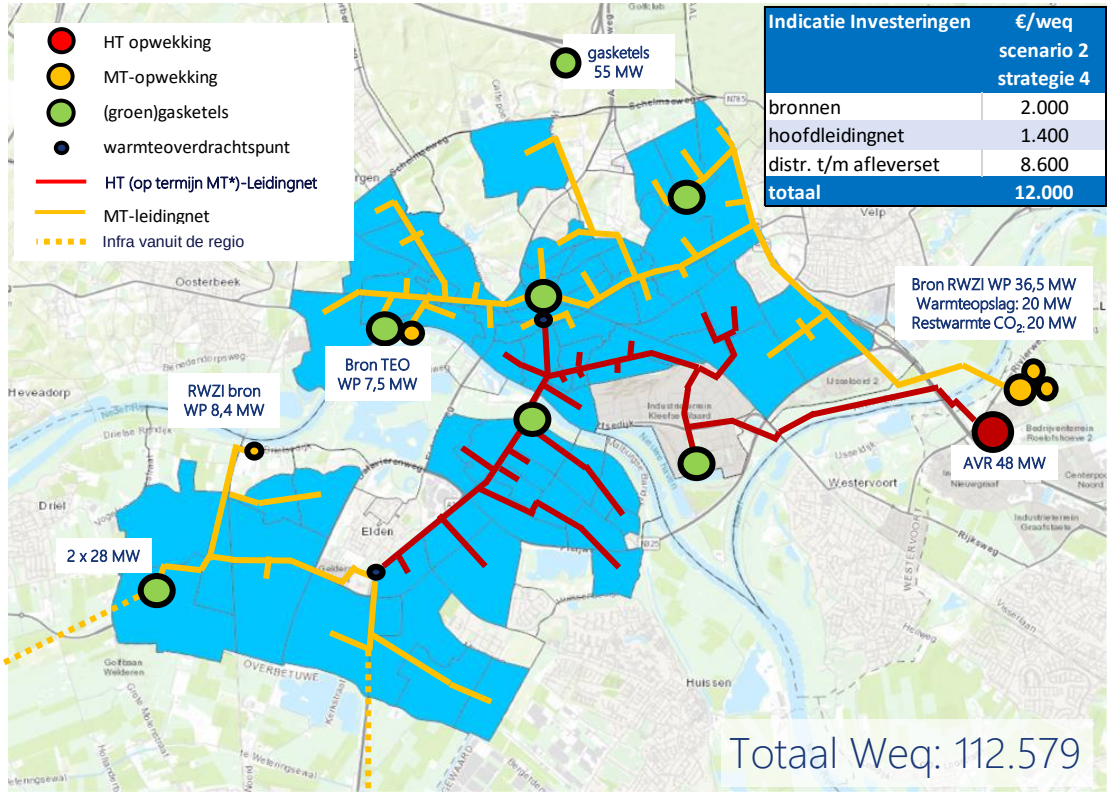
*Bestaande net is gedimensioneerd en uitgerold op HT. Daling van temp. naar MT afhankelijk van bronontwikkeling (zie ook Illustratie van onzekerheid in warmtebeschikbaarheid slide 9). Afhankelijk van locaties bronnen dan ook mogelijke extra infrastructuur noodzakelijk.

Lange termijn beeld 2: veel duurzame warmte beschikbaar en betaalbaar in Arnhem (scenario 2)

In de rechterfiguur zijn de tracés, bronnen en piek-/back-upketels te zien, die de kansrijke buurten uit Scenario 2 aansluiten op een warmtenet. Afhankelijk van de koppeling van infrastructuur middels warmteoverdrachtspunten is strategie 3 of 4 van toepassing. Zowel de relatief zekere als onzekere warmtebronnen zijn meegenomen en het scenario gaat uit van de aanname dat warmte als oplossing redelijk goedkoop is t.o.v. alternatieven.

In dit scenario is een groei van een nieuwe MT-infrastructuur in o.a. het Noorden te zien, zowel vanuit de RWZI in het oosten als vanuit het warmtepotentieel uit TEO nabij de Rijn. De groei van het warmtenet is gebaseerd op de huidige warmtebron (AVR) en (op termijn) aansluiting van de RWZI en TEO.

Daarnaast is er een beperkte uitbreiding van het bestaande HT-warmtenet in de binnenstad en gedeeltelijk in het zuidoosten mogelijk. Ook is uitbreiding van het warmtenet in o.a. de buurten Schuytgraaf en Elderveld voorzien met de RWZI-Elderveld en regionale warmtebronnen (Geothermie) waar de locatie nu nog onzeker van is. Duurzame warmte uit de regio kan mogelijk op termijn ook richting de binnenstad benut worden bij overschakeling op MT.

Indicatie Investeringen	€/weq scenario 2 strategie 4
bronnen	2.000
hoofdleidingnet	1.400
distr. t/m afleverset	8.600
totaal	12.000

*Bestaande net is gedimensioneerd en uitgerold op HT. Daling van temp. naar MT afhankelijk van bronontwikkeling (zie ook Illustratie van onzekerheid in warmtebeschikbaarheid slide 25). Afhankelijk van locaties bronnen dan ook mogelijke extra infrastructuur noodzakelijk.

Berenschot

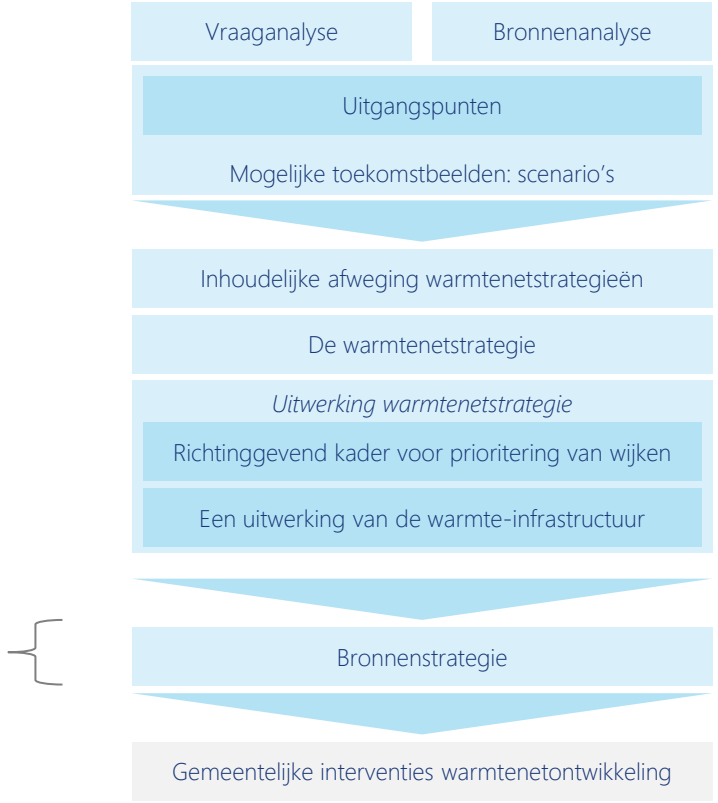
3

Bronnenstrategie

De warmtenetstrategie komt voort uit het inhoudelijk kader

In dit hoofdstuk wordt antwoord gegeven op de vraag **'Welke strategie de gemeente Arnhem kan toepassen om voor de korte en langere termijn voldoende warmte te realiseren?'**

Dit gebeurt door te inventariseren welke bronnen noodzakelijk zijn voor het toekomstige Arnhemse warmtenet en welke onzekerheden er zijn bij het realiseren van deze warmtebronnen. Vervolgens wordt op strategisch niveau bekeken welke activiteiten de gemeente kan ondernemen om deze onzekerheden te verkleinen.

Focus op het ontwikkelen en veilig stellen van nieuwe bronnen

De beschikbaarheid van warmte is voorwaardelijk voor de realisatie van de warmtenetten. Immers, alle scenario's wijzen op een aanzienlijke uitbreiding van het bestaande warmtenet. Daarom is de bronnenstrategie gericht op het ontwikkelen van zoveel mogelijk bovenlokale en lokale duurzame bronnen, waarvan de gebouweigenaren in Arnhem gebruik kunnen maken.

Uit de bronnenanalyse blijkt dat er grote onzekerheden zijn rondom de beschikbaarheid van warmte. Er is onderscheid gemaakt tussen twee type onzekerheden:

1. Techno-economische onzekerheden over de beschikbaarheid van een warmtebron voor een acceptabele prijs. Deze onzekerheden kunnen worden verkleind, door verdere verkenning en onderzoek naar warmtebronnen uit te voeren of te ondersteunen.
2. Bestuurlijke en organisatorische onzekerheden over de verdeling van beschikbare warmte tussen gemeenten en de bereidheid van broneigenaren, zoals Waterschappen, om warmte uit te koppelen. Deze onzekerheden kunnen worden verkleind door afspraken te maken omtrent het veiligstellen van deze warmte voor Arnhem.

Regievoering op het verminderen van deze onzekerheden en zo voldoende warmte te realiseren is gewenst. Zeker ook omdat enkele duurzame warmtebronnen niet vanzelfsprekend toegewezen worden aan de verduurzaming van de gebouwde omgeving in Arnhem en buiten de gemeentegrenzen liggen.

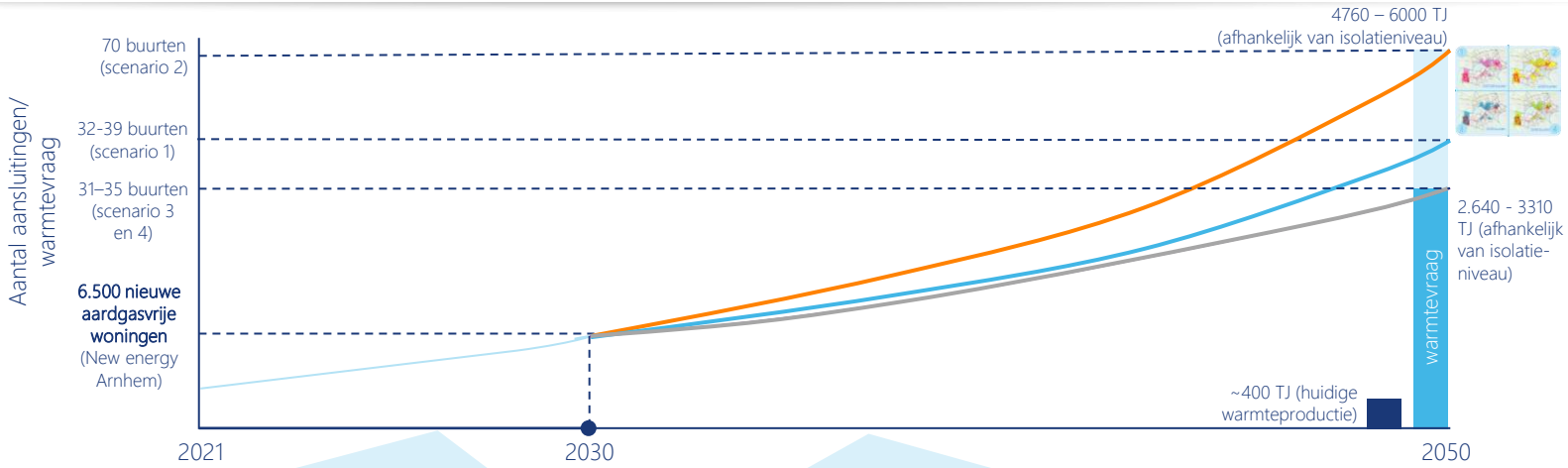
Om op de korte en langere termijn daarom voldoende nieuwe warmtebronnen beschikbaar te hebben, is het belangrijk om niet te focussen op één bron, maar breed in te zetten.

De huidige beschikbare warmte op basis van bestaande warmtebronnen bedraagt ~400 TJ (exclusief piek- en back-upketels). De huidige warmtevraag is 475 TJ en de ambitie van de gemeente om 6.500 extra woningen aardgasvrij te maken, betekent extra een warmtevraag van ~370 TJ. Dit betekent dat er richting 2030 bijna een verdubbeling aan warmte beschikbaar moet komen om de doelen te halen.

Voor de langere termijn ligt de benodigde warmte tussen de 2640 TJ (35 buurten, label B) en 4760 TJ (70 buurten, label B) afhankelijk van het scenario en het isolatieniveau. Dit betekent verdere bronontwikkeling ook na 2030.

Schets verschillende mogelijke strategieën

Om op de korte en langere termijn voldoende nieuwe warmtebronnen beschikbaar te hebben is het belangrijk om niet te focussen op één bron, maar breed in te zetten.

Warmtebronnen voor de korte termijn (tot 2030):

Om de doelstelling van 6.500 aardgasvrij in 2030 te halen met collectieve warmte*, zal ongeveer een verdubbeling van de beschikbare warmte voor Arnhem moeten worden gerealiseerd. Daarom dient eerst gekeken te worden naar warmte die tijdig gerealiseerd kan worden, dit betekent huidige en bekende potentiële bronnen:

- **Uitbreiding AVR** door verdere benutting huidige installatie (zowel voor strategie 3 als 4).
- Realiseren warmte uit **RWZI's** (Nieuwgraaf en Elderveld), oppervlakte water TEO, restwarmte-industrie voor invoeding op bestaand warmtenet (strategie 4) of als mogelijk separaat/nieuw warmtenet (strategie 3).

Warmtebron ontwikkeling lange termijn (2030-2050):

Na 2030 zal het Arnhemse warmtenet verder worden uitgebreid. Mogelijke bronnen zoals **geothermie, TEO (uit de Rijn) en zonthermie**, gecombineerd met **warmteopslag** gaan mogelijk een rol spelen. Gezien de lange ontwikkeltermijn van deze bronnen, het gedeeltelijk innovatieve karakter, de onzekerheid over hun kansrijkheid en potentie, is het belangrijk nu al verkenningen uit te (laten) voeren naar deze bronnen.

*Dit door de gemeente Arnhem gestelde doel betreft 6500 extra aardgasvrije aansluitingen, onafhankelijk van de techniek. Dit kunnen dus ook aansluitingen zijn met individuele warmtepompen of anderszins.

Mogelijke gemeentelijke interventies duurzame bronontwikkeling

Om in de toekomst voldoende warmte beschikbaar te hebben is het van belang regie te voeren op duurzame bronontwikkeling en te interveniëren op (boven)lokaal niveau. Hieronder is kort weergegeven waar deze interventies, per bron, zich op kunnen richten.

Warmtebron		Aanpak omgaan met onzekerheden	
		Techno-economische onzekerheden	Bestuurlijke en organisatorische onzekerheden
Bovenlokale warmtebronnen	AVR	Bijdragen aan duurzame toekomst warmtenet, AVR op de lange termijn	Bovenlokale en lokale Regievoering op duurzame bronontwikkeling
	RWZI Nieuwgraaf	Haalbaarheid/businesscase onderzoeken i.c.m. transportleiding 70 graden over de IJssel	
	Geothermie buiten gemeentegrens	Actief sturen op ontwikkeling geothermie in regio met perspectief voor Arnhem, o.a. door samenwerking EBN	
	Ultradiepe geothermie buiten gemeentegrens		
Lokale warmtebronnen	RWZI Elderveld	Huidige haalbaarheid/businesscase voortzetten en waar mogelijk opschalingskansen pakken (stimuleren/regisseren)	Voortzetting van lopende ontwikkeling op Elderveld en in de toekomst een mogelijk een koppeling maken met Schuytgraaf
	TEO (Rijn en overig oppervlakte water)	Locatie specifiek onderzoek geschiktheid ondergrond voor WKO i.c.m. TEO en businesscase ontwikkeling (stimuleren/regisseren)	Ruimtelijke inpassing installatie en WKO in gebied in geschikte buurt organiseren.
	Geothermie binnen gemeentegrens	Actief sturen op ontwikkeling onderzoek naar geothermie	Draagvlak en locatie
	Zonthermie	Verkenning businesscase incl. warmteopslag (stimuleren)	Ruimtelijke inpassing organiseren
	Lokale restwarmte	X	Veiligstellen ontkoppeling warmte
	Centrale omgevingsluchtwarmtepomp	Nader te onderzoeken en uit te werken optie	

Berenschot

4 Gemeentelijke interventies warmtenetontwikkeling

Van een strategie naar concrete stappen

De uitvoering van de warmtenetstrategieën vraagt inzet van verschillende stakeholders en de gemeente Arnhem. De gemeente Arnhem kan hierin verschillende rollen aannemen en keuzes maken voor wat betreft de samenwerking met stakeholders.

In dit hoofdstuk is een advies opgenomen welke rol de gemeente Arnhem zou kunnen aannemen, passend bij de warmtenetstrategieën 3 en 4.

- Het advies is uitgewerkt langs de verschillende te organiseren activiteiten ten aanzien van warmtenetontwikkeling, om te komen tot de warmtenetstrategie 3 en/of 4.
- Vervolgens is advies gegeven over gemeentelijke interventies.
- Met als uitkomst drie varianten op de benodigde samenwerking en rolinname van de gemeente.

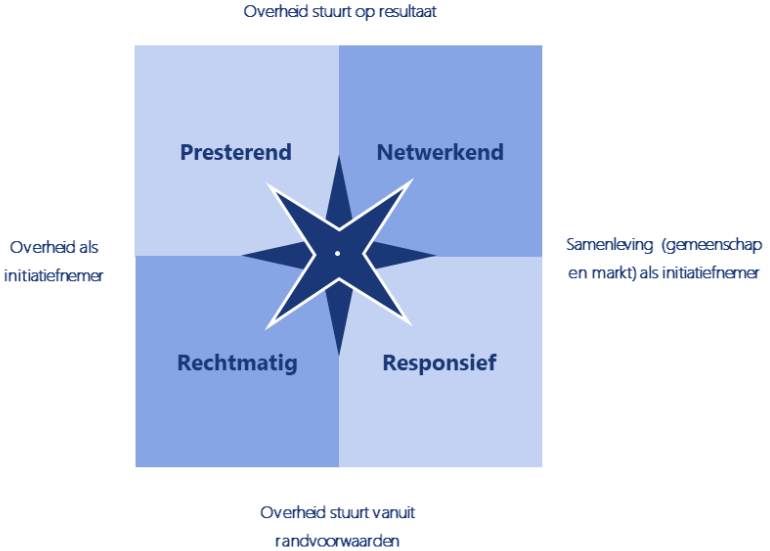
Gemeentelijke interventies warmtenetontwikkeling

Het handelingsperspectief van gemeenten in de warmtemarkt is in beginsel beperkt. Er zijn weinig wettelijke mogelijkheden om in de gebouwde omgeving de warmtevoorziening te sturen (zie bijlage 6). Daarnaast is het aannemelijk dat de huidige markt en stakeholdersituatie in Arnhem niet leidt tot de gewenste ontwikkeling van een warmtenet (zie vorige slide). Een actieve beïnvloeding van en/of samenwerking met gebouweigenaren, inwoners, woningcorporaties en warmtebedrijven is gewenst.

In de hiernaast weergegeven figuur zijn de vier perspectieven op overheidshandelen vormgegeven. Deze vier perspectieven zijn onderscheidend van elkaar over twee assen. Ten eerste de mate waarin een gemeente zelf initiatief neemt of dit initiatief aan de markt laat. Ten tweede de mate waarin de gemeente stuurt op een resultaat/prestatie of meer randvoorwaarden schept waarin het resultaat behaald kan worden.

De gewenste actieve beïnvloeding in de Arnhemse warmtemarkt komt vooral tot uiting in de presterende en netwerkende rol van de gemeente Arnhem.

Op de volgende pagina is per activiteit een advies uitgewerkt welke gemeentelijke interventie passend is.

Vier perspectieven op overheidshandelen (NSOB)

Advies gemeentelijke interventies warmtenetontwikkeling (1/2)

1. Wijkprocessen gericht op vraagontwikkeling

Geen wettelijke sturingsinstrumenten. Grote kans op marktfalen (collectieve besluit van een wijk/buurt om tot collectieve warmte over te gaan komt niet vanzelf tot stand).

- Netwerkende en responsieve gemeente gewenst
- Passende interventie is doorontwikkeling Arnhemse Wijkaanpak

2. Planontwikkeling: businesscases maken / kansen pakken / dealmaking / projectontwikkeling

Nog geen wettelijke sturingsinstrumenten. In de toekomst warmtekavels en concessie als wettelijk instrument (zie bijlage 6). Grote kans op marktfalen (businesscase-ontwikkeling komt door onrendabele businesscase onvoldoende op gang).

- Presterende en/of netwerkende gemeente gewenst
- Passende interventies zijn: inrichting projectbureau (kan i.s.m. met marktpartij of provincie) in het ondersteunen van planvorming, opstellen businesscase en projectontwikkeling.

3. Warmtebronontwikkeling

Geen wettelijke sturingsinstrumenten. Kans op marktfalen (duurzame bronontwikkeling komt onvoldoende op gang), en onrendabele businesscase blijft. Betrokkenheid gemeente van belang voor verkrijgen subsidie en afstemming vraagontwikkeling en bronontwikkeling.

- Presterende en/of netwerkende gemeente gewenst
- Passende interventies zijn: samenwerken in exploratie duurzame warmtebronnen (geothermie), faciliteren van vergunningen en mogelijk aandeelhouderschap in ontwikkeling en exploitatie.

Voor potentieel aandeelhouderschap kan nader verkend worden of en welke gemeentelijke rol in ontwikkeling en/of exploitatie van duurzame warmte bijdraagt aan het behalen van doelstellingen.

* RES= Regionale Energiestrategieën

Advies gemeentelijke interventies warmtenetontwikkeling (2/2)

4. Regionaal niveau: allocatie regionale warmtebronnen

Geen wettelijke sturingsinstrumenten. Marktfalen mogelijk (allocatie bronnen komt niet vanzelf tot stand). In het RES-proces* vindt intergemeentelijke allocatie van warmtebronnen plaats (Regionale Structuur Warmte). Daarnaast is publiek-private samenwerking mogelijk met de AVR zelf en/of Vattenfall in de uitbreiding van de warmtelevering.

- Netwerkende gemeente gewenst
- Passende interventies zijn: samenwerken en afstemmen met regionale gemeenten, samenwerken met AVR en/of Vattenfall

5. Verdere verduurzaming huidige warmtenet (verlaging temperatuur)

Geen wettelijke sturingsinstrumenten als gemeente. In de warmtewet 2 worden prestatienormen opgenomen voor de CO2-uitstoot. Verdere verduurzaming ligt daarmee in lijn met eisen uit warmtewet 2. Geen grote kans op marktfalen.

- Netwerkende gemeente mogelijk in samenwerking duurzame bronexploratie van Vattenfall.

6. Netbeheer van een warmtenet

Geen wettelijke sturingsinstrumenten als gemeente. Marktfalen onzeker en afhankelijk van kostprijs en uitwerking warmtewet 2.

- Presterende, netwerkende en/of responsieve gemeente gewenst.
- Mogelijkheid tot participatie in warmte(net) bedrijf en/of vormgeven warmtekavels en concessie

7. Exploitatie van een warmtenet

Geen wettelijke sturingsinstrumenten als gemeente. Kans op marktfalen onzeker, maar kans op overheidsfalen is minstens even groot.

- Rol en interventies: zie 6. Netbeheer van een warmtenet

Ontwikkeling warmtenetstrategie vraagt regie en afstemming tussen uit te voeren activiteiten

De ontwikkeling van een gewenst warmtenet in de gebouwde omgeving vraagt kennis en kunde in het omgaan met de risico's van warmteprojectontwikkeling. Naast de beschreven technologische onzekerheden (slide 10) zijn er diverse ontwikkelrisico's (vollooprisico, onrendabele top, zie slide 28) en politiek-bestuurlijke risico's (verandering van beleid door de tijd heen) die een rol spelen in de projectontwikkeling van warmtenetten.

De ontwikkeling van een warmtenet vraagt om continue afstemming tussen de vorm te geven activiteiten. Op deze wijze kunnen de betrokken partijen tot de beheersing van de projectrisico's komen. De gemeente is daarin afhankelijk van Vattenfall, de woningcorporaties, de gebouweigenaren en marktpartijen. Maar deze partijen zijn ook afhankelijk van de gemeente. Een samenwerking is gewenst, net als nauwe afstemming tussen de activiteiten.

De mate waarin de gemeente regie wil voeren in deze samenwerking kan verschillen. We onderscheiden drie (verder uit te werken) varianten van afstemming passend bij de warmtenetstrategieën 3 en 4.

A. Intensief betrokken, met strakke inhoudelijke sturing en participatie in een warmte-infrabedrijf parallel aan Arnhemse wijkaanpak
B. Intensief betrokken, met inhoudelijke sturing, projectbureau + expertise (businesscases + planontwikkeling) parallel aan Arnhemse wijkaanpak
C. Minder intensief betrokken, met een inhoudelijke sturing en subsidies voor planontwikkeling.

Berenschot

www.berenschot.nl
/berenschot

Berenschot

B1

Bijlage 1: Vraaganalyse

Zie separaat document

Berenschot

B2

Bijlage 2: Bronnenanalyse

Zie separaat document

Berenschot

B3

Bijlage 3: Achtergrond scenario's

Zie separaat document

Berenschot

B4

Bijlage 4: Betrokken stakeholders

Zie separaat document

Berenschot

B5

Bijlage 5: Verkenning tracés en kosten

Zie separaat document

Berenschot

B6

Bijlage 6: Analyse marktfalen & wettelijk kader

Zie separaat document

Berenschot

innoforte
DHC in control

Warmtevraaganalyse Arnhem

Bijlage 1: Vraaganalyse

Openbaar

Voor Arnhem zijn meerdere analyses uitgevoerd om inzicht te krijgen in welke aardgasvrije warmte-infrastructuur het meest geschikt is voor een buurt, uitgaande van de laagste maatschappelijke kosten. Met het rekenmodel Caldomus van Innoforte is per buurt in Arnhem, ter validatie van eerdere onderzoeken, bepaald welke toekomstige aardgasvrije infrastructuur én gebouwrenovatieniveau tot de laagste maatschappelijke kosten leiden over de gehele warmteketen. Van opwek/productie van warmte tot aan de levering in de woning en de bijbehorende verzwaring van het elektriciteitsnet.

In de analyse zijn de volgende uitgangspunten gehanteerd:

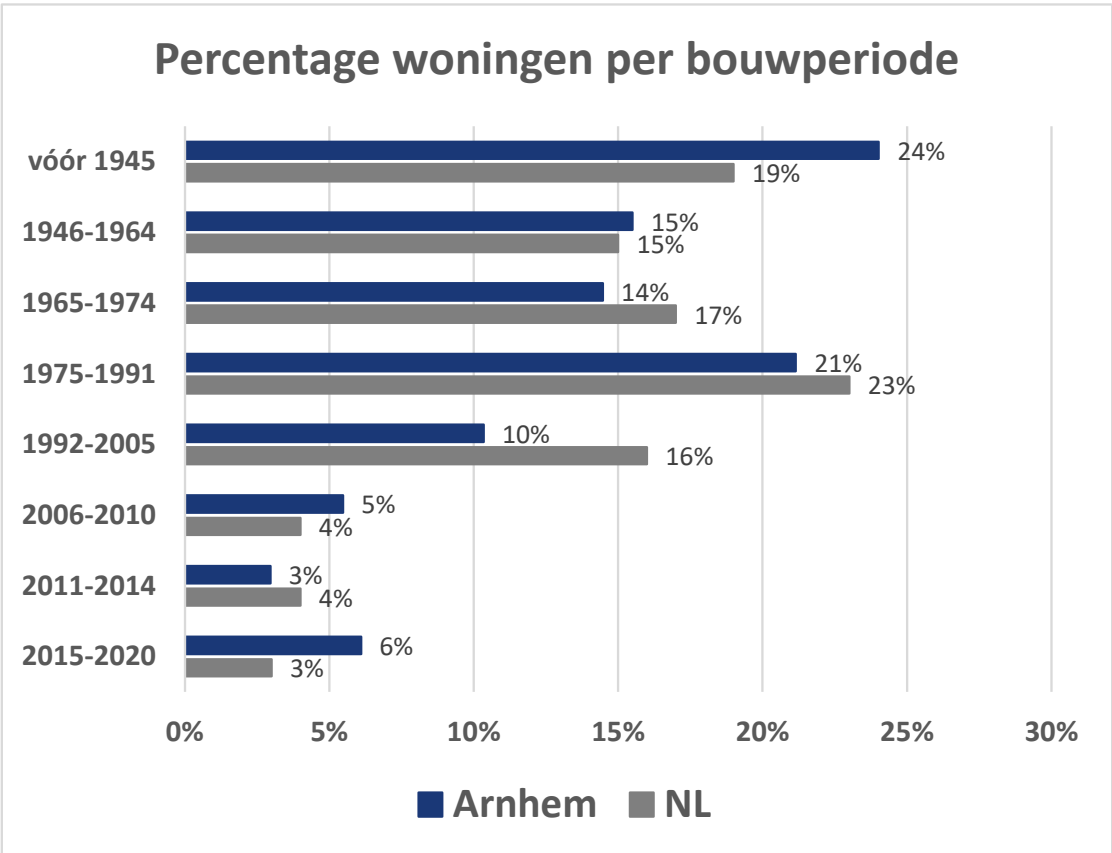
- Gegevens van gebouwen en buurten uit BAG en CBS.
- Caldomus classificeert gebouwen naar 8 woningtypen en 6 utiliteitsvormen die gebouwd zijn in 8 bouwperioden.
- Als referentie gaan we uit van aardgas verwarming. Daarmee wordt bepaald of in buurten die nu al op een warmtenet zijn aangesloten ook op basis van de huidige inzichten een warmtenet de voorkeur heeft.
- Als toekomstige infrastructuren berekenen we de voorhanden zijnde oplossingen van dit moment: de individuele all electric oplossing , midden temperatuur warmtenetten (MT, 70-40°C) en lage temperatuur warmtenetten (LT, 40-25°C).
- Om de warmtevraag van gebouwen te reduceren dienen ze bouwkundig en installatietechnisch aangepast te worden. Caldomus kent een drietal renovatieniveaus: R, R+ of R++. Na renovatie hebben deze gebouwen dan respectievelijk een energielabel B, A++ of A++++.
- Voor de energiebelastingen gaan we uit van de in het Klimaatakkoord in het vooruitzicht gestelde aanpassingen voor 2026:
  - Een verhoging van de EB met € 0,06/m^3 voor aardgas;
  - Een verlaging van de EB met € 0,05/kWh voor elektriciteit.
- De kosten voor de aanschaf van een warmtepomp zijn onderhevig aan een prijsontwikkeling. Er is rekening gehouden, met een toekomstige prijsdaling van 25%. Dit als gevolg van een groeiende markt voor warmtepompen.
- In Caldomus is, naast de drie hiervoor genoemde infrastructuren, ook gerekend met twee concepten waarbij duurzaam opgewekt groen gas (biogas of waterstof) is in te zetten voor de warmtevoorziening. Gezien de verwachte beperkte beschikbaarheid van groen gas gebruiken wij deze niet als voorkeurs toepassing. Afhankelijk van de toekomstige beschikbaarheid, kan in een later stadium een deel van de nu als all-electric geclassificeerde buurten of de buurten die nog niet eenduidig zijn te classificeren als warmtenet of all-electric mogelijk wel op groen gas worden aangesloten.
- Warmte voor industriële processen is niet meegenomen in de berekeningen vanwege de lage potentie voor levering van MT/LT warmte. De warmtevraag van industriële bedrijven is voor een groot deel toe te schrijven aan de productieprocessen die veelal warmte op een hoge temperatuur nodig hebben. De verduurzaming van deze vraag valt buiten de scope van dit rapport. Voor zover er sprake is van lage temperatuur warmte voor ruimteverwarming is de warmtevraag dichtheid van industrieterreinen laag te noemen.
- De werking en de volledige lijst met uitgangspunten van Caldomus is in een aparte bijlage beschikbaar.

Analyse gebouwde omgeving Arnhem (1)

Uit de BAG- en CBS-data voor Arnhem komen onderstaande kentallen naar voren voor het aantal woningen en het aantal woningequivalenten utiliteit:

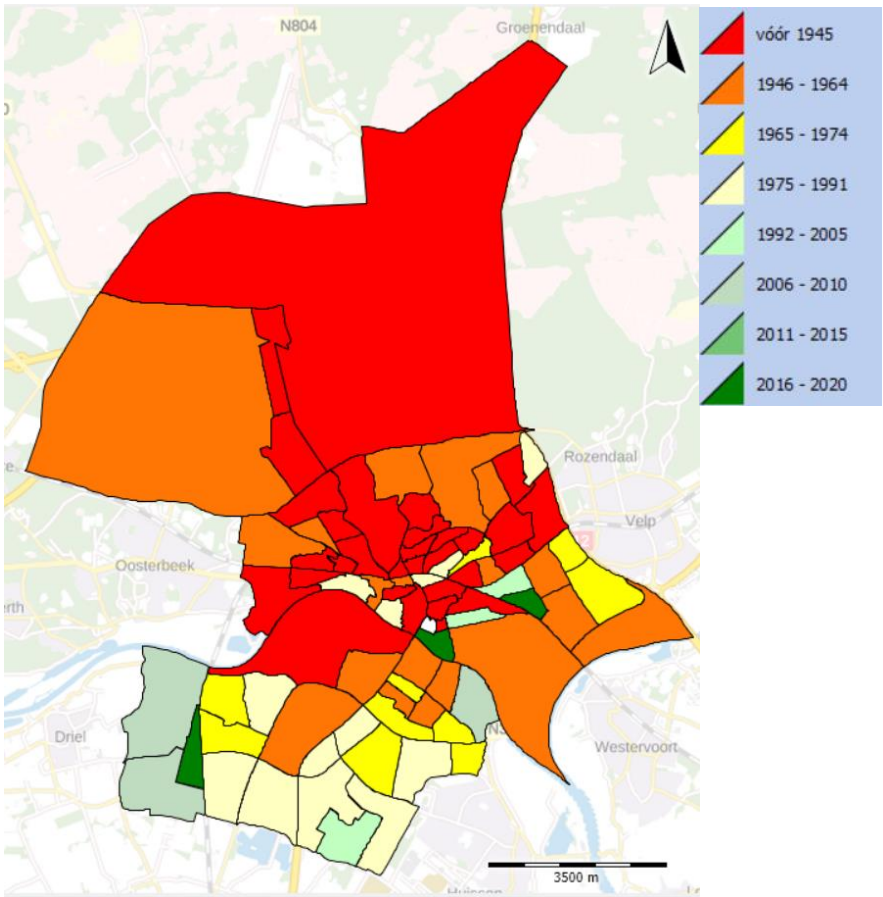
Arnhem	
Woningen	79.000
Utiliteit	
m^2	5.900.000
weq	59.000
Totaal (weq)	138.000

In onderstaande grafiek zijn de Arnhemse woningen per bouwperiode weergegeven als percentage van het totaal. Tevens zijn de landelijke gemiddelden voor deze bouwperioden weergegeven. Uit de grafiek is af te leiden dat Arnhem in grote lijnen niet bijzonder afwijkt van de landelijke trend. Alleen de bouwperiode 1992-2005 is relatief ondervertegenwoordigd. Van het totaal aantal woningen wordt al deel zonder aardgas verwarmd, met name door het warmtenet van Vattenfall. De opgave in Arnhem is nog 68.0000 woningen

Analyse gebouwde omgeving Arnhem (2)

Bouwperioden

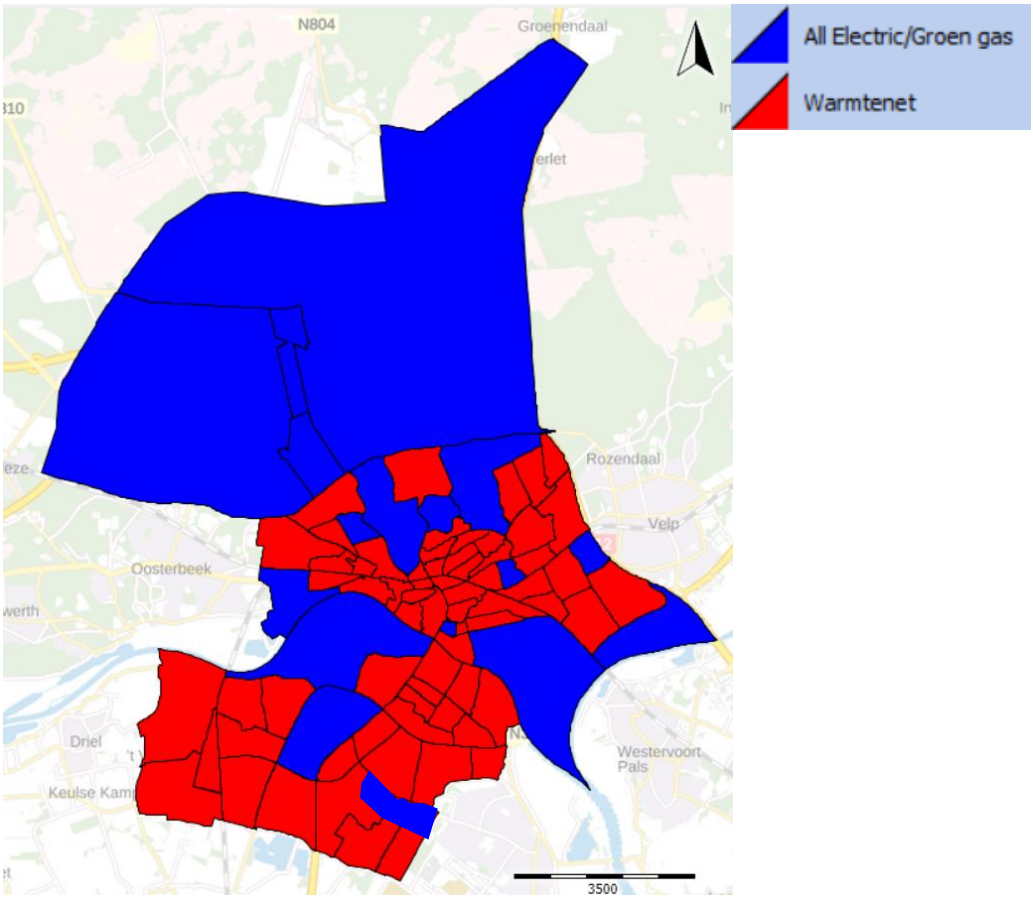

Bovenstaande kaart toont welke bouwperiode het meest vertegenwoordigd is in een bepaalde buurt in Arnhem.

Algemene beeld van de bouwperioden

- Het centrum, de daar omheen gelegen buurten en Arnhem-Noord zijn grotendeels vooroorlogs en in een groot aantal gevallen monumentaal. Monumentale panden zijn lastig na te isoleren. De kosten hiervan zijn hoog en daardoor veelal afhankelijk van een hogere temperatuur. Door de hoge woningdichtheid en de grote warmtevraag in de buurten gelegen in en rondom het centrum zou een hoge temperatuur warmtenet (>70°) aannemelijk zijn. In het centrum is het redelijk druk met leidingen in de ondergrond, wat de aanleg van een warmtenet bemoeilijkt. Te bediscussiëren valt of deze panden ook op een MT-warmtenet kunnen worden aangesloten.
- Rondom het centrum bevindt zich een aantal naoorlogse buurten. Deze zijn via renovaties (nieuwe gevelelementen) geschikt te maken voor all electric concept, maar kunnen ook op een warmtenet worden aangesloten.
- Voornamelijk ten zuiden van de Rijn bevinden zich typische jaren ‘60, ‘70 en ‘80 wijken. Deze zijn geschikt te maken voor een all electric concept of voor een warmtenet.
- Delen van Arnhem-Zuid zijn recent gebouwd en (deels) aangesloten op een warmtenet.

Resultaat uit Caldomus: WAT-kaart Arnhem (1)

Deze "WAT-kaart" van Arnhem toont potentiële warmtenetbuurten in het rood en potentiële all-electric buurten in het blauw. Per buurt zijn het warmtenetconcept en het all-electric-concept onderling vergeleken. De maatschappelijk gezien goedkoopste keuze is getoond in bovenstaande kaart. Sommige buurten bestaan voor een (groot) deel uit groenvoorzieningen (parken). Aangezien het Caldomusmodel resultaten per buurt genereert zijn deze buurten geheel ingekleurd, ook al zal een deel van die buurt dus geen warmtevoorziening nodig hebben (omdat het bv. park of sportveld betreft). In de achterliggende berekeningen is wel rekening gehouden met deze onbebouwde gebieden.

Warmtenetbuurten

- Gebouwen in warmtenetbuurten worden minimaal aangepast tot niveau R na isolatie en/of renovatie. Door de nieuw aangebrachte isolatie/renovatie zullen deze gebouwen indicatief naar een energielabel B gaan. In nieuwbouwbuurten beschikken de woningen hier al over en zijn geen bouwkundige aanpassingen noodzakelijk.
- De gebouwen in een warmtenetbuurt worden bij voorkeur aangesloten op een MT-warmtenet met een temperatuurregime voor de distributie van 70-40°C. Aansluiten op een LT-warmtenet van 40-25°C is ook mogelijk, maar leidt tot hogere kosten in de woningen. Dit vraag een hogere isolatiegraad en kierdichting en het afgifte systeem (o.a. radiatoren) dienen aangepast te worden.
- Voor het transportnet in Arnhem zijn meerdere temperatuuropties mogelijk.

Resultaat uit Caldomus: WAT-kaart Arnhem (1)

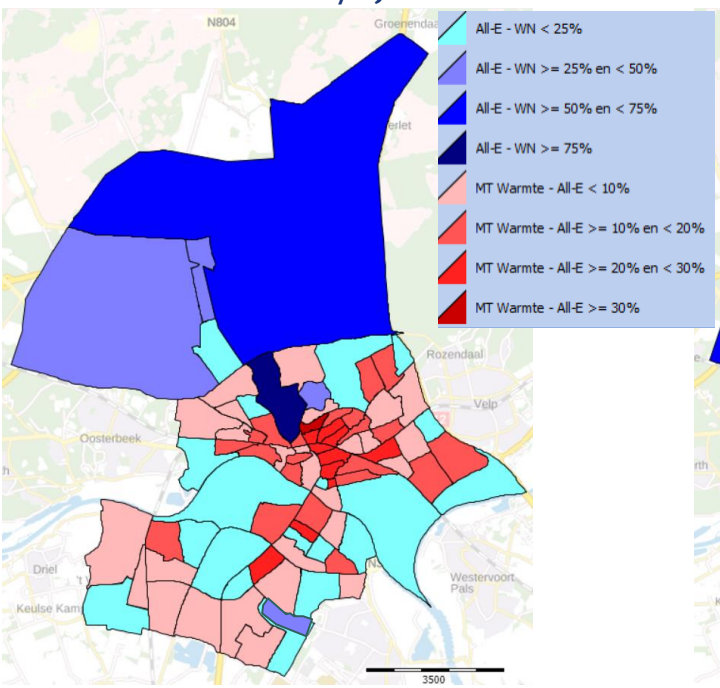
Wat valt op?

- Caldomus toont aan dat in Arnhem kansen zijn om circa 67.000 van de 79.000 woningen aan te sluiten op een midden of lage temperatuur warmtenet. Hierbij is geen rekening gehouden met of woningen al reeds aangesloten zijn op een warmtenet.
- Of deze aantallen kunnen worden bereikt hangt af van de toekomstige beschikbaarheid van warmtebronnen voor het warmtenet en de productiekosten van de warmte.
- Op de volgende pagina wordt als alternatief een WAT-kaart gepresenteerd op basis van verdubbelde productiekosten van de warmte.

Warmtenet won.equiv.	Arnhem
Woningen	67.000
Utiliteit	33.000
Totaal	100.000

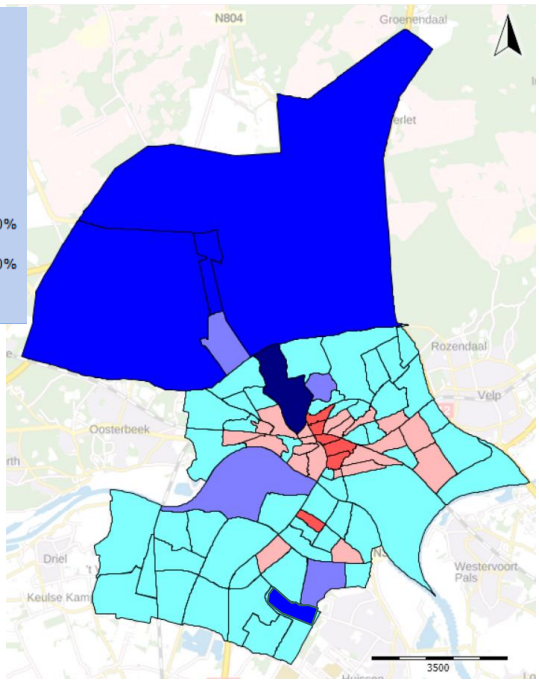
WAT-kaart Arnhem: gevoeligheid hogere kosten warmtebron

Warmte 10 €/GJ

Warmtenet won.equiv.	Arnhem
Woningen	67.000
Utiliteit	33.000
Totaal	100.000

Warmte 20 €/GJ

Warmtenet won.equiv.	Arnhem
Woningen	28.000
Utiliteit	18.000
Totaal	46.000

Bovenstaande kaarten tonen de uitkomsten van Caldomus in de standaard situatie met een kostprijs van 10 €/GJ voor de warmte (links) en met een verdubbeling van de kosten voor de warmte naar 20 €/GJ* (rechts).

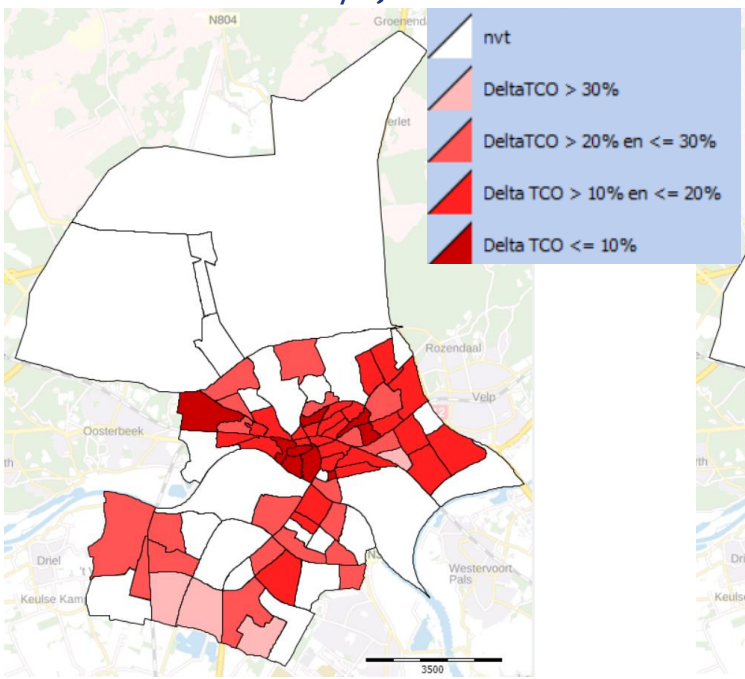
Het aantal woningen waar warmtenet lagere maatschappelijke kosten heeft dan all-electric neemt af tot circa 28.000 woningen bij een verdubbeling van de warmteprijs. De prijsverdubbeling maakt dat een keuze voor een warmtenet in diverse buurten kosten technisch minder interessant wordt. Diverse buurten veranderen van een voorkeur voor een warmtenet in een voorkeur voor een all-electric oplossing. In de buurten die in het 20-euro-scenario nog steeds rood kleuren toont de berekening aan dat de keuze voor een warmtenet in deze buurten van Arnhem robuust is en dat er veel aan is gelegen om de warmtebronnen daadwerkelijk te ontwikkelen om de woningen aan te kunnen sluiten.

In de verdere uitwerking van de bronnen en infrastructuur gaan we voorlopig uit van deze 67.000 woningen. Uit opgave in de Startanalyse van PBL (september 2020, ook wel De Leidraad voor de energietransitie van Expertise Centrum Warmte) zijn in Arnhem 6 buurten aangesloten op een warmtenet: Markt, Elden, Elderveld-Zuid, Schuytgraaf-Noord, Schuytgraaf-Centrum en Schuytgraaf-Zuid. Hier zijn circa 4.500 van de 8.200 woningen aangesloten op het warmtenet.

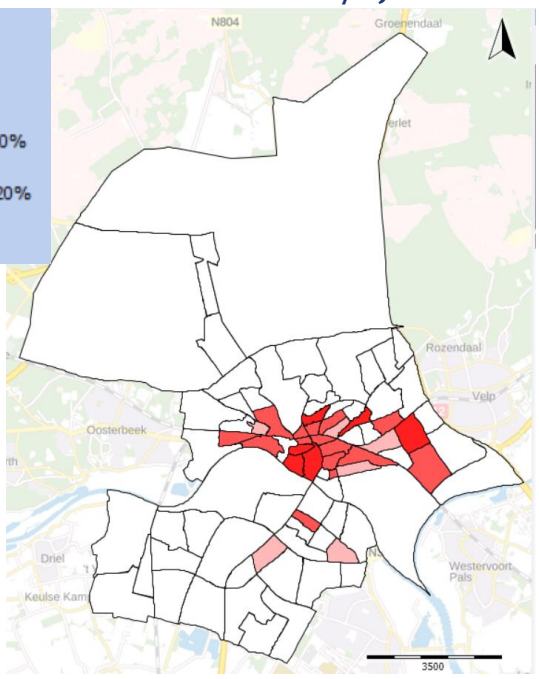
*De keuze voor 20 €/GJ is gebaseerd op kosten voor de productie van warmte uit nieuw te ontwikkelen duurzame bronnen als bijvoorbeeld TEO en TEA. De kostprijs van 10/GJ is meer een maat voor geothermie en aftapwarmte uit AVI's.

WAT-kaart Arnhem: de vergelijking met aardgas

Warmte 10 €/GJ

Warmte 20 €/GJ

Bovenstaande kaarten tonen de kosten voor een woning aangesloten op een warmtenet, inclusief de isolatie en/of renovatie met de kosten voor een woning op de huidige referentie aardgas.

Om dit prijsverschil te bepalen wordt gerekend met de ΔTCO. TCO staat voor Total Cost of Ownerschip en omvat alle kosten van de warmtevoorziening voor een gebouweigenaar inclusief de kapitaallasten, beheer- en onderhoudskosten, vaste kosten (bijvoorbeeld vastrecht) en energiekosten. De Δ (delta) staat voor het verschil tussen de kosten van een warmtenet ten opzichte van de huidige warmtevoorziening op aardgas. In de donderrode buurten is dit verschil minder dan 10%, wat dus betekent dat een warmtenet bijna net zo goedkoop is als aardgas. In de lichtroze buurten is een warmtenet aanzienlijk duurder (>30%) dan aardgas.

De uitkomsten van Caldomus zijn wederom weergegeven voor een kostprijs van 10 €/GJ voor de warmte (links) en met een verdubbeling van de kosten voor de warmte naar 20 €/GJ (rechts).

Buurten die in het 10 euro scenario licht rood kleuren, dus een grote ΔTCO hebben, verdwijnen in het 20 euro scenario uit de voorkeurkaart, omdat de kosten dan nog veel hoger uitvallen. De buurten die in het 20 euro scenario nog steeds rood gekleurd zijn, lenen zich bij uitstek om met de aanleg van een warmtenet te starten.

In de buurten die wit gekleurd zijn heeft all-electric lagere maatschappelijke kosten.

Scenario warmteprijs 10 euro per GJ: robuustheid en ΔTCO

					Economisch		
Buurtnr	Buurtcode	Wijknaam	Buurtnaam	Concept	Robuustheid	ΔTCO tov huidige	Warmtenet huidige
0	BU02020100	Centrum	Markt	MT Warmte R+	+ 7%	9%	21% al aangesloten op een warmtenet
1	BU02020101	Centrum	Weverstraat	MT Warmte R	+ 17%	9%	
2	BU02020102	Centrum	Rijnstraat	MT Warmte R	+ 17%	9%	
3	BU02020103	Centrum	Janssingel	MT Warmte R+	+ 10%	13%	
4	BU02020104	Centrum	Stationsplein	MT Warmte R	+ 4%	5%	
10	BU02020210	Spijkerkwartier	Hommelstraat	MT Warmte R	+ 22%	11%	
11	BU02020211	Spijkerkwartier	Spijkerbuurt	MT Warmte R	+ 23%	11%	
12	BU02020212	Spijkerkwartier	Boulevardwijk	MT Warmte R	+ 25%	10%	
13/38	BU02020338	Arnhemse Broek	Bij de John Frostbrug	All-E R+	+ 1%	6%	
14	BU02020314	Arnhemse Broek	Statenkwartier	MT Warmte R	+ 10%	14%	
15	BU02021815	Malburgen-Oost (Zuid)	't Duifje	MT Warmte R	+ 5%	26%	
16	BU02022316	Rijkerswoerd	Rijkerswoerd-Oost Noord	All-E R	+ 44%	24%	Buurt opgedeeld in Noord (77) en Zuid (84)
16	BU02022316	Rijkerswoerd	Rijkerswoerd-Oost Zuid	MT Warmte R	+ 1%	37%	Buurt opgedeeld in Noord (77) en Zuid (84)
17	BU02022317	Rijkerswoerd	Rijkerswoerd-Midden	MT Warmte R	+ 3%	33%	
18	BU02022318	Rijkerswoerd	Rijkerswoerd-West	MT Warmte R	+ 1%	29%	
19	BU02022319	Rijkerswoerd	De Overmaat	All-E R	+ 3%	19%	
20	BU02020320	Arnhemse Broek	Arnhemse Broek	MT Warmte R	+ 15%	18%	
21	BU02020321	Arnhemse Broek	Van Verschuerbuurt	MT Warmte R	+ 22%	9%	
22	BU02020322	Arnhemse Broek	Industrieterrein	All-E R+	+ 6%	4%	7% al aangesloten op een warmtenet
23	BU02020423	Presikhaaf-West	Presikhaaf I	MT Warmte R	+ 22%	25%	44% al aangesloten op een warmtenet
24	BU02020424	Presikhaaf-West	Presikhaaf II	MT Warmte R	+ 7%	35%	39% al aangesloten op een warmtenet
25	BU02020425	Presikhaaf-West	Presikhaaf III	MT Warmte R	+ 11%	11%	
26	BU02020526	Presikhaaf-Oost	Over het Lange Water	MT Warmte R	+ 11%	17%	
27	BU02020527	Presikhaaf-Oost	Elsweide	All-E R	+ 13%	18%	
28	BU02020528	Presikhaaf-Oost	Winkelcentrum	MT Warmte R+	+ 10%	10%	57% al aangesloten op een warmtenet
29	BU02020529	Presikhaaf-Oost	Ijsseloord	All-E R	+ 10%	2%	
30	BU02020630	St. Marten/Sonsbeek	St. Marten	MT Warmte R	+ 26%	11%	
31	BU02020631	St. Marten/Sonsbeek	Graaf Ottoplein e.o.	MT Warmte R	+ 30%	3%	
32	BU02020732	Klarendal	Klarendal-Zuid	MT Warmte R	+ 23%	18%	
33	BU02020733	Klarendal	Klarendal-Noord	MT Warmte R	+ 22%	14%	
34	BU02020734	Klarendal	Onder de Linden	MT Warmte R	+ 12%	18%	
35	BU02020735	Klarendal	St. Janskerkstraat e.o.	MT Warmte R	+ 10%	11%	
39	BU02020339	Arnhemse Broek	Nieuwe Kadekwartier	MT Warmte R	+ 0%	23%	
40	BU02020840	Velperweg e.o.	Velperweg-Noord	MT Warmte R+	+ 12%	10%	8% al aangesloten op een warmtenet
41	BU02020841	Velperweg e.o.	Molenbeke	MT Warmte R	+ 6%	22%	
42	BU02020842	Velperweg e.o.	Terrein ENKA	MT Warmte R+	+ 3%	6%	
43	BU02020843	Velperweg e.o.	Plattenburg	MT Warmte R	+ 11%	13%	
44	BU02020844	Velperweg e.o.	Angerenstein	MT Warmte R	+ 8%	25%	
45	BU02020845	Velperweg e.o.	Paasberg	MT Warmte R	+ 1%	16%	
47	BU02022447	Schuytgraaf	Schuytgraaf-Noord	MT Warmte R	+ 0%	27%	80% al aangesloten op een warmtenet
48	BU02022448	Schuytgraaf	Schuytgraaf-Centrum	MT Warmte R	+ 6%	25%	96% al aangesloten op een warmtenet
49	BU02022449	Schuytgraaf	Schuytgraaf-Zuid	All-E R	+ 2%	32%	98% al aangesloten op een warmtenet
50	BU02020650	St. Marten/Sonsbeek	Sonsbeek-Noord	MT Warmte R	+ 3%	27%	
51	BU02020951	Alteveer/Cranevelt	Hazegrietje	All-E R	+ 32%	-6%	
52	BU02020952	Alteveer/Cranevelt	Alteveer/Cranevelt	MT Warmte R	+ 6%	21%	
53	BU02021053	Geitenkamp	Geitenkamp	MT Warmte R	+ 12%	17%	
54	BU02021154	Monnikenhuizen	Monnikenhuizen	MT Warmte R	+ 11%	18%	
55	BU02021155	Monnikenhuizen	Arnhemse Allee	All-E R	+ 2%	31%	
59	BU02021159	Monnikenhuizen	Klarenbeek	All-E R	+ 8%	24%	
60	BU02021260	Burgemeesterswijk/Hoogkamp	Transvaalbuurt	MT Warmte R	+ 11%	15%	
61	BU02021261	Burgemeesterswijk/Hoogkamp	Burgemeesterswijk	MT Warmte R	+ 15%	16%	
62	BU02021262	Burgemeesterswijk/Hoogkamp	Gulden Bodem	All-E R+	+ 2%	22%	
63	BU02021263	Burgemeesterswijk/Hoogkamp	Sterrenberg	MT Warmte R	+ 4%	29%	
64	BU02021264	Burgemeesterswijk/Hoogkamp	Hoogkamp	MT Warmte R	+ 2%	23%	
65	BU02021365	Schaarsbergen	Bakenberg	All-E R	+ 11%	12%	
66	BU02021366	Schaarsbergen	Schaarsbergen	All-E R	+ 48%	24%	
67	BU02021367	Schaarsbergen	West van Schaarsbergen	All-E R+	+ 43%	8%	
68	BU02021368	Schaarsbergen	N.O. van Schaarsbergen	All-E R+	+ 56%	10%	
69	BU02021269	Burgemeesterswijk/Hoogkamp	Sonsbeek/Zijpendaal	All-E R+	+ 165%	14%	
70	BU02020170	Centrum	Utrechtsestraat	MT Warmte R+	+ 11%	14%	
71	BU02021471	Heijenoord/Lombok	Lombok	MT Warmte R	+ 12%	13%	
72	BU02021572	Klingelbeek e.o.	Klingelbeek	All-E R	+ 3%	17%	
73	BU02021473	Heijenoord/Lombok	Brouwerijweg e.o.	MT Warmte R	+ 15%	17%	
74	BU02021474	Heijenoord/Lombok	Heijenoord	MT Warmte R	+ 2%	23%	
79	BU02021579	Klingelbeek e.o.	Het Dorp/Mariëndaal	MT Warmte R+	+ 3%	1%	
80	BU02021780	Malburgen-Oost (Noord)	Groene Weide	MT Warmte R	+ 12%	13%	
81	BU02021681	Malburgen-West	Meinerswijk/De Praets	All-E R+	+ 21%	13%	
82	BU02021682	Malburgen-West	Malburgen-West	MT Warmte R	+ 11%	20%	
83	BU02021783	Malburgen-Oost (Noord)	Kamillehof	MT Warmte R	+ 5%	23%	
84	BU02021884	Malburgen-Oost (Zuid)	Immerloo I	All-E R	+ 2%	23%	
85	BU02021885	Malburgen-Oost (Zuid)	Middelgraaflaan e.o.	MT Warmte R	+ 23%	17%	
86	BU02021886	Malburgen-Oost (Zuid)	Zeegsingel e.o.	All-E R	+ 1%	24%	
87	BU02021887	Malburgen-Oost (Zuid)	Eimersweide	MT Warmte R	+ 0%	25%	
88	BU02021888	Malburgen-Oost (Zuid)	Immerloo II	MT Warmte R	+ 17%	22%	
89	BU02021989	Vredenburg/Kronenburg	Holthuizen	All-E R	+ 12%	26%	
90	BU02021990	Vredenburg/Kronenburg	Kronenburg	MT Warmte R	+ 20%	25%	
91	BU02022191	Elderveld	Elderveld-Zuid	MT Warmte R	+ 8%	21%	*9% al aangesloten op een warmtenet*
92	BU02022092	Elden	Elden	All-E R	+ 6%	18%	6% al aangesloten op een warmtenet
93	BU02021993	Vredenburg/Kronenburg	Vredenburg	MT Warmte R	+ 8%	19%	
94	BU02022194	Elderveld	Elderveld-Noord	MT Warmte R	+ 10%	23%	
95	BU02022295	De Laar	De Laar-West	MT Warmte R	+ 5%	34%	
96	BU02022296	De Laar	De Laar-Oost	MT Warmte R	+ 4%	34%	
97	BU02022197	Elderveld	Elderhof	All-E R	+ 2%	36%	
98	BU02021798	Malburgen-Oost (Noord)	Bakenhof	All-E R	+ 1%	28%	

Scenario warmteprijs 20 euro per GJ: robuustheid en ΔTCO

					Economisch		
Buurtnr	Buurtcode	Wijknaam	Buurtnaam	Concept	Robuustheid	ΔTCO tov huidige	Warmtenet huidige
0	BU02020100	Centrum	Markt	MT Warmte R+	+ 0%	17%	21% al aangesloten op een warmtenet
1	BU02020101	Centrum	Weverstraat	MT Warmte R+	+ 8%	19%	
2	BU02020102	Centrum	Rijnstraat	MT Warmte R+	+ 10%	16%	
3	BU02020103	Centrum	Janssingel	MT Warmte R+	+ 3%	21%	
4	BU02020104	Centrum	Stationsplein	All-E R	+ 6%	14%	
10	BU02020210	Spijkerkwartier	Hommelstraat	MT Warmte R+	+ 12%	22%	
11	BU02020211	Spijkerkwartier	Spijkerbuurt	MT Warmte R+	+ 11%	22%	
12	BU02020212	Spijkerkwartier	Boulevardwijk	MT Warmte R+	+ 12%	22%	
13/38	BU02020338	Arnhemse Broek	Bij de John Frostbrug	All-E R+	+ 9%	6%	
14	BU02020314	Arnhemse Broek	Statenkwartier	MT Warmte R+	+ 1%	24%	
15	BU02021815	Malburgen-Oost (Zuid)	't Duifje	All-E R	+ 7%	32%	
16	BU02022316	Rijkerswoerd	Rijkerswoerd-Oost Noord	All-E R	+ 58%	24%	Buurt opgedeeld in Noord (77) en Zuid (84)
16	BU02022316	Rijkerswoerd	Rijkerswoerd-Oost Zuid	All-E R	+ 15%	37%	Buurt opgedeeld in Noord (77) en Zuid (84)
17	BU02022317	Rijkerswoerd	Rijkerswoerd-Midden	All-E R	+ 11%	36%	
18	BU02022318	Rijkerswoerd	Rijkerswoerd-West	All-E R	+ 12%	31%	
19	BU02022319	Rijkerswoerd	De Overmaat	All-E R	+ 11%	19%	
20	BU02020320	Arnhemse Broek	Arnhemse Broek	MT Warmte R	+ 2%	34%	
21	BU02020321	Arnhemse Broek	Van Verschuerbuurt	MT Warmte R+	+ 8%	23%	
22	BU02020322	Arnhemse Broek	Industrieterrein	All-E R+	+ 14%	4%	7% al aangesloten op een warmtenet
23	BU02020423	Presikhaaf-West	Presikhaaf I	MT Warmte R	+ 8%	41%	44% al aangesloten op een warmtenet
24	BU02020424	Presikhaaf-West	Presikhaaf II	All-E R	+ 3%	44%	39% al aangesloten op een warmtenet
25	BU02020425	Presikhaaf-West	Presikhaaf III	MT Warmte R+	+ 0%	22%	
26	BU02020526	Presikhaaf-Oost	Over het Lange Water	All-E R	+ 1%	30%	
27	BU02020527	Presikhaaf-Oost	Elsweide	All-E R	+ 25%	18%	
28	BU02020528	Presikhaaf-Oost	Winkelcentrum	MT Warmte R+	+ 2%	18%	57% al aangesloten op een warmtenet
29	BU02020529	Presikhaaf-Oost	Ijsseloord	All-E R	+ 17%	2%	
30	BU02020630	St. Marten/Sonsbeek	St. Marten	MT Warmte R+	+ 13%	24%	
31	BU02020631	St. Marten/Sonsbeek	Graaf Ottoplein e.o.	MT Warmte R+	+ 18%	14%	
32	BU02020732	Klarendal	Klarendal-Zuid	MT Warmte R	+ 8%	35%	
33	BU02020733	Klarendal	Klarendal-Noord	MT Warmte R+	+ 9%	27%	
34	BU02020734	Klarendal	Onder de Linden	All-E R	+ 1%	32%	
35	BU02020735	Klarendal	St. Janskerkstraat e.o.	All-E R	+ 3%	22%	
39	BU02020339	Arnhemse Broek	Nieuwe Kadekwartier	All-E R	+ 10%	23%	
40	BU02020840	Velperweg e.o.	Velperweg-Noord	MT Warmte R+	+ 5%	18%	8% al aangesloten op een warmtenet
41	BU02020841	Velperweg e.o.	Molenbeke	All-E R	+ 5%	29%	
42	BU02020842	Velperweg e.o.	Terrein ENKA	All-E R+	+ 5%	9%	
43	BU02020843	Velperweg e.o.	Plattenburg	MT Warmte R+	+ 0%	26%	
44	BU02020844	Velperweg e.o.	Angerenstein	All-E R	+ 4%	34%	
45	BU02020845	Velperweg e.o.	Paasberg	All-E R	+ 8%	17%	
47	BU02022447	Schuytgraaf	Schuytgraaf-Noord	All-E R	+ 13%	28%	80% al aangesloten op een warmtenet
48	BU02022448	Schuytgraaf	Schuytgraaf-Centrum	All-E R	+ 6%	32%	96% al aangesloten op een warmtenet
49	BU02022449	Schuytgraaf	Schuytgraaf-Zuid	All-E R	+ 15%	32%	98% al aangesloten op een warmtenet
50	BU02020650	St. Marten/Sonsbeek	Sonsbeek-Noord	All-E R	+ 7%	31%	
51	BU02020951	Alteveer/Cranevelt	Hazegrietje	All-E R	+ 47%	-6%	
52	BU02020952	Alteveer/Cranevelt	Alteveer/Cranevelt	All-E R	+ 5%	28%	
53	BU02021053	Geitenkamp	Geitenkamp	All-E R	+ 1%	31%	
54	BU02021154	Monnikenhuizen	Monnikenhuizen	All-E R	+ 1%	32%	
55	BU02021155	Monnikenhuizen	Arnhemse Allee	All-E R	+ 14%	31%	
59	BU02021159	Monnikenhuizen	Klarenbeek	All-E R	+ 16%	24%	
60	BU02021260	Burgemeesterswijk/Hoogkamp	Transvaalbuurt	MT Warmte R+	+ 4%	24%	
61	BU02021261	Burgemeesterswijk/Hoogkamp	Burgemeesterswijk	MT Warmte R+	+ 3%	29%	
62	BU02021262	Burgemeesterswijk/Hoogkamp	Gulden Bodem	All-E R+	+ 9%	22%	
63	BU02021263	Burgemeesterswijk/Hoogkamp	Sterrenberg	All-E R+	+ 3%	34%	
64	BU02021264	Burgemeesterswijk/Hoogkamp	Hoogkamp	All-E R	+ 10%	26%	
65	BU02021365	Schaarsbergen	Bakenberg	All-E R	+ 25%	12%	
66	BU02021366	Schaarsbergen	Schaarsbergen	All-E R	+ 59%	24%	
67	BU02021367	Schaarsbergen	West van Schaarsbergen	All-E R+	+ 51%	8%	
68	BU02021368	Schaarsbergen	N.O. van Schaarsbergen	All-E R+	+ 64%	10%	
69	BU02021269	Burgemeesterswijk/Hoogkamp	Sonsbeek/Zijpendaal	All-E R+	+ 171%	14%	
70	BU02020170	Centrum	Utrechtsestraat	MT Warmte R+	+ 4%	22%	
71	BU02021471	Heijenoord/Lombok	Lombok	MT Warmte R+	+ 1%	25%	
72	BU02021572	Klingelbeek e.o.	Klingelbeek	All-E R	+ 11%	17%	
73	BU02021473	Heijenoord/Lombok	Brouwerijweg e.o.	MT Warmte R+	+ 4%	30%	
74	BU02021474	Heijenoord/Lombok	Heijenoord	All-E R	+ 10%	25%	
79	BU02021579	Klingelbeek e.o.	Het Dorp/Mariëndaal	All-E R+	+ 6%	5%	
80	BU02021780	Malburgen-Oost (Noord)	Groene Weide	All-E R	+ 1%	26%	
81	BU02021681	Malburgen-West	Meinerswijk/De Praets	All-E R+	+ 28%	13%	
82	BU02021682	Malburgen-West	Malburgen-West	All-E R	+ 1%	34%	
83	BU02021783	Malburgen-Oost (Noord)	Kamillehof	All-E R	+ 7%	29%	
84	BU02021884	Malburgen-Oost (Zuid)	Immerloo I	All-E R	+ 14%	23%	
85	BU02021885	Malburgen-Oost (Zuid)	Middelgraaflaan e.o.	MT Warmte R+	+ 12%	29%	
86	BU02021886	Malburgen-Oost (Zuid)	Zeegsingel e.o.	All-E R	+ 12%	24%	
87	BU02021887	Malburgen-Oost (Zuid)	Eimersweide	All-E R	+ 10%	25%	
88	BU02021888	Malburgen-Oost (Zuid)	Immerloo II	MT Warmte R+	+ 7%	33%	
89	BU02021989	Vredenburg/Kronenburg	Holthuizen	All-E R	+ 26%	26%	
90	BU02021990	Vredenburg/Kronenburg	Kronenburg	MT Warmte R+	+ 9%	38%	
91	BU02022191	Elderveld	Elderveld-Zuid	All-E R	+ 5%	30%	*9% al aangesloten op een warmtenet*
92	BU02022092	Elden	Elden	All-E R	+ 16%	18%	6% al aangesloten op een warmtenet
93	BU02021993	Vredenburg/Kronenburg	Vredenburg	All-E R	+ 2%	28%	
94	BU02022194	Elderveld	Elderveld-Noord	All-E R	+ 2%	35%	
95	BU02022295	De Laar	De Laar-West	All-E R	+ 7%	41%	
96	BU02022296	De Laar	De Laar-Oost	All-E R	+ 8%	40%	
97	BU02022197	Elderveld	Elderhof	All-E R	+ 15%	36%	
98	BU02021798	Malburgen-Oost (Noord)	Bakenhof	All-E R	+ 14%	28%	

Scenario's warmteprijs 10 en 20 euro per GJ: robuustheid en ΔTCO

Toelichting

Bovenstaande tabellen tonen de uitkomsten van Caldomus in de standaard situatie met een kostprijs van 10 €/GJ voor de warmte en met een verdubbeling van de kosten voor de warmte naar 20 €/GJ.

De kolom Concept toont de voorkeur vanuit Caldomus voor een warmtenet of een all-electric oplossing voor de buurt.

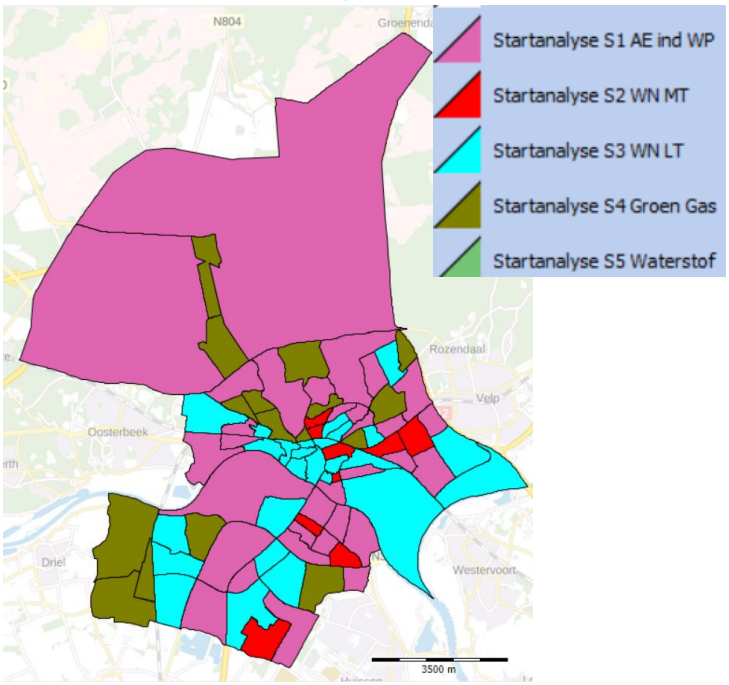
De kolom Robuustheid toont het verschil in TCO (totale jaarlijkse kosten) van warmtenet ten opzichte van all electric van de voorkeur optie. De aanduiding met R en R+ heeft te maken met de verduurzamingsmaatregelen die in deze woningen zijn doorgevoerd (zie pagina 19 voor een toelichting).

De kolom ΔTCO toont het verschil in totale jaarlijkse kosten van de goedkoopste toekomstige warmtevoorziening ten opzichte van het huidige aardgas.

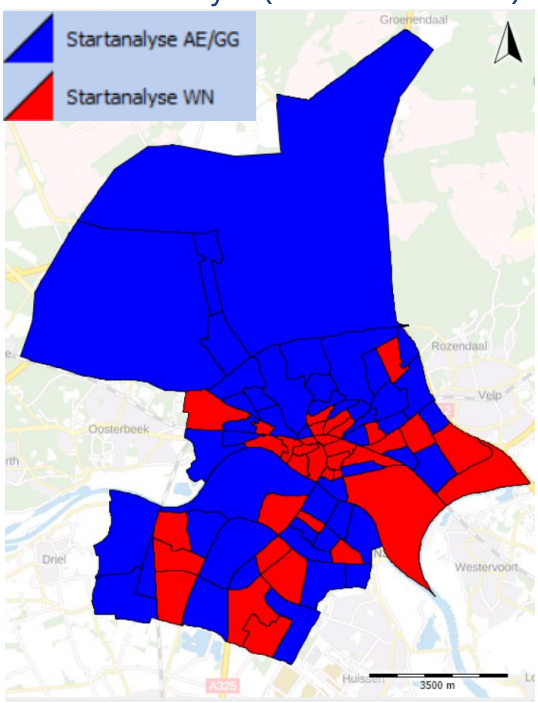
De kolom Warmtenet toont de buurten die momenteel aangesloten zijn op het warmtenet van Vattenfall. Het percentage aangesloten woningen is afkomstig uit de Startanalyse van PBL (september 2020).

Vergelijking kaart Startanalyse met WAT-kaart Caldomus (1)

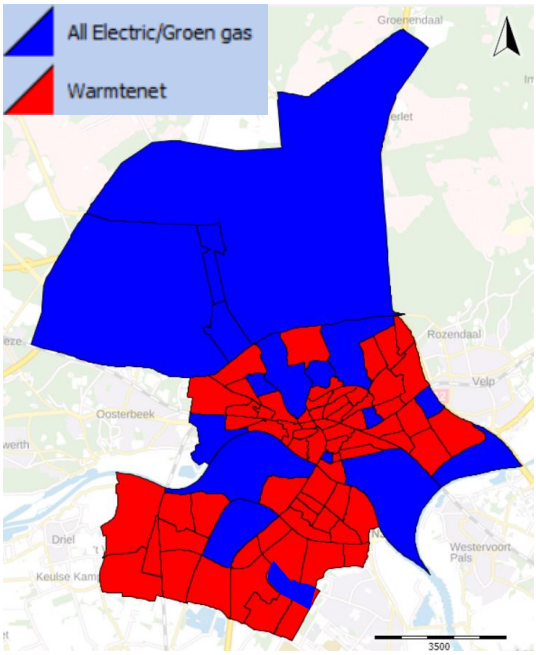
Kaart Startanalyse

Kaart Startanalyse (kleuren Caldomus)

Kaart Caldomus

Bovenstaande zijn de uitkomsten van de Startanalyse (versie september 2020 van PBL, ook wel de Leidraad voor de energietransitie van Expertise Centrum Warmte) vergeleken met de WAT-kaart uit Caldomus (rechts).

Omwille van een betere vergelijkbaarheid van de buurten uit de Startanalysekaart zijn deze rechtsboven weergegeven in de kleurstelling van de WAT-kaart uit Caldomus. De opties groen gas en waterstof zijn als all electric oplossingen weergegeven.

In de kaart van de Startanalyse wordt een onderscheid gemaakt tussen MT- en LT-warmtenetbuurten. In Caldomus is dit onderscheid wel aanwezig in het rekenmodel. Echter zijn de totale jaarlijkse kosten voor een LT-warmtenet altijd hoger dan voor een MT-warmtenet. De verdere isolatie/renovatie van een woning voor een LT-net kost meer. De LT-oplossing is daardoor minder interessant voor bestaande woningen.

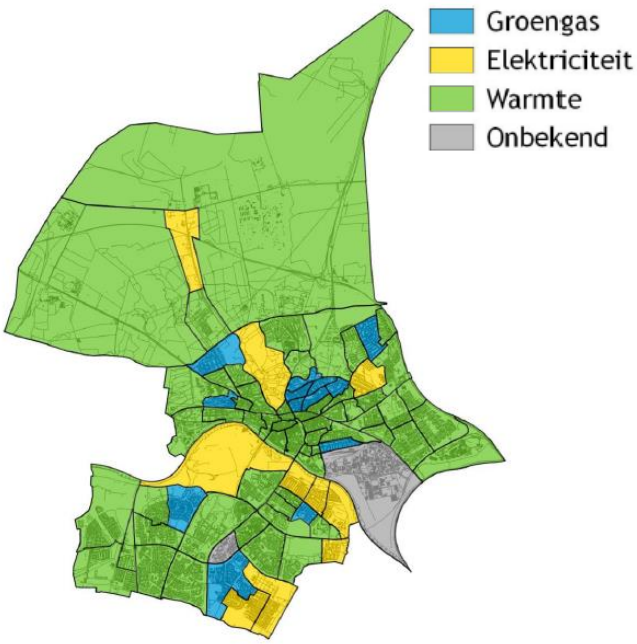
Vergelijking kaart Startanalyse met WAT-kaart Caldomus (2)

Wat valt op in de vergelijking?

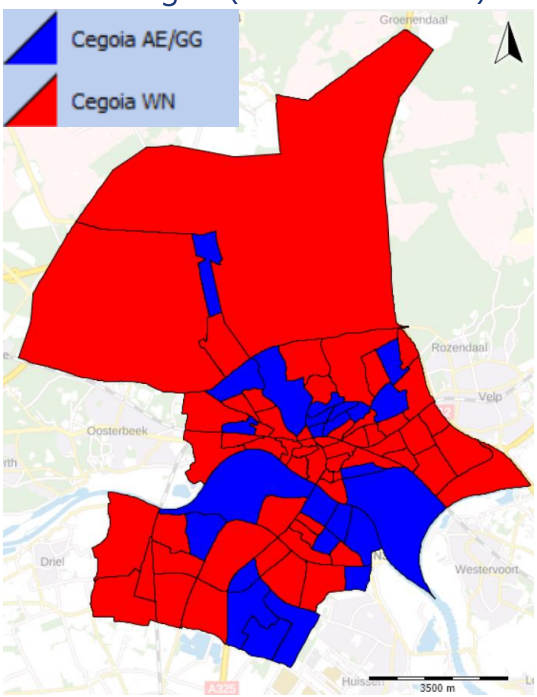
- De voorkeur voor een bepaalde toekomstige infrastructuur voor buurten in Arnhem komt in de beide kaarten komt voor het grootste deel overeen.
- In Caldomus is groen gas niet meegenomen, in de Leidraad wel. Hierdoor verschillen de beide kaarten in sommige buurten.
- De Leidraad meldt dat indien niet voldoende groen gas voorhanden is voor deze buurten een warmtenet meestal het eerst volgende alternatief is. Daarmee zou de kaart van de startanalyse verder in overeenstemming zijn met de WAT-kaart.
- In het oosten van Arnhem, aan de Rijn, ligt een bedrijventerrein. In de Startanalyse is hier in de toekomst een lage temperatuur warmtenet voorzien; in Caldomus all electric.
- De Startanalyse geeft voor sommige buurten een LT warmtenet als optie; in Caldomus komt een LT warmtenet altijd duurder uit dan een MT-warmtenet door de extra kosten voor de verduurzaming van de gebouwen en de aanvullende technische voorzieningen voor warm tapwater.

Vergelijking kaart Cegoia met WAT-kaart Caldomus (1)

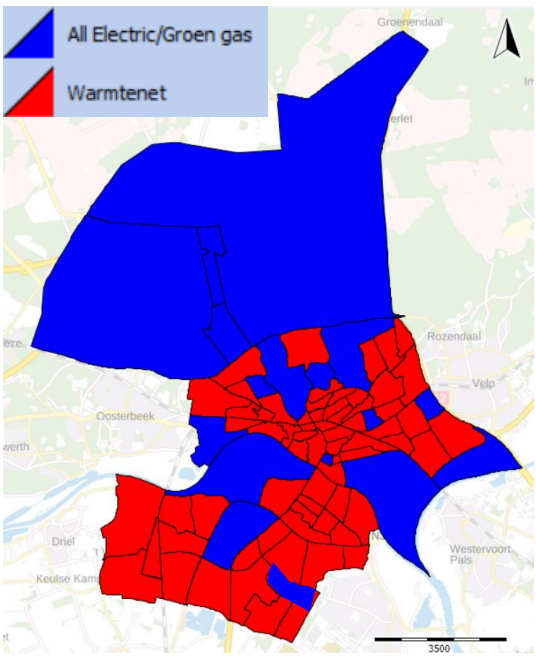
Kaart Cegoia

Kaart Cegoia (kleuren Caldomus)

Kaart Caldomus

Bovenstaande zijn de uitkomsten uit Cegoia (van CE Delft uit 2017 in opdracht van de gemeente Arnhem) vergeleken met de WAT-kaart uit Caldomus (rechts).

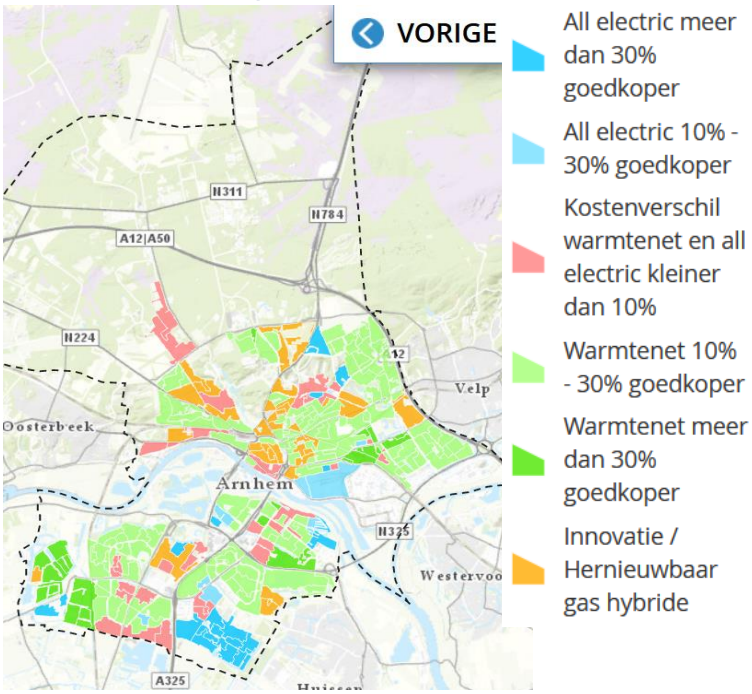
Omwille van een betere vergelijkbaarheid van de buurten uit Cegoia zijn deze rechtsboven weergegeven in de kleurstelling van de WAT-kaart uit Caldomus. De opties groen gas en onbekend zijn als all electric oplossingen weergegeven.

Wat valt op in de vergelijking?

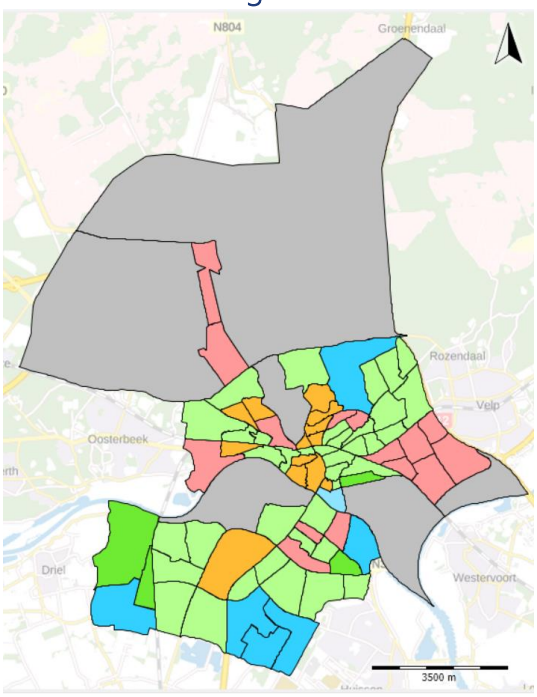
- Een groot deel van de buurten tonen in beide kaarten eenzelfde keuze voor de toekomstige warmte-infrastructuur.
- In de kaart van Cegoia zijn de buurten in Arnhem-Noord (ten noorden van de Schelmseweg) warmtenetbuurten. Deze buurten zijn in Caldomus all electric buurten, omdat deze buurten een relatief lage bebouwingsdichtheid hebben.

Vergelijking Warmteverkenning Overmorgen met WAT-kaart (1)

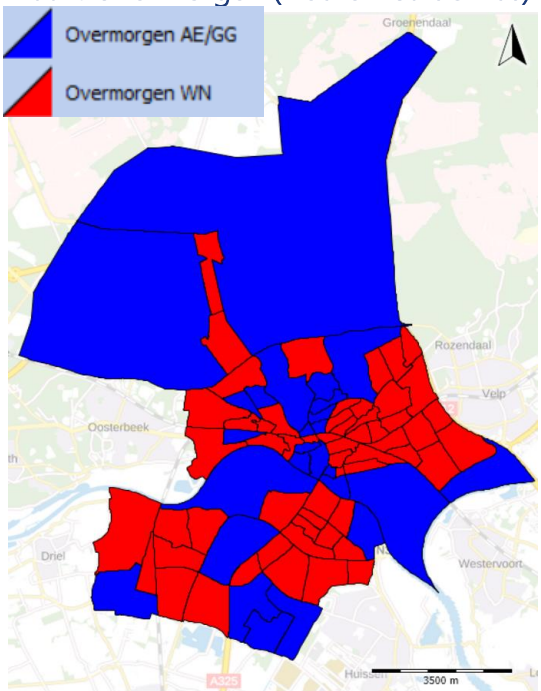
Kaart Overmorgen PC5 buurten

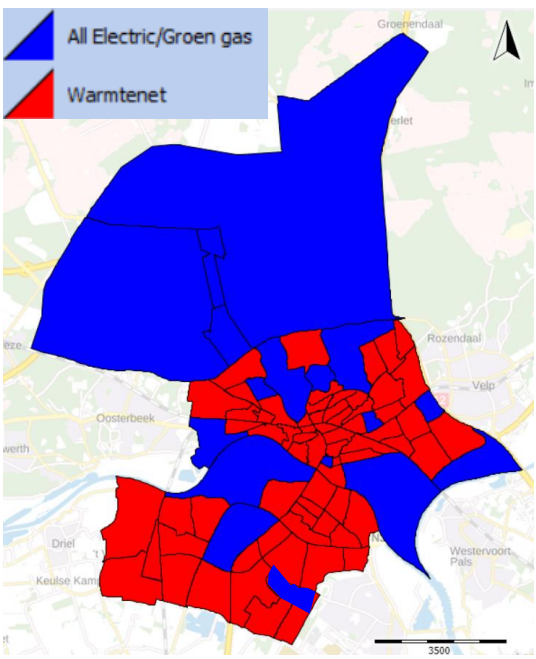
Kaart Overmorgen CBS buurten

Kaart Overmorgen (kleuren Caldomus)

Kaart Caldomus

Vergelijking Warmteverkenning Overmorgen met WAT-kaart (2)

Toelichting

Op de vorige pagina zijn de uitkomsten uit de Warmteverkenning van Overmorgen (2019, in opdracht van de gemeente Arnhem) vergeleken met de WAT-kaart uit Caldomus (rechtsonder).

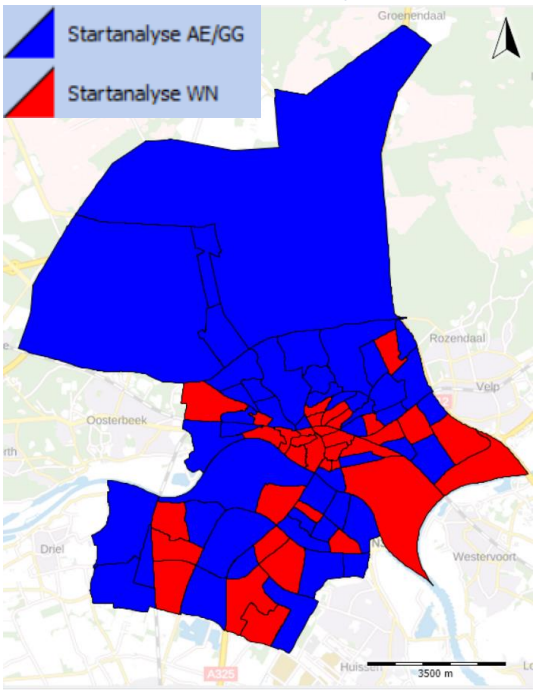
Omwille van een betere vergelijkbaarheid van de buurten uit de Warmteverkenning zijn deze linksonder weergegeven in de kleurstelling van de WAT-kaart uit Caldomus. De optie hernieuwbaar gas hybride is als all electric oplossing weergegeven.

Wat valt op in de vergelijking?

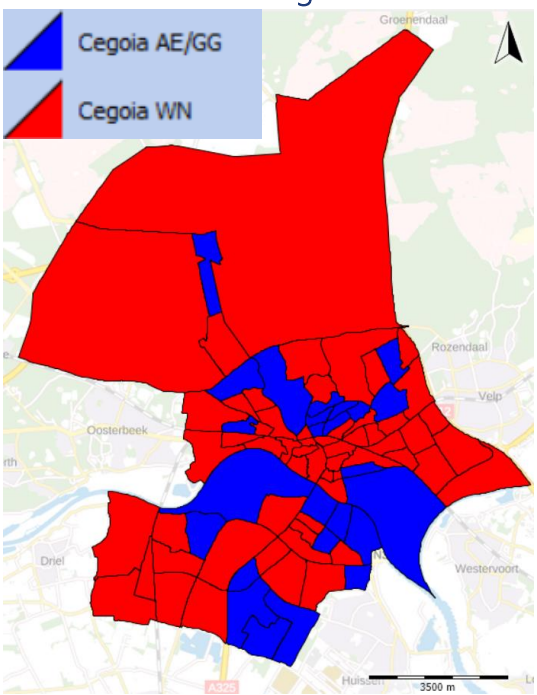
- Een groot deel van de buurten tonen in beide kaarten eenzelfde keuze voor de toekomstige warmte-infrastructuur.
- In Caldomus zijn een aantal buurten geschikt voor een warmtenet, terwijl deze bij Overmorgen het beste in aanmerking komen voor all electric of groen gas zijn. Dit heeft te maken met de verschillen in uitgangspunten en kentallen van de beide rekenmodellen.
- In de kaart van Overmorgen zijn diverse buurten als onbekend aangegeven/wachten op innovaties. Het betreft hier veelal buitengebieden met een lage woningdichtheid en industriezones.

Vergelijking kaarten modellen in Caldomuskleuren (1)

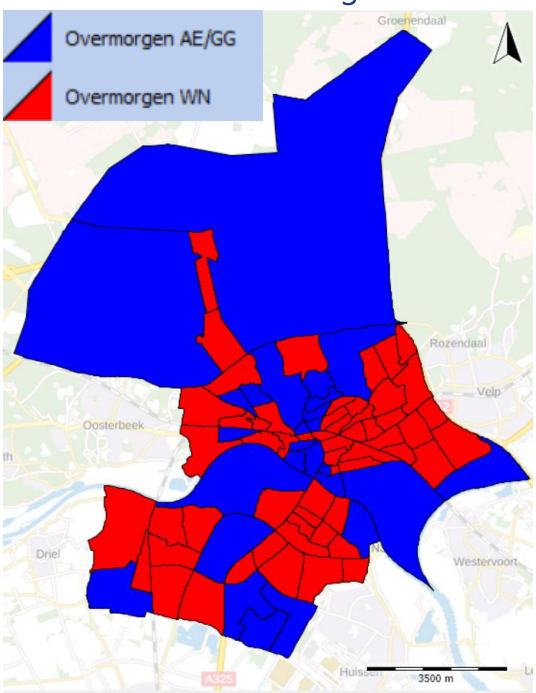
Kaart Startanalyse

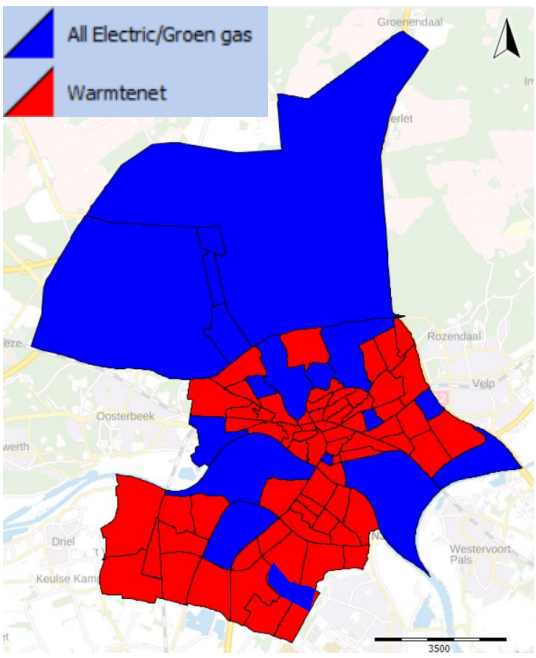
Kaart Cegoia

Kaart Overmorgen

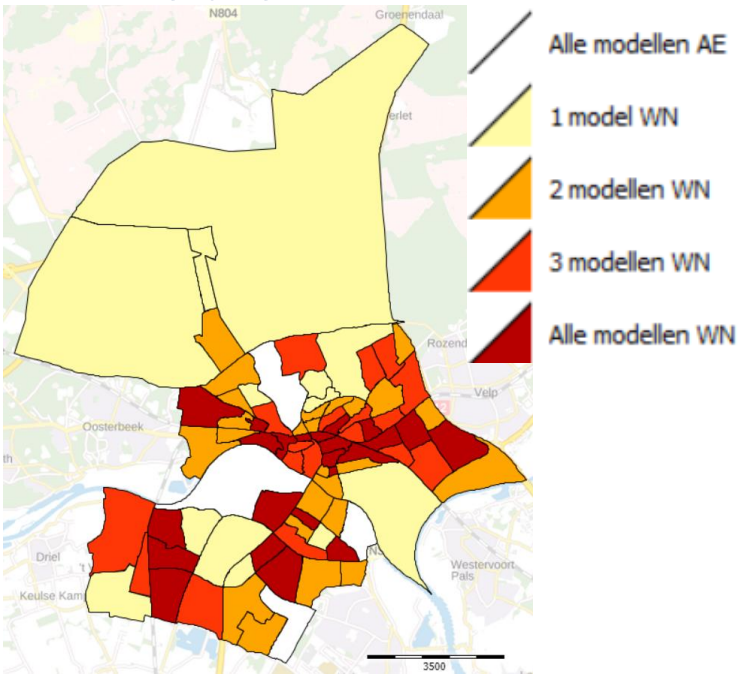

Kaart Caldomus

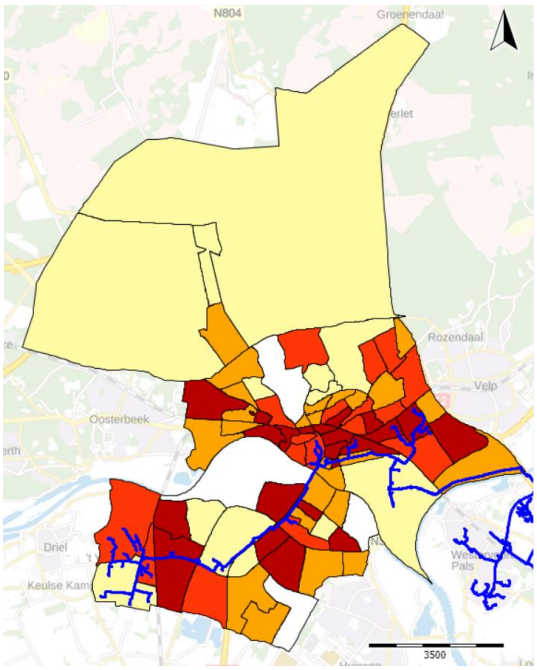

Vergelijking kaarten modellen in Caldomuskleuren (1)

Vergelijking modellen

Met bestaand warmtenet

Toelichting

Op de vorige pagina zijn de uitkomsten uit de vier rekenmodellen onderling vergeleken. Bovenstaande kaarten geven het aantal modellen die dezelfde resultaten geven. Voor de witte buurten geven alle vier de modellen een all electric oplossing als beste keuze, voor de donker rode buurten geven alle vier de modellen een warmtenet als de beste keuze. Op de rechterkaart is het huidige warmtenet (blauwe lijnen) in Arnhem van Vattenfall vanuit de AVR-Afvalverwerking in Duiven weergegeven.

Toekomstige warmtevraag

Conform de uitgangspunten van het klimaatakkoord zal de warmtetransitie bestaan uit de inzet van duurzame warmtebronnen en het reduceren van de warmtevraag. In de toekomst zullen alle woningen indicatief minimaal energielabel B moeten hebben.

Alleen als de op een warmtenet aan te sluiten woningen en utiliteit worden verduurzaamd door isolatie en/of renovatie zijn de uitgangspunten ten aanzien van de benodigde temperatuurniveaus (maximaal 70°C) en de te leveren vermogens van toepassing.

Met het rekenmodel Caldomus van Innoforte is voor de huidige gebouwde omgeving van Arnhem de warmtevraag bepaald en in onderstaande tabel weergegeven. Voor de toekomst (2050) is dit gedaan op basis van de reductie van de warmtevraag door isolatie en/of renovatie van de gebouwen. Hierin is geen rekening gehouden met uitbreidingsplannen voor woningen en utiliteit (nieuwebouw).

Arnhem	Warmtevraag [TJ]		
	Huidig	2050	Reductie
Warmtenetbuurten	**5.300**	**3.600**	**32%**
Woningen	2.900	2.000	31%
Utiliteit	2.400	1.600	33%
All-electric buurten	**2.400**	**900**	**63%**
Woningen	500	250	50%
Utiliteit	1.900	650	66%
Totaal	**7.700**	**4.500**	**42%**

Toelichting isolatieniveau's R en R+

- Voor een gebouw met een isolatie en/of renovatie naar niveau R, vergelijkbaar met energielabel B, aangesloten op een warmtenet levert dit een reductie van de warmtevraag op van 30-35%.
- Voor een gebouw met een isolatie en/of renovatie naar niveau R+, vergelijkbaar met energielabel A++, met een individuele all-electric oplossing levert dit een reductie van de warmtevraag op van 50-65%.

Vermogen warmtenet

De toekomstige warmtevraag voor Arnhem is bepaald voor de warmtenetbuurten in Caldomus voor zowel de huidige als de toekomstige situatie (2050) qua gebouwen. Om aan de warmtevraag te kunnen voldoen zal in Arnhem en omgeving voldoende capaciteit aan warmtebronnen beschikbaar moeten zijn. Voor de toekomst is geen rekening gehouden met nieuwbouw van grondgebonden woningen en een uitbreiding van de utiliteit.

warmtevraag Wnet [MW]	Arnhem	Warmtenet won.equiv.	Arnhem
Woningen	340	Woningen	67.000
Utiliteit	170	Utiliteit	33.000
Totaal	510	Totaal	100.000

Toelichting

In bovenstaande tabel staat de warmtevraag voor de circa 67.000 op een warmtenet aan te sluiten woningen in Arnhem. In de huidige situatie is hiervoor 340 MW_{th} aan bronvermogen noodzakelijk om aan de warmtebehoefte te kunnen voldoen. Daarnaast is voor de circa 33.000 woningequivalenten utiliteit nog circa 170 MW_{th} vermogen noodzakelijk. In totaal zal 510 MW_{th} aan bronvermogen door de lokale warmtebronnen beschikbaar moeten zijn om in de gehele warmtebehoefte van Arnhem te kunnen voorzien.

Voor de basislast is voor de woningen minimaal 100 MWth bronvermogen nodig, voor de utiliteit nog eens 50 MWth. In totaal is dus minimaal 150 MWth bronvermogen nodig om aan de warmtevraag van Arnhem in basislast te kunnen voorzien.

De pieklast zal door aanvullende bronnen geleverd moeten worden. Dit zijn andere duurzame bronnen of voorlopig aardgas gestookte bronnen, die op termijn door duurzame alternatieven worden vervangen.

Uitgangspunten

- Voor de berekening van het noodzakelijke vermogen is een gelijktijdig benodigd vermogen aangenomen van 5 kW per woningequivalent. Deze waarde is gebaseerd op praktijkwaarden van warmtebedrijven en licht naar beneden bijgesteld in verband met de renovatie naar label B (renovatieniveau R).
- Voor de basislast van een woningequivalent is uitgegaan van 30% van het totaal benodigde vermogen.
- De basislast wordt bepaald door de constante warmtevraag van de gebouwde omgeving die door de warmtebronnen het gehele jaar minimaal geleverd moet worden.
- De pieklast betreft de maximale warmtevraag gedurende een korte periode (bijvoorbeeld als het heel koud is).

Conclusies warmtevraag

Voorlopige conclusies

- Caldomus toont aan dat er kansen zijn om circa 67.000 woningen, tegen de laagst maatschappelijke kosten aan te sluiten op een warmtenet. Bij hogere productiekosten van de warmte zullen naar verwachting nog steeds circa 28.000 woningen, tegen de laagst maatschappelijke kosten, aan te sluiten zijn op een warmtenet. Hierbij is geen rekening gehouden met woningen die nu al aangesloten zijn op een warmtenet.
- De gebouwde omgeving vraagt minimaal om een MT-warmtenet om overlast/ingrepen aan de woningen, bijbehorende tijd en kosten zo laag mogelijk te houden.
- Aansluiting op een LT-warmtenet van bestaande woningen is ook mogelijk, echter tegen hogere kosten. Afhankelijk van de beperkte beschikbaarheid van MT of HT bronnen kan hier desondanks voor worden gekozen in de toekomst.
- Toekomstige innovaties bijvoorbeeld op het gebied van de productie van warm tapwater kan het perspectief van LT-warmtenetten positief beïnvloeden.
- De optelsom van de warmtenetbuurten leidt tot een warmtevraag van grofweg 510 MW_{th} piekvermogen (maximale warmtevraag) en circa 150 MW_{th} basislast (minimale warmtevraag). Hierbij is uitgegaan van het aansluiten van circa 67.000 woningen en 33.000 woningequivalenten utiliteit op het warmtenet .
- De berekeningen van de ΔTCO (het verschil in totale jaarlijkse kosten voor een warmtenet versus de huidige aardgas voorziening) en de robuustheid per warmteconcept per buurt zijn bruikbaar voor onderbouwing van de keuze voor een toekomstig warmtenet en de voorkeuren en prioritering van buurten (volgorde) voor de ontwikkeling van het warmtenet. Hoe groter de robuustheid voor een warmtenet en hoe lager de ΔTCO, hoe hoger de prioriteit om de buurt als eerste mee te nemen in de ontwikkelingsplannen voor een warmtenet voor Arnhem.

Berenschot

Kansrijke warmtebronnen in gemeente Arnhem

Bijlage 2: Bronnenanalyse

Aanleiding en scope

- In dit document worden de **belangrijke bevindingen uit de bronnenanalyse** uitgevoerd in opdracht van de gemeente Arnhem gepresenteerd. Voor de bronnenanalyse zijn mogelijke kansrijke bronnen voor Arnhem in kaart gebracht in een online kaart. Op de komende slides wordt in het kort besproken wat volgens ons de **meest relevante bronnen** zijn.

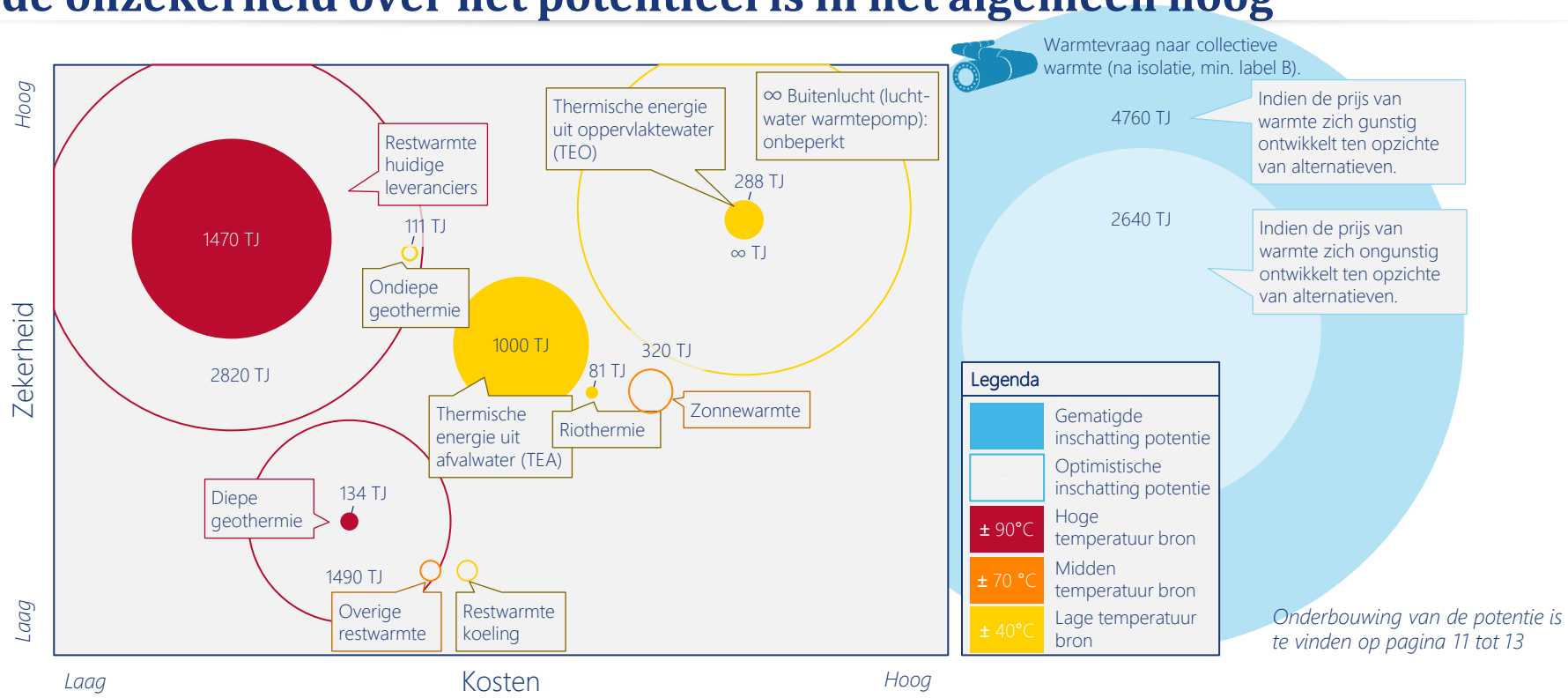
- Deze bronnenanalyse is **onderdeel van een groter traject** dat Berenschot samen met de gemeente Arnhem en andere stakeholders uitvoert. Dat traject richt zich op de ontwikkeling van een **warmtenetstrategie en Transitievisie Warmte** voor de gemeente.

- Deze bronnenanalyse richt zich enkel op de vraag welke bronnen er in de regio aanwezig zijn. Hierbij is **nog niet gekeken naar de kansrijkheid van deze bronnen in relatie tot de het huidige warmtenet en de warmtevraag** in Arnhem. Dit komt in de volgende fase van het traject aan de orde.

Bevindingen bronnenanalyse

- Arnhem heeft een warmtenet dat gevoed wordt met hoge temperatuurbronnen uit restwarmte aangevuld met gasketels voor de piek. Zo'n 6000 woningen en enkele grootverbruikers in Arnhem zijn aangesloten op dit warmtenet en vragen zo'n 400 TJ warmte per jaar.
- In Arnhem is men al enige tijd bezig met het verkennen van andere duurzame warmtebronnen. Er liepen en lopen diverse initiatieven. Zo is door o.a. Firan onderzoek uitgevoerd naar de uitrol van een warmtenet op restwarmte van RWZI Elderveld. De Werkgroep Hoogkamp Energie heeft in eerste instantie onderzoek gedaan naar een decentraal warmtenet op zonnewarmte. Dit bleek financieel niet haalbaar. Inmiddels richt het onderzoek zich op een Buurt Energie Systeem (BES); een modulair lokaal warmtenet gevoed door lucht-waterwarmtepompen dat verder uitgebreid en verduurzaamd kan worden. Daarnaast wordt in het Smart Polder project onderzocht of het mogelijk is om warmte en koude te gaan halen uit het oppervlaktewater.
- De potentie van warmtebronnen voor de gemeente Arnhem biedt mogelijkheden voor meer warmtelevering en/of keuze voor andere bronnen:
  - Restwarmte: in het optimistische scenario een verzesvoudiging van de warmtelevering en goedkope warmtebron.
  - Geothermie en thermische energie uit afvalwater (TEA) bij RWZI's zijn duurzame warmtebronnen die een wezenlijke bijdrage kunnen leveren; Geothermie is relatief goedkoop, maar blijft nog onzeker. Geothermie zou eventueel van buiten de gemeente uit de regio moeten komen. TEA is een duurdere warmtebron, maar kent een grote potentie in de regio Arnhem
  - Thermische energie uit oppervlaktewater (TEO) kan theoretisch zeer veel warmte leveren, maar moet ingezet worden in combinatie met een WKO en heeft een hoge prijs. Daarom kan TEO mogelijk als back-up optie dienen mochten andere warmtebronnen tegenvallen.
  - Zonnewarmte, ondiepe geothermie en overige kleine restwarmtebronnen kunnen een beperktere en/of lokale bijdrage leveren.
- Temperatuurniveau van warmtelevering is belangrijk voor toekomstige bronontwikkeling: lagere temperatuur voor een warmtenet maakt het mogelijk om meer duurzame bronnen te benutten. Hierdoor kan een grotere potentie worden ontsloten.

Er zijn een aantal grote warmtebronnen in Arnhem beschikbaar maar de onzekerheid over het potentieel is in het algemeen hoog

Onderbouwing van de potentie is te vinden op pagina 11 tot 13

Bodemenergie:
Warmteopslag kan de potentie van warmtebronnen verhogen. Bodemenergie betreft het opslaan van warmte in de ondergrond, waarbij WKO's de meest gangbare vorm van bodemenergie zijn. Open WKO's kunnen bijvoorbeeld ingezet worden bij aquathermie zodat de hogere temperaturen gewonnen in de zomer 's winters ingezet kunnen worden.

Naast prijs, temperatuur en zekerheid kennen warmtebronnen allerlei andere kenmerken waarmee rekening kan worden gehouden

Meer eigenschappen van warmtebronnen en bronvermelding voor onderstaande data is te vinden in de bijlage (pagina 17 - 21)

Warmtebron	Inschatting technische ontwikkeltijd[1]	Duurzaamheid[2,3]	Typische investeringskosten (naar vermogen en warmte)	Standaard omvang 1 installatie
Restwarmte huidige leveranciers	*<1 jaar*	~ 11 kg CO_2/GJ	1411 €/kW_{th} 6 €/GJ	10 MW → ~ 4300 huishoudens
Kleinschalige restwarmte	*1 – 2 jaar*	~ 11 kg CO_2/GJ	1411 €/kW_{th} 9 €/GJ	0.3 MW → ~ 100 huishoudens
Diepe geothermie (Inclusief onderzoeksfase)	*>5 jaar*	~ 3.7 kg CO_2/GJ	1360 €/kW_{th} 9 €/GJ	11 MW → ~ 4800 huishoudens
Ondiepe geothermie	*1 – 2 jaar*	~ 10 kg CO_2/GJ[3]	1259 €/kW_{th} 11 €/GJ	3.8 MW → ~ 1600 huishoudens
TEO	*1 – 2 jaar*	~ 12 kg CO_2/GJ[3]	2401 €/kW_{th}[4] 22 €/GJ	0.9 MW → ~ 200 huishoudens
TEA	*1 – 2 jaar*	~ 12 kg CO_2/GJ[3]	2369 €/kW_{th}[4] 16 €/GJ	1.0 MW → ~ 400 huishoudens
Riothermie	*1 – 2 jaar*	~ 12 kg CO_2/GJ[3]	2369 €/kW_{th}[4] 16 €/GJ	1.0 MW → ~ 500 huishoudens
Zonthermie (inclusief opslagvat)	*<1 jaar*	~ 3.6 kg CO_2/GJ	525 €/kW_{th} 17 €/GJ	0.1 MW → ~ 6 huishoudens
Collectieve warmtepomp	*<1 jaar*	~ 13 kg CO_2/GJ[3]	1140 €/kW_{th}	0.6 MW → ~ 300 huishoudens

[1] Naast de technische ontwikkeltijd kennen warmtebronnen ook een organisatorische ontwikkeltijd, bijvoorbeeld voor de vergunningaanvraag en financiering. Hoe complexer, en groter de investering, hoe langer deze ontwikkeltijd over het algemeen is. Dit speelt bijvoorbeeld bij geothermie, waar de totale totstandkoming van de warmtebron (dus organisatorische en technische ontwikkeltijd gezamenlijk) wel 10 jaar kan duren.
[2] Exclusief eventuele fossiele back-up en piekbijstook.
[3] Bij de duurzaamheid van warmtebronnen die opgewerkt moeten worden met behulp van een warmtepomp is uitgegaan van de voorgenomen elektriciteitsmix in 2030 (70% hernieuwbaar).
[4] Inclusief WKO

- Emissiefactor warmtebron laag < 15 kg CO_2/GJ
- Emissiefactor warmtebron zeer laag < 5 kg CO_2/GJ
- Emissiefactor warmtebron met elektriciteitsmix 2030 (70% hernieuwbaar) laag (<15 kg/GJ). Indien gebruik gemaakt wordt van volledig duurzame elektriciteit is de emissiefactor zeer laag.

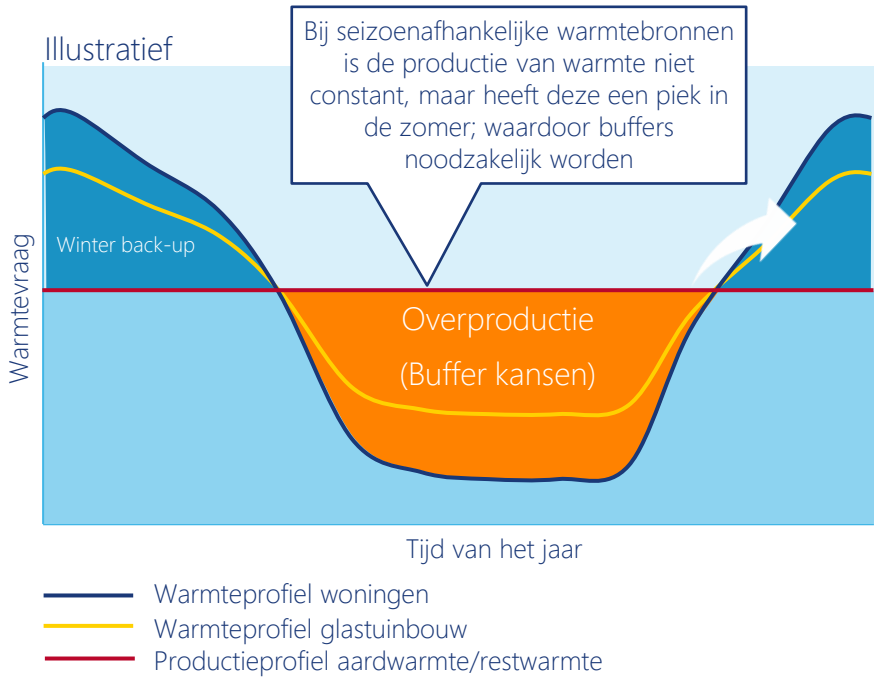
Stabiele warmtelevering heeft behoefte aan regelbaar vermogen of warmtebuffers

De warmtevraag fluctueert gedurende het jaar. Het warmtenet in Arnhem heeft in de zomer maar een warmtevraag van 15 MW, terwijl op piekmomenten in de winter dit 70 MW kan zijn. In deze piekmomenten wordt vaak gebruik gemaakt van regelbare “aftapwarmte” of piekketels bij Hulpwarmtecentrales (HWC).

Duurzame warmtebronnen kunnen vaak niet in piekmomenten bijspringen. De benuttingsgraad daalt dan wat de warmteprijs verhoogt. Daarnaast kan bijvoorbeeld een geothermiebron maar beperkt afschakelen in de zomer. Een duurzaam alternatief voor piekketels zijn WKO’s of warmwaterbuffers waarin in de zomer warmteoverschotten kunnen worden opgeslagen om deze vervolgens in de winter in te zetten. Warmteopslag brengt wel extra kosten mee, maar hier tegenover staat een kleinere dimensionering van de hoofdbron.

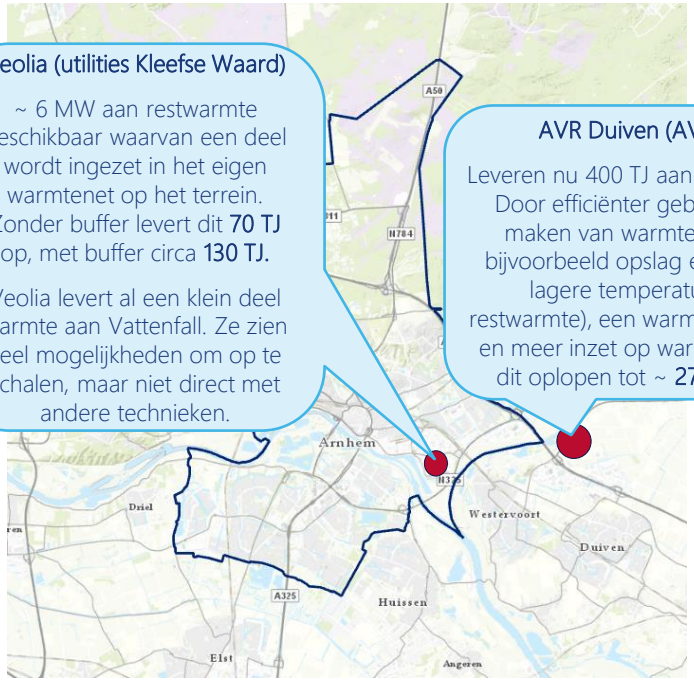
Een back-up-voorziening van warmtenetten moet zeer betrouwbaar zijn. Gasketels worden hier traditioneel voor gebruikt om warmte te kunnen blijven leveren als er tijdelijke tekorten zijn.

Vraagprofiel en productieprofiel van restwarmte/aardwarmte t.o.v. winter back-up

Industriële restwarmte lijkt de meest kansrijke hoge-temperatuurbron; geothermie is nog uiterst onzeker

HT-restwarmtelevering door AVR en Veolia

Veolia (utilities Kleefse Waard)

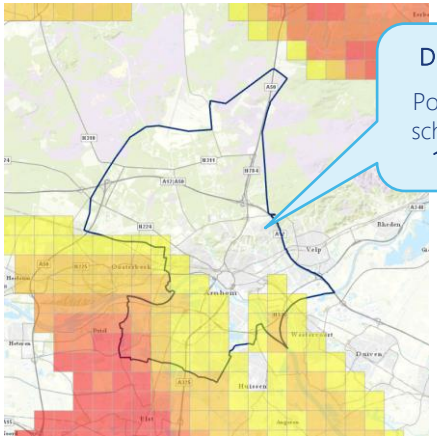
~ 6 MW aan restwarmte beschikbaar waarvan een deel wordt ingezet in het eigen warmtenet op het terrein. Zonder buffer levert dit **70 TJ** op, met buffer circa **130 TJ.**

Veolia levert al een klein deel warmte aan Vattenfall. Ze zien veel mogelijkheden om op te schalen, maar niet direct met andere technieken.

AVR Duiven (AVI)

Leveren nu 400 TJ aan Arnhem. Door efficiënter gebruik te maken van warmte (met bijvoorbeeld opslag en inzet lagere temperatuur restwarmte), een warmteopslag en meer inzet op warmte kan dit oplopen tot ~ **2700 TJ**.

Geothermie nog onzeker

Diepe geothermie (1,5 - 4 km diepte)

Potentie voor het gebied kan factor 10 schelen van ~**134 TJ** tot maximaal zo'n **1490 TJ** voor Arnhem beschikbaar.

Lagere potentie

Hogere potentie

De WARM-studie in opdracht van EBN[1] laat zien dat **regio Arnhem en Nijmegen** een middelmatige potentie voor geothermie heeft. De potentie voor diepe geothermie voor de gebouwde omgeving voor de hele regio Arnhem en Nijmegen ligt op **600 TJ**. Daarnaast schat deze studie nog ca. **6100 TJ** aan geothermie voor de industrie en glastuinbouw. Naar verwachting zullen er in de komende jaren wetenschappelijke boringen plaatsvinden die meer zekerheid kunnen geven over de potentie in de regio[2].
Volgens de WARM-studie is in de regio **500 TJ** ondiepe geothermie (0 – 1,5 km diepte) beschikbaar. Als onderdeel van het SCAN-project van EBN wordt ook de potentie van ultradiepe geothermie (>4km diepte) in de regio onderzocht. Mogelijk is dit een kansrijke warmtebron voor de langere termijn (na 2030).

Berenschot

[1] EBN (2020): WARM regio Arnhem Nijmegen
[2] Op basis van interview EBN.

De potentie van aquathermie is hoog, maar het energieverbruik en de prijs zijn relatief hoog

Potentie van zowel TEO als TEA aanzienlijk

Rivieren en ander oppervlaktewater

Door de Rijn is de theoretische winning van warmte uit oppervlaktewater zeer groot. Andere aspecten, zoals ruimtelijke inpassing en de mogelijkheden om te bufferen, bepalen de realistische potentie van aquathermie.

Riothermie

Riothermie heeft een totale potentie van ~81 TJ. Eerder is riothermie onderzocht als warmtebron voor stadsvernieuwing in het centrum

RWZI Arnhem-Zuid

RWZI binnen de gemeente grenzen, potentieel van ~ 190 TJ.

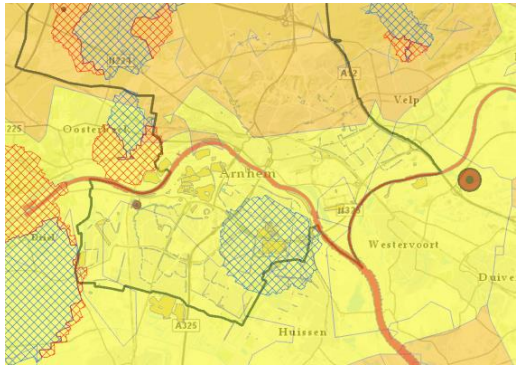

RWZI Nieuwgraaf

Aanzienlijke grotere RWZI dan de RWZI binnen de gemeente-grens, potentieel RWZI van ~ 820 TJ.

Randvoorwaarden aquathermie

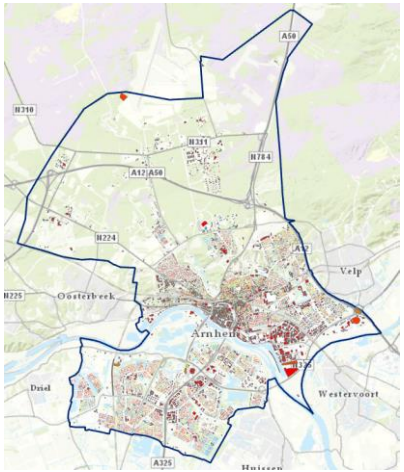
Bij aquathermie wordt de iets hogere temperatuur van oppervlaktewater of afvalwater ingezet om te verwarmen. Hierbij is een **WKO** noodzakelijk om de hogere temperaturen uit de zomer op te slaan voor de winter. Daarnaast is een **warmtepomp** nodig om deze warmte op te waarderen tot een niveau dat het huizen kan verwarmen. De inzet van een WKO en een warmtepomp maakt aquathermie kostbaar ten opzichte van de meeste andere duurzame warmtebronnen[1]. Daarnaast is het niet overal langs de rivieren of in de buurt van een RWZI mogelijk om een WKO te plaatsen, of is de beschikbare capaciteit beperkt. Daarnaast is Arnhem-Zuid aangewezen als potentieel gebied voor aanvullende strategische drinkwatervoorraden (ASV) wat de energiepotentie ook kan beïnvloeden. Uit de verkenning van de Gemeente Arnhem blijkt het gebied ten noorden van de Rijn de meest geschikte locatie voor WKO's, zie bijlage pagina 16.

[1] Voor de SDE++ 2021 berekent het PBL voor TEO een prijs van 22,4 €/GJ, terwijl voor diepe geothermie (basislast) de prijs 8,90 €/GJ, en voor zonthermie de prijs 17,1 €/GJ is.

Overige kleinschalige warmtebronnen

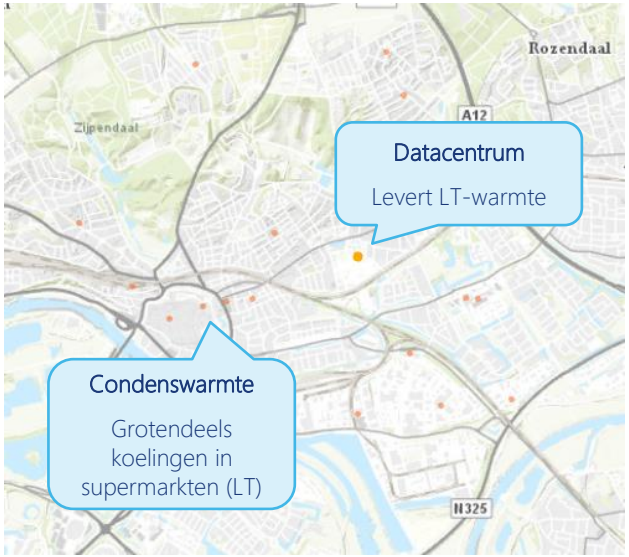
Zonthermie breed inzetbaar, concurrentie met PV

Zonnecollectoren kunnen geplaatst worden op daken en velden. In theorie is de potentie van zonthermie in Arnhem op velden **320 TJ** en op daken **1500 TJ.** Echter concurreert zonnewarmte met andere toepassingen van daken, zoals zon-PV. Dit kan ondervangen worden door de inzet van PVT-panelen, waarmee zowel warmte als elektriciteit kan worden opgewekt. Het thermische rendement van PVT-panelen is lager, wat betekent dat er minder warmte geproduceerd wordt.
Aangezien zonnewarmte met name in de zomer beschikbaar komt zal deze vrijwel altijd met een seizoensbuffer moeten worden gecombineerd.

Kleinschalige restwarmte als extra bron

Er zijn diverse kleinere restwarmtebronnen in de gemeente Arnhem die mogelijk kunnen aansluiten op een warmtenet, mits dit in de buurt ligt. Dit zijn zowel HT-bronnen (zoals bakkerijen) als LT-bronnen zoals een datacentrum en supermarkten met koelingen. De beschikbare restwarmte ligt veelal **tussen de 2 en 10 TJ** per bron.

Berenschot

Achtergrond: referenties en berekeningen

Onderbouwing gematigde en optimistische potentie [1/3]

	Gematigde inschatting potentie	Optimistische inschatting potentie
Restwarmte huidige leveranciers (zie uitgebreide berekening op pagina 14)	Uit interviews blijkt dat de AVR (die nu 1000 TJ aan warmte levert) warmtelevering zou kunnen verdubbelen door de inzet van restwarmte uit de CO2-plant (500 TJ) en het afschalen van elektriciteitsproductie (500 TJ). Hiervan wordt nu 600 TJ toegepast in Duiven waardoor 1400 TJ overblijft voor Arnhem). Overige gemeenten (zoals Zevenaar) zetten echter in op warmte uit de AVR. Veolia heeft ca. 6 MW aan restwarmte beschikbaar, wat bij 3175 vollasturen (aantal vollasturen dat de AVR momenteel levert) neerkomt op 70 TJ. In totaal komt restwarmtelevering van de huidige leveranciers neer op 1470 TJ.	Als bij de AVR en Veolia een warmtebuffer wordt geplaatst kan het beschikbare vermogen alle dagen van het jaar ingezet worden. Dit betekent dat het aantal vollasturen stijgt van 3175 uur naar 8760 uur. Het warmteverlies in de opslag wordt aangenomen op 33% (IF Technology, 2014; CE Delft, 2020). Bij de AVR betekent dit dat de AVI circa 2700 TJ kan leveren, voor Veolia is dit 130 TJ. In totaal komt dit neer op 2820 TJ.
Kleinschalige restwarmte	Betrouwbare data over de restwarmte die gewonnen kan worden uit kleine warmtebronnen zoals koelhuizen en bakkerijen ontbreekt. Nationale data uit de warmteatlas blijkt niet overeen te komen met de realiteit. Daarom wordt hier in deze bronnenanalyse geen concreet getal aan gehangen; de inschatting is dat deze bronnen per locatie moeten worden onderzocht en per project een beperkte bijdrage kunnen leveren.	
Collectieve warmtepomp	De technische potentie van warmtepompen is zeer groot, aangezien deze gebruik maken van warmte uit de buitenlucht.	

Onderbouwing gematigde en optimistische potentie [2/3]

	Gematigde inschatting potentie	Optimistische inschatting potentie
Diepe geothermie (1.500 m – 4.000 diepte) (zie uitgebreide berekening op pagina 15)	In de WARM-studie van EBN wordt ingeschat dat in regio Arnhem-Nijmegen ca. 600 TJ diepe geothermiewarmte geschikt voor de gebouwde omgeving te winnen is. Ervan uitgaande dat deze warmte naar ratio van inwonersaantal over de regio verdeeld wordt, zou Arnhem over **134 TJ** geothermiewarmte beschikken.	In de WARM-studie van EBN wordt ingeschat dat in regio Arnhem-Nijmegen ca. 6700 TJ diepe geothermiewarmte te winnen is, voor de gebouwde omgeving, industrie en glastuinbouw tezamen. Ervan uitgaande dat al deze warmte wordt ingezet in de gebouwde omgeving en dat deze warmte naar ratio van inwonersaantal over de regio verdeeld wordt zou Arnhem over **1490 TJ** geothermiewarmte beschikken.
Ondiepe geothermie (500 – 1.500 m diepte) (zie uitgebreide berekening op pagina 15)	Aangezien de haalbaarheid van ondiepe geothermie nog onzeker is, wordt er enkel ondiepe geothermie aangenomen bij de optimistische inschatting.	In de WARM-studie wordt ingeschat dat voor de regio Arnhem-Nijmegen ca. 500 TJ ondiepe geothermiewarmte te winnen is. Op basis van dezelfde aanname als bij diepe geothermie komt dit neer op **111 TJ**.
Zonthermie	In het gematigde scenario wordt ervan uitgegaan dat de velden geschikt voor zonne-energie worden ingezet voor PV.	De gemeente Arnhem heeft alle geschikte daken en locaties voor velden voor zon-PV in kaart gebracht. Voor het optimistische scenario wordt aangenomen dat enkel de velden worden ingezet voor warmtelevering aan een warmtenet met behulp van PVT-panelen. Op basis van een warmteproductie van 270 kWh/m2 (Berenschot, 2018) komt dit neer op **320 TJ**.

Onderbouwing gematigde en optimistische potentie [3/3]

	Gematigde inschatting potentie	Optimistische inschatting potentie
TEO	Het Stowa heeft een tool waarbij de potentie van aquathermie bepaald kan worden. Deze tool geeft een inschatting van technische potentie van TEO in Arnhem van **288 TJ**.	Experts geven aan dat zij inschatten dat de theoretische potentie van TEO in Arnhem veel groter is; het betreft immers zeer veel stromend water. In theorie kan de Rijn genoeg warmte leveren voor de **gehele gebouwde omgeving van Arnhem**. Echter zijn de beschikbaarheid van opslag en ruimtelijke inpassing van de installatie (denk bv. aan de warmtepomp) kritische factoren die deze potentie verlagen. Op basis van de warmteatlas wordt ingeschat dat rondom de Rijn de potentie van WKO's tussen de 1 en 2 TJ per hectare ligt. Open systemen zijn in dit gebied ontwikkeld, op de hoger gelegen gronden komen ook al gesloten WKO systemen voor.
TEA	Op basis van de Warmteatlas blijken er in en vlakbij Arnhem twee RWZI's te staan die, wanneer gecombineerd met een WKO samen **1000 TJ** aan warmte kunnen leveren.	
Riothermie	Berekeningen van de Gemeente Arnhem - op basis van informatie uit de Warmteatlas en het bekende debiet van de verschillende gemalen – laat zien dat de potentie van riothermie in Arnhem circa **81 TJ** is.	

Berekening restwarmte

AVR (beschikbaarheid warmte in TJ)

	Gematigde inschatting / keuze	Optimistische inschatting / onzekerheid	Bron
Nu ingezet	1000	1000	AVR
Restwarmte, beschikbaar bij temperatuur verlaging MT***	500	500	Inschatting AVR
Afschaling e-productie	500	500	Inschatting Vattenfall
Gebruik warmteopslag	0	1294	Zie onder**
Inzet Duiven	-600	-600	AVR
Totaal	**1400**	**2693.9**	

Veolia (beschikbaarheid warmte in TJ)

Omschrijving			Bron
Vermogen zonder biomassa	6	MW	Veolia
Energie zonder biomassa	**68.6**	**TJ**	Zie onder
Energie zonder biomassa en opslag	**127.7**	**TJ**	Zie onder

(Berekening huidige vollasturen)

Omschrijving			Bron
Max vermogen stadswarmte nu	87.5	MW	AVR
Warmtelevering nu	1000	TJ	AVR
Warmtelevering nu	277777.8	MWh	Berekening
Vollasturen	3175	uur	Berekening

(Rendement opslag)

Omschrijving			Bron
Rendement ATES*	67.5	%	IF technology (2014)

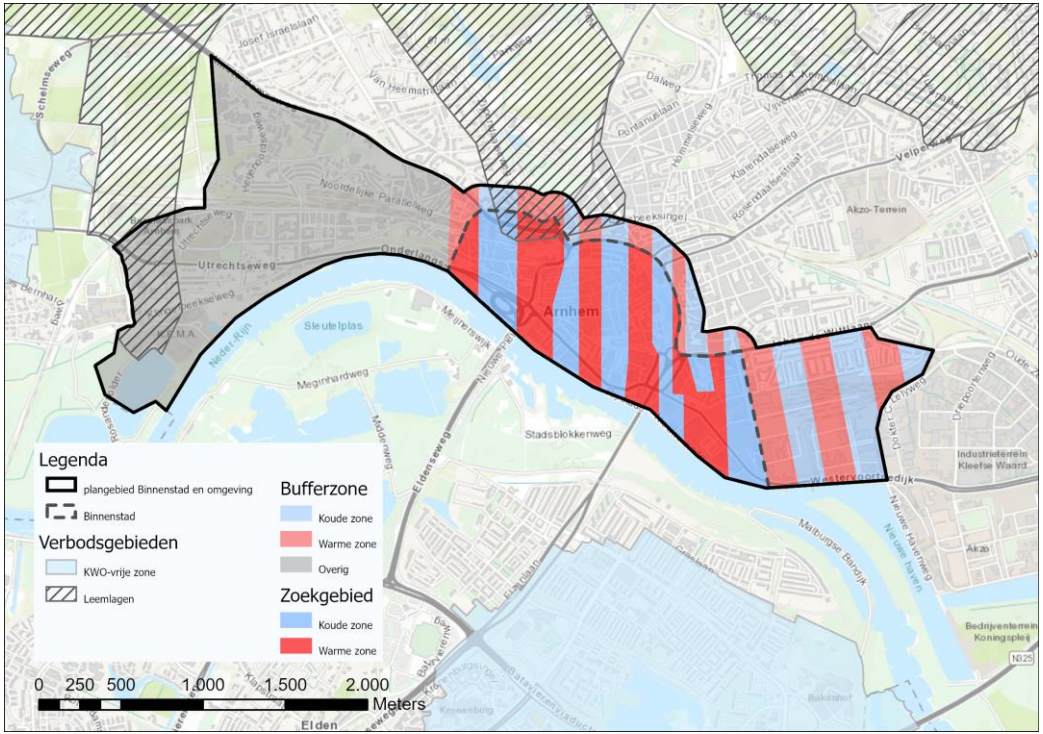
*Aquifer thermal energy storage
** Berekening o.b.v. vollasturen i.c.m. aquifer efficiëntie
*** Midden temperatuur afgifte <=70 graden

Berekening geothermie

Omschrijving	Hele regio	Aandeel Arnhem	Bron
Percentage Arnhem van regio	100%	22%	Zie rechts
Diepe geothermie (alles sectoren)	6700	1492.8	EBN
Diepe geothermie (enkel gebouwde omgeving)	600	133.7	EBN
Ondiepe geothermie	500	111.4	EBN

Gemeente	Inwoners
Arnhem	159267
Berg en Dal	34798
Beuningen	25882
Doesburg	11148
Druten	18797
Duiven	25332
Heumen	16486
Lingewaard	46475
Nijmegen	176731
Overbetuwe	47543
Renkum	31300
Rheden	20004
Rozendaal	1654
Westervoort	14944
Wijchen	40951
Zevenaar	43488

Uit de verkenning van de Gemeente Arnhem blijkt het gebied ten noorden van de Rijn de meest geschikte locatie voor WKO's

Overige eigenschappen van warmtebronnen [1/4]

Warmtebron	Inzetbaarheid voor piekvoorziening	Eigenaar van de bron	Leveringszekerheid
	Geen van onderstaande warmtebronnen is echt geschikt als piekvoorziening. Gasketels (al dan niet gestookt met duurzame gassen) zijn veel geschikter. *Twee belangrijke factoren die bepalen in hoeverre een bron geschikt is om in te zetten als piekvoorziening zijn de mate van stuurbaarheid van de bron en kosten van vermogen (prijs per kW)*	*Voor veel bronnen is er geen evidente eigenaar van de warmte zelf en is de eigenaar van de installatie die de warmte wint eigenaar van deze warmte. Wel kan het zijn dat het terrein waarop de warmte wordt gewonnen weer van een andere partij is. Hierover dienen afspraken gemaakt te worden.*	*In tegenstelling tot duurzame elektriciteit zijn duurzame warmtebronnen maar weinig afhankelijk van het weer en hebben ze daardoor een relatief hoge leveringszekerheid. Diversiteit aan bronnen en een back-up voorziening kunnen de gevoeligheid voor eventuele problemen bij warmtebronnen opvangen.*
Restwarmte huidige leveranciers	Gemiddeld: Stuurbaarheid laag want afhankelijk van productieprocessen; prijs per kW relatief laag wat bijdraagt aan geschiktheid	De producent van de restwarmte. Door ophaalrecht (in nog vast te stellen Warmtewet II) moet geloosde restwarmte wel verplicht beschikbaar gesteld worden aan een warmtebedrijf.	Middel tot hoog, eigenaren van de warmtebronnen zijn grote professionele partijen die in langlopende contracten afspraken maken over leveringszekerheid. Echter kunnen storingen en onderhoud afdoen aan leveringszekerheid. Op langere termijn groeit onzekerheid omdat bedrijven failliet kunnen gaan en dan niet meer aan contract kunnen voldoen.
Kleinschalige restwarmte	Gemiddeld: Stuurbaarheid laag want afhankelijk van productieprocessen; prijs per kW relatief laag wat bijdraagt aan geschiktheid		Middel, bij kleinere partijen is het risico op storingen vermoedelijk hoger al is dit sterk afhankelijk van het type partij. Op langere termijn groeit onzekerheid omdat bedrijven failliet kunnen gaan en dan niet meer aan contract kunnen voldoen.

Overige eigenschappen van warmtebronnen [2/4]

Warmtebron	Inzetbaarheid voor piekvoorziening	Eigenaar van de bron	Leveringszekerheid
	Geen van onderstaande warmtebronnen is echt geschikt als piekvoorziening. Gasketels (al dan niet gestookt met duurzame gassen) zijn veel geschikter. *Twee belangrijke factoren die bepalen in hoeverre een bron geschikt is om in te zetten als piekvoorziening zijn de mate van stuurbaarheid van de bron en kosten van vermogen (prijs per kW)*	*Voor veel bronnen is er geen evidente eigenaar van de warmte zelf en is de eigenaar van de installatie die de warmte wint eigenaar van deze warmte. Wel kan het zijn dat het terrein waarop de warmte wordt gewonnen weer van een andere partij is. Hierover dienen afspraken gemaakt te worden.*	*In tegenstelling tot duurzame elektriciteit zijn duurzame warmtebronnen maar weinig afhankelijk van het weer en hebben ze daardoor een relatief hoge leveringszekerheid. Diversiteit aan bronnen en een back-up voorziening kunnen de gevoeligheid voor eventuele problemen bij warmtebronnen opvangen.*
Diepe geothermie	Relatief hoog: stuurbaarheid relatief hoog, prijs per kW laag wat bijdraagt aan geschiktheid	Geen natuurlijke eigenaar, afhankelijk van afspraken die gemaakt worden.	Hoog, maar afhankelijk van type broneigenaar (bv. of dit een publieke of private partij is).
Ondiepe geothermie			Hoog, sterk afhankelijk van broneigenaar. Naarmate aandeel hernieuwbaar in elektriciteitsmix toeneemt kan elektriciteit op bepaalde momenten wel zeer kostbaar zijn.

Overige eigenschappen van warmtebronnen [3/4]

Warmtebron	Inzetbaarheid voor piekvoorziening	Eigenaar van de bron	Leveringszekerheid
	Geen van onderstaande warmtebronnen is echt geschikt als piekvoorziening. Gasketels (al dan niet gestookt met duurzame gassen) zijn veel geschikter. *Twee belangrijke factoren die bepalen in hoeverre een bron geschikt is om in te zetten als piekvoorziening zijn de mate van stuurbaarheid van de bron en kosten van vermogen (prijs per kW)*	*Voor veel bronnen is er geen evidente eigenaar van de warmte zelf en is de eigenaar van de installatie die de warmte wint eigenaar van deze warmte. Wel kan het zijn dat het terrein waarop de warmte wordt gewonnen weer van een andere partij is. Hierover dienen afspraken gemaakt te worden.*	*In tegenstelling tot duurzame elektriciteit zijn duurzame warmtebronnen maar weinig afhankelijk van het weer en hebben ze daardoor een relatief hoge leveringszekerheid. Diversiteit aan bronnen en een back-up voorziening kunnen de gevoeligheid voor eventuele problemen bij warmtebronnen opvangen.*
TEO	Middel tot laag, bron is redelijk stuurbaar maar te snel warmte onttrekken uit WKO is niet mogelijk; prijs per kW hoog wat bron minder geschikt maakt.	Geen eigenaar, de warmte is eigendom van degene die de warmte onttrekt. Voor het brengen van water in of het onttrekken van water uit een oppervlaktewaterlichaam is het waterschap bevoegd gezag voor vergunningverlening[1].	Hoog, afhankelijk van eigenaar van installatie (bv. of dit een publieke of private partij is). Naarmate aandeel hernieuwbaar in elektriciteitsmix toeneemt kan elektriciteit op bepaalde momenten wel zeer kostbaar zijn.
TEA		Er bestaat (voor zover bekend) geen jurisprudentie over het eigendom van warmte uit afvalwater[2]. Het is daarom van belang om goede afspraken te maken tussen warmte-aanbieder en de leverancier.	
Riothermie			

[1] IF (2018): Thermische Energie uit Oppervlaktewater – Business case "Harderweide" Harderwijk
2 Stowa (2018): Handreiking aquathermie

Overige eigenschappen van warmtebronnen [4/4]

Warmtebron	Inzetbaarheid voor piekvoorziening	Eigenaar van de bron	Leveringszekerheid
	Geen van onderstaande warmtebronnen is echt geschikt als piekvoorziening. Gasketels (al dan niet gestookt met duurzame gassen) zijn veel geschikter. *Twee belangrijke factoren die bepalen in hoeverre een bron geschikt is om in te zetten als piekvoorziening zijn de mate van stuurbaarheid van de bron en kosten van vermogen (prijs per kW)*	*Voor veel bronnen is er geen evidente eigenaar van de warmte zelf en is de eigenaar van de installatie die de warmte wint eigenaar van deze warmte. Wel kan het zijn dat het terrein waarop de warmte wordt gewonnen weer van een andere partij is. Hierover dienen afspraken gemaakt te worden.*	*In tegenstelling tot duurzame elektriciteit zijn duurzame warmtebronnen maar weinig afhankelijk van het weer en hebben ze daardoor een relatief hoge leveringszekerheid. Diversiteit aan bronnen en een back-up voorziening kunnen de gevoeligheid voor eventuele problemen bij warmtebronnen opvangen.*
Zonthermie (inclusief opslagvat)	Relatief hoog: bron redelijk stuurbaar maar te snel onttrekken uit opslagvat niet mogelijk; prijs per kW laag wat bijdraagt aan geschiktheid.	Eigenaar van installatie is eigenaar van de warmte.	Hoog door opslagvat. Zonder opslag zeer laag.
Collectieve warmtepomp	Relatief hoog: bron zeer goed stuurbaar; prijs per kW relatief laag wat bijdraagt aan geschiktheid.	Eigenaar van installatie is eigenaar van de warmte.	Hoog. Maar naarmate aandeel hernieuwbaar in elektriciteitsmix toeneemt kan elektriciteit op bepaalde momenten wel zeer kostbaar zijn.

Gebruikte bronnen

Potenties:

RVO: Warmteatlas

Interviews met: Vattenfall, AVR, Veolia, Bakkerij Hilvers, EBN, Accsys

Berenschot (2018): Position paper zonnewarmte

EBN: WARM regio Arnhem Nijmegen

Debiet rioolgemalen Arnhem: Ronald Bos (Gemeente Arnhem)

Rendement warmteopslag - midden-temperatuur aquifier thermal energy storage (MTO ATES): IF Technology (2014); CE Delft (2020)

Prijs, investeringskosten en standaardomvang

PBL: SDE++ 2021

Ontwikkeltijd:

CE Delft: Factsheet warmte

Duurzaamheid:

CE Delft: Ketenemissies warmtelevering

PBL: SDE ++ 2021 (Voor sCOP warmtepompen)

Berenschot

www.berenschot.nl
/berenschot

Berenschot

Scenario's voor warmtenetontwikkeling

Bijlage 3: Achtergrond scenario's

Scenario's voor warmtenetten in Arnhem

De totale warmtevraag voor tapwater en verwarming binnen de gebouwde omgeving van de gemeente Arnhem bedraagt zo'n 5.700 Terajoule (TJ) en 4.300 TJ wanneer geïsoleerd tot gemiddeld label B[1], een gedeelte van deze warmtevraag is reeds op warmtenetten aangesloten. Voor de overige woning is het de vraag op welke manier deze het beste verduurzaamd kunnen worden. In deze bijlage is inzichtelijk gemaakt op welke manier scenario's zijn ontwikkeld om inzichtelijk te maken waar warmtenetten in de toekomst mogelijk de beste oplossing zijn om woningen en gebouwen te verduurzamen.

Deze bijlage is als volgt opgebouwd

1. Toelichting onzekerheid 1: beschikbaarheid van nieuwe warmtebronnen
2. Toelichting onzekerheid 2: prijsontwikkeling warmte t.o.v. alternatieven
3. Combinatie onzekerheden vormt 4 scenario's
4. Toelichting per scenario (4x)
5. Scenario's gezamenlijk

[1] Op basis gemiddelde aardgas verbruiken per buurt van het CBS gecorrigeerd voor kookgas en graaddagen. Utiliteiten zijn bepaald op basis van vloeroppervlakte en kentallen voor warmteverbruik per type utiliteit en bouwjaar. Isolatie tot schillabel B levert een besparing van 27% op, op basis van Vesta MAIS (startanalyse model) besparingsaannames.

Onzekerheid in de beschikbaarheid van nieuwe warmtebronnen

A. **Onzekerheid in de beschikbaarheid van nieuwe warmtebronnen**

De warmtebronnenanalyse laat zien dat de aanwezigheid van nieuwe warmtebronnen richting de toekomst onzeker is. Dit is een omvangrijke onzekerheid met een zeer grote impact op een eventuele potentiële omvang van het warmtenet in Arnhem. Deze onzekerheid is daarom mee genomen in de het formuleren van de scenario's voor het toekomstige warmtenet in Arnhem. Hierbij is de huidige warmteproductie vanuit AVR in alle scenario's meegenomen (zie ook pagina 11). Vervolgens is een splitsing gemaakt in de meer zekere en onzekere warmte vanuit de warmtebronnen analyse. Dit leidt tot de volgende twee uitersten:

1. In de toekomst zijn er **enkele** nieuwe warmtebronnen. In deze situatie wordt uit gegaan van de bestaande warmtebronnen met daarbij additioneel een beperkte ingroei van nieuwe warmtebronnen die met redelijke zekerheid ontwikkelt kunnen worden. De uitrol van deze bronnen betreft een keuze.
2. In de toekomst zijn er **veel** nieuwe warmtebronnen. In deze situatie wordt uit gegaan van de bestaande warmtebronnen met daarbij additioneel een ingroei van veel nieuwe warmtebronnen. Overeenkomstig met niet alleen de onzekere bronnen uit de warmtebronnen analyse maar ook het meer onzekere potentieel.

Hoe het onderscheid tussen zeker en onzekere bronnen wordt gemaakt staat beschreven in bijlage 2.

Beschikbaarheid van warmte in variant 1: In de toekomst zijn er **enkele** nieuwe warmtebronnen.

- AVR: 1400 TJ
- Geothermie: 130 TJ
- Aquathermie: 1370 TJ
- Zonnewarmte: 0 TJ
- Overige restwarmte: 70 TJ

2910 TJ

Beschikbaarheid van warmte in variant 2: In de toekomst zijn er **veel** nieuwe warmtebronnen.

- AVR: 2690 TJ
- Geothermie: 1500 TJ
- TEO en TEA: zeer veel TJ
- Zonnewarmte: 320 TJ
- Overige restwarmte: 130 TJ

> 6000 TJ

Beschikbare warmte per scenario afhankelijk van technische onzekerheid

In deze slides wordt kort toegelicht hoe het onderscheid tussen de potenties van verschillende bronnen in verschillende scenario's precies is gemaakt.

De hoeveelheid warmte die een warmtebron in de toekomst kan leveren is onzeker. Echter is de beschikbaarheid van duurzame warmte wel zeer bepalend voor het ontwikkelen van een warmtenetstrategie. Daarom is ervoor gekozen om deze onzekerheid één van de assen te maken in de scenariovorming.

De betreffende as waarover dit gaat is de volgende:

Warmte die al beschikbaar is óf waar je redelijkerwijs op dit moment voor kan kiezen valt onder de linker kant van de as. Warmte waarvan het technisch nog onzeker is of deze beschikbaar zal komen in de toekomst wordt ook mee genomen aan de rechter kant.

Ter illustratie: potentie restwarmte AVR en Veolia

Zowel de AVR als Veolia kunnen hun restwarmtelevering aan het huidige warmtenet uitbreiden, bijvoorbeeld door de warmte die nu gebruik wordt voor elektriciteitsproductie in te zetten voor warmtelevering aan de gebouwde omgeving. Dit is een keuze, en wordt dus ook in de linker scenario's (*In de toekomst zijn er **enkele** nieuwe warmtebronnen)* meegenomen.

Zowel AVR als Veolia geven aan te kijken naar warmteopslag in aquifiers in de ondergrond. Voor hogere temperaturen zijn dit nog innovatieve technieken die zeer beperkt worden toegepast. Of dit mogelijk is, is dus een onzekerheid. De extra warmte die deze opslagsystemen zouden opleveren wordt dus enkel in de rechter scenario's (*In de toekomst zijn er enkele **veel** warmtebronnen)* meegenomen.

	Scenario's met enkele nieuwe warmtebronnen	Scenario's met veel nieuwe warmtebronnen
Beschikbare restwarmte	1470 TJ	2820 TJ

Onzekerheid in de prijsontwikkeling van warmte t.o.v. individuele opties

B. Onzekerheid in de prijsontwikkeling van de toepassing van warmte(bronnen) t.o.v. individuele opties

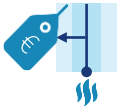
Hiermee wordt de onzekerheid in de prijs van warmte t.o.v. individuele opties op elektriciteit en groen gas geadresseerd.

In de warmtevraaganalyse is een vergelijking gemaakt tussen warmtenetten (MT en LT), all-electric en hybride warmtepompen op groen gas. De kost voor de toepassing van deze opties zijn naast elkaar geplaatst. Echter de aannames voor de prijs van warmte, hybride met groen gas, en all-electric zijn onzeker richting de toekomst. Wellicht dat warmtebronnen duurder of juist goedkoper uitpakken. Ook de aanleg van het warmtenet kan in prijs anders uitvallen. Daarnaast kunnen juist ook de alternatieven nog goedkoper worden. In de vraaganalyse is al enigszins rekening gehouden met verwachte veranderingen in prijs. Echter gezien het lokale karakter van warmte en de grote onzekerheid in de prijs van warmte voor verschillende type bronnen is het wenselijk dit als onzekerheid mee te nemen.

Eén van de alternatieven, namelijk hybride warmtepompen met groen gas is eigenlijk altijd de goedkoopste optie. Echter de beschikbaarheid van groen gas richting de toekomst (zeer) is beperkt dus dit kan niet overal zonder meer ingezet worden*. Daarom heeft het de voorkeur om in die gevallen waar het prijsverschil tussen een warmtenet en de hybride warmtepomp klein is, toch voor een warmtenet te gaan. Wanneer de hybride warmtepomp echter veel goedkoper is, is het kostentechnisch wenselijker om voor de hybride optie te kiezen.

De assen om de onzekerheid in de prijsontwikkeling van warmte t.o.v. individuele opties te wegen is op de volgende twee manieren meegenomen (zie bijlage voor verdere duiding):

1. De prijs van de toepassing van warmtebronnen t.o.v. individuele opties ontwikkelt zich op zo'n manier dat warmte **relatief goedkoper** wordt. Hierbij hanteren we de volgende twee vuistregels:
   - Daar waar all-electric nu tot **5% goedkoper** is dan warmtenetten, worden woningen toch op een warmtenet aangesloten. Dit komt doordat we verwachten dat warmte goedkoper gaat worden of de alternatieven duurder.
   - Daar waar hybride warmtepompen tot **15% goedkoper** zijn, worden woningen toch op een warmtenet aangesloten.

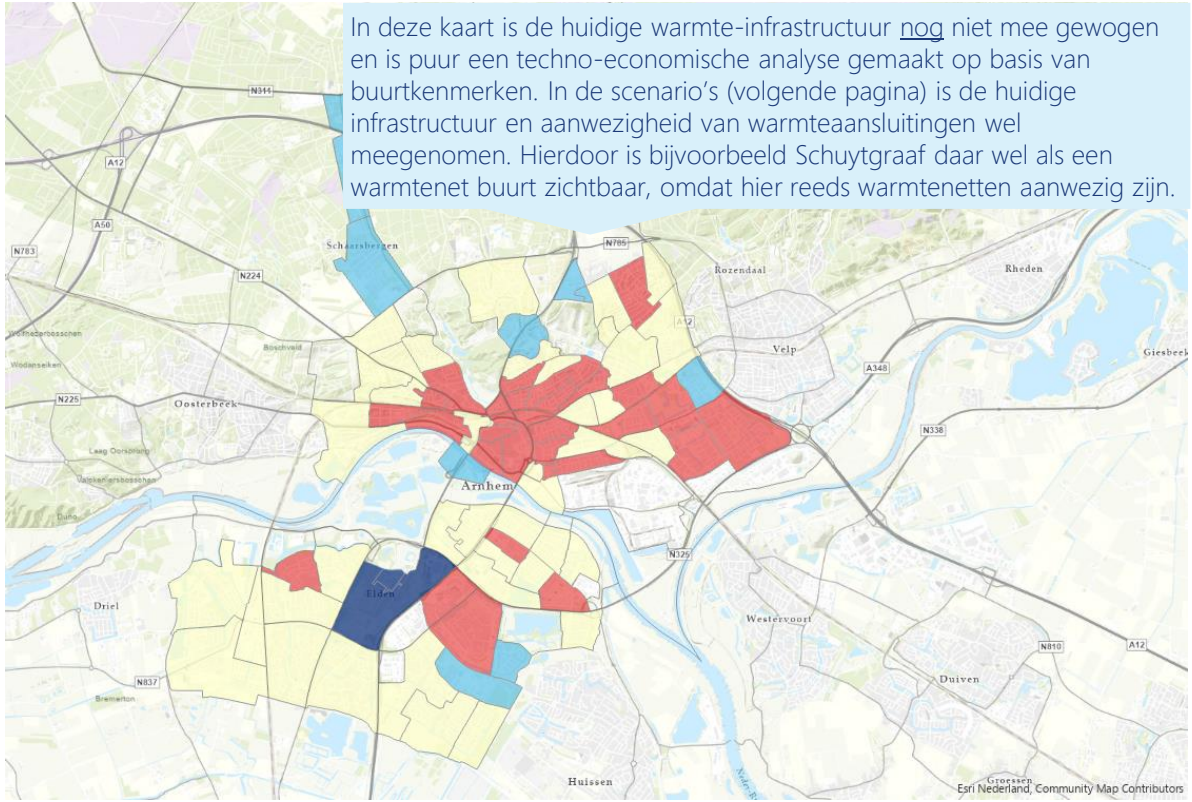
2. De prijs van de toepassing van warmtebronnen t.o.v. individuele opties ontwikkelt zich op zo'n manier dat warmte **relatief duurder** wordt. Hierbij hanteren we de volgende twee vuistregels:
   - Er wordt alleen voor een warmtenet gekozen als deze (meer dan) **5% goedkoper** is dan all-electric.
   - Daar waar hybride warmtepompen tot **5% goedkoper** zijn, worden woningen toch op een warmtenet aangesloten.

* Kamerbrief: Routekaart Groen Gas, 30 maart 2020; Berenschot, Kalavasta, Klimaatneutrale energiescenario's 2050 (2020) ; VEH, Wat stoppen met aardgas kost, Kostenoverzicht per woningtype en energielabel.

Prijs van alternatieven voor veel buurten dicht bij elkaar

In deze kaart is de huidige warmte-infrastructuur nog niet mee gewogen en is puur een techno-economische analyse gemaakt op basis van buurtkenmerken. In de scenario's (volgende pagina) is de huidige infrastructuur en aanwezigheid van warmteaansluitingen wel meegenomen. Hierdoor is bijvoorbeeld Schuytgraaf daar wel als een warmtenet buurt zichtbaar, omdat hier reeds warmtenetten aanwezig zijn.

Warmtenet ook bij ongunstige prijsontwikkeling het goedkoopste
- Warmtenet meer dan 5% goedkoper dan all-e
- Hybride warmtepomp max. 5% goedkoper dan warmtenet

All-electric ook bij gunstige prijsontwikkeling warmte het goedkoopste
- All-electric meer dan 5% goedkoper dan warmte
- Hybride warmtepomp max. 15% goedkoper dan warmte

Hybride warmtepomp meer dan 15% goedkoper dan warmtenet en all-electric

Onbekend
Kosten warmteoplossingen dicht bij elkaar

Let op! *Deze kaart toont slechts de 'ruwe' uitkomsten van de vraaganalyse. Zaken zoals het bestaande warmtenet, lopende gebiedsontwikkelingen en andere uitgangspunten zijn hier nog niet in meegenomen.*

Uit combinatie van onzekerheden volgen vier scenario's

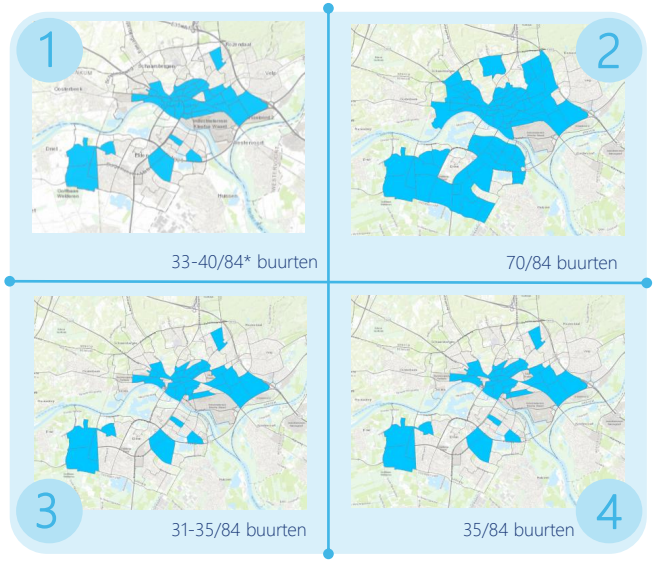
Vier scenario's

Prijsontwikkeling van warmte (bronnen) t.o.v. individuele opties is **gunstig** voor warmte

- Prijs van warmtebronnen ontwikkelt zich **gunstig** t.o.v. individuele opties.
- Er zijn echter kunnen echter **maar enkele** nieuwe warmtebronnen worden ontwikkeld.

In de toekomst zijn er **enkele** nieuwe warmtebronnen

- Prijs van warmtebronnen ontwikkelt zich **ongunstig** t.o.v. individuele opties.
- Er kunnen bovendien **maar enkele** nieuwe warmtebronnen worden ontwikkeld.

- Prijs van warmtebronnen ontwikkelt zich **gunstig** t.o.v. individuele opties.
- Er kunnen bovendien **veel nieuwe warmtebronnen** worden ontwikkeld.

In de toekomst zijn er **veel** nieuwe warmtebronnen

- Prijs van warmtebronnen ontwikkelt zich **ongunstig** t.o.v. individuele opties.
- Er kunnen echter **veel nieuwe warmtebronnen** worden ontwikkeld.

Prijsontwikkeling van warmte (bronnen) t.o.v. individuele opties is **ongunstig** voor warmte

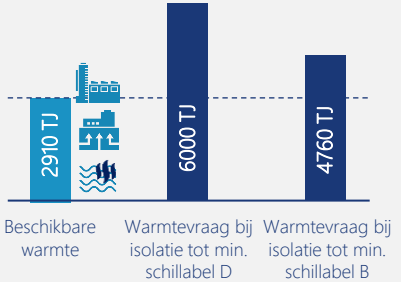
* Arnhem kent 83 buurten. Echter, vanwege de grote verschillen in type bebouwing in Rijkerswoerd-Oost is deze buurt opgeknipt in 2 delen.

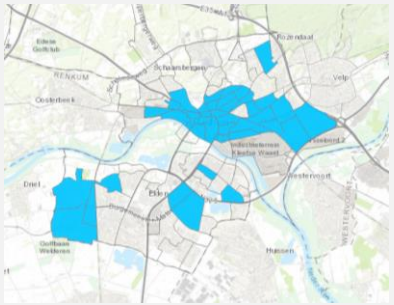
Scenario 1: Warmte wordt relatief goedkoper maar er kunnen slechts enkele nieuwe bronnen worden ontwikkeld

In dit scenario ontwikkelt de prijs van warmte zich op zo'n manier dat deze lager wordt ten opzichte van individuele oplossingen. Er worden maar enkele nieuwe warmtebronnen gevonden, waardoor met name bestaande bronnen gebruikt worden. De hoeveelheid beschikbare warmte is daarom limiterend voor verdere uitbreiding.

Het gevolg is dat 33-40 van de 84 buurten in Arnhem op een warmtenet kunnen worden aangesloten wat bijna de helft van het totaal aantal buurten zou zijn. Of dit 33 of 40 buurten zijn, hangt af van de mate van isolatie en welke verbeterslag hierin wordt gemaakt. Als woningen van vóór 1965 tot schillabel D worden geïsoleerd (minimaal verondersteld voor een 70 graden warmtenet*), dan kunnen 33 buurten worden aangesloten. Dit aantal stijgt naar 40 buurten als alle woningen minimaal schillabel B krijgen. Het net wordt met name door de AVR en de RWZI gevoed. Het net wordt op 70 graden geopereerd, hierdoor zouden de nieuwe duurzame bronnen die ontsloten kunnen worden, ook kunnen invoeden op het net. Gezien de aanwezigheid van AVR bestaat de mogelijkheid ook een gedeelte van het warmtenet op 90 graden te opereren.

33 tot 40 buurten (waarvan 24 tot 31 bovenop het bestaande warmtenet) van de totale 84 buurten op warmtenet

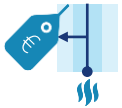
* Expertise Centrum Warmte - Handreiking voor lokale analyse - versie 3 september 2020

Scenario 2: Warmte wordt relatief goedkoper en er kunnen meerdere nieuwe bronnen worden ontwikkeld

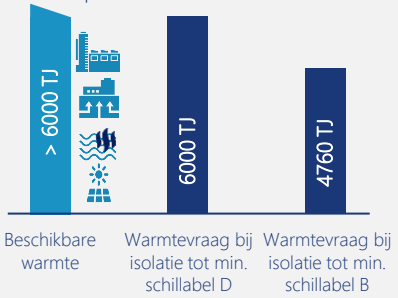
In dit scenario ontwikkelt de prijs van warmte zich op zo'n manier dat deze lager wordt ten opzichte van individuele oplossingen. Er worden bovendien meerdere warmtebronnen gevonden die aangesloten kunnen worden op het net. Met voldoende bronnen en een relatief lage warmteprijs t.o.v. alternatieven is de match met de warmtevraag limiterend voor verdere uitbreiding.

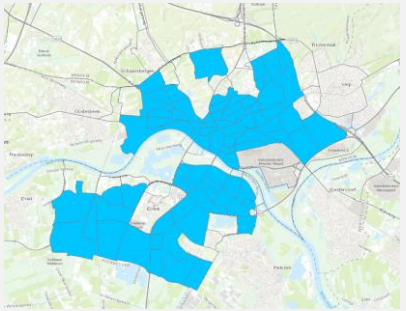
Het gevolg is dat 70 van de 84 buurten in Arnhem op een warmtenet worden aangesloten wat ongeveer 80% van het totaal aantal buurten zou zijn . Deze warmte kan afkomstig zijn uit de AVR, diepe geothermie en aquathermie (TEO en TEA), afhankelijk van de ontwikkelingen van die bronnen. Dit betekent dat alle woningen die nog niet aan Label D (vóór 1970) voldoen ten minste naar label D of verder dienen te isoleren. Hoe verder woningen geïsoleerd worden, des te minder bronnenontwikkeling er nodig is. Door de diversiteit in warmtebronnen ontstaat er potentieel keuze in bronnen en minder afhankelijkheid van AVR.

70 buurten (waarvan 60 bovenop het bestaande warmtenet) van de totale 84 buurten op warmtenet

Scenario 3: Warmte wordt relatief duurder en er kunnen slechts enkele nieuwe bronnen worden ontwikkeld

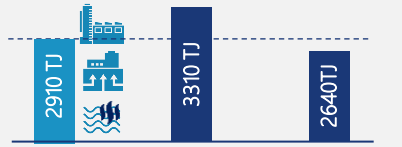
In dit scenario ontwikkelt de prijs van warmte zich op zo'n manier dat deze duurder wordt ten opzichte van individuele oplossingen. Er worden bovendien slechts enkele warmtebronnen gevonden die aangesloten kunnen worden op het net. De warmteprijs t.o.v. alternatieven is in dit geval limiterend voor verdere uitbreiding.

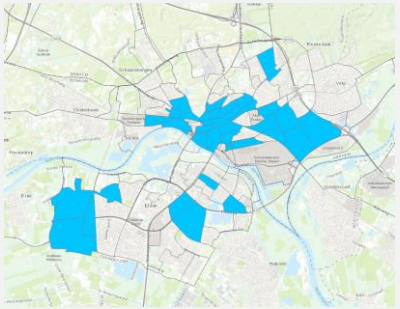
Het gevolg is dat 31-35 van de 84 buurten in Arnhem op een warmtenet kunnen worden aangesloten wat ongeveer 40% van het totaal aantal buurten zou zijn.

Of dit 31 of 35 buurten zijn, hangt af van de mate van isolatie en welke verbeterslag hierin wordt gemaakt. Als woningen van vóór 1965 tot schillabel D worden geïsoleerd (minimaal verondersteld voor een 70 graden warmtenet*), dan kunnen 31 buurten worden aangesloten en dit aantal stijgt naar 35 buurten als alle woningen minimaal schillabel B krijgen.

Het net wordt met name door de AVR en RWZI gevoed waardoor de temperatuur in het grootste deel van het net op termijn 70 graden is. Hierdoor zouden de nieuwe duurzame bronnen die ontsloten kunnen worden, ook kunnen invoeden op het warmtenet. Dit betekent dat alle woningen die nog niet aan Label D (vóór 1970) voldoen ten minste naar label D of verder dienen te isoleren. Door beperkte beschikbaarheid aan bronnen is er sterke afhankelijkheid van de AVR. Gezien de aanwezigheid van AVR bestaat de mogelijkheid ook een gedeelte van het warmtenet op 90 graden te opereren wat noodzaak voor isolatie voor aansluiting op het net in sommige wijken kan verminderen.

31 tot 35 buurten (waarvan 22 tot 26 bovenop het bestaande warmtenet) van de totale 84 buurten op warmtenet

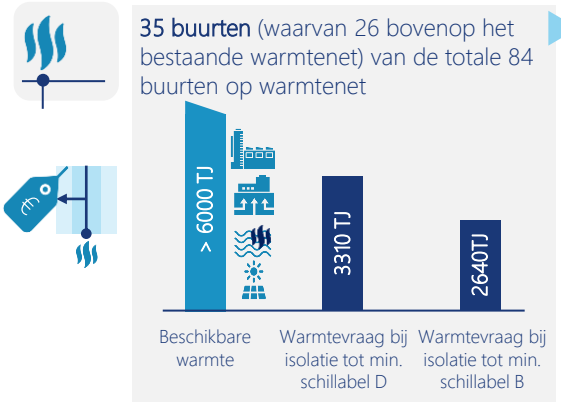

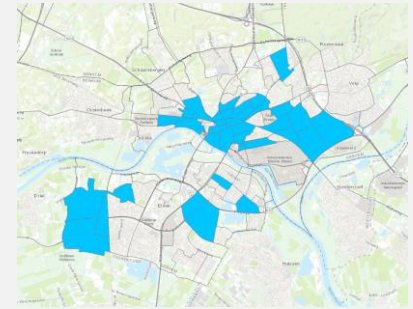
* Expertise Centrum Warmte - Handreiking voor lokale analyse - versie 3 september 2020

Scenario 4: Warmte wordt relatief duurder maar er kunnen meerdere nieuwe bronnen worden ontwikkeld.

In dit scenario ontwikkelt de prijs van warmte zich op zo'n manier dat deze duurder dan individuele oplossingen. Er worden echter meerdere warmtebronnen gevonden die aangesloten kunnen worden op het net. De prijs van warmte t.o.v. alternatieven is dan ook limiterend voor verdere uitbreiding.

Het gevolg is dat 35 van de 84 buurten in Arnhem op een warmtenet worden aangesloten wat ongeveer 40% van het totaal aantal buurten zou zijn. Deze warmte kan afkomstig zijn uit de AVR, diepe geothermie en aquathermie (TEO en TEA), zonnewarmte etc. afhankelijk van de ontwikkelingen van die bronnen. Dit betekent dat alle woningen die nog niet aan Label D (vóór 1970) voldoen ten minste naar label D of verder dienen te isoleren. Hoe verder woningen geïsoleerd worden, des te minder bronnenontwikkeling er nodig is. Door de diversiteit aan potentiële bronnen in verhouding tot de relatief beperkte vraag naar warmte is er keuze in de in te zette bronnen.

Berenschot

www.berenschot.nl
/berenschot

Berenschot

Overzicht van betrokken stakeholders in ontwikkeling warmtenetstrategie

Bijlage 4 - betrokken stakeholders

Betrokken stakeholders (in interviews en/of workshops)

- Gemeente Arnhem
- Firan
- Liander
- Vattenfall
- Woningcorporaties:
  - Volkshuisvesting
  - Vivare
  - Portaal
- Energiecorporaties en wijkinitiatieven
  - Rijn en Ijssel
  - Hoogkamp Energie
- AVR
- Veolia
- Accys
- Bakkerij Hilvers
- EBN

Berenschot

www.berenschot.nl
/berenschot

Berenschot

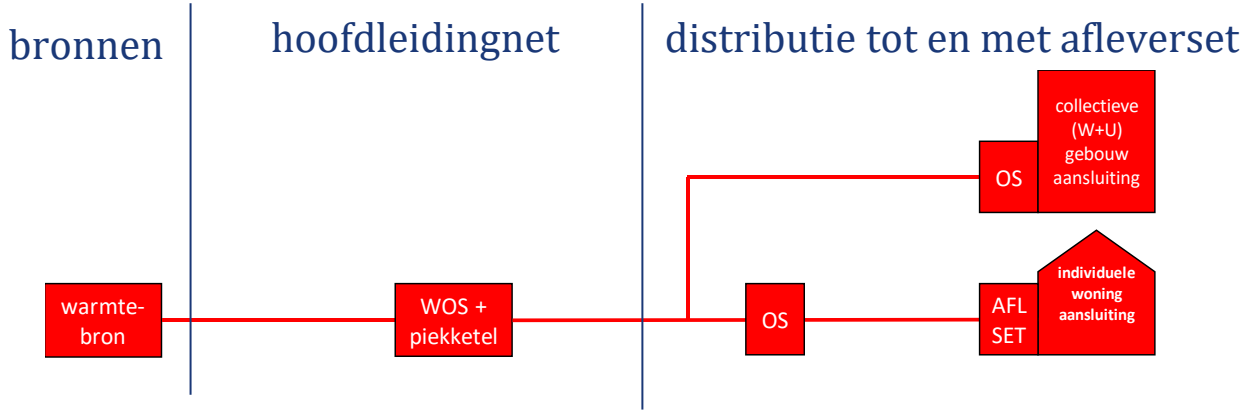
innoforte
DHC in control

Verdieping: warmtenettracés en kosten

Bijlage 5 - verkenning tracés en kosten

Strategie infrastructuur warmte

De bronnenstrategie geeft inzicht in de aard van de mogelijke warmtebronnen in 2050 qua locatie, duurzaamheid en temperatuur. Vanwege de onzekerheden in de daadwerkelijke ontwikkelmogelijkheden en de kosten van deze bronnen in de toekomst, zijn meerdere eindscenario's geschetst. De scenario's 2 en 3 gaan we in dit hoofdstuk op een logische manier koppelen aan de bronnen. Het doel is om consistente situaties te schetsen welke bronnen en welke buurten in 2050 via een warmtenet aan elkaar worden verbonden. Het warmtenet bestaat uit de volgende onderdelen:

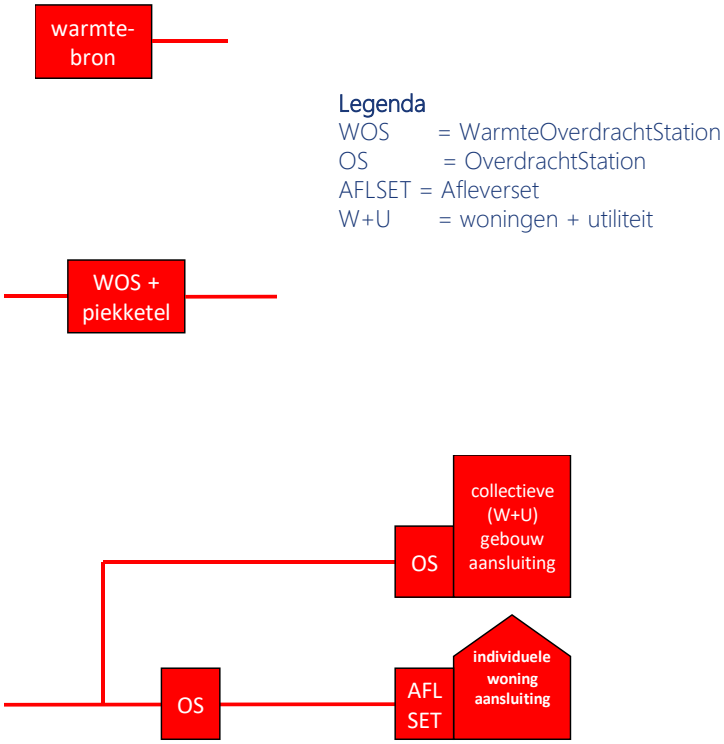
Legenda
WOS = WarmteOverdrachtStation
OS = OverdrachtStation
AFLSET = Afleverset
W+U = woningen + utiliteit

De onderdelen van de infrastructuur

De **warmtebronnen** bestaan uit de duurzame warmtebronnen die verantwoordelijk zijn voor de zogenaamde basislastlevering. Dit is circa 30% van het gevraagde piekvermogen.

Het **hoofdleidingnet**, ook wel back bone genoemd, bestaat uit een transportleiding, een hoofdaansluiting naar een buurt en een WOS (Warmte-Overdracht-Station). De veelal hogere aanvoertemperatuur in de hoofdtransportleiding wordt hier omlaag gebracht naar het temperatuurregime van de warmtelevering: 70/40°C. Bij een WOS is ook vaak de piekvoorziening opgenomen. Op dit moment zijn dit veelal aardgasgestookte ketels. In de toekomst zal dit een biogas/biodieselketel of een E-boiler zijn, op sommige plekken is dit nu al het geval ook in Arnhem.

Het laatste gedeelte is genoemd: "**distributie tot en met afleverset**". Het bevat de distributieleidingen in de wijk, een OS (overdrachtstation) dat voor een groep woningen of voor collectieve gebouwaansluiting (woningen of utiliteit) zorgt voor een waterzijdige scheiding(een apart gesloten watercircuit tussen een OS en de aangesloten gebouwen, gescheiden van het hoofdleidingnet).

Vertaling van de warmtestrategie naar de infrastructuur: temperatuur

De schetsen van het warmtenet in 2050 zijn gebaseerd op de huidige visie op duurzame verwarming in 2050. Natuurlijk zijn er nog veel onzekerheden met betrekking tot de ontwikkeling van de bronnen, de kosten en de mogelijke toekomstige alternatieven.

De projectie van de warmte infrastructuur op lange termijn (2050) is vooral bedoeld om richting te geven aan de groei van warmtenetten tot 2030. Het is immers de bedoeling dat groei van het warmtenet de komende 10 jaar past binnen een lange termijn visie. Dit ter reductie van de risico's op toekomstige capaciteitsproblemen enerzijds (te weinig transportcapaciteit) of op stranded assets anderzijds (te veel transportcapaciteit).

Een belangrijk thema bij de visie op de toekomstige hoofdinfrastructuur is het temperatuurregime. De diameter van een transportleiding kan binnen de perken worden gehouden door te kiezen voor een hoge aanvoertemperatuur. Op dit moment is de aanvoertemperatuur in het bestaande warmtenet in Arnhem in de winter maximaal circa 120°C. Dit past prima bij de AVI als warmtebron. We gaan voor deze visie ervan uit dat deze warmtebron ook in 2050 nog aanwezig zal zijn. Nieuwe warmtebronnen zoals TEA (RWZI) of TEO (oppervlaktewater) zullen echter niet op een dergelijke hoge temperatuur warmte kunnen leveren. We gaan daarom uit van een tweetal temperatuurregimes voor de hoofdinfrastructuur: HT met een aanvoertemperatuur van maximaal 120°C en MT met een maximale aanvoertemperatuur van 70°C. In de schetsten op de volgende pagina's zijn deze hoofdleidingen weergegeven in rood (HT) respectievelijk oranje (MT). In de distributienetten kan per wijk een temperatuurregime voor de levering aan de gebouwen worden gekozen. Uiteraard kan die niet hoger zijn dan het tempertuurregime in het transportnet. Gezien de gevoeligheid van met name oudere woningen voor de aanvoertemperatuur is in deze schetsen zoveel mogelijk HT warmte toebedeeld aan oudere gebouwen in het centrum van Arnhem.

Vertaling van de warmtestrategie naar de infrastructuur: koppeling netten

Er zijn twee warmtenetstrategieën gehanteerd als basis voor de geschetste infrastructuur: strategie 3 en strategie 4. Strategie 3 gaat uit van een groei met nieuwe warmtenetten (inclusief hoofdinfrastructuur) als losstaande ontwikkeling. Dat houdt in dat er in principe geen sprake is van één integraal warmtenet voor geheel Arnhem. Er is dan sprake van groei vanuit het huidige warmtenet en zijn huidige bronnen en daarnaast de ontwikkeling van nieuwe bronnen en andere, losstaande hoofdinfrastructuur voor andere uitbreidingsgebieden. Er is daarbij gestreefd naar maximale efficiëntie en minimale maatschappelijke kosten. Deze strategie 3 is ontwikkeld voor twee groeiscenario's: scenario 2 (beperkte groei) en scenario 3 (maximale groei). Zo zijn twee eindplaatjes ontstaan voor strategie 3. De investeringen zijn begroot conform de aangegeven indeling en weergegeven per WEQ (woning equivalent).

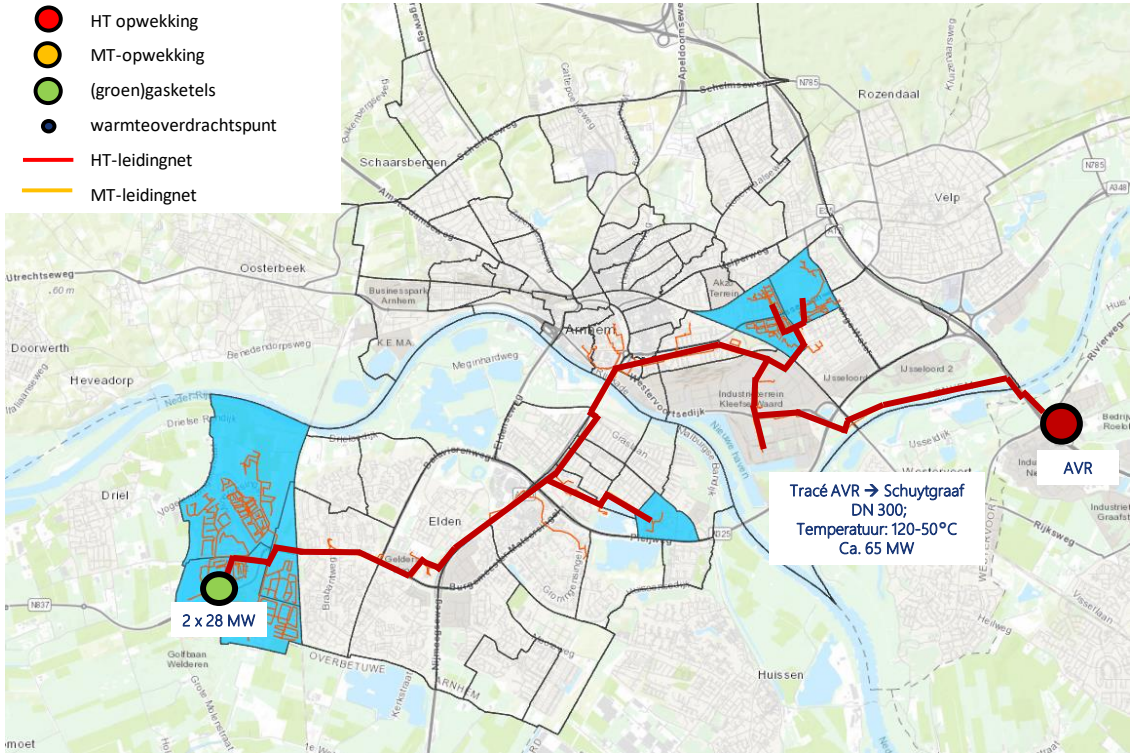
Strategie 4 gaat uit van één integraal geoptimaliseerd warmtenet voor Arnhem. Omdat de verdeling van de toekomstige bronnen op basis van laagste maatschappelijke kosten is geoptimaliseerd in strategie 3, is dezelfde koppeling van bronnen en buurten ook van toepassing bij strategie 4. Het verschil is echter dat hier de warmtenetten HT en MT zijn gekoppeld in de vorm van een warmteoverdrachtspunt. Het is hierdoor mogelijk om warmte te laten stromen van HT naar MT (via een warmtewisselaar) of andersom (via een warmtepomp). Hierdoor ontstaan meer mogelijkheden om warmte anders te alloceren over de stad of, in geval van calamiteiten, de leveringszekerheid te vergroten. Daarnaast biedt één warmtenet meer flexibiliteit voor de planning van de bronnen en de buurten indien de ontwikkelingen anders zullen verlopen dan aangenomen in deze analyse. Ook voor strategie 4 zijn de twee groeiscenario's ontwikkeld.

Huidige warmtenet

Buurtnaam	Buurtcode	Weq	pieklast (kW)	basislast (kW)
Presikhaaf I	BU02020423	1.409	7.046	2.114
Presikhaaf II	BU02020424	875	4.377	1.313
Winkelcentrum	BU02020528	3.057	15.287	4.586
Immerloo II	BU02021888	935	4.677	1.403
Schuytgraaf-Noord	BU02022447	2.385	11.926	3.578
Schuytgraaf-Centrum	BU02022448	1.577	7.883	2.365
Schuytgraaf-Zuid	BU02022449	2.034	10.172	3.052
Totaal		**12.274**	**61.369**	**18.411**

De bovenstaande buurten zijn voor meer dan 50% aangesloten op het warmtenet. Naast deze buurten zijn nog meer gebouwen aangesloten op het warmtenet (bijvoorbeeld in het centrum en Kronenburg) die niet in dit overzicht zijn weergegeven.

Warmtebronnen:
- AVR
- Biodieselketels in Schuytgraaf : 2 x 28 MW .

2030-Strategie 3 (meerdere losstaande warmtenetten)

bron AVR

Buurtnaam	Buurtcode	Weq	pieklast (kW)	basislast (kW)
Presikhaaf I	BU02020423	1.409	7.046	2.114
Presikhaaf II	BU02020424	875	4.377	1.313
Winkelcentrum	BU02020528	3.057	15.287	4.586
Immerloo II	BU02021888	935	4.677	1.403
Schuytgraaf-Noord	BU02022447	2.385	11.926	3.578
Schuytgraaf-Centrum	BU02022448	1.577	7.883	2.365
Schuytgraaf-Zuid	BU02022449	2.034	10.172	3.052
Uitbreiding buurten				
Weverstraat	BU02020101	2.666	13.329	3.999
Rijnstraat	BU02020102	2.031	10.154	3.046
Hommelstraat	BU02020210	1.433	7.163	2.149
Boulevardwijk	BU02020212	1.361	6.803	2.041
Middelgraaflaan e.o.	BU02021885	1.298	6.488	1.946
Kronenburg	BU02021990	2.701	13.504	4.051
Totaal AVR		**23.762**	**118.809**	**35.643**

nieuwe MT bron

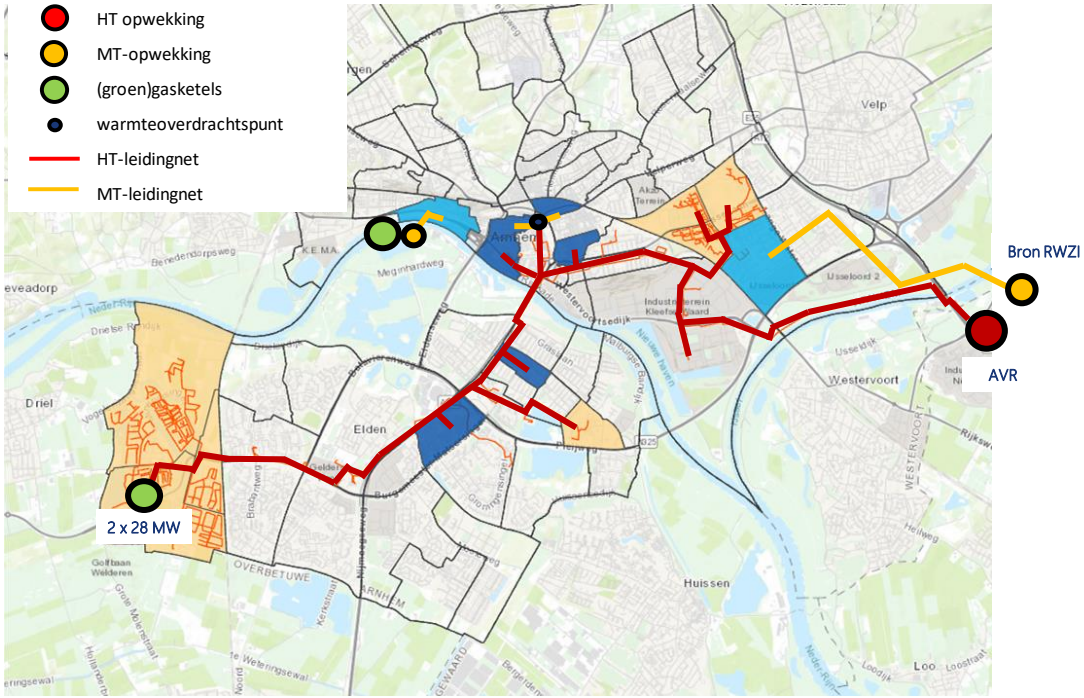
Buurtnaam	Buurtcode	Weq	pieklast (kW)	basislast (kW)
Presikhaaf III	BU02020425	3.495	17.476	5.243
Utrechtsestraat	BU02020170	1.821	9.107	2.732
Totaal MT bronnen		**5.317**	**26.583**	**7.975**

Totaal		**29.078**	**145.392**	**43.617**

Buurt heeft al warmtenet

Uitbreiding vanuit bestaande net

Warmtenet vanuit nieuwe bron

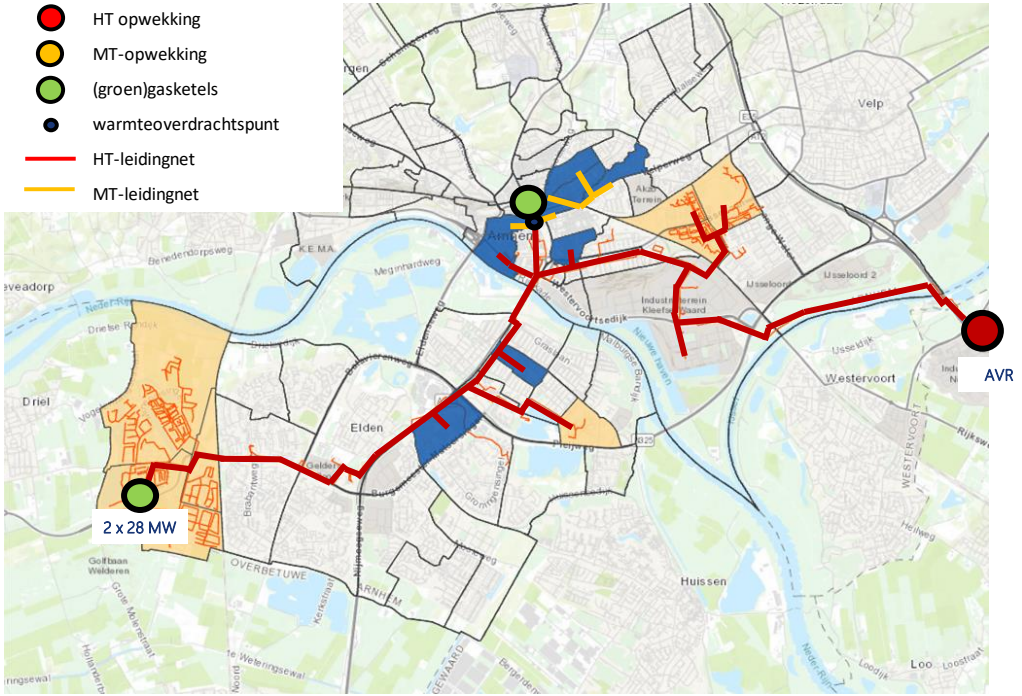
Berenschot

innoforte DHC in control

2030-Strategie 4 (integraal warmtenet)

bron AVR

Buurtnaam	Buurtcode	Weq	pieklast (kW)	basislast (kW)
Presikhaaf I	BU02020423	1.409	7.046	2.114
Presikhaaf II	BU02020424	875	4.377	1.313
Winkelcentrum	BU02020528	3.057	15.287	4.586
Immerloo II	BU02021888	935	4.677	1.403
Schuytgraaf-Noord	BU02022447	2.385	11.926	3.578
Schuytgraaf-Centrum	BU02022448	1.577	7.883	2.365
Schuytgraaf-Zuid	BU02022449	2.034	10.172	3.052
Uitbreiding buurten				
Weverstraat	BU02020101	2.666	13.329	3.999
Rijnstraat	BU02020102	2.031	10.154	3.046
Hommelstraat	BU02020210	1.433	7.163	2.149
Boulevardwijk	BU02020212	1.361	6.803	2.041
Middelgraaflaan e.o.	BU02021885	1.298	6.488	1.946
Kronenburg	BU02021990	2.701	13.504	4.051
Klarendal-Zuid	BU02020732	1.455	7.276	2.183
Klarendal-Noord	BU02020733	1.477	7.385	2.216
Velperweg-Noord	BU02020840	2.655	13.277	3.983
Totaal AVR		**29.349**	**146.747**	**44.024**

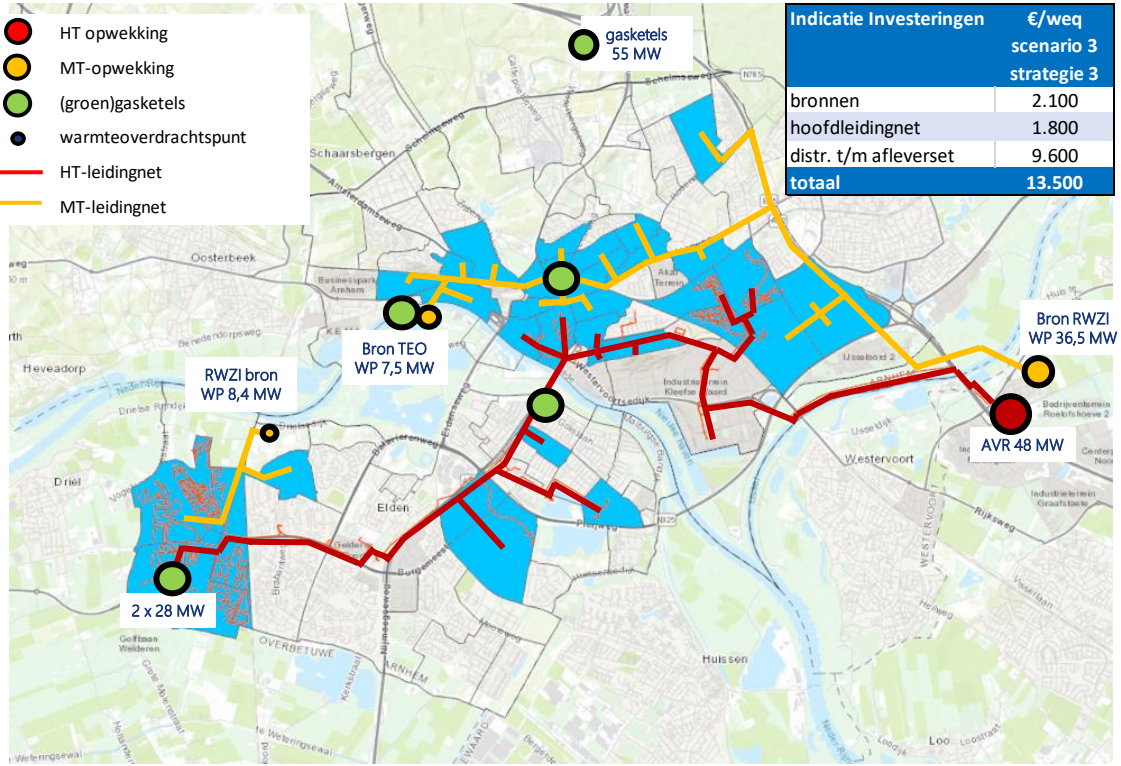

Buurt heeft al warmtenet

Uitbreiding vanuit bestaande net

Scenario 3 2050, strategie 3 (losstaande warmtenetten, beperkte groei)

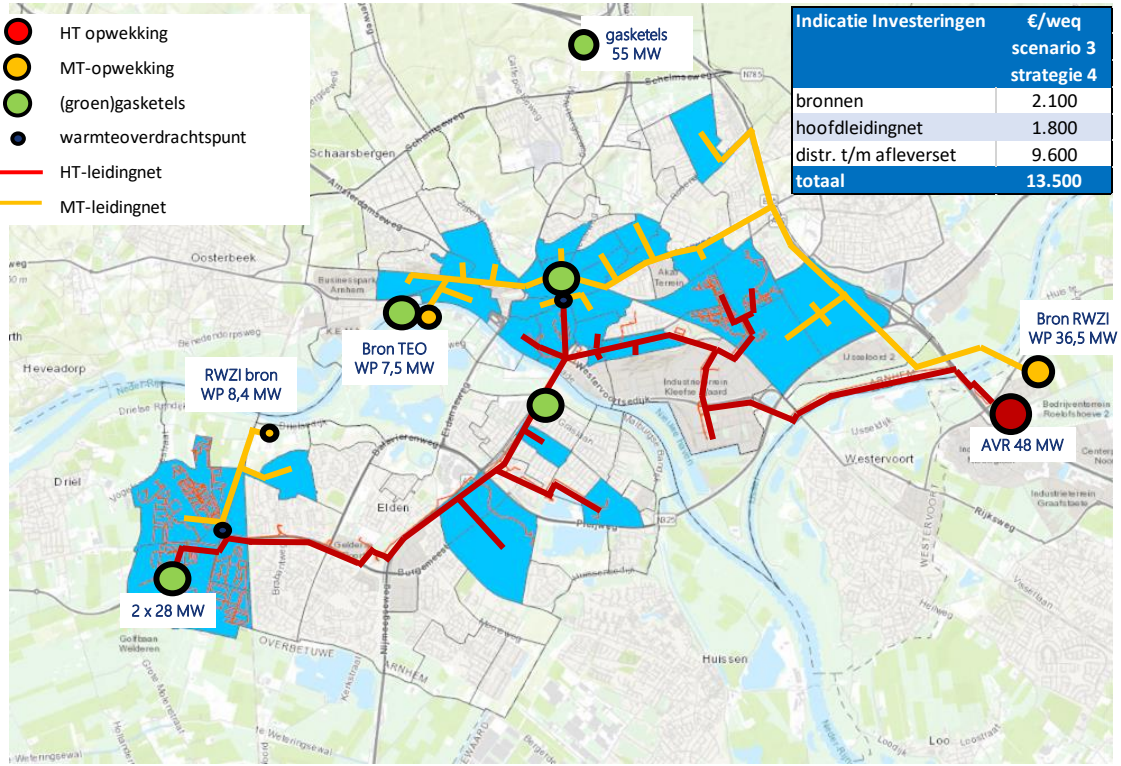
			HT-net		MT-net	
Buurtnaam	Buurtcode	Weq	pieklast (kW)	basislast (kW)	pieklast (kW)	basislast (kW)
Markt	BU02020100	3.631	18.156	5.447	0	0
Weverstraat	BU02020101	2.666	13.329	3.999	0	0
Rijnstraat	BU02020102	2.031	0	0	10.154	3.046
Janssingel	BU02020103	654	0	0	3.270	981
Utrechtsestraat	BU02020170	1.821	0	0	9.107	2.732
Hommelstraat	BU02020210	1.433	0	0	7.163	2.149
Spijkerbuurt	BU02020211	2.123	0	0	10.616	3.185
Boulevardwijk	BU02020212	1.361	6.803	2.041	0	0
Arnhemse Broek	BU02020320	1.316	6.581	1.974	0	0
Van Verschuerbuurt	BU02020321	403	2.016	605	0	0
Presikhaaf I	BU02020423	1.409	7.046	2.114	0	0
Presikhaaf II	BU02020424	875	4.377	1.313	0	0
Presikhaaf III	BU02020425	3.495	0	0	17.476	5.243
Over het Lange Water	BU02020526	3.668	0	0	18.341	5.502
Winkelcentrum	BU02020528	3.057	15.287	4.586	0	0
St. Marten	BU02020630	976	0	0	4.882	1.465
Graaf Ottoplein e.o.	BU02020631	1.613	0	0	8.066	2.420
Klarendal-Zuid	BU02020732	1.455	0	0	7.276	2.183
Klarendal-Noord	BU02020733	1.477	0	0	7.385	2.216
St. Janskerkstraat e.o.	BU02020735	1.111	0	0	5.554	1.666
Velperweg-Noord	BU02020840	2.655	0	0	13.277	3.983
Plattenburg	BU02020843	1.331	0	0	6.656	1.997
Geitenkamp	BU02021053	2.500	0	0	12.500	3.750
Transvaalbuurt	BU02021260	542	0	0	2.708	813
Burgemeesterswijk	BU02021261	2.004	0	0	10.022	3.006
Lombok	BU02021471	1.186	0	0	5.929	1.779
Brouwerijweg e.o.	BU02021473	823	0	0	4.117	1.235
Middelgraaflaan e.o.	BU02021885	1.298	6.488	1.946	0	0
Immerloo II	BU02021888	935	4.677	1.403	0	0
Kronenburg	BU02021990	2.701	13.504	4.051	0	0
Vredenburg	BU02021993	4.006	20.029	6.009	0	0
Elderveld-Noord	BU02022194	1.222	0	0	7.847	2.354
Schuytgraaf-Noord	BU02022447	2.385	11.926	3.578	0	0
Schuytgraaf-Centrum	BU02022448	1.577	7.883	2.365	0	0
Schuytgraaf-Zuid	BU02022449	2.034	10.172	3.052	0	0
Totaal		**63.777**	**148.274**	**44.482**	**172.346**	**51.704**

Indicatie Investeringen	€/weq scenario 3 strategie 3
bronnen	2.100
hoofdleidingnet	1.800
distr. t/m afleverset	9.600
totaal	**13.500**

Scenario 3 2050, strategie 4 (integraal warmtenet, beperkte groei)

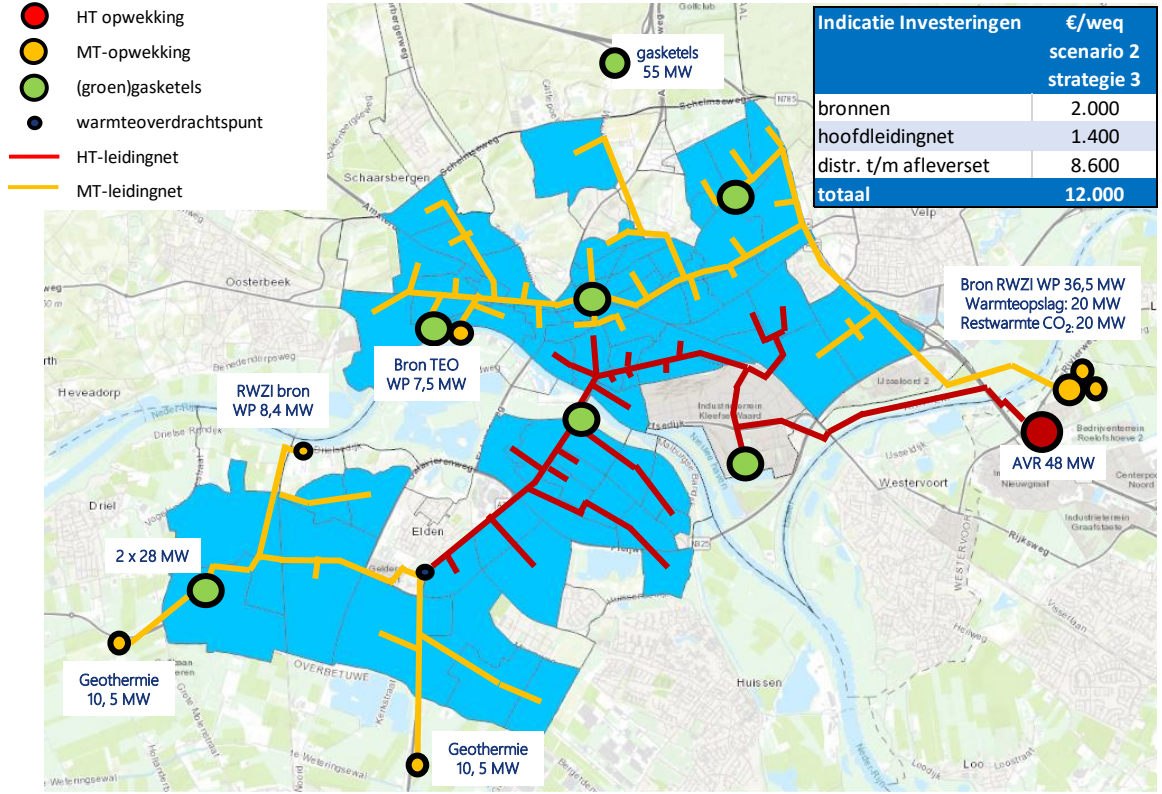
			HT-net		MT-net	
Buurtnaam	Buurtcode	Weq	pieklast (kW)	basislast (kW)	pieklast (kW)	basislast (kW)
Markt	BU02020100	3.631	18.156	5.447	0	0
Weverstraat	BU02020101	2.666	13.329	3.999	0	0
Rijnstraat	BU02020102	2.031	0	0	10.154	3.046
Janssingel	BU02020103	654	0	0	3.270	981
Utrechtsestraat	BU02020170	1.821	0	0	9.107	2.732
Hommelstraat	BU02020210	1.433	0	0	7.163	2.149
Spijkerbuurt	BU02020211	2.123	0	0	10.616	3.185
Boulevardwijk	BU02020212	1.361	6.803	2.041	0	0
Arnhemse Broek	BU02020320	1.316	6.581	1.974	0	0
Van Verschuerbuurt	BU02020321	403	2.016	605	0	0
Presikhaaf I	BU02020423	1.409	7.046	2.114	0	0
Presikhaaf II	BU02020424	875	4.377	1.313	0	0
Presikhaaf III	BU02020425	3.495	0	0	17.476	5.243
Over het Lange Water	BU02020526	3.668	0	0	18.341	5.502
Winkelcentrum	BU02020528	3.057	15.287	4.586	0	0
St. Marten	BU02020630	976	0	0	4.882	1.465
Graaf Ottoplein e.o.	BU02020631	1.613	0	0	8.066	2.420
Klarendal-Zuid	BU02020732	1.455	0	0	7.276	2.183
Klarendal-Noord	BU02020733	1.477	0	0	7.385	2.216
St. Janskerkstraat e.o.	BU02020735	1.111	0	0	5.554	1.666
Velperweg-Noord	BU02020840	2.655	0	0	13.277	3.983
Plattenburg	BU02020843	1.331	0	0	6.656	1.997
Geitenkamp	BU02021053	2.500	0	0	12.500	3.750
Transvaalbuurt	BU02021260	542	0	0	2.708	813
Burgemeesterswijk	BU02021261	2.004	0	0	10.022	3.006
Lombok	BU02021471	1.186	0	0	5.929	1.779
Brouwerijweg e.o.	BU02021473	823	0	0	4.117	1.235
Middelgraaflaan e.o.	BU02021885	1.298	6.488	1.946	0	0
Immerloo II	BU02021888	935	4.677	1.403	0	0
Kronenburg	BU02021990	2.701	13.504	4.051	0	0
Vredenburg	BU02021993	4.006	20.029	6.009	0	0
Elderveld-Noord	BU02022194	1.222	0	0	7.847	2.354
Schuytgraaf-Noord	BU02022447	2.385	11.926	3.578	0	0
Schuytgraaf-Centrum	BU02022448	1.577	7.883	2.365	0	0
Schuytgraaf-Zuid	BU02022449	2.034	10.172	3.052	0	0
Totaal		**63.777**	**148.274**	**44.482**	**172.346**	**51.704**

Indicatie Investeringen	€/weq scenario 3 strategie 4
bronnen	2.100
hoofdleidingnet	1.800
distr. t/m afleverset	9.600
totaal	**13.500**

Scenario 2 2050, strategie 3 (losstaande warmtenetten, maximale groei)

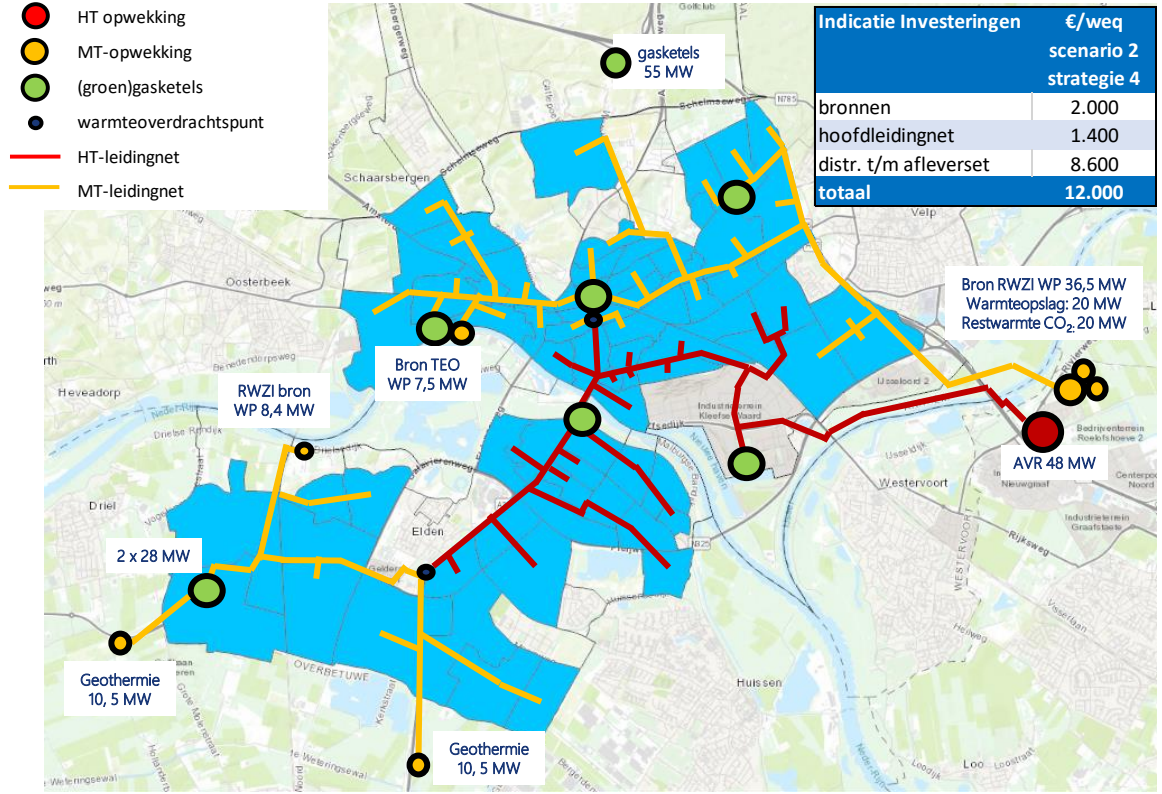
Buurtnaam	Buurtcode	Weq	HT-net pieklast (kW)	HT-net basislast (kW)	MT-net pieklast (kW)	MT-net basislast (kW)
Markt	BU02020100	3.631	18.156	5.447	0	0
Weverstraat	BU02020101	2.666	13.329	3.999	0	0
Rijnstraat	BU02020102	2.031	0	0	10.154	3.046
Janssingel	BU02020103	654	0	0	3.270	981
Stationsplein	BU02020104	1.746	0	0	8.732	2.620
Utrechtsestraat	BU02020170	1.821	0	0	9.107	2.732
Hommelstraat	BU02020210	1.433	0	0	7.163	2.149
Spijkerbuurt	BU02020211	2.123	0	0	10.616	3.185
Boulevardwijk	BU02020212	1.361	6.803	2.041	0	0
Statenkwartier	BU02020314	1.725	8.626	2.588	0	0
Arnhemse Broek	BU02020320	1.316	6.581	1.974	0	0
Van Verschuerbuurt	BU02020321	403	2.016	605	0	0
Bij de John Frostbrug	BU02020338	778	3.890	1.167	0	0
Nieuwe Kadekwartier	BU02020339	934	4.669	1.401	0	0
Presikhaaf I	BU02020423	1.409	7.046	2.114	0	0
Presikhaaf II	BU02020424	875	4.377	1.313	0	0
Presikhaaf III	BU02020425	3.495	0	0	17.476	5.243
Over het Lange Water	BU02020526	3.668	18.341	5.502	18.341	5.502
Winkelcentrum	BU02020528	3.057	15.287	4.586	0	0
St. Marten	BU02020630	976	0	0	4.882	1.465
Graaf Ottoplein e.o.	BU02020631	1.613	0	0	8.066	2.420
Sonsbeek-Noord	BU02020650	645	0	0	3.224	967
Klarendal-Zuid	BU02020732	1.455	0	0	7.276	2.183
Klarendal-Noord	BU02020733	1.477	0	0	7.385	2.216
Onder de Linden	BU02020734	858	0	0	4.289	1.287
St. Janskerkstraat e.o.	BU02020735	1.111	0	0	5.554	1.666
Velperweg-Noord	BU02020840	2.655	0	0	13.277	3.983
Molenbeke	BU02020841	844	0	0	4.219	1.266
Ternein ENKA	BU02020842	2.259	0	0	11.296	3.389
Plattenburg	BU02020843	1.331	0	0	6.656	1.997
Angerenstein	BU02020844	1.195	0	0	5.973	1.792
Paesberg	BU02020845	1.576	0	0	7.881	2.364
Alteveer/Cranevelt	BU02020952	2.017	0	0	10.086	3.026
Gelenkamp	BU02021053	2.500	0	0	12.500	3.750
Monnikenhuizen	BU02021154	1.170	0	0	5.850	1.755
Arnhemse Allee	BU02021155	659	0	0	3.293	988
Transvaalbuurt	BU02021260	542	0	0	2.708	813
Burgemeesterswijk	BU02021261	2.004	0	0	10.022	3.006
Gulden Bodem	BU02021262	761	0	0	3.805	1.141
Sterrenberg	BU02021263	555	0	0	2.773	832
Hoogkamp	BU02021264	849	0	0	4.244	1.273
Lombok	BU02021471	1185,76	0	0	5.929	1.779
Brouwerijweg e.o.	BU02021473	823	0	0	4.117	1.235
Heijenoord	BU02021474	626,7	0	0	3.134	940
Klingelbeek	BU02021572	1.760	0	0	8.799	2.640
Het Dorp/Mariëndaal	BU02021579	1.289	0	0	6.443	1.933
Malburgen-West	BU02021682	2.258	11.292	3.388	0	0
Groene Weide	BU02021780	1.544	7.718	2.315	0	0
Kamillehof	BU02021783	1.144	5.720	1.716	0	0
Bakenhof	BU02021798	905	4.526	1.358	0	0
't Duifje	BU02021815	832	4.160	1.248	0	0
Immerloo I	BU02021884	714	3.569	1.071	0	0
Middelgraaflaan e.o.	BU02021885	1.298	6.488	1.946	0	0
Zeegsingel e.o.	BU02021886	693	3.466	1.040	0	0
Eimerswiede	BU02021887	954	4.770	1.431	0	0
Immerloo II	BU02021888	935	4.677	1.403	0	0
Kronenhof	BU02021990	2.701	13.504	4.051	0	0
Vredenburg	BU02021993	4.006	20.029	6.009	0	0
Elderveld-Zuid	BU02022191	2.509	0	0	12.546	3.764
Elderveld-Noord	BU02022194	1.569	7.847	2.354	7.847	2.354
Elderhof	BU02022197	1.269	0	0	6.345	1.904
De Laar-West	BU02022295	2.927	0	0	14.636	4.391
De Laar-Oost	BU02022296	3.389	0	0	16.946	5.084
Rijkerswoerd-Oost Zuid	BU02022316 Z	1.091	0	0	5.454	1.636
Rijkerswoerd-Midden	BU02022317	1.959	0	0	9.794	2.938
Rijkerswoerd-West	BU02022318	2.902	0	0	14.508	4.352
De Overmaat	BU02022319	1.120	5.600	1.680	0	0
Schuytgraaf-Noord	BU02022447	2.385	0	0	11.926	3.578
Schuytgraaf-Centrum	BU02022448	1.577	0	0	7.883	2.365
Schuytgraaf-Zuid	BU02022449	2.034	0	0	10.172	3.052
Totaal		**112.579**	**212.486**	**63.746**	**376.598**	**112.979**

Indicatie Investeringen	€/weq scenario 2 strategie 3
bronnen	2.000
hoofdleidingnet	1.400
distr. t/m afleverset	8.600
totaal	**12.000**

Scenario 2 2050, strategie 4 (integraal warmtenet, maximale groei)

Buurtnaam	Buurtcode	Weq	HT-net pieklast (kW)	HT-net basislast (kW)	MT-net pieklast (kW)	MT-net basislast (kW)
Markt	BU02020100	3.631	18.156	5.447	0	0
Weverstraat	BU02020101	2.666	13.329	3.999	0	0
Rijnstraat	BU02020102	2.031	0	0	10.154	3.046
Janssingel	BU02020103	654	0	0	3.270	981
Stationsplein	BU02020104	1.746	0	0	8.732	2.620
Utrechtsestraat	BU02020170	1.821	0	0	9.107	2.732
Hommelstraat	BU02020210	1.433	0	0	7.163	2.149
Spijkerbuurt	BU02020211	2.123	0	0	10.616	3.185
Boulevardwijk	BU02020212	1.361	6.803	2.041	0	0
Statenkwartier	BU02020314	1.725	8.626	2.588	0	0
Arnhemse Broek	BU02020320	1.316	6.581	1.974	0	0
Van Verschuerbuurt	BU02020321	403	2.016	605	0	0
Bij de John Frostbrug	BU02020338	778	3.890	1.167	0	0
Nieuwe Kadekwartier	BU02020339	934	4.669	1.401	0	0
Presikhaaf I	BU02020423	1.409	7.046	2.114	0	0
Presikhaaf II	BU02020424	875	4.377	1.313	0	0
Presikhaaf III	BU02020425	3.495	0	0	17.476	5.243
Over het Lange Water	BU02020526	3.668	18.341	5.502	18.341	5.502
Winkelcentrum	BU02020528	3.057	15.287	4.586	0	0
St. Marten	BU02020630	976	0	0	4.882	1.465
Graaf Ottoplein e.o.	BU02020631	1.613	0	0	8.066	2.420
Sonsbeek-Noord	BU02020650	645	0	0	3.224	967
Klarendal-Zuid	BU02020732	1.455	0	0	7.276	2.183
Klarendal-Noord	BU02020733	1.477	0	0	7.385	2.216
Onder de Linden	BU02020734	858	0	0	4.289	1.287
St. Jansbeekstraat e.o.	BU02020735	1.111	0	0	5.554	1.666
Velperweg-Noord	BU02020840	2.655	0	0	13.277	3.983
Molenbeke	BU02020841	844	0	0	4.219	1.266
Ternein ENKA	BU02020842	2.259	0	0	11.296	3.389
Plattenburg	BU02020843	1.331	0	0	6.656	1.997
Angerenstein	BU02020844	1.195	0	0	5.973	1.792
Paesberg	BU02020845	1.576	0	0	7.881	2.364
Alteveer/Cranevelt	BU02020952	2.017	0	0	10.086	3.026
Gelrekamp	BU02021053	2.500	0	0	12.500	3.750
Monnikenhuizen	BU02021154	1.170	0	0	5.850	1.755
Arnhemse Allee	BU02021155	659	0	0	3.293	988
Transvaalbuurt	BU02021260	542	0	0	2.708	813
Burgemeesterswijk	BU02021261	2.004	0	0	10.022	3.006
Gulden Bodem	BU02021262	761	0	0	3.805	1.141
Sterrenberg	BU02021263	555	0	0	2.773	832
Hoogkamp	BU02021264	849	0	0	4.244	1.273
Lombok	BU02021471	1185,76	0	0	5.929	1.779
Brouwerijweg e.o.	BU02021473	823	0	0	4.117	1.235
Heijenoord	BU02021474	626,7	0	0	3.134	940
Klingelbeek	BU02021572	1.760	0	0	8.799	2.640
Het Dorp/Mariëndaal	BU02021579	1.289	0	0	6.443	1.933
Malburgen-West	BU02021682	2.258	11.292	3.388	0	0
Groene Weide	BU02021780	1.544	7.718	2.315	0	0
Kamillehof	BU02021783	1.144	5.720	1.716	0	0
Bakenhof	BU02021798	905	4.526	1.358	0	0
't Duijfje	BU02021815	832	4.160	1.248	0	0
Immerloo I	BU02021884	714	3.569	1.071	0	0
Middelgraaflaan e.o.	BU02021885	1.298	6.488	1.946	0	0
Zeegsingel e.o.	BU02021886	693	3.466	1.040	0	0
Eimerswiede	BU02021887	954	4.770	1.431	0	0
Immerloo II	BU02021888	935	4.677	1.403	0	0
Kronenbos	BU02021990	2.701	13.504	4.051	0	0
Vredenburg	BU02021993	4.006	20.029	6.009	0	0
Elderveld-Zuid	BU02022191	2.509	0	0	12.546	3.764
Elderveld-Noord	BU02022194	1.569	7.847	2.354	7.847	2.354
Elderhof	BU02022197	1.269	0	0	6.345	1.904
De Laar-West	BU02022295	2.927	0	0	14.636	4.391
De Laar-Oost	BU02022296	3.389	0	0	16.946	5.084
Rijkerswoerd-Oost Zuid	BU02022316 Z	1.091	0	0	5.454	1.636
Rijkerswoerd-Midden	BU02022317	1.959	0	0	9.794	2.938
Rijkerswoerd-West	BU02022318	2.902	0	0	14.508	4.352
De Overmaat	BU02022319	1.120	5.600	1.680	0	0
Schuytgraaf-Noord	BU02022447	2.385	0	0	11.926	3.578
Schuytgraaf-Centrum	BU02022448	1.577	0	0	7.883	2.365
Schuytgraaf-Zuid	BU02022449	2.034	0	0	10.172	3.052
Totaal		**112.579**	**212.486**	**63.746**	**376.598**	**112.979**

Indicatie Investeringen	€/weq scenario 2 strategie 4
bronnen	2.000
hoofdleidingnet	1.400
distr. t/m afleverset	8.600
totaal	**12.000**

Berenschot

Verkenning risico's marktfalen en wettelijk kader voor warmtenetstrategie

Bijlage 6 - Analyse marktfalen & wettelijk kader

Overheidsinterventie is gewenst om breed marktfalen op publieke waarden dan wel politieke doelen te voorkomen

Onderstaande analyse laat per activiteit zien welke belangen in het geding zijn als de gemeente niet intervenieert. Hierbij is onderscheid gemaakt in publieke waarden en politieke doelen.

Belangrijke factoren die op veel niveaus terugkomen voor potentieel marktfalen zijn de onrendabele top, het vollooprisico en ook het risico dat bronontwikkeling achterblijft of niet gebeurt.

Op welke activiteiten is marktfalen* ☑ mogelijk als de gemeente niet ingrijpt:	Publieke waarden: Milieu externaliteiten (duurzaamheid)	Publieke waarden: Betaalbaarheid eindgebruikers	Publieke waarden: Betrouwbaarheid		Politieke doelen**: Herverdeling	Politieke doelen**: Tijdige realisatie	Gemeentelijke interventie gewenst?
1 Wijkprocessen gericht op vraagontwikkeling		☑		Afnamegarantie ontbreekt/vollooprisico, coördinatie en binding noodzakelijk.	☑	☑	**Ja.** Wijkprocessen worden niet (tijdig) georganiseerd door markt en maatschappij op een manier waarin er collectieve besluiten kunnen worden genomen over aansluiting op een warmtenet.
2 Projectontwikkeling: businesscases maken/ kansen pakken / dealmaking		☑		Onrendabele top/vollooprisico, koppelkansen worden niet benut. Coördinatie en binding noodzakelijk.	☑	☑	**Ja.** De projectontwikkeling voor de aansluiting van nieuwe buurten en wijken komt onvoldoende op gang omdat de businesscase veelal niet sluitend is en stakeholders afhankelijk zijn van subsidie en vraagontwikkeling.
3 Warmtebronontwikkeling	☑			Duurzame bronontwikkeling komt niet (snel genoeg) van de grond		☑	**Ja.** Duurzame bronontwikkeling is onzeker, ontwikkeling van aquathermie, AVR en op termijn geothermie blijft achter. Interventie gemeente hierin mogelijk in toekomst gewenst om voldoende snel 6.500 aardgasvrije aansluitingen in 2030 mogelijk te maken.
4 Regionaal niveau: allocatie regionale warmtebronnen	☑	☑		Regionale (betaalbare) bronnen niet beschikbaar voor Arnhem, markt realiseert niet de gewenste verdeling	☑		**Ja.** Allocatie en verdeling ten goede van Arnhem komt niet tot stand zonder interventie vanuit gemeente in regionale afstemming en dealmaking
5 Verdere verduurzaming huidige warmtenet (verlaging temperatuur)	*** ☑	☑		Verduurzaming komt niet snel genoeg van de grond. Duurzame bronnen kunnen betaalbaarheid warmte onderdruk zetten.		☑	**Nee.** Huidige warmtenet is relatief duurzaam. Verdere verduurzaming ligt in lijn met eisen uit warmtewet 2. (bijlage 6)
6 Netwerk exploitatie van een warmtenet		☑		Investeringen in infrastructuur komen niet tot stand.	*** ☑	☑	**Onzeker,** Bij de infrastructuur gaat het vooral om dekking onrendabele top en het vollooprisico. Vooral het vollooprisico zorgt voor potentieel een knelpunt en mogelijk andere dimensionering van infrastructuur dan integraal gewenst.
7 Exploitatie van een warmtenet		*** ☑	*** ☑	Marktmacht van warmtebedrijven, exploitatie/ warmtenet realisatie komt niet tot stand.		☑	**Ja.** Risico dat warmtenet ontwikkeling niet tot stand komt en/of niet in lijn met doelen gemeente, waardoor betaalbaarheid warmtetransitie voor de gebouwde omgeving van Arnhem als geheel ook onderdruk komt te staan.

Berenschot

* Marktfalen is het niet optimaal oplossen van een verdelingsvraagstuk. Optimaal gedefinieerd vanuit economisch perspectief (neoklassieke economie)
** Hierin zijn de politieke uitgangspunten opgenomen van de gemeente Arnhem los van de ambities gericht op duurzaamheid, betaalbaarheid en betrouwbaarheid (zie marktfalen) *** afhankelijk van uitwerking warmtewet 2 en toekomstige kostprijs+ tarifering ACM.

Het handelingsperspectief van gemeenten in de warmtemarkt is in beginsel beperkt

Wettelijke kader

De gemeente is als beheerder van de openbare ruimte (boven- en ondergronds) een belangrijke speler voor het aanleggen en uitbreiden van infrastructuren, waaronder warmtenetten.

Voor de **gebouwde omgeving** (incl. renovaties) hebben gemeenten vooralsnog weinig tot geen juridische instrumenten in handen om de warmtevoorziening te beïnvloeden:

- Gebouweigenaren beslissen zelf over de eigen warmtevoorziening.
- Netbeheerders zijn bij wet verplicht te zorgen voor een gasaansluiting en bestaande aansluitingen/netten te vervangen indien nodig.

Voor **nieuwbouwwoningen** is sinds 1 juli 2018 aardgasvrij bouwen de norm. Daarnaast hebben gemeenten een aantal instrumenten in handen om te sturen op de inrichting van de warmtevoorziening:

- **Publiekrechtelijk**: de Grondexploitatiewet (Wet ruimtelijke ordening) en het Besluit aanleg energie infrastructuur.
- **Privaatrechtelijk**: overeenkomsten op basis van vrijwilligheid bij gronduitgifte, aanbestedingen, concessies en grondexploitatie.

De gemeente is daarnaast gehouden aan wetten en regels van de Warmtewet (warmtetarieven), de Elektriciteit- en Gaswet, het aanbestedingsrecht en staatssteunrecht en in het algemeen aan het bestuurs- en privaatrecht.

Sturen op duurzaamheid van warmte

Een gemeente kan op drie manieren sturen op de duurzaamheid van de warmte:

1. Via een warmteplan (op grond van bouwbesluit).
2. Via privaatrechtelijke afspraken met een warmtebedrijf: als de gemeente initiatiefnemer is van de aanleg en exploitatie van een warmtevoorziening, kan de gemeente voorwaarden stellen aan de te verlenen concessie.
3. Als aandeelhouder van een warmtebedrijf.

Sturen op betaalbaarheid warmte

Een gemeente kan alleen afspraken maken met een warmteleverancier over *lagere* tarieven dan het wettelijke maximum dat de Warmtewet voorschrijft (het zogenoemde NMDA ('niet-meer-dan-anders-principe'). Volgens die wet mag een aansluiting op een collectief warmtenet voor huishoudens en kleine bedrijven (kleinverbruikers met een aansluitwaarde tot 100 kilowatt) niet leiden tot hogere warmtekosten dan verwarming met aardgas.

De gemeente kan invloed uitoefenen op de tarieven:

- als de gemeenten privaatrechtelijke overeenkomsten opstelt met het warmtebedrijf (bij concessie of op basis van vrijwilligheid)
- als aandeelhouder van het warmtebedrijf.

De wet- en regelgeving voor de warmtemarkt is in beweging

Ontwikkelingen wet- en regelgeving

Momenteel is de warmtemarkt in beweging. Er doen zich de nodige ontwikkelingen voor en er zijn tegenstrijdige geluiden te horen. Dit zorgt voor onzekerheid in de markt en in sommige gevallen voor een besluitvormingsvacuüm. Hieronder zetten we een aantal van deze ontwikkelingen uiteen.

NMDA* (Niet Meer Dan Anders)

In het huidige landschap bestaat onvrede over het NMDA principe. Het tarief voor warmtelevering wordt door veel van de afnemers als te hoog ervaren. Dit kan komen doordat het NMDA tarief een gemiddelde is voor Nederland en dus voor sommige bewoners duurder is dan hun huidige cv-ketel. Ook bij warmtebedrijven is er onvrede over het NMDA principe, aangezien dit een rendabele businesscase soms in de weg staat:

- De businesscase van warmtenetten is voor investeerders (kapitaalverschaffers) niet aantrekkelijk genoeg om hierin op grote schaal te investeren. Onder andere door het monopolie van warmtebedrijven en een niet transparante tariefstructuur.
- Afnemers hebben maar beperkt vertrouwen in de warmtemarkt (beperkt draagvlak).
- Er wordt op lokaal niveau nog geen integrale maatschappelijke afweging gemaakt tussen verschillende warmte-opties.
- De prikkels voor zowel afnemers als aanbieders van (duurzame) warmte zijn nog niet optimaal ingericht.

*Wettelijk maximum voor het tarief voor levering van warmte, gebaseerd op de gemiddelde referentie situatie voor aardgas

Rollen

Partijen in de warmtemarkt zijn op zoek naar hun rol ofwel zien hun rol (langzamerhand) veranderen. De netbeheerders zijn hier een goed voorbeeld van. Zij bepleiten voor zichzelf een wettelijke taak als onafhankelijk netbeheerder gelijk aan de elektriciteits- en gasmarkt met als argument dat dit de marktwerking en keuzevrijheid voor de consument ten goede zou komen.

Commerciële warmtebedrijven, die momenteel vaak eigenaar zijn van de warmte-infrastructuur, zien dit anders. Met als argument dat de warmte-infrastructuur van minder nationaal-strategisch belang is dan de elektriciteits- en gasinfrastructuur en dat verticale integratie noodzakelijk is om voldoende rendement te kunnen maken.

Daarnaast ontstaan er ook nieuwe initiatieven en samenwerkingen, zoals het Warmtepact. Warmtebedrijven hebben hiermee recent de handen ineen geslagen met milieuorganisaties met als doel de groei en verduurzaming van warmtenetten te versnellen.

Duurzaamheidsnormering

Tot slot, zijn veel partijen op zoek naar een wettelijke normering. Er is bijvoorbeeld discussie over de duurzaamheid van biomassa en restwarmte. Niet altijd worden deze bronnen voor warmte aangezien als eindoplossing voor de energietransitie. Onduidelijkheid hierover kan tot vertraging of suboptimale keuzes leiden.

Binnen deze context wordt nu gekeken naar aanpassing van de warmtewet (warmtewet 2.0), welke mogelijk zorgt voor verschuivingen in het krachtenveld.

Warmtewet 2 kaderstellend voor meeste publieke waarden, maar ondervangt niet alle risico's

Doordat warmtelevering onder hernieuwde belangstelling staat (door o.a. het klimaatakkoord) is er momenteel veel discussie over de manier waarop deze waarden ook geborgd kunnen worden en welke rol (decentrale) overheden en marktpartijen hierin kunnen spelen. De aanpassing van de warmtewet 2[1] is daarin onderwerp van gesprek. Dit zien we in alle grote gemeenten in NL waar warmtenetten op de agenda staan. In deze discussie gaat het ook over waarden als *uitvoerbaarheid*, *toekomstbestendigheid* en *rechtvaardigheid*.

Momenteel heeft de gemeente weinig instrumenten om te interveniëren in de huidige warmtemarkt, laat staan regie te voeren. De warmtewet 2 biedt echter nieuwe instrumenten. De Minister van EZK wil met de warmtewet 2 gemeenten voorzien van de mogelijkheid om warmtekavels vast te stellen en per warmtekavel een warmtebedrijf aan te wijzen voor de warmtelevering. Op deze manier kan de gemeente een gecoördineerde wijkaanpak afstemmen op de gewenste en haalbare warmtelevering. Daarnaast kan de gemeente ook actiever interveniëren in de warmtemarkt door bijvoorbeeld de oprichting van een gemeentelijke warmtebedrijf of het maken van publiek-privaatrechtelijke afspraken over warmtelevering.

Sturing op maatschappelijk belang

De warmtemarkt kent een aantal veel voorkomende knelpunten waarbij publieke waarden in het geding kunnen raken. Welke niet altijd direct te linken zijn aan de marktordening in termen van splitsing binnen de keten.

- Met name voor warmtenet ontwikkeling in gebouwde omgeving is de ongereguleerde **bijdrage aansluitkosten** (BAK) een drempel. Deze kosten worden veelal in rekening gebracht om de business case van het warmtenet sluitend te krijgen. Deze kosten zijn echter niet gereguleerd en voor de gemeente en bewoners is vaak moeilijk tot niet in te schatten of dit reële kosten betreffen. Warmtewet 2 lijkt hier verandering in aan te brengen door de BAK te reguleren en vast te stellen per warmtekavel, verdere uitwerking nog onduidelijk.
- Daarnaast hebben warmtebedrijven momenteel geen **aansluitplicht,** hierdoor kan cherry-picking (waarbij de marktpartij alleen de rendabele voordelige woningen aansluit) ontstaan waardoor de opgave van de gemeente voor verduurzaming van de gebouwde omgeving in het geding komt. In de warmtewet 2 wordt gesproken over een mogelijke aansluitplicht. Daarmee lijkt dit risico in de toekomst niet meer/minder aanwezig.
- Warmtenetten zijn een middel om te verduurzamen. De gemeente heeft echter geen sturingsmogelijkheden om de **duurzaamheid** van warmtenetten af te dwingen, hetgeen draagvlak ondermijnt. In de warmtewet 2 wordt voorzien dat warmtebedrijven elk jaar over de duurzaamheid moeten rapporteren aan de eindgebruiker. Daarnaast dienen ze periodiek investeringsplannen bij te stellen in het kader van verduurzamingsmaatregelen en CO2 neutrale warmtelevering in 2050.
- **Betaalbaarheid** voor de eindgebruiker wordt via het NMDA-principe (niet meer dan anders) gereguleerd. Dit principe gaat echter uit van een gemiddelde referentie die niet altijd representatief is voor de toegepaste situatie. Hierdoor betalen eindgebruikers soms toch meer dan anders. Daarnaast lijkt een gasreferentie naar de toekomst toe niet houdbaar gezien de uitfasering van aardgas. Warmtewet 2 gaat uit van een meer kosten-gebaseerd gereguleerd tarief specifiek voor het aangewezen warmtekavel. Termijn van invoering is nog onzeker.
- De woning-/gebouweigenaar kan ook niet meedoen (opt-out optie), ook in de warmtewet 2 lijkt deze vrijheid te blijven bestaan. Gebouweigenaren behouden dus vrijheid in hoe te verduurzamen. Dit zorgt voor onzekerheden in de business case (**vollooprisico**), een bepaalde omvang en concentratie van warmtevraag is noodzakelijk voor de haalbaarheid/rentabiliteit van het warmtenet. Commerciële partijen nemen ook dergelijke risico's mee in de business case wat zich kan vertalen in hogere kosten voor de eindgebruiker. **Vraagbundeling is daarmee essentieel voor de haalbaarheid en betaalbaarheid van een warmtenet.**

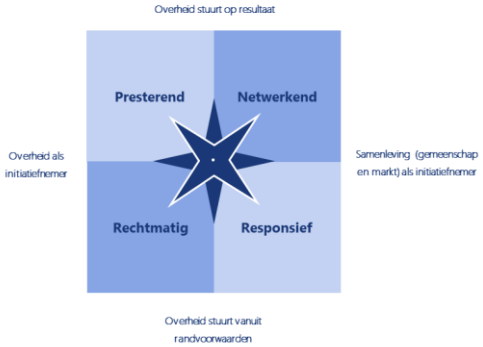
*Marktconsultatie 'concept Warmtewet 2" juli 2020

Rol gemeente in de energietranisitie in samenspel met maatschappij en markt

De keuzes hebben vooral betrekking op de rol die de gemeente Arnhem speelt in de planontwikkeling (2), de warmtebronontwikkeling (3) en de verduurzaming van het huidige warmtenet (5) en regie en afstemming (7).

De instrumenten categoriseren wij in de vier perspectieven van overheidshandelen (NSOB, zie figuur hiernaast):

1. Presterende rol:
   - Actief: zelf oppakken van kansen en risicodragend projecten ontwikkelen, zoals participatie in een warmte(net)bedrijf, of participatie in de exploratie van een geothermiebron
   - Passief: stimuleren van de maatschappij en markt door subsidies en/of leningen, en/of projectfinanciering, en/of oprichting van een warmteontwikkelbedrijf / projectbureau.
2. Netwerkende rol: doorontwikkeling Arnhemse wijkaanpak, creëren randvoorwaarden voor markt in vraagbundeling of regionale afstemming allocatie regionale warmtebronnen, Alliantievorming in verduurzaming huidige warmtenet.
3. Responsieve rol: hierbij laat de gemeente het initiatief bij de markt en maatschappij en faciliteert initiatieven met RO-processen en/of startsubsidies voor haalbaarheidsonderzoeken.
4. Rechtmatige rol: met gebruik van het vormgeven van warmtekavels en het uitgeven van concessies zoals voorzien in warmtewet 2

Vier perspectieven op overheidshandelen (NSOB)

Berenschot

www.berenschot.nl
/berenschot

Deelnemers rondetafelgesprek Transitievisie Warmte

Inspreker	**Namens**
Christel Krebber	Namens de Arnhemse corporaties
Jaya Sicco Smit	Namens de Arnhemse corporaties
Herman Velvis	Hoogkamp Energie
Iskander Sweet	HOP & HOVAR
Casper Vogelaar	Liander
Sophie Schut	Equans
Detlef Meijer	Firan
Marloes Spaander	Stg. Arnhems peil
Etske Thie	
Evelien Jansen	
Chantal Kappen	
Ramon Barends	

27 november 2021, Arnhem

Aan de Gemeenteraad van Arnhem

Betreft: Transitie visie Warmte zonder houtverbranding en mestvergisting.
Raad woensdag 1 december.

Geen Warmte transitie in Arnhem met behulp van Houtverbranding en Mestvergisting !

Beste Raadsleden,

In de nota's en bijlages van het college van B & W blijkt weer, dat niet onderkent wordt dat de uitstoot van CO_2 en de uitstoot van gevaarlijke gassen bij houtverbranding (biomassacentrale Veolia) en bij mestvergisting **veel groter is dan bij het verbranden van aardgas.**

Het is uw verantwoordelijkheid, als raad, er voor zorgen dat wij als burgers van Arnhem **NIET** afhankelijk worden van energieleveranciers die houtverbranding en mestvergisting gebruiken als energiebron in warmtenetten.

U heeft als gemeenteraad op 25 september 2019 zich middels een motie uitgesproken dat de "*Raad tegen houtgestookte biomassacentrales is*." In de **uitgangspunten** van de Transitie visie Warmte" moet dus opgenomen worden dat **geen gebruik** gemaakt zal worden van deze houtgestookte biomassaenergie. Aangezien mestvergisting eveneens veel luchtvervuiling produceert en de hoeveelheden mest sterk vergroot, behoort ook deze energiebron uitgesloten te worden.

Het warmtenet in Arnhem wordt van oudsher gevoed door de afvalenergie van de AVR centrale, deze verbranding heeft een hoge uitstoot van CO_2 uitstoot en is bepaald niet duurzaam te noemen. Sinds 2019 wordt door de AVR voor een **belangrijk deel energie uit het verbranden van hout** aan toegevoegd. Niet alleen afvalhout, maar ook biomassa van boshout. Deze energieopwekking zal zeker niet minder CO_2 opleveren dan het verbranden van aardgas. Eerder valt te verwachten dat de uitstoot van CO_2 twee keer zo groot zal zijn dan bij aardgas. De nota Transitievisie warmte Gemeente Arnhem vermeldt de CO_2 uitstoot van de AVR met behulp van het verbranden van hout niet!

In de nota Transitievisie Warmte wordt een pleidooi gehouden om in zee te gaan met Vattenfall. Deze energieproducent is echter een groot voorstander van het gebruik van biomassa van boshout. De website van Vattenfall is daar zeer duidelijk over. Nu al neemt Vattenfall energie af van de biomassacentrale Veolia (zie bijlage Kansrijke Warmtebronnen bijlage 2 Bronnen analyse blz. 7 en op pagina 3 van onze brief).

De keuze die de gemeente Arnhem lijkt te willen maken voor Vattenfall in de energietransitie zal zonder eerlijke voorlichting groot verzet oproepen. Als dit zo doorgaat lijkt het een geschikt onderwerp voor een referendum.

Op bladzijde 22 van de nota zelf staat; "*Op bedrijventerrein Industriepark Kleefse Waard (IPKW) ligt een warmtenetwerk van Veolia. Dit levert warmte en stoom aan de bedrijven op het terrein. Deze worden opgewekt door verbranding van biomassa. In Arnhem zien we* ***geen ruimte voor meer biomassaverbrandingsinstallaties****."*

Kortom het College (c.q. de betreffende ambtelijke afdeling) vindt het blijkbaar nog steeds in orde om de huidige biomassacentrale van Veolia te laten functioneren in de toekomstige warmtenetten voor de stad Arnhem. De rechtbank Gelderland moet overigens nog steeds een uitspraak doen over het bezwaar van het MOB tegen de nieuwe omgevingsvergunning van Veolia.

De gemeente van Arnhem zal nadrukkelijker moeten voorkomen dat de toekomstige warmtenetten **gebruik gaan maken van energie middels houtgestookte biomassa, mestvergisting en boshout-verbranding van de AVR, naast andere niet duurzame energiebronnen**. Met name omdat deze veel bedreigender zijn voor het milieu en de luchtkwaliteit dan aardgas.

Bovendien moet het gemeentebestuur open communiceren over de risico's van de warmtenet-plannen voor de algemene gezondheid, luchtkwaliteit, biodiversiteit en het verergeren van het klimaatprobleem.

Om te voorkomen dat de energietransitie in Arnhem mislukt, moet de gemeente bij de warmtenet planontwikkeling stoppen met het toelaten van energie, die gegenereerd wordt door middel van houtverbranding, mestvergisting (biogas) en andere niet-duurzame energie bronnen.

U kunt niet verwachten dat veel Arnhemmers zullen kiezen voor het stoppen met het gebruik van met aardgas, als ze daar gedeeltelijk verwarming uit boshoutverbranding en andere niet duurzame, vervuilende energiebronnen voor terugkrijgen. Energiebronnen die een grotere CO_2 uitstoot opleveren dan het verbranden van aardgas en bovendien meer schadelijke gassen bevatten voor de volksgezondheid en de Natura 2000 gebieden.

In afwachting van uw antwoord en daden,

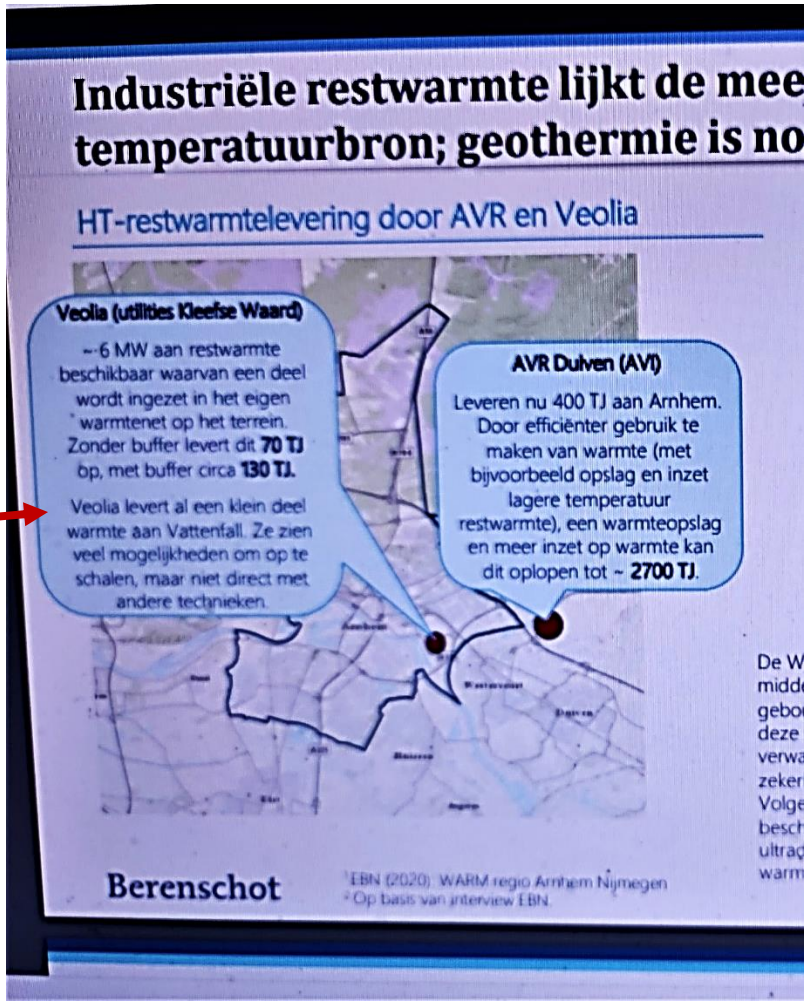
Met vriendelijke groet,

namens de Arnhemse Bomenbond

Marloes Spaander en Joost Blasweiler

De Arnhemse Bomenbond is een samenwerkingsverband van:
Bloei! In Arnhem, Actievoerders voor de bomen in Arnhem, Stichting EDSP ECO, Natuur en Milieu Schuytgraaf, Elderveld Groen, Redactie Bomen en Bos, Werkgroep Klingelbeek, Arnhems Peil.

Secretariaat adres van de Arnhemse Bomenbond: Jan Vethstraat 9, 6813 HJ Arnhem

Bijlage **Kansrijke Warmtebronnen in de gemeente Arnhem** bijlage 2 Bronnenanalyse, pagina 7

Biomassacentrale Veolia Kleefse Waard.

Arnhem, 29 november 2021

Deze korte notitie bevat de input van Hoogkamp Energie (HE) voor het rondetafelgesprek van 1 december 2021 over de Transitievisie warmte voor de gemeente Arnhem. Deze reactie van HE heeft vooral betrekking op de raakvlakken tussen het gemeentelijke beleid en de ontwikkeling op de Hoogkamp. Aangezien er voor de Hoogkamp in nauwe samenwerking met Gemeente en Alliander een lokaal warmtenet in voorbereiding is zullen veel van de onderstaande opmerkingen op dit onderwerp betrekking hebben.

Bij het samenstellen van deze reactie hebben de volgende stukken als basis gediend:
- TransitieVisie Warmte Gemeente Arnhem, d.d. oktober 2021 (hieronder aangeduid met TVW)
- RaadsVoorstel TransitieVisie Warmte, zaaknummer 607165 (hieronder aangeduid met RVTVW)
- WarmteNetStrategie en rolbepaling gemeente Arnhem, d.d. september 2021 (hieronder aangeduid met WNS)

De reactie is opgedeeld in een aantal kopjes.

1. Warmtenetten en de rol van de gemeente

a. Keuze voor een warmtenetstrategie
Warmtenetten krijgen een grote rol toebedeeld in de TVW. Volgens WNS zou ca 40% tot ca 80% van de buurten dit als oplossing kunnen krijgen voor de warmtevoorziening. Het WNS rapport gaat uitgebreid in op warmtenetstrategie (blad 18 bijvoorbeeld). Van de beschouwde strategieën wordt nummer 3 en 4 als meest wenselijk gezien, respectievelijk “Inzet kleinschalige warmtenetten + uitbreiding bestaand warmtenet” en “Inzet op uitbreiding bestaand warmtenet”. Op blad 20 wordt vermeld dat strategie 3 de voorkeur heeft voor de korte termijn en dat voor de langere termijn strategie 3 of 4 nog nader overwogen kan worden. De keuze voor een strategie komt echter in de TVW en het RVTVW niet terug, terwijl dit nu juist duidelijk een visie bevat voor de transitie.
Waarom is dit advies vanuit Berenschot niet opgevolgd? Dit zou juist heel richtinggevend zijn en voor de Hoogkamp zou het fijn zijn om te weten in welke grotere gemeentestrategie onze eigen ontwikkeling past.

b. Keuze voor de rol van de gemeente in de ontwikkeling van warmtenetten
In het WNS (blad 39 bijvoorbeeld) wordt gesproken over de rol van de gemeente in de ontwikkeling van de warmtenetten. Dit raakt aan de feedback die door bewoners van de Hoogkamp gegeven wordt over het eigeninitiatief vanuit de wijk voor het ontwikkelen van een warmtenet en eventueel het oprichten van een energiecoöperatie. Door veel wijkbewoners worden nutsvoorzieningen zoals gas, elektra, water, riool en ook warmte gezien als een publieke zaak. De ontwikkeling van een warmtenet als publieke voorziening wordt door veel Hoogkampers als logisch en noodzakelijk geacht. Het overstijgt de individuele mogelijkheden van bewoners en raakt bovendien veel andere publieke belangen. Hoewel in de Hoogkamp zeer constructief samengewerkt wordt met gemeente en netbeerder Alliander, zou het van visie getuigen om als gemeente positie te kiezen voor een duidelijke rol. Vanuit HE zou dat dan best een stevige, richtinggevende en participerende rol mogen zijn.

Met punt a wordt een duidelijke koers neergezet en met punt b zit er ook nog eens iemand aan het roer om die koers vast te houden. Wat HE betreft dus graag wat meer visie in de visie.

2. Onzekerheid over warmtebronnen
Naar het oordeel van HE wordt er teveel onzekerheid gecreëerd over de warmtebronnen die de mogelijk 40% tot 80% van de buurten via warmtenetten van warmte gaan voorzien. Door deze onzekerheid wordt het speelveld onnodig breed gehouden, naar onze mening, en blijft de visie steken in termen als “verkennen” en “onderzoeken”. Nu heeft HE in de afgelopen 5 jaar zelf ook een zoektocht gedaan naar warmtebronnen in samenwerking met diverse adviesbureaus. De Hoogkamp mag dan een groene wijk zijn maar qua

energiebronnen is het meer een woestijn. Binnen HE wordt nu geopteerd voor een, door Alliander ontwikkeld, Buurt Energie Systeem (BES) welke hoofdzakelijk gebruikt maakt van lucht als bron. Deze bron wordt in de WNS als (onbeperkt, blad 71 bijvoorbeeld) bestempeld en is bovendien locatie onafhankelijk in te zetten. Samen met de transitiebrandstof aardgas kan op deze manier een warmtenet lokaal gevoed worden en later ook modulair uitgebreid met technieken van de toekomst. Via deze benadering kan dus, ondanks de onzekerheid over toekomstige bronnen toch gewerkt worden aan de ontwikkeling van de warmtenetten zonder dat toekomstige technieken zoals waterstof, groengas, geothermie etc uitgesloten worden. Sterker nog, met de warmtenetten kunnen bewoners juist “meeliften” op de ontwikkeling van duurzame bronnen in de toekomst en de vergroening van de elektriciteitsproductie. De opmerking op blad 33 van de WNS over “Centrale omgevingslucht warmtepomp” met daarbij “Nader te onderzoek en uit te werken optie” herkennen wij dan ook niet.

Vanuit HE perspectief is het wat bevreemdend om te lezen over de grote onzekerheid rond warmtebronnen terwijl er best een modus te vinden is om met deze onzekerheid om te gaan zonder dat dat de warmtenet ontwikkeling hoeft te laten stagneren. Naar ons idee zou er in de TVW minder onzekerheid terug moeten komen dan nu het geval is ten aanzien van de warmtebronnen. Daarbij zou er meer visie toegevoegd kunnen worden over hoe, ondanks onzekerheden, toch gewerkt kan worden aan duurzame warmtenetten waarbij toekomstige, nog onzekere, bronnen geïncorporeerd kunnen worden.

3. Ruimtelijk impact

In de TVW wordt gesproken over de ruimtelijke impact van de energietransitie (ondermeer op blad 26). Voor HE is dit tot nog toe een belangrijkpunt geweest. In de eerste plannen besloeg het ruimtegebruik ca 40.000 m2 (zonnecollectorveld) waarover constructieve gesprekken met Gelders Landschap en Kastelen werden gevoerd. De huidig gekozen oplossing (centrale lucht warmtepomp met warmtenet) vergt slechts ca 120 m^2 maar inpassing daarvan stuit op conflicten met huidig beleid (kort samengevat “geen voorzieningen in grijs en groen”). Voor HE is dit erg frustrerend, zeker gezien het feit dat er al 5 jaar gewerkt wordt aan de wijk warmtevoorziening en de bewoners ook uitgebreid meegenomen zijn in dit proces. Dat het stoplicht vanuit een gemeenteorgaan nu na 5 jaar en veel vrijwilligersuren op rood (of in elk geval oranje) springt is lastig te accepteren en te verkopen richting de bewoners van de Hoogkamp. De TVW biedt nu vooral mogelijkheden aan decentrale energievoorzieningen als de betreffende buurt toevallig beschikt over een gebouw waarin de voorziening ondergebracht kunnen worden of over parkeerplaatsen die toevallig over zijn (wat waarschijnlijk nooit het geval is). Hoewel we heel prettig en constructief samenwerken met de gemeente, is het van belang dat er binnen de gemeente ook fysieke ruimte gecreëerd wordt om de transitie echt te realiseren. Wanneer er toch sprake is van een rood stoplicht, van welk gemeenteorgaan dan ook, dan is het zaak dat zo vroeg mogelijk te communiceren zodat de juiste verwachtingen geschapen worden. Als HE in 2016 geweten had dat energie installaties niet geplaatst kunnen worden dan had dat veel tijd, moeite en telleurstelling bespaard.

Daarnaast zijn wij van mening dat er qua ruimtebeslag van warmtecentrales een verkeerd beeld wordt geschapen in de TVW. Op blad 26 staat een link gegeven naar “de benodigde ruimte van de energietransitie”, via de link wordt informatie getoond van elektrische middenspanningstations waarbij met ca 16 m^2 grondoppervlak en ca 2 m bouwhoogte ca 200 woningen van elektra voorzien kunnen worden. Ter vergelijk: een warmtestation voor ca 200 woningen in de Hoogkamp beslaat ca 35 m^2 en heeft een bouwhoogte van ruim 5 m. De visie van “inpandig of aanpandig” plaatsen van warmte units is naar ons oordeel gebaseerd op een onderschatting van de benodigde ruimte. Het is belangrijk dat in deze visie meer realisme aangebracht wordt.

De tekst in TVW op blad 26 zou naar het oordeel van HE aangepast moeten worden op een aantal fronten:

1. Bij de link naar de informatie van Liander op blad 26 zou specifiek vermeld moeten worden dat het om ruimtebeslag van elektriciteitsstations gaat. Voor warmtestations zou een separate verwachting van afmetingen op zijn plaats zijn. Daarbij zou er onderscheid gemaakt moeten worden tussen warmte overdrachtsstations (warmte uitwisseling tussen het hoofdwarmtenet en het wijknet) en stations waar

decentraal warmte opgewekt wordt. Deze laatste krijgen de voorkeur in de TVW (zie blad 24) maar vergen wel de meeste ruimte. De verwachte afmeting per aantal woningen voor de warmte units zou aangegeven kunnen worden, voorzien van een minimale en maximale waarde, afhankelijk van te kiezen techniek.

2. Uit 1 zal blijken dat het ruimtebeslag significant is en het dus niet realistisch is om het maar even in of aan een bestaand pand te realiseren of door een paar parkeerplekken op te offeren. Warmte units in woonwijken zullen naar alle waarschijnlijkheid in het groen geplaatst moeten worden, gezien de omvang, waarbij natuurlijke inpassing extra aandacht vergt. De opmerking “Alleen bij hoge uitzondering mogen installaties in het groen geplaatst worden” behoeft daarom aanpassing en vooral meer realisme. De huidige zinsnede sluit een goed en evenwichtig gesprek over warmtetransitie versus groenbehoud bij voorbaat uit en dat is zowel jammer als onnodig. Wij stellen daarom voor om meer te spreken in termen van een groen-balans op buurtniveau waarbij gestreefd moet worden naar een behoud van de vierkante meters groen in de buurt die het betreft. Zo kunnen verharde gebieden in sommige gevallen prima vergroend worden (wat de leefbaarheid zelfs verhoogd) maar diezelfde verharde gebieden zijn lang niet altijd geschikt voor het plaatsen van grote warmte units. Zo is tenminste de ervaring in de Hoogkamp.
3. Tenslotte zou uit de tekst moeten spreken dat de gemeente er alles aan doet om in samenspraak met de betreffende buurt de fysieke ruimte beschikbaar te stellen die nodig is om de warmtetransitie mogelijk te maken.

4. Midden Temperatuur (MT net) op 70 °C

Tenslotte nog een punt wat bij de Hoogkamp veel respons uit de wijk heeft opgeleverd: de temperatuur van het MT net: 70 °C (zie bijvoorbeeld WNS blad 19). Hier wordt ook vanuit gegaan bij het warmtenet in de Hoogkamp. Dit leidt echter tot veel onzekerheid en vragen vanuit bewoners. De angst is dat de woningen niet warm worden bij deze temperatuur of in elk geval niet snel genoeg. Of deze angst terecht is of niet laten we in het midden maar feit is wel dat woningeigenaren alleen akkoord gaan met aansluiting als ze garantie hebben dat deze temperatuur voldoende voor hen is. Dit punt zal dan ook goed onderbouwd moeten worden als deze nettemperatuur op grote schaal ingezet gaat worden.

"De Arnhemse energietransitie is in volle gang. De manier van verwarmen is voor veel gemeente een uitdaging. Doelstellingen uit het klimaatakkoord zijn dat we tot 2050 het gebruik van aardgas uitfaseren in de gebouwde omgeving. Dit zal planmatig uitgevoerd moeten worden waarbij veel verschillende partijen zijn betrokken.
De gemeente Arnhem heeft hier de afgelopen jaren goede stappen gemaakt om te komen tot een visie dat wordt ondersteunt door Liander als Netbeheerder elektriciteit en gas in de stad.
Vanuit Liander willen we een aantal belangrijke punten vanuit het oogpunt van de netbeheerder uitlichten, namelijk:

1. *Energietransitie vraagt om een helder prioriteringskader. Aankoop van gronden, bestemmingsplannen en vergunningen voor de energie-infrastructuur zijn randvoorwaardelijk om leefbare woonwijken met bijbehorende voorzieningen te realiseren. En ook de Klimaatdoelen zijn pas haalbaar als de benodigde infrastructuur een plek heeft gekregen in het ruimtelijk beleid. "Energie verdient ruimte." Het samen programmeren en prioriteren draagt dus wezenlijk bij aan het realiseren van regionale en gemeentelijke ambities.*

2. *De vraag en het aanbod van (duurzame)elektriciteit neemt toe. De komende jaren moeten veel straten open om dikkere elektriciteitskabels aan te leggen. Tevens verdubbelt het aantal transformatorhuisjes in de openbare ruimte. Deze verbouwing vraagt, zoals eerder genoemd, een programmatische samenwerking tussen thema's als warmtetransitie en mobiliteit, maar ook met alle partners waaronder de netbeheerder en de gemeente.*

3. *Het is goed om te zien dat er in de transitie visie warmte van de gemeente Arnhem rekening wordt gehouden met de laagst maatschappelijke kosten in de verschillende wijken. Welke wijken gaan eerst en welke wijken komen later op basis van ouderdom en kwaliteit van gas- en elektriciteitsnetten. Waar vinden de verschillende partijen elkaar om koppelkansen te benutten en waar zit er energie in de wijk vanuit de bewoners. Allemaal afwegingen die meegenomen zijn in de totstandkoming van deze transitievisie warmte.*

We vragen alle betrokken partijen, zoals Rijksoverheid, provincies, gemeenten, netbeheerders, woningcorporaties en bedrijven, om samen met ons te werken aan het toekomstige energiesysteem. De ontwikkelingen gaan sneller dan dat wij samen in staat zijn het energienet in Nederland te verbouwen. We moeten met elkaar keuzes maken over wat we eerst doen en wat later, want niet alles kan tegelijk. Alleen dan kunnen we het energiesysteem betaalbaar, betrouwbaar en bereikbaar houden. We zijn daarom blij met de aangegeven prioritering in de transitievisie warmte en zullen de samenwerking voor het opstellen van wijkuitvoeringsplannen voor de koploperwijken graag samen oppakken/voortzetten.
Hartelijk dank voor uw aandacht."

C. Vogelaar - Liander

“Firan is een 100% dochter van Alliander. Firan ontwikkelt, realiseert, exploiteert en financiert energie-infrastructuren zoals warmte, koude, biogas, en wellicht in de toekomst waterstof, CO2, etc. Firan’s visie op warmtenetten is dat een warmtenet een publieke nutsvoorziening zou moeten zijn, waarbij meerdere warmtebronnen en warmteleveranciers gebruik kunnen maken van het netwerk onder dezelfde voorwaarden. Op die manier wordt concurrentie gecreëerd op bron en levering en is de infra, die van nature van monopolistische aard is, in publieke handen.
Wij werken samen met de provincie Gelderland. Met hen hebben we een investeringsfonds dat heet DENG. Het is een 50/50 Joint Venture. Via DENG investeren we in gemeentelijke warmte-infrastructuren. Wij hebben de nadrukkelijke wens dat de gemeente ook participeert in het lokale warmte-infrabedrijf. De reden hiervoor is dat we dan samen optrekken in de verduurzaming van de gemeente; we delen een gezamenlijk belang. Momenteel werken we al intensief samen in de wijken Kronenburg/Vredenburg, Elderveld Noord en Plattenburg.
Tevens geloven wij niet in lange-termijn concessie-overeenkomsten, omdat er gedurende de exploitatiefase altijd ontwikkelingen ontstaan waarin de concessie-overeenkomst niet voorziet. De gemeente moet dus gedurende de exploitatie actief kunnen bijsturen als dat wenselijk is. Wij vinden dat de laagst maatschappelijke kosten hierbij leidend moeten zijn.

Firan onderschrijft de Warmtetransitievisie zoals is opgesteld door de gemeente. Waarbij ik een aantal punten wil benadrukken:

- De gemeente schrijft onder ‘de aanpak voor Arnhem als geheel bestaat uit’: “Het onderzoeken van rol van de gemeente bij het opzetten van warmtenetten.” Firan zoals vermeld heeft Firan de sterke voorkeur dat de gemeente mede-eigenaar wordt van een Arnhems warmte-infrabedrijf.
- Op pagina 23 is vermeld: “*Streven naar zogenoemde open netten, waarop meerdere warmteleveranciers toegang hebben. Dit maakt dat er minder afhankelijkheid van één partij ontstaat en de leveringszekerheid neemt toe. De mogelijkheden die we hiervoor als gemeente hebben zijn sterk afhankelijk van toekomstige wetgeving, die nog in ontwikkeling is*”. Ik zou daaraan willen toevoegen dat het wachten op toekomstige wetgeving niet nodig is. Gemeenten als Nijmegen, Lingewaard en Montferland zijn al voorgegaan. Het is juridisch mogelijk, dit concept wordt zeer stevig ondersteund door VNG.

Dank voor uw aandacht en ik kijk uit naar uw vragen. “

D. Meijer - Firan

Datum: 01-12-2021

Onderwerp: Inspraak Marloes Spaander namens Stichting Arnhems Peil & EDSP ECO t.a.v. het Arnhemse warmtenet van Vattenfall gestookt op import afval en houtige biomassa door de AVR & Veolia.

Papieren duurzaamheid

De Transitievisie Warmte is een knap staaltje van niet zeggen wat er nou echt gaat gebeuren. Als je het rapport leest zou je bijna denken dat de meeste huizen een echt duurzame oplossing gaan krijgen om hun huis te verwarmen. Maar in de praktijk blijkt het warmtenet van Vattenfall, gevoed door afval en biomassa, vooral te worden uitgebreid. Er zijn al 12.000 woningen aangesloten op dit warmtenet en de capaciteit van Vattenfall reikt tot 52.000. We hebben in Arnhem 77.000 woningen, dus dan hebben we het over 67% aan het warmtenet. De contracten zijn al getekend en de afspraken staan al vast. Zelfs in de wijk Schuytgraaf waar de gemeente de regie zou kunnen hebben, heeft de gemeente deze volledig overgedragen aan Vattenfall. Op pagina 36 wordt wel benoemd dat Arnhem biomassa niet als duurzaam ziet. Maar in bijlage 1.3.2. wordt de restwarmte van biomassa en afval toch als duurzaam bestempeld en op pagina 51 komt restwarmte ook in de afbeelding terug als duurzame warmtebron. Nu kan de ambtenaar die woorden er natuurlijk snel uithalen maar dat verandert niks aan de realiteit: 67% van Arnhem gaat aan een warmtenet dat zorgt voor meer CO2-uitstoot, meer luchtvervuiling, ontbossing, meer stikstofuitstoot, meer import van afval, vertraging van de circulaire economie en een bedreiging van de algemene gezondheid. En dan kan Berenschot de biomassa van Veolia wel uitsluiten van hun tabelletjes en de biomassa van de AVR helemaal niet noemen maar als het in de praktijk wel gewoon gebruikt wordt, wat hebben we daar dan aan? Dan hebben we dus een papieren duurzaamheid. En dat vindt dit deze raad blijkbaar prima, maar wij van Arnhems Peil zeker niet.

AVR Duiven

Voor de mensen die denken dat het vooral om een restwarmte van afvalverbranding gaat en een beetje restwarmte van biomassa van Veolia: De AVR verbrandt zoveel afval dat zij er 13 miljoen euro subsidie voor krijgen en de AVR verbrandt zoveel biomassa dat zij er 40 miljoen euro voor krijgen. Er zit dus meer biomassa op het warmtenet dan afval en er wordt 53 miljoen euro verspild die besteed had moeten worden aan de ontwikkeling van echt groene energie, het isoleren van huizen en het uitvoeren van het 52 puntenplan van Urgenda. In dit rapport van Urgenda is specifiek voor Gelderland 55% CO2-reductie kan bereiken. En in dit rapport van Kalavasta en Urgenda is aangetoond dat dit zonder biomassa kan met het zelfde budget en het zelfde betrouwbare resultaat.

SDE++ subsidie AVR Duiven & Veolia

Subsidie AVR Afval	€12.849.457,-
Subsidie AVR Biomassa	€40.415.134,-
Subsidie Veolia Biomassa	€76.437.000,-

CO2-reductie

In de Transitievisie Warmte staat: *Het warmtenet wordt gevoed door restwarmte van de afvalverbranding van AVR in Duiven. Volgens berekeningen van TNO levert dit 81% minder CO2 uitstoot dan wanneer deze woningen verwarmd zouden worden met aardgas.* Aangenomen Amendement 19A71 zegt dat gemeente Arnhem moet werken met de eerlijke klimaatcijfers. Maar dat gebeurt dus niet en ook niet naar de bewoners toe. Tijdens de wijkgesprekken is herhaaldelijk door de gemeente gezegd dat biomassa schoner is dan gas en mensen zijn in deze gesprekken niet ingelicht over de gezondheidsgevaren van het warmtenet.

Nu kan je nog denken dat er CO2-reductie bereikt wordt door CO2-afvang door de AVR maar de AVR heeft in 2020 bij Urgenda aangegeven dat zij wel wat hulp kunnen gebruiken bij het identificeren van duurzame toepassingen voor de afgevangen CO2 naast de glastuinbouw. CO2 in de glastuinbouw gebruiken, betekent dat maximaal 5% door de planten wordt opgenomen en 95% alsnog wordt uitgestoten. Ook deze CO2-afvang is dus een papieren werkelijkheid.

Achterhaald plan uit 2009

In dit vertrouwelijke rapport uit 2009 staat het hele plan voor het warmtenet van Arnhem zoals het vandaag voor ons ligt inclusief biomassacentrale van het IPKW in combinatie met afvalverbranding van de AVR in Duiven al opgetekend. Het huidige voorstel van de gemeente Arnhem voor de grootschalige inzet van een warmtenet gebaseerd op biomassa en vuilnisverbranding dateert van 12 jaar geleden en is tot stand gekomen dankzij miljoenen euro's per jaar van de betaalde pro biomassalobbyorganisaties zoals Vattenfall voormalig Nuon, Veolia, Ecofys BV & de Biomass Technology Group BV.

> *In Arnhem ligt een groot warmtenetwerk met momenteel 13.000 tot 14.000 woningen. In de nieuwe wijk Schuytgraaf zullen tegen 2012 circa 6.500 woningen aangesloten zijn. In het hernieuwde deel van Presikhaaf circa 2.200 woningen en het winkelcentrum Presikhaaf.*
>
> *Een mogelijke optie is het verder verduurzamen van het stadswarmtenetwerk door aansluiting op een nieuwe biomassa[centrale], het is echter duidelijk dat de biomassastromen binnen de gemeente niet zullen volstaan voor een grote bijdrage. Daarvoor zou gekeken moeten worden buiten de grenzen van de gemeente en eventueel zelfs buiten Nederland. Ook is het denkbaar dat de gasgestooktecentrale [op het IPKW-terrein] op termijn wordt vervangen door een op biomassa gestookte versie.*

Let even op: In 2009 was het de gemeente Arnhem dus al duidelijk dat de benodigde biomassa vanuit het buitenland aangeleverd zou moeten worden!

> *In Arnhem wordt het huisvuil opgehaald door SITA Suez. Dit wordt dan grotendeels naar Duiven gebracht voor verbranding in de afvalverbrandingsinstallatie van AVR. In de toekomst kan er een verbinding komen met het restwarmtenetwerk van Arnhem. Op die manier zal de stad rechtstreeks energie halen uit het eigen afval.*

Een jaar geleden werd al meer dan een kwart van al het afval dat verbrand wordt door de AVR geïmporteerd uit het buitenland. Dit zorgt o.a. voor extra CO2, stikstof en fijnstof uitstoot naast een groot aantal andere schadelijke stoffen.

Wij hoeven u niet meer te vertellen dat een warmtenet gebaseerd op het verbranden van houtige biomassa geen oplossing is. U heeft namelijk op basis van een groot aantal onderzoeksrapporten, amendementen en moties vorig jaar wethouder Bouwkamp verzocht om een wijziging op te laten nemen in de RES-startnotie om aan te geven dat onze stad niet afhankelijk gemaakt wil worden van technieken die juist een verslechtering zijn voor de gezondheid, de natuur, het klimaat en daarmee de toekomst van onze stad. We hoeven u waarschijnlijk ook niet te vertellen dat het een heel slecht idee is om onszelf afhankelijk te maken van het verbranden van geïmporteerd afval.

Gebruik het Klimaatfonds voor echte oplossingen zoals het isoleren van huizen

Arnhem heeft al jaren een Klimaatfonds van meer dan tien miljoen euro waar al die jaren niets mee gebeurd is. In plaats van het geld te besteden aan het energiezuinig maken van de slecht geïsoleerde huizen in Arnhem zoals de SP al meer dan drie jaar voorstelt en waarmee enorm veel energie bespaart zou worden wat dan niet meer opgewekt hoeft te worden ten koste van het klimaat, wordt het Klimaatfonds misbruikt om het warmtenet van Vattenfall uit te rollen in onze stad. Een warmtenet wat met warmte gevoed wordt door bomen te verbranden in de Biomassacentrale van Veolia en door geïmporteerd vuilnis te verbranden in de vuilverbrander van de AVR in Duiven en waaraan ook nog eens goed geïsoleerde nieuwbouwhuizen gekoppeld worden die het niet nodig hebben. Volgens Urgenda is dat wel het minst slimme wat je kan doen voor het klimaat.

Uit onze uitgebreide analyse over het Arnhemse warmtenet en het ArnhemAan project om Arnhem van het gas af te helpen blijkt ook nog eens dat een alternatieve warmtebron zoals (ultra) diepe geothermie waarschijnlijk niet mogelijk is in onze regio en ook Berenschot noemt de kansen voor geothermie herhaaldelijk onzeker. Het ArnhemAan project levert bedrijven zoals Vattenfall, Veolia en de AVR ontzettend veel geld op maar zorgt voor aanzienlijke schade aan onze gezondheid, de natuur, het Klimaat en daarmee de toekomst van onze stad.

Ik weet niet hoe ik het tot jullie door moet laten dringen dat de hoogste rechter van Nederland gezegd heeft dat mensen die nu leven groot risico lopen te sterven aan klimaatverandering. Dat zijn dus niet alleen jullie kinderen, maar dat zijn jullie zelf ook.

Marloes Spaander
Stichting Arnhems Peil & EDSP ECO
+31 (0) 6 2888 3999

Belangrijke documentatie

Aangenomen motie gemeenteraad Arnhem “Stop biomassacentrale Arnhem” overwegende dat, de vergunningen nooit op deze manier hadden mogen worden afgegeven als deze feiten destijds bekend waren geweest, van mening dat, de komst van deze biomassacentrale op de Kleefse Waard te Arnhem als onwenselijk moet worden beschouwd, spreekt zich uit, - tegen hout gestookte biomassacentrales, - vóór de sluiting van de Biomassacentrale op de Kleefse Waard: https://arnhemspeil.nl/docs/2019-09-25-arnhem-gemeenteraad-sp-pvdd-oap-arnhem-centraal-d66-aangenomen-motie-stop-biomassacentrale-arnhem.pdf

Aangenomen amendement gemeenteraad Arnhem “eerlijke klimaatcijfers in de begroting” (staat haaks op de onwaarheden die Vattenfall en de gemeente Arnhem verkondingen m.b.t. de CO2-reductie die behaalt zou worden met het verbranden van import afval & biomassa voor meer dan 125 miljoen euro subsidie voor Veolia en de AVR): https://arnhemspeil.nl/docs/2019-11-13-gemeenteraad-arnhem-aangenomen-amendement-eerlijke-klimaatcijfers-in-de-begroting-2020-2023.pdf

Rapport van onderzoeksbureau Kalavasta in opdracht van Urgenda "een CO2 neutraal energiesysteem zonder biomassa" waaruit blijkt dat we geen verbranding van biomassa nodig hebben voor onze warmtetransitie: https://arnhemspeil.nl/docs/2020-06-04-kalavasta-urgenda-onderzoeksrapport-een-co2-neutraal-energiesysteem-met-en-zonder-biomassa.pdf

Rapport van Urgenda in opdracht van Provincie Gelderland waarin o.a. te lezen valt dat het CO2 opvangproject van de AVR in Duiven geen bijdrage levert aan het Klimaat & alleen heel veel subsidie kost: https://arnhemspeil.nl/docs/2020-01-15-urgenda-aanpak-extra-co2-eq-reductie-in-gelderland.pdf

Vertrouwelijk rapport gemeente Arnhem uit 2009 op basis van input van betaalde pro biomassalobby voor een warmtenet op afval & biomassa waaruit blijkt dat dit achterhaalde plan voor het warmtenet van Arnhem 12 jaar geleden bedacht is door de betaalde pro biomassalobby: https://arnhemspeil.nl/docs/2009-11-23-gemeente-arnhem-vertrouwelijk-rapport-energiekaart-en-strategie-op-weg-naar-implementatie-afval-en-biomassa-warmtenet.pdf

Uitspraak kortgeding AVR tegen de Staat i.v.m. belasting/heffing op afvalimporten uit het buitenland waaruit blijkt dat de AVR de Klimaatdoelen schaad met de lobby en het kortgeding om de belasting op importafval niet te verhogen: https://uitspraken.rechtspraak.nl/inziendocument?id=ECLI:NL:RBDHA:2019:13622

Onwaarheden die door Vattenfall & de gemeente Arnhem worden verkondig over het verbranden van import afval en houtige biomassa en de CO2-reductie die hiermee bereikt zou worden: https://www.vattenfall.nl/producten/stadsverwarming/co2-reductie/arnhem/

RVO SDE-subsidieprojecten en bedragen waaruit blijkt dat de AVR in Duiven meer dan 40 miljoen euro subsidie ontvangt om houtige biomassa te verbranden en bijna 13 miljoen euro subsidie ontvangt om vuilnis te verbranden en ook nog een heel groot bedrag subsidie ontvangt voor CO2 opvang terwijl het daadwerkelijk percentage benutte CO2 maar 5% is van een heel klein gedeelte afgevangen CO2 terwijl gedeputeerde Jan van der Meer (GL), Vattenfall en de gemeente Arnhem dit project gebruikt om de AVR te greenwashen: http://arnhemspeil.nl/docs/2021-11-12-gov-nl-rvo-sde-subsidie-projecten-in-beheer.pdf

Relevante video’s

2021-11-29 Stichting Arnhems Peil - Het warmtenet van Vattenfall, Veolia & de AVR is schadelijk voor Arnhem

2021-11-28 Gemeente Arnhem - Inspraak Marloes Spaander Warmtenet Vattenfall

2021-08-25 PBL - Koolstofschuld biomassaverbranding is 50 tot 100+ jaar

2020-11-19 Gemeente Arnhem - Inspraak Marloes Spaander Klimaatplan & warmtenet Vattenfall

2020-03-04 Provincie Gelderland - Inspraak Rondetafelgesprekken BomenBond over Biomassa & Veolia

2020-01-15 BomenBond - MondDood actie Provinciehuis Gelderland biomassacentrale Veolia

2020-01-15 NPO2 - Marloes & Jeroen in de Hofbar - Hoe slecht zijn biomassacentrales voor je gezondheid

2019-12-12 Gemeente Arnhem - Inspraak Marloes Spaander Regionale Energie Strategie

2019-09-22 CASA - Arnhem energie Café - Energietransitie biomassadebat

2019-07-04 Provincie Gelderland - Inspraak Marloes Spaander biomassacentrale Veolia

2019-06-20 Gemeente Arnhem - Inspraak Marloes Spaander biomassacentrale Veolia

Documentatie (chronologisch)

http://arnhemspeil.nl/docs/2021-11-12-gov-nl-rvo-sde-subsidie-projecten-in-beheer.pdf

https://arnhemspeil.nl/docs/2021-11-09-gemeente-arnhem-transitievisie-warmte.pdf

https://arnhemspeil.nl/docs/2021-10-20-gemeente-arnhem-warmtenetstrategie-en-rolbepaling-rapport-van-berenschot-innoforte-betaalde-pro-biomassalobby.pdf

https://arnhemspeil.nl/docs/2021-07-16-storm-advocaten-verzoek-namens-mob-arnhemspeil-bomenbond-mbt-eis-onmiddellijke-uitspraak-beroep-tegen-biomassacentrale-veoli

https://arnhemspeil.nl/docs/2021-07-13-arnhemspeil-oproep-aan-arnhem-om-aankomende-gemeenteraadsverkiezingen-niet-op-groenlinks-te-stemmen-ivm-biomassadossier.pd

https://arnhemspeil.nl/docs/2021-04-30-bomenbond-arnhem-nieuws-over-de-rechtszaken-tegen-de-vergunningen-van-de-biomassacentrale-van-veolia-in-arnhem.pdf

https://arnhemspeil.nl/docs/2021-04-29-binnenlandsbestuur-hoe-groen-is-afvalverbranding.pdf

https://arnhemspeil.nl/docs/2021-03-31-ggd-gelderland-presentatie-luchtkwaliteit-en-gezondheid.pdf

https://arnhemspeil.nl/docs/2021-03-18-bomenbond-arnhem-persbericht-rechtbank-legt-provinciebestuur-dwangsom-op-voor-tijdrekken-iz-biomassacentrale-veolia.pdf

https://arnhemspeil.nl/docs/2021-03-01-klimaatcoalitie-onderzoeksrapport-echt-groen-energieadvies-2021.pdf

https://arnhemspeil.nl/docs/2021-01-30-stop-ecocide-het-tijdperk-van-het-straffeloos-verwoesten-van-de-aarde-komt-ten-einde.pdf

https://arnhemspeil.nl/docs/2021-01-26-arnhemspeil-bbbao-zienswijze-ontwerpbesluit-aanvraag-ontheffing-vergunning-schoorsteen-biomassacentrale-bemmel.pdf

https://arnhemspeil.nl/docs/2021-01-13-hartvoorarnhem-persbericht-vertrouwen-in-gemeente-arnhem-neemt-verder-af.pdf

https://arnhemspeil.nl/docs/2021-01-05-gemeente-arnhem-beantwoording-schriftelijke-vragen-art-44-rvo-over-goede-metingen-biomassacentrale-veolia-voor-de-gezondheid-va

https://arnhemspeil.nl/docs/2020-11-30-arnhemspeil-biomassacentrale-van-veolia-arnhem-mag-4x-meer-emissie-uitstoten-per-mwth-vergeleken-met-de-gascentrale.pdf

https://arnhemspeil.nl/docs/2020-11-30-arnhemseklimaatcoalitie-brief-aan-gemeenteraad-arnhem-klimaatplan-80plus-concrete-preventieve-mitigerende-en-adaptieve-klimaatm

https://arnhemspeil.nl/docs/2020-11-22-mob-zienswijze-namens-arnhems-peil-mbt-ontwerpbeschikking-omgevingsvergunning-biomassacentrale-van-veolia-ipkw-arnhem.pdf

https://arnhemspeil.nl/docs/2020-11-22-mob-verzoek-tot-handhaving-namens-arnhems-peil-mbt-stilleggen-van-de-biomassacentrale-van-veolia-ipkw-arnhem.pdf

https://arnhemspeil.nl/docs/2020-11-20-urgenda-54-puntenplan-voor-25-procent-co2-reductie.pdf

https://arnhemspeil.nl/docs/2020-11-18-klimaatcoalitie-arnhem-klimaatplan-inspraak-voorstel-klimaatadaptatieve-maatregelen.pdf

https://arnhemspeil.nl/docs/2020-10-29-provincie-gelderland-odra-ontwerpbesluit-actualisatie-omgevingsvergunning-biomassacentrale-van-veolia-op-het-ipkw-arnhem.pdf

https://arnhemspeil.nl/docs/2020-10-23-mob-arnhemspeil-bba-verzoek-tot-actualisatie-omgevingsvergunning-dwangsom-bezwaarschrift-biomassacentrale-veolia-arnhem.pdf

https://arnhemspeil.nl/docs/2020-10-23-mob-arnhemspeil-bba-reactie-op-verweerschrift-provincie-gelderland-uitstoot-veolia-biomassacentrale-ipkw-arnhem.pdf

https://arnhemspeil.nl/docs/2020-09-25-gov-nl-minim-verslag-stakeholdersbijeenkomst-voornemen-wijzing-emissiegrenswaarden-biomassa-dutch.pdf

https://arnhemspeil.nl/docs/2020-09-25-gov-nl-minim-presentatie-stakeholdersbijeenkomst-voornemen-wijzing-emissiegrenswaarden-verbranding-biomassa-dutch.pdf

https://arnhemspeil.nl/docs/2020-09-25-arnhemspeil-analyse-arnhemaan-wijkgerichte-energietransitie.pdf

https://arnhemspeil.nl/docs/2020-09-24-arnhemsebomenbond-brief-college-en-raad-arnhem-geen-verbranding-van-hout-en-biomassa-om-arnhem-aardgasvrij-te-maken.pdf

https://arnhemspeil.nl/docs/2020-08-25-mob-bezwaarschrift-arnhemspeil-awn-bba-tegen-weigering-van-verzoek-tot-handhaving-van-de-natuurvergunning-2019-007872.pdf

https://arnhemspeil.nl/docs/2020-06-18-mob-ingebreke-stelling-provincie-gelderland-namens-arnhemspeil-bba-ivm-niet-handhaven-vergunning-biomassacentrale-arnhem-veolia

https://arnhemspeil.nl/docs/2020-06-09-edsp-eco-verzoek-aan-ser-om-een-eerlijk-biomassa-advies-aan-het-kabinet-te-leveren-dutch.pdf

https://arnhemspeil.nl/docs/2020-06-06-edsp-eco-inbreng-res-regio-arnhem-nijmegen-en-reactie-op-voorstel-warmtenetten-verwarmt-doormiddel-van-het-verbranden-van-bio

https://arnhemspeil.nl/docs/2020-06-06-arnhemspeil-info-provincie-gelderland-over-brandbrief-aan-ser-met-oproep-om-de-sde-subsidie-voor-biomassaverbranding-stop-te-zett

https://arnhemspeil.nl/docs/2020-06-04-regioan-voorlopig-concept-bod-res-regio-arnhem-nijmegen.pdf

https://arnhemspeil.nl/docs/2020-06-04-kalavasta-urgenda-onderzoeksrapport-een-co2-neutraal-energiesysteem-met-en-zonder-biomassa.pdf

https://arnhemspeil.nl/docs/2020-05-06-arnhemspeil-edspeco-inbreng-pbl-onderzoek-biomassa-tbv-ser-advies-kabinet-tvo-verzoek-moratorium-op-biomassa-arnhem-biomassav

https://arnhemspeil.nl/docs/2020-04-23-gemeenteraad-arnhem-groenlinks-schriftelijke-vragen-inzake-brief-mob-arnhemspeil-bba-tav-biomassacentrale-veolia-ipkw.pdf

https://arnhemspeil.nl/docs/2020-04-21-arnhemsebomenbond-brief-aan-gemeenteraad-arnhem-mbt-sluiting-biomassacentrale-veolia-kleefse-waard-arnhem.pdf

https://arnhemspeil.nl/docs/2020-04-12-mob-arnhemspeil-bba-verzoek-tot-handhaving-natuurvergunning-aanvullend-op-verzoek-tot-intrekking-van-natuurvergunning-biomassa

https://arnhemspeil.nl/docs/2020-04-01-arnhemspeil-info-provincie-gelderland-inbreng-onderzoek-pbl-naar-de-beschikbaarheid-van-duurzame-biomassa-en-de-toepassingsmoge

https://arnhemspeil.nl/docs/2020-03-16-edsp-eco-pro-biomassa-lobbyfeiten-onderzoek-deel-1-de-energiemaatschappijen.pdf

https://arnhemspeil.nl/docs/2020-03-16-edsp-eco-lijst-top-400-betrokkenen-bij-de-betaalde-pro-biomassalobby-in-nederland-inbreng-pbl-onderzoek-tbv-advies-ser-mbt-biomass

https://arnhemspeil.nl/docs/2020-03-16-edsp-eco-inbreng-pbl-onderzoek-tav-de-beschikbaarheid-van-duurzame-biomassa-en-de-toepassingsmogelijkheden-daarvan-in-nederlan

https://arnhemspeil.nl/docs/2020-03-05-provincie-gelderland-verslag-hoorzitting-commissie-rechtsbescherming-2019-10-29-bezwaren-verbouwing-biomassacentrale-veolia.pdf

https://arnhemspeil.nl/docs/2020-03-05-provincie-gelderland-advies-commissie-rechtsbescherming-2019-10-29-bezwaren-verbouwing-biomassacentrale-veolia.pdf

https://arnhemspeil.nl/docs/2020-03-05-arnhemsebomenbond-provinciale-commissie-rechtsbescherming-stelt-bezwaarmakers-biomassacentrale-veolia-in-het-gelijk.pdf

https://arnhemspeil.nl/docs/2020-03-02-arnhemspeil-inbreng-10-wetenschappers-en-uitspraak-rechtbank-tav-biomassa-rondetafelgesprekken-provincie-gelderland-voor-de-buh

https://arnhemspeil.nl/docs/2020-03-02-arnhemsebomenbond-persbericht-rechtszaak-tegen-gedeputeerde-staten-van-de-provincie-gelderland.pdf

https://arnhemspeil.nl/docs/2020-02-28-arnhemspeil-belangengroep-bomen-en-biodiversiteit-beroepsschrift-rechtbank-provincie-gelderland-biomassacentrale-veolia.pdf

https://arnhemspeil.nl/docs/2020-02-14-arnhemspeil-reactie-op-uitnodiging-rondetafelgesprekken-en-invloed-van-de-betaalde-pro-biomassa-lobby-op-de-provincie-gelderland.p

https://arnhemspeil.nl/docs/2020-02-11-arnhemspeil-reactie-odra-milieuinspectie-controle-overlast-biomassacentrale-van-veolia-arnhem.pdf

https://arnhemspeil.nl/docs/2020-01-16-arnhemspeil-ingebrekestelling-provincie-gelderland-oplevering-advies-bezwaarschrift-bijgebouw-biomassacentrale-arnhem-ipkw.pdf

https://arnhemspeil.nl/docs/2020-01-15-urgenda-aanpak-extra-co2-eq-reductie-in-gelderland.pdf

https://arnhemspeil.nl/docs/2020-01-10-arnhemspeil-melding-onbetrouwbaar-bestuur-provincie-gelderland-mbt-communicatie-over-de-biomassacentrale-van-veolia.pdf

https://arnhemspeil.nl/docs/2020-01-09-arnhemspeil-melding-overschrijden-wettelijke-termijn-wob-verzoek-alle-communicatie-en-documentatie-mbt-biomassacentrale-veolia-a

https://arnhemspeil.nl/docs/2020-01-03-arnhemspeil-een-bespreking-van-de-problemen-rondom-houtkap-in-nederland.pdf

https://arnhemspeil.nl/docs/2019-12-27-mob-ingebrekestelling-provincie-gelderland-actualisatie-omgevingsvergunning-en-intrekking-van-de-natuurvergunning-biomassacentrale

https://arnhemspeil.nl/docs/2019-12-19-arnhemspeil-reactie-op-brief-omgevingsdienst-regio-arnhem-tav-de-twijfel-over-de-betrouwbaarheid-en-onafhankelijkheid-van-de-odra.

https://arnhemspeil.nl/docs/2019-12-18-gemeenteraad-arnhem-motie-sp-pvdd-aop-cda-d66-arnhemcentraal-luchtmetingen-luchtdataproject-giftige-uitstoot-biomassacentrale-i

https://arnhemspeil.nl/docs/2019-12-14-gemeente-arnhem-behandelresultaat-programma-new-energy-made-in-arnhem-2020-2030.pdf

https://arnhemspeil.nl/docs/2019-12-06-gemeente-arnhem-brief-provincie-gelderland-met-verslag-gesprek-11-oktober-omtrent-biomassacentrale-veolia-arnhem.pdf

https://arnhemspeil.nl/docs/2019-12-06-arnhemspeil-derde-verzoek-onafhankelijke-uitstootmeting-biomassacentrale-veolia-en-bijdrage-arnhemse-luchtdata-project.pdf

https://arnhemspeil.nl/docs/2019-12-05-arnhemspeil-reactie-op-het-odra-veolia-fijnstofonderzoek-van-20-november-2019.pdf

https://arnhemspeil.nl/docs/2019-12-05-arnhemspeil-onbetrouwbare-informatieverstrekking-door-odra-aan-overlastmelders-biomassacentrale-veolia.pdf

https://arnhemspeil.nl/docs/2019-12-03-gemeente-arnhem-startnotitie-regionale-energiestrategie-arnhem-nijmegen-zorgen-co2-uitstoot-biomassaverbranding.pdf

https://arnhemspeil.nl/docs/2019-11-28-provincie-gelderland-verslag-gesprek-gemeente-arnhem-over-motie-biomassacentrale-veolia-feitenrelaas.pdf

https://arnhemspeil.nl/docs/2019-11-28-arnhem-sp-pvdd-motie-luchtmetingen-giftige-uitstoot-biomassacentrale-ipkw-arnhem.pdf

https://arnhemspeil.nl/docs/2019-11-24-arnhemspeil-verzoek-onafhankelijke-meting-uitstoot-biomassacentrale-veolia-en-financiele-ondersteuning-luchtdataproject.pdf

https://arnhemspeil.nl/docs/2019-11-20-arnhemspeil-wob-verzoek-aan-de-odra-tav-alle-communicatie-en-documentatie-mbt-de-centrale-van-veolia-op-het-ipkw-in-arnhem.pdf

https://arnhemspeil.nl/docs/2019-11-19-provincie-gelderland-reactie-op-verzoek-mob-awn-arnhemspeil-bba-actualisatie-omgevingsvergunning-veolia-biomassacentrale-ipkw-ar

https://arnhemspeil.nl/docs/2019-11-15-arnhemspeil-handleiding-wat-kunt-u-doen-tegen-de-biomassacentrale-van-veolia-in-arnhem.pdf

https://arnhemspeil.nl/docs/2019-11-14-gedeputeerde-staten-gelderland-reactie-actualisatie-en-intrekkingsverzoek-vergunningen-biomassacentrale-veolia-mob-awn-arnhemspe

https://arnhemspeil.nl/docs/2019-11-14-edsp-eco-onderzoeksrapport-biomassavrije-energieleveranciers.pdf

https://arnhemspeil.nl/docs/2019-11-13-gemeenteraad-arnhem-aangenomen-amendement-eerlijke-klimaatcijfers-in-de-begroting-2020-2023.pdf

https://arnhemspeil.nl/docs/2019-10-30-pvdd-sp-arnhem-motie-stop-regionale-samenwerking-met-biomassacentrales-dutch.pdf

https://arnhemspeil.nl/docs/2019-10-15-gemeente-arnhem-sp-schriftelijke-vragen-inzake-de-startnotitie-regionale-energiestrategie-en-het-verbranden-van-houtige-biomassa.pd

https://arnhemspeil.nl/docs/2019-10-14-arnhemspeil-reactie-op-brief-van-de-provincie-gelderland-mbt-vragen-over-de-biomassacentrale-van-veolia-in-arnhem.pdf

https://arnhemspeil.nl/docs/2019-10-14-arnhemspeil-reactie-op-brief-van-de-provincie-gelderland-mbt-vragen-over-de-biomassacentrale-van-veolia-in-arnhem.pdf

https://arnhemspeil.nl/docs/2019-10-07-arnhemspeil-vragen-aan-groenlinks-gelderland-over-conclusies-easac-rapport-verbranding-houtige-biomassa-en-presentatie.pdf

https://arnhemspeil.nl/docs/2019-10-03-provincie-gelderland-reactie-op-brief-van-arnhemspeil-over-biomassacentrale-van-veolia-arnhem.pdf

https://arnhemspeil.nl/docs/2019-09-30-arnhemspeil-reactie-op-dreigbrief-veolia-aan-150-plus-arnhemmers-die-bezwaar-aantekenden-tegen-de-vergunning-voor-de-biomassace

https://arnhemspeil.nl/docs/2019-09-27-arnhemspeil-toespraak-hoorzitting-commissie-rechtsbescherming-mbt-biomassacentrale-veolia-arnhem-deel-2.pdf
https://arnhemspeil.nl/docs/2019-09-27-arnhemspeil-inspraak-hoorzitting-provincie-gelderland-rechtsbescherming-mbt-vergunning-biomassacentrale-veolia-arnhem.pdf
https://arnhemspeil.nl/docs/2019-09-25-arnhemspeil-inbreng-voor-de-moties-tegen-de-opening-van-de-biomassacentrale-van-veolia-in-arnhem.pdf
https://arnhemspeil.nl/docs/2019-09-25-arnhem-gemeenteraad-sp-pvdd-oap-arnhem-centraal-d66-aangenomen-motie-stop-biomassacentrale-arnhem.pdf
https://arnhemspeil.nl/docs/2019-09-24-bomenbond-arnhem-persbericht-hoorzitting-biomassacentrale-veolia-op-de-kleefse-waard.pdf
https://arnhemspeil.nl/docs/2019-09-24-arnhemspeil-rectificatieverzoek-raadsbrief-gevolgen-uitspraak-rvs-over-pas.pdf
https://arnhemspeil.nl/docs/2019-09-22-arnhemspeil-inbreng-urgenda-edsp-eco-45-oplossingen-voor-regionale-energiestrategie-regio-arnhem-nijmegen.pdf
https://arnhemspeil.nl/docs/2019-09-11-provincie-gelderland-provinciale-staten-verworpen-moties-biomassacentrale-veolia-arnhem-opening-uitstellen-vergunningen-intrekken-
https://arnhemspeil.nl/docs/2019-09-11-gov-nl-prov-gelderland-transcript-van-de-vergadering-van-provinciale-staten-over-aankondiging-internationaal-strafhof-zaak-arnhemspe
https://arnhemspeil.nl/docs/2019-09-11-arnhemspeil-gemeente-arnhem-motie-stop-de-biomassacentrale.pdf
https://arnhemspeil.nl/docs/2019-09-10-arnhemspeil-aansprakelijkheidstelling-gedeputeerde-staten-voor-schade-aan-gezondheid-milieu-en-klimaat-ivm-de-biomassacentrale.pd
https://arnhemspeil.nl/docs/2019-09-09-arnhemspeil-wist-u-dit-over-het-verbranden-van-houtige-biomassa.pdf
https://arnhemspeil.nl/docs/2019-09-08-arnhemspeil-aansprakelijkheidstelling-gedeputeerde-staten-voor-schade-aan-gezondheid-milieu-en-klimaat-ivm-biomassacentrale-veolia
https://arnhemspeil.nl/docs/2019-09-06-provincie-gelderland-reactie-op-vragen-arnhemspeil-tav-de-opening-van-de-biomassacentrale-van-veolia-in-arnhem.pdf
https://arnhemspeil.nl/docs/2019-09-01-arnhemspeil-vragen-aan-groenlinks-arnhem-tav-bomenbeleid-en-de-biomassacentrale-van-veolia.pdf
https://arnhemspeil.nl/docs/2019-08-28-arnhemspeil-reactie-provincie-gelderland-vergunningen-veolia-biomassacentrale-ipkw-arnhem.pdf
https://arnhemspeil.nl/docs/2019-08-27-provincie-gelderland-beantwoording-vragen-bba-en-arnhemspeil-mbt-biomassacentrale-van-veolia-in-arnhem.pdf
https://arnhemspeil.nl/docs/2019-08-27-gemeente-arnhem-odra-reactie-op-bezwaarschriften-aanvraag-omgevingsvergunning-opslaggebouw-biomassacentrale-veolia-ipkw-arnh
https://arnhemspeil.nl/docs/2019-08-23-arnhemspeil-brief-aan-bedrijven-ipkw-ivm-de-verwachte-gezondheid-en-imago-schade-door-biomassacentrale-arnhem.pdf
https://arnhemspeil.nl/docs/2019-08-16-arnhemspeil-meerdere-vragen-tav-de-vergunningen-van-de-biomassacentrale-van-veolia-op-het-ipkw-arnhem.pdf
https://arnhemspeil.nl/docs/2019-07-03-provincie-gelderland-betoog-marloes-spaander-arnhems-peil-tegen-de-biomassacentrale-veolia.pdf
https://arnhemspeil.nl/docs/2019-06-19-gemeente-arnhem-politieke-avond-mobilisation-for-the-environment-veolia-verzoek-acten-intrekking-gelakt.pdf
https://arnhemspeil.nl/docs/2019-06-19-gemeente-arnhem-politieke-avond-betoog-marloes-spaander-arnhems-peil-tegen-de-biomassacentrale-veolia.pdf
https://arnhemspeil.nl/docs/2019-06-17-mob-verzoek-tot-intrekken-natuurvergunning-en-actualisatieverzoek-omgevingsvergunning-veolia-biomassacentrale-ipkw-arnhem.pdf
https://arnhemspeil.nl/docs/2019-06-17-awn-mail-aan-vvd-arnhem-raadslid-pape-met-bezwaar-tegen-opening-van-de-biomassacentrale-ipkw-incl-verzoek-actualisatie-verleende
https://arnhemspeil.nl/docs/2019-06-16-arnhemspeil-analyse-artikel-stentor-hoogleraar-bomenkap-is-niet-oorzaak-van-het-verdwijnen-van-bos-maar-de-natuurwet.pdf
https://arnhemspeil.nl/docs/2019-06-08-arnhemspeil-actualisatieverzoek-omgevings-en-natuurvergunning-veolia-biomassacentrale-ipkw-arnhem.pdf
https://arnhemspeil.nl/docs/2019-06-06-awn-mail-aan-wethouder-van-dellen-met-bezwaar-tegen-opening-van-de-biomassacentrale-ipkw-incl-verzoek-actualisatie-verleende-ver
https://arnhemspeil.nl/docs/2019-06-04-inwoners-arnhem-bezwaarschrift-tegen-omgevingsvergunning-biomassacentrale-veolia-kleefse-waard-arnhem.pdf
https://arnhemspeil.nl/docs/2019-06-04-arnhemspeil-emailcampagne-verzoek-actualisatie-omgevings-en-natuurvergunning-veolia-biomassacentrale-ipkw-arnhem.pdf
https://arnhemspeil.nl/docs/2019-06-04-arnhemspeil-bezwaarschrift-tegen-omgevingsvergunning-biomassacentrale-veolia-kleefse-waard-arnhem.pdf
https://arnhemspeil.nl/docs/2019-04-25-gemeente-arnhem-kaders-voor-de-besteding-van-het-klimaatfonds.pdf
https://arnhemspeil.nl/docs/2019-04-17-gemeenteraad-arnhem-aangenomen-amendement-geen-co2-uitstoot-door-biomassa.pdf
https://arnhemspeil.nl/docs/2011-04-07-pfpi-carbon-emissions-accounting-overview-from-burning-biomass-for-energy-english.pdf
https://arnhemspeil.nl/docs/2009-11-23-gemeente-arnhem-vertrouwelijk-rapport-energiekaart-en-strategie-op-weg-naar-implementatie-afval-en-biomassa-warmtenet.pdf

Van: Ellen Karis
Verzonden: woensdag 1 december 2021
Onderwerp: warmtenet gestookt met biomassa tegen klimaatdoelen

Beste raadsleden van Arnhem,

In de Transitievisie warmte wordt de oplossing naar voren gebracht om voor 4 wijken in Arnhem gebruik te maken van afvalverbranding en biomassaverbranding.

Dit is echter in strijd met de klimaatdoelen waarbij we juist co2 uitstoot moeten verminderen.
Het zal de lucht meer gaan vervuilen en zorgen voor meer ontbossing.

We hebben andere oplossingen nodig, warmte koude opslag, HT Warmtepomp, restwarmte, buurtbatterij

Hopelijk maken jullie een wijze keuze voor onze energietransitie, en voor een schone en biodiverse toekomst

vriendelijke groeten,
Ellen Karis

Van: j.pater
Verzonden: dinsdag 7 december 2021
Onderwerp: VERZOEK: inspreken Raad op woe 8-dec-'21 over houtkachel en open-winkeldeuren

Gaarne wil ik inspreken bij de Raadsvergadering op 8-dec-'21.

Onderwerpen [2x] waarvoor ik KORT aandacht wil vragen:

1] **houtkachels** veroorzaken circa helft van luchtverontreiniging; ook in Arnhem
- wel milieuzone en discussie niet-roken in openbaar;
- er is geen beleid(/regels) voor foutstoken van houtkachels
- woonboten vallen niet onder Bouwbesluit

2] **winkeldeuren** staan open; aardgas pakt op
- wel druk op burgers om gasverbruik te verlagen
- geen beleid voor sluiten winkeldeuren [APV]
- winkelpersoneel lijdt kou ondanks elk e-kachel van 2 kW bij kassa aan voeten
- burgers nemen beleid niet serieus als ze die open-deuren zien

=> aardgas nog duurder, prijzen stijgen, inflatie neemt toe, bodemdaling, klimaatverandering, etc.

Groet,
Johan Pater

HOUTSTOKEN

(voorkom: FOUT stoken)

lunchlezing **Jong TenneT**

Op 7 november 2018

Johan Pater / Ton Konings

(versie met extra toelichting in blauwe tekst)

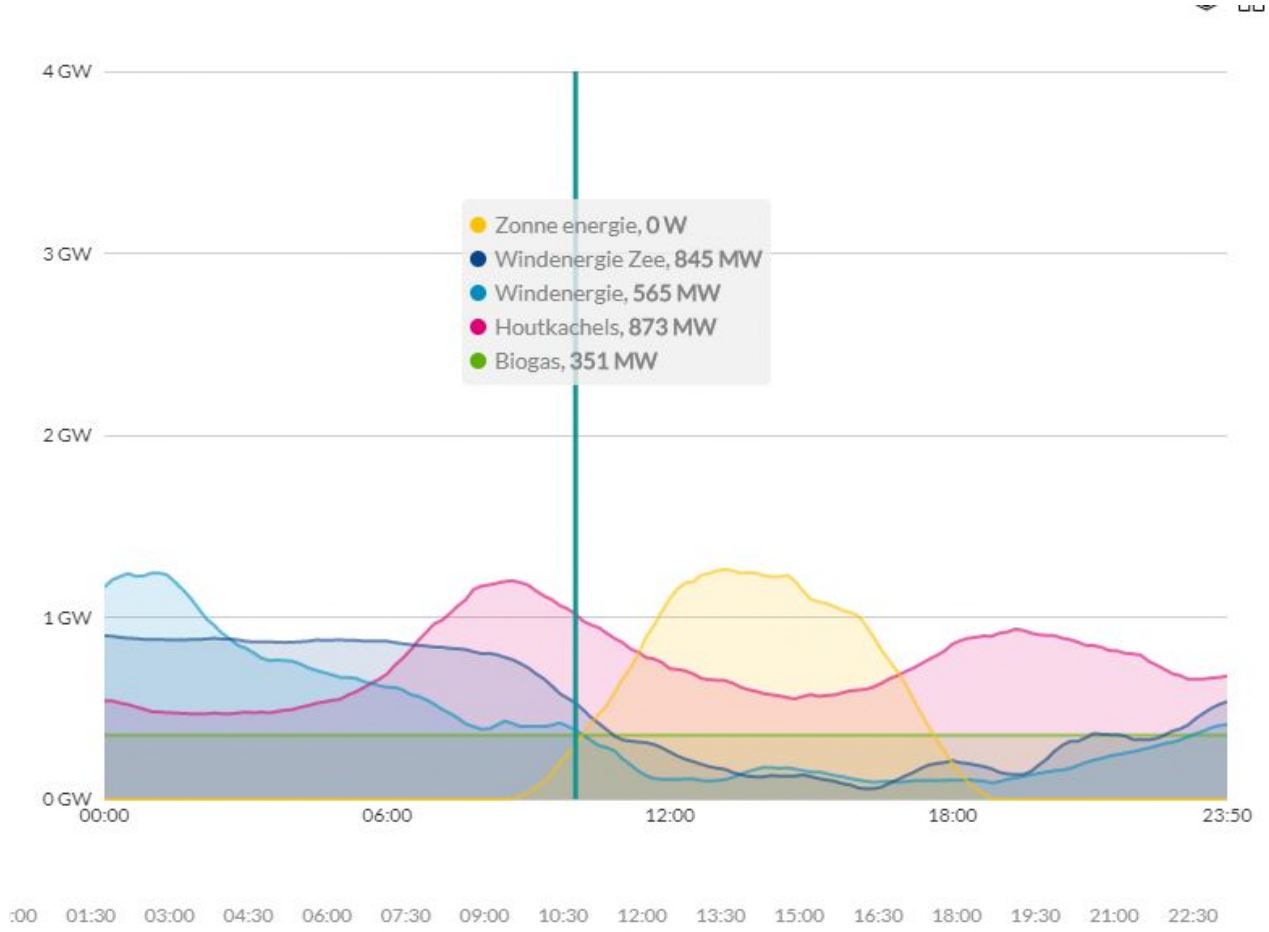
Zo'n zwarte rookpluim duidt op zeer slechte verbranding.

INHOUD

- wat is nodig voor goede verbranding
- verschil: kolen-/houtkachel, allesbrander
- milieu en veiligheid (rook+stank)
- warmterendement kachel en open-haard

duurzame opwek - zaterdag 28 oktober 2018

Deze grafiek toont dat het stoken van hout (rode lijn) veel bijdraagt aan duurzame warmte.
bron: www.duurzameopwek.nl

nodig voor goede verbranding

Als er niet aan deze eisen is voldaan dan is de houtverbranding onvolledig;
met stank en energieverlies als gevolg. Ook is de kans op schoorsteenbrand groter.

- Brandstof (droog hout, 12 á 24 maanden drogen)
- Zuurstof (nodig: luchtovermaat, in vlamzone)
- Temperatuur (hoog temp: boven 700 á 800°C)
- Verblijftijd (heterogeen proces)

goede gasmenging in vlamzone

Intermezzo brandstoffen (1)

voor energie-opwek werden voorheen fossiele brandstoffen ingezet

- **Gasvormig**: aardgas, campinggas
  - methaan CH_4, ethaan C_2H_6, propaan C_3H_8
- **Vloeistof**: benzine, kerosine, brandspiritus
  - hogere koolwaterstoffen, ethanol, methanol
- **Vaste stof**: turf, bruinkool, steenkool, hout, ed.
  - complexe chemische structuren bestaande uit C, H, O, N, S, Cl en anorganische asrest

Intermezzo brandstoffen (2)

in elektriciteitcentrales vooral

- **Aardgas**gestookt STEG; rendement 60%, low-NO_x branders
- **Olie**gestookt; nozzles om de brandstof te vernevelen
  olie wordt weinig meer gebruikt; (nog reserve als er geen aardgas beschikbaar is)
- **Poederkool**gestookte centrales; rendement 45%; stoomcondities 600 – 620 °C, 300 bar; rookgasreiniging SCR (deNO_x), ontzwaveling, ESP (stof verwijderen)
- **Hout**gestookte centrales; rendement tot 30%, stoom-condities 480 °C, 80 bar; rookgasreiniging SCR en ESP

Maasvlakte => MPP3: 1100 MW_e

Courtesy Uniper. Deze nieuwe kolenstoker wordt omgebouwd naar meestook van hout.

BECC (Bio Energie Centrale Cuijk)

- 80 MW_{th}, 26 Mw_e

  Houtstoker met in de toekomst ook warmtelevering aan buren

HOUT: thermische conversieprocessen

- **Pyrolyse**: verhitten onder uitsluiting van lucht; productie houtskool (C). Er ontstaat ook houtgas en teer
- **Vergassen**: reactie van brandstof met ondermaat lucht; productie van synthesegas ($CO+H_2$) er ontstaat ook teer.
- **Verbranden**: reactie met overmaat lucht; CO_2 en H_2O

Alle processen vinden plaats in een houtkachel: drogen, pyrolyse, vergassen en verbranden.
Bij goede houtstook gaan de rookgassen de schoorsteen in waarbij alle houtkoolstof is omgezet kooldioxyde (CO_2). Dan is er geen rookpluim op de schoorsteen te zien.

energie uit verbranding (warmte)

- $C + O_2 \rightarrow CO_2$ (+ 394 kJ/mol)
- $2C + O_2 \rightarrow 2CO$ (+ 221 kJ/mol)
- $2H_2 + O_2 \rightarrow 2H_2O_{(g)}$ (+ 242 kJ/mol)
- $CH_4 + 2O_2 \rightarrow CO_2 + 2H_2O_{(g)}$ (+ 802 kJ/mol)

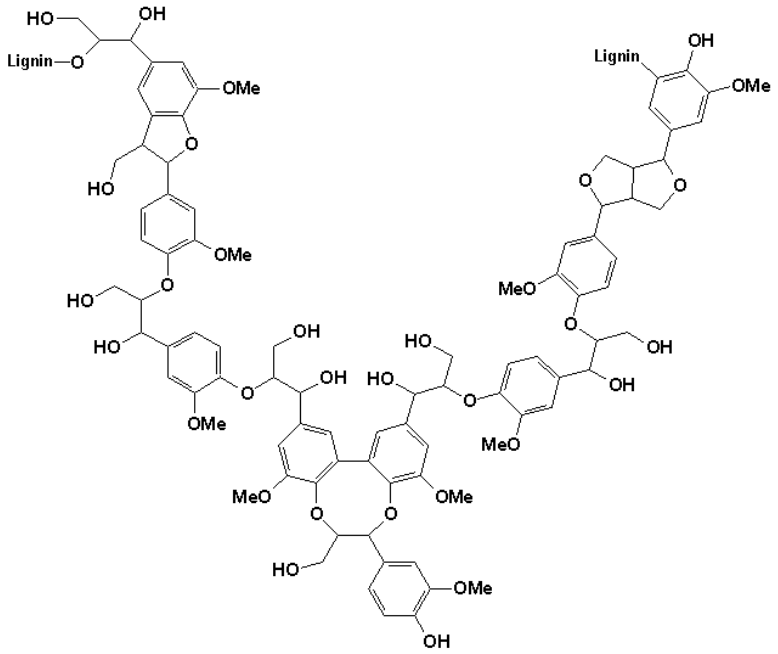
Bij volledige verbranding van droog hout komt er veel energie vrij.

Bomen groeien door vorming van lange koolstofketens uit CO_2 (uit lucht) en water met behulp van zonlicht (fotosynthese).

Bij verbranding van hout is sprake van een zogeheten korte koolstofcyclus. De ontstane kooldioxyde (CO_2) wordt weer op genomen bij de groei van nieuwe bomen.

Hout bestaat vooral uit cellulose ($C_6H_{10}O_5$) en lignine (*zie figuur*).

Lignine =>

Bij verbranding worden de C-ketens weer afgebroken.

samenstelling hout (1)

- hout bestaat uit: C-H-O-N-S
  - vocht (tot 60% water)
  - vluchtige bestanddelen (geeft rook)
  - houtskool + as (zuiver C: gloeit)

- $C + O_2 \Rightarrow CO_2$ bij volledige verbranding
- onvolledige verbranding : CO (koolmonoxide) en $C_xH_yO_x$ (teer)

samenstelling hout (2)

Component	% m/m
Vocht	10 – 60
Vluchtig (droge basis)	80
‘fixed’ carbon	18
as	0,5 – 5
C	50
H	5
N	1
O	42
S	0,05
Stookwaarde (MJ/kg)	6 - 18

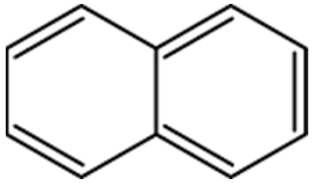
wat is teer?

- Teer is een mengsel van hogere [lange] koolwaterstoffen die al bij relatief lage temperatuur condenseren (en ook sublimeren).

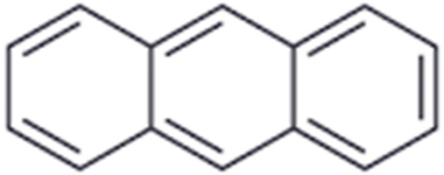
Fijne teerdruppels hechten zich in de schoorsteen aan de (koele) wand en ze vormen de zichtbare, witte rook die erg stinkt en zeer giftig is.

Component	Formule	Smeltpunt °C	Kookpunt °C	Vlampunt °C
Naftaleen	$C_{10}H_8$	80	218	80
Antraceen	$C_{14}H_{10}$	217	340	121
Pyreen	$C_{16}H_{10}$	155	404	200

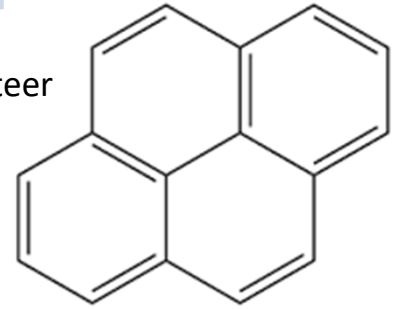
Dit zijn slechts enkele voorbeelden van de vele chemische componenten in teer

Naftaleen

Antraceen

Pyreen

Stookwaarde

- Verdampingswarmte H_2O bedraagt 2,26 MJ/kg
- Stookwaarde droog hout is circa 20 MJ/kg
- Stookwaarde hout met 50% m/m vocht is:
  0,5 x 20 – 0,5 x 2,26 = 8,7 MJ/kg
- Stookwaarde hout met 10% m/m vocht is:
  0,9 x 20 – 0,1 x 2,26 = 17,8 MJ/kg

Als brandhout niet goed droog is dan mis je veel benutbare energie; vochtverdamping in de vuurhaard kost energie [koelt het vuur] zodat de verbranding minder goed verloopt.

Opbouw van een ‘meiler’ door houtskoolbrander

Vroeger stookte men in het bos het vocht en vluchtige bestanddelen uit het verse hout om houtskool te maken dat werd verkocht in de stad.

Hiervoor krijg je nu geen (milieu)vergunning meer.

De vluchtige bestanddelen ontwijken als rook.
(Er was genoeg hout voorhanden in het bos.)

Maar hiervoor gelden [nog] geen ‘directe’ wettelijke regels.

Zichtbare rook ontstaat door onvolledige verbranding. Rook is giftig, stinkt erg en teerdeeljes hechten zich in de schoorsteen. Er is energieverlies; de rook is nog brandbaar.

1945 auto op houtgas

In 1945 (oorlog) was er geen benzine meer en werd de energie in de houtrook gebruikt in zuigermotoren. Zo kon je er je auto op rijden; of een motor, autobus of diesellocomotief.

Zal het ooit terugkomen; vervoer op houtgas?

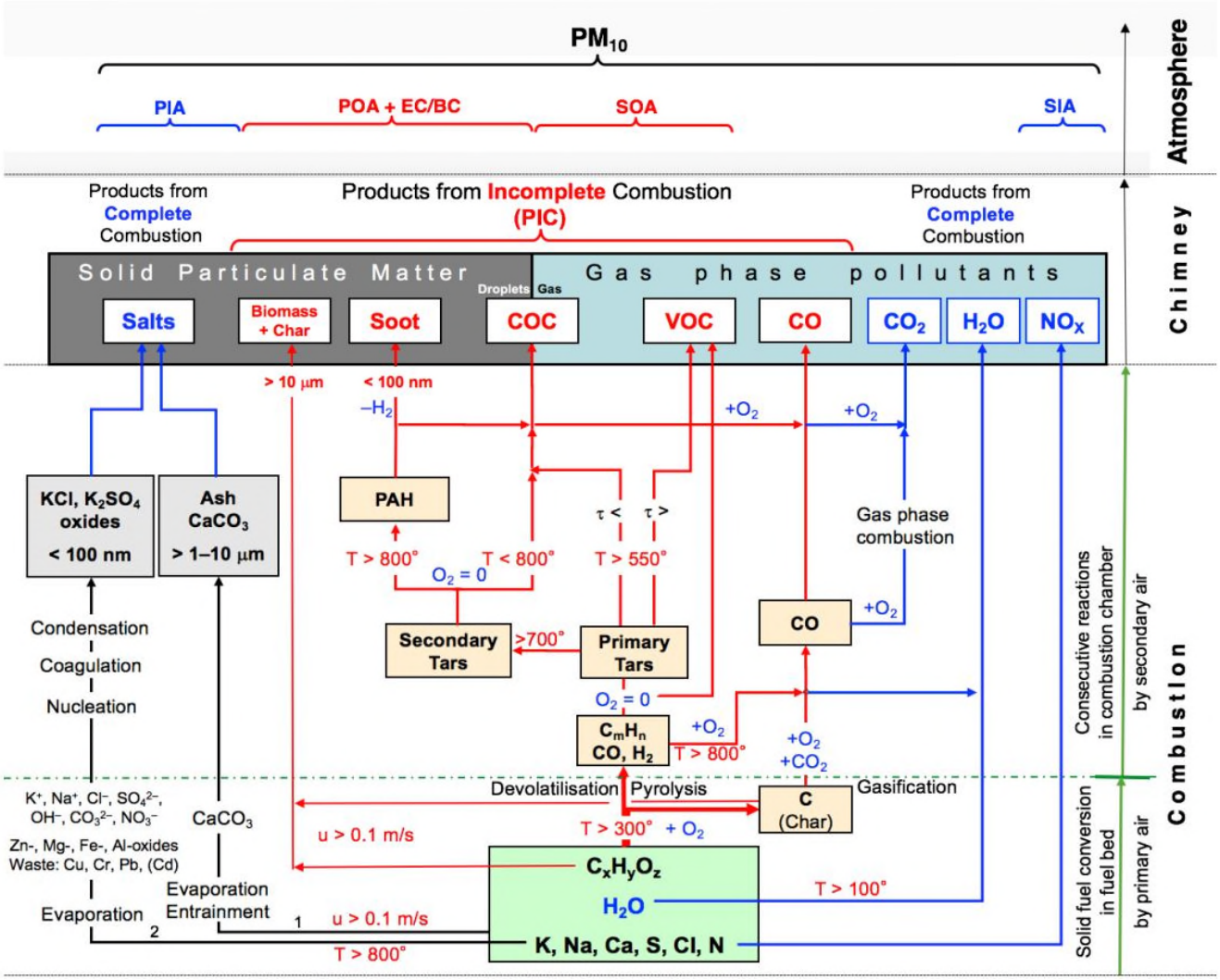

Figuur 5.1 Vormingsmechanismen van emissiecomponenten in de atmosfeer door verbranding van biomassa [67]. In rood de producten als gevolg van onvolledige verbranding, in blauw de producten van volledige verbranding

hout-kachel

kolen-kachel

Een houtkachel heeft luchttoevoer onder het rooster; een kolenkachel boven het rooster.
Zie blauwe pijl voor luchttoevoer.

Een allesbrander kan kolen en/of hout verstoken; die heeft luchttoevoer boven én onder het rooster. Het is niet de bedoeling om er iets anders dan hout en/of kolen in te verstoken.

Goede (hout)kachels hebben een bemetselde vuurhaard.

Welk hout kopen?

- **berk, beuk, eik**:

  meer droog gewicht (drogestof) = meer warmte

- **naaldhout**: grove-den, spar, lork/lariks etc.

  spettert/knalt (niet in OH, of dan met spatscherm)

  soms veel hars in naaldhout (goede bemetseling nodig)

Tenminste 1 jaar (in wind) of 2 jaar (in luwte) gedroogd

NIET: spaanplaat, geverfd/behandeld hout/plastic/afval/'alles'

Let op: Pallethout is vaak (onzichtbaar) behandeld met gif; tegen zwartkleuring/schimmel.

Veiligheid en Milieu

- Onverbrand (CxHy = teer) hecht zich bij afkoeling in rookgaskanaal.

  Als een rookagaskanaal goed is geïsoleerd dan hecht zich minder teer/roet aan de wand.

- Oorzaak teervorming (onverbrand):
  - nat hout waardoor te lage temperatuur
  - vuurhaard zelf is niet heet genoeg
  - **te weinig luchttoevoer in vlamzone**

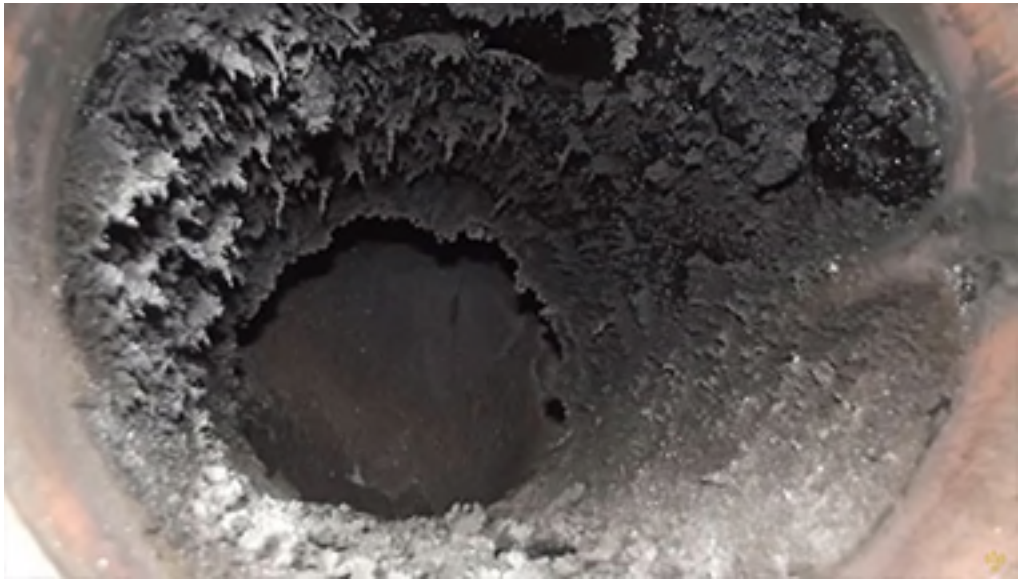
Advies: voer lucht toe in vlamzone (boven het rooster); smoor vuur niet; bij luchttoevoer onder rooster ga je vergassen; koop je kachel niet te groot waardoor je moet smoren.

Vers snoeihout is nat en geeft veel rook (luchtverontreiniging) bij open verbranding.
(Het zou toch verboden moeten worden om nat hout zo te verstoken.)

‘droge’ roet in rookgaskanaal

(dit is nog te vegen)

Zo ziet een rookgaskanaal er vanbinnen soms uit; roet-afzetting.
Droge roet is nog uit het kanaal te vegen.

Gestolde teer in rookgaskanaal.

Dit is niet te vegen; zeer gevaarlijk!

Bij langdurig smoren van een houtkachel hoopt de teer zich op in de afvoerpijp.
De pijp links is niet meer weg te vegen; als dat gaat branden is er geen houden aan.
(Mede oorzaak is de niet geïsoleerde schoorsteen. Dat verhoogt ook de kans op brand van materialen rond de schoorsteen. Opstalverzekering vergoedt dan niets!)

schoorsteenbranden

Voorkomen is beter.

uit brandbluscursus:

- **TEMPERATUUR**: afkoelen, bluswater
- **ZUURSTOF**: stop luchttoevoer (blusdeken)
- **BRANDSTOF: (te laat** voor wegnemen)

Bluswater is rampzalig voor schoorsteen; geeft ook veel troep.
Stop luchttoevoer onder (bij kachel) of afdichten boven (op dak).

Het zal je huis maar zijn; dit wil je niet meemaken.

warmtebenutting

Sfeer en warmte (aardgas-exit)

Nuttige warmte open haard (OH): -**10 á 20**%

Nuttige warmte houtkachel: **40 á 70**% (tot 90%)

Naar verwachting zal het stoken van hout toenemen door de gas-exit en tax.

Hoe verder met houtstoken:

Alleen houtkachels met **keurmerk** toestaan

Cursus houtstoken verplicht bij overlast

- **12 stooktips voor houtkachel en open haard** www.milieucentraal.nl

- **1** Stook alleen **droog hout**. Vochtig hout brandt niet goed en dat geeft extra veel rook en fijnstof. Zelf hout hakken? Droog het hout dan minstens 2 jaar. Het hout is droog als het gebarsten is of als de bast loslaat.
- **2** Gebruik **nooit geverfd of geïmpregneerd hout**: bij verbranding komen zware metalen vrij. Het is daarom verboden om bewerkt hout te verbranden. Ook (spaan)plaat is uit den boze vanwege de lijm die erin zit.
- **3** Stook **geen papier en karton**. Het geeft veel rook en vliegas en is daarom zelfs verboden als brandstof.
- **4** Heb je een **allesbrander**? Neem dit niet letterlijk: je mag er niet alles in verbranden. Verbrand alleen onbewerkt, droog en schoon hout. Dus geen plastic, geverfd hout enzovoort. Afval verbranden is verboden.
- **5** Stook niet bij **windstil of mistig weer**: de rook blijft dan hangen en kan in de omgeving veel hinder veroorzaken. Op de Stookwijzer kun je zien wanneer je beter niet kunt stoken.
- **6** Gebruik haardhout met het FSC- of PEFC-keurmerk.
- **7** Wordt het binnen te warm? Stook dan met **minder hout** en zet even een raam open. Schuif niet de lucht- toevoer dicht ('smoren'): het hout verbrandt dan niet volledig waardoor er schadelijke stoffen ontstaan.
- **8** Zet de **luchttoevoer** in de kachel helemaal open, net als de klep in de schoorsteen. Dat zorgt voor betere verbranding en dus minder schadelijke stoffen (zoals PAK's en koolmonoxide).
- **9** Houd **ventilatieroosters** in huis tijdens het stoken **open** (of zet een raampje open). Het vuur kan dan lucht met zuurstof aantrekken en de rook kan via de schoorsteen afgevoerd worden.
- **10** Controleer of je goed stookt: een goed vuur heeft **gele, gelijkmatige vlammen** en je ziet **bijna geen rook** uit de schoorsteen komen. Oranje vlammen en donkere rook geven aan dat de verbranding niet goed is: zorg dan voor voldoende luchtaanvoer.
- **11** Laat de **schoorsteen** minstens één keer per jaar goed vegen.
- **12** Stook **niet iedere dag** en zeker niet langer dan 4 uur op één dag. Zo blijf je vrienden met de buurt.

Op 2 dec. 2021 heeft Casper Vogelaar het volgende geschreven:

Beste Willem,

Zoals door mij gisteravond toegezegd aan de raad hierbij wat informatie rondom onze pilot in Lochem met waterstof in samenwerking met KIWA.
In Apeldoorn hebben wij met diverse partners een model woning gebouwd welke zowel van aardgas als waterstof kan worden voorzien.
KIWA heeft hiervoor een speciale virtual tour ingericht op de volgende website:
https://www.kiwa.com/nl/nl/specials/virtual-tours/hydrogen-experience-centre/

Tot slot vertelde ik dat er ook in Lochem een pilot draait voor waterstof in de woningbouw (ca. 15 stuks).
Momenteel zijn wij in gesprek met de bewoners om te komen tot fysieke waterstofaansluitingen.
Gepland is dat we hier in 2022 stappen in kunnen zetten.
Ook op de website van LochemEnergie is er meer over te lezen:
https://www.lochemenergie.net/nieuws/waterstof-voor-huizen-berkeloord

Met vriendelijke groet,
Casper Vogelaar
Relatiemanager | Regio Arnhem-Nijmegen | Liander

Warmtetransitie en (de voorbereidingen op) aardgasvrije wijken Woningcorporaties Arnhem

Duurzaamheid

Energietransitie, Klimaatadaptatie, Circulair

Warmtetransitie en (de voorbereidingen op) aardgasvrije wijken

- Afspraken nationale klimaatakkoord
- 2050 CO-2 Neutraal
- Regierol voor de energietransitie gebouwde omgeving ligt bij de gemeenten
- Corporaties belangrijke partner en onderdeel proces met eigendom fors deel woningvoorraad
- Planning Transitievise Warmte van gemeente afstemmen op planningen van corporaties (prestatieafspraken)

PORTAAL volkshuisvesting Arnhem vivare

Energietransitie

Gemeenten:

Transitievisie warmte (2021): waar, wanneer, welke en hoe wijken van aardgas af

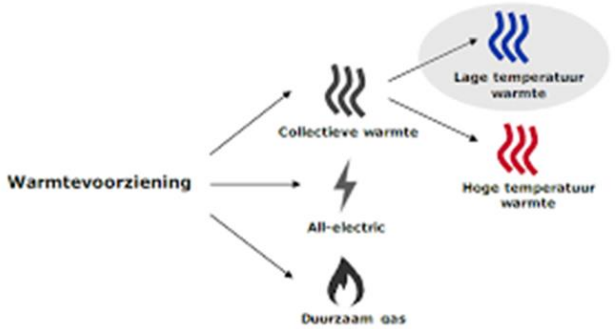
Afhankelijkheid voor de corporaties: hoe ziet de toekomstige energie infrastructuur er uit?

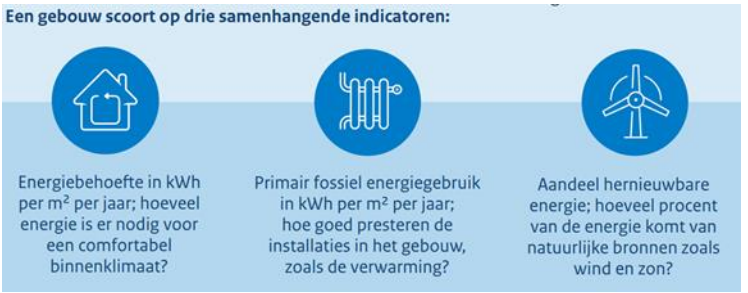
Corporaties:

Stap voor stap verduurzamen, energieprestatie woningen verbeteren,

- warmtevraag naar beneden
- Installaties verbeteren
- Aandeel hernieuwbaar vergroten (lees zonnepanelen)

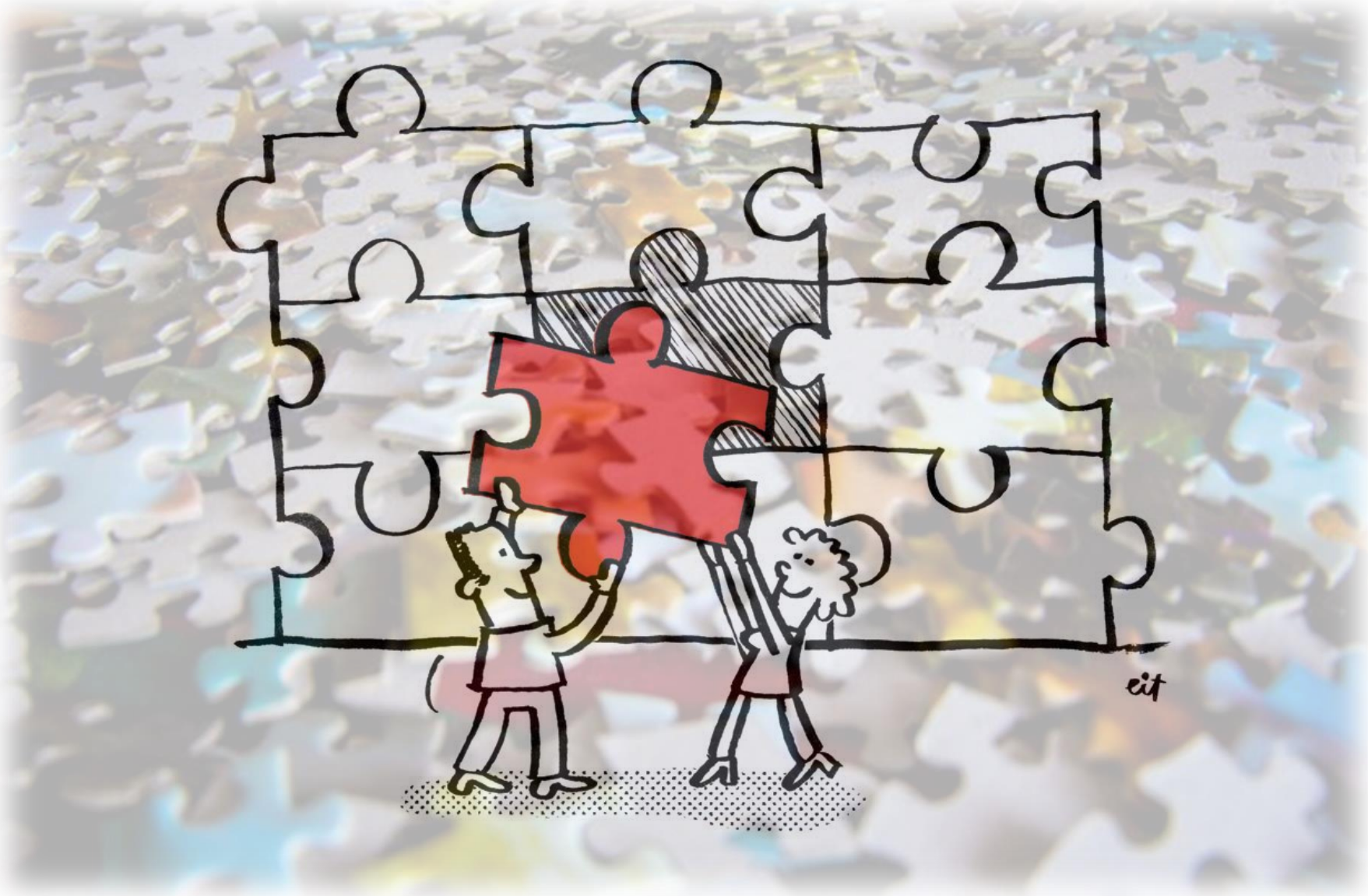
Waar mogelijk en passend direct naar gasloos, kansen pakken

Uitgangspunten corporaties Transitievisie warmte gemeenten

1. De warmtetransitie/ moet passen binnen de strategie onderhoudsplanning van de corporaties
2. Draagvlak bij inwoners (huurders en particulieren) is prioriteit en geborgd
3. Geen stagnatie elders in het verduurzamen van woningen
4. Zo veel als mogelijk aansluiting bij een integrale wijkaanpak
5. Betrouwbaarheid: leveringszekerheid voor huurders
6. Betaalbaarheid: niet meer dan nu of minder
7. Bijdrage Aansluitkosten (BAK) zo mogelijk gelijk aan investering vervangen ketel.
8. Realistisch technisch uitvoerbaar binnen aanvaardbare kosten.
9. Zo laag mogelijke maatschappelijke kosten; slim combineren van renovatie woningen, benodigde vernieuwingen gasnet ect.
10. Bij warmtenetten: is (zeker op langere termijn) het creëren van een open net waar t.z.t. ook andere bronnen en afnemers op aan kunnen sluiten zeer gewenst.
11. Toekomstige verduurzaming van het net is een risico voor de investeerder; niet van huurders of corporatie

eit

BEHANDELRESULTAAT

Transitievisie Warmte, rondetafelgesprek - 01-12-2021

Raadsvoorstel ‘Transitievisie warmte’

Zaaknummer:	607165
Portefeuillehouder:	C. Bouwkamp (collegiaal vervangen door R. Paping)

Resultaat van bespreking:

Aanwezig
De raadsleden/fractievolgers Simonis (GL), Peeters (VVD), Venhoek (D66), Bouma (PvdA), Van der Laak (AC), Hogenboom (PvdD), Van der Broek (CDA), Verheij (PVV), Tujeehut (AOP) en Dilekci (Denk VA). De fracties van de CU en de SP waren niet aanwezig.

Bespreking
Aan het rondetafelgesprek namen naast de aanwezige fractievertegenwoordigers twaalf insprekers deel. Tijdens het gesprek hebben de insprekers zich voorgesteld en de belangrijkste boodschap aan de raad meegegeven. Vervolgens zijn vragen gesteld door de aanwezige fractievertegenwoordigers. Ook waren drie ambtelijke experts aanwezig voor beantwoording van technische vragen.

Deelnemers rondetafelgesprek Transitievisie Warmte

Inspreker	**Namens**
Christel Krebber	Namens de Arnhemse corporaties
Jaya Sicco Smit	Namens de Arnhemse corporaties
Herman Velvis	Hoogkamp Energie
Iskander Sweet	HOP & HOVAR
Casper Vogelaar	Liander
Sophie Schut	Equans
Detlef Meijer	Firan
Marloes Spaander	Stg. Arnhems peil
Etske Thie	
Evelien Jansen	
Chantal Kappen	
Ramon Barends	

Conclusie
De voorzitter heeft aan het einde van de beraadslaging geconcludeerd dat het rondetafelgesprek, en daarmee de informatieve fase van de behandeling van dit raadsvoorstel is afgerond. De behandeling kan worden doorgeleid naar de meningsvormende fase.
.

De raadsadviseur,

W. Lammers

De voorzitter,

E. Greving

BEHANDELRESULTAAT

Transitievisie Warmte, M1 - 08-12-2021

GEMEENTE Arnhem

Raadsvoorstel ‘Transitievisie warmte’

Zaaknummer:	607165
Portefeuillehouder:	C. Bouwkamp

Resultaat van bespreking:

Aanwezig
De raadsleden/fractievolgers Simonis (GL), Peters (VVD), Venhoek (D66), Bouma (PvdA), Van der Laak (AC), Hogenhout (PvdD), Van den Broek (CDA), Zijlstra (CU) Verheij (PVV), Tujeehut (AOP) en Dilekci (Denk VA). De fractie van de SP was niet aanwezig.

Bespreking
Tijdens de beraadslaging is de eerste termijn van de raadskamer en de eerste termijn van het college afgerond.

Conclusie
De voorzitter heeft aan het einde van de beraadslaging geconcludeerd dat meningsvormende fase deel I (M1) niet is afgerond. Een vervolgbehandeling van de M1 is nodig waarvoor ruimte wordt geboden voor een tweede termijn van de raadskamer en college.

De raadsadviseur,

W. Lammers

De voorzitter,

N. Wiggers

Titel/onderwerp: # Verordening bedrijveninvesteringszone Korenkwartier Arnhem 2022-2026

Raadsadviseur: M.Piscaer Telefoonnr: 377 5108 Maaike.piscaer@arnhem.nl

Van:	College	Ambtenaar:	Coen Peelen
Portefeuillehouder:	B. Roelofs (collegiaal vervangen door J. van Dellen)	Telefoonnr:	3564
		E-mailadres:	coen.peelen@arnhem.nl
Doel activiteit	Informerend (I) & Meningsvormend (M1)		
Toelichting	**Inhoud** Het college stelt voor de Verordening Bedrijveninvesteringszone Korenkwartier Arnhem 2022-2026 vast te stellen. Een bedrijveninvesteringszone (BIZ) is een afgebakend gebied, zoals een horecagebied, waarbinnen ondernemers en/of eigenaren samen investeren in de kwaliteit van hun bedrijfsomgeving. Hiervoor betalen de ondernemers/eigenaren mee in de vorm van een eenvoudige heffing door de gemeente. De heffing voor een ondernemer wordt gebaseerd op een percentage van de jaarlijks vast te stellen WOZ-waarde van het belastingobject (horeca, winkel etc.). De BIZ wordt voor de maximale wettelijke termijn van 5 jaren ingesteld en de jaarlijkse opbrengst is beoogt op € 131.000. Dat bedrag wordt vervolgens (minus de perceptiekosten voor de gemeente van €1650) als subsidie uitgekeerd aan de BIZ-stichting. Het vaststellen van een BIZ is een complex proces, waar het voorliggend raadsvoorstel een onderdeel van is. Met het vaststellen van de verordening kan de organisatie geformaliseerd worden. Maar dan is het nog niet rond. Daarna volgt nog een formele draagvlakmeting. Pas als er voldoende draagvlak is zal de BIZ-verordening daadwerkelijk in werking treden. Het inrichten van een BIZ volgt uit het raadsbesluit uit 2017 over de Nota Korenkwartier: Actielijnen naar de toekomst en het raadsbesluit uit 2019 ‘Doorpakken in het Korenkwartier’. In dit laatste raadsbesluit is opgenomen dat een BIZ pas in procedure komt als het draagvlakpercentage ten minste 60% is. Dat is hoger dan het huidige draagvlakpercentage van 49%. Zie voor meer informatie het raadsvoorstel en bijlage.		
Voorgesteld resultaat van de bespreking	Start en afronding van de informatieve en de meningsvormende (M1) fase en besluit over vervolgbehandeling.		
Spreekrecht publiek	Ja		
Behandeladvies	<u>Informatieve fase</u> Op dit moment zijn er twee insprekers aangemeld. Zij krijgen in totaal ieder vijf minuten de tijd om mondeling de raad toe te spreken, waarna aanwezige fractievertegenwoordigers de gelegenheid krijgen tot het stellen van vragen. *Insprekers:* Mevrouw de Zoete (namens de samenwerkingscommissie BIZ Korenkwartier) Mevrouw Schildkamp (namens de samenwerkingscommissie BIZ Korenkwartier) Meneer van Aarle (directeur VECA | Vereniging Eigenaren Citycenter Arnhem) <u>Vergaderorde M1</u> Er wordt in twee termijnen vergaderd. - Iedere fractie heeft twee termijnen, waarin meningen kunnen worden verkondigd of politieke vragen kunnen worden gesteld.		

	- De portefeuillehouder reageert na een termijn van de raad als alle fracties aan het woord zijn geweest. De portefeuillehouder beantwoordt de gestelde vragen, waarbij hij of zij antwoorden kan samenvoegen waardoor herhaling van vrijwel overeenkomstige punten achterwege blijft. De voorzitter ziet erop toe dat de beantwoording van de wethouder ter zake is en in gaat op de gestelde vragen. - Interrupties (in de vorm van een korte vraag of opmerking zonder inleiding) zijn in alle termijnen toegestaan. Zoals altijd kan de voorzitter interrupties beperken. Uitkomst van de Meningsvormende (MI) behandeling kan zijn: 1. Partijen zijn het eens, het voorstel wordt doorgeleid naar de besluitvormende fase 2. Partijen zijn het niet (volledig) eens en overwegen moties en/of amendementen. Het voorstel wordt doorgeleid naar de fase Meningsvorming 2, waar deze besproken zullen worden.			
Bijlagen				

Raadsvoorstel "Verordening bedrijveninvesteringszone Korenkwartier Arnhem 2022-2026"			
Bijlage 1 - Collegenota			
Bijlage 2 - Uitvoeringsovereenkomst Bedrijveninvesteringszone Korenkwartier			
Bijlage 3 - Brief Gemeenteraad verzoek BIZ Korenkwartier agenderen			
Bijlage 4 - Activiteitenplan Bedrijveninvesteringszone Korenkwartier 2022-2026			

RAADSVOORSTEL

Aan de gemeenteraad

Zaaknummer 620470

Onderwerp: **Verordening bedrijveninvesteringszone Korenkwartier Arnhem 2022-2026**

Voorstel

1. De Verordening Bedrijveninvesteringszone Korenkwartier Arnhem 2022-2026 (hierna: de Verordening) vast te stellen conform bijgevoegd concept inclusief bijlagen;

Inleiding

Nota Korenkwartier: Actielijnen naar de toekomst
In juli 2017 heeft uw raad ingestemd met de Nota Korenkwartier: Actielijnen naar de toekomst. Aanleiding hiervoor was dat de dynamiek in het gebied veranderd was. De Korenmarkt was van oudsher hèt uitgaansgebied van Arnhem met landelijke bekendheid. De hoge concentratie van horecabedrijven, het relatief eenzijdig horeca-aanbod én veranderend uitgaansgedrag van bezoekers hebben ertoe geleid dat het gebied zich in een neerwaartse ontwikkeling bevond.
Dit raadsbesluit heeft positieve gevolgen gehad voor het gebied. Door actief ingrijpen komt er meer diversiteit in het aanbod in de Varkensstraat en er is via een selectieprocedure nieuwe invulling gevonden voor de Korenbeurs.

Toch bleek er nog steeds veel politie-inzet nodig op de vrijdag en zaterdag en waren het steeds dezelfde ondernemers die zich inzetten om een impuls aan het gebied te geven.
Dit vroeg dus om een extra slag op het gebied van veiligheid, leefbaarheid en georganiseerd vermogen om van het Korenkwartier weer een fijn én zelfredzaam uitgaansgebied te maken.

Doorpakken in het Korenkwartier
Zodoende heeft uw raad in september 2019 ingestemd met het raadsvoorstel 'Doorpakken in het Korenkwartier'. In dit besluit is ingezet op leefbaarheid, veiligheid en gastvrijheid. Er is budget toegekend voor initiatieven die de leefbaarheid versterken en voor het inzetten van zogenaamde sfeerteams. Deze sfeerteams zijn service- en overlast gericht, en geven op uitgaansavonden sturing op een gastvrije manier. Het effect van deze manier van werken kan de-escalerend werken en is hiermee ondersteunend aan de werkzaamheden van de politie.
Dit zorgt enerzijds voor een gastvrij en welkom gevoel bij bezoekers en laat bezoekers tegelijk weten dat ze gezien zijn, waarmee mogelijk ongepast gedrag en overlast tegen wordt gegaan. De sfeerkeepers werken nauw samen met de gemeente (waaronder de gemeentelijke handhavers), ondernemers, beveiligers en politie.
De eerste ervaringen met de inzet van deze sfeerteams zijn zéér positief; zowel politie, gemeente, ondernemers én bezoekers ervaren hun aanwezigheid als zeer prettig en gewenst. De sfeerteams hebben ook meegedraaid in het toezien op de corona-maatregelen en ook daar hebben zij hun meerwaarde bewezen.

Gemeente Arnhem

Bedrijveninvesteringszone
Het laatste punt uit het raadsvoorstel was de ondernemers ruimte te geven om te onderzoeken of een Bedrijveninvesteringszone (hierna BIZ) in het gebied haalbaar is. Een BIZ is een afgebakend gebied zoals een winkelstraat, bedrijventerrein of zoals hier een horecagebied waarbinnen ondernemers en/of eigenaren samen investeren in de kwaliteit van hun bedrijfsomgeving. Alle ondernemers/eigenaren in de BIZ betalen daaraan mee.

Een BIZ is op zich een eenvoudige heffing; een bestemmingsbelasting die op verzoek van ondernemers/eigenaren wordt geheven door de gemeente. Het traject tot aan vaststelling is echter complex. Grofweg is dit traject in 6 fases op te delen (zie hiervoor het schema verderop)

1. Fase 1 is het ontwikkelen van een BIZ-plan;
2. Fase 2 is overleg (informele draagvlakmeting);
3. Fase 3 is de formalisering van de organisatie;
4. Fase 4 is de formele draagvlakmeting;
5. Fase 5 is de heffing en subsidie;
6. Fase 6 is de verantwoording en aanvraag volgende jaren.

De initiatiefnemers hebben fase 1 en 2 afgerond. Zij schreven een BIZ-plan (Activiteitenplan Bedrijveninvesteringszone Korenkwartier 2022-2026) op basis van vele gesprekken met ondernemers. Tot slot is er een informele draagvlakmeting gehouden. Voor de 109 panden in het projectgebied hebben 53 ondernemers (of eigenaren daar waar sprake is van leegstand) hun handtekening gezet ter steun van de BIZ. Enkele vastgoedeigenaren spraken uit de BIZ te ondersteunen, maar hebben nog niet officieel hun handtekening gezet.

Omgerekend steunt dus 49% van de bijdrageplichtigen het invoeren van de BIZ. Dit percentage ligt echter lager dan het percentage uit het raadsbesluit. Daar is namelijk een afwijkend percentage opgenomen: ‘een raadsvoorstel inzake een BIZ komt pas in procedure bij een draagvlakpercentage dat beduidend hoger is dan de wettelijke percentages'. Dit percentage is als volgt omschreven: ‘Te denken valt aan ten minste 60% dat instemt met het inwerking treden van een BIZ.' Dit hogere draagvlakpercentage vond haar grondslag in het uitgangspunt van het college dat er geen lastenverzwaring is gedurende deze collegeperiode.

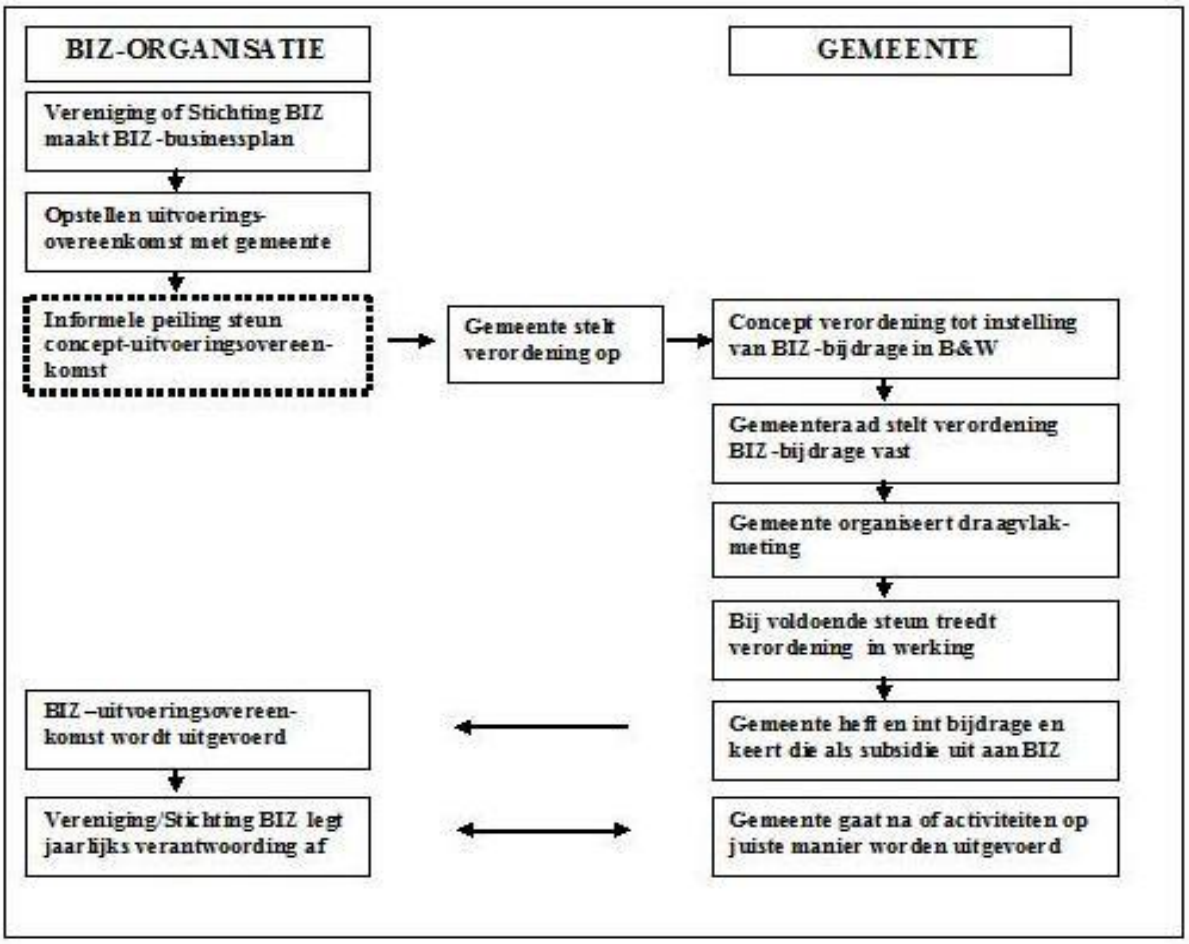
Het college onderschrijft het harde werk van de initiatiefnemers. Er is een significant percentage (ongeveer de helft) aan handtekeningen opgehaald en enkele zitten in de pijplijn. Er is draagvlak, energie en een plan dat het gebied kan versterken. Ondanks dat het draagvlakpercentage van 60% niet is gehaald wenst het college toch door te gaan naar de volgende fase. In fase 3 besluit de raad over vaststelling van de BIZ-verordening en daarmee de formalisering van de organisatie van de BIZ.

Formele draagvlakmeting (fase 4) volgt na vaststelling verordening (fase 3)
Het oprichten van een BIZ is gestoeld op democratische besluitvorming. Iedere bijdrageplichtige (ondernemer of eigenaar in geval van leegstand) kan gedurende de formele draagvlakmeting (fase 4) zijn/haar stem uitbrengen voor de oprichting van een BIZ. Alleen indien er voldoende draagvlak is, zal de BIZ-verordening daadwerkelijk in werking treden. De wettelijke draagvlakeisen voor de formele stemming zijn:

- Minimaal de helft van de stemgerechtigden heeft een geldige stem uitgebracht;

- Van de stemmers is minimaal 2/3 voor het instellen van de BIZ;
- De WOZ-waarde van de tegenstemmers is niet hoger dan de WOZ-waarde van de voorstemmers.

De gemeente (college) is verantwoordelijk voor het organiseren van deze formele stemming. Een notaris zal toezien op het verloop van deze draagvlakmeting en maakt verslag op van de uiteindelijke uitslag.

Beoogd effect

Vaststellen van de BIZ-verordening en het formaliseren van de BIZ-organisatie.

Argumenten

1.1 *Logische uitvoering van Doorpakken in het Korenkwartier*

Het college en de raad hebben de ondernemers de ruimte geboden om een BIZ te onderzoeken. Hier was zogezegd als voorwaarde groot draagvlak, ‘te denken valt aan ten minste 60%’, gekoppeld. De reden dat de ondernemers op dit moment 50% in plaats van 60% van de stemmen hebben gehaald komt mede voort uit de impact van de corona-crisis. Door deze crisis is er extra leegstand in het gebied ontstaan. In geval van leegstand wordt in eerste aanleg de eigenaar van het pand onderdeel

van de BIZ. Deze verplichting gaat automatisch mee naar een gebruiker wanneer een huurder zijn intrede doet. De eigenaren zitten door heel en land en hebben niet of nauwelijks gereageerd, laat staan hun handtekening gezet.

Ook heeft de corona-crisis ervoor gezorgd dat veel ondernemers hun liquide middelen moesten aanspreken of leningen zijn aangegaan om hun vaste lasten te kunnen dragen. De steunmaatregelen dekten niet alle kosten en omzetten bleven achter.
In de nabije toekomst zullen de bedrijven weer omzet kunnen gaan genereren als de beperkingen zijn afgeschaald of weggenomen, maar op dit moment hebben vele het nog financieel en mentaal zwaar waardoor hun investeringsbereidheid op dit moment niet bij iedereen aanwezig is.

Tot slot is het voor de initiatiefnemers niet eenvoudig gebleken om de juiste personen bij elke onderneming of object te bereiken. In de gemeentelijke belastingadministratie staan weinig contactgegevens, omdat deze niet nodig zijn voor de belastingheffing zelf. Ook zijn veel ondernemers gedurende corona niet of slechts deels open geweest. Het kost mede daardoor soms heel veel tijd om de juiste personen (eigenaar dan wel ondernemer) te bereiken.

1.2 *Toewerken naar een zelfredzaam gebied met continuïteit*
Het einddoel van beide raadsbesluiten was toewerken naar een zelfredzaam gebied waar de continuïteit gewaarborgd is. Om dit te realiseren moet de organisatiegraad van het gebied verbeterd worden om daarmee de zelfredzaamheid van ondernemers omhoog te krijgen. Een BIZ is hiertoe hét middel, omdat het gebied gekenmerkt wordt door een bovengemiddeld hoog aantal ‘free riders’. De investeringen en inzet komen steeds van dezelfde kleine groep actieve ondernemers en vele -met name wat kleinere- ondernemingen investeren niet in hun bedrijf of de omgeving. Een BIZ sluit free riders uit, omdat iedereen bijdrageplichtig wordt gemaakt en daardoor moet bijdragen aan het Korenkwartier. De beoogde bedragen per jaar variëren overigens. Dit is gekoppeld aan functie en WOZ-waarde. De kleinste beoogde bijdrage is voor een in het gebied gelegen kantoor (150 euro per jaar) en de hoogste beoogde bijdrage komt van de grote horecabedrijven in het gebied (1800 euro per jaar).

1.3 *BIZ-gelden gaan 100% het gebied in.*
De BIZ-bijdrage wordt door de gemeente als subsidie verstrekt aan de bij de verordening aangewezen stichting en gaat dus niet richting de algemene middelen! Deze BIZ-bijdrage mag alleen worden gebruikt ter bestrijding van de kosten die verbonden zijn aan activiteiten in de openbare ruimte en op het internet, die zijn gericht op het bevorderen van de leefbaarheid of de veiligheid in de BIZ of de ruimtelijke kwaliteit of de economische ontwikkeling van de BIZ. Nagenoeg het volledige bedrag, er worden wel perceptiekosten ingehouden, vloeit dus terug in het gebied wat de leefbaarheid, veiligheid en gastvrijheid ten goede komt.

1.4 *Uitstel zorgt voor een vertraging van minimaal 1 jaar*
De landelijke BIZ-wetgeving stelt dat een BIZ-verordening vóór 31 december door de gemeenteraad moet zijn vastgesteld om per 1 januari van het volgende jaar van start te gaan (uitgaande van een positieve uitkomst van de formele draagvlakmeting die plaatsvindt na vaststelling van de verordening). Concreet houdt dit in dat wanneer de verordening nu niet in stemming wordt gebracht de BIZ minimaal één kalenderjaar wordt uitgesteld. Invoering kan dan op zijn vroegst 1 januari 2023 plaatsvinden en dat is ongewenst. De impact van corona en de energie die er nu is maakt dat er nu geïnvesteerd moet worden om te komen tot een zelfredzaam gebied. Uitstel zal die transitie vertragen.

Kanttekeningen en risico's

1.1 Het draagvlakpercentage voldoet niet aan het door de raad vastgesteld percentage

Na vaststelling van de verordening volgt een formele draagvlakmeting. Het risico is dat hieruit kan blijken dat er, ondanks de inzet van alle betrokkenen, toch onvoldoende draagvlak is voor de invoering van een BIZ. Om dit risico te beperken blijven de initiatiefnemers de persoonlijke aanpak hanteren. Zij blijven contact houden en zoeken met de bijdrageplichtigen in het gebied om zodoende draagvlak te behouden of zelfs te vergroten.
Het relatief hoog draagvlakpercentage in de informele fase laat echter zien dat invoering van de BIZ reëel en kansrijk is.

1.2 Strijd met het Coalitieakkoord vanwege lastenverzwaring?

Het college hanteert in het coalitieakkoord het uitgangspunt dat er geen lastenverzwaring komt gedurende deze collegeperiode. Een BIZ is een bestemmingsbelasting en feitelijk een lastenverzwaring, maar de ondernemers krijgen hun bijdrages voor de volledigheid terug in het gebied. Er is dus geen sprake van standaard lastenverzwaring in de vorm van een belastingverhoging die ten goede komt van de algemene middelen.

1.3 Het gebied kent verschillende type gebruikers.

Hoewel de Korenmarkt voornamelijk een uitgaansgebied is kent het gebied ook winkels en kantoren. Het projectplan van de BIZ is vooral toegespitst op de horeca-functie, maar ook kantoren en winkels profiteren van een schoner, aantrekkelijker en veiliger gebied. Bovendien betalen de horecaondernemers de hoogste BIZ-bijdrage. Kantoren en retail betalen een veel kleinere bijlage.

Participatie

Participatie is essentieel bij het invoeren van een BIZ. De initiatiefnemers hebben de 109 bijdrageplichtigen in het gebied bezocht en gesproken en per brief benaderd. Dit heeft niet in alle 109 gevallen tot contact geleid, maar iedereen in het projectgebied is op een deugdelijke manier geïnformeerd. Ook voor de mogelijke vervolgfase van de formele draagvlakmeting zal opnieuw contact worden gezocht met de bijdrageplichtigen. Zowel fysiek of per telefoon dan wel per brief.

Financiën

De bijdrage per object is voor de BIZ gebaseerd op een percentage van de jaarlijks vast te stellen WOZ-waarde van het belastingobject (winkel, horeca, kantoor enz. doch evenwel geen woningen). In het geval van leegstand zal het gebruikersdeel van de heffing voor rekening van de eigenaar komen. Als de leegstand vervalt dan gaat dit deel over op de nieuwe gebruiker.
De BIZ wordt voor de maximale wettelijke termijn van 5 jaren ingesteld en de tariefstelling beoogt een jaarlijkse opbrengst van € 131.000, -- . Dit bedrag wordt minus de perceptiekosten als subsidie uitgekeerd aan de BIZ-stichting. Deze jaarlijkse perceptiekosten voor de gemeente bedragen naar verwachting €1650,-

Wanneer de BIZ wordt ingevoerd worden de baten en lasten op de begroting bij het eerstvolgende verzamelbesluit aangepast.

Uitvoering

Na besluitvorming door de raad vindt medio maart 2022 de formele draagvlakmeting (onder toezicht van een notaris) plaats. Mits voldoende draagvlak start de heffing en invordering van de BIZ met terugwerkende kracht per 1/1/2022 (dus in belastingjaar 2022) tot en met 31/12/2026

Communicatie

Voor 31/12/2021 zal bij positieve besluitvorming de Bedrijveninvesteringszone Korenkwartier Arnhem 2022-2026 en het Reglement voor de draagvlakmeting worden gepubliceerd.

Bijlagen

Stukken voor gemeenteraad

1. Collegenota
2. Uitvoeringsovereenkomst Bedrijveninvesteringszone Korenkwartier
3. Brief Gemeenteraad verzoek BIZ Korenkwartier agenderen

RAADSVOORSTEL

Besluit van	22 december 2021
Zaaknummer	620470

DE RAAD VAN DE GEMEENTE ARNHEM;

gelezen het voorstel van het college van burgemeester en wethouders van 30 november 2021, Bedrijfsvoering, nummer 620470;

gelet op de Wet op de bedrijveninvesteringszones;

gezien de uitvoeringsovereenkomst van 30 november 2021 gesloten met stichting Bedrijveninvesteringszone Korenkwartier;

Besluit:

vast te stellen de

VERORDENING BEDRIJVENINVESTERINGSZONE KORENKWARTIER ARNHEM 2022 - 2026

Hoofdstuk I Algemene bepalingen

Artikel 1. Definities

In deze verordening wordt verstaan onder:

- bedrijveninvesteringszone: het op de bij deze verordening behorende kaart aangewezen gebied in de gemeente waarbinnen de BIZ-bijdrage wordt geheven;
- college: college van burgemeester en wethouders van de gemeente;
- uitvoeringsovereenkomst: tussen de gemeente en stichting Bedrijveninvesteringszone Korenkwartier op 30 november 2021 gesloten overeenkomst als bedoeld in artikel 7, derde lid, van de wet;
- wet: Wet op de bedrijveninvesteringszones.

Hoofdstuk II Belastingbepalingen

Artikel 2. Belastbaar feit en aard van de belasting

1. Onder de naam ‘BIZ-bijdrage’ wordt jaarlijks een directe belasting geheven ter zake van binnen de bedrijveninvesteringszone gelegen onroerende zaken die op grond van artikel 220a Gemeentewet niet in hoofdzaak tot woning dienen en in de WOZ-administratie staan geregistreerd met een omschrijving zoals opgenomen in Bijlage 2 ‘Belastingobjecten BIZ-bijdrage’, behorende bij en deel uitmakende van deze verordening.
2. De BIZ-bijdrage wordt geheven ter bestrijding van de kosten die zijn verbonden aan activiteiten in de openbare ruimte en op internet, die zijn gericht op het bevorderen van de leefbaarheid of de veiligheid in de bedrijveninvesteringszone of de ruimtelijke kwaliteit of de economische ontwikkeling van de bedrijveninvesteringszone.

Arnhem GEMEENTE

Artikel 3. Voorwerp van de belasting

1. Voorwerp van de belasting is een onroerende zaak.
2. Als onroerende zaak wordt aangemerkt de onroerende zaak, bedoeld in hoofdstuk III van de Wet waardering onroerende zaken.

Artikel 4. Belastingplicht

1. De BIZ-bijdrage wordt geheven van de gebruiker, zijnde degene die bij het begin van het kalenderjaar al dan niet krachtens eigendom, bezit, beperkt recht of persoonlijk recht een in de bedrijveninvesteringszone gelegen onroerende zaak gebruikt.
2. Voor de toepassing van dit artikel wordt:
   a. gebruik door degene aan wie een deel van een onroerende zaak in gebruik is gegeven, aangemerkt als gebruik door degene die dat deel in gebruik heeft gegeven, waarbij degene die het deel in gebruik heeft gegeven, bevoegd is de BIZ-bijdrage als zodanig te verhalen op degene aan wie dat deel in gebruik is gegeven;
   b. het ter beschikking stellen van een onroerende zaak voor volgtijdig gebruik aangemerkt als gebruik door degene die die onroerende zaak ter beschikking heeft gesteld, waarbij degene die de onroerende zaak ter beschikking heeft gesteld, bevoegd is de BIZ-bijdrage als zodanig te verhalen op degene aan wie die onroerende zaak ter beschikking is gesteld;
3. Indien een onroerende zaak bij het begin van het kalenderjaar geen gebruiker kent, wordt de van de gebruiker te heffen BIZ-bijdrage geheven van de eigenaar.

Artikel 5. Maatstaf van heffing

1. De BIZ-bijdrage wordt geheven naar de op de voet van hoofdstuk IV van de Wet waardering onroerende zaken voor de onroerende zaak vastgestelde waarde zoals deze geldt voor het kalenderjaar.
2. Indien met betrekking tot de onroerende zaak geen waarde is vastgesteld op de voet van hoofdstuk IV van de Wet waardering onroerende zaken wordt de heffingsmaatstaf van die onroerende zaak bepaald met toepassing van artikel 6, alsmede met overeenkomstige toepassing van het bepaalde bij of krachtens de artikelen 17, 18 en 20, tweede lid, van de Wet waardering onroerende zaken.

Artikel 6. Vrijstellingen

1. In afwijking in zoverre van artikel 5 wordt bij de bepaling van de heffingsmaatstaf buiten aanmerking gelaten, voor zover dit niet al is gebeurd bij de bepaling van de in dat artikel bedoelde waarde, de waarde van:
   a. voor de land- of bosbouw bedrijfsmatig geëxploiteerde cultuurgrond, daaronder mede begrepen de open grond, alsmede de ondergrond van glasopstanden, die bedrijfsmatig aangewend wordt voor de kweek of teelt van gewassen, zonder daarbij de ondergrond als voedingsbodem te gebruiken;
   b. glasopstanden, die bedrijfsmatig worden aangewend voor de kweek of teelt van gewassen, voor zover de ondergrond daarvan bestaat uit de in onderdeel a bedoelde grond;
   c. onroerende zaken die in hoofdzaak zijn bestemd voor de openbare eredienst of voor het houden van openbare bezinningssamenkomsten van levensbeschouwelijke aard, een en ander met uitzondering van delen van zodanige onroerende zaken die dienen als woning;
   d. één of meer onroerende zaken die deel uitmaken van een op de voet van de Natuurschoonwet 1928 aangewezen landgoed dat voldoet aan de voorwaarden genoemd in artikel 8 van het

Rangschikkingsbesluit Natuurschoonwet 1928, met uitzondering van de daarop voorkomende gebouwde eigendommen;

e. natuurterreinen, waaronder mede worden verstaan duinen, heidevelden, zandverstuivingen, moerassen en plassen, die door rechtspersonen met volledige rechtsbevoegdheid welke zich uitsluitend of nagenoeg uitsluitend het behoud van natuurschoon ten doel stellen, beheerd worden;
f. openbare land- en waterwegen en banen voor openbaar vervoer per rail, een en ander met inbegrip van kunstwerken;
g. waterverdedigings- en waterbeheersingswerken die worden beheerd door organen, instellingen of diensten van publiekrechtelijke rechtspersonen, met uitzondering van de delen van zodanige werken die dienen als woning;
h. werken die zijn bestemd voor de zuivering van riool- en ander afvalwater en die worden beheerd door organen, instellingen of diensten van publiekrechtelijke rechtspersonen, met uitzondering van de delen van zodanige werken die dienen als woning;
i. werktuigen die van een onroerende zaak kunnen worden afgescheiden zonder dat beschadiging van betekenis aan die werktuigen wordt toegebracht en die niet op zichzelf als gebouwde eigendommen zijn aan te merken;
j. onroerende zaken voor zover die bestemd en in gebruik zijn voor de publieke dienst van de gemeente;
k. straatmeubilair, waaronder begrepen alle zodanige gebouwde eigendommen - niet zijnde gebouwen - welke zijn geplaatst voor het belang van het publiek, ten dienste van het verkeer of ter verfraaiing van de gemeente, zoals lichtmasten, verkeersinstallaties, standbeelden, monumenten, fonteinen, banken, abri's, hekken en palen;
l. plantsoenen, parken en waterpartijen, die bij de gemeente in beheer zijn of waarvan de gemeente het genot heeft krachtens eigendom, bezit of beperkt recht, met uitzondering van delen van zodanige onroerende zaken die dienen als woning;
m. begraafplaatsen, urnentuinen en crematoria, met uitzondering van delen van zodanige onroerende zaken die dienen als woning;
n. onroerende zaken voor zover die bestemd en in gebruik zijn voor het geven van onderwijs;
o. onroerende zaken die worden beheerd door een vereniging of stichting die geen onderneming drijft, voor zover die objecten bestemd en in gebruik zijn voor het geven van onderwijs, voor club- en buurthuiswerk, voor de beoefening van sport, kunst of cultuur, of voor andere activiteiten van sociale of culturele aard;
p. onroerende zaken voor zover die bestemd en in gebruik zijn voor de publieke dienst ter zake van brandweerzorg, rampenbeheersing, crisisbeheersing, geneeskundige hulpverlening in de regio en de handhaving van de openbare orde en veiligheid;
q. onroerende zaken voor zover die bestemd en in gebruik zijn voor de elektriciteitsvoorziening (trafo's) en (tele)communicatie;
r. onroerende zaken voor zover die bestemd en in gebruik zijn voor opslag/distributie.

2. In afwijking in zoverre van artikel 5 wordt bij de bepaling van de heffingsmaatstaf voor de BIZ-bijdrage van de gebruiker buiten aanmerking gelaten de waarde van gedeelten van de onroerende zaak die in hoofdzaak tot woning dienen dan wel in hoofdzaak dienstbaar zijn aan woondoeleinden.

Artikel 7. Tarief BIZ-bijdrage

Het tarief van de BIZ-bijdrage bedraagt een percentage van de heffingsmaatstaf. Het percentage is voor kalenderjaren 2022 tot en met 2026:

voor een belastingobject behorende tot een van de categorieën zoals vermeld in Bijlage 2 ‘Belastingobjecten BIZ-bijdrage’, behorende bij en deel uitmakende van deze verordening:		
A.	Horeca, bioscoop	0,4% met een minimale bijdrage van € 300 en een maximale bijdrage van € 1.800 per jaar
B.	Detailhandel	0,3% met een minimale bijdrage van € 225 en een maximale bijdrage van € 1.350 per jaar
C.	Dienstverlening, kantoor, overige niet-woningen	0,2% met minimale bijdrage van €150 en maximale bijdrage van € 900 per jaar

Artikel 8. Wijze van heffing
De BIZ-bijdrage wordt jaarlijks bij wege van aanslag geheven.

Artikel 9. Termijnen van betaling
1. In afwijking van artikel 9, eerste lid, van de Invorderingswet 1990 worden de aanslagen betaald in twee gelijke termijnen waarvan de eerste vervalt op de laatste dag van de maand volgend op de maand die in de dagtekening van het aanslagbiljet is vermeld en de tweede twee maanden later.
2. De Algemene termijnenwet is niet van toepassing op de in het eerste lid gestelde termijnen.

Artikel 10. Looptijd belastingheffing
De BIZ-bijdrage wordt ingesteld voor een periode van 5 jaar.

Hoofdstuk III Subsidiebepalingen

Artikel 11. Buiten toepassing algemene subsidieverordening
Op de subsidie op grond van deze verordening is de Algemene Subsidieverordening Arnhem niet van toepassing.

Artikel 12. Aanwijzing stichting
Stichting Bedrijveninvesteringszone Korenkwartier wordt aangewezen als de stichting bedoeld in artikel 7 van de wet, waarmee een overeenkomst als bedoeld in artikel 4:36 van de Algemene wet bestuursrecht is gesloten, waarin is bepaald dat de activiteiten waarvoor de subsidie wordt verstrekt verplicht moeten worden verricht.

Artikel 13. Subsidieverlening
1. De subsidie wordt jaarlijks door het college verleend aan de stichting voor de uitvoering van de activiteiten die zijn opgenomen in de uitvoeringsovereenkomst. De subsidie wordt verleend op een daartoe gedane aanvraag, die vergezeld moet gaan van de in de uitvoeringsovereenkomst genoemde stukken.
2. De subsidie wordt bepaald op de jaarlijks ontvangen BIZ-bijdragen verminderd met de perceptiekosten voor de heffing en invordering van de BIZ-bijdragen zoals opgenomen in de uitvoeringsovereenkomst.

Artikel 14. Subsidieverplichtingen
Naast de in artikel 4:37 van de Algemene wet bestuursrecht genoemde verplichtingen kunnen aan de stichting ook andere doelgebonden verplichtingen worden opgelegd. Deze verplichtingen zijn opgenomen in de met de stichting gesloten uitvoeringsovereenkomst.

Artikel 15. Subsidievaststelling
1. De stichting is verplicht om op uiterlijk 1 april van het jaar volgende op het subsidiejaar de in de uitvoeringsovereenkomst opgenomen stukken te overleggen.
2. De subsidie wordt vastgesteld uiterlijk dertien weken na ontvangst van de in het voorgaande lid genoemde stukken.

Artikel 16. Melding van relevante wijzigingen
De stichting stelt het college zo spoedig mogelijk schriftelijk op de hoogte van:
- meer dan ondergeschikte veranderingen in haar financiële situatie,
- een wijziging van de statuten,
- verandering of beëindiging van activiteiten.

Hoofdstuk IV Slotbepalingen

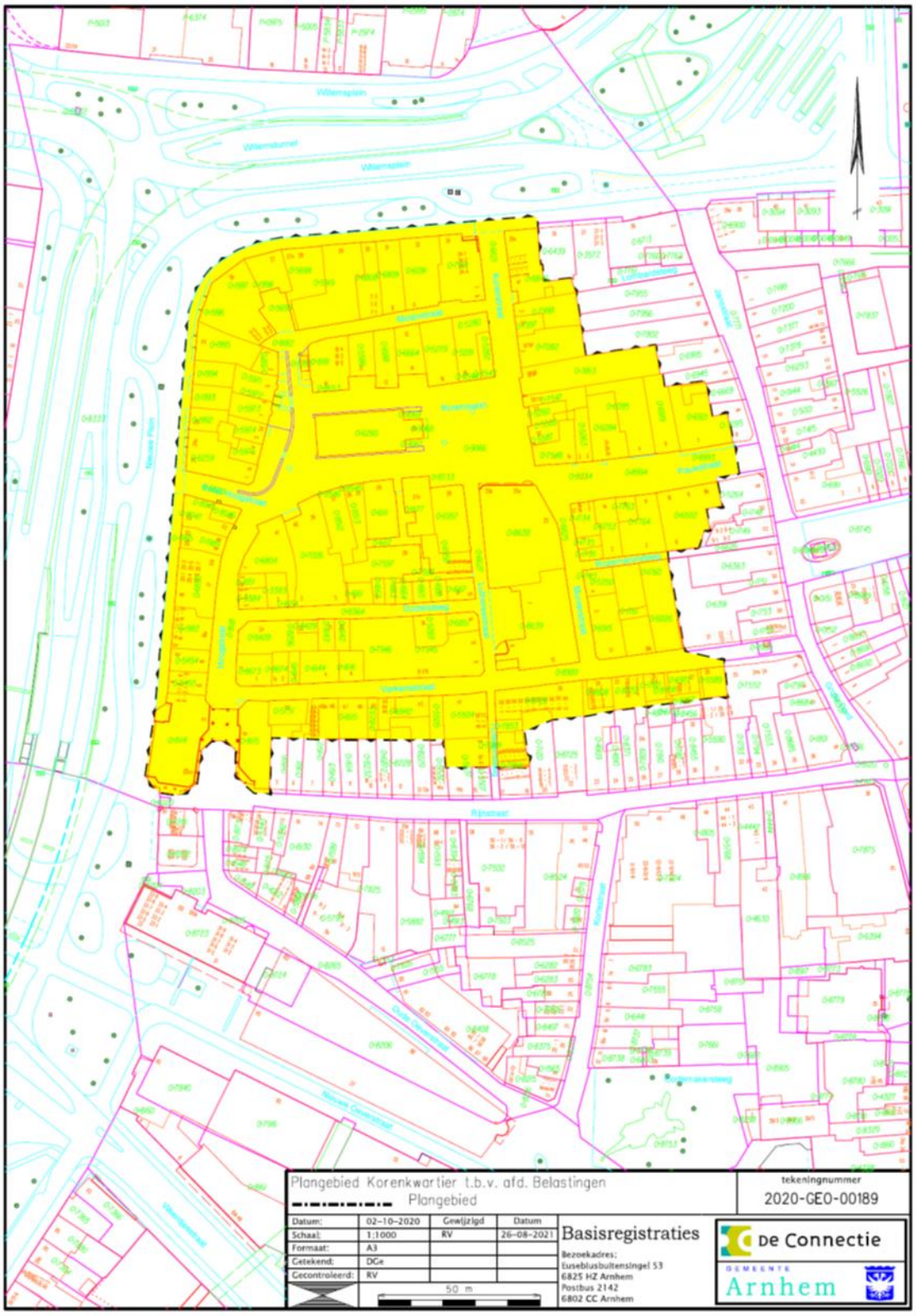
Artikel 17. Inwerkingtreding en citeertitel
1. Deze verordening treedt in werking met ingang van de eerste dag nadat het college heeft bekendgemaakt dat van voldoende steun als bedoeld in artikel 4 van de wet is gebleken.
2. De datum van ingang van de heffing is 1 januari 2022.
3. Deze verordening wordt aangehaald als: BIZ-Verordening Korenkwartier 2022-2026.

Aldus vastgesteld in de openbare raadsvergadering van 22 december 2021.

De griffier, De voorzitter,

Bijlage 1 behorende bij de 'Verordening bedrijveninvesteringszone Korenkwartier Arnhem 2022-2026' van 22 december 2021

Als aangewezen gebied, bedoeld in artikel 1 van de Verordening bedrijveninvesteringszone Korenkwartier Arnhem 2022-2026, geldt het op onderstaande kaartje geel gekleurde deel.

GEMEENTE Arnhem

Bijlage 2 Belastingobjecten BIZ-bijdrage behorende bij de 'Verordening bedrijveninvesteringszone Korenkwartier Arnhem 2022-2026' van 22 december 2021

Belastingobjecten voor de BIZ-bijdrage, artikel 2 lid 1, van de verordening

Objectomschrijving	
A. Horeca en bioscoop	horeca (openbare gelegenheid waar men consumpties kan kopen en/of gebruiken of gebouw voor het verlenen van onderdak), cafetaria / snackbar, café / bar / restaurant, coffeeshop, bar / dancing / discotheek, hotel / motel, pension / logiesgebouw, jeugdherberg, casino / amusementenhal, overige horeca, bioscoop
B. Detailhandel	(detail)handel / winkel (gebouw/ruimte waar koopwaren verkocht kunnen worden), winkel, groothandel, toonzaal, kiosk, commerciële ruimte (een commerciële plint of een wijkbuurtcentrum waar in identieke ruimten zowel winkels als kantoren kunnen zitten), supermarkt, grootschalige retail (periferie)) (een grootschalig retail-object gelegen in de periferie, zoals bouwmarkten, woonboulevards, etc.), warenhuis (een grootschalig winkelobject gelegen op een a-locatie), overige detailhandel
C. Dienstverlening, kantoor, overige niet-woningen	Zakelijke en persoonlijke dienstverlening, kantoren al dan niet in bedrijfsverzamelgebouwen, overige niet-woningen die niet vallen onder categorie A of B en niet vallen onder de vrijstelling van artikel 6 van de Verordening

COLLEGEBESLUIT

Besluit van 30 november 2021

Zaaknummer 620470

HET COLLEGE VAN BURGEMEESTER EN WETHOUDERS VAN DE GEMEENTE ARNHEM

Het college van burgemeester en wethouders van de gemeente Arnhem;

gelet op artikel 4 van de Wet op de bedrijveninvesteringszones;

besluit:

vast te stellen
het **"Reglement draagvlakmeting bedrijveninvesteringszones gemeente Arnhem"**

Artikel 1 Begripsomschrijvingen
In dit reglement wordt verstaan onder:
a. het college: het college van Burgemeester en Wethouders van Arnhem;
b. de verordening: de desbetreffende verordening op de heffing en de invordering van een BIZ-bijdrage en op de subsidie voor de Bedrijveninvesteringszone;
c. de wet: de Wet op de bedrijveninvesteringszones;
d. de WOZ: de Wet waardering onroerende zaken;

Artikel 2 Organisatie draagvlakmeting
1. Het college draagt de organisatie van de draagvlakmeting in de zin van artikel 4 van de Wet op de bedrijveninvesteringszones op aan de Programmamanager Vitale Economie Arnhem-Nijmegen.
2. Er is een stemcommissie bestaande uit een voorzitter en maximaal drie leden, allen rechtstreeks verbonden aan de gemeente Arnhem, belast met de voorbereiding en uitvoering van de draagvlakmeting.
3. De draagvlakmeting staat onder toezicht van een notaris.
4. De telling geschiedt in aanwezigheid van tenminste een stemcommissielid en de notaris.
5. De notaris controleert het verloop van de draagvlakmeting en maakt een verslag van de uiteindelijke uitslag.

Artikel 3 Bijdrageplichtige
1. Iedere tijdens de draagvlakmeting bij de gemeente bekende bijdrageplichtige in het betreffende BIZ-gebied wordt in de gelegenheid gesteld zich schriftelijk voor of tegen inwerkingtreding van de verordening uit te spreken.
2. Als bijdrageplichtigen worden aangemerkt degenen die na inwerkingtreding van de verordening daadwerkelijk een bijdrage zullen zijn verschuldigd.

Artikel 4 Procedure draagvlakmeting
1. Voor de peiling van het draagvlak wordt gebruik gemaakt van genummerde stembiljetten.
2. De lijst met de corresponderende namen en adressen is vertrouwelijk en is alleen bij de direct bij de draagvlakmeting betrokken medewerkers van de gemeente Arnhem bekend. Voor de adressering wordt uitgegaan van de WOZ-administratie.
3. Het stembiljet vermeldt de dag en tijd waarop het biljet door de Gemeente Arnhem uiterlijk moet zijn ontvangen.
4. De stembiljetten worden met een toelichting op de verordening en de strekking van de uitvoeringsovereenkomst per post verstuurd aan dan wel persoonlijk in handen gesteld van (een vertegenwoordiger van) de bijdrageplichtige. In het geval het stembiljet persoonlijk in handen wordt gesteld wordt voor ontvangst getekend.
5. Het stembiljet kan in een antwoordenveloppe worden gezonden naar het door de gemeente Arnhem opgegeven postadres, dan wel gescand worden gemaild aan ondernemen@arnhem.nl, dan wel in een gesloten enveloppe worden meegegeven aan degene die het stembiljet in handen heeft gesteld. In het laatste geval tekent de bijdrageplichtige voor het afgeven van het stembiljet.
6. Als het stembiljet zoek geraakt is of anderszins in ongerede is geraakt, kan de bijdrageplichtige met opgave van redenen tot drie werkdagen voor de sluiting van de stemmingstermijn de gemeente

Gemeente Arnhem

verzoeken om een nieuw stembiljet. Na beoordeling van de aanvraag wordt het nieuw uitgereikte stembiljet gemarkeerd en geldt het als het enig geldig uitgereikte stembiljet.

7. Op grond van artikel 2:5 van de Algemene Wet Bestuursrecht is eenieder, die betrokken is bij de uitvoering van de draagvlakmeting en daarbij inzage heeft in de vertrouwelijke gegevens, verplicht tot geheimhouding.

Artikel 5 Ongeldigheid stembiljet

1. Ongeldig is het stembiljet:
   - waaruit niet duidelijk de keuze van de bijdrageplichtige blijkt;
   - waaruit blijkt dat de bijdrageplichtige meer dan één voorkeur heeft uitgesproken;
   - dat blanco retour is gezonden;
   - dat anderszins foutief is ingevuld;
   - dat na de sluitingsdatum wordt ontvangen.
2. Alleen met het originele door de gemeente verstrekte stembiljet kan een stem worden uitgebracht.
3. Per bijdrageplichtige kan maximaal één stem worden uitgebracht.

Artikel 6 WOZ-waarde

In het geval dat de WOZ-waarde van het object dat in gebruik en/of eigendom is van de bijdrageplichtige meetelt bij de bepaling van de uitslag van de draagvlakmeting en er voor het eerste heffingsjaar nog geen WOZ-waarde bekend is ten tijde van de draagvlakmeting, wordt de laatst bekende WOZ-waarde gehanteerd bij de toetsing aan de draagvlakeisen. In het geval dat er voor het object nog geen WOZ-waarde is vastgesteld zal dit object niet meetellen bij de bepaling van het totaal van de WOZ-waarden in de draagvlakmeting.

Artikel 7 Uitslag draagvlakmeting

De stemcommissie stelt met inachtneming van artikel 5 van de wet de uitslag van de desbetreffende draagvlakmeting zo spoedig mogelijk na de sluitingsdatum vast.

Artikel 8 Bekendmaking uitslag

De uitslag van de draagvlakmeting wordt bekendgemaakt aan de voorzitter van de desbetreffende BIZ-stichting of vereniging en door publicatie op de website www.arnhem.nl/ondernemers.

Artikel 9 Niet voorziene gevallen

De voorzitter van de stemcommissie beslist over de betekenis van dit reglement en over de daarin niet voorziene gevallen.

Artikel 10 Inwerkingtreding en citeertitel

1. Dit reglement treedt in werking op de eerste dag na die van de bekendmaking.
2. Dit reglement wordt aangehaald als: Reglement draagvlakmeting BIZ Arnhem.

Aldus vastgesteld in de vergadering van 30 november 2021.

Het college van burgemeester en wethouders,
De secretaris De burgemeester

Arnhem GEMEENTE

Uitvoeringsovereenkomst Bedrijveninvesteringszone Korenkwartier 2022-2026

Ondergetekenden,

de gemeente Arnhem, hierbij rechtsgeldig vertegenwoordigd door Heleen Sauer, handelend ter uitvoering van het besluit van Burgemeester en Wethouders van Arnhem d.d. 30 november 2021, hierna verder te noemen 'de Gemeente',

en

de Stichting Bedrijveninvesteringszone Korenkwartier i.o., hierbij rechtsgeldig vertegenwoordigd door N.M.T.K. Verheij, G.J. Ubeda en L. Bronsema-de Zoete in hun hoedanigheid van respectievelijk voorzitter, penningmeester en secretaris van deze stichting, hierna verder te noemen 'de Stichting',

hier gezamenlijk genoemd 'Partijen',

overwegende dat,

- de Stichting kenbaar heeft gemaakt voor het gebied Korenkwartier te willen komen tot de instelling van een Bedrijveninvesteringszone (BIZ) zoals bedoeld in de Wet op de bedrijveninvesteringszones en de Gemeente heeft verzocht hieraan hun medewerking te verlenen;
- de Stichting uitsluitend als statutaire doelstelling heeft het uitvoeren van activiteiten in de openbare ruimte en op het internet, die zijn gericht op het bevorderen van de leefbaarheid of de veiligheid in de Bedrijveninvesteringszone of de ruimtelijke kwaliteit of de economische ontwikkeling van de Bedrijveninvesteringszone;
- de Stichting het Activiteitenplan Bedrijveninvesteringszone Korenkwartier 2022-2026 heeft opgesteld, dat bij deze overeenkomst is gevoegd, waarin zij aangeeft hoe zij voornemens is de BIZ-subsidie te besteden;
- de Stichting een informele peiling heeft gehouden onder de heffingsplichtige, ook wel bijdrageplichtige genoemd, in het Korenkwartier. Bij deze informele peiling heeft 49% van de bijdrageplichtigen zich positief uitgesproken tegenover een BIZ voor het Korenkwartier. Daarmee is de verwachting gewekt, dat kan worden voldaan aan de criteria die artikel 5 van de Wet op de bedrijveninvesteringszones stelt aan de instelling van een BIZ;
- de Gemeente en het bestuur van Stichting te kennen hebben gegeven zich daarom te zullen inspannen om te komen tot een BIZ voor het Korenkwartier,

komen het volgende overeen:

Artikel 1. Begrippen

In deze overeenkomst wordt verstaan onder:

- Wet: de Wet op de bedrijveninvesteringszones;
- BIZ-gebied: het bij de Verordening vast te stellen gebied;
- Verordening: de Verordening Bedrijveninvesteringszone Korenkwartier Arnhem 2022-2026;
- BIZ-bijdrage: hetgeen daaronder in de Wet en Verordening wordt verstaan;
- BIZ-subsidie: de op basis van de Verordening en de Wet te verlenen subsidie;
- BIZ-plan: Activiteitenplan Bedrijveninvesteringszone Korenkwartier 2022-2026;
- College: het college van Burgemeester en Wethouders van Arnhem.

Artikel 2. Doel van de overeenkomst

Deze overeenkomst is gebaseerd op artikel 7, lid 3, van de Wet. Zij beoogt de afspraken tussen Partijen te regelen met betrekking tot de instelling van een BIZ voor het gebied Korenkwartier, de dienstverlening door de gemeente in deze BIZ alsmede de verlening van een BIZ-subsidie.

Artikel 3. Duur van de overeenkomst

De overeenkomst eindigt van rechtswege op 31 december 2026, tenzij Partijen uiterlijk drie maanden daarvoor besluiten deze te verlengen. Voorts eindigt deze overeenkomst op de dag dat het college vaststelt, dat blijkens de uitslag van de draagvlakmeting zoals genoemd in artikel 4 niet wordt voldaan aan het bepaalde in artikel 5 van de Wet. Voorts kan de gemeente deze overeenkomst beëindigen, indien de gemeenteraad de verordening niet vaststelt. Of indien de Stichting:

- in surseance verkeert dan wel failliet is verklaard;
- niet voldoet aan de eisen die ter zake in artikel 7, lid 2, van de Wet worden gesteld;
- handelt in strijd met haar statuten;
- zich niet houdt aan haar verplichtingen die voortvloeien uit deze overeenkomst.

Artikel 4. Omschrijving van het gebied waarop deze overeenkomst betrekking heeft

Het gebied waarvoor de BIZ Korenkwartier wordt ingesteld is exact afgebakend op de kaart die als bijlage 1 bij de Verordening Bedrijveninvesteringszone Korenkwartier Arnhem 2022-2026 is toegevoegd.

Artikel 5. Verplichtingen Stichting

1. De Stichting zal zich richten de realisatie van de activiteiten zoals vastgelegd in het BIZ-plan als bedoeld in artikel 1 van deze overeenkomst .
2. De Stichting bericht de gemeente onverwijld over voorgenomen wijzigingen in haar statuten en eventuele reglementen, dan wel in de uitvoering van het activiteitenplan (artikel 8, lid 2).
3. De stichting is verplicht voor het ingaan van de verordening volledig rechtsbevoegd te zijn.

Artikel 6. Service Level Agreement (SLA)

1. De Gemeente zal gedurende de looptijd (2022-2026) van de BIZ Korenkwartier het onderhoudsniveau van de openbare ruimte in het BIZ-gebied op peil houden conform geldend beleid. Dit wordt gemonitord via de systematiek die door CROW is ontwikkeld. Voor het Korenkwartier geldt een onderhoudsniveau voor groot onderhoud gelijk aan de CROW-norm A. Voor het dagelijks onderhoud geldt ook CROW-norm A. In het dagelijks onderhoud (vegen etc.) geldt dat dit alleen zal gebeuren rondom uitgestald terrassen. Op de terrassen zelf is de ondernemer hiervoor verantwoordelijk. Bij verzakkingen van de bestrating onder het terras geldt dat de gemeente dit zal herstellen. Bij eventuele toekomstige plaatsing van prullenbakken in het Korenkwartier, geldt een onderhoudsniveau van CROW-norm B. Hiermee geeft de gemeente uitvoering aan artikel 7, lid 5 van de Wet.
2. In afwijking van het bepaalde in lid 1 van dit artikel, kan de gemeente bij gewichtige redenen, zoals budget neutrale systeemwijzigingen of door de Raad gesanctioneerde bezuinigingen het minimale niveau van de openbare ruimte wijzigen gedurende de looptijd van deze overeenkomst. In zo'n geval is de gemeente verplicht dat vooraf gemotiveerd aan de Stichting te melden.
3. Het is mogelijk om op verzoek van de Stichting gedurende de looptijd van de BIZ aanvullende afspraken te maken tussen de Stichting en de Gemeente over de inzet van het gemeentelijk

budget met betrekking tot het beheer van de openbare ruimte in combinatie met de daarvoor beschikbare middelen uit het BIZ-budget.

4. De Gemeente zet als proef in de periode week 25 2021 tot week 25 2023 sfeerteams in op vrijdag- en zaterdagavond in het Korenkwartier. De sfeerteams zijn name op service en overlast gericht. Zij zorgen enerzijds voor een gastvrij en welkom gevoel bij bezoekers en laten bezoekers tegelijk weten dat ze gezien zijn, waarmee mogelijk ongepast gedrag en overlast tegen wordt gegaan. De sfeerteams werken nauw samen met de Gemeente (waaronder de gemeentelijke handhavers), ondernemers, beveiligers en politie. Ze zijn ondersteunend aan de werkzaamheden van de politie. De handhaving van de openbare orde en veiligheid blijft het werkterrein van de politie. Na 2 jaar wordt de proef met de inzet van sfeerteams geëvalueerd en gekeken in hoeverre dit bijdraagt aan het veiligheidsgevoel in het Korenkwartier. Indien de proef slaagt, wordt de inzet van de sfeerteams door de Stichting op voor de verdere looptijd van de BIZ overgenomen.
5. De Stichting en de Gemeente werken aan een veilig uitgaansklimaat in het Korenkwartier door middel van een horecaconvenant, waarbij alle partijen in het gebied tot afspraken komen om de veiligheid in het gebied te verbeteren. Dit gebeurt onder leiding van het Centrum voor criminaliteit en veiligheid (CCV).
6. Vier keer per jaar wordt, op initiatief van de Gemeente, een klankbordgroep gehouden tussen gemeente en ondernemers Korenkwartier over de actuele ontwikkelingen, projecten en kansen & knelpunten in het Korenkwartier.
7. Naast de klankbordgroep kan de Stichting gedurende het jaar terecht bij de verschillende accountmanagers van de gemeente die betrokken zijn bij het Korenkwartier.

Artikel 7. Verordening Bedrijveninvesteringszone Korenkwartier Arnhem 2022-2026

1. De gemeenteraad zal uiterlijk in december 2021 worden voorgesteld een Verordening Bedrijveninvesteringszone Korenkwartier Arnhem 2022-2026 vast te stellen, zoals bedoeld in artikel 1 van de Wet.
2. In deze verordening wordt bepaald, dat een BIZ-bijdrage zal worden geheven van degenen die de in de BIZ gelegen onroerende zaken gebruiken.
3. De BIZ-bijdrage zal bestaan uit het onderstaand gedifferentieerd tarief voor verschillende typen bijdrageplichtigen op basis van een percentage van de WOZ-waarde per onroerende zaak van het in artikel 3 van de Verordening bedoelde onroerende zaak. Het tarief van de BIZ-bijdrage bedraagt voor de gebruiker behorende tot:
   a. Horeca, bioscoop: 0,4% van de WOZ-waarde per onroerende zaak, met minimale BIZ-bijdrage van €300 en maximale BIZ-bijdrage van € 1.800 per jaar.
   b. Detailhandel: 0,3% van de WOZ-waarde per onroerende zaak, met minimale bijdrage van €225 en maximale bijdrage van € 1.350 per jaar.
   c. Dienstverlening, kantoor, overig niet-woningen: 0,2% van de WOZ-waarde per onroerende zaak, met minimale BIZ-bijdrage van €150 en maximale BIZ-bijdrage van € 900 per jaar.
4. Indien een onroerende zaak op 1 januari van het kalenderjaar geen gebruiker kent, wordt de van de gebruiker te heffen BIZ-bijdrage geheven van de eigenaar.

Artikel 8. Draagvlakmeting

1. De Gemeente zal in het 1e kwartaal 2022 een draagvlakmeting uitvoeren zoals bedoeld in artikel 4, lid 1, van de Wet om te onderzoeken of er voldoende steun bestaat voor de heffing van de BIZ-bijdrage onder de bijdrageplichtigen.

2. De Stichting zal zich inspannen om voldoende draagvlak voor de BIZ-bijdrage te creëren en de gemeente ter zijde staan bij deze meting.
3. De Gemeente houdt zich tijdens de draagvlakmeting aan het Reglement draagvlakmeting bedrijveninvesteringszones gemeente Arnhem.

Artikel 9. Aanvraag BIZ-subsidie

1. De Stichting dient jaarlijks uiterlijk op 1 oktober van het voorafgaande jaar een schriftelijk verzoek om BIZ-subsidie in bij het College. In afwijking daarvan dient zij de subsidieaanvraag voor het subsidiejaar 2022 uiterlijk binnen 21 dagen in nadat het college heeft vastgesteld dat er sprake is van voldoende steun voor de heffing (artikel 5 van de Wet).
2. De subsidieaanvraag bevat een begroting en een activiteitenplan. In dit activiteitenplan geeft de Stichting aan welke activiteiten zij voornemens is uit te voeren, die zijn gericht op het bevorderen van de leefbaarheid, veiligheid, ruimtelijke kwaliteit, economische ontwikkeling of een ander mede publiek belang in de openbare ruimte van de BIZ of op het internet. Daartoe kunnen ook activiteiten op het gebied van promotie behoren voor zover deze het publieke belang in de openbare ruimte dienen.
3. De Stichting stelt dit activiteitenplan op in overleg met de gemeente.
4. Deze overeenkomst laat onverlet, dat de Stichting ook andere subsidies kan ontvangen om haar doelstellingen te bereiken. Indien hiervan sprake is dient de Stichting dit in haar verantwoording transparant te maken.

Artikel 10. Hoogte BIZ-subsidie

1. Het College verstrekt de Stichting jaarlijks een BIZ-subsidie. Deze subsidie bedraagt de daadwerkelijk in het kalenderjaar ontvangen BIZ-bijdragen verminderd met een bedrag ter hoogte van € 1.650 als bijdrage in de perceptiekosten per jaar.
2. De subsidie wordt overgemaakt op de bankrekening van de Stichting.
3. De Stichting verplicht zich de activiteiten te verrichten waarvoor de BIZ-subsidie wordt verstrekt.

Artikel 11. Bevoorschotting BIZ-subsidie

1. De gemeente hanteert bij het uitkeren van de bevoorschotting van de begrote BIZ-subsidie onderstaande tabel:

1ste termijn: januari	80%
2de termijn: juli	20%

2. In afwijking van lid 1 geldt voor het subsidiejaar 2022 dat een bevoorschotting gehanteerd wordt van twee termijnen: april 80% en juli 20%.
3. De uit te keren subsidie bedraagt jaarlijks maximaal het ontvangen bedrag van de jaarlijkse geinde BIZ-bijdragen, nadat daarop de perceptiekosten in mindering zijn gebracht.

Artikel 12. Jaarverslag, verantwoording na afloop subsidiejaar

1. De Stichting brengt het College uiterlijk op 1 april van het jaar volgende op het subsidiejaar een financieel en inhoudelijk verslag uit van de door haar gerealiseerde activiteiten. Het inhoudelijk deel van het jaarverslag bevat een verantwoording van de uitvoering van het activiteitenplan.
2. De Stichting geeft de gemeente desgevraagd alle inlichtingen die voor de beoordeling van de uitvoering van deze overeenkomst van belang kunnen zijn, en stelt de gemeente uit eigen beweging onverwijld op de hoogte van bijzondere ontwikkelingen en onvoorziene knelpunten, die relevant zijn voor de uitvoering van deze overeenkomst. De gemeente toetst de verantwoording aan het BIZ-plan van de Stichting, aan de begroting, aan de Wet, aan het gemeentelijk beleid en aan deze overeenkomst.

3. Het verslag dient te zijn vastgesteld door het bestuur van de stichting middels een besluit dat in overeenstemming met haar statuten is genomen.
4. Het College kan, indien het daar aanleiding toe ziet, verlangen dat dit verslag vergezeld gaat van een goedkeurende verklaring van een accountant.
5. De Stichting kan bij hoge uitzondering het college schriftelijk en met redenen omkleed uitstel van maximaal vier weken vragen voor het uitbrengen van de hiervoor genoemde verslagen. Dit verzoek moet uiterlijk zes weken voor het verstrijken van de hiervoor genoemde datum bij het college worden ingediend. Uiterlijk zes weken na ontvangst van het verzoek om uitstel beslist het college of het verzoek wordt ingewilligd.

Artikel 13. Vaststelling BIZ-subsidie en eindafrekening

1. Binnen dertien weken na ontvangst van het jaarverslag stelt het College de hoogte van de BIZ-subsidie over het voorgaande subsidiejaar definitief vast.
2. Wanneer een deel van de BIZ-subsidie niet is besteed, wordt dit verschoven naar de volgende periode.
3. Wanneer het vastgestelde bedrag hoger is dan het verstrekte voorschot, zal de Gemeente het verschil binnen drie weken na definitieve vaststellingsbeschikking aan de Stichting uitbetalen.
4. Wanneer (bijvoorbeeld door oninbare posten of gehonoreerde bezwaar- en beroepschriften) het vastgestelde bedrag lager is dan het verstrekte voorschot, zal dit verschil worden verrekend met de uit te betalen subsidie van het dan lopende subsidiejaar, dan wel zal de Stichting het verschil binnen drie weken na definitieve vaststellingsbeschikking aan de gemeente betalen.
5. Wanneer de Stichting kennelijk in gebreke blijft bij de uitvoering van het activiteitenplan, kan het College in overleg met de Stichting besluiten het vast te stellen subsidiebedrag daarop aan te passen.

Artikel 14. Beëindiging van de BIZ

1. De Stichting kan de gemeente, indien zij voldoet aan de voorwaarden die worden genoemd in artikel 6 van de Wet, verzoeken de Verordening Bedrijveninvesteringszone Korenkwartier Arnhem 2022-2026 in te trekken.
2. Indien de gemeenteraad daartoe besluit:

   a. stopt de subsidieverstrekking met ingang van de datum van het intrekken van de verordening;

   b. zal de eindafrekening plaatsvinden naar deze datum met dien verstande, dat indien een batig saldo overblijft, dit door de Stichting conform haar statuten zal worden besteed, indien een tekort overblijft, dit voor rekening van de Stichting blijft;

   c. wordt deze overeenkomst na de eindafrekening ontbonden.

Artikel 15. Overleg

Partijen overleggen ten minste twee keer per jaar over de voortgang van de uitvoering van het activiteitenplan. De Gemeente neemt het initiatief tot deze gesprekken.

Artikel 16. Geschillen

Partijen zullen eventuele geschillen die voortvloeien uit deze overeenkomst voorleggen aan een door hen gezamenlijk te benoemen mediator. Zij zullen de kosten van deze mediation delen. Wanneer deze mediation niet tot een oplossing tussen partijen leidt, zijn zij vrij het geschil aan de daartoe bevoegde rechter voor te leggen.

Artikel 17. Slotbepaling

Deze overeenkomst laat onverlet het omtrent subsidies bepaalde in de Algemene wet bestuursrecht.

Aldus in drievoud opgesteld en ondertekend te Arnhem op 30 november 2021.

De gemeente Arnhem,

Heleen Sauer

Programmamanager Vitale Economie

De Stichting Bedrijveninvesteringszone Korenkwartier i.o,

N.M.T.K. Verheij, G.J. Ubeda en L. Bronsema-de Zoete,

Voorzitter, penningmeester, secretaris

Bijlage: Activiteitenplan Bedrijveninvesteringszone Korenkwartier 2022-2026

Datum: 16 november 2021
Betreft: Verzoek agenderen BIZ Korenkwartier voor raad december 2021

Geachte leden van de gemeenteraad,

Eind september 2019 heeft u ingestemd met een onderzoek naar de oprichting van een bedrijveninvesteringszone (BIZ) in het Korenkwartier. Het streven was om de BIZ op te richten per 1 januari 2021. Door de impact van Covid-19 moest het initiatief voor een BIZ met een jaar worden uitgesteld en hierover hebben wij u per brief dd. 28 oktober 2020 geïnformeerd.

Na nogmaals een lange lockdown door Covid-19 in 2021 hebben de ondernemers in het Korenkwartier opnieuw de schouders onder de BIZ gezet. Wij hebben een BIZ-plan gemaakt waarmee ondernemers en vastgoedeigenaren van leegstaande panden in het Korenkwartier jaarlijks € 130.000 investeren in het verbeteren van het gebied. Zowel op veiligheid, schoon & heel, sfeer & beleving en toegankelijkheid en tot slot op marketing & promotie. Een plan waarmee we het economisch functioneren willen verbeteren, de aantrekkingskracht willen vergroten en waarmee we zorgen voor een aantrekkelijk ondernemersklimaat en een prettige verblijfs- en leefomgeving.

Het draagvlak onder de ondernemers voor dit BIZ-plan is groot. De afgelopen tijd hebben wij 51 (!) handtekeningen opgehaald tijdens de informele draagvlakmeting van ondernemers in het Korenkwartier die de BIZ steunen. En een aantal anderen staan op het punt om te tekenen voor de BIZ. Op dit resultaat zijn wij om verschillende redenen trots:

1. Alle maatregelen door Covid-19 hakken er enorm in, zowel financieel als emotioneel, maar desondanks staan deze ondernemers op om gezamenlijk te investeren in een mooier en beter Korenkwartier.
2. Het is niet eenvoudig gebleken om de juiste personen bij elke onderneming te vinden. De gegevens vanuit gemeentelijke belastingen zijn niet altijd volledig of juist. Het kost mede daardoor soms heel veel tijd om de juiste personen te bereiken. Met name de vastgoedeigenaren blijken lastig te bereiken (in onze BIZ worden eigenaren van leegstaande panden betrokken). Die ervaring wordt gedeeld door VECA die bezig zijn met een BIZ-initiatief voor vastgoedeigenaren in de binnenstad van Arnhem. Het bereiken van vastgoedeigenaren en het vergroten van het draagvlak geven we niet op, maar dit kost tijd en die tijd hebben we nu niet meer.
3. 51 handtekeningen is 47% van alle bijdrageplichtingen in het gebied die de plannen voor de BIZ steunt. Daarmee is de verwachting dat we kunnen voldoen aan de criteria die de Wet op de bedrijveninvesteringszones stelt aan de instelling van een BIZ (wettelijke eisen voor de formele draagvlakmeting).

Dit resultaat van de informele draagvlakmeting hebben wij ook gedeeld met wethouder Roelofs. Hij heeft aangegeven dat dit percentage voor hem onvoldoende is om de BIZ-verordening als college aan u als raad voor te stellen. Hierover wordt nog een raadsinformatiebrief gestuurd. In het licht van het coalitieakkoord en het raadsbesluit van sept 2019 waarin gesteld wordt dat het draagvlak onder ondernemers hoger moet zijn dan de wettelijke percentages (er is destijds gesproken over een

percentage van 60% voorstanders) begrijpen we de afweging van wethouder Roelofs, maar dit betekent dat de BIZ Korenkwartier gelijk met een heel jaar moet worden uitgesteld. De landelijke BIZ-wetgeving stelt namelijk dat een BIZ-verordening vóór 31 december door de gemeenteraad moet zijn vastgesteld om per 1 januari van het volgende jaar van start te gaan (mits een positieve uitkomst van de formele draagvlakmeting die plaatsvindt na vaststelling van de verordening). Wel heeft wethouder Roelofs aangegeven het resultaat van de informele draagvlakmeting met u te delen en de beslissing over het wel of niet doorgaan met dit BIZ-initiatief in 2021 aan u te laten. Daarom richten wij ons direct tot u.

Tot slot zijn wij van mening dat 60% sowieso moeilijk haalbaar is. Er zijn soms bijzondere omstandigheden waardoor een ondernemer niet kan/wil tekenen, bijvoorbeeld een aankomende verhuizing of een ondernemer die nog in verbouwing is voor opening van een nieuwe zaak. Daarnaast is nooit iedereen voorstander van een BIZ en heb je in ieder gebied te maken met freeriders en tot slot lukt het niet, ondanks allerlei inspanningen, om iedereen te bereiken. Daarom gelden er ook andere percentages in de formele draagvlakmeting die vastgelegd zijn in de BIZ-wet.

Wij vragen u..
Schuif deze 51 handtekeningen en een investering voor de komende 5 jaar van € 130.000 per jaar niet opzij. Juist met maatregelen tegen het coronavirus heeft het Korenkwartier deze impuls nodig. We willen het Korenkwartier (positief) op de kaart blijven zetten. Wij vragen u daarom als raad om alsnog de BIZ-verordening te agenderen voor de raadsvergadering van december 2021. Wij zijn overtuigd van de meerwaarde van een BIZ voor het Korenkwartier. Misschien nu nog wel meer dan ooit!

Voor vragen kunt u contact opnemen met Brechtje Schildkamp van Seinpost Adviesbureau die ons de afgelopen tijd ondersteund heeft bij de BIZ. Zij is bereikbaar op 06-1037 2979 en b.schildkamp@seinpost.com.

Met vriendelijke groet,

Samenwerkingscommissie BIZ Korenkwartier
Nicolette Verheij, vastgoedeigenaar
Liesbeth de Zoete, horecaondernemer
Stanley Coolen, horecaondernemer
Remco Ubeda, horecaondernemer
Wouter Janssen, horecaondernemer
Christiaan Zevenbergen, adviseur OVK

ACTIVITEITENPLAN
BEDRIJVENINVESTERINGSZONE KORENKWARTIER 2022 - 2026

BIZ KORENKWARTIER

Inhoudsopgave

1. Voorwoord 3

2. Inleiding 4
   - 2.1. De meerwaarde van de BIZ
   - 2.2 De BIZ Korenkwartier

3. Doelstellingen en activiteiten 7

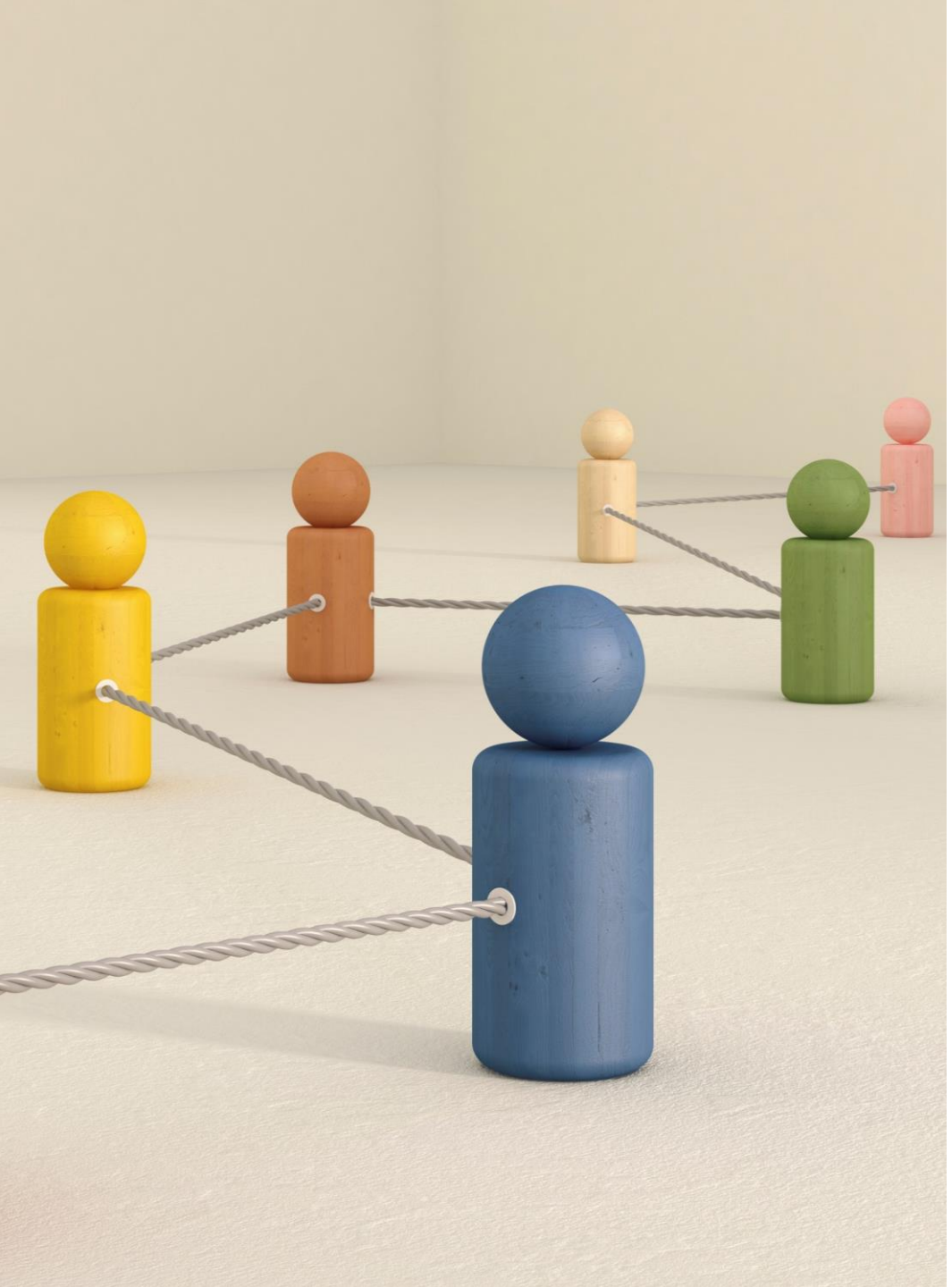
4. Bijdrageplichtigen 10

5. Organisatie en werkwijze 11

6. Begroting 12
   - 6.1 Inkomsten
   - 6.2 Uitgaven

Bijlage 1. Vrijstellingen 15

1. Voorwoord

Om het Korenkwartier te versterken, moeten wij als ondernemers samenwerken. Met het oprichten van een bedrijveninvesteringszone (BIZ) willen wij gezamenlijk werken aan de aantrekkelijkheid en toekomstbestendigheid van het Korenkwartier. Dit activiteitenplan voor de BIZ biedt het kader voor gezamenlijke investeringen van ondernemers in het Korenkwartier voor de komende vijf jaar. We wensen u veel leesplezier.

Nicolette Verheij (Voorzitter)
Liesbeth de Zoete (Secretaris)
Remco Ubeda (Penningmeester)
Stanley Coolen (Algemeen lid)
Wouter Janssen (Algemeen lid)

2. Inleiding

2.1 De meerwaarde van de BIZ

Wat is een BIZ?

Per 1 januari 2015 is de Wet op de Bedrijveninvesteringzones (BIZ) een feit. Een BIZ is een afgebakend gebied (zoals een centrum of een bedrijventerrein) waarin ondernemers en/of vastgoedeigenaren samen investeren. Zij ontwikkelen daarvoor samen een plan om de kwaliteit van hun bedrijfsomgeving te verbeteren. Dit plan geeft inzicht in de activiteiten die worden opgepakt, de organisatie, de werkwijze en welke begroting daarbij hoort. Op het moment dat het plan kan rekenen op voldoende draagvlak, kunnen de ondernemers en/of vastgoedeigenaren de gemeente vragen om via een heffing de benodigde middelen bij elkaar te brengen.

Organisatiekracht en economisch sterkere gebieden door de BIZ

Het aantal BIZ'en in Nederland is de afgelopen jaren flink gegroeid. Diverse onderzoeken onder BIZ'en laten de meerwaarde van dit 'instrument' zien (een BIZ is immers geen doel op zich). Samenvattend zorgt de BIZ voor meer organisatiekracht van ondernemers en/of eigenarencollectieven. Hierdoor slagen partijen er beter in om de (economische) kwaliteit en uitstraling van gebieden te verbeteren.

Activiteiten voor de BIZ

De activiteiten die door BIZ'en worden opgepakt, zijn zeer divers. Denk aan activiteiten rondom thema's als schoon, heel en veilig, extra groen(onderhoud), promotie, aankleding van het openbaar gebied en de inzet van professionele ondersteuning (bijvoorbeeld een centrummanager). Soms is de ondersteuning meer gericht op strategie, vaak ook is deze sterk operationeel van aard.

Door de BIZ-investeringen worden de gebieden aantrekkelijker, zichtbaarder (offline en online), netter en veiliger voor eigenaren en ondernemers. Een BIZ draagt ook bij aan een betere organisatie van ondernemers en eigenaren. De BIZ'en vertegenwoordigen de belangen van het gebied en maken het mogelijk om voor een langere periode (conform de looptijd van de BIZ) afspraken te maken met externe partners. Denk hierbij aan het afsluiten van scherpere contracten voor het laten ophalen van bedrijfsafval of voor (camera)beveiliging.

Profijt voor de ondernemer bepaalt de hoogte van de bijdrage

In veel BIZ'en wordt daarbij gekozen voor een vast tarief of een gedifferentieerd tarief op basis van de WOZ-waarde van een onroerende zaak. In dat laatste geval wordt er vaak gewerkt met een

basisbijdrage en een maximale bijdrage. Via een opslag op basis van (verschillen in) de WOZ-waarde dragen de zogenaamde bijdrageplichtigen dan bij. Een prima werkwijze die voor veel gebieden ook uitstekend werkt. De mogelijkheden om (nog meer) recht te doen in het verschil aan profijt dat ondernemers hebben van een BIZ, zijn echter veel breder. Zo is het mogelijk om ook onderscheid te maken naar type ondernemers. Zo wordt groen vaak belangrijker gevonden door een detaillist dan door een ondernemer met een reisbureau. Terwijl die laatste ook profijt heeft van een aansprekende vestigingsplaats met een klinkend imago. En horecabedrijven profiteren vaak direct van een evenement terwijl winkeliers pas later de positieve effecten bemerken (denk aan de bijdrage aan een positieve beeldvorming). De BIZ biedt de mogelijkheid om daar in de tariefstelling rekening mee te houden.

Daarnaast kan er ook een onderscheid gemaakt worden in het type gebied waar een tarief (of een combinatie van tarieven) voor geldt. Daarmee worden de mogelijkheden om ‘te spelen’ met de bijdrage nog verder vergroot waarmee optimaal ingespeeld kan worden op de meerwaarde die de BIZ levert voor verschillende groepen ondernemers in verschillende type (deel)gebieden.

Profijt voor de ondernemer bepaalt de hoogte van de bijdrage

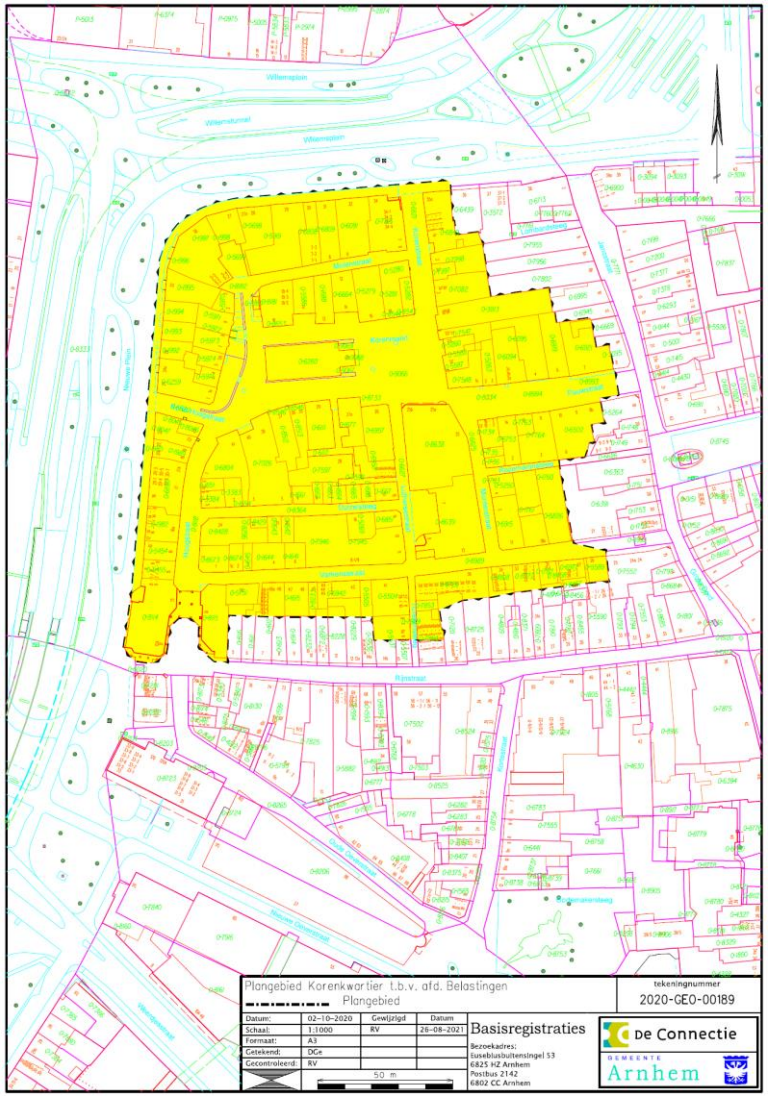
2.2 De BIZ Korenkwartier

In het Korenkwartier zien ondernemers ook kansen om via samenwerking in de vorm van een BIZ het functioneren van het Korenkwartier te versterken, met als doel: *het verbeteren van het economisch functioneren van het Korenkwartier, het vergroten van de aantrekkingskracht en het zorgen voor een aantrekkelijk ondernemersklimaat en een prettige verblijfs- en leefomgeving.*
Hiernaast is het werkingsgebied van de BIZ weergeven. De volgende hoofdstukken gaan nader in op de doelstellingen voor en activiteiten van de BIZ, de bijdrageplichtigen, de organisatie en werkwijze en de meerjarenbegroting.

Samenwerking met de gemeente Arnhem

De gemeente Arnhem is een belangrijke partner voor het Korenkwartier. Bij de totstandkoming van dit BIZ-plan zijn we samen opgetrokken met de gemeente. Ook bij de invulling van de activiteiten blijft de gemeente een belangrijke partner.

Figuur 1: Gebiedsafbakening BIZ Korenkwartier

Ambitie

Het Korenkwartier bruist de hele dag!

1.1 Doelstellingen en activiteiten

Onze ambitie

“Het Korenkwartier bruist de hele dag. Overdag door de bezoekers van de binnenstad die hun bezoek starten met een kopje koffie, ’s avonds door Arnhemmers die bij de foodcourt een hapje komen eten of een borrel drinken op een van de terrassen en ’s nachts door het uitgaanspubliek. De verschillende doelgroepen vermaken zich in goede en onderscheidende horecazaken en winkels. Het Korenkwartier is een gebied waar het zowel goed wonen, winkelen als goed uitgaan is. Het is er schoon, netjes en veilig en aantrekkelijk door haar inrichting én door de georganiseerde activiteiten. Het imago van het Korenkwartier heeft hierdoor een positieve impuls gekregen en via bijzondere promotieacties weet het Korenkwartier steeds meer consumenten te trekken. Dat merken ook de ondernemers aan hun financiële resultaten. Door de structurele samenwerking van alle betrokken partijen is het Korenkwartier hét horecagebied van Arnhem geworden en ver daarbuiten”.

De BIZ Korenkwartier heeft als doel*: het verbeteren van het economisch functioneren van het Korenkwartier, het vergroten van de aantrekkingskracht en het zorgen voor een aantrekkelijk ondernemersklimaat en een prettige verblijfs- en leefomgeving.*
Om dit te bereiken, willen we activiteiten oppakken die bijdragen aan:

- Een representatief, aantrekkelijk, schoon en veilig Korenkwartier voor bezoekers en ondernemers;
- Een betere bereikbaarheid en toegankelijkheid van het Korenkwartier;
- Een betere bekendheid en imago van het Korenkwartier zodat we nieuwe doelgroepen kunnen aantrekken en consumenten ons beter weten te vinden gedurende de hele dag;
- Het vergroten van de zichtbaarheid en de bekendheid van de aanwezige bedrijven in het Korenkwartier onder gasten en klanten;
- Een betere samenwerking met de gemeente, de samenwerkingspartners in de Arnhemse binnenstad, de vastgoedeigenaren van het Korenkwartier en uiteraard tussen de ondernemers onderling.

Op de volgende pagina staat uitgewerkt welke activiteiten we oppakken om deze doelen te bereiken.

Extra inzet bovenop de activiteiten van de gemeente

Onze activiteiten voor de BIZ zijn ten alle tijden complementair aan de activiteiten die de gemeente reeds uitvoert in/voor het BIZ-gebied. De BIZ-activiteiten zijn bedoeld als aanvullend op de activiteiten van de gemeente. Dit wil zeggen, dat de BIZ-activiteiten nooit de activiteiten van de gemeente zullen vervangen. Door de krachten te bundelen met de gemeente, kunnen wij ons gezamenlijk inzetten voor een aantrekkelijk en toekomstbestendig Korenkwartier.

Activiteiten BIZ Korenkwartier

Schoon en heel

Voor een prettig bezoek aan het Korenkwartier is het belangrijk dat de omgeving schoon en netjes is. Wij willen daarom een gebiedsconciërge inzetten die zich bezig houdt met de aanpak van zwerfafval, volle afvalcontainers, overlast door fietsparkeren et cetera. Deze gebiedsconciërge loopt regelmatig een ronde door het Korenkwartier en pakt knelpunten ter plekke op. Daarnaast willen we de bestrating jaarlijks een keer extra schoonspuiten naast de jaarlijkse beurt door de gemeente.

Sfeer & beleving en toegankelijkheid

Om de toegankelijkheid en de routing naar het Korenkwartier te verbeteren willen we aantrekkelijke entrees realiseren. Bijvoorbeeld door het plaatsen van toegangspoorten of door de aankleding van de entrees. Daarnaast willen we de bewegwijzering en looproutes richting het Korenkwartier verbeteren. Bijvoorbeeld de aantrekkelijkheid van het Willemplein voor de route vanaf het centraal station en Luxor Live. Hiermee willen we de vindbaarheid van het Korenkwartier vergroten en meer passanten naar het gebied trekken. Ook in het Korenkwartier zelf willen we de aantrekkelijkheid van het openbaar gebied verbeteren voor bezoekers. Dit doen we door het aankleden van de verschillende stegen en van de straten in het Korenkwartier. En door het aanleggen van extra groen en sfeerverlichting. Hiermee proberen we het verblijven in het Korenkwartier te stimuleren.

Promotie & marketing

Wij willen laten zien dat het Korenkwartier de hele dag een bezoek waard is en willen nieuwe doelgroepen aantrekken. Daarom organiseren we kleine evenementen en gaan we een marketingcampagne opzetten inclusief de inzet van ‘social media’ om de bekendheid van het Korenkwartier als gebied en de zichtbaarheid en de bekendheid van individuele bedrijven in het Korenkwartier te vergroten.

Veiligheid

Veiligheid is ontzettend belangrijk, zowel voor de ondernemer zelf, werknemers, bezoekers en bewoners van het Korenkwartier. Daarom zullen we op vrijdag- en zaterdagavond en -nacht sfeerkeepers inhuren die als gastheren/dames bezoekers welkom heten, maar ook op een gastvrije manier zorgen voor het naleven van de regels, waardoor het voor iedereen prettig verblijven is. Daarnaast zal het BIZ-bestuur deelnemen aan veiligheidsoverleg met gemeente en politie.

Professionele organisatie

Voor de concrete uitvoering van de BIZ-activiteiten willen we een Korenkwartier manager inhuren die het bestuur van de BIZ-stichting helpt en zorgt voor de communicatie richting alle betrokken ondernemers en samenwerking zoekt met vastgoedeigenaren en de gemeente door het organiseren van een Korencafé. Daarnaast hebben we perceptiekosten en kosten voor de accountant waar we rekening mee moeten houden. Tot slot zorgen ook voor een potje onvoorzien en is er een buffer opgenomen bedoeld voor gelden die niet geïnd kunnen worden of toegekende bezwaren.

4. Bijdrageplichtigen

Ondernemers zijn bijdrageplichtigen

Voor de BIZ Korenkwartier hebben we gekozen voor een gebruikers-BIZ. Dat betekent dat alle ondernemers werkzaam in een onroerende zaak gekarakteriseerd als niet-woning in het Korenkwartier vallen binnen de BIZ. De ondernemers hebben profijt van de activiteiten van de BIZ, omdat deze bijdragen aan een aantrekkelijke, toegankelijke, schone en veilige werkomgeving en een representatieve uitstraling richting bezoekers en werknemers. In de bijlage is een overzicht opgenomen van onroerend zaken die worden vrijgesteld van de BIZ.

Bijdrage per gebruiker

Bij de bepaling van de tarieven is rekening gehouden met het profijt dat de verschillende typen ondernemers hebben van de verschillende activiteiten. Hiervoor hanteren we verschillende tarieven voor verschillende typen bedrijven (gebruikers). Zo profiteren ondernemers in de horeca van de inzet van de sfeerkeepers, maar geldt dat niet voor de winkels en dienstverleners. Terwijl winkels en dienstverleners wel profijt hebben van een schone en nette omgeving en een positief imago voor het gebied. Bij de bepaling van de tarieven is verder rekening gehouden met de WOZ-waarde van het pand. Gebruikers van panden met een hogere waarde (door bijvoorbeeld omvang en ligging), dragen meer bij dan bedrijven met een lagere WOZ-waarde.

Wij hanteren een gedifferentieerde BIZ-bijdrage op basis van de WOZ-waarde van het pand voor horeca/ bioscoop, winkels en dienstverleners/kantoren/overig niet-woningen:

- Horeca, bioscoop: 0,4% van WOZ-waarde pand, met minimale bijdrage van €300 en maximale bijdrage van € 1.800 per jaar;
- Detailhandel: 0,3% van WOZ-waarde pand, met minimale bijdrage van €225 en maximale bijdrage van € 1.350 per jaar;
- Dienstverlener, kantoor, overige niet-woningen: 0,2% van WOZ-waarde pand, met minimale bijdrage van €150 en maximale bijdrage van € 900 per jaar.

Bijdrage bij leegstand

Indien een onroerende zaak op 1 januari van het kalenderjaar geen gebruiker kent, wordt de van de gebruiker te heffen BIZ-bijdrage geheven van de vastgoedeigenaar.

Aantal

De BIZ Korenkwartier telt anno september 2021 circa 109 bijdrageplichtigen.

Vrijwillige bijdrage

Ondernemers die geen onderdeel uitmaken van de BIZ, maar die wel graag mee willen doen, kunnen dat doen door vrijwillig een financiële bijdrage te leveren (zij krijgen dus geen aanslag van de belastingdienst).

5. Organisatie en werkwijze

Rechtsvorm

De samenwerking is georganiseerd in de vorm van een stichting onder de naam Stichting Bedrijveninvesteringszone Korenkwartier.

Termijn van werking

De BIZ kan worden opgericht voor de termijn van maximaal 5 jaar. Wij kiezen voor de maximale termijn.

Bestuur

Het bestuur is belast met het besturen van de stichting en uitvoering (doen) geven aan de doelstellingen vanuit het BIZ-plan. Het bestuur bestaat uit de volgende bestuurders:

- Nicolette Verheij (Voorzitter)
- Liesbeth de Zoete (Secretaris)
- Remco Ubeda (Penningmeester)
- Stanley Coolen (Algemeen lid)
- Wouter Janssen (Algemeen lid)

Het bestuur stelt een BIZ-plan met meerjarenbegroting op voor de periode van de BIZ (2022 t/m 2026). Dit plan ligt nu voor u. Op basis van deze begroting worden jaarplannen opgesteld, die worden uitgevoerd onder verantwoordelijkheid van het bestuur.

Werkwijze

De bijdrageplichtigen worden met een regelmatige nieuwsbrief en via bijeenkomsten geïnformeerd over de uitvoering van de BIZ-activiteiten. Belangenbehartiging is geen onderdeel van de BIZ, daarvoor zijn diverse ondernemersverenigingen actief in het gebied. Het BIZ-bestuur treedt wel in overleg met de gemeente en andere stakeholders over zaken die direct gerelateerd zijn aan de doelstellingen en activiteiten van de BIZ.

Ondersteuning

Het bestuur wordt ondersteund door de Korenkwartier manager. De Korenkwartier manager is belast met de (coördinatie van de) uitvoering van de BIZ-activiteiten en draagt zorg voor de professionele werking van de BIZ. Daarnaast wordt het bestuur waar mogelijk ondersteund door andere ondernemers door middel van nader op te richten werkgroepen.

Verantwoording

Het BIZ-bestuur zorgt voor de uitvoering van de afgesproken activiteiten en voor een jaarlijkse verantwoording hierover aan alle bijdrageplichtige ondernemers, evenals aan de gemeente.

6. Begroting

6.1 Inkomsten

BIZ-subsidie

De verwachte BIZ-subsidie is € 131.000 per jaar. De door de gemeente uit te keren BIZ subsidie bestaat uit de opbrengst van de heffing onder de bijdrageplichtigen verminderd met de perceptiekosten die de gemeente rekent (perceptiekosten zijn de handelingskosten voor de gemeente). De perceptiekosten bedragen € 1.650 per jaar. De BIZ-subsidie is niet met BTW belast.

Deze inkomsten worden mogelijk aangevuld met vrijwillige bijdragen van ondernemers, sponsoring, subsidies of overige inkomsten.

6.2 Uitgaven

De uitgaven in de tabel op pagina 14 hebben betrekking op de in dit BIZ-plan genoemde activiteiten. In totaal bedragen de kosten hiervoor € 131.000 per jaar.

Buffer

De begroting bevat een jaarlijkse buffer van circa 3% van de totale kosten per jaar voor de gevolgen van gelden die niet geïnd kunnen worden en toegekende bezwaren.

Prioriteiten

Aan het begin van de looptijd van de BIZ ligt de prioriteit bij het vergroten van de aantrekkelijkheid van de openbare ruimte in het gebied door het realiseren van aantrekkelijke entrees en looproutes. En het opzetten van een marketingcampagne en het organiseren van kleine evenementen. In het tweede deel van de looptijd wordt een groot deel van het budget ingezet voor de sfeerkeepers.

Tempo van de uitgaven

Het tempo van de uitgaven voor activiteiten is zo uitgespreid dat de uitgaven de inkomsten per jaar niet overtreffen en op het eind van de periode (afgezien van de buffer, zie vorig punt) op een saldo van nul eindigen. Mocht door omstandigheden aan het eind van een subsidieperiode een deel van de op die periode betrekking hebbende BIZ-subsidie niet zijn besteed, kan na instemming van de gemeente dat deel worden verschoven naar een volgende periode.

Omzetbelasting

De BIZ-stichting kan de omzetbelasting (BTW) die drukt op de uitgaven, terugvorderen indien alle bijdrageplichtigen BTW aftrek hebben. Indien er bijdrageplichtigen zijn zonder BTW aftrek, komen uitgaven ter grootte van hun aandeel in de BIZ-bijdragen niet voor aftrek in aanmerking. Met de Rijksbelastingdienst (RBD) wordt de omzetbelastingstatus van de BIZ-stichting afgestemd.

Bij werken in de openbare ruimte, waarvan het bezit later over gaat in handen van de gemeente kan de omzetbelasting voor compensatie in aanmerking komen als deze past in de wet- en regelgeving van het BTW compensatiefonds.

Uitgaven

**Grote evenementen, zoals Koningsdag en Airborne Festival, maken géén onderdeel van de BIZ Korenkwartier. Dit zal door de betrokken ondernemers zelf worden georganiseerd en betaald.*

ACTIVITEITEN BIZ-PLAN	2022	2023	2024	2025	2026
SCHOON & HEEL • GEBIEDSCONCIËRGE • EXTRA KEER SCHOONSPUITEN BESTRATING	€15.000	€15.000	€15.000	€15.000	€15.000
SFEER & BELEVING EN TOEGANKELIJKHEID • AANTREKKELIJKE ENTREES • BEWEGWIJZERING EN LOOPROUTES • GROEN EN SFEERVERLICHTING • AANKLEDING OPENBARE RUIMTE	€ 55.000	€30.000	€5.000	€5.000	€5.000
PROMOTIE & MARKETING* • KLEINE EVENEMENTEN • MARKETINGCAMPAGNE • INZET SOCIAL MEDIA	€25.000	€20.000	€15.000	€15.000	€15.000
VEILIGHEID • SFEERKEEPERS • VEILIGHEIDSOVERLEG	-	€ 30.000	€ 60.000	€ 60.000	€ 60.000
PROFESSIONELE VERENIGING • ORGANISEREN KORENCAFE • INZET COMMUNICATIEMIDDELEN • KORENKWARTIER MANAGER	€30.000	€30.000	€30.000	€30.000	€30.000
ADMINISTRATIEKOSTEN • ACCOUNTANTSKOSTEN • PERCEPTIEKOSTEN	€ 2.000	€2.000	€2.000	€2.000	€2.000
ONVOORZIEN • ONINBARE BIZ-BIJDRAGEN • ONVOORZIEN	€ 4.000	€4.000	€4.000	€4.000	€4.000
TOTAAL	**€ 131.000**	**€ 131.000**	**€ 131.000**	**€ 131.000**	**€ 131.000**

Bijlage 1. Vrijstellingen

- voor de land- of bosbouw bedrijfsmatig geëxploiteerde cultuurgrond, daaronder mede begrepen de open grond, alsmede de ondergrond van glasopstanden, die bedrijfsmatig aangewend wordt voor de kweek of teelt van gewassen, zonder daarbij de ondergrond als voedingsbodem te gebruiken;
- glasopstanden, die bedrijfsmatig worden aangewend voor de kweek of teelt van gewassen, voor zover de ondergrond daarvan bestaat uit de in onderdeel a bedoelde grond;
- onroerende zaken die in hoofdzaak zijn bestemd voor de openbare eredienst of voor het houden van openbare bezinningssamenkomsten van levensbeschouwelijke aard, een en ander met uitzondering van delen van zodanige onroerende zaken die dienen als woning;
- één of meer onroerende zaken die deel uitmaken van een op de voet van de Natuurschoonwet 1928 aangewezen landgoed dat voldoet aan de voorwaarden genoemd in artikel 8 van het Rangschikkingsbesluit Natuurschoonwet 1928, met uitzondering van de daarop voorkomende gebouwde eigendommen;
- natuurterreinen, waaronder mede worden verstaan duinen, heidevelden, zandverstuivingen, moerassen en plassen, die door rechtspersonen met volledige rechtsbevoegdheid welke zich uitsluitend of nagenoeg uitsluitend het behoud van natuurschoon ten doel stellen, beheerd worden;
- openbare land- en waterwegen en banen voor openbaar vervoer per rail, een en ander met inbegrip van kunstwerken;
- waterverdedigings- en waterbeheersingswerken die worden beheerd door organen, instellingen of diensten van publiekrechtelijke rechtspersonen, met uitzondering van de delen van zodanige werken die dienen als woning;
- werken die zijn bestemd voor de zuivering van riool- en ander afvalwater en die worden beheerd door organen, instellingen of diensten van publiekrechtelijke rechtspersonen, met uitzondering van de delen van zodanige werken die dienen als woning;
- werktuigen die van een onroerende zaak kunnen worden afgescheiden zonder dat beschadiging van betekenis aan die werktuigen wordt toegebracht en die niet op zichzelf als gebouwde eigendommen zijn aan te merken;
- onroerende zaken voor zover die bestemd en in gebruik zijn voor de publieke dienst van de gemeente;
- straatmeubilair, waaronder begrepen alle zodanige gebouwde eigendommen - niet zijnde gebouwen - welke zijn geplaatst voor het belang van het publiek, ten dienste van het verkeer of ter verfraaiing van de gemeente, zoals lichtmasten, verkeersinstallaties, standbeelden, monumenten, fonteinen, banken, abri's, hekken en palen;

- plantsoenen, parken en waterpartijen, die bij de gemeente in beheer zijn of waarvan de gemeente het genot heeft krachtens eigendom, bezit of beperkt recht, met uitzondering van delen van zodanige onroerende zaken die dienen als woning;
- begraafplaatsen, urnentuinen en crematoria, met uitzondering van delen van zodanige onroerende zaken die dienen als woning;
- onroerende zaken voor zover die bestemd en in gebruik zijn voor het geven van onderwijs;
- onroerende zaken die worden beheerd door een vereniging of stichting die geen onderneming drijft, voor zover die objecten bestemd en in gebruik zijn voor het geven van onderwijs, voor club- en buurthuiswerk, voor de beoefening van sport, kunst of cultuur, of voor andere activiteiten van sociale of culturele aard;
- onroerende zaken voor zover die bestemd en in gebruik zijn voor de publieke dienst ter zake van brandweerzorg, rampenbeheersing, crisisbeheersing, geneeskundige hulpverlening in de regio en de handhaving van de openbare orde en veiligheid;
- onroerende zaken voor zover die bestemd en in gebruik zijn voor de elektriciteitsvoorziening (trafo's) en (tele)communicatie;
- onroerende zaken voor zover die bestemd en in gebruik zijn voor opslag/distributie.

BIZ KORENKWARTIER

Geachte leden van de gemeenteraad,

Mijn naam is Stefan van Aarle, sinds 2019 directeur van de VECA. Ik sta hier om namens de vereniging een oproep te doen de BIZ Korenkwartier te ondersteunen, maar daarnaast om in de toekomst meer BIZzen mogelijk te maken. Bijvoorbeeld voor de vastgoedeigenaren in de binnenstad.

In juli 2015 is de Vereniging Eigenaren Citycenter Arnhem (VECA) opgericht. De doelstellingen geformuleerd bij de start:
a) Een sterk lokaal vastgoednetwerk in de Arnhemse binnenstad;
b) Belangenbehartiging vastgoed in de Arnhemse binnenstad;
c) Gezamenlijke acquisitiekracht;
d) Samen met de andere stakeholders werken aan een stevige verbeteragenda voor de binnenstad;
En de rode draad hierbij: Arnhem weer terugbrengen in de Top 10 van meest aantrekkelijke binnensteden.

De VECA is ook een grote trekker geweest van een vernieuwde vorm van binnenstadsmanagement, vormgegeven via het Platform Binnenstad Arnhem (PBA). De nieuwe samenwerking heeft duidelijk voor elan gezorgd in de binnenstad. Er is een toename van projecten die de aantrekkelijkheid van de binnenstad versterken en het PBA is een gewaardeerd gesprekspartner van de gemeente bij ontwikkelingen in de binnenstad.

Maar er zijn ook nog volop uitdagingen. Er moet steeds meer uit de kast worden gehaald om bezoekers te blijven trekken en te blijven binden aan de binnenstad. De keuzemogelijkheden van de consument groeien en ook de concurrentie zit niet stil. Een onderscheidende binnenstad is geen vanzelfsprekendheid. Daar moet volop voor geïnvesteerd worden. Als vastgoedeigenaren willen wij onze verantwoordelijkheid nemen. De gevolgen van de corona pandemie zorgen nog eens voor extra urgentie. Vandaar het opstellen van een Herstelplan voor de binnenstad dat u inmiddels bekend is.

Helaas is de financiering van projecten een uitdaging. Er is volop ambitie maar te weinig geld. De laatste maanden zijn daarom door onze vereniging verkennende onderzoeken gestart naar een methode om meer projecten uit het Herstelpan uit te voeren. Wij zien de wet op de Bedrijven InvesteringsZone als een middel om dit doel te bereiken, namelijk fors meer vastgoedeigenaren binden aan de samenwerking in de binnenstad met financieel commitment om meer te investeren in projecten in de binnenstad.

Arnhem is zeker niet het eerste centrum dat aan de slag gaat met een BIZ. Eind dit jaar zijn er in Nederland ruim 300 BIZzen ingevoerd die zich richten op een centrum. Inmiddels neemt het aantal BIZzen waar vastgoedeigenaren in participeren snel toe. Het zijn er nu circa 50. In grote binnensteden zoals Eindhoven, Tilburg en Deventer zijn de laatste jaren zeer goede ervaringen opgebouwd met BIZzen voor vastgoedeigenaren. Er wordt daardoor meer geïnvesteerd, bijvoorbeeld in bestrijding van leegstand, in marketing en de aantrekkelijkheid van de openbare ruimte. Het bestuur van de VECA ziet de start van een BIZ als hét middel om de impact van de vastgoedeigenaren in de binnenstad te vergroten.

Dat doel hadden wij al gerealiseerd willen hebben. Echter, de corona pandemie zorgt inmiddels voor twee jaar vertraging. Eigenaren informeren is een ware uitdaging in deze tijden. In de tussentijd hebben wij echter niet stil gezeten. Er zijn inmiddels verschillende scenario’s uitgewerkt hoe de BIZ opgezet kan worden en daaruit is een keuze gemaakt. Ook is het concept plan van aanpak gereed en hebben onze leden op de ALV unaniem ingestemd met deze route. Tot slot zijn door ons alle fracties uitgenodigd voor een voorlichting september jl. Verschillende fracties hebben daaraan gehoor gegeven, waarvoor dank.

Alles staat klaar om per 1-1-2023 jaarlijks ruim Euro 200.000 extra te investeren in de binnenstad. Dat is toch 1 miljoen Euro in 5 jaar.
Voor de volledigheid meld ik u ook dat de plannen van het Korenkwartier zijn afgestemd op die van VECA. Bijvoorbeeld als het gaat om de gebiedsbegrenzing. Zelf heb ik deelgenomen aan de werkgroep BIZ Korenkwartier.

Wij roepen de gemeenteraad op om in navolging van het Korenkwartier in de toekomst meer BIZzen mogelijk te maken. Het is noodzakelijk om de kwaliteit van de binnenstad en de samenwerking te versterken.

Dank voor uw aandacht.

Geachte leden van de gemeenteraad,

Ik ben blij dat ik voor u sta om u te vertellen over het initiatief voor een bedrijveninvesteringszone (een BIZ) voor het Korenkwartier. Blij, omdat de weg hiernaartoe niet eenvoudig was. U zult begrijpen dat door alle Corona-maatregelen de afgelopen 1,5 - 2 jaar voor ons als ondernemers niet eenvoudig zijn geweest en ook de komende periode is een periode van onzekerheid. En ondanks dat, sta ik nu toch voor u omdat wij inmiddels 56 handtekeningen hebben opgehaald van ondernemers en eigenaren van leegstaande panden (51%) die de BIZ steunen en dus zelf willen investeren in het Korenkwartier.

Met enige schroom gingen wij langs de ondernemers om hen te vragen of zij mee zouden willen doen aan de BIZ, dit omdat je hen vraagt om een lastenverzwaring in deze moeilijke tijd. Het ontroerde en maakte mij ook trots op mijn collega´s dat zoveel ondernemers in het gebied ja hebben gezegd.

En ik ben ook blij, omdat ik geloof dat we met de oprichting van deze BIZ de stap kunnen maken naar een professioneel samenwerkingsverband van ondernemers waarmee we structureel kunnen werken aan verbeteringen in het gebied, voor iedereen, dus niet alleen op de Korenmarkt, maar juist in het hele Korenkwartier. Daar gaan we voor!

De afgelopen periode hebben wij met ondernemers uit het Korenkwartier gewerkt aan een BIZ-plan (activiteitenplan) waarin onze plannen voor de komende 5 jaar staan. Plannen om de veiligheid te verbeteren, de aantrekkelijkheid van het Korenkwartier door aankleding met groen en verlichting en ook aan de slag te gaan de promotie van het gebied door kleine evenementen en een social media campagne. Wij zijn enthousiast en zien dat enthousiasme ook terug bij andere ondernemers.

Wij laten de kop niet hangen, maar willen juist de schouders eronder zetten. Wij willen zelf investeren in het Korenkwartier, om het economisch functioneren te verbeteren, de aantrekkingskracht te vergroten en te zorgen voor een prettige verblijfsomgeving voor bezoekers. Ik hoop dan ook van harte dat u ons als ondernemers ondersteunt door vandaag de verordening vast te stellen. Daarmee helpt u als gemeente ons als ondernemers om zelf aan de slag te gaan met het Korenkwartier! Wij gaan ervoor!

Dank voor uw aandacht.

RAADSKAMERADVIES

Informatief / Meningsvormend 1 – 8 december 2021

Raadsvoorstel " Verordening Bedrijveninvesteringszone Korenkwartier Arnhem 2022-2026"

Zaaknummer:	
Portefeuillehouder:	Van Dellen (collegiale vervanging van Roelofs)

Resultaat van bespreking:

Aanwezig
De raadsleden/fractievolgers Kraaijenbrink (AC), Visser (PvdA), Groot (CDA), De Groot (PvdD), Becker (CU), Brandts (D66), Prinsen (GroenLinks), Maref (VVD), Van Plateringen (AOP)
De fracties van de SP, DENK/VA en de PVV waren niet aanwezig.

Bespreking
De beraadslaging bestond uit twee onderdelen: een informatief deel met daarin twee insprekers en de meningsvormende 1 vergadering. Tijdens het informatief deel hebben ingesproken mevrouw de Zoete en mevrouw Schildkamp (namens de samenwerkingscommissie BIZ Korenkwartier) en de heer Van Aarle (directeur Vereniging Eigenaren Citycenter Arnhem). Vervolgens is de M1 behandeling gestart. Hierin gaven alle aanwezige fracties aan positief tegenover het voorstel te staan. De aan de portefeuillehouder gestelde vragen zijn beantwoord.

Conclusie
Aan het einde van de bespreking heeft de voorzitter geconcludeerd dat de M1 behandeling is afgerond en dat het voorstel kan worden doorgeleid voor besluitvorming op 22 december 2021.

De raadsadviseur,

M. Piscaer

De voorzitter,

S. van Ommen

GEMEENTE Arnhem

Besluit van	**8 december 2021**
Zaaknummer	**620540**

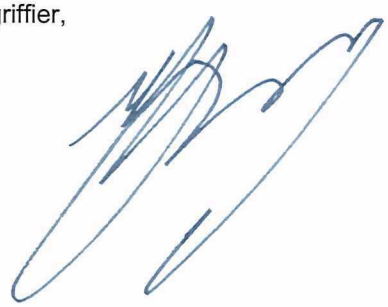
DE RAAD VAN DE GEMEENTE ARNHEM;

gelezen het voorstel van de Agendacommissie van 2 december 2021, Griffie nummer: 620540

besluit:

De concept-besluitenlijst van de raadsvergadering van 24 november 2021 vast te stellen.

De griffier,

De voorzitter,

RAADSVOORSTEL

Aan de gemeenteraad

Zaaknummer **623241**

ONDERWERP: Vaststellen van de concept-besluitenlijst van de vergadering van 24 november 2021

Voorstel

De Agendacommissie stelt u voor de concept-besluitenlijst van de raadsvergadering van 24 november 2021 vast te stellen.

Bijlage

- concept-besluitenlijst van de raadsvergadering van 24 november 2021

Arnhem GEMEENTE

Besluit van	**8 december 2021**
Zaaknummer	**623241**

DE RAAD VAN DE GEMEENTE ARNHEM;

gelezen het voorstel van de Agendacommissie van 2 december 2021, Griffie nummer: 623241

besluit:

De concept-besluitenlijst van de raadsvergadering van 24 november 2021 vast te stellen.

De griffier, De voorzitter,

BESLUITENLIJST VAN DE VERGADERING VAN DE
RAAD VAN DE GEMEENTE ARNHEM OP WOENSDAG 24 november 2021

De voorzitter: de heer Marcouch

De raadsgriffier: de heer Kersten

Aanwezig de leden: mevrouw Andeweg (D66), de heer Aydemir (DENK Verenigd Arnhem), de heer Becker (ChristenUnie), de heer Bouma (PvdA), de heer Çetintaş (SP), de heer Coenders (GroenLinks), de heer Combée (VVD), de heer Dayioğlu (GroenLinks), mevrouw Dobbe (SP), de heer Elfrink (SP), de heer Eliëns (Partij voor de Dieren), mevrouw Eppich (VVD), mevrouw Gemici (GroenLinks), de heer Greving (PvdA), de heer De Groot (Partij voor de Dieren), de heer Henzen (PVV), de heer Hutten (CDA), de heer Van Iperen (D66), mevrouw Kalthoff (VVD), mevrouw Koorn (CDA), de heer Kraaijenbrink (Arnhem Centraal), de heer Van der Laak (Arnhem Centraal), de heer Van der Loo (GroenLinks), de heer Loor (D66), de heer Loos (VVD), mevrouw Manders (Arnhem Centraal), de heer Maref (VVD), mevrouw Navis (GroenLinks), mevrouw Nede (ChristenUnie), mevrouw Van Ommen (D66), mevrouw Pape (VVD), de heer Prinsen (GroenLinks), mevrouw Simonis (GroenLinks), de heer Usta (DENK Verenigd Arnhem), de heer Venhoek (D66), de heer Visser (PvdA), mevrouw De Vries (PvdA), de heer Wiggers (Arnhemse Ouderen Partij)

Afwezig: de heer Verheij (PVV)

* De heer Prinsen en de heer Becker volgen de vergadering in quarantaine en zijn aanwezig bij het laatste deel (stemmingen) van de vergadering dat op digitale wijze plaatsvindt.

Begintijd vergadering : 20.00 uur
Eindtijd vergadering : 23.25 uur

BESLUITEN:
Agendapunt:

2.3 Vaststellen van de concept-besluitenlijst van de vergadering van 10 november 2021	Het voorstel is met algemene stemmen aangenomen.
2.4 Ingekomen stukken en ter inzage gelegde stukken voor de gemeenteraad	Het voorstel is met algemene stemmen aangenomen.
3.1 Wijziging regeling MGR sociaal domein Centraal Gelderland 2022	Het voorstel is met algemene stemmen aangenomen.
3.2 Aanpassen Gemeenschappelijke Regeling BVO DRAN	De motie "Passend vervoer voor iedereen" (21M279) van de fracties ChristenUnie, DENK Verenigd Arnhem en D66 is met 32 stemmen voor en 6 stemmen tegen aangenomen. Het voorstel is met 35 stemmen voor en 3 stemmen tegen aangenomen.
3.3 Eerste wijziging van de Verordening ambtelijke bijstand en fractieondersteuning 2018	Het voorstel is met algemene stemmen aangenomen.
4.1 Vaststellen: Verstedelijkingsstrategie Groene Metropool Arnhem Nijmegen Foodvalley	De motie "Groene metropoolregio met Europese ambities" (21M206) van de fracties CDA, VVD en D66 is met 32 stemmen voor en 6 stemmen tegen aangenomen. Het voorstel is met 32 stemmen voor en 6 stemmen tegen aangenomen.
4.2 Vaststellen: Gele Rijders Plein	Het amendement "Ontwerprichting 1: herstel monument Gele Rijdersplein" (21A51) van de fracties Arnhem Centraal, GroenLinks, VVD, PvdA, ChristenUnie, Partij voor de Dieren en DENK Verenigd Arnhem is met 35 stemmen voor en 3 stemmen tegen aangenomen. De motie "Extra ontmoeten op het Gele Rijders Plein" (21M191) van de fracties CDA, ChristenUnie, D66 en Arnhemse Ouderen Partij is met 36 stemmen voor en 2 stemmen tegen aangenomen. De motie "Aanvulling fietsparkeerplan" (21M198) van de fracties GroenLinks, Partij voor de Dieren, Arnhem Centraal, Arnhemse Ouderen Partij, DENK Verenigd Arnhem, PvdA en ChristenUnie is met algemene stemmen tegen aangenomen.

	De motie "Maak de beek mogelijk" (21M203) van de fracties D66 en CDA is met 37 stemmen voor en 1 stem tegen aangenomen. De motie "Het geld blijft voor de Jansbeek" (21M204) van de fracties D66 en CDA is met 15 stemmen voor en 23 stemmen tegen verworpen. Het voorstel is met 35 stemmen voor en 3 stemmen tegen aangenomen.
4.3 Vaststellen: Criteria waardevolle particuliere bomen	Het amendement "Baas in eigen tuin deel 2" (21A52) van de fracties VVD, D66, CDA en Arnhem Centraal is met 21 stemmen voor en 17 stemmen tegen aangenomen. De motie "Bomen tegen hittestress" (21M197) van de fracties VVD, D66, CDA en Arnhem Centraal is met 22 stemmen voor en 16 stemmen tegen aangenomen. Bij de stemming over het voorstel staken de stemmen. Het voorstel zal in een volgende vergadering opnieuw in stemming worden gebracht.
4.4 Intekenen regionale agenda 2022 Groene Metropoolregio	Het voorstel is met 32 stemmen voor en 6 stemmen tegen aangenomen.
4.5 Vaststellen: Voorontwerp-omgevingsvisie: Arnhem 2040	Het amendement "Raadsbesluit: puntjes op de i" (21A68) van de fractie Partij voor de Dieren is met 29 stemmen voor en 9 stemmen tegen aangenomen. Het amendement "Meest milieuvriendelijke alternatief" (21A69) van de fractie Partij voor de Dieren is met 31 stemmen voor en 7 stemmen tegen aangenomen. Het amendement "Beoordelingskader Nota Reikwijdte en Detailniveau" (21A70) van de fractie Partij voor de Dieren is met 29 stemmen voor en 9 stemmen tegen aangenomen. De motie "Vitale stad" (21M265) van de fractie VVD is met 29 stemmen voor en 9 stemmen tegen aangenomen. De motie "Ontwikkeling mogelijk maken" (21M266) van de fractie GroenLinks is met 24 stemmen voor en 14 stemmen tegen aangenomen. De motie "Een gezonde leefomgeving is een rookvrije leefomgeving" (21M267) van de fracties D66, Partij voor de Dieren, ChristenUnie en GroenLinks is met 28 stemmen voor en 10 stemmen tegen aangenomen. De motie "Consequenties in beeld" (21M277) van de fractie VVD is met 20 stemmen voor en 18 stemmen tegen aangenomen. De motie "Op weg naar flexibelere bedrijventerreinen" (21M278) van de fractie CDA is met 29 stemmen voor en 9 stemmen tegen aangenomen. De motie "Omgevingsvisie en burgerparticipatie" (21M280) van de fractie Arnhem Centraal is met 23 stemmen voor en 15 stemmen tegen aangenomen. De motie "Producten van de lokale nijverheid etaleren" (21M282) van de fractie ChristenUnie is met 11 stemmen voor en 27 stemmen tegen verworpen. Het voorstel is met 36 stemmen voor en 2 stemmen tegen aangenomen.

De raadsgriffier,

Jozef Kersten

De voorzitter,

Ahmed Marcouch

GEMEENTE Arnhem

Besluit van	8 december 2021
Zaaknummer	623241

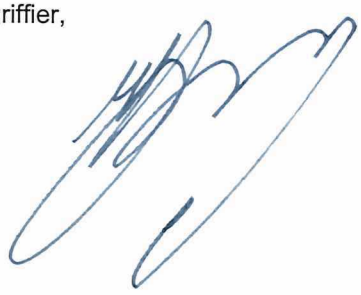
DE RAAD VAN DE GEMEENTE ARNHEM;

gelezen het voorstel van de Agendacommissie, d.d. 2 december 2021, zaaknummer: 623241

besluit:

De "Lijst van ingekomen Stukken" van 23 november 2021 tot en met 1 december 2021 vast te stellen.

De griffier,

De voorzitter,

RAADSVOORSTEL

Aan de gemeenteraad

Zaaknummer **623241**

ONDERWERP: Vaststellen van de lijst van ingekomen stukken voor de raadsvergadering van 8 december 2021

Voorstel

De Agendacommissie stelt u voor de "Lijst van Ingekomen Stukken" van 23 november 2021 tot en met 1 december 2021 vast te stellen.

Als raadslid kunt u de ingekomen stukken inzien via het Bestuurlijk Informatiesysteem (iBabs).

Bijlage

- Lijst van Ingekomen stukken (23 november 2021 tot en met 1 december 2021)

Arnhem GEMEENTE

Besluit van	8 december 2021
Zaaknummer	623241

DE RAAD VAN DE GEMEENTE ARNHEM;

gelezen het voorstel van de Agendacommissie, d.d. 2 december 2021, zaaknummer: 623241

besluit:

De "Lijst van ingekomen Stukken" van 23 november 2021 tot en met 1 december 2021 vast te stellen.

De griffier, De voorzitter,

Lijst van Ingekomen stukken (23 november 2021 tot en met 1 december 2021)			
Datum	**Afzender**	**Titel**	**Advies**
23-11-2021	Nederlandse Vereniging Voor Raadsleden	Herfstbrief aan Gemeenteraad	Voor kennisgeving aannemen
24-11-2021	Energiebox	Ondersteunen inwoners bij energiearmoede	Voor kennisgeving aannemen
24-11-2021	Jonge Socialisten Arnhem-Nijmegen	Internationale Studenten	Voor kennisgeving aannemen
25-11-2021	Kennisnetwerk Arnhem Nijmegen	In gebreke stelling	In handen stellen van de klachtencoördinator
25-11-2021	Deloitte	Boardletter 2021	Voor kennisgeving aannemen
01-12-2021	Stichting Knarrenhof Nederland	Knarrenhof Arnhem	Voor kennisgeving aannemen
01-12-2021	H. Bolwiender	Vraag aan het bestuur van de gemeente Arnhem om actie tegen de verkoop van sociale-sector-huurwoningen	Voor kennisgeving aannemen
01-12-2021	Platform Arnhemse Centrumring	Verzoek om een gesprek	Voor kennisgeving aannemen
01-12-2021	C. Nicolaas	Stop svp discriminatie in Arnhem	Voor kennisgeving aannemen
01-12-2021	Piratenpartij Delft	Principes voor digitale soevereiniteit, aan alle gemeenten in Nederland	Voor kennisgeving aannemen

GEMEENTE Arnhem

Wijziging van de APV Hoofdstuk 1, en afdelingen openbare inrichtingen en nachtverblijven

Voor de gemeenteraadsvergadering d.d.:	8 december 2021
Zaaknummer:	
Portefeuillehouder:	A. Marcouch

.

Aan de gemeenteraad, 30 november 2021

Het college stelt voor om de Algemene Plaatselijke Verordening plaats (APV) de komende tijd per thema te actualiseren. Het voorstel dat nu ter besluitvorming voorligt gaat over de definitiebepalingen (hoofdstuk 1) en de paragrafen die gaan over (para commerciële) horeca-inrichtingen en het nachtregister. Het zijn voornamelijk technische wijzigingen waarbij zo veel mogelijk is aangesloten bij de Modelverordening van de VNG.
De grootste inhoudelijke wijzigingen zijn:

- Een extra intrekkingsgrond opgenomen die ook in de Alcoholwet voorkomt. De burgemeester kan dan de APV-exploitatievergunning intrekken wanneer drie keer in twee jaar tijd de bijschrijving van nieuw aangemelde beheerders is geweigerd omdat deze beheerders niet aan de eisen van zedelijk gedrag voldoen (Artikel 2.3.1.9, tweede lid, sub g van de APV en artikel art. 31, derde lid onder b van de Alcoholwet);
- Er een weigeringsgrond opgenomen bij terrasvergunningen voor het geval de APV - exploitatievergunning wordt geweigerd. Het lijkt voor de hand te liggen dan ook de terrasvergunning te weigeren, maar het is juridisch van belang om dit expliciet te regelen. Het gaat hier immers over twee afzonderlijke vergunningen ook al kun je geen terras hebben zonder openbare inrichting. (Artikel 2.3.1.13, derde lid APV);
- Bij terrassen die niet voor een gevel worden geplaatst maar bijvoorbeeld op een plein, kan er sprake zijn van schaarse rechten. Een plein heeft immers fysiek gezien een beperkte omvang. Wanneer openbare inrichtingen een groter terras zouden willen hebben of er zich meer openbare inrichtingen aan het plein vestigen kan de ruimte op een bepaald moment schaars worden. Vandaar dat bij de terrasvergunningen een weigeringsgrond is toegevoegd voor samenlopende concurrerende aanvragen (artikel 2.3.1.13, vierde lid onder e van de APV);
- Er bestonden geen intrekkingsgronden voor terrassen (meer). Daarom zijn er de volgende intrekkingsgronden toegevoegd: bij intrekking van de APV -exploitatievergunning, aantasting woon- en leefklimaat, gewijzigde inzichten en handelen in strijd met voorschriften (artikel 2.3.1.13, vijfde lid van de APV).

Het Dagelijks Bestuur van de Agendacommissie heeft besloten dit voorstel direct, toe te voegen aan de agenda van de besluitvormende vergadering.

De raadsadviseur, De voorzitter,

J.G.M. Kersten C.J.M. Kalthoff

RAADSVOORSTEL

Aan de gemeenteraad

Zaaknummer 617355

Onderwerp: Wijziging van de APV Hoofdstuk 1, en afdelingen openbare inrichtingen en nachtverblijven

Voorstel

1. De Algemene Plaatselijke Verordening voor Arnhem te wijzigen conform bijgaand voorstel.

Inleiding

Op dit moment wordt bekeken of de Algemene Plaatselijke Verordening plaats (APV) nog 'up to date' is. De APV is een belangrijke verordening binnen de gemeente Arnhem. In deze APV staan de wettelijke regels, die alleen in de gemeente Arnhem van kracht zijn. In de APV worden regels gegeven die onder meer gaan over de openbare orde en veiligheid, overlast, de openbare ruimte, milieu en natuurschoon. Omdat de APV een omvangrijke regeling is, wordt u de komende tijd per thema gevraagd om in te stemmen met de voorgestelde wijzigingen.

Het voorstel dat nu voor u ter besluitvorming voorligt gaat over de definitiebepalingen (hoofdstuk 1) en de paragrafen die gaan over (paracommerciële) horeca-inrichtingen en het nachtregister.

Voor de definitiebepalingen is vooral van belang geweest zo veel mogelijk aan te sluiten bij de definities van de Modelverordening van de VNG (hierna: Modelverordening). Dit is belangrijk omdat dan - meer dan nu – rechterlijke uitspraken van gemeenten die modelbepalingen hebben, één-op-één te gebruiken zijn in de Arnhemse situaties. We gaan dan immers uit van dezelfde wettelijke basis. Verder is het onderhoud van de APV dan gemakkelijker. De VNG geeft aan gemeenten aan wanneer er vanwege actualiteiten of nieuwe inzichten een wijziging van de (Model)verordening plaats moet/kan vinden en geeft hierbij een concreet voorbeeld hoe dat zou kunnen.

Ook bij de paragraaf over paracommerciële horeca-inrichtingen is geprobeerd zoveel mogelijk aan te sluiten bij de Modelverordening. De bepalingen over het nachtregister zijn één-op-één overgenomen uit de Modelverordening. Hierbij vinden geen belangrijke inhoudelijke wijzigingen plaats, zij zijn technisch van aard.

Bij de paragraaf over horeca-inrichtingen bevat het voorstel wel inhoudelijke wijzigingen. Bij het maken van het voorstel voor deze paragraaf zijn de ervaringen van de afdeling Vergunningen en Handhaving, het programma Veiligheid en de afdeling Juridische Zaken meegenomen. Tevens is er overleg geweest met de politie. In deze paragraaf is zoveel mogelijk aangesloten bij de modelverordening. Soms is het echter noodzakelijk om vanwege lokale keuzes en situaties, bepalingen te niet (helemaal) over te nemen of het model aan te vullen. Meer technisch is dat namen van wetten in de APV zijn aangepast,

Gemeente Arnhem

omdat er nog oude benamingen in de artikelen stonden. De Drank- en Horecawet heet sinds 1 juli jl. Alcoholwet. Deze wet spreekt ook niet meer van horeca-inrichtingen, maar openbare inrichtingen. Het voorstel voorziet overigens niet in het regelen van nieuwe extra (keuze) mogelijkheden die de gemeente op grond van de Alcoholwet heeft gekregen, hierover ontvangt u later bericht.

In de bijgaande WAS-WORDT overzichten kunt u de huidige tekst en de voorgestelde wijzigingen vinden. De grootste inhoudelijke wijzigingen zijn:

- Er is een extra intrekkingsgrond opgenomen die ook in de Alcoholwet voorkomt. De burgemeester kan dan de APV exploitatievergunning intrekken wanneer drie keer in twee jaar tijd de bijschrijving van nieuw aangemelde beheerders is geweigerd omdat deze beheerders niet aan de eisen van zedelijk gedrag voldoen (Artikel 2.3.1.9, tweede lid, sub g van de APV en artikel art. 31, derde lid onder b van de Alcoholwet);
- Er een weigeringsgrond opgenomen bij terrasvergunningen voor het geval de APV - exploitatievergunning wordt geweigerd. Het lijkt voor de hand te liggen dan ook de terrasvergunning te weigeren, maar het is juridisch van belang om dit expliciet te regelen. Het gaat hier immers over twee afzonderlijke vergunningen ook al kun je geen terras hebben zonder openbare inrichting. (artikel 2.3.1.13, derde lid APV) ;
- Bij terrassen die niet voor een gevel worden geplaatst maar bijvoorbeeld op een plein, kan er sprake zijn van schaarse rechten. Een plein heeft immers fysiek gezien een beperkte omvang. Wanneer openbare inrichtingen een groter terras zouden willen hebben of er zich meer openbare inrichtingen aan het plein vestigen kan de ruimte op een bepaald moment schaars worden. Vandaar dat bij de terrasvergunningen een weigeringsgrond is toegevoegd voor samenlopende concurrerende aanvragen (artikel 2.3.1.13, vierde lid onder e van de APV);
- Er bestonden geen intrekkingsgronden voor terrassen (meer). Daarom zijn er de volgende intrekkingsgronden toegevoegd: bij intrekking van de APV -exploitatievergunning, aantasting woon- en leefklimaat, gewijzigde inzichten en handelen in strijd met voorschriften (artikel 2.3.1.13, vijfde lid van de APV).

Beoogd effect

Een Algemene Plaatselijke Verordening die bijgewerkt is.

Argumenten

1.1 Het is belangrijk dat de Algemene Plaatselijke Verordening volledig en bijgewerkt is naar de nieuwste inzichten.

Dit zorgt voor een goede basis om besluiten van het gemeentebestuur te nemen.

Kanttekeningen en risico's

1.1 Er zijn geen kanttekeningen en risico's van toepassing.

Participatie

Niet van toepassing

Financiën

Er zijn geen extra kosten verbonden aan deze wijzigingen.

Uitvoering

Deze onderdelen van de Algemene Plaatselijke Verordening worden door de afdeling Vergunning en Handhaving, programma Veiligheid en afdeling Juridische Zaken uitgevoerd.

Communicatie

Wijzigingen van de Algemene Plaatselijke Verordening worden bekendgemaakt via www.overheid.nl en het digitale Gemeenteblad.

RAADSVOORSTEL

Besluit van	
Zaaknummer	617355

DE RAAD VAN DE GEMEENTE ARNHEM:

Gelezen het voorstel van het college van burgemeester en wethouders van 9 november 2021

Gelet op artikelen 147 en 149 van de Gemeentewet;

BESLUIT

Artikel I: Wijzigen van Hoofdstuk 1 van de Algemene Plaatselijke Verordening voor Arnhem

Hoofdstuk 1 van de Algemene Plaatselijke Verordening voor Arnhem (APV) wordt als volgt gewijzigd en de bijbehorende toelichting wordt als volgt vastgesteld:

"Hoofdstuk 1 Algemene Bepalingen

Artikel 1.1 Begripsomschrijvingen

In deze verordening wordt verstaan dan wel mede verstaan onder:

A. Bebouwde kom: het gebied binnen de grenzen die zijn vastgesteld op grond van artikel 20a van de Wegenverkeerswet 1994.

B. Bevoegd gezag: bestuursorgaan dat bevoegd is tot het nemen van een besluit ten aanzien van een omgevingsvergunning als bedoeld in de Wet algemene bepalingen omgevingsrecht.

C. Bouwwerk: elke constructie van enige omvang van hout, steen, metaal of ander materiaal, welke op de plaats van bestemming hetzij direct of indirect met de grond verbonden is, hetzij direct of indirect steun vindt in of op de grond.

D. College: het college van burgemeester en wethouders.

E. Gebouw: elk bouwwerk dat een voor personen toegankelijke overdekte, geheel of gedeeltelijk met wanden omsloten ruimte vormt.

F. Handelsreclame: iedere openbare aanprijzing van goederen of diensten, waarmee kennelijk beoogd wordt een commercieel belang te dienen.

Gemeente Arnhem

G. Openbaar water: alle wateren die - al dan niet met enige beperking - voor het publiek bevaarbaar of anderszins toegankelijk zijn.

H. Openbare plaats: hetgeen daaronder wordt verstaan in artikel 1 van de Wet openbare manifestaties.

I. Parkeren: hetgeen daaronder wordt verstaan in artikel 1 van het Reglement verkeersregels en verkeerstekens 1990;

J. Rechthebbende: degene die over een zaak zeggenschap heeft krachtens eigendom, bezit, beperkt recht of persoonlijk recht.

K. Vaartuigen: alle vaartuigen, daaronder mede verstaan drijvende werktuigen, alsmede woonschepen, glijboten en ponten.

L. Voertuigen: alle voertuigen als bedoeld in artikel 1, onder a en onder al, van het Reglement verkeersregels en verkeerstekens 1990, met uitzondering van kleine wagens zoals kruiwagens, kinderwagens en rolstoelen en treinen en trams.

M. Weg:

1. de weg als bedoeld in artikel 1, eerste lid, onder b, van de Wegenverkeerswet 1994, alsmede de daaraan liggende en als zodanig aangeduide parkeerterreinen;
2. de - al dan niet met enige beperking - voor het publiek toegankelijke pleinen en open plaatsen, parken, plantsoenen,
3. speelweiden, bossen en andere natuurterreinen, ijsvlakten en aanlegplaatsen voor vaartuigen;
4. voor het publiek toegankelijke stoepen, trappen, portieken, gangen, passages en galerijen, die uitsluitend tot een voor bewoning in gebruik zijnde ruimte toegang geven en niet afsluitbaar zijn;
5. andere voor het publiek toegankelijke, al dan niet afsluitbare stoepen, trappen, portieken, gangen, passages en galerijen; de afsluitbare alleen gedurende de tijd dat zij niet door of vanwege degene die daartoe naar burgerlijk recht bevoegd is, zijn afgesloten.

Artikel 1.2 Beslistermijn

1. Het bevoegde bestuursorgaan beslist op een aanvraag voor een vergunning of ontheffing binnen acht weken na de datum van ontvangst van de aanvraag.
2. Het bestuursorgaan kan de termijn voor ten hoogste acht weken verdagen.
3. Het bepaalde in het eerste en het tweede lid geldt niet voor de beslissing op een aanvraag om vergunning als bedoeld in artikel 2.3.1.2 en artikel 3.2.1, eerste lid.
4. In afwijking van tweede lid is artikel 3.9 van de Wet algemene bepalingen omgevingsrecht van toepassing indien beslist wordt op een aanvraag om een vergunning als bedoeld in artikel 2.1.5.2 eerste lid onder a, 2.1.5.3, 2.4.19., 4.5.3, tweede lid en 4.7.2.

Artikel 1.3 Voorschriften en beperkingen

1. Aan een vergunning of ontheffing kunnen voorschriften en beperkingen worden verbonden. Deze voorschriften en beperkingen strekken slechts tot bescherming van het belang of de belangen in verband waarmee de vergunning of ontheffing is vereist.
2. Degene aan wie een vergunning of ontheffing is verleend, is verplicht de daaraan verbonden voorschriften en beperkingen na te komen.

Artikel 1.4 Persoonlijk karakter van vergunning of ontheffing

De vergunning of ontheffing is persoonlijk, tenzij bij of krachtens deze verordening anders is bepaald.

Artikel 1.5 Intrekking of wijziging van vergunning of ontheffing

De vergunning of ontheffing kan worden ingetrokken of gewijzigd als:

a. ter verkrijging daarvan onjuiste dan wel onvolledige gegevens zijn verstrekt;
b. op grond van een verandering van de omstandigheden of inzichten opgetreden na het verlenen van de vergunning of ontheffing, intrekking of wijziging noodzakelijk is vanwege het belang of de belangen ter bescherming waarvan de vergunning of ontheffing is vereist;
c. de aan de vergunning of ontheffing verbonden voorschriften en beperkingen niet zijn of worden nagekomen;
d. van de vergunning of ontheffing geen gebruik wordt gemaakt binnen of gedurende een daarin gestelde termijn dan wel, bij het ontbreken van een gestelde termijn, binnen een redelijke termijn;
e. de houder of zijn rechtverkrijgende dit verzoekt.

Artikel 1.6 Termijnen

1. Voor zover in deze verordening sprake is van termijnen in uren, bepaald door terugrekening van een tijdstip of gebeurtenis, en deze eindigen op een vrijdag na 12.00 uur, een zaterdag, een zondag of een algemeen erkende feestdag, worden de termijnen geacht te eindigen om 12.00 uur op de voorgelegen dag, die geen zaterdag, zondag of algemeen erkende feestdag is.
2. De vergunning of ontheffing geldt voor onbepaalde tijd, tenzij bij de vergunning of ontheffing anders is bepaald of de aard van de vergunning of ontheffing zich daartegen verzet.
3. De aard van de vergunning of ontheffing verzet zich in ieder geval tegen gelding voor onbepaalde tijd als het aantal vergunningen of ontheffingen is beperkt en het aantal mogelijke aanvragers het aantal beschikbare vergunningen of ontheffingen overtreft.

Artikel 1.7 Weigeringsgronden

1. Een vergunning of ontheffing kan in ieder geval worden geweigerd in het belang van:
   a. de openbare orde;
   b. de openbare veiligheid;
   c. de volksgezondheid;
   d. de bescherming van het milieu.
2. Een vergunning of ontheffing kan ook worden geweigerd als de aanvraag daarvoor minder dan drie weken voor de beoogde datum van de beoogde activiteit is ingediend en daardoor een behoorlijke behandeling van de aanvraag niet mogelijk is."

Toelichting

Toelichting op: Hoofdstuk 1 Algemene Bepalingen

Artikel 1.1 Definities

In dit artikel wordt een aantal begrippen dat in de verordening wordt gehanteerd, gedefinieerd. Hierbij wordt bij de meeste definities aangesloten bij de Modelverordening van de VNG. Van een aantal specifieke begrippen, dat wil zeggen begrippen die op één bepaald onderdeel van deze verordening betrekking hebben, zijn in de desbetreffende afdeling of paragraaf definities opgenomen. Zie met name de afdelingen: 'geluidhinder', 'bewaring van houtopstanden' en 'parkeerexcessen'. Deze definities kunnen afwijken van de in artikel 1.1 opgenomen definities. Zie de definitie van 'bebouwde kom' in de afdeling 'bewaring van houtopstanden' en de definitie van 'weg' in de afdeling 'parkeerexcessen'. Ten aanzien van de in artikel 1.1 opgenomen definities kan het volgende worden opgemerkt.

Bebouwde kom
De reikwijdte van een aantal artikelen in deze verordening is beperkt tot de bebouwde kom.
Voor het begrip ‘bebouwde kom’ kan aangesloten worden bij de aanwijzing van gedeputeerde staten van de bebouwde kom krachtens artikel 27, tweede lid, van de Wegenwet. Nadeel is dat een dergelijke aanwijzing niet altijd actueel is. Ook is het mogelijk om de bebouwde kom aan te geven op een kaart die bij de verordening is gevoegd. Deze kaart maakt deel uit van de verordening en moet dus mee gepubliceerd worden.
Een ander, praktisch alternatief is om als de definitie te hanteren: het gebied binnen de grenzen van de bebouwde kom die zijn vastgesteld op grond van artikel 20a van de WVW 1994.

Bevoegd gezag
Met het begrip ‘bevoegd gezag’ wordt aangehaakt bij de Wabo. Die is van toepassing op de omgevingsvergunning voor het aanleggen, beschadigen en veranderen van een weg en de omgevingsvergunning voor het vellen van houtopstanden. De vergunning voor het aanleggen of veranderen van een weg is aangewezen in artikel 2.2, eerste lid, onder d, van de Wabo, en de vergunning voor het vellen van houtopstanden in artikel 2.2, eerste lid, onder g, van de Wabo. De Wabo kan ook van toepassing zijn op het gebruik van de weg anders dan overeenkomstig de publieke functie daarvan. De ontheffing voor het opslaan van roerende zaken is aangewezen in artikel 2.2, eerste lid, onder j en k, van de Wabo. Zie verder de toelichting bij de specifieke artikelen.
De omgevingsvergunning wordt door één bevoegd gezag beoordeeld en doorloopt één procedure. De beslissing op de aanvraag kent ook één procedure van rechtsbescherming. Het bevoegd gezag is in de meeste gevallen het college van de gemeente waar het project in hoofdzaak zal worden verricht. In een beperkt aantal gevallen berust de bevoegdheid tot toestemmingsverlening niet bij het college, maar bij Gedeputeerde Staten en in enkele gevallen bij een Minister. Het bevoegd gezag is integraal verantwoordelijk voor het te nemen besluit en is tevens belast met de bestuursrechtelijke handhaving.
Daarnaast komt in de APV op verschillende plaatsen de term ‘bevoegd bestuursorgaan’ voor. Daarmee wordt dan gedoeld op ofwel het college, ofwel de burgemeester. De Wabo brengt hierin geen verandering.

Bouwwerk
Deze omschrijving verwijst naar artikel 1.1, eerste lid, van de Bouwverordening Gemeente Arnhem 2003: “elke constructie van enige omvang van hout, steen, metaal of ander materiaal, met inbegrip van een gedeelte daarvan, die op de plaats van bestemming hetzij direct hetzij indirect met de grond verbonden is, hetzij direct of indirect steun vindt in of op de grond, bedoeld om ter plaatse te functioneren”.

Gebouw
Deze omschrijving verwijst naar artikel 1, eerste lid, van de Woningwet: “bouwwerk dat een voor mensen toegankelijke overdekte geheel of gedeeltelijk met wanden omsloten ruimte vormt”.

Handelsreclame
In artikel 7, vierde lid, van de Grondwet, betreffende de vrijheid van meningsuiting, wordt handelsreclame (commerciële reclame) met zoveel woorden buiten de werking van dit artikel geplaatst. Dit is vooral van belang in verband met artikel 7, eerste lid, van de Grondwet dat zich volgens vaste jurisprudentie verzet tegen een vergunningstelsel voor de verspreiding van gedrukte stukken en dergelijke.

Aan een vergunningstelsel voor handelsreclame staat het grondwetsartikel niet in de weg. Onder het begrip ‘reclame’ dient te worden verstaan: iedere vorm van openbare aanprijzing van goederen en diensten. Door dit te beperken tot ‘handelsreclame’ heeft de in het vierde lid geformuleerde uitzondering slechts betrekking op reclame voor commerciële doeleinden in de ruime zin van het woord en omvat zij elk aanbod van goederen en diensten, maar is zij niet van toepassing op reclame voor ideële doeleinden. Dit betekent niet dat handelsreclame helemaal niet beschermd wordt. Voorschriften voor handelsreclame zullen de toets aan

artikel 10 van het EVRM en artikel 19 van het IVBPR moeten kunnen doorstaan. Deze verdragsbepalingen verzetten zich echter niet tegen een vergunningstelsel.

Onder een ‘commercieel belang dienen’ moet mede worden begrepen: dienstig te zijn tot koop en verkoop (HR 11-05-1982, NJ 1983, 68).

Openbaar water
Een ‘openbaar water’ in de zin van Boek 5 van het BW is ieder water, dat open staat voor het publiek. ‘Openbaar’ is hier dus synoniem aan ‘feitelijk voor het publiek toegankelijk’.

Openbare plaats
Voor deze definitie is aangesloten bij de Wet openbare manifestaties (Wom). Artikel 1, eerste lid, van de Wom bepaalt wat een openbare plaats is, namelijk een plaats die krachtens bestemming of vast gebruik open staat voor het publiek. Deze definitie kent dus twee criteria.
Ten eerste moet de plaats open staan voor het publiek. Dat wil volgens de MvT zeggen “dat in beginsel eenieder vrij is om er te komen, te vertoeven en te gaan; dit houdt in dat het verblijf op die plaats niet door de gerechtigde aan een bepaald doel gebonden mag zijn (...). Dat de plaats "open staat" betekent verder dat geen sprake is van een meldingsplicht, de eis van voorafgaand verlof, of de heffing van een toegangsprijs voor het betreden van de plaats”.

Op grond hiervan zijn bijvoorbeeld stadions, postkantoren, warenhuizen, restaurants, musea, ziekenhuizen en kerken geen ‘openbare plaatsen’. Ook de hal van het gemeentehuis valt buiten het begrip ‘openbare plaats’.

Het tweede criterium is dat het open staan van de plaats moet zijn gebaseerd op bestemming of vast gebruik. “De bestemming ziet op het karakter dat door de gerechtigde aan de plaats is gegeven blijkens een besluit of blijkens de uit de inrichting van de plaats sprekende bedoeling. Een openbare plaats krachtens vast gebruik ontstaat wanneer de plaats gedurende zekere tijd wordt gebruikt als had deze die bestemming, en de rechthebbende deze feitelijke toestand gedoogt”, aldus de MvT (Kamerstukken II 1985/86, 19 427, nr. 3, p. 16).
Voorbeelden van openbare plaatsen in de zin van artikel 1, eerste lid, van de Wom zijn: openbare wegen, plantsoenen, speelweiden en parken en vrij toegankelijke gedeelten van overdekte passages, van winkelgalerijen, van stationshallen en van vliegvelden, openbare waterwegen en recreatieplassen.
Omdat de definitie van het begrip ‘openbare plaats’ ook een aantal ’besloten plaatsen’ als bedoeld in artikel 6, tweede lid, van de Grondwet kan omvatten, is in artikel 1, tweede lid, van de Wom expliciet aangegeven dat onder een openbare plaats niet wordt begrepen een gebouw of besloten plaats als bedoeld in artikel 6, tweede lid, van de Grondwet (Kamerstukken II 1986/87, 19 427, nr. 5, p. 11-13 en nr. 6).

Parkeren
De definitie van ‘parkeren’ haakt aan bij de definitie ervan in artikel 1 van het RVV 1990. Dit artikelonderdeel verstaat onder parkeren: het laten stilstaan van een voertuig anders dan gedurende de tijd die nodig is voor en gebruikt wordt tot het onmiddellijk in- of uitstappen van passagiers of voor het onmiddellijk laden of lossen van goederen. De gegeven definitie bewerkstelligt dat enkele vormen van doen of laten staan van voertuigen, die moeten worden ontzien, buiten de werking van de voorgestelde verbodsbepalingen blijven. Het onmiddellijk in- en uitstappen van personen en het onmiddellijk laden en lossen van goederen zijn dan immers activiteiten die door de modelbepalingen niet worden bestreken. Evenmin zullen deze bepalingen van toepassing kunnen zijn ten aanzien van voertuigen die bij een garagebedrijf stilstaan om benzine te tanken; in dit geval is er geen sprake van parkeren.

Rechthebbende
Hieronder wordt verstaan de rechthebbende naar burgerlijk recht.

Voertuig
De definitie van ‘voertuig’ haakt aan bij de definitie ervan in artikel 1 van het RVV 1990. ‘Voertuigen’ in de zin van dit artikel zijn: fietsen, bromfietsen, gehandicaptenvoertuigen, motorvoertuigen, trams en wagens. Voor kleine voertuigen, zoals kruiwagens, kinderwagens, rolstoelen en dergelijke is een uitzondering gemaakt, omdat anders sommige bepalingen een te ruime strekking zouden krijgen.

Weg
De omschrijving van weg rijkt al jaren in Arnhem verder dan de gangbare definities. Bij de omschrijving van het begrip 'weg' in artikel 1.1 kan het volgende worden opgemerkt:

Onderdeel 1
Deze omschrijving stemt - met enige redactionele aanpassingen - overeen met die van het begrip 'weg' in artikel 1 van de Wegenverkeerswet 1994. Buiten twijfel is gesteld dat ook de daaraan liggende en als zodanig aangeduide parkeerterreinen daaronder begrepen worden geacht.
Aangenomen mag worden dat ook voor het openbare verkeer openstaande parkeerterreinen onder de definitie van 'weg' in de zin van artikel I WVW begrepen kunnen worden geacht.

Onderdeel 2
Door opneming van de woorden 'al dan niet met enige beperking' is buiten kijf gesteld, dat bepaalde voorwaarden voor de toegankelijkheid, zoals de betaling van entreegeld, er niet aan af doen dat gesproken kan worden van 'weg', indien de desbetreffende plaats in feite voor het publiek toegankelijk is.

Onderdeel 3 en 4
In de onderdelen 3 en 4 wordt een onderscheid gemaakt tussen stoepen, trappen, portieken etc., welke 'uitsluitend tot voor bewoning in gebruik zijnde ruimten toegang geven' (vgl. onder 3) en andere stoepen en trappen etc. (vgl. onder 4). De eerstbedoelde categorie valt alleen onder het begrip 'weg' indien zij niet afsluitbaar zijn. Daarmee worden galerijen in portiekgebouwen etc. uitgezonderd gehouden van het begrip 'weg', óók indien het hek of de deur niet is afgesloten ('afsluitbaar').
Bij de onder 4 bedoelde categorie speelt de mogelijkheid van afsluiting op zich geen rol; het feitelijk voor het publiek toegankelijk zijn bepaalt of de APV van toepassing is.
Bij deze categorie moet gedacht worden aan afsluitbare winkelpassages. In recentelijk gebouwde winkelcentra vindt men steeds meer kleine, veelal overdekte straatjes die voor het doorgaande verkeer nauwelijks een functie hebben.

Op of aan de weg
Verschillende bepalingen in deze verordening hebben betrekking op (verboden) gedragingen 'op of aan de weg'. De term 'aan de weg' duidt begripsmatig op een zekere nabijheid ten opzichte van de weg. Daaronder valt echter in beginsel niet hetgeen zich binnenshuis bevindt of afspeelt.

Artikel 1.2 Beslistermijn
Eerste en tweede lid
Het uitgangspunt van artikel 4:13 van de Awb is dat in het wettelijk voorschrift de termijn aangegeven wordt waarbinnen de beschikking gegeven dient te worden. Zo kan worden nagegaan wat voor iedere situatie een goede beslistermijn is. Gebruikelijk is een beslistermijn van acht weken te nemen. Dit is gelijk aan de maximale redelijke termijn die bij gebreke van een bij wettelijk voorschrift bepaalde termijn in artikel 4:13, tweede lid, van de Awb wordt gesteld.
Tijdig beslissen is een rechtsplicht voor elk bestuursorgaan. Het merendeel van de aanvragen zal binnen acht weken kunnen worden afgehandeld. Meer ingewikkelde aanvragen, zeker die waarvoor meerdere adviezen moeten worden ingewonnen, vergen soms meer tijd. De verlenging van de beslistermijn biedt dan uitkomst. Ook deze termijn is in de APV op acht weken gesteld (tweede lid).

Derde lid (Wabo)
Artikel 3.9, tweede lid, van de Wabo bepaalt dat de beslistermijn niet met acht, maar slechts met zes weken kan worden verlengd. Daarom is voor de genoemde ontheffing of vergunning een afwijking van het tweede lid opgenomen onder verwijzing naar artikel 3.9 van de Wabo.

Artikel 1.3 Voorschriften en beperkingen
In literatuur en jurisprudentie is men het erover eens dat de bevoegdheid tot het verbinden van voorschriften in beginsel aanwezig is in die gevallen waarin het al dan niet verlenen van die vergunning of ontheffing ter vrije beslissing staat van het beschikkende orgaan. Toch verdient het uit een oogpunt van duidelijkheid aanbeveling deze bevoegdheid uitdrukkelijk vast te leggen. Daarbij moet ook – ten overvloede – worden aangegeven dat die voorschriften uitsluitend mogen strekken ter bescherming van de belangen in verband waarmee het vereiste van vergunning of ontheffing is gesteld.
Niet-nakoming van voorschriften die aan een vergunning of ontheffing verbonden zijn, kan grond opleveren voor intrekking van de vergunning of ontheffing dan wel voor toepassing van andere administratieve sancties. In artikel 1:6 is deze intrekkingsbevoegdheid vastgelegd.

Artikel 1.4 Persoonlijk karakter van vergunning of ontheffing
Het antwoord op de vraag of een vergunning (of ontheffing) overgaat op een rechtsopvolger, hangt af van het persoonlijk of zakelijk karakter van die vergunning (of ontheffing).

Een vergunning wordt persoonlijk genoemd, als die alleen of vooral is verleend vanwege de persoon van de aanvrager (diens persoonlijke kwaliteiten, zoals het bezit van een diploma of een bewijs van onbesproken levensgedrag).
De mate waarin de persoonlijke kwaliteiten van de aanvrager een rol spelen, verschilt sterk; er is een scala van die vergunningen welke zodanig aan de persoon zijn gebonden dat elke overgang is uitgesloten, tot die, bij welke de persoon van de gerechtigde voor het bestuur van ondergeschikte betekenis is en waar overgang in ruime mate is toegelaten.
Persoonlijke werking zal men voorts eerder aanwezig moeten achten bij de ontheffing dan bij de vergunning. Indien in een regeling de ontheffingsfiguur gebruikt is, geeft dit aan dat het de bedoeling van de wetgever is geweest slechts voor bijzondere gevallen de mogelijkheid te creëren een uitzondering te maken op de algemene regel.
Zou een ontheffing bij rechtsopvolging zonder meer 'mee overgaan' op de rechtsopvolger, dan zou daarmee aan de ontheffingsmogelijkheid het karakter van uitzonderingsbepaling ontnomen worden.
De persoonlijke vergunning is in beginsel niet overdraagbaar, tenzij de regeling dat uitdrukkelijk bepaalt. Een voorbeeld van een persoonsgebonden vergunning is de vergunning als bedoeld in artikel 3 van de Alcoholwet. Deze wet bepaalt dat voor het verkrijgen van een vergunning de nodige diploma's moeten zijn gehaald. Een persoonlijke vergunning is ook de standplaatsvergunning. Dit vanwege het persoonlijke karakter van de ambulante handel en omdat het aantal aanvragen om vergunning het aantal te verlenen vergunningen meestal ver overtreft. Het zou onredelijk zijn als een standplaatsvergunning zonder meer kan worden overgedragen aan een ander, terwijl een groot aantal aanvragers op de wachtlijst staat.

Zakelijk daarentegen is de vergunning die afhangt van en gebonden is aan het object waarop zij betrekking heeft en waarbij de persoonlijke kwaliteiten van de aanvrager geen rol spelen. Anders gezegd: de zakelijke vergunning is niet gebonden aan de persoon, maar aan de hoedanigheid van eigenaar of anderszins zakelijk gerechtigde tot een ongebouwd of gebouwd onroerend goed. Het kan ook een andere hoedanigheid zijn, bij voorbeeld die van gebruiker of ondernemer. De zakelijke vergunning gaat in beginsel over krachtens rechtsopvolging onder algemene of bijzondere titel op de opvolger in diens hoedanigheid van eigenaar, zakelijk gerechtigde, ondernemer etc.

Een zuiver voorbeeld van een zakelijke vergunning is de vergunning op grond van de Wet milieubeheer. De milieuwetvergunning is van de persoon van de aanvrager c.q. vergunninghouder onafhankelijk. Bezwaren ontleend aan de persoon van de vergunninghouder kunnen geen weigeringsgrond zijn.
Ook bij voorbeeld de reclamevergunning heeft een zakelijk karakter. Bij de beoordeling van een aanvraag om een dergelijke vergunning spelen enkel overwegingen van welstand en verkeersveiligheid een rol.
Indien in de verordening of in de vergunning is bepaald dat deze vergunning persoonsgebonden is, terwijl deze vergunning toch vooral verband houdt met de aard van het object waarop zij betrekking heeft, zal deze vergunning weliswaar niet automatisch overgaan op de rechtsopvolger doch aan hem in vele gevallen ook niet licht geweigerd kunnen worden.

Artikel 1.6 Intrekking of wijziging van vergunning of ontheffing
De genoemde intrekkings- en wijzigingsgronden hebben een facultatief karakter. Het hangt van de omstandigheden af of tot intrekking of wijziging wordt overgegaan. Zo zal niet iedere niet-nakoming van vergunningsvoorschriften hoeven te leiden tot intrekking van de vergunning. Met name het rechtszekerheids- en het vertrouwensbeginsel beperken nogal eens de bevoegdheid tot wijziging en intrekking.
Onder d wordt grondslag geboden om een vergunning in te trekken als die langere tijd niet is gebruikt, bijvoorbeeld bij het innemen van een standplaats.
Als het bestuursorgaan overweegt om de vergunning of ontheffing in te trekken of te wijzigen, dient het de belanghebbenden in de gelegenheid te stellen hun zienswijzen naar voren te brengen (artikel 4:8 van de Awb).

Artikel 1.6 Termijnen
Artikel 1.6 bevat allereerst een terugrekeningsregeling die voorkomt dat afhandeling op zaterdag of zondag of op een algemeen erkende feestdag of op een vrijdag na 12.00 uur moet plaatsvinden. Dat laatste is gedaan om toch nog over enige uren voor beoordeling en besluitvorming te beschikken.

Artikel 1.6 bepaalt dat de vergunning of ontheffing in beginsel voor onbepaalde tijd geldt. Dit vloeit mede voort uit artikel 11 van de Dienstenrichtlijn, dat stelt dat vergunningen geen beperkte geldingsduur mogen hebben, tenzij:

a. de vergunning automatisch wordt verlengd of alleen afhankelijk is van de voortdurende vervulling van de voorwaarden. Er is dan formeel sprake van een beperkte geldigheidsduur, maar verlening vindt van rechtswege plaats;
b. het aantal beschikbare vergunningen beperkt is door een dwingende reden van algemeen belang. Wanneer het aantal vergunningen logischerwijs beperkt is, bijvoorbeeld omdat de gemeente geen onbeperkt grondgebied heeft, mag de markt niet gesloten blijven voor nieuwe aanbieders omdat de bestaande aanbieders voor onbepaalde tijd alle beschikbare vergunningen in handen hebben. In dat geval moet geregeld een transparante en onpartijdige ‘herverdeling’ van de schaarse vergunningen worden georganiseerd;
c. een beperkte duur gerechtvaardigd is om een dwingende reden van algemeen belang: als gemeenten een vergunning voor bepaalde tijd verlenen, moeten zij beargumenteren waarom deze beperking nodig is en de evenredigheidstoets kan doorstaan. Sommige vergunningen lenen zich naar hun aard alleen voor verlening voor bepaalde tijd. Dit is bijvoorbeeld het geval bij een evenementenvergunning of een standplaatsvergunning voor een oliebollenkraam rond de jaarwisseling.

Artikel 4, onder 8, van de Dienstenrichtlijn geeft een definitie van ‘dwingende redenen van algemeen belang’: “redenen die als zodanig zijn erkend in de rechtspraak van het Hof van Justitie; waaronder de volgende gronden: openbare orde, openbare veiligheid, staatsveiligheid, volksgezondheid, handhaving van het financiële evenwicht van het socialezekerheidsstelsel, bescherming van consumenten, afnemers van diensten en werknemers, eerlijkheid van handelstransacties, fraudebestrijding, bescherming van het milieu en het stedelijk milieu, diergezondheid, intellectuele eigendom, behoud van het nationaal historisch en

artistiek erfgoed en doelstellingen van het sociaal beleid en het cultuurbeleid". Zie ook de weigeringsgronden die in de toelichting op artikel 1:8 worden genoemd.

Artikel 1.5 bepaalt dat bij gewijzigde omstandigheden de vergunning kan worden gewijzigd of ingetrokken. Het ligt ook daarom in de rede dat een vergunning voor onbepaalde duur blijft gelden indien de omstandigheden niet wijzigen. Pas bij gewijzigde omstandigheden dient de vergunning opnieuw te worden bezien. Ook daarbij wordt rekening gehouden met de noodzakelijkheids- en proportionaliteitseis. Bij geringe wijziging van omstandigheden die geen gevolgen hebben voor het algemeen belang, kan de vergunning niet worden gewijzigd of ingetrokken. De noodzaak daarvoor ontbreekt.

Derde lid
Uit ABRvS 02-11-2016, ECLI:NL:RVS:2016:2927, blijkt dat schaarse vergunningen zich naar hun aard niet lenen voor verlening voor onbepaalde tijd omdat dat zich niet met het formele gelijkheidsbeginsel, waarin tevens een beginsel van gelijke kansen besloten ligt. Het voor onbepaalde tijd verlenen van schaarse vergunningen (meer aanvragers dan beschikbare vergunningen) kan immers tot gevolg hebben dat de markt voor nieuwe aanbieders feitelijk ontoegankelijk wordt. Met dit tweede lid wordt duidelijk gemaakt dat schaarse vergunningen in ieder geval moeten worden aangemerkt als vergunningen die zich naar hun aard niet lenen voor verlening voor onbepaalde tijd.

Artikel 1.7 Weigeringsgronden
Vergunnings- of ontheffingsstelsels zijn in de APV als volgt geformuleerd: een verbodsbepaling om een bepaalde activiteit te verrichten behoudens vergunning of ontheffing. In hoofdstuk 1 'Algemene bepalingen' worden de algemene weigeringsgronden benoemd. Alleen als er voor een vergunning of ontheffing andere of aanvullende weigeringsgronden gelden dan de in artikel 1:8 genoemde, worden die in het betreffende artikel genoemd.

De weigeringsgronden zijn algemeen geformuleerd zodat ze gelden voor interne én internationale verhoudingen. Er is aangesloten bij het lichtste regime van de Dienstenrichtlijn (artikel 16): de openbare orde, de openbare veiligheid, de volksgezondheid en het milieu.
Enkele voorheen gehanteerde weigeringsgronden komen niet meer als zodanig voor in de Dienstenrichtlijn. Deze kunnen wel vallen onder:

- Overlast: Vanouds is de APV een openbare orde- en overlast-verordening. Het begrip 'overlast' komt in het EG-recht bij de toetsing van uitzonderingen op het vrij verkeer niet voor. Ook de Dienstenrichtlijn spreekt niet over 'overlast'. Het milieubegrip omvat echter alle soorten van overlast die gerelateerd zijn aan de omgeving of het milieu. Te denken valt aan geluidsoverlast, geurhinder en overlast veroorzaakt door stof, afval en dergelijke. Overlast, veroorzaakt door vuurwerk, valt eveneens onder bescherming van het milieu of zelfs gezondheid.
- Verkeersveiligheid: De verkeersveiligheid valt aan te merken als een dwingende reden van algemeen belang als bedoeld in artikel 9 van de Dienstenrichtlijn. Maar ook is er sprake van een belang dat te scharen valt onder de volksgezondheid, als het voorkomen van verkeersslachtoffers het te beschermen belang betreft.
- Veiligheid van personen en gezondheid: Deze gronden waarop voorheen een evenementenvergunning kon worden geweigerd, bijvoorbeeld bij het uitbreken van mond- en klauwzeer (gezondheid), kunnen als een belang van volksgezondheid worden aangemerkt.
- Zedelijkheid: Het begrip zedelijkheid valt onder het begrip 'openbare orde', zoals dit wordt uitgelegd in overweging 41 bij de Dienstenrichtlijn. Te denken valt aan de bescherming van de menselijke waardigheid of in het geval van dierenmishandeling (bijvoorbeeld gansslaan, palingtrekken of zwijntjetik) aan het belang van dierenwelzijn. Ook andere dwingende redenen dan de openbare orde kunnen een zedelijkheidsaspect hebben.
- Voorzieningenniveau bij standplaatsen: In het verleden is het beschermen van een redelijk voorzieningenniveau in de gemeente ten behoeve van de consument als een openbare ordebelang

aangemerkt. De gedachte was dat gevestigde winkeliers geconfronteerd worden met hoge exploitatiekosten die niet in verhouding staan tot de vrij lage exploitatiekosten van de straathandelaren. Uit jurisprudentie van de Afdeling blijkt dat het reguleren van de concurrentieverhoudingen niet als een huishoudelijk belang van de gemeente wordt aangemerkt. Hoewel het concurrentiebelang maakt dat een appellant als belanghebbende kan worden aangemerkt en dit belang vrijwel altijd een rol speelt bij de beslissing om een zaak aan te spannen, is het reguleren van concurrentie geen belang van de overheid (ABRvS 26-03-2014, ECLI:NL:RVS:2014:1101, r.o. 7.4). Hierop wordt door de Afdeling slechts één uitzondering toegestaan, namelijk wanneer het voorzieningenniveau voor de consument in een deel van de gemeente in gevaar komt. Wil een gemeente op basis hiervan een vergunning weigeren dan moet worden aangetoond, mede aan de hand van de boekhouding van de plaatselijke winkelier, dat het voortbestaan van de winkel in gevaar komt als vanaf een standplaats dezelfde goederen aangeboden worden. De Dienstenrichtlijn staat deze weigeringsgrond voor standplaatsvergunningen waar (mede) diensten worden verleend niet toe, omdat dit wordt beschouwd als een economische, niet toegestane, belemmering voor het vrij verkeer van diensten. Het blijft echter nog wel mogelijk om deze weigeringsgrond te hanteren bij een standplaats voor het verkopen van goederen. Daarop is de Dienstenrichtlijn niet van toepassing.

Verificatieplicht Vreemdelingenwet 2000
In het kader van de Vw 2000 dient bij de aanvraag om een vergunning een verblijfsrechtelijke toets plaats te vinden alvorens tot vergunningverlening kan worden overgegaan. Artikel 9, tweede lid, van de Vw 2000 schept een verplichting om desgevraagd bij een aanvraag voor een beschikking anders dan op grond van de Vw 2000, een document te overleggen waaruit het rechtmatige verblijf blijkt. Artikel 8.3, tweede lid, van het Vb 2000 bepaalt dat een vreemdeling die geen rechtmatig verblijf heeft op grond van artikel 8 van de Vw 2000 geen aanspraak kan maken op de toekenning van vergunningen en ontheffingen door bestuursorganen van onder meer gemeenten, voor zover die betrekking hebben op standplaatsen, markten, venten, collecteren, evenementen of beroepsmatige dan wel bedrijfsmatige activiteiten.

Tweede lid
De wetgever heeft in de Awb een sluitend systeem neergelegd voor de afhandeling van aanvragen: die worden ingewilligd of geweigerd. In artikel 4:5 van de Awb is daarop één uitzondering gemaakt: een aanvraag die zo gebrekkig is dat die moet worden aangevuld voor ze kan worden afgehandeld kan buiten behandeling worden gelaten, mits de aanvrager de kans heeft gekregen om de aanvraag aan te vullen. Gemeenten kunnen bij verordening geen aanvullende gronden stellen waarmee een aanvraag buiten behandeling kan worden gelaten.

Het is echter weinig zinvol – voor zowel de gemeente als de aanvrager – om te beginnen met een inhoudelijk toetsing van een aanvraag als door het (late) tijdstip van indienen van de aanvraag een – volledige en – goede beoordeling hiervan niet redelijkerwijs mogelijk is vóór de beoogde datum van de activiteit waarvoor de aanvrager de vergunning of ontheffing nodig heeft. Een vergunning of ontheffing zal in dergelijke gevallen niet (tijdig) verleend kunnen worden. Zie in dit verband ook artikel 3:2 van de Awb. Een (snelle) weigering schept (snel) duidelijkheid voor de aanvrager en voorkomt een onnodige inspanning aan de kant van de gemeente. Het tweede lid biedt nu een weigeringsgrondslag voor dergelijke gevallen, voor zover de betreffende aanvraag is ingediend minder dan drie weken voor de beoogde datum van de beoogde activiteit en daardoor een behoorlijke behandeling van de aanvraag niet mogelijk is.

Artikel II: Wijzigen van Hoofdstuk 2, Afdeling 3, paragraaf 1 van de Algemene Plaatselijke Verordening voor Arnhem

Hoofdstuk 2, Afdeling 3, paragraaf 1 van de Algemene Plaatselijke Verordening voor Arnhem (APV) wordt als volgt gewijzigd en de bijbehorende toelichting wordt als volgt vastgesteld:

"Afdeling 3 toezicht op openbare inrichtingen

Artikel 2.3.1.1 Begripsomschrijvingen

1. In deze afdeling wordt onder openbare inrichting verstaan een hotel, restaurant, lunchroom, pension, café, waterpijpcafé, cafetaria, snackbar, afhaalcentrum, discotheek, buurthuis of clubhuis of elke andere voor het publiek toegankelijke, besloten ruimte waarin bedrijfsmatig of in een omvang alsof zij bedrijfsmatig was logies wordt verstrekt of dranken worden geschonken of rookwaren of spijzen worden bereid of verstrekt dan wel drugs - niet zijnde middelen als bedoeld in artikel 2 of 3 van de Opiumwet - voor gebruik ter plaatse worden verstrekt.
2. Een buiten de in het eerste lid bedoelde besloten ruimte liggend deel waar sta- of zitgelegenheid kan worden geboden en waar tegen vergoeding dranken kunnen worden geschonken of spijzen voor directe consumptie ter plaatse kunnen worden bereid of verstrekt, waaronder in ieder geval een terras, maakt voor de toepassing van deze afdeling deel uit van die besloten ruimte
3. Een terras in de zin van deze paragraaf is een buiten de besloten ruimte van de openbare inrichting liggend deel van de inrichting waar sta- of zitgelegenheid wordt geboden en waar de mogelijkheid bestaat vanuit de openbare inrichting verstrekte eet- en drinkwaren te nuttigen.
4. Onder exploitant wordt in deze paragraaf verstaan: de natuurlijke- of rechtspersoon voor wiens rekening en risico een openbare inrichting wordt geëxploiteerd.
5. Onder beheerder wordt in deze paragraaf verstaan: de persoon die de onmiddellijke feitelijke leiding uitoefent in een openbare inrichting.
6. Onder afhaalcentrum wordt in deze paragraaf verstaan: een openbare inrichting zonder terras waar uitsluitend voor gebruik elders dan ter plaatse gerede eetwaren worden bereid en verstrekt.
7. Deze paragraaf verstaat niet onder bezoekers:
   a. de exploitant, de beheerder, personeel, de gezinsleden van de exploitant, alsmede zijn elders wonende bloed en aanverwanten, in de rechte lijn onbeperkt, in de zijlijn tot en met de derde graad;
   b. de personen die voorkomen in het register als bedoeld in artikel 438 van het Wetboek van Strafrecht, alsmede personen bedoeld in artikel 438, derde lid, van het Wetboek van Strafrecht;
   c. de personen wier aanwezigheid in de inrichting wegens dringende redenen noodzakelijk is.

Artikel 2.3.1.2 Vergunningplicht

1. Het is verboden een openbare inrichting te exploiteren zonder vergunning van de burgemeester.
2. Op de aanvraag om een vergunning is paragraaf 4.1.3.3 van de Algemene wet bestuursrecht (positieve fictieve beschikking bij niet tijdig beslissen) niet van toepassing.

Artikel 2.3.1.3 Vrijstelling e.a.

1. De burgemeester kan:
   a. besluiten dat een of meer in het besluit aangeduide soorten openbare inrichtingen in de gehele gemeente dan wel in een of meer daarin aangewezen gedeelten van de gemeente zijn vrijgesteld van de in artikel 2.3.1.2 omschreven vergunningplicht;
   b. nadere voorwaarden stellen aan de onder a genoemde vrijstelling;
   c. voor een bepaald gebied en/of een of meer soorten openbare inrichtingen grenzen stellen aan de in de vergunning te vermelden openingstijden;
   d. voor een bepaald gebied en/of een of meer soorten openbare inrichtingen vrijstelling verlenen van de op grond van deze paragraaf voorgeschreven sluitingstijden;

e. door middel van aan een vergunning te verbinden voorschriften nadere eisen stellen aan de exploitatie van een bepaalde soort openbare inrichting.

2. De exploitatie van een openbare inrichting welke is vrijgesteld van de in artikel 2.3.1.2 omschreven vergunningplicht, moet zodanig geschieden dat daardoor de woon- en leefsituatie in de omgeving van de openbare inrichting of de openbare orde niet op ontoelaatbare wijze nadelig wordt beïnvloed.

Artikel 2.3.1.4 Aanvraag vergunning

1. De burgemeester stelt voor het indienen van aanvragen voor een vergunning als bedoeld in artikel 2.3.1.2 een formulier vast.
2. Bij een aanvraag voor een vergunning als bedoeld in artikel 2.3.1.2 worden overgelegd:
   a. een bewijs van inschrijving in het handelsregister bij de Kamer van Koophandel;
   b. een bewijs waaruit blijkt dat de exploitant gerechtigd is tot het gebruik van de ruimte bestemd voor de openbare inrichting;
   c. een kopie van een identiteitsbewijs van de exploitant en van elke beheerder.
3. Per openbare inrichting kan niet meer dan één aanvraag gelijktijdig in behandeling worden genomen.

Artikel 2.3.1.5 Beslistermijn

1. De burgemeester beslist binnen twaalf weken na ontvangst van de aanvraag.
2. De burgemeester kan zijn beslissing voor ten hoogste acht weken verdagen. De aanvrager wordt voor afloop van de in het eerste lid bedoelde termijn schriftelijk in kennis gesteld van het besluit tot verdaging.
3. In afwijking van het bepaalde in het eerste lid houdt de burgemeester de beslissing op de aanvraag aan indien met betrekking tot het oprichten van de openbare inrichting of het verbouwen van een gebouw tot openbare inrichting een omgevingsvergunning voor het bouwen en/of voor het gebruik van de gronden is vereist en over deze vergunning nog niet is beslist.
4. De in het derde lid bedoelde aanhouding eindigt zes weken nadat is beslist op de aanvraag om een omgevingsvergunning.

Artikel 2.3.1.6 Weigeringsgronden

De burgemeester weigert de vergunning, als:

a. de vestiging of de exploitatie van de openbare inrichting in strijd is met een geldend bestemmingsplan, beheersverordening, exploitatieplan, voorbereidingsbesluit of de Huisvestingswet;
b. naar zijn oordeel moet worden aangenomen dat de woon- en leefsituatie in de omgeving van de openbare inrichting of de openbare orde op ontoelaatbare wijze nadelig wordt beïnvloed;
c. er sprake is van een dusdanige hoge concentratie van *openbare* inrichtingen in een bepaald gebied dat er naar zijn oordeel sprake is van een ontoelaatbare aantasting van het woon- en leefklimaat dan wel van een onaanvaardbaar risico van mogelijke verstoringen van de openbare orde;
d. de openbare inrichting gevestigd is in de onmiddellijke nabijheid van andersoortige openbare inrichtingen of winkels met een dusdanig andere bezoekersgroep, dat de ontmoeting tussen de verschillende bezoekersgroepen tot verstoringen van de openbare orde aanleiding kan geven;
e. de openbare inrichting niet voldoet aan de inrichtingseisen, gesteld in artikel 2.3.1.12;
f. de exploitant of beheerder onder curatele staat, uit het ouderlijke gezag of voogdij ontzet is dan wel de leeftijd van eenentwintig jaar nog niet heeft bereikt;
g. de exploitant of beheerder niet voldoet aan de in het Alcoholbesluit gestelde eisen ten aanzien van het zedelijke gedrag van leidinggevenden;
h. redelijkerwijs moet worden aangenomen, dat de feitelijke toestand niet met het in de aanvraag voor de vergunning vermelde in overeenstemming zal zijn; of
i. de exploitant of beheerder in enig opzicht van slecht levensgedrag is en daardoor een aantoonbaar veiligheids- of gezondheidsrisico of een risico voor de openbare orde ontstaat.

Artikel 2.3.1.7 Voorschriften en beperkingen

1. De burgemeester kan aan een vergunning voorschriften en beperkingen verbinden.

2. De in het eerste lid bedoelde voorschriften en beperkingen kunnen in ieder geval betrekking hebben op:
   a. de openings- en sluitingstijden van de openbare inrichting;
   b. de verkoop van dranken en eetwaren via een loket of automaat vanuit of van buiten de besloten ruimte van de openbare inrichting;
   c. de wijze waarop handelsreclame mag worden gevoerd;
   d. afvalpreventie en afvalverwijdering.
3. De burgemeester kan te allen tijde de aan een vergunning verbonden voorschriften en beperkingen wijzigen of nieuwe voorschriften en beperkingen aan de vergunning verbinden.
4. Het is verboden te handelen in strijd met de aan de vergunning verbonden voorschriften en beperkingen.

Artikel 2.3.1.8 De vergunning

1. De burgemeester vermeldt in een vergunning:
   a. de exploitant;
   b. tot welke bedrijfsuitoefening de vergunning strekt;
   c. het adres van de openbare inrichting;
   d. de voorschriften en beperkingen welke aan de vergunning zijn verbonden.
2. De burgemeester vermeldt in een aanhangsel bij de vergunning de beheerders.
3. De vergunning en het daarbij behorende aanhangsel, of afschriften daarvan, zijn in de openbare inrichting aanwezig.
4. De vergunning wordt op naam van de exploitant gesteld en is niet overdraagbaar.

Artikel 2.3.1.8a Melding nieuwe beheerder

1. Een vergunninghouder meldt aan de burgemeester zijn wens:
   a. een persoon als beheerder te laten bijschrijven;
   b. een persoon als beheerder te laten uitschrijven.

   Deze melding geldt als aanvraag tot wijziging van het aanhangsel.
2. De burgemeester weigert de wijziging van het aanhangsel indien de persoon bedoeld in het eerste lid, niet voldoet aan de in het Alcoholbesluit gestelde eisen ten aanzien van het zedelijk gedrag van leidinggevenden.

Artikel 2.3.1.9 Intrekkingsgronden

1. De burgemeester trekt de vergunning in, indien:
   a. blijkt dat de vergunning is verleend ten gevolge van een onjuiste of onvolledige opgave en de vergunning bij een volledige en juiste opgave niet zou zijn verleend;
   b. door de wijze van exploitatie de openbare orde wordt aangetast of dreigt te worden aangetast;
   c. de exploitant of beheerder niet langer voldoet aan de in het Alcoholbesluit gestelde eisen ten aanzien van het zedelijke gedrag van leidinggevenden.
2. De burgemeester kan de vergunning intrekken, indien:
   a. naar zijn oordeel de omstandigheden op grond waarvan de vergunning is afgegeven, zodanig zijn gewijzigd dan wel de exploitatie van de openbare inrichting op een zodanige wijze plaatsvindt, dat het woon- en leefklimaat in de naaste omgeving op ontoelaatbare wijze nadelig wordt beïnvloed;
   b. gehandeld wordt in strijd met de aan de vergunning verbonden voorschriften en beperkingen;
   c. er sprake is van een gewijzigde exploitatie waarvoor geen nieuwe vergunning is aangevraagd;
   d. het bij artikel 2.3.1.11 gesteld verbod wordt overtreden;
   e. niet meer wordt voldaan aan de inrichtingseisen, gesteld in artikel 2.3.1.12;
   f. de exploitant of beheerder in enig opzicht van slecht levensgedrag is en daardoor een aantoonbaar veiligheids- of gezondheidsrisico of een risico voor de openbare orde;
   g. een vergunninghouder in een periode van twee jaar ten minste drie maal op grond van artikel 2.3.1.8a, eerste lid om bijschrijving van een persoon op het aanhangsel bij de vergunning heeft verzocht en de burgemeester die wijziging van het aanhangsel ten minste driemaal heeft geweigerd op grond van artikel 2.3.1.8a, tweede lid.

Artikel 2.3.1.10 Vervallen van de vergunning

De vergunning vervalt, indien:

a. sedert haar verlening onherroepelijk is geworden, zes maanden zijn verlopen, zonder dat handelingen zijn verricht met gebruikmaking van de vergunning;
b. gedurende een jaar anders dan wegens overmacht geen handelingen zijn verricht met gebruikmaking van de vergunning;
c. de op de vergunning vermelde beheerder deze hoedanigheid heeft verloren;
d. een vergunning, strekkende tot vervanging van de eerstbedoelde vergunning, van kracht is geworden.

Artikel 2.3.1.11 Aanwezigheid beheerder

Het is verboden een openbare inrichting voor bezoekers geopend te hebben, zonder dat een op de vergunning vermelde beheerder in de openbare inrichting aanwezig is.

Artikel 2.3.1.12 Inrichtingseisen

1. De openbare inrichting moet voldoen aan de inrichtingseisen, zoals deze bij of krachtens de Alcoholwet en het Bouwbesluit worden gesteld.
2. Het in het eerste lid gestelde gebod is niet van toepassing op openbare inrichtingen voor de exploitatie waarvan tevens een vergunning als bedoeld in artikel 3 van de Alcoholwet is vereist en op openbare inrichtingen die als afhaalcentrum worden aangemerkt.
3. In bijzondere gevallen kan de burgemeester voor wat betreft openbare inrichtingen die niet vergunningplichtig zijn op grond van de Alcoholwet vrijstelling verlenen van een of meerdere inrichtingseisen zoals bedoeld in het eerste lid.

Artikel 2.3.1.13 Terrassen

1. Het is verboden zonder vergunning van de burgemeester de weg of een weggedeelte te gebruiken voor het plaatsen en exploiteren van een bij een openbare inrichting behorend terras.
2. Het in het eerste lid bepaalde is niet van toepassing als voldaan wordt aan de volgende voorwaarden:
   a. het terras wordt geplaatst op het voor de voetgangers bestemde gedeelte van de weg;
   b. indien het terras op een weg wordt geplaatst die mede bestemd is voor voertuigen, dient een minimale doorgang van 1,5 meter voor voetgangers te worden vrijgehouden;
   c. op wegen of weggedeelten enkel bestemd voor voetgangers dient te allen tijde een vrije en onbelemmerde doorgang van minimaal 3,5 meter aanwezig te zijn ten behoeve van hulpdiensten;
   d. het terras mag slechts voor en aansluitend aan het pand van de betreffende openbare inrichting worden geplaatst en enkel gedurende de openingstijden daarvan;
   e. het terras mag maximaal twee meter breed zijn;
   f. het terras is niet gelegen in het horecaconcentratiegebied als bedoeld in artikel 2.3.1.15, zesde lid, in de Steenstraat noordzijde of in de winkelcentra Kronenburg en Presikhaaf;
   g. de openbare inrichting waar het terras bij wordt geplaatst is geen afhaalcentrum.
3. De burgemeester weigert de in het eerste lid bedoelde vergunning als de vergunning ex artikel 2.3.1.2 is geweigerd.
4. De burgemeester kan de in het eerste lid bedoelde vergunning weigeren, als:
   a. het beoogde gebruik schade toebrengt aan de weg dan wel gevaar oplevert voor de bruikbaarheid van de weg of voor het doelmatig en veilig gebruik daarvan;
   b. dat gebruik een belemmering kan worden voor het doelmatige beheer en onderhoud van de weg;
   c. het beoogde gebruik – hetzij op zichzelf, hetzij in verband met de omgeving – niet voldoet aan redelijke eisen van welstand;
   d. zich ten aanzien van het beoogde gebruik een van de in artikel 2.3.1.6, aanhef en onder a, b, c of d genoemde weigeringsgronden voordoet;
   e. er voor één of meer samenlopende concurrerende terrassen aanvragen zijn ingediend.
5. De burgemeester kan de in het eerste lid bedoelde vergunning intrekken, als:
   a. de vergunning als bedoeld in 2.3.1.2 wordt ingetrokken

b. naar zijn oordeel de omstandigheden op grond waarvan de vergunning is afgegeven, zodanig zijn gewijzigd dan wel de exploitatie van de openbare inrichting op een zodanige wijze plaatsvindt, dat het woon- en leefklimaat in de naaste omgeving op ontoelaatbare wijze nadelig wordt beïnvloed;
c. op grond van een verandering van de omstandigheden of inzichten - waaronder herinrichting van het openbaar gebied - opgetreden na het verlenen van de vergunning intrekking of wijziging noodzakelijk is.
d. gehandeld wordt in strijd met de aan de vergunning verbonden voorschriften en beperkingen.
e. Het bepaalde in het eerste en tweede lid geldt niet, voor zover de Wet beheer rijkswaterstaatswerken of de Omgevingsverordening Gelderland van toepassing is.

Artikel 2.3.1.14 Geslotenverklaring

1. De burgemeester kan bij een handelen in strijd met het bepaalde in artikel 2.3.1.2 of artikel 2.3.1.7, vierde lid, de openbare inrichting, al dan niet voor een bepaalde termijn, gesloten verklaren.
2. De sluiting wordt geacht openbaar bekend te zijn zodra een afschrift van het bevel tot sluiting op of nabij de toegang of de toegangen van de openbare inrichting is aangebracht.
3. Zolang het bevel tot sluiting van kracht is, is het verboden bezoekers tot de inrichting toe te laten of daarin te laten verblijven en is het verboden deze inrichting als bezoeker te betreden of daarin als bezoeker te verblijven.
4. Het in dit artikel bepaalde is niet van toepassing op situaties waarin artikel 13b Opiumwet voorziet.

Artikel 2.3.1.15 Sluitingsuur openbare inrichtingen en terrassen

1. Openbare inrichtingen zijn gesloten op maandag tot en met donderdag tussen 01.00 uur en 06.00 uur, en op vrijdag, zaterdag en zondag tussen 02.00 uur en 06.00 uur.
2. Het is verboden een openbare inrichting voor bezoekers geopend te hebben, of bezoekers in de inrichting te laten verblijven buiten de in het eerste lid genoemde sluitingstijden.
3. De burgemeester kan ontheffing verlenen van de in het eerste lid genoemde sluitingstijden.
4. Het is verboden om een bij de openbare inrichting behorend terras voor bezoekers tussen 00.00 uur en 06.00 uur geopend te hebben en daar bezoekers plaats te laten nemen of te laten verblijven.
5. In afwijking van het eerste lid zijn de openingstijden voor een openbare inrichting in het horecaconcentratiegebied vrij.
6. In afwijking van het vierde lid is het verboden om in de binnenstad op maandag tot en met donderdag tussen 01.00 uur en 06.00 uur, en op vrijdag, zaterdag en zondag tussen 02.00 uur en 06.00 uur een bij een openbare inrichting behorend terras voor bezoekers geopend te hebben en daar bezoekers plaats te laten nemen of te laten verblijven.
7. Een in het horecaconcentratiegebied gelegen openbare inrichting die na 03.00 uur geopend blijft voor bezoekers, is verplicht vanaf 00.00 uur tot het moment van sluiting een portier toezicht te laten houden ter bewaking van de veiligheid, tenzij:
    a. het een openbare inrichting betreft waarin ten hoogste vijftig personen tegelijk aanwezig zullen zijn; of
    b. het een openbare inrichting is niet zijnde een inrichting is als bedoeld in artikel 3 van de Alcoholwet.

    In gevallen waarin hij dit noodzakelijk oordeelt met het oog op de veiligheid, kan de burgemeester in de vergunning bepalen dat deze portierplicht ook geldt voor een openbare inrichting waarin ten hoogste vijftig personen tegelijk aanwezig zullen zijn.

8. De burgemeester kan ontheffing verlenen van het op grond van het eerste lid geldende sluitingsuur voor een in de binnenstad gelegen openbare inrichting, die een inrichting is als bedoeld in artikel 3 van de Alcoholwet, mits aannemelijk is dat de openbare inrichting ook na verlening van de ontheffing kan voldoen aan de eisen die het Activiteitenbesluit milieubeheer stelt met betrekking tot geluid. Een ontheffing wordt geweigerd, indien in de directe omgeving reeds meerdere ontheffingen zijn verleend en

verlening van een verdere ontheffing naar het oordeel van de burgemeester zou leiden tot een ontoelaatbare aantasting van het woon- en leefklimaat of een onaanvaardbaar risico van mogelijke verstoringen van de openbare orde.

9. In een ontheffing als bedoeld in het achtste lid wordt in ieder geval bepaald dat:
   a. de openbare inrichting, indien zij na 03.00 uur geopend blijft voor bezoekers, verplicht is vanaf 00.00 uur tot het moment van sluiting een portier toezicht te laten houden ter bewaking van de veiligheid, tenzij in de openbare inrichting ten hoogste vijftig personen tegelijk aanwezig zullen zijn;
   b. de ontheffing wordt verleend voor de duur van een jaar, en dat zij kan worden ingetrokken of geweigerd voor een volgend jaar op grond van belangen die zijn gelegen op het gebied van de openbare orde, de veiligheid of de bescherming van het woon- en leefklimaat;
   c. de ontheffing niet geldt voor een bij de openbare inrichting behorend terras.
10. In de ontheffing als bedoeld in het achtste lid kunnen te allen tijde aanvullende voorschriften of beperkingen worden gesteld in het belang van de openbare orde, de veiligheid of de bescherming van het woon- en leefklimaat. Deze voorwaarden zijn afhankelijk van de soort openbare inrichting, de omgeving waarin deze is gelegen en de mate van overlast die bewoners van de openbare inrichting ondervinden.
11. De burgemeester kan voor een afzonderlijke openbare inrichting of voor een daartoe behorend terras andere sluitingstijden vaststellen.
12. Onder horecaconcentratiegebied wordt in dit artikel verstaan: het gebied dat begrensd wordt door- en met inbegrip van de Varkensstraat, Grote Oord, Jansstraat, Jansplaats, Jansplein, Janslangstraat, Jansstraat, Willemsplein (van huisnummer 1 tot en met 10), Korenstraat, Molenstraat en Hoogstraat (inclusief Korte Hoogstraat).
13. Onder binnenstad wordt in dit artikel verstaan: het gebied - met uitzondering van het horecaconcentratiegebied - dat begrensd wordt door- en met inbegrip van Rijnkade, Roermondsplein, Nieuwe Plein, Willemsplein, Jansbinnensingel, Velperbuitensingel, Eusebiusbuitensingel en Ooststraat, alsmede de Steenstraat (tot het spoor), de Spijkerlaan en de Spijkerstraat (vanaf de Spijkerlaan).
14. Het in dit artikel bepaalde is niet van toepassing op situaties waarin bij of krachtens de Wet milieubeheer is voorzien.
15. Op de aanvraag om een ontheffing is paragraaf 4.1.3.3. van de Algemene wet bestuursrecht (positieve fictieve beschikking bij niet tijdig beslissen) niet van toepassing.

Artikel 2.3.1.15a Melding afwijking sluitingsuur

1. Onder cultureel uitgaanscentrum wordt in dit artikel verstaan een openbare inrichting geëxploiteerd door een instelling waarvan de kernactiviteiten in de culturele sfeer zijn gelegen en die de beschikking heeft over een concert-, dans- en/of theaterzaal.
2. In afwijking van het bepaalde in artikel 2.3.1.15, eerste lid, is het de exploitant van een openbare inrichting toegestaan éénmaal per kwartaal zijn openbare inrichting voor bezoekers geopend te hebben buiten de reguliere sluitingstijden en aldaar bezoekers toe te laten of te laten verblijven, mits voldaan wordt aan de volgende voorwaarden:
   a. het voornemen tot de langere openstelling moet tenminste één week van tevoren schriftelijk aan de burgemeester worden gemeld;
   b. voor de openbare inrichting dient een vergunning op grond van artikel 3 van de Alcoholwet te zijn verleend;
   c. de openbare inrichting is niet gelegen in het horecaconcentratiegebied als bedoeld in artikel 2.3.1.15, zesde lid.
3. De burgemeester kan besluiten de langere openstelling als bedoeld in het tweede lid te verbieden in het belang van de openbare orde en veiligheid of de aantasting van het woon- en leefklimaat.
4. In afwijking van het bepaalde in artikel 2.3.1.15, eerste lid, is het de exploitant van een cultureel uitgaanscentrum toegestaan zijn openbare inrichting voor bezoekers geopend te hebben buiten de reguliere sluitingstijden en aldaar bezoekers toe te laten of te laten verblijven, mits voldaan wordt aan de volgende voorwaarden:

a. de langere openstelling wordt tenminste drie weken van tevoren schriftelijk gemeld bij de burgemeester;
b. bij de melding wordt duidelijk omschreven welke activiteit het betreft;
c. de onder b genoemde activiteit is een activiteit in de culturele sfeer en sector waar het cultureel uitgaanscentrum zich op richt.

5. De burgemeester kan besluiten de langere openstelling als bedoeld in het vierde lid te verbieden in het belang van de openbare orde en veiligheid of de aantasting van het woon- en leefklimaat.
6. Van een besluit als bedoeld in het vijfde lid wordt uiterlijk twee weken na ontvangst van de melding schriftelijk mededeling gedaan.

Artikel 2.3.1.16 Afwijking sluitingsuur; tijdelijke sluiting

1. De burgemeester kan in het belang van de openbare orde, veiligheid, zedelijkheid of gezondheid of in geval van bijzondere omstandigheden voor een of meer openbare inrichtingen, tijdelijk andere sluitingsuren vaststellen of tijdelijk sluiting bevelen.
2. Het eerste lid is niet van toepassing op situaties waarin artikel 13b Opiumwet voorziet.

Artikel 2.3.1.17 Handel binnen openbare inrichtingen

De exploitant van een openbare inrichting staat niet toe dat een handelaar, aangewezen bij algemene maatregel van bestuur op grond van artikel 437, eerste lid, van het Wetboek van Strafrecht, of een voor hem handelend persoon in die inrichting enig voorwerp verwerft, verkoopt of op enige andere wijze overdraagt.

Artikel 2.3.1.18 Ordeverstoring

Het is verboden in een openbare inrichting:

a. de orde te verstoren;
b. zich te bevinden na sluitingstijd, tenzij het personeel betreft, of zich te bevinden gedurende de tijd dat de inrichting gesloten dient te zijn krachtens artikel 2.3.1.15 of op grond van een besluit krachtens 2.3.1.16;
c. op het terras spijzen of dranken te verstrekken aan personen die geen gebruik maken van het terras.

Artikel 2.3.1.19 Toegang ambtenaren van politie

1. De exploitant en beheerder van een openbare inrichting zijn verplicht ervoor te zorgen dat ambtenaren van politie vanaf de weg onmiddellijk en onbelemmerde toegang hebben tot de inrichting:
   a. gedurende de tijd dat de openbare inrichting voor bezoekers geopend is, dan wel;
   b. gedurende de tijd dat het bedrijf gesloten dient te zijn en indien die ambtenaren van politie hun vermoeden uiten dat daarin of aldaar bezoekers aanwezig zijn.

Artikel 2.3.1.20 Bevoegd bestuursorgaan

Als een openbare *inrichting* geen voor het publiek openstaand gebouw of bijbehorend erf is in de zin van artikel 174 van de Gemeentewet, treedt het college met betrekking tot uitoefening van de in deze paragraaf toegekende bevoegdheden op als bevoegd bestuursorgaan."

Toelichting

"Afdeling 3 Toezicht op openbare inrichtingen

Paragraaf 1 Toezicht op openbare inrichtingen

Op openbare inrichtingen zijn velerlei landelijke regels van toepassing. Vanaf 1 juli 2021 is de gewijzigde Drank- en horeca wet - nu Alcoholwet - inwerking getreden. Verder zijn er nog het Alcoholbesluit, de

Alcoholregeling, de Wet milieubeheer en het Activiteitenbesluit milieubeheer op dergelijke inrichtingen van toepassing.

Bij de herziening van de APV in 2021 is deze paragraaf voor zover mogelijk aansluiting gezocht bij de model APV van de VNG. Voor wat betreft de inrichtingseisen is het Besluit eisen inrichtingen Drank- en Horecawet met inwerkingtreding van de Alcoholwet komen te vervallen en geldt het Bouwbesluit. Wel blijven de minimale oppervlakte eisen voor een openbare inrichting (35 m^2) en slijtlokalilteiten (15 m^2) bestaan. In de Alcoholwet is verder geregeld dat de slijtlokaliteit met andere bedrijfsactiviteiten door een verbindingsruimte gescheiden dient te zijn.

Op grond van artikel 149 van de Gemeentewet zijn daarnaast autonome gemeentelijke regels vastgesteld ten aanzien van openbare inrichtingen, welke zijn samengebracht in Paragraaf 2.3.1.
Deze paragraaf kent in de eerste plaats een vergunningstelsel voor de exploitatie van openbare inrichtingen. Door deze vergunningplicht kan de komst van een openbare inrichting preventief worden getoetst en desgewenst worden tegengehouden. Het belang van de openbare orde en van de bescherming van het woon- en leefklimaat in de omgeving van de openbare inrichting – aspecten die behoren tot de ‘huishouding van de gemeente’ zoals bedoeld in artikel 124 van de Grondwet – zijn hiermee sterk gediend.
Ook een coffeeshop is een vergunningsplichtige openbare inrichting in de zin van paragraaf 2.3.1. De vergunning ziet overigens op de exploitatie als droge openbare inrichting; het verkopen van softdrugs – immers in strijd met de Opiumwet – wordt niet vergund, maar gedoogd. In het kader van het weedexperiment heeft een coffeeshop - naast een exploitatievergunning - een toestemmingsverklaring van de burgemeester nodig.

De bijzondere verantwoordelijkheid van de beheerder voor de gang van zaken in de openbare inrichting komt expliciet tot uitdrukking in de aanwezigheidsplicht van artikel 2.3.1.11.

Artikel 2.3.1.13 bevat een regeling voor terrasvergunningen. Het tweede lid bepaalt dat bij een afhaalcentrum geen terras is toegestaan; het plaatsen van een terras is niet te rijmen met het karakter van een afhaalcentrum als openbare inrichting waar bezoekers slechts een korte tijd verblijven en geen etenswaren ter plekke kunnen en mogen gebruiken. In het vierde lid, onder d, is bepaald dat een aantal in artikel 2.3.1.6 genoemde weigeringsgronden ter zake van de exploitatievergunning ook een zelfstandige weigeringsgrond voor een terrasvergunning vormt. Zo zal een terrasvergunning voor een terras bij een bestaand café kunnen worden geweigerd, indien de aanwezigheid van het beoogde terras het woon- en leefklimaat in de naaste omgeving van het café op ontoelaatbare wijze zou beïnvloeden (artikel 2.3.1.13, derde lid, aanhef en sub d, jo. artikel 2.3.1.6, aanhef en sub b). Tevens zijn er intrekkingsgronden toegevoegd, zodat terrasvergunningen niet alleen geweigerd, maar ook in bepaalde situaties kunnen worden ingetrokken. Een voorbeeld hiervan is de situatie waarbij de omstandigheden op grond waarvan de vergunning is afgegeven, zodanig zijn gewijzigd dan wel de exploitatie van de openbare inrichting op een zodanige wijze plaatsvindt, dat het woon- en leefklimaat in de naaste omgeving op ontoelaatbare wijze nadelig wordt beïnvloed.

Zowel artikel 2.3.1.14 als 2.3.1.16 geven de burgemeester de bevoegdheid een openbare inrichting te sluiten. Een sluiting op grond van artikel 2.3.1.16 is per definitie tijdelijk. Tevens kan een dergelijk besluit betrekking hebben op meerdere openbare inrichtingen. Een sluiting op grond van artikel 2.3.1.14 kan ook voor onbepaalde tijd geschieden en zal per definitie betrekking hebben op een specifieke openbare inrichting die structureel vergunningvoorwaarden overtreedt of zonder vergunning geëxploiteerd wordt. Op grond van artikel 2.3.1.16 kan de burgemeester daarnaast voor één of meer openbare inrichtingen tijdelijk andere sluitingsuren vaststellen.

Artikel 2.3.1.15 bevat een regeling van het sluitingsuur. De burgemeester kan hiervan ontheffing verlenen.

Artikel 2.3.1.17 Handel binnen openbare inrichtingen
Dit artikel betreft een verbod van heling. Het is bekend dat in sommige cafés regelmatig gestolen goed wordt verhandeld. In een aantal grote steden doet zich het verschijnsel voor dat drugverslaafden naar bepaalde cafés gaan om daar gestolen goederen aan de man te brengen. Artikel 2.3.17 sluit aan op het in artikel 14 DHW neergelegde verbod tot het uitoefenen van de kleinhandel. Dit laatste verbod ziet echter slechts op verkoophandelingen.

Omdat artikel 2.3.1.17 een verbod bevat voor de exploitant (en niet voor de handelaar), kan dit artikel niet worden gebaseerd op artikel 437ter of artikel 437 van het WvSr. Het artikel is vastgesteld op basis van artikel 149 van de Gemeentewet, terwijl de strafsanctie is gebaseerd op artikel 154 van de Gemeentewet."

Artikel III: Wijzigen van Hoofdstuk 2, Afdeling 3, paragraaf 1a van de Algemene Plaatselijke Verordening voor Arnhem

Hoofdstuk 2, Afdeling 3, paragraaf 1a van de Algemene Plaatselijke Verordening voor Arnhem (APV) wordt als volgt gewijzigd en de bijbehorende toelichting wordt als volgt vastgesteld:

"Paragraaf 1a Bijzondere bepalingen over horecabedrijven als bedoeld in de Alcoholwet

Artikel 2.3.1a.1 Begripsbepaling

1. In deze afdeling wordt verstaan onder:
   - alcoholhoudende drank;
   - horecabedrijf;
   - horecalokaliteit;
   - inrichting;
   - paracommerciële rechtspersoon;
   - sterke drank;
   - slijtersbedrijf
   - zwak- alcoholhoudende drank;

   dat wat wordt verstaan in de Alcoholwet.
2. Onder binnenstad wordt verstaan het gebied dat begrensd wordt door de Rijnkade, Roermondsplein, Nieuwe Plein, Willemsplein, Jansbinnensingel, Velperbuitensingel, Eusebiusbuitensingel en Ooststraat, alsmede de Steenstraat (tot het spoor), de Spijkerlaan en de Spijkerstraat (vanaf de Spijkerlaan), met inbegrip van het horecaconcentratiegebied zoals omschreven in artikel 2.3.1.15, zesde lid.

Artikel 2.3.1a.2 Verbod tot het verstrekken van sterke drank in inrichtingen van een bepaalde aard

1. Het is verboden bedrijfsmatig of anders dan om niet sterke drank te verstrekken in inrichtingen van de volgende aard:
   a. waarin of in een onderdeel waarvan uitsluitend of in hoofdzaak geringe eetwaren, zoals belegde broodjes, patates frites en kroketten e.d. worden verkocht voor gebruik ter plaatse en elders dan ter plaatse;
   b. welke deel uitmaakt van een gebouw waarin uitsluitend of in hoofdzaak onderwijs wordt gegeven;
   c. welke deel uitmaakt van een gebouw dat uitsluitend of in hoofdzaak in gebruik is bij jeugdorganisaties of –instellingen;
   d. welke deel uitmaakt van een gebouw dat uitsluitend of in hoofdzaak in gebruik is bij sportorganisaties of –instellingen;

e. die of waarvan een onderdeel uitsluitend of in hoofdzaak in gebruik is als wachtruimte voor passagiers van een openbaar middel van vervoer;
f. die gelegen is op of nabij een kampeer- of caravanterrein;
g. die in gebruik is als foyer van een bioscoop of een schouwburg.

2. De burgemeester kan in het belang van de handhaving van de openbare orde, de veiligheid, de zedelijkheid of de volksgezondheid aan een vergunning als bedoeld in artikel 3 van de Alcoholwet voorschriften verbinden en de vergunning beperken tot het verstrekken van zwak-alcoholhoudende drank.

Artikel 2.3.1a.3 Ontheffing

De burgemeester kan op aanvraag ontheffing verlenen van een op grond van artikel 2.3.1a.2, geldend verbod om in een inrichting sterke drank voor gebruik ter plaatse te verstrekken.

Artikel 2.3.1a.4 Tijdelijke verboden tot het verstrekken van alcoholhoudende drank voor gebruik ter plaatse en/of elders dan ter plaatse

1. Het is verboden om in een door de burgemeester aangewezen tijdsruimte in een in de binnenstad gelegen inrichting bedrijfsmatig of anders dan om niet alcoholhoudende drank voor gebruik ter plaatse te verstrekken.
2. Het is verboden om in een door de burgemeester aangewezen tijdsruimte in de binnenstad bedrijfsmatig of anders dan om niet alcoholhoudende drank te verstrekken voor gebruik elders dan ter plaatse.
3. Het is verboden om in een door de burgemeester aangewezen tijdsruimte in de binnenstad bedrijfsmatig of anders dan om niet alcoholhoudende drank te verstrekken

Artikel 2.3.1a.5 Aanwijzing

1. Een aanwijzing als bedoeld in artikel 2.3.1.a.4, eerste of tweede lid, kan worden gegeven in het belang van de handhaving van de openbare orde, de veiligheid, de zedelijkheid of de volksgezondheid
2. Een aanwijzing als bedoeld in artikel 2.3.1a.4, derde lid, wordt eerst gegeven indien het belang van de handhaving van de openbare orde, de veiligheid, de zedelijkheid of de volksgezondheid dringend tot het geven van een dergelijke aanwijzing vordert.

Artikel 2.3.1a.6 Regulering paracommerciële rechtspersonen

1. Paracommerciële rechtsperso**nen kunnen** onverminderd het bepaalde in het artikel 2.3.1.15 alcoholhoudende drank uitsluitend verstrekken vanaf één (1) uur voor de aanvang, tijdens en tot uiterlijk één (1) uur na afloop van een activiteit die wordt uitgeoefend in verband met de statutaire doelen van de rechtspersoon.
2. Een paracommerciële rechtspersoon verstrekt geen alcoholhoudende drank tijdens bijeenkomsten van persoonlijke aard en bijeenkomsten die gericht zijn op personen welke niet of niet rechtstreeks bij de activiteiten van de desbetreffende rechtspersoon betrokken zijn.
3. De burgemeester kan op aanvraag ontheffing verlenen van het op grond van het tweede lid geldende verbod.

Artikel 2.3.1a.7 Inperking prijsacties

Het is verboden bedrijfsmatig of anders dan om niet alcoholhoudende dranken te verstrekken voor gebruik ter plaatse tegen een prijs die voor een periode van 24 uur of korter lager is dan 60% van de prijs die in de betreffende horecalokaliteit of op het betreffende terras gewoonlijk wordt gevraagd."

Artikel IV: Wijzigen van Hoofdstuk 2, Afdeling 3, paragraaf 2 van de Algemene Plaatselijke Verordening voor Arnhem

Hoofdstuk 2, Afdeling 3, paragraaf 2van de Algemene Plaatselijke Verordening voor Arnhem (APV) wordt als volgt gewijzigd en de bijbehorende toelichting wordt als volgt vastgesteld:

" Paragraaf 2 Toezicht op inrichtingen tot het verschaffen van nachtverblijf

Paragraaf 2 Toezicht op inrichtingen tot het verschaffen van nachtverblijf

Artikel 2.3.2.1 Definitie
In deze paragraaf wordt onder inrichting verstaan elke al dan niet besloten ruimte waarin, in de uitoefening van beroep of bedrijf, aan personen de mogelijkheid van nachtverblijf of gelegenheid tot kamperen wordt verschaft.

Artikel 2.3.2.2 Kennisgeving exploitatie
Degene die een inrichting opricht, overneemt, verplaatst of de exploitatie of feitelijke leiding van een inrichting staakt, is verplicht daarvan binnen drie dagen daarna schriftelijk kennis te geven aan de burgemeester.

Artikel 2.3.2.3 Verschaffing gegevens nachtregister
Degene die in een inrichting nachtverblijf houdt of de kampeerder is verplicht de exploitant of feitelijk leidinggevende van die inrichting volledig en naar waarheid naam, woonplaats, dag van aankomst en de dag van vertrek te verstrekken."

Toelichting:

"Paragraaf 2 Toezicht op inrichtingen tot het verschaffen van nachtverblijf

Afdeling 6. Toezicht op inrichtingen tot het verschaffen van nachtverblijf

Artikel 2.3.1 Definitie
Inrichting
Het begrip ’inrichting’ als hier omschreven sluit aan bij artikel 438 van het WvSr, dat ziet op het als beroep verschaffen van nachtverblijf aan personen (eerste lid) en op het als beroep of gewoonte beschikbaar stellen van een terrein voor het houden van nachtverblijf of het plaatsen van kampeermiddelen en dergelijke (tweede lid).

Artikel 2.3.2.2. Kennisgeving exploitatie
Artikel 2.3.2.2 strekt ertoe, dat de burgemeester een zo volledig mogelijk overzicht heeft van de in de gemeente aanwezig nachtverblijf en kampeerinrichtingen.

Artikel 2.3.2.3 Verschaffing gegevens nachtregister
Op grond van artikel 438 van het WvSr is een ondernemer die een hotel of pension drijft, verplicht om een nachtregister bij te houden. Dit artikel in de APV komt die ondernemer tegemoet door de gast te verplichten daaraan mee te werken en zijn of haar gegevens te verstrekken. Zo’n aanvulling van het WvSr bij plaatselijke verordening werd door de Hoge Raad toelaatbaar geacht (HR 10-04-1979, NJ 1979, 442). Daarbij wordt vaak opgemerkt dat een goed bijgehouden nachtregister ook in het belang van de gemeente is, bijvoorbeeld voor de brandweer, mocht er onverhoopt brand uitbreken in een hotel of pension.

De sinds 25 mei 2018 geldende AVG heeft, net als de daarvoor geldende Wbp, als uitgangspunt dat er niet meer wordt uitgevraagd dan nodig. Er worden alleen de gegevens uitgevraagd die artikel 438 van het WvSr noemt."

Artikel V: Overige wijzigingen

1. De artikelen in de Algemene plaatselijke verordening, met uitzondering van hoofdstuk 1 en hoofdstuk 2 Afdeling 3, paragraven 1, 1a en 2 als volgt te wijzigen:
   a. daar waar in artikelen wordt verwezen naar "artikel 1.4", deze wordt vervangen door "artikel 1.3";
   b. daar waar in artikelen wordt verwezen naar "artikel 1.5", deze wordt vervangen door "artikel 1.4";
   c. daar waar in artikelen wordt verwezen naar "artikel 1.6", deze wordt vervangen door "artikel 1.5"
2. Artikel 2.5.5 en de bijbehorende toelichting komen te vervallen.

Artikel VI: Inwerkingtreding

1. Dit besluit treedt in werking op de dag nadat dit besluit op de voorgeschreven wijze is bekendgemaakt.
2. Dit besluit wordt aangehaald als: "Wijziging van de APV Hoofdstuk 1, openbare inrichtingen en nachtverblijven"

De griffier, De voorzitter,

Huidige regeling Apv	Voorstel wijziging
Artikel 1.1 Begripsomschrijvingen In deze verordening wordt verstaan dan wel mede verstaan onder:	***Artikel 1.1 Begripsomschrijvingen*** In deze verordening wordt verstaan dan wel mede verstaan onder:
C. Bebouwde kom*: de bebouwde kom of kommen waarvan gedeputeerde staten bij besluit van 23 februari 1994 de grenzen hebben vastgesteld overeenkomstig artikel 27, tweede lid, van de Wegenwet*.	**A.** Bebouwde kom: **het gebied binnen de grenzen die zijn vastgesteld op grond van artikel 20a van de Wegenverkeerswet 1994**.
L. bevoegd gezag: bestuursorgaan *als bedoeld in artikel 1.1, eerste lid van* de Wet algemene bepalingen omgevingsrecht.	**B.** Bevoegd gezag: bestuursorgaan **dat bevoegd is tot het nemen van een besluit ten aanzien van een omgevingsvergunning als bedoeld in** de Wet algemene bepalingen omgevingsrecht.
H. Bouwwerk: elke constructie van enige omvang van hout, steen, metaal of ander materiaal, welke op de plaats van bestemming hetzij direct of indirect met de grond verbonden is, hetzij direct of indirect steun vindt in of op de grond.	**C.** Bouwwerk: elke constructie van enige omvang van hout, steen, metaal of ander materiaal, welke op de plaats van bestemming hetzij direct of indirect met de grond verbonden is, hetzij direct of indirect steun vindt in of op de grond. **D. College: het college van burgemeester en wethouders**
I. Gebouw: elk bouwwerk dat een voor personen toegankelijke overdekte, geheel of gedeeltelijk met wanden omsloten ruimte vormt.	**E.** Gebouw: elk bouwwerk dat een voor personen toegankelijke overdekte, geheel of gedeeltelijk met wanden omsloten ruimte vormt.
K. Handelsreclame: iedere openbare aanprijzing van goederen of diensten, waarmee kennelijk beoogd wordt een commercieel belang te dienen.	**F.** Handelsreclame: iedere openbare aanprijzing van goederen of diensten, waarmee kennelijk beoogd wordt een commercieel belang te dienen.
B. Openbaar water: alle wateren die - al dan niet met enige beperking - voor het publiek bevaarbaar of anderszins toegankelijk zijn.	**G.** Openbaar water: alle wateren die - al dan niet met enige beperking - voor het publiek bevaarbaar of anderszins toegankelijk zijn.

M. Openbare plaats: hetgeen *in artikel 1 van de Wet openbare manifestaties daaronder wordt verstaan.*	**H.** Openbare plaats: hetgeen **daaronder wordt verstaan in artikel 1 van de Wet openbare manifestaties.**
D. Rechthebbende: *een ieder* die over *enige* zaak enige zeggenschap heeft krachtens een zakelijk of persoonlijk recht.	**I.** Parkeren: hetgeen daaronder wordt verstaan in artikel 1 van het Reglement verkeersregels en verkeerstekens 1990;
F. Vaartuigen: alle vaartuigen, daaronder mede verstaan drijvende werktuigen, alsmede woonschepen, glijboten en ponten.	**J.** Rechthebbende: **degene** die over **een** zaak zeggenschap heeft krachtens eigendom, bezit, beperkt recht of persoonlijk recht.
E. Voertuigen: alle voertuigen als bedoeld in artikel 1, onder a en onder al, van het Reglement verkeersregels en verkeerstekens 1990, met uitzondering van: *1. treinen en trams;* *2. kruiwagens, kinderwagens en dergelijke kleine voertuigen.*	**K.** Vaartuigen: alle vaartuigen, daaronder mede verstaan drijvende werktuigen, alsmede woonschepen, glijboten en ponten. **L.** Voertuigen: alle voertuigen als bedoeld in artikel 1, onder a en onder al, van het Reglement verkeersregels en verkeerstekens 1990, met uitzondering van **kleine wagens zoals kruiwagens, kinderwagens en rolstoelen en treinen en trams.**
A. Weg: 1. de weg als bedoeld in artikel 1, eerste lid, onder b, van de Wegenverkeerswet 1994, alsmede de daaraan liggende en als zodanig aangeduide parkeerterreinen; 2. de - al dan niet met enige beperking - voor het publiek toegankelijke pleinen en open plaatsen, parken, plantsoenen, 3. speelweiden, bossen en andere natuurterreinen, ijsvlakten en aanlegplaatsen voor vaartuigen; 4. voor het publiek toegankelijke stoepen, trappen, portieken, gangen, passages en galerijen, die uitsluitend tot een voor bewoning in gebruik zijnde ruimte toegang geven en niet afsluitbaar zijn; 5. andere voor het publiek toegankelijke, al dan niet afsluitbare stoepen, trappen, portieken, gangen,	**M.** Weg: 1. de weg als bedoeld in artikel 1, eerste lid, onder b, van de Wegenverkeerswet 1994, alsmede de daaraan liggende en als zodanig aangeduide parkeerterreinen; 2. de - al dan niet met enige beperking - voor het publiek toegankelijke pleinen en open plaatsen, parken, plantsoenen, 3. speelweiden, bossen en andere natuurterreinen, ijsvlakten en aanlegplaatsen voor vaartuigen; 4. voor het publiek toegankelijke stoepen, trappen, portieken, gangen, passages en galerijen, die uitsluitend tot een voor bewoning in gebruik zijnde ruimte toegang geven en niet afsluitbaar zijn; 5. andere voor het publiek toegankelijke, al dan niet afsluitbare stoepen, trappen, portieken, gangen,

passages en galerijen; de afsluitbare alleen gedurende de tijd dat zij niet door of vanwege degene die daartoe naar burgerlijk recht bevoegd is, zijn afgesloten. Nummer G en J zijn reeds vervallen.	passages en galerijen; de afsluitbare alleen gedurende de tijd dat zij niet door of vanwege degene die daartoe naar burgerlijk recht bevoegd is, zijn afgesloten.

Artikel 1.2 Beslistermijn 1. Het bevoegde bestuursorgaan beslist op een aanvraag voor een vergunning of ontheffing binnen acht weken na de datum van ontvangst van de aanvraag. 2. Het bestuursorgaan kan *zijn beslissing* voor ten hoogste acht weken verdagen. 3. Het bepaalde in het eerste en het tweede lid geldt niet voor de beslissing op een aanvraag om vergunning als bedoeld in artikel 2.3.1.2 en artikel 3.2.1, eerste lid. 4. In afwijking van het tweede lid is artikel 3.9 van de Wet algemene bepalingen omgevingsrecht van toepassing indien beslist wordt op een aanvraag om een vergunning als bedoeld in artikel 2.1.5.2 eerste lid onder a, 2.1.5.3, 2.4.19., 4.5.2 en 4.7.2.	***Artikel 1.2 Beslistermijn*** 1. Het bevoegde bestuursorgaan beslist op een aanvraag voor een vergunning of ontheffing binnen acht weken na de datum van ontvangst van de aanvraag. 2. Het bestuursorgaan kan **de termijn** voor ten hoogste acht weken verdagen. 3. Het bepaalde in het eerste en het tweede lid geldt niet voor de beslissing op een aanvraag om vergunning als bedoeld in artikel 2.3.1.2 en artikel 3.2.1, eerste lid. 4. In afwijking van tweede lid is artikel 3.9 van de Wet algemene bepalingen omgevingsrecht van toepassing indien beslist wordt op een aanvraag om een vergunning als bedoeld in artikel 2.1.5.2 eerste lid onder a, 2.1.5.3, 2.4.19., **4.5.3, tweede lid** en 4.7.2.
Artikel 1.3 Te late indiening aanvraag *1. Indien een aanvraag voor een vergunning of ontheffing wordt ingediend minder dan drie weken voor het tijdstip waarop de aanvrager de vergunning of ontheffing nodig heeft, kan het bestuursorgaan besluiten de aanvraag niet te behandelen.* *2. Voor bepaalde, door het bevoegde bestuursorgaan aan te wijzen, vergunningen of ontheffingen kan de in het eerste lid genoemde termijn worden verlengd tot ten hoogste acht weken.*	

Artikel 1.4 Voorschriften en beperkingen 1. Aan een k*rachtens deze verordening verleende* vergunning of ontheffing kunnen voorschriften en beperkingen worden verbonden. Deze voorschriften en beperkingen *mogen slechts strekken* tot bescherming van het belang of de belangen in verband waarmee de vergunning of ontheffing is vereist. *2. Voor zover in deze verordening niet anderszins is bepaald, kan een vergunning of ontheffing voor een bepaalde tijd worden verleend.* 3. Degene aan wie *krachtens deze verordening* een vergunning of ontheffing is verleend, is verplicht de daaraan verbonden voorschriften en beperkingen na te komen.	***Artikel 1.3 Voorschriften en beperkingen*** **1.** Aan een vergunning of ontheffing kunnen voorschriften en beperkingen worden verbonden. Deze voorschriften en beperkingen **strekken slechts** tot bescherming van het belang of de belangen in verband waarmee de vergunning of ontheffing is vereist. **2.** Degene aan wie een vergunning of ontheffing is verleend, is verplicht de daaraan verbonden voorschriften en beperkingen na te komen.
Artikel 1.5 Persoonlijk karakter van vergunning of ontheffing De vergunning of ontheffing is persoonsgebonden, tenzij bij of krachtens deze verordening anders is bepaald.	***Artikel 1.4 Persoonlijk karakter van vergunning of ontheffing*** De vergunning of ontheffing is persoonlijk, tenzij bij of krachtens deze verordening anders is bepaald.

Artikel 1.6 Intrekking of wijziging van vergunning of ontheffing De vergunning of ontheffing kan worden ingetrokken of gewijzigd: a. *indien* ter verkrijging daarvan onjuiste dan wel onvolledige gegevens zijn verstrekt; b. *indien* op grond van een verandering van de omstandigheden of inzichten opgetreden na het verlenen van de vergunning of ontheffing, moet worden aangenomen dat intrekking of wijziging wordt gevorderd door het belang of de belangen ter bescherming waarvan de vergunning of ontheffing is vereist; c. *indien* de aan de vergunning of ontheffing verbonden voorschriften en beperkingen niet zijn of worden nagekomen; d. *indien* van de vergunning of ontheffing geen gebruik wordt gemaakt *binnen* een daarin gestelde termijn dan wel, bij *gebreke van een dergelijke* termijn, binnen een redelijke termijn; e. *indien* de houder of zijn rechtverkrijgende dit verzoekt.	***Artikel 1.5 Intrekking of wijziging van vergunning of ontheffing*** De vergunning of ontheffing kan worden ingetrokken of gewijzigd **als**: a. ter verkrijging daarvan onjuiste dan wel onvolledige gegevens zijn verstrekt; b. op grond van een verandering van de omstandigheden of inzichten opgetreden na het verlenen van de vergunning of ontheffing, intrekking of wijziging noodzakelijk is vanwege het belang of de belangen ter bescherming waarvan de vergunning of ontheffing is vereist; c. de aan de vergunning of ontheffing verbonden voorschriften en beperkingen niet zijn of worden nagekomen; d. van de vergunning of ontheffing geen gebruik wordt gemaakt **binnen of gedurende** een daarin gestelde termijn dan wel, bij **het ontbreken van een gestelde** termijn, binnen een redelijke termijn; e. de houder of zijn rechtverkrijgende dit verzoekt.

Artikel 1.7 Termijnen Voor zover in deze verordening sprake is van termijnen in uren, bepaald door terugrekening van een tijdstip of gebeurtenis, en deze eindigen op een vrijdag na 12.00 uur, een zaterdag, een zondag of een algemeen erkende feestdag, worden de termijnen geacht te eindigen om 12.00 uur op de voorgelegen dag, die geen zaterdag, zondag of algemeen erkende feestdag is.	***Artikel 1.6 Termijnen*** **1.** Voor zover in deze verordening sprake is van termijnen in uren, bepaald door terugrekening van een tijdstip of gebeurtenis, en deze eindigen op een vrijdag na 12.00 uur, een zaterdag, een zondag of een algemeen erkende feestdag, worden de termijnen geacht te eindigen om 12.00 uur op de voorgelegen dag, die geen zaterdag, zondag of algemeen erkende feestdag is. **2. De vergunning of ontheffing geldt voor onbepaalde tijd, tenzij bij de vergunning of ontheffing anders is bepaald of de aard van de vergunning of ontheffing zich daartegen verzet.** **3. De aard van de vergunning of ontheffing verzet zich in ieder geval tegen gelding voor onbepaalde tijd als het aantal vergunningen of ontheffingen is beperkt en het aantal mogelijke aanvragers het aantal beschikbare vergunningen of ontheffingen overtreft.**
	Artikel 1.7 Weigeringsgronden **1. Een vergunning of ontheffing kan in ieder geval worden geweigerd in het belang van:** **a. de openbare orde;** **b. de openbare veiligheid;** **c. de volksgezondheid;** **d. de bescherming van het milieu.** **2. Een vergunning of ontheffing kan ook worden geweigerd als de aanvraag daarvoor minder dan drie weken voor de beoogde datum van de beoogde activiteit is ingediend en daardoor een behoorlijke behandeling van de aanvraag niet mogelijk is.**

Huidige regeling Apv	Voorstel wijziging

Artikel 2.3.1.1 Begripsomschrijvingen	***Artikel 2.3.1.1 Begripsomschrijvingen***
1. *Onder horeca-inrichting wordt in deze paragraaf* verstaan: *de* voor het publiek toegankelijke, besloten ruimte waarin *bij wijze van hoofdfunctie of overwegende nevenfunctie,* en bedrijfsmatig *of anders dan om niet,* logies wordt verstrekt, dranken worden geschonken, spijzen voor directe consumptie worden bereid of verstrekt dan wel drugs - niet zijnde middelen als bedoeld in artikel 2 of 3 van de Opiumwet - voor gebruik ter plaatse worden verstrekt. *Onder een horeca-inrichting worden in ieder geval verstaan:* een hotel, pension, restaurant, lunchroom, café, cafetaria, snackbar, discotheek en afhaalcentrum.	1. **In deze afdeling wordt onder openbare inrichting** verstaan een hotel, restaurant, lunchroom, pension, café, **waterpijpcafé,** cafetaria, snackbar, afhaalcentrum, discotheek, **buurthuis of clubhuis** of elke andere voor het publiek toegankelijke, besloten ruimte waarin **bedrijfsmatig of in een omvang alsof zij bedrijfsmatig was** logies wordt verstrekt of dranken worden geschonken of rookwaren of spijzen worden bereid of verstrekt dan wel drugs - niet zijnde middelen als bedoeld in artikel 2 of 3 van de Opiumwet - voor gebruik ter plaatse worden verstrekt.
2. Onder horeca-inrichting als bedoeld in het eerste lid wordt mede verstaan: een bij deze inrichting behorend terras en de andere aanhorigheden.	**2. Een buiten de in het eerste lid bedoelde besloten ruimte liggend deel waar sta- of zitgelegenheid kan worden geboden en waar tegen vergoeding dranken kunnen worden geschonken of spijzen voor directe consumptie ter plaatse kunnen worden bereid of verstrekt, waaronder in ieder geval een terras, maakt voor de toepassing van deze afdeling deel uit van die besloten ruimte**
3. Een terras in de zin van deze paragraaf is een buiten de besloten ruimte van de horeca-inrichting liggend deel van de inrichting waar sta- of zitgelegenheid wordt geboden en waar de mogelijkheid bestaat door de horeca-inrichting verstrekte eet- en drinkwaren te nuttigen.	3. Een terras in de zin van deze paragraaf is een buiten de besloten ruimte van **de openbare inrichting** liggend deel van de inrichting waar sta- of zitgelegenheid wordt geboden en waar de mogelijkheid bestaat **vanuit de openbare inrichting** verstrekte eet- en drinkwaren te nuttigen.
4. Onder exploitant wordt in deze paragraaf verstaan: de natuurlijke- of rechtspersoon voor wiens rekening en risico een horeca-inrichting wordt geëxploiteerd.	4. Onder exploitant wordt in deze paragraaf verstaan: de natuurlijke- of rechtspersoon voor wiens rekening en risico een openbare inrichting wordt geëxploiteerd.
5. Onder beheerder wordt in deze paragraaf verstaan: de persoon die de onmiddellijke feitelijke leiding uitoefent in een horeca-inrichting.	5. Onder beheerder wordt in deze paragraaf verstaan: de persoon die de onmiddellijke feitelijke leiding uitoefent in een openbare inrichting.

6. Onder afhaalcentrum wordt in deze paragraaf verstaan: een inrichting waar uitsluitend voor gebruik elders dan ter plaatse gerede eetwaren worden verstrekt. 7. Deze paragraaf verstaat niet onder bezoekers: a. de exploitant, de beheerder, personeel, de gezinsleden van de exploitant, alsmede zijn elders wonende bloed en aanverwanten, in de rechte lijn onbeperkt, in de zijlijn tot en met de derde graad; de personen die voorkomen in het register als bedoeld in artikel 438 van het Wetboek van Strafrecht, b. alsmede personen bedoeld in artikel 438, derde lid, van het Wetboek van Strafrecht; c. de personen wier aanwezigheid in de inrichting wegens dringende redenen noodzakelijk is.	6. Onder afhaalcentrum wordt in deze paragraaf verstaan: een **openbare** inrichting **zonder terras** waar uitsluitend voor gebruik elders dan ter plaatse gerede eetwaren worden bereid en verstrekt. 7. Deze paragraaf verstaat niet onder bezoekers: a. de exploitant, de beheerder, personeel, de gezinsleden van de exploitant, alsmede zijn elders wonende bloed en aanverwanten, in de rechte lijn onbeperkt, in de zijlijn tot en met de derde graad; b. de personen die voorkomen in het register als bedoeld in artikel 438 van het Wetboek van Strafrecht, alsmede personen bedoeld in artikel 438, derde lid, van het Wetboek van Strafrecht; c. de personen wier aanwezigheid in de inrichting wegens dringende redenen noodzakelijk is.

Artikel 2.3.1.2 Vergunningplicht 1. Het is verboden een horeca-inrichting te exploiteren zonder vergunning van de burgemeester. 2. Paragraaf 4.1.3.3 van de Algemene wet bestuursrecht (positieve fictieve beschikking bij niet tijdig beslissen) is niet van toepassing.	***Artikel 2.3.1.2 Vergunningplicht*** 1. Het is verboden een **openbare inrichting** te exploiteren zonder vergunning van de burgemeester. 2. **Op de aanvraag om een vergunning is** paragraaf 4.1.3.3 van de Algemene wet bestuursrecht (positieve fictieve beschikking bij niet tijdig beslissen) niet van toepassing.
Artikel 2.3.1.3 Vrijstelling e.a. 1. De burgemeester kan: a. besluiten dat een of meer in het besluit aangeduide soorten *horeca*-inrichtingen in de gehele gemeente dan wel in een of meer daarin aangewezen gedeelten van de gemeente zijn vrijgesteld van de in artikel 2.3.1.2 omschreven vergunningplicht; b. nadere voorwaarden stellen aan de onder a genoemde vrijstelling; c. voor een bepaald gebied en/of een of meer soorten *horeca*-inrichtingen grenzen stellen aan de in de vergunning te vermelden openingstijden; d. voor een bepaald gebied en/of een of meer soorten *horeca*-inrichtingen vrijstelling verlenen van de op grond van deze paragraaf voorgeschreven sluitingstijden; e. door middel van aan een vergunning te verbinden voorschriften nadere eisen stellen aan de exploitatie van een bepaalde soort *horeca*-inrichting. 2. De exploitatie van een *horeca*-inrichting welke is vrijgesteld van de in artikel 2.3.1.2 omschreven vergunningplicht, moet zodanig geschieden dat daardoor de woon- en leefsituatie in de omgeving van de *horeca*-inrichting of de openbare orde niet op ontoelaatbare wijze nadelig wordt beïnvloed.	***Artikel 2.3.1.3 Vrijstelling e.a.*** 1. De burgemeester kan: a. besluiten dat een of meer in het besluit aangeduide soorten **openbare** inrichtingen in de gehele gemeente dan wel in een of meer daarin aangewezen gedeelten van de gemeente zijn vrijgesteld van de in artikel 2.3.1.2 omschreven vergunningplicht; b. nadere voorwaarden stellen aan de onder a genoemde vrijstelling; c. voor een bepaald gebied en/of een of meer soorten **openbare** inrichtingen grenzen stellen aan de in de vergunning te vermelden openingstijden; d. voor een bepaald gebied en/of een of meer soorten **openbare** inrichtingen vrijstelling verlenen van de op grond van deze paragraaf voorgeschreven sluitingstijden; e. door middel van aan een vergunning te verbinden voorschriften nadere eisen stellen aan de exploitatie van een bepaalde soort **openbare** inrichting. 2. De exploitatie van een **openbare** inrichting welke is vrijgesteld van de in artikel 2.3.1.2 omschreven vergunningplicht, moet zodanig geschieden dat daardoor de woon- en leefsituatie in de omgeving van de **openbare** inrichting of de openbare orde niet op ontoelaatbare wijze nadelig wordt beïnvloed.

Artikel 2.3.1.4 Aanvraag vergunning 1. De burgemeester stelt voor het indienen van aanvragen voor een vergunning als bedoeld in artikel 2.3.1.2 een formulier vast. 2. Bij een aanvraag voor een vergunning als bedoeld in artikel 2.3.1.2 worden overgelegd: a. een bewijs van inschrijving in het handelsregister bij de Kamer van Koophandel; b. een bewijs waaruit blijkt dat de exploitant gerechtigd is tot het gebruik van de ruimte bestemd voor de horeca-inrichting; c. een kopie van een identiteitsbewijs van de exploitant en van elke beheerder. 3. Per *horeca*-inrichting kan niet meer dan een aanvraag gelijktijdig in behandeling worden genomen.	***Artikel 2.3.1.4 Aanvraag vergunning*** 1. De burgemeester stelt voor het indienen van aanvragen voor een vergunning als bedoeld in artikel 2.3.1.2 een formulier vast. 2. Bij een aanvraag voor een vergunning als bedoeld in artikel 2.3.1.2 worden overgelegd: a. een bewijs van inschrijving in het handelsregister bij de Kamer van Koophandel; b. een bewijs waaruit blijkt dat de exploitant gerechtigd is tot het gebruik van de ruimte bestemd voor de **openbare inrichting**; c. een kopie van een identiteitsbewijs van de exploitant en van elke beheerder. 3. Per openbare inrichting kan niet meer dan één aanvraag gelijktijdig in behandeling worden genomen.

Artikel 2.3.1.5 Beslistermijn 1. De burgemeester beslist binnen drie maanden na ontvangst van de aanvraag. 2. De burgemeester kan zijn beslissing voor ten hoogste twee maanden verdagen. De aanvrager wordt voor afloop van de in het eerste lid bedoelde termijn schriftelijk in kennis gesteld van het besluit tot verdaging. 3. In afwijking van het bepaalde in het eerste lid houdt de burgemeester de beslissing op de aanvraag aan: a. indien met betrekking tot het oprichten van *de-* of het verbouwen tot horeca-inrichting een bouwvergunning is vereist en over deze vergunning nog niet is beslist; *b. indien met betrekking tot het oprichten van de- of het verbouwen tot horeca-inrichting een vrijstelling op grond van de Wet op de Ruimtelijke Ordening is vereist en over deze vrijstelling nog niet is beslist; of* c. *indien met betrekking tot het oprichten van de horeca-inrichting een leefmilieuvergunning is vereist en over deze vergunning nog niet is beslist.* *4.* De in het derde lid bedoelde aanhouding eindigt zes weken nadat is beslist op de aanvraag *om een bouwvergunning, vrijstelling of leefmilieuvergunning.*	***Artikel 2.3.1.5 Beslistermijn*** 1. De burgemeester beslist binnen **twaalf weken** na ontvangst van de aanvraag. 2. De burgemeester kan zijn beslissing voor ten hoogste **acht weken** verdagen. De aanvrager wordt voor afloop van de in het eerste lid bedoelde termijn schriftelijk in kennis gesteld van het besluit tot verdaging. 3. In afwijking van het bepaalde in het eerste lid houdt de burgemeester de beslissing op de aanvraag aan indien met betrekking tot het oprichten van de **openbare inrichting** of het verbouwen van een gebouw tot **openbare inrichting een omgevingsvergunning voor het bouwen en/of voor het gebruik van de gronden is vereist** en over deze vergunning nog niet is beslist. 4. De in het derde lid bedoelde aanhouding eindigt zes weken nadat is beslist op de aanvraag **om een omgevingsvergunning**.

Artikel 2.3.1.6 Weigeringsgronden De burgemeester weigert de vergunning, indien: a. de vestiging of exploitatie van de beoogde *horeca*-inrichting strijd oplevert met een geldend bestemmingsplan, *een leefmilieuverordening* of de Huisvestingswet; b. naar zijn oordeel *door de aanwezigheid van de horeca*-inrichting *het woon- en leefklimaat* in de *naaste* omgeving op ontoelaatbare wijze nadelig wordt beïnvloed; c. er sprake is van een dusdanige hoge concentratie van *horeca*-inrichtingen in een bepaald gebied dat er naar zijn oordeel sprake is van een ontoelaatbare aantasting van het woon- en leefklimaat dan wel van een onaanvaardbaar risico van mogelijke verstoringen van de openbare orde; d. de *horeca*-inrichting gevestigd is in de onmiddellijke nabijheid van andersoortige *horeca*-inrichtingen of winkels met een dusdanig andere bezoekersgroep, dat de ontmoeting tussen de verschillende bezoekersgroepen tot verstoringen van de openbare orde aanleiding kan geven; e. de *horeca*-inrichting niet voldoet aan de inrichtingseisen, gesteld in artikel 2.3.1.12; f. de exploitant of beheerder onder curatele staat, uit het ouderlijke gezag of voogdij ontzet is dan wel de leeftijd van eenentwintig jaar nog niet heeft bereikt; g. de exploitant of beheerder niet voldoet aan de in het *Besluit eisen zedelijk gedrag Drank- en Horecawet 1999* gestelde eisen ten aanzien van het zedelijke gedrag van leidinggevenden; h. redelijkerwijs moet worden aangenomen, dat de feitelijke toestand	***Artikel 2.3.1.6 Weigeringsgronden*** De burgemeester weigert de vergunning, als: a. de vestiging of de exploitatie van de **openbare** inrichting in strijd is met een geldend bestemmingsplan, **beheersverordening, exploitatieplan, voorbereidingsbesluit** of de Huisvestingswet; b. naar zijn oordeel **moet worden aangenomen dat de woon- en leefsituatie in de omgeving van de openbare inrichting of de openbare orde** op ontoelaatbare wijze nadelig wordt beïnvloed; c. er sprake is van een dusdanige hoge concentratie van ***openbare* inrichtingen** in een bepaald gebied dat er naar zijn oordeel sprake is van een ontoelaatbare aantasting van het woon- en leefklimaat dan wel van een onaanvaardbaar risico van mogelijke verstoringen van de openbare orde; d. de **openbare** inrichting gevestigd is in de onmiddellijke nabijheid van andersoortige **openbare** inrichtingen of winkels met een dusdanig andere bezoekersgroep, dat de ontmoeting tussen de verschillende bezoekersgroepen tot verstoringen van de openbare orde aanleiding kan geven; e. de **openbare** inrichting niet voldoet aan de inrichtingseisen, gesteld in artikel 2.3.1.12; f. de exploitant of beheerder onder curatele staat, uit het ouderlijke gezag of voogdij ontzet is dan wel de leeftijd van eenentwintig jaar nog niet heeft bereikt; g. de exploitant of beheerder niet voldoet aan de in **het Alcoholbesluit** gestelde eisen ten aanzien van het zedelijke gedrag van leidinggevenden; h. redelijkerwijs moet worden aangenomen, dat de feitelijke toestand niet met het in

niet met het in de aanvraag voor de vergunning vermelde in overeenstemming zal zijn; of i. de exploitant of beheerder in enig opzicht van slecht levensgedrag is en daardoor een aantoonbaar veiligheids- of gezondheidsrisico of een risico voor de openbare orde ontstaat.	de aanvraag voor de vergunning vermelde in overeenstemming zal zijn; of i. de exploitant of beheerder in enig opzicht van slecht levensgedrag is en daardoor een aantoonbaar veiligheids- of gezondheidsrisico of een risico voor de openbare orde ontstaat.

Artikel 2.3.1.7 Voorschriften en beperkingen 1. De burgemeester kan aan een vergunning voorschriften en beperkingen verbinden. 2. De in het eerste lid bedoelde voorschriften en beperkingen kunnen in ieder geval betrekking hebben op: a. de openings- en sluitingstijden van de *horeca*-inrichting; b. de verkoop van dranken en eetwaren via een loket of automaat vanuit of van buiten de besloten ruimte van de horeca-inrichting; c. de wijze waarop handelsreclame mag worden gevoerd; d. afvalpreventie en afvalverwijdering. 3. De burgemeester kan te allen tijde de aan een vergunning verbonden voorschriften en beperkingen wijzigen of nieuwe voorschriften en beperkingen aan de vergunning verbinden. 4. Het is verboden te handelen in strijd met de aan de vergunning verbonden voorschriften en beperkingen.	***Artikel 2.3.1.7 Voorschriften en beperkingen*** 1. De burgemeester kan aan een vergunning voorschriften en beperkingen verbinden. 2. De in het eerste lid bedoelde voorschriften en beperkingen kunnen in ieder geval betrekking hebben op: a. de openings- en sluitingstijden van de **openbare** inrichting; b. de verkoop van dranken en eetwaren via een loket of automaat vanuit of van buiten de besloten ruimte van de **openbare** inrichting; c. de wijze waarop handelsreclame mag worden gevoerd; d. afvalpreventie en afvalverwijdering. 3. De burgemeester kan te allen tijde de aan een vergunning verbonden voorschriften en beperkingen wijzigen of nieuwe voorschriften en beperkingen aan de vergunning verbinden. 4. Het is verboden te handelen in strijd met de aan de vergunning verbonden voorschriften en beperkingen.
Artikel 2.3.1.8 De vergunning 1. De burgemeester vermeldt in een vergunning: a. de exploitant; b. tot welke bedrijfsuitoefening de vergunning strekt; c. de plaats waar de *horeca*-inrichting zich bevindt; d. de voorschriften en beperkingen welke aan de vergunning zijn verbonden. 2. De burgemeester vermeldt in een aanhangsel bij de vergunning de beheerders. 3. De vergunning en het daarbij behorende aanhangsel, of afschriften daarvan, zijn in de *horeca*-inrichting aanwezig. 4. De vergunning wordt op naam van de exploitant gesteld en is niet overdraagbaar.	***Artikel 2.3.1.8 De vergunning*** 1. De burgemeester vermeldt in een vergunning: a. de exploitant; b. tot welke bedrijfsuitoefening de vergunning strekt; c. het adres van de **openbare** inrichting; d. de voorschriften en beperkingen welke aan de vergunning zijn verbonden. 2. De burgemeester vermeldt in een aanhangsel bij de vergunning de beheerders. 3. De vergunning en het daarbij behorende aanhangsel, of afschriften daarvan, zijn in de **openbare** inrichting aanwezig. 4. De vergunning wordt op naam van de exploitant gesteld en is niet overdraagbaar.

Artikel 2.3.1.8a 1. Een vergunninghouder meldt aan de burgemeester zijn wens: a. een persoon als beheerder te laten bijschrijven; b. een persoon als beheerder te laten uitschrijven. 2. Deze melding geldt als aanvraag tot wijziging van het aanhangsel. 3. De burgemeester weigert de wijziging van het aanhangsel: a. indien de persoon bedoeld in het eerste lid, niet voldoet aan de in het *Besluit eisen zedelijk gedrag Drank- en Horecawet 1999* gestelde eisen ten aanzien van het zedelijk gedrag van leidinggevenden; *b. in het geval en onder de voorwaarden, bedoeld in artikel 3 van de Wet bevordering integriteitsbeoordelingen door het openbaar bestuur.*	***Artikel 2.3.1.8a Melding nieuwe beheerder*** 1. Een vergunninghouder meldt aan de burgemeester zijn wens: a. een persoon als beheerder te laten bijschrijven; b. een persoon als beheerder te laten uitschrijven. Deze melding geldt als aanvraag tot wijziging van het aanhangsel. 2. De burgemeester weigert de wijziging van het aanhangsel indien de persoon bedoeld in het eerste lid, niet voldoet aan de in het **Alcoholbesluit** gestelde eisen ten aanzien van het zedelijk gedrag van leidinggevenden.

Artikel 2.3.1.9 Intrekkingsgronden	***Artikel 2.3.1.9 Intrekkingsgronden***
1. De burgemeester trekt de vergunning in, indien: a. blijkt dat de vergunning is verleend ten gevolge van een onjuiste of onvolledige opgave en de vergunning bij een volledige en juiste opgave niet zou zijn verleend; b. door de wijze van exploitatie de openbare orde wordt aangetast of dreigt te worden aangetast; c. de exploitant of beheerder niet langer voldoet aan de in het *Besluit eisen zedelijk gedrag Drank- en Horecawet 1999* gestelde eisen ten aanzien van het zedelijke gedrag van leidinggevenden. 2. De burgemeester kan de vergunning intrekken, indien: a. naar zijn oordeel de omstandigheden op grond waarvan de vergunning is afgegeven, zodanig zijn gewijzigd dan wel de exploitatie van de horeca-inrichting op een zodanige wijze plaatsvindt, dat het woon- en leefklimaat in de naaste omgeving op ontoelaatbare wijze nadelig wordt beïnvloed; b. gehandeld wordt in strijd met de aan de vergunning verbonden voorschriften en beperkingen; c. er sprake is van een gewijzigde exploitatie waarvoor geen nieuwe vergunning is aangevraagd; d. het bij artikel 2.3.1.11 gesteld verbod wordt overtreden; e. niet meer wordt voldaan aan de inrichtingseisen, gesteld in artikel 2.3.1.12; f. de exploitant of beheerder in enig opzicht van slecht levensgedrag is en daardoor een aantoonbaar veiligheids- of gezondheidsrisico of een risico voor de openbare orde.	1. De burgemeester trekt de vergunning in, indien: a. blijkt dat de vergunning is verleend ten gevolge van een onjuiste of onvolledige opgave en de vergunning bij een volledige en juiste opgave niet zou zijn verleend; b. door de wijze van exploitatie de openbare orde wordt aangetast of dreigt te worden aangetast; c. de exploitant of beheerder niet langer voldoet aan de in het **Alcoholbesluit** gestelde eisen ten aanzien van het zedelijke gedrag van leidinggevenden. 2. De burgemeester kan de vergunning intrekken, indien: a. naar zijn oordeel de omstandigheden op grond waarvan de vergunning is afgegeven, zodanig zijn gewijzigd dan wel de exploitatie van de openbare inrichting op een zodanige wijze plaatsvindt, dat het woon- en leefklimaat in de naaste omgeving op ontoelaatbare wijze nadelig wordt beïnvloed; b. gehandeld wordt in strijd met de aan de vergunning verbonden voorschriften en beperkingen; c. er sprake is van een gewijzigde exploitatie waarvoor geen nieuwe vergunning is aangevraagd; d. het bij artikel 2.3.1.11 gesteld verbod wordt overtreden; e. niet meer wordt voldaan aan de inrichtingseisen, gesteld in artikel 2.3.1.12; f. de exploitant of beheerder in enig opzicht van slecht levensgedrag is en daardoor een aantoonbaar veiligheids- of gezondheidsrisico of een risico voor de openbare orde; **g. een vergunninghouder in een periode van twee jaar ten minste drie maal op**

	grond van artikel 2.3.1.8a, eerste lid om bijschrijving van een persoon op het aanhangsel bij de vergunning heeft verzocht en de burgemeester die wijziging van het aanhangsel ten minste driemaal heeft geweigerd op grond van artikel 2.3.1.8a, tweede lid.

Artikel 2.3.1.10 Vervallen van de vergunning 1. De vergunning vervalt, indien: a. sedert haar verlening onherroepelijk is geworden, zes maanden zijn verlopen, zonder dat handelingen zijn verricht met gebruikmaking van de vergunning; b. gedurende een jaar anders dan wegens overmacht geen handelingen zijn verricht met gebruikmaking van de vergunning; c. de op de vergunning vermelde beheerder deze hoedanigheid heeft verloren; d. een vergunning, strekkende tot vervanging van de eerstbedoelde vergunning, van kracht is geworden.	***Artikel 2.3.1.10 Vervallen van de vergunning*** De vergunning vervalt, indien: a. sedert haar verlening onherroepelijk is geworden, zes maanden zijn verlopen, zonder dat handelingen zijn verricht met gebruikmaking van de vergunning; b. gedurende een jaar anders dan wegens overmacht geen handelingen zijn verricht met gebruikmaking van de vergunning; c. de op de vergunning vermelde beheerder deze hoedanigheid heeft verloren; d. een vergunning, strekkende tot vervanging van de eerstbedoelde vergunning, van kracht is geworden.
Artikel 2.3.1.11 Aanwezigheid beheerder Het is verboden een *horeca*-inrichting voor bezoekers geopend te hebben, zonder dat een op de vergunning vermelde beheerder in de horeca-inrichting aanwezig is.	***Artikel 2.3.1.11 Aanwezigheid beheerder*** Het is verboden een **openbare** inrichting voor bezoekers geopend te hebben, zonder dat een op de vergunning vermelde beheerder in de openbare inrichting aanwezig is.
Artikel 2.3.1.12 Inrichtingseisen *1.* De *horeca*-inrichting moet voldoen aan de inrichtingseisen, zoals deze in *het Besluit eisen inrichtingen Drank- en Horecawet* worden gesteld *aan inrichtingen waarin het horecabedrijf wordt uitgeoefend.* 2. Het in het eerste lid gestelde gebod is niet van toepassing op *horeca*-inrichtingen voor de exploitatie waarvan tevens een vergunning als bedoeld in artikel 3 van de *Drank- en Horecawet* is vereist en op *horeca*-inrichtingen die als afhaalcentrum worden aangemerkt. 3. In bijzondere gevallen kan de burgemeester voor wat betreft *horeca*-inrichtingen die niet vergunningplichtig zijn op grond van de *Drank- en Horecawet* vrijstelling verlenen van een of meerdere inrichtingseisen zoals bedoeld in het eerste lid.	***Artikel 2.3.1.12 Inrichtingseisen*** 1. De o**penbare** inrichting moet voldoen aan de inrichtingseisen, zoals deze **bij of krachtens de Alcoholwet en het Bouwbesluit** worden gesteld. 2. Het in het eerste lid gestelde gebod is niet van toepassing op **openbare** inrichtingen voor de exploitatie waarvan tevens een vergunning als bedoeld in artikel 3 van de **Alcoholwet** is vereist en op **openbare** inrichtingen die als afhaalcentrum worden aangemerkt. 3. In bijzondere gevallen kan de burgemeester voor wat betreft **openbare** inrichtingen die niet vergunningplichtig zijn op grond van de **Alcoholwet** vrijstelling verlenen van een of meerdere inrichtingseisen zoals bedoeld in het eerste lid.

Artikel 2.3.1.13 Terrassen	***Artikel 2.3.1.13 Terrassen***
1. Het is verboden zonder vergunning van de burgemeester de weg of een weggedeelte te gebruiken voor het plaatsen van een bij een *horeca*-inrichting behorend terras. 2. Het in het eerste lid bepaalde is niet van toepassing *indien* voldaan wordt aan de volgende voorwaarden: a. het terras wordt geplaatst op het voor de voetgangers bestemde gedeelte van de weg; b. indien het terras op een weg wordt geplaatst die mede bestemd is voor voertuigen, dient een minimale doorgang van 1,5 meter voor voetgangers te worden vrijgehouden; c. op wegen of weggedeelten enkel bestemd voor voetgangers dient te allen tijde een vrije en onbelemmerde doorgang van minimaal 3,5 meter aanwezig te zijn ten behoeve van hulpdiensten; d. het terras mag slechts voor en aansluitend aan het pand van de betreffende *horeca*-inrichting worden geplaatst en enkel gedurende de openingstijden daarvan; e. het terras mag maximaal twee meter breed zijn; f. het terras is niet gelegen in het horecaconcentratiegebied als bedoeld in artikel 2.3.1.15, zesde lid, in de Steenstraat noordzijde of in de winkelcentra Kronenburg en Presikhaaf; g. de *horeca*-inrichting waar het terras bij wordt geplaatst is geen afhaalcentrum. 3. De burgemeester weigert de in het eerste lid bedoelde vergunning *indien* de desbetreffende *horeca*-inrichting een afhaalcentrum is. 4. De burgemeester kan de in het eerste lid bedoelde vergunning weigeren:	1. Het is verboden zonder vergunning van de burgemeester de weg of een weggedeelte te gebruiken voor het plaatsen en exploiteren van een bij een **openbare** inrichting behorend terras. 2. Het in het eerste lid bepaalde is niet van toepassing **als** voldaan wordt aan de volgende voorwaarden: a. het terras wordt geplaatst op het voor de voetgangers bestemde gedeelte van de weg; b. indien het terras op een weg wordt geplaatst die mede bestemd is voor voertuigen, dient een minimale doorgang van 1,5 meter voor voetgangers te worden vrijgehouden; c. op wegen of weggedeelten enkel bestemd voor voetgangers dient te allen tijde een vrije en onbelemmerde doorgang van minimaal 3,5 meter aanwezig te zijn ten behoeve van hulpdiensten; d. het terras mag slechts voor en aansluitend aan het pand van de betreffende **openbare** inrichting worden geplaatst en enkel gedurende de openingstijden daarvan; e. het terras mag maximaal twee meter breed zijn; f. het terras is niet gelegen in het horecaconcentratiegebied als bedoeld in artikel 2.3.1.15, zesde lid, in de Steenstraat noordzijde of in de winkelcentra Kronenburg en Presikhaaf; g. de **openbare** inrichting waar het terras bij wordt geplaatst is geen afhaalcentrum. 3. De burgemeester weigert de in het eerste lid bedoelde vergunning **als de vergunning ex artikel 2.3.1.2 is geweigerd.** 4. De burgemeester kan de in het eerste lid bedoelde vergunning weigeren**, als**:

a. indien het beoogde gebruik schade toebrengt aan de weg dan wel gevaar oplevert voor de bruikbaarheid van de weg of voor het doelmatig en veilig gebruik daarvan; b. indien dat gebruik een belemmering kan worden voor het doelmatige beheer en onderhoud van de weg; c. indien het beoogde gebruik – hetzij op zichzelf, hetzij in verband met de omgeving – niet voldoet aan redelijke eisen van welstand; d. indien zich ten aanzien van het beoogde gebruik een van de in artikel 2.3.1.6, aanhef en onder a, b, c of d genoemde weigeringsgronden voordoet. 5. Het bepaalde in het eerste en tweede lid geldt niet, voor zover de Wet beheer rijkswaterstaatswerken of de Omgevingsverordening Gelderland van toepassing is.	a. het beoogde gebruik schade toebrengt aan de weg dan wel gevaar oplevert voor de bruikbaarheid van de weg of voor het doelmatig en veilig gebruik daarvan; b. dat gebruik een belemmering kan worden voor het doelmatige beheer en onderhoud van de weg; c. het beoogde gebruik – hetzij op zichzelf, hetzij in verband met de omgeving – niet voldoet aan redelijke eisen van welstand; d. zich ten aanzien van het beoogde gebruik een van de in artikel 2.3.1.6, aanhef en onder a, b, c of d genoemde weigeringsgronden voordoet; **e. er voor één of meer samenlopende concurrerende terrassen aanvragen zijn ingediend.** 5. **De burgemeester kan de in het eerste lid bedoelde vergunning intrekken, als:** **a. de vergunning als bedoeld in 2.3.1.2 wordt ingetrokken** **b. naar zijn oordeel de omstandigheden op grond waarvan de vergunning is afgegeven, zodanig zijn gewijzigd dan wel de exploitatie van de openbare inrichting op een zodanige wijze plaatsvindt, dat het woon- en leefklimaat in de naaste omgeving op ontoelaatbare wijze nadelig wordt beïnvloed;** **c. op grond van een verandering van de omstandigheden of inzichten - waaronder herinrichting van het openbaar gebied - opgetreden na het verlenen van de vergunning intrekking of wijziging noodzakelijk is.** **d. gehandeld wordt in strijd met de aan de vergunning verbonden voorschriften en beperkingen.** 6. Het bepaalde in het eerste en tweede lid geldt niet, voor zover de Wet beheer rijkswaterstaatswerken of de

	Omgevingsverordening Gelderland van toepassing is.

Artikel 2.3.1.14 Geslotenverklaring 1. De burgemeester kan bij een handelen in strijd met het bepaalde in artikel 2.3.1.2 of artikel 2.3.1.7, vierde lid, de *horeca*-inrichting, al dan niet voor een bepaalde termijn, gesloten verklaren. 2. De sluiting wordt geacht openbaar bekend te zijn zodra een afschrift van het bevel tot sluiting op of nabij de toegang of de toegangen van de *horeca*-inrichting is aangebracht. 3. Zolang het bevel tot sluiting van kracht is, is het verboden bezoekers tot de inrichting toe te laten of daarin te laten verblijven en is het verboden deze inrichting als bezoeker te betreden of daarin als bezoeker te verblijven. 4. Het in dit artikel bepaalde *geldt* niet *voor zover* artikel 13b Opiumwet *van toepassing is*.	***Artikel 2.3.1.14 Geslotenverklaring*** 1. De burgemeester kan bij een handelen in strijd met het bepaalde in artikel 2.3.1.2 of artikel 2.3.1.7, vierde lid, de **openbare** inrichting, al dan niet voor een bepaalde termijn, gesloten verklaren. 2. De sluiting wordt geacht openbaar bekend te zijn zodra een afschrift van het bevel tot sluiting op of nabij de toegang of de toegangen van de **openbare** inrichting is aangebracht. 3. Zolang het bevel tot sluiting van kracht is, is het verboden bezoekers tot de inrichting toe te laten of daarin te laten verblijven en is het verboden deze inrichting als bezoeker te betreden of daarin als bezoeker te verblijven. 4. Het in dit artikel bepaalde **is** niet **van toepassing op situaties waarin** artikel 13b Opiumwet **voorziet.**

Artikel 2.3.1.15 Sluitingsuur *1. Het is verboden een horeca-inrichting voor bezoekers geopend te hebben en aldaar bezoekers toe te laten of te laten verblijven, dan wel de exploitatie van de inrichting voort te zetten door middel van verkoop via een loket of automatiek of op andere wijze: op maandag tot en met donderdag tussen 01.00 uur en 06.00 uur, en op vrijdag, zaterdag en zondag tussen 02.00 uur en 06.00 uur, met dien verstande dat het tussen 00.00 uur en 06.00 uur verboden is een bij de inrichting behorend terras voor bezoekers geopend te hebben en daar bezoekers plaats te laten nemen of te laten verblijven.* *2. In afwijking van het eerste lid;* *a. zijn de openingstijden voor een horeca-inrichting in het horecaconcentratiegebied vrij, met dien verstande dat het evenwel verboden is een bij een horeca-inrichting behorend terras voor bezoekers geopend te hebben en daar bezoekers plaats te laten nemen of te laten verblijven: op maandag tot en met donderdag tussen 01.00 uur en 06.00 uur, en op vrijdag, zaterdag en zondag tussen 02.00 uur en 06.00 uur;* *b. is het in de binnenstad verboden een bij een horeca-inrichting behorend terras voor bezoekers geopend te hebben en daar bezoekers plaats te laten nemen of te laten verblijven: op maandag tot en met donderdag tussen 01.00 uur en 06.00 uur, en op vrijdag, zaterdag en zondag tussen 02.00 uur en 06.00 uur* 3. Een in het horecaconcentratiegebied gelegen *horeca*-inrichting die na 03.00 uur geopend blijft voor bezoekers, is verplicht vanaf 00.00 uur tot het moment van sluiting een portier toezicht te laten houden ter bewaking van de veiligheid. *Deze plicht geldt niet voor* een *horeca*-inrichting waarin ten	***Artikel 2.3.1.15 Sluitingsuur openbare inrichtingen en terrassen*** **1. Openbare inrichtingen zijn gesloten op maandag tot en met donderdag tussen 01.00 uur en 06.00 uur, en op vrijdag, zaterdag en zondag tussen 02.00 uur en 06.00 uur.** 2. **Het is verboden een openbare inrichting voor bezoekers geopend te hebben, of bezoekers in de inrichting te laten verblijven buiten de in het eerste lid genoemde sluitingstijden**. **3. De burgemeester kan ontheffing verlenen van de in het eerste lid genoemde sluitingstijden.** **4. Het is verboden om een bij de openbare inrichting behorend terras voor bezoekers tussen 00.00 uur en 06.00 uur geopend te hebben en daar bezoekers plaats te laten nemen of te laten verblijven.** **5. In afwijking van het eerste lid zijn de openingstijden voor een openbare inrichting in het horecaconcentratiegebied vrij.** **6. In afwijking van het vierde lid is het verboden om in de binnenstad op maandag tot en met donderdag tussen 01.00 uur en 06.00 uur, en op vrijdag, zaterdag en zondag tussen 02.00 uur en 06.00 uur een bij een openbare inrichting behorend terras voor bezoekers geopend te hebben en daar bezoekers plaats te laten nemen of te laten verblijven.** 7. Een in het horecaconcentratiegebied gelegen **openbare inrichting** die na 03.00 uur geopend blijft voor bezoekers, is verplicht vanaf 00.00 uur tot het moment van sluiting een portier toezicht te laten houden ter bewaking van de veiligheid**, tenzij**:

hoogste vijftig personen tegelijk aanwezig zullen zijn, noch voor een horeca-inrichting die geen inrichting is als bedoeld in artikel 3 van de *Drank- en Horecawet*. In gevallen waarin hij dit noodzakelijk oordeelt met het oog op de veiligheid, kan de burgemeester in de vergunning bepalen dat deze portierplicht ook geldt voor een *horeca*-inrichting waarin ten hoogste vijftig personen tegelijk aanwezig zullen zijn.	a. het een **openbare inrichting** betreft waarin ten hoogste vijftig personen tegelijk aanwezig zullen zijn; of b. het een **openbare inrichting** is niet zijnde een inrichting is als bedoeld in artikel 3 van de **Alcoholwet**. In gevallen waarin hij dit noodzakelijk oordeelt met het oog op de veiligheid, kan de burgemeester in de vergunning bepalen dat deze portierplicht ook geldt voor een openbare inrichting waarin ten hoogste vijftig personen tegelijk aanwezig zullen zijn.
4. De burgemeester kan een in de binnenstad gelegen horeca-inrichting, die een inrichting is als bedoeld in artikel 3 van de *Drank- en Horecawet*, ontheffing verlenen van het op grond van het eerste lid geldende sluitingsuur voor de inrichting, mits aannemelijk is dat de *horeca*-inrichting ook na verlening van de ontheffing kan voldoen aan de eisen die het Activiteitenbesluit milieubeheer stelt met betrekking tot geluid. Een ontheffing wordt geweigerd, indien in de directe omgeving reeds meerdere ontheffingen zijn verleend en verlening van een verdere ontheffing naar het oordeel van de burgemeester zou leiden tot een ontoelaatbare aantasting van het woon- en leefklimaat of een onaanvaardbaar risico van mogelijke verstoringen van de openbare orde. In een ontheffing wordt in ieder geval bepaald: a. dat de *horeca*-inrichting, indien zij na 03.00 uur geopend blijft voor bezoekers, verplicht is vanaf 00.00 uur tot het moment van sluiting een portier toezicht te laten houden ter bewaking van de veiligheid (deze plicht geldt niet voor een *horeca*-inrichting waarin ten hoogste vijftig personen tegelijk aanwezig zullen zijn);	8. **De burgemeester kan ontheffing verlenen van het op grond van het eerste lid geldende sluitingsuur voor een in de binnenstad gelegen openbare inrichting, die een inrichting is als bedoeld in artikel 3 van de Alcoholwet**, mits aannemelijk is dat de **openbare** inrichting ook na verlening van de ontheffing kan voldoen aan de eisen die het Activiteitenbesluit milieubeheer stelt met betrekking tot geluid. Een ontheffing wordt geweigerd, indien in de directe omgeving reeds meerdere ontheffingen zijn verleend en verlening van een verdere ontheffing naar het oordeel van de burgemeester zou leiden tot een ontoelaatbare aantasting van het woon- en leefklimaat of een onaanvaardbaar risico van mogelijke verstoringen van de openbare orde. 9. In een ontheffing **als bedoeld in het achtste lid w**ordt in ieder geval bepaald dat: a. de **openbare** inrichting, indien zij na 03.00 uur geopend blijft voor bezoekers, verplicht is vanaf 00.00 uur tot het moment van sluiting een portier toezicht te laten houden ter bewaking van de veiligheid, tenzij in de **openbare inrichting** ten hoogste vijftig personen tegelijk aanwezig zullen zijn;

b. *dat* de ontheffing wordt verleend voor de duur van een jaar, en dat zij kan worden ingetrokken of geweigerd voor een volgend jaar op grond van belangen die zijn gelegen op het gebied van de openbare orde, de veiligheid of de bescherming van het woon- en leefklimaat; c. *dat* de ontheffing niet geldt voor een bij de horeca-inrichting behorend terras. In de ontheffing kunnen, afhankelijk van de soort *horeca*-inrichting, de omgeving waarin deze is gelegen en de mate van overlast die bewoners van de horeca-inrichting ondervinden, te allen tijde aanvullende voorwaarden of beperkingen worden gesteld in het belang van de openbare orde, de veiligheid of de bescherming van het woon- en leefklimaat.	b. de ontheffing wordt verleend voor de duur van een jaar, en dat zij kan worden ingetrokken of geweigerd voor een volgend jaar op grond van belangen die zijn gelegen op het gebied van de openbare orde, de veiligheid of de bescherming van het woon- en leefklimaat; c. de ontheffing niet geldt voor een bij de **openbare inrichting** behorend terras.
5. De burgemeester kan voor een afzonderlijke *horeca*-inrichting of voor een daartoe behorend terras andere sluitingsuren vaststellen.	10. In de ontheffing **als bedoeld in het achtste lid** kunnen te allen tijde aanvullende voorschriften of beperkingen worden gesteld in het belang van de openbare orde, de veiligheid of de bescherming van het woon- en leefklimaat. Deze voorwaarden zijn afhankelijk van de soort openbare inrichting, de omgeving waarin deze is gelegen en de mate van overlast die bewoners van de openbare inrichting ondervinden. 11. De burgemeester kan voor een afzonderlijke **openbare inrichting** of voor een daartoe behorend terras andere sluitingstijden vaststellen.
6. Onder horecaconcentratiegebied wordt in dit artikel verstaan: het gebied dat begrensd wordt door- en met inbegrip van de Varkensstraat, Grote Oord, Jansstraat, Jansplaats, Jansplein, Janslangstraat, Jansstraat, Willemsplein (van huisnummer 1 tot en met 10), Korenstraat, Molenstraat en Hoogstraat (inclusief Korte Hoogstraat), *zoals is aangegeven op de bij deze verordening behorende plattegrond.*	12. Onder horecaconcentratiegebied wordt in dit artikel verstaan: het gebied dat begrensd wordt door- en met inbegrip van de Varkensstraat, Grote Oord, Jansstraat, Jansplaats, Jansplein, Janslangstraat, Jansstraat, Willemsplein (van huisnummer 1 tot en met 10), Korenstraat, Molenstraat en Hoogstraat (inclusief Korte Hoogstraat).
7. Onder binnenstad wordt in dit artikel verstaan: het gebied - met uitzondering van het horecaconcentratiegebied - dat begrensd wordt door- en met inbegrip van Rijnkade, Roermondsplein, Nieuwe Plein, Willemsplein, Jansbinnensingel, Velperbuitensingel, Eusebiusbuitensingel en Ooststraat, alsmede de Steenstraat (tot het spoor),	13. Onder binnenstad wordt in dit artikel verstaan: het gebied - met uitzondering van het horecaconcentratiegebied - dat begrensd wordt door- en met inbegrip van Rijnkade, Roermondsplein, Nieuwe Plein, Willemsplein, Jansbinnensingel, Velperbuitensingel, Eusebiusbuitensingel en Ooststraat, alsmede de Steenstraat (tot het spoor), de Spijkerlaan en de Spijkerstraat (vanaf de Spijkerlaan).

de Spijkerlaan en de Spijkerstraat (vanaf de Spijkerlaan), *zoals is aangegeven op de bij deze verordening behorende plattegrond.* 8. Het in dit artikel bepaalde geldt niet voor zover op de Wet milieubeheer gebaseerde voorschriften van toepassing zijn.	14. Het in dit artikel bepaalde is niet van toepassing op situaties waarin bij of krachtens de Wet milieubeheer is voorzien. **15. Op de aanvraag om een ontheffing is paragraaf 4.1.3.3. van de Algemene wet bestuursrecht (positieve fictieve beschikking bij niet tijdig beslissen) niet van toepassing.**

Artikel 2.3.1.15a Melding afwijking sluitingsuur	***Artikel 2.3.1.15a Melding afwijking sluitingsuur***
1. Onder cultureel uitgaanscentrum wordt in dit artikel verstaan een *horeca*-inrichting geëxploiteerd door een instelling waarvan de kernactiviteiten in de culturele sfeer zijn gelegen en die de beschikking heeft over een concert-, dans- en/of theaterzaal.	1. Onder cultureel uitgaanscentrum wordt in dit artikel verstaan een **openbare** inrichting geëxploiteerd door een instelling waarvan de kernactiviteiten in de culturele sfeer zijn gelegen en die de beschikking heeft over een concert-, dans- en/of theaterzaal.
2. In afwijking van het bepaalde in artikel 2.3.1.15, eerste lid, is het de exploitant van een *horeca*-inrichting toegestaan éénmaal per kwartaal zijn *horeca*-inrichting voor bezoekers geopend te hebben buiten de reguliere sluitingstijden en aldaar bezoekers toe te laten of te laten verblijven, mits voldaan wordt aan de volgende voorwaarden: a. het voornemen tot de langere openstelling moet tenminste één week van tevoren schriftelijk aan de burgemeester worden gemeld; b. voor de *horeca*-inrichting dient een vergunning op grond van artikel 3 van de *Drank- en Horecawet* te zijn verleend; c. de horeca-inrichting is niet gelegen in het horecaconcentratiegebied als bedoeld in artikel 2.3.1.15, zesde lid.	2. In afwijking van het bepaalde in artikel 2.3.1.15, eerste lid, is het de exploitant van een **openbare** inrichting toegestaan éénmaal per kwartaal zijn **openbare** inrichting voor bezoekers geopend te hebben buiten de reguliere sluitingstijden en aldaar bezoekers toe te laten of te laten verblijven, mits voldaan wordt aan de volgende voorwaarden: a. het voornemen tot de langere openstelling moet tenminste één week van tevoren schriftelijk aan de burgemeester worden gemeld; b. voor de **openbare** inrichting dient een vergunning op grond van artikel 3 van de **Alcoholwet** te zijn verleend; c. de **openbare** inrichting is niet gelegen in het horecaconcentratiegebied als bedoeld in artikel 2.3.1.15, zesde lid.
3. De burgemeester kan besluiten de langere openstelling als bedoeld in het tweede lid te verbieden in het belang van de openbare orde en veiligheid of de aantasting van het woon- en leefklimaat.	3. De burgemeester kan besluiten de langere openstelling als bedoeld in het tweede lid te verbieden in het belang van de openbare orde en veiligheid of de aantasting van het woon- en leefklimaat.
4. In afwijking van het bepaalde in artikel 2.3.1.15, eerste lid, is het de exploitant van een cultureel uitgaanscentrum toegestaan zijn *horeca*-inrichting voor bezoekers geopend te hebben buiten de reguliere sluitingstijden en aldaar bezoekers toe te laten of te laten verblijven, mits voldaan wordt aan de volgende voorwaarden: a. de langere openstelling wordt tenminste drie weken van tevoren schriftelijk gemeld bij de burgemeester;	4. In afwijking van het bepaalde in artikel 2.3.1.15, eerste lid, is het de exploitant van een cultureel uitgaanscentrum toegestaan zijn **openbare** inrichting voor bezoekers geopend te hebben buiten de reguliere sluitingstijden en aldaar bezoekers toe te laten of te laten verblijven, mits voldaan wordt aan de volgende voorwaarden: a. de langere openstelling wordt tenminste drie weken van tevoren

b. bij de melding wordt duidelijk omschreven welke activiteit het betreft; c. de onder b genoemde activiteit is een activiteit in de culturele sfeer en sector waar het cultureel uitgaanscentrum zich op richt. 5. De burgemeester kan besluiten de langere openstelling als bedoeld in het vierde lid te verbieden in het belang van de openbare orde en veiligheid of de aantasting van het woon- en leefklimaat. 6. Van een besluit als bedoeld in het vijfde lid wordt uiterlijk twee weken na ontvangst van de melding schriftelijk mededeling gedaan.	schriftelijk gemeld bij de burgemeester; b. bij de melding wordt duidelijk omschreven welke activiteit het betreft; c. de onder b genoemde activiteit is een activiteit in de culturele sfeer en sector waar het cultureel uitgaanscentrum zich op richt. 5. De burgemeester kan besluiten de langere openstelling als bedoeld in het vierde lid te verbieden in het belang van de openbare orde en veiligheid of de aantasting van het woon- en leefklimaat. 6. Van een besluit als bedoeld in het vijfde lid wordt uiterlijk twee weken na ontvangst van de melding schriftelijk mededeling gedaan.

Artikel 2.3.1.16 Afwijking sluitingsuur; tijdelijke sluiting 1. De burgemeester kan in het belang van de openbare orde, veiligheid, zedelijkheid of gezondheid, of in geval van bijzondere omstandigheden, te zijner beoordeling, voor een of meer *horeca*-inrichtingen, tijdelijk andere *dan de krachtens artikel 2.3.1.15 geldende* sluitingsuren vaststellen of tijdelijk sluiting bevelen. 2. Het in het eerste lid bepaalde geldt niet voor zover artikel 13b Opiumwet van toepassing is.	***Artikel 2.3.1.16 Afwijking sluitingsuur; tijdelijke sluiting*** 1. De burgemeester kan in het belang van de openbare orde, veiligheid, zedelijkheid of gezondheid of in geval van bijzondere omstandigheden voor een of meer **openbare** inrichtingen, tijdelijk andere sluitingsuren vaststellen of tijdelijk sluiting bevelen. **2.** Het eerste lid **is niet van toepassing op situaties waarin artikel 13b Opiumwet voorziet.**
Artikel 2.5.5 Handel in horeca-inrichtingen *1. Het is* de exploitant *en de beheerder* van een *horeca*-inrichting *verboden toe te laten dat een handelaar of een voor hem handelend persoon in die inrichting enig voorwerp verwerft, verkoopt of op enige andere wijze overdraagt.* *2. Het in het eerste lid gestelde verbod geldt niet voor openbare verkopingen en veilingen.* *3. In dit artikel wordt verstaan onder:* *a. horeca-inrichting: de horeca-inrichting als bedoeld in artikel 2.3.1.1;* *b. exploitant en beheerder: de exploitant en beheerder als bedoeld in artikel 2.3.1.1.*	***Artikel 2.3.1.17 Handel binnen openbare inrichtingen*** **De exploitant van een openbare inrichting staat niet toe dat een handelaar, aangewezen bij algemene maatregel van bestuur op grond van artikel 437, eerste lid, van het Wetboek van Strafrecht, of een voor hem handelend persoon in die inrichting enig voorwerp verwerft, verkoopt of op enige andere wijze overdraagt.**
Artikel 2.3.1.17 Aanwezigheid in gesloten horeca-inrichting *Het is bezoekers van een horeca-inrichting verboden gedurende de tijd dat deze horeca-inrichting krachtens artikel 2.3.1.15 of ingevolge een op grond van artikel 2.3.1.16 genomen besluit gesloten dient te zijn, zich daarin of aldaar te bevinden.* ***Artikel 2.3.1.18 Ordeverstoring*** *Het is verboden in een horeca-inrichting de orde te verstoren.*	***Artikel 2.3.1.18 Ordeverstoring*** Het is verboden in een **openbare inrichting**: a. de orde te verstoren; b. zich te bevinden na sluitingstijd, tenzij het personeel betreft, of zich te bevinden gedurende de tijd dat de inrichting gesloten dient te zijn krachtens artikel 2.3.1.15 of op grond van een besluit krachtens 2.3.1.16; **c. op het terras spijzen of dranken te verstrekken aan personen die geen gebruik maken van het terras**

Artikel 2.3.1.19 Toegang ambtenaren van politie 1. De exploitant en beheerder van een *horeca*-inrichting zijn verplicht ervoor te zorgen dat ambtenaren van politie vanaf de weg onmiddellijk en onbelemmerde toegang hebben tot de inrichting: a. gedurende de tijd dat de horeca-inrichting voor bezoekers geopend is, dan wel; b. gedurende de tijd dat het bedrijf gesloten dient te zijn en indien die ambtenaren van politie hun vermoeden uiten dat daarin of aldaar bezoekers aanwezig zijn.	***Artikel 2.3.1.19 Toegang ambtenaren van politie*** 1. De exploitant en beheerder van een **openbare** inrichting zijn verplicht ervoor te zorgen dat ambtenaren van politie vanaf de weg onmiddellijk en onbelemmerde toegang hebben tot de inrichting: a. gedurende de tijd dat de openbare inrichting voor bezoekers geopend is, dan wel; b. gedurende de tijd dat het bedrijf gesloten dient te zijn en indien die ambtenaren van politie hun vermoeden uiten dat daarin of aldaar bezoekers aanwezig zijn.
Artikel 2.3.1.20 Bevoegd bestuursorgaan Indien een *horeca*-inrichting als bedoeld in artikel 2.3.1.1 niet is aan te merken als een voor het publiek openstaand gebouw zoals bedoeld in artikel 174 van de Gemeentewet, treedt met betrekking tot uitoefening van de in deze paragraaf toegekende bevoegdheden het college in de plaats van de burgemeester.	***Artikel 2.3.1.20 Bevoegd bestuursorgaan*** **Als een openbare *inrichting* geen** voor het publiek openstaand gebouw of bijbehorend erf **is in de zin van** artikel 174 van de Gemeentewet, treedt het college met betrekking tot uitoefening van de in deze paragraaf toegekende bevoegdheden op **als bevoegd bestuursorgaan**.

Huidige regeling Apv	Voorstel wijziging

Paragraaf 1a Bijzondere bepalingen over horecabedrijven als bedoeld in de Drank- en Horecawet	**Paragraaf 1a Bijzondere bepalingen over horecabedrijven als bedoeld in de Alcoholwet**
Artikel 2.3.1a.1 Begripsbepaling 1. Onder: - alcoholhoudende drank; - horecabedrijf; - horecalokaliteit; - paracommerciële rechtspersoon; - inrichting; - sterke drank; en - zwakalcoholhoudende drank; wordt in deze paragraaf verstaan hetgeen hieronder wordt verstaan in artikel 1 van de Drank- en Horecawet. 2. Onder binnenstad wordt verstaan het gebied – zoals aangegeven op de bij deze verordening behorende plattegrond – dat begrensd wordt door de Rijnkade, Roermondsplein, Nieuwe Plein, Willemsplein, Jansbinnensingel, Velperbuitensingel, Eusebiusbuitensingel en Ooststraat, alsmede de Steenstraat (tot het spoor), de Spijkerlaan en de Spijkerstraat (vanaf de Spijkerlaan), met inbegrip van het horecaconcentratiegebied.	***Artikel 2.3.1a.1 Begripsbepaling*** 1. **In deze afdeling wordt verstaan** onder: - alcoholhoudende drank; - horecabedrijf; - horecalokaliteit; - inrichting; - paracommerciële rechtspersoon; - sterke drank; - slijtersbedrijf - zwak- alcoholhoudende drank; **dat wat wordt verstaan in de Alcoholwet.** 2. Onder binnenstad wordt verstaan het gebied dat begrensd wordt door de Rijnkade, Roermondsplein, Nieuwe Plein, Willemsplein, Jansbinnensingel, Velperbuitensingel, Eusebiusbuitensingel en Ooststraat, alsmede de Steenstraat (tot het spoor), de Spijkerlaan en de Spijkerstraat (vanaf de Spijkerlaan), met inbegrip van het horecaconcentratiegebied zoals omschreven in artikel 2.3.1.15, zesde lid.

Artikel 2.3.1a.2 Verbod tot het verstrekken van sterke drank in inrichtingen van een bepaalde aard 1. Het is verboden bedrijfsmatig of anders dan om niet sterke drank voor gebruik ter plaatse te verstrekken in een inrichting: a. waarin of in een onderdeel waarvan uitsluitend of in hoofdzaak geringe eetwaren, zoals belegde broodjes, patates frites en kroketten e.d. worden verkocht voor gebruik ter plaatse en elders dan ter plaatse; b. welke deel uitmaakt van een gebouw waarin uitsluitend of in hoofdzaak onderwijs wordt gegeven; c. welke deel uitmaakt van een gebouw dat uitsluitend of in hoofdzaak in gebruik is bij jeugdorganisaties of –instellingen; d. welke deel uitmaakt van een gebouw dat uitsluitend of in hoofdzaak in gebruik is bij sportorganisaties of –instellingen; e. die of waarvan een onderdeel uitsluitend of in hoofdzaak in gebruik is als wachtruimte voor passagiers van een openbaar middel van vervoer; f. die gelegen is op of nabij een kampeer- of caravanterrein; g. die in gebruik is als foyer van een bioscoop of een schouwburg. 2. Een op grond van artikel 3 van de Drank- en Horecawet verleende vergunning ten behoeve van een inrichting als omschreven in het eerste lid dient alleen tot het verstrekken van zwakalcoholhoudende drank voor gebruik ter plaatse.	***Artikel 2.3.1a.2 Verbod tot het verstrekken van sterke drank in inrichtingen van een bepaalde aard*** **1.** Het is verboden bedrijfsmatig of anders dan om niet sterke drank te verstrekken in inrichtingen **van de volgende aard:** a. waarin of in een onderdeel waarvan uitsluitend of in hoofdzaak geringe eetwaren, zoals belegde broodjes, patates frites en kroketten e.d. worden verkocht voor gebruik ter plaatse en elders dan ter plaatse; b. welke deel uitmaakt van een gebouw waarin uitsluitend of in hoofdzaak onderwijs wordt gegeven; c. welke deel uitmaakt van een gebouw dat uitsluitend of in hoofdzaak in gebruik is bij jeugdorganisaties of –instellingen; d. welke deel uitmaakt van een gebouw dat uitsluitend of in hoofdzaak in gebruik is bij sportorganisaties of –instellingen; e. die of waarvan een onderdeel uitsluitend of in hoofdzaak in gebruik is als wachtruimte voor passagiers van een openbaar middel van vervoer; f. die gelegen is op of nabij een kampeer- of caravanterrein; g. die in gebruik is als foyer van een bioscoop of een schouwburg. **2. De burgemeester kan in het belang van de handhaving van de openbare orde, de veiligheid, de zedelijkheid of de volksgezondheid aan een vergunning als bedoeld in artikel 3 van de Alcoholwet voorschriften verbinden en de vergunning beperken tot het verstrekken van zwak-alcoholhoudende drank.**

Artikel 2.3.1a.3 Ontheffing De burgemeester kan op aanvraag ontheffing verlenen van een op grond van artikel 2.3.1a.2 geldend verbod om in een inrichting sterke drank voor gebruik ter plaatse te verstrekken.	***Artikel 2.3.1a.3 Ontheffing*** De burgemeester kan op aanvraag ontheffing verlenen van een op grond van artikel 2.3.1a.2, geldend verbod om in een inrichting sterke drank voor gebruik ter plaatse te verstrekken.
Artikel 2.3.1a.4 Tijdelijke verboden tot het verstrekken van alcoholhoudende drank voor gebruik ter plaatse en/of elders dan ter plaatse 1. Het is verboden om in een door de burgemeester aangewezen tijdsruimte in een in de binnenstad gelegen inrichting bedrijfsmatig of anders dan om niet alcoholhoudende drank voor gebruik ter plaatse te verstrekken. 2. Het is verboden om in een door de burgemeester aangewezen tijdsruimte in de binnenstad bedrijfsmatig of anders dan om niet alcoholhoudende drank te verstrekken voor gebruik elders dan ter plaatse. 3. Het is verboden om in een door de burgemeester aangewezen tijdsruimte in de binnenstad bedrijfsmatig of anders dan om niet alcoholhoudende drank te verstrekken	***Artikel 2.3.1a.4 Tijdelijke verboden tot het verstrekken van alcoholhoudende drank voor gebruik ter plaatse en/of elders dan ter plaatse*** 1. Het is verboden om in een door de burgemeester aangewezen tijdsruimte in een in de binnenstad gelegen inrichting bedrijfsmatig of anders dan om niet alcoholhoudende drank voor gebruik ter plaatse te verstrekken. 2. Het is verboden om in een door de burgemeester aangewezen tijdsruimte in de binnenstad bedrijfsmatig of anders dan om niet alcoholhoudende drank te verstrekken voor gebruik elders dan ter plaatse. 3. Het is verboden om in een door de burgemeester aangewezen tijdsruimte in de binnenstad bedrijfsmatig of anders dan om niet alcoholhoudende drank te verstrekken
Artikel 2.3.1a.5 Aanwijzing 1. Een aanwijzing als bedoeld in artikel 2.3.1.a.4, eerste of tweede lid, kan worden gegeven in het belang van de handhaving van de openbare orde, de veiligheid, de zedelijkheid of de volksgezondheid 2. Een aanwijzing als bedoeld in artikel 2.3.1a.4, derde lid, wordt eerst gegeven indien het belang van de handhaving van de openbare orde, de veiligheid, de zedelijkheid of de volksgezondheid dringend tot het geven van een dergelijke aanwijzing vordert.	***Artikel 2.3.1a.5 Aanwijzing*** 1. Een aanwijzing als bedoeld in artikel 2.3.1.a.4, eerste of tweede lid, kan worden gegeven in het belang van de handhaving van de openbare orde, de veiligheid, de zedelijkheid of de volksgezondheid 2. Een aanwijzing als bedoeld in artikel 2.3.1a.4, derde lid, wordt eerst gegeven indien het belang van de handhaving van de openbare orde, de veiligheid, de zedelijkheid of de volksgezondheid dringend tot het geven van een dergelijke aanwijzing vordert.

Artikel 2.3.1a.6 Regulering paracommerciële rechtspersonen 1. *Een* paracommerciële rechtspersoon kan onverminderd het bepaalde in het artikel 2.3.1.15 alcoholhoudende drank uitsluitend verstrekken vanaf één (1) uur voor de aanvang, tijdens en tot uiterlijk één (1) uur na afloop van een activiteit die wordt uitgeoefend in verband met de statutaire doelen van de rechtspersoon. 2. Een paracommerciële rechtspersoon verstrekt geen alcoholhoudende drank tijdens bijeenkomsten van persoonlijke aard en bijeenkomsten die gericht zijn op personen welke niet of niet rechtstreeks bij de activiteiten van de desbetreffende rechtspersoon betrokken zijn. 3. De burgemeester kan op aanvraag ontheffing verlenen van het op grond van het tweede lid geldende verbod alcoholhoudende drank te verstrekken tijdens een bijeenkomst van persoonlijke aard of een bijeenkomst gericht op personen welke niet of niet rechtsreeks bij de activiteiten van de desbetreffende rechtspersoon betrokken zijn.	***Artikel 2.3.1a.6 Regulering paracommerciële rechtspersonen*** 1. Paracommerciële rechtsperso**nen kunnen** onverminderd het bepaalde in het artikel 2.3.1.15 alcoholhoudende drank uitsluitend verstrekken vanaf één (1) uur voor de aanvang, tijdens en tot uiterlijk één (1) uur na afloop van een activiteit die wordt uitgeoefend in verband met de statutaire doelen van de rechtspersoon. 2. Een paracommerciële rechtspersoon verstrekt geen alcoholhoudende drank tijdens bijeenkomsten van persoonlijke aard en bijeenkomsten die gericht zijn op personen welke niet of niet rechtstreeks bij de activiteiten van de desbetreffende rechtspersoon betrokken zijn. **3. De burgemeester kan op aanvraag ontheffing verlenen van het op grond van het tweede lid geldende verbod.**
Artikel 2.3.1a.7 Inperking prijsacties Het is verboden bedrijfsmatig of anders dan om niet alcoholhoudende drank te verstrekken voor gebruik ter plaatse tegen een prijs die voor een periode van 24 uur of korter lager is dan 60% van de prijs die in de betreffende horecalokaliteit of op het betreffende terras gewoonlijk wordt gevraagd.	***Artikel 2.3.1a.7 Inperking prijsacties*** Het is verboden bedrijfsmatig of anders dan om niet alcoholhoudende dranken te verstrekken voor gebruik ter plaatse tegen een prijs die voor een periode van 24 uur of korter lager is dan 60% van de prijs die in de betreffende horecalokaliteit of op het betreffende terras gewoonlijk wordt gevraagd.

Vetgedrukt in het 'Voorstel wijziging' is wijziging ten aanzien van 'Huidige regeling Apv'.
Schuingedrukt in de 'Huidige regeling Apv' is in het 'Voorstel wijziging' komen te vervallen.

Huidige regeling Apv	Voorstel wijziging
Paragraaf 2 Toezicht op inrichtingen tot het verschaffen van nachtverblijf ***Artikel 2.3.2.1 Begripsomschrijvingen*** In deze paragraaf wordt *verstaan onder:* *a. inrichting*: elke al dan niet besloten ruimte waarin, in de uitoefening van beroep of bedrijf, aan personen de mogelijkheid van nachtverblijf of gelegenheid tot kamperen wordt verschaft; *b. houder: degene die een inrichting exploiteert, dan wel daarin de feitelijke leiding heeft.*	**Paragraaf 2 Toezicht op inrichtingen tot het verschaffen van nachtverblijf** ***Artikel 2.3.2.1 Definitie*** In deze paragraaf wordt **onder inrichting verstaan** elke al dan niet besloten ruimte waarin, in de uitoefening van beroep of bedrijf, aan personen de mogelijkheid van nachtverblijf of gelegenheid tot kamperen wordt verschaft.
Artikel 2.3.2.2 Kennisgeving exploitatie Degene die een inrichting opricht, overneemt, verplaatst *of het houden* van een inrichting staakt, is verplicht binnen drie dagen *daarna daarvan* schriftelijk kennis te geven aan de burgemeester	***Artikel 2.3.2.2 Kennisgeving exploitatie*** Degene die een inrichting opricht, overneemt, verplaatst **of de exploitatie of feitelijke leiding** van een inrichting staakt, is verplicht **daarvan** binnen drie dagen **daarna** schriftelijk kennis te geven aan de burgemeester.
Artikel 2.3.2.3 Nachtregister 1. De houder van een inrichting of een voor hem handelend persoon is verplicht een register, als bedoeld in artikel 438 van het Wetboek van Strafrecht, bij te houden dat is ingericht volgens het door de burgemeester vastgestelde model. 2. De houder van een inrichting of een voor hem handelend persoon is verplicht het in het eerste lid bedoelde register aan de burgemeester of aan een door hem aangewezen ambtenaar over te leggen op een door de burgemeester te bepalen wijze.	**Komt te vervallen**
Artikel 2.3.2.4 Verschaffing gegevens nachtregister Degene die in een inrichting nachtverblijf houdt *dan wel* de kampeerder is verplicht *onverwijld* aan de houder van die inrichting volledig en naar waarheid zijn of haar naam, *adres,* woonplaats, *geboortedatum, geboorteplaats,* dag van aankomst, *alsmede* de dag van vertrek te verstrekken.	***Artikel 2.3.2.3 Verschaffing gegevens nachtregister*** Degene die in een inrichting nachtverblijf houdt **of** de kampeerder is verplicht **de exploitant of feitelijk leidinggevende** van die inrichting volledig en naar waarheid naam, woonplaats, dag van aankomst en de dag van vertrek te verstrekken.

Vetgedrukt in het 'Voorstel wijziging' is wijziging ten aanzien van 'Huidige regeling Apv'.
Schuingedrukt in de 'Huidige regeling Apv' is in het 'Voorstel wijziging' komen te vervallen.

Wijziging Hoofdstuk 5, afdeling 7 (evenementen) van de APV

Voor de gemeenteraadsvergadering d.d.:	8 december 2021
Zaaknummer:	
Portefeuillehouder:	B. Roelofs / A. Marcouch

.

Aan de gemeenteraad, 30 november 2021

Het raadsvoorstel Wijzigen Hoofdstuk 5, afdeling 7 (evenementen) van de APV betreft een aanpassing van de nu geldende regels voor evenementen in de openbare ruimte. Deze zijn uit 2010 en sluiten niet meer aan op de huidige praktijk.
In dit voorstel worden de regels en voorwaarden voor evenementenvergunningen van de APV geactualiseerd.
Het vastleggen van werkwijze en uitvoeringsregels schept duidelijkheid naar alle betrokkenen (organisatoren, bewoners en de veiligheidsregio).

Het Dagelijks Bestuur van de Agendacommissie heeft besloten dit voorstel direct, toe te voegen aan de agenda van de besluitvormende vergadering.

De raadsadviseur,

J.G.M. Kersten

De voorzitter,

C.J.M. Kalthoff

RAADSVOORSTEL

Aan de gemeenteraad

Zaaknummer 605067

Onderwerp: Wijzigen Hoofstuk 5, Afdeling 7 (evenementen) van de Algemene Plaatselijke Verordening

Voorstel

1. Hoofdstuk 5, Afdeling 7 (evenementen) van de Algemene Plaatselijke Verordening voor Arnhem (APV) te wijzigen en de bijbehorende toelichting vast te stellen conform bijgevoegd voorstel.

Inleiding

Op basis van de Algemene Plaatselijke Verordening (APV) is er voor het organiseren van een evenement een evenementenvergunning nodig. Voor evenementen in de openbare ruimte zijn daarnaast in 2010 regels vastgesteld. Deze regels worden gebruikt bij het verlenen van evenementenvergunning in de openbare ruimte. De regels voor evenementen in de openbare ruimte uit 2010 en de APV sluiten niet meer aan op de huidige praktijk. We zien bijvoorbeeld bij samenloop van aanvragen en/of concurrerende aanvragen steeds meer de urgentie om de procedure goed vast te leggen.

Het vastleggen van deze werkwijze en uitvoeringsregels schept duidelijkheid naar alle betrokkenen zoals de organisatoren van evenementen en de bewoners van Arnhem. Maar ook naar de veiligheidsregio en de partijen die binnen de gemeentelijke organisatie een rol spelen bij het advisering over evenementen.

Tegelijkertijd zorgt het vastleggen van deze werkwijze en uitvoeringsregels voor een goede balans tussen leefbaarheid en levendigheid in al zijn subjectiviteit. Het beperken van overlast voor omwonenden, schade aan openbare ruimte, goed en veilig georganiseerde en voor bezoekers aantrekkelijke evenementen komen samen in dit beleid.

In dit voorstel worden de regels en voorwaarden voor evenementenvergunningen van de APV geactualiseerd. Een van de wijzigingen betreft het verlenen van een evenementenvergunning bij samenlopende en/of concurrerende aanvragen. Op basis van een uitspraak van de Raad van State op 2 november 2016 schrijft de rechtspraak voor dat bij het verdelen van schaarse vergunningen - zoals een evenementenvergunning - openbaarheid en transparantie verplicht is, zodat alle potentiele gegadigden een eerlijke kans hebben om mee te dingen naar de vergunning. De aanvraagmogelijkheid en de wijze waarop vergunningen worden verdeeld moeten voorafgaand aan een nieuwe vergunningsperiode transparant bekend worden gemaakt.

Arnhem GEMEENTE

In de gewijzigde APV is ook een nieuwe categorie-indeling voor evenementen opgenomen inclusief nieuwe indieningstermijnen voor vergunningsaanvragen en een jaarkalender voor evenementen. Er wordt een onderscheid gemaakt in A-, B- en C-evenementen. Om de risico's van een evenement vooraf goed in te schatten voert de vergunningverlener, naar aanleiding van de aanvraag en concrete plannen van de organisator, voor elk evenement een risicoscan uit. In deze risicoscan wordt onder andere het type bezoeker, de leeftijdsopbouw van de bezoekers en mogelijke aanwezigheid van rivaliserende groepen of groepen met verschillende belangen meegenomen.

Daarnaast is in de gewijzigde APV opgenomen:

1. Maximale geluidsnormen om geluidsoverlast voor omwonenden te beperken en gehoorschade bij bezoekers zo goed mogelijk te voorkomen.
2. De mogelijkheid om met organisatoren ook een privaatrechtelijke gebruiksovereenkomst af te sluiten, om schade aan de openbare ruimte te voorkomen.
3. De verplichting dat organisatoren bij de inzet van dieren bij evenementen altijd een vergunning moeten aanvragen. Dit geldt zowel voor de A, B en C-evenementen als ook voor evenementen die normaal gesproken alleen meldingsplichtig zijn. Er moet altijd een vergunning worden aangevraagd zodat het welzijn van die dieren kan worden gemonitord.

In samenhang met de wijzigingen in de APV voor evenementen, is er ook een nieuw evenementenbeleid opgesteld: de nota locatiegebonden evenementenbeleid. Door middel van een raadsinformatiebrief bent u daarover geïnformeerd.

Beoogd effect

De regelgeving voor evenementenvergunningen wordt ingericht volgens de huidige wet- en regelgeving.

Daarnaast beogen we met de combinatie van het locatiegebonden evenementenbeleid en de APV een evenwicht tot stand te brengen tussen het belang van de stad bij kwalitatief goede buitenevenementen en een gedifferentieerd evenementaanbod enerzijds en het waarborgen van de veiligheid van bezoekers en bewoners en het beperken van de overlast en schade anderzijds.

Argumenten

1.1 De regels voor evenementen in de openbare ruimte uit 2010 sluiten niet meer aan op de huidige praktijk.

We zien bijvoorbeeld bij samenloop van aanvragen en/of concurrerende aanvragen de urgentie om de procedure goed vast te leggen. Er moet een afwegingskader komen dat regelt hoe er beslist wordt wanneer er sprake is van concurrerende en samenlopende aanvragen.
Als er meerdere organisatoren zijn die op dezelfde locatie en/of op het zelfde tijdstip een evenement willen organiseren dan is er sprake van samenlopende en concurrerende aanvragen. Als er geen alternatieve oplossing gevonden kan worden dan is het afwegingskader doorslaggevend. In dit door de burgemeester vast te stellen afwegingskader toetst hij de

vooraankondigingen en aanvragen van samenlopende evenementen aan de hand van een aantal stappen, waarbij na elke stap aanvragen kunnen afvallen.

1.2 *De burgemeester stelt de evenementenkalender vast.*
Op basis van de evenementenkalender wordt onder meer gekeken of er sprake is van samenlopende en/of concurrerende aanvragen. Daarnaast heeft de invoering evenementenkalender tot doel in een vroeg stadium een overzicht van (gereserveerde) evenementen te publiceren. Dit biedt duidelijkheid aan organisatoren en belanghebbenden, zoals de bewoners van Arnhem. De afgelopen twee jaar heeft de afdeling Vergunningen al positieve ervaring opgedaan met een jaarlijkse kalender.

1.3 *We voeren een nieuwe categorie-indeling voor evenementen in om de aspecten veiligheid en gezondheid een duidelijke plek te geven in het evenementenbeleid.*
Deze nieuwe indeling van evenementen in de categorieën 0-A-B-C sluit aan bij de handreiking evenementenveiligheid van het Instituut Fysieke Veiligheid en wordt ook gebruikt door de veiligheidsregio. De categorie-indeling geeft ook een indicatie van de inzet van hulpdiensten (politie, brandweer, ambulances) bij een evenement. De categorie-indeling kent een differentiatie in behandeltijd. Hoe lichter de categorie, hoe korter de behandeltijd en hoe zwaarder de categorie, hoe langer de behandeltijd. Dit laatste is om twee redenen van belang. Allereerst is bij de beoordeling van een zwaardere evenement advisering nodig van meerdere partijen zowel in - als extern. Op deze wijze houden we grip op de veiligheid en gezondheid en kunnen partijen, als dat nodig is, op tijd maatregelen nemen om de veiligheid van het evenement te bevorderen. Ten tweede is er vanwege de grotere impact op de omgeving van het evenement meer ruimte zijn om alle belangen af te wegen, óók van de omwonenden.

1.4. *De inzet van dieren bij alle evenementen wordt vergunningsplichtig*
We hebben onderzocht of we lokaal een verbod op inzet van dieren bij evenementen kunnen instellen, maar hiertoe zijn we als gemeente niet bevoegd. De centrale wetgever heeft het regelen van het dierenwelzijn naar zich toe getrokken en heeft dit uitputtend op centraal niveau willen regelen. Hierdoor is het regelen van dit onderwerp aan de autonomie van de gemeente onttrokken en kunnen er geen aanvullende regels via een gemeentelijke verordening worden gesteld. Wat we lokaal wel kunnen voorschrijven, is dat er in Arnhem altijd een vergunning nodig is als een organisator dieren wil inzetten tijdens een evenement. Dus ook als zonder dieren een melding voldoende was geweest.

Kanttekeningen en risico's

1.1 *Als de APV niet wordt gewijzigd, lopen we bij concurrerende en samenlopende evenementen het risico op rechtszaken als partijen het niet eens zijn met een geweigerde vergunning.*

Participatie

Communicatie over de gewijzigde APV en het nieuwe evenementenbeleid verloopt via de nieuwsbrief Cultuur en Evenementen en via www.arnhem.nl.
Bij de totstandkoming van het locatiegebonden evenementenbeleid en APV zijn met name vakinhoudelijke in- en externe partijen zoals politie, betrokken. Na vaststelling van de gewijzigde APV en het locatiegebonden evenementenbeleid, stellen we locatieprofielen op. Alle huidige en enkele nieuwe evenementenlocaties krijgen een locatieprofiel, waarin specifieke regels voor die locatie zijn weergegeven. Bij het maken van de locatieprofielen worden belanghebbenden (zoals organisatoren, bewoners en belangengroepen) nauw betrokken.

Welzijn en perspectief

Niet van toepassing.

Financiën

De nota brengt geen financiële effecten met zich mee.

Uitvoering

Na vaststellen van de gewijzigde APV door de gemeenteraad treedt de gewijzigde APV in werking.

Communicatie

Publicatie van de wijziging van de APV vindt plaats op www.overheid.nl en het digitale Gemeenteblad.

Bijlagen

Stukken voor gemeenteraad

- WAS/WORDT APV evenementen

Besluit van

Zaaknummer 605067

DE RAAD VAN DE GEMEENTE ARNHEM:

Gelezen het voorstel van het college van burgemeester en wethouders van 2 november 2021

Gelet op artikelen 147 en 149 van de Gemeentewet;

BESLUIT

vast te stellen de

VERORDENING TOT WIJZIGING VAN DE ALGEMENE PLAATSELIJKE VERORDENING VOOR ARNHEM

I Wijzigingen

A. Hoofdstuk 5, Afdeling 7 (evenementen) van de Algemene Plaatselijke Verordening voor Arnhem (APV) wordt als volgt gewijzigd en de bijbehorende toelichting wordt als volgt vastgesteld:

"Afdeling 7. Evenementen

Artikel 5.7.1 Definities

1. In deze afdeling wordt onder evenement verstaan elke voor publiek toegankelijke verrichting van vermaak, met uitzondering van:
   a. bioscoop- en theatervoorstellingen;
   b. markten als bedoeld in artikel 160, eerste lid, aanhef en onder g, van de Gemeentewet;
   c. kansspelen als bedoeld in de Wet op de kansspelen;
   d. betogingen, samenkomsten en vergaderingen als bedoeld in de Wet openbare manifestaties;
   e. activiteiten als bedoeld in de artikelen 2.1.4.2, 2.2.1 en 2.3.3.1.
   f. sportwedstrijden, niet zijnde vechtsportevenementen als bedoeld in het tweede lid, onder f.
2. Onder evenement wordt mede verstaan:
   a. een herdenkingsplechtigheid;
   b. een braderie;
   c. een optocht op de weg, niet zijnde een betoging als bedoeld in artikel 2.1.2.1;
   d. een feest, muziekvoorstelling of wedstrijd op of aan de weg;
   e. een straatfeest of buurtbarbecue;
   f. een door de burgemeester aangewezen categorie vechtsportwedstrijden of -gala's.
3. In deze afdeling worden de volgende evenementen onderscheiden:
   a. 0- evenement: evenement met een laag risicoprofiel, waarvoor geen vergunning hoeft te worden aangevraagd. Het bezoekersaantal bedraagt maximaal 250 mensen;

b. A- evenement: laag risico-evenement, waarbij sprake is van een beperkte impact op de omgeving en het verkeer;
c. B- evenement: gemiddeld risico-evenement, waarbij sprake is van een grote impact op de directe omgeving en/of gevolgen voor het verkeer;
d. C- evenement: hoog risico-evenement, waarbij sprake is van een grote impact op de stad en/of regionale gevolgen voor het verkeer.

4. Onder evenementenkalender wordt in deze afdeling verstaan een door de burgemeester vast te stellen lijst met A-, B- en C-evenementen die in een kalenderjaar plaatsvinden.

Artikel 5.7.2 Vergunningsplicht

1. Het is verboden zonder of in afwijking van een vergunning van de burgemeester een evenement te organiseren(evenementenvergunning).
2. Geen vergunning als bedoeld in artikel 5.7.2, eerste lid is vereist voor een 0-evenement, als de organisator tenminste acht werkdagen voorafgaand aan het evenement daarvan melding heeft gedaan aan de burgemeester en het evenement voldoet aan de volgende vereisten:
   - het gedurende het evenement verwachte gelijktijdig aantal aanwezigen bedraagt niet meer dan 249 personen;
   - er wordt voldaan aan de eisen gesteld aan het geluidsniveau zoals neergelegd in nadere regels van het college;
   - het evenement vindt plaats tussen 07.00 en 24.00 uur;
   - het is een eendaags evenement;
   - het evenement vindt niet plaats op de rijbaan, (brom)fietspad, het voetgangersgebied in de binnenstad, in een bos, tijdens het broedseizoen van 1 maart tot 15 augustus in een park of vormt anderszins geen belemmering voor het verkeer en de hulpdiensten;
   - er is een organisator;
   - het voornemen tot het houden van een evenement wordt voorafgaand aan het evenement schriftelijk of via een speciale sectie van de gemeentelijke website aan de burgemeester gemeld; de organisator ontvangt via e-mail een ontvangstbevestiging;
   - de melding bevat de naam van de organisator, het verwachte maximum aantal bezoekers op enig moment en gedurende het gehele evenement, de locatie, de tijdstippen van begin en einde en de aard van het evenement;
   - er worden bij het evenement geen dieren gebruikt los van de dieren die onderdeel uitmaken van de dagelijkse bedrijfsvoering;
   - er is geen eerdere melding ontvangen voor het houden van een 0-evenement voor dezelfde datum, tijd en locatie;
   - er is ten behoeve van het evenement geen artikel 35 ontheffing van de Alcoholwet nodig voor het verstrekken van zwak-alcoholische dranken.
3. De burgemeester kan binnen vijf werkdagen na ontvangst van de melding als bedoeld in het tweede lid van dit artikel besluiten een 0-evenement te verbieden, als er aanleiding is te vermoeden dat daardoor de openbare orde, de openbare veiligheid, de volksgezondheid of het milieu in gevaar komt.
4. Het tweede lid is niet van toepassing op een krachtens artikel 5.7.1, tweede lid, onder f, aangewezen categorie vechtsportwedstrijden of -gala's.
5. Het verbod als bedoeld in het eerste lid is niet van toepassing op een wedstrijd op of aan de weg, in situaties waarin voorzien wordt door artikel 10 juncto 148 van de Wegenverkeerswet 1994.
6. De burgemeester kan bij openbare kennisgeving bepalen dat één of meer (categorieën van) evenementen zijn vrijgesteld van de vergunningplicht zoals bedoeld in het eerste lid.

7. De burgemeester kan bij openbare kennisgeving gebouwen, locaties en gebieden aanwijzen waar het houden van één of meer (categorieën van) evenementen voor een periode van maximaal twee jaar is vrijgesteld van de vergunningplicht zoals bedoeld in het eerste lid.
8. De burgemeester kan besluiten de categorie van het evenement aan te passen indien de feiten en omstandigheden hiertoe nopen.

Artikel 5.7.3 Evenementenvergunning

1. Een aanvraag voor een evenementenvergunning wordt minimaal voor de onderstaande termijn ingediend bij de burgemeester:
   A-evenement vier weken voor aanvang van het evenement;
   B-evenement acht weken voor aanvang van het evenement;
   C-evenement twaalf weken voor aanvang van het evenement.
   In bijzondere gevallen kan de burgemeester ten gunste van de aanvrager van deze bepaling afwijken.
2. Een evenementenvergunning wordt verleend aan een organisator en bevat een beschrijving van het gebied waarbinnen het evenement plaatsvindt (evenemententerrein), het tijdstip en de duur van het evenement, alsmede een beschrijving van de activiteiten en handelingen die in het kader van het evenement mogen plaatsvinden.
3. Activiteiten, die deel uitmaken van een evenementenvergunning, zijn niet afzonderlijk vergunningsplichtig uit hoofde van andere gemeentelijke publiekrechtelijke regelingen.
4. Op het evenemententerrein mogen geen activiteiten plaatsvinden die op grond van deze of een andere gemeentelijke verordening vergunningsplichtig zijn, tenzij die activiteiten zijn vermeld in de evenementenvergunning.
5. Tenzij de burgemeester anders bepaalt geldt het verbod in het vierde lid niet voor activiteiten waarvan aannemelijk is dat zij krachtens een voor onbepaalde tijd, dan wel voor een periode langer dan drie maanden verleende vergunning ook op het evenemententerrein zouden plaatsvinden als daar geen evenement zou worden gehouden.
6. Bij de indiening van de vergunningaanvraag worden de gegevens, bedoeld in artikel 2.3 van het Besluit brandveilig gebruik en basishulpverlening overige plaatsen, aangeleverd voor zover voor het evenement een gebruiksmelding zou moeten worden gedaan op grond van artikel 2.1, eerste lid, van het Besluit brandveilig gebruik en basishulpverlening overige plaatsen.
7. Een beslissing op een aanvraag voor een evenement wordt opgeschort, indien de milieuwetgeving eisen stelt aan het betreffende evenement en zolang de organisator niet heeft voldaan aan die eisen.
8. De burgemeester kan een vergunning weigeren, indien:
   a. er, gelet op de aard van het evenement, onevenredig veel beslag wordt gelegd op de openbare ruimte, gemeentelijke diensten of hulpdiensten;
   b. het aantal bezoekers dat wordt verwacht onevenredig veel beslag legt op de ruimte, gemeentelijke diensten of hulpdiensten;
   c. de aard van het evenement zich niet verdraagt met het karakter of de bestemming van de gevraagde locatie;
   d. er gevaar bestaat voor de openbare orde, zedelijkheid, gezondheid of veiligheid, waaronder de brandveiligheid en het belang van het voorkomen van wanordelijkheden;
   e. er gevaar bestaat voor ernstige verkeersbelemmeringen;
   f. er gevaar bestaat voor een onaanvaardbare belasting voor de omgeving als gevolg van het evenement;

g. de organisator onvoldoende waarborgen biedt voor een goed verloop van het evenement;
h. de organisator onvoldoende waarborgen biedt om schade aan het milieu te voorkomen dan wel zoveel mogelijk te beperken;
i. er gevaar bestaat voor verontreiniging;
j. er gevaar bestaat voor de beschadiging van gemeentelijke dan wel particuliere eigendommen;
k. de organisator niet aantoont dat hij voldoet aan de eisen van de milieuwetgeving, indien van toepassing;
l. er één of meer aanvragen voor samenlopende concurrerende evenementen zijn ingediend;
m. de weigering in het belang van een krachtens de Gemeentewet ingestelde markt is;
o. onvoldoende aannemelijk is dat voldaan wordt aan de eisen die het college in nadere regels stelt aan het geluidsniveau van het programma tijdens het evenement indien het Activiteitenbesluit niet van toepassing is.

9. De burgemeester kan ter verzekering van de nakoming van de voorschriften in de vergunning bepalen dat een waarborgsom moet worden voldaan voordat het evenement wordt gehouden.
10. De burgemeester is bevoegd tot het vaststellen van de evenementenkalender.
11. De burgemeester kan ter regulering van het evenement aan de vergunning voorschriften verbinden die betrekking hebben op het geluidsniveau van het programma tijdens het evenement, voor zover het Activiteitenbesluit niet van toepassing is. Hiervoor stelt het college nadere regels vast.
12. Paragraaf 4.1.3.3 van de Algemene wet bestuursrecht (positieve fictieve beschikking bij niet tijdig beslissen) is niet van toepassing.

Artikel 5.7.4 Behoud privaatrechtelijke bevoegdheden (gebruiksovereenkomst)

De voorgaande artikelen laten onverlet de bevoegdheid van de gemeente om voorwaarden te stellen aan het gebruik van gemeentegrond of openbaar water als evenemententerrein. Het sluiten van een gebruiksovereenkomst kan als voorwaarde in de evenementenvergunning worden opgenomen. In deze gebruiksovereenkomst kunnen onder meer voorwaarden worden opgenomen die zien op de in art 5.7.3, achtste lid genoemde belangen.

Artikel 5.7.5 Ordeverstoring

Het is verboden bij een evenement de orde te verstoren.

Artikel 5.7.6 Onnodig opdringen, uitdagend gedrag e.d. bij een evenement

1. Het is verboden bij een evenement onnodig op te dringen, door uitdagend gedrag aanleiding te geven tot wanordelijkheden of wanordelijkheden te veroorzaken.
2. Het is verboden bij een evenement messen, knuppels, slagwapens of andere voorwerpen die als wapen kunnen worden gebruikt, op een zodanige wijze mee te voeren dat de openbare orde of veiligheid in gevaar kan komen.
3. Een ieder is verplicht bij een evenement alle aanwijzingen van ambtenaren van politie en brandweer in het belang van de openbare orde of veiligheid terstond en stipt op te volgen.
4. Het in het tweede lid gestelde verbod geldt niet voor wapens behorende tot de categorieën I, II, III en IV Wet wapens en munitie en voor zover door het bij zich dragen van deze voorwerpen de openbare orde of veiligheid niet in gevaar komt of kan komen."

Toelichting

"Toelichting artikel 5.7.1 e.v. Evenementen

Algemeen

Tussen de wenselijkheid van het houden van bepaalde evenementen en de overlast die evenementen met zich meebrengen dient een evenwicht te bestaan. Een beleidsinstrument bij uitstek om een dergelijk evenwicht te realiseren is regelgeving. De vergunningplicht voor evenementen staat daarbij centraal.

Uit jurisprudentie (Afdeling bestuursrechtspraak Raad van State, 11 maart 1999, Gst. 1999, 7098, nr. 3 m.nt. HH) blijkt dat het mogelijk is een "overall"-vergunning voor een evenement af te geven, in plaats van allerlei afzonderlijke vergunningen (voor bv. podia, muziek, standplaatsen). Hiermee is rekening gehouden bij het opstellen van de onderhavige bepalingen. Daarbij is aansluiting gezocht bij hetgeen in andere grote steden in de APV is geregeld.

5.7.1. Definities

Aangezien het begrip evenement algemeen wordt omschreven, vallen onder deze definitie alle soorten evenementen. Hieronder vallen onder meer straat- en buurtfeesten, optochten, kermissen, circussen, braderieën, fiets- en wandeltochten, vertoningen, voorstellingen, snuffelmarkten en herdenkingen.

Omdat niet elk evenement dezelfde impact heeft, is in de APV een onderscheid gemaakt naar de grootte van de evenementen, de risico's voor de openbare orde, openbare veiligheid, de volksgezondheid en het milieu en de impact die het evenement heeft op de directe omgeving.
Zodoende is er een indeling gemaakt van 0, A, B en C evenementen.

5.7.2 Vergunningsplicht

Het begrip evenement is ruim geredigeerd. In de praktijk kan het wenselijk blijken dat bepaalde (categorieën van) evenementen worden vrijgesteld van de vergunningplicht.

Zo is voor kleine (buurt) evenementen die aan een aantal voorwaarden voldoen geen vergunning noodzakelijk (tweede en derde lid), maar er moet wel acht dagen van te voren een melding bij de burgemeester worden gedaan. Als er aanleiding is om te vermoeden dat de openbare orde, de openbare veiligheid, de volksgezondheid of het milieu in gevaar komt kan de burgemeester het 0-evenement binnen vijf werkdagen verbieden. Indien er bij het evenement dieren worden gebruikt die geen onderdeel uitmaken van de dagelijkse bedrijfsvoering, is er geen sprake van een 0-evenement. Er moet dan een vergunning worden aangevraagd zodat het welzijn van die dieren kan worden gemonitord en er extra voorwaarden kunnen worden opgenomen in de vergunning.

Voor vechtsportwedstrijden of -gala's geldt dat er in de door de burgemeester aangewezen categorie altijd een vergunning moet worden aangevraagd.

Verder valt te denken aan bijvoorbeeld theatervoorstellingen, of muziekoptredens in gebouwen. Voorwaarde hierbij is uiteraard dat de in artikel 5.7.3, achtste lid van de APV genoemde omstandigheden zich niet voordoen. In deze gevallen is het niet zinvol voor elke voorstelling een aparte vergunning aan te vragen. In

het zesde lid is daarom voor de burgemeester de mogelijkheid geopend om voor bepaalde (categorieën van) evenementen vrijstelling te verlenen van de vergunningplicht. Deze vrijstelling van de vergunningsplicht is beperkt tot evenementen in gebouwen. Voor evenementen in de openbare lucht geldt, gelet bv. op mogelijke (geluids)overlast, dat per definitie een vergunning nodig is.

In het achtste lid wordt gesteld dat de burgemeester kan besluiten de categorie van het evenement aan te passen indien de feiten en omstandigheden hiertoe nopen. Hoewel een risicoanalyse een goede indicatie geeft over de risico's van het betreffende evenement, kan het zijn dat feiten en/of omstandigheden ertoe leiden dat de categorie indeling opgeschaald moet worden of afgeschaald kan worden.

Nieuw in de APV is dat organisatoren bij de inzet van dieren bij evenementen altijd een vergunning moeten aanvragen. Dit geldt zowel voor de A, B en C-evenementen als ook voor de 0- evenementen die normaal gesproken alleen meldingsplichtig zijn. Er moet dan een vergunning worden aangevraagd zodat het welzijn van die dieren kan worden gemonitord.

5.7.3 Evenementenvergunning

Om evenementen veilig te laten verlopen is het noodzakelijk dat medewerkers van de gemeente, politie, ODRA en brandweer de burgemeester kunnen adviseren. Zodoende is het noodzakelijk dat aanvragen niet pas enkele dagen voor het evenement compleet kunnen worden aangeleverd. Ook de rechtsbescherming van de omwonenden van een potentieel evenement is gediend met een tijdige aanlevering van aanvragen. Hierdoor is het mogelijk de aanvragen tijdig te publiceren zodat omwonende zienswijze kunnen indienen. Omdat er zich altijd zeer bijzondere onverwachte situaties kunnen voordoen, een bijzondere (sport)prestatie ofzo, kan de burgemeester ten gunste van de aanvrager van deze regel afwijken.

Lid 2
In het vergunningstelsel wordt aan één organisator een vergunning voor het houden van een evenement verleend. Hiermee vervalt de verplichting om voor de verschillende deelactiviteiten, die tijdens een evenement plaatsvinden, aan diverse personen afzonderlijke vergunningen te verlenen.

Lid 3 en 4
Onder een evenement wordt volstaan alle activiteiten die als hoofd- of deelzaak/zaken bijdragen aan het geheel van het evenement. Dit geldt bv. zowel voor het afsteken van vuurwerk tijdens een evenement, als het verkopen van waren (innemen standplaats).

De uitbesteding van onderdelen van het evenement aan derden is niet van belang voor de vergunningverlening. Het gevolg hiervan is dat de organisator en ondernemers of bedrijven privaatrechtelijk aan elkaar zijn gebonden zonder gemeentelijke bemoeienis. Het is verder niet mogelijk om als ondernemer bepaalde activiteiten tijdens een evenement zelf te ontplooien zonder dat een overeenkomst is gesloten met de organisator.

Lid 5
Indien een derde al een vergunning heeft voor het innemen van de weg (bv. een standplaats of een terras) voor een periode langer dan drie maanden en dit betreft ook de locatie en de tijd van het evenement, dan worden de bestaande rechten van deze derde beschermd op de dagen dat er een evenement wordt gehouden. In dit geval doet de evenementenvergunning geen afbreuk aan het recht van deze derde om ten tijde van het evenement op zijn gebruikelijke plaats van zijn vergunning gebruik te maken volgens de daarbij

gestelde voorschriften. De burgemeester is bevoegd om in voorkomende gevallen toch te bepalen dat van de betreffende vergunning geen gebruik mag worden gemaakt. Te denken valt bv. aan situaties zoals bij Koningsdag, waarbij op de diverse pleinen geen gebruik mag worden gemaakt van de verleende terrasvergunningen.

Lid 7

In de praktijk kan er sprake zijn van samenloop van regelgeving ten behoeve van het voorkomen van overlast bij evenementen. Hiervan is bijvoorbeeld sprake indien een evenement met versterkte muziek zowel op de openbare weg als in of nabij horecagelegenheden (terras) plaatsvindt. Immers, in dit geval is zowel een evenementenvergunning op grond van de APV als een buitenwerkingstelling van de geluidsnormen als genoemd in het Activiteitenbesluit nodig. Er zou een situatie kunnen ontstaan waarbij er wel een evenementenvergunning wordt verleend, maar het evenement toch niet (legaal) kan plaatsvinden omdat de geluidsniveaus vrijwel zeker zullen worden overtreden. Daarom wordt een aanhoudingsplicht in de APV opgenomen. Zolang niet wordt voldaan aan de vereisten van de milieuwetgeving zal de burgemeester omtrent de aanvraag voor een evenement niet beslissen.

Lid 8

Door het opnemen van deze weigeringsgronden wordt aangegeven dat evenementen van groot belang zijn voor de stad, mits er voldaan is aan bepaalde randvoorwaarden. Deze waarborgen een goed en evenwichtig samengaan van het belang bij evenementen met de andere belangen van de stad en haar inwoners. De criteria, die in samenhang dienen te worden bezien, maken deel uit van een integrale afweging van de positieve en negatieve aspecten van een evenement en leiden tot een belangrijke bijdrage aan een evenwichtig besluitvormingsproces.

Bijvoorbeeld wordt het mogelijk een op zichzelf aantrekkelijk evenement op een bepaalde plaats niet toe te staan, als op die plaats gedurende het jaar al een groot aantal evenementen plaatsvindt. Het toestaan van weer een evenement kan leiden tot een onaanvaardbare belasting voor de omgeving of de omwonenden. Hiermee kan derhalve ongewenste cumulatie van evenementen op één plaats worden voorkomen.

Het begrip verkeersbelemmeringen onder sub e is ruim bedoeld, d.w.z. dat ook fietsers en voetgangers hieronder vallen.

Nieuw is de grond onder sub l om te weigeren in geval er één of meer aanvragen voor samenlopende concurrerende evenementen zijn ingediend. Het kan immers gebeuren dat meerdere aanvragen voor het houden van een evenement worden ingediend voor dezelfde locatie, datum en tijd. We spreken dan over samenlopende aanvragen. Dat wil nog niet direct zeggen dat deze evenementen niet gelijktijdig door kunnen gaan. Dat is pas het geval als deze evenementen elkaar negatief beïnvloeden. Denk bijvoorbeeld aan evenementen die op dezelfde plaats gepland zijn, evenementen die thematisch niet bij elkaar passen of waarvan de geluidsniveaus of muziekstijlen elkaar beïnvloeden. In dat geval spreken we over concurrerende aanvragen.

5.7.4 Behoud privaatrechtelijke bevoegdheden

Evenementen vinden binnen de gemeente ook vaak plaats in de gemeentelijke parken, op gemeentegrond of openbaar water. Naast het verlenen van de vergunning en de (algemene) belangen die daarbij worden gewogen, is in het recente verleden een noodzaak gebleken om hiernaast ook een aantal afspraken te

kunnen maken als eigenaar van deze openbare ruimte. Deze afspraken worden tussen de gemeente en de organisator gemaakt in een gebruiksovereenkomst.

5.7.6 Onnodig opdringen, uitdagend gedrag e.d. bij een evenement

Deze bepaling heeft ten doel de openbare orde of veiligheid bij een evenement te waarborgen. De bepaling is voornamelijk preventief van aard, in die zin dat hiermee voorkomen kan worden dat (dreigende) situaties uit de hand lopen. Hiertoe is in het eerste lid onder andere opgenomen, dat het verboden is door uitdagend gedrag aanleiding te geven tot wanordelijkheden. Hierbij moet worden gedacht aan de situatie waarin één of meerdere bezoekers anderen met bijvoorbeeld opruiende taal of gebaren uitlokken tot ordeverstorend gedrag.

Ingevolge het tweede lid kan onder andere worden opgetreden tegen personen die bij een evenement bijvoorbeeld een “aardappelschilmesje” in de binnenzak van hun jas meevoeren. Dit meevoeren dient op een zodanige wijze plaats te vinden, dat hiermee de openbare orde of veiligheid in gevaar komt of kan komen. Hiervan zal sprake zijn indien betrokkene het mesje aan anderen toont, met de bedoeling hiermee bij hen een schrikreactie teweeg te brengen."

B. De artikelen in de Algemene plaatselijke verordening, met uitzondering van hoofdstuk 5, afdeling 7, als volgt te wijzigen dat daar waar in artikelen wordt verwezen naar "artikel 5.7.1", deze wordt vervangen door "artikel 5.7.2".

II Inwerkingtreding en citeertitel

1. Dit besluit treedt in werking op de eerste dag na die van de bekendmaking.
2. ***Dit besluit wordt aangehaald als:***: "Wijziging van de APV Hoofdstuk 5, Afdeling 7: evenementen"

De griffier, De voorzitter,

WAS/WORDT APV (onderdeel Evenementen)

Leeswijzer: Vetgedrukt in het 'Voorstel wijziging' is wijziging ten aanzien van 'Huidige regeling APV'.
Schuingedrukt in de 'Huidige regeling APV' is in het 'Voorstel wijziging' komen te vervallen.

Huidige regeling APV	**Voorstel wijziging**
Artikel 5.7.1: Evenementen 1. Onder evenement wordt in deze verordening verstaan het geheel van activiteiten dat plaatsvindt bij een voor het publiek toegankelijke gebeurtenis, al dan niet met een openbaar dan wel besloten karakter, met uitzondering van: a. *een manifestatie in de zin van* de Wet openbare manifestaties; b. bioscoopvoorstellingen; c. kansspelen als bedoeld in de Wet op de kansspelen; d. markten als bedoeld in artikel 160, eerste lid, aanhef en onder h, van de Gemeentewet; e. activiteiten als bedoeld in de artikelen 2.1.4.2, 2.2.1 en 2.3.3.1.	**Artikel 5.7.1: Definities** 1. **In deze afdeling wordt onder evenement verstaan elke voor publiek toegankelijke verrichting van vermaak, met uitzondering van**: a. bioscoop- en **theatervoorstellingen**; b. markten als bedoeld in artikel 160, eerste lid, aanhef en onder **g**, van de Gemeentewet; c. kansspelen als bedoeld in de Wet op de kansspelen; d. **betogingen, samenkomsten en vergaderingen als bedoeld** in de Wet openbare manifestaties; e. activiteiten als bedoeld in de artikelen 2.1.4.2, 2.2.1 en 2.3.3.1. f. **sportwedstrijden, niet zijnde vechtsportevenementen als bedoeld in het tweede lid, onder f.** **2. Onder evenement wordt mede verstaan:** **a. een herdenkingsplechtigheid;** **b. een braderie;** **c. een optocht op de weg, niet zijnde een betoging als bedoeld in artikel 2.1.2.1;** **d. een feest, muziekvoorstelling of wedstrijd op of aan de weg;** **e. een straatfeest of buurtbarbecue;** **f. een door de burgemeester aangewezen categorie vechtsportwedstrijden of -gala's** **3. a. 0- evenement: evenement met een laag risicoprofiel, waarvoor geen vergunning hoeft te worden aangevraagd. Het bezoekersaantal bedraagt niet meer dan 249 mensen tegelijkertijd;** **b. A- evenement: laag risico-evenement, waarbij sprake is van een beperkte impact op de omgeving en het verkeer;** **c. B- evenement: gemiddeld risico-evenement, waarbij sprake is van een grote impact op de directe omgeving en/of gevolgen voor het verkeer;** **d. C- evenement: hoog risico-evenement, waarbij sprake is van een grote impact op de stad en/of regionale gevolgen voor het verkeer..** **4. Onder evenementenkalender wordt in deze afdeling verstaan een door de burgemeester vast te stellen lijst met A-, B- en C-evenementen die in een kalenderjaar plaatsvinden.**
Artikel 5.7.1: Evenementen	**Artikel 5.7.2 Vergunningsplicht**

2. Het is verboden zonder vergunning van de burgemeester een evenement *te houden* (evenementenvergunning). a. De burgemeester kan bij openbare kennisgeving bepalen dat één of meer (categorieën van) evenementen zijn vrijgesteld van de vergunningplicht zoals bedoeld in het *tweede* lid. b. De burgemeester kan bij openbare kennisgeving gebouwen, locaties en gebieden aanwijzen waar het houden van één of meer (categorieën van) evenementen voor een periode van maximaal twee jaar is vrijgesteld van de vergunningplicht zoals bedoeld in het *tweede* lid.	1. Het is verboden zonder of in afwijking van een vergunning van de burgemeester een evenement **te organiseren** (evenementenvergunning). 5. **Het verbod als bedoeld in het eerste lid is niet van toepassing op een wedstrijd op of aan de weg, in situaties waarin voorzien wordt door artikel 10 juncto 148 van de Wegenverkeerswet 1994.** 6. De burgemeester kan bij openbare kennisgeving bepalen dat één of meer (categorieën van) evenementen zijn vrijgesteld van de vergunningplicht zoals bedoeld in het **eerste** lid. 7. De burgemeester kan bij openbare kennisgeving gebouwen, locaties en gebieden aanwijzen waar het houden van één of meer (categorieën van) evenementen voor een periode van maximaal twee jaar is vrijgesteld van de vergunningplicht zoals bedoeld in het **eerste** lid.
Artikel 5.7.1a Klein evenement 1. *Onder klein evenement wordt in dit artikel verstaan een wijk- of buurtgebonden activiteiten, expositie of andere culturele of sportieve gebeurtenis.* *2. Geen vergunning als bedoeld in artikel 5.7.1, tweede lid, is vereist voor een klein evenement, indien voldaan wordt aan de volgende vereisten:* a. het gedurende het evenement verwachte aantal aanwezigen bedraagt niet meer dan 249 personen; b. het evenement vindt plaats tussen 07.00 en 24.00 uur, *met dien verstande dat de eindtijd van 24.00 uur niet van toepassing is indien het geluidsniveau gemeten op 2 meter voor de gevel van een nabij gelegen woning niet meer bedraagt dan 40 dB(A);* *c. het geluidsniveau, gemeten op 2 meter voor de meest nabij gelegen woning bedraagt niet meer dan 70 dB(A)/83dB(C) èn gemeten op 1 meter voor een luidspreker bedraagt het geluidsniveau niet meer dan 95 dB(A)/108 dB(C);* d. het evenement vindt niet plaats op de rijbaan, (brom)fietspad, het voetgangersgebied in de binnenstad, in een bos, tijdens het broedseizoen in een park of vormt anderszins geen belemmering voor het verkeer en de hulpdiensten; e. er is een organisator; f. het voornemen tot het houden van een evenement wordt tenminste acht werkdagen voorafgaand aan het evenement schriftelijk of via een speciale sectie van de gemeentelijke website aan de burgemeester gemeld; de organisator ontvangt via e-mail een bevestiging van ontvangst; g. de melding bevat de naam van de organisator, het verwachte aantal bezoekers op enig moment en	**5.7.2: Vergunningsplicht** 2. **Geen vergunning als bedoeld in artikel 5.7.2, eerste lid is vereist voor een 0-evenement, als de organisator tenminste acht werkdagen voorafgaand aan het evenement daarvan melding heeft gedaan aan de burgemeester** en het evenement voldoet aan de volgende vereisten: • het gedurende het evenement verwachte **gelijktijdig** aantal aanwezigen bedraagt niet meer dan 249 personen; • **er wordt voldaan aan de eisen gesteld aan het geluidsniveau zoals neergelegd in nadere regels van het college;** • het evenement vindt plaats tussen 07.00 en 24.00 uur; • het is een eendaags evenement; • het evenement vindt niet plaats op de rijbaan, (brom)fietspad, het voetgangersgebied in de binnenstad, in een bos, tijdens het broedseizoen van **1 maart tot 15 augustus** in een park of vormt anderszins geen belemmering voor het verkeer en de hulpdiensten; • er is een organisator; • het voornemen tot het houden van een evenement wordt voorafgaand aan het evenement schriftelijk of via een speciale sectie van de gemeentelijke website aan de burgemeester gemeld. De organisator ontvangt via e-mail een ontvangstbevestiging; • de melding bevat de naam van de organisator, het verwachte **maximum** aantal bezoekers op enig moment en gedurende het gehele evenement, de locatie, de tijdstippen van begin en einde en de aard van het evenement;

gedurende het gehele evenement, de locatie, de tijdstippen van begin en einde en de aard van het evenement; h. er is geen eerdere melding ontvangen voor het houden van een klein evenement voor dezelfde datum, tijd en locatie; i. er is ten behoeve van het evenement geen artikel 35 ontheffing van de *Drank- en Horecawet* verleend voor het verstrekken van zwak-alcoholische dranken.	• **er worden bij het evenement geen dieren gebruikt los van de dieren die onderdeel uitmaken van de dagelijkse bedrijfsvoering**; • er is geen eerdere melding ontvangen voor het houden van een 0-evenement voor dezelfde datum, tijd en locatie; • er is ten behoeve van het evenement geen artikel 35 ontheffing van de **Alcoholwet nodig** voor het verstrekken van zwak-alcoholische dranken.
3. De burgemeester kan binnen één week na ontvangst van de melding besluiten *het organiseren van evenement als bedoeld in het tweede lid* te *verbieden in het belang van d*e openbare orde, de openbare veiligheid, de volksgezondheid of het milieu.	3. De burgemeester kan binnen **vijf werkdagen** na ontvangst van de melding **als bedoeld in het tweede lid van dit artikel** besluiten een 0-evenement te verbieden, **als er aanleiding is te vermoeden dat daardoor** de openbare orde, de openbare veiligheid, de volksgezondheid of het milieu in gevaar komt. 4. **Het tweede lid is niet van toepassing op een krachtens artikel 5.7.1, tweede lid, onder f, aangewezen categorie vechtsportwedstrijden of -gala's.**
Artikel 5.7.1 Evenementen 3. Een evenementenvergunning wordt verleend aan een organisator en bevat een beschrijving van het gebied waarbinnen het evenement plaatsvindt (evenemententerrein), het tijdstip en de duur van het evenement, alsmede een beschrijving van de activiteiten en handelingen die in het kader van het evenement mogen plaatsvinden. 4. Activiteiten, die deel uitmaken van een evenementenvergunning, zijn niet afzonderlijk	**Artikel 5.7.3 Evenementenvergunning** **1. Een aanvraag voor een evenementenvergunning wordt minimaal voor de onderstaande termijn ingediend bij de burgemeester:** **A-evenement vier weken voor aanvang van het evenement;** **B-evenement acht weken voor aanvang van het evenement;** **C-evenement twaalf weken voor aanvang van het evenement.** **In bijzondere gevallen kan de burgemeester ten gunste van de aanvrager van deze bepaling afwijken.** 2. Een evenementenvergunning wordt verleend aan een organisator en bevat een beschrijving van het gebied waarbinnen het evenement plaatsvindt (evenemententerrein), het tijdstip en de duur van het evenement, alsmede een beschrijving van de activiteiten en handelingen die in het kader van het evenement mogen plaatsvinden. 3. Activiteiten, die deel uitmaken van een evenementenvergunning, zijn niet afzonderlijk vergunningsplichtig uit hoofde van andere gemeentelijke publiekrechtelijke regelingen. 4. Op het evenemententerrein mogen geen activiteiten plaatsvinden die op grond van deze of een andere gemeentelijke verordening vergunningsplichtig zijn, tenzij die activiteiten zijn vermeld in de evenementenvergunning.

vergunningplichtig uit hoofde van andere gemeentelijke publiekrechtelijke regelingen. 5. Op het evenemententerrein mogen geen activiteiten plaatsvinden die op grond van deze of een andere gemeentelijke verordening vergunningplichtig zijn, tenzij die activiteiten zijn vermeld in de evenementenvergunning. 6. Tenzij de burgemeester anders bepaalt geldt het verbod in *het zesde lid* niet voor activiteiten waarvan aannemelijk is dat zij krachtens een voor onbepaalde tijd, dan wel voor een periode langer dan drie maanden verleende vergunning ook op het evenemententerrein zouden plaatsvinden als daar geen evenement zou worden gehouden. 7. Een beslissing op een aanvraag voor een evenement wordt aangehouden, indien de milieuwetgeving eisen stelt aan het betreffende evenement en zolang de organisator niet heeft voldaan aan die eisen. 8. De burgemeester kan een vergunning weigeren, indien: a. er, gelet op de aard van het evenement, onevenredig veel beslag wordt gelegd op de openbare ruimte, gemeentelijke diensten of hulpdiensten; b. het aantal bezoekers dat wordt verwacht onevenredig veel beslag legt op de ruimte, gemeentelijke diensten of hulpdiensten; c. de aard van het evenement zich niet verdraagt met het karakter of de bestemming van de gevraagde locatie; d. er gevaar bestaat voor de openbare orde, zedelijkheid, gezondheid of veiligheid, waaronder de brandveiligheid en het belang van het voorkomen van wanordelijkheden; e. er gevaar bestaat voor ernstige verkeersbelemmeringen; f. er gevaar bestaat voor een onaanvaardbare belasting voor de omgeving als gevolg van het evenement; g. de organisator onvoldoende waarborgen biedt voor een goed verloop van het evenement; h. de organisator onvoldoende waarborgen biedt om schade aan het milieu te voorkomen dan wel zoveel mogelijk te beperken; i. er gevaar bestaat voor verontreiniging; j. er gevaar bestaat voor de beschadiging van gemeentelijke dan wel particuliere eigendommen; k. de organisator niet aantoont dat hij voldoet aan de eisen van de milieuwetgeving, indien van toepassing; l. de weigering in het belang van een krachtens de Gemeentewet ingestelde markt is.	5. Tenzij de burgemeester anders bepaalt geldt het verbod in **het vierde lid** niet voor activiteiten waarvan aannemelijk is dat zij krachtens een voor onbepaalde tijd, dan wel voor een periode langer dan drie maanden verleende vergunning ook op het evenemententerrein zouden plaatsvinden als daar geen evenement zou worden gehouden. **6. Bij de indiening van de vergunningaanvraag worden de gegevens, bedoeld in artikel 2.3 van het Besluit brandveilig gebruik en basishulpverlening overige plaatsen, aangeleverd voor zover voor het evenement een gebruiksmelding zou moeten worden gedaan op grond van artikel 2.1, eerste lid, van het Besluit brandveilig gebruik en basishulpverlening overige plaatsen.** 7. Een beslissing op een aanvraag voor een evenement **wordt opgeschort**, indien de milieuwetgeving eisen stelt aan het betreffende evenement en zolang de organisator niet heeft voldaan aan die eisen. 8. De burgemeester kan een vergunning weigeren, indien: a. er, gelet op de aard van het evenement, onevenredig veel beslag wordt gelegd op de openbare ruimte, gemeentelijke diensten of hulpdiensten; b. het aantal bezoekers dat wordt verwacht onevenredig veel beslag legt op de ruimte, gemeentelijke diensten of hulpdiensten; c. de aard van het evenement zich niet verdraagt met het karakter of de bestemming van de gevraagde locatie; d. er gevaar bestaat voor de openbare orde, zedelijkheid, gezondheid of veiligheid, waaronder de brandveiligheid en het belang van het voorkomen van wanordelijkheden; e. er gevaar bestaat voor ernstige verkeersbelemmeringen; f. er gevaar bestaat voor een onaanvaardbare belasting voor de omgeving als gevolg van het evenement; g. de organisator onvoldoende waarborgen biedt voor een goed verloop van het evenement; h. de organisator onvoldoende waarborgen biedt om schade aan het milieu te voorkomen dan wel zoveel mogelijk te beperken; i. er gevaar bestaat voor verontreiniging; j. er gevaar bestaat voor de beschadiging van gemeentelijke dan wel particuliere eigendommen; k. de organisator niet aantoont dat hij voldoet aan de eisen van de milieuwetgeving, indien van toepassing; **l. er één of meer aanvragen voor samenlopende concurrerende evenementen zijn ingediend;** m. de weigering in het belang van een krachtens de Gemeentewet ingestelde markt is;

10. De burgemeester kan ter verzekering van de nakoming van de voorschriften in de vergunning bepalen dat een waarborgsom moet worden voldaan voordat het evenement wordt gehouden. 11. Paragraaf 4.1.3.3 van de Algemene wet bestuursrecht (positieve fictieve beschikking bij niet tijdig beslissen) is niet van toepassing.	**o. onvoldoende aannemelijk is dat voldaan wordt aan de eisen die het college in nadere regels stelt aan het geluidsniveau van het programma tijdens het evenement indien het Activiteitenbesluit niet van toepassing is.** 9. De burgemeester kan ter verzekering van de nakoming van de voorschriften in de vergunning bepalen dat een waarborgsom moet worden voldaan voordat het evenement wordt gehouden. **10. De burgemeester is bevoegd tot het vaststellen van de evenementenkalender.** **11. De burgemeester kan ter regulering van het evenement aan de vergunning voorschriften verbinden die betrekking hebben op het geluidsniveau van het programma tijdens het evenement, voor zover het Activiteitenbesluit niet van toepassing is. Hiervoor stelt het college nadere regels vast.** 12. Paragraaf 4.1.3.3 van de Algemene wet bestuursrecht (positieve fictieve beschikking bij niet tijdig beslissen) is niet van toepassing.
	Artikel 5.7.4 Behoud privaatrechtelijke bevoegdheden (gebruiksovereenkomst) **De voorgaande artikelen laten onverlet de bevoegdheid van de gemeente om voorwaarden te stellen aan het gebruik van gemeentegrond of openbaar water als evenemententerrein. Het sluiten van een gebruiksovereenkomst kan als voorwaarde in de evenementenvergunning worden opgenomen. In deze gebruiksovereenkomst kunnen onder meer voorwaarden worden opgenomen die zien op de in art 5.7.3, achtste lid genoemde belangen.**
Artikel 5.7.2 Ordeverstoring Het is verboden bij een evenement de *openbare* orde te verstoren.	**Artikel 5.7.5 Ordeverstoring** Het is verboden bij een evenement de orde te verstoren.
Artikel 5.7.3 Onnodig opdringen, uitdagend gedrag e.d. bij een evenement 1. Het is verboden bij een evenement onnodig op te dringen, door uitdagend gedrag aanleiding te geven tot wanordelijkheden of wanordelijkheden te veroorzaken. 2. Het is verboden bij een evenement messen, knuppels, slagwapens of andere voorwerpen die als wapen kunnen worden gebruikt, op een zodanige wijze mee te voeren dat de openbare orde of veiligheid in gevaar kan komen. 3. Een ieder is verplicht bij een evenement alle aanwijzingen van ambtenaren van politie en brandweer in het belang van de openbare orde of veiligheid terstond en stipt op te volgen.	**Artikel 5.7.6 Onnodig opdringen, uitdagend gedrag e.d. bij een evenement** 1. Het is verboden bij een evenement onnodig op te dringen, door uitdagend gedrag aanleiding te geven tot wanordelijkheden of wanordelijkheden te veroorzaken. 2. Het is verboden bij een evenement messen, knuppels, slagwapens of andere voorwerpen die als wapen kunnen worden gebruikt, op een zodanige wijze mee te voeren dat de openbare orde of veiligheid in gevaar kan komen. 3. Een ieder is verplicht bij een evenement alle aanwijzingen van ambtenaren van politie en brandweer in het belang van de openbare orde of veiligheid terstond en stipt op te volgen.

4. Het in het tweede lid gestelde verbod geldt niet voor wapens behorende tot de categorieën I, II, III en IV Wet wapens en munitie en voor zover door het bij zich dragen van deze voorwerpen de openbare orde of veiligheid niet in gevaar komt of kan komen.	4. Het in het tweede lid gestelde verbod geldt niet voor wapens behorende tot de categorieën I, II, III en IV Wet wapens en munitie en voor zover door het bij zich dragen van deze voorwerpen de openbare orde of veiligheid niet in gevaar komt of kan komen.

Memo

Datum : Maandag 6 december 2021

Aan : Gemeenteraad

Van : Wethouder Bouwkamp

Betreft : Juridische memo criteria waardevolle particuliere bomen n.a.v. besluitvormende raadsvergadering 24-11-2021

Het door uw gemeenteraad vastgestelde Bomenplan in maart 2020 geeft aan dat de criteria, voor Waardevolle Particuliere Bomen zoals die in 2014 zijn ingevoerd, worden aangepast en uitgebreid waarin het Boom Kwaliteitsteam Arnhem een adviserende rol heeft. De raad heeft het college gevraagd om nieuwe objectieve meetbare criteria voor Waardevolle Particuliere Bomen met als doel deze belangrijke bomen te beschermen.

Bij het opstellen van de nieuwe criteria hebben de oude criteria uit 2014 gediend als uitgangssituatie. In antwoord op de raadsbehandeling van 15-09-2021 van deze nieuwe criteria is de raad per technische memo aanvullend geïnformeerd. In het raadsvoorstel wat ter besluitvorming voorligt, zijn de oude criteria beter uitgewerkt, objectiever en meetbaar gemaakt en aangevuld met criteria voor biodiversiteit en hittestress. Het Boom Kwaliteitsteam Arnhem heeft aan het college een advies uitgebracht. Het college heeft hiermee invulling gegeven aan amendement 20A08/ 316242 op het Bomenplan.

Tijdens de besluitvormende vergadering van 24-11-2021 is amendement 21A52 g aangenomen, inhoudende: *“Criteria 4, 5 en 6 te verwijderen uit het voorstel. En toe te voegen aan het besluit: Dat de huidige lijst met waardevolle bomen gehandhaafd blijft.”*
Eerder heeft het college besloten dat de lijst met waardevolle particuliere bomen zal worden vertaald naar een Omgevingswet-proof facetbestemmingsplan. Ook hierover bent u per raadsbrief geïnformeerd raadsbrief zaaknummer 577067 d.d. 1 juni 2021. Tegen een facetplan is het mogelijk om een zienswijze in te dienen en daarna in beroep te gaan. Dus ook tegen de aanwijzing van de waardevolle bomen die nu op de huidige lijst staan wanneer zij onderdeel uit gaan maken van het facetplan.

In het raadsvoorstel wordt gemotiveerd wat de nieuwe criteria zijn en waarom. Het amendement maakt een scheiding tussen waardevolle particuliere bomen van voor en na het raadsbesluit, zonder dat dit onderscheid inhoudelijk beargumenteerd wordt. Dit kan niet goed juridisch verankerd worden en past niet in het geschetste traject van het Omgevingswet-proof facetbestemmingsplan. Daarmee wordt niet voldaan aan de beginselen van behoorlijk bestuur. Er is sprake van onduidelijke regelgeving die juridisch niet waterdicht is.

Concluderend kunnen we daarom het volgende stellen:
Het zorgvuldigheidsbeginsel (deugdelijke besluitvorming) en motiveringsbeginsel (waarom oude waardevolle bomen behouden en nieuwe vergelijkbare bomen niet) en rechtszekerheidsbeginsel (consequent zijn, zie ook motiveringsbeginsel), zijn hier in het geding. Daarnaast kan er sprake zijn van rechtsongelijkheid als een boom niet meer in aanmerking komt als waardevol op grond van de nieuwe criteria maar een soortgelijke boom al wel op de oude lijst stond.

Gemeenteraad Arnhem

AANGENOMEN

Bij elkaar op	24 november 2021
Bij de bespreking van	Criteria waardevolle particuliere bomen
Wijzigingsvoorstel van	Steffenie Pape - VVD Maarten Venhoek - D66 Klaartje Koorn - CDA Lea Manders - Arnhem Centraal
Titel van het wijzigingsvoorstel	Baas in eigen tuin deel 2
Nummer Zaaknummer	**21A52g** 559892

De volgende raadsleden stellen/het volgende raadslid stelt de volgende verandering voor:

Criteria 4, 5 en 6 te verwijderen uit het voorstel.

En toe te voegen aan het besluit:

Dat de huidige lijst met waardevolle bomen gehandhaafd blijft.

Toelichting:

Tijdens de behandeling van het Bomenplan Arnhem op 19 februari 2020 is het amendement ‘Baas in eigen tuin aangenomen’. De manier waarop de criteria in dit voorstel ‘Criteria waardevolle particuliere bomen’ zijn benoemd doet geen recht aan dat aangenomen amendement. Door criteria 4, 5, en 6 te verwijderen blijft de uitgesproken wens van de raad staan dat mensen zelf kunnen beslissen wat ze doen in hun tuin, tenzij het om een boom gaat met Dendrologische waarde, een bijzondere verschijningsvorm of een cultuurhistorische waarde. In een aanvullende motie wordt specifiek aandacht besteed aan de gebieden met hittestress.

Steffenie Pape - VVD
Maarten Venhoek - D66
Klaartje Koorn - CDA
Lea Manders - Arnhem Centraal

Voor 21 *Amendement "Baas in eigen tuin deel 2" (21A52g)*

Tegen 17

GROENLINKS	0	7
Coenders		
Prinsen		
Navis		
Gemici		
Simonis		
van der Loo		
Dayioğlu		

VVD Arnhem	6	0
Combée		
Pape		
Kalthoff		
Maref		
Loos		
Eppich		

D66	5	0
Andeweg		
Loor		
Venhoek		
van Ommen		
van Iperen		

PvdA	0	4
Greving		
Bouma		
de Vries		
Visser		

Fractie Arnhemse Ouderen Partij	1	0
Wiggers		

CDA Arnhem	2	0
Koorn		
Hutten		

Arnhem Centraal	3	0
van der Laak		
Manders		
Kraaijenbrink		

SP	3	0
Elfrink		
Çetintaş		
Dobbe		

ChristenUnie	0	2
Becker		
Nede		

DENK / Verenigd Arnhem	0	2
Usta		
Aydemir		

Partij voor de Dieren Gemeentelijke sociale fractie Arnhem	0	2
de Groot		
Eliëns		

Partij voor de Vrijheid	1	0
Verheij		
Henzen		

Totaal 38

RAADSVOORSTEL

Aan de gemeenteraad

Zaaknummer 559892

Onderwerp: Criteria waardevolle particuliere bomen

Voorstel

1. Vaststellen van de aangescherpte criteria waardevolle particuliere bomen

Inleiding

Bij het vaststellen van het bomenplan op 19-02-2020, heeft u als gemeenteraad besloten particuliere bomen te beschermen via het bestemmingsplan en via een waardevolle particuliere bomenlijst. Zo worden particuliere bomen op verschillende manieren beschermd, is niet voor élke particuliere boom een omgevingsvergunning kap nodig en blijft een Arnhemmer baas in eigen tuin.

In de huidige situatie staan op de waardevolle bomenlijst zowel particuliere als gemeentelijke bomen. Bomen moeten aan een aantal vastgestelde criteria voldoen om op deze lijst te staan.
Bij het nieuwe bomenplan is besloten dat er een waardevolle bomenlijst komt met alleen particuliere waardevolle bomen. Deze bomen moeten voldoen aan de bestaande criteria aangevuld met criteria op het gebied van hittestress en biodiversiteit. De voorgestelde aangescherpte criteria kunnen vervolgens door de raad worden vastgesteld.

Deze criteria liggen nu voor aan de gemeenteraad. Het Boom Kwaliteitsteam Arnhem (BKA) heeft geadviseerd over de criteria particuliere waardevolle bomen.

Beoogd effect

Het beschermen van waardevolle particuliere bomen in de lijn van het nieuwe bomenbeleid.

Argumenten

1.1 Vast laten stellen criteria waardevolle particuliere bomen door gemeenteraad

Door het vast laten stellen van deze aangescherpte criteria wordt uitvoering gegeven aan amendement 20A08.
Met dit amendement besloot uw raad:
:

- De bestaande criteria voor waardevolle particuliere bomen aan te passen en aan te vullen met criteria op het gebied van hittestress en biodiversiteit.
- Het Boom Kwaliteitsteam Arnhem hierin te laten adviseren

Gemeente Arnhem

In de criteria waardevolle particuliere bomen die nu voorliggen is het advies van het BKA verwerkt.

Advies BKA
In overleg met het BKA heeft de gemeente een voorstel gedaan voor de aangescherpte criteria. Op dit voorstel heeft het BKA haar advies gegeven in de vorm van vijf punten en enkele opmerkingen, vragen en suggesties in de kantlijn.
In de criteria waardevolle particuliere bomen die nu voorliggen, is het advies van het BKA verwerkt zoals hieronder weergegeven. Het advies is als bijlage toegevoegd.

1. Beschrijving doel
De context waarin besloten wordt te komen tot het beschermen van waardevolle particuliere bomen uitgebreider toelichten.

Verwerking advies van het BKA
In de inleiding bij de criteria voor waardevolle particuliere bomen is het belang van beschermen van bomen weergeven en is opgenomen welke rol de waardevolle particuliere bomenlijst hierin speelt.

2. Eenvoudiger presentatie
Een schematischer weergave, bijvoorbeeld in de vorm van een stroomschema, kan helpen bij het overzichtelijk maken van de afweging of een boom al dan niet waardevol is.

Verwerking advies van het BKA
Onderzoeken of er een digitale tool kan worden gebouwd zodat bewoners eenvoudig een boom kunnen aanmelden en inzicht hebben of een boom voldoet aan de criteria waardevolle boom.

3. Zwaarste criteria eerst
De zwaarst tellende criteria bij aanvang van de vragenreeks stellen.

Verwerking advies van het BKA
De zwaarst wegende criteria komen als eerste aan de orde.

4. Oorsprong van elk criterium
Bij elk van de criteria is het handig om aan te geven wat de onderbouwing is van het gekozen criterium.

Verwerking advies van het BKA
De bestaande criteria zijn gehanteerd en uitgebreid met criteria op het gebied van biodiversiteit en klimaatadaptatie. Waarom deze criteria van belang zijn, wordt beschreven bij het criteria.

5. Verhouding ten opzichte van criteria waardevolle bomen in de openbare ruimte
Het kan behulpzaam zijn om een link te leggen naar de wijze waarop bomen in de openbare ruimte als waardevol worden aangemerkt.

Verwerking advies van het BKA
Voor publieke bomen in de openbare ruimte gebruikt het Bomenplan de term buitengewone bomen. We hanteren hierbij grotendeels dezelfde criteria als voor de waardevolle particuliere bomen.

1.2 Een lijst waardevolle particuliere bomen op te kunnen stellen

Door de gemeenteraad te laten besluiten de criteria voor waardevolle particuliere bomen vast te stellen, kunnen particuliere bomen die voldoen aan deze criteria in beeld worden gebracht. Zo kan er een lijst waardevolle particuliere bomen worden opgesteld en vastgesteld door het college van B&W en ter kennisgeving aan de gemeenteraad worden aangeboden.

1.3 Beleidsregels juridisch borgen

Parallel hieraan loopt het spoor de beleidsregels uit het Bomenplan te vertalen naar een omgevingswetproof juridisch kader. Een onderdeel van de juridische borging van de beleidsregels is een lijst met waardevolle particuliere bomen.

Kanttekeningen en risico's

1.1 Aan het vaststellen van criteria voor waardevolle particuliere bomen zijn geen risico's verbonden.

Participatie

Het Boom Kwaliteitsteam Arnhem heeft geparticipeerd in het tot stand komen van de aangescherpte criteria. Zij hebben een inhoudelijk advies gegeven aan het college. Adviezen van het BKA zijn verwerkt in de nu voorliggende criteria.

Financiën

Het vaststellen van de criteria waardevolle particuliere bomen heeft geen financiële gevolgen. Eventuele externe advieskosten worden gedekt uit bestaande budgetten.

Uitvoering

Nadat de gemeenteraad de aangescherpte criteria waardevolle particuliere bomen heeft vastgesteld, kunnen particuliere bomen beoordeeld worden en indien ze voldoen aan de nieuwe criteria, geplaatst worden op de waardevolle particuliere bomenlijst.
Eigenaren worden hiervan per brief op de hoogte gesteld en hebben gelegenheid een zienswijze in te dienen.
Na het volgen van deze procedure wordt de waardevolle particuliere bomenlijst door het college van B&W vastgesteld en ter informatie aan de gemeenteraad aangeboden.
Parallel hieraan loopt het spoor de beleidsregels (waaronder de waardevolle particuliere bomenlijst) te vertalen naar een omgevingswetproof juridisch kader.

Communicatie

De communicatie delen we op in twee delen:

1. I**nformeren en bekendmaken nieuwe criteria waardevolle particuliere bomen**.
   Omdat de waardevolle particuliere bomenlijst een onderdeel wordt van de juridische vertaling van de beleidsregels naar een omgevingswetproof juridisch kader, loopt de communicatie hierover gelijk op. Zodra het juridisch kader er ligt, wordt zowel hierover als over de nieuwe criteria gecommuniceerd.
   De nieuwe criteria worden bekend gemaakt via de gemeentelijke website, onze digitale nieuwsbrief en de Arnhemse Koerier. Onze groene partners in de stad worden geïnformeerd.

2. **Nieuwe waardevolle bomen toevoegen aan de waardevolle bomenlijst**.
   Naast dat de gemeente zelf de waardevolle particuliere bomen in beeld gaat brengen, starten we een campagne om meer waardevolle bomen te genereren. Particulieren kunnen bomen aanmelden die voldoen aan de criteria. Momenteel onderzoekt het college of er een digitale tool kan worden gebouwd zodat bewoners eenvoudig een boom kunnen aanmelden en inzicht hebben of een boom voldoet aan de criteria waardevolle particuliere boom.

Bijlagen

Stukken voor gemeenteraad

- Criteria waardevolle particuliere bomen
- Advies Boom Kwaliteitsteam Arnhem

RAADSVOORSTEL

Besluit van	
Zaaknummer	559892

DE RAAD VAN DE GEMEENTE ARNHEM;

gelezen het voorstel van burgemeester en wethouders van 30 maart 2021, nummer: 559892;

gelet op artikel 147 van de Gemeentewet;

besluit:

1. De criteria waardevolle particuliere bomen vast te stellen.

De griffier, De voorzitter,

Arnhem GEMEENTE

Criteria particuliere waardevolle bomen Arnhem

Bij het vaststellen van het Bomenplan op 19-02-2020, heeft de gemeenteraad besloten particuliere bomen te beschermen via het bestemmingsplan en via een waardevolle particuliere bomenlijst. Zo worden particuliere bomen op verschillende manieren beschermd, is niet voor élke particuliere boom een omgevingsvergunning kap nodig en blijft een Arnhemmer baas in eigen tuin.

Bij vaststelling van het nieuwe Bomenplan is besloten dat er een waardevolle bomenlijst komt met alleen particuliere waardevolle bomen. Deze bomen moeten voldoen aan de bestaande criteria aangevuld met criteria op het gebied van hittestress en biodiversiteit. Het Boom Kwaliteitsteam Arnhem (BKA) heeft geadviseerd over de criteria particuliere waardevolle bomen.

Beleidsregels bescherming bomen op particuliere kavels (Bomenplan februari 2020)

• Bomen op particuliere grond kleiner dan < 1.000m² zijn vergunning vrij, met uitzondering van bomen die zijn beschermd via het bestemmingsplan of via de door het college van B&W vastgestelde Particuliere Waardevolle Bomen Lijst.

• Voor bomen op particuliere grond groter of gelijk dan ≥ 1.000m² geldt een vergunningplicht indien de boom een stamomtrek heeft groter of gelijk dan ≥ 80 cm op 1,30m hoogte, of als de bomen beschermd zijn via het bestemmingsplan of via de door het college van B&W vastgestelde Particuliere Waardevolle Bomen Lijst .

Wanneer is een particuliere boom waardevol?

Bomen zijn belangrijk. Ze leveren ecosysteemdiensten aan de stad en omgeving Arnhem. Het Bomenplan 2020 beschrijft de waarden van bomen voor Arnhem en geeft aan hoe we bomen beschermen.
Zodra een boom een bepaalde omvang of leeftijd bereikt, wordt de boom extra belangrijk en levert de boom een grotere bijdrage aan de leefbaarheid van de stad. Daarom komen, indien het particuliere bomen zijn, deze bomen op de Particuliere Waardevolle Bomen Lijst te staan.

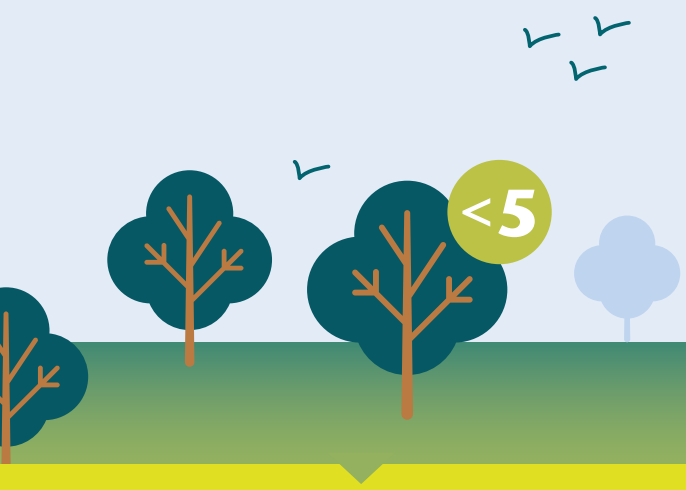
GEMEENTE Arnhem

Criteria particuliere waardevolle bomen Arnhem

Om te beginnen zijn er bomen waarbij omvang of leeftijd geen criteria is, maar deze bomen sowieso waardevol zijn omdat ze zeldzaam zijn of een uitzonderlijke waarde vertegenwoordigen.
De boom voldoet dan aan <u>één van onderstaande zeldzaamheidscriteria</u> èn <u>heeft een levensverwachting groter of gelijk dan ≥ 5 jaar</u>.

Dendrologische waarde 1

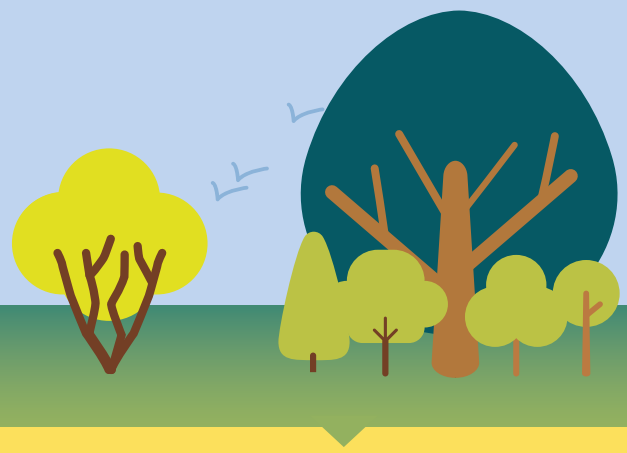
Een boom is dendrologisch waardevol als van deze variëteit er 5 of minder voorkomen in Arnhem. Het is mogelijk dat een variëteit in Nederland algemeen voorkomt, maar in de omgeving Arnhem zeldzaam is. Deze boom krijgt ook de waardering dendrologisch waardevol.

= Waardevolle boom

Verschijningsvorm 2

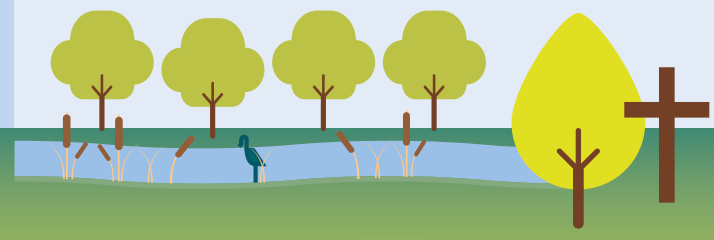
Bijzondere verschijningsvormen kunnen zijn tot volledig wasdom gekomen exemplaren als knotvorm, haag-zuilvorm, leiboom of solitair. Of de boom is tot volledige wasdom gekomen en heeft een bijzondere groeivorm als gevolg van natuurlijke oorzaken bijvoorbeeld twee-stam-mig, meerstammig. Of de boom is de dikste, oudste of hoogste in de gemeente, regio, provincie of landelijk.

= Waardevolle boom

Cultuurhistorie 3

Een boom is cultuurhistorisch waardevol als deze een rol van betekenis speelt in de geschiedenis van zijn omgeving. Te denken valt aan bomen die herinneren aan bijzondere gebeurtenissen of bomen die een bepaald punt markeren:
a. Herdenkingsboom; geplant ter gelegenheid van een belangrijke gebeurtenis (bijvoorbeeld geboorte of huwelijk van een prins of prinses);
b. Markeringsboom; geplant ter markering, zoals grensbomen in het agrarisch gebied, of bakenbomen langs de rivieren.
c. Kruis / kapelboom; geplant naast een kapel of kruisbeeld om de locatie te benadrukken.

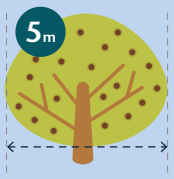

= Waardevolle boom

Biodiversiteit 4

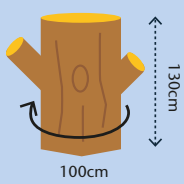
Vervolgens zijn er bomen, waarbij de maatgevende criteria de boom als waardevol te benoemen, gebaseerd zijn op basis van biodiversiteit en ecologie. Deze waarden worden bepaald door:

- de positie van de boom ten opzichte van andere bomen in Arnhem
- omvang of leeftijd

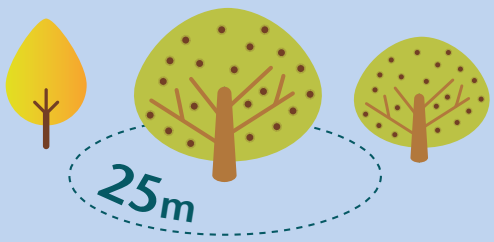
De boom een kroondiameter heeft groter of gelijk aan ≥ 5 meter

OF

een stamomtrek heeft groter of gelijk aan ≥ 100cm op 130cm hoogte

EN

Binnen een straal kleiner of gelijk aan ≤ 25 meter van de stam staat geen andere boom met een kroondiameter groter of gelijk aan ≥ 5 meter of stamomtrek groter of gelijk aan ≥ 100cm op 130cm hoogte.

EN

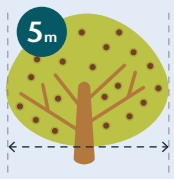
Levensverwachting groter of gelijk ≥ 5 jaar

= Waardevolle boom

Hittestress 5

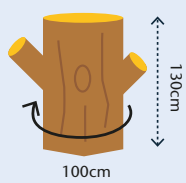
Vervolgens zijn er bomen, waarbij de maatgevende criteria de boom als waardevol te benoemen, gebaseerd zijn op basis van vermindering van hittestress. Deze waarden worden bepaald door:

- De boom staat in een gebied dat extra gevoelig is voor klimaatverandering en extreme weersinvloeden
- omvang of leeftijd

De boom een kroondiameter heeft groter of gelijk aan ≥ 5 meter

OF

een stamomtrek heeft groter of gelijk aan ≥ 100cm op 130cm hoogte

EN

De boom staat in een oranje of rood gebied op de actuele **Arnhemse hitteattentie kaart**

De boom staat in een brongebied op de actuele **Arnhemse waterkaart**

De boom staat in een focusgebied genoemd in de **strategie klimaatadaptatie**

EN

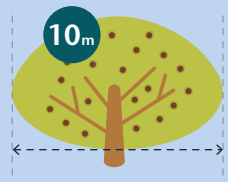

Levensverwachting groter of gelijk ≥ 5 jaar

= Waardevolle boom

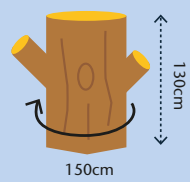
Omvang 6

Ten slotte zijn er bomen waarbij de maatgevende criteria de boom als waardevol te benoemen, gebaseerd zijn op de omvang van de boom.

De boom een kroondiameter heeft groter of gelijk aan ≥ 10 meter

OF

een stamomtrek heeft groter of gelijk aan ≥ 150cm op 130cm hoogte

OF

Leeftijd ouder of gelijk aan ≥ 70 jaar

EN

Levensverwachting groter of gelijk ≥ 5 jaar

= Waardevolle boom

Advies van Boomkwaliteitsteam aan college van B & W Arnhem over “Criteria Waardevolle particuliere bomen.”

11 januari 2021

Datum adviesaanvraag: 3 november 2020

Advies
Elementen:

1. Beschrijving doel
2. Eenvoudiger presentatie
3. Zwaarste criteria eerst
4. Oorsprong / Belang van elk criterium
5. Verhouding t.o.v. criteria waardevolle bomen in openbare ruimte

1. **Beschrijving doel**
   In de conceptmemo staat nu: “Bij het vaststellen van het bomenplan op 19-02-2020, heeft de gemeenteraad besloten particuliere waardevolle bomen te beschermen, zodat niet voor elke particuliere boom een omgevingsvergunning kap moet worden aangevraagd.” Dit is niet duidelijk. Er wordt nu alleen gefocust op kap. Op welke wijze wordt de betere bescherming gerealiseerd? De context dient wat uitgebreider te worden toegelicht. Voorstel: “De gemeenteraad heeft besloten om particuliere waardevolle bomen beter te beschermen. Voor die waardevolle bomen zal een particulier gestimuleerd worden om deze te behouden en bij voorgenomen kap een omgevingsvergunning moeten aanvragen. Voor bomen die niet als waardevol worden aangemerkt is geen kapvergunning nodig.”
   Hierbij is het wellicht ook handig om iets van de geschiedenis rond kapvergunningen in Arnhem te herhalen. Ook zou het goed zijn om de status van een waardevolle particuliere boom in dit document beschrijven. En op welke manier een waardevolle boom wordt vastgelegd, doordat bijvoorbeeld de boom wordt opgenomen in het bestemmingsplan.

2. **Eenvoudiger presentatie**
   Er zijn nu erg veel criteria, wat het bepalen of een boom waardevol is lastig maakt. Een schematischer weergave, bijvoorbeeld in de vorm van een stroomschema, kan helpen bij het overzichtelijk maken van de vraag of een boom al dan niet waardevol is.

3. **Zwaarste criteria eerst**
   Als alle vragen zijn doorlopen en een boomeigenaar denkt klaar te zijn, volgen nog enkele zware, uitzonderlijke criteria. Deze zouden bij aanvang van de vragenreeks moeten worden gesteld. De criteria dendrologisch, verschijningsvorm en cultuurhistorisch waardevol worden nu niet nader geduid. Hoe weet een boomeigenaar of zijn boom daar onder valt? Er moet dus een flinke bijlage bij komen die uitlegt wat de termen inhouden en wanneer een boom er onder ‘valt’.

4. **Oorsprong van elk criterium**
   Bij elk van de criteria is het handig om aan te geven wat de onderbouwing is van het gekozen criterium. Dat geldt ook voor de toelichting waarom er onderscheid wordt gemaakt tussen kleine en grote tuinen. Het criterium “levensverwachting

groter dan 5 jaar” is een randvoorwaarde / kick-out aan de voorkant (waarbij de vraag is of dit niet een levensverwachting van minimaal 10 jaar zou moeten zijn).

Wellicht kunnen referenties uit andere gemeentes of uit literatuur worden aangehaald om te laten zien dat de criteria niet willekeurig zijn gekozen. De bomenstichting hanteert vergelijkbare criteria, maar met net weer wat andere getallen. De nu genoemde criteria roepen nog verschillende vragen op, deze zijn in bijlage 1 in de oorspronkelijke tekst opgenomen.

5. **Verhouding t.o.v. criteria waardevolle bomen in openbare ruimte**
   Het kan behulpzaam zijn om een link te leggen naar de wijze waarop bomen in de openbare ruimte als waardevol worden aangemerkt, om daarmee te laten zien hoe de gemeente met “eigen” bomen om gaat. Om te laten zien dat de gemeente net zo of misschien wel zuiniger is op de bomen in de openbare ruimte.

Vervolgstappen
Hoewel hier in de adviesvraag niet op wordt gefocust, zijn naar onze mening ook de volgende vragen van belang:

1. Hoe gaat de gemeente de bewoners verleiden om waardevolle bomen aan te melden?
2. Hoe gaat de gemeente bevorderen dat bewoners waardevolle bomen in stand gaan houden? Is het mogelijk om particuliere waardevolle bomen te subsidiëren voor beheer? Of moeten ze in het bestemmingsplan een bepaalde status krijgen.
3. Hoe worden particuliere waardevolle bomen in kaart gebracht?
4. Hoe gaat de gemeente communiceren naar boomeigenaren over dit nieuwe beleid?
5. Op welke wijze gaat de gemeente dit beleid handhaven?
6. Hoe gaat de gemeente om met de toekomstige waardevolle bomen? Die bijvoorbeeld over 5 jaar aan de beurt zijn. Dit om continuïteit te waarborgen.

Arnhem, 7 december 2021

Aan de Gemeenteraad van Arnhem

Raadsvoorstel nieuwe criteria voor de waardevolle particuliere bomen.

Beste raadsleden,

Woensdagavond komt het raadsvoorstel “nieuwe criteria voor de waardevolle particuliere bomen” opnieuw in stemming. Op de vorige raadsvergadering staakten de stemmen.
De VVD, D66 en Arnhem Centraal zijn erin geslaagd het raadsvoorstel te verbouwen met het uitgangspunt "particulieren baas in eigen tuin". Dat klinkt heel sympathiek, maar deze partijen vergeten dat projectontwikkelaars en instellingen vaak te veel bomen willen kappen voor hun bouwprojecten en verbouwingen op particuliere terreinen.

Het wordt in Arnhem steeds mistiger welke boom nog beschermd wordt en welke niet. Zo is het is totaal onduidelijk wat de bescherming van een boom door een gedetailleerd bestemmingsplan in een particuliere tuin nog inhoudt. Temeer daar de meldingsplicht om particuliere bomen te kappen alleen geldt voor tuinen en terreinen groter dan 1000 m^2.
Het gewijzigde raadsvoorstel “nieuwe criteria voor de waardevolle particuliere bomen” maakt het voor de Arnhemmers bepaald niet duidelijker en gemakkelijker. Het ontwijken van de veelal onbegrijpelijke regels van de gemeente Arnhem zal daarom alleen maar groter en hardnekkiger worden.

Maandag 6 december heeft de wethouder een juridische memo naar de gemeenteraad gestuurd. Hieruit blijkt dat door het raadsvoorstel particuliere bedrijven en projectontwikkelaars **bezwaar kunnen maken** tegen de bescherming van waardevolle bomen, die nu al jarenlang op de huidige lijst van waardevolle en monumentale bomen staan! Deze bomen wil men onderdeel kunnen maken van een facet-bestemmingplan conform de nieuwe Omgevingswet. De Arnhemse Bomenbond vindt dit een zeer gevaarlijke ontwikkeling. Hieruit blijkt weer hoe kwalijk het is dat het stadhuis niet overlegd heeft met de Arnhemse natuur- en groenorganisaties van de stad. Ook de informatievoorziening naar de gemeenteraadsleden zelf is onvolledig en verhullend geweest.
Deze hardnekkige top-down werkwijze van het stadhuis naar de gemeenteraad en de Arnhemmers vinden wij zeer kwalijk.

Het beste is ons inziens nu om **tegen het gehele raadsvoorstel te stemmen**, zodat de wethouder Groen met een ander voorstel kan komen, dat grote (waardevolle) volgroeide bomen op particuliere terreinen duidelijk en eenvoudig beschermd **en ook** goed rekening houdt met eigenaar-bewoners met tuinen. Er zal eveneens een meer dienstverlenende aanpak moet komen naar eigenaar-bewoners en huurders om grote (waardevolle) bomen in hun tuinen gemakkelijker te kunnen behouden.[1]

Namens de Arnhemse Bomenbond

Anne Ferwerda en Joost Blasweiler

[1] Zie de brief van de Bomenbond van 29 september jl. aan de Gemeenteraad.

GEMEENTE Arnhem

Besluit van	8 december 2021
Zaaknummer	577320

DE RAAD VAN DE GEMEENTE ARNHEM;

gelezen het voorstel van burgemeester en wethouders van 1 juni 2021, nummer: 577320;

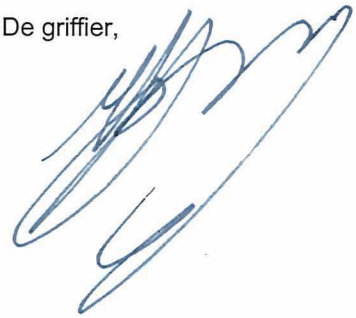
gelet op artikel 108 van de Gemeentewet;

gezien het amendement "Kaders voor de toekomst" (21A72);

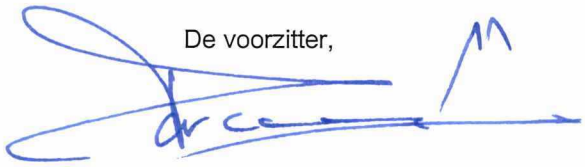
besluit:

1. De Economische Agenda Arnhem 2021 - 2025, Energieke Stad vast te stellen.

De griffier,

De voorzitter,

Economische Agenda Arnhem 2021-2025

Voor de gemeenteraadsvergadering d.d.:	24 november 2021
Zaaknummer:	
Portefeuillehouder:	J. van Dellen

.

Aan de gemeenteraad, 17 november 2021

Aanwezig:
De raadsleden/fractievolgers: Manders (Arnhem Centraal), Eppich (VVD), Loor (D66), Simonis (GroenLinks), Visser (PvdA), Aydemir (DENK/VA), Becker (ChristenUnie).
De fracties van de AOP, CDA, PPV, Partij voor de Dieren en SP waren niet vertegenwoordigd.

Verloop
De raadskamer heeft onderstaande moties en amendement besproken.

- Motie "Belang creatieve sector voor innovatie" (21M263) van de fractie D66 en Partij voor de Dieren
- Amendement "Kaders voor de toekomst" (21A72) van de fractie GroenLinks
- Motie "Een Arnhemse week van verbinding, experiment en innovatie" (21M268) van de fractie GroenLinks
- Motie "Kaders voor een toekomst met welzijn" (21M269) van de fractie GroenLinks
- Motie "Regelluwe zones: ruimte voor experiment" (21M270) van de fractie D66
- Motie "Duurzame bereikbaarheid op de agenda" (21M271) van de fractie D66
- Motie "Arnhems talent: de basis voor onze economie" (21M272) van de fractie D66
- Motie "Ook over de grens samenwerken en verbinden" (21M273) van de fractie D66

Naar aanleiding van de bespreking zal een aantal voorstellen worden aangepast. De fractie van DENK/VA heeft aangegeven de moties 21M271, 21M272 en 21M273, mede te willen indienen.

Toezegging/Afspraak
Wethouder van Dellen zal de raad zo spoedig mogelijk (uiterlijk maandagochtend 22-11) informeren over de Human Capital Agenda *(n.a.v. de bespreking van de concept motie 21M272*).

Conclusie
De voorzitter concludeert namens de raadskamer dat de Meningsvormende 2 fase is afgerond en het voorstel kan worden doorgeleid naar de besluitvorming.

De raadsadviseur, De voorzitter,

E.J.S. Dirksen C.J.M. Kalthoff

Memo

Datum : 18 november 2021

Aan : Raadslid M. Loor (D66)

Kopie aan : Raad

Van : Jan van Dellen

Betreft : Motie ‘Arnhems talent, de basis voor onze economie’

Aanleiding
In de meningsvormende raadsvergadering over de economische agenda van 17 november jl. is de motie ‘Arnhems talent, de basis voor onze economie’ ingediend.
Hierin wordt het college opgeroepen om ‘een plan te maken om Arnhems talent in de lokale economie beter tot zijn recht te laten komen. Door dit voorstel aan te nemen, wordt ingespeeld op de verwachte economische veranderingen en de knelpunten tussen economie en arbeidsmarkt.

Daarom roept de gemeenteraad het college op om:

1. Samen met het bedrijfsleven en onderwijsinstellingen een plan te maken om het talent in Arnhem optimaal te benutten voor de economie van de toekomst.
2. Bij dit plan in ieder geval te betrekken:
    a. Een beeld van de Arnhemse arbeidsmarkt van de toekomst en de daarin verwachte personeelstekorten of juist verdwijnende banen;
    b. De acties die nodig zijn om talent voor de Arnhemse economie te behouden;
    c. De acties die nodig zijn om talent voor de Arnhemse economie te ontwikkelen, bijvoorbeeld door de ontwikkelkansen voor volwassen Arnhemmers te vergroten.’

In de raadsvergadering is toegezegd u te informeren over de stand van zaken op het gebied van Human Capital, zowel regionaal als lokaal.

Toelichting
Aanwezigheid van voldoende en goed gekwalificeerd personeel - Human Capital - op het juiste moment is een cruciale randvoorwaarde voor een aantrekkelijk vestigingsklimaat voor Arnhemse talenten én bedrijven. Samenwerking en commitment tussen kennisinstellingen, bedrijven en overheden (de provincie en gemeenten) is van belang om vraagstukken op de arbeidsmarkt te kunnen oplossen. Vanwege diverse landelijke, regionale en lokale ontwikkelingen is er de afgelopen jaren aandacht voor de krapte op de arbeidsmarkt. Door de corona-crisis is daar een extra element bijgekomen doordat er branches zijn waar de werkgelegenheid sterk afneemt en in andere branches de vraag juist extra toeneemt.[1] Van werk naar werk en omscholing worden daardoor ook belangrijkere thema's.

In deze context zet de gemeente Arnhem in op Human Capital, zowel regionaal als lokaal.
Gezien het regionale karakter is Human Capital een programmaonderdeel van de Groene Metropool Regio, welke op 24 november ter besluitvorming aan u voorligt. Ook The Economic Board en de Provincie Gelderland zijn nauw betrokken bij het tot stand brengen van deze Human Capital agenda. Aangezien de lokale arbeidsmarkt vraagstukken (gedeeltelijk) anders zijn als regionale arbeidsmarkt vraagstukken, zijn we ook bezig een lokale, Arnhemse Human Capital agenda op te stellen.
Uiteraard verbinden we deze regionale en lokale agenda aan elkaar.

[1] https://nos.nl/artikel/2394240-meer-banen-dan-werkzoekenden-iedereen-terugmailen-zou-dagtaak-zijn

De regionale Human Capital agenda

De Groene Metropoolregio, The Economic Board, Provincie en betrokken gemeenten werken momenteel samen aan de regionale Human Capital agenda. Het plan van aanpak is bijna gereed, waarbij commitment van verschillende partijen, waaronder u raad, wordt gevraagd op uitvoeringsplan 2022-2025. In deze agenda staan een viertal speerpunten centraal:

- Leven Lang ontwikkelen
  Bijscholing van werkende om skills en vaardigheden te laten aansluiten bij de arbeidsmarkt.
- Veerkrachtige arbeidsmarkt
  Omscholing van werkzoekenden en werkenden naar kansrijke beroepen in IT en Techniek voor zorg, energie en food.
- Activeren onbenut arbeidspotentieel
  Ieder talent telt. Mensen gericht begeleiden naar werk, deeltijdwerkers helpen om meer te gaan werken
- Aantrekken en behouden van talent
  Aantrekken van kenniswerkers in schaarse profielen IT, techniek uit andere regio's of buitenland en behouden van studenten voor de regio.

Daarnaast zet The Economic Board zich op diverse manieren in voor economische groei in de regio Arnhem-Nijmegen, met Wageningen. Samen met overheidsinstellingen, het bedrijfsleven en kennisinstellingen stimuleert The Economic Board innovaties in topsectoren als Food, Health en Energy en cross overs tussen deze thema's.

Vervolgproces

De regionale Human Capital agenda wordt voorgelegd aan u, de raad, in het eerste kwartaal van 2022. Dit komt u toe via de Groene Metropool Regio.

Arnhemse Human Capital agenda

Op dit moment zijn we bezig met het opstellen van de Human Capital agenda. De agenda wordt opgesteld samen met de stad. Daarom voeren we gesprekken met verschillende bedrijven en kennisinstellingen. In de gesprekken die we gevoerd hebben met partijen in Arnhem komt duidelijk de behoefte tot samenwerken naar voren, om samen de uitdaging rondom krapte op de arbeidsmarkt aan te gaan. ''Er is behoefte aan een stip op de horizon''. Vraagstukken die hierin centraal staan zijn o.a.

- Hoe zorgen we ervoor dat we straks met minder mensen hetzelfde of wel meer werk verzetten?
- Hoe kunnen we slimmer en efficiënter samenwerken?
- Hoe zorgen we samen voor het aantrekken van gekwalificeerd personeel?
- Hoe leiden we deze op en hoe behouden we dit (internationale) talent.

Andere partners die een rol gaan spelen in de (uitvoering) van de Human Capital agenda, zoals Citymarketing, worden ook actief betrokken in het opstellen ervan. Daarnaast voeren we binnen de gemeente Arnhem gesprekken, bijvoorbeeld met afdelingen Werk & Inkomen en Wonen die randvoorwaardelijk zijn voor een goede Human Capital.

Ook doen we kwantitatief onderzoek naar de arbeidsmarkt en onderwijs om de aanpak nog verder te verstevigen. Op dit moment wordt deze informatie opgehaald, geanalyseerd en vertaald naar een agenda die begin 2022 gereed is.

Huidige projecten en samenwerkingsverbanden

Dit houdt niet in dat het werk stil ligt op Human Capital. We voeren gesprekken waar direct acties uit naar voren komen en maken deel uit van projecten en samenwerkingsverbanden (bijvoorbeeld door een actieve bijdrage, subsidie, etc). Dit doen we onder andere door:

- *Arnhem Studiestad.* Door actief te participeren binnen het samenwerkingsverband van Arnhem Studiestad zorgen we voor het aantrekken en behoud van (internationaal) talent. We houden ons hierin bezig met het profileren van de stad voor nieuw talent en het behouden van talent.

- *Connectr.* Bestaat uit een Innovatieprogramma, Innovatie lab en Shared Facilities. Te midden van deze onderdelen zorgt de kernorganisatie van Connectr voor verbinding, versterking en versnelling.
- *Het innovatie lab.* Zij creëert 'hybride leeromgevingen', waar mbo-, hbo- en wo-studenten niet alleen theorie krijgen, maar ook praktijkgericht kunnen werken aan innovatievragen van ondernemers. Onderdeel hiervan is de samenwerking met de TU Delft, HAN en RijnIJssel. Waar het gaat over Shared Facilities wordt momenteel gewerkt aan het vorm geven van een kennislandgoed (voorheen kenniscampus). Dit wordt een aantrekkelijke ontmoetingsplek om te leren, onderzoeken, werken, ondernemen, sporten, recreëren en te wonen op een groene plek. Hiervoor is zowel een mentale als fysieke verbinding tussen HAN Presikhaaf en Larenstein is noodzakelijk; een zogenaamde kennis-as waarlangs faciliteiten worden gerealiseerd.
- *SEECE (Sustainable Electrical Energy Center of Expertise)*. Een structureel samenwerkingsverband vanuit de Hogeschool van Arnhem en Nijmegen (HAN) met energie gerelateerde bedrijven en instellingen. In deze netwerkorganisaties zijn ondernemingen, onderwijs, onderzoek en overheden verenigd. Zij werken samen aan een betrouwbare betaalbare elektriciteitsvoorziening voor een duurzame wereld.
- *House of IT* zet zich in voor het opzetten van een IT-opleidingsbedrijf voor en door de arbeidsmarkt ICT, aanvullend op het bestaande onderwijs. Waarin expertise, technologie, content en arbeidspotentieel in kaart gebracht wordt en ingezet wordt voor de ontwikkeling van de arbeidsmarkt ICT en de aantrekkelijkheid van de regio.
- *Sterk Techniek onderwijs* heeft als doel het aantal technologisch opgeleide leerlingen in de regio te vergroten. Ook wordt de kwaliteit van het technologisch onderwijs geactualiseerd en versterkt. Dit realiseert regio Arnhem-Overbetuwe-Lingewaard-Rheden-de Liemers door een transitiemodel, een structurele werkwijze waarin onderwijs, ondernemers en overheden intensief en doorlopend met elkaar vraag en aanbod blijven afstemmen.
- *Innovate.* Met haar aanbod versterkt Innovate de economische netwerkstructuur dat leidt tot innovatieve cross-overs. In het brede economische spectrum en voor de speerpuntensectoren food, health en energy in het bijzonder. Het zet de schijnwerpers op de aspecten voor het (regionale) vestigingsklimaat die van belang zijn voor behoud en versterking van bedrijvigheid.

Gemeenteraad Arnhem

AANGENOMEN

Bij elkaar op	8 december 2021
Bij de bespreking van	Economische Agenda Arnhem 2021-2025, Energieke stad
Wijzigingsvoorstel van	Muriël Simonis - GroenLinks
Titel van het wijzigingsvoorstel	Kaders voor de toekomst
Nummer Zaaknummer	**21A72** 577320

het volgende raadslid stelt de volgende verandering voor:

1. *Aan deze tekst uit het voorstel hoofdstuk 2 (p4.) na begin alinea en voor 'Behoud en uitbreiding werkgelegenheid' deze tekst toe te voegen:*

   Grenzen en kaders aan toekomstige economische ontwikkelingen
   De grote maatschappelijke problemen en transities zijn randvoorwaarden voor alle economische ontwikkelingen en acties die de gemeente ontplooit of ondersteunt. Er zijn grenzen aan de economische groei, de klimaatcrisis laat de planetaire grenzen duidelijk zien. Tevens hebben we als maatschappij een verantwoordelijkheid om mensen boven een leefbaar welzijnsniveau te behouden. Arnhem neemt verantwoordelijkheid in de maatschappelijke problemen en transities, met doelen, visies en agenda's. Economische ontwikkeling ondersteunt hierin. Dit is bij elke handeling een onderwerp van overleg en inzicht. Economische ontwikkelingen zijn een middel om Arnhem weerbaar en toekomstbestendig te maken. Ontwikkelingen en acties die deze kaders en transities ondermijnen zullen worden besproken en vervolgens worden bijgestuurd of gestopt.

Toelichting:

Toevoegen een alinea dat economische ontwikkeling een middel is voor het ondersteunen en verhelpen van maatschappelijke issues. Groei als maatstaf voor economische ontwikkeling schiet tekort. Het zijn de doelen, problemen en de visie voor maatschappelijk welzijn die ten grond moeten liggen aan economische ontwikkeling. Deze kaders stellen we, als gemeente, in de verschillende visies, agenda's en doelstellingen vast. Groei en winst zijn ondergeschikte belangen.

We hebben met de klimaatcrisis een duidelijke overschrijding van de grenzen van onze planeet in zicht. Als stad en als maatschappij hebben we de verantwoordelijkheid om binnen de

planetaire grenzen van de groei te blijven. Daarnaast moeten we voor iedereen zorgen voor welzijn boven een leefbare grens. Dit zijn de ondergrens en bovengrens die we als gemeente moeten handhaven om een rechtvaardig economisch beleid te hanteren. Economische ontwikkeling is ook een middel om de maatschappijproblemen en transities te verhelpen en ondersteunen. Alle handelingen die deze grenzen en kaders ondermijnen zijn onmogelijk te handhaven en zullen de weerbaarheid en effectiviteit van de gemeente Arnhem en haar inwoners op termijn ondergraven.
Muriël Simonis - GroenLinks

AANGENOMEN

Voor 23 *Amendement "Kaders voor de toekomst" (21A72)*

Tegen 14

GROENLINKS	7	0
Coenders		
Prinsen		
Navis		
Gemici		
Simonis		
van der Loo		
Dayioğlu		

Fractie Arnhemse Ouderen Partij	1	0
Wiggers		

ChristenUnie	1	0
Becker		
Nede		

VVD Arnhem	0	6
Combée		
Pape		
Kalthoff		
Maref		
Loos		
Eppich		

CDA Arnhem	0	2
Koorn		
Hutten		

DENK / Verenigd Arnhem	0	1
Usta		
Aydemir		

D66	5	0
Andeweg		
Loor		
Venhoek		
van Ommen		
van Iperen		

Arnhem Centraal	0	3
van der Laak		
Manders		
Kraaijenbrink		

Partij voor de Dieren Gemeentelijke Sociale Fractie Arnhem	2	0
de Groot		
Eliëns		

PvdA	4	0
Greving		
Bouma		
de Vries		
Visser		

SP	3	0
Elfrink		
Çetintaş		
Dobbe		

Partij voor de Vrijheid	0	2
Verheij		
Henzen		

Totaal 37

Gemeenteraad Arnhem

AANGENOMEN

Bij elkaar op	8 december 2021
Bij de bespreking van	Economische Agenda Arnhem 2021 - 2025, Energieke Stad
Motie van	Mattijs Loor - D66 Hans Eliëns – Partij voor de Dieren
Titel van de motie	Belang creatieve sector voor innovatie
Nummer Zaaknummer	**21M263** 577320

Onderstaande raadsleden stellen de raad voor om in de vergadering van 8 december 2021 het college op te roepen om meer aandacht te hebben voor de creatieve sector en het beleid daarop bij te sturen.

Door dit voorstel aan te nemen, versterken we de samenwerking tussen verschillende sectoren en daarmee de unieke kwaliteiten van de Arnhemse economie.

Omdat we weten dat:

- De voorgestelde Economische Agenda een sterke focus heeft op de energietechniek;
- Innovatieve ontwikkelingen versterkt kunnen worden door het samenspel tussen de creatieve sector en de technologische sector;

Omdat we vinden dat:

- Ook een Economische Agenda met een sterke focus gebaat is bij goede verbanden tussen de gekozen focus (energietechniek) en andere sectoren: de wisselwerking tussen sectoren in een stad of regio is essentieel;
- Het onderscheidend vermogen van Arnhem als technologisch innovatieve stad niet

losstaat van de kracht van onze creatieve sector.
Daarom roept de gemeenteraad het college op om: 1. Het belang van de creatieve sector voor de ontwikkeling van Arnhem als energieke en innovatieve stad meer te onderkennen; 2. In de uitvoeringsagenda 2022 ook in te zetten op verbindingen tussen de creatieve sector en de technische innovatie die van uit de Economische Agenda gewenst is; 3. De visie op de relatie tussen innovatieve (energie)techniek en de creatieve sector samen met de beide sectoren komend jaar nader vorm te geven, te verkennen wat er nodig is om die visie te concretiseren en de raad uiterlijk eind 2022 daarover te informeren.
Mattijs Loor - D66 Hans Eliëns – Partij voor de Dieren

AANGENOMEN

Voor 36 *Motie "Belang creatieve sector voor innovatie" (21M263)*

Tegen 2

GROENLINKS	7	0
Coenders		
Prinsen		
Navis		
Gemici		
Simonis		
van der Loo		
Dayioğlu		

Fractie Arnhemse Ouderen Partij	1	0
Wiggers		

ChristenUnie	2	0
Becker		
Nede		

VVD Arnhem	6	0
Combée		
Pape		
Kalthoff		
Maref		
Loos		
Eppich		

CDA Arnhem	2	0
Koorn		
Hutten		

DENK / Verenigd Arnhem	1	0
Usta		
Aydemir		

D66	5	0
Andeweg		
Loor		
Venhoek		
van Ommen		
van Iperen		

Arnhem Centraal	3	0
van der Laak		
Manders		
Kraaijenbrink		

Partij voor de Dieren Gemeentelijke Fractie Arnhem	2	0
de Groot		
Eliëns		

PvdA	4	0
Greving		
Bouma		
de Vries		
Visser		

SP	3	0
Elfrink		
Çetintaş		
Dobbe		

Partij voor de Vrijheid	0	2
Verheij		
Henzen		

Totaal 38

Gemeenteraad Arnhem

AANGENOMEN

Bij elkaar op	8 december 2021
Bij de bespreking van	Economische Agenda Arnhem 2021-2025, Energieke stad
Motie van	Muriël Simonis, GroenLinks
Titel van de motie	Een Arnhemse week van verbinding, experiment en innovatie
Nummer Zaaknummer	**21M268** 577320

Onderstaand raadslId stelt de raad voor om in de vergadering van 8 december 2021, Economische Agenda Arnhem 2021-2025, Energieke stad, een besluit te nemen over ‘Een Arnhemse week van verbinding, experiment en innovatie’.

Door dit voorstel aan te nemen zal de gemeente en haar partners kijken wat de mogelijkheden zijn voor een Arnhemse ‘Dutch Green week’. Een terugkerend evenement over energie, transitie, innovatie en verbinding. Samen met lokale, regionale en eventueel landelijke partners, waarin al actieve partners samenwerking zullen aangaan voor een terugkerend evenement waarin de waarden van verbinding, transitie, experiment en innovatie, zullen terugkeren.

Omdat we weten dat:

- We in Arnhem een grote variëteit hebben aan organisaties en bedrijven die bezig zijn met de grote transitievraagstukken uit onze tijd;
- Er verschillende Arnhemse organisaties en evenementen op de sneden van transitie, experiment en innovatie opereren;
- Er ook in de regio, landelijk en internationaal veel initiatieven en organisaties zijn die in de verschillende disciplines werken, waarbij verbinding en samenwerking tot oplossingen en inzichten zal leiden;
- Er interesse is in het organiseren van een week waarin deze transities, experimenten en innovaties een podium krijgen;
- Verbinding en samenwerking tussen de verschillende disciplines en organisaties van groot belang is voor vernieuwing en experiment;

Omdat we vinden dat:

- Door te verbinden en te delen we meer houvast en snelheid kunnen krijgen in de grote vraagstukken van vandaag de dag;
- We door dit in de vorm van een terugkerend evenement te gieten de samenwerking en verbinding tussen stad, ondernemers en inwoners het hele jaar door zullen verbeteren;
- Door het organiseren van een terugkerend evenement zullen bedrijven, organisaties en initiatieven in de breedte van de (energie)transitie elkaar beter kunnen vinden;
- We door het stimuleren van een terugkerend evenement, de verschillende organisaties,

bedrijven en mensen waar veel van Arnhemse kracht in zit een podium krijgen. Dit zal tevens de solidariteit en kennis onderling, binnen en buiten Arnhem vergroten.
Daarom vraagt de gemeenteraad, roept het college op om: - Samen met de verschillende partners te kijken wat de mogelijkheden zijn voor een Arnhemse ‘Dutch Green week’, waarin al actieve partners samenwerking zullen aangaan voor een terugkerend evenement waarin de waarde van verbinding, transitie, experiment en innovatie een podium zullen krijgen. Met deze inzichten en mogelijkheden de raad te informeren of eventueel met een raadsvoorstel te komen.
Muriël Simonis - GroenLinks

AANGENOMEN

Voor	**20**
Tegen	**18**

Motie "Een Arnhemse week van verbinding, experiment en innovatie" (21M268)

GROENLINKS	7	0
Coenders		
Prinsen		
Navis		
Gemici		
Simonis		
van der Loo		
Dayioğlu		

Fractie Arnhemse Ouderen Partij	1	0
Wiggers		

ChristenUnie	2	0
Becker		
Nede		

VVD Arnhem	0	6
Combée		
Pape		
Kalthoff		
Maref		
Loos		
Eppich		

CDA Arnhem	0	2
Koorn		
Hutten		

DENK / Verenigd Arnhem	1	0
Usta		
Aydemir		

D66	0	5
Andeweg		
Loor		
Venhoek		
van Ommen		
van Iperen		

Arnhem Centraal	3	0
van der Laak		
Manders		
Kraaijenbrink		

Partij voor de Dieren Gemeentelijke sociale fractie Arnhem	2	0
de Groot		
Eliëns		

PvdA	4	0
Greving		
Bouma		
de Vries		
Visser		

SP	0	3
Elfrink		
Çetintaş		
Dobbe		

Partij voor de Vrijheid	0	2
Verheij		
Henzen		

Totaal	**38**

Gemeenteraad Arnhem

STEMMEN STAKEN (19/19)

Bij elkaar op	8 december 2021
Bij de bespreking van	Economische Agenda Arnhem 2021-2025, Energieke stad
Motie van	Muriël Simonis - GroenLinks
Titel van de motie	Kaders voor een toekomst met welzijn
Nummer Zaaknummer	**21M269** 577320

Onderstaand raadslid stelt de raad voor om in de vergadering van Economische Agenda Arnhem 2021-2025, Energieke stad, een besluit te nemen over ‘Kaders voor een toekomst met welzijn’.

Door dit voorstel aan te nemen, erkent de gemeente dat economische groei geen doel op zich is, maar ten dienste staat van een duurzame en eerlijke samenleving. Klimaatverandering en/of maatschappelijke opgaven staan centraal. Het handelen van de gemeente, zoals het nemen van beslissingen over economische activiteiten, wordt binnen dit kader afgewogen.

Omdat we weten dat:

- Maatschappijproblematiek en de klimaatcrisis merkbaar zijn in vele aspecten van de maatschappij;
- Klimaatcrisis vraagt om een breed maatschappelijke transitie;
- Klimaatcrisis een van de grootste opgaven is van onze generatie;
- Welzijn voor iedereen in de maatschappij een randvoorwaarden en een uiterst belangrijke verantwoordelijkheid is;
- Rechtvaardigheid een van de pijlers van de democratie is;
- Klimaatcrisis en de maatschappelijke opgaven merkbaar zijn in alle lagen van de maatschappij en bestuur. Dit tevens grote opgaven zijn voor stad en bestuur waaraan gewerkt wordt.

Omdat we vinden dat:

- Er grenzen zijn aan groei. Vernieuwende economische concepten zoals ‘de donut economie’ stellen de ontwikkelingen van bedrijvigheid en ondernemerschap in het juiste daglicht. Groei en winstmaximalisering zijn niet de hoogst haalbare waarden, maar ondergeschikt aan de draagkracht en weerbaarheid van maatschappij en planeet;
- Het meest dwingende en beperkende kader dat ons voortbestaan zal ondersteunen die van de draagkracht en weerbaarheid van maatschappij en planeet is;
- Economie gaat over het gebruik, verdeling en inzetten van de middelen en mogelijkheden die

we als maatschappij hebben en dit alleen houdbaar is als we als maatschappij op gezonde, duurzame en eerlijke wijze kunnen voortbestaan; - Groei alleen mogelijk is binnen de kaders van het houdbare en dit dus een leidend principe zou moeten zijn in de economische agenda van Arnhem. In de praktijk betekent dit dat economische activiteiten die de klimaatcrisis en maatschappelijke opgaven verder verergeren, niet verder gesteund worden en uiteindelijk beperkt moeten worden.
Daarom vraagt de gemeenteraad aan het college om/verzoekt het college om/roept het college op om: - De grote maatschappelijke opgaven waar we voor staan als gemeente Arnhem als kaders mee te nemen in het ondersteunen, stimuleren en ontwikkelen van economische activiteit in Arnhem. - Met een voorstel te komen hoe we deze kaders in de praktijk gaan brengen bij de economische agenda en hoe we economische ontwikkeling toetsen aan de hand van deze maatschappelijke (meet)waarden.
Muriël Simonis - GroenLinks

STEMMEN STAKEN (19/19)

Gemeenteraad Arnhem

VERWORPEN

Bij elkaar op	8 december 2021
Bij de bespreking van	Economische Agenda Arnhem 2021 - 2025, Energieke Stad
Motie van	Mattijs Loor - D66
Titel van de motie	Regelluwe zones: ruimte voor experiment
Nummer Zaaknummer	**21M270** 577320

Onderstaand raadslid stelt de raad voor om in de vergadering van 8 december 2021 het college op te roepen om te regelen dat er voldoende ruimte is voor experimenteel onderzoek en innovatie door Arnhemse bedrijven. Regelgeving mag daarbij niet in de weg staan.

Door dit voorstel aan te nemen, wordt het voor bedrijven makkelijker om knelpunten aan te geven en kunnen ‘regelluwe zones’ worden ingesteld als dat voor de ontwikkeling van nieuwe technieken nodig is.

Omdat we weten dat:

- Arnhemse ondernemers soms gehinderd worden in het ontwikkelen van innovatieve technieken, bijvoorbeeld door regels die op een locatie te beperkend zijn;
- De ontwikkeling van deze innovatieve technieken, zoals op het gebied van waterstof en innovatieve batterijen, in Arnhem essentieel is voor het succes van onze economische agenda.

Omdat we vinden dat:

- Regels alleen beperkend mogen zijn voor innovatie als daar in de belangenafweging hele goede redenen voor zijn, bijvoorbeeld vanwege de veiligheid;
- De gemeente ook een rol kan hebben in het faciliteren van alternatieve locaties voor experimenten die om veiligheidsredenen nu niet kunnen worden toegestaan.

Daarom roept de gemeenteraad het college op om:

1. Een duidelijk aanspreekpunt te organiseren (eventueel gecombineerd met bestaande gemeentelijke dienstverlening) voor bedrijven die tegen gemeentelijke regelgeving aanlopen die hun ruimte voor experimenteel onderzoek en innovatie beperkt;
2. Afspraken te maken met verbonden partijen zoals de ODRA hoe in dergelijke gevallen zoveel mogelijk kan worden meegewerkt om experimenteel onderzoek en innovatie mogelijk te maken;
3. Als blijkt dat door de raad vastgestelde regels beperkend zijn voor innovatie en experimenteel onderzoek en afwijken wenselijk is, de raad voorstellen te doen voor het aanpassen van die regelgeving;
4. Met bedrijven mee te denken bij het vinden van geschikte alternatieve locaties, bijvoorbeeld in nog in te stellen regelluwe zones, als experimenten die belangrijk zijn voor innovatieve technologie op dit moment niet mogelijk zijn;
5. Waar nodig voor uitvoering van deze motie de samenwerking met de provincie op te zoeken.

Mattijs Loor - D66

VERWORPEN

Voor 13

Tegen 25

Motie "Regelluwe zones: ruimte voor experiment" (21M270)

GROENLINKS	0	7
Coenders		
Prinsen		
Navis		
Gemici		
Simonis		
van der Loo		
Dayioğlu		

Fractie Arnhemse Ouderen Partij	1	0
Wiggers		

ChristenUnie	2	0
Becker		
Nede		

VVD Arnhem	0	6
Combée		
Pape		
Kalthoff		
Maref		
Loos		
Eppich		

CDA Arnhem	0	2
Koorn		
Hutten		

DENK / Verenigd Arnhem	1	0
Usta		
Aydemir		

D66	5	0
Andeweg		
Loor		
Venhoek		
van Ommen		
van Iperen		

Arnhem Centraal	0	3
van der Laak		
Manders		
Kraaijenbrink		

Partij voor de Dieren Gemeentelijke Sociale Fractie Arnhem	0	2
de Groot		
Eliëns		

PvdA	4	0
Greving		
Bouma		
de Vries		
Visser		

SP	0	3
Elfrink		
Çetintaş		
Dobbe		

Partij voor de Vrijheid	0	2
Verheij		
Henzen		

Totaal 38

Gemeenteraad Arnhem

AANGENOMEN

Bij elkaar op	8 december 2021
Bij de bespreking van	Economische Agenda Arnhem 2021 - 2025, Energieke Stad
Motie van	Mattijs Loor - D66 Talip Aydemir – DENK Verenigd Arnhem Lea Manders – Arnhem Centraal
Titel van de motie	Duurzame bereikbaarheid op de agenda
Nummer Zaaknummer	**21M271** 577320

Onderstaande raadsleden stellen de raad voor om in de vergadering van 8 december 2021 het college op te roepen om meer aandacht te hebben voor de bereikbaarheid van werklocaties met de fiets en met het OV.

Door dit voorstel aan te nemen, komt er bij de uitvoering van het economisch beleid meer aandacht voor duurzame bereikbaarheid.

Omdat we weten dat:

- De bereikbaarheid van werklocaties voor voetgangers (bijvoorbeeld van OV-halte naar bedrijf en voor het bewegen tijdens pauzes), met de fiets en met het OV niet altijd goed genoeg is;
- Arnhem de ambitie heeft om duurzaam vervoer te stimuleren;
- Steeds meer bedrijven de mogelijkheden van duurzaam vervoer meewegen in de beoordeling van het vestigingsklimaat.

Omdat we vinden dat: - Voor werknemers en bezoekers van alle Arnhemse werklocaties voor voetgangers, met de fiets en/of OV minstens net zo aantrekkelijk moeten zijn als de auto.
Daarom roept de gemeenteraad het college op om: 1. In de uitvoeringsagenda's voor 2022 en 2023 uitgewerkte acties op te nemen voor het verbeteren van de bereikbaarheid voor voetgangers en per fiets en OV van alle werklocaties; 2. Hierbij zowel verbindingen binnen de stad als relevante verbindingen in de regio en de verbindingen met andere regio's en internationaal te beschouwen.
Mattijs Loor - D66 Talip Aydemir – DENK Verenigd Arnhem Lea Manders – Arnhem Centraal

AANGENOMEN

Voor 30 *Motie "Duurzame bereikbaarheid op de agenda" (21M271)*

Tegen 8

GROENLINKS	7	0
Coenders		
Prinsen		
Navis		
Gemici		
Simonis		
van der Loo		
Dayioğlu		

Fractie Arnhemse Ouderen Partij	1	0
Wiggers		

ChristenUnie	2	0
Becker		
Nede		

VVD Arnhem	0	6
Combée		
Pape		
Kalthoff		
Maref		
Loos		
Eppich		

CDA Arnhem	2	0
Koorn		
Hutten		

DENK / Verenigd Arnhem	1	0
Usta		
Aydemir		

D66	5	0
Andeweg		
Loor		
Venhoek		
van Ommen		
van Iperen		

Arnhem Centraal	3	0
van der Laak		
Manders		
Kraaijenbrink		

Partij voor de Dieren Gemeentelijke Sociale Fractie Arnhem	2	0
de Groot		
Eliëns		

PvdA	4	0
Greving		
Bouma		
de Vries		
Visser		

SP	3	0
Elfrink		
Çetintaş		
Dobbe		

Partij voor de Vrijheid	0	2
Verheij		
Henzen		

Totaal 38

Gemeenteraad Arnhem

INGETROKKEN

Bij elkaar op	8 december 2021
Bij de bespreking van	Economische Agenda Arnhem 2021 - 2025, Energieke Stad
Motie van	Mattijs Loor - D66 Talip Aydemir – DENK Verenigd Arnhem Jan Hutten - CDA
Titel van de motie	Arnhems talent: de basis voor onze economie
Nummer Zaaknummer	**21M272** 577320

Onderstaande raadsleden stellen de raad voor om in de vergadering van 8 december 2021 het college op te roepen om een plan te maken om Arnhems talent in de lokale economie beter tot zijn recht te laten komen.

Door dit voorstel aan te nemen, wordt ingespeeld op de verwachte economische veranderingen en de knelpunten tussen economie en arbeidsmarkt.

Omdat we weten dat:

- Er grote verschuivingen in de economie en de arbeidsmarkt te verwachten zijn;
- In de stad aanwezig (en soms hier opgeleid) talent niet vaak genoeg blijvend voor Arnhem kiest;
- Sommige sectoren nu al grote personeelstekorten kennen.

Omdat we vinden dat:

- Het van belang is een samenhangend beeld te krijgen van de ontwikkeling van de

lokale arbeidsmarkt;
- Het aanwezige talent in Arnhem optimaal tot zijn recht moet komen;
- De gemeente het een leven lang ontwikkelen voor Arnhemmers mede mogelijk moet maken.

Daarom roept de gemeenteraad het college op om:

1. Samen met het bedrijfsleven en onderwijsinstellingen een plan te maken om het talent in Arnhem optimaal te benutten voor de economie van de toekomst.
2. Bij dit plan in ieder geval te betrekken:
   a. Een beeld van de Arnhemse arbeidsmarkt van de toekomst en de daarin verwachte personeelstekorten of juist verdwijnende banen;
   b. De acties die nodig zijn om talent voor de Arnhemse economie te behouden;
   c. De acties die nodig zijn om talent voor de Arnhemse economie te ontwikkelen, bijvoorbeeld door de ontwikkelkansen voor volwassen Arnhemmers te vergroten.

Mattijs Loor - D66
Talip Aydemir – DENK Verenigd Arnhem
Jan Hutten - CDA

INGETROKKEN

Gemeenteraad Arnhem

AANGENOMEN

Bij elkaar op	8 december 2021
Bij de bespreking van	Economische Agenda Arnhem 2021 - 2025, Energieke Stad
Motie van	Mattijs Loor - D66 Talip Aydemir – DENK Verenigd Arnhem Jan Hutten – CDA Nicky Eppich - VVD
Titel van de motie	Ook over de grens samenwerken en verbinden
Nummer Zaaknummer	**21M273** 577320

Onderstaande raadsleden stellen de raad voor om in de vergadering van 8 december 2021 het college op te roepen om meer aandacht te hebben voor internationale samenwerking bij de uitvoering van het economische beleid.

Door dit voorstel aan te nemen, wordt de zichtbaarheid in Brussel en de samenwerking met de Duitse deelstaat Nordrhein Westfalen onderdeel van de komende uitvoeringsagenda's.

Omdat we weten dat:

- Er nog onbenutte kansen liggen voor economische samenwerking over de grens;
- De heldere prioriteiten in de economische agenda kunnen bijdragen aan het benutten van deze kansen;
- Hoewel er al de nodige verbindingen gelegd zijn, vanuit de Euregio en de Groene Metropoolregio, in de uitvoeringsagenda 2021 het internationale aspect van onze economie onbelicht blijft.

Omdat we vinden dat:

Onze internationale zichtbaarheid en de samenwerking met onze nabije buren in Nordrhein Westfalen meer aandacht moeten krijgen in het economische beleid.
Daarom roept de gemeenteraad het college op om: 1. In de uitvoeringsagenda's voor 2022 en 2023 onder het onderdeel ‘verbindingen’ ook internationale samenwerking op te nemen; 2. De benodigde inzet op dit punt in nauw overleg met relevante economische sectoren uit te werken.
Mattijs Loor - D66 Talip Aydemir – DENK Verenigd Arnhem Jan Hutten – CDA Nicky Eppich - VVD

AANGENOMEN

Voor 31

Tegen 7

Motie "Ook over de grens samenwerken en verbinden" (21M273)

GROENLINKS	7	0
Coenders		
Prinsen		
Navis		
Gemici		
Simonis		
van der Loo		
Dayioğlu		

Fractie Arnhemse Ouderen Partij	1	0
Wiggers		

ChristenUnie	2	0
Becker		
Nede		

VVD Arnhem	6	0
Combée		
Pape		
Kalthoff		
Maref		
Loos		
Eppich		

CDA Arnhem	2	0
Koorn		
Hutten		

DENK / Verenigd Arnhem	1	0
Usta		
Aydemir		

D66	5	0
Andeweg		
Loor		
Venhoek		
van Ommen		
van Iperen		

Arnhem Centraal	0	3
van der Laak		
Manders		
Kraaijenbrink		

Partij voor de Dieren Gemeentelijke Sociale Fractie Arnhem	0	2
de Groot		
Eliëns		

PvdA	4	0
Greving		
Bouma		
de Vries		
Visser		

SP	3	0
Elfrink		
Çetintaş		
Dobbe		

Partij voor de Vrijheid	0	2
Verheij		
Henzen		

Totaal 38

RAADSVOORSTEL

Aan de gemeenteraad

Zaaknummer 577320

Onderwerp: Economische Agenda Arnhem 2021 - 2025, Energieke Stad

Voorstel

1. De Economische Agenda Arnhem 2021 - 2025, Energieke Stad vast te stellen.

Inleiding

Arnhem is een stad met energie! Een stad met innovatieve en creatieve ondernemers, een krachtig MKB, toekomstig talent dat opgeleid wordt en ondernemende inwoners. Daarbij is Arnhem een stad met een goed woon-werkklimaat door haar groene landschappelijke ligging, aantrekkelijke binnenstad en korte verbindingen met de regio en de rest van het land. Dit draagt bij aan een sterk economisch klimaat.

Een gezonde economie is immers van groot belang voor de Arnhemmers die een bestaan willen opbouwen met een baan of eigen onderneming, of om mooie dingen te kunnen ontwikkelen voor de stad. Tegelijk kan je economie niet los zien van andere maatschappelijke ontwikkelingen en sectoren. Zonder onderwijs is er geen beroepsbevolking, zonder zorg en sport zijn er geen vitale werknemers en zonder ondersteuning vanuit de overheid is er geen ruimte voor verduurzaming van de economie en startups.
Begin vorig jaar is een proces opgestart met ondernemers en andere partners in de stad, om een gezamenlijke economische agenda voor de jaren 2021 - 2025 te formuleren. Dit heeft geleid tot een advies Energieke stad, door Buck Consultants International, zie bijlage 2. Het doel is om met elkaar slimmer en uitvoeringsgerichter samen te werken ten aanzien van economische maar zeker ook maatschappelijke thema's in de stad. Dit gezamenlijke proces heeft geresulteerd in de Economische Agenda Arnhem 2021 - 2025, Energieke Stad. In deze agenda ligt de focus op twee hoofdopgaven: Economisch aantrekkelijke stad en Energie.

Daarnaast zijn er drie groeibepalende randvoorwaarden (werklocaties, Human Capital en verbindingen) geformuleerd. Tevens is een uitvoeringsagenda 2021 opgesteld om concrete invulling te geven aan de hoofdopgaven en groeibepalende randvoorwaarden.

Het college is van mening dat de economische agenda die nu ter besluitvorming voorligt, bijdraagt aan een stabiele en veerkrachtige economie voor de stad. Daarnaast dragen de diverse opgaven en projecten uit de uitvoeringsagenda bij aan andere thema's die op het stadsbrede niveau spelen.

Arnhem GEMEENTE

Beoogd effect

Met deze economische agenda worden de economische opgaven van de stad voor de komende jaren bepaald. Hierbij is de verbinding met andere maatschappelijke thema's in de stad het uitgangspunt. De uitvoeringsagenda laat zien hoe met de partners uit de stad samengewerkt wordt, om de doelen uit de agenda te bereiken.

Argumenten

1.1 De economische agenda geeft focus aan de opgaven in de stad en draagt bij aan een intensivering van samenwerking tussen organisaties.

De hoofdopgaven en groeibepalende randvoorwaarden zorgen voor focus in de economische koers van de gemeente en daaraan gekoppelde opgaven. De uitvoeringsagenda geeft concrete invulling om deze opgaven te bereiken. Door een duidelijke focus, goede organisatie en regelmatige gesprekken met elkaar op verschillende niveaus willen we dit bewerkstellingen.

Arnhem kent veel partijen in de stad die op hun manier ondernemers vertegenwoordigen. Deze partijen zijn allemaal bezig met het ondernemersbelang, maar zeker ook met het maatschappelijk belang van de stad. Gaat het economisch gezien goed in een stad dan komt dit ook ten goede aan de uitstraling van de stad. Dit zorgt voor een fijne leefomgeving van bewoners en heeft bovendien een positief effect op mensen die de stad willen bezoeken en er ook willen wonen en werken.
De ondernemersvertegenwoordigers uit de stad merkten dat zij allen hard werkten aan verbeteren van het ondernemersklimaat, maar te weinig slagkracht hadden en elkaar niet altijd goed kenden. Daarbij bleek dat men wel vaak dezelfde doelen of belangen nastreeft. Samenwerking betekent krachten bundelen, elkaars sterke kanten benutten om gezamenlijke doelen te bereiken. Dat is ook waar de economische agenda, die samen met de stad is opgesteld, naar streeft. Samen werken aan doelen zodat het economische klimaat van Arnhem versterkt wordt.

1.2 De agenda draagt bij aan stadsbrede opgaven.

Door vanuit het economische perspectief te werken aan het verbeteren van het economische klimaat van de stad, wordt direct ook bijgedragen aan een aantal stadsbrede opgaven die Arnhem kent.

<u>Behoud en uitbreiding werkgelegenheid</u>
Gezien de gevolgen van de coronacrisis moeten mensen aan het werk gehouden en aan werk geholpen worden. Dit kan door mensen via (om)scholing te leiden van krimpsectoren naar groeisectoren. Met behulp van acties uit de economische agenda wordt geïnvesteerd in groeisectoren.

<u>Arnhem als klimaatneutrale stad</u>
Arnhem wil op termijn een klimaatneutrale en duurzame stad zijn en zet daarom vol in op de energietransitie. Daarnaast zijn ambities geformuleerd voor een circulaire economie. De energietransitie en circulaire economie zijn een vliegwiel voor verdere innovaties, investeringen, nieuwe bedrijvigheid en extra werkgelegenheid. Door middel van acties uit de economische agenda

kan voor de benodigde innovaties en kennisontwikkeling worden gezorgd om de energietransitie mogelijk te maken en zo bij te dragen aan Arnhem als klimaatneutrale stad.

Arnhem als economisch aantrekkelijke stad in een groene metropoolregio

Arnhem is een aantrekkelijk stad om in te wonen, te ondernemen, te werken en te recreëren. Arnhem heeft vele voorzieningen, een bruisende binnenstad en een prachtige groene omgeving. Om de economische aantrekkelijkheid verder te versterken, zoeken we voortdurend naar het evenwicht tussen een duurzame groei van de stad en het behoud van de voor Arnhem typische levendige, ontspannen en groene leefkwaliteit. De kwaliteiten van Arnhem gaan hand in hand met de ruimtelijke claims die gelegd worden door alle activiteiten en doelgroepen in de stad. Er moet voldoende (fysieke) ruimte zijn voor bedrijven om te ondernemen, maar ook groen, goede en voldoende woningen voor alle doelgroepen en recreatiemogelijkheden dragen bij aan een economisch aantrekkelijke stad.

Goede bereikbaarheid

Goede bereikbaarheid van al deze functies is daarbij erg belangrijk. De groene parken, evenementen, detailhandel en horeca in de binnenstad en iconen als Burgers' Zoo en het Nederlands Openluchtmuseum zorgen voor een aantrekkelijk woonklimaat voor onze inwoners, maar zorgen ook voor het versterken van ons toeristisch profiel en versterken daarmee ook onze voorzieningen en de economie. We werken daarmee ook aan duurzame gastvrijheid. Investeringen hierin vanuit de economische agenda dragen dus ook bij aan andere doelstellingen, en andersom dragen investeringen vanuit andere doelstellingen bij aan de economische versterking van de stad. Er is een wisselwerking tussen leefbaarheid en economische ontwikkeling en aantrekkingskracht.

1.3 *De agenda draagt bij aan het dempen van nadelige effecten van Covid-19 en het stimuleren van de toekomstgerichte economische structuur van de stad.*

Veel Arnhemse bedrijven hebben het zwaar en de banen van Arnhemmers staan onder druk. De crisis brengt enorme economische uitdagingen met zich mee. Covid-19 heeft ons nog eens doen beseffen hoe alle sectoren met elkaar verweven zijn. Dankzij het stevige fundament van de vorige economische agenda konden we in 2020 al snel een herstelagenda voor de coronacrisis presenteren.

De eerste schok hebben we opgevangen door ondernemers op weg te helpen met onze dienstverlening "Van Bedrijven Weten". Hieronder valt onder andere het ondernemersloket. Hier worden bijvoorbeeld de corona gerelateerde ondernemersvraagstukken behandeld en is de uitvoering van de Tozo-regeling belegd. Om de ondernemersdienstverlening gezamenlijk te versterken zijn investeringen en inspanningen vanuit verschillende programma's en portefeuilles nodig.

Met deze nieuwe agenda kijken we ook verder naar de periode na Covid-19. We willen dit doen vanuit een stevige koers met een duidelijke focus. Met de twee gekozen hoofdopgaven en de groeibepalende randvoorwaarden zetten we in op het versterken van de economische structuur van de stad met een uitdagend, duurzaam en vernieuwend vestigingsklimaat voor inwoners, ondernemers, studenten en bezoekers van de stad.

Kanttekeningen en risico's

1.1 De mate van samenwerking is bepalend voor het behalen van de opgaven uit de economische agenda.

De economische agenda is samen met partners uit de stad opgesteld. Elk van deze partijen, inclusief de gemeente, zal een bijdrage moeten gaan leveren aan het bereiken van een of meerdere opgaven uit de agenda. De gemeente zal hier in eerste instantie de regierol in nemen om te komen tot een Economische Strategische Alliantie. Deze alliantie zal samen de agenda monitoren en jaarlijks actualiseren.
Om de opgaven uit de uitvoeringsagenda te realiseren zijn energieke coalities tussen partijen in de stad noodzakelijk. Op heeft veel fronten gebeurt dit al en daarmee geeft deze agenda bevestiging van het feit dat veel zaken goed gaan, maar ook beter kunnen.

De gemeente is één van de partijen die de samenwerking aangaat met partijen in de stad. Iedere partij dient daarin zijn aandeel en verantwoordelijkheid te nemen om de opgaven ook daadwerkelijk vooruit te brengen en uiteindelijk het gewenste resultaat te behalen.

1.2 De precieze effecten van Covid-19 zijn nog onduidelijk.

Doordat we momenteel nog steeds te maken hebben met beperkende maatregelen als gevolg van Covid-19, is nog niet exact duidelijk welke gevolgen dit heeft voor de nabije toekomst van de stad. Dit is lastig te voorspellen en zal dan ook bij het monitoren van de agenda meegenomen worden. Echter, welke gevolgen Covid-19 ook voor de stad heeft, ook de partners in de stad zullen hiermee te maken krijgen. Ook op dat moment is samenwerking en focus van cruciaal belang en kunnen de energieke coalities benut worden om samen in te spelen op deze gevolgen.

Participatie

Al vanaf de start is dit een participatief proces. Samen met partners uit het economische speelveld is deze agenda opgesteld. We gaan er samen ook vervolg aan geven. Betrokkenen hebben behoefte aan een gemeente die hier een trekkende, aanjagende rol in aanneemt. We zien een groeimodel voor ons, waarin we als gemeente steeds meer deelnemer worden en minder aanjager.

Financiën

Het uitvoeren van de economische agenda vraagt op zichzelf geen financiële middelen. De projecten op de uitvoeringsagenda behoeven wel financiële middelen. Vanuit de energieke coalities (zie uitvoering) wordt bekeken op welke wijze deze projecten te financieren zijn en hoe elke partij een bijdrage kan leveren.

Uitvoering

De uitvoering van de agenda vindt plaats in samenwerking met de partijen in de stad. Voor regie op de uitvoering, de afstemming daarover en ondersteuning voor de uitvoeringskracht worden twee samenwerkingsvormen in het leven geroepen: Economische Strategische Alliantie en Energieke Coalities.

Economische Strategische Alliantie

Daarom zijn wij reeds begonnen met het de voorbereidingen voor het installeren van een Economische Strategische Alliantie. Deze alliantie bestaat uit 8-12 betrokkenen uit de stad en gemeentelijke organisatie en heeft als functie om te duiden wat er op ons af komt en hoe dit zich verhoudt tot de hoofdopgaven van de Economische Agenda en het uitvoeringsplan. De gemeente neemt het initiatief voor oprichting. De startbijeenkomst vindt waarschijnlijk plaats in Q3, gevolgd door een bijeenkomst om het uitvoeringsplan 2022 te formuleren in Q4. Hierin vragen we de alliantie om actief haar netwerk in te zetten en daar waar nodig nieuwe coalities te smeden. Ook herijkt de alliantie de hoofdopgaven, waar nodig.

Energieke Coalities

Om recht te doen aan de wens van meer uitvoeringskracht, vormen we energieke coalities. Dit zijn partijen die elkaar nodig hebben om tot effectieve uitvoering van projecten uit de uitvoeringsagenda van de Economische Agenda te komen. Grotendeels bestaan deze coalities al. Overlegfrequentie, deelnemers en de rol van de gemeente is verschillend. Afhankelijk van wat nodig is. De agenda van deze energieke coalities is gericht op (effectieve) uitvoering van projecten. Jaarlijks stellen zij (belangrijkste stakeholders) samen met de alliantie een nieuw uitvoeringsplan vast. In het aangaan van coalities heeft de gemeente in eerste instantie een sterk aanjagende en signalerende rol.

Verhouding Economische Strategische Alliantie tot energieke coalities

Samenspel is noodzakelijk voor de monitoring van de stand van zaken van het uitvoeringsplan, de signalering van knelpunten, doorzettingskracht (gebruik netwerk) en het gezamenlijk vaststellen van het jaarlijkse uitvoeringsplan. Een jaarlijkse bijeenkomst en het organiseren van wederzijdse kennisdeling zijn hierin belangrijke elementen om het samenspel goed neer te zetten.

Communicatie

Op dit moment worden er al gesprekken gevoerd met bestaande coalities en met netwerkpartners in de stad om te komen tot nieuwe energieke coalities. Bij vaststellen van de economische agenda zal deze agenda ook leidraad worden voor het bespreken van projecten met partners in de stad. Deze dienen een bijdrage te leveren aan de opgaven en uitvoeringsagenda.

Bijlagen

Stukken voor gemeenteraad

- De Economische Agenda Arnhem 2021 - 2025, Energieke Stad
- Bijlage 1 - De uitvoeringsagenda 2021
- Bijlage 2 - Advies en concept Economische Agenda, Buck Consultants International

RAADSVOORSTEL

Besluit van	
Zaaknummer	577320

DE RAAD VAN DE GEMEENTE ARNHEM;

gelezen het voorstel van burgemeester en wethouders van 1 juni 2021, nummer: 577320;

gelet op artikel 108 van de Gemeentewet;

besluit:

1. De Economische Agenda Arnhem 2021 - 2025, Energieke Stad vast te stellen.

De griffier, De voorzitter,

GEMEENTE Arnhem

Economische Agenda Arnhem 2021-2025

Energieke stad

Gemeente Arnhem

Woord vooraf

Met trots presenteren gemeente en inwoners samen de Economische Agenda Arnhem 2021 - 2025, Energieke Stad. Met de nadruk op samen, omdat deze agenda het afgelopen jaar mét de stad is gemaakt. Een agenda die gaat over de economische toekomst van Arnhemmers en kansen voor bedrijven.

Het is van groot belang dat deze agenda er is. Arnhem is een stad die groeit. Er komen meer Arnhemmers, of ze hier nu geboren worden of dat ze van buiten de stad komen. Meer inwoners betekent meer vraag naar werk. Daarom willen we in de toekomst op alle fronten een aantrekkelijke, energieke stad blijven met een gezonde, sterke en duurzame economie én voldoende banen.

We hebben veel gehad aan onze gesprekken hierover met ondernemers en instellingen. Steeds ging het over het DNA van onze stad: hoe ziet een aantrekkelijke economie in Arnhem eruit, welke sectoren zijn belangrijk en waarom zouden mensen hier graag willen werken of hun eigen zaak beginnen? Met die antwoorden zijn we samen aan de slag gegaan.

Twee belangrijke onderwerpen kwamen naar boven. Allereerst wil Arnhem een economisch aantrekkelijke stad zijn. Waar het fijn werken en ondernemen is, waar mensen onze bedrijven makkelijk weten te vinden en waar de stad dienstbaar is aan onze bedrijven. Daarnaast hebben we, zonder de vele andere sectoren in onze stad te kort te doen, speciale aandacht voor de energiesector. Van oudsher heeft Arnhem een rijke traditie van bedrijven die zich richten op het opwekken van energie. De afgelopen jaren is hier steeds meer ruimte gekomen voor nieuwe, duurzame vormen van energie. Die toonaangevende positie gaan we samen verder uitbouwen.

Deze focus op een aantrekkelijke en energieke stad biedt veel kansen voor meer bedrijvigheid en werkgelegenheid. Als stad doen we er alles aan om bedrijven naar Arnhem te halen. Dan gaat het om de geschikte werklocaties waar bedrijven optimaal kunnen ondernemen en bij elkaar in de buurt kunnen zitten. Dan gaat het om een beroepsbevolking die juist is opgeleid door een van onze onderwijsinstellingen, het zogeheten Human Capital. En het gaat om verbindingen leggen in de stad: bedrijven, ondernemersverenigingen, scholen en consumenten met elkaar in contact brengen.

Een gezonde economie is van groot belang voor de Arnhemmers die een bestaan willen opbouwen met een baan of eigen onderneming, of om mooie dingen te kunnen ontwikkelen voor de stad. Tegelijk kan je economie niet los zien van andere maatschappelijke ontwikkelingen en sectoren. Zonder onderwijs is er geen beroepsbevolking, zonder zorg en sport zijn er geen vitale werknemers en zonder ondersteuning vanuit de overheid is er geen ruimte voor verduurzaming van de economie en startups.

Covid-19 heeft ons nog eens doen beseffen hoe alle sectoren met elkaar verweven zijn. Dankzij het stevige fundament van de vorige economische agenda konden we in 2020 al snel een herstelagenda voor de coronacrisis presenteren. Hierdoor halen we miljoenen aan investeringen naar voren en zorgen we voor groei. Nu is het zaak om na het coronavirus door te pakken en samen te blijven werken aan economische groei.

Dat alles staat in deze agenda. Zo maken we samen Arnhem economisch aantrekkelijker en energieker. We waren al goed op weg met de Economische Koers uit 2016. We zetten het samenspel met de stad dat Arnhem zo eigen is, krachtig door. Ik weet zeker dat Arnhem met alle creatieve en innovatieve bedrijven een sterke economische toekomst voor zich heeft!

Jan van Dellen, wethouder Economie

1 Inleiding

Arnhem is een stad met energie! Een stad met innovatieve en creatieve ondernemers, een krachtig MKB, toekomstig talent dat opgeleid wordt en ondernemende inwoners. Daarbij is Arnhem een stad met een goed woon-werkklimaat door haar groene landschappelijke ligging, aantrekkelijke binnenstad en korte verbindingen met de regio en de rest van het land. Dit draagt bij aan een sterk economisch klimaat. Een klimaat dat we verder willen uitbouwen en versterken.

Dit is nog urgenter geworden doordat we sinds het voorjaar van 2020 als gevolg van Covid-19 van het ene moment op het andere moment in een economische crisis zitten. Veel Arnhemse bedrijven hebben het zwaar en de banen van Arnhemmers staan onder druk. De crisis brengt enorme economische uitdagingen met zich mee. De eerste schok hebben we opgevangen door ondernemers op weg te helpen met onze dienstverlening zoals Van Bedrijven Weten en het anderhalve meterloket. Inmiddels kijken we ook verder en werken we aan het herstel en versterken van de economie. We willen dit doen vanuit een stevige koers met een duidelijke focus.

Een economische agenda van en voor de stad

Bij de partners in de stad is er - zeker nu met de economische crisis - behoefte aan meer uitvoeringskracht en een gerichte economische agenda. Bedrijven dragen bij aan de werkgelegenheid voor Arnhemmers. Ze zorgen door middel van sponsoring voor een bloeiend verenigingsleven en ondersteuning van maatschappelijke organisaties in Arnhem. Met hun innovaties en investeringen dragen ze, veelal in samenwerking met kennisinstellingen, bij aan de energietransitie, duurzame mobiliteit en duurzame woningbouw.

In samenspraak met bedrijven en andere partners in de stad hebben we daarom het afgelopen jaar een actiegerichte en uitvoeringsgerichte economische agenda opgesteld die bijdraagt aan de economische en maatschappelijke opgaven van Arnhem. Met als resultaat deze economische agenda van en voor de stad.

Het proces met de stad

Om te komen tot een gezamenlijke agenda met de stad zijn onze partners in de stad vroegtijdig betrokken bij het opstellen van de economische agenda. Er is bewust voor gekozen voor een procesaanpak, om met de stad de agenda verder uit te werken.

Dit proces is gestart in januari 2020 met het maken van een economische foto door Buck Consultants International (BCI). In hoofdstuk 3 wordt hier verder op in gegaan. . Er zijn daarnaast diverse gesprekken met externe stakeholders geweest. Op basis hiervan is een analyse gemaakt. Om tot een laatste brede raadpleging van de economische situatie te komen, hebben er nog twee plenaire sessies in het voorjaar plaatsgevonden. Hieraan deden in totaal 38 deelnemers mee.

Hieruit heeft BCI een advies geschreven en een concept Economische Agenda gemaakt (zie bijlage 2).

In het najaar van 2020 zijn de meeste betrokkenen uit de bijeenkomsten via individuele interviews bevraagd over de concept economische agenda en waar hun energie ligt om bij te dragen aan het uitvoeren van deze agenda.

De uitkomsten van de gevoerde gesprekken zijn verwerkt in deze Economische agenda en een gezamenlijke uitvoeringsagenda. Het samenspel bij de opbouw van de agenda maakt het mogelijk om samen slagvaardig en snel te komen tot energieke coalities en een grotere uitvoeringskracht te kunnen organiseren om de beoogde, concrete resultaten uit de economische agenda te behalen.

Deze zijn in de loop der tijd ook al ontstaan, omdat het werk natuurlijk gewoon doorgaat.

2 Arnhemse economische ambities en maatschappelijke uitdagingen

Het college zet haar energie in op de groei van Arnhem als groene, levendige, ondernemende en inclusieve stad. Dit vraagt om inzet en investeringen in verschillende maatschappelijke uitdagingen. Deze economische agenda draagt hier op verschillende manieren aan bij. Op veel terreinen is er een wisselwerking met de economische ontwikkeling van de stad.

Grenzen en kaders aan toekomstige economische ontwikkelingen

De grote maatschappelijke problemen en transities zijn randvoorwaarden voor alle economische ontwikkelingen en acties die de gemeente ontplooit of ondersteunt. Er zijn grenzen aan de economische groei, de klimaatcrisis laat de planetaire grenzen duidelijk zien. Tevens hebben we als maatschappij een verantwoordelijkheid om mensen boven een leefbaar welzijnsniveau te behouden. Arnhem neemt verantwoordelijkheid in de maatschappelijke problemen en transities, met doelen, visies en agenda's. Economische ontwikkeling ondersteunt hierin. Dit is bij elke handeling een onderwerp van overleg en inzicht. Economische ontwikkelingen zijn een middel om Arnhem weerbaar en toekomstbestendig te maken. Ontwikkelingen en acties die deze kaders en transities ondermijnen zullen worden besproken en vervolgens worden bijgestuurd of gestopt.

Behoud en uitbreiding werkgelegenheid

De ambitie van Arnhem is om 500 mensen extra ten opzichte van het landelijk gemiddelde vanuit de bijstand aan het werk te helpen. Gezien de economische crisis moeten mensen aan het werk gehouden en aan werk geholpen worden. Dit kan door mensen via (om)scholing te leiden van krimpsectoren naar groeisectoren. Met behulp van acties uit de economische agenda wordt geïnvesteerd in groeisectoren en via de triple helix kan hierin worden geïnvesteerd in Human Capital.

Arnhem als klimaat neutrale stad

Arnhem wil op termijn een klimaat neutrale en duurzame stad zijn en zet daarom vol in op de energietransitie. Daarnaast zijn ambities geformuleerd voor een circulaire economie. De energietransitie en circulaire economie zijn een vliegwiel voor verdere innovaties, investeringen, nieuwe bedrijvigheid en extra werkgelegenheid. Door middel van acties uit de economische agenda kan voor de benodigde innovaties en kennisontwikkeling worden gezorgd om de energietransitie mogelijk te maken en zo bij te dragen aan Arnhem als klimaat neutrale stad.

Arnhem als economisch aantrekkelijke stad in groene metropoolregio

Arnhem is een aantrekkelijk stad om in te wonen, te ondernemen, te werken en te recreëren. Arnhem heeft vele voorzieningen, een bruisende binnenstad en een prachtige groene omgeving. Om de economische aantrekkelijkheid verder te versterken, zoeken we voortdurend naar het evenwicht tussen een duurzame groei van de stad en het behoud van de voor Arnhem typische levendige, ontspannen en groene leefkwaliteit. De kwaliteiten van Arnhem gaan hand in hand met de ruimtelijke claims die gelegd worden door alle activiteiten en doelgroepen in de stad. Er moet voldoende (fysieke) ruimte zijn voor bedrijven om te ondernemen, maar ook groen, goede en voldoende woningen voor alle doelgroepen en recreatiemogelijkheden dragen bij aan een economische aantrekkelijke stad.

Goede bereikbaarheid van al deze functies is daarbij erg belangrijk. De groene parken, evenementen, detailhandel en horeca in de binnenstad en iconen als Burgers' Zoo en Het Openlucht Museum zorgen voor een aantrekkelijk woonklimaat voor onze inwoners, maar zorgen ook voor het versterken van ons toeristisch profiel en versterken daarmee ook onze voorzieningen en de economie. We werken daarmee ook aan duurzame gastvrijheid. Investeringen hierin vanuit het economische agenda dragen dus ook bij aan andere doelstellingen en andersom dragen investeringen vanuit andere doelstellingen bij aan de economische versterking van de stad. Er is een wisselwerking tussen leefbaarheid en economische ontwikkeling en aantrekkingskracht.

Arnhem in 2040: bouwsteen voor de Omgevingsvisie

Hoe we als stad tot 2040 met de ruimtelijke uitdagingen in Arnhem omgaan, staat in de Omgevingsvisie. De Omgevingsvisie zal in 2021 vastgesteld worden. Er wordt uiteengezet hoe en waar de maatschappelijke uitdagingen in Arnhem op integrale wijze een plek krijgen. Oftewel, waar is er plek voor wonen, werken, recreëren, energieopwekking. Deze uitdagingen moeten op een integrale wijze worden opgepakt. Een groei in het aantal woningen betekent ook een groei in de benodigde werkgelegenheid. Per woning is er een groei van 0,5 fte aan werkgelegenheid. Er moet dus zowel ruimte zijn voor wonen als werken.

De economische agenda levert daarvoor de bouwstenen voor de economische ontwikkeling van de stad. De Omgevingsvisie moet immers ook voorzien in ruimtevragen vragen vanuit economische ontwikkeling en bedrijvigheid.

3 Opbouw economische agenda Energieke stad

Vanuit bovenstaande ambities en maatschappelijke uitdagingen bouwen we onze agenda als volgt op:
I. Foto: hoe staat de stad er economisch bij?
II. Focus: Economisch Aantrekkelijke stad en Energie
III. Economische uitvoeringsagenda 2021-2025 in energieke coalities

I. Foto: hoe staat de stad er economisch bij?

De economische kracht van Arnhem in beeld
Met de Economische Agenda gaan we de economie van Arnhem verder versterken, Het is daarbij van belang om de structuur van de Arnhemse economie goed in beeld te hebben om in te kunnen spelen op de kansen en uitdagingen die daarmee gepaard gaan. In de concept Economische Agenda van Buck Consultants is een economische foto opgenomen die daar op in speelt. Deze foto geeft een beeld van de structuur van de economie van Arnhem, zowel van de kracht als de aandachtspunten.
De gevolgen van de Corona-crisis zijn in die foto nog niet meegenomen, omdat deze bij aanvang van de crisis is opgesteld. Die impact wordt op dit moment op individueel niveau al door veel ondernemers en werknemers in sterke mate ervaren, waarbij de impact per sector verschilt. De coronamonitor van de gemeente biedt inzicht in de actuele cijfers (link naar coronamonitor). Hoe groot deze impact uiteindelijk is op de structuur van de economie zal de komende tijd gaan blijken. De verwachting dat Arnhem voldoende sterke (economische) speerpunten en een gevarieerd vestigingsklimaat bezit om sterk uit de crisis te komen.

Samengevat komt BCI tot de volgende hoofdlijnen over de economische ontwikkeling van Arnhem.
- Het aantal banen en vestigingen zijn de afgelopen jaren gegroeid en heeft een grote regionale werkgelegenheidsfunctie. Ook de cijfers van 2020 laten een groei zien zoals in onderstaande tabel aangegeven. In de afgelopen jaren lag de groei ten opzichte van de regionale, provinciale en landelijke gemiddelden wel wat lager.

Tabel 1. Actuele cijfers ontwikkeling banen en vestigingen

	2020 (meting: april)	Groei t.o.v. 2019
Aantal Banen	107.740	+0,4% (+440)
Aantal Vestigingen	17.420	+7,7% (+1.240)
Sectoren - Grootste groeiers (aantal banen)	1. Financiële instellingen 2. Gezondheidszorg 3. Onderwijs	+13,9% (+260) +6,8% (+1.340) +6,4% (+530)
Sectoren - Grootste dalers (aantal banen)	1. Vervoer, opslag en communicatie 2. Groothandel 3. Horeca	-9,4% (-830) -6,8% (-200) -5,0% (-240)

Bron: PWE, provincie Gelderland

- De corona-crisis zal naar verwachting een negatief effect hebben op de werkeloosheid. In de cijfers van 2020, zien we dat echter nog niet. Na een toename direct na de eerste lock down daalde de werkloosheid in Nederland weer aan het einde van 2020. Het CPB verwacht nog wel een toename in 2021 richting de 4,4% en 4,7% in 2022 (basisraming maart 2021).

- De economische speerpunten van Arnhem zorgen ervoor dat de stad over voldoende ontwikkelpotentieel en groeikracht beschikt tijdens en vooral na de crisis. Sommige sectoren groeien ook in de crisis (Energy, Zorg), andere worden geraakt door de crisis, maar herstellen snel (Zakelijke dienstverlening, Toerisme en Recreatie, Creatieve industrie) andere hebben langere herstelperiode nodig (Horeca, Detailhandel).
- Het vestigingsklimaat van Arnhem voor economische functies kent sterke werklocaties en goede verbindingen, waarbij o.a. de Stationsomgeving een toplocatie is voor kantoren en biedt de Nieuwe Haven ontwikkelpotentieel als unieke vestigingslocatie voor circulaire economie en watergebonden bedrijven. Aandachtspunt is de schaarse ruimte voor nieuwe economische ontwikkelingen.
- De aantrekkelijkheid van Arnhem om te ondernemen, wonen en te verblijven hangt samen met de kwaliteit van de omgeving/regio als Groene Metropool. De stedelijke gebieden Arnhem, Nijmegen en Ede/Wageningen kennen daarbij hun eigen specialisaties. Het totaalproduct als regio (metropool) is door het groene karakter en de economische specialisaties onderscheidend ten opzichte van andere regio's in Nederland.

II. Foto: hoe staat de stad er economisch bij?

Focus: twee hoofdopgaven en drie groeibepalende randvoorwaarden
Vanuit bovenstaande ambities en maatschappelijke uitdagingen hebben we onze agenda verder opgebouwd.

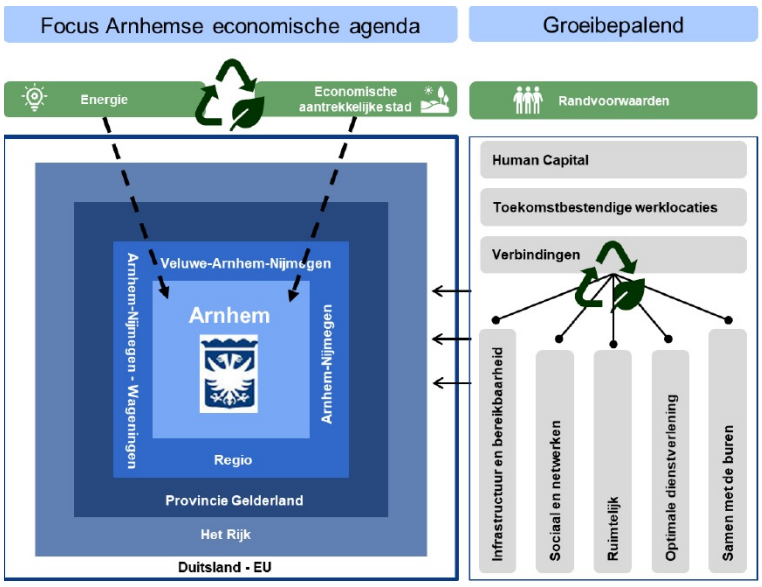
In het tweede deel komt de focus die we aanbrengen aan bod door middel van twee hoofdopgaven:

- Een economisch aantrekkelijke stad
- Energie

Daarnaast zijn er een drietal groeibepalende randvoorwaarden:

- Toekomstbestendige werklocaties
- Human Capital
- Verbindingen

Deze randvoorwaarden dragen bij aan oplossingen voor de economische en maatschappelijke uitdagingen van Arnhem, maar ook een optimaal vestigings- en ondernemersklimaat.

Bron: Buck Consultants International, De energieke stad

De focus richt zich op twee hoofdopgaven met een krachtige potentie: Energie en Economisch aantrekkelijke stad.

- Opgave Energie

Een sterk energiecluster in termen van economische groei en in de bijdrage aan de maatschappelijke opgaven geeft de stad in economische opzicht een onderscheidende positie in de regio, nationaal en internationaal. Met Energie kan Arnhem zich als innovatieve en duurzame stad in Nederland en internationaal positioneren. Er is een netwerk van bedrijven en kennisinstellingen dat daarvoor de basis legt. Arnhem wil in 2050 een klimaat neutrale en duurzame stad zijn en zet daarom vol in op de energietransitie. Die energietransitie is een vliegwiel voor verdere innovaties, nieuwe bedrijvigheid en extra werkgelegenheid. Daarbij is 'energie' ook een metafoor voor de ontwikkeling van de stad sinds het eind van de Tweede Wereldoorlog. De schouders werden onder wederopbouw gezet, tot de stad die Arnhem nu is, waar de energie van inwoners en ondernemers voelbaar is. Kortom, een energieke stad.

Energie	
Positionering	Arnhem de energieke stad: • Van oorsprong en (h)erkend in de regio en elders in Nederland. • Als voorbeeldstad voor innovatie en toepassingen in de energietransitie.
Economische meerwaarde	• De energietransitie biedt Arnhem grote economische kansen. Benutten door: - Investeringen in langjarige researchprogramma's. - Beschikbaarheid van research en testfaciliteiten. - Ruimte bieden (huisvesting en financiering) van startups en andere innovatieve bedrijven. - Stimuleren van cross-sectorale innovaties richting bouw, duurzame logistiek, ontwerp van producten etc. - Uitdagingen tackelen op het gebied van Human Capital, energietransitie leidt tot vele nieuwe banen (van hoger opgeleid tot praktisch geschoold). - Toepassen van innovaties in woonwijken en op werklocaties in de stad (proeftuinen). Ambities gaan samen met de transitie naar een circulaire economie.
Maatschappelijke opgave	• Energietransitie en de transitie naar een circulaire economie gaan gepaard met uitdagingen op het gebied van: - Duurzame opwekken en besparen van energie. - Hergebruik van materialen. - Gedragsverandering. - Een veranderende vraag naar arbeid. - Aantrekken arbeidskrachten met juiste skills. - Aansluiting onderwijs en arbeidsmarkt. - Belangrijk voor het verduurzamen van productieprocessen en gebouwde omgeving, zoals werklocaties en woonwijken.

- Opgave Economisch aantrekkelijke stad

Het onderscheidend vermogen van Arnhem als economisch aantrekkelijke stad binnen de Groene Metropool Arnhem-Nijmegen-Wageningen verder uitbouwen (met eigen economische speerpunten, de iconen op het gebied van cultuur, sport en toerisme en de diversiteit aan woon- en werkmilieus in een groene omgeving). De economisch aantrekkelijke stad geeft uiting aan de economische veelzijdigheid van de stad (meerdere economische speerpunten), de iconen op het gebied van cultuur, sport en toerisme (die echt onderscheidend zijn) en de beschikbaarheid van diversiteit aan woon- en werkmilieus in een groene omgeving (in de stad, maar ook in de omgeving). Een goede bereikbaarheid van al deze functies is van groot belang voor een economisch aantrekkelijke stad. Dit alles maakt dat je als stad een goed vestigingsklimaat behoud. Die drie elementen maken Arnhem een aantrekkelijke economische stad voor de inwoners en bedrijven, maar ook om nieuwe inwoners, jong talent, bezoekers en bedrijven aan te trekken.

Economisch Aantrekkelijke stad	
Positionering	Aantrekkelijk voor (nieuwe) vestiging van bewoners, bedrijven, bezoekers en studenten • Variatie aan woon- en werkmilieus. • Groene omgeving. • Herdenking van vrijheid en wederopbouw. • Iconen, op gebied van kunst, cultuur, sport en toerisme. • Kwaliteit van de binnenstad, werklocaties en wijken in de stad. • Duurzame gastvrijheid • Goede bereikbaarheid van de stad(sdelen) met diverse mobiliteitsvormen.
Economische meerwaarde	• Iconen trekken bezoekers en bestedingen aan. • Binnenstad een economische motor en regionale centrumfunctie: - Bestedingen, variatie van winkelen, horeca en andere voorzieningen in een compacte binnenstad. - Hoogstedelijk centrum-milieu: nieuwe kantoren (nabij CS), wonen in de binnenstad, verblijfskwaliteit - Investeren in Oostflank van het Centrum met het Bestuurskwartier en de culturele sector rondom de Lauwersgracht.
Maatschappelijke uitdaging	• Inclusieve stad: - Woningen voor alle doelgroepen. - Ruimte om te werken in alle deelgebieden van de stad. - Arnhem-Zuid een herkenbare positie geven in de Economische Agenda. • Verblijfskwaliteit: - Vergroenen waar mogelijk in alle deelgebieden goed voor o.a. klimaat-adaptatie en leefkwaliteit.

- Randvoorwaarden

Om het potentieel van de twee hoofdopgaven volledig te kunnen benutten moeten de groeibepalende randvoorwaarden op orde zijn. De focus ligt hierbij op Human Capital, toekomstbestendige werklocaties en het leggen van verschillende verbindingen. Bij deze laatste randvoorwaarde draait het bijvoorbeeld om infrastructurele verbindingen in en rond de stad, fysieke verbindingen en verbindingen tussen ondernemers en met kennisinstellingen, maar ook om een optimale dienstverlening aan inwoners en ondernemers.

o *Human Capital Agenda*

De aanwezigheid van voldoende en goed gekwalificeerd personeel op het juiste moment is een cruciale randvoorwaarde voor een aantrekkelijk vestigingsklimaat voor bedrijven. In de komende jaren zal de arbeidsmarkt verder onder druk komen te staan. Enerzijds door de verwachte impact van de huidige crisis op o.a. het aantal werklozen. Anderzijds zal er een vraag blijven bestaan in sectoren zoals zorg, bouw en installatie en metaalelektro, zakelijke dienstverlening en hopelijk ook weer vrij snel in de sectoren horeca en toerisme. Door de snel veranderende markten, door energietransitie en circulaire economie en de voortgaande digitalisering zijn bedrijven continu op zoek naar talent, getraind in de nieuwste vaardigheden.

o *Werklocaties*

Werklocaties dienen aantrekkelijk te zijn én te blijven voor bedrijven om gevestigd te blijven of nieuw te willen vestigen in Arnhem. Dat komt ten goede aan de werkgelegenheid en leidt tot een lagere uitkeringsafhankelijkheid en groei van het aantal inwoners en bezoekers. Tevens leidt een aantrekkelijk vestigingsklimaat tot het beter behouden van studenten en starters in de stad. Bedrijven zijn sterk lokaal geworteld en daarom tevens belangrijk voor de lokale sociale structuur. Bedrijven zijn bijvoorbeeld sponsor van evenementen en sportverenigingen. Ook ondersteunen ze vaak maatschappelijke organisaties in de stad met hun kennis en kunde. Aantal uitdagingen waar Arnhem op haar werklocaties voor staat:

- Er is in Arnhem weinig ruimte beschikbaar voor nieuwe werklocaties en zien we locaties met economische bestemming in woonwijken plaatsmaken voor woningen.
- Veranderingen in de economie leiden tot snelle veranderingen in branches en daarmee ook tot andere eisen aan pand en (werk)omgeving. De kwaliteit van de werklocaties in Arnhem is voldoende te noemen. Om dit te behouden is het van belang hier aan te blijven werken. Denk hierbij aan verschillende vormen van bereikbaarheid faciliteren en borgen.
- Andere ruimtelijke claims, zoals groen en woningbouw dreigen bestaande bedrijventerreinen en kantorenlocaties te verdringen.
- Werklocaties hebben een belangrijke rol in de energietransitie, in de transitie naar een circulaire economie en het klimaatbeleid. In het bedrijfsleven wordt namelijk de meeste energie en grondstoffen verbruikt. Ook zijn dit de gebieden in de stad die de grootste hittestress kennen, wat van invloed is op de totale leefbaarheid in de stad.

o *Verbindingen*
Verbindingen in diverse vormen zijn belangrijk voor een goed functionerende economie en de uitdagingen waar we maatschappelijk voor staan. We onderscheiden er vier voor de economische agenda van Arnhem:

- Fysieke verbindingen zoals infrastructuur, bereikbaarheid en functiemening (wat zijn belangrijke aanvullende zaken naast de grote investeringen die al gepland zijn en/of in uitvoering zijn).
- Verbindingen tussen sectoren en mensen.
- Verbinding versterken tussen (lokale, regionale, landelijke en internationale) gebieden (ruimtelijk, organisatorisch en qua mobiliteit).
- Intensiveren van contacten met ondernemers en bedrijven tijdens en na de crisis.

III. Economische uitvoeringsagenda 2021-2025 in energieke coalities

De uitvoeringsagenda & organisatie
De uitvoeringsagenda is voor 2021 en verder. Hierbij zijn de acties voor 2021 concreet gemaakt en worden de acties voor de jaren erna nog wat abstracter gehouden. Doordat de uitvoeringsagenda vervolgens ieder jaar wordt geüpdatet, zal in de loop van 2021 de abstractere acties weer vertaald worden naar concrete acties voor 2022.

Om tot een succesvolle uitvoering te komen van de acties is samenwerking tussen de betrokken partners in de stad nodig. Ondernemers, onderwijs en overheid de hierop samen inzet plegen en in investeren. Daarom worden energieke coalities gevormd op verschillende thema's en projecten. Deze coalities zijn nodig om de acties uit het uitvoeringsplan tot een blijvende impact te genereren maar ook om richting regionale en nationale samenwerkingspartners een effectieve coalitie te vormen.

Via een gezamenlijke uitvoeringsagenda gaan we met onze partners in de stad en de regio samen werken met energieke coalities werken om onze ambities te realiseren en bij te dragen aan de maatschappelijke opgaven.

- Samen werken aan deze agenda

Belangrijk uitgangspunt is dat het een agenda van de stad is, en blijft. Op dit moment wordt nog een regisserende en aanjagende rol van ons, als gemeente gevraagd. We werken er naartoe, dat in de komende jaren steeds meer door partijen zelf opgepakt wordt en dat de gemeente geleidelijk aan een bescheidenere rol gaat spelen. Hier zien we overigens, al wat beweging in ontstaan.

Vooralsnog zien we twee niveaus vanuit we de samenwerking vanuit de Economische Agenda willen neerzetten:

Economische strategische alliantie Arnhem
Deze alliantie bestaat uit 8-12 betrokkenen uit de stad en gemeentelijke organisatie en heeft als functie om te duiden wat er op ons af komt en hoe dit zich verhoudt tot de hoofdopgaven van de Economische Agenda en het uitvoeringsplan. De gemeente neemt het initiatief voor oprichting. De start bijeenkomst vindt plaats in Q2, gevolgd door een bijeenkomst om het uitvoeringsplan 2022 te formuleren in Q3. Hierin vragen we de alliantie om actief hun netwerk in te zetten en daar waar nodig nieuwe coalities te smeden. Ook herijken zij waar nodig de hoofdopgaven, waar nodig.

Energieke Coalities
Om recht te doen aan de wens aan meer uitvoeringskracht, vormen we energieke coalities. Dit zijn partijen die elkaar nodig hebben om tot, effectieve uitvoering van projecten uit de uitvoeringsagenda van de Economische Agenda te komen. Grotendeels bestaan deze coalities al. Frequentie, deelnemers en de rol van de gemeente is verschillend. Afhankelijk van wat nodig is. De agenda van deze energieke coalities is gericht op (effectieve) uitvoering van projecten. Jaarlijks stellen zij (belangrijkste stakeholders) samen met de alliantie een nieuw uitvoeringsplan vast. In het aangaan van coalities heeft de gemeente in eerste instantie een sterk aanjagende en signalerende rol. Gaandeweg zal de Economische strategische alliantie Arnhem dit meer op zich gaan nemen.

Verhouding Economische strategische alliantie met energieke coalities
Samenspel is noodzakelijk voor monitoring stand van zaken uitvoeringsplan, signalering knelpunten, doorzettingskracht (gebruik netwerk) en het gezamenlijk vaststellen jaarlijkse uitvoeringsplan.
Een jaarlijkse bijeenkomsten en het neerzetten van wederzijdse kennisdeling zijn hierin belangrijke elementen om het samenspel goed neer te zetten.

Financiën
Vanuit economie wordt financieel ingezet op twee sporen:
1. Het versterken van de organisatiegraad van partijen in de stad, door middel van het verstrekken van subsidies.
2. Door het doelgericht geld verstrekken aan projecten die binnen de energieke coalities vallen.

- Uitvoeringsagenda 2021

De uitvoeringsagenda kent een jaarlijkse cyclus en is op dit moment volop in bedrijf. Er zijn inmiddels diverse energieke coalities gevormd om tot effectieve uitvoering van de agenda te komen. De monitoring voortgang van de uitvoeringsagenda wordt gedaan door de nog te vormen strategische economische alliantie en zal een concept uitvoeringsagenda voor 2022 maken. In november zal door de deelnemers van de energieke coalities en de strategische economische alliantie uitvoeringsagenda voor 2022 vastgesteld worden. In bijlage 1 is de uitvoeringsagenda 2020/2021 te vinden. Deze uitvoeringsagenda kent een nauwe samenhang met het programma Vitale Economie. Veel van de elementen uit de uitvoeringsagenda, zijn projecten die ook binnen het programma Vitale Economie vallen. De Economische Agenda geeft hiermee ook richting aan het programma Vitale Economie.

4 Bijlagen

- De uitvoeringsagenda 2021
- Advies en Concept Economische agenda Buck Consultants International (mei 2020)

Arnhem, energieke stad

Een duurzame en vitale economie draagt bij aan het aanpakken van de uitdagingen van Arnhem. Dat vraagt om een centrale positie van de economie in het beleid van Arnhem en een stevige actiegerichte agenda met de stad. Want Arnhem is een energieke stad met een toekomstgerichte en innovatieve economie!

Uitvoeringsagenda 2021

Energie

- Connectr: verbinden partijen
- Voucherregeling groeiversneller Energy starten en uitvoeren
- Versterken energywerklocaties en deze verbinden aan stedelijke opgaven
- Arnhem verder op de kaart zetten als Hotspot Energy

Economisch aantrekkelijke stad

- Versterken iconen (kunst & cultuur, sport, toerisme, evenementen, Veluwe)
- Doorontwikkelen herdenken en versterken herdenkingstoerisme
- Bruisende binnenstad: transformeren van place to buy naar place to meet
- Inzetten op wijkeconomie en voorzieningen in Arnhem-Zuid
- De stad krachtig positioneren met citymarketing
- Creatieve Industrie optimaal benutten

Human Capital

- Opzetten regionale Human Capital Agenda
- Pilot StartClub in uitvoering
- Samenwerking kennisinstellingen en bedrijfsleven bevorderen
- Doorzetten Arnhem Studiestad
- Ondersteunen en stimuleren regionale samenwerking (o.a. Techniekpact, Skills hub regio Arnhem - Nijmegen)

Verbindingen

- Bouwen aan energieke coalities en passende samenwerkingsvormen
- 'Van Bedrijven Weten' implementeren en uitvoeren
- Regionale samenwerking Arnhem-Nijmegen versterken (o.a. met MKB deal)

Werklocaties

- Opzetten optimale programmering voor compacte binnenstad en entrees
- Toevoegen kantoorruimte in gebied rondom stationslocaties
- Duurzaam en toekomstbestendig investeren voor bedrijven stimuleren
- Nieuwe haven: opstellen implementatieplan en uitvoeren
- Opstellen visie werklocaties Arnhem

Buck Consultants International

Economische Agenda
+
Uitvoeringsagenda 2020
Concept

Uitgevoerd in opdracht van:
Gemeente Arnhem

Nijmegen, 6 mei 2020

Inhoudsopgave

Blz.

Samenvatting **1**

Hoofdstuk 1 **Inleiding** **12**

1.1 Juist nu gezamenlijk aan een vitale economie werken 13
1.2 Maatschappelijke uitdagingen van de stad 14
1.3 Naar een uitvoeringsgerichte economische agenda 15
1.4 Leeswijzer 16

Hoofdstuk 2 **Economische foto** **17**

2.1 Tot voorkort economisch stabiel Arnhem, maar crisis leidt tot (economisch) onzekere tijden 17
2.2 Bevolkingsgroei en samenstelling leidt tot opgaven voor woningbouw en behoud jongeren 19
2.3 Grote sociale opgaven voor Arnhem 20
2.4 Economische speerpunten met voldoende ontwikkelpotentieel en groeikracht 21
2.5 Kwaliteit vestigingsklimaat van belang voor hele stad 22

Hoofdstuk 3 **Beelden uit de stad** **27**

Hoofdstuk 4 **De Hoofdopgaven** **32**

4.1 Arnhem: de koploper in de energietransitie 33
4.2 Arnhem economisch aantrekkelijke stad in een Groene Metropoolregio 36

Blz.

Hoofdstuk 5 **Groeibepalende randvoorwaarden** **41**

5.1 Human Capital 41
5.2 Toekomstbestendige werklocaties 43
5.3 Verbindingen 45

Hoofdstuk 6 **Uitvoeringsagenda** **50**

Hoofdstuk 7 **Organisatie** **56**

Bijlage 1 Overzicht gesprekspartners **58**

Bijlage 2 Economie als strategisch onderdeel van gemeentelijk beleid **59**

Bijlage 3 Totaal overzicht acties **61**

Bijlage 4 Verwijzingen programma's **66**

Samenvatting

De Energieke Stad

Met een economische focus

In het voorjaar van 2020 staat de wereld op z'n kop. Een wereldwijd verspreid virus remt de economie sterk af en het is afwachten wat de structurele consequenties zijn. Voor Arnhem betekent dit samen de schouders eronder en werken aan een krachtig herstel. De uitdagingen op het vlak van economie en maatschappij waren voor de Corona-crisis al stevig, maar vandaag de dag nog urgenter. Alles moet uit de kast worden gehaald voor het behoud van werkgelegenheid en het voorzieningenniveau. Een uitdaging die we in Arnhem gezamenlijk moet oppakken met de ondernemers, het onderwijs en de gemeente en andere overheden.

Een duurzame en vitale economie is cruciaal in relatie tot de andere uitdagingen die de stad kent zoals het welzijn van haar inwoners, mobiliteit en bereikbaarheid, woningbouw en ruimtelijke kwaliteit en verduurzaming. Dat vraagt in zijn integraliteit om een standvastige inzet en een centrale positie van de economie in het beleid van Arnhem. De aanwezigheid van banen, innovaties en investeringen in de stad is een impuls voor de ontwikkeling van de welvarendheid van de stad als geheel. Die impuls kan met behulp van de Economische Agenda gegeven worden. Een agenda die samen met de Arnhemse partners is samengesteld.

De Economische Agenda is opgesteld voor de komende vijf jaar en geeft focus aan de inzet van middelen in de jaarlijkse Uitvoeringsagenda's. De Corona-crisis vraagt de komende jaren om extra inzet, doordat prioritaire acties intensiever moeten worden uitgevoerd. Dat betekent dat in de Uitvoeringsagenda 2020/2021 naast de gemeentelijke dienstverlening aan ondernemers er ook concrete anticyclische investeringen aan bod moeten komen.

De Economische Koers uit 2016 is het uitgangspunt geweest voor het komen tot een Economische Agenda met focus en daaruit voortvloeiend een Uitvoeringsagenda 2020/2021.

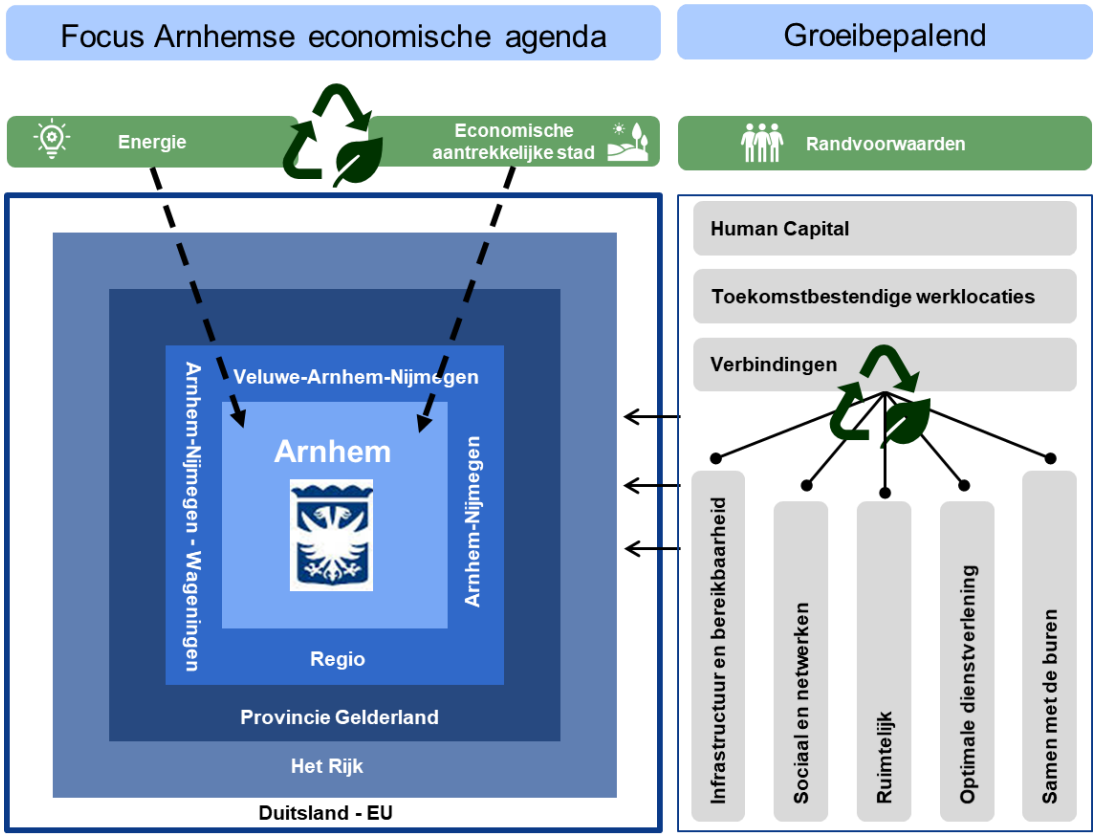
De focus is in de Economische Agenda gelegd op twee hoofdopgaven met krachtige potentie: ***energie*** en ***economisch aantrekkelijke stad***.

- Een sterk ***energiecluster*** in termen van economische groei en in de bijdrage aan de maatschappelijke opgaven geeft de stad in economische opzicht een onderscheidende positie in de regio, nationaal en internationaal.
- Het onderscheidend vermogen van Arnhem als ***economisch aantrekkelijke stad*** binnen de Groene Metropool Arnhem-Nijmegen-Wageningen verder uitbouwen (met eigen economische speerpunten, de iconen op het gebied van cultuur, sport en toerisme en de diversiteit aan woon- en werkmilieus in een groene omgeving).

Hoofdopgaven en randvoorwaarden

Om het potentieel van de twee hoofdopgaven volledig te kunnen benutten moeten de groeibepalende randvoorwaarden op orde zijn. De focus ligt hierbij op ***Human Capital***, toekomstbestendige ***werklocaties*** en het leggen van verschillende ***verbindingen***. Bij deze laatste randvoorwaarde draait het bijv., om infrastructurele verbindingen in en rond de stad, verbindingen tussen ondernemers en met kennisinstellingen, maar ook om een optimale dienstverlening aan inwoners en ondernemers.

Een goed vestigingsklimaat voor (nieuwe) bewoners, bedrijven, bezoekers en jong talent kent ***verschillende schaalniveaus***. In de agenda is gewerkt vanuit wijkniveau, de totale stad, de positie in de regio en provincie, de relaties met de Duitse buren en nauwe afstemming met de programma's van het Rijk en de EU. Op al deze schaalniveaus kunnen genoemde hoofdopgaven en randvoorwaarden ingevuld en uitgewerkt worden. Het volgende figuur vat dit samen.

Economische foto

Voor de totstandkoming van de Economische Agenda is een economische foto van Arnhem samengesteld. Zeker in deze crisis gaat het in eerste instantie om now casting (in plaats van forecasting). We moeten boven op de ontwikkelingen zitten op vele gebieden zoals banen, uitkeringen, opnames in de gezondheidzorg, instroom in onderwijs, etc.

Samengevat geeft de economische foto de situatie weer dat Arnhem het tot voor kort economisch gezien redelijk heeft gedaan, dat de recessie ook in Arnhem hard zal aankomen (vooral bij inwoners in aandachtswijken), maar ook dat Arnhem voldoende sterke (economische) speerpunten en een gevarieerd vestigingsklimaat bezit om sterk uit de crisis te komen. Hieronder is de economische foto kort samengevat. De kleuren geven de richting aan: groen is gunstig of sterk; oranje betekent gemiddelde ontwikkeling (ten opzichte van regio of landelijk); rood geeft een knelpunt aan.

Economische foto
Werkgelegenheid en bevolkingsontwikkeling
• Het aantal banen in de stad is de afgelopen jaren flink gegroeid. Tot ruim 107.000 in 2019. Arnhem vervult een belangrijke regionale werkgelegenheidsfunctie
• De groei in het aantal banen ligt in Arnhem iets onder het regionale, provinciale en landelijke gemiddelde, mede omdat de groei ook heeft plaatsgevonden in enkele buurgemeenten, omdat daar wel de ruimte aanwezig is op bedrijventerreinen
• Het aantal werklozen zal in 2020 sterk toenemen als gevolg van de Corona crisis, in vrijwel alle sectoren
• Een aantal wijken met sociaal-economische problemen die daardoor laag scoren op onderzoeken rond welzijn en welvaart
• Het aantal inwoners van Arnhem groeit de komende periode door. Naar verwachting telt Arnhem in 2040 ruim 170.000 inwoners, vooral door een positief migratiesaldo(en met name ouderen).
• Er is een forse woningbouwopgave die door het Rijk en de provincie worden erkend in de: Regionale Woondeal
De economische speerpunten
• De economische speerpunten van Arnhem zorgen ervoor dat de stad over voldoende ontwikkelpotentieel en groeikracht beschikt tijdens en vooral na de crisis. Sommige sectoren groeien ook in de crisis (groen), andere worden geraakt door de crisis, maar herstellen snel (oranje) andere hebben langere herstelperiode nodig (rood)
– Arnhem is van oorsprong een energiestad door de aanwezigheid van topspelers in de energiesector, kennisinstellingen en broedplaatsen in de stad
– De binnenstad is het kloppend hart van Arnhem. Het aantal bezoekers steeg in de afgelopen jaren, maar 2020 is een absoluut dieptepunt door de coronacrisis en vraagt ook in 2021 nog om tijd van herstel.
– Toerisme en leisure zullen na de corona crisis weer gaan groeien met iconen zoals Burgers Zoo, het Nationaal Openlucht Museum, de nabijheid van de Veluwe en een zich verder ontwikkelend programma rond Herdenking van de Vrijheid.
– De creatieve industrie (mode en design) in Arnhem is sterk vertegenwoordigd en nationaal bekend en biedt grote mogelijkheden voor innovaties in andere sectoren via cross-sectorale verbindingen (zoals energie, bouw, etc.)

Economische foto
– De dienstensectoren zijn een grote werkgever in Arnhem. Zakelijke diensten en de overheid zijn verantwoordelijk voor respectievelijk 18% en 10% van de werkgelegenheid. De stad kenmerkt zich tevens door een omvangrijke juridische sector (o.a. Openbaar Ministerie en veel juridische adviesbureaus) en vele ingenieurs- en overige adviesbureaus.
– De gezondheids- en welzijnszorg kent met ruim 19.000 banen een belangrijke positie in de Arnhemse economie. Deze sector zal verder groeien onder andere door een toenemende aantal ouderen in de stad.
– Tot slot kent Arnhem met Papendal en Gelredome/Vitesse belangrijke iconen voor topsport.
• Het ***vestigingsklimaat*** voor bedrijven wordt voor een groot deel bepaald door de kwaliteit van werklocaties.
– Nieuwe ruimte op bedrijventerreinen is schaars in Arnhem. Er is in de stad geen ruimte om nieuwe locaties te ontwikkelen Voor de toekomstige groei van bedrijven in de stad moet het accent worden gelegd op herontwikkelen en verduurzamen van oudere terreinen.
– De Nieuwe Haven biedt de gemeente, maar ook de regio ontwikkelpotentieel als unieke vestigingslocatie voorcirculaire economie en watergebonden bedrijven.
– De Stationsomgeving is een nationale toplocatie voor nieuwe kantoren. Het is de uitdaging om hier extra volume toe te voegen, maar ook om kantoren locaties in andere gebieden in de stad (zoals Velperweg, IJsseloord II, Gelderse Poort) op orde te houden.
– De nationale en internationale bereikbaarheid van Arnhem is met de investeringen in het hoofdwegennet, met Arnhem CS (met ICE halte) en met de vaarwegen op orde.
– Er zijn veel organisaties actief die een belangrijke rol spelen bij de Economische Agenda, er is sprake van versnippering en onvoldoende uitvoeringskracht.
Groene metropool, Stad in een dynamische regio
• De aantrekkelijkheid van Arnhem om te wonen en te verblijven hangt samen met de kwaliteit van de omgeving/regio als ***Groene Metropool***. De stedelijke gebieden Arnhem, Nijmegen en Ede/Wageningen kennen daarbij hun eigen specialisaties. Het totaalproduct als regio (metropool) is door het groene karakter en de economische specialisaties onderscheidend ten opzichte van andere regio's in Nederland.
• Energie en circulaire economie zijn thema's waar de regio goed aansluit op de grote programma's die in Nordrhein-Westfalen zijn ontwikkeld.

De hoofdopgaven

Met ***Energie*** kan Arnhem zich als innovatieve en duurzame stad in Nederland en internationaal positioneren. Er is een netwerk van bedrijven en kennisinstellingen dat daarvoor de basis legt. Arnhem wil op termijn een klimaatneutrale en duurzame stad zijn en zet daarom vol in op de energietransitie. De nu in ontwikkeling zijnde plannen voor een ***Innovatielab*** op de Kleefse Waard wordt het tastbare centrum van het innovatiecluster. Daar wordt geïnvesteerd in centrale research faciliteiten, ruimtes voor kleine bedrijven, nieuwe inspirerende onderwijsomgevingen etc. 'Arnhem' heeft zijn eigen speerpunten en specifieke bedrijven op het gebied van waterstof, het ontwikkelen van nieuwe (elektriciteit) netwerken en opslag van duurzame energie. Die energietransitie is een vliegwiel voor verdere innovaties, nieuwe bedrijvigheid en extra werkgelegenheid. Daarbij is 'energie' ook een metafoor voor de ontwikkeling van de stad sinds het eind van de Tweede Wereldoorlog. De schouders werden onder wederopbouw gezet, tot de stad die Arnhem nu is, waar de energie van inwoners en ondernemers voelbaar is. Kortom, een ***energieke stad***.

Energie		
Positionering	Arnhem de energieke stad: • Van oorsprong en (h)erkend in de regio en elders in Nederland. • Als voorbeeldstad voor innovatie en toepassingen in de energietransitie.	
Economische meerwaarde	• De energietransitie biedt Arnhem grote economische kansen. Benutten door: – Investeringen in langjarige researchprogramma's. – Beschikbaarheid van research en testfaciliteiten. – Ruimte bieden (huisvesting en financiering) van startups en andere innovatieve bedrijven. – Stimuleren van cross-sectorale innovaties richting bouw, duurzame logistiek, ontwerp van producten etc. – Uitdagingen tackelen op het gebied van Human Capital, energietransitie leidt tot vele nieuwe banen (hoger opgeleid en praktisch geschoold). – Toepassen van innovaties in woonwijken en op werklocaties in de stad (proeftuinen). Ambities gaan samen met de transitie naar een circulaire economie.	
Maatschappelijke opgaven	• Energietransitie en de transitie naar een circulaire economie gaan gepaard met uitdagingen op het gebied van: – Duurzame opwekken en besparen van energie. – Hergebruik van materialen. – Gedragsverandering. – En veranderende vraag naar arbeid. – Aantrekken arbeidskrachten met juiste skills. – Aansluiting onderwijs en arbeidsmarkt. – Belangrijk voor het verduurzamen van productieprocessen en gebouwde omgeving, zoals werklocaties en woonwijken.	
Acties tot 2025	De Uitvoeringsagenda zal nauw aansluiten op het programma NemiA door op de volgende activiteiten en projecten in te zetten: • Het ***Innovatielab*** als katalysator voor innovaties en kennisontwikkeling. • Plan van aanpak ***Circulair*** uitwerken om meer impact te bereiken en het opschalen van diverse initiatieven, zowel van de gemeente zelf als van de vele partijen in de stad en regio. • ***Proeftuinen*** voor praktische toepassingen en maatschappelijke implementatie in bedrijven en in de woonwijk.	
Uitvoerings-agenda 2020	• Innovatielab realiseren (gebouw, programma's, economische spin off) • Plan van Aanpak circulaire economie afronden.	
Partners	• Innovatielab	• Circulaire economie
	• Provincie, Rijk, EU HAN, IPKW, IPKW, Arnhemse energiebedrijven, The Economic Board.	• Provincie (Kiemt, Circulair Gelderland, Oost NL), private partijen, IPKW en Onderwijsinstellingen.

De ***economisch aantrekkelijke stad*** geeft uiting aan de economische veelzijdigheid van de stad (meerdere economische speerpunten), de iconen op het gebied van cultuur, sport en toerisme (die echt onderscheidend zijn) en de diversiteit aan woon- en werkmilieus in een groene omgeving (in de stad, maar ook in de omgeving). Die drie elementen maken Arnhem een aantrekkelijke economische stad voor de inwoners en bedrijven, maar ook om nieuwe inwoners, jong talent, bezoekers en bedrijven aan te trekken.

Economisch Aantrekkelijke stad	
Positionering	Aantrekkelijk voor (nieuwe) vestiging van bewoners, bedrijven, bezoekers en studenten • Variatie aan woon- en werkmilieus. • Groene omgeving . • Herdenking van vrijheid en wederopbouw. • Iconen, op gebied van kunst, cultuur, sport en toerisme. • Kwaliteit van de binnenstad en wijken in de stad.
Economische meerwaarde	• Iconen trekken bezoekers en bestedingen aan. • Binnenstad een economische motor en regionale centrumfunctie: – Bestedingen, variatie van winkelen, horeca en andere voorzieningen in een compacte binnenstad. – Hoogstedelijk centrum-milieu: nieuwe kantoren (nabij CS), wonen in de binnenstad, verblijfskwaliteit – Investeren in Oostflank van het Centrum met het Bestuurskwartier en de culturele sector rondom de Lauersgracht.
Maatschappe-lijke uitdaging	• Inclusieve stad: – Woningen voor alle doelgroepen. – Ruimte om te werken in alle deelgebieden van de stad. – Arnhem-Zuid een herkenbare positie geven in de Economische Agenda. • Verblijfskwaliteit: – Vergroenen waar mogelijk in alle deelgebieden goed voor o.a. kli-maatadaptatie en leefkwaliteit.
Acties tot 2025	• De bestaande iconen (op het gebied van cultuur, sportevenementen en toeristische trekkers) ondersteunen in hun (uitbreidings)plannen. • Het versterken van de verbindingen met de Veluwe (vanuit binnenstad wandelen en fietsen over de A12 naar het zuidelijk deel van de Veluwe). • Het versterken en verbreden van programma's omtrent de Herdenking van de Vrijheid. • Investeren in een mix van voorzieningen en hoog stedelijke woon-werk-milieus in de binnenstad. • Het westelijk deel van het centrum (rondom het station) een stevige eco-nomische functie geven (kantoren en creatief in Coehoorn). • Forse gebiedsontwikkelingen in de Oostflank (het Bestuurskwartier, Stadstheater en omgeving). • Eén samenhangende stad, aandacht voor deelgebieden zowel voor 'Noord en Zuid'. • Specifiek programma voor 'Zuid' met meer aandacht voor wijkeconomie in de woonwijken (kleinschalige werklocaties), variatie aan woningen en

Economisch Aantrekkelijke stad	
	de ontwikkeling van de zone van de Gelderse Poort richting station Arnhem-Zuid. • Investeren in City Marketing.
Uitvoerings-agenda 2020	• Aandacht voor Iconen in de crisis. • Herdenking van de vrijheid. • Bruisende binnenstad. • Arnhem Zuid. • City Marketing.
Partners	• Ondernemersfonds, Regio Arnhem-Nijmegen, Toerisme Veluwe Arnhem Nijmegen, Provincie Gelderland, Rijk. Private partijen, Stichting Bridge to Liberation, georganiseerde partijen in de stad, zoals PBA, VECA, CCA etc.

Groeibepalende randvoorwaarden

Er zijn drie categorieën randvoorwaarden om de groei en de potenties van de twee hoofdopgaven te kunnen benutten. De focus ligt in deze agenda op ***Human Capital***, toekomstbestendige ***werklocaties*** en het leggen van ***verbindingen*** zowel fysiek als sociaal.

Human Capital Agenda

De aanwezigheid van voldoende en goed gekwalificeerd personeel op het juiste moment is een cruciale randvoorwaarde voor een aantrekkelijk vestigingsklimaat voor bedrijven. In de komende jaren zal de arbeidsmarkt verder onder druk komen te staan. Enerzijds door de verwachte impact van de huidige crisis op o.a. het aantal werklozen. Anderzijds zal er een vraag blijven bestaan in sectoren zoals zorg, bouw en installatie en metaalelektro en hopelijk ook weer vrij snel in de sectoren horeca en toerisme. Door de snel veranderende markten, door energietransitie en circulaire economie en de voortgaande digitalisering zijn bedrijven continu op zoek naar talent, getraind in de nieuwste vaardigheden.

Het gaat in de Human Capital Agenda om maatwerk tussen met name ROC's en de Hogescholen en het bedrijfsleven. Zij moeten tot een gezamenlijke invulling komen van concrete agenda's. Hier ligt een belangrijke intermediaire rol van de gemeente om de vele verschillende partijen bij elkaar te brengen en te houden, dus een 'smeeroliefunctie'. Samenwerking is cruciaal, dus zal er een Taskforce moeten worden ingericht om een stevige, Human Capital Agenda te ontwikkelen.

Hiermee hangt aandacht voor de startende ondernemer samen. Dit zijn veelal innovatieve en creatieve ondernemers die vernieuwing brengen door de producten en diensten die ze aanbieden en daarmee voor de bestaande bedrijvigheid en het vestigingsklimaat een meerwaarde vormen. Daarnaast kunnen deze starters doorgroeien de werkgevers van de toekomst.

Human Capital		
Uitvoerings-agenda 2020	• Human Capital Agenda. • Startersprogramma. Pilot starten en door ontwikkelen tot StartClub Arnhem.	
Partners	Startersprogramma: • Rabobank • ArtEZ • HAN • Private partijen	Human Capital Agenda: • Bedrijven • Onderwijsinstellingen • The Economic Board • Werkgeversservicepunt/ UWV

Werklocaties

Werklocaties dienen aantrekkelijk te zijn én te blijven voor bedrijven om gevestigd te blijven of nieuw te willen vestigen in Arnhem. Dat komt ten goede aan de werkgelegenheid en leidt tot een groei van het aantal inwoners en bezoekers. Bedrijven zijn sterk lokaal geworteld en daarom tevens belangrijk voor de lokale sociale structuur. Bedrijven zijn bijvoorbeeld sponsor van evenementen en sportverenigingen. Aantal uitdagingen waar Arnhem op haar werklocaties voor staat:

- Er is in Arnhem weinig ruimte beschikbaar voor nieuwe werklocaties.
- Veranderingen in de economie leiden tot snelle veranderingen in branches en daarmee ook tot andere eisen aan pand en omgeving.
- Andere ruimtelijke claims, zoals groen en woningbouw dreigen bestaande bedrijventerreinen en kantorenlocaties te verdringen.
- Werklocaties hebben een belangrijke rol in de energietransitie, in de transitie naar een circulaire economie en het klimaatbeleid. In het bedrijfsleven wordt namelijk de meeste energie en grondstoffen verbruikt.

Werklocaties	
Acties tot 2025	• Duurzame ***herontwikkeling*** van bedrijventerreinen ***Het Broek*** en ***Rijnpark***. • Opstellen van een ***ontwikkelvisie*** voor de '***Nieuwe Haven'*** en positioneer de haven als factor van betekenis in de transitie naar circulaire economie. • Investeren in functiemenging voor een ***compacte binnenstad,*** met daarbij aandacht voor het goed benutten van de gebieden of ***schillen daar om heen*** (zie ook onderdeel economische aantrekkelijke stad). • Versterken van het ***regionale dienstencentrum***. Door te investeren in de ontwikkelingen rond Arnhem CS, maar ook door te investeren in het oostelijk deel van het centrum en in het op 'orde' houden van de andere kantorenlocaties van de stad (zie ook aantrekkelijke stad).
Uitvoerings-agenda 2020	• Aan de slag met toekomstbestendige bedrijventerreinen (haven en verouderde terreinen Het Broek en Rijnpark)

Werklocaties		
Partners		• Ondernemersverenigingen • Private partijen. • Gemeente en provincie. • Regio Arnhem-Nijmegen.

Verbindingen

We onderscheiden vier verschillende soorten verbindingen voor de economische agenda van Arnhem:

- infrastructuur en bereikbaarheid (wat zijn belangrijke aanvullende zaken naast de grote investeringen die al gepland zijn en/of in uitvoering zijn).
- verbindingen tussen sectoren en tussen mensen.
- verbinding versterken tussen gebieden (ruimtelijk).
- intensiveren van contacten met ondernemers en bedrijven tijdens en na de crisis.

Verbindingen	
Acties tot 2025	• Infrastructuur en bereikbaarheid: – Opschalen van stadsdistributie. – Verbeteren van OV en fiets naar werklocaties.
	• Sociale verbindingen: – Stimuleren van cross-overs door organiseren van verbindingen tussen sectoren en mensen. – Investeren in goede organisatiegraad van ondernemers en tussen ondernemersverenigingen. – Organiseren van evenementen waar de Arnhemmer trots op is.
	• Verbinding versterken door ruimtelijke samenhang: – de verbinding van CS naar de Korenmarkt; – de investeringen in het Bestuurskwartier, Stadstheater en omgeving (incl. Cobercoterrein); – de verbinding van de Blauwe Golven naar het Museum Arnhem; – de verbinding van de binnenstad met het Modekwartier; – de verbinding van de binnenstad met de Meinerswijk door een pont en plannen voor de Nelson Mandelabrug met een promenade.
	• Gemeentelijke dienstverlening: – Van Bedrijven weten. – Goed accountmanagement en acquisitie.
	• Samen met de buren – Regionale Samenwerkingsagenda Arnhem – Nijmegen – Aansluiten op speerpunten van Duitse buren (NRW)

Verbindingen	
Uitvoerings-agenda 2020	• Sterke organisatiegraad. • Ruimtelijke samenhang versterken tussen deelgebieden en binnen de langere lijst voor komende jaren de prioriteiten bepalen. • Doorpakken op de pilot Van Bedrijven Weten. • Versterkte aanpak op accountmanagement.
Partners	• Ondernemersfonds, OKA, StAb, Provincie Gelderland, Private Partijen, georganiseerde partijen in de stad.

Prioriteiten in de crisis

De Economische Agenda is een Agenda van de stad en heeft langere termijn focus (vijf jaar), maar geeft ook duidelijk richting aan concrete projecten en investeringsopgaven voor de komende jaren, waar de recessie vraagt om een effectieve inzet van middelen van overheden en ondernemers. Met de blik van de huidige recessie voor ogen, kunnen uit de ***Uitvoeringsprogramma 2020*** de volgende prioriteiten naar voren worden geschoven. Het gaat om het volgende ***10 punten plan***:

1 Het investeren in het ***Innovatielab*** en de ontwikkeling van een energiecluster met (inter)nationaal onderscheidend vermogen, en maak daarbij gebruik van middelen, die Rijk, EU, provincie kennisinstellingen en bedrijven daarvoor beschikbaar hebben.
2 De inzet van de gelden van de Woondeal (van Rijk, provincie, gemeente, woningcorporaties en private partijen) benutten voor het stimuleren van innovaties in de ***woningbouw*** (circulair bouwen, nieuwe energieconcepten) zodat de bouwketen in de regio sterker uit de recessie komt. Maar ook om het bouwvolume op peil te houden, dat moet mogelijk zijn met de vraag huidige op de woningmarkt.
3 Vanwege de snel toenemende werkloosheid versneld aan de slag met een Taskforce ***Human Capital*** om beschikbare banen in te kunnen vullen met de eigen beroepsbevolking, om de jeugd perspectief te bieden en ook om werkenden bij te scholen in de snelle veranderingen (leven lang leren) als gevolg van digitalisering en verduurzaming van productieprocessen en diensten.
4 ***Durven investeren in gebiedsontwikkeling*** op die locaties waar potenties zijn (bijv. Arnhem CS) of omdat het gebied en/of de instellingen het nodig hebben (bijv. Bestuurskwartier/Lauwersgracht). Het gaat om grote investeringen die gefaseerd opgepakt kunnen worden, samen met vele andere partijen. Maar het gaat ook om kleinschalige werklocaties in de wijken in Arnhem Zuid te realiseren. Ook in de crisis moeten plannen worden ontwikkeld en de eerste fasen tot uitvoering wordt gebracht.
5 ***Be good and tell it***. Het verhaal van ‘Arnhem’ met al haar kwaliteiten kan beter worden verteld en worden gepositioneerd. Daar worden nu al goede stappen gezet, maar de krachten kunnen nog meer worden gebundeld zodat er meer wordt geïnvesteerd in citymarketing.
6 Realisme bij de verdere uitwerking van de Omgevingsvisie en ***ruimte voor werken in de Omgevingsvisie***. Kijk door de crisis heen en ontdek dat over een aantal jaren er weer een tekort aan bedrijfsruimtes ontstaat op vele verschillende locaties: kleinschalig in woonwijken, op de bedrijventerreinen, rondom de compacte binnenstad nabij het station

en in de nieuwe haven. Ruimtelijk beleid moet ook economische kracht uitstralen en zeker nu vraagt dat om lef om anticyclisch te denken en te investeren.

7 De ***samenwerking met partners in de regio*** is beter dan ooit tevoren, maak gebruik van de buren en boek samen successen in de planning van locaties voor werken (bedrijventerreinen) en ook wonen. Maar maak ook gebruik van het feit dat regiogemeenten onderschrijven dat onderwijs- en innovatieclusters en bruisende binnensteden in Arnhem en Nijmegen ook van belang zijn voor de hele regio.

8 De relaties met ***de Duitse buren*** zijn goed, maar dit biedt meer kansen. Met heldere speerpunten op het gebied van Health & Tech, Gezondheid en Sport en Energie is daar ook meer te halen met de juiste partners in Nordrhein-Westfalen. In de crisis heb je veel aan goede buren (niet alleen om Europese gelden te besteden), maar ook om daadwerkelijk versnelling in innovaties te realiseren het aantal bezoekers over en weer te laten groeien (toerisme, evenementen).

9 Investeren in betere samenwerking en afstemming tussen vele organisaties de betrokken zijn bij de economie van Arnhem. Deze ***Economische Agenda*** is opgesteld samen met vele partners in de stap. Daarin is nadrukkelijk aan gegeven dat te veel organisaties naast elkaar bestaan en dat er moet worden gewerkt aan meer ***uitvoeringskracht***. Een eerste stap kan zijn om de organisaties bij elkaar onder een dak te zetten, gezamenlijk te werken aan een bredere (meer gevarieerde) Investeringsagenda vanuit het Ondernemersfonds en de geleidelijke groei van dat fonds. Die gebundelde inzet zal ook leiden tot hogere bijdragen van private partners en van gemeente en andere overheden.

10 De uitvoering van de Economische Agenda is de gezamenlijke verantwoordelijkheid van vele partners. Vandaar dat een ***Klankbordgroep*** benoemd moet worden die de uitvoering van de Economische Agenda gaat bewaken en bijsturen.

Hoofdstuk 1 Inleiding

We zitten in 2020 van de ene op de andere dag in een recessie en het is afwachten wat dit structureel gaat betekenen. Voor inwoners, ondernemers, werknemers, overheden en studenten in Arnhem betekent dit samen de schouders eronder en werken aan een krachtig herstel. De eerste prioriteit voor de gemeente is het bieden van goede dienstverlening aan bedrijven en inwoners door middel van goede informatievoorzieningen en eventuele financiele hulp. Maar er moet in 2020 ook werk worden gemaakt worden van het economische herstel.

De economische en maatschappelijke uitdagingen zijn komende periode groot vooral op het gebied van werkgelegenheid, sociale inclusiviteit en ondernemerschap. Naast de uitdagingen die er al zijn op het gebied van o.a. energietransitie en extra woningbouw. Een duurzame en ***vitale economie*** is cruciaal in relatie tot het sociaal domein, mobiliteit en bereikbaarheid, woningbouw en ruimtelijke kwaliteit en verduurzaming en verdient daarom een centrale positie in het beleid van Arnhem. Het is voor de ontwikkeling van Arnhem essentieel dat de Omgevingsvisie – deze geeft de richting voor de ontwikkeling van Arnhem naar 2040 weer – een duidelijke economisch ontwikkelingsvisie bevat. Deze Economisch Agenda biedt daarvoor belangrijke bouwstenen en afwegingskaders.

Een goed vestigingsklimaat voor (nieuwe) bewoners, bedrijven, bezoekers en jong talent kent ***vijf schaalniveaus***:

- Allereerst binnen de stadswijken en werklocaties in die wijken, in termen van werkgelegenheid, toekomstperspectief voor alle lagen van de bevolking, het vernieuwen van werklocaties, het binden van talent en samenhang.
- Ten tweede is het van belang dat de stad in totaal meer in balans is. Bijvoorbeeld niet alleen aandacht voor de binnenstad en ontwikkelingen in het noordelijk deel van de stad, maar ook voor economische impuls in de zuidelijke delen van de stad.
- Ten derde is Arnhem een krachtig onderdeel van de Regio Arnhem – Nijmegen[i], waar de steden elkaar steeds beter weten te vinden en werken aan een gezamenlijke regionale strategie voor wonen, werken, onderwijs en onderzoek, toerisme en sociale ontwikkelingen. Diversificatie en samenwerking op regionale schaal helpt bij verdere versterking van het concurrentievermogen en een completer vestigingsklimaat voor de regio Arnhem-Nijmegen. Het onderscheidend vermogen van de regio in Nederland ligt onder meer in de groene omgeving en daarom spreken we van een groene metropool.
- Het vierde niveau is het versterken van de relaties met het nationale beleid. Naast de woondeal en de verstedelijkingsstrategie is het ook van belang dat de regio voldoende aansluiting heeft bij het nationale beleid omtrent innovatie en verduurzaming.
- Het vijfde niveau zijn de internationale relaties en meer specifiek de vaak vergeten relaties met onze Duitse buren. Er liggen kansen voor samenwerking op gebied van innovatie en technologie, het hoger onderwijs, maar ook op gebied van cultuur en evenementen en energie. De ICE verbinding tussen Nederland en Duitsland, die Arnhem aan doet, draagt bij aan verdere versterking van de samenwerking tussen de stad Arnhem en de regio's Arnhem-Nijmegen en Noordrijn-Westfalen In Europese subsidieprogramma's worden

grensoverschrijdende Interreg projecten zoals Trolley 2.0 en E-bus 2020 uitgevoerd. Maar ook de Europese crisismaatregelen, de Europese Innovatieprogramma's en de investeringen in het kader van de Europese Green Deal bieden kansen voor de stad en regio.

1.1 Juist nu gezamenlijk aan een vitale economie werken

De economische ontwikkeling van Arnhem is van belang voor een dynamische, duurzame en leefbare stad. Het draagt bij aan een stad waar mensen graag wonen, werken en verblijven, waar bedrijven kansen zien en investeren en waar partners samen meerwaarde creëren die past bij de ambities van Arnhem.

Ondernemers, onderwijs, inwoners en de gemeente zetten er gezamenlijk op in dat Arnhem een economische sterke stad is en blijft. Een ondernemende stad waarin we werken aan behoud en groei van banen en bedrijvigheid. Een gastvrije stad waar ondernemers, inwoners, bezoekers en werknemers zich thuis voelen. Waar ruimte is om te ondernemen en om je talenten te ontwikkelen. Een stad waar we samenwerken aan de economie van morgen door onder meer de energietransitie te versnellen en nieuwe diensten voor bedrijven en inwoners te ontwikkelen. Dat betekent innovatie en creativiteit stimuleren bij uiteenlopende bedrijven en ondernemers op werklocaties die goed passen bij de activiteiten. Die variatie aan benodigde locaties op bedrijventerreinen, kantorenlocaties en in woonwijken en winkelgebieden biedt Arnhem nu al, maar daar moet onveranderd in geïnvesteerd worden. Daarbij hoort ook een optimale dienstverlening aan ondernemers in de stad zodat zij waar nodig gefaciliteerd worden in hun ontwikkeling.

Dat er beperkte mogelijkheden zijn voor nieuwe werklocaties in Arnhem is een economische uitdaging. Ruimte voor nieuwe werklocaties of kantoren in en nabij het centrum zijn schaars. En deze concurreren ook met de andere functies in de stad zoals wonen, cultuur en groen. De uitdaging is om deze verschillende functies te verenigen en een meerwaarde te creëren voor de stad. Daarnaast kan een deel van de oplossing ook worden gevonden in een goede samenwerking met de buurgemeenten aan de A12 en de A15, waar nog ruimte is voor nieuwe bedrijventerreinen.

Arnhem en Nijmegen vormen in de regio complementaire steden, die een gedeelde arbeidsmarkt kennen, eigen speerpunten hebben en beiden het belang van de bruisende binnenstad voor het vestigingsklimaat van de regio delen. Het is goed om te constateren dat in de afgelopen jaren de steden intensief samenwerken en elkaar aanvullen op kennisinstellingen en innovatieve bedrijvigheid in de *Health & Hightech, Energy,* maar ook in de culturele samenwerking 025.

Uit de ***Economische koers 2016***[ii] kan de visie voor de lange termijn ontwikkeling van de economie van Arnhem als volgt worden samengevat: *'een aantrekkelijk woon-, werk- en leefklimaat in de stad om maximale werkgelegenheid in Arnhem en de regio te creëren, waarbij iedereen zijn talenten benut'.* Met deze agenda zetten we met vele partners in de stad een

gerichte stap naar uitvoering van acties die de komende jaren de economische positie van Arnhem versterken en de daarmee de ontwikkeling van de stad.

1.2 Maatschappelijke uitdagingen van de stad

De agenda speelt in op maatschappelijke uitdagingen die in Arnhem spelen en de economische ontwikkeling van de stad die daarmee in verbinding staat. De grootste uitdaging waar Nederland en ook Arnhem voor staan is het behoud van werkgelegenheid en daarmee koopkracht voor de inwoners, ondernemers en draagvlak voor voorzieningen. Een krachtige arbeidsmarkt blijft dan ook gezien de huidige omstandigheden belangrijk. Verder kijkend:

- Arnhem groeit de komende jaren naar 170.000 inwoners
  - Dit neemt een behoorlijke verstedelijkingsopgave met zich mee en drukt op de bestaande ruimte. Deze groei vraagt om zorgvuldige afweging tussen kwalitatieve groei en de groene leefomgeving en leefbaarheid.
  - De vergrijzing binnen Arnhem is behoorlijk, wat een grotere zorgvraag meebrengt en verdere krapte op de arbeidsmarkt in de sector zorg en welzijn.
  - Verstedelijking in relatie tot werklocaties. Verstedelijking drukt op met name bedrijventerreinen, maar in de binnenstad biedt het mogelijkheden voor meer functiemenging en intensivering van ruimtegebruik en hoogstedelijke woonmilieus.

- Een krachtige arbeidsmarkt, oftewel een inzetbare en goed gekwalificeerde beroepsbevolking. In de Economisch Agenda is daarom een belangrijk plaats ingeruimd voor een krachtige aanpak van de Human Capital Agenda, met onder meer de volgende aspecten:
  - De afstand tot de arbeidsmarkt verkleinen voor mensen die nu niet werken.
  - Afgestudeerden en jongeren vasthouden in de stad en ondersteunen bij hun eerste stappen als startende ondernemer of werknemer.
  - De bestaande beroepsbevolking 'fit for the future' houden door deze tijdig op te leiden en mee te nemen in de vaardigheden die in veranderende digitale samenleving nodig zijn.
  - Het programma ‘Doorbraak naar Werk’ zal in de komende periode krachtig opgepakt moeten worden samen met ondernemers en onderwijsinstellingen.

- Verduurzamen van het vestigingsklimaat voor bewoners, bedrijven, bezoekers en studenten. Dit geeft, naast blijvend inzetten op een dynamisch en innovatief ondernemers- en startersklimaat, uitdagingen op de volgende onderdelen:
  - Energietransitie: onder andere op het door ontwikkelen en vernieuwen van nieuwe energieconcepten gebaseerd op bijvoorbeeld het gebruik van waterstof en batterijen.
  - Transitie naar een circulaire economie.
  - Klimaatadaptatie: werken aan een klimaatbestendige omgeving.
  - Gedragsverandering: onder andere het verbruik van energie en de mobiliteitsstromen te verminderen.

1.3 Naar een uitvoeringsgerichte economische agenda

De Economische Koers uit 2016 vormt het vertrekpunt voor de agenda. De gekozen koers is ook anno 2020 actueel. Er is echter ook geconstateerd door partners in de stad dat er behoefte is aan meer uitvoeringskracht en een gerichte Uitvoeringsagenda met prioritaire acties.

Daarmee sluit de agenda ook goed aan op de recente evaluatie van het Ondernemersfonds waarin de behoefte aan een economische agenda als een van de aanbevelingen is geformuleerd. De agenda dient dan ook bij te dragen aan betere invulling van projecten en initiatieven die door het fonds financieel worden ondersteund. Aansluitend daarop kan met de agenda ook gerichter ingezet worden op instrumenten en middelen van provincie, Rijk, en EU. Door concrete investeringen en acties te definiëren kan effectiever een beroep gedaan worden op middelen en cofinanciering van deze partijen.

Figuur 1.1 Van de een economische koers naar een agenda met focus en gezamenlijke uitvoering

Bron: BCI 2020

- De gezamenlijke Economische Agenda geeft lange termijn focus en biedt daarmee richting aan concrete projecten en investeringsopgaven.
- De Uitvoeringsagenda is dynamisch en meerjarig, wat wil zeggen dat deze jaarlijks aangepast kan worden aan de actuele ontwikkelingen en behoeften en een spreiding kent van de projecten over korte en langere termijn.
- De Economische Agenda en de Uitvoeringsagenda vergroten de organisatorische en financiële slagkracht, door onder andere een onderscheid te maken in projecten die betrekking hebben op investeringen in de fysieke ruimte (hardware), in kennis ontwikkeling en innovaties (software) en uitvoeringskracht en samenwerking (orgware).

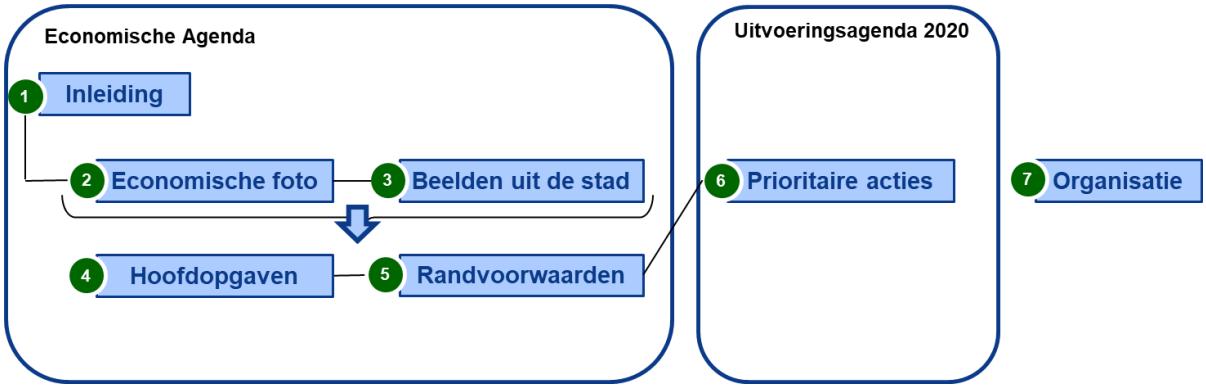
Inhoudelijk biedt de voorliggende Economische Agenda de benodigde focus voor het herstel en een langjarig duurzame en vitale economie. De focus is geconcentreerd op twee hoofdopgaven met krachtige potentie: ***energie*** en ***economisch aantrekkelijke stad***.

- Potenties voor een sterk energiecluster in termen van economische groei en in de bijdrage aan het oplossen van maatschappelijke opgaven.
- Het onderscheidend vermogen van Arnhem als aantrekkelijke stad binnen de groene metropool verder uitbouwen (zoals de economische variëteit, de iconen op het gebied van cultuur, sport en toerisme en de diversiteit aan woon- en werkmilieus).

Om het potentieel van de twee hoofdopgaven volledig te kunnen benutten moeten groeibepalende randvoorwaarden op orde zijn. De focus ligt in deze agenda op ***Human Capital***, toekomstbestendige ***werklocaties*** en het leggen van verschillende ***verbindingen***. Bij deze laatste draait het om ruimtelijke verbindingen tussen deelgebieden in de stad, infrastructurele verbinding in en rond de stad, maar ook een optimale dienstverlening aan inwoners en ondernemers. Juist in onzekere tijden, zowel economisch als sociaal, moet hier onverminderd op worden ingezet. Uiteraard zal in de Uitvoeringsagenda rekening worden gehouden met de recessie en zullen anticyclische investeringen worden geagendeerd, die juist nu moeten worden opgepakt.

1.4 Leeswijzer

De opbouw van het voorliggende rapportage is als volgt:

Hoofdstuk 2 Economische foto

De economie van Arnhem heeft in 2020 te maken met grote veranderingen vanwege de Corona-crisis. Deze zijn nu al voel- en zichtbaar in alle geledingen van de samenleving en zullen ook de komende jaren (economische) impact hebben en voor onzekerheid zorgen. Aan de hand van enkele cijfers en statistieken schetsen we een beeld van de huidige Arnhemse economie op hoofdlijnen.

In de definitieve versie van de Economische Agenda (zomer 2020) zullen de eerste cijfers van de economische effecten van de Corona crisis worden opgenomen. Deze zijn in april 2020 nog niet beschikbaar.

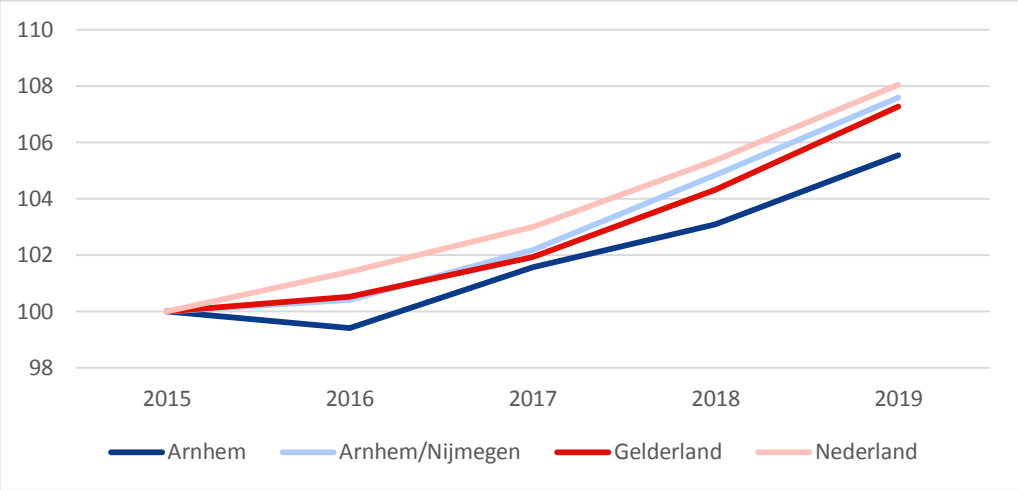
2.1 Tot voorkort economisch stabiel Arnhem, maar crisis leidt tot (economisch) onzekere tijden

De sociale en economische impact van de crisis is immens en treft ons allen, van zzp'ers, tot mkb-ondernemers en grootbedrijven. De impact is nu al voelbaar in een breed scala van sectoren zoals horeca, leisure en toerisme en zichtbaar in het straatbeeld in o.a. de binnenstad. Het Rijk probeert met een flink maatregelenpakket onze banen en inkomens te beschermen. Het pakket biedt landelijk, maandelijks voor miljarden euro's aan steun zodat dat bedrijven hun personeel kunnen doorbetalen, bieden zelfstandigen een overbrugging en maken via versoepelde belastingregelingen, compensatie en extra kredietmogelijkheden mogelijk, waardoor geld in de bedrijven blijft. Maar over enkele maanden zal de economie weer (langzamerhand) opstarten en de vraag is of alles weer als vanouds verder gaat, of dat de keerzijden van de globalisering van de economie ook tot andere invulling van ketens en diensten gaan leiden. Koplopers in diverse sectoren, groot en klein, zullen nieuwe kansen ontdekken en daar meer dan voorheen ook rekening gaan houden met impact van handelen op klimaat en omgeving.

Welke impact de crisis heeft op de Arnhemse economie is nog onduidelijk, maar dat het impact heeft en zal gaan hebben is zeker. Juist nu is het zaak om gezamenlijk de schouders eronder te zetten, één front te vormen en energie van alle ondernemers in de stad te bundelen om deze crisis het hoofd te bieden. Want in de eerste maanden van 2020 straalde de Arnhemse economie stabiliteit uit.

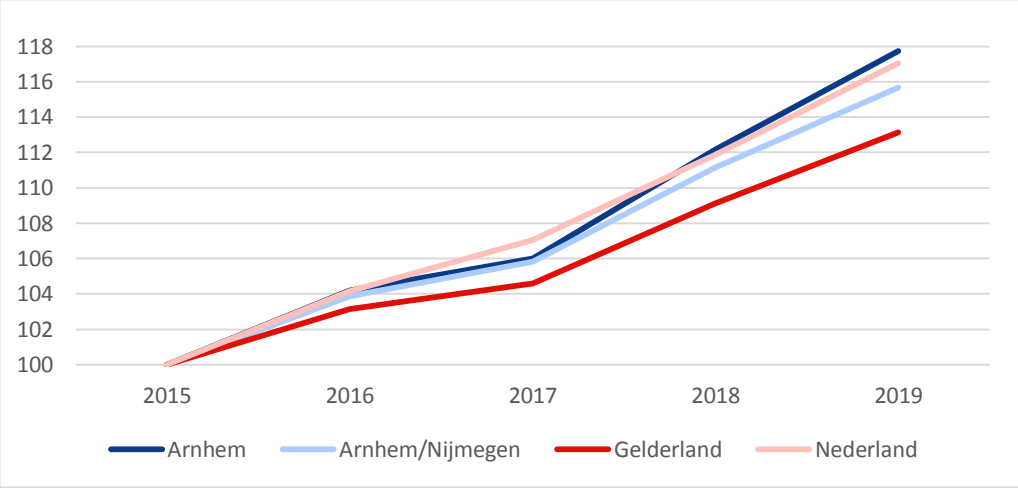
Het ***aantal banen in de stad is de afgelopen jaren flink gegroeid*** tot ruim 107.000 in 2019. De groei van het aantal banen ligt daarmee iets onder de regionale, provinciale en landelijke gemiddelden (zie figuur 2.1), mede omdat de groei ook voor een deel net buiten de stad terecht kwam. De stad kent met ruim 16.000 bedrijfsvestigingen in 2019 een bovengemiddelde groei van circa 18% t.o.v. 2015 (zie figuur 2.2). De gemiddelde ***groei in aantal bedrijven*** komt daarmee uit boven regionale en provinciale cijfers.

Figuur 2.1 Index ontwikkeling aantal banen (2015=100)

Bron: Lisa/PWE

Figuur 2.2 Index ontwikkeling aantal vestigingen (2015=100)

Bron: Lisa/PWE

Ook regionaal gezien is Arnhem een belangrijke stad om te werken, circa 29% van de werkgelegenheid in regio Arnhem-Nijmegen vindt plaats in de stad. Werkgelegenheid vindt plaats in een divers aantal sectoren met een sterke vertegenwoordiging in de zakelijke diensten (21%) en de gezondheids- en welzijnszorg (18%). Arnhem onderscheidt zich binnen de regio door enkele ***kenmerkende speerpunten*** (energie, gezondheid en sport, creatieve industrie en ontwerp, dynamische binnenstad en regionaal dienstencentrum). Deze speerpunten bieden ook de komende jaren potentie om de stad (economisch) verder te ontwikkelen. Verderop in dit hoofdstuk wordt verdere invulling gegeven aan de uitwerking van de speerpunten in de komende jaren.

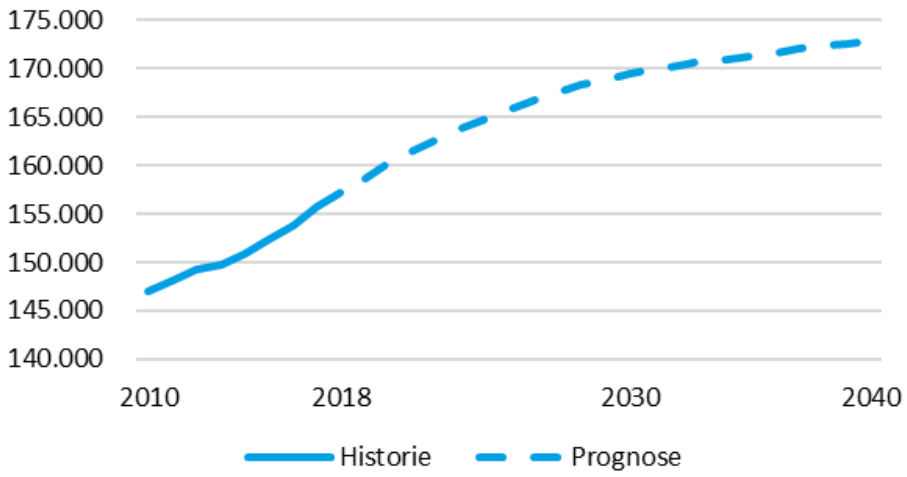
2.2 Bevolkingsgroei en samenstelling leidt tot opgaven voor woningbouw en behoud jongeren

Het aantal inwoners in Arnhem is afgelopen jaar gegroeid (tot ruim 159.000 in 2019) en zal naar verwachting ook blijven groeien. Volgens prognoses van de gemeente Arnhem telt de stad ruim 170.000 inwoners in 2040 (zie figuur 2.3), wat voornamelijk wordt veroorzaakt door een positief migratiesaldo. Deze bevolkingsgroei brengt een grote woningbouwopgave met zich mee, die als onderdeel van de regionale opgave, in de Woondeal met het Rijk de eerste investeringen kent.

Daarnaast kent de bevolkingsomvang een relatief grote groep ouderen wat een grotere zorgvraag meebrengt. De prognose in figuur 2.4 maakt inzichtelijk dat de bevolking van Arnhem vergrijst en ontgroent: naar verwachting neemt het aandeel 65+'ers fors toe, terwijl het aandeel jongeren afneemt. Dit legt extra druk op het behoud van jongeren en afgestudeerden om in Arnhem te blijven wonen en werken.

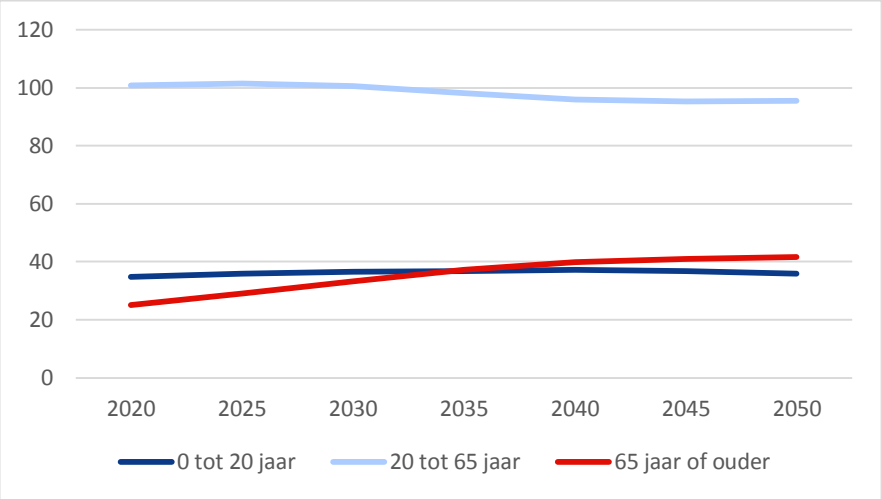
Wanneer naar het landelijk beeld wordt gekeken dan blijkt de Arnhem een relatief oude bevolking te hebben. Het ***aantal jongeren blijft achter*** in verhouding tot het landelijke gemiddelde en ligt ver achter bij de meeste G40 gemeenten. Om een aantrekkelijke stad met een vitale economie te zijn is aanwezigheid van jongeren essentieel: een groeiend aantal jongeren kan zorgen voor dynamiek, vernieuwingsgezindheid, innovatie en ondernemerschap. Een belangrijke opgave voor de stad om werk te maken van het ***behouden en aantrekken van*** jongeren door o.a. geschikte woonruimte.

Figuur 2.3 Prognoses inwoneraantal gemeente Arnhem

Bron: CBS/PBL

Figuur 2.4 Prognoses inwoneraantal gemeente Arnhem naar leeftijdsgroep (x 1000)

Bron: CBS

2.3 Grote sociale opgaven voor Arnhem

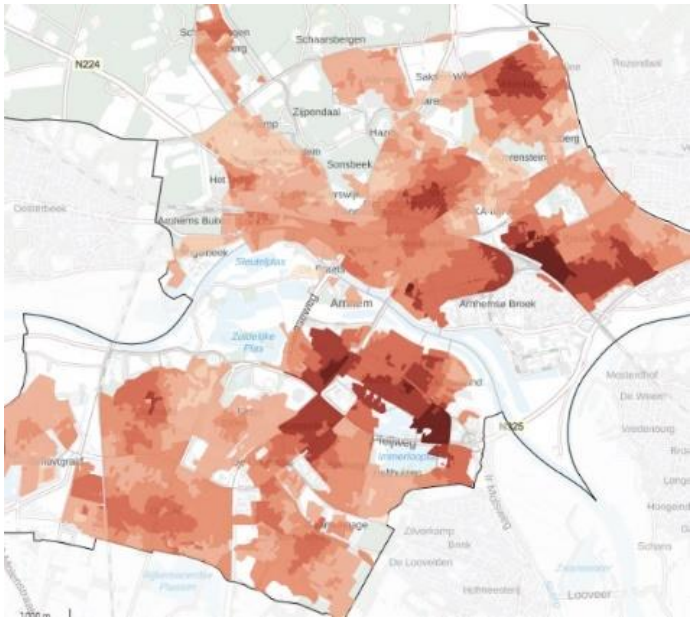
Op sociaal vlak staat Arnhem voor een aantal majeure opgaven op het gebied van arbeidsmarkt, werkloosheid, brede welvaart en (sociale) leefomgeving. Er is sprake van een arbeidsmarkt paradox. Enerzijds zijn er tekorten in sommigen onderdelen van de arbeidsmarkt (met praktisch en hoger opgeleiden), maar ook grote aantallen inwoners vinden het onveranderd moeilijk om een baan te vinden.

- Aandachtpunt voor Arnhem is de ***krapte op de arbeidsmarkt***, die blijven zichtbaar in de sectoren ICT, techniek, zorg & welzijn en bij herstel van de economie ook weer in de bouw, transport/logistiek en horeca/leisure. Er ligt een grote uitdaging voor Arnhem, maar ook zeker voor de regio om het arbeidsaanbod en werkgelegenheid dichter bij elkaar brengen. Nu, maar zeker ook voor de banen van de toekomst.
- De ***werkloosheid*** ligt op 1 januari 2019 met 4,3% hoger dan het gemiddelde van de regio Arnhem-Nijmegen (3,5%), de provincie Gelderland (3,0%) en Nederlandse (3,4%) gemiddelde. Ook qua arbeidsparticipatie (69,3% op 1 januari 2019) doet Arnhem het onder gemiddeld vergeleken met heel de regio (70,3%), Gelderland (70,9%) en Nederland (71,2%). Zeker is dat eind 2020 de werkloosheid landelijk, maar ook in de stad hoog zal zijn opgelopen door de Corona-crisis[1].
- De sociaal economische situatie wordt sinds enkele jaren door het Rijk en diverse regio's gemeten door middel van ***het brede welvaartsbegrip***. De regio Arnhem-Nijmegen scoort daarin redelijk goed, maar Arnhem blijft net iets achter op het landelijke gemiddelde door lage scores op gezondheid, veiligheid, inkomen en arbeid. De regio compenseert dit door hogere scores op o.a. welzijn, sociale contacten en balans tussen werk en privé.
- Wat betreft ***sociale leefomgeving*** zijn er verschillen tussen wijken en buurten, bijvoorbeeld als het gaat om inwoners die beperkingen ervaren op het gebied van sociaal contact

[1] Medio juni worden deze cijfers geactualiseerd, naar verwachting zijn dan de meest recente cijfers bij het UWV beschikbaar.

(zie figuur 2.5). Wijken zoals Malburgen Oost Zuid, Malburgen West, Kronenburg, Geitenkamp, Presikhaaf-West, Arnhems Broek en Klarendal scoren minder goed op leefbaarheidsindicatoren.

Figuur 2.5 Procentuele schatting mogelijke beperking sociaal contact

Bron: Woonzorgwijzer, 2020

2.4 Economische speerpunten met voldoende ontwikkelpotentieel en groeikracht

Arnhem onderscheidt zich binnen de regio door enkele ***kenmerkende speerpunten*** die ook voor de komende jaren voldoende ontwikkelpotentieel herbergen om de stad (economisch) verder te ontwikkelen.

- ***Energy:*** Arnhem is van oorsprong een energiestad vanwege haar rijke historie in de publieke elektriciteitsvoorziening en het veelvoud energiebedrijven variërend van hoofdkantoren en grote vestigingen tot een rijk aanbod aan startups in de energiebranche. Met Arnhems Buiten, Industriepark Kleefse Waard (IPKW) en Van Hall Larenstein/HAN kent de stad drie broedplaatsen voor ontwikkelingen op het gebied van energie toepassingen en innovaties van de toekomst.
- ***Bruisende binnenstad:*** Als centrum van de stad vormt de binnenstad het kloppend hart van Arnhem. De binnenstad heeft zich de afgelopen jaren goed ontwikkeld, zo blijkt onder andere uit de stijging van het aantal bezoekers per week (van 328.000 in 2018 naar 344.000 in 2019). Met deze groei van 5% ligt Arnhem boven het landelijke gemiddelde. Hoofdfuncties uit het verleden (zoals de winkelfunctie) veranderen door allerlei ontwikkelingen en trends, waardoor de binnenstad niet alleen een plek is om zaken te kopen. De

binnenstad ondergaat een transformatie van 'place to buy' naar 'place to be'. De binnenstad vormt steeds meer de ‘huiskamer’ van de stad en regio is daardoor een belangrijke verblijfs- en ontmoetingsplek. De binnenstad is daarnaast een belangrijke werklocatie van Arnhem: de diversiteit van bedrijven en functies zoals kunst, cultuur, horeca, retail en creatieve diensten en zakelijke diensten (kantoren) maakt de binnenstad tot een unieke locatie binnen Arnhem. Een plek waar wonen, werken en verblijven hand in hand gaan en ook nog voldoende kansen bieden voor nieuwe investeringen (bijv. oostzijde van het centrum). Niet voor niets staat de Arnhemse binnenstad de laatste jaren hoog in de top van aantrekkelijke binnensteden.

- ***Creatieve industrie en ontwerp:*** Arnhem kent een brede creatieve sector variërend van kunst, cultuur en mode tot creatieve (maak)industrie en innovaties in cros-sectorale verbindingen. Het Modekwartier huisvest tientallen winkels en bedrijfsruimten op het gebied van mode en design en heeft een aantrekkende werking op winkelend publiek. De meer creatieve en innovatieve bedrijvigheid huisvest zich op Coehoorn, dat een broedplaats vormt voor starters in het creatieve milieu. Met ArtEZ huisvest Arnhem eveneens een hogeschool voor de kunsten.
- **Regionaal dienstencentrum*:*** *grote bron van werkgelegenheid in de stad wordt gevormd door* dienstensectoren. De twee grootste zijn de zakelijke diensten er overheidsdiensten, verantwoordelijk voor respectievelijk 18% en 10% van de Arnhemse werkgelegenheid. De aanwezigheid van zowel de sectoren juridisch en accountancy als ingenieurs- en adviesbureaus zorgen voor een sterke mix aan zakelijk diensten in de stad. Daarnaast huisvest het Bestuurskwartier diverse overheidsdiensten van provincie, gemeente, politie en openbaar ministerie.
- ***Gezondheid en sport:*** De sector gezondheids- en welzijnszorg kent met ruim 19.000 banen (circa 18% van het totaal aantal banen) een belangrijke positie binnen de Arnhemse economie. Mede vanwege het toenemend aantal ouderen zal de gezondheids- en welzijnssector op termijn een nog belangrijkere positie gaan innemen en vragen om meer banen. Aandachtspunt in de zorgsector vormt de toenemende krapte op de arbeidsmark. Ook sport vormt een belangrijk onderdeel van de stad Arnhem: met Papendal/NOC-NSF en Vitesse/Gelredome huisvest Arnhem twee symbolen op sportief gebied waar omheen diverse grote sportevenementen worden georganiseerd.

2.5 Kwaliteit vestigingsklimaat van belang voor hele stad

Het vestigingsklimaat van Arnhem speelt een belangrijke rol in de mate waarin de stad aantrekkelijk is om zich te vestigen en te verblijven als bedrijf, inwoner, bezoeker en studenten. Voor bedrijven en (onderwijs)instellingen spelen factoren mee als kwaliteit van (werk)locaties, infrastructuur, opleidingsniveau van de beroepsbevolking en het leefklimaat voor werknemers. Het creëren van een aantrekkelijk vestigingsklimaat vraagt niet alleen om geschikte vestigingsmilieus voor bedrijven en instellingen, maar ook om aantrekkelijke woon- en verblijfmilieus voor bewoners, jong talent en bezoekers. In essentie gaat het om de kwaliteit van Arnhem als stad om te wonen, te werken en te verblijven.

Het vestigingsklimaat voor bedrijven wordt voor een groot deel bepaald door de ***kwaliteit van werklocaties***. Dit zijn immers dé vestigingslocaties waar Arnhemse bedrijvigheid en ondernemers zich huisvesten. Het blijft daarom belangrijk om te investeren in werklocaties en deze toekomstbestendig te maken en te behouden. De huidige mix aan werklocaties is op orde, maar kent een aantal uitdagingen:

- Op ***bedrijventerreinen*** is nog beperkt ruimte voor groei. Voor de stad is het van belang om het huidige aanbod van bedrijventerreinen te behouden en niet te veel 'verkleuren' naar woningbouw of andere functies. Op de bestaande terreinen zal in de komende jaren wel fors geïnvesteerd moeten worden in herontwikkeling en verduurzaming. Hiervoor moeten privaat/publieke samenwerkingsverbanden worden opgezet. Nieuwe ruimte voor bedrijventerreinen zal in de regiogemeenten gevonden kunnen worden.
- Het havengebied *'**Nieuwe Haven**'* biedt nog te ontginnen ontwikkelpotentieel voor Arnhem en de regio. Er wordt voor gekozen de haven als aanjager en vestigingslocatie voor onder meer de circulaire economie en aan vaarwater gebonden bedrijven te reserveren (scheepswerven, rederijen). De vraag is of dit segmenten zijn die tot een redelijk snelle uitgifte van de haven leiden. Dat moet in de komende jaren blijken.
- Het opnamevolume van ***kantoren*** in Arnhem kent de afgelopen jaren een positieve ontwikkeling. De toegenomen populariteit van Arnhem als kantorenstad maakt dit tot een van de best presenterende gemeenten buiten de Randstad. Hoewel de seinen in de Gelderse hoofdstad op groen staan, ontstaat er op centrumlocatie (Arnhem Centraal) al een tekort aan kwalitatieve kantoorruimte. Daarbij ligt een uitdaging in het toevoegen van extra kantoren in de Stationsomgeving en zullen marktpartijen samen met de gemeente onveranderd aandacht moeten besteden aan het 'op orde houden' van andere belangrijke kantorenlocaties zoals Velperpoort/Velperweg, IJsseloord II en de Gelderse Poort.
- Om de ***(binnen)stad*** bruisend en aantrekkelijke te houden zijn investeringen nodig in o.a. openbare ruimte en cultuur, maar ook in het versterken van verbindingen met de omliggende gebieden (zoals Steenstraat, Modekwartier, De Rijn, Meinerswijk en Museum Arnhem). De uitdaging is om deze forse investeringen in gebiedsontwikkeling samen met marktpartijen, Rijk en provincie en gemeente op te pakken.

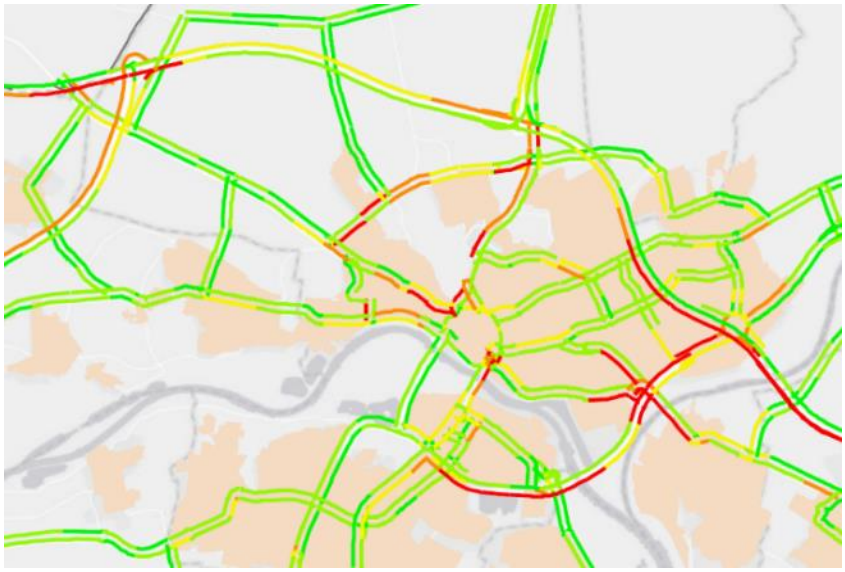
Ook de **infrastructuur en bereikbaarheid** van Arnhem vormt een belangrijke voorwaarde voor een economisch aantrekkelijke stad. Het gaat daarbij zowel om de interne als externe bereikbaarheid van Arnhem. De hoofdwegen rondom Arnhem en de spoorverbindingen zijn belangrijk voor de externe bereikbaarheid. De hoofwegen leiden inkomende en uitgaande pendel van en naar regiogemeenten (23%) en andere gebieden (31%) de stad in en uit, maar zijn ook van belang voor de pendel binnen de stad (46%). De spoorverbindingen zorgen ervoor dat reizigers de stad kunnen bereiken via de 4 treinstations. Voor de interne bereikbaarheid gaat het om een samenhangend systeem van onderliggend wegennet, OV, en fietspaden.

- ***De externe bereikbaarheid*** van Arnhem en de hoofdwegen rondom Arnhem vragen om aandacht. De vertragingstijd loopt op het regionale netwerk op tussen de 10 en 15 minuten in de ochtendspits, op de A12 in westelijke richting en op de A50 in zuidelijke richting (zie figuur 2.6). Ook gaat op het hoofdwegen rondom Arnhem de komende jaren veel gebeuren, dit heeft impact op de bereikbaarheid van de stad. Maar alle noodzakelijke investeringen staan op de nationale uitvoeringsagenda (MIRT). Hoog op de nationale en

regionale agenda staat de ICE verbinding tussen Amsterdam en Frankfurt, die na de nodige investeringen Arnhem gaat aandoen. Deze verbinding versterkt de externe bereikbaarheid enorm.

- ***De interne bereikbaarheid*** van de stad Arnhem kent enkele knelpunten met kans op files/vertraging op delen van de Amsterdamseweg, Apeldoornseweg, de John Frostbrug en de Westervoortsedijk en Zevenaarseweg nabij de N325. Ook op de Schelmseweg ontstaat regelmatig vertraging. Aandachtspunt bij nieuwe ontwikkelingen in de stad (bijvoorbeeld bij werklocaties) is hoe fiets- en ov-gebruik gestimuleerd wordt.

Figuur 2.6 Gemiddelde reistijd in de spits t.o.v. freeflow reistijd

Bron: Doorstromingsanalyse Arnhem-Nijmegen (29-05-2019)

Een aantrekkelijk vestigingsklimaat voor bedrijven wordt mede beïnvloed door de aantrekkelijkheid van de ***stad om te wonen en te verblijven*** voor potentiele werknemers. De aantrekkelijkheid van Arnhem om te wonen en te verblijven hangt samen met de kwaliteit van de omgeving/regio als groene metropool, het voorzieningen aanbod in o.a. de binnenstad, maar ook het aanbod van toeristische attracties.

- Arnhem is een culturele stad met een gevarieerd aanbod van instellingen (Musis, Stadstheater, Museum Arnhem, Gelredome, etc.) en (Rijks)gezelschappen (zoals Introdans, het Gelders Orkest);
- De stad heeft in de afgelopen decennia een reputatie opgebouwd in het kader van Herdenking van de Vrijheid (Airborne) dat op een breed draagvlak van de inwoners en vele mensen uit binnen- en buitenland kan rekenen. Het bepaalt daarnaast in sterke mate de identiteit van Arnhem en de Arnhemmer en zorgt voor saamhorigheid en een verbindende factor.
- De stad wordt omgeven door uiterwaarden en groen in de omgeving (Veluwe, Parken en Kastelen en landschappen, Gelders Arcadië, Park Lingezegen).
- Arnhem maakt onderdeel uit van de groene metropoolregio (Arnhem-Nijmegen-FoodValley). De groene metropool was tussen 2008 en 2018 een van de sterkst groeiende gebie-

den (qua inwonertal) na de Randstad, mede vanwege haar aantrekkingskracht op nieuwkomers van buiten de regio. Steden in de regio scoren hoog op woonaantrekkelijkheid en blijven andere metropoolgebieden zoals Rotterdam, Den Haag en Eindhoven daarmee ver voor.
- Daarnaast huisvest de stad met het Nederlands openluchtmuseum en dierentuin Burgers' Zoo twee grote (dag)attracties met een flink aantal bezoekers, respectievelijk circa 560.000 en 1.129.234 per jaar.

Samengevat geeft de economische foto de situatie weer dat Arnhem het tot voor kort economisch gezien redelijk heeft gedaan, dat de recessie ook in Arnhem hard zal aankomen (vooral bij inwoners in aandachtswijken), maar ook dat Arnhem voldoende sterke (economische) speerpunten en een gevarieerd vestigingsklimaat bezit om sterk uit de crisis te komen.

In onderstaand figuur zijn de belangrijkste resultaten van de economische foto samengevat, met ook een indicatie wat goed gaat (groen), wat gemiddeld is (regio en nationaal) en wat echte knelpunten of bedreigingen zijn (rood).

Economische foto
Werkgelegenheid en bevolkingsontwikkeling
• Het aantal banen in de stad is de afgelopen jaren flink gegroeid. Tot ruim 107.000 in 2019. Arnhem vervult een belangrijke regionale werkgelegenheidsfunctie
• De groei in het aantal banen ligt in Arnhem iets onder het regionale, provinciale en landelijke gemiddelde, mede omdat de groei ook heeft plaatsgevonden in enkele buurgemeenten, omdat daar wel de ruimte aanwezig is op bedrijventerreinen
• Het aantal werklozen zal in 2020 sterk toenemen als gevolg van de Corona crisis, in vrijwel alle sectoren
• Een aantal wijken met sociaal-economische problemen die daardoor laag scoren op onderzoeken rond welzijn en welvaart
• Het aantal inwoners van Arnhem groeit de komende periode door. Naar verwachting telt Arnhem in 2040 ruim 170.000 inwoners, vooral door een positief migratiesaldo(en met name ouderen).
• Er is een forse woningbouwopgave die door het Rijk en de provincie worden erkend in de: Regionale Woondeal
De economische speerpunten
• De economische speerpunten van Arnhem zorgen ervoor dat de stad over voldoende ontwikkelpotentieel en groeikracht beschikt tijdens en vooral na de crisis. Sommige sectoren groeien ook in de crisis (groen), andere worden geraakt door de crisis, maar herstellen snel (oranje) andere hebben langere herstelperiode nodig (rood)
– Arnhem is van oorsprong een energiestad door de aanwezigheid van topspelers in de energiesector, kennisinstellingen en broedplaatsen in de stad
– De binnenstad is het kloppend hart van Arnhem. Het aantal bezoekers steeg in de afgelopen jaren, maar 2020 is een absoluut dieptepunt door de coronacrisis en vraagt ook in 2021 nog om tijd van herstel.
– Toerisme en leisure zullen na de corona crisis weer gaan groeien met iconen zoals Burgers Zoo, het Nationaal Openlucht Museum, de nabijheid van de Veluwe en een zich verder ontwikkelend programma rond Herdenking van de Vrijheid.

Economische foto

- De creatieve industrie (mode en design) in Arnhem is sterk vertegenwoordigd en nationaal bekend en biedt grote mogelijkheden voor innovaties in andere sectoren via cross-sectorale verbindingen (zoals energie, bouw, etc.)
- De dienstensectoren zijn een grote werkgever in Arnhem. Zakelijke diensten en de overheid zijn verantwoordelijk voor respectievelijk 18% en 10% van de werkgelegenheid. De stad kenmerkt zich tevens door een omvangrijke juridische sector (o.a. Openbaar Ministerie en veel juridische adviesbureaus) en vele ingenieurs- en overige adviesbureaus.
- De gezondheids- en welzijnszorg kent met ruim 19.000 banen een belangrijke positie in de Arnhemse economie. Deze sector zal verder groeien onder andere door een toenemende aantal ouderen in de stad.
- Tot slot kent Arnhem met Papendal en Gelredome/Vitesse belangrijke iconen voor topsport.

- Het ***vestigingsklimaat*** voor bedrijven wordt voor een groot deel bepaald door de kwaliteit van werklocaties.
  - Nieuwe ruimte op bedrijventerreinen is schaars in Arnhem. Er is in de stad geen ruimte om nieuwe locaties te ontwikkelen Voor de toekomstige groei van bedrijven in de stad moet het accent worden gelegd op herontwikkelen en verduurzamen van oudere terreinen.
  - De Nieuwe Haven biedt de gemeente, maar ook de regio ontwikkelpotentieel als unieke vestigingslocatie voorcirculaire economie en watergebonden bedrijven.
  - De Stationsomgeving is een nationale toplocatie voor nieuwe kantoren. Het is de uitdaging om hier extra volume toe te voegen, maar ook om kantoren locaties in andere gebieden in de stad (zoals Velperweg, IJsseloord II, Gelderse Poort) op orde te houden.
  - De nationale en internationale bereikbaarheid van Arnhem is met de investeringen in het hoofdwegennet, met Arnhem CS (met ICE halte) en met de vaarwegen op orde.
  - Er zijn veel organisaties actief die een belangrijke rol spelen bij de Economische Agenda, er is sprake van versnippering en onvoldoende uitvoeringskracht.

Groene metropool, Stad in een dynamische regio

- De aantrekkelijkheid van Arnhem om te wonen en te verblijven hangt samen met de kwaliteit van de omgeving/regio als ***Groene Metropool***. De stedelijke gebieden Arnhem, Nijmegen en Ede/Wageningen kennen daarbij hun eigen specialisaties. Het totaalproduct als regio (metropool) is door het groene karakter en de economische specialisaties onderscheidend ten opzichte van andere regio's in Nederland.
- Energie en circulaire economie zijn thema's waar de regio goed aansluit op de grote programma's die in Nordrhein-Westfalen zijn ontwikkeld.

Hoofdstuk 3 Beelden uit de stad

In het kader van het opstellen van de Economisch Agenda van de Stad zijn vijftien personen geïnterviewd, heeft er een bijeenkomst met dertig vertegenwoordigers van ondernemersverenigingen plaatsgevonden en is er een overleg geweest met het Platform Binnenstad Arnhem (PBA). Uit die gesprekken en sessies kwam een eenduidig beeld naar voren. De beelden uit de stad sluiten overigens naadloos aan bij de Economische foto van de Stad. Hieronder volgt een korte beschrijving van de daarbij geschetste beelden en accenten.

De reacties van ondernemers en andere stakeholders kunnen worden gerangschikt aan de hand van vier thema's:
1 De economische uitgangspositie.
2 De twee hoofdopgaven.
3 Meer samenhang in deelgebieden.
4 Vergroten van de uitvoeringskracht.

De vier thema's:

Ad 1 Over de economische uitgangspositie zijn de volgende opmerkingen gemaakt:

- Er is te weinig dynamiek in de stad geweest in vergelijking met andere middelgrote steden zoals Nijmegen en Zwolle. Daar is meer gebouwd en geïnvesteerd is de opinie, zonder dat de stelling met cijfers onderbouwd is. Het is een gevoel dat Arnhem onvoldoende aan de weg timmert, misschien wel omdat het tot voor kort in grote delen van de stad goed ging.
- Er is regelmatig gewezen op de wijken waar het sociaal economisch minder gaat.
- Er moet in de Economische Agenda voldoende oog zijn voor alle deelgebieden van de stad, dus ook voor de deelgebieden in Arnhem-Zuid.
- Er wordt wel gewezen op de sociaal economische problematiek en de rol van werkgelegenheid daarin, maar het is moeilijk gebleken om de Human Capital Agenda met partners concreet in te vullen.
- De stakeholders herkennen zich in de vijf economische speerpunten zoals die uit het vorige hoofdstuk naar voren zijn gekomen (energie, creatief en design, bestuurscentrum, regionaal (zakelijk) dienstencentrum en toerisme/leisure). Met name rond het speerpunt toerisme zijn diverse suggesties gedaan. Toerisme wordt vooral als middel gepositioneerd voor economische en maatschappelijke ontwikkelingen en doelen[iii]. Het toerisme in Arnhem kan verder tot ontwikkeling komen door de twee grote dag attracties (Burgers' Zoo en Nationaal Openlucht Museum) meer ontwikkelruimte te geven, door het Herdenkingstoerisme ook naast de Airborne week verder uit te werken en door de verbindingen met de Veluwe vanuit Arnhem en vice versa te versterken. Het zou mogelijk moeten zijn om vanuit de binnenstad te voet en met de fiets gemakkelijk het zuidelijk deel van de Veluwe te bereiken. Dat vraagt onder meer om een verbinding vanuit de stad over de A12 naar de Veluwe.

- Bij het versterken van de overige speerpunten is in de discussies het accent gelegd op het vestigingsklimaat. Er is gepleit voor het ontwikkelen van kantoren in de nabijheid van CS, het goed volgen en op orde houden van de kantorenlocaties langs de Velperweg, op IJsseloord II en de Gelderse Poort. Daarnaast is gepleit om de herontwikkeling van verouderde locaties in de komende jaren krachtig op te pakken en duurzaamheid te versnellen, maar ook om met een helder strategie en aanpak te komen voor het havengebied van Arnhem.

Ad 2. Er zijn twee hoofdopgaven als gezamenlijke conclusie naar voren gekomen:

- Het beeld wordt gedeeld dat het thema ***Energy*** iets is waar Arnhem zich mee kan positioneren, internationaal en nationaal. Het is tevens een thema dat complementair is aan het thema van Nijmegen (Health & Tech). Arnhem heeft met bedrijven op het IPKW en Arnhems Buiten echt iets te bieden. Het is van belang om daar omheen een langjarige innovatieprogramma's te bouwen met kennisinstellingen vanuit de regio en van elders, maar ook om nieuwe bedrijven een kans te geven zich in het ecosysteem van Arnhem zich snel te ontwikkelen.
- Het andere centrale thema is de ***economisch aantrekkelijke stad*** om als bedrijven gevestigd te zijn, om te wonen, om als (dag)toerist te bezoeken en om als jong talent en jong gezin tot verdere ontplooiing te komen. De economisch aantrekkelijke stad heeft met meerdere zaken te maken: een bruisende binnenstad; goede verbindingen van de binnenstad met omliggende gebieden; investeren in het aantrekkelijker worden voor toeristen; investeren in werklocaties verspreid over de stad; investeren in gevarieerde woonmilieus (ook voor jongeren). Deze punten worden hierna uitgewerkt.

Ad 3. Meer verbindingen leggen tussen deelgebieden in de stad via infrastructuur, inrichting van de openbare ruimte en investeringen in vastgoed.

- De investeringen in de binnenstad en de verbindingen met de omliggende deelgebieden van de stad zullen fors zijn, maar moeten toch in de komende jaren opgepakt moeten worden. Een bruisende binnenstad is van cruciaal belang voor de stad en regio. Voorbeelden die werden gegeven zijn de verbinding van CS naar de Korenmarkt, de investeringen in het Bestuurskwartier en omgeving (incl. Cobercoterrein), de verbinding van de Blauwe Golven naar Museum Arnhem, de verbinding van de binnenstad met het Modekwartier, meer wonen in de binnenstad door opvullen van enkele 'gaten' in de binnenstad. Ook kan de binnenstad programmatisch sterker worden verbonden. Denk dan aan het verbinden van de warenmarkt aan de Binnenstad.
- Er is ook regelmatig een pleidooi gehouden door meer aandacht te besteden aan Arnhem Zuid. Naast de herontwikkeling van bedrijvenlocaties en kantorenlocaties is ook gepleit voor het stimuleren van de wijkeconomie in enkele deelgebieden onder meer door het ontwikkelen van kleinschalige bedrijfsruimte. Maar het gaat ook om nieuwe vormen van mix van wonen en werken in te vullen zowel in de nieuwe als de oude wijken. Maar ook hoe kan de transitie van het gas af bijv. ook leiden tot werk in die wijken.

Ad 4. Het vergroten van de uitvoeringskracht is van groot belang om de Economische Agenda van de Stad ook echt tot een succes te maken. Daarvoor zijn de volgende suggesties gedaan:

- Alle partijen geven aan dat in de Economische Agenda focus aangebracht moet worden in zowel de centrale thema's als in het aantal acties. Daarbij wordt vaak genoemd dat een het eenduidige 'verhaal' van Arnhem ontbreekt. De trots van Arnhem en het DNA van Arnhem dat mede wordt bepaald door de wederopbouw na de Tweede Wereldoorlog en Arnhem als historische energiestad komt in dergelijk verhaal terug. Een dergelijk verhaal is het uitgangspunt van Citymarketing en gaat een bijdrage leveren aan het voor het voetlicht brengen van Arnhem als aantrekkelijke (vestiging)stad.
- Vele organisaties, ondernemers en andere stakeholders zijn actief betrokken bij de ontwikkeling van de stad. Dit leidt echter tot versnippering van menskracht en inzet in middelen. Er is meer dan voldoende betrokkenheid, maar waarbij ook geconstateerd is dat er vele organisaties naast elkaar bestaan en er daardoor onvoldoende uitvoeringskracht is om samen de juiste keuzes te maken en om tot grotere initiatieven en projecten te komen.
- Illustratief daarvoor is dat het Ondernemersfonds onvoldoende aanvragen krijgt, en het accent van de binnengekomen aanvragen vooral op evenementen in de (binnen)stad ligt. In de recente evaluatie van het Ondernemersfonds[iv] is daarom ook om een krachtige Economische Agenda gevraagd, daarmee kunnen bestedingen meer ingekaderd worden naar kernwaarden, thema's en doelgroepen. Hierdoor wordt het mogelijk een efficiënter programma te ontwikkelen.
- Om ambities waar te maken zijn ook voldoende middelen nodig om tot concrete uitvoering te komen. Daarvoor zijn de volgende suggesties gedaan, die neer komen op het bundelen van diverse beschikbare middelen:
  - Het Ondernemersfonds kan wellicht in de komende jaren nog worden vergroot door verhoging van de opslag en/of worden aangevuld met enkele Bedrijven Investerings-Zones voor specifieke gebiedsopgaven.
  - Verschillende organisaties kunnen meer samenwerken, middelen en uitvoeringskracht bundelen en gezamenlijk een backoffice inrichten.
  - Wanneer economie binnen het gemeentelijk beleid als belangrijk element van de andere beleidsvelden wordt gezien, kunnen er ook gemeentelijke middelen gebundeld worden ingezet. Daarbij is gewezen op investeringen in openbare ruimte en publieke werken, de grotere samenhang tussen economisch en sociaal beleid, verstandige keuzes van wonen en werken en voorzieningen in de Omgevingsvisie van Arnhem.
  - Extra middelen zijn ook te genereren door (meer) gebruik te maken van middelen die de regio Arnhem-Nijmegen, Provincie Gelderland, het Rijk en de EU beschikbaar stellen voor innovatie, toekomstbestendige werklocaties en gebiedsontwikkelingen.
- Er is ook de suggestie gedaan om de Economische Agenda te laten begeleiden in de komende jaren door een Klankbordgroep waarin ondernemers, de gemeente, de kennisinstellingen vertegenwoordigd zijn. De huidige economische situatie vereist dat 'we er met zijn allen bovenop zitten'. Daarvoor zijn ook suggesties gedaan m.b.t. het monitoren van de agenda. De acties moeten daadwerkelijk bijdragen aan economische en maatschappelijke doelstellingen en de impact daarop moet worden gepresenteerd. Dit kan door het opstellen van enkele kritische prestatie indicatoren die in een soort barometer/ dashboard de impact weergeven.

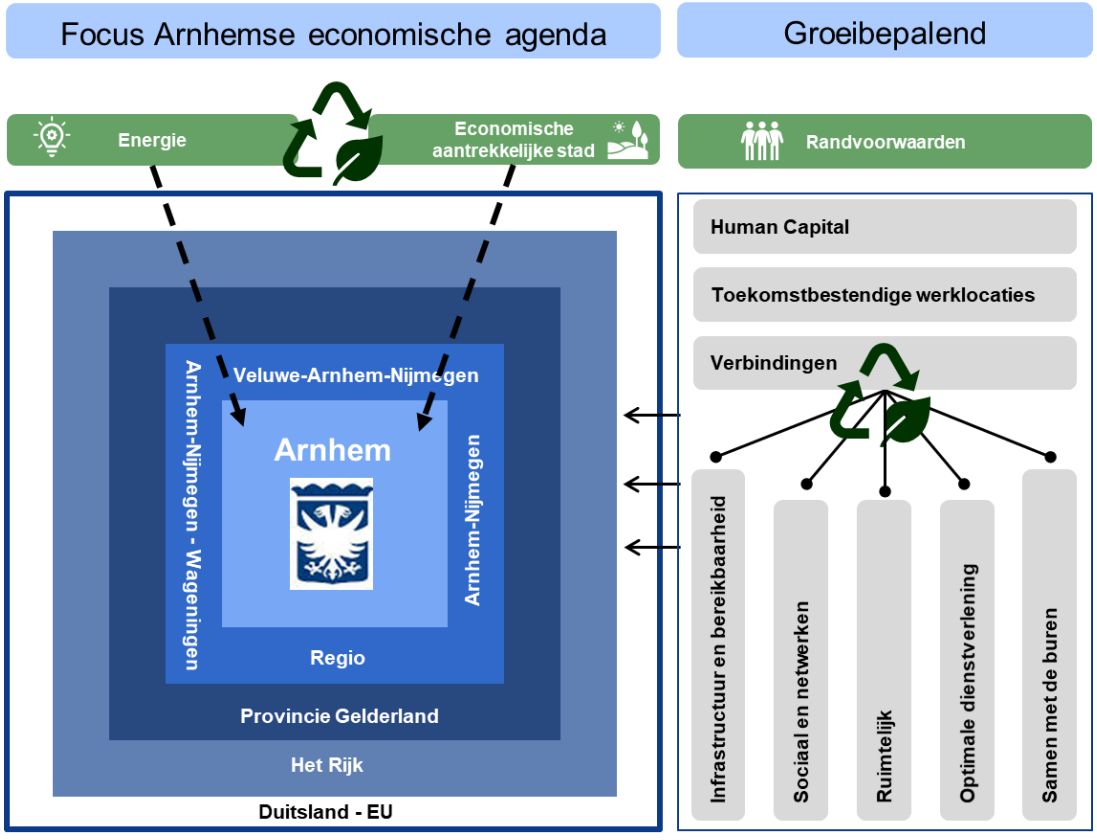
Tussenconclusie: Samen aan de slag met de Economische Agenda

Tot voorkort ging het economisch gezien redelijk goed met Arnhem. De werkgelegenheid is weliswaar gegroeid, maar minder dan in andere vergelijkbare steden. Ook Arnhem zal in de komende jaren geraakt worden door de (wereldwijde) recessie als gevolg van het Corona virus en de veranderingen in handelsstromen.

De verwachte groei van het aantal inwoners is een basis voor economische groei en direct tot een urgente woningbouwopgave. Vergrijzing en daling in het aantal jongeren vormt daarbij een belangrijk een aandachtpunt. Een vitale economische stad heeft ook jong talent nodig en met enkele speerpunten liggen daar ook goede aanknopingspunten (energy, creatieve industrie, nieuwe zakelijke diensten, toerisme en cultuur).

De gemeente kan op vele manieren de economie stimuleren. Het is belangrijk om daarin focus te leggen door zich te richten op twee hoofdopgaven: ***energy als aanjager van innovatie*** en ***economisch aantrekkelijke stad als koepel voor de groeibepalende randvoorwaarden***. Dit varieert van investeringen in de human capital agenda, tot investeringen in werklocaties en fysieke en sociale verbindingen). Uiteraard staat in de komende maanden de aandacht voor een duidelijke en effectieve dienstverlening aan bedrijven en inwoners centraal. Juist daarom is het maken van een Economische agenda op dit moment cruciaal. Zie de volgende figuur:

Figuur 3.1 Focus op hoofdopgaven en groeibepalende randvoorwaarden

Bron: BCI 2020

In de sessies met vele partners in de stad is duidelijk naar voren gekomen dat het economisch beleid een cruciale plaats moet innemen in het totale gemeentelijke beleid, zeker in de economische recessie waarin we nu verkeren. In Bijlage 2 is een overzicht gegeven hoe economie doorwerkt in de vele andere beleidsvelden van de gemeente. Zoals enkele stakeholders het hebben verwoord ‘economie is niet iets alleen van de portefeuillehouder Economische Zaken, maar zal ook een belangrijke afweging moeten zijn in andere beleidsvelden’.

Hoofdstuk 4 De Hoofdopgaven

Energieke en economisch aantrekkelijke stad

Uit de gesprekken met partners in de stad is duidelijk gevraagd om te kiezen voor enkele herkenbare thema's: ***energie*** en ***economisch aantrekkelijke stad***. De keuze voor deze hoofdopgaven sluiten naadloos aan bij de economische ontwikkelingen in de stad en regio.

Met ***Energie*** kan Arnhem zich als innovatieve en duurzame stad in Nederland en internationaal positioneren. Er is een netwerk van bedrijven en kennisinstellingen dat daarvoor de basis legt. Arnhem wil op termijn een klimaat neutrale en duurzame stad zijn en zet daarom vol in op de energietransitie. Die energietransitie is een vliegwiel voor verdere innovaties, nieuwe bedrijvigheid en extra werkgelegenheid. Het programma New energy made in Arnhem (NemiA 2020-2030)[v] biedt de strategie om de doelen op energietransitie te behalen en kan worden versterkt door de inzet op de economische opgaven. Daarbij is energie ook een metafoor voor de ontwikkeling van de stad sinds het eind van de Tweede Wereldoorlog. De schouders werden onder wederopbouw gezet, tot de stad die Arnhem nu is, waar de energie van inwoners en ondernemers voelbaar is. Kortom, een ***energieke stad***.

De ***economisch aantrekkelijke stad*** geeft uiting aan de economische variëteit in de stad (meerdere economische speerpunten), de iconen op het gebied van cultuur, sport en toerisme (die echt onderscheidend zijn) en de diversiteit aan woon- en werkmilieus in een groene omgeving (in de stad, maar ook in de omgeving). Die drie elementen maken Arnhem een aantrekkelijke economische stad voor de inwoners en bedrijven, maar ook om nieuwe inwoners, jong talent, bezoekers en bedrijven aan te trekken.

De hoofdopgaven ***energie*** en ***economisch aantrekkelijke stad*** hebben een duidelijke economische meerwaarde maar dragen ook bij aan het oplossen van de maatschappelijke opgaven van de stad. Dit is hieronder schematisch samengevat en in het vervolg van het hoofdstuk uitgewerkt.

Focus Arnhemse economische agenda		
	Energie	**Economisch aantrekkelijke stad**
Positionering	Arnhem de energiestad • Van oorsprong • Als voorbeeldstad voor innovatie en toepassingen in de energietransitie	Aantrekkelijk voor (nieuwe) vestiging van bewoners, bedrijven, bezoekers en bollebozen • Groene omgeving is onderscheidend • Herdenking van de vrijheid en wederopbouw • Iconen, op gebied van kunst, cultuur, sport en toerisme • Kwaliteit van de gebieden/ wijken in de stad

Economische meerwaarde	• Belangrijke groeisector (kansen door de transitie)
	  • Werkgelegenheidsgroei
	  • Innovatie
	• Onderscheidend in de regio en als regio en daarmee magneet voor bedrijvigheid
		• Iconen trekken bezoekers en bestedingen aan
		• Binnenstad een economische motor
		  • Bestedingen
		  • Werkgelegenheid
		• Regionale centrumfunctie
		  • Binnenstad
		  • Hoogstedelijk centrum-milieu
		  • Diensten (o.a. legal)
		• Haven voor toekomstige economische functies (o.a. circulaire economie)

Maatschappelijke uitdaging Draagt bij aan	• Belangrijk voor het verduurzamen van productieprocessen en gebouwde omgeving, zo ook bedrijventerreinen en kantoren
	• Werkgelegenheidsmotor
	  • Aantrekken arbeidskrachten met juiste skills
	  • Aansluiting onderwijs en arbeidsmarkt
	  • Verandering van skills vraagt levenslang leren
		• Inclusieve stad
		  • Woningen voor alle doelgroepen
		  • O.a. Compactere binnenstad
		  • Ruimte om te werken
		  • Zuid-Arnhem
		  • Kracht Bestuurskwartier
		• Verblijfskwaliteit
		  • Vergroenen goed voor o.a. klimaatadaptatie en leefkwaliteit
		  • Verduurzamen van bedrijfsomgeving

4.1 Arnhem: de koploper in de energietransitie

Positionering

Arnhem kan met recht de ***Energiestad*** worden genoemd. Dit komt voort uit de rijke historie in de publieke elektriciteitsvoorziening en uit de diverse innovatieve bedrijven en startups in Arnhem die zich bezig houden met het onderzoeken en ontwikkelen van nieuwe vormen van opwekking, transport en opslag van elektriciteit. Deze historie en op de toekomst gerichte bedrijvigheid zijn ook kenmerkend voor drie specifieke locaties: Arnhems Buiten (voormalig KEMA-terrein), Industriepark Kleefse Waard (IPKW) en de kennisinstellingen HAN en Van Hall Larenstein. De aanwezigheid van bedrijven en instellingen biedt een kans om tot clusterontwikkeling te komen waardoor de innovatiekracht wordt versterkt, het cluster aantrekkelijk wordt voor bedrijven en researchinstellingen van elders, maar ook dat toepassingen van innovaties in de praktijk (in proeftuinen in Arnhem) in woonwijken en op werklocaties gaan plaatsvinden.

Bedrijven, onderwijs en overheid richten zich gezamenlijk op het verzilveren van kansen op het werken aan innovaties, het aantrekken van talent, het organiseren van evenementen en op het gebied van financiering, samen met provincie, Rijk en EU. Die combinatie maakt Arnhem onderscheidend in de energietransitie en maken van energie een groeisector.

Economische belang

Voor Arnhem biedt de energietransitie grote ***economische kansen***. Die kansen kunnen in de komende jaren op vijf manieren worden benut.

- Allereerst is het belangrijk om Arnhem aantrekkelijk te houden en te maken voor ***startups en innovatieve bedrijven*** in de energie. Innovaties dragen bij aan de versterking van het lokale ecosysteem op het gebied van duurzame energie.
- Als tweede liggen er grote mogelijkheden door het organiseren van ***cross-sectorale innovaties***, door het verbinden van de energiesector aan de sterk aanwezige creatieve industrie, maar ook door een relatie te leggen met het juridisch en bestuurlijk cluster in Arnhem. Voor de energietransitie zijn heldere regelgeving en samenwerking tussen alle bestuurslagen van overheden van cruciaal belang.
- Als derde liggen er uitdagingen op het gebied van ***human capital***. Energietransitie zal tot vele nieuwe banen leiden, zowel hoger opgeleid als praktisch geschoolde mensen.
- Ten vierde zal een belangrijk deel van de energietransitie op de ***werklocaties*** plaats vinden omdat daar de veel energie wordt verbruikt en er ook veel kansen liggen voor opwekking, opslag en distributie van duurzame energie.
- Tenslotte kunnen de ambities/beleid/projecten op het gebied van energie/klimaat niet los worden gezien van de transitie naar een ***circulaire economie***. Inzamelen en verwerken van gebruikte materialen vragen om een efficiënt verwerkingsproces en logistiek proces waarin duurzaam gebruik van energie en transport cruciale onderdelen zijn. Maar ook slim ontwerp van producten is belangrijk om zo grondstoffen te gebruiken die herbruikbaar zijn.

Met deze vijf kansen kan de hoofdopgave energie krachtig worden gepositioneerd.

Concreet zijn er met IPKW en Arnhems Buiten twee locaties die voor bedrijven in het cluster aantrekkelijk zijn, omdat andere partners in de keten daar gevestigd zijn. Specifiek op IPKW wordt gewerkt aan het ***Innovatielab***. Het is een plek waar startende en groeiende bedrijven een thuis vinden met waardevolle ‘shared facilities’ en voorzieningen en samen met onderwijs en onderzoek in een ‘learning community’ werken aan de oplossingen van morgen. De locatie is de meest circulaire werkplek van Nederland en kent vestigingskwaliteiten, zoals een duurzame industriële en groene omgeving met karakteristieke gebouwen. De locatie kent daarmee een sterke aantrekkingskracht op studenten en bedrijven. Voor het versterken van de economische kracht is het van belang dat partners hun krachten gaan bundelen in het Innovatielab. Het Innovatielab gaat namelijk een aantal economische ontwikkelingen in de stad en regio versnellen:

- Allereerst worden in het lab meerjarige innovatieprogramma’s op het gebied van de drie kernthema’s ontwikkeld door bedrijven, kennisinstellingen en overheden gezamenlijk. Het gaat concreet om:

  - Waterstof[2] en brandstofceltechnologie.
  - Batterij en laadinfratechnologie.
  - Artificial Intelligence en andere IT technologie op het gebeid van smart grids.
- Op deze drie terreinen kan het Innovatielab een onderscheidende positionering opbouwen in Nederland en in het buitenland door de al aanwezige bedrijven (o.a. Tennet, Alliander), instellingen (HAN, Artez, van Hall Larenstein) en het bestuurlijk en juridische cluster te koppelen. Maar ook met partners elders in de regio (RUN, WUR, provincie, the Economic Board), maar ook in Nederland (TU Delft, Ministerie van EZK).
- Met de ontwikkelde technologie kunnen ook studenten en werkenden in bedrijven en instellingen ervaring opdoen. Het Lab is dus ook van belang voor het ontwikkelen van concrete opleidingen. De HAN is in 2018 al gestart met het ontwikkelen van hybride opleidingen op dit gebied (theoretisch opleiden op de hogeschool, maar praktijk ervaringen in het Lab op IPKW[vi]).

Duurzame energie en energiesystemen vormen een cruciaal onderdeel in economische ketens om zorgvuldiger met grondstoffen, energie en water om te gaan. ***Circulaire economie*** is een belangrijk onderdeel van de nieuwe agenda van de Regio Arnhem Nijmegen en sluit ook aan op al lopende ontwikkelingen in de stad, zoals, de renovatie van woningen en kantoren in de stad, blauwe wijkeconomie Spijkerkwartier en vele projecten en programma's van de kennisinstellingen (WUR, RUN, HAN, VHL, ArtEZ) en programma's van de provincie (KiEMT) en het bedrijfsleven (CIRCLES en Rabobank Circular Economy Challenge). Voor de gemeente Arnhem is het van belang om partijen te verbinden, maar zelf ook circulair te gaan handelen en aan te besteden (o.a. inkoop en inrichting openbare ruimte). In 2020 wordt gewerkt aan een Plan van Aanpak[vii] met enkele acties om pilots, projecten en initiatieven aan te jagen en moet worden gezien als een groeimodel. Er wordt aangesloten op parallel ontwikkelde programma's van de Provincie (Circulair Gelderland) en het bedrijfsleven (met programma's zoals Circles en Boost) om het bereik van het plan van aanpak te vergroten.

Maatschappelijk belang

Arnhem werkt toe naar een klimaat neutrale gemeente in 2050. Om dit te bereiken heeft Arnhem een doelstelling gesteld in het actieprogramma NemiA; tussen 2020 en 2030 is er 61% CO_2 gereduceerd ten opzichte van 2017. In NemiA wordt op vier thema's gewerkt aan die doelstelling: gebouwde omgeving, duurzame mobiliteit, grootschalige opwek, bedrijven en industrie. In NemiA wordt met betrekking tot economie ingezet op betere informatievoorziening, energiebesparing, stimuleren van opwek en hergebruik energie en stimuleren van aardgasvrije bedrijven.

[2] Kabinetsvisie waterstof (30 maart 2020) …(p.2) ..Ten tweede biedt de ontwikkeling van waterstofketens in Nederland kansen voor Nederlandse bedrijven en kennisinstellingen. Dit draagt ook bij aan de werkgelegenheid. Nederland heeft veel bedrijven in de maakindustrie die op basis van hun kennis van o.a. industriële gassen, geavanceerde materialen en chemische processen belangrijke spelers kunnen worden in de ontwikkeling van regionale en internationale waterstofketens … Rondom **Arnhem** is al een sterk cluster van bedrijven actief in de waterstoftechnologie.

De energietransitie op werklocaties en in de wijken en circulaire economie gaan gepaard met diverse uitdagingen en liggen op het gebied van besparen van energie, duurzame opwek, hergebruik van materialen, gedragsverandering en een veranderende vraag naar arbeid. De energietransitie kan alleen maar succesvol zijn als tijdig op de veranderende arbeidsmarktbehoeftes wordt geanticipeerd. Voor de energiesector beweegt de arbeidsmarkt twee kanten op: er gaan banen verloren door de transitie en er komen nieuwe banen die andere skills en competenties vragen. Aandacht voor inclusie is essentieel en vormt onderdeel van een human capital agenda. Het Innovatielab geeft hier mede invulling aan en energie moet een specifiek onderdeel vormen van de Human Capital Agenda Arnhem, hierover in hoofdstuk 5 meer.

Naast een Innovatielab waar onderzoek en opleidingen plaats vinden is het ook van belang om verspreid over de stad ook ***proeftuinen*** of projecten te laten plaatsvinden, of het nu gaat om nieuwe batterijen, experimenten met waterstof op IPKW of om toepassingen van technologie en circulaire concepten in woonwijken of op bedrijventerreinen. Arnhemse locaties zijn de eerste proeftuinen om nieuwe technologie en concepten van het Innovatielab toe te passen.

Vanuit de Uitvoeringsagenda zal worden samengewerkt aan aanvullende doelen met het programma NemiA door op de volgende activiteiten en projecten in te zetten:

- Het ***Innovatielab*** als katalysator voor innovaties en kennisontwikkeling.
- Plan van aanpak ***Circulair*** (wordt in 2020 vastgesteld) om meer impact te bereiken en het opschalen van diverse initiatieven, zowel van de gemeente zelf als van de vele partijen in de stad en regio.
- ***Proeftuinen*** voor praktische toepassingen en maatschappelijke implementatie.

4.2 Arnhem economisch aantrekkelijke stad in een Groene Metropoolregio

Positionering

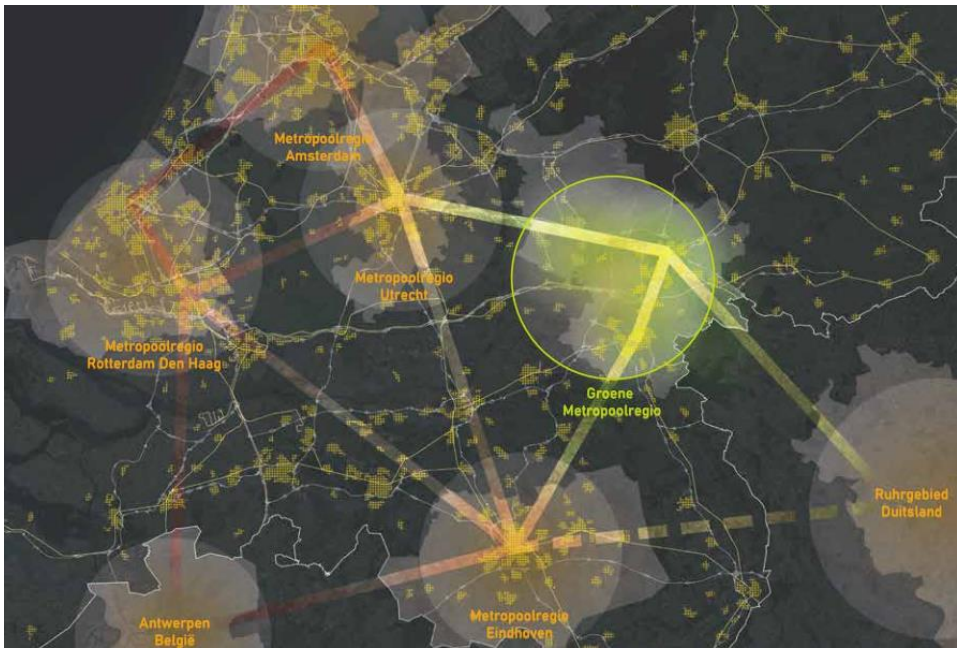
Arnhem is een aantrekkelijke stad en vervult een centrumfunctie voor een ruime regio door een hoogwaardig voorzieningenniveau op het gebied van kunst, sport en cultuur door een bruisende binnenstad en door de nabijheid van de Veluwe die al in de stad begint in het Sonsbeekpark. Met het Nationaal Openlucht Museum, Burgers' Zoo, Kröller-Müller, Papendal en Gelredome kent Arnhem bovendien nationale iconen.

De regio Arnhem-Nijmegen positioneert zich samen met de Regio FoodValley als Groene Metropool. De groene metropool is de regionale propositie voor de Nationale Omgevingsvisie (NOVI) en bevat diverse economische aanknopingspunten zoals op het gebied van Energy, Food & Agri en Health & Hightech, Sport, waarbij elk deelgebied in de regio zijn eigen specialisaties heeft die elkaar onderling kunnen versterken (zoals gezondheid en voeding, gezondheid en sport, hightech en energie).

Die positionering van Arnhem als aantrekkelijke stad in een Groene Metropoolregio is ook van belang om, zoals stakeholders hebben aan gegeven, de inwoners en bedrijven trots te laten zijn op de eigen stad. De stad heeft in zijn totaliteit veel te bieden, wat blijkt onder meer uit de groei van inwoners (van elders), de belangstelling van bedrijven en de toegenomen bezoekersaantallen. Naast de ruimtelijke kwaliteiten en diversiteit aan economie, cultuur sport en toerisme is de stad ook goed verankerd in (inter)nationale vervoersystemen via het wegennet, de opwaardering van de ICE van Amsterdam richting Frankfurt, het vernieuwde CS en de bereikbaarheid via vaarwegen. Er zijn dus volop kansen om de stad economisch aantrekkelijker te maken.

Van belang is ook om als centrumsteden Arnhem en Nijmegen de samenwerking in de regio te ondersteunen, zeker nu er draagvlak bestaat voor een Regionale Samenwerkingsagenda samen met alle regiogemeenten. De economische onderdelen van die regionale agenda bevat ook aanknopingspunten voor de samenwerking met de Duitse buren (steden, Kreise en het Bundesland Nordrhein-Westfalen) en voor de samenwerking van stad en regio in tal van nationale en Europese programma's

Figuur 4.1 Arnhem-Nijmegen de groene metropool tussen de overige metropolen

Bron: https://www.regioan.nl/

Economische belang

Een aantrekkelijke stad en regio draagt bij aan een sterk vestigingsklimaat voor (nieuwe) bewoners, studenten en bedrijven en biedt draagvlak voor een gevarieerd voorzieningenniveau. En zorgt tevens voor meer bezoekers en meer bestedingen. Dat is goed voor de Arnhemse bedrijvigheid, de werkgelegenheid, het investeringsklimaat, voor voorzieningen en leefbaarheid. Om de economische meerwaarde van de hoofdopgave te vergroten zijn de volgende acties noodzakelijk

- De bestaande ***iconen*** (op het gebied van cultuur, sportevenementen en toeristische trekkers) ondersteunen in hun doorontwikkeling.
- Het versterken van de ***verbindingen*** met de ***Veluwe***.
- Het versterken en verbreden van programma's omtrent de ***Herdenking van de Vrijheid***.
- In een ***bruisende binnenstad*** moet voortdurend geïnvesteerd worden, o.a. door een mix van voorzieningen te creëren en hoog stedelijke woon-werkmilieus te faciliteren. Daarbij gaat het zowel om extra investeringen in het westelijk deel van het centrum (rondom het station) als om de Oostflank (het Bestuurskwartier, Stadstheater en omgeving).
- Het is van cruciaal belang dat er sprake is van ***één samenhangende stad***, daarmee wordt bedoeld dat er in de Economisch Agenda aandacht is voor deelgebieden boven en beneden de Rijn, dus zowel voor 'Noord en Zuid'.
- Meer investeren in ***City Marketing*** voor de hele stad, afgestemd met de regio.

Arnhem kent vele ***iconen***, zoals die hiervoor al zijn benoemd. De opgave is om deze te versterken, maar 'noblesse oblige'. Oftewel dat betekent dat die iconen worden ondersteund door partners in de stad als het gaat om uitbreiding van voorzieningen (bijv. meerdaagse verblijven in Burgers' Zoo), uitbreiding van het product (bijvoorbeeld NOM), renovatie van belangrijke verouderde gebouwen (Stadstheater), de programmering van het Gelredome als het verbinden van Papendal met de programma's elders in de Groene Metropool. De gemeente is daarbij een belangrijke partner voor die instellingen om hun plannen te kunnen realiseren.

In het volgende hoofdstuk wordt bij de randvoorwaarden nadrukkelijk gewezen op het belang van het investeren in verbindingen tussen deelgebieden in de stad. Voor het versterken van de ***verbindingen*** met de ***Veluwe*** vanuit de stad, is een viaduct over de A12 voor wandelaars en fietsers van groot belang. Het gemakkelijk toegankelijk maken van het zuidelijk deel van de Veluwe maakt het voor toeristen én inwoners mogelijk om vanuit de stad de Veluwe beter te verkennen te voet of per fiets en voor toeristen aantrekkelijker om Arnhem aan te doen.

De identiteit van Arnhem is onlosmakelijk verbonden met de Tweede Wereldoorlog en de wederopbouw daarna. ***Herdenken van de bevrijding*** brengt samenhorigheid in de stad, versterkt de identiteit en biedt tevens een programma voor evenementen. Alle genoemde sterke punten brengen Arnhem ook positief in beeld voor bezoekers. Naast de succesvolle Airborne week kan het programma en product worden verbreed met meer evenementen buiten die week (bijv. rond 4 en 5 mei en jaarrond). Ook deze productontwikkeling zal worden afgestemd met andere evenementen en voorzieningen in de regio.

Gebiedsontwikkelingen van de Binnenstad Oost en Centrum West/ Stationsomgeving dragen bij aan versterking van de nabije leefomgeving en de ***bruisende binnenstad*** van de steden voor de hele regio.

- Aan de Oostflank van de binnenstad hebben verschillende overheidspartijen een huisvestingsopgave. Dat gaat zowel om het Bestuurskwartier (overheden, cluster justitie en politie), maar ook om de culturele instellingen (in de Lauwersgrachtalliantie). De kansen die daaruit voortkomen stimuleren de transformatie van de binnenstad naar place to be (relatie met het Stadstheater) en het versterken van het economisch profiel van de binnenstad als locatie voor zakelijke dienstverlening, het juridisch cluster en bestuursfuncties.
- Het Stationsgebied is een unieke vestigingsplaats voor vele vormen van zakelijke diensten. Er zal ondanks de recessie een grote vraag naar kantoren op en rond belangrijk OV knooppunten in Nederland blijven bestaan, dus zeker ook in Arnhem. Die extra werkgelegenheid is ook een impuls voor de binnenstad (horeca, winkels). Maar het accent moet niet alleen op kantoren liggen. Variatie in werk- en verblijfmilieus maken de stad aantrekkelijk voor bestaande en startende ondernemers, dus wordt er ook ruimte gecreëerd voor de creatieve sector in Coehoorn. Naast deze opgaven zijn er nog diverse andere 'ruimtelijke' opgaven die de samenhang en variëteit in de stad versterken. Deze worden in het volgende hoofdstuk behandeld.

Door de aandacht voor Energie en diverse onderdelen van de economisch aantrekkelijke stad ontstaat het gevaar dat de aandacht te veel alleen gericht is op de noordelijke delen van de stad. In de Economische Agenda is daarom specifiek aandacht voor de economische ontwikkeling van ***Arnhem Zuid.*** Voor wijkeconomie en ondernemerschap in Arnhem Zuid zijn er kleinschalige bedrijfsruimtes nodig en is functiemenging in monofunctionele woonwijken belangrijk. Die aandacht wordt op de volgende manieren concreet ingevuld:

- Aandacht voor wijkeconomie door onder meer kleinschalige werklocaties in de wijken 'in Zuid'.
- Enkele werk- en woonlocaties in Zuid prioriteit geven in de proeftuinen Energie.
- Ook evenementen in Zuid te organiseren.

Recent is door diverse partners in de stad al geïnvesteerd in het versterken van de ***City Marketing***[viii]. Die investeringen zullen in de komende jaren moeten worden voortgezet om de stad naar buiten toe in de schijnwerpers te zetten, het 'merk Arnhem' stevig neer te zetten, maar ook om de inwoners en bedrijven meer te verbinden en meer trots te laten zijn op de stad. Dat kan alleen door een langjarige aanpak op basis van een heldere boodschap. Die boodschap wordt momenteel ontwikkeld en wordt uiteraard verbonden met de regio.

Maatschappelijke opgaven

Een hedendaagse uitdaging is het evenwicht vinden tussen een duurzame groei met behoud van de voor Arnhem typische balans tussen levendige stedelijkheid en meer ontspannen leefkwaliteit. Dit gaat gepaard met diverse maatschappelijke uitdagingen, die in de vorige alinea's ook al deels aan de orde zijn geweest.

Een aantrekkelijke stad is een ***inclusieve stad*** en vraagt om aandacht voor alle doelgroepen. Dit vraagt een (compleet) woningaanbod dat aansluit bij de doelgroepen van Arnhem. Van sociale woningbouw tot betaalbaar wonen in de binnenstad voor jong (hoog) opgeleiden. In relatie tot de krapte op de arbeidsmarkt in sommige sectoren (na de recessie) zal de woningbouw opgave zich ook daarvan bewust moeten zijn. Welke woningen zijn nodig voor het personeel in die sectoren? Daarom is het van groot belang dat in de recent afgesloten Woondeal met het Rijk ook aan meerdere doelgroepen en marktsegmenten van de woningmarkt aandacht wordt besteed, dus ook aan sociale woningbouw en de herontwikkeling van verouderde wijken met een sociaal economische achterstand.

De kwaliteit van leven in Arnhem hoeft niet onder druk te komen door de groei in inwonersinwonersaantal en diverse andere ruimtelijke claims. De groene omgeving vraagt om intensivering en verduurzamen van de bestaande ruimte in de stad en neemt meerdere uitdagingen met zich mee.

- Groen in de stad is nodig voor leefbaarheid en voor verblijfskwaliteit, samenhorigheid en bevorderen gezondheid[3].
- Groen in de stad draagt bij aan verduurzamen, zoals klimaatadaptatie en verminderen van CO_2.
- Verduurzamen van vrachtvervoer in de stad, o.a. door stadsdistributie.
- Duurzame manieren van mobiliteit door OV te vergroenen, door fietspaden verder te ontwikkelen en door transferia aan de randen van de stad te ontwikkelen.

Gezien het feit dat de hoofdopgaven ‘economisch aantrekkelijke stad’ een brede scope heeft en verbindingen wil versterken tussen bewoners, tussen ondernemers, tussen bedrijven en kennisinstellingen en tussen diverse deelgebieden, is een breed palet aan randvoorwaarden van groot belang. Hieraan gaat de gemeente samen met vele partners in de stad mee aan de slag. Daarop wordt in het volgende hoofdstuk in gegaan.

[3] https://www.stadszaken.nl/ruimte/groen/2545/zo-beheert-arnhem-haar-parken

Hoofdstuk 5 Groeibepalende randvoorwaarden

Blijvend investeren in de groeibepalende randvoorwaarden

Randvoorwaarden zijn nodig om de groei en de potenties van de twee hoofdopgaven te kunnen benutten. De focus ligt in deze agenda op ***Human Capital***, toekomstbestendige ***werklocaties*** en het leggen van ***verbindingen*** zowel fysiek als sociaal.

Groeibepalende randvoorwaarden			
	Human Capital	**Werklocaties**	**Verbinden**
Positionering	Grote uitdaging van de stad ligt in het verbinden van het de benadering vanuit het sociaal domein (programma Doorbraak naar werk) aan de vraag naar personeel vanuit diverse sectoren direct na de crisis	Arnhem heeft een diverse mix aan werklocaties	(Fysiek) verbinden van personen en locaties. O.a. door uitstekende dienstverlening
Economische meerwaarde	• Match vraag en aanbod van werk van belang bij kraptesectoren • Meer mensen aan het werk zorgt voor meer draagvlak van voorzieningenniveau	• Voldoende ruimte voor ondernemen goed voor werkgelegenheid • Variatie in werkmilieus goed voor gevarieerd vestigingsklimaat	• Betere bereikbaarheid goed voor economische groei • Innovatie door cross-overs tussen sectoren • Goede dienstverlening voor sterk vestigingsklimaat

Maatschappelijke uitdaging Draagt bij aan	• Iedereen participeert
	  • Beroepsbevolking fit for the future
	  • Van niet-werk naar werk
		• Werklocaties verduurzamen
		  • Energie besparen en opwekken: bedrijventerrein als hub in het nieuwe energienetwerk
		  • Rol in de transitie circulaire economie
		  • Bedrijventerreinen hub voor stadsdistributie
			• Duurzame vormen van mobiliteit
			• Goede dienstverlening (Arnhem i.r.t. bedrijven) zorgt voor mogelijk behoud van werkgelegenheid in de huidige crisis.
			• Versnippering van financiële middelen voorkomen
			  • Programma's van de gemeente verbinden
			  • Partijen in de stad beter benutten van het ondernemersfonds

5.1 Human Capital

Aanwezigheid van voldoende en goed gekwalificeerd personeel op het juiste moment is een cruciale randvoorwaarde voor een aantrekkelijk vestigingsklimaat voor bedrijven. In de komende jaren zal de arbeidsmarkt verder onder druk komen te staan. Enerzijds door de verwachte impact van de huidige crisis op o.a. het aantal werklozen. Anderzijds zal er een vraag blijven bestaan in sectoren zoals zorg, bouw en installatie en metaalelektro en hopelijk ook weer vrij snel in de sectoren horeca en toerisme. Door de snel veranderende markten, door transities in energie, en de circulaire economie en de voortgaande digitalisering zijn bedrijven

continu op zoek naar talent, getraind in de nieuwste vaardigheden. Zeker in de sector energie waarin Arnhem uitblinkt, maar ook in ondersteunende diensten (zoals zorg & welzijn, ICT, bouw en installatie, metaalelektro), is de vraag naar personeel groot, maar het aanbod gering, zo komt ook uit de gesprekken met het bedrijfsleven naar voren.

Op het gebied van human capital gebeurt veel, maar met onvoldoende focus. Zo zijn er allerlei initiatieven gaande van onderwijsinstellingen en bedrijven om te zorgen voor een betere match tussen vraag naar en aanbod van werknemers. Maar er moet ook worden geconstateerd dat dit nog intensiever moet en kan. Onderwijsinstellingen zijn vooral bezig de veranderingen in hun eigen onderwijsomgeving vorm te geven. Bedrijven slagen er nog steeds niet goed in om hun vragen naar opleidingen goed te formuleren. In andere regio's spelen de gemeenten een actieve rol als verbinder.

Hoe ziet een ***Human Capital Agenda*** er voor de stad Arnhem er uit? In tegenstelling tot de nationale agenda's, die in het kader van de Topsectoren zijn opgesteld, gaat het hier om maatwerk tussen met name ROC's en de Hogescholen en het bedrijfsleven en instellingen om tot een gezamenlijke invulling te komen van concrete agenda's. Hier ligt een belangrijke intermediaire rol van de gemeente om de vele verschillende partijen bij elkaar te brengen en te houden, dus een 'smeeroliefunctie'. Er bestaat bij gemeenten en provincies de neiging om bij aandacht voor specifieke sectoren de aandacht vooral op innovatieprojecten te richten en de praktijkopleidingen voor studenten en werknemers naar de achtergrond te verplaatsen. Bovendien gaat er vanuit de gemeenten verhoudingsgewijs veel aandacht naar het arbeidsmarktbeleid voor het sociaal domein (mensen weer aan het werk krijgen)[ix]. Die benadering is onveranderd belangrijk, maar kan effectiever worden als ook wordt aangesloten op veranderende vragen vanuit bedrijven en instellingen. Bij het aansluiten van de vraag gaat het niet alleen om hoger opgeleiden, maar vooral ook om praktisch opgeleiden.

Het is belangrijk om in de komende jaren daarover het gesprek met bedrijven en ondernemersverenigingen aan te gaan. De recessie is nu niet het juiste moment, maar bij economisch herstel zal de vraag naar gekwalificeerd personeel weer toenemen en ook zal de vraag naar bijscholing van werknemers fors toenemen. In die vraag kunnen de onderwijsinstellingen samen ook met particuliere aanbieders van opleidingen een rol vervullen.

De Human Capital Agenda zal in 2021/2022 ingevuld kunnen worden aan de hand van de volgende stappen:

- Op welke branches richten we ons?
- Wat doen de onderwijsinstellingen al op dat gebied?
- Welke bedrijven en ondernemers maken we verantwoordelijk voor de invulling van programma's?
- Hoe ziet de instroom naar werk programma's er voor een aantal sectoren er uit?
- Waar (bij welke bedrijven of instellingen) kunnen hybride leeromgevingen worden gecreëerd?
- Welke rol vervult de gemeente en wie kan nog meer bijdragen aan het organiseren van programma's en hoe kan gebruik worden gemaakt van fondsen (onder andere de fondsen die in Cao's beschikbaar zijn en onderbenut blijven)?

Samenwerking tussen onderwijs, overheid en bedrijfsleven is van dermate groot belang dat hiervoor een specifieke ***Taskforce*** ingericht moet worden die een stevige ***Human Capital Agenda*** gaat ontwikkelen. Deze taskforce zal moeten bestaan uit enkele ondernemers, directieleden van enkele kennisinstellingen en enkele bestuurders van de gemeente.

Samenhangend met de ontwikkeling van de Human Capital Agenda in de stad en regio dient er ook aandacht te zijn voor ***startende ondernemers***. Een deel van de afgestudeerden van de opleidingen in Arnhem begint voor zichzelf. Dit zijn veelal innovatieve en creatieve ondernemers die vernieuwing brengen door de producten en diensten die ze aanbieden en daarmee voor de bestaande bedrijvigheid en het vestigingsklimaat een meerwaarde vormen. Daarnaast kunnen deze starters doorgroeien naar scale-ups en uiteindelijk groter ondernemingen, waardoor ze ook op hun beurt weer werkgevers worden werknemers in Arnhem. In samenwerking met onderwijsinstellingen, gemeente en intermediaire partijen in de stad is er in 2020 een ***startersprogramma***[x] opgezet dat starters gaat ondersteunen bij hun ontwikkeling om door te groeien tot een zelfstandig ondernemer in Arnhem, door een krachtige infrastructuur te organiseren.

5.2 Toekomstbestendige werklocaties

Werklocaties dienen aantrekkelijk te zijn én te blijven voor bedrijven om gevestigd te blijven of nieuw te willen vestigen in Arnhem. Dat komt ten goede aan de werkgelegenheid en leidt tot een groei van het aantal banen, inwoners en bezoekers. Er is in Arnhem weinig ruimte beschikbaar voor het accommoderen van nieuwe ruimtelijke ontwikkelingen[xi]. Veranderingen in de economie leiden tot snelle veranderingen in branches en daarmee ook tot andere eisen aan pand en omgeving. Bovendien zijn er andere ruimtelijke claims, waardoor de strijd om de ruimte ook in Arnhem stevig is.

Door de groei van de stad is er een urgente woningbouwopgave. Deze leidt er in Nederland doorgaans toe dat verouderde bedrijventerreinen vaak een woonfunctie krijgen. Dat is niet nieuw, want al decennia worden verouderde terreinen herontwikkeld als woningbouwlocatie. In het verleden schoven de bedrijventerreinen naar de randen van de stad, ook in Arnhem. Die ruimte bezit Arnhem nu niet meer. Een deel van de ruimtevraag naar bedrijventerreinen kan worden ingevuld in de regio. Voor het ***behouden van werkgelegenheid*** binnen de stad moeten in het noordelijk deel van Arnhem afwegingen gemaakt worden tussen economische functies en ruimte voor woningbouw, maar ook voor andere functies die noodzakelijk zijn in de stad. In Arnhem-Zuid geldt het omgekeerde, hier zal werken moeten worden toegevoegd aan relatief monofunctionele woonwijken.

Werklocaties zullen in de komende jaren een ***belangrijke rol in de energietransitie*** en het klimaatbeleid en wel om de volgende redenen:

- Naar schatting vindt 60% van het energieverbruik in de Nederlandse economie plaats op bedrijventerreinen. Bedrijfsprocessen en vastgoed kunnen energiezuiniger worden vormgegeven of ontwikkeld.
- Bedrijventerreinen bieden (planologische en milieu) ruimte om hernieuwbare energie op te wekken.

- Bedrijventerreinen fungeren als schakels in nieuwe energienetwerken waar opslag en distributie van hernieuwbare energie plaatsvindt.
- Er zijn wettelijke voorschriften waaraan kantoorpanden in 2023 moeten voldoen (energie labels) en ook de voorschriften voor overige bedrijven zullen in de komende jaren worden aangescherpt (zowel in productie, diensten als huisvesting).

Daarnaast vindt ook de transitie naar een ***circulaire economie*** op bedrijventerreinen plaats. Logistiek en bewerking (recycling) van materialen vragen om (milieu)ruimte op bedrijventerreinen (bijvoorbeeld door externe veiligheid of geluid) en om duurzame energie voor verwerkingsprocessen. Circulaire economie gaat een belangrijke rol spelen bij de herontwikkeling van het havengebied. Hier is milieuruimte voor verwerkingsprocessen aanwezig en kunnen goederen/materialen per binnenvaart worden aan- en afgevoerd. Werklocaties spelen ook een belangrijke rol in het verduurzamen van de mobiliteit (laadinfrastructuur, tankstations met meerdere brandstoffen) en klimaatadaptatie door meer ruimte voor groen te creëren (van belang voor klimaatadaptaties). Dit laatste bevordert ook de biodiversiteit, het opvangen van water, het reduceren van hittestress en het draagt bij aan verbeterde werkomstandigheden.

Het MKB en ook verschillende grotere bedrijven en instellingen in Arnhem zijn ***sterk lokaal gebonden*** en vertrekken niet graag uit de stad. Zij moet kunnen doorgroeien of mee veranderen met de economie op hun huidige locaties. Deze bedrijven en instellingen zijn belangrijk voor de lokale sociale structuur en zijn bijvoorbeeld sponsor van evenementen en sportverenigingen.

De ***binnenstad als werklocatie*** speelt een belangrijke rol in de aantrekkelijke stad. Veel werknemers en bedrijven in de binnenstad betekent veel reuring, veel uitgaven en mogelijkheden voor innovatie door cross-overs. Dit biedt basis voor een goed voorzieningenniveau dat de transformatie naar “place to be” verder ondersteunt en bevordert een innovatief klimaat[xii]. Dit vraagt om een compacte binnenstad waarin ook aandacht is voor kantoorlocaties van de toekomst[4]. Het compacter maken van de binnenstad is al enkele jaren geleden ingezet en heeft daardoor ook een belangrijke rol vervult in het vergroten van de belevingswaarde van de aantrekkelijke stad. Door de compacte binnenstad is er binnen de stadsring ook ruimte gekomen voor woningbouw, kantoren en kleinschalige bedrijfsruimte.

Voor een bruisende binnenstad ligt een verbeterde verbinding met Centraal Station voor de hand, daarop wordt later in dit hoofdstuk ingegaan. De aantrekkelijkheid van Arnhem als ***regionaal dienstencentrum*** zit voornamelijk in de aantrekkingskracht van Centraal Station op de kantorenmarkt, maar ook de locaties IJsseloord II, Velperweg, Arnhems Buiten en Gelderse Poort vullen als kantoorlocaties de kracht als regionaal dienstencentrum aan. Ruimte voor extra vierkante meters kantoor op/ rond CS is nodig om aan de toenemende vraag te kunnen voldoen. Tussen de Binnenstad, het Centraal Station en het Museum Arnhem ligt een gebied met veel stedelijke dynamiek en ontwikkelkansen (o.a. stationsgebied, ontwikkeling van het creatieve woon-werkmilieu Coehoorn inclusief ArtEZ).

[4] Voor het ontwikkelen van gemengde hoog stedelijke milieus met meerwaarde heeft het College voor Rijksadviseurs de Guiding Principles Metro Mix opgesteld.

Wat te doen?

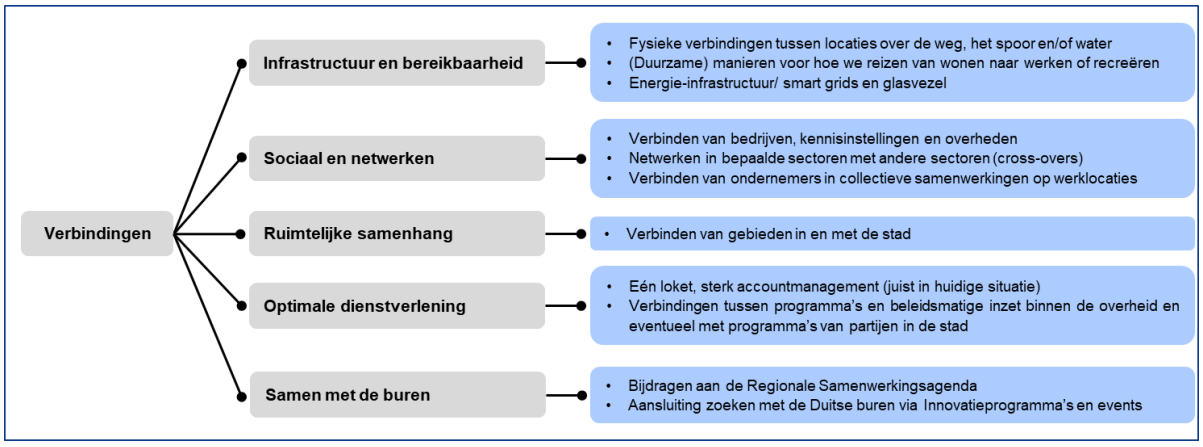
Arnhem kent een aantal prioritaire projecten die op korte termijn de werklocaties verduurzamen en/of de positie bieden die het verdient in de ontwikkeling van de ruimte.

- Duurzame ***herontwikkeling*** van bedrijventerreinen ***Het Broek*** en ***Rijnpark***. Om te kunnen starten met het toekomstbestendig maken van werklocaties in Arnhem wordt begonnen op de relatief verouderde bedrijventerreinen Het Broek en Rijnpark. De terreinen gaan een rol spelen in de energietransitie en klimaatadaptatie o.a. door het verduurzamen van vastgoed en het collectief organiseren van duurzame energie-opwek.
- Opstellen van een ***ontwikkelvisie*** voor de '***Nieuwe Haven'*** en positioneer de haven als factor van betekenis in de transitie naar circulaire economie[xiii]. Ook regionaal speelt de haven een rol in het vestigingsklimaat. De haven biedt ook de regio de nodige vestigingsfactoren met ruimte voor watergebonden bedrijven.
- Investeren in functiemenging in een ***compacte binnenstad*** als toekomstbestendige werklocatie, met daarbij aandacht voor het goed benutten van de gebieden of ***schillen daar om heen***. Op dat laatste wordt in de volgende paragraaf ingegaan.
- Versterken van het ***regionale dienstencentrum,*** door het toevoegen van een hoog stedelijk milieu incl. kantoren rondom Centraal Station, inclusief aandacht voor de creatieve industrie via Coehoorn district (zie ook actiepunt in hoofdstuk 4) en aandacht voor het op orde houden van de kantorenlocaties op IJsseloord 2, Velperweg, Arnhems Buiten en Gelderse Poort (de zone van Gelderse Poort naar station Arnhem Zuid).

5.3 Verbindingen

Verbindingen in diverse vormen zijn belangrijk voor een goed functionerende economie en de uitdagingen waar we maatschappelijk voor staan. We onderscheiden er vier voor de economische agenda van Arnhem: infrastructuur en bereikbaarheid; verbindingen tussen sectoren en tussen mensen; verbinding versterken tussen gebieden (ruimtelijk); intensiveren van contacten met ondernemers en bedrijven tijdens en na de crisis.

Figuur 5.1 Vier onderscheidende soorten van verbindingen binnen Arnhem

1) Verbindingen in ***infrastructuur en bereikbaarheid***. Ondernemingen op bedrijventerreinen en in kantoren zijn aantrekkelijk voor personeel wanneer de locaties goed bereikbaar zijn. Om talent te binden voor de meer dienstverlenende sectoren op kantoorlocaties zijn goede OV-verbindingen noodzakelijk. Ook bedrijventerreinen kunnen duurzamer ontsloten worden, al leert de ervaring dat bedrijventerreinen matig zijn voorzien van goed en frequent openbaar vervoer. Daar kunnen deelconcepten (collectief vervoer) geïntroduceerd worden. Voor een regionale centrumfunctie is zowel de externe als de interne bereikbaarheid incl. parkeren van belang voor het genereren van bezoekersstromen, zowel via de auto als op de fiets en via het OV. Een aandachtspunt vormen de transferia aan de rand van de stad met relatief lage 'totaalkosten' (parkeren op transferium en vervoer naar de binnenstad). Het (regionale) economische vestigingsklimaat wordt aantrekkelijker door de vergrote capaciteit op de A12, de doortrekking van de A15 op de A12, maar ook de ICE verbinding Amsterdam - Frankfurt, die Arnhem internationaal gaat ontsluiten. Gedurende de periode dat er werkzaamheden plaatsvinden aan de A12 en A15 is het belangrijk dat Arnhem bereikbaar blijft.

   Om de fysieke infrastructuur en bijhorende bereikbaarheid te verbeteren zijn de volgende acties prioritair (omdat de andere hiervoor genoemde elementen al worden opgepakt):
   - Opschalen van ***stadsdistributie***. In relatie tot een verbeterde bereikbaarheid van de binnenstad en het verbeteren van de leefkwaliteit is het noodzakelijk om met minder vrachtbewegingen en uiteindelijk zero-emissie de stad te bevoorraden (Arnhem heeft de ambitie om in 2025 de binnenstad een zero-emissie zone te laten zijn. Daarvoor is het concept van stadsdistributie nodig en kan in Arnhem verder opgeschaald worden, door de lopende initiatieven (o.a. bij Scalabor) te ondersteunen.
   - Verbeteren van ***OV naar werklocaties*** voor het aantrekkelijk houden en verduurzamen van deze locaties, met name op gebied van tijdsvlak en frequentie. Dit is een moeilijke opgave en vraagt vooral ook samenwerking van ondernemers op de verschillende werklocaties.

2) ***Sociale verbindingen*** in en tussen personen en netwerken van branches en kennisinstellingen, dragen bij aan economische groei. Soms letterlijk door ondernemers uit verschillende sectoren met elkaar in contact te brengen. De innovatiefabriek Arnhem is een netwerkorganisatie die Arnhem op de kaart zet als kennisstad, door slimme verbindingen te leggen tussen creatieve en innovatieve partijen. De innovatiefabriek organiseert jaarlijks het festival INNOVATE. Dit festival brengt creatief denkende organisaties en particulieren samen.

   Op diverse werklocaties kan er door collectief te investeren winst gehaald worden op het gebied van energie, veiligheid en/of ruimtelijke kwaliteit en dus bijdragen aan een blijvend goed vestigingsklimaat. Een ***goede organisatiegraad*** door bijvoorbeeld professioneel parkmanagement is daarvoor een belangrijke voorwaarde.

   Sociale verbindingen ontstaan ook door ***evenementen*** in de stad waar iedereen bij betrokken wil zijn en waar men trots op is en kan variëren van het Gelredome tot de Herdenking van de Vrijheid, sportevenementen en een levendige binnenstad. Dat vergroot de naamsbekendheid van de stad en speelt ook in op de behoeftes van bewoners van de stad en regio.

Verbindingen van deelgebieden versterken ook de sociale samenhang in de stad, verbindingen zorgen voor één Arnhem: Noord en Zuid, hoger opgeleid en praktisch opgeleid. Elke Arnhemmer wil trots zijn op zijn of haar stad en wil daar ook aan bijdragen.

Investeer daarom in:

- Diverse acties gericht op ***cross-overs*** tussen sectoren en belangen, zoals de creatieve industrie en diverse sectoren, het cluster juridisch en bestuur kan ook bijdragen aan vernieuwing en versnelling van energie en circulaire economie maar ook in het versnellen van gebiedsontwikkelingen. Inspirerende professionals (ondernemers, experts, jongeren) willen iets van de stad maken. Arnhemmers willen mede hun stad vorm geven.
- Stimuleren van ***sterke organisatiegraad*** op bedrijventerreinen en kantorenlocaties en voor interactiemilieus in het centrum of in Arnhem Zuid. Daarvoor zouden bijvoorbeeld extra middelen beschikbaar kunnen komen uit het Ondernemersfonds. Maar ook aanvullende organisatievormen zoals een Bedrijven InvesteringsZone (BIZ) zijn denkbaar. Met een BIZ zijn er ook (extra) financiële middelen te organiseren. Te overwegen is een Ondernemershuis naar het voorbeeld van het ondernemersfonds in Leiden. Het ondernemershuis bundelt diverse partijen fysiek op een locatie, waar faciliteiten gedeeld kunnen worden en/of waar er één-loket ontstaat voor o.a. ondersteuning.
- Evenementen zorgen voor sociale binding en trots op Arnhem, zet daarbij in op ***evenementen*** die onderscheidend zijn voor Arnhem, zoals hiervoor al is opgemerkt.

De Economische Agenda heeft hier ook een rol in, het verbindt diverse vertegenwoordigers van belangenclubs in de stad en verbindt een agenda aan organisatievorm en kracht en de financiering ervan. In het laatste hoofdstuk volgen er aanbevelingen hoe dit te organiseren.

3) In het vorige hoofdstuk is al ingegaan op het belang van deelgebieden onderling beter te verbinden, door het versterken van de ***ruimtelijke samenhang*** in de stad. Dat vraagt om het integraal investeren in infra, gebiedsontwikkeling, economische ambitie en het vinden van de juiste mix van wonen, werken, voorzieningen en ruimtelijke kwaliteit. Het gaat om de interactie die moet gaan ontstaan tussen de compacte binnenstad en de gebieden binnen de singels (Station, Coehoorn, Bestuurskwartier) en de verbinding met de schil daarbuiten (bijv. Modekwartier, Arnhems Museum tot aan Arnhems Buiten, Cobercoterrein). Belangrijk is ook dat de verbinding tussen het centrum naar Arnhem Zuid wordt versterkt door de verbinding met Meinerswijk uitdagend in te vullen (bijv. via een pont of een groene laan/promenade via de verbindende Nelson Mandelabrug).

Figuur 5.2 Verbinden van wijken en kwartieren door meer ruimtelijke samenhang

Bron: Binnenstadsvisie Arnhem

De investeringen in de binnenstad en de verbindingen met de omliggende deelgebieden van de stad fors zullen zijn, maar moeten toch in de komende jaren opgepakt worden. Dit kan eventueel gefaseerd worden opgepakt:

- de verbinding van CS naar de Korenmarkt.
- de investeringen in het Bestuurskwartier, Stadstheater en omgeving (incl. Cobercoterrein).
- de verbinding van de Blauwe Golven naar het Arnhems Museum.
- de verbinding van de binnenstad met het Modekwartier.
- de verbinding van de binnenstad met de Meinerswijk door een pont en plannen voor de Nelson Mandelabrug met een promenade.

4) Een sterk ondernemersklimaat gaat gepaard met goede ***gemeentelijke dienstverlening*** voor ondernemers. Momenteel zijn de zorgen van ondernemers groot en is juist en tijdig delen van informatie zeer belangrijk. Hiermee blijft werkgelegenheid behouden en wordt leegstand van vastgoed voorkomen. Daarnaast kan de gemeente ruimte voor ondernemers faciliteren met passende bestemmingsplannen en het tijdig beoordelen van milieuvergunningen.

- De ingezette pilot Van Bedrijven Weten moet worden doorgezet en in praktijk worden gebracht[xiv].
- Evenals de versterkte aanpak voor accountmanagement om bedrijven met vragen snel en adequaat te helpen[xv].
- Met de economisch speerpunten en de variatie aan aantrekkelijke locaties en de centrale ligging in internationale vervoersverbindingen is er ook alle aanleiding om de acquisitie van bedrijven en instellingen succesvol in te vullen.

5) De centrumsteden Arnhem en Nijmegen zullen de kar trekken, samen met andere partners, van de nieuwe Samenwerkingsagenda van de Regio Arnhem – Nijmegen. In die agenda zijn projecten en investeringen benoemd die in Arnhem zullen plaatsvinden, maar die ook hun doorwerking zullen hebben in de hele regio. Door de focus als stad en regio op enkele speerpunten te richten, maakt dat ook de samenwerking met de Duitse buren gemakkelijker en zijn er ook concrete aanknopingspunten om aan te sluiten op diverse nationale en Europese programma's

Hoofdstuk 6 Uitvoeringsagenda

In de voorgaande hoofdstukken is onderbouwd dat Arnhem twee hoofdopgaven kent, namelijk ***Energie*** en ***Economisch Aantrekkelijke stad***. Om die hoofdopgaven goed in te vullen zijn drie groeibepalende randvoorwaarden van belang ***Human Capital, Werklocaties*** en ***Verbindingen***. Hiervoor moeten de ***acties*** die in de hoofdstukken 4 en 5 zijn beschreven in de komende jaren worden opgepakt, naast veel andere lopende programma's en projecten. Dit hoofdstuk beschrijft de ***prioritaire acties*** in een dynamische agenda, die jaarlijks zal worden bijgesteld. Het hele overzicht aan acties tot 2025 is voor de volledigheid opgenomen in bijlage 3. Met die prioritaire acties moet in 2020 (uiterlijk in 2021) gestart worden. Van iedere prioritaire actie wordt in de volgende overzichten aangeven welke partijen de mogelijke betrokken stakeholders zijn en wordt een indicatie van de benodigde financiering benoemd.

In het volgend hoofdstuk wordt ingegaan op de uitvoering van de agenda samen met de partners in de stad en regio en wat in de komende maanden de vervolgstappen zijn.

Voor elke actie geldt dat samenwerking essentieel is om de acties tot uitvoer te brengen en het budget moet door meerdere partijen bij elkaar gebracht gaat worden. Enerzijds is dat door de gemeente: het economisch beleid is in veel acties de aanjager, waarbij andere programma's of beleidsthema's binnen de gemeente ook een bijdrage moeten leveren. Anderzijds is de Economische Agenda een agenda van de stad en dat betekent dat ook private partners fors zullen gaan bijdragen in gebiedsontwikkeling, opleidingen, innovatieprogramma's en evenementen. Uiteraard zal in de Uitvoeringsagenda rekening worden gehouden met de stand van zaken in de economie (recessie en wanneer zet het herstel in). Maar tegelijkertijd zullen enkele acties juist nu opgepakt moeten worden, om ***anticyclisch*** te investeren. In deze moeilijke periode zou daarom het accent moeten worden gelegd op het toch doorzetten van het ontwikkelen van de hoofdopgave ***energie***. Tegelijkertijd zouden ook de eerste stappen gezet kunnen worden in enkele belangrijke gebiedsontwikkelingen (Oostflank van het centrum, CS en omgeving) en gelden beschikbaar te hebben voor evenementen en de iconen om tijdens de crisis ook positieve energie te organiseren. Door de focus op die zaken die Arnhem onderscheidend maken, kan er ook een beroep worden gedaan op private partijen (zoals ontwikkelaars, maar ook het georganiseerde bedrijfsleven in de stad), maar zeker ook andere overheden zoals de Provincie Gelderland, het Rijk en soms ook van de EU. Samen maken we Arnhem sterk. Hieronder is het ***10 punten plan*** vanuit de Economische Agenda om krachtig aan economisch herstel te werken in de huidige recessie.

1 Het investeren in het ***Innovatielab*** en de ontwikkeling van een energiecluster met (inter)nationaal onderscheidend vermogen, en maak daarbij gebruik van middelen, die Rijk, EU, provincie kennisinstellingen en bedrijven daarvoor beschikbaar hebben.
2 De inzet van de gelden van de Woondeal (van Rijk, provincie, gemeente, woningcorporaties en private partijen) benutten voor het stimuleren van innovaties in de ***woningbouw*** (circulair bouwen, nieuwe energieconcepten) zodat de bouwketen in de regio sterker uit de recessie komt. Maar ook om het bouwvolume op peil te houden, dat moet mogelijk zijn met de vraag huidige op de woningmarkt.

3 Vanwege de snel toenemende werkloosheid versneld aan de slag met een Taskforce ***Human Capital*** om beschikbare banen in te kunnen vullen met de eigen beroepsbevolking, om de jeugd perspectief te bieden en ook om werkenden bij te scholen in de snelle veranderingen (leven lang leren) als gevolg van digitalisering en verduurzaming van productieprocessen en diensten.
4 ***Durven investeren in gebiedsontwikkeling*** op die locaties waar potenties zijn (bijv. Arnhem CS) of omdat het gebied en/of de instellingen het nodig hebben (bijv. Bestuurskwartier/Lauwersgracht). Het gaat om grote investeringen die gefaseerd opgepakt kunnen worden, samen met vele andere partijen. Maar het gaat ook om kleinschalige werklocaties in de wijken in Arnhem Zuid te realiseren. Ook in de crisis moeten plannen worden ontwikkeld en de eerste fasen tot uitvoering wordt gebracht
5 ***Be good and tell it***. Het verhaal van 'Arnhem' met al haar kwaliteiten kan beter worden verteld en worden gepositioneerd. Daar worden nu al goede stappen gezet, maar de krachten kunnen nog meer worden gebundeld zodat er meer wordt geïnvesteerd in citymarketing.
6 Realisme bij de verdere uitwerking van de Omgevingsvisie en ***ruimte voor werken in de Omgevingsvisie***. Kijk door de crisis heen en ontdek dat over een aantal jaren er weer een tekort aan bedrijfsruimtes ontstaat op vele verschillende locaties: kleinschalig in woonwijken, op de bedrijventerreinen, rondom de compacte binnenstad nabij het station en in de nieuwe haven. Ruimtelijk beleid moet ook economische kracht uitstralen en zeker nu vraagt dat om lef om anticyclisch te denken en te investeren.
7 De ***samenwerking met partners in de regio*** is beter dan ooit tevoren, maak gebruik van de buren en boek samen successen in de planning van locaties voor werken (bedrijventerreinen) en ook wonen. Maar maak ook gebruik van het feit dat regiogemeenten onderschrijven dat onderwijs- en innovatieclusters en bruisende binnensteden in Arnhem en Nijmegen ook van belang zijn voor de hele regio.
8 De relaties met ***de Duitse buren*** zijn goed, maar dit biedt meer kansen. Met heldere speerpunten op het gebied van Health & Tech, Gezondheid en Sport en Energie is daar ook meer te halen met de juiste partners in Nordrhein-Westfalen. In de crisis heb je veel aan goede buren (niet alleen om Europese gelden te besteden), maar ook om daadwerkelijk versnelling in innovaties te realiseren het aantal bezoekers over en weer te laten groeien (toerisme, evenementen).
9 Investeren in betere samenwerking en afstemming tussen vele organisaties de betrokken zijn bij de economie van Arnhem. Deze ***Economische Agenda*** is opgesteld samen met vele partners in de stap. Daarin is nadrukkelijk aan gegeven dat te veel organisaties naast elkaar bestaan en dat er moet worden gewerkt aan meer ***uitvoeringskracht***. Een eerste stap kan zijn om de organisaties bij elkaar onder een dak te zetten, gezamenlijk te werken aan een bredere (meer gevarieerde) Investeringsagenda vanuit het Ondernemersfonds en de geleidelijke groei van dat fonds. Die gebundelde inzet zal ook leiden tot hogere bijdragen van private partners en van gemeente en andere overheden.
10 De uitvoering van de Economische Agenda is de gezamenlijke verantwoordelijkheid van vele partners. Vandaar dat een ***Klankbordgroep*** benoemd moet worden die de uitvoering van de Economische Agenda gaat bewaken en bijsturen.

De Uitvoeringsagenda 2020

De Uitvoeringsagenda 2020 is hieronder vermeld. Daar komen de 10 punten van Corona aanpak uiteraard terug, maar nu ondergebracht bij de twee hoofdopgaven en randvoorwaarden die in de Economische Agenda tot 2025 centraal staan. Er is een indicatie gegeven van de benodigde investeringen. Hierover zal met partners in de stad en regio het gesprek worden aangegaan hoe de financiering in 2020/2021 kan worden georganiseerd, uiteraard rekening houdend met de financiële mogelijkheden van diverse partijen in de recessie. De legenda (met bollen) geeft de indicaties weer van de benodigde investeringen. Die zijn fors maar zijn ook (anticyclisch) nodig in de komende jaren.

●	< € 50.000,-
●●	< € 200.000,-
●●●	< € 1.000.000,-
●●●●	< € 5.000.000,-
●●●●●	> € 5.000.000,-

Koploper in energietransitie zijn en blijven

Energie				
	Fasering	**Indicatie totale budget**	**Partijen**	
			Wie	**Indicatie bijdrage**

Innovatielab
• Projecten stimuleren op het gebied van een 3-tal Arnhemse energie-innovaties.
  • Waterstof-en brandstofceltechnologie;
  • Batterij- en laadinfratechnologie;
  • ICT/smartgrids
• Ontwikkelen van concrete opleidingen, doorontwikkeling van de hybride leeromgeving.
	2020 e.v.
	
	2020
		●●●●●	• Gemeente Arnhem	●●●●●

			• Provincie / Rijk	●●●●●
			• HAN	●●●
			• IPKW	●●●
			• Arnhemse energiebedrijven	●●●
			• The Economic Board	●●
Circulaire economie • Vaststelling PvA	Q3/4 2020	●●	• Gemeente Arnhem	●●
			• Provincie (Kiemt, Circulair Gelderland, Oost NL)	●●
			• Private partijen (Circles en Rabobank en andere bedrijven)	●●
			• IPKW & Arnhems Buiten	●
			• Onderwijs (WUR, RUN, HAN, VHL, Artez)	●

Economisch aantrekkelijk stad in een Groene Metropoolregio

Economische aantrekkelijke stad				
	Fasering	**Indicatie totale budget**	**Overige partijen**	
			Wie	**Indicatie bijdrage**
Versterken iconen (kunst, cultuur, sport, toeristische trekpleisters: Burgers' Zoo, Nederlands Openluchtmuseum, Krüller Müller, Papendal en de Veluwe. Oostpol, Introdans en Gelders Orkest vertegenwoordigt in de Lauwersgracht alliantie, Veluwe) • Ondersteuning bij uitbreiding, programma of verbinden	2020 e.v.	●●●●●	• Private partijen	●●●●●
			• Ondernemersfonds (en/of BIZ)	●●●
			• Gemeente Arnhem	●●●
			• Regio Arnhem-Nijmegen	●●
			• Toerisme Veluwe Arnhem Nijmegen	●●●
			• Provincie Gelderland	●●●●
Herdenking van de vrijheid • Airborne week jaarlijks herhalen • Operation Market Garden/ Airborne week jaarrond programmeren • Operation Market Garden/ Airborne onderdeel van 4 en 5 mei vieringen	2020	●●●●	• Gemeente Arnhem	●●●
			• Stichting Bridge to Liberation	●●
			• Ondernemersfonds (en/of BIZ)	●●●
			• Private partijen	●●●
			• Regio Arnhem-Nijmegen	●●
Bruisende binnenstad • Verkenning naar optimale programma aan functies binnen gewenste milieu aan de Oostflank van de binnenstad • Verkenning naar creatie hoogstedelijk woon-werkmilieu aan de westkant van de binnenstad (Stationsgebied / binnenstad / Coehoorn).	2020 2021 2021	●●●●●	• Gemeente Arnhem	●●●
			• Regio Arnhem-Nijmegen	●●
			• Provincie Gelderland	●●●
			• Georganiseerde partijen in de stad. (PBA, Veca, CCA e.a.)	●●●
			• Private partijen	●●●●●
Arnhem Zuid • Aantrekkelijk maken voor inwoners, door inzet op wijkeconomie en voorzieningenniveau op orde te houden (structureel)	2020	●●●	• Gemeente Arnhem	●●●
			• Provincie Gelderland	●●
			• Regio Arnhem-Nijmegen	●●
			• Private partijen	●●
City Marketing • Heldere boodschap ontwikkelen • Langjarige aanpak	2020	●●●	• Ondernemersfonds	●●
			• Gemeente Arnhem	●●

Ontwikkelen van een Human Capital Agenda

Ontwikkel een Human Capital Agenda				
	Fasering	**Indicatie totale budget**	**Overige partijen**	
			Wie	**Indicatie bijdrage**
Pilot Startersprogramma Opstarten en verder ontwikkelen van het programma. De pilot moet de basis leggen voor een breed gedragen (ook financieel) StartClub Arnhem	2020	●●	• Gemeente Arnhem	●
			• Rabobank	●
			• ArtEZ	●
			• HAN	●
			• Private partijen	●
Verkenning (welke branches, welke onderwijsinstellingen doen wat, wat is de rol van de gemeente)	Q4 2020	●●	• Gemeente Arnhem	●●
			• The Economic Board	●●
			• Werkgeversservicepunt / UWV	●
Oprichten Taskforce	Q4 2020	●●	• Gemeente Arnhem	●
			• Onderwijsinstellingen	●
			• Bedrijven	●

Opgaven toekomstbestendige werklocaties

Werklocaties				
	Fasering	**Indicatie totale budget**	**Overige partijen**	
			Wie	**Indicatie bijdrage**
Compacte binnenstad en schillen daarom heen. *Gericht op de binnenstad als werklocatie* • Visie op hoogstedelijk woon-werkmilieu in de binnenstad van Arnhem • Compacter maken kern winkelgebied. O.a. toevoegen woningen en voorzieningen voor hoogstedelijk woon-werkmilieu	2020 2021 e.v.	●●●●●	• Provincie Gelderland (LTI-agenda)	●●●●
			• Gemeente Arnhem	●●●●
			• Georganiseerde partijen in de stad (zoals PBA, Veca, CCA e.a.)	●●
			• Private partijen	●●●●●
Regionaal dienstencentrum • Toevoegen kantoorruimte in gebied rondom CS • Kantoren en bredere ontwikkeling zone Gelderse Poort naar station Arnhem Zuid • Kantorenlocaties op Velperweg en Ijsseloord II op orde houden	2020	●●●●●	• Private partijen	●●●●●
			• Regio Arnhem-Nijmegen	●●
			• Provincie Gelderland	●●●●
			• Gemeente Arnhem	●●

Verbinden op meerdere manieren

Verbindingen				
	Fasering	**Indicatie totale budget**	**Overige partijen**	
			Wie	**Indicatie bijdrage**
Sterke organisatiegraad • Organisatiestructuur, plannen aanjagen en beoordelen (klankbordgroep agenda) • Monitoring van de agenda • Bepalen gedeelde ambitie/ urgentie binnen gebied, passende samenwerkingsvorm organiseren incl. financieringsvorm • Continueer samenwerking met en van bestaande organisaties	Q4 2020	●●●	• Ondernemersfonds	●●
			• OKA, StAb	●
			• Gemeente Arnhem	●●
			• Provincie Gelderland (toekomstbestendige werklocaties)	●●
Ruimtelijke samenhang met wijken, kwartieren om de binnenstad • Verbinding CS-binnenstad • Investeren in het Bestuurskwartier en omgeving (incl. Cobercoterrein) • Verbinding Blauwe Golven naar Arnhems Museum, • Verbinding binnenstad-Modekwartier • Verbinding binnenstad-Meinerswijk	2021	●●●●●	• Gemeente Arnhem	●●●●●
			• Provincie Gelderland	●●●●●
			• Private partijen	●●●●●

			• Georganiseerde partijen in de stad:
			  • PBA
			  • VECA
			  • CCA
			  • Vereniging Korenmarkt
			  • Vereniging Coehoorn
			  • Vereniging Modekwartier
			  • Vereniging Meinerswijk
			  • Lauwersgracht alliantie
				●●●

Gemeentelijke dienstverlening • Van Bedrijven Weten • Accountmanagement en acquistie	2020	●●●	• Gemeente Arnhem	●●●
Samen met de Buren • Regionale Samenwerkingsagenda Regio Arnhem – Nijmegen • Samenwerking met de Duitse Buren	2020	●●●	• Gemeente, Regiogemeenten, provincie, NRW, EU	●●●

Hoofdstuk 7 **Organisatie**

Actieagenda van de stad

Zoals in de voorgaande hoofdstukken is aangegeven is dit een dynamische agenda, die tot stand is gekomen in overleg met vele stakeholders. De volgende stap is om tot ***gezamenlijke uitvoering van projecten*** te komen. De voorliggende Uitvoeringsagenda gaat verder geconcretiseerd worden met partijen in de stad, zowel het georganiseerde bedrijfsleven als private partijen. Bij de Uitvoeringsagenda zullen ook andere overheden betrokken worden.

Veel partijen in de stad kennen eigen visies en programma's met eigen doelstellingen. Zoals in hoofdstuk 3 al is gemeld, hebben veel stakeholders aangegeven dat het landschap nu te versnipperd is. Het goede is dat er veel initiatieven zijn, het minder goede nieuws is dat daardoor de gezamenlijke uitvoeringkracht onvoldoende is. Er moet meer over de deelbelangen heen worden gekeken. Daarom is door partners in de stad gepleit voor een ***Klankbordgroep*** met ondernemers, vertegenwoordigers van belangrijke instellingen en enkele bestuurders van de stad om de voortgang van de uitvoering van deze actieagenda te bewaken. Die klankbordgroep krijgt drie taken, het bewaakt de voortgang van de agenda (én levert daarbij een bijdrage aan de benodigde bundeling van krachten), zij denkt mee over de fasering en de herziene prioritering van acties (en eventuele nieuwe acties) en denkt ten derde mee over de financiering van belangrijke projecten.

Veel partners in de stad hebben opgeroepen tot bundeling van menselijke capaciteit en financiële middelen. Maar ook in vormen van gedeelde faciliteiten, zoals een gedeelde back office en marketing instrumenten bij bijvoorbeeld het Platform Binnenstad Arnhem (PBA), Stichting Made in Arnhem, Stichting Arnhemse Bedrijventerreinen (StAb). Door deze Uitvoeringsagenda wordt de noodzaak tot het gezamenlijk financieren van prioritaire acties duidelijk vanuit de inhoud, dit draagt bij aan een efficiënte besteding van middelen.

De grote benodigde investeringen voor een aantal grootschalige gebiedsontwikkelingen vragen om regie en samenwerking tussen partners in de stad, de gemeente, maar ook partners in de regio. Het wordt Arnhem vooral gegund als er goed onderbouwde voorstellen worden gedaan die vervolgens ook gezamenlijk worden bepleit bij de provincie, het Rijk, beleggers en bedrijven. De uitdaging ligt dus in het smeden van ***energieke coalities*** om iets van de grond te krijgen, of het nu om een Innovatielab, een Human Capital Agenda, of kleinschalige werklocaties in Arnhem Zuid gaat. De Agenda geeft de projecten weer die door partners in de stad zijn benoemd. Prioritering kan dus in de komende periode ook deels vanzelf tot stand komen doordat partners in de komende maanden opstaan en hun projecten verder vorm geven.

De te vormen Klankbordgroep zal die open uitnodiging aan vitale coalities kunnen versturen. Gelukkig zijn er ook voldoende projecten die inmiddels al zover zijn dat financiering in een eindstadium verkeert. De agenda kan dus met enkele projecten van start gaan, maar het zal in de komende maanden de uitdaging zijn om opeenvolgende succesvolle projecten uit te

voeren (of te lanceren) en dit alles is ook afhankelijk van de conjunctuur en de investeringsbereidheid van bedrijven.

Monitoring

Met het vaststellen van de concrete Uitvoeringsagenda in 2020 begint de uitvoering met de partners in de stad. Jaarlijks wordt geïnventariseerd of de agenda aanpassingen en aanvullingen behoeft. Belangrijk daarbij is een actueel overzicht van de behaalde resultaten in het afgelopen jaar dat breed gedeeld wordt onder de betrokken stakeholders in de stad. Hieraan wordt een jaarlijkse bijeenkomst gekoppeld.

Net zo belangrijk is het ***monitoren*** van de bijdragen die de acties leveren aan economische en maatschappelijke uitdagingen. Door een aantal ***kritische prestatie indicatoren*** op te stellen wordt er gemonitord of het geheel aan acties bijgedragen heeft aan een positieve economische ontwikkeling. Daarvoor willen we met de partners in de stad monitoren, daarbij denken we aan de volgende KPI's:

- Ontwikkeling banen in diverse sectoren.
- Instroom naar werk.
- Aantal bezoekers binnenstad.
- Omvang van investeringen in innovatie en HC in Energy.
- Investeringsprogramma binnenstad en omliggende gebieden, met inzicht wie wat bijdraagt.
- Investeringen in werklocaties.
- Aantal evenementen en bijdragen gemeente.

Bijlage 1 Overzicht gesprekspartners

Externe individuele gesprekken

• Bart van Meer	Dirkszwager
• Herre Dijksma	Toerisme Veluwe, Arnhem, Nijmegen
• Jeroen Herremans	The Economic Board
• Marian van Hooij	Platform Binnenstad Arnhem, Citymarketing
• Kevin Rijke	IPKW
• Niels Bruil	Stichting Arnhemse Bedrijventerreinen
• Stefan van Aarle	Directeur Veca
• Robin Hartogh Heys	Voorzitter Veca
• Toni Iniguez Najdanovski	OKA
• Marcel Hielkema	VNO-NCW Midden Nederland / Scalabor
• Tom Kortbeek	Innovate, Creatieve ondernemer, Coehoorn
• Teus Eenkhoorn	Nationaal Openlucht Museum
• Chris van Arkelen	Rabobank
• Angela Welting	Werkgeversservicepunt
• Alex van Hooff	Burgers' Zoo

Werksessies

1 Binnenstad, 11 februari

- 8 Deelnemers

2 Overige gebieden, 2 maart

- 30 deelnemers

Bijlage 2 Economie als strategisch onderdeel van gemeentelijk beleid

Er doet zich in veel gemeenten een vreemde paradox voor. De economische gezondheid van de stad wordt belangrijk gevonden, maar in de praktijk zijn de beschikbare middelen, net als in veel gemeenten, in Arnhem relatief beperkt. Dat hoeft op zich geen probleem te zijn als de Economisch Agenda ook voldoende doorklinkt in andere beleidsvelden, zoals ruimtelijke ordening, mobiliteit en sociaal domein.

Eigen verdienvermogen van de stad en regio is van groot belang, zeker de komende periode en dat betekent dat in het beleid van de stad het economisch beleid meer centraal moet komen te staan. Dat lijkt logisch maar dat is nu onvoldoende geval als naar de beschikbare instrumenten voor economisch beleid wordt gekeken. De recessie zal die extra aandacht zeker rechtvaardigen.

Maar het is ook goed om vanuit het economisch beleid de juiste spiegel voor te houden bij het ontwikkelen van de Omgevingsvisie. Er liggen grote ruimtelijke investeringsopgaven op divers deelgebieden van de stad, waar de combinatie van wonen en werken mogelijk is, maar tegelijkertijd moet het areaal aan bedrijventerreinen worden behouden om de veranderingen in de economie in vele branches ingevuld te krijgen,. Het gaat niet om groei van locaties, maar vooral om de bestaande beter te benutten.

Op het vlak van arbeidsmarkt, werkloosheid, brede welvaart en sociale leefomgeving staat Arnhem voor een aantal grote uitdagingen die aandacht vragen. De stad herbergt met diverse speerpunten een voedingsbodem die de stad de komende jaren van groeikracht kan blijven voorzien. De grote uitdaging is om daar zoveel mogelijk inwoners van de stad te laten profiteren. Daarbij is Arnhem, in vergelijking met steden in Brabant en Limburg, relatief bescheiden in de aanpak van de Human Capital Agenda. Het opzetten van een krachtige Human Capital Agenda voor Arnhem is cruciaal en een gezamenlijke verantwoordelijkheid van ondernemers, onderwijsinstellingen en de gemeente.

Het economisch beleid van de gemeente Arnhem is in de basis op orde. Het belang van economie in de integrale thema's wordt echter binnen de gemeente Arnhem nog te weinig onderkend, en de input vanuit economie (en ondernemers) kan nog beter zichtbaar worden gemaakt. Economie moet meer een ***strategisch onderwerp*** zijn, onderdeel van de omgevingsvisie en integraal worden onderdeel worden van andere programma's en thema's, economie is tevens een middel om de uitdagingen van de gemeente Arnhem aan te kunnen. Samengevat:

Tabel 1 Economie als strategisch onderwerp binnen Arnhems beleid

Thema	Economie in thema
Energie	• Onderscheidende, innovatieve werkmilieus IPKW en Arnhems Buiten en kenniscampus HAN/ Van Hall Larenstein • Energie als groeisector en facilitator energietransitie • Proeftuinen verspreid over de stad
Aantrekkelijke stad	• Verblijfskwaliteit binnenstad versterken • Verbindingen van binnenstad met omliggende gebieden • Gevarieerde woonmilieus • Variatie aan werkmilieus • Toerisme en recreatie (evenementen, cultuur, herdenking)
Human Capital – sociaal beleid	• Meer vraaggestuurd onderwijs voor studenten en werkenden • Versterkte samenwerking in Triple Helix, met belangrijke verbindende rol van de gemeente • Verbinding leggen tussen Doorbraak naar Werk en de Human Capital Agenda • Aandacht voor praktisch opgeleiden en hoger opgeleiden
Ruimtelijke ordening/ kwaliteit	• Afwegingskader economie in Omgevingsvisie • Naar energie neutrale bedrijventerreinen en kantorenlocatie • Bedrijventerreinen als hubs in energie- en elektriciteitsnetwerken • Detailhandel: compactere winkel kern • Bijdrage van werklocaties aan biodiversiteit, groenopgaven en verminder hittestress • Interactiemilieus in verschillende vormen (in binnenstad, nabij onderwijs, Innovatielab, maar ook kleinschalig in wijken)
Infrastructuur, mobiliteit	• Bereikbaarheid van locaties (auto, OV, fiets) • Verbinden van deelgebieden in de stad • Verbinden van netwerken (ondernemers, maar ook inwoners en ondernemers) • Heldere dienstverlening van de gemeente aan bedrijven en ondernemers

Bijlage 3 Totaal overzicht acties

De koploper in de energietransitie zijn en blijven

Energie				
	Fasering	**Indicatie totale budget**	**Overige partijen**	
			Wie	**Indicatie bijdrage**

Innovatielab
• Projecten stimuleren op het gebied van een 3-tal Arnhemse energie-innovaties.
  • Waterstof-en brandstofceltechnologie;
  • Batterij- en laadinfratechnologie;
  • ICT/smartgrids
• Ontwikkelen van concrete opleidingen, doorontwikkeling van de hybride leeromgeving.
	2020 e.v.
	
	2020
		●●●●●	• Programma NemiA	●●●●●

			• Provincie / Rijk	●●●●●
			• HAN	●●●
			• IPKW	●●●
			• Arnhemse energiebedrijven	●●●
			• The Economic Board	●●
Proeftuinen • Experimentruimte • Toepassingen in woonwijken en op bedrijventerreinen	2020 e.v.	●●●●	• Programma NemiA	●●●
			• Provincie / Rijk	●●●
			• Private partijen	●●●●
			• IKPW & Arnhems Buiten	●●
Circulaire economie • Vaststelling PvA • renovatie van woningen en kantoren in de stad • blauwe wijkeconomie Spijkerkwartier • Diverse programma's	Q3/4 2020 2021 e.v.	●●●●	• Provincie (Kiemt en Circulair Gelderland)	●●●
			• Private partijen (Circles en Rabobank e.a. bedrijven)	●●●
			• Onderwijs (WUR, RUN, HAN, VHL, Artez)	●●●

Economisch aantrekkelijk stad in een Groene Metropoolregio

Economische aantrekkelijke stad				
	Fasering	**Indicatie totale budget**	**Overige partijen**	
			Wie	**Indicatie bijdrage**
Versterken iconen (kunst, cultuur, sport, toeristische trekpleisters) • Ondersteuning bij uitbreiding, programma of verbinden	2020 e.v.	●●●●●	• Private partijen	●●●●●
			• Ondernemersfonds (en/of BIZ)	●●
			• Gemeente Arnhem	●●
			• Provincie Gelderland	●●●●
			• Regio Arnhem-Nijmegen	●●
			• Toerisme Veluwe Arnhem Nijmegen	●●●
Verbinding met de Veluwe • Aanleg van een viaduct over de A12 voor wandelaars, fietsers	2023	●●●●●	• Provincie Gelderland/ Rijk	●●●●
			• Toerisme Veluwe Arnhem Nijmegen	●●
			• Private partijen	●●●
			• Gemeente Arnhem	●●
Herdenking van de vrijheid • Airborne week jaarlijks herhalen • Operation Market Garden/ Airborne jaarrond programmeren • Operation Market Garden/ Airborne onderdeel van 4 en 5 mei vieringen	2020	●●●●	• Overige beleidsthema's	●●●
			• Stichting Bridge to Liberation	●●●
			• Ondernemersfonds	●●●●
			• Private partijen	●●●●
Bruisende binnenstad • Verkenning naar optimale programma aan functies binnen gewenste milieu aan de Oostflank van de binnenstad • Verkenning naar creatie hoogstedelijk woon-werkmilieu aan de westkant van de binnenstad (Stationsgebied / binnenstad / Coehoorn)	2020 2021 2021	●●●●●	• Gemeente Arnhem	●●●
			• Provincie Gelderland	●●●●
			• Georganiseerde partijen in de stad (PBA, Veca, CCA e.a.)	●●●●
			• Private partijen	●●●●●
Arnhem Zuid • Ontwikkeling zone Gelderse Poort-station Arnhem Zuid; • Kleinschalige werklocaties • Monitoring ontwikkeling kantorenlocaties Kronenburg en Gelderse Poort • Met markpartijen gesprek over tijdige herontwikkeling; • Enkele werk- en woonlocaties in Zuid meenemen in de proeftuinen	2022 2021 2020 2021 2020	●●●●	• Gemeente Arnhem	●●●
			• Provincie Gelderland	●●
			• Regio Arnhem-Nijmegen	●●
City Marketing • Heldere boodschap ontwikkelen • Langjarige aanpak	2020	●●●	• Ondernemersfonds	●●●
			• Gemeente Arnhem	●●●

Ontwikkelen van een Human Capital Agenda

Ontwikkel een Human Capital Agenda				
	Fasering	**Indicatie totale budget**	**Overige partijen**	
			Wie	**Indicatie bijdrage**
Pilot Startersprogramma Opstarten en verder ontwikkelen van het programma. De pilot moet de basis leggen voor een breed gedragen (ook financieel) StartClub Arnhem	2020	●●	• Gemeente Arnhem	●
			• Rabobank	●
			• ArtEZ	●
			• HAN	●
			• Private partijen	●
Verkenning (welke branches, welke onderwijsinstellingen doen wat, wat is de rol van de gemeente)	Q4 2020	●●	• Gemeente Arnhem	●●
			• The Economic Board	●●
			• Werkgeversservicepunt / UWV	●
Oprichten Taskforce	Q4 2020	●●	• Gemeente Arnhem	●
			• Onderwijsinstellingen	●
			• Bedrijven	●
Opstellen Human Capital Agenda	Q2 2021	●●●	• Gemeente Arnhem	●●●
			• The Economic Board/ Regio A-N	●●
			• Werkgeversservicepunt / UWV	●●●
			• Opleidingsbudgetten branches	●●●
Uitvoering Human Capital Agenda	2022	●●●●	• Gemeente Arnhem	●●●
			• The Economic Board/ Regio A-N	●●
			• Werkgeversservicepunt / UWV	●●●
			• Opleidingsbudgetten branches	●●●●

Opgaven toekomstbestendige werklocaties

Werklocaties				
	Fasering	Indicatie totale budget	Overige partijen	
			Wie	Indicatie bijdrage
Herontwikkeling Het Broek en Rijnpark • Visies op de toekomstige inrichting (i.s.m. ondernemers en vastgoedpartijen) • Actieplannen opstellen • Uitvoering actieplannen	2021	●●●●	• Provincie Gelderland	●●●●
			• Gemeente Arnhem	●●
			• Private partijen	●●●●
			• StAb / Ondernemersfonds en/of BIZ	●●
Ontwikkelvisie en implementatieplan Nieuwe Haven	2020	●●	• Gemeente Arnhem	●●
Compacte binnenstad en schillen daarom heen. *Gericht op de binnenstad als werklocatie* • Visie op hoogstedelijk woon-werkmilieu in de binnenstad van Arnhem • Compacter maken kern winkelgebied. O.a. toevoegen woningen en voorzieningen voor hoogstedelijk woon-werkmilieu	2020 2021 e.v.	●●●●●	• Provincie Gelderland (LTI-agenda)	●●●●
			• Gemeente Arnhem	●●●●
			• Georganiseerde partijen in de stad (zoals PBA, Veca, CCA e.a.)	●●
			• Private partijen	●●●●●
Regionaal dienstencentrum • Toevoegen kantoorruimte in gebied rondom CS • Kantoren en bredere ontwikkeling zone Gelderse Poort naar station Arnhem Zuid • Kantorenlocaties op Velperweg en Ijsseloord II op orde houden	2020	●●●●●	• Private partijen	●●●●●
			• Regio Arnhem-Nijmegen	●●
			• Provincie Gelderland	●●●●
			• Gemeente Arnhem	●●

Verbinden

Verbindingen				
	Fasering	**Indicatie totale budget**	**Overige partijen**	
			Wie	**Indicatie bijdrage**
Stadsdistributie • Opschalen kleinschalige initiatieven • Zero-Emissie Zone (proces tot invoering in 2025)	2020	●●●	• Scalabor (o.a. i.s.m. IPKW)	●
			• Gemeente Arnhem	●●
			• Private partijen (logistiek, pakketbezorgers etc.)	●●●
			• Provincie Gelderland	●●
OV naar werklocaties • Knelpunten bepalen • Mogelijkheden inventariseren	2021	●●●●	• Gemeente Arnhem	●●●
			• Concessiehouder/ Provincie Gelderland	●●●
			• Collectieve vervoerders	●
			• Bedrijven en/ of collectief	●●
			• StAb	●
Cross-overs • INNOVATE • Soortgelijke netwerken • Kennisbijeenkomsten op thema's	2020	●●●	• Ondernemersfonds en/of BIZ	●●
			• Gemeente Arnhem	●
			• OKA	●●
			• Rabobank	●●
Sterke organisatiegraad • Organisatiestructuur, plannen aanjagen en beoordelen (klankbordgroep agenda) • Monitoring van de agenda • Bepalen gedeelde ambitie/ urgentie binnen gebied, passende samenwerkingsvorm organiseren incl. financieringsvorm • Continueer samenwerking met en van bestaande organisaties	Q4 2020	●●●	• Ondernemersfonds en/of BIZ	●●
			• Gemeente Arnhem	●●
			• OKA, StAb	●
			• Provincie Gelderland (toekomstbestendige werklocaties)	●●
Ruimtelijke samenhang met wijken, kwartieren om de binnenstad • Verbinding CS-Binnenstad, • Investeren in het Bestuurskwartier en omgeving (incl. Cobercoterrein) • Verbinding Blauwe Golven naar Arnhems Museum, • Verbinding binnenstad-Modekwartier • Verbinding binnenstad-Meinerswijk	2021	●●●●●	• Gemeente Arnhem	●●●●●
			• Provincie Gelderland	●●●●●
			• Private partijen	●●●●●

			• Georganiseerde partijen in de stad:
			  • PBA
			  • VECA
			  • CCA
			  • Vereniging Korenmarkt
			  • Vereniging Coehoorn
			  • Vereniging Modekwartier
			  • Vereniging Meinerswijk
			  • Lauwersgracht alliantie
				●●●

Gemeentelijke dienstverlening • Van Bedrijven Weten • Accountmanagement en acquistie	2020	●●●	• Gemeente Arnhem	●●●
Samen met de Buren • Regionale Samenwerkingsagenda • Samenwerking NRW	2020	●●●	• Gemeente, Regiogemeenten, provincie • NRW, Rijk, EU, private partijen	●●●

Bijlage 4 Verwijzingen programma's

[i] Regio Arnhem-Nijmegen "Groene Metropoolregio". Een visie op de regionale samenwerking (concept eind maart 2020).

[ii] Aan de uitwerking van de Economische Koers 2016 is de afgelopen jaren gewerkt via vier programmalijnen; 1) krachtiger ondernemersklimaat 2) toekomstbestendiger vestigingsklimaat voor bedrijven en (kennis) instellingen 3) Arnhem aantrekkelijkere en gastvrijere stad in en voor de regio en 4) Arnhem Energiestad. De inhoud en de acties genoemd in die programmalijnen zijn de basis geweest voor deze Economische Agenda.

[iii] Dit is verwoord in het toeristisch toekomstperspectief regio Arnhem Nijmegen "Toerisme – bestemming in balans".

[iv] Evaluatie Stichting Ondernemersfonds Arnhem, juni 2019 (in opdracht van SOFA uitgevoerd door Stadskracht)

[v] New energy made in Arnhem, programma 2020-2030 (vastgesteld oktober 2019)

[vi] In 2017 is het project Arnhem Hotspot Energy gestart. De Hybride leeromgevingen van de HAN en het IPKW spelen hierin een belangrijke rol. Er zijn er twee; het Mobility Innovation Centre en Energy for Sustainable Built Environment. In 2019 worden deze hybride leeromgevingen geprofessionaliseerd tot het Innovatielab.

[vii] Plan van aanpak circulaire economie: "De weg naar een circulair Arnhem". Verwachting dat er over dit plan van aanpak in het derde kwartaal besluitvorming plaats gaat vinden.

[viii] De opdrachtbeschrijving van Citymarketing Arnhem is opgenomen in het document "Vermeerdering van den bloei". Het document is tot stand gekomen door een begeleidingscommissie bestaande uit meerdere partners. Vertegenwoordigde partijen: IPKW, OKA, PBA/VECA, RBT KAN, gemeente Arnhem, Citymarketing gemeente Arnhem.

[ix] Gemeente Arnhem: Doorbraak naar werk (sociaal domein)

[x] Voorstel voor Raadsbrief in college van 16 maart behandeld, voorstel nog niet vastgesteld door gemeenteraad.

[xi] Regionaal wordt vraag naar en aanbod van werklocaties afgestemd in het Regionaal Programma Werklocaties, dat door GS van de Provincie moet worden vastgesteld. Dit RPW wordt momenteel geactualiseerd.

[xii] Ondernemersplan Platform Binnenstad Arnhem 2020-2024: "Van place to buy naar place to be" (September 2019).

[xiii] Het Raadsvoorstel om de Nieuwe Haven in Arnhem te kunnen ontwikkelen tot volwaardige bedrijfshaven heeft in december 2019 voorgelegen bij de gemeenteraad.

[xiv] Raadsbrief "Voortgang en professionalisering Van Bedrijven Weten" (17 december 2019).

[xv] Stuk ingebracht tijdens portefeuillehouders overleg Jan van Dellen: Accountmanagement en Acquisitieplan 2020 (februari 2020)

Economische Agenda Arnhem 2021-2025

Energieke stad

Gemeente Arnhem

Woord vooraf

Met trots presenteren gemeente en inwoners samen de Economische Agenda Arnhem 2021 - 2025, Energieke Stad. Met de nadruk op samen, omdat deze agenda het afgelopen jaar mét de stad is gemaakt. Een agenda die gaat over de economische toekomst van Arnhemmers en kansen voor bedrijven.

Het is van groot belang dat deze agenda er is. Arnhem is een stad die groeit. Er komen meer Arnhemmers, of ze hier nu geboren worden of dat ze van buiten de stad komen. Meer inwoners betekent meer vraag naar werk. Daarom willen we in de toekomst op alle fronten een aantrekkelijke, energieke stad blijven met een gezonde, sterke en duurzame economie én voldoende banen.

We hebben veel gehad aan onze gesprekken hierover met ondernemers en instellingen. Steeds ging het over het DNA van onze stad: hoe ziet een aantrekkelijke economie in Arnhem eruit, welke sectoren zijn belangrijk en waarom zouden mensen hier graag willen werken of hun eigen zaak beginnen? Met die antwoorden zijn we samen aan de slag gegaan.

Twee belangrijke onderwerpen kwamen naar boven. Allereerst wil Arnhem een economisch aantrekkelijke stad zijn. Waar het fijn werken en ondernemen is, waar mensen onze bedrijven makkelijk weten te vinden en waar de stad dienstbaar is aan onze bedrijven. Daarnaast hebben we, zonder de vele andere sectoren in onze stad te kort te doen, speciale aandacht voor de energiesector. Van oudsher heeft Arnhem een rijke traditie van bedrijven die zich richten op het opwekken van energie. De afgelopen jaren is hier steeds meer ruimte gekomen voor nieuwe, duurzame vormen van energie. Die toonaangevende positie gaan we samen verder uitbouwen.

Deze focus op een aantrekkelijke en energieke stad biedt veel kansen voor meer bedrijvigheid en werkgelegenheid. Als stad doen we er alles aan om bedrijven naar Arnhem te halen. Dan gaat het om de geschikte werklocaties waar bedrijven optimaal kunnen ondernemen en bij elkaar in de buurt kunnen zitten. Dan gaat het om een beroepsbevolking die juist is opgeleid door een van onze onderwijsinstellingen, het zogeheten Human Capital. En het gaat om verbindingen leggen in de stad: bedrijven, ondernemersverenigingen, scholen en consumenten met elkaar in contact brengen.

Een gezonde economie is van groot belang voor de Arnhemmers die een bestaan willen opbouwen met een baan of eigen onderneming, of om mooie dingen te kunnen ontwikkelen voor de stad. Tegelijk kan je economie niet los zien van andere maatschappelijke ontwikkelingen en sectoren. Zonder onderwijs is er geen beroepsbevolking, zonder zorg en sport zijn er geen vitale werknemers en zonder ondersteuning vanuit de overheid is er geen ruimte voor verduurzaming van de economie en startups.

Covid-19 heeft ons nog eens doen beseffen hoe alle sectoren met elkaar verweven zijn. Dankzij het stevige fundament van de vorige economische agenda konden we in 2020 al snel een herstelagenda voor de coronacrisis presenteren. Hierdoor halen we miljoenen aan investeringen naar voren en zorgen we voor groei. Nu is het zaak om na het coronavirus door te pakken en samen te blijven werken aan economische groei.

Dat alles staat in deze agenda. Zo maken we samen Arnhem economisch aantrekkelijker en energieker. We waren al goed op weg met de Economische Koers uit 2016. We zetten het samenspel met de stad dat Arnhem zo eigen is, krachtig door. Ik weet zeker dat Arnhem met alle creatieve en innovatieve bedrijven een sterke economische toekomst voor zich heeft!

Jan van Dellen, wethouder Economie

1 Inleiding

Arnhem is een stad met energie! Een stad met innovatieve en creatieve ondernemers, een krachtig MKB, toekomstig talent dat opgeleid wordt en ondernemende inwoners. Daarbij is Arnhem een stad met een goed woon-werkklimaat door haar groene landschappelijke ligging, aantrekkelijke binnenstad en korte verbindingen met de regio en de rest van het land. Dit draagt bij aan een sterk economisch klimaat. Een klimaat dat we verder willen uitbouwen en versterken.

Dit is nog urgenter geworden doordat we sinds het voorjaar van 2020 als gevolg van Covid-19 van het ene moment op het andere moment in een economische crisis zitten. Veel Arnhemse bedrijven hebben het zwaar en de banen van Arnhemmers staan onder druk. De crisis brengt enorme economische uitdagingen met zich mee. De eerste schok hebben we opgevangen door ondernemers op weg te helpen met onze dienstverlening zoals Van Bedrijven Weten en het anderhalve meterloket. Inmiddels kijken we ook verder en werken we aan het herstel en versterken van de economie. We willen dit doen vanuit een stevige koers met een duidelijke focus.

Een economische agenda van en voor de stad

Bij de partners in de stad is er - zeker nu met de economische crisis - behoefte aan meer uitvoeringskracht en een gerichte economische agenda. Bedrijven dragen bij aan de werkgelegenheid voor Arnhemmers. Ze zorgen door middel van sponsoring voor een bloeiend verenigingsleven en ondersteuning van maatschappelijke organisaties in Arnhem. Met hun innovaties en investeringen dragen ze, veelal in samenwerking met kennisinstellingen, bij aan de energietransitie, duurzame mobiliteit en duurzame woningbouw.

In samenspraak met bedrijven en andere partners in de stad hebben we daarom het afgelopen jaar een actiegerichte en uitvoeringsgerichte economische agenda opgesteld die bijdraagt aan de economische en maatschappelijke opgaven van Arnhem. Met als resultaat deze economische agenda van en voor de stad.

Het proces met de stad

Om te komen tot een gezamenlijke agenda met de stad zijn onze partners in de stad vroegtijdig betrokken bij het opstellen van de economische agenda. Er is bewust voor gekozen voor een procesaanpak, om met de stad de agenda verder uit te werken.

Dit proces is gestart in januari 2020 met het maken van een economische foto door Buck Consultants International (BCI). In hoofdstuk 3 wordt hier verder op in gegaan. . Er zijn daarnaast diverse gesprekken met externe stakeholders geweest. Op basis hiervan is een analyse gemaakt. Om tot een laatste brede raadpleging van de economische situatie te komen, hebben er nog twee plenaire sessies in het voorjaar plaatsgevonden. Hieraan deden in totaal 38 deelnemers mee.

Hieruit heeft BCI een advies geschreven en een concept Economische Agenda gemaakt (zie bijlage 2).

In het najaar van 2020 zijn de meeste betrokkenen uit de bijeenkomsten via individuele interviews bevraagd over de concept economische agenda en waar hun energie ligt om bij te dragen aan het uitvoeren van deze agenda.

De uitkomsten van de gevoerde gesprekken zijn verwerkt in deze Economische agenda en een gezamenlijke uitvoeringsagenda. Het samenspel bij de opbouw van de agenda maakt het mogelijk om samen slagvaardig en snel te komen tot energieke coalities en een grotere uitvoeringskracht te kunnen organiseren om de beoogde, concrete resultaten uit de economische agenda te behalen.

Deze zijn in de loop der tijd ook al ontstaan, omdat het werk natuurlijk gewoon doorgaat.

2 Arnhemse economische ambities en maatschappelijke uitdagingen

Het college zet haar energie in op de groei van Arnhem als groene, levendige, ondernemende en inclusieve stad. Dit vraagt om inzet en investeringen in verschillende maatschappelijke uitdagingen. Deze economische agenda draagt hier op verschillende manieren aan bij. Op veel terreinen is er een wisselwerking met de economische ontwikkeling van de stad.

Behoud en uitbreiding werkgelegenheid

De ambitie van Arnhem is om 500 mensen extra ten opzichte van het landelijk gemiddelde vanuit de bijstand aan het werk te helpen. Gezien de economische crisis moeten mensen aan het werk gehouden en aan werk geholpen worden. Dit kan door mensen via (om)scholing te leiden van krimpsectoren naar groeisectoren. Met behulp van acties uit de economische agenda wordt geïnvesteerd in groeisectoren en via de triple helix kan hierin worden geïnvesteerd in Human Capital.

Arnhem als klimaat neutrale stad

Arnhem wil op termijn een klimaat neutrale en duurzame stad zijn en zet daarom vol in op de energietransitie. Daarnaast zijn ambities geformuleerd voor een circulaire economie. De energietransitie en circulaire economie zijn een vliegwiel voor verdere innovaties, investeringen, nieuwe bedrijvigheid en extra werkgelegenheid. Door middel van acties uit de economische agenda kan voor de benodigde innovaties en kennisontwikkeling worden gezorgd om de energietransitie mogelijk te maken en zo bij te dragen aan Arnhem als klimaat neutrale stad.

Arnhem als economisch aantrekkelijke stad in groene metropoolregio

Arnhem is een aantrekkelijk stad om in te wonen, te ondernemen, te werken en te recreëren. Arnhem heeft vele voorzieningen, een bruisende binnenstad en een prachtige groene omgeving. Om de economische aantrekkelijkheid verder te versterken, zoeken we voortdurend naar het evenwicht tussen een duurzame groei van de stad en het behoud van de voor Arnhem typische levendige, ontspannen en groene leefkwaliteit. De kwaliteiten van Arnhem gaan hand in hand met de ruimtelijke claims die gelegd worden door alle activiteiten en doelgroepen in de stad. Er moet voldoende (fysieke) ruimte zijn voor bedrijven om te ondernemen, maar ook groen, goede en voldoende woningen voor alle doelgroepen en recreatiemogelijkheden dragen bij aan een economische aantrekkelijke stad.

Goede bereikbaarheid van al deze functies is daarbij erg belangrijk. De groene parken, evenementen, detailhandel en horeca in de binnenstad en iconen als Burgers' Zoo en Het Openlucht Museum zorgen voor een aantrekkelijk woonklimaat voor onze inwoners, maar zorgen ook voor het versterken van ons toeristisch profiel en versterken daarmee ook onze voorzieningen en de economie. We werken daarmee ook aan duurzame gastvrijheid. Investeringen hierin vanuit het economische agenda dragen dus ook bij aan andere doelstellingen en andersom dragen investeringen vanuit andere doelstellingen bij aan de economische versterking van de stad. Er is een wisselwerking tussen leefbaarheid en economische ontwikkeling en aantrekkingskracht.

Arnhem in 2040: bouwsteen voor de Omgevingsvisie

Hoe we als stad tot 2040 met de ruimtelijke uitdagingen in Arnhem omgaan, staat in de Omgevingsvisie. De Omgevingsvisie zal in 2021 vastgesteld worden. Er wordt uiteengezet hoe en waar de maatschappelijke uitdagingen in Arnhem op integrale wijze een plek krijgen. Oftewel, waar is er plek voor wonen, werken, recreëren, energieopwekking. Deze uitdagingen moeten op een integrale wijze worden opgepakt. Een groei in het aantal woningen betekent ook een groei in de benodigde werkgelegenheid. Per woning is er een groei van 0,5 fte aan werkgelegenheid. Er moet dus zowel ruimte zijn voor wonen als werken.

De economische agenda levert daarvoor de bouwstenen voor de economische ontwikkeling van de stad. De Omgevingsvisie moet immers ook voorzien in ruimtevragen vragen vanuit economische ontwikkeling en bedrijvigheid.

3 Opbouw economische agenda Energieke stad

Vanuit bovenstaande ambities en maatschappelijke uitdagingen bouwen we onze agenda als volgt op:
I. Foto: hoe staat de stad er economisch bij?
II. Focus: Economisch Aantrekkelijke stad en Energie
III. Economische uitvoeringsagenda 2021-2025 in energieke coalities

I. Foto: hoe staat de stad er economisch bij?

De economische kracht van Arnhem in beeld
Met de Economische Agenda gaan we de economie van Arnhem verder versterken, Het is daarbij van belang om de structuur van de Arnhemse economie goed in beeld te hebben om in te kunnen spelen op de kansen en uitdagingen die daarmee gepaard gaan. In de concept Economische Agenda van Buck Consultants is een economische foto opgenomen die daar op in speelt. Deze foto geeft een beeld van de structuur van de economie van Arnhem, zowel van de kracht als de aandachtspunten.
De gevolgen van de Corona-crisis zijn in die foto nog niet meegenomen, omdat deze bij aanvang van de crisis is opgesteld. Die impact wordt op dit moment op individueel niveau al door veel ondernemers en werknemers in sterke mate ervaren, waarbij de impact per sector verschilt. De coronamonitor van de gemeente biedt inzicht in de actuele cijfers (link naar coronamonitor). Hoe groot deze impact uiteindelijk is op de structuur van de economie zal de komende tijd gaan blijken. De verwachting dat Arnhem voldoende sterke (economische) speerpunten en een gevarieerd vestigingsklimaat bezit om sterk uit de crisis te komen.

Samengevat komt BCI tot de volgende hoofdlijnen over de economische ontwikkeling van Arnhem.
- Het aantal banen en vestigingen zijn de afgelopen jaren gegroeid en heeft een grote regionale werkgelegenheidsfunctie. Ook de cijfers van 2020 laten een groei zien zoals in onderstaande tabel aangegeven. In de afgelopen jaren lag de groei ten opzichte van de regionale, provinciale en landelijke gemiddelden wel wat lager.

Tabel 1. Actuele cijfers ontwikkeling banen en vestigingen

	2020 (meting: april)	Groei t.o.v. 2019
Aantal Banen	107.740	+0,4% (+440)
Aantal Vestigingen	17.420	+7,7% (+1.240)
Sectoren - Grootste groeiers (aantal banen)	1. Financiële instellingen 2. Gezondheidszorg 3. Onderwijs	+13,9% (+260) +6,8% (+1.340) +6,4% (+530)
Sectoren - Grootste dalers (aantal banen)	1. Vervoer, opslag en communicatie 2. Groothandel 3. Horeca	-9,4% (-830) -6,8% (-200) -5,0% (-240)

Bron: PWE, provincie Gelderland

- De corona-crisis zal naar verwachting een negatief effect hebben op de werkeloosheid. In de cijfers van 2020, zien we dat echter nog niet. Na een toename direct na de eerste lock down daalde de werkloosheid in Nederland weer aan het einde van 2020. Het CPB verwacht nog wel een toename in 2021 richting de 4,4% en 4,7% in 2022 (basisraming maart 2021).

- De economische speerpunten van Arnhem zorgen ervoor dat de stad over voldoende ontwikkelpotentieel en groeikracht beschikt tijdens en vooral na de crisis. Sommige sectoren groeien ook in de crisis (Energy, Zorg), andere worden geraakt door de crisis, maar herstellen snel (Zakelijke dienstverlening, Toerisme en Recreatie, Creatieve industrie) andere hebben langere herstelperiode nodig (Horeca, Detailhandel).
- Het vestigingsklimaat van Arnhem voor economische functies kent sterke werklocaties en goede verbindingen, waarbij o.a. de Stationsomgeving een toplocatie is voor kantoren en biedt de Nieuwe Haven ontwikkelpotentieel als unieke vestigingslocatie voor circulaire economie en watergebonden bedrijven. Aandachtspunt is de schaarse ruimte voor nieuwe economische ontwikkelingen.
- De aantrekkelijkheid van Arnhem om te ondernemen, wonen en te verblijven hangt samen met de kwaliteit van de omgeving/regio als Groene Metropool. De stedelijke gebieden Arnhem, Nijmegen en Ede/Wageningen kennen daarbij hun eigen specialisaties. Het totaalproduct als regio (metropool) is door het groene karakter en de economische specialisaties onderscheidend ten opzichte van andere regio's in Nederland.

II. Foto: hoe staat de stad er economisch bij?

Focus: twee hoofdopgaven en drie groeibepalende randvoorwaarden
Vanuit bovenstaande ambities en maatschappelijke uitdagingen hebben we onze agenda verder opgebouwd.

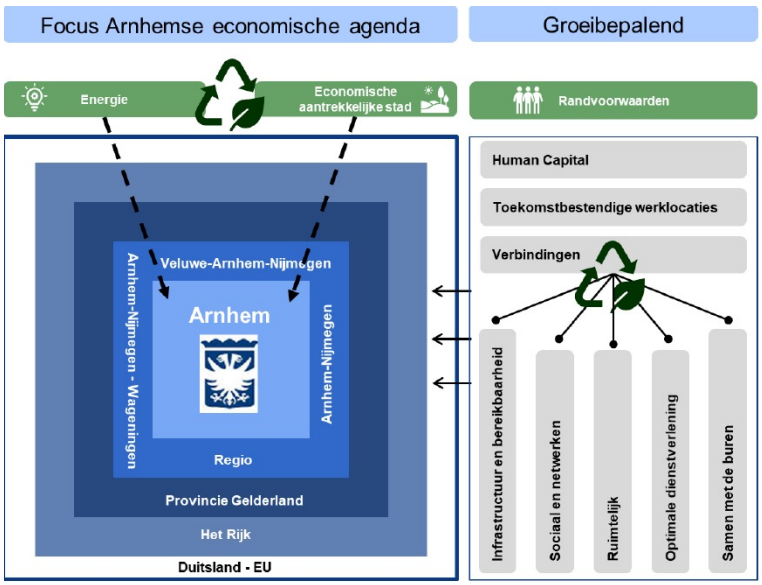
In het tweede deel komt de focus die we aanbrengen aan bod door middel van twee hoofdopgaven:

- Een economisch aantrekkelijke stad
- Energie

Daarnaast zijn er een drietal groeibepalende randvoorwaarden:

- Toekomstbestendige werklocaties
- Human Capital
- Verbindingen

Deze randvoorwaarden dragen bij aan oplossingen voor de economische en maatschappelijke uitdagingen van Arnhem, maar ook een optimaal vestigings- en ondernemersklimaat.

Bron: Buck Consultants International, De energieke stad

De focus richt zich op twee hoofdopgaven met een krachtige potentie: Energie en Economisch aantrekkelijke stad.

- Opgave Energie

Een sterk energiecluster in termen van economische groei en in de bijdrage aan de maatschappelijke opgaven geeft de stad in economische opzicht een onderscheidende positie in de regio, nationaal en internationaal. Met Energie kan Arnhem zich als innovatieve en duurzame stad in Nederland en internationaal positioneren. Er is een netwerk van bedrijven en kennisinstellingen dat daarvoor de basis legt. Arnhem wil in 2050 een klimaat neutrale en duurzame stad zijn en zet daarom vol in op de energietransitie. Die energietransitie is een vliegwiel voor verdere innovaties, nieuwe bedrijvigheid en extra werkgelegenheid. Daarbij is 'energie' ook een metafoor voor de ontwikkeling van de stad sinds het eind van de Tweede Wereldoorlog. De schouders werden onder wederopbouw gezet, tot de stad die Arnhem nu is, waar de energie van inwoners en ondernemers voelbaar is. Kortom, een energieke stad.

Energie	
Positionering	Arnhem de energieke stad: • Van oorsprong en (h)erkend in de regio en elders in Nederland. • Als voorbeeldstad voor innovatie en toepassingen in de energietransitie.
Economische meerwaarde	• De energietransitie biedt Arnhem grote economische kansen. Benutten door: - Investeringen in langjarige researchprogramma's. - Beschikbaarheid van research en testfaciliteiten. - Ruimte bieden (huisvesting en financiering) van startups en andere innovatieve bedrijven. - Stimuleren van cross-sectorale innovaties richting bouw, duurzame logistiek, ontwerp van producten etc. - Uitdagingen tackelen op het gebied van Human Capital, energietransitie leidt tot vele nieuwe banen (van hoger opgeleid tot praktisch geschoold). - Toepassen van innovaties in woonwijken en op werklocaties in de stad (proeftuinen). Ambities gaan samen met de transitie naar een circulaire economie.
Maatschappelijke opgave	• Energietransitie en de transitie naar een circulaire economie gaan gepaard met uitdagingen op het gebied van: - Duurzame opwekken en besparen van energie. - Hergebruik van materialen. - Gedragsverandering. - Een veranderende vraag naar arbeid. - Aantrekken arbeidskrachten met juiste skills. - Aansluiting onderwijs en arbeidsmarkt. - Belangrijk voor het verduurzamen van productieprocessen en gebouwde omgeving, zoals werklocaties en woonwijken.

- Opgave Economisch aantrekkelijke stad

Het onderscheidend vermogen van Arnhem als economisch aantrekkelijke stad binnen de Groene Metropool Arnhem-Nijmegen-Wageningen verder uitbouwen (met eigen economische speerpunten, de iconen op het gebied van cultuur, sport en toerisme en de diversiteit aan woon- en werkmilieus in een groene omgeving). De economisch aantrekkelijke stad geeft uiting aan de economische veelzijdigheid van de stad (meerdere economische speerpunten), de iconen op het gebied van cultuur, sport en toerisme (die echt onderscheidend zijn) en de beschikbaarheid van diversiteit aan woon- en werkmilieus in een groene omgeving (in de stad, maar ook in de omgeving). Een goede bereikbaarheid van al deze functies is van groot belang voor een economisch aantrekkelijke stad. Dit alles maakt dat je als stad een goed vestigingsklimaat behoud. Die drie elementen maken Arnhem een aantrekkelijke economische stad voor de inwoners en bedrijven, maar ook om nieuwe inwoners, jong talent, bezoekers en bedrijven aan te trekken.

Economisch Aantrekkelijke stad	
Positionering	Aantrekkelijk voor (nieuwe) vestiging van bewoners, bedrijven, bezoekers en studenten • Variatie aan woon- en werkmilieus. • Groene omgeving. • Herdenking van vrijheid en wederopbouw. • Iconen, op gebied van kunst, cultuur, sport en toerisme. • Kwaliteit van de binnenstad, werklocaties en wijken in de stad. • Duurzame gastvrijheid • Goede bereikbaarheid van de stad(sdelen) met diverse mobiliteitsvormen
Economische meerwaarde	• Iconen trekken bezoekers en bestedingen aan. • Binnenstad een economische motor en regionale centrumfunctie: - Bestedingen, variatie van winkelen, horeca en andere voorzieningen in een compacte binnenstad. - Hoogstedelijk centrum-milieu: nieuwe kantoren (nabij CS), wonen in de binnenstad, verblijfskwaliteit - Investeren in Oostflank van het Centrum met het Bestuurskwartier en de culturele sector rondom de Lauwersgracht.
Maatschappelijke uitdaging	• Inclusieve stad: - Woningen voor alle doelgroepen. - Ruimte om te werken in alle deelgebieden van de stad. - Arnhem-Zuid een herkenbare positie geven in de Economische Agenda. • Verblijfskwaliteit: - Vergroenen waar mogelijk in alle deelgebieden goed voor o.a. klimaat-adaptatie en leefkwaliteit.

- Randvoorwaarden

Om het potentieel van de twee hoofdopgaven volledig te kunnen benutten moeten de groeibepalende randvoorwaarden op orde zijn. De focus ligt hierbij op Human Capital, toekomstbestendige werklocaties en het leggen van verschillende verbindingen. Bij deze laatste randvoorwaarde draait het bijvoorbeeld om infrastructurele verbindingen in en rond de stad, fysieke verbindingen en verbindingen tussen ondernemers en met kennisinstellingen, maar ook om een optimale dienstverlening aan inwoners en ondernemers.

o Human Capital Agenda

De aanwezigheid van voldoende en goed gekwalificeerd personeel op het juiste moment is een cruciale randvoorwaarde voor een aantrekkelijk vestigingsklimaat voor bedrijven. In de komende jaren zal de arbeidsmarkt verder onder druk komen te staan. Enerzijds door de verwachte impact van de huidige crisis op o.a. het aantal werklozen. Anderzijds zal er een vraag blijven bestaan in sectoren zoals zorg, bouw en installatie en metaalelektro, zakelijke dienstverlening en hopelijk ook weer vrij snel in de sectoren horeca en toerisme. Door de snel veranderende markten, door energietransitie en circulaire economie en de voortgaande digitalisering zijn bedrijven continu op zoek naar talent, getraind in de nieuwste vaardigheden.

o Werklocaties

Werklocaties dienen aantrekkelijk te zijn én te blijven voor bedrijven om gevestigd te blijven of nieuw te willen vestigen in Arnhem. Dat komt ten goede aan de werkgelegenheid en leidt tot een lagere uitkeringsafhankelijkheid en groei van het aantal inwoners en bezoekers. Tevens leidt een aantrekkelijk vestigingsklimaat tot het beter behouden van studenten en starters in de stad. Bedrijven zijn sterk lokaal geworteld en daarom tevens belangrijk voor de lokale sociale structuur. Bedrijven zijn bijvoorbeeld sponsor van evenementen en sportverenigingen. Ook ondersteunen ze vaak maatschappelijke organisaties in de stad met hun kennis en kunde. Aantal uitdagingen waar Arnhem op haar werklocaties voor staat:

- Er is in Arnhem weinig ruimte beschikbaar voor nieuwe werklocaties en zien we locaties met economische bestemming in woonwijken plaatsmaken voor woningen.
- Veranderingen in de economie leiden tot snelle veranderingen in branches en daarmee ook tot andere eisen aan pand en (werk)omgeving. De kwaliteit van de werklocaties in Arnhem is voldoende te noemen. Om dit te behouden is het van belang hier aan te blijven werken. Denk hierbij aan verschillende vormen van bereikbaarheid faciliteren en borgen.
- Andere ruimtelijke claims, zoals groen en woningbouw dreigen bestaande bedrijventerreinen en kantorenlocaties te verdringen.
- Werklocaties hebben een belangrijke rol in de energietransitie, in de transitie naar een circulaire economie en het klimaatbeleid. In het bedrijfsleven wordt namelijk de meeste energie en grondstoffen verbruikt. Ook zijn dit de gebieden in de stad die de grootste hittestress kennen, wat van invloed is op de totale leefbaarheid in de stad.

o *Verbindingen*
Verbindingen in diverse vormen zijn belangrijk voor een goed functionerende economie en de uitdagingen waar we maatschappelijk voor staan. We onderscheiden er vier voor de economische agenda van Arnhem:

- Fysieke verbindingen zoals infrastructuur, bereikbaarheid en functiemening (wat zijn belangrijke aanvullende zaken naast de grote investeringen die al gepland zijn en/of in uitvoering zijn).
- Verbindingen tussen sectoren en mensen.
- Verbinding versterken tussen (lokale, regionale, landelijke en internationale) gebieden (ruimtelijk, organisatorisch en qua mobiliteit).
- Intensiveren van contacten met ondernemers en bedrijven tijdens en na de crisis.

III. Economische uitvoeringsagenda 2021-2025 in energieke coalities

De uitvoeringsagenda & organisatie
De uitvoeringsagenda is voor 2021 en verder. Hierbij zijn de acties voor 2021 concreet gemaakt en worden de acties voor de jaren erna nog wat abstracter gehouden. Doordat de uitvoeringsagenda vervolgens ieder jaar wordt geüpdatet, zal in de loop van 2021 de abstractere acties weer vertaald worden naar concrete acties voor 2022.

Om tot een succesvolle uitvoering te komen van de acties is samenwerking tussen de betrokken partners in de stad nodig. Ondernemers, onderwijs en overheid de hierop samen inzet plegen en in investeren. Daarom worden energieke coalities gevormd op verschillende thema's en projecten. Deze coalities zijn nodig om de acties uit het uitvoeringsplan tot een blijvende impact te genereren maar ook om richting regionale en nationale samenwerkingspartners een effectieve coalitie te vormen.

Via een gezamenlijke uitvoeringsagenda gaan we met onze partners in de stad en de regio samen werken met energieke coalities werken om onze ambities te realiseren en bij te dragen aan de maatschappelijke opgaven.

- Samen werken aan deze agenda

Belangrijk uitgangspunt is dat het een agenda van de stad is, en blijft. Op dit moment wordt nog een regisserende en aanjagende rol van ons, als gemeente gevraagd. We werken er naartoe, dat in de komende jaren steeds meer door partijen zelf opgepakt wordt en dat de gemeente geleidelijk aan een bescheidenere rol gaat spelen. Hier zien we overigens, al wat beweging in ontstaan.

Vooralsnog zien we twee niveaus vanuit we de samenwerking vanuit de Economische Agenda willen neerzetten:

Economische strategische alliantie Arnhem
Deze alliantie bestaat uit 8-12 betrokkenen uit de stad en gemeentelijke organisatie en heeft als functie om te duiden wat er op ons af komt en hoe dit zich verhoudt tot de hoofdopgaven van de Economische Agenda en het uitvoeringsplan. De gemeente neemt het initiatief voor oprichting. De start bijeenkomst vindt plaats in Q2, gevolgd door een bijeenkomst om het uitvoeringsplan 2022 te formuleren in Q3. Hierin vragen we de alliantie om actief hun netwerk in te zetten en daar waar nodig nieuwe coalities te smeden. Ook herijken zij waar nodig de hoofdopgaven, waar nodig.

Energieke Coalities
Om recht te doen aan de wens aan meer uitvoeringskracht, vormen we energieke coalities. Dit zijn partijen die elkaar nodig hebben om tot, effectieve uitvoering van projecten uit de uitvoeringsagenda van de Economische Agenda te komen. Grotendeels bestaan deze coalities al. Frequentie, deelnemers en de rol van de gemeente is verschillend. Afhankelijk van wat nodig is. De agenda van deze energieke coalities is gericht op (effectieve) uitvoering van projecten. Jaarlijks stellen zij (belangrijkste stakeholders) samen met de alliantie een nieuw uitvoeringsplan vast. In het aangaan van coalities heeft de gemeente in eerste instantie een sterk aanjagende en signalerende rol. Gaandeweg zal de Economische strategische alliantie Arnhem dit meer op zich gaan nemen.

Verhouding Economische strategische alliantie met energieke coalities
Samenspel is noodzakelijk voor monitoring stand van zaken uitvoeringsplan, signalering knelpunten, doorzettingskracht (gebruik netwerk) en het gezamenlijk vaststellen jaarlijkse uitvoeringsplan.
Een jaarlijkse bijeenkomsten en het neerzetten van wederzijdse kennisdeling zijn hierin belangrijke elementen om het samenspel goed neer te zetten.

Financiën
Vanuit economie wordt financieel ingezet op twee sporen:
1. Het versterken van de organisatiegraad van partijen in de stad, door middel van het verstrekken van subsidies.
2. Door het doelgericht geld verstrekken aan projecten die binnen de energieke coalities vallen.

- Uitvoeringsagenda 2021

De uitvoeringsagenda kent een jaarlijkse cyclus en is op dit moment volop in bedrijf. Er zijn inmiddels diverse energieke coalities gevormd om tot effectieve uitvoering van de agenda te komen. De monitoring voortgang van de uitvoeringsagenda wordt gedaan door de nog te vormen strategische economische alliantie en zal een concept uitvoeringsagenda voor 2022 maken. In november zal door de deelnemers van de energieke coalities en de strategische economische alliantie uitvoeringsagenda voor 2022 vastgesteld worden. In bijlage 1 is de uitvoeringsagenda 2020/2021 te vinden. Deze uitvoeringsagenda kent een nauwe samenhang met het programma Vitale Economie. Veel van de elementen uit de uitvoeringsagenda, zijn projecten die ook binnen het programma Vitale Economie vallen. De Economische Agenda geeft hiermee ook richting aan het programma Vitale Economie.

4 Bijlagen

- De uitvoeringsagenda 2021
- Advies en Concept Economische agenda Buck Consultants International (mei 2020)

Overzicht deelnemers ronde tafelgesprek

Onderwerp: **Economische Agenda 2021-2025**	
Naam	**Namens**
Bas van Es	Toerisme Veluwe Arnhem Nijmegen
Tom Kortbeek	Verenigd Creatief Ondernemend Arnhem
Tanja Kraal Robbert Nesselaar	Citymarketing Arnhem
Marjolijn Brussaard	College van Bestuur ArtEZ
Olaf Heller	StAB
Anja de Weerd	OKA
Berry Kessels	PBA

BEHANDELRESULTAAT

Ronde tafelgesprek d.d. 22 september 2021

Economische Agenda 2021-2025

Documentnummer:	
Zaaknummer:	
Portefeuillehouder:	Van Dellen

Resultaat van bespreking:

Aanwezig: de raadsleden/fractievolgers Kraaijenbrink (Arnhem Centraal), Pape (VVD), Van Iperen (D66), Simonis (GroenLinks), Visser (PvdA), Nede (ChristenUnie), Usta (Denk/Verenigd Arnhem), Van Plateringen (AOP) , Hutten (CDA) en Verheij (PVV). De fracties van de Partij voor de Dieren en de SP waren niet vertegenwoordigd.

Verloop
Tijdens het ronde tafelgesprek waaraan onderstaande personen hebben deelgenomen is uitgebreid gesproken over het raadsvoorstel. .

Bas van Es	Toerisme Veluwe Arnhem Nijmegen
Tom Kortbeek	Verenigd Creatief Ondernemend Arnhem
Tanja Kraal Robbert Nesselaar	Citymarketing Arnhem
Marjolijn Brussaard	College van Bestuur ArtEZ
Olaf Heller	StAB
Anja de Weerd	OKA
Berry Kessels	PBA

Conclusie
De voorzitter concludeert dat het Ronde tafelgesprek is afgerond en geeft aan dat de Meningsvorming over het het raadsvoorstel op een van de volgende Politieke Avonden zal plaats vinden.

De griffier,

Jozef Kersten

De voorzitter,

Scott van den Broek

BEHANDELRESULTAAT

GEMEENTE Arnhem

Economische Agenda 2021-2025

Zaaknummer:	
Portefeuillehouder:	Van Dellen

Resultaat van bespreking:

Aanwezig: de raadsleden/fractievolgers Kraaijenbrink (Arnhem Centraal), Eppich (VVD), Loor (D66), Simonis (GroenLinks), Visser (PvdA), Becker (ChristenUnie), Aydemir (Denk/Verenigd Arnhem), Groot (CDA), De Groot (PvdD) en Verheij (PVV). De fracties van de Arnhemse Ouderen Partij en de SP waren niet vertegenwoordigd.

Bespreking
De beraadslaging bestond uit een start van de meningsvorming 1. Tijdens de M1 behandeling hebben fractievertegenwoordigers hun voorlopige mening geuit en vragen gesteld aan de portefeuillehouder.
De portefeuillehouder heeft alle vragen beantwoord.
Verschillende fracties overwegen moties in te dienen.

Conclusie
De meningsvorming 1 is afgerond. De voorzitter concludeert dat het onderwerp direct door kan naar een meningsvormende ronde 2 behandeling.

De griffier,	De voorzitter,
Steffan Vos	Joël van der Loo

GEMEENTE Arnhem

Besluit van 8 december 2021

Zaaknummer 517758

DE RAAD VAN DE GEMEENTE ARNHEM;

gelezen het Rekenkamerrapport en het voorstel van de Rekenkamer Arnhem van 15 juni 2021 zaaknummer: 517758

besluit:

1. Het college de opdracht te geven om bij de Kadernota Veiligheid 2022-2025 een integrale visie op te nemen op veiligheid en dit ter besluitvorming voor te leggen aan de raad waarbij in ieder geval wordt aangegeven:

a. Hoe er met andere beleidsterreinen wordt samengewerkt;.
b. Welke prioriteiten daarin gesteld worden;
c. Hoe lering wordt getrokken uit de projecten en ontwikkelingen van de laatste jaren;
d. Hoe de knelpunten binnen de huidige werkwijze van de organisatie, met specifieke aandacht voor de afdeling Veiligheid en Teams Leefomgeving verbeterd kunnen worden.

2. Het college de opdracht te geven om een plan van aanpak op te stellen voor de aanpak met ambities en formatie van ondermijning drie maanden na het vaststellen van de Kadernota en dit ter besluitvorming voor te leggen aan de raad.

3. Het college de opdracht te geven om een voorstel voor te leggen aan de raad over de wijze van rapportage en monitoring rondom ondermijning

De griffier, De voorzitter,

Raadsvoorstel "De Wet van de stimulerende achterstand - Rekenkameronderzoek naar ondermijning in Arnhem"

Voor de gemeenteraadsvergadering d.d.:	24 november 2021
Zaaknummer:	517758
Portefeuillehouder:	Marcouch

Aan de gemeenteraad, 17 november 2021

De voorzitter heeft bij de afronding van de meningsvormende I behandeling op 6 oktober vastgesteld dat het voorstel vanwege de meerdere aangekondigde moties en/of amendementen meningsvormend II zou worden geagendeerd. Het aantal concept moties bleef beperkt tot één motie van de fractie van de VVD: “Volg het grote geld”. Door de vicevoorzitter van de raad is, in overleg met de indiener van de concept motie, besloten om de bespreking van de motie te laten plaatsvinden bij de besluitvorming over het voorstel in de besluitvormende vergadering van 24 november 2021.

De raadsadviseur,

P. Wielaard

De vicevoorzitter,

C.J.M. Kalthoff

Gemeenteraad Arnhem

AANGENOMEN

Bij elkaar op	8 december 2021
Bij de bespreking van	Rekenkameronderzoek naar ondermijning in Arnhem
Motie van	Rebin Maref – VVD
Titel van de motie	Volg het grote geld
Nummer Zaaknummer	**21M262** 517758

Onderstaand raadslid stelt de raad voor om in de vergadering van 8 december 2021 een besluit te nemen over het '' Rekenkameronderzoek naar ondermijning in Arnhem''.

We weten dat:

- Georganiseerde criminaliteit het lokale gezag ondermijnt, het verslechtert de veiligheid en leefbaarheid en levert schade op voor inwoners en ondernemers;
- De onderwereld voor illegale activiteiten gebruik maakt van diensten van 'de bovenwereld' waar underground banking een zeer belangrijk onderdeel van is;
- Geld het middel is waarmee criminelen hun ondermijnende activiteiten kunnen continueren;
- De gemeente als onderdeel van haar aanpak ook kijkt naar geldstromen, maar deze niet expliciet in haar aanpak of kadernota veiligheid heeft opgenomen.

We vinden dat:

- Een effectieve aanpak vraagt om een georganiseerde overheid die alle middelen en instrumenten inzet die tot haar beschikking staan om te kunnen inzetten op de veiligheid en leefbaarheid van inwoners en ondernemers;
- We de economische machtsposities die zijn opgebouwd met kapitaal dat met criminele activiteiten is verdiend en het gemakkelijk kunnen verplaatsen van dat geld moeten doorbreken;
- We bij het oppakken van ondermijnende criminelen of het sluiten van ondermijnende criminele panden de focus moeten leggen op het volgen van de geldstromen.

Verzoekt het college;

- Om in het aanpakken van ondermijnende criminaliteit underground banking expliciet op te nemen in de werkwijze.
- Underground banking en het volgen van fout geld een zeer prominente plek te geven bij het uitwerken van een nieuwe kadernota veiligheid.

Rebin Maref – VVD

Voor 38 *Motie "Volg het grote geld" (21M262)*

Tegen 0

GROENLINKS	7	0
Coenders		
Prinsen		
Navis		
Gemici		
Simonis		
van der Loo		
Dayioğlu		

Fractie Arnhemse Ouderen Partij	1	0
Wiggers		

ChristenUnie	2	0
Becker		
Nede		

VVD Arnhem	6	0
Combée		
Pape		
Kalthoff		
Maref		
Loos		
Eppich		

CDA Arnhem	2	0
Koorn		
Hutten		

DENK / Verenigd Arnhem	1	0
Usta		
Aydemir		

D66	5	0
Andeweg		
Loor		
Venhoek		
van Ommen		
van Iperen		

Arnhem Centraal	3	0
van der Laak		
Manders		
Kraaijenbrink		

Partij voor de Dieren Gemeentelijke sociale fractie Arnhem	2	0
de Groot		
Eliëns		

PvdA	4	0
Greving		
Bouma		
de Vries		
Visser		

SP	3	0
Elfrink		
Çetintaş		
Dobbe		

Partij voor de Vrijheid	2	0
Verheij		
Henzen		

Totaal 38

RAADSVOORSTEL

Aan de gemeenteraad

Zaaknummer **517758**

ONDERWERP: **de Wet van de stimulerende achterstand - Rekenkameronderzoek naar ondermijning in Arnhem**

Voorstel

De Rekenkamer stelt de raad voor te besluiten

1. Het college de opdracht te geven om bij de Kadernota Veiligheid 2022-2025 een integrale visie op te nemen op veiligheid en dit ter besluitvorming voor te leggen aan de raad waarbij in ieder geval wordt aangegeven:

    a. Hoe er met andere beleidsterreinen wordt samengewerkt;.
    b. Welke prioriteiten daarin gesteld worden;
    c. Hoe lering wordt getrokken uit de projecten en ontwikkelingen van de laatste jaren;
    d. Hoe de knelpunten binnen de huidige werkwijze van de organisatie, met specifieke aandacht voor de afdeling Veiligheid en Teams Leefomgeving verbeterd kunnen worden.

2. Het college de opdracht te geven om een plan van aanpak op te stellen voor de aanpak met ambities en formatie van ondermijning drie maanden na het vaststellen van de Kadernota en dit ter besluitvorming voor te leggen aan de raad.

3. Het college de opdracht te geven om een voorstel voor te leggen aan de raad over de wijze van rapportage en monitoring rondom ondermijning.

Inleiding

De Rekenkamer Arnhem heeft een onderzoek uitgevoerd naar ondermijning in Arnhem en bekeken hoe groot de problemen in Arnhem zijn en in hoe hoeverre het gemeentelijke beleid om ondermijning te bestrijden, effectief is. Meer specifiek is ter toelichting één wijk als casus opgenomen: het Spijkerkwartier.

De doelstelling van het onderzoek is het geven van inzicht in:

1. de wijze waarop de gemeente Arnhem door middel van beleid probeert grip te krijgen op ondermijning en de grijze economie, in Arnhem in het algemeen en in het Spijkerkwartier in het bijzonder;
2. de instrumenten die de gemeente daarbij nog meer in zou kunnen zetten;

3. de rol van de raad daarbij.

Met daarbij als centrale vraagstelling van het onderzoek:
Wat kan op basis van inzicht in (de aanpak van) ondermijnende praktijken in Arnhem, in het bijzonder in het Spijkerkwartier, worden geconcludeerd over de effectiviteit van het Arnhemse beleid op de korte en lange termijn, en op welke wijze geeft de gemeenteraad mede vorm aan dit beleid?

De hoofdconclusie van dit onderzoek luidt als volgt:
De gemeente Arnhem heeft als het gaat om de bestrijding van ondermijning een gebrek aan ambities, een gebrek aan heldere doelen, een gebrek aan prioritering, een gebrek aan middelen en een gebrek aan formatie. Dit creëert samen met de Arnhemse historie op het vlak van criminaliteit een potentiële voedingsbodem voor ondermijning.

Het eindrapport bestaat uit verschillende elementen. Het eerste deel van het rapport is de bestuurlijke nota met daarin een reflectie van hoogleraar ondermijning Pieter Tops, de conclusies en aanbevelingen en de integrale reactie van het college opgenomen en een nawoord en addendum van de Rekenkamer. Het tweede deel van het rapport bestaat uit de nota van bevindingen, ook wel bekend als het feitenrelaas als Bijlage I. Alle documenten zijn ook digitaal beschikbaar op de website van Rekenkamer Arnhem.

Argumenten

1.1 Een integrale visie op veiligheid voorkomt problemen op andere terreinen

Door breder te kijken dan enkel de specifieke veiligheidsonderwerpen worden veel problemen op andere gebieden voorkomen. Zo wordt de ondermijnende sector minder interessant voor jongeren waarbij het op school niet goed gaat en het grote geld lonkt. En faciliteert de gemeente minder randvoorwaarden waarbij hulpbehoevenden worden geronseld.

1.2 Een prioritering helpt om focus aan te brengen in het omvangrijke werkgebied.

Door in te zetten op een drie- of vijftal etc. onderwerpen vergroot de gemeente haar slagkracht op het terrein van veiligheid en ondermijning in het bijzonder. Als alles belangrijk is, is niks belangrijk. Bespreek als raad waar de focus voor de komende jaren naar uitgaat en bespreek ook wanneer er flexibiliteit vereist is om bij te sturen.

1.3 De huidige positie en omvang van de afdeling Veiligheid komt niet tot zijn recht in deze vorm in de strijd tegen ondermijning.

Daarom geeft de raad het college de opdracht om te kijken hoe dit beter kan.

2.1 *Een plan van aanpak in de bestrijding van ondermijning biedt handvatten voor de toekomst.* Het onderzoek constateert dat er al een (onofficiële) visie op de aanpak bestaat vanuit de afdeling Veiligheid en het college. Door dit schriftelijk vast te leggen wordt het belang en de urgentie onderstreept. Deel deze visie met de raad.

2.2 *Doordat college en raad over de ambities met elkaar in gesprek gaan voorkom je dat er wederom evenveel ambities op het terrein van veiligheid zijn als dat er veiligheidsambtenaren werkzaam zijn.*

3. Een heldere monitoring en rapportage geeft de raad inzicht.

De raad is geholpen bij actuele cijfers en toelichting bij de verschillende veiligheidsonderwerpen. Op dit moment ligt het informatie- en kennisniveau op een laag niveau.

Beoogd effect

Het rekenkameronderzoek heeft als beoogd effect om de raad instrumenten te geven om een veiliger Arnhem te bewerkstelligen met bijbehorende doelen en prioriteiten die passen bij de stad.

Participatie

In het kader van het onderzoek is gesproken met bewoners en ondernemers uit het Spijkerkwartier, raadsleden , bestuurlijk verantwoordelijken in individuele interviews, ambtelijk verantwoordelijken middels groepsbijeenkomsten en individuele gesprekken.

Kanttekeningen

n.v.t.

Financiën en uitvoering

Indien uw raad besluit de aanbevelingen van de Rekenkamer over te nemen (de 6 beslispunten in het dictum), dan adviseert de Rekenkamer u het college te verzoeken binnen een termijn van drie maanden een plan van aanpak inclusief financiële consequenties aan de raad aan te bieden. In het plan van aanpak dient het college aan te geven op welke wijze de aanbevelingen (raadsbesluiten) uitgevoerd zullen worden.

Communicatie

De Rekenkamer licht het rapport aan uw raad toe tijdens een informatieve raadskamerbijeenkomst [en in de situatie dat de behandeling van het rapport over de zomer wordt getild organiseert de rekenkamer een technisch vragenuurtje kort na publicatie van het rapport] en geeft een persbericht

uit.

Bijlagen

Stukken voor gemeenteraad

- Rapport Rekenkamer Arnhem (inclusief addendum)
- Aanbiedingsbrief
- Persbericht

RAADSVOORSTEL

Zaaknummer 517758

DE RAAD VAN DE GEMEENTE ARNHEM;

gelezen het Rekenkamerrapport en het voorstel van de Rekenkamer Arnhem van 15 juni 2021
zaaknummer: 517758

besluit:

1. Het college de opdracht te geven om bij de Kadernota Veiligheid 2022-2025 een integrale visie op te nemen op veiligheid en dit ter besluitvorming voor te leggen aan de raad waarbij in ieder geval wordt aangegeven:

   a. Hoe er met andere beleidsterreinen wordt samengewerkt;.
   b. Welke prioriteiten daarin gesteld worden;
   c. Hoe lering wordt getrokken uit de projecten en ontwikkelingen van de laatste jaren;
   d. Hoe de knelpunten binnen de huidige werkwijze van de organisatie, met specifieke aandacht voor de afdeling Veiligheid en Teams Leefomgeving verbeterd kunnen worden.

2. Het college de opdracht te geven om een plan van aanpak op te stellen voor de aanpak met ambities en formatie van ondermijning drie maanden na het vaststellen van de Kadernota en dit ter besluitvorming voor te leggen aan de raad.

3. Het college de opdracht te geven om een voorstel voor te leggen aan de raad over de wijze van rapportage en monitoring rondom ondermijning

De griffier, De voorzitter,

Rekenkamer Arnhem

De wet van de stimulerende achterstand

Onderzoek Ondermijning

15 juni 2021

Zaaknummer: 517758

Inhoudsopgave

Inhoudsopgave 2

Addendum 3

Het lokaal bestuur en de aanpak van ondermijning - 5

1. Inleiding 10

1.1 Aanleiding 11

1.2. Doel- en vraagstelling 11

1.3 Onderzoeksaanpak en afbakening 12

1.4 Leeswijzer 14

2. Conclusies 15

2.1. Beantwoording onderzoeksvragen 1 t/m 4 15

2.2 Hoofdconclusie 16

2.3. Conclusies 17

3. Aanbevelingen 20

4. Reactie College van B&W 22

5. Nawoord 23

Addendum

De Rekenkamer Arnhem past ter verduidelijking de tekst van Ondermijning op enkele punten aan.

Nota van Bevindingen

Pagina 14, paragraaf 2.4. Overige praktijken en fenomenen
De zin 'Op verschillende locaties in de stad (onder meer in het Spijkerkwartier) wordt illegaal gokken gesignaleerd. Het gaat om praktijken die worden afgeschermd' aanvullen met … (en daardoor moeilijk vallen te bewijzen).

Pagina 32, paragraaf 3.2, de veiligheidsorganisatie (2000-2017)
Toevoegen na de zin 'De Nijmeegse veiligheidsafdeling telt dan bijvoorbeeld ongeveer dertig medewerkers'. Om de vergelijking in formatie met Arnhem te verhelderen voegen wij hier de zin aan toe

'Bij dezen dertig medewerkers worden de BOA's niet meegeteld. Deze vallen onder de afdeling Stadsbeheer. Het gaat alleen om de formatie van de afdeling Veiligheid.'

Pagina 32, paragraaf 3.2, de veiligheidsorganisatie (2000-2017)
Toevoegen na de zin 'Circa vier jaar geleden werd de ambtelijke veiligheidsstaf uitgebreid naar zeven medewerkers, want te veel urgente veiligheidskwesties bleven liggen. 'Hierbij zijn de twee medewerkers van het Veiligheidshuis niet meegerekend.

Pagina 32, paragraaf 3.2, de veiligheidsorganisatie (2000-2017)
Jaartal aanpassen in de zin 'Ook de handhavings- en toezichtorganisatie in Arnhem is klein in 2017.' Dit wordt vervangen door

'Ook de handhavings- en toezichtorganisatie in Arnhem is klein in 2015.'

Pagina 34, paragraaf 3.4.
De zin 'Concrete signalen over… van het RIEC' is onduidelijk/onvolledig geformuleerd.
Om dit te verduidelijken is de zin aangepast: ··'De concrete signalen over mensenhandel worden niet opgenomen in de bestuurlijke rapportages, maar monodisciplinair onderzocht door het PCT en AVIM (mensenhandelteam Politie). Deze signalen kunnen worden besproken in het casusoverleg Mensenhandel van het RIEC.'

Pagina 41, paragraaf 4.2.
De zinnen 'Er zijn eind 2019 … plus het RIEC, de Omgevingsdienst Regio Arnhem en de Havenmeester' zijn niet correct geformuleerd. Deze formulering wekt de indruk dat het RIEC deelnam aan de bijeenkomst, maar het RIEC organiseerde en presenteerde deze bijeenkomsten samen met de gemeente.
Om dit te verduidelijken is de eerste zin aangepast: 'Er zijn eind 2019 en begin 2020 in samenwerking met het RIEC twee zogenoemde bewustwordingsbijeenkomsten georganiseerd door gemeenteambtenaren.'

Pagina 46, paragraaf 4.4. aandacht voor ondermijning bij de gemeenteraad
Toevoegen na bulletpoint 3

* Er zijn wel vragen gesteld over vakantiepark Arnhem of dit vrijplaats taferelen waren. Daarnaast is de raad ook geïnformeerd over Ariadne aanpak.

<u>Bestuurlijke Nota</u>

In de bestuurlijke nota is na bestuurlijk wederhoor nog een aantal kleine correcties geweest in het verhaal van Pieter Tops.

- toegevoegd: in Arnhem

Het lokaal bestuur en de aanpak van ondermijning - *Pieter Tops*

Het veiligheidsbeleid heeft zich de afgelopen jaren in de meeste gemeenten ontwikkeld van een reeks reacties op incidenten (met een hoofdrol voor de politie en de burgemeester) tot een brede en meer samenhangende aanpak, met een betrokkenheid van veel actoren, zo constateerden wij in een studie uit 2010 (Tops e.a., 2010). Veiligheid is daarmee een van de dragers van gemeentelijk beleid geworden, qua zwaarte en impact vergelijkbaar met zorg en ruimtelijke ordening. Mede als gevolg daarvan zijn er in veel gemeenten directies of afdelingen veiligheid ontstaan met een behoorlijke omvang en slagkracht.

Aanvankelijk concentreert de aandacht van gemeenten zich vooral op het verminderen van overlast en ongemak die door burgers ervaren worden. Terugdringing van 'veel voorkomende criminaliteit' is een belangrijke prioriteit. Ook woninginbraken, overvallen en straatroof, de zogenaamde high impact crimes, krijgen veel aandacht van politie en gemeenten. Onder andere door samenwerking met burgers te intensiveren – de beste remedie tegen woninginbraak blijkt verbetering van hang- en sluitwerk in woningen te zijn – slaagt men er geleidelijk in om op deze gebieden successen te boeken. De omvang van de 'geregistreerde criminaliteit' daalt al jaren (CBS, 2021). Er zijn ondertussen in het lokale veiligheidsbeleid wel nieuwe onderwerpen bijgekomen. Huiselijk geweld, cybercrime en georganiseerde misdaad (mensenhandel, drugscriminaliteit) zijn daar voorbeelden van.

Het vraagstuk van de georganiseerde misdaad is sinds ongeveer 2010 stevig op de agenda van het lokaal bestuur geplaatst, te beginnen in de grotere steden, met name in het Zuiden van het land. 'Ondermijning' is de term die daarbij steeds vaker gebruikt werd. Die term heeft tot nogal wat discussie en onduidelijkheid geleid, overigens met name in academische kringen. In de bestuurlijke en ambtelijke werkelijkheid was die discussie er veel minder, hoewel de populariteit van het begrip – en de financiële middelen die daardoor beschikbaar kwamen – wel tot een zekere 'oprekking' van zijn betekenis hebben geleid.

Enige begripsverheldering is daarom op zijn plaats. Georganiseerde misdaad lijkt een duidelijk begrip, maar ook daarover is in academische kring nog veel discussie; het is een 'wezenlijk omstreden begrip' heet het dan (zie bijvoorbeeld Paoli en Decorte, 2010). De officiële definitie van de Verenigde Naties luidt als volgt: bij georganiseerde misdaad gaat het om gestructureerde groepen van drie of meer personen, die gedurende enige tijd bestaan en die gezamenlijk optreden met het doel een of meer ernstige misdrijven te plegen teneinde, direct of indirect, een financieel of ander materieel voordeel te verkrijgen (VN, 2000). Veel discussie gaat over de vraag wat 'georganiseerd' betekent in het begrip georganiseerde misdaad. Vaak roept dat het idee op van sterk hiërarchische groepen, vergelijkbaar met het beeld dat wij hebben van de Italiaanse maffia's

(denk aan de film The Godfather). Inmiddels is de communis opinio dat georganiseerde misdaad beter begrepen kan worden als een netwerk van groepen en groepjes, die allemaal hun specifieke plek in het 'ecosysteem' van georganiseerde misdaad hebben; soms zijn zij elkaars concurrent en soms hebben zij elkaar nodig of ondersteunen zij elkaar. Het is eerder een systeem van georganiseerde anarchie, dan van strak geleide organisaties (hoewel strakke leiding soms wel voorkomt).

Ondermijning heeft betrekking op de mate waarin georganiseerde misdaad invloed heeft op de legale en beoogde werking van het samenlevingssysteem, en er (NSOB, 2016). Ondermijning gaat dus over de effecten van de georganiseerde misdaad op de samenleving, en er is geen reden om te veronderstellen dat die in Arnhem minder zouden zijn dan in andere steden. De centrale vraag is: wat merkt de samenleving ervan dat er zoiets als georganiseerde misdaad bestaat? Ondermijning is in die zin georganiseerde misdaad dichtbij. Waar georganiseerde misdaad een begrip is uit de wereld van de rechtshandhaving (law enforcement), daar is ondermijning meer een begrip uit de bestuurlijke wereld. Het wordt inmiddels ook internationaal gebruikt (Europol, 2021).

Georganiseerde misdaad kent verschillende verschijningsvormen, en per vorm kan worden nagegaan wat de ondermijnende effecten zijn. In Nederland is de drugscriminaliteit de 'sterkhouder' van de georganiseerde misdaad, die grote effecten in de samenleving heeft. Op crimineel niveau versterkt zij de aanwezigheid van andere vormen van criminaliteit (geweld, witwassen, mensenhandel etc.). Op sociaal niveau oefent zij aantrekkingskracht uit op mensen en groepen die anders niet of minder snel in een criminele omgeving terecht zouden komen (geld, status en spanning als verleidingsfactoren). Op economisch niveau leidt zij tot oneerlijke concurrentie en verstoring en belasting van legale economische processen (bijvoorbeeld in vastgoed). Op institutioneel niveau belast zij de werking van de rechtsstaat en tast zij de werking van de overheid en van overheidsbeleid aan (o.a. via corruptie).

Het onderscheid tussen georganiseerde misdaad en ondermijning is een onderscheid met praktische implicaties. De aanpak van de georganiseerde misdaad als zodanig is primair een taak van de opsporingsinstanties, zoals politie, Openbaar Ministerie en de FIOD. De aanpak van ondermijning daarentegen is primair een taak voor het openbaar bestuur, waarin gemeenten en daarbinnen met name de burgemeester een cruciale taak hebben. Natuurlijk is er een gebied waarop enige overlap bestaat en is goede samenwerking tussen opsporing en bestuur noodzakelijk, maar het is belangrijk om het onderscheid goed in de gaten te houden. Om het maar eens op de burgemeester toe te spitsen: een burgemeester pakt geen boeven op, daar hebben we de politie voor met al zijn specifieke bevoegdheden; maar een burgemeester heeft wel een belangrijke rol in het beschermen van de gemeenschap. Of breder geformuleerd: een gemeente is geen opsporingsinstantie, maar heeft wel een belangrijke rol in het integer houden van de samenleving en in het tegengaan van verkeerde ontwikkelingen die een voedingsbodem voor het ontstaan van georganiseerde misdaad kunnen vormen.

De grote sommen geld die in de drugscriminaliteit omgaan, oefenen aantrekkingskracht uit of hebben invloed op vele anderen (inwoners van volkswijken, kampers, motorclubs, boeren, middenstand, hooligans, financiële instellingen, vastgoedwereld, scholieren, sportclubs etc.); enkelen van hen behoren ongetwijfeld tot de harde kern van de drugscriminaliteit, maar de meesten toch niet. In de aanpak van die maatschappelijke doorwerking van georganiseerde misdaad heeft het (lokaal) bestuur een belangrijke rol. Concreter: de aanpak van de harde kern van de 'Mocromaffia' of de Brabantse misdaadfamilies is allereerst een zaak voor de strafrechtketen, waarbij ondersteuning door het bestuur nodig is (onderwijs, sociaal beleid etc.). Bij de meelopers en profiteurs speelt het (lokaal) bestuur een belangrijke rol en is het strafrecht ondersteunend; centraal staat daarbij een vermindering van de aantrekkingskracht van de criminele drugswereld.

Duidelijk is dat ondermijning (ook) een sociaal vraagstuk is. Er werd lang gedacht dat het wegnemen van achterstanden – wat het bestuur betreft – volstond om criminaliteit tegen te gaan. Dat (beleids-)perspectief miskent echter dat criminaliteit niet alleen een bedreiging is, maar ook kansen biedt. Criminele inkomsten maken families, groepen of netwerken min of meer autonoom, waardoor ze niet of minder afhankelijk zijn van de overheid, van onderwijsinstellingen of van werkgevers. Kortom, criminaliteit vervult sociale functies (Tops en Van der Torre, 2014). De consequentie is dat bij de aanpak van ondermijning (sociale) preventie enerzijds en handhaving en opsporing anderzijds een twee-eenheid behoren te zijn. Preventie zonder repressie is tandeloos, repressie zonder preventie is eindeloos. Het is inmiddels breed aanvaard dat het lokaal bestuur in preventie van georganiseerde misdaad een belangrijke rol heeft (Raad van State, 2019). De opsporing en vervolging van georganiseerde misdaad is, zoals gezegd, een primaire taak voor de politie. Het gaat om samenwerking en gecoördineerde inzet van scholen, sociale wijkteams, jongerenwerk, gemeentelijke handhaving, lokale politie (wijkpolitie en recherche) en justitie (Noordanus e.a., 2021).

De bestuurlijke aanpak van de georganiseerde misdaad heeft sinds het begin van deze eeuw een belangrijke ontwikkeling doorgemaakt. De eerste stap bestond uit het tegengaan van misbruik door criminele organisaties van de legale bestuurlijke infrastructuur; daarvoor werd in 2003 de Wet bevordering integriteitsbeoordelingen door het openbaar bestuur (BIBOB) is ingesteld. Doel is dat gemeenten, provincies, waterschappen en ministeries de integriteit van houders en/of aanvragers van vergunningen en subsidies kunnen toetsen, in eerste instantie door zelf onderzoek te doen en om bij twijfel daarna het landelijk bureau BIBOB te kunnen inschakelen. In dezelfde tijd ontstond de Wet Damocles (artikel 13b Opiumwet), die burgemeesters een instrument gaf om op te treden tegen misbruik van woningen en bedrijfspanden voor georganiseerde misdaad, met name drugshandel of -productie (Tops, 2020).

De tweede stap bestond uit het bij elkaar brengen van vertegenwoordigers van politie, OM, belastingdienst (FIOD), gemeenten en andere organisaties in zogenaamde Regionale Informatie en Expertise Centra. In de kern functioneren deze RIECs op basis van een convenant dat de

aangesloten organisaties in staat stelt om onderling informatie uit te wisselen en op basis daarvan gemeenschappelijke actie te ondernemen. In een aantal gevallen hebben de RIECs zich ook ontwikkeld tot expertisecentra en aanjagers op het gebied van de aanpak van georganiseerde misdaad.

De derde en laatste stap tot nu toe bestaat uit de ontwikkeling van een brede aanpak van ondermijning. Zo'n aanpak bestaat niet alleen uit de inzet van controlerende instrumenten (zoals artikel 13b Opiumwet of de Wet BIBOB) en is ook niet alleen de verantwoordelijkheid van de afdeling veiligheid. Het gaat hier om een gemeentebrede inzet, waar bijvoorbeeld ook de afdelingen bevolking (in- en uitschrijving BPR), sociale zaken (uitkeringen, sociaal beleid), onderwijs (startkwalificaties), economie (werk, integriteit), wonen (vastgoed) etc. een belangrijke rol in spelen.

Deze laatste stap naar de ontwikkeling van een gemeentebrede aanpak is inmiddels in veel gemeenten in volle ontwikkeling. Natuurlijk is dat een ingewikkeld proces, zoals overal waar het woord 'integraal' de kop opsteekt, maar er wordt in het algemeen serieus werk van gemaakt. In vergelijking daarmee lijkt de centrale overheid enigszins achter te blijven; de voormalig voorzitter van het landelijke Strategisch Beraad Ondermijning, Peter Noordanus, spreekt over het Haagse Byzantium en een papieren strategie: "de verkokerde Haagse bureaucratie zit voortgang in de weg' (interview in de Volkskrant, 2 maart 2021). Toch is er wel enige hoop; met name de voorgenomen intensivering van een wijkaanpak, mede ook geïnspireerd door de ervaringen met het Nationaal Programma Rotterdam-Zuid, lijkt een interessante kans te bieden. Investeringen in onderwijs, werk en wonen worden daarin gecombineerd met een versterking van de aanpak van ondermijning (het 'afsluiten van de verkeerde weg'). Nieuwe vormen van samenwerking tussen lokale en centrale overheid lijken daarbij ontwikkeld te kunnen worden.

Gebruikte literatuur

CBS (2021), Scherpe daling traditionele vormen van criminaliteit (cbs.nl), Den Haag

Europol (2021), European Union serious and organized crime threat assessment (Socta 2021), a corrupting influence: the infiltration and undermining of Europe's economy and society by organised crime, The Hague

Noordanus, P., E. van der Torre, P. Tops en J. Kester (2021), Preventie met gezag, een strategie voor weerbare wijken, Den Haag, 2021

Nederlandse School voor Openbaar Bestuur (2016). Ondermijning ondermijnd. Hoe het rijk meer ruimte kan maken voor een (boven)lokale aanpak van georganiseerde ondermijnende criminaliteit. Den Haag

L. Paoli en T. Decorte (2014), Organized crime, a contested concept, in: L. Paoli, The Oxford handbook of organized crime, Oxford Univ ersity Press

Raad van State (2019), Voorlichting over rol van gemeenten bij aanpak ondermijnende criminaliteit, Den Haag

Tops, P., & Torre, E.J. van der (2015). Wijkenaanpak en ondermijnende criminaliteit. Den Haag: Boom Lemma.

Tops, P., M. van Duin, P. van Os en S. Zouridis (2010), Sleuren of sturen, gemeenten en de sturing van veiligheid en politie, Apeldoorn/Den Haag

Tops, P. (2020), Damocles in de praktijk, in: Mee(r) doen met Damocles, pp. 13-85, Den Haag

Verenigde Naties (2000), Verdrag van de Verenigde Naties tegen grensoverschrijdende georganiseerde misdaad, New York, 15-11-2000

1.Inleiding

Voor u ligt de bestuurlijke nota van de Rekenkamer Arnhem van het onderzoek naar ondermijning in Arnhem. Deze bestuurlijke nota bevat de conclusies en de aanbevelingen van het onderzoek. De basis hiervoor ligt in de nota van bevindingen, het feitelijke onderzoeksrapport dat door de ambtelijke organisatie is gevalideerd.

De Rekenkamer heeft onderzocht hoe groot de problemen in Arnhem zijn in en in hoeverre het gemeentelijke beleid om ondermijning te bestrijden, effectief is. Meer specifiek is ter toelichting één wijk als casus opgenomen: het Spijkerkwartier.

In 2008 stuurt de minister van Binnenlandse Zaken een gezamenlijk plan van aanpak (Rijk en VNG) *Bestuurlijke aanpak van georganiseerde misdaad* naar de Tweede Kamer. In de jaren erna wordt onder andere ingezet op het ondersteunen van gemeenten bij een bestuurlijke en geïntegreerde aanpak van georganiseerde criminaliteit.[1] De gemeentelijke verantwoordelijkheid bij de aanpak van ondermijnende criminaliteit is sinds ongeveer 2010 niet meer weg te denken.

Arnhem kent een treurige geschiedenis met ondermijnende criminaliteit. De stad staat relatief hoog op de verkeerde lijstjes. Zo legde in 1996 de Enquêtecommissie Opsporingsmethoden vastgoedinvesteringen door Turks-Koerdische drugscriminelen in vele tientallen panden in Arnhem en in (nog veel meer) vastgoed in Turkije bloot.[2] En een meer recent voorbeeld is *de Dadermonitor Mensenhandel 2015-2019*. Arnhem staat in Nederland op plaats vier voor wat betreft de door de politie geregistreerde mensenhandel. In vijf jaar tijd gaat het om 140 registraties, dus gemiddeld 28 per jaar. Dit is een ongunstige plaats (achter Amsterdam, Den Haag en Rotterdam), al zijn er weinig registraties nodig om in de top-4 te belanden.

De Rekenkamer dankt de onderzoekers van bureau Lokale Zaken, Edward van der Torre en Maaike Heijkoop, voor het delen van hun expertise en het onderzoekswerk dat zij hebben verricht onder supervisie van Pieter Tops. We zijn Pieter Tops erkentelijk voor de beschouwing die hij heeft geschreven over ondermijnende criminaliteit. De beschouwing onderstreept, wat de Rekenkamer betreft, de verantwoordelijkheid die er voor de gemeente Arnhem ligt op het gebied van ondermijning. Ook bedankt de Rekenkamer Alain Baars die op ons verzoek passende beelden van

[1] Dit krijgt vorm in de Regionale Expertise en Informatie Centra (het RIEC) en het Landelijk Expertise en Informatie Centrum.

[2] Tweede Kamer, vergaderjaar 1995-1996, 24 072, nr. 20. Enquêtecommissie Opsporingsmethoden. Deelonderzoek IV. Georganiseerde criminaliteit in Nederland: een analyse van de situatie in Enschede, Nijmegen en Arnhem.

het Spijkerkwartier heeft gemaakt. Het filmpje (linkje) is te vinden op de website van de Rekenkamer Arnhem Onderzoeken - Gemeente Arnhem.

1.1 Aanleiding

Ondermijnende criminaliteit is schadelijk voor de gemeenschap (zie 1.3 voor een concrete beschrijving van de schadelijke effecten). De grote maatschappelijke impact van ondermijning is voor de Rekenkamer dan ook een belangrijke aanleiding voor het uitvoeren van dit onderzoek.

Ook het beeld dat Arnhem te maken heeft met toenemende ondermijning was een aanleiding om een onderzoek op te starten. Een voorbeeld is de ontwikkeling van het Spijkerkwartier. In het Spijkerkwartier was sinds de sluiting van de raamprostitutie in 2006 sprake van positieve ontwikkelingen op het gebied van wonen, leefbaarheid, bedrijvigheid en veiligheid. Het Spijkerkwartier is een gewilde woonwijk en een broedplaats voor kleinschalige economische activiteiten. Er is echter ook sprake van problemen: de overlast door de enorme groei van de kamerbewoning en de ontwikkeling van de aard van de bedrijvigheid in en rond de Steenstraat, die het vermoeden doet ontstaan dat er in toenemende mate sprake is van ondermijning, een groeiende grijze economie en het mede daardoor zich minder veilig voelen bij zowel ondernemers als bij bewoners van de wijk.[3]

Tenslotte zijn ook de zorgen die raadsfracties hebben geuit tijdens de periodieke gesprekken met de Rekenkamer een aanleiding voor dit onderzoek. Raadsfracties hebben te kennen gegeven dat zij zich zorgen over ondermijning in het bijzonder in bepaalde gebieden in Arnhem waaronder het Spijkerkwartier (voornamelijk Steenstraat en omgeving).

1.2. Doel- en vraagstelling

De doelstelling van het onderzoek is het geven van inzicht in:

1. de wijze waarop de gemeente Arnhem door middel van beleid probeert grip te krijgen op ondermijning en de grijze economie, in Arnhem in het algemeen en in het Spijkerkwartier in het bijzonder;
2. de instrumenten die de gemeente daarbij nog meer in zou kunnen zetten;

[3] Het toenemende aantal massagesalons, belwinkels, kapsalons, lommerds en andere zaken waarvan de economische bestaansreden niet altijd helder is.

3. de rol van de raad daarbij.

Centrale vraagstelling
Wat kan op basis van inzicht in (de aanpak van) ondermijnende praktijken in Arnhem, in het bijzonder in het Spijkerkwartier, worden geconcludeerd over de effectiviteit van het Arnhemse beleid op de korte en lange termijn, en op welke wijze geeft de gemeenteraad mede vorm aan dit beleid?

Om tot een beantwoording van de centrale vraag te kunnen komen zijn de volgende onderzoeksvragen opgesteld:

Onderzoeksvragen
1. Wat is in de periode vanaf 2014 de beleidstheorie én uitvoeringspraktijk (o.a. instrumenten, acties en resultaten) bij de integrale en gemeentelijke aanpak van ondermijning in het Spijkerkwartier en in Arnhem als geheel?
2. Welke problemen, knelpunten en kansen zien bewoners, ondernemers en professionals in het Spijkerkwartier?
3. Wat zijn de belangrijkste criminele fenomenen, werkwijzen en markten in Arnhem en in de schaduweconomie van het Spijkerkwartier, met bijzondere aandacht voor de Steenstraat én voor criminele functies van bedrijven en vastgoed?
4. Hoe is de gemeenteraad betrokken bij het beleid en in welke mate is zij op de hoogte (gebracht) van criminele ontwikkelingen?
5. Welke aanbevelingen kunnen worden geformuleerd om de ondermijning in Arnhem op korte en lange termijn terug te dringen?

1.3 Onderzoeksaanpak en afbakening

Om de onderzoeksvragen te beantwoorden, zijn verschillende onderzoeksactiviteiten verricht:
- Drie startbijeenkomsten met in totaal meer dan dertig ambtenaren die actief zijn op het terrein van veiligheid, toezicht, vergunningen, op het sociaal domein, economische zaken en stadsontwikkeling.
- Interviews met in totaal 46 respondenten, werkzaam bij de gemeente (26, inclusief drie bestuurders), politie (11), openbaar ministerie (1), Regionaal Informatie- en Expertise Centrum (1) en zeven overige respondenten.[4]

[4] Respondenten bij de omgevingsdienst, zorg- en veiligheidshuis en woningcorporatie (3). Ook spraken de onderzoekers een jongerenwerker en een wetenschapper.

- Op locaties die in de interviews werden benoemd vanwege ondermijnende praktijken is door de onderzoekers (kort) geobserveerd, zodat zij de omgeving konden zien waarover de respondenten hadden gesproken.
- In het Spijkerkwartier is een straatenquête afgenomen onder 93 respondenten. In deze wijk hebben de onderzoekers op zes dagen langdurig geobserveerd, deels in combinatie met het afnemen van enquêtes. Vervolgens is op basis van open bronnen een bedrijvenanalyse uitgevoerd en is gesproken met twee actieve bewoners en met vier actieve ondernemers.[5]
- Tijdens een digitale sessie zijn de onderzoekers in gesprek gegaan met raadsleden van zes verschillende fracties (zowel coalitie- als oppositiepartijen).

De nota van bevindingen is voor een check op de feitelijke juistheid en volledigheid in het kader van ambtelijk wederhoor voorgelegd aan de ambtelijke organisatie, de politie (district Gelderland-Midden) en het RIEC. Het college van B&W heeft in het kader van het bestuurlijk wederhoor een bestuurlijke reactie geformuleerd op de conclusies en aanbevelingen. De bestuurlijke reactie is integraal opgenomen in hoofdstuk 4 van deze bestuurlijke nota.

Definitie

De term ondermijning wijst op de schadelijke effecten van georganiseerde criminaliteit. In abstracte termen gaat het om systeem-ondermijnende effecten, zoals de aantasting van het gezag van de overheid en verstoring van economische markten (vanwege oneerlijke geldstromen en concurrentie).[6] Meer concreet geformuleerd komen twee belangrijke schadelijke effecten in beeld:

1. Georganiseerde criminelen maken veel slachtoffers.[7] Onder meer uitbuiting bij illegale prostitutie en uitbuiting van arbeidsmigranten, net als criminele uitbuiting van personen in een afhankelijkheidspositie. In de criminele wereld worden katvangers ingezet en onder druk gezet, bijvoorbeeld bij hennepteelt. Op criminele hotspots - met illegale gokadressen, straathandel, louche horeca en soms coffeeshops – springen slachtoffers in het oog. Jongeren en jongvolwassenen met een laag inkomen geven (te) veel geld uit aan drugs of gokken. Een categorie kampt (zichtbaar) met verslavingsproblematiek. In panden met kamerverhuur wonen mannen en vrouwen waarvan de kans aanzienlijk is dat ze onder druk worden gezet vanwege hun afhankelijkheidspositie, los van de vraag of het in strafrechtelijke zin gaat om uitbuiting.

5 In de Nota van Bevindingen (casusbeschrijving Spijkerkwartier) is een uitgebreide toelichting opgenomen over de opzet en inhoud van de bedrijvenanalyse.

6 Tops en Van der Torre, 2015.

7 Noordanus e.a., 2021.

2. Criminele netwerken tasten de effectiviteit van sociaal-preventief beleid aan.[8] De kansen die de georganiseerde criminaliteit biedt (of: lijkt te bieden) op status en snel geld, concurreren met activiteiten en instituten die stimuleren dat mensen legale kansen benutten. Het betreft onderwijsinstellingen, maar ook jongerenwerkers, sociale wijkteams, gezins- en straatcoaches, taalprogramma's, re-integratie en andere frontlijninspanningen. Leren en werken is een lang traject, mogelijk met teleurstellende uitkomsten. Dan lonkt (mogelijk) het criminele pad.

Afbakening

De onderzoeksperiode heeft betrekking op de periode vanaf 2014 tot en met het voorjaar van 2021. Om deze periode goed te kunnen duiden, is er ook gekeken naar de aanloop vanaf 2000. Het onderzoek is gericht op geheel Arnhem met het Spijkerkwartier (casus) in het bijzonder.

1.4 Leeswijzer

De opzet van deze bestuurlijke nota is als volgt. Hoofdstuk 2 bespreekt de beantwoording van de onderzoeksvragen en de conclusies. In hoofdstuk 3 staan de aanbevelingen weergegeven die de Rekenkamer doet. In hoofdstuk 4 is de reactie van het college van B&W integraal opgenomen. Hoofdstuk 5 bevat het nawoord.

8 Tops en Van der Torre, 2015; Noordanus e.a., 2021.

2.Conclusies

Op basis van het onderzoek trekt de Rekenkamer Arnhem conclusies. Dit hoofdstuk start met een korte beantwoording van vier onderzoeksvragen, gevolgd door de conclusies. Een uitgebreide beantwoording van de onderzoeksvragen is terug te lezen in hoofdstuk vijf van de Nota van Bevindingen.

2.1. Beantwoording onderzoeksvragen 1 t/m 4

1. Wat is in de periode vanaf 2014 de beleidstheorie én uitvoeringspraktijk (o.a. instrumenten, acties en resultaten) bij de integrale en gemeentelijke aanpak van ondermijning in het Spijkerkwartier en in Arnhem als geheel?

   Tussen 2014 en 2017 raakt de Arnhemse veiligheidsorganisatie achterop bij in het land gangbare ontwikkelingen in (middel)grote gemeenten. Investeringen in personele capaciteit blijven achterwege en veiligheid wordt geen pijler van het gemeentelijk beleid. Visievorming over de bestuurlijke aanpak van georganiseerde criminaliteit blijft tot 2018 uit, omdat college en gemeenteraad dit vooral zien als een taak voor politie en justitie. Criminele netwerken veroorzaken sociale ellende in Arnhem en maken misbruik van het beperkte Bibob-beleid en van het gemak waarmee zorgaanbieders contracten en budgetten kunnen krijgen. Er wordt vanaf 2018 enigermate een inhaalslag in gang gezet.

2. Welke knelpunten en kansen zien bewoners, ondernemers en professionals in het Spijkerkwartier?

   De onveiligheid in Arnhem is – zo constateert de Kadernota Veiligheid (2018-2022) - disproportioneel groot voor een middelgrote stad. Tegelijkertijd is de gemeentelijke veiligheidsorganisatie qua capaciteit, informatiepositie en intern-organisatorische invloed in de afgelopen twintig jaar juist achtergebleven op ontwikkelingen in grote en middelgrote gemeenten in Nederland. Dit resulteert in knelpunten. De belangrijkste kans schuilt in een ontluikende visie op (de aanpak van) ondermijning.

3. Wat zijn de belangrijkste criminele fenomenen, werkwijzen en markten in Arnhem en in de schaduweconomie van het Spijkerkwartier, met bijzondere aandacht voor de Steenstraat én voor criminele functies van bedrijven en vastgoed?

   Het veldwerk levert in Arnhem een duidelijke top-3 op van criminele fenomenen, namelijk: drugscriminaliteit, mensenhandel en misstanden met vastgoed, zoals sociale ellende onder huurders van sobere woonruimte.

4. Hoe is de gemeenteraad betrokken bij het beleid en in welke mate is zij op de hoogte (gebracht) van criminele ontwikkelingen?

   De betrokkenheid van de gemeenteraad bij het bepalen van beleid en aanpak van ondermijning concentreert zich op de behandeling en vaststelling van de Kadernota Veiligheid 2018-2022. Het debat over een visievorming op ondermijning, ambities, aanpak en benodigde middelen is niet gevoerd.

2.2 Hoofdconclusie

De **hoofdconclusie** van dit onderzoek luidt als volgt:
De gemeente Arnhem heeft als het gaat om de bestrijding van ondermijning een gebrek aan ambities, een gebrek aan heldere doelen, een gebrek aan prioritering, een gebrek aan middelen en een gebrek aan formatie. Dit creëert samen met de Arnhemse historie op het vlak van criminaliteit een potentiële voedingsbodem voor ondermijning.

De Rekenkamer constateert dat Arnhem een onveilige stad is waar ondermijning een manifest probleem is. Vooral drie aspecten zijn opvallend:

- Mensenhandel
- Drugshandel
- Vastgoedproblematiek

Wat betreft de omvang van ondermijning doet Arnhem niet onder voor de G4-steden. Voor een stad van iets meer dan 160.000 inwoners is dat een problematische constatering. De Rekenkamer heeft in het onderzoek de focus gelegd op het Spijkerkwartier. Dit hadden zeker ook andere wijken van Arnhem kunnen zijn. De Rekenkamer ziet een belangrijke verklaring voor de omvang van ondermijning in het gegeven dat de gemeente zowel bestuurlijk als organisatorisch weinig heeft geïnvesteerd in de aanpak van ondermijning in de stad. Exemplarisch hiervoor is de beëindiging van de raamprostitutie in 2006 in het Spijkerkwartier. Dit is een eenmalige belangrijke en kostbare ingreep geweest, maar heeft onvoldoende vervolg gekregen.

2.3. Conclusies

Conclusie 1: Ondermijning is bestuurlijk geen prioriteit (geweest)
In de afgelopen vijftien jaar heeft het gemeentebestuur van Arnhem de dingen op z'n beloop gelaten, ondanks verschillende stevige signalen over de problematiek. Het rapport van de Enquêtecommissie Opsporingsmethoden in 1996 bevat scherpe en concrete constateringen over de aanwezigheid van ondermijning in Arnhem. Met uitzondering van het beëindigen van raamprostitutie in 2006 in het Spijkerkwartier heeft dit rapport niet geleid tot bestuurlijke aandacht voor ondermijning. Datzelfde geldt voor het ondermijningsbeeld dat het RIEC in 2017 opstelt van Arnhem. Het ondermijningsbeeld beschrijft misstanden met vastgoed (o.a. fraude en uitbuiting), witwassen, drugscriminaliteit (vooral hennepteelt) en mensenhandel. Ook wordt gewezen op kwetsbaarheden vanwege het grote aantal kwetsbare groepen in de stad én door het gevoerde beleid, zoals het beperkte Bibob-beleid, de geringe ambtelijke capaciteit voor veiligheidsbeleid en gebrekkige doortastendheid.[9] Er worden fenomenen en locaties benoemd waarop nauwelijks zicht is, zoals het buitengebied, de bedrijventerreinen, de autobranche, de woonwagenkampen, het vastgoed en theehuizen.[10] Het ondermijningsbeeld was in 2017 nog geen impuls voor de gemeentelijke aanpak van ondermijning.

Landelijk wordt tussen 2000 en 2017 veiligheid een belangrijke pijler van het lokaal bestuur in (middel)grote gemeenten. In Arnhem komt die ontwikkeling niet van de grond. Ondermijning wordt door de raad en het college te weinig gezien als verantwoordelijkheid en taak van de gemeente. Ook burgemeesters trekken er niet hard aan. In de diverse Arnhemse coalitieakkoorden vanaf 2010 speelt veiligheid een kleine rol. Het raakt niet verder dan het uitschrijven van 'bestuurlijke boetes' voor burgerlijke ongehoorzaamheden zoals wildplassen of graffiti (2010), of het helemaal niet vermelden in het coalitieakkoord (2014) van ondermijning behalve dat veiligheid onder de burgemeester valt. De eerste visiecontouren ontstaan in 2018 om een slag te maken in de aanpak van ondermijning en de samenwerking met de politie te verbeteren.

Rond 2017 kantelt de mate van bestuurlijke aandacht voor ondermijning. Hierin was het aantreden van een burgemeester met een duidelijk veiligheidsprofiel een belangrijk punt. Het wordt echter niet voldoende doorvertaald in de Kadernota Veiligheid 2018-2022. De kadernota bevat tien prioriteiten, waar ondermijning er één van is. Er volgt geen visie, specifiek beleid of integraal plan van aanpak voor ondermijning. De aanpak van ondermijning wordt gekenmerkt door de inzet van 'losse' inspanningen en instrumenten. Daarnaast sluit de gemeente aan bij regionale trajecten,

9 RIEC, 2017 (Infographic)
10 RIEC, 2017 (Infographic)

zoals het veiligheidshuis en de integrale RIEC-aanpak van casuïstiek. Vanaf 2018 worden deze instrumenten vaker of meer strategisch benut. Daarnaast worden nieuwe instrumenten ingezet of in de steigers gezet, met de burgemeester in een trekkersrol, zoals de oprichting van een Arnhems Interventie Team in 2019. Een integrale en structurele aanpak komt onvoldoende van de grond. Ondermijning wordt, met andere woorden, niet gezien als bestuurlijke hoofdprioriteit. De stad raakt hierdoor achterop in de aanpak van ondermijning.

Conclusie 2: Ondermijning is ook in de politieke arena geen onderwerp van gesprek.
In de eerste conclusie is beschreven dat ondermijning geen bestuurlijke prioriteit was. Dit geldt in grote mate ook voor de politieke arena. Raad en college zien ondermijning niet als taak. Ondanks het rapport Van Traa uit 1996 ziet men in Arnhem dit als opdracht van de politie en justitie. Ondermijning komt sporadisch terug op de agenda van de Politieke Avond, maar veel verder dan aandacht bij incidenten of vormen van ondermijnende criminaliteit van veelal dezelfde partij(en) komt het niet. De beperkte hoeveelheid van moties of artikel 44 vragen over de aanpak van ondermijning is opvallend. Sinds de burgemeesterswissel in 2017 is er meer aandacht voor het onderwerp. Maar als de gemeenteraad wordt verzocht meer te leveren op het gebied van veiligheid en handhaving door de burgemeester gebeurt dit niet 'con amore'.[11] Eerdergenoemde bevindingen leiden tot de constatering dat Arnhem op zelfgekozen achterstand staat door bestuurlijke keuzes.

Conclusie 3: Door de organisatieopbouw wordt de afdeling Veiligheid, en vanaf 2016 ook de teams Leefomgeving, niet in positie gebracht om een effectieve aanpak ondermijning uit te voeren.
De Arnhemse organisatieopbouw verhindert een effectieve aanpak van ondermijning. De gesplitste verantwoordelijkheden tussen de wijken en het stedelijk programma Veiligheid maken de aanpak moeilijker dan dat het al is. De positie en omvang van de afdeling Veiligheid is problematisch gezien de uitdagingen waar Arnhem voor staat. Veiligheid is een vak apart. Momenteel is het één van de vele taken die bij de teams Leefomgeving belegd zijn. De teams Leefomgeving zijn verantwoordelijk voor een breed scala aan onderwerpen van cultuur tot welzijn. Veiligheid is slechts één van de taken en heeft geen primaire focus. In de uitvoering was lange tijd geen aandacht voor de instrumenten tegen ondermijning waar men toegang tot had zoals de Bibob toetsen die sporadisch werden ingezet. Ook het aantal handhavers op straat was beperkt. De huidige stadsmarinier[12] zou kansen moeten bieden om door te pakken maar is slechts voor een beperkt aantal uren aangesteld. Zonder bestuurlijke aansturing kan de organisatie waar de

11 Bij de behandeling van de Perspectiefnota 2021-2024/Arnhemse herstelagenda coronacrisis op 2 september 2020 neemt de raad onder andere de volgende twee amendementen aan: 'Wel handhaven, maar taakstelling op personeel' (20A66) en 'Opsporen en bestraffen van criminelen geen taak van de gemeente' (20A63g).

12 Officiële functie: externe projectleider integrale aanpak schoon, heel en veilig Spijkerkwartier.

bestrijding verspreid is neergelegd slechts een gebrekkig invulling krijgen omdat de invloed van het Team Veiligheid op sturing en doelen van de Teams Leefomgeving maar heel beperkt is.

Conclusie 4: Het Spijkerkwartier is geen uitzondering.

Het Spijkerkwartier is één van de wijken in Arnhem. Wat aangetroffen is in het onderzoek is een voorbeeld. Als de focus op een andere wijk had gelegen, waren we waarschijnlijk soortgelijke fenomeen tegengekomen.[13] Daarnaast is er mogelijk sprake van het waterbedeffect. Als er enkel hard gedrukt wordt op het Spijkerkwartier dan komt de problematiek in andere wijken ongetwijfeld naar boven. Zie ook de beschouwing van Pieter Tops. Dat onderstreept het belang van een structurele integrale aanpak van ondermijning in Arnhem.

[13] Aldus onze respondenten. Bij de voorbereiding van het onderzoek spraken we deskundigen die ons zeiden: waarom nemen jullie de casus Spijkerkwartier? In andere wijken is het minstens even erg, zo niet erger.

3. Aanbevelingen

De **hoofdaanbeveling** luidt als volgt:

Kijk het beest recht in de bek[14] *en pak de ondermijning in de stad aan.*

Aanbeveling 1 Bestuurlijk (voor het college):

Ga sneller en harder voort op de voorzichtig ingeslagen weg in de bestrijding van ondermijning. Doe dit door stevige ambities te formuleren voor de aanpak van ondermijning met bijpassende doelen, prioritering, middelen en formatie.[15] Inventariseer waar de grootste uitdagingen liggen en maak bestuurlijke keuzes om criminaliteit en ondermijning te bestrijden. Uiteraard vergt een investering in ambities en doelen een stevige en regelmatige rapportage. Ga met andere gemeenten praten die verder zijn op dit terrein (Breda bijvoorbeeld).

Aanbeveling 2 Raad wordt wakker!

Zonder politieke agendering is de bestrijding van ondermijning moeilijk. Raad, neem uw verantwoordelijkheid. Voor een effectieve aanpak is het van belang om als gemeenteraad het volledige criminele speelveld in beeld te hebben en dit ook als dusdanig te erkennen. Herken en erken de Arnhemse historie op het gebied van criminaliteit. Zie dit als de eerste stap om de basis op orde te krijgen. Spreek met elkaar over de gewenste richting voor de stad in samenhang met andere beleidsterreinen. Spreek niet enkel over incidenten en over pilots maar investeer in een meerjaren-aanpak. Stel hier ook een bijpassend stevig en structureel budget voor beschikbaar. [16]

Aanbeveling 3 Intergouvernementeel (voor raad en college):

Investeer in de relaties met de politie, justitie en het RIEC. Bouw deze banden uit om samen een vuist te maken tegen de ondermijnende criminaliteit. Pak nu door. Het aanhalen en versterken van de relatie met de samenwerkingspartners is een cruciaal onderdeel in de effectieve aanpak tegen ondermijning. Dat werkt het beste door zelf het belang van de bestrijding van ondermijning te prioriteren. Dat wekt vertrouwen bij samenwerkingspartners.

Aanbeveling 4 Organisatorisch:

---

14 'Het beest recht in de bek kijken' waren de woorden van René Gude, wijlen Denker des Vaderlands.

15 Het is niet aan de Rekenkamer dat te kwantificeren. Gelet op de geziene formatie in andere steden (bijvoorbeeld Nijmegen) is een aanzienlijke uitbreiding noodzakelijk. Daartoe moeten echter eerst ambities en doelen geformuleerd worden

16 We hebben geen benchmark gedaan. Dat is ook lastig; Arnhem is afwijkend georganiseerd door de Teams Leefomgeving die buiten de kernorganisatie geplaatst zijn en in zekere mate Veiligheid "erbij doen".

Geef de afdeling Veiligheid de plek die het verdient binnen een gemeente met zo'n grote problematiek als Arnhem: midden in de organisatie en in de lead ten aanzien van de andere ambtelijk betrokkenen op dit dossier. Daarbij zijn sturingsdoelen op veiligheid voor de teams Leefomgeving en wijkteams van belang. Monitor daar op en rapporteer als college aan de raad. Het is voor de slagkracht van de bestrijding van ondermijning noodzakelijk dat de afdeling Veiligheid op de juiste plek in de organisatie zit. Een plek waarbij de afdeling in de lead is en een integrale aanpak coördineert. Een plek waarbij het duidelijk is waar je als afdeling wel en niet van bent. Concrete sturingsdoelen geven houvast in het uitvoeren van beleid. De afdeling dient goed positie te krijgen en stevig ingebed te worden in de Arnhemse variant van wijksturing.

Aan de voorzitter van de rekenkamer

Datum : 1 juni 2021
Zaaknummer : 575454
Contactpersoon : Simone Roosenboom
Telefoonnummer : 026 3775244

Onderwerp: Bestuurlijke reactie op het rekenkameronderzoek naar ondermijning

Geachte heer Teeuw,

U heeft namens de rekenkamer het college van burgemeester en wethouders uitgenodigd om een reactie te geven op de bestuurlijke nota 'onderzoek Ondermijning' (versie mei 2021). In deze nota heeft u conclusies en aanbevelingen geformuleerd op basis van uw onderzoek naar de aanpak van ondermijnende criminaliteit in Arnhem.

Algemene reactie
U bent grondig te werk gegaan in uw onderzoek naar ondermijnende criminaliteit in Arnhem, waarbij is stilgestaan bij de mate van het probleem en in hoeverre het gemeentelijk beleid effectief is in het bestrijden van ondermijnende criminaliteit. Wij bedanken u voor het onderzoek en de urgentie die u terecht toekent aan dit onderwerp.

"Kijk het beest recht in de bek en pak de ondermijning in de stad aan," is uw hoofdaanbeveling. Over onze rol daarin schrijft u: ga sneller en harder voort op de voorzichtig ingeslagen weg in de bestrijding van ondermijnende criminaliteit. Het markeert het toenemende belang van het onderwerp ondermijnende criminaliteit, en de groeiende aandacht die het - gelukkig ook bij de gemeente Arnhem - terecht krijgt. Maar, en dat is ook te lezen in uw rapport, die aandacht is nog onvoldoende. Het sneller, en harder, voortzetten op de ingeslagen weg is nodig, en dat moet méér dan voorzichtig zijn. Immers, wat betreft de omvang van ondermijnende criminaliteit doet Arnhem niet onder voor de G4-steden, terwijl onze middelen en mogelijkheden daar niet bij gelijk lopen. Het rapport van de Rekenkamer is daarom van waarde om de aanpak in Arnhem te verrijken, en het onderstreept de noodzaak om ondermijnende criminaliteit bij raad, college en stad verder te agenderen.

Het rapport benadrukt het belang van een gecoördineerde en integrale meerjarenaanpak van ondermijnende criminaliteit, waarin de gemeente een regierol heeft. Het rapport is positief kritisch over de beweging die de gemeente Arnhem daarin aan het maken is. Met de Rekenkamer is het college het eens dat die beweging sneller kan en er meer structureel van aard moet zijn. In onze verdere reactie

Stadskantoor - Eusebiusbuitensingel 53 • Postbus 9029 • 6800 EL Arnhem
Telefoon 0800-1809 • Fax 026-3774830 • www.arnhem.nl

hieronder op de conclusies en aanbevelingen uit het rapport, lichten wij toe hoe wij bezig zijn om daar invulling aan te geven.

Reactie op conclusies en aanbevelingen
Uw kernboodschap om, voor wat betreft de veiligheidsaanpak en in het bijzonder de aanpak van ondermijnende criminaliteit, in de stad harder en sneller voort te gaan op de ingeslagen weg, wordt door het college volledig onderschreven. Zoals professor Pieter Tops, in de inleiding van het rapport, terecht stelt hebben wij een belangrijke rol in het integer houden van de samenleving en in het tegengaan van verkeerde ontwikkelingen die een voedingsbodem voor het ontstaan van georganiseerde misdaad kunnen vormen.
Uit uw rapport blijkt dat ondermijnende criminaliteit in Arnhem veelzijdig en diep geworteld is. In de (kwetsbare) wijken lonkt de criminaliteit bij jongeren, vanwege het gemak waarmee veel geld verdiend kan worden. Gemak is een rode draad in uw rapport. Het gemak waarmee criminelen in het verleden hebben kunnen investeren in vastgoed en tegen hoge huren kleine kamers beschikbaar stellen. Het gemak waarmee personen misbruik kunnen maken van voorzieningen of zorggelden. Het maakt onze inwoners kwetsbaar voor uitbuiting en leidt tot zeer schrijnende situaties. Het is onze taak om Arnhemmers te beschermen. Die verantwoordelijkheid wil het college ook nemen.

Ondermijnende criminaliteit, zoals drughandel, geweld en witwassen, is een grote bedreiging voor de leefbaarheid, veiligheid, integriteit en gastvrijheid van onze stad. Samen moeten we hiertegen een vuist maken. Dat doen wij in Arnhem met onze veiligheidspartners als het Regionaal Informatie- en Expertise Centrum (hierna: RIEC), de politie, het Openbaar Ministerie en de belastingdienst, alsook onze sociale partners. Woningbouwverenigingen, scholen, jongerenwerkers, wijkmanagers en ga zo door hebben hierin ook een belangrijke rol. Ook bij dit onderwerp geldt: *‘It takes a city’.*

Bij de aanpak van ondermijnende criminaliteit wordt in Arnhem momenteel uitgegaan van het principe ‘lerend ontwikkelen’. Dit is tot stand gekomen doordat – zoals het rapport noemt – in de aanpak van ondermijnende criminaliteit tegen knellende grenzen aan werd gelopen. Steeds meer blijkt dat Arnhem te maken heeft met grootstedelijke problematiek en dat we hoog scoren op de verkeerde lijstjes (denk aan de top vier in de dadermonitor en de top 20 van criminele gebouwen). Hierdoor werden steeds brandjes geblust, maar werd niet ingezet op duurzame inspanningen. Daarom wordt nu steeds meer in de breedte samengewerkt. Dit is een dynamisch proces waarin wij ons steeds meer en stap voor stap ontwikkelen met de beschikbare middelen en capaciteit. Deze aanpak maakt dat inzichtelijk wordt wat er in de nabije toekomst eventueel structureel nodig is, maar heeft in ieder geval al geleid tot beleidsmatige wijzigingen alsook wijzigingen in de aanpak - al dan niet tijdelijk. Hieronder worden enkele (recente) voorbeelden genoemd:

- Oprichting van het Interventieteam Ondermijning Arnhem: projectmatige integrale interventies op ondermijningsgevoelige gebieden en/of fenomenen.
- Samenwerking met bedrijven en extra integrale controles om bedrijventerreinen veiliger te maken.

- Arnhem-Oost-aanpak: onderdeel van de Woondeal regio Arnhem – Nijmegen waarvoor vijf wijken zijn geselecteerd om alle Arnhemmers gelijke kansen te bieden en tweedeling tegen te gaan. Het Breed Offensief Tegen Ondermijnende Criminaliteit (BOTOC) is hier een onderdeel van.
- Bibob: in 2020 zijn de beleidsregels voor de toepassing van de Wet Bibob verruimd en zijn er in 2021 een Bibob-coördinator en een Bibob-onderzoeker aangesteld. Zij zijn belast met een goede implementatie van de nieuwe beleidsregels in de organisatie, de onderzoeken en het ondersteunen van de afdelingen die met Bibob te maken kunnen krijgen.
- Zorgfraude: in 2020 zijn de uitgangspunten voor de zorginkoop gewijzigd en zijn er strengere regels opgesteld voor de toetreding en naleving van de contracten. Tevens is er meer capaciteit beschikbaar gesteld voor WMO toezichthouders.
- Aanpak Mensenhandel: onlangs is de dadermonitor Mensenhandel besproken in de gemeenteraad. De raad is geïnformeerd door de Nationaal rapporteur Mensenhandel, de Politie en het Openbaar Ministerie. Gemeente Arnhem heeft een projectleider aangesteld om de aanpak van mensenhandel een nieuwe impuls te geven. Hierbij is ook aandacht voor de preventieve kant wat onder andere onlangs heeft geleid tot het meldpunt seksuele intimidatie en een campagne.
- Beleidsregels woningsplitsing en verkamering: er werden negatieve effecten op de leefbaarheid ervaren door het splitsen en verkameren van panden, zoals overlast en verloedering. Vandaar dat er stadsbreed nieuwe regels zijn opgesteld.
- In de wijken van Arnhem zijn wijkveiligheidsoverleggen ingericht en wijkveiligheidsagenda's opgesteld. Per wijk wordt zichtbaar gemaakt welke problemen er spelen, zodat die aangepakt worden voordat het een ondermijnend karakter kan krijgen. Het loont om verloedering aan te pakken zodat het niet erger wordt.

<u>Spijkerkwartier</u>
In uw onderzoek is specifiek gekeken naar ondermijnende criminaliteit in het Spijkerkwartier. Criminelen vestigen zich daar waar zij kansen zien. Dit is niet enkel in één wijk, maar komt helaas in heel Arnhem voor. Ieder pand in Arnhem kan doelwit zijn voor criminele activiteiten. Wij moeten voorkomen dat criminelen kansen zien binnen al onze wijken en buurten. Wij hebben de taak om inwoners en ondernemers weerbaar te maken tegen criminele invloeden.
Ondanks dat in uw onderzoek de zorgen van de respondenten niet overeenkomt met de resultaten van de bedrijvenanalyse, hebben wij de zorgen - die de buurt in de zomer geuit heeft naar aanleiding van een schietincident - serieus opgepakt. Voor de problematiek in het Spijkerkwartier en omgeving is een projectleider aangesteld voor een integrale aanpak ('stadsmarinier'), waarbij we samenwerken met bewoners en ondernemers om de leefbaarheid en veiligheid te verbeteren. Het actieprogramma, genaamd Schoon, heel en veilig, bestaat uit dertien actielijnen zoals verkeer, groenvoorziening, handhaving én ondermijnende criminaliteit. Er moet op verschillende fronten zichtbaar door de overheid worden opgetreden. Hiermee laat je zien dat wij zicht hebben op de stad én dat er geen plaats is voor criminelen.

Tot slot

De beweging om de veiligheidsaanpak te versterken, waaronder ondermijnende criminaliteit, komt zoals u kunt lezen steeds meer in een stroomversnelling in Arnhem. Bovenstaande voorbeelden verbeteren de kwaliteit van de uitvoering en verstevigen de (integrale) samenwerking met partners. De Rekenkamer en het college zijn het eens: dat is ook hard nodig, want er is een achterstand in de halen. Voor de verdere versterking van Arnhem tegen ondermijnende criminaliteit zijn in de perspectiefnota van 2022-2025 extra middelen opgenomen. De hierboven beschreven stappen helpen ons verder om ambities, doelen, middelen en formatie beter op te stellen en te organiseren - zoals u ook adviseert. Het RIEC onderzoekt momenteel hoe weerbaar de gemeente Arnhem is tegen criminele invloeden. De aanbevelingen van het RIEC en van u zullen worden meegenomen in een plan van aanpak dat momenteel wordt opgesteld. Graag gaan wij met de raad in gesprek over uw bevindingen, de aanbevelingen rondom van de organisatie en de aanpak van ondermijnende criminaliteit in onze stad. Samen maken we Arnhem veilig.

Hoogachtend,
het college van burgemeester en wethouders van Arnhem,
de loco- secretaris, de burgemeester,

5. Nawoord

De Rekenkamer Arnhem bedankt het College van Burgemeester en Wethouders voor de uitgebreide bestuurlijke reactie op het onderzoek naar ondermijning.

We zijn verheugd om te lezen dat het college hard aan de weg timmert en tegelijkertijd laat zien dat zij al hard haar best doet. De lijst met interventies toont dat het college anno 2021 in de actiemodus zit. Dit is zeker te prijzen. Tegelijkertijd speelt de gedachte "too little, maybe not too late". Er gebeurt meer dan voorgaande jaren, maar het is nog niet genoeg. Ga sterker verder op de ingeslagen weg.

Ga verder op de ingeslagen weg. Raad, maak dit mogelijk door de kaders en randvoorwaarden te scheppen om krachtig te sturen op versterking van de inzet van de stad op de bestrijding van ondermijning en het veiligheidsbeleid ook mogelijk te maken.

Arnhem verdient het niet alleen, maar heeft het ook dringend nodig.

Rekenkamer Arnhem

De Arnhemse aanpak van ondermijning

Nota van Bevindingen

Definitieve versie vastgesteld 27 mei 2021

Inhoudsopgave

1.	Inleiding	2
1.1	Onderzoek naar (de aanpak van) ondermijning	2
1.2	Onderzoeksvragen	3
1.3	Onderzoeksactiviteiten	4
1.4	Leeswijzer	5
2.	Ondermijning in Arnhem	6
2.1	Drugscriminaliteit	6
2.2	Mensenhandel	9
2.3	Misstanden met vastgoed	12
2.4	Overige praktijken en fenomenen	14
2.5	Afsluiting	15
De casus Spijkerkwartier		16
3.	Veiligheidsbeleid (tot 2018): achterop geraakt	31
3.1	Landelijke trend: veiligheid als drager van lokaal beleid	31
3.2	De veiligheidsorganisatie (2000-2017)	32
3.3	De aanpak van ondermijning: het startpunt in 2017	32
3.4	De kloof: de veiligheidsnota versus het Coalitieakkoord	35
4.	Vanaf 2018: vooruitgang en knellende grenzen	37
4.1	De burgemeestersronde door de stad	37
4.2	Vooruitgang: actie en verbinding	37
4.3	De aanpak van ondermijning: knellende grenzen	42
4.4	Aandacht voor ondermijning bij de gemeenteraad	46
5.	In antwoord op de empirische onderzoeksvragen	47
5.1	Ondermijning: belangrijke fenomenen	47
5.2	Beleidstheorie en -praktijk	49
5.3	Knelpunten en kansen	51
5.4	De gemeenteraad	52

1. Inleiding

1.1 Onderzoek naar (de aanpak van) ondermijning

De Rekenkamer van Arnhem heeft besloten tot een onderzoek naar de gemeentelijke aanpak van de lokale ondermijning. Dit vergt een combinatie van bestuurskunde en criminologie, waarbij de nadruk ligt op de organisatie en inhoud van het gevoerde beleid. Om de mogelijke effecten van dat beleid te kunnen beredeneren, is inzicht nodig in Arnhemse ondermijnende praktijken. Ondermijning beschouwen wij als de schadelijke effecten van georganiseerde criminaliteit. De literatuur beschrijft vier hoofdkenmerken van de georganiseerde criminaliteit in Nederland.[1]

In de *eerste plaats* zijn Nederlandse drugscriminelen als producenten en handelaren actief op alle belangrijke populaire drugsmarkten. Ze zijn sterk internationaal gericht en tegelijkertijd sociaal verankerd binnen lokale netwerken door het hele land, onder meer in stadswijken. Lokaal of regionaal opererende drugsnetwerken (actief op onder andere de markten van hennep, xtc en amfetamine) profiteren, via verkoop aan tussen- en groothandelaren, van de grootschalige internationale drugs invoer, doorvoer en export via ons land.[2]

In de *tweede plaats* bouwen criminelen lokaal machtsposities op door (witgewassen) misdaadgeld (waaronder drugsgeld) te investeren in bedrijven en vastgoed. In grote steden zijn drugscriminaliteit, witwassen, criminaliteit met vastgoed en mensenhandel (o.a. huisvesting van arbeidsmigranten en illegale prostitutie) met elkaar verweven.[3] Meer recent werd duidelijk dat criminele (drugs)netwerken zich ook toeleggen op zorgfraude, omdat dit een eenvoudige en weinig risicovolle manier is om forse sommen geld op te strijken.[4]

In de *derde plaats* is een kernprobleem dat (grote) sociale en economische aantrekkingskracht uitgaat van de criminele wereld. Die wereld lijkt kansen te bieden om relatief makkelijk geld en status te verwerven. Op die manier worden veel jongeren en (jong)volwassenen als het ware de criminaliteit ingezogen, ook als ze niet beschikken over een criminele inslag.

In de *vierde plaats* hebben de grote sommen misdaadgeld geresulteerd in schaduweconomieën die tot op zekere hoogte functies van de overheid overnemen.[5] Er wordt voorzien in werkgelegenheid in semilegale bedrijven in de bovenwereld én bij criminele praktijken in de onderwereld. Er worden (goedkope of scherp geprijsde) illegale producten en diensten geleverd, zoals: harddrugs, illegale softdrugs, illegale sigaretten, namaakkleding, illegaal gokken, illegale prostitutie, frauduleuze zorg en het verstrekken van (dubieuze leningen). In een schaduweconomie floreren *facilitators* die criminaliteit afschermen en die helpen bij activiteiten in de bovenwereld, zoals witwassen, het aanvragen van vergunningen of zorgbudgetten of het organiseren van woonruimte of vervoer. Op die manier is de criminaliteit langzaamaan maatschappelijk verankerd geraakt, onder meer op crimineel hotspots en in kwetsbare stadswijken.

De term ondermijning wijst op de schadelijke effecten van georganiseerde criminaliteit. In abstracte termen gaat het om systeem-ondermijnende effecten, zoals de aantasting van het gezag van de overheid en verstoring van economische markten (vanwege oneerlijke geldstromen en

[1] Zie onder andere: LIEC, 2019; Kruisbergen e.a., 2012; Boerman e.a., 2017; Tops en Tromp, 2019; Noordanus e.a., 2020; Noordanus e.a., 2021).
[2] EMCDDA & Europol, 2019.
[3] Zie RIEC Den Haag, 2019.
[4] Zie; IKZ, 2020; Van der Torre en Heijkoop, 2020.
[5] Noordanus e.a., 2020 en 2021.

concurrentie).[6] Meer concreet geformuleerd komen twee belangrijke schadelijke effecten in beeld.

In de *eerste plaats* maken georganiseerde criminelen veel slachtoffers.[7] Onder meer uitbuiting bij illegale prostitutie en uitbuiting van arbeidsmigranten, net als criminele uitbuiting van personen in een afhankelijkheidspositie. In de criminele wereld worden katvangers ingezet en onder druk gezet, bijvoorbeeld bij hennepteelt. Op criminele hotspots - met illegale gokadressen, straathandel, louche horeca en soms coffeeshops – springen slachtoffers in het oog. Jongeren en jongvolwassenen met een laag inkomen geven (te) veel geld uit aan drugs of gokken. Een categorie kampt (zichtbaar) met verslavingsproblematiek. In panden met kamerverhuur wonen mannen en vrouwen waarvan de kans aanzienlijk is dat ze onder druk worden gezet vanwege hun afhankelijkheidspositie, los van de vraag of het in strafrechtelijke zin gaat om uitbuiting.

In de *tweede plaats* tasten criminele netwerken de effectiviteit van sociaal-preventief beleid aan.[8] De kansen die de georganiseerde criminaliteit biedt (of: lijkt te bieden) op status en snel geld, concurreren met activiteiten en instituten die stimuleren dat mensen legale kansen benutten. Het betreft onderwijsinstellingen, maar ook jongerenwerkers, sociale wijkteams, gezins- en straatcoaches, taalprogramma's, re-integratie en andere frontlijninspanningen. Leren en werken is een lang traject, mogelijk met teleurstellende uitkomsten. Dan lonkt (mogelijk) het criminele pad.

Het is de vraag in hoeverre dit alles voorkomt in Arnhem, al lijkt het geschetste criminaliteitsprofiel bij voorbaat relevant voor een (ook vanuit de Randstad) goed bereikbare stad met ongeveer 150.000 inwoners, vlakbij de Duitse grens. Temeer omdat Arnhem in 1996 door de enquêtecommissie opsporingsmethoden werd uitgekozen als één van de gemeenten (met Amsterdam, Nijmegen en Enschede) voor een lokaal criminologisch onderzoek naar georganiseerde criminaliteit. Dit onderzoek legde onder meer internationale drugscriminaliteit bloot die had geresulteerd in omvangrijke criminele investeringen in vastgoed en bedrijven, waaronder talrijke winkels en horecazaken in Arnhem.[9]

1.2 Onderzoeksvragen

Dit onderzoek verzamelt en ordent lokale empirische kennis over beleid en criminaliteit. Daarbij wordt casusonderzoek verricht in het Spijkerkwartier. Dat is een wijk met twee gezichten. Na grote overlast van een klassieke open drugsscene en geconcentreerde raamprostitutie in de jaren negentig, werd het een wijk met aantrekkingskracht (om te wonen en te ondernemen), al bestaat er nog altijd een criminele schaduweconomie.

De centrale vraagstelling van deze studie luidt: Wat kan op basis van inzicht in (de aanpak van) ondermijnende praktijken in Arnhem, in het bijzonder in het Spijkerkwartier, worden geconcludeerd over de effectiviteit van het Arnhemse beleid op de korte en lange termijn, en op welke wijze geeft de gemeenteraad mede vorm aan dit beleid? De volgende deelvragen worden beantwoord:

1. Wat is in de periode vanaf 2014 de beleidstheorie én uitvoeringspraktijk (o.a. instrumenten, acties en resultaten) bij de integrale en gemeentelijke aanpak van ondermijning in het Spijkerkwartier en in Arnhem als geheel?
2. Welke problemen, knelpunten en kansen zien bewoners, ondernemers en professionals in het Spijkerkwartier?

[6] Tops en Van der Torre, 2015.
[7] Noordanus e.a., 2021.
[8] Tops en Van der Torre, 2015; Noordanus e.a., 2021.
[9] Tweede Kamer, vergaderjaar 1995-1996, 24 072, nr. 20. *Enquêtecommissie Opsporingsmethoden*. Deelonderzoek IV. Georganiseerde criminaliteit in Nederland: een analyse van de situatie in Enschede, Nijmegen en Arnhem.

3. Wat zijn de belangrijkste criminele fenomenen, werkwijzen en markten in Arnhem en in de schaduweconomie van het Spijkerkwartier, met bijzondere aandacht voor de Steenstraat én voor criminele functies van bedrijven en vastgoed?
4. Hoe is de gemeenteraad betrokken bij het beleid en in welke mate is zij op de hoogte (gebracht) van criminele ontwikkelingen?
5. Welke aanbevelingen kunnen worden geformuleerd om de ondermijning in Arnhem op korte en lange termijn terug te dringen?

1.3 Onderzoeksactiviteiten

Om de onderzoeksvragen te beantwoorden, zijn verschillende onderzoeksactiviteiten verricht:

- Drie startbijeenkomsten met in totaal meer dan dertig ambtenaren die actief zijn op het terrein van veiligheid, toezicht, vergunningen, op het sociaal domein, economische zaken en stadsontwikkeling.
- Interviews met in totaal 46 respondenten, werkzaam bij de gemeente (26, inclusief drie bestuurders), politie (11), openbaar ministerie (1), Regionaal Informatie- en Expertise Centrum (1) en zeven overige respondenten.[10]
- Op locaties die in de interviews werden benoemd vanwege ondermijnende praktijken is door de onderzoekers (kort) geobserveerd, zodat zij de omgeving konden zien waarover de respondenten hadden gesproken.
- In het Spijkerkwartier is een straatenquête afgenomen onder 93 respondenten. In deze wijk hebben de onderzoekers op zes dagen langdurig geobserveerd, deels in combinatie met het afnemen van enquêtes. Vervolgens is op basis van open bronnen een bedrijvenanalyse uitgevoerd en is gesproken met twee actieve bewoners en met vier actieve ondernemers.[11]
- Tijdens een digitale sessie zijn de onderzoekers in gesprek gegaan met raadsleden van zes verschillende fracties (zowel coalitie- als oppositiepartijen).
- Drie startbijeenkomsten met in totaal meer dan dertig ambtenaren die actief zijn op het terrein van veiligheid, toezicht, vergunningen, op het sociaal domein, economische zaken en stadsontwikkeling.

Bij de beschrijving van de ondermijning in Arnhem baseren de onderzoekers zich met name op de informatie en inschattingen van respondenten, in het bijzonder professionals die werken in het veiligheidsdomein en in het ambtelijk apparaat. De informatie die professionals ons verstrekten is vaak mede gebaseerd op strafrechtelijke of bestuurlijke dossiers en/of casus en op concrete ervaringen bij controles of bij sociaal-preventieve inspanningen. Het betreft daarnaast subjectieve aanwijzingen, vermoedens of verdenkingen. Hoewel het gaat om professionals met veel materie- en locatiekennis, verstrekten ze dus ook informatie over mogelijke criminaliteit die niet (in een strafproces) is bewezen. Voor zover het gaat om de sociale schade die met ondermijning wordt aangericht zijn dossiers of juridische trajecten minder geschikte bronnen dan de directe waarnemingen en ervaringen van respondenten, met niet zelden veel ervaring op specifieke terreinen en met jarenlange observaties op straat en 'achter de voordeur.' Voorts zijn respondenten bevraagd over de beleidsmatige gang van zaken. Sterker, daar ligt het zwaartepunt van dit onderzoek. Respondenten is gevraagd naar opvattingen over de aanpak van ondermijning, over

[10] Respondenten bij de omgevingsdienst, zorg- en veiligheidshuis en woningcorporatie (3). Ook spraken de onderzoekers een jongerenwerker en een wetenschapper.
[11] In de Nota van Bevindingen (casusbeschrijving Spijkerkwartier) is een uitgebreide toelichting opgenomen over de opzet en inhoud van de bedrijvenanalyse.

concrete beleidsterreinen en instrumenten en over locaties waar een gerichte aanpak wordt uitgevoerd of wordt voorbereid (bijvoorbeeld in Presikhaaf en in het Spijkerkwartier). De interview-verslagen die zijn gemaakt van gesprekken bij gemeente, politie, openbaar ministerie en het RIEC zijn ter autorisatie voorgelegd aan de respondenten. In een ronde van ambtelijke wederhoor is een concepttekst van dit rapport, ter controle op feitelijke onjuistheden, voorgelegd aan de adviseur Veiligheid (namens de ambtelijke organisatie), de Sectorchef Politie Gelderland-Midden en de contactpersoon van het RIEC.

Ten behoeve van hoofdstuk twee (over ondermijning) en de casusbeschrijving van het Spijkerkwartier zijn twee kanttekeningen op zijn plaats. In de *eerste plaats* wordt de criminele kant van (deze wijk in) Arnhem beschreven. Dit levert een realistisch, maar eenzijdig beeld op, met veronachtzaming van positieve sociale krachten. In de *tweede plaats* betreft het een analyse op hoofdlijnen. Niet alleen omdat de kern van dit onderzoek bestaat uit een bestuurskundige analyse van de aanpak van ondermijning, maar ook omdat tussen 2000 en 2018 door de gemeente weinig werk is gemaakt van het (systematisch) verzamelen van kennis en informatie over ondermijning. Ondermijning had geen politiek-bestuurlijke prioriteit en dat klinkt door in de informatiepositie van respondenten.

1.4 Leeswijzer

In hoofdstuk 2 worden ondermijnende praktijken in Arnhem beschreven. De hoofdstukken 3 en 4 zijn bestuurskundig van aard en gaan achtereenvolgens in op de gang van zaken tot en vanaf 2018. Tussen hoofdstuk 2 en 3 komt ‘de casus Spijkerkwartier’ aan bod als intermezzo. Hoofdstuk 5 beantwoordt de empirische deelvragen en kan worden gelezen als *samenvatting*.

2. Ondermijning in Arnhem

Inleiding
Dit hoofdstuk beschrijft op hoofdlijnen de aard en impact van ondermijnende criminaliteit in Arnhem. Dit stemt overeen met het beeld dat wordt geschetst in landelijke analyses. De rode draad in die analyses is dat criminaliteit - zoals drugscriminaliteit, witwassen of vastgoedcriminaliteit - niet de kern van het probleem is, maar de aantrekkingskracht van criminele kopstukken ("wijkkoningen") en geldstromen. Dat heeft een ontwrichtend effect op de samenleving en is zichtbaar in Arnhem. Ook voor professionals die actief zijn op het sociaal domein of met economisch beleid, omdat ze merken dat kwetsbare personen onder druk worden gezet of worden uitgebuit en dat de criminele wereld een alternatief is voor regulier werk.

Het veldwerk levert in Arnhem een duidelijke top-3 op wat criminele fenomenen betreft, namelijk: drugscriminaliteit, mensenhandel en misstanden met vastgoed en bedrijven, zoals witwassen, fraude en sociale ellende onder huurders van kamers of kleine appartementen. Deze fenomenen worden achtereenvolgens beschreven in de paragrafen 2.1 tot en met 2.3. Paragraaf 2.4 gaat in op andere criminele patronen en fenomenen.

2.1 Drugscriminaliteit

Arnhem is een stad met veel drugscriminaliteit. De heroïne- en hennepmarkten zijn belangrijk (geweest) voor het opbouwen van criminele infrastructuren die inmiddels ook blijken te worden benut op andere criminele (drugs)markten, zoals crystal meth.

Heroïnehandel
De enquêtecommissie opsporingsmethoden constateert in 1996 dat de internationale heroïnehandel in de jaren tachtig snel groeit en groot wordt in Arnhem.[12] Ongeveer vijf Koerdische (familie)netwerken exploiteren vanuit Arnhem frequente en grootschalige heroïnetransporten die rechtstreeks uit Turkije komen.[13] Deze criminelen beheersen de logistieke keten van productie tot afleveringen, waardoor - ook bij (groot)handel tegen scherpe prijzen - de winsten hoog zijn. Ze investeren voornamelijk (in vastgoed) in Turkije, maar ook in bedrijven en vastgoed in Arnhem. Geconcentreerd in het Spijkerkwartier beschikken ze volgens schattingen van de politie over vijftig tot honderd (dekmantel)bedrijven, zoals theehuizen, horeca en reisbureaus. Heroïnehandel heeft vandaag de dag geen prioriteit. De consumentenmarkt in Nederland is klein. Er is een internationale handelsmarkt blijven bestaan en die wordt nog altijd gedomineerd door Turks-Nederlandse criminelen.[14] Of Arnhem daarbij nog altijd een sleutelrol speelt, weten gemeenteambtenaren niet.

Hennepteelt: lokaal verankerd
Respondenten typeren Arnhem als "hennepstad". Zo onderstrepen ze dat hennepteelt een geworteld en hoogstwaarschijnlijk omvangrijk fenomeen is én dat de productie van synthetische drugs op een laag niveau ligt.[15] Vanaf de jaren negentig komt de georganiseerde hennepteelt meer en meer in beeld in Arnhemse volkswijken (met name Geitenkamp, Klarendal en Het Broek) en op woonwagencentra. Hennepteelt werd in Arnhem ontdekt als een grote en gemakkelijke

[12] Tweede Kamer, vergaderjaar 1995-1996, 24 072, nr. 20. *Enquêtecommissie Opsporingsmethoden*. Deelonderzoek IV. Georganiseerde criminaliteit in Nederland: een analyse van de situatie in Enschede, Nijmegen en Arnhem.
[13] Vandaag de dag liggen dit soort formuleringen gevoelig, maar het is de woordkeuze van de enquêtecommissie, gebaseerd op empirisch onderzoek.
[14] Boerman e.a., 2017.
[15] Dit verschilt van de beschrijving van de softdrugsmarkt door de enquêtecommissie, omdat die vooral wijst op import door met name één autochtoon kopstuk.

inkomstenbron. Het bleef al snel niet beperkt tot geijkte (autochtone) volkswijken, want het strekte zich uit naar het centrum en naar multiculturele wijken, zoals Presikhaaf en Malburgen. Ook allochtone[16] criminele netwerken zijn actief in de hennepteelt en -handel. Dit heeft plaats in Arnhemse wijken (onder meer in sociale huurwoningen) en elders in de regio.

De *know how* en netwerken voor hennepteelt zijn in Arnhem (en omgeving) aanwezig, net als faciliteerders voor de aanleg, zoals elektriciens, klusjesmannen, leveranciers van hennep-stekken en growshops. Het betrof aanvankelijk formele growshops, maar vandaag de dag gaat het – sinds het wettelijke verbod op voorbereidingshandelingen ten behoeve van drugsproductie – om tenminste tien informele growshops die in beeld zijn vanwege de levering van productiemiddelen. De professionaliteit van de hennepkwekerijen loopt (sterk) uiteen, zo constateren respondenten: van goed afgeschermd (vanaf de straat niet te zien of te ruiken) tot knullige kwekerijen, bijvoorbeeld met afgeplakte ramen.

De opbrengsten van hennepteelt zijn riant. Een doorsnee kwekerij met tweehonderd planten levert in de tussenhandel, volgens behoedzame schattingen, ongeveer € 23.000,- per oogst op.[17] Als per plantage vijf keer per jaar wordt geoogst en een bescheiden netwerk dit op tien locaties doet, resulteert dat op jaarbasis dus al in een omzet van € 1,15 miljoen. In de hele stad gaat het daarmee om grote bedragen. Financiers en organisatoren strijken het meeste geld op. In het criminele middenkader (criminelen die de locaties en de inrichting daarvan regelen en toezien op het productieproces) worden vele tienduizenden euro's verdiend en op de werkvloer (door loopjongens en door mensen die een schuur of woonruimte ter beschikking stellen) honderden of enkele duizenden euro's per oogst, week of maand, afhankelijk van de precieze activiteiten. Wie een dag hennepplanten knipt, krijgt al snel enkele honderden euro's.[18] Dergelijke (belastingvrije) criminele inkomsten zijn aantrekkelijk, bij uitstek voor mensen rondom het sociaal minimum; om schulden af te lossen en/of de kwaliteit van leven te verbeteren.

Op een dieper niveau levert hennepteelt meer op dan geld. De hoge aanhoudende drugsinkomsten hebben netwerken in achterstandswijken tot op zekere hoogte in staat gesteld om hun eigen levensstijl in stand te houden. Wie zelf - al is het (deels) illegaal - voorziet in het levensonderhoud of in economische vooruitgang, is niet of minder afhankelijk van de overheid of van (veeleisende) onderwijsinstellingen of werkgevers.[19] Het logistieke proces rondom de hennepteelt is een impuls geweest voor een criminele infrastructuur met een lokaal netwerk, vastgoed, transportfaciliteiten (onder meer via dekmantelbedrijven) en bovenlokale contacten en samenwerkingsverbanden. Hoewel deze criminaliteit is verankerd in Arnhemse wijken, wordt bovenlokaal samengewerkt, bijvoorbeeld met handelaren in de Randstad. Arnhemse criminelen exploiteren kwekerijen 'over de grens' in Duitsland.

Andere drugsmarkten

In Nederland actieve criminele drugsnetwerken zijn vaak actief op verschillende populaire markten: naast hennep, vooral ook cocaïne en synthetische drugs, met name xtc en amfetamine en in toenemende mate crystal meth.[20] Dit geldt ook voor Gelderland, maar de marktsituatie is net wat anders in Arnhem. Stadswijken lenen zich niet zo goed voor de productie van synthetische drugs. Dit kan op veel locaties niet goed worden afgeschermd, omdat de stad een bescheiden buitengebied heeft. In het groene gebied worden wel dumpingen aangetroffen en zo nu en dan een lab in de stad. In april 2021 wordt desondanks een groot crystal meth-laboratorium opgerold in een loods op

[16] De voorkeur gaat uit naar de omschrijving 'inwoners met migratieachtergrond', maar dat is taal-technisch soms lastig en het gaat binnen netwerken bovendien niet altijd om inwoners van Arnhem.
[17] Zie Noordanus e.a., 2020.
[18] Zie Noordanus e.a., 2020.
[19] Zie Noordanus e.a., 2021.
[20] Zie Noordanus e.a., 2020.

bedrijventerrein Meinerswijk. De cocaïne-import en -handel ligt volgens respondenten op een lager niveau dan in de Randstad. Het Nationaal Dreigingsbeeld constateert dat de huidige generatie Turkse criminelen minder geïsoleerd opereert en veelzijdiger is wat betreft drugscriminaliteit.[21] Ze kopen xtc en cocaïne in (bij Colombiaanse en autochtone handelaren) en gebruiken hun transportlijnen om dit naar Turkije te vervoeren. Het is onduidelijk of de Turks-Arnhemse netwerken dit ook doen. Op straat en door mobiele handelaren wordt cocaïne verkocht, onder meer door criminelen die vanuit de Randstad naar Arnhem zijn getrokken.

Op de lokale illegale drugsmarkt is het drugsaanbod divers. Populaire drugs (softdrugs, xtc, amfetamine en cocaïne) kunnen worden (besteld en) afgeleverd. Kenners wijzen op lokale populariteit van twee legale middelen, namelijk lachgas en designer drug 3-MMC (op straat bekend als Poes of 3m). Een netwerk organiseert de opslag en handel in lachgas. Op locaties met geconcentreerde drugscriminaliteit - in het centrum, in (de genoemde) kwetsbare wijken en in het Spijkerkwartier – wordt door tientallen dealers systematisch drugs verkocht aan consumenten: op straat, in de horeca, rondom onderwijstellingen, op routes van (coffeeshop)bezoekers en op hotspots in kwetsbare wijken. Bezorging door drugskoeriers is in de hele stad mogelijk. Met uitvoerende activiteiten kan in de drugshandel beduidend meer worden verdiend dan met eenvoudig legaal werk.[22]

Instroom aan de onderkant

Aan de onderkant van de drugsmarkt – bij vervoer, straathandel en bij het toestaan van drugsproductie – stromen mensen de criminele wereld in. Het gaat om (jong)volwassenen en jongeren. Dit laatste valt op bij professionals. In ongeveer een jaar tijd arresteerde de politie 74 jongeren of jongvolwassenen onder de 24 jaar voor een drugsdelict. Verreweg de meeste waren meerderjarig, want zeventien verdachten waren nog geen 18 jaar oud.[23] Het is kenmerkend voor de situatie in Nederland én Arnhem dat niet alleen mensen instromen vanuit een crimineel milieu (familie, gezin of vrienden), maar ook burgers met een regulier profiel.[24] Dit wordt versterkt door de corona-pandemie en -crisis. Door het wegvallen van werk (o.a. bijbaantjes van jongeren) ontstaan financiële problemen en brengen jongeren en jongvolwassenen meer tijd door op straat en op social media.[25] Zo nemen de contacten tussen criminele groepen en doorsnee jongeren toe. Die wereld lijkt aantrekkelijk vanwege de inkomsten en sociale contacten, maar dat is schijn. Het is een harde wereld waarin meer (beginnende) criminelen mislukken of problemen krijgen, dan er slagen.[26]

Een andere kwetsbare categorie die gerekruteerd wordt zijn de dak- en thuislozen en (andere) gemarginaliseerde verslaafden. Zij worden onder andere ingezet voor straathandel, bij het knippen van hennep en als stroman. In dat laatste geval wordt een pand met een hennepkwekerij op hun naam gezet. In ruil voor dit soort diensten ontvangen ze woonruimte en/of verdovende middelen.

2.2 Mensenhandel

In januari 2021 verscheen de zogenoemde *Dadermonitor Mensenhandel 2015-2019*. Arnhem staat in Nederland op plaats vier wat betreft de door de politie geregistreerde mensenhandel. In vijf jaar tijd

[21] Boerman e.a., 2017.
[22] Tops en Van der Torre, 2015.
[23] Bron: https://www.gelderlander.nl/arnhem/arnhem-worstelt-met-jongeren-in-de-criminaliteit-drugsmisdaad-lijkt-in-nederland-lonend-te-zijn~a9a0e4c7/
[24] Zie Noordanus e.a., 2020.
[25] Van der Torre en Jongepier, 2020.
[26] Zie Noordanus e.a., 2021.

gaat het om 140 registraties, dus gemiddeld 28 per jaar. Dit is een ongunstige plaats (achter Amsterdam, Den Haag en Rotterdam), al zijn er weinig registraties nodig om in de top-4 te belanden.[27] Arnhem voert prostitutiecontroles uit en dat levert regelmatig verdenkingen op van seksuele uitbuiting.

Seksuele uitbuiting

Arnhem is van oudsher een stad met (veel) prostitutie. Daarbij wordt vandaag de dag in het bijzonder gedoeld op prostitutie zonder vergunning en op illegale prostitutie, want de vergunde prostitutie ligt op een laag niveau. Er zijn namelijk slechts drie vergunde seksinrichtingen. In 2017 werkten daar 21 sekswerkers.[28] Er is op een bedrijventerrein, aan de Oude Veerweg, een zone waar anno 2021 zeven dames werken op basis van een vergunning ('pasje').

Het vergunde prostitutieaanbod is laag in relatie tot de vraag naar prostitutie, want van oudsher weten prostituanten Arnhem te vinden. Voor deze analyse van de hedendaagse mensenhandel is voornamelijk van belang dat veel klanten wisten en weten dat je voor prostitutie terecht kunt in Arnhem. Ook nog altijd, zij het op veel kleinere schaal, in het Spijkerkwartier. Volgens respondenten telt Arnhem substantiële illegale prostitutie. De omvang van de niet-vergunde prostitutie is in 2017 geschat op basis van internet-advertenties. Van 2014 tot en met augustus 2017 werden 309 unieke advertenties aangetroffen.[29] Bij deze advertenties wordt het seksaanbod gemist dat een bedrijf of winkel gebruikt als dekmantel. Een massagesalon kan nu eenmaal niet via een advertentie laten weten dat seks wordt verkocht.

De seks-branche leent zich voor georganiseerde criminaliteit. Belastingontduiking in de vorm van zwart geld als contant wordt betaald en de betrouwbaarheid van de boekhouding valt lastig te controleren. Seksuele uitbuiting komt het meest voor in de illegale prostitutiewereld. Het is mogelijk bij vergunde bedrijven, maar in Arnhem zijn dat er weinig en werd dit niet aangetroffen in 2017.[30] Respondenten signaleren wat betreft seksuele uitbuiting drie belangrijke patronen:

a. Dekmantelbedrijven
b. Loverboy-praktijken
c. Illegale prostitutie (in gehuurde woningen of kamers)

Ad a.) Dekmantelbedrijven

Criminele netwerken gebruiken dekmantelbedrijven, zoals massagesalons en bedrijven in de beautysector. Het betreft een gesloten wereld en ze zijn alert op mogelijke controles door *mystery guests*. De organiserende laag blijft buiten schot en beperkt de schade van bestuurlijke handhaving. Respondenten wijzen op dekmantel-prostitutie in het Spijkerkwartier. Hier komen, zonder advertenties, klanten naartoe voor betaalde seks.

Ad b.) Loverboy-praktijken

Respondenten wijzen op loverboy-praktijken waarbij criminelen (jonge) vrouwen ronselen. Er wordt gezocht naar meisjes of vrouwen die kunnen worden verleid en/of onder druk gezet worden. Daders

[27] Het (strafrechtelijke) begrip mensenhandel is namelijk breed. Het gaat van oudsher om seksuele uitbuiting, maar daarnaast ook om alle vormen van gedwongen arbeids- of dienstverlening zonder seksuele component. Arbeidsuitbuiting heeft plaats in het domein van werk en inkomen, met vaak een formele relatie tussen werkgever en werknemer. Bij criminele uitbuiting worden personen gedwongen strafbare feiten te plegen. Bij gedwongen dienstverlening worden onder dwang diensten verricht, zoals het afsluiten van een telefoonabonnement.

[28] Van Wijk e.a., 2017.

[29] Van wijk e.a., 2017. Over de advertenties: drie procent had betrekking op vergunde prostitutie; ongeveer een derde adverteert met thuisontvangst; bijna veertig procent biedt seks aan op een andere locatie (b.v. bij de klant thuis, in een hotel of op een parkeerplaats) en voor vijftien procent is dit beide mogelijk.

[30] Van wijk e.a., 2017.

gebruiken hun netwerk op zoek naar een geschikte werkplek, bijvoorbeeld een locatie met raamprostitutie. Ook worden via contactadvertenties klanten geworven voor betaalde seks in een gehuurde kamer, op parkeerplaatsen (in een auto) of in hotels, waaronder luxe hotels in en rondom Arnhem.[31]

Ad c.) *Illegale prostitutie (in gehuurde woningen of kamers)*
Er komen signalen van seksuele uitbuiting in beeld bij illegale prostitutie in (tijdelijk) gehuurde woningen. Seksadvertenties kunnen indicaties van seksuele uitbuiting bevatten, zoals lage prijzen, ruime beschikbaarheid en/of onveilige seks. Er kan verdenking van seksuele uitbuiting ontstaan, bijvoorbeeld als op een woonadres andere personen (mannen die geen klant zijn) aanwezig zijn of als een woonruimte tijdelijk wordt gehuurd en prostituées worden gewisseld. Slachtoffercategorieën zijn vrouwen uit Oost-Europa, uit de Dominicaanse Republiek of jonge vrouwen (nieuwkomers). Door adressen en prostituées te rouleren wordt de controle- en pakkans verminderd én wordt gebruik gemaakt van de mogelijkheid om zonder vergunning te starten met diensten die lijken op legale niet-vergunde thuisprostitutie. Naast (tijdelijke) woonruimte in Arnhem worden hotels benut en vakantieparken in de Arnhemse regio. Op de dadergroepen is geen goed zicht, al is bekend dat mensenhandelaren uit Oost-Europa door Nederland heen actief zijn.[32] Autochtonen worden genoemd als faciliteerders van seksuele uitbuiting, bijvoorbeeld omdat ze kamers verhuren. Het is de vraag of de verhuurder louter een huisbaas is of dat deze profiteert van illegale prostitutie-inkomsten. En gaat het alleen om illegale prostitutie of ook mensenhandel? Dit heeft plaats in een afgesloten wereld en valt daarom lastig vast te stellen.

Niet-seksuele uitbuiting
Er komen onder professionals ook signalen in beeld van andere vormen van mensenhandel dan seksuele uitbuiting. Het betreft de volgende vier patronen:

a. Arbeidsuitbuiting
b. Hennepteelt
c. Criminele druk op jongeren en jongvolwassenen
d. Zorgfraude en uitbuiting

Ad a.) Arbeidsuitbuiting
Door zogenoemde huisjesmelkers worden veel kamers of sobere (vervallen) woningen verhuurd. Op kamers of in kleine woningen worden onder meer tijdelijk arbeidsmigranten gehuisvest. De migranten worden gerouleerd tussen woningen en gemeenten, zonder dat ze (hoeven te) worden ingeschreven in de BRP. De arbeidsmigranten worden onder druk gezet, onder meer door de koppeling van kostbare huisvesting aan slecht of onderbetaalde arbeid. Als ze de woonsituatie of de arbeidsomstandigheden niet langer accepteren, dreigen ze beiden te verliezen.[33] In de regio Gelderland-Midden zijn criminele netwerken actief die arbeidsmigranten uitbuiten. Verreweg de meeste arbeidsmigranten worden (op vakantieparken) buiten Arnhem gehuisvest, al wordt een categorie ondergebracht in Arnhem, onder meer bij louche of criminele vastgoedeigenaren. Op wijkniveau wordt zichtbaar dat er een schaduweconomie is opgebouwd rondom arbeidsmigranten. In Malburgen werden bijvoorbeeld niet alleen in de ochtend arbeidsmigranten met busjes opgehaald, maar ook laat op de avond, na 22:00 uur. Ze werkten bij volcontinu-bedrijven en werden onder slechte omstandigheden gehuisvest. Dit geeft huisjesmelkers de kans om geen kamers te

[31] Omgekeerd laten loverboys van buitenaf prostituées in Arnhem werken. Dit gebeurde frequent toen er nog raamprostitutie was in Arnhem (Bovenkerk e.a., 2004). In welke mate dit nu nog gebeurt in Arnhem, is niet in beeld.
[32] Boerman e.a., 2017.
[33] LIEC, 2019.

verhuren, maar matrassen die voor acht of twaalf uur beschikbaar zijn voor een migrant die op dat moment niet hoeft te werken.

Ad b.) Hennepteelt
Als een hennepkwekerij van ongeveer tweehonderd planten wordt geruimd, lopen de organisatoren een omzet van (ruim) twintigduizend euro mis. Het ligt in de criminele wereld voor de hand dat uitvoerders - zoals personen die woonruimte beschikbaar stellen voor hennepteelt - aansprakelijk worden gesteld voor criminele schade.[34] Als een hennepkwekerij wordt geruimd, is de kans dus groot of aanzienlijk dat het 'voetvolk' onder druk worden gezet om deze schuld terug te verdienen. Organisaties die hennep telen ronselen katvangers, bijvoorbeeld personen met financiële problemen. Een afhankelijkheidspositie zet uitvoerders van meet af aan onder druk. Als mensen willen stoppen, kunnen ze onder druk worden gezet om door te gaan. In de hennepwereld is het onderscheid klein tussen (profiterende) daders en slachtofferschap van criminele uitbuiting. Respondenten wijzen op twee patronen: Vietnamezen die onder slechte omstandigheden worden aangetroffen in panden met een kwekerij; en verslaafden of daklozen die planten knippen en/of een pand op hun naam krijgen met een kwekerij.

Ad c.) Criminele druk op jongeren en jongvolwassenen
Op straat- of wijkniveau worden door criminele netwerken jongeren geronseld en ingezet bij strafbare feiten, zoals drugscriminaliteit. Ook worden jongeren onder dwang of valse voorwendselen (verder) in de problemen gebracht. Bijvoorbeeld door criminele inkomsten – afkomstig uit fraude, bijvoorbeeld via (eenvoudige) cybercrime - op hun bankrekening te laten storten; de geldezel-methode. Respondenten wijzen op een Arnhemse casus waarbij ruim tweehonderd personen door fraudeurs als geldezel werden gebruikt.[35] Er worden ook telefoonabonnementen afgesloten op naam van jongeren, waarna anderen de telefoon gebruiken en zo financiële problemen veroorzaken. Het is onduidelijk of het steeds gaat om strafbare uitbuiting. Respondenten vinden dat niet het belangrijkst. Ze hechten aan preventie van dit soort praktijken.

Ad d.) Zorgfraude en uitbuiting
Het wemelt in Arnhem van de kleine zorgaanbieders; alleen al bij gecontracteerde zorg gaat het om honderden bedrijfjes. Respondenten zien dat personen met criminele bedoelingen zorgaanbieder zijn geworden. Een categorie combineert frauduleuze (pgb-)zorg met drugscriminaliteit. Zorgbureaus bezitten of huren goedkope woonruimte en plaatsen daar cliënten die nauwelijks of geen zorg ontvangen. Zorgbudgetten worden gebruikt om de huur te betalen. Cliënten staan onder druk om deze budgetten aan te vragen en te behouden. Zorgcliënten worden ingezet bij drugscriminaliteit, met name drugshandel. Het valt op dat auto's die op naam staan van zorgaanbieders, opduiken in strafrechtelijke drugsonderzoeken.

2.3 Misstanden met vastgoed

Respondenten constateren in Arnhem (veel) misstanden met vastgoed. Wat er precies allemaal speelt rond een pand, weten ze meestal niet. Er wordt bijvoorbeeld vermoed dat criminelen hebben geïnvesteerd in bepaalde panden of bedrijven. De aankoop kan niet worden verklaard, maar harde informatie over (drugs)criminaliteit ontbreekt. Dit type casus kan worden gezien als mogelijk witwassen, omdat dan geen gronddelict hoeft te worden bewezen. Het RIEC stuitte en stuit - bij het opstellen van het ondermijningsbeeld en bij de integrale aanpak van ondermijning in Arnhem – het meest op witwas-casus. Er speelt dan waarschijnlijk meer, want bij een meerderheid van de actuele casus wordt drugscriminaliteit vermoed.

[34] Noordanus e.a., 2021.
[35] Bron: https://www.ad.nl/binnenland/meer-dan-230-verdachten-in-mega-fraudezaak-arnhem~a2a7c043/

Respondenten zien in Arnhem veel incongruenties. Dat zijn omstandigheden die niet lijken te (kunnen) deugen en die vragen oproepen over wat er - niet zichtbaar - nog meer speelt. Het betreft onder meer over-bewoning (te veel mensen op één adres) of juist schijnbewoning (er staan mensen ingeschreven op een adres, maar die wonen er niet), het gebruiken en verhandelen van valse huurcontracten, briefadressen en veel verloop van huurders. Voorts is er een aanbodoverschot in bepaalde branches. Het resulteert in windhappen (bedrijven met te weinig klanten om de bedrijfskosten terug te verdienen), in een toestroom van klanten die klaarblijkelijk illegale diensten kopen (zoals prostitutie of gokken) of indicaties dat personen uit het criminele milieu naar bepaalde zaken toekomen. Zie herover de casusbeschrijving van het Spijkerkwartier. Respondenten zien dat (rechts)personen of netwerken in één generatie - vanuit een sociaaleconomische achterstandspositie - aanzienlijke bezittingen verwerven, zoals bedrijven, bedrijfsvastgoed, woningen en/of auto's. Het vermoeden is dat criminele netwerken met witgewassen geld (horeca)bedrijven opzetten met juist veel klanten en met een professionele bedrijfsvoering. Het gaat met andere woorden om bedrijven die qua sfeer en uitstraling een aanwinst voor de stad (lijken te) zijn. Dit fraaie front stemt in dat geval niet gerust, al vallen een eventueel criminele investeringen - vanwege complexe en verhullende bedrijfsstructuren in combinatie met een actuele 'witte' geldstroom - niet of uitermate moeilijk aan te tonen.

Professionals wijzen op sociale ellende onder personen die eenvoudig vastgoed huren. Ze benadrukken dat kwetsbare huurders onder druk worden gezet door criminele of louche verhuurders. Ze spreken over "uitbuiting", los van de vraag of dat in strafrechtelijke zin valt aan te tonen.

Signalen over verdacht of louche vastgoedbezit, over witwassen, over criminele dekmantelbedrijven en/of over de ellendige positie van huurders blijven niet beperkt tot één of enkele locaties. Dit is verspreid over de stad: in het centrum, in het Spijkerkwartier en in kwetsbare wijken, onder meer op winkel-strips en/of horecalocaties. Er komen bij het veldwerk vijf ondermijnende patronen in beeld:

Ad a.) Criminele investeringen in vastgoed

Geld dat is verdiend op een misdaadmarkt wordt geïnvesteerd in vastgoed. Op het niveau van een netwerk of (rechts)persoon gaat het meestal om enkele panden en soms om aanzienlijk meer, al kunnen panden bewust op naam worden gezet van stromannen. Het geijkte voorbeeld zijn - door de enquêtecommissie opsporingsmethoden in 1996 blootgelegde - vastgoedinvesteringen door Turks-Koerdische drugscriminelen in vele tientallen panden in Arnhem en in (nog veel meer) vastgoed in Turkije.[36] Die investeringen renderen inmiddels decennia. Hiernaast hebben andere criminele drugsnetwerken geïnvesteerd in Arnhems vastgoed. Respondenten geven toe dat de informatie daarover pover is. Er wordt bijvoorbeeld gewezen op een investerende Gelderse hennepcrimineel. Er is zicht op drugscriminaliteit en op misstanden met vastgoed, maar nauwelijks op de geldstroom tussen de drugs- en vastgoedmarkt. Respondenten constateren dat Arnhem een probleem heeft met criminele investeringen in vastgoed, maar dat dit geen prioriteit heeft. Daardoor is het in hoge mate een blinde vlek. Er komt vanwege over-bewoning en overlast wel onder andere zogenoemde huisjesmelkerij in beeld.

Ad b.) Huisjesmelkerij

In de afgelopen decennia hebben louche of criminele (rechts)personen vastgoed verworven in Arnhem.[37] Het betreft een categorie eigenaren die tegen zo gering mogelijke kosten zoveel mogelijk

[36] Tweede Kamer, vergaderjaar 1995-1996, 24 072, nr. 20. Enquêtecommissie Opsporingsmethoden. Deelonderzoek IV. Georganiseerde criminaliteit in Nederland: een analyse van de situatie in Enschede, Nijmegen en Arnhem.

[37] Zie Ferwerda, 2017.

huur vraagt. Hiertoe richten ze zich op huurders die weinig eisen kunnen stellen: kwetsbare huurders (bijvoorbeeld vanwege schulden of sociale problemen) die niet snel een andere woning vinden; studenten; personen waarbij de huur is gekoppeld aan seizoensarbeid of prostitutie; en huurders die onzichtbaar willen blijven. Om de huuropbrengsten te optimaliseren, worden woningen gesplitst of verkamerd, zodat kamers of kleine woonruimtes apart kunnen worden verhuurd. Een categorie huisjesmelkers maakt gebruik van intimidatie. Bijvoorbeeld om klachten van huurders de kop in te drukken of om desgewenst een woning huurdervrij te maken, zodat deze tegen een hogere prijs kan worden verhuurd of kan worden verbouwd of verkocht. Louche vastgoedeigenaren plaatsen daartoe soms bewust overlast-gevende personen in een woning.

Arnhem is voor louche of criminele huisjesmelkers een aantrekkelijk stad. Er was lange tijd voldoende aanbod van geschikte woningen; van huurwoningen die door een corporatie werden verkocht tot grote oude panden op de particuliere markt. Wie beschikt over criminele antecedenten hoeft niet bevreesd te zijn over de uitkomsten van een Bibob-toets bij het aanvragen van een bouw- of splitsingsvergunning, want dergelijke toetsen werden niet uitgevoerd. Dit verklaart waarom onder andere hennepcriminelen uit de regio (oude) panden kopen in Arnhem en (laten) verbouwen, zodat ze geschikt zijn voor het verhuren van een kamer of etage. Sinds 2020 dient een vergunning te worden aangevraagd voor kamerverhuur aan tenminste drie personen in één pand. Daarvoor gold reed - en nog steeds – een meldplicht van kamerverhuur aan vijf of meer personen.

Ad c.) Misstanden in panden

Gemeenteambtenaren zien kwetsbare huurders die (verder) in de problemen worden gebracht door verhuurpraktijken, vaak zonder dat ze zicht hebben op de (mogelijk criminele) achtergronden van vastgoedeigenaren. Ze wijzen op armoede in Arnhemse achterstandswijken en op beleidsmatige kwetsbaarheden. Investeerders kopen en verkameren panden zonder Bibob-toets. Vervolgens is het gemakkelijk om (nagenoeg zonder controle) personen in te (laten) schrijven in de BRP of om dit juist achterwege te laten. Er worden tegen hoge prijzen kamers of sobere woningen verhuurd aan personen die (bijna) geen andere woning kunnen vinden. Huurders worden aan hun lot overgelaten, zolang ze de huur voldoen. Dit resulteert in financiële problemen. Slechte (onhygiënische) woonomstandigheden hebben een ongunstig effect op de fysieke en psychische gezondheid. Het komt voor dat criminele netwerken de (kosten van de) woonruimte gebruiken om huurders onder druk te zetten: om slechte omstandigheden op het werk te accepteren (arbeidsmigranten), om met illegale prostitutie de huur te betalen, om mee te werken bij het plegen van zorgfraude en/of om strafbare feiten te plegen.

Ad d.) Vastgoed gebruiken voor criminaliteit

Criminele netwerken benutten vastgoed en/of bedrijven ten behoeve van criminele praktijken. Er zijn branches met indicaties voor witwassen of andere crimineel praktijken. Het betreft, zo signaleren respondenten, onder meer een aanbodoverschot van bepaalde bedrijven in (delen of straten van) de stad, zoals kappers, telefoonwinkels, autobedrijven, massagesalons, reisbureaus en/of verschillende soorten horeca. Witwassen via een fictieve verhoging van de omzet van dergelijke ondernemingen is lastig vast te stellen, want dit vereist (betrouwbare) vergelijkingen van het aantal klanten met verkoopcijfers. Het hoeft echter niet te gaan om witwassen, want dergelijke zaken kunnen andere criminele functies vervullen. Bijvoorbeeld als criminele ontmoetingsplaats, waar afgeschermd en beveiligd criminele zaken worden gedaan. Dit soort bedrijven biedt ook mogelijkheden voor fictieve dienstverbanden. Voorts kunnen bedrijfspanden en bedrijven worden gebruikt als dekmantel voor drugshandel, drugsproductie (hennepteelt), illegaal gokken, illegale prostitutie, handel in illegale sigaretten of de verkoop of opslag van lachgas.[38] Respondenten wijzen op bedrijven die worden gebruikt om drugs naar het buitenland te transporteren. Criminele netwerken gebruiken eenvoudige

[38] Zie Noordanus e.a., 2021.

woonruimte voor huisvesting en/of als prostitutie-werkplek. Respondenten merken of vermoeden dat vanuit criminele (drugs)netwerken sinds 2015 zorgaanbieders zijn opgestart die frauderen en zorgcliënten onderbrengen in (eenvoudige) woningen. Een deel van de cliënten wordt ingezet bij drugscriminaliteit. Vastgoed wordt, tenslotte, gebruikt bij witwassen. Dit kan door een pand (in korte tijd) voor een fors hogere prijs te verkopen, nadat het deels contant is betaald of als contant geld is geïnvesteerd in een verbouwing. Er wordt door het RIEC schijnbewoning geconstateerd, net als zogenoemde briefadressen.[39] Dit is een indicatie voor uitkeringsfraude en voor witwassen door fictieve huur te innen.

ad e.) Criminele inmenging in de horeca
De horecabranche wordt benut voor witwassen, als criminele ontmoetingsplek en als dekmantel voor illegale praktijken. De horeca neemt om verschillende redenen een bijzondere plaats in. In de *eerste plaats* was het lange tijd één van de weinige branches waarbij in Arnhem Bibob-toetsen werden uitgevoerd. Om die reden wordt door criminelen gebruik gemaakt van stromannen die de horecavergunning aanvragen en/of van complexe bedrijfsconstructies. Zo wordt verhuld dat (drugs)criminelen feitelijk optreden als geldschieter, om geld wit te wassen en/of om een winstgevende horecaformule op te zetten. In de *tweede plaats* is in Arnhem invloed op de horeca (investeringen of afpersing) geconstateerd vanuit zogenoemde outlaw motorcycle gangs. In de *derde plaats* valt op dat een categorie horecazaken zich tijdens de coronacrisis probleemloos staande weet te houden, terwijl ze veel inkomsten mislopen en de huur en lonen doorbetalen, zonder noodsteun. Eén hotspot springt wat dit betreft in het oog bij respondenten. In de *vierde plaats* zijn tijdens de coronacrisis afhaal-horecazaken opgestart. Dit is een legitieme manier om tijdens de lockdown omzet te maken. Echter, het is ook een mogelijkheid om fictieve opbrengsten op te (blijven) voeren en zo het witwassen te continueren. In de *vijfde plaats* wordt een toename van het aantal horeca-overnames geconstateerd. Dit attendeert op mogelijke criminele investeringen. Het is de vraag of dit echt zo is, onder meer omdat overnames opvallen en criminele investeringen en invloeds-verwerving niet perse gepaard hoeven te gaan met een formele overname.

2.4 Overige praktijken en fenomenen

Naast de bovenstaande ondermijning komen de volgende criminele praktijken en fenomenen (frequent) in beeld:

- *Illegaal gokken*. Op verschillende locaties in de stad (onder meer in het Spijkerkwartier) wordt illegaal gokken gesignaleerd. Het gaat om praktijken die worden afgeschermd (en daardoor moeilijk vallen te bewijzen). Illegaal gokken heeft ondermijnende effecten, omdat het leidt tot sociale problemen, zoals verslaving en financiële problemen.

- *Handel in illegaal vuurwerk*. Er wordt handel in illegaal vuurwerk geconstateerd. Het betreft kleinschalige handel, maar ook georganiseerde handel, waarbij waarschijnlijk transportlijnen worden benut die al in gebruik waren voor drugssmokkel.

- *Beroving van klanten die met seksadvertentie worden gelokt.* Seksadvertenties worden niet alleen benut om klanten te werven voor betaalde seks. Ze worden ook geplaatst door criminelen die op die manier klanten lokken naar een locatie die geschikt is om hen te beroven. Er wordt gespeculeerd op terughoudendheid bij slachtoffers om aangifte te doen van een beroving onder dit soort omstandigheden.

[39] RIEC, 217. [Infographic Ondermijningsbeeld]

- *Systematische fraude*. Respondenten wijzen op riante kansen om uitkeringsfraude te plegen in Arnhem. Ze denken dat dit frequent gebeurt (zonder dat ze de omvang durven te schatten), deels op een systematische en georganiseerde manier. Het is gemakkelijk om in Arnhem iemand in te schrijven in de BRP. Als dit eenmaal is gebeurd, kan een uitkering worden aangevraagd, ook als het in feite louter om een briefadres gaat. De uitkering wordt opgestreken zolang dit goed gaat.

- *Zorgfraude*. Respondenten signaleren zorgfraude en schatten in dat deze fraude in Arnhem op een substantieel niveau ligt. Arnhem telt - na de zogenoemde decentralisaties en inwerkingtreding van de Wet Maatschappelijke Ondersteuning 2015 - honderden (kleine en nieuwe) zorgaanbieders. Respondenten constateren dat een categorie klaarblijkelijk is opgericht om te frauderen en daartoe cliënten ronselt. Risico-categorieën zijn pgb-zorg, begeleiding, huishoudelijke hulp, dagbesteding en beschermd wonen.[40] Met louter zorgfraude kunnen hoge winsten worden geboekt. Zorgfraude kan echter plaatshebben in een netwerk dat ook actief is met drugscriminaliteit en dat investeert in vastgoed. Respondenten wijzen op een casus die volgens hen een schadelijk en breder Arnhems patroon blootlegt. Een drugscrimineel (van buiten Arnhem) kocht in Arnhem enkele panden en verhuurde, via zijn (criminele) netwerk, de kamers aan (cliënten van) zorgaanbieders. Er werden (ver) buiten Arnhem, tot in de Randstad, cliënten geronseld. In deze kringen is bekend hoe eenvoudig registratie in de Arnhemse BRP is. Vervolgens vragen ze een frauduleus zorgbudget aan en plegen ze uitkeringsfraude. De bredere boodschap luidt dat het gemakkelijk is om in Arnhem te investeren in kamerverhuur en om te frauderen. Dit trekt profiteurs en criminelen van buitenaf aan.

- *Voetbal.* Er wordt gesignaleerd dat vanuit criminele netwerken geld wordt geïnvesteerd in het amateurvoetbal. We hebben dit buiten deze studie gelaten.

2.5 Afsluiting

De ondermijnende criminaliteit is in Arnhem veelzijdig en geworteld. Er gaat aantrekkingskracht vanuit vanwege inkomsten en er komen schadelijke sociale effecten in beeld, zoals onderdrukking door middel van kamerverhuur, uitbuiting, criminele rekrutering en misbruik van zorggelden. De praktijken stellen hoge eisen aan de gemeentelijke veiligheidsfunctie. De hoofdstukken drie en vier beschrijven en analyseren hoe hieraan invulling werd en wordt gegeven, al gaan we eerst in op de ‘casus Spijkerkwartier’.

[40] Fenger e.a., 2016; Van der Torre en Heijkoop, 2020.

De casus Spijkerkwartier

Inleiding

Het Spijkerkwartier ligt op de rand van het centrum en telt ongeveer zevenduizend inwoners. Een groot deel van de wijk werd, in de negentiende eeuw, gebouwd voor welgestelde mensen die in de buurt van het centrum wilden wonen. Er staan veel monumentale herenhuizen in de wijk, vaak inclusief een hoog souterrain. In de jaren zestig en zeventig raakte de wijk in verval; de prostitutie en drugsscene op straat vielen op, maar onderhuids werd – zo toonde de enquêtecommissie opsporingsmethoden aan - door criminele netwerken geïnvesteerd in (bedrijfs-)vastgoed. We gaan kort in op deze criminele geschiedenis. Daarna doen we verslag van veldwerk onder bewoners en ondernemers. In het Spijkerkwartier is het glas half vol. Het is volgens veel respondenten een aantrekkelijke wijk om te wonen, al komt er stevige overlast in beeld, net als verdachte of criminele paktijken. Voor een kleine categorie is dat zelfs een reden om een vertrek te overwegen. Het valt op dat een categorie bewoners en ondernemers een scherpe blik heeft op deze veiligheidsproblemen en op (tekortkomingen in) de gemeentelijke aanpak. Dit soort mondigheid is volgens professionals typerend voor de wijk. Vervolgens presenteren we de resultaten van een bondige bedrijvenanalyse op basis van open bronnen. Tot slot gaan we in op de opdracht van de stadsmarinier om, vanuit Steenstraat 66, de veiligheid in de wijk zichtbaar te verbeteren.

1. Een korte geschiedenis: harde én voorzichtige conclusies in 1996

In het kader van de Enquêtecommissie Opsporingsmethoden wordt halverwege de jaren negentig onderzoek gedaan naar de georganiseerde criminaliteit, waarbij empirisch onderzoek wordt gedaan in Amsterdam, Arnhem, Nijmegen en Enschede. Bij het lokale onderzoek naar de situatie in Arnhem wordt ingegaan op de situatie in het Spijkerwartier, met in het bijzonder aandacht voor (raamprostitutie in) de rosse buurt en voor de verhulde machtspositie van criminele (heroïne)netwerken. De volgende conclusie wordt geformuleerd:

> "Het Spijkerkwartier is hier de raamprostitutie-buurt en het is dat geworden als gevolg van gericht overheidsbeleid. De buurt wordt aan de ene kant begrensd door panden waar Nederlandse uitbaters van prostitutiebedrijven resideren. Daar achter is echter in de loop van de afgelopen vijf jaar een heel eigen Turkse infrastructuur verrezen die door de heroïnehandelaren wordt beheerd. Turken huren doorgaans in sociaal zwakkere buurten, maar hier hebben zij volgens opgave van de politie tussen de 50 en 100 panden (winkels en woningen) aangekocht. Er zijn winkeltjes die levensmiddelen verkopen, restaurants, koffie- en theehuizen, pizzeria's, shoarmazaakjes en reisbureaus. Hier is een Koerdisch-Turkse wijk ontstaan waar legale en illegale activiteiten door elkaar lopen en waar de Nederlandse autoriteiten weinig zicht meer op hebben. Het vormt een enclave die criminele activiteiten zoals drugshandel aan de openbaarheid onttrekt."[41]

In het Spijkerkwartier komen in de jaren tachtig twee fenomenen bij elkaar, namelijk de prostitutiewereld en een lokaal verankerd internationaal opererend heroïnenetwerk.

In de jaren tachtig krijgen families uit de tweede en derde generatie gastarbeiders de heroïnehandel in hun greep.[42] Ongeveer vijf Koerdische (familie)netwerken exploiteren vanuit Arnhem frequente en grootschalige heroïnetransporten. Deze transporten komen rechtstreeks uit Turkije, waardoor deze netwerken de logistieke keten van productie tot afleveringen beheersen;

[41] Tweede Kamer, vergaderjaar 1995-1996, 24 072, nr. 16. *Enquêtecommissie Opsporingsmethoden*. Eindrapport Georganiseerde criminaliteit in Nederland, p. 73.

[42] Gebaseerd op: Tweede Kamer, vergaderjaar 1995-1996, 24 072, nr. 20. *Enquêtecommissie Opsporingsmethoden.* Deelonderzoek IV. Georganiseerde criminaliteit in Nederland: een analyse van de situatie in Enschede, Nijmegen en Arnhem.

zogenoemde *end-to-end* handel. Daardoor zijn, ook bij (groot)handel tegen scherpe prijzen, de winsten hoog. Er worden partijen heroïne verkocht aan klanten door heel Nederland, onder andere in de Randstad en in Oost-Nederland. Er wordt ook (vanuit Turkije) drugs afgeleverd aan klanten in verschillende Europese landen, zoals Spanje, Duitsland, Engeland en België. De leidende Koerdische figuren in de toplaag zetten Turkse Arnhemmers in voor uitvoerende activiteiten, zoals vervoer, opslag en straathandel. Hoge inkomsten en rijkdom combineren de leidende figuren met een sobere levensstijl. Er worden in de jaren negentig grote sommen geld naar Turkije gebracht en geïnvesteerd in hotels en appartementen. Witwassen is niet nodig, omdat in de regel geen vragen gesteld over de herkomst van een geldstroom, zo constateert de enquêtecommissie. Er wordt op kleinere schaal in Nederland - geconcentreerd in het Spijkerkwartier - geïnvesteerd in woningen, bedrijfsvastgoed en bedrijven, zoals koffie- en theehuizen, pizzeria's, andere horeca en reisbureaus. Ze fungeren onder meer als dekmantelbedrijven waar drugscriminelen elkaar ontmoeten en transacties sluiten, op veilige afstand van de politie. Kopstukken tonen hun rijkdom niet in Arnhem. Sterker, ze houden er een sobere levensstijl op na. Ze wonen in sociale huurwoningen, dragen gangbare kleding en ontvangen vaak een uitkering. De enquêtecommissie typeert deze situatie als een (goed) afgeschermde criminele enclave. Ondanks deze noodkreet is in Arnhem - in tegenstelling tot Amsterdam (waar de enquêtecommissie ook een lokaal onderzoek uitvoerde) - geen integrale aanpak van criminele machtsposities (de term ondermijning bestond nog niet in 1996) van de grond gekomen. Anno 2021 zijn de (vastgoed)positie, werkwijzen en invloed van dit soort netwerken voor de gemeente een blinde vlek.

Vanaf de jaren zeventig en tot en met januari 2006 had Arnhem een grote rosse buurt, met raamprostitutie in het Spijkerkwartier.[43] In de hoogtij-jaren betrof het naar schatting 240 'ramen' en daarmee stond Arnhem in Nederland, na Amsterdam, op de tweede plaats. Er was, op de routes richting de ramen, tippelprostitutie. Op straatniveau ontstond een open drugsscene met (heroïne)verslaafde straatprostituées, andere drugsverslaafden en dealers. In de jaren zestig verplaatste de raamprostitutie van de binnenstad naar het Spijkerkwartier, met een concentratie in drie straten. Er voltrok zich een transitie, want gezinnen trokken weg en zogenoemde raam-exploitanten kochten de woningen. Er waren in de jaren negentig ongeveer dertig exploitanten (allen autochtonen), met een dominante positie voor een tiental. Ze kregen 'op zakelijke basis' een aandeel uit de prostitutie-inkomsten. Exploitanten zorgen voor een veilige werkomgeving en krijgen daarvoor een "inkomensonafhankelijk bedrag" voor de huur van een raam: "In de praktijk komt het voor dat prostituées zowel aan een exploitant als aan een pooier geld moeten afdragen."[44] Na aanvankelijke spanningen tussen exploitanten en overheid, ontstaat na verloop van tijd een werkrelatie, met exploitanten als "gerespecteerde gesprekspartners." Een vermaarde exploitant opent een kunstgalerie. Pooiers of souteneurs nemen een andere positie in. Ze hebben een hechtere werkrelatie met prostituées en daardoor een kleinere span of control; ze krijgen een deel van de prostitutie-inkomsten. In hoeverre is dit alles nu ondermijnend? Is er sprake van criminaliteit, zoals seksuele uitbuiting of drugscriminaliteit? De conclusie is dat de politie het in de jaren negentig eigenlijk niet weet. Op dit punt trekt de enquêtecommissie dus voorzichtige conclusies.

2. Anno 2021: door de ogen van bewoners

We hebben in het Spijkerkwartier geobserveerd en straatenquêtes afgenomen van bewoners en ondernemers. Er wonen en werken 'mondige' ondernemers. Vanwege de vraagstelling van dit

[43] Gebaseerd op: Tweede Kamer, vergaderjaar 1995-1996, 24 072, nr. 20. *Enquêtecommissie Opsporingsmethoden.* Deelonderzoek IV. Georganiseerde criminaliteit in Nederland: een analyse van de situatie in Enschede, Nijmegen en Arnhem.

[44] Tweede Kamer, vergaderjaar 1995-1996, 24 072, nr. 20. *Enquêtecommissie Opsporingsmethoden.* Deelonderzoek IV. Georganiseerde criminaliteit in Nederland: een analyse van de situatie in Enschede, Nijmegen en Arnhem, p. 207.

onderzoek hebben we ons met name gericht op criminaliteit en overlast. De burgers waarmee we spraken wijzen, net als professionals, op enkele belangrijke kenmerken van de wijk:

- De chaos op straat – vanwege de massale raamprostitutie én een klassieke open drugsscene (met zogenoemde archetypische junkies en veel straatdealers) – in de jaren '00 verminderd of zelfs verdwenen, na beëindiging van de raamprostitutie in 2006. Het leidde tot een terugkeer van gezinnen en van welgestelden en/of hoog opgeleiden. Niet zozeer 'yuppen', maar eerder 'maatschappelijk betrokken'.
- De kamerverhuur is een belangrijk verschijnsel in de wijk. Aanvankelijk was het een neutrale trend, want de herenhuizen in de wijk zijn duur voor een klein gezin of stelletje. Daarom werden veel woningen in etages verdeeld en verhuurd, of geschikt gemaakt voor kamerbewoning. Studenten, starters en 'jan modaal' moeten immers ook kunnen wonen. Kamerverhuur is echter deels een lucratieve kwestie geworden. Dat valt op zich al niet goed bij veel bewoners. Vandaag de dag levert het ook overlast en sociale problemen op. Onder de oppervlakte ziet of vermoedt een categorie (goed ingevoerde) respondenten criminele invloed via kamerverhuur.
- In de wijk, en zeker in de Steenstraat, botsen keurige en bonafide krachten met overlast-gevende, botte en/of criminele invloeden. Vanaf 2006 was de trend goed, maar daarna namen de problemen weer toe, los van de vraag hoe ernstig dit wordt ingeschat. Voor veel bewoners is het anno 2021 een fijne en vooral diverse wijk, ondanks overlast en zichtbare criminaliteit. Een kleine categorie overweegt vertrek of sluit niet uit dat nog eens te doen als de situatie aanhoudt of verslechtert.
- Wat de wijk aantrekkelijk maakt om te wonen, te ondernemen en te winkelen, trekt deels ook criminaliteit aan; het is vlakbij het centrum en gemakkelijk bereikbaar. De ruime kelders onder de woning zijn prettig voor opslag of als extra woonruimte, maar blijken ook geschikt voor hennepteelt.
- Er wordt in gesprekken geregeld gewezen op ongelijkwaardigheid ten opzichte van het centrum, omdat daar meer werd en wordt geïnvesteerd in de economie en in veiligheid. Eén voorbeeld hoorden we verschillende keren: in het centrum betaalt de overheid de kerstverlichting en in de Steenstraat deelnemende ondernemers.

De straatenquête: respondenten

We hebben van 93 respondenten een straatenquête afgenomen.[45] Het betrof 76 bewoners, veertien ondernemers en drie ondernemers die tevens in de wijk wonen. We hebben de respondenten gevraagd welk rapportcijfer ze het wonen en/of ondernemen in de wijk geven. Negen respondenten geven de buurt een onvoldoende en 61 respondenten delen een zeven of een acht uit. Het gemiddelde cijfer is een 7,1.

Tabel 1: Antwoorden op de vraag: Welk rapportcijfer (1-1O) geeft u het wonen / leven / ondernemen in het Spijkerkwartier?

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
-	-	1	1	7	14	30	31	7	2

Ook als respondenten (veel) overlast of criminaliteit rapporteren, geven ze vaak een (ruime) voldoende. Een kleine categorie lijkt de criminaliteit en overlast zelfs te rekenen tot de aantrekkelijke diversiteit, als interessante *sight seeing* zolang het qua geluid en in fysieke zin maar op enige afstand blijft. Andere respondenten hanteren een mentaal schild voor nare zaken en richten zich op de prettige omstandigheden of ervaringen in de wijk. Dit zijn respondenten die soms terughoudend zijn om nare of vreemde observaties te typeren als 'crimineel'. Het valt op dat 'diversiteit', levendigheid en de goede ligging een rode draad zijn in toelichtingen op hoge

[45] Over de respondenten: 53 mannen en 40 vrouwen; 16 keer tussen de 16 en 30 jaar; 24 keer tussen de 31 en 45 jaar; 31 keer tussen de 45 en 60 jaar; en 22 keer ouder dan 60 jaar.

rapportcijfers:

- “Diversiteit in de wijk, zowel afkomst als type bewoners zoals studenten, gezinnen etc. Veel initiatieven. De ligging van de wijk, veel voorzieningen in de buurt zoals winkels, theater etc.” [rapportcijfer respondent: 8]
- “Multiculti; leuk en met criminele kanten” [rapportcijfer respondent: 7]

Anderen benadrukken dat de wijk leuk is, maar vinden dat het wel nodig is om op te treden tegen overlast en/of criminaliteit, om het leuk te houden en een negatieve trend te voorkomen of bij te buigen:

- “Leuke wijk om in te wonen, er moet wel iets gebeuren aan ondermijning en verkamering.” [rapportcijfer respondent: 8]
- “Prettig wonen, wel wordt er gedeald en was er een schietpartij. Soms stralen groepjes een dreigend gevoel uit op straat” [cijfer respondent: 7].
- “Op dit moment is het (nog) leuk wonen in het Spijkerkwartier. Hopelijk zal de verkamering een halt toegeroepen worden zodat er weer meer balans in de bewoning komt.” [rapportcijfer respondent: 7]

Eén van de twee respondenten die een tien uitdeelde, wenst wél beleidsmatige vooruitgang:

- “Ondanks de ellende is het een weegschaal. De positieve zaken zoals buurtinitiatieven, de sociale cohesie, vergroening, de wijk ziet er goed uit. Oplossingen: grote handhavingsacties hebben een te beperkte impact, want deze is slechts tijdelijk. Er is te weinig mankracht. Er moet structureel meer bijkomen. Er zijn twee fijne wijkagenten, die doen wat ze kunnen. Maar een wijk als Klarendal heeft er vier, dus het is een kwestie van prioritering.” [rapportcijfer respondent: 10]

Recente schietpartijen of criminele praktijken baren respondenten zorgen, ook als ze een acht of een zeven uitdelen:

- “Leuk, maar wel bij de Steenstraat het gevoel dat dit zo'n straat is waar je per ongeluk in je rug wordt geschoten." [rapportcijfer respondent: 8]
- “Fijne winkels tussen dekmantels” [rapportcijfer respondent: 7]

Een ondernemer geeft zijn zakelijke leven een acht (en geeft dat op als score), maar geeft de buurt een vier. Het viel op dat de nodige respondenten hun cijfer wilden splitsen, namelijk één voor overdag en één voor de late avond of nacht:

- “De mengeling in de Steenstraat is leuk, maar er moet wel een balans zijn. Veel zaken zijn betrokken bij witwassen. Het cijfer 7 is gebaseerd op een 8 overdag en een 3 ’s nachts.”[rapportcijfer respondent: 7]

Voor zover onvoldoendes werden uitgedeeld, kwam dit met name door verkeersoverlast, criminele overlast en/of lankmoedig optreden door de overheid:

- “Spijkerkwartier is een dubbeltje op zijn kant. Veel initiatief van bewoners. Aan de andere kant verzaakt de gemeente waardoor overlast bestaat of wordt vergroot.' Regelmatig vindt overleg plaats met de gemeente over de verloedering, maar niet altijd leidt dit tot actie.” [rapportcijfer respondent; 5]

- “Mensen zijn bang om naar de winkel te komen. Onveilig gevoel in de buurt. Op bankjes in de Steenstraat hangen mensen, drinken bier. Ze bivakkeren.” [rapportcijfer respondent: 5]

Burgers over overlast

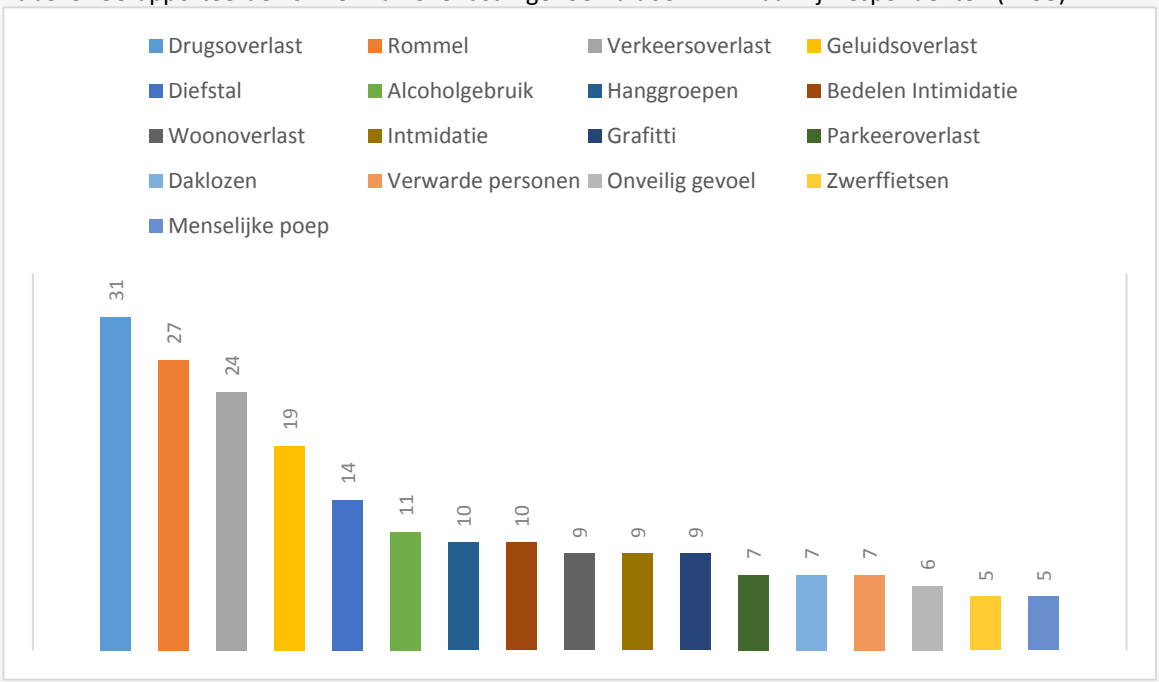
Aan bewoners en ondernemers is gevraagd hoe vaak ze in de afgelopen twee jaar, dus ook nog voor de coronapandemie, overlast hebben ondervonden in het Spijkerkwartier. Een meerderheid van 55 procent meldt (zeer) vaak overlast en 24 procent zelden of nooit. Die laatste categorie zijn onder meer bewoners die op enige afstand van de Steenstraat wonen, zonder kamerverhuur in hun directe omgeving. Ook enkele ondernemers met een winkel in een risicobranche rapporteerden geen enkele overlast, al is hun winkel volgens andere respondenten gevestigd op een overlast-hotspot.

Tabel 2: Antwoorden op de vraag: Hoe vaak heeft u in de afgelopen twee jaar in het Spijkerkwartier overlast ondervonden? (n=93)

zeer vaak	vaak	soms	zelden	Nooit	geen antwoord
23%	**32%**	16%	14%	10%	3%

In een open vraag hebben we 81 respondenten[46] gevraagd waarvan ze overlast hebben. De antwoorden werden soms (via zes digitale enquêtes) ingevuld door de respondent of opgeschreven door een veldwerker. Vervolgens zijn de antwoorden geclusterd. De resultaten staan vermeld in de onderstaande tabel, voor zover een vorm van overlast tenminste vijf keer is genoemd.

Tabel 3: Gerapporteerde vormen van overlast – genoemd door minimaal vijf respondenten (n=93)

De meest genoemde vorm van overlast (31 keer) is drugsoverlast van dealers en gebruikers. Het valt op dat dit vaker wordt genoemd dan verkeersoverlast. De drugsscene in het Spijkerkwartier heeft deels een open karakter. Typische verslaafden springen in het oog en het is eenvoudig om - bij veldwerk – keer op keer drugsdeals te observeren. Alsof het de gewoonste zaak van de wereld

[46] Dit is niet gevraagd aan respondenten die nooit overlast ervaren of die op de vraag over overlast geen antwoord hebben gegeven.

is, maar dat is het dan ook op bepaalde locaties. Later op de avond komt de drugsscene alsmaar dominanter in beeld, omdat er dan minder nette mensen op straat zijn en juist meer personen die deel uit lijken te maken van de criminele (drugs)wereld. Zie over drugshandel en -overlast verder de toelichting op de specifieke vraag over illegale drugshandel.[47]

27 respondenten noemen rommel op straat. Ze wijzen op een containersysteem (Diftar genaamd) waar (lang?) niet alles in past of niet iedereen een pasje voor heeft, waardoor afval op straat belandt. In combinatie met zichtbare drugshandel en verkeersoverlast, geeft rommel een (in aanleg) mooie wijk of straat een slecht aanzien. Uit mondelinge toelichtingen valt op te maken dat respondenten zich storen aan de optelsom van slonzigheid of ranzigheid. In deze optelsom wordt andere overlast betrokken, zoals hanggroepen, intimidatie, graffiti en (bedelende) zwervers. Vooral in (zijstraten van) de Steenstraat en bij Het Oude land zien respondenten kluitjesvoetbal van overlast-gevende personen en gedragingen:

- "Vervuilde omgeving. Graffiti. Veel aanloop op de coffeeshop, wat overlast met zich meebrengt zoals mensen die rommel op straat gooien, de vuilnisbak uit de auto op straat legen etc. Diftar is een probleem hierin." [rapportcijfer respondent: 8]
- Een respondent geeft een opsomming: "Bedelen, rommel op straat, scooters die op de stoep rijden, verkeersoverlast fout parkeren. En in de avond onveilig." [rapportcijfer respondent: 7]
- Een andere respondent geeft een andere opsomming: "1. Verkamering door huisjesmelkers, 2. Dealen op straat, 3. Zwerffietsen, 4. Graffiti, 5. Afval."[rapportcijfer respondent: 8]

De soms stevige lijst met overlastvraagstukken, waaronder rommel op straat, gaat in de bovenstaande citaten gepaard met een gunstig rapportcijfer. Dat is typerend voor het Spijkerkwartier en onderstreept dat veel respondenten de aangename omstandigheden in deze wijk waarderen, al is er op de koop toe (veel) overlast.

Door 24 respondenten wordt gewezen op verkeersoverlast. Nog eens zeven respondenten noemen parkeeroverlast. Er wordt gewezen op de ongelukkige fysieke inrichting en op autodrukte in de drukbevolkte Steenstraat, met daardoor risico's voor voetgangers en fietsers. Een categorie weggebruikers (in de auto en op scooters of motoren) flaneert door de straat, vaak in (erg) kostbare en/of gepimpte auto's. Ze veroorzaken geluidsoverlast, onder meer vanwege aangepaste uitlaten. Het gaat, zo blijkt ook uit observaties, om opmerkelijke hoge aantallen. We zien tientallen personen die in de auto rondjes rijden. Zo nu en dan wordt, zeker afgezet tegen de inrichting en/of drukte in de straat, hard gereden of bewust veel motorgeluid geproduceerd. In het type auto's, het rijgedrag en de bezochte locaties, zien respondenten aanwijzingen dat het onder meer gaat om criminele patsers. Op dit punt zien respondenten ook overlast-combinaties. Zoals verkeersoverlast en (door achttien respondenten genoemde) geluidsoverlast:

- "Geschreeuw, auto's die te hard rijden en lastig gevallen worden op straat." [rapportcijfer respondent: 8]
- "Geluid, muziek, burenruzies, verwarde personen. Vernieling aan de eigen auto, waarschijnlijk baldadigheid. Vuilnis dat naast de containers staat. Kapotte vuilniszakken." [rapportcijfer respondent: 8]

Er zijn veertien respondenten die diefstal (inbraak en diefstal) noemen als een vorm van overlast, waaronder enkele ondernemers die hier het slachtoffer van werden. Vervolgens worden vier

[47] We behandelen de vragen in de volgorde van de vragenlijst. We vroegen eerst in algemene zin naar overlast, dus als respondenten drugsoverlast noemden, werd 'drugs' op hun initiatief aan de orde gesteld.

vormen van overlast genoemd die op (deels dezelfde) straatlocaties plaatsvinden, namelijk alcoholgebruik (elf respondenten), hanggroepen (tien respondenten), bedelen (negen respondenten), intimidatie (negen respondenten) en daklozen (zeven respondenten). Er wordt door vijf respondenten zelfs gewezen op menselijke uitwerpselen (urine en ontlasting) op straat; genoemd wordt een speeltuin in Het Oude Land.

- "Geluid. Drugsoverlast gebruikers. Blowen, drinken en troep maken. Menselijke uitwerpselen in speeltuin. Graffiti. Oudere dak- en thuislozen, arbeidsmigranten en ontheemde figuren." [rapportcijfer respondent: 8]
- "Drankgebruik en drugsgebruik door bewoners en vaste hangers. Ander soort volk door verkamering." [rapportcijfer respondent: 7]

Er wordt door negen respondenten gewezen op woonoverlast. In dat verband wordt kamerverhuur genoemd (zie onder meer het bovenstaande citaat). In gesprekken met goed ingevoerde of actieve bewoners en ondernemers, alsook in interviews met professionals, krijgt dit een (meer) prominente plaats. In die zin dat de voortschrijdende kamerverhuur niet alleen zorgt voor woonoverlast door studenten of door cliënten van een zorgaanbieder, bijvoorbeeld in het kader van begeleid wonen. Een bewoner die mild oordeelde over de huurders en hard over frauderende zorgaanbieders, sprak over "zorgterreur". Huisjesmelkerij brengt personen in de wijk en op straat die overlast veroorzaken en zelf problemen ondervinden, zoals verwarde personen (genoemd door zeven respondenten). Bewoners constateren dat - ook op locaties met overlast van kamerverhuur (zoals het Spijkerkwartier) - geldende regels niet worden gehandhaafd. Zoals de regel dat de verhuurder de hoofdbewoner van het pand moet zijn. Er bestaat wat betreft kamerverhuur een gat tussen beleid en handhaving.

Tot slot wordt minstens door vijf respondenten gewezen op graffiti (negen respondenten), een onveilig gevoel (zes respondenten) en zwerffietsen (vijf respondenten). Wat het onveilige gevoel betreft, wordt erop gewezen dat dit – net als overlast vanwege hanggroepen, intimidatie, drugsgebruikers of drugshandelaren - vooral een kwestie is van de late uren:

- Een ondernemer: "Verslaafden, mensen 'die niet kloppen'. 's avonds voelt respondent zich niet veilig. Respondent heeft het gevoel dat 's avonds de straat wordt overgenomen. Dit is een reden dat er sinds drie jaar geen koopavond meer wordt gehouden, want respondent kan de veiligheid van het personeel niet garanderen. Respondent wil hierbij vermelden dat er nog nooit wat richting zichzelf of de onderneming is gebeurd." [De respondent zou een hoog rapportcijfer willen geven voor de dag en een lage voor de avond]
- Een bewoner geeft een 'politiek incorrecte' opsomming: "Vuil op straat, 's-avonds onveilig vanwege samenscholen allochtonen. Overlast drugsverslaafden. Parkeren en verkeer op de stoep. Overlast cafébezoekers en overlast van te veel fietsen." [rapportcijfer respondent: 6]

Burgers over illegale drugshandel

In de straatenquête is gevraagd hoe vaak respondenten in de afgelopen twee jaar illegale drugshandel zagen of gedragingen die daarop wijzen. 44 procent ziet dit (zeer) vaak. Dit is een stevig percentage. Het viel op dat de precieze woonlocatie verschil maakt (in het bijzonder de afstand tot de deallocaties) bij beantwoording van de vraag, net als de 'strengheid' die respondenten aan de dag leggen voor zichzelf. Een categorie had 'vaak' vermoedens, sprak dit uit en koos vanwege deze twijfel voor de antwoordcategorie soms, zelden, nooit of weet niet.

Tabel 4: Antwoorden op de vraag: Hoe vaak zag u in de afgelopen twee jaar in het Spijkerkwartier illegale drugshandel of gedragingen die daarop wijzen? (n=93)

zeer vaak	Vaak	soms	zelden	nooit	weet niet	Totaal
18%	**26%**	26%	5%	19%	5%	93

Respondenten wijzen op dealactiviteiten op straat door handelaren te voet, op een scooter (een witte scooter wordt verschillende keren genoemd) en per auto. Op deze locaties is het dealen zo gewoon dat het niet meer opvalt: “Dat hoort erbij.” Er wordt drugs verkocht aan archetypische verslaafden (onder meer aan de centrumkant van de wijk, op en ter hoogte van de Steenstraat), maar ook wordt drugs bezorgd of gekocht door personen die per auto naar de wijk komen. De volgende hotspots worden genoemd:

- Er wordt gewezen op dealpraktijken rondom en richting station Velperpoort. Dit waaiert uit naar de Steenstraat (rondom enkele zaken) en naar nabijgelegen straten, zoals het Westeinde en de Kwekerijstraat. Ook wordt gedeald in de Driekoningenstraat, onder meer in de omgeving van de coffeeshop, en in een zijstraat: de Poststraat.
- Een tweede, nabijgelegen hotspot, begint bij de kruising van de Steenstraat en de Spijkerlaan. Dit brandpunt van dealactiviteiten loopt verder door richting de Coop-supermarkt en de Driekoningendwarsstraat. Vanaf hier ligt het bovengenoemde gebied letterlijk op steenworpafstand.
- Aan de centrumkant van het Spijkerkwartier trekken dealers vanuit het Musispark de wijk in. In die omgeving wordt gedeald rondom een zaak van Albert Heijn en, iets verder, in een steegje van de Steenstraat “wordt volop gedeald.”
- Vlakbij de bovengenoemde locatie ligt de Blekerstraat (een zijstraat van de Spijkerstraat, vlakbij de Eusebiusbuitensingel) waar volgens respondenten ook wordt gedeald, op een pleintje.
- Het Oude Land, in en rondom een speeltuintje en achter het theater, wordt genoemd als deallocatie en als pleisterplaats van drugs- en alcoholverslaafden. Het lijkt te gaan om de ‘onderkant’ van de drugsscene, onder meer omdat hier wordt gesignaleerd dat rondzwervende personen in de publieke ruimte hun behoeften doen.
- Er wordt op enkele (vermoedelijke) dealpanden gewezen, onder meer in de Bloemstraat.

Burgers over (andere) criminaliteit

Na de vragen over overlast en drugshandel, is in de enquête (letterlijk) de volgende vraag gesteld: “Heeft u in het afgelopen twee jaar in het Spijkerkwartier andere vormen van illegale handel of criminaliteit waargenomen of vermoed? (dus geen drugshandel) Bijvoorbeeld illegale prostitutie, illegaal gokken, hennepteelt of ‘winkels met te weinig klanten om de huur te kunnen betalen’.”

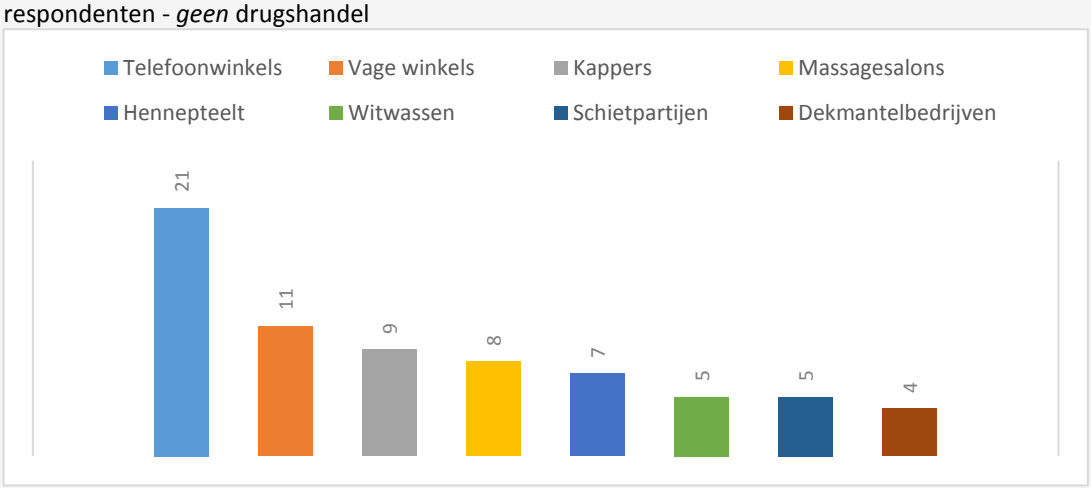
Uit de onderstaande tabel blijkt dat vaker ‘zelden of nooit’ (namelijk door 34 procent van de respondenten) wordt geantwoord dan bij de vragen over illegale drugs en overlast. 29 procent ziet of vermoedt (zeer) vaak (andere) illegale handel of criminaliteit. Bij het afnemen van de enquêtes viel op dat een categorie respondenten terughoudend is om te kiezen voor de optie ‘vaak’ of ‘zeer vaak’, ook als ze vaak omstandigheden zien die zij niet op een legale manier kunnen verklaren, zoals (veel dezelfde soort) winkels met weinig klanten. Ze vinden het een zaak voor de politie of gemeente om criminaliteit aan te tonen en aan te pakken.

Tabel 5: Antwoorden op de vraag: Heeft u in het afgelopen twee jaar in het Spijkerkwartier andere vormen van illegale handel of criminaliteit waargenomen of vermoed? Dus geen drugshandel. (n=93)

zeer vaak	vaak	soms	zelden	nooit	weet niet	geen antwoord
11%	18%	26%	**5%**	**29%**	9%	2%

In een open vraag hebben we aan 56 respondenten[48] gevraagd welke illegale handel of criminaliteit (geen drugshandel) ze (denken te) zien. De antwoorden staan, mits ze zijn genoemd door minimaal vier personen, in de onderstaande tabel.

Tabel 6: Gerapporteerde vormen van illegale handel of criminaliteit genoemd door minimaal vier respondenten - *geen* drugshandel

21 respondenten zien of vermoeden criminaliteit in telefoonwinkels en elf respondenten in vage winkels. Op dezelfde manier worden genoemd: kappers (9 respondenten), massagesalons (8 respondenten) en dekmantelbedrijven (4 respondenten). Steeds twee respondenten noemden in dezelfde context: Aziatische winkels, illegaal gokken, reisbureaus en nagelstudio's. Drie respondenten wezen op prostitutie, al is onduidelijk of ze doelden op winkels of woningen. In de kern komt het erop neer dat respondenten (veel) incongruenties zien rondom winkels in en rondom de Steenstraat. Incongruenties zijn gedragingen of omstandigheden die kritische vragen oproepen en (in spreektaal, dus niet in strafrechtelijke zin) verdenkingen oproepen. Veel respondenten wijzen op een aanbodoverschot. Enkele goed ingevoerde respondenten melden dat er ondernemers zijn die zich vooral op een bepaalde locatie willen vestigen, terwijl het er nauwelijks toe lijkt te doen wat voort soort winkel ze er kunnen vestigen. Er zijn dure verbouwingen, ook in de zoveelste belwinkel: "Illegale handel, maar onbekend waarin. Er komt wéér een telefoonwinkel bij in de straat binnenkort." Er zijn "kleine zaken met veel dure auto's voor de deur." Er wordt gewezen op winkels die komen en gaan, ook in hetzelfde pand, en telkens in een risicocategorie: "In dezelfde panden steeds weer een kapper, telefoonzaak of nagelstudio." Verschillende respondenten wijzen ongevraagd op Turkse ondernemers vanwege vermoedens over illegale praktijken: "Turkse maffia met panden en dekmantelbedrijven. Erg dure auto's."

Zeven respondenten noemen hennepteelt en vijf schietpartijen. Een respondent wijst op de combinatie van hennepteelt en geweld die naar boven komt in recente gebeurtenissen: "De afgelopen maanden zijn veel kwekerijen in de Steenstraat opgerold volgens de respondent. Ook ziet de respondent geweld op straat. Er vinden overvallen plaats."[49] Op 18 november 2020 sluit de burgemeester in de Steenstraat een pand waar de politie een grote hoeveelheid drugs aantreft, namelijk 296 hennepplanten en 24.785 gram henneptoppen.[50]

De burgemeestersronde

Burgemeester Marcouch maakt een ronde door de stad om met bewoners te spreken over veiligheidsproblemen. In het Spijkerkwartier spreekt hij met de zogenoemde Spijkerbrigade: het

[48] De respondenten die nooit of weet niet antwoorden vielen af, net als respondenten waarvan geen antwoord is genoteerd.

[49] Citaten van respondenten bij straatenquête.

[50] Bron: https://arnhem.nieuws.nl/politieberichten/20201119/drugspand-in-steenstraat-gesloten-door-burgemeester-marcouch/

dagelijks bestuur van het bewonersoverleg. In een raadsbrief d.d. 3 maart 2020 wordt opgesomd welke problemen zijn aangekaart:

"De bewoners hebben in dit gesprek hun zorgen uitgesproken over de volgende onderwerpen:
- Overlast als gevolg van verkamering (gekoppeld aan diverse vormen van zorg in de wijk/ een toename van kwetsbare personen in de wijk, met daarbij ook het beeld van toename van foute huisjesmelkers)
- Drugsoverlast en dealen vanuit panden (Steenstraat, Velperpoort, Spoorhoek)
- Verkeersveiligheid (parkeeroverlast en negeren van verkeersregels)
Verder is de zorg uitgesproken dat veel mensen uit de buurt vertrekken, de anonimiteit steeds groter wordt door het grotere verloop en dat maakt ook dat de sfeer in het Spijkerkwartier aan het veranderen is, met impact op het veiligheidsgevoel van mensen. Daarnaast is ook door de bewoners aangegeven dat meldingen maar in beperkte mate worden opgevolgd (zowel door de politie als de gemeente). Daarmee neemt de meldingsbereidheid van bewoners af. Tot slot is in het kader van het schoonhouden van de wijk, het probleem van de vele fietsen / fietswrakken in de buurt benoemd." [51]

3. Bedrijvenanalyse

Inleiding

In het Spijkerkwartier hebben we een bedrijvenanalyse uitgevoerd. Op basis van registraties van de Kamer van Koophandel is bepaald hoeveel bedrijven in het gebied staan ingeschreven. Het gaat in totaal om 1.559 bedrijven. Het doel van deze analyse is om, op basis van open bronnen, een inschatting te maken van de mate waarin in het Spijkerkwartier bedrijven zijn gevestigd met incongruenties: omstandigheden die lijken te wijzen op afwijkende patronen. Een hoge score op de risico-indicatoren wil *niet* zeggen dat een bedrijf malafide is. Hiervoor is aanvullende informatie nodig.[52] De gebruikte methodiek is ontwikkeld om locaties met bedrijven te analyseren.[53] De volgende vier stappen zijn gezet:

- We hebben bedrijven op basis van open bronnen gescoord naar vindbaarheid, zichtbaarheid en professionaliteit. Om rendabel te kunnen zijn, is het voor bedrijven belangrijk om gezien en gevonden te worden door potentiële klanten. Ondernemingen die liever onder de radar willen blijven en onprofessioneel werken, wijken daarvan af. Voor dergelijke incongruenties zijn 'strafpunten' toegekend. Dat geldt ook voor een hoog verloop van ondernemingen op pandniveau, opvallende clustering of veelvuldige vastgoedtransacties.[54] Zie tabel 7.
- Alle bedrijven in de Steenstraat zijn meegenomen in onze analyse, los van de vraag of ze in een risicobranche vallen.
- Vervolgens is voor de rest van de wijk een selectie gemaakt door risicobranches in kaart te brengen. Dit doen wij op basis van literatuur (zie verderop), aangevuld met expertise die wij hebben opgedaan tijdens onderzoek door heel Nederland. Met behulp van een lijst met risicobranches[55] is gekeken welke bedrijven in zo'n branche vallen: op basis van de

[51] Brief aan de gemeenteraad, Wijkveiligheid in Arnhem, 3 maart 2020.
[52] Er kunnen plausibele verklaringen zijn voor een ongunstige score. Bijvoorbeeld een pas opgericht bedrijf dat nog geen website heeft of een bedrijf dat niet zichtbaar hoeft te zijn voor klanten, zoals een financiële holding.
[53] Zie Van Wijk e.a., 2020.
[54] Deze drie kenmerken zijn als risico-indicator theoretisch en praktisch gevalideerd in het project 'kwetsbare branches' van het lectoraat Ondermijning van Avans Hogeschool.
[55] We begonnen met een lijst met als peildatum 1 april 2019; bij de start van het bronnenonderzoek hebben we deze bijgewerkt op basis van een lijst met 19 november 2020 als peildatum.

zogenoemde Standaard Bedrijfscodes (SBI), die aangeven wat de activiteiten van een bedrijf zijn. Dit resulteerde in een lijst met 288 bedrijven.

- Vervolgens is ter plaatse geobserveerd, voor zover dat vanaf de straat mogelijk was. Na die observaties is een lijst gemaakt. Ten eerste met alle bedrijven op de Steenstraat en alle bedrijven in de Hommelstraat uit een risicobranche. Ten tweede met bedrijven elders in het Spijkerkwartier die bij observaties minimaal een strafpunt (zie hiervoor tabel 7) scoorden. Vervolgens zijn bedrijven van de lijst gehaald omdat ze zijn vertrokken of opgeheven, zich niet lenen voor onze methodiek (b.v. holdings, kleinkunstenaars en freelancers). Tot slot zijn bedrijven toegevoegd die zich na de peildatum juist in het gebied hebben gevestigd. De slotsom is dat 137 bedrijven door middel open bronnen zijn gescoord en dat bij 103 bedrijven tevens observaties mogelijk waren.

Tabel 7: Indicatoren en scores bedrijvenanalyse

Indicator	Score
Observaties	
KVK-naam en geobserveerde onderneming komen niet overeen.	1
Bedrijfsactiviteit komt niet overeen met SBI-code	1
Gesloten tijdens openingsuren[56]	1
Openheid, uitstraling & reclame. Geen zichtbare reclame-uitingen; gesloten / bedekte ramen en deuren	1
Pand is slecht onderhouden / zichtbare schade	1
Open bronnenonderzoek	
Google-review <3,5 of geen recensies aanwezig	1
Facebook-review <3,5 of geen recensies aanwezig	1
Telefoonboek.nl-review <6 of geen recensies aanwezig	1
Bedrijf heeft geen website	2
Óf: Bedrijf heeft wel een website, maar onprofessioneel	1
Bedrijf heeft geen (via open bronnen te benaderen) telefoonnummer	2
Óf: enkel een mobiel nummer	1
Bedrijf onvindbaar op sociale media	3
Óf: Bedrijf aanwezig op slechts 1 sociale media	2
Óf: Bedrijf aanwezig op slechts 2 sociale media	1
Clustering (meerdere ondernemingen actief op 1 adres)	1
Hoog verloop - > 4 ondernemingen uitgeschreven sinds 2010	3
Óf: 2/3 ondernemingen uitgeschreven sinds 2010	2
Óf: 1 onderneming uitgeschreven sinds 2010	1
Aantal vastgoedtransacties sinds 01-01-2009: 2 of meer	2

Risicobranches: volgens de literatuur

Criminelen maken gebruik van risicobranches. Fijnaut et al. (1996) stelden vier criteria op voor dergelijke branches:

- Leden van criminele groeperingen zijn van origine relatief vertrouwd met de branche. Zo weten zij hoe deze branche op technisch en financieel vlak in elkaar steekt en hebben persoonlijke relaties met werknemers in deze branche.

[56] Horecagelegenheden waren ten tijde van de observatie verplicht gesloten i.v.m. coronamaatregelen. Zij hebben geen strafpunten kunnen scoren op dit onderdeel.

- Het betreft branches waarin de drempel om een onderneming te starten relatief laag is, doordat er weinig financiën nodig zijn of doordat weinig diploma's zijn vereist. Hierdoor kunnen bijvoorbeeld gemakkelijk katvangers worden ingezet. Deze katvangers houden de identiteit van een crimineel geheim.[57]
- Het zijn branches met veel concurrentie doordat er, naast enkele grote bedrijven, veel kleine ondernemingen bestaan. Door deze concurrentie zijn niet alle ondernemingen verzekerd van continuïteit. Doordat deze bedrijven in (financiële) moeilijkheden verkeren, kunnen zij overgaan tot het accepteren van aanbiedingen uit criminele hoek. Daarnaast zijn er bedrijven die renderen, maar dergelijke aanbiedingen aangrijpen om extra winst, macht of prestige te verwerven. Binnen deze branches gaat vaak veel contant geld om.
- Het betreft sectoren met weinig regels of waar die regels gecompliceerd, tegenstrijdig of praktisch onwerkbaar zijn.

Bolsius e.a. (2018) hebben op basis van een literatuurstudie onderstaande lijst met risicobranches benoemd. Deze branches kunnen onder andere worden gebruikt om crimineel geld wit te wassen, om drugs en andere illegale goederen te vervoeren, op te slaan en te verkopen en voor verschillende vormen van mensenhandel.

Tabel 8: Risicobranches (gebaseerd op Bolsius e.a., 2018)

• Kunst / Antiek / Dieren	• Sieraden	• Voertuigen
• Prostitutie	• Reiniging	• Speelautomaten|gokhallen
• Transport	• Uitzendbureaus	• Land- en tuinbouw
• Belwinkels	• Kapperszaken	• Massagesalon
• Growshop	• Vastgoed	

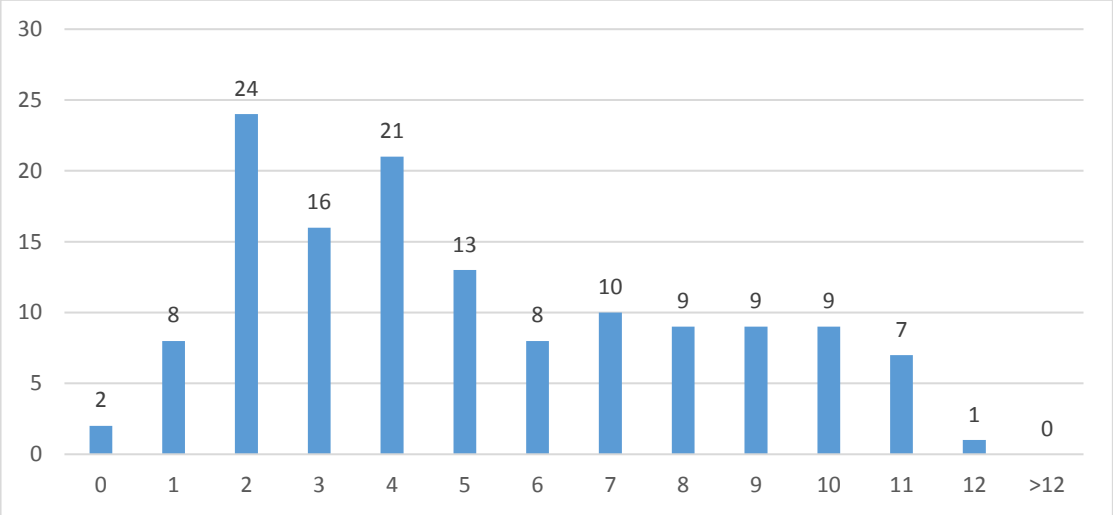
Branches die hierboven niet zijn genoemd, maar wel kenmerken hebben van risicobranches zijn onder andere de horeca, ijzerhandel, (financiële) holdings, bedrijven in voeding (specifiek de groente- en fruitbranche), bedrijven die chemische stoffen verhandelen en de beautysector. Dit zijn branches die wij in eerdere onderzoeken naar ondermijnende criminaliteit (buiten Arnhem) zijn tegengekomen.

Scores

We hebben 137 bedrijven gescoord op basis van open bronnen. De maximale score is 16. De onderstaande tabel vermeldt de scores. Zeventien bedrijven scoren minimaal tien punten. Het betreft: zes detailhandels, twee nagelstudio's, twee productontwerpers, twee beveiligingsbedrijven, een telefoonwinkel, een adviesbureau, twee horecazaken, een evenementenbureau en een zorgverlener.

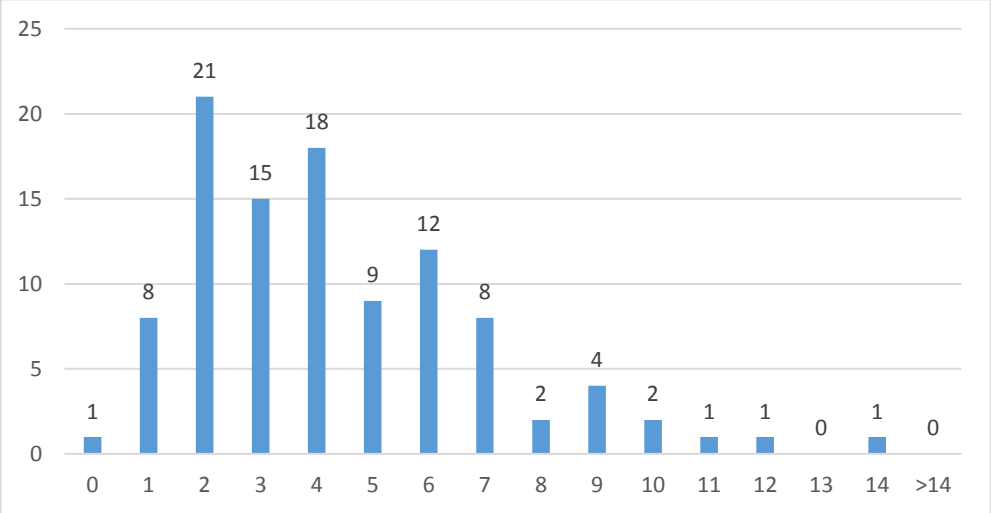
[57] Te Pest e.a., 2012.

Tabel 9: De scores van 137 geselecteerde bedrijven (hoe hoger de score, hoe slechter de vindbaarheid, bereikbaarheid en professionaliteit) op basis van open-bronnenonderzoek. Maximale score = 16

Het was bij 103 bedrijven van de bovenstaande bedrijven mogelijk om - naast een open bronnenonderzoek - ook te observeren. In dat geval was de maximale score 21 punten. Het valt op dat desondanks slechts vijf bedrijven minimaal tien punten scoren. Het betreft een kapperszaak, twee horecazaken, een telefoonwinkel, een café en een nagelstudio. Zie de onderstaande tabel voor de scores.

Tabel 10: De scores van 103 geselecteerde bedrijven die zowel zijn geobserveerd als in het open-bronnenonderzoek zijn meegenomen. (hoe hoger de score, hoe slechter de vindbaarheid, bereikbaarheid en professionaliteit) op basis van openbronnen-onderzoek en observaties. Maximale score = 21

Het valt op dat bedrijven – gevestigd op de Steenstraat en/of actief in een risicobranche elders in het Spijkerkwartier – (redelijk) goed of niet slecht scoren op onze indicatoren. Toch wijzen respondenten, zo werd hierboven geconstateerd, op gedragingen of omstandigheden waardoor ze illegale handel of criminaliteit zien of vermoeden. Met name het aanbodoverschot in enkele branches en geringe klandizie worden genoemd. In interviews wordt voorts gewezen op ‘spotters’ die criminele praktijken (op straat en deels ook in panden) beschermen en op

ontmoetingsplaatsen voor mensen uit het criminele milieu. De burgemeester sluit naar aanleiding van een schietincident café Arnhem-Noord in de Steenstraat.[58] Dit café ligt vlakbij een hotspot op straat met dealers en gebruikers.

Professionals zien - meer dan burgers – illegale gokpraktijken. Dit situeren ze op en rondom de Steenstraat, aan de kant van station Velperpoort. Dit is een stuk waar ook in drugs wordt gehandeld en waar spotters worden ingezet om criminele praktijken af te schermen.

Er wordt door respondenten voorts gewezen op druk en pressie die wordt uitgeoefend op ondernemers, onder meer om niet deel te namen aan collectieve (ondernemers)activiteiten. Ook zijn er (rechts)personen die zich willen vestigen op de Steenstraat, terwijl het er weinig toe lijkt te doen wat voor soort zaak ze openen of zonder dat het ze enige zorgen baart dat ze de zoveelste onderneming zijn in de branche. Als er op of vlakbij een criminele hotspot een pand vrijkomt, komt het voor dat door (rechts)personen hoge bedragen worden geboden om het te kunnen huren. Volgens respondenten soms zelfs het dubbele.

Er zijn ondernemers die ook zaken hebben in Noord-Brabant of in de Randstad, zonder dat ze zich druk lijken te maken over de klandizie of bedrijfsvoering. Een respondent sprak bijvoorbeeld een ondernemer in een risicobranche die vertelde tegelijkertijd zorgaanbieder te zijn in de Randstad. Er lijkt bij een categorie geen bedrijfsplan te worden opgesteld, hetgeen de vraag oproept wat nu precies de bedoeling is. Ook wordt gedacht dat een categorie eigenaren stroman is. Ondernemers zien met lede ogen aan dat de Steenstraat niet alleen fraaie horeca en winkels telt, maar steeds meer dezelfde soort winkels met een weinig uitnodigende uitstraling. Respondenten benoemen casus in de Steenstraat en omgeving. We presenteren er twee op hoofdlijnen:

- Een medewerker wilde aanvankelijk een horecazaak overnemen, maar die had zelf geen geld en kreeg geen vergunning. Toen werd zaak overgenomen door een man met een miljoenenbedrijf. Hij krijgt een vergunning, want bij Bibob-toetsing komen geen harde feiten naar boven. De zaak wordt daarna in korte tijd verschillende keren overgenomen.
- Een netwerk heeft verschillende zaken. Bij een detailhandel komen zelden klanten en er was een (niet bevestigd) signaal over hennepteelt in de kelder. Voorts handelt het netwerk in luxe en dure producten, heeft het een dienstverlenend bedrijf en nog een detailhandel. Na sluiting werd een kostbare inventaris achtergelaten.

Er bestaat een incongruentie tussen aan de ene kant de bezorgdheid van respondenten over malafide winkels en criminele praktijken, en aan de andere kant de niet ongunstige uitkomsten van onze bedrijvenanalyse (waarbij geen justitiële informatie is geraadpleegd). Achter de daadwerkelijke fysieke en op het eerste oog goede online vind- en bereikbaarheid van ondernemingen, zitten onder meer winkels zonder aanloop en met inactieve sociale media en generieke websites. Die bedrijven houden op die manier mogelijk ‘de schijn’ op dat het gaat om een regulier / bonafide bedrijf, maar daarover kunnen we geen uitsluitsel geven. Het is de vraag of de criminaliteit of verdenkingen worden overdreven door een categorie respondenten of dat criminele praktijken worden afgeschermd, net (zo goed) als in 1996, toen de enquêtecommissie opsporingsmethoden het Spijkerkwartier typeerde als een “ (…)enclave die criminele activiteiten zoals drugshandel aan de openbaarheid onttrekt.”[59] Het is ook de vraag of en hoe invloedrijke en

[58] Bron: https://www.gelderlander.nl/arnhem/marcouch-grijpt-in-na-schietpartij-cafe-in-arnhemse-winkelstraat-op-slot~a465543a/

[59] Tweede Kamer, vergaderjaar 1995-1996, 24 072, nr. 16. *Enquêtecommissie Opsporingsmethoden*. Eindrapport Georganiseerde criminaliteit in Nederland, p. 73.

vermogende criminele netwerken met vastgoed zouden kunnen verdwijnen, zonder dat de overheid hier met wezenlijke inspanningen tegen heeft opgetreden.

4. Slotwoord

Er is inmiddels een externe projectleider gepositioneerd – die vaak wordt aangeduid als stadsmarinier - om de onveiligheid en ondermijning in het Spijkerkwartier aan te pakken. Deze professional houdt kantoor middenin de wijk, op de Steenstraat nummer 66. Het is de bedoeling dat hij, met steun van de burgemeester, op de korte termijn vooruitgang boekt en op de lange termijn de orde en rechtsstatelijkheid herstelt. Zie hierover paragraaf 4.2 De problemen bij kamerverhuur en de hoogfrequente drugsoverlast en drugshandel staan met stip op de prioriteitenlijst. Net als een strategische vraag die in feite sinds 1996 op de agenda staat, al is deze nooit beantwoord als opmaat tot integrale actie: in hoeverre zijn er – net als het geval was in 1996 - anno 2021 criminele machtsposities door middel van investeringen in vastgoed en bedrijven en wat kan hiertegen worden gedaan?

3. Veiligheidsbeleid (tot 2018): achterop geraakt

Inleiding
Dit hoofdstuk stelt de aanpak van ondermijning centraal. De paragrafen 3.1 en 3.2 staan stil bij de plaats van de veiligheidstaak in de ambtelijke organisatie. Paragraaf 3.3 beschrijft de stand van zaken bij de aanpak van ondermijning in 2017. Paragraaf 3.4 gaat over het contrast tussen het Coalitieakkoord 2018-2022 en de problemen die aan bod komen in de Kadernota Veiligheid.

3.1 Landelijke trend: veiligheid als drager van lokaal beleid

In 2010 constateert een VNG-studie dat het veiligheidsbeleid zich in (middel)grote gemeenten heeft ontwikkeld tot één van de dragers van het lokaal bestuur, net als zorg en ruimtelijke ordening.[60] Als de studie in 2017 wordt herhaald, blijkt dat het bestuurlijke veiligheidsbeleid zich met name verder heeft ontwikkeld wat betreft de aanpak van ondermijning.[61] Tops e.a. (2010, 2017) constateren dat de volgende ontwikkelingen het gemeentelijke veiligheidsbeleid verankerden:

a. *Minder exclusief: meer thema's en spelers*. Veiligheid is niet langer de taak van gespecialiseerde organisaties (zoals de politie) of van gemeentelijke onderdelen (zoals het Kabinet der burgemeester), maar raakt verweven met steeds meer gemeentelijke beleidsterreinen, zoals jeugdbeleid, maatschappelijk werk en vergunningverlening.
b. *Directies of afdelingen veiligheid*. De complexiteit van de ambtelijke veiligheidsfunctie resulteert in de oprichting van programmabureaus, directies en afdelingen die gestalte geven aan het veiligheidsbeleid.
c. *De probleemgerichte aanpak wordt sterker*. Op basis van inzicht in concrete en complexe veiligheidsproblemen wordt gestalte gegeven aan een multidisciplinaire aanpak. Het 'heroveren' van locaties met drugsproblemen vroeg bijvoorbeeld om een driedubbele aanpak: strafrecht, bestuurlijke handhaving en langdurige zorginspanningen.
d. *De rol van burgers nam toe bij het veiligheidsbeleid*. Burgers agendeerden problemen waarbij professionele inzet nodig is en krijgen een aandeel bij het oplossen van problemen.
e. *Positionering veiligheidshuizen*. Er werden in het hele land veiligheidshuizen geopend voor een multidisciplinaire persoonsgerichte aanpak op casusniveau. De betrokkenheid van gemeenten daarbij groeide.
f. *Versterking van de bestuurlijke handhaving*. Bestuurlijke handhaving wordt steeds meer gebruikt als instrument om de rust te bewaren en op te treden tegen aantasting van het woon- en leefklimaat. Grote(re) gemeenten brengen een eigen 'korps' met toezichthouders en handhavers op de been.
g. *Opkomst bestuurlijke aanpak van georganiseerde criminaliteit*. De bestuurlijke aanpak van georganiseerde criminaliteit krijgt een impuls door beter inzicht in deze materie en door de komst van de RIEC's. Daarbij worden instrumenten ingezet, zoals Bibob-toetsen en bestuurlijke handhaving, onder meer op basis van artikel 13b Opiumwet.
h. *Opbouw informatiepositie*. Gemeenten verzamelen en analyseren informatie over veiligheidsproblemen, inclusief georganiseerde criminaliteit. Ze ontdekken ambtenaren en gemeentelijke systemen als waardevolle informatiebron.

[60] Tops e.a., 2010.
[61] Tops e.a., 2017.

3.2 De veiligheidsorganisatie (2000-2017)

Tussen 2000 en 2017 wordt veiligheid een belangrijke pijler van het lokaal bestuur in (middel)grote gemeenten. In Arnhem komt die ontwikkeling niet van de grond, waardoor de stad achterop raakt. Veiligheid bleef lang een kabinetszaak van enkele ambtenaren en de burgemeester. De staf telde ongeveer zes jaar geleden vijf veiligheidsambtenaren, waarvan er drie actief waren op het terrein van openbare orde en veiligheid. Eén daarvan richtte zich op radicalisering, één ambtenaar had hennep, prostitutie en integrale samenwerking in portefeuille en de derde (de manager) stelde (de horeca in) het centrum en Vitesse centraal.[62] De overige veiligheidszaken kregen - tenzij omstandigheden tijdelijke aandacht afdwongen - weinig aandacht of werden aan anderen overgelaten, zoals de politie en het veiligheidshuis. In het Spijkerkwartier werd, in 2006, wel een einde gemaakt aan de zogenoemde raamprostitutie. Dit was aanvankelijk omstreden, maar de overlast nam af. Er kwam nauwelijks een bestuurlijke aanpak van de grond van de invloedrijke criminele investeringen in vastgoed en bedrijven in deze wijk, zoals blootgelegd door de enquêtecommissie opsporingsmethoden.

Circa vier jaar geleden werd de ambtelijke veiligheidsstaf uitgebreid naar zeven medewerkers, want te veel urgente veiligheidskwesties bleven liggen. Plus twee mensen van het Veiligheidshuis. Daarmee is de Arnhemse veiligheidsorganisatie op dat moment nog steeds klein. De Nijmeegse veiligheidsafdeling telt dan bijvoorbeeld ongeveer dertig medewerkers. Bij deze dertig medewerkers worden de BOA's niet meegeteld. Deze vallen onder de afdeling Stadsbeheer. Het gaat alleen om de formatie van de afdeling Veiligheid. Ook de handhavings- en toezichtorganisatie in Arnhem is klein in 2015. Arnhem telt dan ongeveer vijftien BOA's. Dat is weinig, zowel in absolute zin (met inachtneming van het oppervlakte en de veiligheidsproblematiek) als in vergelijking met andere steden.[63]

Waarom is de Arnhemse veiligheidsorganisatie zo klein? De burgemeester en de ambtelijke trekker van het veiligheidsbeleid bepaalden tot 2013 de gemeentelijke veiligheidsagenda en daarmee wat wel en vooral niet systematisch werd opgepakt. Na die tijd veranderde dit tot 2017 niet wezenlijk. Bestuurders en ambtelijke afdelingen richtten zich op zaken die wél belangrijk werden gevonden, zoals economie, sociaal beleid, armoedebestrijding, werkgelegenheidsbeleid, burgerparticipatie en brede gebiedsgerichte taken. De georganiseerde (ondermijnende) criminaliteit werd door gemeenteraad en college niet gezien als een bestuurlijke taak, maar als een kwestie voor politie en justitie. De boodschap van de enquêtecommissie opsporingsmethoden was in 1996 overtuigend, maar heeft niet geresulteerd in een politiek-bestuurlijke agenda voor de aanpak van georganiseerde criminaliteit, in het bijzonder criminele investeringen in vastgoed en bedrijven.

3.3 De aanpak van ondermijning: het startpunt in 2017

De benoeming van Marcouch als burgemeester (in 2017) wordt door respondenten geïnterpreteerd als een politieke wens om de veiligheidstaak op te pakken. Als dit klopt, luidt dat een politiek-bestuurlijke koerswijziging in. In 2017 bestaat de gemeentelijke aanpak van ondermijning in veel opzichten namelijk nog uit een optelsom van (losse) inspanningen en instrumenten. Belangrijke activiteiten en instrumenten waren:

a. De Wet Bibob
b. Bestuurlijke sluitingen
c. Pandenoverleg

[62] De twee andere ambtenaren richtten zich respectievelijk op crisisbeheersing en op beleidsmatige kwesties, inclusief het coffeeshopbeleid.
[63] Zie over de situatie in 2015: Rekenkamer Arnhem, 2015.

d. Prostitutiecontroles
e. RIEC: casus-aanpak en een onwelgevallige informatie

Ad a.) Wet Bevordering Integriteitsbeoordelingen door het Openbaar Bestuur (verder: Bibob)
Er worden in slechts enkele sectoren Bibob-toetsen uitgevoerd, te weten: horeca-inrichtingen (inclusief coffeeshops), seksinrichtingen, escortbedrijven en speelautomatenhallen. Dit onderzoek wordt ter hand genomen door twee vergunning-medewerkers en daarbij wordt tot en met 2017 zelden een beroep gedaan op het Landelijk Bureau Bibob (verder: LBB). In sectoren met (grote) risico's op ondermijning in Arnhem (zie hoofdstuk 2) - zoals bij woningsplitsing ten behoeve van kamerverhuur of vastgoedtransacties - wordt geen Bibob-onderzoek verricht. Dit maakt het voor criminelen aantrekkelijk om in Arnhem te investeren.

Ad b.) Bestuurlijke sluitingen
Het gemeentebestuur beschikt over verschillende juridische mogelijkheden om panden te sluiten: op grond van de APV, artikel 174a Gemeentewet of artikel 13b Opiumwet. Er kan bijvoorbeeld worden besloten tot sluiting bij de vondst van een handelshoeveelheid drugs (inclusief hennepkwekerijen), illegale prostitutie of illegaal gokken. Hoewel respondenten constateren dat dergelijke criminaliteit frequent voorkomt in Arnhem, zijn van 2015 tot en met 2017 (slechts) zeven lokalen (waaronder één woning) tijdelijk gesloten: twee keer vanwege gokken; twee keer vanwege harddrugs; twee keer vanwege hennep; en één keer vanwege hennep en prostitutie. Er is in drie jaar tijd twee keer een sluiting opgelegd vanwege illegaal gokken, terwijl dit alleen al in het Spijkerkwartier een frequente activiteit is. Bij acties valt het echter lastig aan te treffen, mede vanwege goede afscherming en mogelijkheden om digitale sporen snel te wissen. Er bestaan politieke zorgen over nadelige consequenties van een sluiting, zeker als het een gezin betreft met minderjarige kinderen.

Ad c.) Pandenoverleg
Het zogenoemde pandenoverleg geeft gestalte aan de aanpak van overlast-gevende panden. Door vastgoedeigenaren is op grote schaal geïnvesteerd in panden ten behoeve van het verhuren van kamers of losse appartementen, met concentraties in: Spijkerkwartier, Centrum, Burgemeesterswijk, Hoogkamp en Klarendal.[64] Het gemeentelijk beleid wierp in 2017 weinig barrières op, mede omdat politiek en bestuur wenste dat werd voorzien in de vraag was (onder meer door studenten) naar kleine woningen. Huisjesmelkers profiteerden: vastgoedeigenaren die tegen zo gering mogelijke kosten en inspanningen zoveel mogelijk verdienen, bij voorkeur aan huurders die veel accepteren.

Een analyse uit 2007 constateert dat in Klarendal 25 panden in handen zijn van huisjesmelkers.[65] Dit rapport adviseert om een overleg in te stellen om de overlast van huisjesmelkerij te bestrijden. Dat wordt het zogenoemde pandenoverleg dat overlast-gevende panden bespreekt. Het voorzitterschap ligt in handen van een veiligheidsambtenaar en deelnemers zijn: politie, de Omgevingsdienst Regio Arnhem, burgerzaken, de afdeling handhaving van werk en inkomen en de brandweer. Als een pand bij meerdere partijen in beeld komt vanwege overlast, wordt zo mogelijk een controleactie gepland.

Het ontbreekt in 2017 aan beleid om de kansenstructuur voor huisjesmelkerij structureel te verminderen. Er wordt bijvoorbeeld geen Bibob-toets uitgevoerd bij woningsplitsing. Een categorie huisjesmelkers veroorzaakt sociale ellende vanwege druk die, deels ook vanuit criminele netwerken, wordt uitgeoefend op kwetsbare huurders.

Ad d.) Prostitutiecontroles
Het prostitutiebeleid hanteert een maximumstelstel, in die zin dat er acht vergunningen beschikbaar

[64] Gemeente Arnhem, *Woningen splitsen, lasten delen. Een beleidsevaluatie op het gebied van woningsplitsing en verkamering in Arnhem*, 15 januari 2019.
[65] Ferwerda, 2007.

zijn voor seksinrichtingen (waarvan er anno 2021 vijf beschikbaar zijn).[66] Arnhem telt een klein aantal vergunde seksinrichtingen, maar er komen veel klanten af op enkele honderden sekswerkers zonder vergunning: "Arnhem is *the place to be* voor prostituees en mensen die seks zoeken".[67] Bij toezicht en handhaving ten aanzien van niet-vergunde of illegale prostitutie vervult het Prostitutie Controle Team (verder: PCT) van de politie een trekkersrol. Op basis van seksadvertenties wordt een selectie gemaakt van casus waar de prostitutie illegaal lijkt te zijn (in strijd met de APV) en van casus met indicaties voor mensenhandel. Controlebevindingen worden voor de gemeente vastgelegd in bestuurlijke rapportages. Van april 2015 tot en met mei 2017 zijn zeventien rapportages opgesteld.[68] De gemeente bekijkt per casus welke stappen worden gezet.[69] 'De concrete signalen over mensenhandel worden niet opgenomen in de bestuurlijke rapportages, maar monodisciplinair onderzicht door het PCT en AVIM (mensenhandelteam Politie). Deze signalen kunnen worden besproken in het casusoverleg Mensenhandel van het RIEC. Sinds 2013 kent de gemeente een ketenregisseur mensenhandel. Bij aanwijzingen voor mensenhandel kan een casus worden ingebracht in RIEC-verband.

Ad e.) RIEC: casusaanpak en onwelgevallige informatie

Het RIEC Oost-Nederland stelt in alle gemeenten in de regio een zogenoemd ondermijningsbeeld op. In 2017 gebeurt dit in Arnhem. Daartoe worden groepsgesprekken gevoerd met politiemensen en met gemeenteambtenaren, waarbij criminele kansenstructuren en casus worden geïnventariseerd. De ambtelijke opkomst is laag bij de bewustwordingsbijeenkomst. Er nemen vijfentwintig ambtenaren deel aan de groepsgesprekken; dat is goed, al ontbreekt een sleutelfiguur met veel materiekennis. De inhoudelijke opbrengsten vallen tegen. Het ondermijningsbeeld beschrijft desondanks misstanden met vastgoed (o.a. fraude en uitbuiting), witwassen, drugscriminaliteit (met name hennepteelt) en mensenhandel. Ook wordt gewezen op kwetsbaarheden vanwege het grote aantal kwetsbare groepen in de stad én door het gevoerde beleid, zoals het beperkte Bibob-beleid, de geringe ambtelijke capaciteit voor veiligheidsbeleid en gebrekkige doortastendheid.[70] Er worden fenomenen en locaties benoemd waarop nauwelijks zicht is, zoals het buitengebied, de bedrijventerreinen, de autobranche, de woonwagenkampen, het vastgoed en theehuizen.[71] Het ondermijningsbeeld was in 2017 nog geen impuls voor de gemeentelijke aanpak van ondermijning. Dat paste bij de toenmalige ambtelijke lijn. Het RIEC kreeg eerder, omstreeks 2012, te verstaan dat analyses en informatie ambtelijk en bestuurlijk niet op prijs werden gesteld. Het RIEC diende de gemeente te ondersteunen bij Bibob-onderzoeken en bij invloed van *outlaw motorgangs* op de horeca in het centrum. Agenderende analyses werden niet gewaardeerd. In die tijd werd de zogenoemde gebiedsscan criminaliteit en overlast, die (overigens door het hele land) werd opgesteld door de politie, ambtelijk genegeerd. Sinds 2014 is de relatie tussen gemeente, politie,

[66] Escort valt buiten dit stelsel en de gemeente heeft een zogenoemde zorgzone waar in 2017 op straat wordt getippeld door negen prostituées met een vergunning.

[67] Citaat van de Korpsexpert Mensenhandel, Smokkel en Prostitutie van de politie-eenheid Oost-Nederland. Bron: https://www.gelderlander.nl/arnhem/arnhem-is-the-place-to-be-voor-prostituees-en-mensen-die-seks-zoeken~acbf27f2/

[68] Van Wijk e.a., 2017.

[69] Er volgt zes keer een waarschuwing (per brief of in een gesprek), vijf keer wordt een last onder dwangsom opgelegd (bij herhaling dient dan een boete te worden betaald) en zeven keer wordt de woningbouwvereniging op de hoogte gesteld (twee keer wordt het huurcontract opgezegd). Drie keer wordt een sekswerker voor hulp doorverwezen, vijf keer worden geen maatregelen getroffen en één keer wordt een dossier aangemeld voor de casusgerichte aanpak van mensenhandel. Bron: Van Wijk e.a., 2017.

[70] RIEC, 2017 (Infographic)

[71] RIEC, 2017 (Infographic)

belastingdienst en RIEC verbeterd, al blijft de integrale RIEC-aanpak in 2017 voornamelijk steken op casusniveau.

Anno 2017: veiligheidsbeleid in de kinderschoenen
Resumerend, staat het Arnhemse veiligheidsbeleid in 2017 in de kinderschoenen. Dat geldt meer in het bijzonder voor de bestuurlijke aanpak van ondermijning. Die aanpak rust in veel opzichten op de schouders van één ambtenaar en wordt afgebakend tot enkele dossiers of thema's. Dit staat informatieverzameling in de weg en daarmee visievorming over de aanpak van ondermijning. De sociale ellende vanwege criminele praktijken wordt niet gezien als een bestuurlijk vraagstuk. In de ambtelijke toplaag en bestuurlijk wordt geen werk gemaakt van criminele kansen die ontstaan door beleidstekorten, zoals minimale Bibob-toetsing en de gemakkelijke instroom van een groot aantal zorgaanbieders.

3.4 De kloof: de veiligheidsnota versus het Coalitieakkoord

In 2018 worden een Coalitieakkoord en een Kadernota Veiligheid opgesteld voor de collegeperiode 2018-2022. Het is interessant om te bezien wat deze stukken vermelden over het (achterop geraakte) veiligheidsbeleid.

De Kadernota Veiligheid: tien thema's
De Kadernota Veiligheid (2018-2022)[72] beschrijft doelstellingen en inspanningen. De nota vermeldt dat de veiligheidssituatie ongunstiger is dan past bij een middelgrote centrumstad. De nota constateert dat Arnhem relatief ongunstig scoort wat betreft geregistreerde criminaliteit, jeugdcriminaliteit en door burgers gerapporteerde drugsoverlast en drugshandel. Andere bronnen wijzen op een relatief hoog niveau van radicalisering en (geregistreerde) mensenhandel. Arnhem wordt – ook in de interviews - getypeerd als een middelgrote stad die wat onveiligheid betreft kenmerken heeft van een grote stad. Dit dient te worden aangepakt, zo constateert de nota. Daartoe wordt het veiligheidsvraagstuk opgedeeld in vier domeinen: stedelijke veiligheid; wijkveiligheid; maatschappelijke veiligheid; en fysieke veiligheid. Ondermijning is een stedelijk veiligheidsthema. Door de omvang en breedte van de Arnhemse veiligheidsproblematiek blijkt het lastig om de prioriteiten te reduceren tot een top-5 of top-3. De nota benoemt acht prioriteiten, exclusief fysieke veiligheid en het stevige radicaliseringsvraagstuk, namelijk:

1. De (relatief) hoge geregistreerde criminaliteit, in het bijzonder *High Impact Crimes*.
2. Ondermijning (genoemd worden: witwassen, drugshandel en hennepteelt en illegaal gokken)
3. Woonoverlast
4. Discriminatie
5. Huiselijk geweld
6. Personen met verward gedrag
7. Jeugdcriminaliteit
8. Online-criminaliteit[73]

Hoewel het niet als prioriteit wordt genoemd in de Kadernota, worden stevige ambtelijke inspanningen geleverd wat betreft:

9. Fysieke veiligheid
10. Radicalisering

[72] Gemeente Arnhem, *Arnhem; Veilige Stad. Kadernota Veiligheid 2018-2022*, vastgesteld d.d. 27 februari 2019.
[73] Toegevoegd op basis van een amendement van D66, PvdA en GroenLinks d.d. 27 februari 2019.

De gemeenteraad voegt hier een elfde inspanning aan toe, namelijk de Arnhemse medewerking met het experiment gesloten coffeeshopketen. Het zogenoemde 'wietexperiment'. Het veiligheidsbeleid bij en rondom wedstrijden van Vitesse legt ook een claim op ambtelijke capaciteit. Ambtelijk wordt gesproken over tien prioriteiten. Er zijn in 2018 meer prioriteiten dan ambtenaren (in loondienst) bij het programma Veiligheid.

Het Coalitieakkoord: vijf regels over veiligheid

In de paragraaf "Genieten van een nog mooier Arnhem" van het Coalitieakkoord 2018-2022[74] komt het thema veiligheid summier aan bod. Het betreft letterlijk drie regels en een kader met nog eens twee regels. Voor het verbeteren van de veiligheid wordt € 300.000,- per jaar beschikbaar gesteld. Dat is gemiddeld € 30.000,- per thema, met acht politieke prioriteiten, plus radicalisering en fysieke veiligheid, exclusief het 'wietexperiment' en het dossier Vitesse.

[74] Coalitieakkoord Arnhem 2018-2022, GroenLinks, VVD, D66 en PvdA.

4. Vanaf 2018: vooruitgang en knellende grenzen

Inleiding
Als de burgemeester in 2019 een ronde door de stad maakt, benoemen burgers veiligheidsproblemen, waaronder ondermijning. Zie paragraaf 4.1 Er wordt vanaf 2018 vooruitgang geboekt met de aanpak van ondermijning. Er komen onder andere wat meer veiligheidsambtenaren, er wordt actie ondernomen en er worden duurzame inspanningen voorbereid. Dit wordt beschreven in paragraaf 4.2. Ondanks de vooruitgang, loopt de ondermijningsaanpak tegen knellende grenzen aan. Zie daarover paragraaf 4.3. Het hoofdstuk sluit af met de aandacht voor ondermijning van de gemeenteraad in 4.4.

4.1 De burgemeestersronde door de stad

De burgemeester maakt, vanaf mei 2019, in ongeveer tien maanden tijd een ronde door de stad. Hij treedt in gesprek met bewoners en dringt erop aan dat ze geen blad voor de mond nemen. Er worden bewonersavonden of wijkwandelingen georganiseerd. Hierbij werken medewerkers van het programma Veiligheid en van de Teams Leefomgeving (verder: TLO) samen. Tijdens de stadsronde worden veiligheidsproblemen geïnventariseerd. Dit traject heeft verschillende opbrengsten:

- De gesprekken resulteren in een overzicht van veiligheidsproblemen, met bijzondere aandacht voor probleemwijken. Er worden kwesties aangekaart die betrekking hebben op ondermijning of die daarmee raakvlakken hebben. Zo wordt invulling gegeven aan een toezegging om wijkveiligheidsagenda's op te stellen.
- Er worden via dit burgemeesterstraject concrete veiligheidsproblemen door bewoners benoemd en geprioriteerd die ontbreken in de breed ingestoken wijkprogramma's die (na burgerconsultatie) zijn opgesteld door de TLO's.
- Er wordt een nieuwe overlegvorm in het leven geroepen: het wijkveiligheidsoverleg, waarbij programma Veiligheid samenwerkt met de TLO's (zie paragraaf 4.2).
- Er ontstaat een klik en coalitie tussen de burgemeester en burgers op basis van een gedeelde drive om de onveiligheid aan te pakken. Dit heeft betekenis, omdat dit een beroep doet op partijen die tussen hen in staan - gemeenteraad, college van burgemeester en wethouders en ambtelijk top – om de veiligheidsprestaties van de gemeente te verbeteren.

4.2 Voortuitgang: actie en verbinding

De burgemeestersronde en daarop gebaseerde wijkveiligheidsagenda's staan niet op zich. Het zijn onderdelen van verbeteringen die, met de burgemeester als trekker en in lijn met de Kadernota Veiligheid, op het veiligheidsdossier tot stand worden gebracht. Het betreft:

a. Het 'opplussen' van het Programma Veiligheid
b. Toezicht en handhaving: meer personeel en zakelijkheid
c. Bestuurlijke handhaving: grotere actiebereidheid
d. Het interventieteam: integrale analyse en actie
e. Wijkveiligheidsoverleg
f. BOTOC[75]: een preventieve aanpak in de steigers
g. Uitbreiding van Bibob-toetsing
h. Ondermijning: meldpunt en bewustwordingsbijeenkomsten
i. Een externe projectleider (stadmarinier) in het Spijkerkwartier

[75] BOTOC staat voor (het landelijk opgezette en gefinancierde) Breed Offensief Tegen Ondermijnende Criminaliteit.

j. Herstelagenda Coronacrisis

Ad a.) Het 'opplussen' van het Programma Veiligheid
Aan de vooravond van de huidige collegeperiode, in 2017, telde de gemeente zeven veiligheidsambtenaren (plus twee medewerkers van het veiligheidshuis), ondergebracht in de staf van de burgemeester. In 2019 wordt veiligheid een programma, binnen het cluster Strategie, Beleid & Regie (SBR).[76] De personele capaciteit wordt uitgebreid en in 2021 zijn er elf vaste kracht ambtenaren (op de loonlijst van de gemeente), aangevuld met vijf tijdelijk ingehuurde professionals. Tot die laatste categorie behoren onder meer de programmamanager, de projectleider voor het Spijkerkwartier en adviseur van een preventieprogramma in Arnhem-Oost (zie punt f.). Belangrijke inspanningen, zoals het preventieprogramma en de aanpak van radicalisering, worden (tijdelijk) gefinancierd door de Rijksoverheid.

De personele uitbreiding geeft wat meer ruimte voor de ondermijningsspecialist om gestalte te geven aan de integrale aanpak van RIEC-casus. Temeer omdat de onderlinge verhoudingen tussen gemeente en RIEC zijn verbeterd sinds 2017, mede doordat de programmamanager en burgemeester een integrale aanpak steunen en aanmoedigen.

Ad b) Toezicht en handhaving: meer personeel en zakelijkheid
In 2019 telt Vergunning & Handhaving, als onderdeel van het cluster Openbare Ruimte, ongeveer vijftien BOA's. Dit wordt uitgebreid met vier BOA's. Inclusief externe inhuur staat de teller in 2021 op vijfentwintig BOA's. Vier BOA's worden ingezet voor afval en twee krachten zijn voltijds bij het leerbedrijf. Dit betekent dat achttien BOA's operationeel inzetbaar zijn voor een omvangrijke taak: van bijzondere wetgeving tot de brede openbare ruimte-taak (ergernissen, overlast en eenvoudige milieuzaken). Het huidige afdelingshoofd is afkomstig van het programma Veiligheid en heeft recent een tweede coördinator aangesteld (voor een jaar gedetacheerd vanuit de politie). Hij investeert in opleiding en training en hij introduceert zakelijkheid rondom de BOA-inzet. Allerhande ambtelijke verzoeken, bijvoorbeeld van wijkmanagers, resulteren niet langer bijna automatisch in deelopdrachten. Ook na de personele uitbreiding is schaarste-management geboden, want de handhavingsorganisatie wordt overvraagd. In reactie daarop is de netto inzetbare capaciteit berekend, wordt geprioriteerd en op straat worden deeltaken gecombineerd. Voorts wordt tijd gereserveerd om kwaliteit te leveren, zoals het correct en volledig op papier zetten van bevindingen. Dat is belangrijk bij (de opvolging van) zaken die betrekking hebben op ondermijning, zoals over-bewoning, illegaal gokken, illegale prostitutie of drugscriminaliteit. Alertheid op ondermijning wordt gewaardeerd en aangemoedigd. Daarbij wordt geprofiteerd van informatiebijeenkomsten over ondermijning (zie punt h.) en van materiekennis die binnen de handhavingsorganisatie beschikbaar is. Die kennis is deels gebaseerd op jarenlange observaties op straat van misstanden die verband (kunnen) houden met georganiseerde criminaliteit en deels op een achtergrond als veiligheidsambtenaar of politiemedewerker.

Ad c.) Bestuurlijke handhaving: grotere actiebereidheid
Vanaf 2018 tot en met 2020 worden vaker bestuursrechtelijk panden gesloten dan in de drie jaren daarvoor. Van 2015 tot en met 2017 gebeurt dit zeven maal en in de periode van 2018 tot en met 2020 komt de teller uit op 24 sluitingen: tien woningen en 14 lokalen. Er wordt zestien keer hennep(teelt) aangetroffen, vier maal harddrugs en één keer hennep en harddrugs. In 2020 wordt een café gesloten vanwege een schietpartij en twee woningen vanwege illegaal vuurwerk. De

[76] Dat cluster telt, naast veiligheid, de volgende programma's: Vitale economie Arnhem-Nijmegen, Doorbraak naar werk; Energie en klimaat, Vitale economie Arnhem-Nijmegen en bruisende binnensteden; Ruimte, wonen, mobiliteit en milieu; Zorg dichterbij; Stedelijk programma sociaal en onderwijs; Vitale Economie Arnhem-Nijmegen; en Inclusie.

gemeente registreert, vanwege politieke vragen en zorgen daarover, of in het pand minderjarigen aanwezig waren. Dat is geen enkele keer het geval.[77]

De stijging is in absolute aantallen niet groot (17 keer). Dit neemt niet weg dat de toename past bij de actiestand waarin de burgemeester de ambtelijke organisatie plaatst. Bij misstanden dient - zeker als burgers overlast ondervinden - te worden opgetreden. Dit behoort zichtbaar te zijn, zodat duidelijk wordt dat de gemeente paal en perk stelt aan overlast, criminaliteit en gevaarlijke situaties.

Ad d.) Het interventieteam: integrale analyse en actie

Sinds 2019 is het zogenoemde Interventieteam Ondermijning (verder: interventieteam) actief.[78] Dit team geeft gestalte aan projectmatige integrale interventies op ondermijningsgevoelige locaties. De activiteiten worden aangestuurd door de lokale driehoek (burgemeester, officier van justitie en plaatselijke politiechef), met de burgemeester als trekker. De ambtelijke aansturing ligt in handen van de ondermijningsspecialist van het programma Veiligheid. De acties worden voorbereid door vaste deelnemers die wekelijks overleggen (politie en RIEC) en door het Openbaar Ministerie. Naast de gemeente betreft het de politie, het Openbaar Ministerie en het RIEC. De kern van de aanpak is dat op basis van locatiekennis - gebaseerd op straatinformatie van professionals én op een analyse van relevante systemen - wordt bezien welke organisaties en professionals worden ingezet bij controleacties. Daarbij wordt samengewerkt met publieke organisaties, zoals de Omgevingsdienst Regio Arnhem, Belastingdienst, Douane, Fiscale Inlichtingen en Opsporingsdienst (FIOD), de Inspectie voor Sociale Zaken en Werkgelegenheid (ISZW) en Nederlandse Voedsel- en Warenautoriteit (NVWA). Ook wordt gebruik gemaakt van de kennis, apparatuur of bevoegdheden van netbeheerders en brancheorganisaties.

In korte tijd wordt de stap gezet van driehoeksopdracht, via analyse en voorbereiding, naar gemeenschappelijke actie. Het zijn publiek-private acties die zichtbaar zijn en criminaliteit en overtredingen aan het daglicht brengen. Zo wordt een norm gesteld en onderstreept dat de controle- en pakkans toenemen. De eerste acties hadden plaats op 26 november 2019 en op 21 januari 2020 op bedrijventerrein Het Broek. Er volgden acties in Geitenkamp (september 2020), in Malburgen-Oost (augustus 2020) en op en rondom station Arnhem Centraal (september 2020). Nu de gemeente - samen met onder meer de politie en Omgevingsdienst - toch gereed is voor interventies, werd de kans aangegrepen om ook acties op te zetten in het kader van het regionale project Stuwdam, gericht op het terugdringen van ondermijning in het buitengebied. In december 2020 werd in het Arnhemse buitengebied gezocht naar “(…) hennepkwekerijen, drugslabs en drugsdumpingen”, als “startschot” van dit project.[79] De combinatie van analyse en actie valt op de werkvloer in goede aarde, zo constateren ambtenaren, burgemeester en politiechefs. Professionals stellen het op prijs dat (“eindelijk”) wordt opgetreden, mede op basis van hun (straat)kennis. De nasleep van de acties legt wel druk op de (dun bezette) ambtelijke organisatie.

Ad e.) Wijkveiligheidsoverleg

De burgemeestersronde resulteert in wijkveiligheidsagenda’s.[80] De informatie is niet volledig, maar de agenda’s leggen urgente problemen op tafel. Burgers drongen in klare taal aan op actie. De wijkveiligheidsagenda’s resulteerden in een opdracht van de burgemeester aan het programma Veiligheid om door de hele stad een wijkveiligheidsoverleg op te starten. Hiertoe wordt samengewerkt met de wijkmanagers van de TLO’s, ondergebracht bij het cluster wijken. Arnhem telt acht TLO’s en ongeveer 35 wijkmanagers. Daarnaast beschikt elk TLO over een ondersteuner.

---

[77] Van 2018 tot en met 2020 worden ook elf vergunningen ingetrokken: vier in 2018, zeven in 2019 en nul in 2020. In 2021 zijn inmiddels twee vergunningen ingetrokken.

[78] Brief aan de gemeenteraad, *Interventieteam Ondermijning Arnhem*, 4 februari 2020.

[79] Bron: https://www.gelderlander.nl/arnhem/operatie-stuwdam-team-zoekt-drugslabs-in-arnhems-buitengebied~a469a608/

[80] Brief aan de gemeenteraad, *Wijkveiligheid in Arnhem*, 3 maart 2020.

Daarmee is de beschikbare capaciteit voor gebiedsgericht werken dus aanzienlijk groter dan voor het programma Veiligheid. Er wordt in tien gebieden wijkveiligheidsoverleg gevoerd. Het voorzitterschap ligt in handen van een veiligheidsambtenaar en/of wijkmanager. Vaste deelnemers zijn politie, toezicht en handhaving, de zorgcoördinator, wijkmanager en veiligheidsambtenaar. meestal is ook het jongerenwerk vertegenwoordigd. Het overleg wordt ondersteund door een zogenoemde veiligheidsradar die wordt ontwikkeld door Bureau Beke. Dit instrument geeft een actueel beeld van de veiligheids- en leefbaarheidsproblematiek.

Bij de opzet van het wijkveiligheidsoverleg bestonden spanningen tussen veiligheidsambtenaren en wijkmanagers. De wijkveiligheidsagenda's haalden de TLO-wijkprogramma's in, want: *a.)* de agenda's legden problemen bloot die ontbraken in de programma's, en *b.)* de agenda's onderstreepten dat de veiligheidsproblemen volgens burgers urgent zijn. De verhouding tussen 'veiligheid' en 'wijken' verbeterde toen in november 2020 twee minicrises druk legde op de ambtelijke organisatie. In het Spijkerkwartier werd een man doodgeschopt door zogenoemde 'pedojagers' en in Geitenkamp braken ongeregeldheden uit nadat het vuurwerkverbod was afgekondigd. Dit leidde tot intensief contact tussen de veiligheidsambtenaar (met wijkveiligheid in portefeuille) en wijkmanagers. Er werd in Geitenkamp een top-20 gemaakt van relschoppers, er werden veertien waarschuwingsbrieven verstuurd en zes gebiedsverboden opgelegd. Bovendien stelt de ambtelijk trekker van het wijkveiligheidsoverleg zich op als verbinder.

Ad f.) BOTOC: een preventieve aanpak in de steigers

In het kader van het landelijke Breed Offensief Tegen Ondermijnende Criminaliteit (BOTOC) wordt de aanpak van de criminele drugsindustrie versterkt, in die zin dat wordt geprobeerd instroom van jongeren in de drugswereld te voorkomen. Acht gemeenten met een fors drugsprobleem, waaronder Arnhem, konden een projectvoorstel indienen voor een wijkgerichte aanpak van georganiseerde drugscriminaliteit bij het ministerie van Veiligheid en Justitie. Het Arnhemse voorstel is gehonoreerd en heeft betrekking op Arnhem Oost, in het bijzonder Presikhaaf en Malburgen, met de bedoeling dit in de komende jaren geografisch gezien uit te breiden. De doelgroep zijn jongeren en jongvolwassenen tot 24 jaar. Er zijn twee intensieve trajecten opgestart, steeds gericht op zestig jongeren. De politie geeft gestalte aan de strafrechtelijke aanpak van onder meer straatdealers en wijkkoningen met een sturende criminele rol. Het jongerenwerk wordt doorontwikkeld, met de inzet van enkele ervaren frontlijnprofessionals. Ze leggen contacten met gezinnen en trachten risicojongeren op het (juiste) pad van school en werk te houden of te brengen. Er komen ook activiteiten voor doorsnee jongeren die niet in een risicocategorie vallen. Waar nodig wordt gewerkt aan anti-radicalisering. Straatcoaches zijn partners van jongerenwerkers en leggen zich toe op toezicht op straatniveau, ook in en om school. De schoolgebouwen worden een aangrijpingspunt bij interventies en gedragsbeïnvloeding. Het dienen veilige gebouwen te zijn (dus zonder drugs en wapens) en locaties waar kinderen zich ontwikkelen en, zo nodig, tijdig worden geholpen of worden aangesproken of aangepakt. Hiertoe wordt het Preventief Interventieteam (PIT) geïntroduceerd. De burgemeester streeft naar een veilige én pedagogische wijk. De stap naar vervolgonderwijs en werk is cruciaal. Daartoe wordt het zogenoemde Jeugd Buurtbedrijf in stelling gebracht.[81]

Het programma wordt tijdens het veldwerk van dit rapport ingericht. Het staat daarmee in de kinderschoenen. Een meerjarige aanpak is nodig, zo constateren geïnterviewde professionals, waarbij preventie en repressie worden gecombineerd. Preventie en repressie worden gezien als twee-eenheid: zonder repressie lonkt het criminele voorbeeld van wijkkoningen en zonder preventie en 'kansen' dreigen groepen afstand te nemen van de overheid. De combinatie van preventie en repressie is een doorbraak in Arnhem, waar dit eerst vaak los van elkaar stond.

[81] Infographic Programma BOTOC.

Ad g.) Uitbreiding van Bibob-toetsing
De gemeente Arnhem maakte tot december 2020 op een beperkt aantal terreinen gebruik van de wet Bibob. Bibob-toetsing werd namelijk louter uitgevoerd bij horeca-inrichtingen (inclusief coffeeshops), seksinrichtingen, escortbedrijven en speelautomatenhallen. Op 1 december 2020 wordt Bibob-toetsing geïntroduceerd op de volgende terreinen: evenementenvergunningen; vastgoedtransacties; omgevingsvergunningen; subsidies; en overheidsopdrachten.[82] Om dit te kunnen implementeren zijn een Bibob-coördinator en -onderzoeker aangesteld die in het eerste kwartaal van 2021 zijn gestart. De gemeenteraad moest overtuigd worden van de noodzaak tot intensivering van het Bibob-beleid.

Ad h.) Ondermijning: meldpunt en bewustwordingsbijeenkomsten
Er zijn eind 2019 en begin 2020 in samenwerking met het RIEC twee zogenoemde bewustwordingsbijeenkomsten over ondermijning georganiseerd voor gemeenteambtenaren.[83] De bijeenkomsten duurden twee uren en er namen elf ambtelijke afdelingen[84] deel, plus het RIEC, de Omgevingsdienst Regio Arnhem en de Havenmeester. Op twaalf afdelingen hebben negentien ambtenaren zich aangemeld als aandachts-functionaris ondermijning, die deze problematiek met collega-ambtenaren bespreken en bij hen onder de aandacht brengen. Zo wordt getracht een impuls te geven aan de ambtelijke signalering van ondermijning, waartoe ambtenaren terecht kunnen bij een meldpunt, ondergebracht bij het programma Veiligheid.

Ad i.) Een projectleider in het Spijkerkwartier
In het najaar van 2020 wordt een projectleider (die vaak stadsmarinier wordt genoemd) aangetrokken om de veiligheid in het Spijkerkwartier te verbeteren, met bijzondere aandacht voor de Steenstraat en omgeving. De marinier is een externe expert die 16 uur per week actief is. Hij formuleert drie basisvoorwaarden voor deze taak: korte lijnen met de burgemeester (en zo nodig met andere bestuurders); medewerking van ambtelijke afdelingen, professionals, ondernemers en burgers; en een kantoor in het werkgebied. Inmiddels is de projectleider ingetrokken in het pand Steenstraat 66, zodat de aanwezigheid van de gemeente zichtbaar is. De directe lijn met de burgemeester is bedoeld als steun in de rug om - met 'geleend gezag' - ambtelijke inzet en actie vlot te trekken. In het actieplan worden dertien inspanningen beschreven, waaronder de aanpak van ondermijning. Dat vergt duurzame actie en wordt getrokken door twee ambtenaren van het programma Veiligheid. De gedachte is dat pand voor pand de situatie wordt bekeken. Er wordt gestreefd naar een coalitie met bonafide ondernemers. Daarnaast worden interventies en controles voorbereid, zowel systematisch als via incidentele acties. De aanpak van ondermijning vergt een lange adem. Daarom worden – los van ondermijning - ook maatregelen gepland waarmee op korte termijn zichtbare resultaten vallen te boeken, zoals de aanpak van zwerffietsen, verlichting op donkere plekken, cameratoezicht en beter onderhoud; het gaat om schoon en heel. Voorts worden enkele bestaande beleidslijnen doorgetrokken, zoals het realiseren van een divers winkelaanbod en interventies om de overlast van verwarde personen en arbeidsmigranten te verminderen. Dit vergt samenwerking en gemeenschappelijke actie van de projectleider met wijkmanagers, programma Veiligheid, Vergunning & Handhaving en Economische Zaken. Het gaat dus om een brede aanpak, al is de zwaarste opgave duidelijk: een duurzame aanpak van de (al decennialang aanwezige) ondermijning.

Ad j.) Herstelagenda Coronacrisis: oog voor ondermijning

[82] Brief aan de gemeenteraad, *Beleidsregels Wet Bibob gemeente Arnhem 2020*, 1 december 2020.
[83] Daarnaast nemen Arnhemse ambtenaren zo nu en dan deel aan soortgelijke externe bijeenkomsten of congressen.
[84] Team leefomgeving; vergunningen & handhaving; klantcontact-centrum; vastgoed; onderhoud; werk & inkomen; economische zaken; zorg; informatie; sportbedrijf; en burgerzaken.

De gemeente heeft een herstelagenda opgesteld vanwege duurzame ongunstige effecten van de coronacrisis op sociaaleconomische omstandigheden en omdat de crisissituatie een impuls is voor criminele praktijken.[85] De agenda wijst op signalen dat ondernemers met financiële problemen extra vatbaar zijn voor financiële ondersteuning vanuit criminele hoek, bijvoorbeeld via leningen, investeringen of overnames. Op straatniveau zijn ook nog andere effecten zichtbaar, zoals een toename van de illegale drugshandel op straat en door bezorgers. Bovendien maken financiële problemen niet alleen ondernemers vatbaarder voor criminele invloeden en inkomsten, maar ook burgers, bijvoorbeeld vanwege het wegvallen van (tijdelijk) werk. Met het vaststellen van de herstelagenda komt structureel jaarlijks € 400.000,- voor handhaving, veiligheid en ondermijning beschikbaar. Deze corona-gelden worden ingezet voor twee Bibob-coördinatoren en vier handhavers.

4.3 De aanpak van ondermijning: knellende grenzen

De extra inspanningen lopen tegen grenzen aan. Dit is deels het product van de pragmatiek die bij de vooruitgang aan de dag wordt gelegd. Meer concreet komen de volgende knelpunten komen in beeld:

a. De organisatorische positie van het programma Veiligheid
b. Programma Veiligheid: een (te) hoge werkdruk
c. Versnippering van de veiligheidstaak
d. Bibob-beleid: een wereld (terug) te winnen
e. Ruimte voor (zorg)fraudeurs

Ad a.) De organisatorische positie van het programma Veiligheid
Veiligheid heeft geen centrale plaats gekregen in de ambtelijke organisatie. De veiligheidstaak is als één van de acht programma's ondergebracht bij het cluster SBR. Arnhem telt dus geen afdeling of directie die gestalte geeft aan de complexe veiligheidstaak. Er is geen formule beschikbaar om te berekenen hoeveel capaciteit beschikbaar dient te zijn voor veiligheidsbeleid, al dient de slagkracht te passen bij de lokale veiligheidsproblematiek. Die is in Arnhem onevenredig groot, terwijl het programma Veiligheid juist relatief weinig ambtenaren telt: ongeveer tien in loondienst, aangevuld met tijdelijk ingehuurde professionals.[86] De sterkte is enigszins uitgebreid (bij het programma Veiligheid en bij V&H), maar dat neemt niet weg dat de organisatorische positie van veiligheid een knelpunt blijft. De capaciteitsuitbreidingen vergden een stevig politiek debat, omdat dit binnen de bestaande personeelsbegroting diende te worden gerealiseerd. Door de uitbreiding komt niet langer de hele ambtelijke ondermijningstaak uit bij één specialist, want dit wordt ook opgepakt in het BOTOC-programma, door de projectleider (stadsmarinier), door een ambtenaar die opdracht heeft gekregen het prostitutiebeleid te actualiseren en als aspect van de wijkveiligheidsagenda's. Dit neemt niet weg dat het takenpakket van deze ondermijningsspecialist netto groeit, onder meer door het inrichten van het interventieteam en door het aanjagen van ambtelijke signalering bij het meldpunt ondermijning.

Ad b.) Programma Veiligheid: een (te) hoge werkdruk
Het programma Veiligheid geeft invulling aan een brede taak. Belangrijke dossiers zijn - naast ondermijning - fysieke veiligheid (crisisbeheersing), radicalisering, prostitutiebeleid, mensenhandel en het brede terrein van wijkveiligheid. Veiligheidsambtenaren maken werk van de zogenoemde persoonsgerichte aanpak en nemen deel aan (casusoverleg van) het zorg- en veiligheidshuis.

[85] Gemeente Arnhem, Arnhemse Herstelagenda Coronacrisis.
[86] De afdeling Veiligheid in Nijmegen telt in 2018 bijvoorbeeld ruim 30 fte (toezichthouders en BOA's vallen onder Stadsbeheer).

Veiligheidsambtenaren ondersteunen de burgemeester bij lastige of ingewikkelde kwesties of dossiers, zoals de voetbalportefeuille (Vitesse), het coffeeshopbeleid of vluchtelingen. Deze ambtenaren ondersteunen de burgemeester ook bij kwesties die als incident of minicrisis opspelen en vragen om snelle analyses en actie. Bijvoorbeeld ongeregeldheden in de wijk Geitenkamp of illegale feesten. De werkdruk is hoog en dat speelt het programma parten, ook wat betreft de aanpak van ondermijning. Dit komt tot uitdrukking in de volgende patronen:

- Er worden (tijdelijke) externe middelen verworven en benut, onder meer bij de aanpak van radicalisering, bij het BOTOC-programma in Arnhem-Oost en voor een onderzoek naar ondermijning op wijkniveau.
- Er worden tijdelijk externe krachten ingehuurd, ook op belangrijke functies en bij belangrijke programma's. Het betreft onder meer de programma-manager, de adviseur van het BOTOC - programma en de projectleider in het Spijkerkwartier.
- Vanwege het complexe en urgente karakter van de veiligheidsopdracht zijn bij de recente personele uitbreiding ervaren professionals aangesteld. Het voordeel is dat ze gelijk van start konden. Ze beschikken echter nauwelijks over organisatorische en inhoudelijke ondersteuning.
- Urgente kwesties verdringen belangrijke taken, zoals het opbouwen van een kennis- en informatiehuishouding. Ambtenaren constateren dat fenomenen, probleemlocaties en zichtbare verschijningsvormen van ondermijning in beeld zijn, maar dat er beperkte informatie is over criminele netwerken en over criminele werkwijzen. Analyse en onderzoek zijn recent ter hand genomen. Er wordt door criminologen onderzoek gedaan naar criminele netwerkvorming en naar ondermijning op wijkniveau. De inzet van het interventieteam wordt gebaseerd op bondige analyses en de opbrengsten van de acties verschaffen informatie.
- Door de beperkte formatie van het programma Veiligheid dient ook bij de aanpak van ondermijning telkens te worden bekeken wat wel en niet wordt opgepakt. Er wordt geselecteerd op welke dossiers veiligheidsambtenaren een trekkersrol vervullen, zoals bij het interventieteam en het BOTOC-programma. De problematiek vanwege kamerverhuur wordt in Arnhem aangepakt, al gebeurt dit niet vanuit de invalshoek van ondermijning, want het ruimtelijke ordeningsperspectief staat centraal. De beleidsevaluatie en in gang gezette aanpak nemen de woningmarkt als uitgangspunt en niet de criminele netwerken die investeren panden en die huurders onder druk zetten of uitbuiten. Bewoners constateren dat - ook op locaties met overlast van kamerverhuur (zoals het Spijkerkwartier) - geldende regels niet worden gehandhaafd. Zoals de regel dat de verhuurder de hoofdbewoner van het pand moet zijn. Er bestaat wat betreft kamerverhuur een gat tussen beleid en handhaving.

Ad c.) Versnippering van de veiligheidstaak

De ambtelijke veiligheidstaken zijn verdeeld over functionele clusters én over gebiedsgerichte activiteiten. V&H maakt deel uit van het cluster OR en programma Veiligheid is onderbracht bij het cluster SBR.[87] Het typeert Arnhem dat sterk wordt ingezet op gebiedsgericht werken, in samenspel tussen burgers en wijkmanagers. Er zijn in totaal ongeveer 35 wijkmanagers, verdeeld over acht TLO's. Er zijn brede wijkprogramma's opgesteld met concrete en strategische punten. Voor zover de TLO's wijkveiligheid agendeerden, betrof het voornamelijk sociale veiligheid, zoals woonoverlast. Woonoverlast is een vast thema voor TLO's, want elk TLO-werkgebied kent een Overlast en Zorg Overleg (OZO). Deelnemers zijn de wijkmanagers, de wijkagent, een corporatie-

[87] Ook in gemeenten waar wél een substantiële veiligheidsafdeling is opgebouwd, komt deze organisatorische scheiding voor. Dat neemt niet weg dat toezichthouders en handhavers belangrijker worden bij het verzamelen en doorgeven van informatie, ook wat betreft ondermijning. Ook neemt het (opleidings-)niveau van deze functionarissen toeneemt, waardoor veiligheid, toezicht en handhaving wat dat betreft naar elkaar toegroeien.

medewerker en de zorg- en overlastcoördinator die in verbinding staat met het sociaal wijkteam. Deze teams beschikken over een breed arsenaal met sociaal-preventieve interventies, zoals begeleiding, arbeidsbemiddeling, opvoedingsondersteuning of ondersteuning bij het op orde brengen van de financiële situatie.

De aanpak van ondermijning vergt samenwerking tussen ambtenaren met veiligheidstaken en ambtenaren met sociale en/of gebiedsgerichte taken. Qua visie wordt de brug inmiddels geslagen, maar de praktijk kampt met knelpunten:

- Wijkveiligheid vraagt om decentrale actie op het niveau van straten, buurten of groepen, maar ook systematische en centrale informatieanalyses en daarop gebaseerde actie en prioriteiten. Het heeft weinig zin om straatdealers of foute huisjesmelkers wel in de ene wijk aan te pakken, maar (dezelfde personen of netwerken) een paar honderd meter verderop niet. In het kader van het wijkveiligheidsoverleg worden centraal opgezette analyses straks gecombineerd met lokale actie. Dit krijgt gestalte vanuit het programma Veiligheid, met de burgemeester als trekker. Wijkmanagers zijn decentraal gericht en het ontbreekt bij gebiedsgericht werken aan een trekker die zorgt voor centrale informatiesturing.
- Wijkmanagers hebben geen uitvoerende taak, want het idee is dat zij - op basis van locatiekennis - ambtenaren in de staande organisatie aanzetten tot inspanningen op wijkniveau. Wat veiligheidsbeleid betreft levert dit scheve verhoudingen op. Dat betekent namelijk dat ongeveer 35 wijkmanagers een beroep doen op het programma Veiligheid met tien vaste ambtenaren. Wat ondermijning betreft, wordt op een nog veel kleiner aantal veiligheidsambtenaren een beroep gedaan.
- Wijkveiligheid is als topprioriteit benoemd door burgers én de burgemeester (zie paragraaf 4.1). Wijkmanagers nemen deel aan de uitvoering van wijkveiligheidsagenda's, maar zijn qua opleiding, achtergrond en kennis vaak generalisten, terwijl concrete thema's of problemen vragen om direct beschikbare veiligheidsexpertise.
- Buiten het programma Veiligheid wordt onveiligheid voornamelijk gedefinieerd als een vraagstuk dat van ambtenaren sociale of preventieve interventies vergt. Bij kamerverhuur en bij de exploitatie van winkelpanden wordt bijvoorbeeld voorbij gegaan aan criminele investeringen in vastgoed en aan criminele invloed op (afhankelijke) huurders.
- Professionals die voor hun werk op straat komen (en in verhuurde kamers), zien sociale problemen (o.a. verslaving of financiële problemen) en jongvolwassenen die beginnen met criminaliteit en daarbij onder invloed staan van wijkkoningen. Sociale wijkteams zoeken volgens respondenten doorgaans echter geen toenadering tot mensen met dergelijke problemen, omdat het idee is dat de klant met een vraag naar het team dient te komen. De overheid werkt met andere woorden niet of nauwelijks *outreachend*, terwijl criminelen dat juist wel doen. Criminelen ronselen immers vatbare personen.

Ad d.) Bibob-beleid: een wereld (terug) te winnen

Het Bibob-beleid bleef tot voor kort (december 2020) beperkt tot vergunningen in een klein aantal risicobranches: horeca (inclusief coffeeshops), seksinrichtingen, escortbedrijven en speelautomatenhallen. Hier komt bij dat bij Bibob-onderzoek sporadisch een beroep werd gedaan op het Landelijk Bureau Bibob (LBB). Door de beperkte toepassing van de Wet Bibob kwamen drie functies van de Wet Bibob in geringe mate uit de verf: *a.)* het blokkeren van ongewenste vergunningen; *b.)* eerlijke concurrentie voor ondernemers; en *c.)* duidelijk maken dat Arnhem alert is op indicaties voor criminaliteit. Het lange tijd terughoudende Bibob-beleid trok ondermijning aan. Inmiddels is Bibob-toetsing uitgebreid naar andere terreinen (zie paragraaf 4.2) en er zijn in het eerste kwartaal van 2021 een Bibob-coördinator en -onderzoeker aangesteld. Deze beleidsomslag is vooruitgang, al is er een lange weg te gaan om via Bibob-toetsing (merkbaar) invloed te krijgen op ondermijning:

- Ambtelijke afdelingen worden door het nieuwe Bibob-beleid in een andere rol geplaatst. Er wordt een meer onderzoekende en kritischer houding gevraagd, bijvoorbeeld bij een toelichting op een (mogelijke) Bibob-toets. Ook tegenover (rechts)personen waarmee een relatie bestaat. De ambtelijke stijl dient te worden aangepast, waarbij een balans wordt gezocht tussen ondernemersgerichtheid en alertheid op mogelijke ondermijning. Dit is met name belangrijk als Bibob-toetsing een optie is en geen standaard-instrument.
- Inmiddels hebben criminele of verdachte netwerken en (rechts)personen zich in Arnhem gevestigd, mede omdat geen Bibob-toets is uitgevoerd of omdat ze bij zo'n toets zaken wisten af te schermen. In maart 2018 wordt een Arnhemmer aangehouden, op verdenking van "gewoonte-witwassen, waarbij hij met crimineel verkregen geld horecagelegenheden op de Korenmarkt kocht."[88] De burgemeester sluit vier horecazaken. Respondenten wijzen – los van deze casus - op ingewikkelde bedrijfsconstructies en stromanconstructies. Hierdoor vergt een Bibob-onderzoek tijd en energie, mogelijk inclusief een beroep op het LBB. Bij dergelijke Bibob-onderzoeken kan een recente aanpassing van de Wet-Bibob worden benut, namelijk de optie om onderzoek te doen naar de zakelijke omgeving van een (rechts)persoon, zoals een geldschieter, bestuurder of aandeelhouder. De Arnhemse uitbreiding van de Bibob-toetsing is fors en de complexiteit neemt dus ook toe.
- Programma Veiligheid heeft een meldpunt ondermijning ingericht. Het is nu nog louter een mailadres, al is het de bedoeling om een goed werkend meldpunt in te richten. De consequentie is dat - na implementatie- niet alleen preventieve Bibob-onderzoeken 'aan de voorkant' worden uitgevoerd, maar ook analyses op basis van signalen over mogelijke ondermijning. Vanwege de criminele kansen in Arnhem valt te verwachten dat dit een stroom relevante meldingen oplevert. Ook dit resulteert in extra werk voor het programma Veiligheid.

Ad e.) Ruimte voor (zorg)fraudeurs

Met de invoering van de Jeugdwet en Wet maatschappelijke ondersteuning (Wmo) 2015 is het gemeentelijke takenpakket stevig uitgebreid. In eerste instantie ging de aandacht vooral uit naar het continueren van de zorg, maar reeds in 2015 en 2016 komt georganiseerde zorgfraude in beeld.[89] Daarbij kan het gaan om grote fraudebedragen, ook bij kleine recent opgerichte zorgaanbieders. Respondenten herkennen dit in Arnhem en benadrukken dat bij (regionale) aanbestedingen aanvankelijk nauwelijks werd gescreend. Het resulteerde in (een wildgroei van) vele honderden gecontracteerde zorgaanbieders. Ruim 700 volgens de ene respondent en meer dan 800 volgens anderen, maar in elk geval veel. Een deel is opgericht om zorgfraude te plegen. Respondenten wijzen daarnaast op aanwijzingen voor: drugscriminaliteit op het niveau van (het netwerk rondom) zorgaanbieders en drugshandel door zorgcliënten; rekrutering van zorgcliënten in achterstandswijken in Arnhem en in de Randstad; en huisvesting van zorgcliënten in Arnhem in panden van kamerverhuurders. In de vorige collegeperiode kon bij zorgfraude een tijd lang het onterecht uitgekeerde geld niet worden teruggevorderd, namelijk als geen beschikking was afgegeven. Hier komt bij dat de pakkans laag was en is. Arnhem telt enkele honderden gecontracteerde zorgaanbieders en drie Wmo-toezichthouders (dat waren er tot voor kort twee) plus twee BOA's voor zowel Wmo als Participatiewet. Criminelen van binnen en buiten Arnhem investeerden in zorgaanbieders en/of in huisvesting van zorgcliënten. In Arnhemse probleemwijken rijden personen rond in dure auto's die op naam staan van een zorgaanbieder. Inmiddels zijn beleidsaanscherpingen doorgevoerd. Er worden beschikkingen afgegeven, zodat kan worden teruggevorderd. Ook wordt gelet op zorgaanbieders met opvallend hoge winsten en/of lage

[88] Bron: https://www.gelderlander.nl/arnhem-e-o/drugsbaron-die-cafes-korenmarkt-financierde-opgepakt-kroegen-per-direct-dicht~a18c4398/

[89] Fenger e.a., 2016.

personeelskosten. Er zijn strengere regels opgesteld voor aanbestedingstrajecten. Het aantal gecontracteerde zorgaanbieders is ongeveer gehalveerd, maar ligt nog steeds op een hoog niveau. De zogenoemde Open House-aanbesteding is gestopt.[90] Er wordt nu een semi Open House-methode gehanteerd, waarbij gedurende een afgebakende periode kan worden ingeschreven door aanbieders. Echter, er zijn inmiddels frauderende zorgaanbieders in Arnhem actief. Er zijn netwerken opgebouwd die weten dat de sancties vanwege zorgfraude vaak meevallen, waardoor zorgfraude loont, en er bestaat weinig zicht op zorgaanbieders die optreden als onderaannemer.

Zorgfraude wordt in Arnhem gecombineerd met kamerverhuur aan zorgcliënten. Formeel mag deze koppeling nu niet meer. Bij de combinatie van verhuur en zorg werd geprofiteerd van de snelle en eenvoudige manier waarop mensen die verhuizen zich kunnen inschrijven in de BRP. Dat biedt niet alleen kansen voor zorgfraude, maar ook voor andere fraude, zoals uitkeringsfraude. Hier komt bij dat de sociale rechercheurs zijn verdeeld over de geografische gebiedsteams. Dit trekt een wissel op de samenwerking, informatie-uitwisseling en slagkracht bij fraudebestrijding.

4.4 Aandacht voor ondermijning bij de gemeenteraad

De gemeenteraad stelt in februari 2019 de Kadernota Veiligheid 2018-2022 vast en bepaalt daarmee ook de prioriteiten van het Arnhemse Veiligheidsbeleid. De Kadernota Veiligheid is uitvoerig behandeld in de gemeenteraad en daarmee heeft veiligheid veel politieke aandacht gekregen. Eén van de prioriteiten is ondermijning. Ondanks de hierboven genoemde uitgebreide behandeling van het onderwerp veiligheid is de gemeenteraad beperkt geïnformeerd en betrokken op specifiek het onderwerp ondermijning. Een aantal signalen hiervoor is:

- De gemeenteraad is met diverse raadsinformatiebrieven geïnformeerd door het college over thema's uit de kadernota Veiligheid. Het aantal raadsbrieven dat specifiek ingaat op de opgaven en aanpak van ondermijning is beperkt.[91] Overigens had het college wel in 2020 een themabijeenkomst gepland staan voor de gemeenteraad. Deze is niet doorgegaan vanwege Corona. Ook heeft de burgemeester bij de behandeling van de Kadernota Veiligheid de toezegging gedaan om twee keer per jaar voor de gemeenteraad een informerende bijeenkomst te organiseren met de politie over het brede thema veiligheid, waaronder ondermijning. De laatste bijeenkomst was in september 2020.
- Een zoekopdracht in het raadsinformatiesysteem bij gestelde artikel 44 vragen op de zoektermen 'veiligheid', 'georganiseerde criminaliteit', 'criminaliteit', 'ondermijning' en 'drugs' levert voor de periode vanaf 2018 in totaal 10 hits op. Daar zitten geen schriftelijke vragen bij die betrekking hebben op het specifieke onderwerp ondermijning.
- Een zelfde zoekopdracht levert bij het raadsinstrument moties in de periode 2018-2021 in totaal 7 hits op.
- Er zijn wel vragen gesteld over vakantiepark Arnhem of dit vrijplaats taferelen waren. Daarnaast is de raad ook geinformeerd over Ariadne aanpak.
- In de periode 2018-2021 heeft de gemeenteraad geen fundamenteel debat gevoerd over de Arnhemse opgave, de visie en de aanpak op het gebied van specifiek ondermijning. Het college heeft het debat niet geagendeerd en de gemeenteraad heeft niet om het debat en/of voorbereidende stukken gevraagd. In het kader van het onderzoek is een sessie met een

[90] Open House is een toelatingssysteem voor de levering van (zorg)voorzieningen op basis van een vooraf bekendgemaakte toelatingsprocedure. Een gemeente stelt slechts geschiktheidseisen of minimumeisen, waarna aanbieders in beginsel gedurende de hele looptijd van het systeem kunnen toetreden.
[91] Op 4 februari 2020 stuurt het college een raadsbrief naar de raad over het Interventieteam Ondermijning Arnhem.

afvaardiging van de gemeenteraad georganiseerd. Tijdens deze sessie werd door aanwezigen de behoefte geuit om nog meer meegenomen te worden door het college op dit onderwerp.

Met het vaststellen van de Kadernota Veiligheid 2018-2022 heeft de gemeenteraad geen integrale visie op ondermijning vastgesteld. Het vraagstuk in hoeverre de prioriteiten in balans zijn met de beschikbare middelen komt niet expliciet op de agenda van de gemeenteraad terecht. Op twee momenten is er sprake van een kleine ophoging van het budget voor veiligheid en ondermijning:

1. In het coalitieakkoord 2018-2022 is een verhoging van structureel 300.000,- per jaar afgesproken voor onder andere het tegengaan van ondermijning en overlast. Deze middelen zijn in de Meerjaren Programmabegroting van 2019 ook daadwerkelijk beschikbaar gesteld.
2. In de Herstelagenda Corona (vastgesteld door de raad op 2 september 2020) is een aanvullend structureel budget van 400.000,- opgenomen voor handhaving, veiligheid en ondermijning. Deze corona-gelden worden ingezet voor twee Bibob-coördinatoren en vier handhavers. De gemeenteraad heeft een amendement aangenomen waarin is opgenomen dat het college de dekking van deze extra middelen moet realiseren binnen het bestaande budget voor personeel (een taakstelling). [92]

[92] Bij de behandeling van de Perspectiefnota 2021-2024/Arnhemse herstelagenda coronacrisis op 2 september 2020 neemt de raad onder andere de volgende twee amendementen aan: 'Wel handhaven, maar taakstelling op personeel' (20A66) en 'Opsporen en bestraffen van criminelen geen taak van de gemeente' (20A63g).

5. In antwoord op de empirische deelvragen

Inleiding
Dit hoofdstuk kan worden gelezen als samenvatting. Het geeft antwoord op de empirische deelvragen.

5.1 Ondermijning: belangrijke fenomenen

Wat zijn de belangrijkste criminele fenomenen, werkwijzen en markten in Arnhem en in de schaduweconomie van het Spijkerkwartier, met bijzondere aandacht voor de Steenstraat én voor criminele functies van bedrijven en vastgoed?

Het veldwerk levert in Arnhem een duidelijke top-3 op van criminele fenomenen, namelijk: drugscriminaliteit, mensenhandel en misstanden met vastgoed, zoals sociale ellende onder huurders van sobere woonruimte.

Drugs
De heroïne- en hennepmarkten zijn belangrijk (geweest) voor het opbouwen van criminele infrastructuren die inmiddels ook blijken te worden benut op andere criminele (drugs)markten. De enquêtecommissie opsporingsmethoden concludeerde in 1996 dat internationale heroïnesmokkel en -handel de basis had gelegd voor Koerdisch-Turkse investeringen in vastgoed en bedrijven in Turkije en in het Spijkerkwartier. Respondenten typeren Arnhem anno 2021, wat drugs betreft, echter als "hennepstad". Vanaf de jaren negentig komt hennepteelt in beeld op woonwagencentra en in volkswijken. Daarna strekte het zich uit naar het centrum en naar multiculturele wijken, zoals Presikhaaf en Malburgen. Dichtbevolkte stadswijken lenen zich niet goed voor productie van synthetische drugs, al worden in het buitengebied dumpingen aangetroffen en wordt zo nu en dan een lab aangetroffen. Op de illegale drugsmarkt is het drugsaanbod divers. Alle populaire drugs (softdrugs, xtc, amfetamine en cocaïne) worden besteld en geleverd. Kenners benadrukken de populariteit van twee legale middelen: lachgas en partydrug 3-MMC. Op locaties met geconcentreerde drugscriminaliteit wordt, verspreid over de stad, door tientallen dealers drugs verkocht. Bezorging is in de hele stad mogelijk. Aan de onderkant van de drugsmarkt stromen (jong)volwassenen en jongeren in, deels in navolging van criminelen met status: "wijkkoningen."

Mensenhandel
Arnhem is een stad met (van oudsher) veel prostitutie. Respondenten zijn bezorgd over seksuele uitbuiting op kamers en woningen die tijdelijk worden gehuurd en waar prostituées worden gewisseld, om de controle- en pakkans te verminderen. Dekmantelbedrijven, zoals massagesalons en de beautysector, worden gebruikt voor illegale prostitutie. Het Spijkerkwartier is daartoe aantrekkelijk, want hier komen veel klanten voor betaalde seks. Ook ronselen loverboys (jonge) vrouwen. Via contactadvertenties worden klanten geworven.

Wat niet-seksuele uitbuiting betreft, wijzen respondenten op kamers of kleine woningen waar tijdelijk arbeidsmigranten worden gehuisvest. Arbeidsmigranten rouleren (tussen woningen en gemeenten) en staan onder druk door de koppeling tussen huisvesting en arbeid.

Hennepteelt is gevoelig voor criminele druk. Het onderscheid is klein tussen (profiterende) daders en slachtoffers van criminele uitbuiting. Er worden schuldenaren geronseld en onder druk gezet. Als een hennepkwekerij wordt geruimd, is de kans groot dat het 'voetvolk' de schuld terug moet verdienen. Respondenten wijzen op Vietnamezen die onder slechte omstandigheden worden aangetroffen bij hennepteelt. Zorgbureaus bezitten of huren goedkope woonruimte en plaatsen daar zorgcliënten die nauwelijks zorg ontvangen. Zorgbudgetten worden gebruikt voor de (hoge) huur. Ook worden zorgcliënten ingezet bij drugscriminaliteit.

Criminelen ronselen jongeren, onder andere voor drugscriminaliteit. Ook worden jongeren onder dwang (verder) in de problemen gebracht, bijvoorbeeld als misdaadgeld op hun bankrekening wordt gestort.

Misstanden met vastgoed

Respondenten zien of vermoeden misstanden met vastgoed. Arnhem is aantrekkelijk voor huisjesmelkers. Wie beschikt over criminele antecedenten hoeft niet bevreesd te zijn over de uitkomsten van een Bibob-toets (bij een bouw- of splitsingsvergunning), want die werd niet uitgevoerd. Het is gemakkelijk om personen in te (laten) schrijven in de BRP of om dit juist niet te doen. Er worden tegen hoge prijzen kamers of sobere woningen verhuurd, ook aan personen die door criminelen onder druk worden gezet. Vastgoed en bedrijven worden benut bij criminele praktijken: witwassen, criminele ontmoetingen en als dekmantel voor onder meer drugscriminaliteit en illegaal gokken. Er bestaat sociale ellende onder personen die eenvoudige woonruimte (zoals een kleine woning, kamer of louter een matras) huren. Deze signalen en zorgen strekken zich uit over stad: in het centrum, in het Spijkerkwartier en in kwetsbare wijken.

De horeca was lang één van de weinige branches met Bibob-toetsing. Dit leidde tot contrastrategieën: stromanconstructies en criminelen of verdachte (rechts)personen die (met ondoorzichtige bedrijfsconstructies) de stap (lijken te) zetten van onder- naar bovenwereld. Er is invloedsuitoefening geconstateerd in de horecasector vanuit outlaw motorgangs. Voorts valt op dat een categorie horecazaken zich tijdens de coronacrisis zonder noodsteun staande houdt. Er wordt een toename van het aantal horeca-overnames geconstateerd, al is onduidelijk of het criminele investeringen betreft.

Overige fenomenen

Naast de bovenstaande ondermijnende praktijken wijzen respondenten onder meer op illegaal gokken en op handel in illegaal vuurwerk. Respondenten benadrukken dat het in Arnhem gemakkelijk is om uitkeringsfraude te plegen, ook systematisch of georganiseerd, onder meer omdat inschrijving in de BRP gemakkelijk is. Het valt op dat respondenten met uiteenlopende functies wijzen op de snelle opkomst van frauderende zorgaanbieders.

Spijkerkwartier

De belangrijkste vormen van Arnhemse ondermijning komen stuk voor stuk voor in het Spijkerkwartier: drugshandel, prostitutie, personen die onder druk worden gezet door middel van woonruimte, onder meer door (criminele) huisjesmelkers en/of vanuit (hoogstwaarschijnlijk frauderende) zorgaanbieders. Wat criminaliteit betreft formuleerde de enquêtecommissie opsporingsmethoden harde conclusies over een Koerdisch-Turkse criminele enclave (dit was letterlijk de term die werd gehanteerd) die in het moederland en in het Spijkerkwartier investeerde in vastgoed en bedrijven, waarbij die bedrijven - zoals supermarktjes, horeca, koffiehuizen, pizzeria's, shoarmazaken en reisbureaus - werden benut als dekmantel voor criminele activiteiten.

Anno 2021 is het glas half vol voor veel bewoners en ondernemers in het Spijkerkwartier. Ze wijzen op de aantrekkelijke aspecten van de wijk, zoals de fraaie oude huizen, het winkelaanbod, de ligging, diversiteit en aangename levendigheid. 93 respondenten geven de buurt gemiddeld een 7,1 als rapportcijfer, al benoemen ze veel overlast en criminaliteit, met name in en vanaf de avonduren. 55 procent van de respondenten rapporteert (zeer) vaak overlast. Drugsoverlast word het meest genoemd. Respondenten storen zich aan een optelsom van verschillende vormen van overlast, zoals rommel op straat, hanggroepen, graffiti, intimidatie (met name in de avonduren op en rondom hotspots) en (bedelende zwervers). Er wordt frequent gewezen op verkeeroverlast. Het gaat niet alleen om 'reguliere' verkeersproblemen (zoals parkeeroverlast en risico's), maar ook over

paraderende auto's en motoren die rondjes rijden in gepimpte auto's en die geluidsoverlast veroorzaken. 44 procent van de respondenten ziet (zeer) vaak illegale drugshandel en 29 procent rapporteert (zeer) vaak andere vormen van illegale handel of criminaliteit in het Spijkerkwartier. Het valt op dat de deals eenvoudig kunnen worden geobserveerd. Respondenten zien of vermoeden criminaliteit in telefoonwinkels, kappers, massagesalons en andere (vage) winkels.

Op basis van open bronnen hebben we een analyse uitgevoerd van winkels in de Steenstraat en van winkels in een risicobranches elders in het Spijkerkwartier. We zochten naar afwijkingen van het normale patroon, als indicatie voor *mogelijke malafide* activiteiten. Slechts een kleine categorie scoort ongunstig. Toch zijn goed geïnformeerde respondenten bezorgd over afgeschermde verdachte of criminele praktijken. Ze merken onder meer dat bedrijven zich vooral op bepaalde locaties willen vestigen, zonder dat er een realistisch bedrijfsplan is of een klantenstroom. Ze vrezen criminele motieven. Er bestaan incongruenties tussen aan de ene kant de bezorgdheid van respondenten over malafide winkels en criminele praktijken, en aan de andere kant de niet ongunstige uitkomsten van onze bedrijvenanalyse (waarbij geen justitiële informatie is geraadpleegd). Dit roept de vraag op of de criminaliteit of verdenkingen worden overdreven door een categorie respondenten of dat criminele praktijken worden afgeschermd, net (zo goed) als in 1996, toen de enquêtecommissie opsporingsmethoden het Spijkerkwartier typeerde als een " (…)enclave die criminele activiteiten zoals drugshandel aan de openbaarheid onttrekt."[93] Het is de vraag of en hoe invloedrijke en vermogende criminele netwerken met vastgoed zouden kunnen verdwijnen, zonder dat de overheid hier met wezenlijke inspanningen tegen heeft opgetreden. Het alarmsignaal uit 1996 heeft niet geleid tot een bestuurlijke aanpak van georganiseerde criminaliteit.

5.2 Beleidstheorie en -praktijk

Wat is in de periode vanaf 2014 de beleidstheorie én uitvoeringspraktijk (o.a. instrumenten, acties en resultaten) bij de integrale en gemeentelijke aanpak van ondermijning in het Spijkerkwartier en in Arnhem als geheel?

Tussen 2014 en 2017 raakt de Arnhemse veiligheidsorganisatie achterop bij door het land gangbare ontwikkelingen in (middel)grote gemeenten. Investeringen in personele capaciteit blijven achterwege en veiligheid wordt geen pijler van het gemeentelijk beleid. Visievorming over de bestuurlijke aanpak van georganiseerde criminaliteit blijft tot 2018 uit, omdat college en gemeenteraad dit vooral zien als een taak voor politie en justitie. Terwijl criminele netwerken sociale ellende veroorzaken in Arnhem en misbruik maken van het beperkte Bibob-beleid en van het gemak waarmee zorgaanbieders contracten en budgetten kunnen krijgen. Er wordt vanaf 2018 een inhaalslag in gang gezet.

De aanpak van ondermijning: achterop geraakt

De bestuurlijke veiligheidsorganisatie is in Arnhem tussen 2000 en 2018 achterop geraakt, toen veiligheid in veel (middel)grote gemeenten een drager werd van het gemeentelijk beleid. Tegelijkertijd vermeldt de Kadernota Veiligheid (2018-2022) dat de (georganiseerde) criminaliteit op een hoog niveau ligt voor een middelgrote stad. Veiligheid was lang een zaak van enkele kabinetsambtenaren en de burgemeester. Het betrof ongeveer zes jaar geleden vijf veiligheidsambtenaren (waaronder een ambtenaar voor crisisbeheersing, radicalisering en beleidskwesties) en dit werd circa vier jaar geleden uitgebreid naar zeven, plus twee medewerkers van het veiligheidshuis. Ook de Arnhemse handhavings- en toezichtorganisatie is in 2017, met

[93] Tweede Kamer, vergaderjaar 1995-1996, 24 072, nr. 16. *Enquêtecommissie Opsporingsmethoden*. Eindrapport Georganiseerde criminaliteit in Nederland, p. 73.

ongeveer vijftien BOA's, in relatieve en absolute zin klein. De bestuurlijke aanpak van ondermijning rust in 2017 ambtelijk vrijwel op de schouders van één ambtenaar. Het Coalitieakkoord 2018-2022 onderstreept dat in Arnhem andere prioriteiten gelden, want het reserveert - ondanks de forse beleidstekorten - voor het thema veiligheid slechts € 300.000,- op jaarbasis.

Ondanks het knellende Coalitieakkoord wordt door de burgemeester en het programma Veiligheid al doende een - deels ongeschreven - visie ontwikkeld op (de aanpak van) ondermijning. Het uitgangspunt is dat ondermijnende praktijken een structureel karakter hebben en aanjager zijn van overlast, criminaliteit én sociale problemen. Criminele rolmodellen ("wijkkoningen") krijgen navolging. Criminele praktijken veroorzaken sociale problemen vanwege uitbuiting, slechte woonomstandigheden of vanwege verslaving. Voorts wordt onderkend dat met beleidsprocedures te weinig barrières werden opgeworpen, bijvoorbeeld bij Bibob-toetsing. Georganiseerde criminaliteit vergt handhaving, maar ook preventieve inspanningen, onder meer via onderwijs in een veilige omgeving. Deze ontluikende visie krijgt weinig steun in het Coalitieakkoord en in de gemeenteraad. Met pijn en moeite is de veiligheidscapaciteit enigszins uitgebreid. Veiligheid is een programma geworden met tien medewerkers in loondienst, aangevuld met vijf tijdelijke externe krachten, waaronder professionals met een sleutelfunctie.[94] Een omvangrijk project in Arnhem-Oost, dat sociaalpreventieve maatregelen koppelt aan handhaving, wordt (tijdelijk) extern gefinancierd, met een externe expert als projectleider.

Instrumentarium: de inhaalslag is ingezet

Het Arnhemse veiligheidsbeleid staat in 2018 in de kinderschoenen. De aanpak van ondermijning wordt vrijwel afgebakend tot losse inspanningen of instrumenten, plus regionale trajecten waarbij wordt aangesloten, zoals het veiligheidshuis en de integrale RIEC-aanpak van casus. Vanaf 2018 worden deze instrumenten vaker of meer strategisch benut. Daarnaast worden nieuwe instrumenten ingezet of in de steigers gezet, met de burgemeester in een trekkersrol. De beperkte ambtelijke capaciteit voor de aanpak van ondermijning noopt daarbij tot pragmatiek.

Er zijn vijf instrumenten die in de gehele onderzoeksperiode (dus van 2014 tot heden) worden ingezet: Bibob-toetsing (op 1 december 2020 wordt dit geïntroduceerd bij evenementenvergunningen; vastgoedtransacties; omgevingsvergunningen; subsidies en overheidsopdrachten); sluitingen van panden (26 keer van 2015 tot en met 2020); het integrale pandenoverleg dat wordt gericht op de operationele aanpak van woonoverlast; toezicht en handhaving ten aanzien van niet-vergunde of illegale prostitutie[95]; en in RIEC-verband worden integraal ondermijningscasus aangepakt.

In 2019 hoort de burgemeester, tijdens een ronde door de stad, van bewoners en ondernemers dat ondermijning voor hen dichtbij komt. Het is een stimulans voor de aanpak van ondermijning die – als één van de tien thema's – wordt genoemd in de Kadernota Veiligheid. Naast enige capaciteitsuitbreiding, wat meer bestuurlijke sluitingen sinds 2018 (negentien tot en met 2020, tegenover zeven in de periode van 2014 tot en met 2017) en uitbreiding van de Bibob-toetsing, worden langs vijf lijnen verbeteringen gerealiseerd:

- Sinds 2019 geeft het Interventieteam Ondermijning gestalte aan projectmatige integrale interventies op ondermijningsgevoelige locaties. In korte tijd wordt de stap gezet van driehoeksopdracht, via analyse en voorbereiding, naar gemeenschappelijke actie.
- De burgemeestersronde door de stad resulteert in wijkveiligheidsagenda's die de basis zijn voor zogenoemd wijkveiligheidsoverleg, met programma Veiligheid als trekker.

[94] Er zijn bij Vergunning & Handhaving (cluster Openbare Ruimte) vier extra BOA's aangesteld. Inclusief externe inhuur zijn er thans vijfentwintig BOA's.

[95] Toezicht en Handhaving verricht met AVIM (politie) de controles bij vergunde seksinrichtingen. AVIM doet dit alleen bij onvergunde seksinrichtingen.

- Een Arnhemse voorstel om de criminele drugswereld op wijkniveau (namelijk Arnhem-Oost, in het bijzonder Malburgen en Presikhaaf) terug te dringen, is gehonoreerd door het ministerie van Justitie en Veiligheid. Er zijn intensieve trajecten opgestart, met steeds zestig jongeren en jongvolwassenen tot 24 jaar.
- Er zijn in 2020 in twee bewustwordingsbijeenkomsten over ondermijning georganiseerd voor gemeenteambtenaren. Op twaalf ambtelijke afdelingen hebben negentien ambtenaren zich beschikbaar gesteld als aandachts-functionaris ondermijning. Zo wordt een impuls gegeven aan ambtelijke signalering van ondermijning, waartoe een meldpunt is ingericht.
- Er is een projectleider aangesteld om de veiligheid in het Spijkerkwartier te verbeteren.

5.3 Knelpunten en kansen

Welke problemen, knelpunten en kansen zien bewoners, ondernemers en professionals (in het Spijkerkwartier)?

De onveiligheid in Arnhem is – zo constateert de Kadernota Veiligheid (2018-2022) - disproportioneel omvangrijk voor een middelgrote stad. Tegelijkertijd is de gemeentelijke veiligheidsorganisatie qua capaciteit, informatiepositie en intern-organisatorische invloed in de afgelopen twintig jaar juist achter gebleven op ontwikkelingen in grote en middelgrote gemeenten in Nederland. Dit resulteert in knelpunten. De belangrijkste kans schuilt in een ontluikende visie op (de aanpak van) ondermijning.

Knelpunten
Ondermijning is een schadelijk fenomeen in Arnhem. Het is een maatschappelijk vraagstuk dat doortastendheid vergt bij preventie, sociale interventies en handhaving. Dit komt tot uitdrukking in een ontluikende visie op ondermijning, al stagneert de stap van visie naar beleid vanwege de volgende knelpunten (die ook gelden voor het Spijkerkwartier):

- De geringe beschikbare capaciteit voor veiligheidstaken in Arnhem binnen Programma Veiligheid, bij gemeentelijk toezicht en voor rechtmatigheidsonderzoek op het sociaal domein – afgezet tegen de omvang en schadelijke impact van ondermijnende praktijken.
- De organisatorische versnippering van de veiligheidstaak. Deze taak is namelijk verdeeld over functionele clusters (cluster SBR en cluster OR) en over gebiedsgerichte activiteiten van de TLO's en sociaal wijkteams. De brede gebiedsgerichte taak binnen de TLO's - voor een schakelfunctie tussen burgerparticipatie, agendavorming en uitvoering door andere ambtelijke afdelingen - geniet politieke prioriteit en vergt veel capaciteit.
- De sociale wijkteams zoeken doorgaans geen toenadering tot mensen met sociale problemen (mogelijk door toedoen van criminele praktijken), omdat het idee is dat de klant met een vraag naar het team dient te komen. Dit is niet *outreachend*, terwijl criminelen dat juist wel zijn.
- De kloof tussen aan de ene kant frontlijnambtenaren die de sociale schade vanwege ondermijning zien, en aan de andere kant topambtenaren, bestuurders en gemeenteraadsleden die dit niet onderkennen of hier weinig organisatorische consequenties aan verbinden.
- De gemeentelijke poortwachtersfunctie is matig ontwikkeld, getuige: een tot voor kort minimale benutting van mogelijkheden tot Bibob-toetsing; het gemak waarmee burgers zich kunnen inschrijven in de BRP; en beperkte *screening* van zorgaanbieders. De consequentie is dat de stad criminaliteit en criminelen aantrok en aantrekt.
- De informatie en kennis over ondermijning liggen op een laag niveau. Dit wordt inmiddels verbeterd door analyses ten behoeve van het interventieteam en enkele recent gestarte

onderzoeken, onder meer naar criminele netwerkvorming en ter ondersteuning van het wijkveiligheidsoverleg.

Kansen

Anno 2021 kent de ambtelijke organisatie een smaldeel van gespecialiseerde veiligheidsambtenaren. Het betreft ongeveer zestien professionals (waaronder vijf externe krachten) bij programma Veiligheid, met daarbinnen een ondermijningsspecialist en ervaren professionals die trajecten trekken die daarop betrekking hebben (o.a. de projectleider en het BOTOC-programma) of raakvlakken mee hebben, zoals de wijkveiligheidsagenda's en het daarop gebaseerde overleg. Voorts kan worden geprofiteerd van de toegenomen beschikbaarheid, zakelijkheid en kwaliteit van BOA's die meewerken aan acties en die informatie verstrekken over ondermijnende praktijken. Ook wordt sinds kort werk gemaakt van kennis- en informatieverzameling, als basis voor keuzen en acties. Dit gebeurt bij het interventieteam, maar ook bij de ondersteuning en aansturing van het wijkveiligheidsoverleg, waarbij afstemming wordt gerealiseerd tussen veiligheidsambtenaren en wijkmanagers.

Nog belangrijker is de ontluikende (en nog ongeschreven) visie op ondermijning, met als uitgangspunt dat ondermijnende criminaliteit in de stad substantiële sociale schade veroorzaakt en dat Arnhem lang een te aantrekkelijke stad was voor (investerende) criminelen. De criminaliteit ligt volgens bronnen (respondenten en de Kadernota Veiligheid) op een hoger niveau dan past bij de schaal van Arnhem. Er is een coalitie ontstaan tussen burgemeester en burgers die meer actie en daadkracht willen bij veiligheidsbeleid, inclusief de aanpak van (uitwassen van) ondermijning. Professionals die via hun werk intensief kennismaken met de stad, zien dat criminaliteit en sociale problemen met elkaar verweven zijn geraakt.

Spijkerkwartier

Er dient zich een kans aan in het Spijkerkwartier, want daar is inmiddels een projectleider gestart om de onveiligheid en ondermijning aan te pakken. Deze professional houdt kantoor middenin de wijk, geniet de steun van de burgemeester: om op de korte termijn vooruitgang te boeken en om op de lange termijn de orde en rechtsstatelijkheid te herstellen. De problemen bij kamerverhuur en de hoogfrequente drugsoverlast en drugshandel staan met stip op de prioriteitenlijst. Net als een strategische vraag die in feite sinds 1996 op de agenda staat, al is deze nooit beantwoord als opmaat tot integrale actie: in hoeverre zijn er anno 2021 criminele machtsposities door middel van investeringen in vastgoed en bedrijven en wat kan hiertegen worden gedaan?

5.4 De gemeenteraad

Hoe is de gemeenteraad betrokken bij het beleid en in welke mate is zij op de hoogte (gebracht) van criminele ontwikkelingen?

De betrokkenheid van de gemeenteraad bij het bepalen van beleid en aanpak van ondermijning concentreert zich op de behandeling en vaststelling van de Kadernota Veiligheid 2018-2022. Het debat over een visievorming op ondermijning, ambities, aanpak en benodigde middelen is niet gevoerd.

Kaderstelling

Voor de politieke betrokkenheid bij het veiligheidsbeleid, en meer in het bijzonder de aanpak van ondermijning, is 2018 een belangrijk jaar vanwege de verkiezingen en de collegevorming, kort na de benoeming van Marcouch als burgemeester in 2017. Die benoeming wordt geïnterpreteerd als een politieke wens om werk te maken van de veiligheidstaak. Daarnaast stelt de gemeenteraad begin 2019 de Kadernota Veiligheid 2018-2022 vast. De raad stelt prioriteiten vast, waarvan ondermijning

er één is. De gemeenteraad behandelt de kadernota uitvoerig. De raad heeft daarna echter geen specifieke kaders en/of een integraal plan van aanpak ter vaststelling aangeboden gekregen noch hierom gevraagd bij het college. Dit is opvallend gezien de omvang van de Arnhemse problematiek en de achterstand in de aanpak van ondermijning.

Ambities versus middelen

De Kadernota Veiligheid is ambitieus en benoemt acht prioriteiten, waaronder ondermijning en - op basis van een amendement van D66, PvdA en Groenlinks - online criminaliteit. Er wordt daarnaast inzet gevraagd en geleverd bij de aanpak van radicaliseringen, op het terrein van fysieke veiligheid en wat betreft de veiligheid bij wedstrijden van Vitesse. Als de nota wordt vastgesteld door de gemeenteraad , zijn er bijna net zoveel veiligheidsprioriteiten als veiligheidsambtenaren. Er is weliswaar twee keer besloten tot een kleine financiele impuls van het budget voor veiligheid en ondermijning, maar een fundamenteel debat in de raad over ambities versus middelen is niet gevoerd.

Rekenkamer Arnhem

Aan de leden van de gemeenteraad van de gemeente Arnhem
i.a.a. Het college van B&W

Zaaknummer: 517758

Onderwerp: de Wet van de stimulerende achterstand - Rekenkameronderzoek ondermijning

15 juni 2021

Geachte leden van de gemeenteraad,

Hierbij bieden wij u ons rapport *de Wet van de stimulerende achterstand* aan. We hebben onderzocht wat er gezegd kan worden over de ondermijnende praktijken in Arnhem, de effectiviteit van de bestrijding in het Spijkerkwartier als illustratieve casus en welke rol de gemeenteraad hierin heeft gehad.

In de jaarlijke besprekingen die de rekenkamer heeft met de fracties werden de onderwerpen ondermijning en criminaliteit afgelopen jaren meerdere keren genoemd. Het Spijkerkwartier is een wijk die een enorme verandering heeft doorgemaakt afgelopen jaren. Naast de verbeteringen op het gebied van leefbaarheid en
bedrijvigheid waren er vermoedens dat er sprake is van ondermijning en een groeiende grijze economie. Dit laatste zorgt voor een afnemend gevoel van veiligheid en rechtvaardigheid bij bewoners en ondernemers in de wijk. De Rekenkamer stelde zichzelf de vraag hoe groot de problemen daadwerkelijk zijn, wat de gemeente Arnhem er aan zou kunnen doen, wat het veiligheidsbeleid is, hoe effectief dat is en wat de rol van de gemeenteraad daarbij is en zou kunnen.

Het onderzoek levert een eindrapport op met verschillende onderdelen:
Een bestuurlijke nota met daarin, naast de gebruikelijke conclusies en aanbevelingen van de rekenkamer, de integrale reactie van het college en het nawoord van de rekenkamer, ook een bestuurskundige duiding door professor Pieter Tops op dit thema.
Een nota van bevindingen met daarin de casus van het Spijkerkwartier.

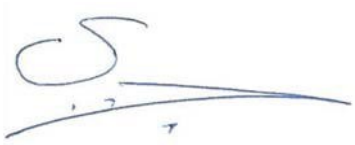
De conclusies en aanbevelingen van de rekenkamer zijn niet mals. Deze zijn niet mals voor het college en zijn niet mals voor de gemeenteraad. Er ligt een taak op u te wachten. Laat dit onderzoek de brandstof zijn om nu echt in te zetten op de bestrijding van ondermijning en het gesprek rondom veiligheid. 'Kijk het beest in de bek en maak Arnem veilig' is de boodschap van het rekenkameronderzoek.

Rekenkamer Arnhem

Tot slot bieden wij u aan om, zoals gebruikelijk, dit rapport in een informatieve raadsvergadering toe te lichten en uw vragen te beantwoorden. Ook kunt u uw technische vragen voorafgaand hieraan schriftelijk of mondeling stellen aan de onderzoekers van het stafbureau van de rekenkamer. Zij zijn bereikbaar via rekenkamer@arnhem.nl.

Namens de Rekenkamer Arnhem

Mr. A.H. Teeuw, voorzitter

Betreft: Persbericht onderzoek Ondermijning

Rekenkamer Arnhem

Arnhem, 15 juni 2021

Persbericht
de Wet van de stimulerende achterstand

De Rekenkamer Arnhem heeft onderzoek gedaan naar de aanpak door de gemeente van ondermijning en concludeert dat Arnhem flink aan de bak moet. De gemeente Arnhem heeft als het gaat om de bestrijding van ondermijning een gebrek aan ambities, een gebrek aan heldere doelen, een gebrek aan prioritering, een gebrek aan middelen en een gebrek aan formatie. Dit creëert samen met de Arnhemse historie op het vlak van criminaliteit een potentiële voedingsbodem voor ondermijning. De afwezigheid van bestuurlijke prioriteit en gebrek aan aandacht in de raad hebben Arnhem op een achterstand gebracht, maar er gloort hoop aan de horizon.

In het onderzoek staat de effectiviteit van de Arnhemse aanpak tegen ondermijning en in het bijzonder het Spijkerkwartier centraal. Hoe heeft het beleid zich de afgelopen jaren ontwikkeld en hoe staat het er anno 2021 voor? De Rekenkamer keek onder meer naar de criminele invloed op bedrijven en vastgoed in het Spijkerkwartier.

De Rekenkamer trekt een hoofdconclusie. De gemeente Arnhem toonde als het gaat om de bestrijding van ondermijning een gebrek aan ambities, een gebrek aan heldere doelen, een gebrek aan prioritering, een gebrek aan middelen en een gebrek aan formatie. Dit creëert samen met de Arnhemse historie op het vlak van criminaliteit een potentiële voedingsbodem voor ondermijning.

Wat betreft de omvang van ondermijning doet Arnhem niet onder voor de G4-steden. Voor een stad van iets meer dan 160.000 inwoners is dat een problematische constatering. De Rekenkamer heeft in het onderzoek de focus gelegd op het Spijkerkwartier. Dit hadden zeker ook andere wijken van Arnhem kunnen zijn. De Rekenkamer ziet een belangrijke verklaring voor de omvang van ondermijning in het gegeven dat de gemeente zowel bestuurlijk als organisatorisch weinig heeft geïnvesteerd in de aanpak van ondermijning in de stad. Exemplarisch hiervoor is de beëindiging van de raamprostitutie in 2006 in het Spijkerkwartier. Dit is een eenmalige belangrijke en kostbare ingreep geweest, maar heeft onvoldoende vervolg gekregen.

Om echt stappen te zetten is het nodig om "het beest recht in de bek te kijken" en ondermijning in de stad aan te pakken.

De Rekenkamer beveelt de gemeenteraad en het College van B&W aan om steviger verder te gaan op de voorzichtig ingeslagen weg. Met bijbehorende ambities en middelen.

Noot voor de redactie, niet voor publicatie:

Voor nadere informatie kunt u contact opnemen met de voorzitter van de Rekenkamer Arnhem, de heer A.H. Teeuw (0646141252) of per mail tot de Rekenkamer Arnhem rekenkamer@arnhem.nl

Gemeenteraad Arnhem

Bij elkaar op	30 juli 2021
Bij de bespreking van	Vaststellen: Perspectiefnota 2022-2025
Motie van	Klaartje van Dillen - CDA
Titel van de motie	**Plan van Aanpak Ondermijning**
Nummer Zaaknummer	**21M134** 564719

We weten dat,

- De Rekenkamer Arnhem de aanpak van de gemeente onderzocht ten aanzien van ondermijning en concludeert dat Arnhem flink aan de bak moet. De afwezigheid van bestuurlijke prioriteit in de kadernota Veiligheid en gebrek aan aandacht in de raad hebben Arnhem op een achterstand gebracht. Volgens het rapport is: "*De gemeentelijke veiligheidsorganisatie qua capaciteit, informatiepositie en intern-organisatorische invloed in de afgelopen twintig jaar achtergebleven op ontwikkelingen in grote en middelgrote gemeenten in Nederland."*
- Arnhem in Nederland op plaats vier staat voor wat betreft de door de politie geregistreerde mensenhandel, blijkt uit de Dadermonitor Mensenhandel 2015-2019
- In het lokale veiligheidsbeleid nieuwe onderwerpen naar voren komen. Huiselijk geweld, cybercrime en georganiseerde misdaad (mensenhandel, drugscriminaliteit) zijn daar voorbeelden van.
- Bij ondermijning is in essentie het openbaar bestuur aan zet is in tegenstelling tot georganiseerde misdaad. Hierin hebben gemeenten een cruciale taak.
- Visievorming over de bestuurlijke aanpak van georganiseerde criminaliteit beperkt is gebleven, zo blijkt uit het Rekenkamerrapport.
- Het rapport het volgende constateert: *"criminele netwerken sociale ellende [veroorzaken] in Arnhem en maken misbruik van het beperkte Bibob-beleid en van het gemak waarmee zorgaanbieders contracten en budgetten kunnen krijgen."*
- Vanaf 2018, met de komst van de nieuwe burgemeester, eerste stappen zijn gezet om integraler en harder in te zetten op veiligheid. Maar dat middelen ontbreken..
- Het rapport spreekt van een top-3 van ondermijningsgerelateerde verschijnselen in Arnhem: "*drugscriminaliteit, mensenhandel en misstanden met vastgoed."* Dat laatste verschijnsel is bijvoorbeeld terug te zien in de sociale ellende onder huurders van sobere woonruimte.
- Het rapport constateert dat de positie en de omvang van de afdeling Veiligheid in de gemeente onvoldoende is om ondermijning effectief te bestrijden.

We vinden dat:

- Het debat over ondermijning op korte termijn moet worden gevoerd. Dat betekent dat het college in samenwerking met de gemeenteraad moet komen met duidelijker ambities, benodigde middelen en een structurele aanpak.
- Dat hierop niet moet worden gewacht tot een volgend college en een breed gedragen visie moet worden opgesteld passend in de veiligheidsnota.
- De huidige perspectiefnota onvoldoende de bevindingen van de Rekenkamer integreert.

Hiermee verzoeken wij het college,

De perspectiefnota aan te passen in lijn met de bevindingen van de Algemene Rekenkamer.

- Een plan van aanpak te presenteren om tot een breed gedragen visie op ondermijning te komen, voor de gemeenteraadsverkiezingen van 2022. Passend binnen de Kadernota Veiligheid

- Dat te doen door een rondetafelgesprek voor te bereiden met onder andere politie, justitie en RIEC bi, maar ook het Arnhemse bedrijfsleven en maatschappelijk middenveld.

- Bij middelgrote gemeenten die verder zijn dan Arnhem op het thema ondermijning input op te halen en best practices uit te vragen.

En gaan over tot de orde van de dag.

- Klaartje van Dillen - CDA

Voor 38

Tegen 0

Motie "Plan van Aanpak Ondermijning" (21M134g)

GROENLINKS	7	0
Coenders		
Prinsen		
Navis		
Dayioğlu		
Gemici		
Simonis		
van der Loo		

VVD Arnhem	6	0
Combée		
Pape		
Kalthoff		
Maref		
Loos		
Eppich		

D66	5	0
Andeweg		
Loor		
Venhoek		
van Ommen		
van Iperen		

PvdA	4	0
Greving		
Bouma		
de Vries		
Visser		

Arnhemse Ouderen Partij	1	0
Wiggers		

CDA Arnhem	2	0
van Dillen		
Hutten		

Arnhem Centraal	3	0
van der Laak		
Manders		
Kraaijenbrink		

SP	3	0
Elfrink		
Çetintaş		
Dobbe		

ChristenUnie	2	0
Becker		
Nede		

DENK / Verenigd Arnhem	2	0
Aydemir		
Dilekçi		

Partij voor de Dieren Gemeenteraadsfractie Arnhem	2	0
de Groot		
Eliëns		

Partij voor de Vrijheid	1	0
Verheij		
Henzen		

Totaal 38

BEHANDELRESULTAAT

Informatieve presentatie

GEMEENTE Arnhem

Rekenkameronderzoek naar ondermijning in Arnhem

Zaaknummer:	517758
Portefeuillehouder:	Marcouch

Resultaat van bespreking:

Aanwezig
Raadsleden en fractievolgers: Manders, Combée, Tujeehut, Van Ommen, Greving, Steenvoort, Groot, Dilekci, Nede.

Rekenkamer: Teeuw, Zwier-Kentie, De lange.

Presentatie
De voorzitter van de Rekenkamer presenteert het rapport en beantwoordt de vragen van de aanwezigen.

Conclusie
De raadskamer eeft behoefte aan voortzetting van de mogelijkheid om infomatieve vragen te stellen aan de leden van de Rekenkamer.

De griffier , De voorzitter,

J. Kersten J. van de Loo

BEHANDELRESULTAAT

Informatieve presentatie (vervolg)

GEMEENTE Arnhem

Rekenkameronderzoek naar ondermijning in Arnhem

Documentnummer:	
Zaaknummer:	
Portefeuillehouder:	Marcouch

Resultaat van bespreking:

Aanwezig: de raadsleden/fractievolgers Van der Laak (Arnhem Centraal), Maref (VVD), Venhoek (D66), Van Plateringen (AOP) Dayioglu (GroenLinks), Visser (PvdA), Nede (ChristenUnie), Koorn (CDA) De Groot (Partij voor de Dieren) en Usta (DENK/Verenigd Arnhem). De fracties van de PVV en de SP waren niet vertegenwoordigd.
Van de Rekenkamer waren aanwezig De heer Teeuw, voorzitter en Mevrouw de Lange, onderzoeker.

Verloop
Het betrof een vervolg van de presentatie van het rapport door de Rekenkamer op 7 juli. De vragen van de raadskamer zijn door de heer Teeuw, voorzitter van de Rekenkamer beantwoord. Omdat de onderzoeker de heer Van der Torre door omstandigheden verhinderd was, zullen de vragen die voor hem bestemd waren schriftelijk worden beantwoord.
Het ging hierbij onder meer om vragen over Underground Banking, Desinformatie, de effecten van politieke organisaties op ondermijning en de verdeling van ondermijning over de wijken.
De heer Teeuw heeft toegezegd de antwoorden binnen een week naar de raad te sturen.

Conclusie
De voorzitter concludeert namens de raadskamer dat het raadsvoorstel doorgeleid kan worden naar de Meningsvorming 1 (met de portefeuillehouder).

De raadsadviseur,

E.J.S. Dirksen

De voorzitter,

D. Becker

Reken kamer Arnhem

Vragen & antwoorden ondermijning door de onderzoekers

Datum: 29 september 2021

1- Is er voor dit onderzoek met de Turks Koerdische gemeenschap gesproken? En hoe zijn de bevindingen in 2021 t.o.v. 1996?

Er is in het Spijkerkwartier gesproken met 93 burgers (bewoners en ondernemers), waaronder personen van Turks-Koerdische komaf. We hebben bij de persoonskenmerken niet gevraagd naar nationaliteit of etniciteit, dus het precieze aantal is niet bekend.

Als verschil tussen 1996 en 2021 met de ernstige bevindingen in 1996 van de Enquêtecommissie Opsporingsmethoden omtrent internationale heroïnehandel en investeringen in vastgoed door Turks-Koerdische netwerken in Turkije en in het Spijkerkwartier, valt vooral op dat politiek en bestuur sinds 1996 niet of nauwelijks hebben geïnvesteerd in een aanpak. De consequentie is dat de informatiepositie nu pover is en deze achterstand is tijdens het onderzoek geconstateerd. Die achterstand, mede als gevolg van de lage politieke prioriteit voor ondermijnende criminaliteit, is een rode draad in het rapport en gaat dus verder dan één verschijningsvorm of wijk.

2- Kan de onderzoeker toelichting geven waarom er geen aandacht is voor het fenomeen underground banking ondanks dat dit een belangrijke schakel is bij onder meer heroïnehandel?

Dat is een afgeschermd fenomeen waarover door respondenten weinig of niet is verteld; hooguit het vermoeden dat het wordt toegepast.

3- Kan de onderzoeker toelichting geven waarom er geen aandacht is voor het fenomeen desinformatie in het onderzoek?

Het rapport beschrijft dat criminelen kwalijke informatie afschermen en zich bonafide presenteren. Dat komt in het rapport aan de orde in het kader van Bibob en via de inzet van stromannen (zie b.v. 2.3), katvangers bij drugscriminaliteit en dekmantelbedrijven (zie o.a. de casus Spijkerkwartier).

4- Kan de onderzoeker uitleg geven waarom politieke criminele activiteiten niet zijn meegenomen?

Dat valt buiten de (gebruikte) definitie van ondermijning. In de onderzoeksopzet gevolgd zoals gedeeld is op.

5- Zijn er volgens de onderzoeker al effecten te zijn van het opknappen van het gebied rondom het Velperpoortstation?

De resultaten van de enquête in het Spijkerkwartier worden door veel factoren beïnvloed; we kunnen niet inschatten wat het effect is van één fysieke ingreep.

6- Kan de onderzoeker toelichting geven of de problemen die in het Spijkerkkwartier spelen (maar ook op andere plekken had kunnen worden geconstateerd) of dit betekent dat er andere wijken zijn met specifieke kenmerken (zonder deze wijken te noemen) waar dit speelt of dat hiermee bedoeld wordt dat het dwars door de stad verspreid is?

We rapporteren alleen controleerbare bevindingen. In het rapport worden drugscriminaliteit en ondermijning in het centrum besproken, net als (drugs-)criminaliteit sinds de jaren negentig in volkswijken (Geitenkamp, Klarendal en Het Broek), net als (in de tijd gezien wat later in beeld gekomen) Presikhaaf en Malburgen. Problemen met kamerverhuur en woonoverlast worden geconcentreerd geconstateerd in het Spijkerkwartier, Centrum, burgemeesterswijk, Hoogkamp en Klarendal. Er zijn al met al heel wat wijken met een substantieel criminaliteitsvraagstuk. Zie b.v. daarover de brief aan de gemeenteraad d.d. 3 maart 2020 over wijkveiligheid in Arnhem. Naast economische achterstanden kan dit – in algemene zin - onder meer worden verklaard uit de geringe politieke prioriteit voor de preventieve en repressieve aanpak van ondermijning. Het rapport beschrijft vele criminele kansen, onder meer op de vastgoedmarkt, bij het inschrijven van personen in de BRP, en bij het opstarten van een zorgaanbieder. Als dergelijke kansen bekend raken in een stad, worden deze vroeg of laat in heel wat (kwetsbare) wijken benut, zo blijkt uit ander bestuurskundige criminologische onderzoek. Daaruit blijkt ook als met prioriteit wordt gehandhaafd of preventief wordt ingezet (zoals via BOTOC in Arnhem Oost), dan dat gunstige effecten heeft. Dat zal echter wel lang moeten worden volgehouden, en dat geldt zeker in Arnhem vanwege het achterstallige onderhoud. Daarom spreekt de rekenkamer van een stimulerende achterstand.

BEHANDELRESULTAAT

Meningsvorming (1) 6 oktober 2021

GEMEENTE Arnhem

Rekenkameronderzoek naar ondermijning in Arnhem

Zaaknummer:	517758
Portefeuillehouder:	A. Marcouch

Resultaat van bespreking:

Aanwezige raadsleden/fractievolgers: de heer Henzen (PVV), de heer Van der Laak (Arnhem Centraal), de heer Maref (VVD), mevrouw Koorn (CDA), mevrouw Van Ommen (D66), mevrouw Nede (ChristenUnie), de heer Dayioğlu (GroenLinks), de heer Greving (PvdA), de heer Usta (DENK Verenigd Arnhem), de heer Van Plateringen (Arnhemse Ouderenpartij).
De fracties van de SP en de Partij voor de Dieren waren niet vertegenwoordigd.

Overige aanwezigen: de heer Marcouch (burgemeester), mevrouw Roosenboom (adviseur)

Verloop
Fractievertegenwoordigers hebben hun voorlopige mening geuit en vragen gesteld aan de portefeuillehouder. De portefeuillehouder heeft alle vragen beantwoord.

Toezeggingen
1. De burgemeester zegt toe dat de raad voor het eind van dit kalenderjaar een actieplan/plan van aanpak ontvangt.
2. De burgemeester zegt toe om vóór de begrotingsbehandeling de benchmark inzake handhavingscapaciteit naar de raad te sturen.

Aangekondigde moties of amendementen
De fracties van D66, Arnhem Centraal en VVD hebben moties of amendementen aangekondigd.

Conclusie
De voorzitter concludeert dat de meningsvormende I behandeling is afgerond. In verband met de aangekondigde moties en/of amendementen zal het voorstel meningsvormende II geagendeerd worden. De raadskamer verzoekt het dagelijks bestuur van de Agendacommissie om het voorstel snel opnieuw te agenderen (voorkeur 20 oktober) zodat er nog inbreng voor het toegezegde plan van aanpak meegegeven kan worden.

De raadsadviseur

P. Wielaard

De voorzitter,

K. Kalthoff

Motie vreemd aan de agenda

AANGENOMEN

Start proef kostendelersnorm in Arnhem (21M207)

De raad, bijeen op 8 december 2021,
gehoord de beraadslagingen,

constaterende dat,

- Sinds 2015 de kostendelersnorm geldt, wat betekent dat bijstandsgerechtigden worden gekort op hun uitkering als ze in een huis wonen met iemand van 21 jaar of ouder,
- "Veel inwoners in de bijstand durven daarom niet te gaan samenwonen, uit angst voor wat dat doet met hun financiële situatie", zegt de Tilburgse wethouder arbeidsparticipatie en bestaanszekerheid Esmah Lahlah, in Trouw,
- Uit het voorlopig rapport van een meldpunt van de SP over de bijstand 38% van de melders aangeeft dat er sprake is van een schrijnende situatie die verband houdt met de kostendelersnorm. Ouders voelen zich genoodzaakt om hun kind de deur uit te zetten of kinderen vertrekken om hun ouders niet in armoede te brengen. Een gehandicapte dochter die liever thuis zou blijven, maar moet vertrekken op haar 21e verjaardag. Of een zieke ouder waarbij het mantelzorgende kind noodgedwongen moet vertrekken,[1]

overwegende dat,

- De gemeente Tilburg een proef start om samenwonen voor mensen in de bijstand mogelijk te maken. Daardoor kunnen bijstandsgerechtigden het samenwonen een half jaar proberen, zonder dat het invloed heeft op hun uitkering,[2]
- De Landelijke Cliëntenraad het initiatief toejuicht en hoopt dat er snel iets soortgelijks wordt ingevoerd voor bijstandsgerechtigden met een volwassen zoon of dochter die nog thuis woont,

Roept het college op om:

- Een voorstel te doen aan de gemeenteraad van Arnhem om eenzelfde proef te starten mbt de kostendelersnorm zoals in Tilburg, om samenwonen voor bijstandsgerechtigden mogelijk te maken, en deze proef uit te breiden voor bijstandgerechtigden met een volwassen kinderen die nog thuis wonen,

[1] https://www.sp.nl/sites/default/files/rapport_meldpunt_bijstand.pdf
[2] https://www.trouw.nl/economie/tilburg-maakt-samenwonen-op-proef-mogelijk-voor-inwoners-in-de-bijstand~b6aaa5ec/

- De resultaten van deze proef terug te rapporteren aan de raad

en gaat over tot de orde van de dag.

Dobbe, Elfrink, Cetintas (SP)
Nede (ChristenUnie)
De Groot (Partij voor de Dieren)

21M207/p.2

AANGENOMEN

Zaaknummer:

Voor	**30**	*Motie vreemd aan de agenda "Start proef kostendelersnorm in Arnhem" (21M207)*
Tegen	**8**	

GROENLINKS	7	0
Coenders		
Prinsen		
Navis		
Gemici		
Simonis		
van der Loo		
Dayioğlu		

Fractie Arnhemse Ouderen Partij	1	0
Wiggers		

ChristenUnie	2	0
Becker		
Nede		

VVD Arnhem	0	6
Combée		
Pape		
Kalthoff		
Maref		
Loos		
Eppich		

CDA Arnhem	2	0
Koorn		
Hutten		

DENK / Verenigd Arnhem	1	0
Usta		
Aydemir		

D66	5	0
Andeweg		
Loor		
Venhoek		
van Ommen		
van Iperen		

Arnhem Centraal	3	0
van der Laak		
Manders		
Kraaijenbrink		

Partij voor de Dieren Gemeentelijke Sociale Fractie Arnhem	2	0
de Groot		
Eliëns		

PvdA	4	0
Greving		
Bouma		
de Vries		
Visser		

SP	3	0
Elfrink		
Çetintaş		
Dobbe		

Partij voor de Vrijheid	0	2
Verheij		
Henzen		

Totaal	**38**

Gemeenteraad Arnhem

AANGENOMEN

Bij elkaar op	8 december 2021
Bij de bespreking van	Motie vreemd aan de agenda
Motie van	Nathalie Nede - ChristenUnie
Titel van de motie	"*NEE!*" tegen economisch geweld
Nummer Zaaknummer	**21M261**

Onderstaande raadsleden stellen de raad voor om in de vergadering van 8 december 2021een besluit te nemen over economisch geweld

We weten dat:

- 4 op de 10 vrouwen die slachtoffer zijn van huiselijk geweld ook te maken hebben met economisch geweld[1]
- Financiële afhankelijkheid kwetsbaar maakt

We vinden dat:

- Alle vormen van geweld bestreden moeten worden
- Er nog te weinig kennis van en aandacht voor economisch geweld is

Daarom roept de gemeenteraad het college op om:

- Bij de aanpak van huiselijk geweld, schulddienstverlening en in de sociale wijkteams de kennis van en aandacht voor economisch geweld te vergroten.
- De raad over jaarlijks over de voortgang te informeren.

Nathalie Nede - ChristenUnie

[1] Economisch geweld is nog te onderbelicht: 'Het kan heel subtiel in zijn werk gaan' | Trouw

Voor	**38**
Tegen	**0**

Motie vreemd aan de agenda “NEE!” tegen economisch geweld (21M261)

GROENLINKS	7	0
Coenders		
Prinsen		
Navis		
Gemici		
Simonis		
van der Loo		
Dayioğlu		

VVD Arnhem	6	0
Combée		
Pape		
Kalthoff		
Maref		
Loos		
Eppich		

D66	5	0
Andeweg		
Loor		
Venhoek		
van Ommen		
van Iperen		

PvdA	4	0
Greving		
Bouma		
de Vries		
Visser		

Fractie Arnhemse Ouderen Partij	1	0
Wiggers		

CDA Arnhem	2	0
Koorn		
Hutten		

Arnhem Centraal	3	0
van der Laak		
Manders		
Kraaijenbrink		

SP	3	0
Elfrink		
Çetintaş		
Dobbe		

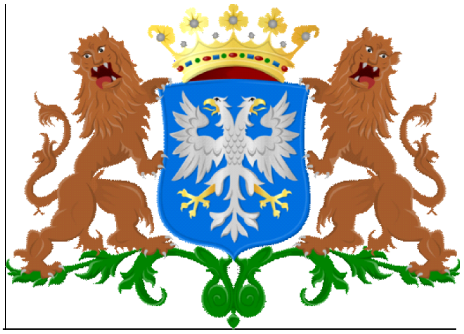
ChristenUnie	2	0
Becker		
Nede		

DENK / Verenigd Arnhem	1	0
Usta		
Aydemir		

Partij voor de Dieren Gemeentelijke sociale fractie Arnhem	2	0
de Groot		
Eliëns		

Partij voor de Vrijheid	2	0
Verheij		
Henzen		

Totaal	**38**

Motie vreemd aan de agenda

VERWORPEN

Geen coronacheck voor werknemers en bezoekers bij gemeente Arnhem **(21M275)**

De raad, bijeen op 8 december 2021,
gehoord de beraadslagingen,

We weten dat:
- het demissionair Kabinet een wetswijziging voorbereidt waarbij het voor werkgevers mogelijk wordt om van hun werknemers een coronatoegangsbewijs (CTB) te vragen, en waarbij werknemers ook verplicht zijn dat te tonen;
- het demissionair Kabinet het invoeren van een 2G-systeem (gevaccineerd of genezen), waarbij het testen (voor toegang) geen optie meer zou zijn, in overweging neemt;

Wij vinden dat:
- Invoering van het 2G-systeem de rechten van werknemers onevenredig aantast en er uitsluiting op basis van persoonlijke overtuiging kan plaatsvinden.
- Het onwenselijk is dat werknemers door hun persoonlijke keuze met behoud van persoonlijke integriteit, hun werkzaamheden voor de gemeente niet langer kunnen voortzetten.
- Het gemeentehuis een plaats is waar een ieder welkom moet zijn, ongeacht persoonlijke overtuiging, gezondheidskeuze, bezit van corona-app of apparatuur om een QR-code uit te printen:

Roept het college op:

Als gemeente Arnhem niet over te gaan tot invoering van CTB en/of 2G-systeem voor werknemers van gemeente Arnhem en bezoekers van haar gebouwen.

en gaat over tot de orde van de dag.

Leo de Groot (Partij voor de Dieren)
Nathalie Nede (ChristenUnie)

Zaaknummer:

Voor	**10**
Tegen	**28**

Motie vreemd aan de agenda "Geen coronacheck voor werknemers en bezoekers bij gemeente Arnhem" (21M275)

GROENLINKS	0	7
Coenders		
Prinsen		
Navis		
Gemici		
Simonis		
van der Loo		
Dayioğlu		

VVD Arnhem	0	6
Combée		
Pape		
Kalthoff		
Maref		
Loos		
Eppich		

D66	0	5
Andeweg		
Loor		
Venhoek		
van Ommen		
van Iperen		

PvdA	0	4
Greving		
Bouma		
de Vries		
Visser		

Fractie Arnhemse Ouderen Partij	0	1
Wiggers		

CDA Arnhem	0	2
Koorn		
Hutten		

Arnhem Centraal	0	3
van der Laak		
Manders		
Kraaijenbrink		

SP	3	0
Elfrink		
Çetintaş		
Dobbe		

ChristenUnie	2	0
Becker		
Nede		

DENK / Verenigd Arnhem	1	0
Usta		
Aydemir		

Partij voor de Dieren Gemeentelijke Sociale Fractie Arnhem	2	0
de Groot		
Eliëns		

Partij voor de Vrijheid	2	0
Verheij		
Henzen		

Totaal	**38**

Gemeenteraad Arnhem

AANGENOMEN

Bij elkaar op	8 december 2021
Bij de bespreking van	Motie vreemd aan de agenda
Motie van	Sarah Dobbe – SP Susan van Ommen - D66 Marie José Navis - GroenLinks Leo de Groot - Partij voor de Dieren
Titel van de motie	Voorkom illegaal sekswerk en verruim tijdelijk de openingstijden van de tippelzone
Nummer Zaaknummer	**21M287**

Onderstaande raadsleden stellen de raad voor om in de vergadering van 8 december 2021 een besluit te nemen over sekswerk.
De aanleiding is de oproep van sekswerkers en belangenorganisatie SAVE[1].
Door dit voorstel aan te nemen, gaat de tippelzone in Arnhem tijdelijk op alternatieve tijden open.

We weten dat

- Als gevolg van de coronamaatregelen momenteel alles om 18.00 uur moet sluiten, maar dat de tippelzone pas om 20.00 uur opent;
- De sekswerkers van de tippelzone[2] en belangenorganisatie SAVE[3] een dringende oproep aan de gemeente Arnhem doen om de tippelzone tijdelijk eerder te openen zodat straatsekswerkers overdag kunnen werken;
- Sekswerk net als andere contactberoepen ook binnen de coronamaatregelen gewoon mag, en op andere plekken ook plaatsvindt, maar er alleen op de tippelzone een totaalstop is vanwege de openingstijden;
- Er geen cijfers zijn van extra veel besmettingen onder sekswerkers;
- Er geen juridische of andere formele reden is waarom de tippelzone niet eerder zou kunnen openen;
- Alternatieve openingstijden op andere plekken, zoals bij kappers[4] momenteel ook wordt toegestaan;
- Het college tijdens het mondelinge vragenuur van 24 november 2021 heeft geantwoord dat zij met de sekswerkers van de tippelzone in gesprek zou gaan om te bespreken wat zij in deze situatie willen (in lijn met motie 21m187 ‘Een betere positie voor sekswerkers’), en dat alternatieve openstelling van de tippelzone hierbij een optie is.

[1] SAVEsexworkersrights.nl – Rights Not Rescue
[2] Straatprostituees keihard geraakt door coronamaatregel: ‘Laat ons tijdelijk overdag werken, zo verdienen wij niets’ | Arnhem e.o. | gelderlander.nl
[3] Raadsmail SAVE 3 december 2021
[4] Kapper eerder open uit vrees voor nieuwe lockdown: ‘Het is ongelooflijk druk’ | Coronavirus | gelderlander.nl

- Dit gesprek tot op heden helaas nog niet heeft plaatsgevonden en de tippelzone nu nog steeds gesloten is;

Deze sluiting het moeilijker maakt voor politie en hulpverleners om misstanden en uitbuiting op te sporen[5].

-

We vinden dat

- Het onacceptabel is dat door het sluiten van de tippelzone sekswerkers nu opnieuw onnodig gedwongen in de illegaliteit verdwijnen, wat deze sekswerkers uiterst kwetsbaar maakt voor onder meer geweld en uitbuiting[6];
- We dit kunnen en dus ook moeten willen voorkomen;
- Het college met betrokkenen in gesprek moet om te komen tot een mogelijkheid voor het openstellen van de tippelzone op alternatieve tijdstippen.

Daarom roept de gemeenteraad het college op om

- Zo snel mogelijk tijdelijk de openingstijden van de tippelzone aan te passen, zodat de sekswerkers daar ook tijdens maatregelen toch legaal en veilig kunnen werken;
- In lijn met Motie 21m187 ‘Een betere positie voor sekswerkers’ in gesprek te gaan met de sekswerkers van de tippelzone en/of hun vertegenwoordigers en eventueel aangesloten hulpverlening om te kijken wat zij nodig hebben;
- In lijn met Motie 21m38 ‘Ondersteun Arnhemse sekswerkers’ pro-actief contact op te nemen met Arnhemse sekswerkers en ze te helpen bij hun aanvraag voor financiële coronasteun en sekswerkers die in Arnhem werken maar niet wonen door te verwijzen;
- Op korte termijn (binnen een week) de raad te informeren over de voortgang.

Sarah Dobbe – SP
Susan van Ommen - D66
Marie José Navis - GroenLinks
Leo de Groot - Partij voor de Dieren

AANGENOMEN

[5] Minder zicht op misstanden in prostitutie door sluiting seksclubs in coronatijd | Binnenland | AD.nl
[6] Arnhemse tippelzone door corona dicht, Wendy wanhoopt: ‘Ik heb al weken nauwelijks gegeten’ | Arnhem | gelderlander.nl

Voor	**30**
Tegen	**8**

Motie vreemd aan de agenda "Voorkom illegaal sekswerk en verruim tijdelijk de openingstijden van de tippelzone" (21M287)

GROENLINKS	7	0
Coenders		
Prinsen		
Navis		
Gemici		
Simonis		
van der Loo		
Dayioğlu		

VVD Arnhem	6	0
Combée		
Pape		
Kalthoff		
Maref		
Loos		
Eppich		

D66	5	0
Andeweg		
Loor		
Venhoek		
van Ommen		
van Iperen		

PvdA	4	0
Greving		
Bouma		
de Vries		
Visser		

Fractie Arnhemse Ouderen Partij	0	1
Wiggers		

CDA Arnhem	2	0
Koorn		
Hutten		

Arnhem Centraal	0	3
van der Laak		
Manders		
Kraaijenbrink		

SP	3	0
Elfrink		
Çetintaş		
Dobbe		

ChristenUnie	0	2
Becker		
Nede		

DENK / Verenigd Arnhem	1	0
Usta		
Aydemir		

Partij voor de Dieren Gemeentelijke sociale fractie Arnhem	2	0
de Groot		
Eliëns		

Partij voor de Vrijheid	0	2
Verheij		
Henzen		

Totaal	**38**

Van: SAVE
Verzonden: vrijdag 3 december 2021 18:24
Aan: Raadsleden Arnhem <raadsleden@arnhem.nl>; Burgemeester <Burgemeester@arnhem.nl>; Martien Louwers <martien.louwers@arnhem.nl>; Ahmed Marcouch <a.marcouch@arnhem.nl>
Onderwerp: sekswerkers van de tippelbaan vragen uw aandacht

Geacht College en gemeenteraad van Arnhem,

SAVE is een collectief bestaande uit sekswerkers en ex-sekswerkers. Wij strijden voor de veiligheid van alle sekswerkers ongeacht werkvorm, levensstijl, verblijfsstatus, seksuele oriëntatie, gender of leeftijd.

Namens SAVE willen wij een dringend beroep op u doen om de tijden voor de sekswerkers op de tippelzone in Arnhem aan te passen naar aanleiding van de nieuwste coronamaatregelen.

Op 13 november zijn de nieuwe maatregelen bekendgemaakt tijdens de persconferentie. Een van de maatregelen is dat alle contactberoepen, dus ook sekswerkers, alleen mogen werken tussen 6u en 18u. Deze nieuwe regels zorgen ervoor dat de straatsekswerkers in Arnhem op geen enkele manier legaal kunnen werken op dit moment. Daarom willen wij de gemeente vragen om de tippelzone eerder te openen en de sekswerkers de mogelijkheid te geven overdag te werken.

Van de vorige lockdowns weten we dat sekswerk niet stopte. Veel sekswerkers hadden geen recht op financiële hulp. Zij hadden niet de luxe om te stoppen en moesten doorwerken om te overleven. Gelukkig is er in Arnhem de mogelijkheid voor sekswerkers om financiële steun aan te vragen.

Maar dit geldt alleen voor sekswerkers uit Arnhem en niet alle straatsekswerkers wonen in Arnhem. Ook vindt deze groep het heel moeilijk om contact te hebben met de gemeente, door stigmatisering en slechte ervaringen in het verleden is er geen vertrouwen. Ze willen gewoon werken. Wij zijn bang dat de sekswerkers van de tippelzone nu ook weer zullen doorwerken op illegale en gevaarlijke plekken als zij niet overdag mogen werken.

Wij verzoeken u daarom dringend om alstublieft te luisteren naar de lokale sekswerkers die de gemeente vragen om met urgentie actie te ondernemen. Sekswerkers zijn onderdeel van de gemeente. Wij vragen u hen niet in de steek te laten en ervoor te zorgen dat zij net als andere contactberoepen kunnen doorwerken onder veilige omstandigheden die passend zijn binnen de huidige maatregelen. Graag lichten wij ons verzoek toe.

U kunt ons bereiken via onderstaand mailadres. Een aantal straatwerkers in uw gemeente zijn ook betrokken bij SAVE

Met vriendelijke groet,
SAVE
(Sex Workers Against Violence & Exploitation)

SAVE
www.savesexworkersrights.nl / Twitter: @SAVE_SW

Gemeenteraad Arnhem

VERWORPEN

Bijeen op	8 december 2021
Ter bespreking van	Motie vreemd aan de agenda
Motie van	Nico Wiggers - Arnhemse Ouderen Partij
Titel motie	Stemmen op een thema tijdens de verkiezingen
Nummer Zaaknummer	**21M288**

Onderstaand raadslid stelt de raad voor om gelijktijdig met de aankomende Gemeentelijke verkiezingen de inwoners van Arnhem ook op thema's te laten stemmen, die zij belangrijk vinden.

Constaterende dat bij welke verkiezingsuitslag dan ook, wij als raad niet weten welke thema's de burgers van Arnhem het meest belangrijk vinden.

Wij vinden dat wij de voorkeur van onze inwoners beter in kaart moeten hebben.
De polarisatie is enorm in het land maar ook in onze stad. Door een enquête bij het stembiljet toe te voegen kunnen de kiezers van Arnhem uit bijvoorbeeld 15 thema's een top 3 kiezen.
Zo krijgt de raad zicht op de thema's waarvan de kiezers van mening zijn, dat daar de aandacht en prioriteit van het nieuwe gemeentebestuur naar toe zou moeten gaan.

Verzoekt het presidium dan wel het college:
– Bij iedere fractie input voor de thema's op te halen.
– Deze peiling te implementeren gelijktijdig aan de gemeenteraadsverkiezingen van 2022.

en gaat over tot de orde van de dag

Nico Wiggers - Arnhemse Ouderen Partij

Voor	**7**	*Motie vreemd aan de agenda "Stemmen op een thema tijdens de verkiezingen" (21M288)*
Tegen	**31**	

GROENLINKS	0	7
Coenders		
Prinsen		
Navis		
Gemici		
Simonis		
van der Loo		
Dayioğlu		

Arnhemse Ouderen Partij	1	0
Wiggers		

ChristenUnie	0	2
Becker		
Nede		

VVD Arnhem	0	6
Combée		
Pape		
Kalthoff		
Maref		
Loos		
Eppich		

CDA Arnhem	0	2
Koorn		
Hutten		

DENK / Verenigd Arnhem	0	1
Usta		
Aydemir		

D66	0	5
Andeweg		
Loor		
Venhoek		
van Ommen		
van Iperen		

Arnhem Centraal	3	0
van der Laak		
Manders		
Kraaijenbrink		

Partij voor de Dieren Gemeentelijke sociale fractie Arnhem	0	2
de Groot		
Eliëns		

PvdA	0	4
Greving		
Bouma		
de Vries		
Visser		

SP	3	0
Elfrink		
Çetintaş		
Dobbe		

PARTIJ VOOR DE VRIJHEID	0	2
Verheij		
Henzen		

Totaal	**38**

Gemeenteraad Arnhem

VERWORPEN

Bij elkaar op	8 december 2021
Bij de bespreking van	Motie vreemd aan de agenda
Motie van	Nathalie Nede - ChristenUnie
Titel van de motie	Nu de *next step*
Nummer Zaaknummer	**21M289**

Onderstaand raadslid stelt de raad voor om in de vergadering van 8 december 2021een besluit te nemen over *next step*

We weten dat:

- Mensen die in de prostitutie werken door de coronacrisis hun werk tijdelijk niet, of niet op de gebruikelijke werktijden kunnen beoefenen
- Contactberoepen een groot besmettingsrisico met zich mee brengen
- Zij hierdoor in financiële problemen (kunnen) raken of hun werk in de illegaliteit voortzetten
- De coronacrisis het aantal vrouwen dat uit wil stappen heeft vergroot[1][2]

We vinden dat:

- Iedereen die uit de prostitutie wil stappen daarbij ondersteund moet worden

Daarom roept de gemeenteraad het college op om:

- Het uitstapprogramma extra onder de aandacht te brengen bij de mensen die in de prostitutie werken.

Nathalie Nede - ChristenUnie

[1] 20200709-Interview-Eva-Den-Haag-Centraal1024_1.jpg (716×1024) (dehaven.nl)
[2] Wegens corona werkloze prostituees op zoek naar andere baan - RTV Noord

Voor 7

Tegen 31

Motie vreemd aan de agenda "Nu de Next Step" (21M289)

GROENLINKS	0	7
Coenders		
Prinsen		
Navis		
Gemici		
Simonis		
van der Loo		
Dayioğlu		

Fractie Arnhemse Ouderen Partij	1	0
Wiggers		

ChristenUnie	2	0
Becker		
Nede		

VVD Arnhem	0	6
Combée		
Pape		
Kalthoff		
Maref		
Loos		
Eppich		

CDA Arnhem	0	2
Koorn		
Hutten		

DENK / Verenigd Arnhem	1	0
Usta		
Aydemir		

D66	0	5
Andeweg		
Loor		
Venhoek		
van Ommen		
van Iperen		

Arnhem Centraal	0	3
van der Laak		
Manders		
Kraaijenbrink		

Partij voor de Dieren Gemeentelijke Sociale Fractie Arnhem	0	2
de Groot		
Eliëns		

PvdA	0	4
Greving		
Bouma		
de Vries		
Visser		

SP	3	0
Elfrink		
Çetintaş		
Dobbe		

Partij voor de Vrijheid	0	2
Verheij		
Henzen		

Totaal 38